USBED
Journal & Conference

5th USBED CONFERENCE

CONFERENCE BOOK

Editor
Prof. Dr. Aytekin DEMİRCİOĞLU

İSTANBUL GELİŞİM UNIVERSITY
17-18 OCTOBER 2025, İSTANBUL, TÜRKİYE

5th USBED CONFERENCE BOOK

5. USBED KONFERANS KİTABI

Prof. Dr. Aytekin DEMİRCİOĞLU
Editor in Chief

2025,
İstanbul

CONFERENCE BOOK / KONFERANS KİTABI

5th USBED Conference (17-18 October 2025) / 5. USBED Konferansı (17-18 Ekim 2025)

2025, All Rights Reserved, Copyright / 2025, Tüm Hakları Saklıdır, İzinsiz çoğaltılamaz.

Baskı Tarihi / Publication Date : 11/11/2025
ISBN : 978-625-93683-0-6
DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.175511078

Statistics / İstatistikler

(Numbers and percentages of papers presented at the conference / Konferansta sunulan bildirilerin sayıları ve yüzdeleri)

Türkiye'den Gelen Özet Metin Bildiri Sayısı / Number of Abstracts from Türkiye	: 14
Türkiye'den Gelen Tam Metin Bildiri Sayısı / Number of Full-Text Papers from Türkiye	: 19
Toplam / Total	: **33**
Türkiye Dışından Gelen Özet Metin Bildiri Sayısı / Number of Abstracts from Outside of Türkiye	: 11
Türkiye Dışından Gelen Tam Metin Bildiri Sayısı / Number of Full-Text Papers from Outside of Türkiye	: 70
Toplam / Total	: **81**
Total Presentation / Toplam Bildiri Sayısı	: **114**
Türkiye'den Sunulan Tebliğ Oranı / Presentation Rate from Türkiye	:**% 28,94**
Türkiye Dışından Sunulan Tebliğ Oranı / Presentation Rate from Outside of Türkiye	: **% 71,06**
Toplam Katılımcı Sayısı / Total of Participants	**: 193**

Countries of the Participants' / Katılımcıların Ülkeleri: Albania, Australia, Azerbaijan, Brazil, China, Cuba, France, Georgia, Germany, Greece, India, Indonesia, Iran, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Lithuania, Mexico, Nigeria, Poland, Romania, South Africa, Türkiye, Ukraine, United Kingdom, United States of America

Editor in Chief / Baş Editör
Aytekin DEMİRCİOĞLU

Editors / Editörler
Emilia ALAVERDOV
Emel TOZLU ÖZTAY
Tinatin ZHORZHOLIANI

Responsible Manager / Yazı İşleri Müdürü
Beyhan ZABUN

Organizing Committee / Düzenleme Kurulu

Aytekin DEMİRCİOĞLU (Türkiye), Ahmad ALBATTAT (Malaysia), Belis GÜLAY (Türkiye), Ema PETROVIC (Serbia), Ewa STAWICKA (Poland), Emilia ALAVERDOV (Georgia), Kateryna TRYMA (Germany), Muna FATMATH (Maldives), Sanar MUHYADDIN (United Kingdom), Suad SAKALLI GÜMÜŞ (United States), Viana HASSAN (Malta), Tinatin ZHORZHOLIANI (Georgia)

Conference Team / Konferans Ekibi

Barbara DELL'ABATE ÇELEBİ, Belis GÜLAY, Defne ERTAŞ, Fatma TURAN, Esma GÖKTAŞ, Gizem HÜLAĞA KADEROĞLU, Gözde ÖZDEMİR UÇGUN, İlknur KÜLEKÇİ, Metehan ÖZIRMAK, Mustafa KAYA, Nevra ÜÇLER, Nevruz Berna TATLISU, Niger HACI, Şebnem GÜRSOY ULUSOY,

Web: https://usbed.org/

Email: usbedconference@gmail.com
Address: İstanbul Gelişim University, Şehit Jandarma Komando Er Cihangir Hakan Öner Sokağı, No: 1, 34310, Avcılar, İstanbul, Türkiye

INTRODUCTION

Hello,

The 5th USBED Conference was held in İstanbul/Türkiye, hosted by İstanbul Gelişim University, on 17-18 October 2025, with the participation of 193 people from 25 countries. 46 of the participants of the conference were from Türkiye and 147 were from different countries. Participants' countries are Albania, Australia, Azerbaijan, Brazil, China, Cuba, France, Georgia, Germany, Greece, India, Indonesia, Iran, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Lithuania, Mexico, Nigeria, Poland, Romania, South Africa, Türkiye, Ukraine, United Kingdom, United States of America.

A total of 114 valuable papers were presented at the conference. 14 abstracts and 19 full texts, total 33 papers from Türkiye; 11 abstracts and 70 full texts, total 81 papers were published from abroad. **The rate of presented foreign papers is 71,06%; The rate of prsented local papers is 28,94%.**

First of all, I would like to thank all the participants for their scientific contributions to the conference and İstanbul Gelişim University Board of Trustees and Rectorate for their kind hosting. I would also like to thank the Dean of the Faculty of Aplied Sciences, invaluable faculty members and volunteer students who made us feel at home.

I hope to be together in new scientific studies with the justified pride of successfully completing a large-scale organization with wide participation.

Best regards.

Prof. Dr. Aytekin DEMİRCİOĞLU

Conference Chair / Konferans Başkanı

EDİTÖRDEN

Merhaba,

4. USBED Konferansı 25 ülkeden 193 kişinin katılımıyla 17-18 Ekim 2025'te İstanbul Gelişim Üniversitesi'nin ev sahipliğinde İstanbul, Türkiye'de gerçekleşmiştir. Konferansa 46'sı Türkiye'den, 147'si farklı ülkelerden olmak üzere 193 kişi katılmıştır. Katılımcıların ülkeleri Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arnavutluk, Avustralya, Azerbaycan, Birleşik Krallık (İngiltere), Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Gürcistan, Hindistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Küba, Litvanya, Meksika, Nijerya, Polonya, Romanya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan'dır.

Konferansta birbirinden değerli toplam 114 bildiri sunulmuştur. Türkiye'den 14 özet, 19 tam metin olmak üzere 33 bildiri; yurt dışından 11 özet, 70 tam metin olmak üzere 81 bildiri basılmıştır. **Konferansta sunulan yabancı bildirilerin oranı %71,06; Türkiye'den sunulan bildirilerin oranı %28,94'dir.**

Öncelikli olarak konferansa katkılarından dolayı tüm katılımcılara ve nazik ev sahipliklerinden dolayı İstanbul Gelişim Üniversitesi Mütevelli Heyeti ile Rektörlüğüne teşekkür ediyorum. Ayrıca bizleri evimizde hissettiren Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dekanlığına, çok değerli öğretim üyelerine, araştırma görevlilerine ve gönüllü öğrencilere özel bir teşekkür etmek istiyorum.

Geniş katılımlı ve oldukça büyük çaplı bir organizasyonu başarı ile tamamlamanın haklı gururu ile yeni bilimsel çalışmalarda birlikte olmayı umut ediyorum.

En içten saygılarımla.

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Introduction /Editörden 2

Contents / İçindekiler 3

Scientific Board / Bilim Kurulu 14

Reviewers / Hakemler 20

TÜRKİYE'DEN GELEN ÖZET BİLDİRİLER
ABSTRACTS FROM TÜRKİYE

1- Firmaların dijital dönüşüm sürecinde karşılaştığı engeller ve sürdürülebilir girişimciliğe yansımaları

[The obstacles that companies face in the digital transformation process and their reflections on sustainable entrepreneurship]

Ada Beyza TOKSOY & Dilek YOMRALIOĞLU 22

2- Dijital Çağ'a dönüşümde liderlik değerlendirmesi

[An evaluation of leadership in the transition to the Digital Age]

Tayfun GÜVEN & Ada Beyza TOKSOY 23

3- Esnek örgüt yapılarında iş performansının belirleyicisi olarak yöneticiye güven

[Trust in managers as a determinant of job performance in flexible organizational structures]

Ahmet DENİZ 24

4- The destroyed protection: The institutional void for unaccompanied minors in Gaza

Apak Kerem ALTINOK 25

5- Charting three decades of research on education, family, and communication: A Web of Science bibliometric analysis

Aylin AKINLAR 26

6- "Kitlelere özelmiş gibi": INDITEX markaları üzerinden Barnum etkisi, marka algısı ve tüketici sadakati

["As if tailored for the masses": The Barnum effect, brand perception, and consumer loyalty through INDITEX brands]

Belis GÜLAY & Yelda EGELİ 28

8- Fırsat mı yoksa engel mi? İşgörenlerin Yapay Zekâ algısında teknostres faktörlerinin rolü

[Opportunity or obstacle? The role of technostress factors in employees' perception of Artificial Intelligence]

Candar UZUNER & Özlem ATAY 29

9- Eğitim fakültesi akademisyenlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine yönelik görüşleri

[Opinions of education faculty academics on gender equality education]

Dila BOZKURT, Sude Naz GÜRKAN, & Gülçin GÜVEN 31

10- Retro pazarlama araci olarak sinema: "Before the Chanel" örneği

[Cinema as a retro marketing tool: The case of "Before the Chanel"]

Emel TOZLU ÖZTAY & Hilal ZENGİN 32

11- A phenomenological study on nursing students' formative assessment experiences: Diagnostic branched tree sample

Gülsüm ÇONOĞLU & Merve BEKE 33

12- Dijital görünürlüğün marka değerine etkisi: Teknoloji ve geleneksel markalar arasında karşılaştırmalı bir analiz

[The impact of digital visibility on brand value: A comparative analysis between technology and traditional brands]

Mehmet Emin KEKE 34

13- Environmental impacts of the petroleum industry in Türkiye: TPAO Sustainability-Oriented Environmental Protection Strategies

Özge KOÇMAN & Özlem ATAY 36

14- Yeniliklerin yayılması kuramı bağlamında Yapay Zekâ ekseninde yeni medya ve marka

[New media and brand on the axis of artificial intelligence in the context of diffusion of innovations theory]

Şebnem GÜRSOY ULUSOY 37

15- Üniversite öğrencilerinde öfke, öfke kontrol, kabul ve empatik ilgi seviyelerinin travma sonrası büyüme üzerindeki katkısı

[The contributions of anger, anger control, acceptance and empathic concern levels on post-traumatic growth in university students]

Zeynep Merve ÜNAL, Sezer Cihan KESKEN, & Rabia ŞENTÜRK 38

TÜRKİYE DIŞINDAN GELEN ÖZET BİLDİRİLER

ABSTRACTS FROM OUTSIDE TÜRKİYE

1- Sustainable food behaviors and attitudes among Generation Z consumers: Measurement and analysis of selected behaviors

Agnieszka WERENOWSKA, Agata BALIŃSKA, & Ewa JASKA 40

2- The study on green human resources management perception of the students

Diana MATİSAEVA & Seyil NAJIMUDINOVA 41

3- The motive for or against the buying of green food: The mediating role of environmental concern

Edward Markwei MARTEY, Racheal Rashida LARBI, & Patricia CRENTSIL 42

4- The impact of digital learning companions on international students' classroom engagement and work-ready skills in UK business higher education

Elan KANDASWAMY, Sanar MUHYADDIN, & Meryem AKIN 43

5- The Georgian Catholic Community in Istanbul: Cultural and educational dimensions

Elisabed MACHITIDZE 44

6- Lovingness and Sentipensante Affections for the New World f*or a More Amorcomtur! World*

Maria Luiza Cardinale BAPTISTA 45

7- Sustainable development teaching and learning practices in the higher education system (Based on the example of the Georgian Technical University)

Nana AKHALAIA, Noe KHOZREVANIDZE, & Tamar KOBLIANIDZE 46

8- Artificial Intelligence-Driven optimization of logistics in the Belt and Road Middle Corridor

Natalia CHAPLYNSKA 47

9- Navigating AI adoption challenges in SME open innovation in Georgia

Tamar JANGULASHVILI 48

10- Positive aspects and risks of using Artificial Intelligence in education: The case of Georgia

Tamar KIKNADZE & Tamar KHOKHOBASHVILI 49

11- Psychological and pedagogical learning indicators of English students at "bachelor" study programs

Valbona SOFTA (LOSHI) 50

TÜRKİYE'DEN GELEN TAM METİN BİLDİRİLER

FULL PAPERS FROM TÜRKİYE

1- Dostoyevski'nin 'İki İntihar' denemesi üzerine felsefi ve bilimsel perspektifler

[The philosophical and scientific perspectives on Dostoevsky's Essay 'Two Suicides']

Aysın ÖZAY, Hamit COŞKUN, & Abdullah DURAKOĞLU 52-56

2- Investigation of the relationship between social media attitudes, self-esteem, and academic self-confidence of 7th and 8th-grade students

Ayşegül YALÇIN, Derya KAVGAOĞLU, & Aylin AKINLAR 57-72

3- Üniversite öğrencilerinin kültürel değerlerinin kariyer planlamalarina ve hedonik tüketimlerine etkisi

[The effects of cultural values on university students' career planning and hedonic consumption]

Cahide YILDIZ & Saffet KARAYAMAN 73-77

4- Takım sporu yapan adolesanların kimlik gelişiminin dürtüsellik ve sorumluluk duygusu ile ilişkisi

[The relationship between identity development, impulsivity, and sense of responsibility in adolescents who play team sports]

Cerengül DİKEN 78-81

5- Yaratıcı düşünmede genişletici bir araç olarak yapay zekâ

[Artificial intelligence as an amplificative tool in creative thinking]

Çetin CANBAZ & Mehmet Ali DOMBAYCI 82-86

6- 2024 felsefe dersi 10. sınıf öğretim programı farklılaştırma uygulamalarının analizi

[Analysis of differentiation practices in the 2024 philosophy curriculum for 10th grade]

Ekrem Ziya DUMAN & Seda DUMAN 87-93

7- Felsefe dersi 11. sınıf öğretim programı farklılaştırma uygulamalarının analizi

[Analysis of differentiation practices in the 2024 philosophy curriculum for 11th grade]

Ekrem Ziya DUMAN & Seda DUMAN 94-101

8- Yükseköğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet rolleri algısı: Devlet ve vakıf üniversitesinin karşılaştırılması

[Perception of gender roles in higher education ınstitutions: A comparison of public and private universities]

Firdevs Sinem EKİZ & Beyhan ZABUN 102-113

9- İbn Haldun'un toplum anlayışı perspektifinden toplum tiplerine bir bakış

[An overview of social types from the perspective of Ibn Haldun's theory of society]

Firdevs Sinem EKİZ & Beyhan ZABUN 114-118

10- Varoluşsal anlam arayışının kavramsal topografyası ve felsefe eğitimi ile ilişkisi
[The conceptual topography of the existential quest for meaning and its relation to philosophy education]
Mehmet Ali DOMBAYCI & Çetin CANBAZ 119-123

11- From divine punishment to existential alienation: The evolution of transformation in Ovid and Kafka
Mehtap SARIARSLAN 124-128

12- Exploring opposition to ılliberal democracy: Hungarian Public Opinion Perspectives
Melek Aylin ÖZOFLU 129-131

13- Modernite karşısında insan ve doğa
[Man and nature in the face of modernity]
Naim KARADAŞ 132-138

14- Nietzsche ve şiir: Dionysos'un ilhamı
[Nietzsche and poetry: The inspiration of Dionysos]
Sevgican AKÇA 139-143

15- Nietzsche'nin ahlak eleştirisi ve çağdaş etik ikilemler
[Nietzsche's critique of morality and contemporary ethical dilemmas]
Sevgican AKÇA 144-147

16- Önerilen bir tercih olarak Hakikat: Algoritmik güç ve Hakikat Sonrası Çağ'da gerçekliğin inşası
[Truth as a recommended choice: Algorithmic power and the construction of reality in the post-Truth Era]
Sıla TÜRK 148-150

17- Dede Korkut'ta kahramanların yemek takıntısı: Epik anlatıda sofra ve iştah
[The obsession with food among heroes in the Book of Dede Qorkut: Table and appetite in epic discourse]
Sümeyra ALAN 151-161

18- The mediating role of cognitive empathy in the relationship between mothers' parenting styles and emotional socialization skills
Zeynep Berfin UZUN, Semanur TUNA, Fatmanur ER, & Gülçin KARADENİZ 162-172

19- İslam Felsefesinin Batı Felsefesine etkileri: Küçük Kan Dolaşımı Teorisi odağında bir inceleme
[The influence of Islamic Philosophy on Western Thought: A study with a focus on the Theory of Pulmonary Circulation]
Betül Karden DAL 173-177

TÜRKİYE DIŞINDAN GELEN TAM METİN BİLDİRİLER

FULL PAPERS FROM OUTSIDE TÜRKİYE

1- The impact of integrating elements of magical realism into the teaching of Kazakh literature on the development of critical thinking in pedagogical university students

Aibergenova Aidana BAKHYTZHANKYZY, Aibergen AIKUMIS & Sultanova BIBIGUL 179-186

2- Disability as a social issue in modern society

Aierke YERBOLKYZY & Indira AKHMETOVA 187-189

3- The emergence of suicidal ideation among adolescentsm

Zhaidary SERIK & Aimira SAGINTAEVA 190-193

4- How we help in times of emotional distress: Distress-the psychological facet of social work

Aisha UKIBAYEVA, Yerkenaz MERGEN & Aruzhan TOIMBEKOVA 194-197

5- Academic partnerships for sustainable development in Georgian Higher Education

Aleksandra LATARIA 198-200

6- The important role of capital policy and good corporate governance for an appropriate dividend policy in property and real estate companies

Ana KADARNINGSIH, Harjum MUHARAM & Irene RINI DEMI PANGESTUTI 201-207

7- Increasing stock returns through the profitability of coal companies as intermediaries

Ana KADARNINGSIH & Johanis DARWIN BOROLLA 208-213

8- Integration of the family-centered approach into social work practice with families raising children with special needs

Anar MOILBEKOVA 214-216

9- "This is passion, that is hysteria": Urban tribalization, mega-events, and the unequal symbolic valuation of soccer supporters and music fandoms

Anny Gabrielly Peixoto de OLIVEIRA & Maria Luiza Cardinale BAPTISTA 217-224

10- The influence and utilization of mass media on adolescents

Arailym SIYAZBAEVA & Kendirbekova Zhanar KHAIDAROVNA 225-230

11- The teenage bullying problem and the social worker's intervention strategies

Aruzhan TULEPOVA & Indira AKHMETOVA 231-233

12- Determinants of the Indonesian crude price: An empirical study on domestic economic dynamics
Bernadeth Yosephine Priskilla BR SIMANGUNSONG, Fransiscus Xaverius SUGIYANTO & Wahyu WIDODO 234-242

13- The phenomenon of loneliness among modern youth and the role of social work
Birganym SATTAR & Indira AKHMETOVA 243-247

14- Cuba-U.S. international relations in Donald Trump's administration, 2017-2021
C. Lidia María ROMERO PUPO, Eddy Mc Donald TORRES & C. Reinaldo Martínez OTERO 248-251

15- Conflicts between immigrants and local communities: Comparative perspectives from Georgia and Germany
David RAZMADZE 252-255

16- Conceptual foundations for personalization of learning by means of AI
Dildash ZHUMAGUL 256-260

17- Socio-Economic Situation of Women in Albanian Democracy
Elda GJERGJI, Valbona SOFTA-LOSHI, Beatrice GANI & Klodiana GJERGJI-AVDOLLI 257-265

18- South Caucasus Countries in the background of the New World Order
Emilia ALAVERDOV 266-269

19- Legal protection for debtors at the contract stage in pancasila justice-based home ownership credit
Endang SETYOWATI & Ana KADARNINGSIH 270-276

20- Building cultural literacy in the Global Era: The importance of intercultural competence
Eny SYATRIANA & Ratnawati 277-282

21- The positive impact of love-based marriages on marital satisfaction, emotional intimacy, and attachment security
Ferah Diba İZGİ 283-289

22- Transformation of education in the context of global change
Guguli TURMANIDZE & Levan MESKHISHVILI 290-292

23- Effectiveness of body safety education programs in preventing child sexual abuse: A systematic review
Gumru SHARIFOVA, Lamiya HAQVERDILI, Yasemen AGAYEVA, Shems MIRZAZADA & Samira ALIYEVA 293-296

24- EU Enlargement Package 2024 and Environmental Policy Challenges in Enlargement Countries – Case of Georgia
Guranda TCHELIDZE 297-302

25- Strategic management tools and financial performance of deposit money banks in Nigeria
Ifeoluwapo Adebimpe OYEWOBI 303-315

26- Resilience by design: Building psychological safety and Burnout Prevention for Justice Staff : Evidence from Ukraine
Iuliia PASKEVSKA 316-324

27- Tourism as a meeting of worlds: Gaucha Dance in Southern Brazil
Jóice BERNARDO & Maria Luiza Cardinale BAPTISTA 325-331

28- NATO's strategic architecture in the South Caucasus: The role of Georgia and the Zangezur Corridor
Ketevan GIGILASHVILI & Keti JIJEISHVILI 332-337

29- Lowering the age limit for criminal responsibility of juveniles in cases of multiple offenses
Ketevan LASTAKANIDZE 338-340

30- Exploring the role of motivation in enhancing healthcare employee engagement and job performance
Klodiana GJERGJI, Elda GJERGJI, Brikena DUKA, & Miranda KONICA 341-346

31- The role of cultural intelligence in shaping intercultural management research
Laura BRANCU 347-352

32- Innovative development of student entrepreneurship in universities
Lesya CHERVONA & Kateryna TRYMA 353-356

33- From compliance to trust: The transformation of internal control systems in a public service obligation in Jakarta, Indonesia
Ludwina HARAHAP, Anis CHAIRIRI, & Jaka ISGIYARTA 357-369

34- Develop a coffee blend product with cardamom for preparing an infusion
Luis Carlos ZAVALA RODRÍGUEZ, Juan Cristóbal HERNÁNDEZ ARZABA,
& Sanar MUHYADDIN 370-373

35- Contemporary trends in Russian migration to Georgia and associated security challenges
Maia GAMSAKHURDIA & Giorgi CHKHIKVISHVILI 374-379

36- Small states in the Era of Globalization: Strategic dilemmas and development prospects
Maia GAMSAKHURDIA & Maia BENIA 380-386

37- Tourism ecosystem in Serra Gaucha (Brazil): Enhancing a 'home-feeling' experience
Mara Regina THOMAZI & Maria Luiza Cardinale BAPTISTA 387-392

38- Logistics optimization for the distribution of dates (Phoenix dactylifera L.) in México: A comprehensive solution proposal
Marcela Alejandra ZETINA PÉREZ, Juan Cristóbal HERNÁNDEZ ARZABA, Sanar MUHYADDIN, & Meryem AKIN 393-403

39 - Soft power and Georgia
Mariam TEDIASHVILI 404-408

40- Educate, advocate, transform: Prison programs influencing social change
Marietta MARTINOVIC, Kate KENNEDY, & Pattie PHILLIPS 409-413

41- Perceptions of mental health and coping strategies among young adults: Insights from a quantitative survey
Monica MASTRANTONIO MARTINS 414-418

42- Pricing methods and strategy in the restaurant business (The case of Batumi Restaurants)
Nargiz PALAVANDISHVILI & Ekaterine BAKHTADZE 419-422

43- The impact of negative ecological factors on the psychophysiological indicators of long-lived individuals
Natavan KARAMOVA, Gulsum AFANDIYEVA, Sakina NAGHIYEVA, Zeynab MAMMADOVA, Aynura MAGOMEDOVA & Ulker GANBARLI 423-427

44- The relationship between social media use and eating disorders among adolescents and young adults
Natavan KARAMOVA, Shargiyya ALIYEVA, & Samira ALIYEVA 428-431

45- The role of music in managing elevated anxiety and psychological regulation
Natavan KARAMOVA, Nazrin Atraf MUSTAFAZADE, & Khayala Adil TALIBOVA 432-438

46- The impact of various motivational types on employee engagement and emotional well-being in organizations: An analysis grounded in Self-Determination Theory by Deci and Ryan
Nazira MAGZUMOVA & Mariam IBRAYEVA 439-443

47- Analysis of the implementation of the Sustainable Development Goals: The case of the Baltic States
Neringa SLAVINSKAITĖ 444-452

48- Project-Based Learning experience in citizenship education: The case of Georgia
Nino CHIABRISHVILI, Sofiko LOBZHANIDZE, & Ketevan CHIABRISHVILI 453-463

49- Protecting personal data in the Digital Age: Legal challenges and emerging opportunities
Nino MAZIASHVILI 464-468

50- Adaptation of forcefully displaced Ukrainian Scholars in France and Germany
Olena KOVALCHUK 469-472

51- The geopolitical significance of the Caucasus for Middle Eastern and Iranian security interests
Omar TURMANIDZE 473- 476

52- The First World War, The Caucasus, and Georgian Society
Otar JANELIDZE & Ivane MENTESHASHVILI 477-483

53- Bridging the skills gap: The role of TVET in workforce development and reform in Greece
Rania LAMPOU 484-489

54- Social work of the future: How artificial intelligence helps people with disabilities
Sabrina ASSADULLINA 490-492

55- Social workers play a crucial role in combating domestic violence
Saltanat NURLANOVA 493-496

56- Teachers as designers of global learning spaces
Shailja VASUDEVA & Azra TAJHIZI 497-506

57- Self-Research and inner peace: Consciential waves in the deterritorialization of tourism and the Pacificarium
Simone Maria SANDI & Maria Luiza Cardinale BAPTISTA 507-516

58- The social dimension of security concepts
Sophiko METREVELI 517-521

59- Computer science and special education: Leveraging technology to support students with special needs
Suad SAKALLI GUMUS 522-525

60- Peace through strength: How Reagan's strategy shaped the Cold War's end
Tamar DARCHIA 526-532

61- Teaching effective conceptual truncation in text referencing
Tamar TVALADZE 533-538

61- The Black Sea-Caucasus Region is a crossroads of national interests between Russia and Türkiye
Tatia KHUNTUA 539-542

63- The EU Pact on migration and asylum in light of climate migration trends
Tetiana DRAKOKHRUST 543-546

64- Foreign direct investment and sustainable development in Georgia: Empirical evidence and global perspectives
Tinatin ZHORZHOLIANI 547-557

65- Angioedema: Clinical profile and seasonal features of severe forms in the emergency department

Tsitsino ZHORZHOLIANI 558-561

66- Rehabilitation in the education system and society in the pandemic decade: The transition to distance learning and enhancement of digital tools for Blended Learning

Valbona SOFTA-LOSHI & Elda GJERGJI 562-567

67- The role of higher education institutions in the development of AI technologies in special education for children and adults with ASD

Yanina LISUN 568-573

68- The university in the fire of war and crisis: Challenges, changes, and recovery

Yulianna V. TSVIETKOVA 574-581

69- Conceptual foundations of corruption: A theoretical and methodological analysis

Zhalgas GALY 582-586

70- The issue of the human in the works of Dulat Isabekov: A comparative analysis based on Alan Barnard's Anthropological Theory

Zhuazbay Zhanerke ALISHERKYZY & Yrsaldy ANLAMASSOVA 587-590

SCIENTIFIC BOARD / BİLİM KURULU

1- Beyhan ZABUN, Gazi University, TÜRKİYE
2- Elif KUTLUGÜN, Tashkent University, UZBEKHISTAN
3- Abdullah DURAKOĞLU, Abant Izzet Baysal University, TÜRKİYE
4- Mehmet Ali DOMBAYCI, Gazi University, TÜRKİYE
5- Burcu ÖZTÜRK, Kastamonu University, TÜRKİYE
6- Emel ADAMIŞ, Bursa Uludağ University, TÜRKİYE
7- Fatma Hürrem SÜNNEY, Giresun University, TÜRKİYE
8- Belis GÜLAY, Maltepe University, TÜRKİYE
9- Vildan KATMER, Maltepe University, TÜRKİYE
10- Michalle GAL, Shenkar College, ISRAEL
11- Gülcan DEMİR, Sinop University, TÜRKİYE
12- Olyana KINDIBALYK, University of European Studies of MOLDOVA
13- Nurlyhan ALDZHANOVA, Al-Farabi Kazakh National University, KAZAKHSTAN
14- Ekrem Ziya DUMAN, Gazi University, TÜRKİYE
15- Nadiia STEZHKO, University of the State Fiscal Service of UKRAINE
16- Sümeyra ALAN, Erzurum Teknik University, TÜRKİYE
17- Li WANG, Anhui University, CHINA
18- Nino ZHIZHILASHVILI, Georgian Technical University, GEORGIA
19- M. Luiza CARDINALE BAPTISTA, University of Caxias do Sul, BRAZIL
20- Nalan KAZAZ, Kolegji AAB Üniversitesi, KOSOVO
21- Demet KARAKARTAL, American University of NORTH CYPRUS
22- Adriana BURLEA-SCHIOPOIU, University of Craiova, ROMANIA
23- Monica MASTRANTONIO, University of York, UNITED KINGDOM
24- Agnieszka WERENOWSKA, Warsaw University of Life Science, POLAND
25- Beatriz Lucia Salvador BIZOTTO, UNIFACVEST University Center, BRAZIL
26- Hacer DOLANBAY, Muş Alparslan University, TÜRKİYE
27- Laura BRANCU, West University of Timisoara, ROMANIA
28- Esra SİPAHİ DÖNGÜL, Aksaray University, TÜRKİYE
29- Natavan KARAMOVA, Western Caspian University, AZERBAIJAN
30- Evren KUTLAY, İstanbul Sabahattin Zaim University, TÜRKİYE
31- Kübra KIRCA DEMİRBAGA, Durham University, UNITED KINGDOM
32- Xhemile SALIU, International Balkan University, MAKEDONIA
33- Nadire Gülçin YILDIZ, Boğaziçi University, TÜRKİYE
34- Susi FERRARELLO, California State University, UNITED STATES
35- Olena KOVALCHUK, Aix Marseille University, FRANCE
36- Aysha KHALIL, Institute of Education & Research (IER), PAKISTAN
37- Rashmi GUJRATI, Chandigarh Group of College, INDIA
38- Anna DŁUŻEWSKA, Maria Curie Skolodowska University, POLAND
39- Yanina LISUN, Kyiv National University, UKRAINE
40- Emel AKAY, Anadolu University, TÜRKİYE
41- Dhouha JAZIRI, Fseg Sousse University of Sousse, TUNISIA
42- Merve AYDOĞDU ÇELİK, Tekirdağ Namık Kemal University, TÜRKİYE
43- Julio Cesar Ferro DE GUİMARÃES, Federal University of Pernambuco, BRAZIL
44- Zeynep ŞENTÜRK DIZMAN, Free Researcher, DENMARK

45- Stefanija ALİSAUSKENE, Vytautas Magnus University, LITHUANIA
46- Joanna PALISZKIEWICZ, Warsaw University of Life Sciences, POLAND
47- Neringa SLAVINSKAITE, Vilnius Gediminas Technical University, LITHUANIA
48- Yavuz Selim UĞURLU, Ministry of National Education, TÜRKİYE
49- Laila SOUDANI, Ibn Khaldun University, ALGERIA
50- Işıl ALTAY, Maltepe University, TÜRKİYE
51- Shazia SHAIKH, University of Sindh, PAKISTAN
52- Victoria GONTA, State Pedogogical University, MOLDOVA
53- Fulya ODUNCU, Altınbaş University, TÜRKİYE
54- Valeria BIZZARI, Husserl Archives, BELGIUM
55- Gülçin KARADENİZ, 29 Mayıs University, TÜRKİYE
56- Henrich Christian JOHANNES, SOEK Siegen, GERMANY
57- Ahmet KILINÇ, Ankara Yıldırım Beyazıt University, TÜRKİYE
58- Elena Paola C. ALESSIATO, Università degli Studi Suor Orsola Benincasa, Naples, ITALY
59- Eka KHORBALADZE, Moscow State University, RUSSIA
60- Derya HEKİM, Bursa Uludağ University, TÜRKİYE
61- Carlos Alexander GRAJALES, Universidad de Antioquia, COLOMBIA
62- Necla Öykü İYİGÜN, İstanbul Ticaret University, TÜRKİYE
63- Nazife AYDINOĞLU, International Final University, North CYPRUS
64- Jessica ASHE, Miami University, UNITED STATES
65- Gülçin Tuğba NURDAN, Atılım University, TÜRKİYE
66- Zainab Al-ZAGHIR, Sohar University, OMAN
67- Shaza ALTURKY, Free Researcher, UNITED ARAB EMIRATES
68- Aslı YALIM, University of Central Florida, UNITED STATES
69- Alev SÖKMEN, Kastamonu University, TÜRKİYE
70- Aunkrisa SANGCHUMNONG, Suan Dusit University, TAILAND
71- Bengü TÜRKOĞLU, Necmettin Erbakan University, TÜRKİYE
72- Cresilda BRAGAS, Polytechnic University, PHILIPINNES
73- Beyza TOKSOY, İstanbul Okan University, TÜRKİYE
74- Suzan DSOUZA, American University of the Middle East, KUWAIT
75- Ergül BALLI, İstanbul Gedik University, Türkiye
76- Ines AMARA, King Faisal University, SAUDI ARABIA
77- Cansu TOR KADIOĞLU, University of Twente, NETHERLAND
78- Nil KULA, Dokuz Eylül University, TÜRKİYE
79- Giovanna MIOLLI, University of Padua, ITALY
80- Barbara DELL' ABATE ÇELEBİ, İstanbul University, TÜRKİYE
81- Şaziye YAMAN, American University of The Middle East, KUWAIT
82- Günseli GÜMÜŞEL, Atılım University, TÜRKİYE
83- Hülya YILDIZLI, İstanbul University – Cerrahpaşa, TÜRKİYE
84- Ajda BAŞTAN, Sivas Cumhuriyet University, TÜRKİYE
85- Zeynep ÖZGÜNER, Hasan Kalyoncu University, TÜRKİYE
86- Elif SARICAN, Marmara University, TÜRKİYE
87- Sırma Oya TEKVAR, Karabük University, TÜRKİYE
88- Seray TOKSÖZ, Esenyurt University, TÜRKİYE
89- Merve ÖZKAN BORSA, İstanbul University, TÜRKİYE

90- Füsun TOPSÜMER, Ege University, TÜRKİYE
91- Sinem TUNA, İstanbul AREL University, TÜRKİYE
92- Ahmet ERKASAP, İstanbul Gedik University, TÜRKİYE
93- Andrea URSU, University of Suceava, ROMANIA
94- Arzu ERGİŞİ BİRGÜL, Presidency of the Supreme Court, TÜRKİYE
95- Sahure Gonca TELLİ, Doğuş University, TÜRKİYE
96- Duysal AŞKUN ÇELİK, City University of New York, UNITED STATES
97- Zineb BENNIS NECHBA, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, MOROCCO
98- Yasemin KOÇAK BİLGİN, Doğuş University, TÜRKİYE
99- Şahru PİLTEN UFUK, Sakarya University, TÜRKİYE
100- Ayşe ERSOY, Cape Breton University, CANADA
101- Gülçin GÜVEN, Marmara University, TÜRKİYE
102- Ebru Gül YILMAZ, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
103- Ayşe GÜÇ, Ankara Sosyal Bilimler University, TÜRKİYE
104- Justyna Żywiołek, Czestochowa University of Technology, POLAND
105- Aygül ANAVATAN, International University of CYPRUS
106- Aygül ANAVATAN, Pamukkale University, TÜRKİYE
107- Elif EŞİYOK, Atılım University, TÜRKİYE
108- Gözde ERSÖZ, Marmara University, TÜRKİYE
109- Nicoletta GHIGI, University of Perugia, ITALY
110- Hilal YENER KULBAY, Trabzon University, TÜRKİYE
111- Bahar URHAN, Akdeniz University, TÜRKİYE
112- Aysun KAHRAMAN, Manisa Celal Bayar University, TÜRKİYE
113- Emsal ATEŞ ÖZDEMİR, American University of The Middle East, KUWAIT
114- Özlem ATAY, Ankara University, TÜRKİYE
115- Bengi ÜNAL, Çanakkale Onsekiz Mart University, TÜRKİYE
116- Bahar TÜRK, On Dokuz Mayıs University, TÜRKİYE
117- Gözde SEZEN GÜLTEKİN, Sakarya University, TÜRKİYE
118- Khrystyna KHVOROST, Volyn Medical Institute, UKRAINE,
119- Seda AKTAŞ, Esenyurt University, TÜRKİYE
120- Hüdayar CİHAN, Ankara Yıldırım Beyazıt University, TÜRKİYE
121- Dilek KARIŞAN, Aydın Adnan Menderes University, TÜRKİYE
122- Gözde ÖZDEMİR UÇGUN, İstanbul Aydın University, TÜRKİYE
123- Yağmur HORTOĞLU, Maynooth University, IRELAND
124- İzay REYHANOĞLU, Ankara Atılım University, TÜRKİYE
125- Şehnaz SUNGURTEKİN, Bursa Uludağ University, TÜRKİYE
126- Özge GÜRSOY ATAR, Beykent University, TÜRKİYE
127- Muthaloo SUBRAMANIAM, Asia Metropolitan University, MALAYSIA
128- Şükran KILIÇ, Aksaray University, TÜRKİYE
129- Gülen SOYASLAN, Çankırı Karatekin University, TÜRKİYE
130- Işıl TAŞ, Biruni University, TÜRKİYE
131- Sibel BARÇIN, Kyrgyz-Turkish Manas University, KIRGYZSTAN
132- Gözde SIRGANCI, Yozgat Bozok University, TÜRKİYE
133- Aysel UZUNTAŞ, Turkish-German University, TÜRKİYE
134- Özlem SAYDAR, Altınbaş University, TÜRKİYE

135- Seyil NAJIMUDINOVA, Kyrgyz – Turkish Manas University, KIRGYZSTAN
136- Elif ŞEN BOYNUEĞRİ, Çankırı Karatekin University, TÜRKİYE
137- Yasemin GEDİK, Free Researcher, UNITED SYAYES
138- Paul Anthony MARIADAS, Taylor's University, MALAYSIA
139- Danijela VASİĆ, University of Belgrade, SERBIA
140- Nurhan TOĞUÇ, Esenyurt University, TÜRKİYE
141- Hande UYAR OĞUZ, Bartın University, TÜRKİYE
142- Merve SELÇUK, Altınbaş University, TÜRKİYE
143- Sevecen ÇELİK İNCE, Bülent Ecevit University, TÜRKİYE
144- Gizem GÜLTEKİN VÁRKONYI, University of Szeged, HUNGARY
145- Seçil BÜLBÜL, Marmara University, TÜRKİYE
146- Yulianna TSVIETKOVA, Taras Shevchenko National University of Kyiv, UKRAINE
147- Ferhan ŞENGÜR, Eskişehir Technical University, TÜRKİYE
148- Marietta MARTINOVIC, Royal Melbourne Institution of Criminology University, AUSTRALIA
149- Aslıhan KAYIK AYDINALP, İstanbul Medeniyet University, TÜRKİYE
150- Vu TRINH, Newcastle University, UNITED KINGDOM
151-Hatime KâMİL ÇELEBİ, Kırklareli University, TÜRKİYE
152- Cut Novita SRIKANDI, Universitas Muhammadiyah Sumatera, INDONESIA
153- Gizem CANDAN, Antalya AKEV University, TÜRKİYE
154- Gözde MORGÜL, Beykent University, TÜRKİYE
155- Özlem ÜZÜMCÜ, Hasan Kalyoncu University, TÜRKİYE
156- Gönül AKIN, İstanbul Beykent University, TÜRKİYE
157- Meryem AKIN, Bath Spa University, UNITED KINGDOM
158- Beyhan BAYRAK, Düzce University, TÜRKİYE
159- Nihan AKINCILAR KÖSEOĞLU, Fenerbahçe University, TÜRKİYE
160- Aylin AKINLAR, Bandırma Onyedi Eylül University, TÜRKİYE
161- Aysun DOĞAN, Başkent University, TÜRKİYE
162- Maryam SHAMSAEI, Shiraz University, IRAN
163- Ramazan ERTÜRK, Ministry of National Education, TÜRKİYE
164- Neslihan YAMAN, Yalova University, TÜRKİYE
165- Elif BAKKAL ÖZTOKATLI, İstanbul Biruni University, TÜRKİYE
166- Samira RAKI, EMAA B School, MOROCCO
167- Gül EKİNCİ, Gaziantep University, TÜRKİYE
168- Derya YALÇIN, Nişantaşı University, TÜRKİYE
169- İlknur İSTİFÇİ, Anadolu University, TÜRKİYE
170- Sevda KESKİN, Piri Reis University, TÜRKİYE
171- Fatma KALPAKLI YEĞİN, Selçuk University, TÜRKİYE
172- Tuğba GÖRGÜLÜ, Ankara Bilim University, TÜRKİYE
173- Radwa OMAR, Misr University for Science & Technology, EGYPT
174- Yeşim ÖZER ÖZKAN, Gaziantep University, TÜRKİYE
175- Dilek ŞİRVANLI ÖZEN, Altınbaş University, TÜRKİYE
176- Elif GÜRDAL LİMON, Gümüşhane University, TÜRKİYE
177- Elif Irmak BÜYÜK, İstanbul Medeniyet University, TÜRKİYE
178- Hajdi XHIXHA, University for Business and Technology, KOSOVO
179- Nuray EKŞİ, Özyeğin University, TÜRKİYE

180- Ayşegül ÖZ, Hatay Mustafa Kemal University, TÜRKİYE
181- Lidia María Romero PUPO, University of Holguín, CUBA
182- Elda GJERGJI, University of Elbasan Aleksandër Xhuvani, ALBANIA
183- Şerefnur ATİK, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
184- Merve MAMACI, Fenerbahçe University, TÜRKİYE
185- Gülşah TIKIZ ERTÜRK, Amasya University, TÜRKİYE
186- Dina GHANDOUR, Majan University College (MUC), OMAN
187- Fatma TURAN, Üsküdar University, TÜRKİYE
188- Nazlı Ayşe AYYILDIZ ÜNNÜ, Ege University, TÜRKİYE
189- Ayşen AKYÜZ, İstanbul Medipol University, TÜRKİYE
190- Gonca Reyhan AKKARTAL, Beykent University, TÜRKİYE
191- Emel ÇİLİNGİR ALTINER, Çukurova University, TÜRKİYE
192- Yelda Hatice ONGUN, Başkent University, TÜRKİYE
193- Sevda KUŞKAYA, Erciyes University, TÜRKİYE
194- Nuran BAYRAM ARLI, Bursa Uludağ University, TÜRKİYE
195- Yurdanur YUMUK, Karabük University, TÜRKİYE
196- İnci ERDOĞAN TARAKÇI, Bilecik Şeyh Edebali University, TÜRKİYE
197- Gülcan BAŞAR, Giresun University, TÜRKİYE
198- Selin SERT SÜTÇÜ, Akdeniz University, TÜRKİYE
199- Mısra ÇAKALOĞLU, Antalya Belek University, TÜRKİYE
200- Melisa EBEOĞLU DUMAN, Ufuk University, TÜRKİYE
201- Ayşe Beyza ATEŞ, MEF University, TÜRKİYE
202- Zeliha OÇAK, Independent Researcher, TÜRKİYE
203- Elif SEZGİN, Bursa Mudanya University, TÜRKİYE
204- Gülce DÖLKELEŞ, Antalya Belek University, TÜRKİYE
205- Seda TURNACIGİL, Toros University, TÜRKİYE
206- Bengisu KOYUNCU, Mimar Sinan University, TÜRKİYE
207- Elisabeta OSMANAJ, University of Elbasan Aleksandër Xhuvani, ALBANIA
208- Mehtap SARIARSLAN, Beykent University, TÜRKİYE
209- İpek ŞENKAL ERTÜRK, Ankara University, TÜRKİYE
210- Canan ÇAKIR, Süleyman Demirel University, TÜRKİYE
211- Orkun Osman BİLGİVAR, Sabahattin Zaim University, TÜRKİYE
212- Tetiana DRAKOKHRUST, West Ukrainian National University, UKRAINE
213- Nurten SARGIN, Necmettin Erbakan University, TÜRKİYE
214- Seçil ERKOL, Sivas Bilim ve Teknoloji University, TÜRKİYE
215- Nurcan Pınar EKE, Başkent University, TÜRKİYE
216- Dilek ULUCAN ERKESİM, Free Researcher, TÜRKİYE
217- Burak MİL, İstanbul Kent University, TÜRKİYE
218- Güneş ÇAP, Turkish-German University, TÜRKİYE
219- Nur GEDİK BAL, Social Sciences University of Ankara, TÜRKİYE
220- Turgay ÖNTAŞ, Tekirdağ Namık Kemal University, TÜRKİYE
221- İlkben AKANSEL, Bartın University, TÜRKİYE
222- Elif Ayşe ŞAHİN İPEK, İzmir Kâtip Çelebi University, TÜRKİYE
223- Çise MİŞ, Doğu Akdeniz University, TÜRKİYE
224- Şükran CALP, Erzincan Binali Yıldırım University, TÜRKİYE

225- Turgay AKDAĞOĞLU, Ardahan University, TÜRKİYE
226- Seda TAPDIK, Bülent Ecevit University, TÜRKİYE
227- Yeliz ÇULHA, İstanbul University-Cerrahpaşa, Türkiye
228- Eda YEŞİL, Kırıkkale University, TÜRKİYE
229- Zekiye Nihan KIRÇIL, Ankara University, TÜRKİYE
230- Nazlı Beril TEKİN, Doğuş University, TÜRKİYE
231- Esen GÜRBÜZ, Niğde Ömer Halis DEMİR University, TÜRKİYE
232- Günseli GÜÇLÜTÜRK BARAN, Isparta Uygulamalı Bilimler University, TÜRKİYE
233- Nalan ALBUZ, Bülent Ecevit University, TÜRKİYE
234- Deniz AKGÜL, Ahi Evran University, TÜRKİYE
235- İlkay TUZCU TIĞLI, Özyeğin University, TÜRKİYE
236- Canan HACER, Esenyurt University, TÜRKİYE
237- Seher İŞCAN, Pamukkale University, TÜRKİYE
238- Gülaçtı ŞEN, Balıkesir University, TÜRKİYE
239- Şeyma TOZLU GÜLDAL, 29 Mayıs University, TÜRKİYE
240- Arzu ÇALIŞKAN SARI, Çankırı Karatekin University, TÜRKİYE
241- Zeliha Zuhal GÜVEN, Necmettin Erbakan University, TÜRKİYE
242- Ömer KIZILTAN, Çukurova University, TÜRKİYE
242- Nikoleta ZAMPAKİ, National and Kapodistrian University of Athens, GREECE
242- İlknur DOĞU ÖZTÜRK, Doğuş University, TÜRKİYE
243- Paula WIECZEK, University of Information and Management n Rzeszów, POLAND
244- Nevruz Berna TATLISU, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
245- Hakan ÖZCAN, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
246- Mustafa ÇANAKÇIOĞLU, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
247- Zeynep Burcu ŞAHİN,İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
248- Sezer Cihan KESKEN, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
249- Özge TURHAN, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
250- Görsev BAFRALI, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
251- Uğur BALOĞLU, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
252- Çağla KAYA İLHAN, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
253- Şebnem GÜRSOY ULUSOY, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
254- Orhan İŞCAN, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
255- Sinem EYİCE BAŞEV, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
256- Nevra ÜÇLER, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE
257- Gizem HÜLAĞA KADEROĞLU, İstanbul Gelişim University, TÜRKİYE

REVIEWERS / HAKEMLER

1- Ahmad Al-BATTAT, Management and Science University, MALAYSIA
2- Ahmet ERKASAP, İstanbul Gedik University, TÜRKİYE
3- Aylin AKINLAR, Bandırma Onyedi Eylül University, TÜRKİYE
4- Fatma TURAN, Üsküdar University, TÜRKİYE
5- Danijela VASIĆ, University of Belgrade, SERBIA
6- Beyhan ZABUN, Gazi University, TÜRKİYE
6- Beyza TOKSOY, Okan University, TÜRKİYE
7- Laura BRANCU, West University of Timisoara, ROMANIA
8- Emilia ALAVERDOV, Georgian Technical University, GEORGIA
9- Sevgican AKÇA, Gazi University, TÜRKİYE
10- Eda YAZGIN, Doğu Akdeniz University, CYPRUS
11- Ekrem Ziya DUMAN, Gazi University, TÜRKİYE
12- Ifeoluwapo OYEWOBI, Bingham University, NIGERIA
13- Seyil NAJİMUDİNOVA, Kyrgyz-Turkish Manas University, KYRGYZSTAN
14- Natavan KARAMOVA, West Caspian University, AZERBAIJAN
15- Evren KUTLAY, İstanbul Sebahattin Zaim University, TÜRKİYE
16- Fatma Hürrem SÜNNEY, Giresun University, TÜRKİYE
17- Kateryna TRYMA, Institute of Higher Education of NAES, UKRAINE
18- Muthaloo SUBRAMANIAM, Asia Metropolitan University, MALAYSIA
19- Gülcan DEMİR, Sinop University, TÜRKİYE
20- Mehmet Ali DOMBAYCI, Gazi University, TÜRKİYE
21- Günseli GÜMÜŞEL, Atılım University, TÜRKİYE
22- Nazife AYDINOĞLU, Final International University, NORTH CYPRUS
23- Vildan KATMER, İstanbul Maltepe University, TÜRKİYE
24- İzay REYHANOĞLU, Atılım University, TÜRKİYE
25- Belis GÜLAY, İstanbul Maltepe University, TÜRKİYE
26- Serpil AYTAÇ, Fenerbahçe University, TÜRKİYE
27- Kübra Kırca DEMİRBAGA, Durham University, UNITED KINGDOM
28- Merve MAMACI, Fenerbahçe University, TÜRKİYE
29- Marietta MARTINOVIC, Royal Melbourne Ins. of Criminology U. AUSTRALIA
30- Meryem AKIN, Bath Spa University, UNITED KINGDOM

TÜRKİYE'DEN GELEN ÖZET BİLDİRİLER

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

ABSTRACTS FROM TÜRKİYE

Firmaların dijital dönüşüm sürecinde karşılaştığı engeller ve sürdürülebilir girişimciliğe yansımaları

Ada Beyza TOKSOY
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği Programı, İstanbul, Türkiye
E-mail: beyza.toksoy@okan.edu.tr ORCID: 0000-0001-5911-8079

Dilek YOMRALIOĞLU
Dr; Istanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri, Yönetim, 34810, Istanbul, Türkiye
E-mail: dilek.yomralioglu@medipol.edu.tr ORCID: 0000-0003-2114-935X

Özet

Dijitalleşme, küreselleşmeyle birlikte önemi giderek artan, iş süreçlerinde etkinliği artırarak firma performansını ve sürdürülebilirlik uygulamalarını olumlu yönde etkileyen unsurların başında gelmektedir. Aynı zamanda dijitalleşme verimlilik artışını teşvik etmekte ve yeni iş fırsatları yaratma potansiyeli sunarak girişimciliğe olumlu katkıda bulunmaktadır. Günümüzde girişimcilik anlayışı da firma iş süreçleri gibi sürdürülebilirlik ekseninde dönüşüme uğramış, yalnızca kar odaklı bakış açısından çıkarak toplumsal ve çevresel gereklilikleri de gözeten bir yapıya evrilmiştir. Sürdürülebilir girişimcilik için gerekli olan dijitalleşmenin önündeki engeller sadece firmaların mevcut durumunu değil, yatırım kararlarını, paydaşlarla olan ilişkileri, rekabet gücünü ve girişimciliği de etkilemektedir. Dijital dönüşüm sürecinde firmaların karşılaştığı, kültürel değişim eksikliği, yetersiz altyapı, finansal kısıtlamalar, yetersiz eğitim ve stratejik planlama eksikliği gibi engeller, firmaların yatırım kararlarını etkileyerek sürdürülebilir girişimciliğe olumsuz yansımakta; rekabet gücünü azaltmakta, kaynak yönetimini zorlaştırmakta, inovasyon eksikliğine yol açmakta, müşteri ilişkilerini zedelemekte ve çevresel hedeflere ulaşmayı engellemektedir. Bu çalışmanın amacı, firmaların dijitalleşme sürecinde karşılaştıkları sorunları gerçek zamanlı derinlemesine mülakat yöntemiyle ortaya koyarak bu sorunların firmaların karar alma süreçlerine etkisine girişimcilik perspektifinden çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmanın firma stratejileri oluşturulmasına, karar alma süreçlerine, dijital dönüşüm süreçlerine ve sürdürülebilir girişimcilik uygulamalarına katkı sağlayan öneriler sunması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Strateji, Girişimcilik, Sürdürülebilirlik, Dijitalleşme

The obstacles that companies face in the digital transformation process and their reflections on sustainable entrepreneurship

Abstract

Digitalization is one of the key factors that is increasingly important with globalization, positively affecting company performance and sustainability practices by enhancing efficiency in business processes. Additionally, digitalization promotes productivity growth and offers the potential to create new business opportunities, contributing positively to entrepreneurship. Today, the understanding of entrepreneurship has also undergone a transformation centered around sustainability, evolving from a solely profit-oriented perspective to one that considers social and environmental requirements, similar to the transformation of company business processes. The barriers to digitalization necessary for sustainable entrepreneurship affect not only the current state of companies but also their investment decisions, relationships with stakeholders, competitive strength, and entrepreneurship itself.The barriers faced by companies during the digital transformation process, such as a lack of cultural change, inadequate infrastructure, financial constraints, insufficient training, and a lack of strategic planning, negatively impact sustainable entrepreneurship by affecting investment decisions; reducing competitive strength; complicating resource management; leading to a lack of innovation; damaging customer relationships; and hindering the achievement of environmental goals.The aim of this study is to identify the problems companies encounter during the digitalization process through real-time in-depth interviews and to provide solutions from an entrepreneurial perspective regarding the impact of these issues on the decision-making processes of companies. The study aims to present policies that contribute to the formulation of company strategies, decision-making processes, digital transformation processes, and sustainable entrepreneurship practices.

Keywords: Management,Strategy, Entrepreneurship, Sustainability, Digitalization

Dijital Çağ'a dönüşümde liderlik değerlendirmesi

Tayfun GÜVEN
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri, İstanbul, Türkiye
E-mail: tayfunguven@topkapi.edu.tr *ORCID: 0000-0002-2493-6909*

Ada Beyza TOKSOY
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği Programı, İstanbul, Türkiye
E-mail: beyza.toksoy@okan.edu.tr *ORCID: 0000-0001-5911-8079*

Özet

Geçmiş çağlardan günümüze kadar insanlar, topluluk halinde yaşamışlar ve hayatlarını idame ettirmişlerdir. Topluluk halinde yaşamanın gereklerinden biri de sözü dinlenen, toplum üzerinde etkisinin kabul edildiği ve saygın bir kişinin toplumu idare etmesidir. Toplulukların, ilk çağlardan beri kaliteli ve saygın liderlerin peşinden yürüdükleri söylenebilir. Liderliğe bu kadar önem verilmesi, liderliğin bilimin konusu haline gelmesine neden olmuştur. Liderlik, çalışmamız da dahil olmak üzere pek çok çalışmaya konu olmaktadır.

Geleneksel yönetim anlayışı kapsamında; bireysellik, yetki devri ve kontrol odaklı olma önem arz etmektedir. Geleneksel yönetim anlayışının özellikleri; kariyer yönetimi, yenilikleri izlemek yerine mevcut durumu sürdürme, yetkileri yönetimde toplama, itaat edilmeyi bekleme, planlara tam bağlılık vb. şekilde sıralanabilir. Günümüzde meydana gelen dijitalleşeme ile birlikte yönetim anlamında da değişimler meydana gelmiştir, yaşanan değişimler yönetimde dijitalleşme kavramını ortaya çıkarmıştır, klasik yönetim sistemlerinde liderlerin sınırları çizilmişken, belirli bir esneklik anlayışı bulunmazken özellikle dijital çağda liderlik kavramı bu söylenenlerin tam tersi olarak ifade edilebilir. Bu çalışma kapsamında klasik yönetim sisteminde liderlik ile dijital çağda liderlik konusu ele alınarak bu dönemler arasındaki farklılıklar incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim, Liderlik, Klasik Dönem Liderliği, Dijitalleşme, Dijital Çağda Liderlik.

An evaluation of leadership in the transition to the Digital Age

Abstract

From ancient times to the present day, people have lived in communities and sustained their lives collectively. One of the necessities of communal living is the presence of a respected individual whose authority is acknowledged and who is capable of leading the society. It can be said that since the earliest ages, communities have followed qualified and esteemed leaders. The importance attributed to leadership has led it to become a subject of scientific inquiry. Leadership has been the focus of many studies, including our own.

Within the framework of traditional management approaches, individuality, delegation of authority, and control-oriented practices are considered significant. The characteristics of traditional management include career management, maintaining the current state rather than pursuing innovation, centralizing authority, expecting obedience, and strict adherence to plans. With the advent of digitalization in today's world, changes have also occurred in the understanding of management. These changes have introduced the concept of digitalization in management. While classical management systems often imposed rigid boundaries on leaders and lacked flexibility, leadership in the digital age can be described as the exact opposite.

This study aims to examine the differences between leadership in classical management systems and leadership in the digital age.

Keywords: Management, Leadership, Classical Era Leadership, Digitalization, Leadership in the Digital Age.

Esnek örgüt yapılarında iş performansının belirleyicisi olarak yöneticiye güven

Ahmet DENİZ
Dr. Öğretim Üyesi; İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Havacılık Yönetimi, 34310, İstanbul, Türkiye
E-mail: ahdeniz@gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0002-3878-6331

Özet

Bu araştırmanın amacı, bireysel ve örgütsel esnekliğin iş performansı üzerindeki etkisinde yöneticiye güvenin aracılık rolünü incelemektir. Günümüz havacılık sektörünün yüksek belirsizlik, operasyonel yoğunluk ve kriz odaklı yapısı, çalışanların hem bireysel düzeyde uyum yeteneğini hem de örgütsel süreçlerdeki esnekliği kritik hâle getirmektedir. Bu bağlamda, yöneticiye duyulan güvenin, çalışanların performanslarını şekillendiren psikolojik bir mekanizma olarak öne çıktığı düşünülmektedir. Araştırma, havacılık sektöründe yer hizmetleri birimlerinde görev yapan 250 çalışandan elde edilen verilerle yürütülmüştür. Veriler, nicel araştırma yöntemi kapsamında anket tekniğiyle toplanmış; analizlerde SPSS 25.0 programı kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach's Alpha katsayılarıyla test edilmiş, ardından değişkenler arası ilişkiler korelasyon ve çoklu regresyon analizleriyle incelenmiştir. Bulgular, bireysel ve örgütsel esnekliğin yöneticiye güven üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu ortaya koymuştur (β=0,693; p<0,001). Aynı şekilde, esnekliğin iş performansını pozitif yönde etkilediği (β=0,307; p<0,001) belirlenmiştir. Yanı sıra yöneticiye güvenin iş performansını pozitif yönde etkilediği (β=0,324; p<0,001) belirlenmiştir. İlave olarak bireysel ve örgütsel esnekliğin iş performansı üzerindeki etkisinde yöneticiye güvenin aracılık rolü incelenmiş ve yöneticiye güvenin modele dâhil edilmesiyle esnekliğin iş performansına etkisi azalmış (β=0,158; p=0,058) ve bu durum kısmi aracılık etkisinin varlığını göstermiştir. Sonuç olarak, havacılık sektöründe çalışanların yöneticilerine duydukları güvenin, örgütsel esneklikten performansa uzanan süreçte psikolojik bir köprü işlevi gördüğü söylenebilir. Bulgular, esnek örgüt yapılarının yalnızca yapısal değil, aynı zamanda güven temelli liderlik anlayışıyla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bireysel Esneklik, Örgütsel Esneklik, Yöneticiye Güven, İş Performansı, Havacılık Sektörü.

Trust in managers as a determinant of job performance in flexible organizational structures

Abstract

The aim of this study is to examine the mediating role of trust in managers in the effect of individual and organizational flexibility on job performance. The contemporary aviation sector, characterized by high uncertainty, operational intensity, and crisis-oriented structures, makes both individual adaptability and organizational flexibility critical. In this context, trust in managers is considered a psychological mechanism shaping employees' performance. The research was conducted with data collected from 250 employees working in ground services units of the aviation sector. Data were obtained through surveys within the scope of the quantitative research method and analyzed using the SPSS 25.0 program. The reliability of the scales was tested with Cronbach's Alpha coefficients, and the relationships among variables were examined through correlation and multiple regression analyses. The findings revealed that individual and organizational flexibility have a significant and positive effect on trust in managers (β=0.693; p<0.001). Similarly, flexibility was found to positively influence job performance (β=0.307; p<0.001). In addition, trust in managers was determined to have a positive effect on job performance (β=0.324; p<0.001). Furthermore, the mediating role of trust in managers in the effect of individual and organizational flexibility on job performance was examined, and when trust in managers was included in the model, the effect of flexibility on job performance decreased (β=0.158; p=0.058), indicating the presence of a partial mediation effect. In conclusion, it can be argued that trust in managers functions as a psychological bridge in the process linking organizational flexibility to employee performance in the aviation sector. The findings emphasize that flexible organizational structures should be supported not only structurally but also through a leadership approach based on trust.

Keywords: Individual Flexibility, Organizational Flexibility, Trust in Managers, Job Performance, Aviation Sector.

The destroyed protection: The institutional void for unaccompanied minors in Gaza

Apak Kerem ALTINOK

Assistant Professor; Istanbul University, International Institute for Genocide and Crimes Against Humanity, 34126, Istanbul, Türkiye

E-mail: kerem.a@istanbul.edu.tr *ORCID: 0000-0002-6854-1378*

Abstract

This study highlights the stark contrast between the precarious situation of unaccompanied minors in the Gaza Strip and the institutional and procedural frameworks available to unaccompanied children in Italy and Turkey. Notably, Italy and Turkey have made significant strides in establishing systems of guardianship, specialised accommodation, psychosocial support, and transitional programs for unaccompanied minors, which have undoubtedly improved their well-being and prospects. In stark contrast, children in Gaza remain woefully deprived of such structures, leaving them exposed to heightened vulnerability in the midst of ongoing demolition and displacement. The absence of dedicated institutions, legal frameworks, and responsible authorities for their care intensifies their precarious situation, underscoring the urgent need for targeted support and protection. By highlighting these structural absences, the study aims to illustrate the severe consequences of the lack of institutional guardianship and protection mechanisms in Gaza, ultimately leading to the denial of fundamental rights that are increasingly recognized and protected in other parts of the world. This comparative analysis underscores that the plight of unaccompanied minors in Gaza is not only a pressing humanitarian crisis but also a stark manifestation of systemic neglect within the framework of international child protection governance.

Keywords: Child protection, Humanitarian crisis, Unaccompanied minors, Gaza strip

Charting three decades of research on education, family, and communication: A Web of Science bibliometric analysis

Aylin AKINLAR
Dr. Faculty of Communication, Public Relations and Advertising Department, Bandırma Onyedi Eylül University, Balıkesir, Türkiye
E-mail: draylinakinlar@gmail.com *ORCID: 0000-0002-4448-2721*

Abstract

The intersection of education, family, and communication has emerged as a significant research domain over the past three decades, reflecting growing scholarly attention to how familial interactions and communicative practices shape educational outcomes. This bibliometric study analyzed 108 documents published between 1992 and 2025, retrieved from the Web of Science Core Collection using the keywords *education*, *family*, and *communication*. The dataset encompassed contributions from 75 distinct sources, with an average annual growth rate of 8.08%, underscoring a steady expansion of research in this field.

The analysis revealed that the most frequent terms included *communication*, *children*, *perceptions*, *education*, and *parents*, indicating a strong focus on child development, parental roles, and educational communication processes. Trend topic analysis highlighted the prominence of *randomized controlled trials* (2009–2015), *gender differences* (2009–2022), *programs* (2008–2018), and *quality outcomes* (2012–2024), suggesting a methodological and evaluative orientation in recent research. These findings demonstrate an evolution from descriptive inquiries toward evidence-based and intervention-focused studies.

The results contribute to the intellectual mapping of this interdisciplinary domain, illustrating how educational research increasingly integrates family dynamics and communicative strategies to enhance learning outcomes and equity. By identifying conceptual trends and emerging themes, the study offers valuable insights for scholars, practitioners, and policymakers seeking to strengthen the role of families and communication in educational contexts.

Keywords: Education, Family, Communication, Bibliometric analysis, Research trends

"Kitlelere özelmiş gibi": INDITEX markaları üzerinden Barnum etkisi, marka algısı ve tüketici sadakati

Belis GÜLAY
Dr. Öğr. Üyesi, Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri Programı, İstanbul, Türkiye
E-mail: belisgulay@maltepe.edu.tr ORCID: 0000-0002-0204-5507

Yelda EGELİ
Öğr. Görevlisi, Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Moda Tasarımı Programı, İstanbul, Türkiye
E-mail: yeldaegeli@maltepe.edu.tr ORCID: 0000-0003-4778-3770

Özet

Bu çalışma, moda endüstrisinin kitle iletişiminde sıklıkla başvurduğu psikolojik stratejilerden biri olan Barnum Etkisi'nin, genç tüketicilerin marka algısı ve satın alma davranışları üzerindeki etkilerini INDITEX grubu markaları özelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Barnum Etkisi, bireylerin genel-geçer ifadeleri kişisel olarak algılama eğilimine dayanır ve özellikle "kişiselleştirilmiş" gibi sunulan kitlesel pazarlama stratejilerinde etkin bir rol oynar.

Araştırmanın örneklemini, Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim görmekte olan 18 yaş ve üzeri 400 ön lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada nicel yöntem benimsenmiş, veri toplama aracı olarak 5'li Likert tipi ölçeklerden oluşan çevrim içi bir anket formu kullanılmıştır. Anket; Barnum etkisi ve kişiselleştirme algısı, hedonik ve faydacı tüketim davranışları, gösterişçi tüketim eğilimi ve tüketici karar alma tarzı ölçeklerini içermektedir.

Ölçekler, literatürde geçerliliği kanıtlanmış ifadelerden uyarlanarak oluşturulmuş ve Google Forms aracılığıyla uygulanmıştır. Verilerin analizinde SPSS programı ile tanımlayıcı istatistikler, korelasyon ve regresyon analizleri kullanılarak hipotez testleri gerçekleştirilecektir.

Araştırma sonuçlarının, moda sektöründe uygulanan "kişiselleştirme" stratejilerinin arkasındaki algı yönetimini anlamaya katkı sunması; özellikle genç tüketicilerin marka sadakati ve satın alma davranışlarının psikolojik boyutunu açığa çıkarması beklenmektedir. Ayrıca çalışma, pazarlama iletişimi ve halkla ilişkiler alanında disiplinlerarası bir perspektif kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Barnum Etkisi, Moda Tüketimi, INDITEX, Marka Algısı, Tüketici Davranışı, Sadakat.

"As if tailored for the masses": The Barnum effect, brand perception, and consumer loyalty through INDITEX brands

Abstract

This study examines the impact of the Barnum Effect, a psychological strategy frequently used in mass communication within the fashion industry, on young consumers' brand perception and purchasing behavior, specifically in the context of the INDITEX group brands. The Barnum Effect refers to individuals interpreting general statements as uniquely tailored to themselves, and it plays a crucial role in mass marketing strategies that are presented as "personalized."

The sample of this study consists of 400 associate degree students aged 18 and above, currently studying at Maltepe University Vocational School. A quantitative research method was adopted, and data were collected through an online survey consisting of 5-point Likert-type scales. The survey includes measurement tools on the Barnum Effect and perceived personalization, hedonic and utilitarian consumption behavior, conspicuous consumption tendency, and consumer decision-making styles.

The items were adapted from previously validated scales in the literature and implemented via Google Forms. To test the hypotheses, the data will be analyzed using SPSS software through descriptive statistics, correlation, and regression analyses.

The findings are expected to contribute to understanding perceived personalization strategies in the fashion sector and their role in managing consumer perception, particularly in fostering brand loyalty among young consumers. Furthermore, this study aims to provide an interdisciplinary perspective bridging fashion marketing, consumer psychology, and public relations communication.

Keywords: Barnum Effect, Fashion Consumption, INDITEX, Brand Perception, Consumer Behavior, Loyalty.

Fırsat mı yoksa engel mi?
İşgörenlerin Yapay Zekâ algısında teknostres faktörlerinin rolü

Candar UZUNER
Ankara University Faculty of Political Sciences, Department of Management
E-mail: cuzuner@ankara.edu.tr ORCID: 0000-0002-1012-6227

Özlem ATAY
Prof. Dr.; Ankara University Faculty of Political Sciences, Department of Management
E-mail: ozkanli@politics.ankara.edu.tr ORCID: 0000-0002-2563-825X

Özet

Yapay zekâ teknolojisindeki hızlı ilerlemeler, işletmeler de dahil olmak üzere toplumun tüm yönlerinde önemli değişiklikler yaratmaktadır (Liang vd., 2022). Yapay zekâ teknolojilerinin operasyonlara entegrasyonu organizasyonlara büyük faydalar sağlayabilirken, aynı zamanda işlerin ve mesleklerin nasıl tanımlandığı üzerinde de önemli bir etkiye sahip olabilir. Bu durum çalışanların gelecekteki kariyer gelişimlerini ve iş ile ilgili anlayışlarını etkileyebilir (Liang vd., 2022). Literatürde, çalışanların yeni bir teknolojiyi algılama biçimlerini açıklamada "teknostres" kavramı son yıllarda önem kazanmıştır. Stres, "belirli çevresel taleplerin kaynakları aştığı ve istenmeyen fizyolojik, psikolojik, davranışsal ve sosyal sonuçlara yol açtığı bir değerlendirme süreci" olarak tanımlanmaktadır (Salas vd., 1996). Stresin takım süreçleri ve performansı üzerindeki zararlı etkilerini vurgulayan önemli ampirik kanıtlar mevcuttur (Ellis, 2006). Teknostres ise, bilgisayar devrimiyle ilişkili insan maliyetlerini tanımlamak için ilk olarak 1980'lerde (Brod, 1984) ortaya atılmıştır. Yıllar içinde, bilgi teknolojileri perspektifi teknostres üzerine Tarafdar ve diğerlerinin (2007), Ragu-Nathan ve diğerlerinin (2008) ve Ayyagari ve diğerlerinin (2011) öncü makaleleri tarafından şekillendirilmiştir. Temel çerçeve, teknolojinin ve teknoloji aracılığıyla oluşturulan ortamların talepleri ile bir kişinin bu taleplerle başa çıkma yeteneği arasındaki uyumsuzluk üzerine odaklanır (Califf vd., 2020). Bu kavram 2007'de yayınlandığında, çalışmalar bilgisayar ve İnternet kullanımında yoğunlaşmıştır. Dijital teknolojilerin değişen doğası nedeniyle, bireylerin bu teknolojilerle çalışırken deneyimlediği stres de evrimleşmektedir (Tarafdar vd., 2019). Bu nedenle, mevcut araştırma modellerinin modern dijital işin özelliklerini tam olarak hesaba katmadığı düşünülmektedir. Çalışmanın iki motivasyonu vardır: (1) literatürde ele alınan teknostres faktörlerinin güncelliğini test etmek (2) iş yerinde teknolojiyle ilgili zorlayıcı ve engelleyici stres faktörlerinin kavramsal alanının genişliğini temsil eden birleşik bir model üretmek. Çalışma verisi, Teknokentlerde faaliyet gösteren bilişim firmalarının işgörenleriyle derinlemesine mülakat yapılarak toplanmıştır. Deşifre edilen görüşmeler MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiş, verilere ait kod, kategori ve temalar ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak, nitel desen araştırma yöntemiyle teknostres faktörleri yeniden tanımlanarak alandaki boşluk doldurulmuş ve literatüre katkı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Teknostres, Tekno-güvensizlik, Proaktif davranış, Teknokent.

Opportunity or obstacle?

The role of technostress factors in employees' perception of Artificial Intelligence

Abstract

Rapid advancements in artificial intelligence (AI) technology are creating significant changes in all aspects of society, including businesses (Liang et al., 2022). While the integration of AI technologies into operations can provide substantial benefits to organizations, it can also have a profound impact on how jobs and professions are defined. This, in turn, can affect employees' future career development and their understanding of work (Liang et al., 2022). In the literature, the concept of "technostress" has gained prominence in recent years to explain how employees perceive a new technology. Stress is defined as "an appraisal process in which specific environmental demands exceed resources and result in undesirable physiological, psychological, behavioural, and social outcomes" (Salas et al., 1996). Significant empirical evidence highlights the detrimental effects of stress on team processes and performance (Ellis, 2006). Technostress, on the other hand, was first coined in the 1980s (Brod, 1984) to describe the human costs associated with the computer revolution. Over the years, the information technology perspective on technostress has been shaped by pioneering articles by Tarafdar et al. (2007), Ragu-Nathan et al. (2008), and Ayyagari et al. (2011). The core framework focuses on the mismatch between the demands of technology and the environments created through technology, and an individual's ability to cope with these demands (Califf et al., 2020). When this concept was published in 2007, studies focused on computer and Internet use. Due to the changing nature of digital technologies, the stress experienced by individuals when working with these technologies is also evolving (Tarafdar et al., 2019). Therefore, it is believed that existing research models do not fully account for the characteristics of modern digital work. The study has two motivations: (1) to test the timeliness of technostress factors addressed in the literature, and (2) to produce a unified model representing the breadth of the conceptual space of challenging and hindering stress factors related to technology in the workplace. The study data was collected through in-depth interviews with employees of IT firms operating in Techno parks. The transcribed interviews were analysed using the MAXQDA program, revealing codes, categories, and themes related to the data. Consequently, the research redefined technostress factors through a qualitative research design, filling a gap in the field and contributing to the literature.

Keywords: Artificial intelligence, Technostress, Techno-insecurity, Proactive behaviour, Technopark.

Eğitim fakültesi akademisyenlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine yönelik görüşleri

Dila BOZKURT
Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi, Çanakkale, Türkiye
E-mail: dilabozkurt23@outlook.com *ORCID: 0000-0001-7928-2001*

Sude Naz GÜRKAN
Doktora Öğrencisi; Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, İstanbul, Türkiye
E-mail: sudenazgurkan@gmail.com *ORCID: 0000-0003-3250-5479*

Gülçin GÜVEN
Doç. Dr.; Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, İstanbul, Türkiye
E-mail: gulcinm@marmara.edu.tr *ORCID: 0000-0002-9638-025X*

Özet

Bu araştırmanın amacı, eğitim fakültesi öğretim üyelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimine yönelik görüşlerini belirlemektir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseniyle yürütülmüştür. Katılımcılar gönüllülük esasına göre seçilmiş olup araştırmaya dahil edilme kriteri eğitim fakültelerinde görev yapan öğretim üyesi olmaktır. YÖK Atlas (2024) verileri doğrultusunda yedi anabilim dalı (eğitim bilimleri, matematik ve fen eğitimi, özel eğitim, temel eğitim, yabancı diller eğitimi, rehberlik ve psikolojik danışma, Türkçe-coğrafya-sosyal grubu eğitimi) belirlenmiş, ayrıca erken çocukluk eğitimi ile yapısal yakınlığı nedeniyle Çocuk Gelişimi A.B.D. de kapsama dahil edilmiştir. Bu kapsamda toplam 22 öğretim üyesi kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Katılımcılar cinsiyet, mesleki kıdem, akademik unvan ve görev yaptıkları bölümler açısından çeşitlilik göstermiş, bu durum araştırmanın farklı bakış açılarıyla zenginleşmesini sağlamıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış; form alan yazın taraması ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanarak pilot uygulama sonrasında son halini almıştır. Görüşmeler ses kayıtlarıyla çözümlenmiş, üç araştırmacı tarafından kodlama ve tema oluşturma süreci yürütülerek kodlayıcılar arası tutarlılık sağlanmıştır. Araştırmanın bulguları dört temel tema etrafında şekillenmiştir. İlk olarak, toplumda cinsiyet gruplarının eşitliği temasında katılımcılar; kadına yönelik sistemik kısıtlamalar, aile ve iş yaşamındaki engeller, kültürel-dini etkiler ve süregelen eşitsizliklere dikkat çekmiştir. İkinci olarak, eşit eğitim fırsatlarına erişim bağlamında aile, ekonomik koşullar ve kültürel normların kız çocukları üzerinde dezavantaj yarattığı; ancak yasal düzenlemeler ve zorunlu eğitim sayesinde kısmi eşitliğin sağlandığı vurgulanmıştır. Üçüncü tema olan öğretmen eğitiminde toplumsal cinsiyet eşitliği, ders müfredatında eksiklikler, öğretmenlerin rol model işlevi ve eğitim materyallerindeki cinsiyetçi öğeler üzerinden ele alınmıştır. Son olarak, sınıf içi uygulamalara ilişkin bulgular, öğretmen tutumunun, materyallerin ve iletişim biçimlerinin öğrencilerin eşit katılımını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Bulgular, akademisyenler arasında farklı algılar olduğunu göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin öğretmen eğitiminde güçlenmesi için akademisyen eğitimleri, YÖK ve MEB düzenlemeleri, erken çocuklukta uygulamalar ve üniversite paydaşlarının desteği temel gereklilikler olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim politikaları, Öğretmen eğitimi, Toplumsal cinsiyet eşitliği, Akademisyen görüşleri.

Opinions of education faculty academics on gender equality education

Abstract

The aim of this study is to examine the views of faculty members in faculties of education regarding gender equality education. The research was conducted using a qualitative research method, specifically the phenomenological design. Participants were selected on a voluntary basis, with the inclusion criterion being employment as a faculty member in a faculty of education. Based on the data from CHE Atlas (2024), seven departments (educational sciences, mathematics and science education, special education, primary education, foreign language education, guidance and psychological counseling, Turkish-geography-social sciences education) were identified; in addition, due to its structural proximity to early childhood education, the Department of Child Development was also included. In this context, a total of 22 faculty members were selected through convenience sampling. The participants varied in terms of gender, professional seniority, academic title, and departments, which enriched the study with diverse perspectives. Data were collected through a personal information form and a semi-structured interview form developed by the researchers. The forms were prepared based on literature review and expert opinions, and finalized after a pilot study. The interviews were transcribed, and the coding and thematization process was carried out by three researchers, ensuring inter-coder reliability. The findings of the study were structured around four main themes. First, under the theme of gender equality in society, participants highlighted systemic restrictions on women, barriers in family and professional life, cultural-religious influences, and ongoing inequalities. Second, in the context of equal access to educational opportunities, it was emphasized that families, economic conditions, and cultural norms create disadvantages for girls; however, partial equality has been achieved through legal regulations and compulsory education. The third theme, gender equality in teacher education, was addressed in relation to gaps in curricula, the role-model function of teachers, and the presence of gendered elements in educational materials. Finally, findings regarding classroom practices indicated that teacher attitudes, instructional materials, and communication styles directly affect students' equal participation. The results show that faculty members hold differing perceptions. Strengthening gender equality in teacher education requires faculty training, regulations by CHE and the Ministry of National Education, practices in early childhood, and support from university stakeholders as fundamental necessities.

Keywords: Educational policies, Teacher education, Gender equality, Faculty members' perspectives.

Cinema as a retro marketing tool: The case of “Before the Chanel”

Emel TOZLU ÖZTAY
Assoc. Prof., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Faculty of Applied Sciences, Public Relations and Advertising Department, İstanbul, Türkiye
E-Mail: etozlu@gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0002-8110-26-79

Hilal ZENGIN
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Institute Graduatestudies Studies, İstanbul, Türkiye
E-Mail: hilal_zengin@yahoo.com ORCID: 0009-0008-0496-9931

Abstract

In 1863, Johannes Hofer first evaluated it as a behavioral variable within the framework of medical science. The concept's foundation lies in individuals experiencing nostalgia for the past (Wilson, 2005, p. 21). When we examine the concept of retro marketing today, consumers' purchases of products or services from the past are seen as a positive indicator in various ways. Stephen Brown conceptualized retro marketing in 2001 and defined it as "yesterday's tomorrow is today" (Brown, 2001, p. 6). In this context, when we examine the marketing communications of the Chanel brand, we can say that there is a predominance of retro-themed activities, whether in advertising, public relations, or as observed in the example of "Before the Chanel." While existing generational literature reveals that Generations X and Y are influenced by retro marketing, there are not many studies examining how Generation Z is affected by this marketing style. The purpose of this study is to measure the impact of retro marketing on Generation Z, based on the film "Before the Chanel." A qualitative research method was chosen, employing in-depth interviews. The current study, with its sample of five people, is a preliminary study. Based on the results of this report, the entire study will be conducted with a larger sample group as a thesis by Hilal Zengin, a graduate student in the Department of Public Relations and Publicity at Istanbul Gelişim University's Institute Graduatestudies Studies.

Keywords: Retro Marketing, Public Relations, Brand, Cinema

Retro pazarlama araci olarak sinema: “Before the Chanel” örneği

Özet

1863 yılında Johannes Hofer tarafından ilk olarak davranışsal değişken olarak tıp bilimi çerçevesinde değerlendirme altına alınmıştır. Söz konusu kavramın dayandırıldığı nokta kişilerin geçmişe dair özlemlerini yaşayış halleridir (Wilson, 2005, s.21). Günümüzde Retro pazarlama kavramına bakıldığında ise tüketicilerin geçmiş yıllara dair bir ürün veya hizmet satın almaları çeşitli şekillerde pozitif etki göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Stephen Brown tarafından 2001 yılında Retro pazarlama olarak kavramsallaştırılan yapı “dünün yarını, bugündür” olarak tanımlanmıştır (Brown, 2001 s.6). Bu bağlamda Chanel markası tarafından ortaya koyulan pazarlama iletişimi bakıldığında gerek reklam, gerek halkla ilişkiler gerekse Before the Chanel örneğinde gözlemlendiği üzere yoğunlukla Retro temalı çalışmaların var olduğunu söylemek mümkündür. Kuşaksal olarak mevcut literatüre bakıldığında x ve y kuşaklarının Retro pazarlamadan etkilendikleri gözlemlenirken z kuşağının söz konusu pazarlama biçimden ne şekilde etkilendiğine dair çok fazla çalışma görülmemektedir. Çalışmanın amacı Before the Chanel isimli sinema filminden yola çıkarak Retro pazarlamanın z kuşağı üzerindeki etkisini ölçmektir. Araştırma yöntemi olarak kalitatif yöntem tercih edilerek derinlemesine görüşme tekniği benimsenmiştir. Mevcut çalışma 5 kişilik örneklem gurubu ile öncel nitelik taşımaktadır. Söz konusu bildiri sonuçlarından yola çıkılarak çalışmanın tamamı, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Tezli Yüksek Lisans kapsamında Hilal Zengin tarafından tez çalışması olarak daha geniş örneklem gurubu ile ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Retro Pazarlama, Halkla İlişkiler, Marka, Sinema

A phenomenological study on nursing students' formative assessment experiences: Diagnostic branched tree sample*

Gülsüm ÇONOĞLU
Asst. Prof; Cankiri Karatekin University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, 18100, Cankiri, Türkiye
E-mail: gulsumconoglu@karatekin.edu.tr ORCID: 0000-0001-8606-3149

Merve BEKE
PhD, RN, Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Oncology Research and Training Hospital, 06200, Ankara, Türkiye
E-mail: gungurmerve@gmail.com ORCID: 0000-0001-5585-8459

Abstract

Alternative measurement and assessment methods have become increasingly relevant in nursing education. Diagnostic branched tree (DBT) technique, which is a tool for measuring knowledge patterns and meaningful learning in students' mind structures, occupies an important place among alternative measurement and evaluation techniques due to its unique structure and its use for different purposes. This study aimed to reveal the experiences of nursing students in relation to feedback, formative assessment, and the DBT technique. A phenomenological study design were employed. This study sample consisted of 31 third-year nursing students who agreed to participate between 6 March and 15 May 2025 at a nursing school in the Central Anatolia region of Türkiye. Criterion sampling, one of the purposeful sampling methods, was used in the study. The duration of the six focus group interviews ranged from approximately 18 minutes to 43 minutes maximum, totaling 188 minutes. All interviews were video-recorded with the permission of the participants. Focus group interviews continued until data saturation was achieved. The data were analyzed using Colaizzi's approach. The study was reported in accordance with the COREQ checklist. In the analysis of the data, three main themes (experiences with feedback, thoughts on types of assessment, and opinions about the diagnostic branched tree) and eight subthemes (experiences during the learning process, emotions, the effects of formative assessment, recommendations for assessment processes, effects on learning processes, motivation, limitations, and suggestions) were identified. The study demonstrated that the DBT technique positively impacted the learning and assessment process, increasing student motivation and capturing their attention, and could be integrated into nursing education. However, the authors emphasized that the DBT technique may not be sufficient for an entire course, and that learning outcomes and students' individual learning characteristics should be considered.
Keywords: Formative assessment, Effective feedback, Nursing education, Nursing students, Diagnostic branched tree

REFERENCES

Colaizzi, P. F. (1978). Psychological research as the phenomenologist views it. In R. S. Valle & M. King (Eds.), *Existential-phenomenological alternatives for psychology* (pp. 48–71). Oxford University Press.

Kocaarslan, M. (2012). Tanılayıcı Dallanmış Ağaç Tekniği ve İlköğretim 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Maddenin Değişimi ve Tanınması Adlı Ünitede Kullanımı. *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, *9*(18), 269–279.

Praveena, K. R., & Sasikumar, S. (2021). Application of Colaizzi's Method of Data Analysis in Phenomenological Research. *Medico-Legal Update*, *21*(2), 914–918.

Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, *19*(6), 349–357.

**This study was supported by the Cankiri Karatekin University Scientific Research Projects Coordinator, as application number SBF111224B18.*

Dijital görünürlüğün marka değerine etkisi: Teknoloji ve geleneksel markalar arasında karşılaştırmalı bir analiz

Mehmet Emin KEKE
Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Havacılık Yönetimi, 34310, İstanbul, Türkiye
E-mail: mekeke@gelisim.edu.tr ORCID:0000-0001-5638-673X

Öz

Bu çalışma, küresel markaların dijital görünürlüğü ile marka değeri arasındaki ilişkiyi incelemeyi ve bu ilişkinin sektörler arasında farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Günümüz dijital ekonomisinde markaların tüketici zihnindeki konumlanması, yalnızca geleneksel medya görünürlüğüne değil, çevrimiçi ortamlarda sağlanan etkileşim düzeyine de bağlıdır. Ancak dijital görünürlüğün her marka türü için aynı ölçüde değer oluşturup oluşturmadığı literatürde yeterince incelenmemiştir. Bu bağlamda çalışma, doğrudan dijital etkileşim üzerinden değer üreten teknoloji markaları (Apple ve IBM) ile marka mirası ve kurumsal güvene dayalı olarak değerini sürdüren geleneksel markalar (McDonald's ve Coca-Cola) arasında karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirmiştir. Araştırmada 2020–2025 dönemine ait ikincil veriler kullanılmıştır. Marka değerleri uluslararası finansal raporlardan (Brand Finance, Statista), dijital görünürlük değerleri ise Google Trends üzerinden elde edilen ortalama arama skorlarından oluşturulmuştur. Çalışmada değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiyi ölçmek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Analizler SPSS ortamında yürütülmüş; markalar hem toplu olarak hem de sektör gruplarına ayrılarak incelenmiştir. Genel korelasyon analizinde, tüm markalar bir arada değerlendirildiğinde dijital görünürlük ile marka değeri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r = 0{,}033$; $p > 0{,}05$). Ancak gruplar ayrı incelendiğinde belirgin bir farklılık ortaya çıkmıştır. Teknoloji markalarında dijital görünürlük ile marka değeri arasında güçlü ve anlamlı bir pozitif ilişki tespit edilmiştir ($r = 0{,}803$; $p = 0{,}002 < 0{,}01$). Bu sonuç, dijital görünürlüğün bu markaların finansal performansında belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir. Buna karşılık, geleneksel markalar grubunda ilişki negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur ($r = –0{,}493$; $p = 0{,}103 > 0{,}05$). Bu durum, geleneksel markaların marka değerlerinin dijital etkileşimden çok marka geçmişi, tüketici sadakati ve ürün sürekliliği gibi faktörlerle şekillendiğini düşündürmektedir. Genel olarak dijital görünürlüğün marka değerine etkisinin sektör temelli farklılaştığı görülmektedir. Teknoloji markaları için dijital görünürlük marka performansının doğrudan bir göstergesiyken, geleneksel markalar açısından bu ilişki zayıf veya ters yönlü seyretmektedir. Bu bulgular, dijital pazarlama yatırımlarının sektör dinamikleri dikkate alınarak stratejik biçimde planlanması gerektiğini göstermektedir.

Keywords: Dijital görünürlük, Marka değeri, Teknoloji markaları, Geleneksel markalar, Dijital pazarlama.

The impact of digital visibility on brand value: A comparative analysis between technology and traditional brands

Abstract

This study aims to examine the relationship between global brands' digital visibility and brand value, and to determine whether this relationship differs across sectors. In today's digital economy, the positioning of brands in the consumer's mind depends not only on their visibility in traditional media but also on their level of engagement in online environments. However, whether digital visibility creates the same level of value for every type of brand has not been sufficiently investigated in the literature. In this context, the study conducts a comparative analysis between technology brands (Apple and IBM), which generate value primarily through digital engagement, and traditional brands (McDonald's and Coca-Cola), whose value is sustained through brand heritage and corporate trust. The research utilizes secondary data covering the period 2020–2025. Brand value data were obtained from international financial reports (Brand Finance, Statista), while digital visibility scores were derived from average Google Trends search indices. To measure the linear relationship between the variables, the Pearson correlation analysis was applied. The analyses were conducted using SPSS, and the brands were examined both collectively and by sectoral groups. The general correlation analysis revealed that, when all brands were evaluated together, the relationship between digital visibility and brand value was statistically insignificant ($r = 0.033$; $p > 0.05$). However, when the groups were analyzed separately, a clear difference emerged. For technology brands, a strong and statistically significant positive correlation was found between digital visibility and brand value ($r = 0.803$; $p = 0.002 < 0.01$). This result indicates that digital visibility is a decisive factor in the financial performance of technology brands. Conversely, for traditional brands, the relationship was negative and statistically insignificant ($r = –0.493$; $p = 0.103 > 0.05$), suggesting that the brand value of traditional firms is shaped more by factors such as brand heritage, customer loyalty, and product continuity rather than digital engagement. Overall, the findings demonstrate that the impact of digital visibility on brand value varies depending on the sector. For technology brands, digital visibility serves as a direct indicator of brand performance, whereas for traditional brands this relationship appears weaker or even inverse. These findings highlight the need for digital marketing investments to be strategically planned in alignment with sectoral dynamics.

Keywords: Digital visibility, brand value, technology brands, traditional brands, digital marketing.

Environmental impacts of the petroleum industry in Türkiye:

TPAO Sustainability-Oriented Environmental Protection Strategies

Özge KOÇMAN
Dr.; Turkish Petroleum Corporation (TPAO), Ankara Türkiye
E-mail: okocman@tpao.gov.tr *ORCID: 0000-0002-6324-8957*

Özlem ATAY
Prof. Dr.; Ankara University Faculty of Political Sciences, Department of Management
E-mail: ozkanli@politics.ankara.edu.tr *ORCID: 0000-0002-2563-825X*

Abstract

Since the second half of the 18th century, developments in nearly all aspects of social and economic life resulting from the Industrial Revolution have increased dependency on energy sources. Undoubtedly, energy production, provision, and utilization have become one of the foremost needs, particularly in both developed and developing countries. Energy resources, particularly petroleum, are of critical importance for global development; however, they also cause significant environmental impacts, such as pollution and the destruction of natural habitats. It is well known that the production, processing, transportation, and consumption of this fossil energy source significantly affect environmental ecosystems and the atmosphere, leading to various environmental issues. Although petroleum production is criticized for its high carbon emissions and environmental impacts, it plays a crucial role in ensuring energy security. The carbon emissions and environmental degradation caused by fossil fuels have compelled energy companies to undertake sustainability-focused transformations. The global petroleum industry represents an integrated sector that encompasses national and multinational enterprises engaged in exploration, production, transportation, refining, and marketing activities. This study conceptualizes activities related to crude oil production within the framework of the "petroleum industry." In line with the theoretical framework of the research, the structural and operational aspects of Turkish petroleum industry, as well as its environmental protection activities, have been examined by literature review. Additionally, to enhance the evaluation of the information and findings obtained, Turkish Petroleum Corporation (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı - TPAO), the largest oil and natural gas producer in Türkiye, has been selected as a case study. This study examines the environmental protection strategies adopted by TPAO within the framework of sustainability and examines how the company aligns with environmental sustainability goals in Turkish petroleum industry.

Keywords: Environment, Sustainability, Turkish Petroleum Industry, TPAO.

Yeniliklerin yayılması kuramı bağlamında Yapay Zekâ ekseninde yeni medya ve marka

Şebnem GÜRSOY ULUSOY
Doç. Dr., İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, İstanbul, Türkiye
E-mail: sgursoy@gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0003-3288-6857

Özet

Yapay Zekâ uygulamaları marka ve medya alanında değişimleri de beraberinde getirmiştir. Her gün yeni uygulamalar markaların gelişim süreçlerinde de etkili olmaya başlamıştır. Yapılan araştırma kapsamında sosyal medya üzerinden markaların yapay zekâ uygulamalarının incelenmesi ve araştırılması hedeflenmektedir. Everett Rogers'ın yeniliklerin yayılması kuramı kapsamında yapay zekâ uygulamalarının markalar arasında yayılma ve yeni medya üzerinden izler kitle ve hedef kitle ile buluşma süreçleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yeniliklerin Yayılması Kuramı, Marka, Yeni medya

New media and brand on the axis of artificial intelligence in the context of diffusion of innovations theory

Abstract

Artificial Intelligence applications have brought about changes in the brand and media landscape. New applications are emerging daily, impacting the development processes of brands. The research aims to examine and investigate brands' AI applications on social media. Within the framework of Everett Rogers' theory of the diffusion of innovations, the processes through which AI applications spread among brands and reach audiences and target audiences through new media were examined.

Keywords: Artificial Intelligence, Diffusion of Innovations Theory, Brand, New Media

Üniversite öğrencilerinde öfke, öfke kontrol, kabul ve empatik ilgi seviyelerinin travma sonrası büyüme üzerindeki katkısı

Zeynep Merve ÜNAL
Doç. Dr.; Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji, 34640, İstanbul, Türkiye
E-mail: zeynep.unal@yeditepe.edu.tr ORCID: 0000-0003-4927-3117

Sezer Cihan KESKEN
Prof. Dr.; İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Havacılık Yönetimi, 34310, Avcılar, İstanbul
E-mail: scgunaydin@gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0003-3108-8247

Rabia ŞENTÜRK
Ar. Gör.; İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Havacılık Yönetimi, 34310, Avcılar, İstanbul
E-mail: rsenturk@gelisim.edu.tr ORCID: 0000-0002-5154-0328

Özet

Bu araştırma makalesinin amacı, sürekli öfke, öfke ifade biçimleri, kabul ve empatik endişenin travma sonrası büyüme üzerindeki etkisini kapsamlı bir araştırma modeli içinde incelemektir. Üniversite öğrencilerinin bir toplumun geleceğini ve refahını şekillendirmedeki potansiyel etkisi göz önüne alındığında; travma ve travma sonrası büyüme hakkında derin bilgiye sahip olmak toplum geleceği için çok önemlidir. Bu nedenle, veriler üniversite öğrenci algıları ile toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul'daki çeşitli üniversitelerde öğrenim gören 281 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Bulgular, öfke kontrolü ve empatik endişenin travma sonrası büyümeyi yordadığını doğrulamıştır. Travma sonrası büyümenin alt boyutlarından; yaşam felsefesindeki değişim öfke kontrolü ve empatik endişe ile açıklanırken, benlik algısındaki değişim sürekli öfke, öfke kontrolü ve empatik endişe ile açıklanmaktadır. Fark testi sonuçları, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha yüksek öfke kontrolüne sahip olduğunu, kız öğrencilerin ise erkek öğrencilerden daha yüksek kabul ve empatik endişe yaşadığını göstermiştir. Öğrencilerin travmatik deneyimle yaşadıkları umutsuzluk düzeyi, yüksek düzeyde umutsuzluk yaşayan öğrencilerin düşük düzeyde umutsuzluk yaşayan öğrencilere göre anlamlı derecede daha yüksek travma sonrası büyümeye sahip olduğunu göstermiştir. Çıkarımsal açıdan bakıldığında, araştırma bulgularının sonuçları üniversitelerin psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümleri tarafından verilebilecek eğitim programlarına ve öğrencilere yönelik diğer stratejilerine entegre edilebilir. Teorik açıdan bakıldığında, bu çalışma kompakt bir model sunmakta ve travma sonrası gelişim literatürü için sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri, kabul ve empatik kaygı gibi yeni değişkenler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürekli öfke, öfke ifade tarzı, bilinçli farkındalık, empatik ilgi, travma sonrası büyüme.

The contributions of anger, anger control, acceptance and empathic concern levels on post-traumatic growth in university students

Abstract

The purpose of this research article is to investigate the impact of trait anger, anger expression styles, acceptance and empathic concern on post traumatic growth within a comprehensive research model. Considering university students' potential impact on shaping a society's future and well being; having a deep knowledge about trauma, and post traumatic growth is crucial for the society future. Therefore, data were gathered by university student perceptions. The sample of this research is 281 university students who study in the various universities in İstanbul. Findings confirmed that anger control and empathic concern predict post traumatic growth. From the sub-dimensions of post-traumatic growth; changes in philosophy of life is explained by anger control, empathic concern whereas changes in self-perception is explained by trait anger, anger control and empathic concern. Difference test results showed that male students have higher anger control than female students whereas female students experience higher acceptance and empathic concern than male students. Students' experienced hopelessness level with the traumatic experience showed that students who experience high level of hopelessness have significantly higher post-traumatic growth than students who experience low level of hopelessness. From the implication perspective, the results of research findings can be integrated to the training programs which can be given by psyhological consultancy and guidance departments of universities and their other strategies regarding students. From the theoretical perspective, this study presents a compact model and offers novel variables that are trait anger and anger expression styles, acceptance and emphatetic concern for the post traumatic growth literature.

Keywords: Trait anger, anger expression styles, mindfulness, empathic concern, post traumatic growth.

TÜRKİYE DIŞINDAN GELEN ÖZET BİLDİRİLER

ABSTRACTS FROM OUTSIDE TÜRKİYE

Sustainable food behaviors and attitudes among Generation Z consumers: Measurement and analysis of selected behaviors

Agnieszka WERENOWSKA
PhD, Warsaw University of Life Sciences (WULS), Management Institute
E-mail: agnieszka_werenowska@sggw.edu.pl *ORCID: 0000-0002-2545-4442*

Agata BALIŃSKA
Prof. Warsaw University of Life Sciences (WULS), Institute of Economics and Finance
E-Mail: agata_balinska@sggw.edu.pl *ORCID: 0000-0002-8777-9955*

Ewa JASKA
PhD, Warsaw University of Life Sciences (WULS), Institute of Economics and Finance
E-mail: ewa_jaska@sggw.edu.pl *ORCID: 0000-0002-3874-1985*

Abstract

Household food waste serves as a stark reminder of the pressing need to identify and seize opportunities for sustainability in the sourcing and management of food items. Our study, which includes Generation Z, a generation that embraces new media, particularly mobile apps, more than others, highlights the potential of technology in this endeavor. In Poland, the TooGoodToGo and Foodsi apps are leading the way.

The main objective of the research is to identify and present the behavior and attitudes of food-sustainable consumers of Generation Z. The researchers used source data analysis, including scientific publications. The research was conducted using the Computer-Assisted Web Interviewing (CAWI) method, a survey technique that uses the internet to administer questionnaires, on a sample of 832 respondents of Generation Z. The collected material was analyzed using, among others, the author's Environmentally and Socially Sustainable Behavior Index (ESRBI), Mann-Whitney test.

Our study revealed an encouraging trend: respondents who used food-saving apps (TooGoodToGo and Foodsi) demonstrated a higher ESRBI score, indicating a positive correlation. This suggests that these apps could be instrumental in promoting individual sustainable behaviors, such as donating surplus food to an eatery, choosing organic items, and reducing meat consumption.

Keywords: Sustainable consumption, Food, Generation Z, Mobile apps

The study on green human resources management perception of the students

Diana MATISAEVA
YL; Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Bişkek, Kırgızistan
E-mail: matisaevadiana3@gmail.com ORCID:0000-0002-9160-8542

Seyil NAJIMUDINOVA
Doç. Dr.; Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Bişkek, Kırgızistan
E-mail: seyil.najimudinova@manas.edu.kg ORCID: 0000-0003-3848-6635

Abstract

The rise of environmental problems on a global scale makes it essential for businesses to adopt sustainability-focused human resources policies. Businesses contribute to sustainable development by implementing practices that reduce their environmental impact. In this process, Human Resources Management (HRM) plays a critical role in integrating green practices into employees and encouraging environmentally friendly behaviors. Green Human Resources Management (Green HRM) involves aligning human resources practices, from recruitment and selection to training and reward systems, with environmental sustainability goals. Green HRM practices serve not only to improve environmental performance but also to meet the expectations of younger generations of employees.

This study aims to examine the perceptions of young people in Kyrgyzstan regarding Green HRM practices and the relationships between the dimensions of these practices. As part of the research, data obtained from students at Kyrgyz-Turkish Manas University was analyzed using quantitative methods. 156 valid surveys were collected via Google Form using a pre-built scale covering the dimensions of green recruitment and selection, green participation, reward system, and green education. The collected data were evaluated using a 5-point Likert scale, descriptive statistics, correlation analysis, and Cronbach's Alpha. Reliability and correlation analyses conducted with SPSS indicated that the scales had high internal consistency (Cronbach's Alpha >0.80) and that there were positive and significant relationships between the variables.

The findings indicate that participants generally had a positive view of Green HRM practices. Green learning had the highest mean value, demonstrating that the future workforce values training and development-oriented approaches. Furthermore, strong and positive relationships were identified between green recruitment, participation, reward, and training practices. These results demonstrate that Green HRM practices are effective in achieving organizational sustainability goals and increasing employee satisfaction, commitment, and motivation. It is also emphasized that businesses should adopt holistic green recruitment, training, and reward strategies to meet the expectations of their young workforce and achieve their sustainability goals.

Consequently, young employees' perspectives on Green Human Resources Management practices are critical to the success of sustainability strategies. The study offers recommendations for increasing the effectiveness of Green HRM practices for enterprises and educational institutions in Kyrgyzstan.

Keywords: Kyrgyzstan, Green HRM, Future Workers, Perception

The motive for or against the buying of green food: The mediating role of environmental concern

Edward Markwei MARTEY
Senior Lecturer; Marketing Department, Faculty of Business and Mana genet Studies, Koforidua Technical University, 744, Koforidua, Ghana
E-mail: martey.edward@ktu.edu.gh ORCID: 0000-0003-0468-9223

Racheal Rashida LARBI
PhD Student; Marketing Department, Faculty of Business and Economic Sciences, Nelson Mandela University, Poste 6001, Port Elizabeth, South Africa
E-mail: richealmartey123@gmail.com ORCID: 0000-0001-9965-2882

Patricia CRENTSIL
PhD student; Management Department, Economics and Management, Koforidua Technical University, 744, Koforidua, Ghana
E-mail: patcrentsil@ktu.edu.gh ORCID: 0000-0002-1804-6272

Abstract

The research investigates the association between brand love and health consciousness with contextual variables, such as motive for and motive against buying of green food and attitude to green food. The researchers found three gaps in the work done on green food. The total of 967 questionnaires were received. Behavioral Reasoning Theory was used to support the conceptual model and structural equation modeling was employed to analyse the data. The outcome of the work indicates that brand love is significantly linked to attitude to green foods and motive for buying green food. However, the motives against buying of green foods is not significant with brand love. Besides, attitude positively influences the motive for buying green food and negatively influences the motive for buying green food. Moreover, health consciousness influences the relationship between motives for buying natural food and attitude However, there is a negative association between motive against buying of green food and attitude. The work confirms the mediating role of motives and environmental concern. The moderation effecte of household size on motives for and against was not found with brand love and attitude.

Keywords: Brand love, Motivation, Health consciousness theory, Ghanac

The impact of digital learning companions on international students' classroom engagement and work-ready skills in UK business higher education

Elan KANDASWAMY
Lecturer; Wrexham Business School, Wrexham University, Wrexham, United Kingdom
Email: elanmba@gmail.com ORCID: 0000-0001-9375-0342

Sanar MUHYADDIN
Dr. & Senior Lecturer; Wrexham Business School, Wrexham University, Wrexham, United Kingdom
Email: sanar.muhyaddin@gmail.com ORCID: 0000-0002-6066-6328

Meryem AKIN
Assoc. Prof. Dr.; Business and Management, Bath Business School, Bath Spa University, Bath, United Kingdom
Email: m.akin2@bathspa.ac.uk ORCID: 0000-0002-9021-869X

Abstract

The proliferation of student-selected digital learning companions (DLCs) presents transformative opportunities to enhance classroom engagement and work-ready skills development for international students in UK business higher education. International students, constituting over 20% of UK higher education enrolment, increasingly adopt AI-powered learning tools to navigate academic and cultural adaptation challenges independently. This multi-site study investigates the impact of student-chosen digital learning companions on international students ' classroom engagement and work-ready skills development across three contrasting UK business higher education contexts.

Grounded in social constructivism (Vygotsky, 1978), cognitive load theory (Sweller, 1998), and Vygotsky's Zone of Proximal Development (ZPD) (Vygotsky, 1978), the research employs a multiple-case study design with convergent parallel mixed-methods approach across three purposefully selected institutions: a Russell Group research-intensive university, a post-1992 industry-focused university, and a specialist business school. The study adopts a pragmatic research paradigm with critical realist ontological foundations, recognising the complex interplay between student agency, technology choice, culture, and institutional context.

Data collection involves stratified purposive sampling of 360-450 international business students for quantitative analysis using validated classroom engagement and workplace readiness scales, complemented by 45-60 in-depth interviews employing maximum variation sampling. The research employs hierarchical linear modeling to account for institutional nesting effects while examining individual technology choices and contextual predictors influencing student-driven DLC adoption and effectiveness.

Expected findings will reveal how institutional environments support or constrain student-driven digital learning initiatives and their subsequent impact on classroom participation and professional skill acquisition. The study's theoretical contribution extends digital learning theory to student-agency perspectives in multicultural business higher education contexts. Practical contributions include evidence-based guidance for supporting student technology choices, institutional policy recommendations for facilitating effective student-driven digital learning, and strategic insights for enhancing international student success. The 6-month timeline encompasses standardised individual institutional ethics approval, data collection, advanced multi-level analysis, and comprehensive cross-site synthesis, producing peer-reviewed publications and validated frameworks for supporting student-selected digital learning companion usage in UK business higher education.

Keywords: International Students, Digital Learning Technologies, Artificial Intelligence (AI) Tools, Classroom Engagement, Work-Ready Skills, UK Business Education.

The Georgian Catholic Community in Istanbul: Cultural and educational dimensions

Elisabed MACHITIDZE
Ph.D. in History; Professor, Caucasus University, School of Humanities and Social Sciences, 0102, Tbilisi, Georgia
E-mail: emachitidze@cu.edu.ge *ORCID: 0000-0002-0971-7994*

Abstract

This paper examines the cultural and educational activities of the Georgian Catholic community established in the second half of the nineteenth century in Istanbul, the capital of the Ottoman Empire. The focus is on the Georgian Catholic church and monastery founded in 1861 in the Feriköy district under the initiative of Petre Kharischirashvili, which subsequently became a stronghold for preserving diasporic identity, education, and culture.

The school affiliated with the monastery played a significant role in the education and national consciousness of Georgians residing in the Ottoman Empire. The curriculum encompassed theological disciplines as well as humanities and natural sciences, with a special emphasis on the Georgian language and literature. Enhanced instruction in French and Latin facilitated the integration of students into the European academic sphere, many of whom continued their studies at leading educational institutions across Europe.

Particular attention is given to monastery's multilingual library and archive, which house tens of thousands of books, journals, newspapers, and manuscripts, representing a unique source for the study of Georgian diasporic culture, education, and intellectual heritage. The richness and diversity of the library are closely connected to the printing press established at the monastery, which published not only religious literature but also school textbooks and secular works. These publications served not only the cultural and educational needs of the local community but were also sent to Georgia, reflecting the broader missionary activities of the Georgian Catholic community in Istanbul.

The community's role extended beyond purely religious activities; its members actively researched Georgian culture, history, and language, translated texts, and helped introduce ongoing cultural processes in Georgia to European society. In this manner, the Catholic Georgians active in the Georgian Catholic community in Istanbul became intellectual ambassadors of Georgia in Europe, while the community itself served as a space for cultural dialogue between Georgia and the West.

The establishment of the Georgian Catholic church-monastery in the Ottoman Empire's capital during the second half of the nineteenth century, along with the congregation gathered around it, held not only religious but also significant cultural and educational importance.

Keywords: Istanbul, Georgian Catholic community, Feriköy, Petre Kharischirashvili, Nineteenth century

Lovingness and sentipensante affections for the New World
For a More Amorcomtur! World

Maria Luiza Cardinale BAPTISTA

PhD; Coordinator of the Graduate Program in Tourism and Hospitality,
University of Caxias do Sul, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: mlcbaptista@ucs.br *ORCID: 0000-0002-7096-1160*

Abstract

This essay aims to present the epistemological, theoretical, and methodological foundations of **Amorcomtur! — The Research Group on Communication, Tourism, Lovingness, and Autopoiesis**, affiliated with the Graduate Program in Tourism and Hospitality at the University of Caxias do Sul. The group has existed since 2011, when it began developing discussions and research focused on demonstrating the importance of *lovingness* — as an ethic of relationship, as an ethic of care, and as a basic and essential assumption for transforming relationships in Communication, Education, Science, Tourism, business, and organizational contexts. *Sentipensante* affections point toward a moment of reconnection with the manifestations of living beings — a moment in which it is no longer about separating emotion and reason, but about recognizing that we are whole beings, powerful living entities precisely because we are *sentipensante* (those who feel-think). We exist in this condition, not merely in the condition of thought. Science, too, in all its investigative universes, exists in this way. The *New World* — or *World Being Born* — represents the world that is yet to emerge, the one we must help bring into being: a world of more loving, collaborative, and ethical relationships. It is the world that must arise marked by the overcoming of the Anthropocene and all processes of destruction — such as war, inequality, and violence — within Science, Tourism, Communication, and life itself.

Keywords: Lovingness, Tourism communication, New World

REFERENCES

Baptista, M. L. C. (2014). Cartografia de saberes na pesquisa em turismo: Proposições metodológicas para uma ciência em mutação. *Revista Rosa dos Ventos*, 6(4), 563–578. http://www.ucs.br/etc/revistas/index.php/rosadosventos/article/view/2647/pdf_273

Baptista, M. L. C. (2018). *ETC - Ecossistemas Turístico-Comunicacionais Subjetivos: Sinalizadores teórico-metodológicos, no estudo de ecossistemas turístico-comunicacionais-subjetivos, considerados a partir de sua característica ecossistêmica, caosmótica e autopoiética* (Projeto de pesquisa). Universidade de Caxias do Sul.

Baptista, M. L. C. (2021). O avesso do turismo como proposição de sinalizadores para o futuro: Reflexões ecossistêmicas sobre entrelaçamentos e processualidades do avesso das desterritorializações turísticas em seus saberes e fazeres. *Cenário: Revista Interdisciplinar em Turismo e Território*, 9(3), 258–271. https://doi.org/10.26512/revistacenario.v9i3.34894

Baptista, M. L. C., & Eme, J. B. (2023). Estratégias de 'sobre-vivência' metodológica na viagem investigativa para a ciência no mundo novo: Dimensão trama, cartografia dos saberes e matrizes rizomáticas. *Revista Ibero-Americana de Estudos em Educação*, 18(00), e023042. https://doi.org/10.21723/riaee.v18i00.18206

Capra, F. (2004). *A teia da vida: Uma nova compreensão dos sistemas vivos* (9ª ed.). Cultrix.

Capra, F. (2010). *As conexões ocultas: Ciência para uma vida sustentável* (6ª ed.). São Paulo: Pensamento-Cultrix.

Maturana, H. R., & Varela, F. J. (2011). *A árvore do conhecimento: As bases biológicas da compreensão humana* (9ª ed.). Palas Athena.

Morin, E. (2003). *Introdução ao pensamento complexo*. Lisboa: Instituto Piaget.

Rolnik, S. (2011). *Cartografia sentimental*: Transformações contemporâneas do desejo. Estação Liberdade.

Yory, C. M. (2007). Del espacio ocupado al lugar habitado: Una aproximación al concepto de topofilia. *Revista Barrio Taller*, 12, 1–12.

Sustainable development teaching and learning practices in the higher education system (Based on the example of the Georgian Technical University)

Nana AKHALAIA
Associate Professor at Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
E-mail: n.akhalaia@gtu.ge *ORCID: 0000-0002-9372-0562*

Noe KHOZREVANIDZE
Professor at Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
E-mail: n.khozrevanidze@gtu.ge

Tamar KOBLIANIDZE
Professor at Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
E-mail: tamar.koblianidze@gtu.ge *ORCID: 0000-0002-5256-548X*

ABSTRACT

Introduction: The Sustainable Development Goals (SDGs), as a global agenda, place special emphasis on the quality and accessibility of education. Education for Sustainable Development (ESD) in universities is considered one of the most important tools that provide future professionals with the knowledge and skills to solve global challenges.

The Georgian Technical University (GTU) is one of the leading centers of higher education in Georgia, where the integration of ESD into the educational process and research activities is actively implemented.

The Faculty of Sustainable Mountain Development has been established at the Georgian Technical University, where educational programs are implemented in the areas of environmental protection, sustainable development management, circular economy, natural hazards, and sustainable tourism.

Methods: The following research methods were used in the paper: Documentary analysis, Case Study, Comparative analysis.

Methodological framework: Qualitative approach and analysis based on teaching and learning practices in the higher education system

Results: Georgian Technical University plays an important role in the teaching and learning of sustainable development, both in the Georgian higher education system and in the international academic space. The current achievements indicate that the university is gradually transforming into a "sustainable development hub", however, to address the challenges it needs:

• Strengthening interdisciplinary subjects;

• Expanding international cooperation;

• Greater involvement of students and academic staff in practical projects.

Keywords: Sustainable Development Goals, Educational Programs, Teaching and learning of Sustainable Development

Artificial Intelligence-Driven optimization of logistics in the Belt and Road Middle Corridor

Natalia CHAPLYNSKA
Ph.D. in International Economics, Associate Professor, Ng Teng Fong • Sino Group Belt and Road Research Institute, Hong Kong Chu Hai College (Hong Kong S.A.R., China)
E-mail: natachaplynska@chuhai.edu.hk ORCID: 0000-0002-0531-7678

Abstract

The Belt and Road Initiative which was launched by President Xi Jinping in 2013 has 6 corridors for trade and logistics development. Middle Corridor is one of them and it has grown in importance as an alternative trade route connecting Europe and Central Asia with China via countries like Turkey, Azerbaijan, Georgia, and Ukraine.

The crucial role in XXI century is belonging to AI technologies and their effects on key logistics performance metrics such as delivery times, inventory holding costs, fuel consumption, and network resilience across this complex, multi-country trade route, which were studied in our research. A mixed-methods approach was used. Social Network Analysis (SNA) was utilized to map and analyse the logistics network, identifying critical nodes and bottlenecks through metrics like degree, betweenness, and closeness centrality. Nodes represented logistics entities (ports, warehouses, hubs), and edges reflected the flow of goods and data. Simulation modelling, based on empirical data from 2019 to 2023 including GPS tracking, port throughput reports, and industry sources, evaluated the impact of AI-driven route optimization, predictive analytics, and inventory management strategies on operational efficiency.

Results demonstrate that AI integration significantly improves logistics performance along the Middle Corridor. Degree centrality increased by up to 16% in key hubs such as Poti and over 10% for Ukrainian nodes Kyiv and Odesa, indicating enhanced connectivity and strategic importance. Average delivery times were reduced by 11.7%, inventory holding costs decreased by 16.3%, and fuel consumption lowered by 9.2%, contributing to improved environmental sustainability. These efficiencies and sustainability have the critical role of AI in transforming the Middle Corridor into a more reliable, competitive Eurasian trade corridor.

The study recommends continued investment in real-time data integration and expansion of AI applications to foster adaptive, greener supply chains across politically sensitive trade networks.

Keywords: Artificial Intelligence (AI), logistics, Middle Corridor, Belt and Road Initiative (BRI), Ukraine.

Navigating AI adoption challenges in SME open innovation in Georgia

Tamar JANGULASHVILI
PhD Candidate, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (TSU), Faculty of Economics and Business
E-mail: t.jangulashvili@gmail.com *ORCID: 0009-0009-3696-8359*

Abstract

This article explores the challenges faced by small and medium-sized enterprises (SMEs) of Georgia in adopting Artificial Intelligence (AI) to drive open innovation. While AI has the potential to enhance collaborative problem-solving, accelerate product development, and improve decision-making, SMEs often encounter significant barriers. Key challenges include limited access to high-quality data, difficulties in integrating AI into existing systems, lack of technical expertise, cultural resistance to AI adoption, and uncertainties surrounding cost and return on investment. Additionally, ethical, legal, and governance issues—such as data privacy, intellectual property rights, and algorithmic bias—further complicate AI implementation in open innovation contexts. By analyzing these challenges, the article aims to provide a structured understanding of the obstacles SMEs face and highlight strategic approaches for overcoming them, thereby enabling sustainable and collaborative innovation.

AI has the potential to catalyze sustainable open innovation among small and medium-sized enterprises (SMEs) in Georgia and the broader Caucasus region. Despite challenges such as limited digital infrastructure and low AI readiness, regional initiatives and collaborations with academic institutions, and AI training programs are enabling SMEs to adopt AI technologies and participate in collaborative innovation networks. By integrating general-purpose and task-specific AI tools, building in-house capabilities, leveraging open innovation models, including coopetition and knowledge-sharing networks, and participation in collaborative innovation ecosystems. SMEs can enhance productivity and operational efficiency, drive continuous value creation, and foster sustainable economic growth and strengthen regional competitiveness in a sustainable and inclusive manner.

AI can dramatically enhance open innovation by enabling faster ideation, predictive analytics, and collaborative problem-solving. However, companies must navigate data limitations, technical integration, skill gaps, cultural resistance, ethical concerns, economic constraints, and legal uncertainties. Addressing these challenges requires a strategic framework that balances technological adoption with human, organizational, and regulatory readiness.

Keywords: AI, Open Innovation, SMEs in Georgia

Positive aspects and risks of using Artificial Intelligence in education: The case of Georgia

Tamar KIKNADZE
Professor, Head of the Department of Politics and International Relations, Faculty of Engineering Economics, Media Technologies and Social Sciences, Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

Email: Tamara_kiknadze@yahoo.com ORCID: 0009-0007-1071-6490

Tamar KHOKHOBASHVILI
Professor, Deputy Dean of Faculty of Engineering Economics, Media Technologies and Social Sciences, Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia

E-mail: Tamarkhokhobashvili12@gtu.ge ORCID:0009-0002-5612-3344

Abstract

Artificial Intelligence (AI) is widely used in various spheres of life. AI is transforming the higher education system in Georgia, offering personalized learning, administrative efficiency, and enhanced research capabilities, while also presenting challenges such as data privacy, ethical issues, equity concerns, etc.

Our paper focuses on the positive and negative aspects of using Artificial Intelligence (AI) in the higher education sector. It provides a detailed exploration of the positive and negative aspects of AI's application, tailored to the Georgian context and presented in a clear, structured manner.

The study draws on sources from 2023–2025, including empirical data from IDFI reports, initiatives by the Georgia Artificial Intelligence Association (GAIA), JEECAR studies (qualitative methods, e.g., interviews), Oxford Insights analysis, and international meta-analyses (Springer, 2023). The primary focus is on Georgia, where AI is in its early stages but has high potential in universities such as the Georgian Technical University, which we represent.

In conclusion, AI has the potential to revolutionize education in Georgia through personalized learning, improved efficiency, and increased accessibility. Empirical data (JEECAR, IDFI, GAIA) show that AI's benefits (academic outcomes, inclusivity, research) outweigh the risks if used responsibly.

In Georgia, AI's potential is high, but it requires improved infrastructure, appropriate legislative regulation, and monitoring. Georgia can leverage AI to strengthen its education system while preserving cultural and social values. However, challenges such as cybersecurity risks, inequality, and ethical issues must be addressed to ensure its responsible and equitable use through a balanced approach.

Keywords: Artificial Intelligence, Education, Georgia

Psychological and pedagogical learning indicators of English students at "bachelor" study programs

Valbona SOFTA-LOSHI
Prof. As. Dr. Faculty of Social Sciences, Albanian University, Albania
Email: v.loshi@albanianuniversity.edu.al *ORCID: 0000-0001-8452-559X*

Abstract

This paper explores the relationship between the psycho-educative indicators from Attitude Motivation Test Battery and their learning outcomes in English language course as part of higher education curriculum. The achievement in language is materialized in the final grades in English course curriculum. The sample was defined with random selection of 55 students in Bachelor Study Program from first to third year. The results were confidential only for research purposes and permission for analysis was provided according to formal protocol. The psycho educative variables were subject to procedure of measuring the means for the Attitudes toward English language, attitudes toward to foreign language learning context, students' integration drive, students instrumental drive and their anxiety. The study found that the correlation with Spearman Rho coefficient was significant at $p<.05$ and the grades were highly correlated to the psycho-educative factors, $r\geq.5$. The relation was positively valued except for the factor of anxiety which scored negative values.

Keywords: Psycho-educative indicators, Bachelor Study Program, Learning outcome, English language course, Correlation values

TÜRKİYE'DEN GELEN TAM METİN BİLDİRİLER

FULL PAPERS FROM TÜRKİYE

Dostoyevski'nin 'İki İntihar' denemesi üzerine felsefi ve bilimsel perspektifler

Aysın ÖZAY
Klinik Psikolog; Özel Maltepe Tıp Merkezi, 34843, İstanbul, Türkiye
E-mail: aysnozayy@gmail.com *ORCID: 0000-0002-6762-0947*

Hamit COŞKUN
Prof. Dr.; Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bolu, Türkiye
E-mail: hamitcoskun2000@gmail.com *ORCID: 0000-0002-5509-8717*

Abdullah DURAKOĞLU
Prof. Dr.; Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,14030, Bolu, Türkiye
E-mail: adurakoglu06@gmail.com *ORCID: 0000-0002-9687-8939*

Özet

Rus yazar Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin kaleme aldığı 'İki İntihar' başlıklı metin, deneme türündedir. Öykülerinde intihar temasına sık yer veren yazar, yazdığı bu kısa metinde iki ayrı gerçekleşmiş intihar olayına yer vermiş ve bu intihar eylemlerini iki müntehir bağlamında birbiriyle karşılaştırmıştır. Metinde intihar eylemi, ilk olarak genç bir kız üzerinden ele alınmaktadır. Dostoyevski bu karakter aracılığıyla gençlik, duygusal kırılganlık ve ani duygusal çöküntü temalarını ön plana çıkartmaktadır. Yazar daha sonra metinde bilinçli ve daha olgun bir kızın intihar eylemine yer vermiştir. İkinci müntehir, düşünerek ve planlayarak canına kıymıştır. Bu çalışmada iki müntehirin intihar eylemi felsefi, psikolojik ve sosyolojik perspektifler çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada birinci müntehirin intihar eylemi daha çok Fransız filozof Camus'nun düşüncesi çerçevesinde analiz edilmiştir. Yaşamın anlamdan yoksun olduğunu iddia eden Camus, insanın yalnızlığına ve çaresizliğine vurgu yapmaktadır. Absürde isyan eden genç kız, anlamsızlık duygusuna kapıldığından intihara yönelmiştir. Çalışmada ikinci müntehirin intihar eylemi ise daha çok Fransız Sosyolog Emile Durkheim'in yaklaşımı ve düşüncesi çerçevesinde analiz edilmiştir. İkinci müntehir yoksul ve karnını doyurmak için iş arayan bir gençti. Durkheim yoksul ve işsiz bireyin intiharını genellikle anomik intihar kategorisi kapsamında değerlendirir. Durheim'a göre ekonomik kriz, işsizlik ve yoksulluk bireyin toplumsal düzen ve normlarla bağını azaltır. Bu durum intihar riskini artırır. Çalışmanın sonunda Dostoyevski'nin, intihar eylemlerinin yalnızca bireysel psikolojik boyutlarıyla değil, felsefi ve toplumsal açılardan da incelenmesi gerektiğini savunduğu anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dostoyevski, İki İntihar, Perspektifler.

The philosophical and scientific perspectives on Dostoevsky's Essay 'Two Suicides'

Abstract

The text *"Two Suicides"* by Russian author Fyodor Mikhailovich Dostoevsky is written in the form of an essay. Frequently addressing the theme of suicide in his works, Dostoevsky, in this short piece, presents two distinct cases of suicide and compares them in the context of the individuals who committed the acts. The first case focuses on a young girl, through whom Dostoevsky highlight's themes of youth, emotional fragility, and sudden emotional collapse. The second case involves a more mature young woman who takes her life in a deliberate and planned manner. In this study, the suicides of the two individuals are analyzed from philosophical, psychological, and sociological perspectives. The suicide of the first individual is primarily examined through the lens of French philosopher Albert Camus. Camus, who argued that life is devoid of inherent meaning, emphasized human loneliness and despair. The young girl, rebelling against the absurd, succumbed to a sense of meaninglessness and turned to suicide. The second case is examined mainly within the framework of French sociologist Émile Durkheim's theory. This young woman, impoverished and seeking work to feed herself, can be understood through Durkheim's concept of *anomic suicide*. According to Durkheim, poverty, unemployment, and economic crises weaken an individual's ties to social norms and structures, thereby increasing the risk of suicide. Ultimately, the study concludes that Dostoevsky considered suicide not only as an individual psychological phenomenon but also as one that should be analyzed from philosophical and sociological standpoints.

Keywords: Dostoevsky, *Two Suicides*, Perspectives.

GİRİŞ

Dostoyevski'nin 'İki İntihar' başlıklı denemesi ilk kez 1876'da yayınlanmıştır. Bu kısa deneme yazısı, yazarın editörlüğünü ve yazarlığını üstlendiği *Bir Yazarın Günlüğü* adlı aylık yayında yayımlanan bir metindir. Dostoyevski burada aynı dönemde Rusya'da basına yansıyan iki farklı intihar vakasını anlatır. İlk vaka, belirli bir aile ve toplumsal baskı altında olan bir genç kızdır. İkinci vaka ise, ekonomik yetersizlik ve toplumsal yalnızlık nedeniyle intihar eden genç kızı konu alır. Böylelikle Dostoyevski, farklı sosyal koşulların birey üzerinde yaratabileceği baskıyı gözler önüne serer. Metindeki olaylar ve intiharın sebepleri özetlendiğinde ortaya iki farklı genç kızın trajedisi çıkmaktadır.

ESERİN ÖZETİ

Metinde önce sanat ve gerçeklik arasındaki fark ele alınır. Dostoyevski, ne kadar uğraşılsa da sanat eserinin gerçeği tam olarak yansıtamayacağını vurgular. Ona göre gerçeklik, gözlem ve hayal gücünün ötesinde olmakla birlikte çoğu zaman şaşırtıcı yönleriyle vardır. Önemli olan sadece yazmak değil, gözlem yeteneğiyle yaşamın derinliğini fark etmek ve kendi dalında bir sanatçı olmaktır. İnsanlar aynı gerçeğe farklı tepkiler verir; bazıları onu basitleştirir, bazıları ise karmaşık sorularla yüzleşir. Metin, bu açıdan yaşamın sıradan gibi görünen olaylarının bile derin anlamlar taşıdığını ve insanın gözlem gücünün sınırlılıklarını gösterir. Yazar, ardından **iki ayrı intihar vakasına** değinir.

Yazarın da ifade ettiği gibi birinci vaka gariptir. 23 yaşındaki bir genç kız aile baskısı, maddi sorun, ya da ahlaki ikilemler nedeniyle değil, yaşamın sıradanlığına, anlamsızlığına ve insan varoluşunun rastlantısallığına duyduğu öfke ve sıkıntı nedeniyle intihar etmiştir. Kız bir parça pamuğu kloroforma batırıp yüzünü kapatmış, öylece karyolasına uzanıp ölmüştür. Bunu yapmadan önce de bıraktığı notta herhangi bir nedenden söz etmemiştir. İkinci vakada ise genç bir kız kendini dördüncü katın penceresinden aşağıya atmıştır (Dostoyevski, 2011: 359- 361).

"İş bulamayan yoksul kız, daha fazla tahammül edemediğinden canına kıymıştı. Bu intihar vakası çok uysal ve sakindi. En ufak yakınma ve sitem bile yoktu. İki intihar eden kız da iki ayrı gezegenden gelmiş gibiydi, birbirinden çok farklıydı. Acaba bu iki kızdan hangisi yeryüzünde daha çok acı çekmişti? (Dostoyevski, 2011: 362)."

BİRİNCİ İNTİHAR VAKASI ÜZERİNE PERSPEKTİFLER

Dostoyevski'nin ele aldığı ilk intihar vakası, maddî zorluklardan ziyade ruhsal bir yoksunluğun, sıradanlığın ve boşluğun yol açtığı bir intihardır. Genç kızın geride bıraktığı not, dramatik bir isyan içermez. Genç kız yazdığı notta yaşamın tekdüzeliğinden, eksikliğinden duyulan bir sıkıntıyı hissettirir. Bu intihar vakası, Albert Camus'nun 'absürd' kavramı bağlamında ele alınabilir. Felsefenin temel sorununun intihar olduğunu ifade eden Camus, bireysel düşünce ile intihar arasında sıkı bir ilişki olduğunu düşünür.

Umutların tükendiği noktada insanların kendilerini öldürmeye yöneldiklerini söyleyen Camus'a göre, intihar düşüncesinden bağışık kimse yoktur. Onun intihar olgusuna ilişkin yaklaşımının temelinde 'absürd' kavramı bulunmaktadır. Camus'nun yaşamın anlamsızlığını ve amaçsızlığını ifade etmek için felsefesinde kullandığı saçma, en çok da ölümle olan ilişkimiz nedeniyle ortaya çıkar (Camus, 1997: 15- 16).

Camus, intihar için çok sayıda neden ileri sürülebileceğini kabul etmekle birlikte, bu nedenleri eylemin temel gerekçesi olarak görmez. Ona göre asıl mesele, bireyin yaşamın anlamına ve varoluşun absürtlüğüne ilişkin düşüncesidir. "Sisifos Söyleni"nde Camus, insanın yaşamın anlamsızlığıyla yüzleştiğinde iki temel seçenekle karşılaştığını savunur: Ya bu anlamsızlık karşısında intihar ederek yaşamı reddetmek ya da bu absürde rağmen yaşamayı seçmek. Bu bağlamda intihar, yalnızca psikolojik veya toplumsal faktörlerden kaynaklanan bir eylem olarak değil, felsefi bir sorun olarak ele alınmalıdır (Camus, 1997: 17- 20).

Dostoyevski'nin metninde yer verdiği ilk intihar vakası da bu türdendir. Genç kızın intiharı, görünürde herhangi bir toplumsal baskı veya belirgin bir psikolojik bozuklukla açıklanamayacak bir eylem olarak sunulur. Camus'nun yaklaşımıyla paralel olarak burada da bireyin yaşamın anlamına dair algısı ve varoluşsal sıkıntısı ön plana çıkar. Kızın notunda veya davranışlarında açık bir "neden" bulunmaması, intiharı yalnızca dışsal etkenlerle açıklamanın yetersizliğini gösterir; aksine, eylemin kökeninde bireysel düşüncenin, yaşamın absürtlüğünü kavrama sürecinin yattığı anlaşılır. Bu bağlamda, Dostoyevski'nin örneği, Camus'nun intiharı felsefi bir problem olarak ele alışını destekler niteliktedir; bireyin yaşamla olan çatışması ve absürde karşı verdiği yanıt, intiharın temel belirleyicisi olarak ortaya çıkar.

İKİNCİ İNTİHAR VAKASI ÜZERİNE PERSPEKTİFLER

Dostoyevski'nin metninde ele aldığı **ikinci intihar vakası,** ilkiyle karşılaştırıldığında daha somut dışsal etkenlerle bağlantılıdır. Bu vakada intihar eden kişi, yoksulluk ve yaşam koşullarının getirdiği sıkıntılar gibi nedenlerle bunalmış durumdadır. İntiharın ardındaki motivasyon, yalnızca bireysel varoluşsal düşünceyle değil, aynı zamanda **maddi etkenlerle** de ilişkilidir.

Metin, bu ikinci vaka üzerinden, intiharın çok boyutlu bir olgu olduğunu gösterir: Bir yanda yaşamın anlamını sorgulayan bireysel düşünce ve varoluşsal boşluk, diğer yanda toplumsal ve ekonomik koşulların yarattığı baskılar. Bu nedenle Dostoyevski, intihar eylemlerini yalnızca bireysel psikolojik bir problem olarak değil hem toplumsal hem de felsefi bağlamda ele alır. Bu durum, Emile Durkheim'ın intihar kuramı bağlamında özellikle **'anomik intihar'** kategorisine örnek teşkil eder.

Modern toplumlarda intiharların genellikle anomik özellikler gösterdiğini ifade eden Durkheim'a göre, herhangi bir canlı, ihtiyaçları olanaklarıyla orantılı değilse mutlu olamaz. Birey sürekli kendisini olumsuz durumda hissedeceğinden işlevlerini acı çekmeden yerine getiremez. Bu durumda yaşam sevincinin zayıflaması kaçınılmaz olur (Durkheim, 2023: 248). Ancak böyle durumlarda intiharların artmasında, temel faktör, ekonomik bunalımların insanları yoksullaştırmaları değildir. Burada asıl neden, ekonomik bunalımların toplumsal yaşamda düzensizliklere neden olmalarıdır (Köse ve Arslan, 2019: 8).

Dostoyevski'nin metninde yer verdiği dikişçi kızın intiharı yüzeyde 'yoksulluk' gibi bireysel bir sorun gibi görünse de onun, metnin tonuna özellikle yerleştirdiği ayrıntılarla bu intiharın, basit bir maddi yoksunluktan ziyade içinde bulunulan toplumsal düzensizlik ortamının bir sonucu olduğunu düşündürür. Yazar, bu tür intihar vakalarında müntehirin çevresindekilerin kendilerini âdeta olayın sorumlusu gibi hissetmelerine yol açtığını vurgular. Bu vurguyla Dostoyevski, toplumsal bağların zayıfladığını ve normların çöküşe uğradığını ima etmektedir. Durkheim'ın kavramsallaştırdığı 'anomik intihar' da tam bu noktada devreye girer. Modern kentlerde hızlı değişim, göç, işsizliğin artması, gelir ve statü dengesizlikleri, eski toplumsal normların çözülmesi gibi faktörler bireyin "nasıl yaşaması gerektiği" konusunda net referanslar bulamamasına yol açar. Bu norm boşluğu, bireyin arzuları ile ulaşabileceği olanaklar arasındaki dengeyi bozar ve sürekli bir 'eksiklik' duygusu yaratır.

Metindeki dikişçi kız, Petersburg'da böyle bir toplumsal ve ekonomik atmosferde yaşayan tipik bir figürdür. Büyük şehrin varoşlarında, düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışırken aniden işsiz kalan kız hem sosyal olarak izole olur hem de geleceğe dair anlamlı bir beklenti geliştiremez ve bu nedenle intihara yönelir. Bu durum, bireyin maddi sıkıntıdan çok toplumsal düzensizlik ve norm kaybı ortamında yaşadığı umutsuzluğu yansıttığından Durkheim'in anomik intihar kavramıyla paralellik gösterir.

İKİ İNTİHAR VAKASI ÜZERİNE PSİKOLOJİK PERSPEKTİFLER

Dostoyevski'nin *İki İntihar* adlı bu denemesi insan psikolojisine dair derin sezilerini gösteren yazılarından biridir. Metinde hem gerçeği yakalama çabasına dair varoluşsal bir sorgulama yapılır hem de iki farklı intihar vakası üzerinden insan ruhunun iki zıt uçtaki biçimini inceler.

Dostoyevski, hiçbir zaman yaşamın gerçeğini yakalayamayacağını söylemektedir (Dostoyevski, 2011: 359). Bu tabir aslında insan psikolojisinin sınırlarına dair bir kabullenme örneğidir. Her gözlem ve her betimleme, insanın bilinçdışındaki karmaşık duygusal örüntüsünü tam olarak aktaramaz "Gerçek aynı anda aklınıza bile getiremediğiniz, gözleminizin ve hayal gücünüzün yaratamadığı, her şeyin çok daha üstünde bambaşka bir yüzünü gösterir size…" (Dostoyevski, 2011: 359). Bu düşünce Freud'un bilinçdışı kavramına dayanabilir. Freud'a göre de insan davranışlarının ardında her zaman görünmeyen, anlatılmayan ve çözülemeyen bir alan vardır (Freud, 2019).

Dostoyevski, ilk intihar vakasını 'soğuk bir intihar' olarak nitelendirmiştir. Bu müntehir, intihar notunda "Je m'en vais entreprendre un long voyage…" diyerek uzun bir yolculuğa çıktığını belirtir (Dostoyevski, 2011: 361). Ölümünü estetik jest haline getirmiştir. Çünkü öldükten sonra da insanların gözünde iyi bir izlenim bırakmak istemiştir. Canına kıymayı başaramaması ihtimalini 'yeniden hayata geliş' olarak nitelendirir. İntihardan vazgeçmek kız için yeniden doğmakla eşdeğerdir. Aslında müntehirin, bu cümleyi yazarak hayatının yaşarken de bittiğini düşündüğünü soyut bir biçimde ifade ettiği gözlemlenmektedir. Müntehirin görünürde maddi bir sıkıntısı veya herhangi bir nedeni yoktur. Bu noktada varoluşsal bir boşluk içinde olduğunu düşünülebilir. Bu düşünce varoluş psikolojisi perspektifinde ele alınabilir. Çünkü bu ekole göre insan, yaşamı anlama sürecinde temel bir çatışma yaşar. Varoluşsal psikolojinin savunucularından biri olan Viktor Frankl'ın *İnsanın Anlam Arayışı* eserinde tarif ettiği bu durum şu şekilde açıklanabilir; İnsan, yaşamın anlamını yitirdiğinde, yaşamanın gerekliliğini de sorgular (Frankl, 2019).

Kızın intihar ederken kloroforma maddesini kullanması bazı noktalarda çağrışımlar uyandırabilir. Kloroform, Dostoyevski'nin metninde küçük ama derin bir semboldür. Burada kullanılan madde tesadüfi değildir. İntihar eyleminde seçilen yöntem bile karakterin ruhsal yapısını açığa çıkarır. Kloroform ($CHCl_3$), tatlı kokulu, renksiz, anestezik ve tehlikeli bir sıvıdır (Özkaya, 2014: 2). Bu madde özellikle ameliyatlarda bilinci geçici olarak kapatmak için kullanılmıştır. Uygulanan kişide hafif bir sersemlik, duyusal yavaşlama ve bilinç kaybı meydana gelmektedir. Bu durum daha çok acı hissini ortadan kaldırır. Aşırı doz kullanımında ise solunumun durması yani ölüm meydana gelmektedir (Bilgin, 2013). Bu açıdan bu madde hem uyuşturucu hem de öldürücü bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda bakıldığında kloroform, acı vermeden öldürdüğü için uykunun bir sembolü niteliğindedir.

Müntehirin intiharı baştan sona kadar estetik bir şekilde gerçekleşmiştir. Kan veya şiddet yoktur, beden bütünlüğü bozulmamıştır. Ölüm, derin ve nazik bir uyku gibi gerçekleşmiştir. Kızın ölümü planlı, temiz ve kontrollüdür. Bu açıdan yüksek düzeyde narsistik bir denetim ve kontrol ihtiyacından söz edilebilir. Karakterin ölümü bile sterilize ettiği gözlemlenmektedir. Müntehir, kaotik bir yıkım yerine daha çok düzenli bir sönüş seçmiştir. Bu 'duygudan kaçan aklın' ölüm biçimidir. Çünkü kloroform fiziksel olarak acıdan koruyan bir maddedir, psikolojik düzlemde bu durum müntehirin yıllardır geliştirmiş olduğu duygusal anesteziyle aynı olduğunu düşündürebilir. Yani yaşamın anlamsızlığına tahammül edemez fakat duygusal bir taşkınlık da yaşamaz. Aksine duygusuzluk, hissizlik, soğukluk vardır. Bu açıdan duygusal donma halinden de söz edilebilir (Levine & Frederick, 2013: 152). Duygularını hissedememek; bedeni hissizleştirerek ölmekle aynı bağlamda değerlendirilebilir. Yani bu durum, ruhsal olarak zaten uyuşmuş bir benliğin, fiziksel olarak da uyuşarak son bulmasını göstermiştir.

Müntehire bakıldığında duygularını yönetemeyen birinden ziyade aksine her şeyi soğukkanlılıkla yönetmek istediği düşünülebilir. İntihar eyleminden sonra bile nelerin yapılması gerektiğini söylemiştir. Tek ricası ölümü kesinleştikten sonra tabuta konulmak istemesidir, tabutta uyanmak istemez. Burada da kontrol dürtüsünden söz edilebilir. Çünkü müntehir zaten ölümü istemektedir. Her iki yöntemde aslında ölümle sonuçlanmaktadır. Fakat tabutta uyanması, ölümünün kendi kontrolünden çıktığını, başka bir durumla gerçekleştiğini gösterecektir. Ölümünün kendi eliyle olmasını istemiştir. Müntehir aynı zamanda pasif agresif bir tutum sergiler. Bu ölüm biçimi dış dünyaya açık bir öfke değildir, içeriye yönelmiş bir saldırıdır. "Ölmezsem Cliquot şampanyasıyla kutlayın" cümlesindeki ironik tonun yaşamın sahiciliğine yönelmiş alaycı bir öfkeyi de temsil ettiği düşünülebilir. Bu bakımdan Freud'un ölüm dürtüsüyle de benzerlik göstermektedir. "Freud'un ölüm dürtüsü tasarısında, bu dürtü coşkunluk ve istekten öte dinginleşmek arzusu belki neredeyse Nirvana'ya yürüyen bir sakinliktir" (Saygılı, 2017: 4).

İkinci intihar vakasında ise yoksul dikişçi bir kız ele alınmaktadır. Bu karakter açlıktan, çaresizlikten, işsizlikten dolayı intihar etmiştir. Ne bir gösteriş ne de bir isyan vardır. Sadece sessiz bir kabullenişi içerir. Elinde bir tasvir vardır, duasını ederek kendisini aşağıya atmıştır. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde bu durum gerçek dış koşulların çaresizliği içinde ruhsal bir tükenme olarak görülebilir. Burada ilahi bir teslimiyetten de söz edilebilir. Aynı zamanda elinde tasvirin bulunması, ölüm anında arınmayı sembolize eder. Freud'un ölüm dürtüsüne göre kişi tahammül edilemez bu içsel gerginliği sona erdirmek için yok olmayı seçer (Saygılı, 2017: 4). Fakat bu müntehirde bu dürtü agresif boyutta değil, daha çok arınmacı boyuttadır. Bu durum aynı zamanda suçluluk duygusuna da işaret edebilir. Müntehirin ölümünün son anında kendi içinde yaşadığı suçluluğu kutsallaştırarak telafi etmeye çalıştığı söylenebilir.

Bu intiharda depresyonda ağır bir şekilde görülen umutsuzluk ve duygusal tükenmişlik duyguları yer almaktadır. Dostoyevski'nin bu kızda uysal bir ruhun kırılışını gördüğünü söylemek mümkündür. Modern anlamda bu bir melankolik tip intiharı göstermektedir. Değersizlik ve suçluluk duygularıyla birleşen bir yorgunluğu ifade eder. Bu intihar; ruhun ezilmesinin bir intiharıdır. Bu durum yine intiharı seçtiği yöntemle bağdaşabilir. Çünkü bu intihar vakasında kişi kendisini yukarıdan aşağı atarak bedensel bütünlüğünün de bozulmasına sebep olmuştur.

Bu intihar vakasında sessiz ve kesin bir sona ulaşma arzusu vardır. 'Yaşamayı istememek' yerine daha çok 'yaşayamama' durumuyla karşı karşıya kalınmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde ilk intihar vakasının tam karşıtı bir şekilde olduğunu söylemek mümkündür. Birinci intiharda akıl fazladır, ikinci intihar da ise acı fazladır. İlkinde bilinç fazlalığının yarattığı entelektüel bir boşluk varken bu vakada bilincin donduğu görülmektedir. Yani ilk intiharda noöjenik nevrozdan (Türk, 2022: 14), ikinci intiharda psikojenik depresyondan (Yazıcı & Oral, 2009: 19) söz edilebilmektedir.

Dostoyevski, bu eserinde iki kadını karşı karşıya koyarak aslında insanın iki farklı ölüm biçimini de gözler önüne serer. İlki aşırı bilinçli bir ölümken diğeri aşırı edilgen bir ölümdür. Yani anlamdan kopmuş aklın ölümüne karşılık dünyadan ezilerek çekilen ruhun ölümünü yansıtır. Fakat her iki intiharda da ölüm, bir çıkış arayışı olarak nitelendirilebilir. Birisi anlam bulamadığı için ölürken diğeri tutunamadığı için ölür.

SONUÇ

Dostoyevski'nin *İki İntihar* adlı denemesi, insanın yaşamla olan trajik ilişkisini çok katmanlı biçimde ele alır. Yazar, iki farklı intihar vakası üzerinden hem bireysel hem de toplumsal düzeyde insanın varoluşsal sıkışmışlığını gözler önüne serer. İlk vakada bilinç fazlalığı ve yaşamın anlamsızlığı, Camus'nun "absürd" kavramıyla paralel bir biçimde, bireyi kendi varlığını reddetmeye sürükler. İkinci vakada ise Durkheim'ın "anomik intihar" kuramında tanımladığı toplumsal düzensizlik, ekonomik yoksunluk ve aidiyet kaybı, bireyin yaşamla bağını koparır.

Bu iki örnek, insanın hem düşünsel hem de toplumsal alanlarda aynı temel çıkmazla karşılaştığını gösterir: anlam yitimi. Freud'un ölüm dürtüsü ve Frankl'ın anlam arayışı kavramlarıyla birleştiğinde, Dostoyevski'nin metni psikolojik derinliği yüksek bir insan incelemesine dönüşür. Birinci genç kız, yaşamın anlamsızlığını fark ettiği için; ikinci kız ise yaşamın yükünü taşıyamadığı için ölür. Böylece biri "bilincin fazlalığından", diğeri "acı fazlalığından" ölmektedir. Özetle *İki İntihar* yalnızca iki ölümün hikâyesi değil, insanın kendi varoluşuna verdiği iki farklı cevaptır. Dostoyevski, bu iki sessiz ölümü karşı karşıya getirerek insanın hem anlam arayışının hem de çaresizliğinin nihai sınırlarını çizer. Ölüm, burada bir son değil, insan ruhunun kendi derinliğine yönelen bir sorgulama biçimidir.

KAYNAKÇA

Bilgin, T. E. (2013). History of pioneers and discoveries at anesthesia. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, *3*(2), 37-52.

Camus, A. (1997). *Sisifos söyleni* (T. Yücel, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi bilinmiyor)

Dostoyevski, F. M. (2011). *Öyküler* (E. Altay, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi bilinmiyor)

Durkheim, E. (2023). *İntihar* (Z. İlkgelen, Çev.). Pozitif Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1897)

Frankl, V. E. (2019). *İnsanın anlam arayışı*. Okuyan Us Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1946)

Freud, S. (2019). *Bilinç dışı*. Olimpos Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi bilinmiyor)

Köse, A. ve Arslan, F. (2019). Sosyolojik bir olgu olarak intihar. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 1-20.

Levine, P. A. ve Frederick, A. (2013). *Kaplanı uyandırmak* (Z. Yalçınkaya, Çev.). Butik Yayıncılık. (Orijinal çalışma basım tarihi 1997)

Özkaya, C. (2014). *Perilendiimid türevi moleküllerin Langmuir-Blodgett (LB) ince film karakterizasyonunun incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Balıkesir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Saygılı, İ. (2017). Yıkıcılığın libidinal ekonomisi. *Psikanaliz Yazıları*, *35*, 101-116.

Türk, E. (2022). *Yaşamın anlamının öncülleri olarak öz-şefkat ve ruminasyon: Lise öğrencileri üzerine ilişkisel bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Yazıcı, O. ve Oral, T. (2009). Psikoz manik-depresiften iki uçlu bozukluğa: Tanım ve yaklaşımda neler değişti?. *İlk Söz*, 1, 1-10.

Investigation of the relationship between social media attitudes, self-esteem, and academic self-confidence of 7th and 8th-grade students

Ayşegül YALÇIN
Grad. St. Institute of Graduate Studies, İstanbul Gelişim University, İstanbul, Türkiye
E-mail: aysegullylcn0@gmail.com *ORCID: 0000-0002-3231-4317*

Derya KAVGAOĞLU
Dr. Faculty of Health Science, Social Work Department, İstanbul Gelişim University, İstanbul, Türkiye
E-mail: dkavgaoglu@gelisim.edu.tr *ORCID: 0000- 0001- 5926-3081*

Aylin AKINLAR [1]
Dr. Faculty of Communication, Public Relations and Advertising Department, Bandirma Onyedi Eylül University, Balikesir, Türkiye
E-mail: draylinakinlar@gmail.com *ORCID: 0000-0002-4448-2721*

ABSTRACT
Social media platforms have become an integral part of people's daily lives. It is believed that various attitudes that emerge from social media use will impact self-esteem and, indirectly, academic self-confidence. The research was quantitative and conducted using the correlational survey model. The study population comprises a secondary school affiliated with the MoNE in the Sancaktepe district. The sample consists of 230 students in 7th and 8th grades selected from this population by a simple random sampling method. The Social Media Attitude Scale (SMAS), Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), and Academic Self-Confidence Scale (ASCS) scales were used as data collection instruments. According to the findings, social media attitude and academic self-confidence effectively boost self-esteem. Only the social competence sub-dimension score of the social media attitude scale sub-dimensions increased at a low level. In the model, there is a weak relationship where an increase in social media attitude represents low self-esteem while the other variable is held constant. There is a weak relationship in which increased academic self-confidence represents high self-esteem. The total score of academic self-confidence and social media attitude differs in favor of 7th graders. Marital status and mothers' educational status affect adolescents' self-esteem.

Keywords: Education, social media, self-esteem, academic self-confidence, adolescence.

INTRODUCTION

Adolescence accelerates physical, mental, hormonal, and social development, and the adolescent passes from childhood to adulthood.

Adolescence serves as a bridge between life periods that include the biological and psychological changes of different developmental areas for each individual (Dursun & Çapan, 2018, p. 132). Adolescents are no longer children, but they are not adults either. Therefore, adolescence serves as a transition between childhood and adulthood (Şahin & Çövener Özçelik, 2016, p. 44). According to the World Health Organization, the age range of 10-19 is defined as adolescence, while 11-15 years of age are considered adolescence by law, and 15-18 years are considered adolescence (Bülbül, 2004, p. 206). Adolescence can be characterized as a period in which anxiety levels increase, and its analysis is complex (Erten, 2021, p. 109). In adolescence, which is the period of transition from childhood to adulthood through hormones, adolescents' emotional states may vary constantly due to physical changes. Sometimes they may be happy, sometimes angry, and often they may have difficulty making sense of their feelings (Arslan, 2018, p. 58). In this period, adolescents are trying to adapt to these changes that they encounter for the first time while also maturing socially, emotionally, and cognitively (Türnüklü & Şahin, 2004, p. 44). An adolescent is an individual who has not yet completed his/her socialization. Adolescents are in a rapid socialization process during this period. Although socialization is a lifelong process, there is a continuous physical and mental change in the way of thinking, feeling, behavior, and attitudes with socialization tools during the transition from childhood to youth (Şahin & Çövener Özçelik, 2016).

The rapid development of technology has brought a new dimension to the socialization of adolescents. The most frequently used of these are undoubtedly social media applications. Social media are online applications that

[1] Corresponding author

individuals use to convey their thoughts, experiences, and perspectives to each other in various ways (Güney & Taştepe, 2020, p. 184). In addition to fast access, these applications also cause many problems (Çolak, 2020, p. 1). In this important period when the concept of identity is formed and plans are made, it is thought that the relationships carried out in virtual environments and inappropriate posts encountered in these channels may have effects on the lives of adolescents (Güney & Taştepe, 2020, p. 184). Social media, which has become widespread in our age, has become an environment that is easily accessible to adults, children, and adolescents. At the same time, these virtual environments have prepared the ground for them to show themselves in an identity that they are not in reality, but idealized. However, it is possible to say that the sense of trust can reduce the situation they will create with their environment (Karaman, 2021, p. 24). Adolescents can use social media, knowingly or unknowingly, as a supportive element for their self-esteem. In this sense, social media may fill a gap in self-esteem.

A second concept that will directly affect adolescents' self-esteem is "academic self-confidence.". High academic self-confidence can also increase self-esteem in adolescents. Bloom defines academic self-confidence as "the degree to which a student believes and trusts that he/she will be successful in a job with a predominant academic aspect, that is, a scientific quality" (Erden & Akman, 2007). Senemoğlu (2018:3) also defines academic self-confidence as an individual's self-awareness of whether he/she can grasp a subject based on his/her learning experience. The success status of an individual in a course shows that he/she has a judgment against that course and is the basic building block that motivates learning (Şen Akçay & Senemoğlu, 2020). In this sense, academic self-confidence directly correlates with learning background and success. For the behavioral change desired in individuals, it is necessary to ensure that they are sociable, motivated, and aware of their competencies. For this purpose, it is important to make arrangements to improve academic self-confidence and self-esteem at every stage of instruction used in educational environments. Such process management can be achieved through self-assessments to be obtained from students at every stage of teaching and a dynamic program design (Kalkan, Bakioğlu, & Toprak, 2019:322). Self-esteem is the state of acceptance arising from the individual's discovery of his/her self due to self-assessment (Çakmak, Şahin, & Demirbaş, 2017:1). In a way, it is accepting oneself as it is. Adolescence is critical for developing self-esteem (Çelik & Güzel, 2018, p. 236). Changes in self-esteem are often observed during adolescence.

As self-esteem increases, productivity in academic studies and interest in acquiring new knowledge also increase. As self-esteem decreases, adolescents' self-confidence decreases. They fear taking risks (Çakmak, Şahin, & Demirbaş, 2017:2). Self-esteem is learned through experience. It has a continuous process (Tunç & Kolburan, 2019, p. 58). Positive self-esteem is associated with individuals' thoughts about their personal and environmental well-being (Baudson, Weber, & Freund, 2016:1-14). Studies have shown a positive relationship between academic self-confidence and emotions such as anxiety, pleasant time, irritability, and overwhelm (Senemoğlu, 2018, p. 3). This situation also gives an idea about the design of educational environments that support academic self-confidence in adolescents and are conducive to forming a healthy academic self. Academic self-concept is an individual's judgment that he/she is more capable than others (Arseven, 1986, p. 14). According to Klein, there is a strong relationship between academic self and academic achievement (Kalkan, Bakioğlu, & Toprak, 2019:321). Literature studies have revealed a direct relationship between academic success and self-confidence. As a result of the success of the adolescent due to his/her determination to work, his/her self-confidence increases in terms of performance. Academic success also increases with increasing self-confidence. With academic self-confidence, it is aimed that the individual recognizes himself/herself, discovers his/her interests and abilities, and responds to expectations accordingly. According to Laird, academic self-confidence is predicted by an individual's abilities and characteristics (Kalkan, Bakioğlu, & Toprak, 2019:322). According to James, failure in insignificant subjects does not affect self-esteem, but failure in important subjects does (Baudson, Weber, & Freund, 2016:1-14). In the literature, a directly proportional relationship was found between achievement and self-confidence and between motivation and academic self-confidence. The sense of success experienced by the individual based on his/her performance will increase his/her self-confidence, and with increased self-confidence, there will be a desire to experience a sense of achievement again (Kalkan, Bakioğlu, & Toprak, 2019:321). In other words, supporting academic self-confidence in adolescents also supports self-esteem. An adolescent with high self-esteem will be a healthy individual who has self-actualization goals, is self-directed, and does not have inappropriate attitudes and habits.

Social media attitude, one of the most important problems of adolescence, can predict self-esteem and academic self-confidence, and can change in relation to these factors. As mentioned, adolescents who use social media intensively may misuse social networks and disconnect from the social context. This disconnection from the social context hurts their self-esteem and indirectly negatively affects their academic self-confidence. In addition,

adolescents with low self-esteem may find themselves socially inadequate and therefore may turn to social networks more. In this sense, low self-esteem affects social media behavior. Excessive use of social media will negatively affect academic achievement, which may negatively impact academic self-confidence.

When the relevant literature was examined, it was observed that the effects of increasing technology use on child and adolescent psychology have been examined in terms of various variables. However, not many studies specifically approach this problem in adolescence with a focus on academic self-confidence and self-esteem. This study aims to contribute to the research gap in this field. Based on all these considerations, this study aimed to "examine the relationship between 7th and 8th grade students' social media attitudes and their self-esteem and academic self-confidence." The research problem statement was determined as "What is the relationship between 7th and 8th grade students' social media attitudes and their self-esteem and academic self-confidence?". The sub-problems of the study were determined as i) Do the social media attitudes of 7th and 8th-grade students predict their self-esteem scores? ii) Do the academic self-confidence of 7th and 8th-grade students predict their self-esteem scores? iii) Does the relationship between 7th and 8th grade students' social media attitude scores and academic self-confidence and self-esteem scores differ according to a. Grade level, b. Gender, c. Parental education level, d. Parental marital status?

METHOD

The study was designed with a quantitative method, and a correlational screening model was used to examine the relationships between 7th and 8th-grade students' social media attitudes and their self-esteem and academic self-confidence. In the correlational survey model, the existence or degree of the relationship between two or more variables is tried to be determined (Karasar, 2014). The population of the study consists of a secondary school affiliated with the Ministry of National Education in Sancaktepe district, and the sample consists of 230 students studying in the 7th and 8th grades, determined by a simple random sampling method from this universe. The sample size was determined according to the number of people selected with the known sample calculation, consisting of 230 students. Ethics Committee Permission No. 2022-03 dated February 4, 2022, was obtained from Istanbul Gelisim University Ethics Committee Presidency for this study.

Data Collection Tools

The data collection tools of the study are the Social Media Attitude Scale (SMAS), the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), the Academic Self-Confidence Scale (ASCS), and a personal information form designed by the researcher.

Personal Information Form: The researchers designed the personal information form and distributed it following the voluntary participation form, in which the participants declared that they voluntarily participated in the study. The form includes questions about collecting demographic data about the students and their families.

Descriptive Information on the Social Media Attitude Scale (SMAS): The scale was developed by Otrar and Argın (2015) to determine students' attitudes towards social media. The scale has four sub-dimensions: social competence, need for sharing, social isolation, and relationship with teachers. The scale consists of 23 items, 6 of which are negative and 17 of which are positive. The target group of the scale is adolescents between 13 and 18. The scale's score varies between 23 and 115, and an increase in the total scale and all factors means an increase in the related trait. The internal consistency coefficient for the whole scale was calculated as Cronbach α (0.852) (Otrar & Argın, 2015).

*Descriptive Information on the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES)***:** The Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) is one of the reliable scales used to measure self-esteem in psychiatric and psychological studies. Morris Rosenberg developed the scale in 1963 (Baybek & Yavuz, 2005). The scale consists of 12 subcategories and 63 questions. The first 10 items measure self-esteem. According to the evaluation system within the scale, they are scored between 0 and 6. In comparisons made with numerical measurements, self-esteem is evaluated as a high (0-1) score, a medium (2-4) score, or a low (5-6) score (Küçük Piji, 2010). The internal consistency coefficient for the whole scale was calculated as Cronbach's α (0.71) (Baybek & Yavuz, 2005).

Descriptive Information on the Academic Self-Confidence Scale (ASCS): The Academic Self-Confidence Scale (ASCS) was prepared by Kalkan, Bakioğlu, and Toprak in 2019 to assess the academic confidence of students aged 11-15 years. The scale consists of 5 sub-dimensions and 25 items. The sub-dimensions are named as "Self-Efficacy Belief", "Social Competence", "Academic Reputation", "Academic Motivation", and "Social Satisfaction", respectively, taking into account the item content. The total score obtained from all scale items

reflects academic self-confidence. The score that can be obtained from the scale varies between 25 and 125, and it can be said that the higher the score, the higher the level of academic self-confidence. The internal consistency coefficient for the whole scale was calculated as Cronbach α (0.92) (Kalkan, Bakioğlu, & Toprak, 2019).

Reliability analyses of all three scales used in the study were conducted again on the study group. Related values are presented in Table 1. As can be seen in Table 1, according to the results of the reliability analyses, the Cronbach Alpha value for the SMT scale is 0.693, which means that the scale is of medium reliability; the Cronbach Alpha value for the ASCS scale is 0.961, which means that the scale is highly reliable. The Cronbach Alpha value for the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) is 0.624, which means that the scale is of medium reliability.

Table 1. Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), Social Media Attitude Scale (SMAS), and Academic Self-Confidence Scale (ASCS) Cronbach's Alpha Values

Scales		Cronbach's Alpha	Number of Articles
Social Media Attitude Scale	:	,693	23
Academic Self-Confidence Scale	:	,961	25
Rosenberg Self-Esteem Scale	:	,624	10

Data Collection: Face-to-face scale application was preferred as the data collection method. The necessary permissions were obtained by contacting the secondary school principal, where the research would be conducted. The school administration agreed upon the classrooms and class hours where the data would be collected. The data for the study were collected in the 2021-2022 academic year. The teacher and the researcher were present in the classrooms where the application was carried out. The students were informed about the research and explained how to answer the scales. The application took an average of 25 minutes. Before the application, Information about the criteria for participating in the study, the importance of filling out the form, and the voluntariness of participation in the study were given.

Data Analysis: The data obtained from 230 participants were analyzed using appropriate statistical methods in IBM SPSS Statistics 22 (SPSS Inc., Chicago, IL). The Rosenberg Self-Esteem Scale, the Academic Self-Confidence Scale, and the Social Media Attitude Scale were used in the study. It was determined that the data used in the study met the assumption of normal distribution based on skewness and kurtosis values. As shown in Table 3, since the skewness and kurtosis values were found to be between -2 and +2, it was determined that the distribution was normal. Therefore, parametric tests were used to compare the total score and sub-dimensions of the scale.

The scales used in the study and demographic comparisons were analyzed using the Independent Sample T Test for two-group comparisons and the One-Way Analysis of Variance (ANOVA) for more than two-group comparisons. In the data analysis, descriptive categorical data were shown as numbers (n) and percentages (%), and quantitative data were shown as mean and standard deviation values, skewness, kurtosis, minimum, and maximum values. It was determined that there were no missing values in the data. In addition, Pearson correlation analysis was used to determine whether there was a relationship between quantitative variables, and regression analysis was used to determine whether the scale scores predicted each other.

FINDINGS

Demographic Information about the students and their families who participated in the study is given in Table 2. Table 2 presents demographic Information about the students and their families who participated in the study.

Table 2. Students Participating in the Study and Their Families' Demographic Information

Variables	Categories	Frequency (n)	Percent (%)
Classroom	7th grade	118	51,3
	8th grade	112	48,7
Gender	Female	115	50
	Male	115	50
Mother's education level	Primary education	90	39,1
	Secondary Education	60	26,1
	High School	55	23,9
	University	25	10,9
Mother's employment status	Yes	119	51,7
	No.	109	47,4
	Not specified	2	0,9
Mother's marital status	Married	197	85,7
	Divorced	23	10
	Farewell	2	0,9
Father's education level	Primary education	61	26,5
	Secondary Education	80	34,8
	High School	64	27,8
	University	24	10,4
	Not specified	1	0,4
Father's employment status	Yes	204	88,7
	No.	17	7,4
	Not specified	9	3,9
Father's marital status	Single	7	3
	Married	195	84,8
	Divorced	25	10,9
	Farewell	3	1,3

The analyses performed to determine whether parametric tests can be used in scale score comparisons are given in Table 3, together with the descriptive statistics of the scales and sub-dimensions used in the study.

Table 3. Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale Skewness Regarding the Test of Normal Distribution for the (NTS) and Kurtosis Values

Scale sub-dimensions	Average SS	Min	Max	Skewness (Skewness)	kurtosis (Kurtosis)
Rosenberg Self-Esteem Scale	1,560,93	0	3,91	0,542	-0,803
Social Media Attitude Scale	71,777,80	44	100	-0,188	1,827
Social competence	19,133,87	6	30	-0,616	1,163
The need to share	25,745,03	8	40	-0,555	1,166
Relationship with teachers	9,292,25	3	15	-0,447	0,417
Social isolation	18,394,01	6	29	-0,462	0,531
Academic Self-Confidence Scale	82,5617,01	39	120	-0,098	-0,354
Faith	26,556,04	10	40	-0,074	-0,338
Social competence	16,433,55	7	25	0,021	-0,315
Reputation	13,153,01	5	20	-0,054	-0,155
Motivation	13,372,98	5	20	-0,030	-0,152
Social satisfaction	13,033,20	5	20	0,012	-0,487

As can be seen in Table 3, the skewness and kurtosis values of the total and sub-dimension scores of the Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale are between +2 and -2, which means that the scores are normally distributed. Therefore, parametric tests were used in scale score comparisons.

The results of the regression analysis conducted for the first sub-problem of the study, which is expressed as "Do social media attitudes of 7th and 8th grade students predict their self-esteem scores?" are presented in Table 4.

Table 4. 7th and 8th Grade Students' Use of Social Media: The Predictive Effect of Attitudes on Self-Esteem Scores Regression Analysis Results

Dependent variable	Independent variables		t	p
Rosenberg Self Self-Esteem Scale	Constant term	0,620	1,799	0,073
	SSTS social competence	0,069	2,558	0,011
	The need for MTS sharing	-0,014	-0,805	0,422
	Relationship with teachers	0,040	0,984	0,326
	SSTS social isolation	-0,021	-0,933	0,352
R2=0.064, F=3.842, p=0.005 RBSES= 0.069*Social competence-0.014*Need to share+0.040*Relationship with teachers-0.021*Social isolation				

In Table 4, according to the regression analysis results for the predictive effect of social media attitudes on self-esteem scores of 7th and 8th grade students, the coefficient of determination (R^2) was calculated as 0.064, and the F statistic was found significant (p=0.005<0.05). According to this, the social competence sub-dimension of the SSTS contributes to the model at a significance level of 0.05 on self-esteem. In the model, a one-unit increase in social competence causes a 0.069 unit increase in self-esteem score, that is, a 0.069 unit decrease in self-esteem. The magnitude of the obtained effect is 0.1%. The regression analysis results related to the second sub-problem of the study, which is expressed as "Do the academic self-confidence of 7th and 8th grade students predict their self-esteem scores?" are presented in Table 5.

Table 5. Regression Analysis Results for the Predictive Effect of 7th and 8th-Grade Students' Academic Self-Confidence Scores on Self-Esteem Scores

Dependent variable	Independent variables		t	p
Rosenberg Self Self-Esteem Scale	Constant term	3,042	10,314	0,001
	ASC faith	-0,026	-1,195	0,233
	ASC social competence	-0,041	-1,194	0,234
	ASC reputation	0,026	0,726	0,469
	ASC motivation	-0,002	-0,056	0,956
	ASC social satisfaction	-0,032	-0,999	0,319
R2=0,116, F=0,001, p=0,001 RBSES=3,042-0,026*Faith-0,041*Social competence+0,026*Reputation-0,002-Motivation-0,032*Social satisfaction				

According to the results of the regression analysis conducted for the predictive effect of 7th and 8th grade students' academic self-confidence scores on self-esteem scores in Table 5, the coefficient of determination (R2) was calculated as 0.116 and the F statistic was found significant (p=0.001<0.05). According to this, the scale's sub-dimensions do not significantly contribute to the model of self-esteem at a 0.05 significance level. The findings of the Pearson Correlation test, T test, ANOVA test results related to the third sub-problem of the study, which is expressed as "Does the relationship between 7th and 8th grade students' social media attitudes and academic self-confidence and self-esteem scores differ according to grade level, gender, parental education level, marital status of parents?" are presented in the following section in the charts.

Table 6. Pearson Correlation test results for the relationship between scale total scores and sub-dimensions (sd) for the Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale

Scales / Pearson Correlation - p	Self-Esteem	ASCS total	SMAS total
Self-esteem	1	-0,329* 0,001	0,197* 0,003
ASCS total	-0,329* 0,001	1	-0,149* 0,023
ASCS faith sub-dimension (sd)	-0,308* 0,001	0,945* 0,001	-0,171* 0,009
ASCS social competence sd	-0,318* 0,001	0,908* 0,001	-0,062 0,346
ASCS reputation sd	-0,255* 0,001	0,882* 0,001	-0,107 0,106
ASCS motivation sd	-0,286* 0,001	0,890* 0,001	-0,135* 0,041
ASCS social satisfaction sd	-0,304* 0,001	0,860* 0,001	-0,174* 0,008
SMAS social competence sd	0,238* 0,001	-0,243* 0,001	0,811* 0,001
SMAS *sharing* needs SD	0,141* 0,033	-0,133* 0,043	0,906* 0,001
SMAS's relationship with teachers sd	0,189* 0,004	-0,098 0,138	0,678* 0,001
SMAS socialization sd	0,130* 0,049	-0,167* 0,011	0,357* 0,001

As seen in Table 6, Pearson Correlation analysis was first performed to examine the relationship between the total and sub-dimension scores of the scale used in the study. Accordingly, it was determined that there was a significant, negative, weak relationship between self-esteem and academic self-confidence scores ($p=0.001<0.05$, $r=-0.329$). A significant, positive, and very weak relationship existed between self-esteem and social media attitude ($p=0.003<0.05$, $r=0.197$).

Table 7. T Test Results for Comparison of Scale and Subscale Means by Grade Level for Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale

Scale	Categories	n	Mean SS	t	P
RBSES	**7th grade**	118	1,590,97	0,533	0,594
	8th grade	112	1,530,88		
ASCS total score	7th grade	118	86,0716,52	3,280	**0,001**
	8th grade	112	78,8616,80		
SMAS total score	7th grade	118	72,206,86	2,571	**0,011**
	8th grade	112	71,328,69		
belief sub-dimension of ASCS	7th grade	118	27,545,96	3,660	**0,001**
	8th grade	112	25,515,97		
social competence sub-dimension of ASCS	7th grade	118	17,253,43	3,150	**0,002**
	8th grade	112	15,583,49		
reputation sub-dimension of ASCS	7th grade	118	13,752,94	3,381	**0,001**
	8th grade	112	12,522,96		
Motivation sub-dimension of ASCS	7th grade	118	142,79	2,344	**0,020**
	8th grade	112	12,703,04		
social satisfaction of ASCS	7th grade	118	13,513,23	1,562	0,120
	8th grade	112	12,533,11		
social competence sub-dimension of SMAS	7th grade	118	19,523,26	1,177	0,241
	8th grade	112	18,724,40		
The need for sharing the sub-dimension of SMAS	7th grade	118	26,124,09	0,152	0,879
	8th grade	112	25,335,85		
The relationship with teachers, a sub-dimension of SMAS	7th grade	118	9,311,96	1,416	0,158
	8th grade	112	9,262,53		
Social isolation is a sub-dimension of SMAS	7th grade	118	18,763,48	0,851	0,396
	8th grade	112	184,49		

As seen in Table 7, the Sample T Test analysis was applied to compare the averages of two independent groups in comparing the scale total scores and sub-dimension scores according to the grade levels. It was determined that there was no significant difference between 7th and 8th grade students in terms of Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSS) scores ($p=0.594>0.05$). There was a significant difference between 7th and 8th grade students in terms of their Academic Self-Confidence Scale (ASC) total scores ($p=0.001<0.05$). Accordingly, the academic self-confidence of 7th-grade students is higher than that of 8th-grade students. When 7th and 8th-grade students' scores from the Social Media Attitude Scale (SMAS) were compared, it was found that there was a significant difference between them ($p=0.011<0.05$). Accordingly, 7th-grade students have higher social media attitudes than 8th-grade students. When the scores of the 7th and 8th grade students from the belief sub-dimension of the ASL were analyzed, it was found that there was a significant difference between them ($p=0.001<0.05$). In other words, it was determined that 7th-grade students' academic self-efficacy beliefs were higher than those of 8th-grade students. When the 7th and 8th grade students' scores from the social efficacy sub-dimension of the ASES were compared, it was seen that there was a significant difference between them ($p=0.002<0.05$). Accordingly, the social competence of 7th-grade students is higher than that of 8th-grade students. When the 7th and 8th grade students' scores in the reputation sub-dimension of the AAS were compared, it was seen that there was a significant difference between them ($p=0.002<0.05$). Accordingly, the academic reputation of 7th-grade students is higher than that of 8th-grade students. When the 7th and 8th grade students' scores in the motivation sub-dimension of the ASL were analyzed, it was found that there was a significant difference between them ($p=0.020<0.05$). In other words, the academic motivation of 7th-grade students is higher than that of 8th-grade students. It was determined that there was no significant difference between 7th and 8th grade students' social satisfaction sub-dimension scores ($p=0.120>0.05$). There was no significant difference between the 7th and 8th grade students regarding the social competence sub-dimension scores of the TSTS ($p=0.241>0.05$). There was no significant difference between 7th and 8th grade students' TSTS need for sharing sub-dimension scores ($p=0.879>0.05$). There was no significant difference between 7th and 8th grade students' TSTS relationship with teachers' sub-dimension scores ($p=0.158>0.05$). There was no significant difference between 7th and 8th grade students' TSTS social isolation sub-dimension scores ($p=0.396>0.05$).

Table 8. t Test Results Regarding the Comparison of Scale and Subscale Scores for Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale by Gender Variable

Scale	Categories	n	Mean SS	t	P
RBSES	Female	115	1,560,92	0,040	0,968
	Male	115	1,560,94		
ASCS total score	Female	115	83,5417,33	0,876	0,382
	Male	115	81,5816,70		
SMAS total score	Female	115	71,838,38	0,118	0,906
	Male	115	71,717,20		
ASCS belief sub-dimension (sd)	Female	115	26,866,08	0,763	0,446
	Male	115	26,256		
ASCS social competence sd	Female	115	16,533,55	0,425	0,671
	Male	115	16,333,57		
ASCS reputation sd	Female	115	13,423,02	1,360	0,175
	Male	115	12,882,98		
ASCS motivation sd	Female	115	13,383,14	0,044	0,965
	Male	115	13,362,83		
ASCS social satisfaction sd	Female	115	13,333,18	1,423	0,156
	Male	115	12,733,20		
SMAS social competence sd	Female	115	18,984,04	-0,595	0,553
	Male	115	19,283,71		
SMAS needs to share SD	Female	115	25,764,87	0,065	0,948
	Male	115	25,725,20		
SMAS's relationship with teachers sd	Female	115	9,491,97	1,374	0,171
	Male	115	9,082,50		
SMAS social isolation sd	Female	115	18,403,62	0,049	0,961
	Male	115	18,384,39		

As seen in Table 8, the independent Sample t-test was used to compare the averages of two independent groups to compare total and sub-dimension scores regarding the gender variable. Accordingly, no significant difference was found between the scores of male and female students in terms of the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), ASCS total score, SMAS total score, ASCS sub-dimension scores, and SMAS sub-dimension scores ($p>0.05$).

Table 9. ANOVA Test Results Regarding the Comparison of Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale Scores According to the Educational Status of Mothers

Scale	Categories	n	Mean SS	F	P
RBSES	Primary education	90	1,540,86	3,379	**0,019**
	Secondary Education	60	1,580,95		
	High School	55	1,350,91		
	University	25	2,061,05		
ASCS total score	Primary education	90	82,8816,06	1,339	0,263
	Secondary Education	60	84,8316,33		
	High School	55	82,1819,60		
	University	25	76,8015,35		
SMAS total score	Primary education	90	72,158,52	0,277	0,842
	Secondary Education	60	71,957,27		
	High School	55	70,967,82		
	University	25	71,766,43		

In Table 9, a one-way ANOVA test was applied to compare the averages of more than two independent groups to compare the total and sub-dimension scores of the scale in terms of the education level of the students' mothers. Post-hoc tests were applied to determine which groups showed a significant difference. When the variances were

homogeneous, Scheffe's test result was taken as a basis, and when they were not homogeneous, Tamhane's T2 test result was taken as a basis.

It was determined that there was a significant difference between the scores of the students on the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) in terms of their mothers' education levels (p=0.019<0.05). According to the result of Post-Hoc multiple comparison to determine which education level group averages differed, it was determined that the scores of those whose mother's education level was university (mean=2.06) were higher than those whose mother's education level was primary school (mean=1.54), secondary school (mean=1.58), and high school (mean=1.35). Considering that it is accepted that those with a score of 0 -1 on the Self-Esteem Scale have "high" self-esteem, those with a score of 2-4 have "medium" self-esteem and those with a score of 5-6 have "low" self-esteem, it can be said that the self-esteem of children whose mothers' educational status is university is at a medium level, while the self-esteem of children whose mothers' educational status is primary, secondary and high school is high. There was no significant difference between the SMAS total scores of the students regarding their mothers' education levels (p=0.842>0.05). There was no significant difference between the ASCS total scores of the students in terms of their mothers' education levels (p=0.263>0.05).

Table 10. ANOVA Test Results Regarding the Comparison of Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale Scores According to Fathers' Education Level

Scale	Categories	n	Mean SS	F	P
RBSES	Primary education	61	1,550,94	1,291	0,278
	Secondary Education	80	1,440,87		
	High School	64	1,600,93		
	University	24	1,851,06		
ASCS total score	Primary education	61	81,7519,14	2,038	0,109
	Secondary Education	80	85,2014,44		
	High School	64	82,7017,36		
	University	24	75,6217,48		
SMAS total score	Primary education	61	70,819,04	0,578	0,630
	Secondary Education	80	72,237,73		
	High School	64	71,717,18		
	University	24	72,956,36		

In Table 10, a one-way ANOVA test was applied to compare the averages of more than two independent groups to compare the total and sub-dimension scores of the scale in terms of the education level of the students' fathers. Post-hoc tests were applied to determine which groups showed a significant difference. When the variances were homogeneous, Scheffe's test result was taken as a basis, and when they were not homogeneous, Tamhane's T2 test result was taken as a basis. It was determined that there was no significant difference between the scores of the students on the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) in terms of their fathers' education levels (p=0.278>0.05). It was determined that there was no significant difference between the scores obtained from the ASCS total score regarding the educational level of the fathers of the students (p=0.109>0.05). It was determined that there was no significant difference between the scores obtained from the SMAS total score regarding the educational levels of the fathers of the students (p=0.109>0.05).

Table 11. ANOVA Test Results Regarding the Comparison of Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale Scores According to the Marital Status of Mothers

Scale	Categories	n	Mean SS	F	P
RBSES	Single	8	2,271,09	4,578	**0,004**
	Married	197	1,510,92		
	Divorced	23	1,610,77		
	Deceased	2	3,410,70		
ASCS total score	Single	8	79,3720,26	0,403	0,751
	Married	197	82,6917,17		
	Divorced	23	83,5614,87		
	Deceased	2	71,5019,09		
SMAS total score	Single	8	75,626,27	1,148	0,330
	Married	197	71,528,05		
	Divorced	23	725,72		
	Deceased	2	782,82		

In Table 11, a one-way ANOVA test was applied to compare the averages of more than two independent groups to compare the total and sub-dimension scores of the scale in terms of the marital status levels of the students' mothers. Post-hoc tests were applied to determine which groups showed a significant difference. When the variances were homogeneous, Scheffe's test result was taken as a basis, and when they were not homogeneous, Tamhane's T2 test result was taken as a basis. It was determined that there was a significant difference between the scores obtained from the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) in terms of the marital status of the students' mothers ($p=0.004<0.05$). According to the results of the Post-hoc multiple comparison test conducted to determine which groups were different, it was determined that the mean self-esteem score of the children whose mothers were deceased (mean=3.41) was higher than that of those whose mothers were married (mean=1.51) and divorced (mean=1.61). Considering that it is accepted that those with a score of 0 -1 on the Self-Esteem Scale have "high" self-esteem, those with a score of 2-4 have "medium" self-esteem and those with a score of 5-6 have "low" self-esteem, it can be said that the self-esteem of children whose mothers are deceased is at a medium level. In contrast, the self-esteem level of children whose mothers are married and divorced is high. It was also found that the self-esteem score of children whose mothers were married (mean=1.51) differed significantly from that of children whose mothers were divorced (mean=1.61). The self-esteem of children whose mothers are divorced is lower than that of children whose mothers are married. It was determined that there was no significant difference between the scores obtained from the ASCS total score regarding the marital status levels of the students' mothers ($p=0.751>0.05$). It was determined that there was no significant difference between the scores obtained from the SMAS total score regarding the marital status levels of the students' mothers ($p=0.330>0.05$).

Table 12. ANOVA Test Results Regarding the Comparison of Rosenberg Self-Esteem Scale, Social Media Attitude Scale, and Academic Self-Confidence Scale Scores According to Fathers' Marital Status

Scale	Categories	n	Mean SS	F	P
RBSES	Single	7	2,281,01	1,622	0,185
	Married	195	1,520,93		
	Divorced	25	1,670,83		
	Deceased	3	1,631,53		
ASCS total score	Single	7	79,2811,82	0,371	0,774
	Married	195	82,3817,49		
	Divorced	25	83,9215,27		
	Deceased	3	90,668,50		
SMAS total score	Single	7	73,423,95	0,398	0,755
	Married	195	71,578,10		
	Divorced	25	73,046,33		
	Deceased	3	70,335,50		

In Table 12, a one-way ANOVA test was applied to compare the averages of more than two independent groups to compare the total and sub-dimension scores of the scale in terms of the marital status levels of the students' fathers. It was determined that there was no significant difference between the scores obtained from the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) in terms of the marital status levels of the fathers ($p=0.185>0.05$).

It was determined that there was no significant difference between the scores obtained from the ASCS total score in terms of the marital status levels of the fathers (p=0.774>0.05). There is no significant difference between the scores obtained from the SMAS total score regarding the marital status levels of the students' fathers (p=0.755>0.05).

DISCUSSION, CONCLUSION, AND RECOMMENDATIONS

When the findings related to the first sub-problem of the study, "Do social media attitudes of 7th and 8th grade students predict their self-esteem scores?" are evaluated, it is possible to reach the following results: It was determined that there was a significant, positive relationship between the self-esteem of the students participating in the study and social media attitudes. As the score on the self-esteem scale increases, self-esteem decreases. Among the social media attitude scale sub-dimensions of social competence, need for sharing, relationship with teachers, and social isolation, only the social competence score was found to increase at a low level. The increase in the self-esteem score of the social competence dimension, one of the sub-dimensions of the social media attitude scale, also indicates low self-esteem. Social competence is the skills, behaviors, and emotions that enable an individual to establish permanent and positive interpersonal relationships by developing acceptable behaviors in the social environment (Taborsky & Oliveira, 2012). When the relevant literature was examined, research findings that overlapped and did not overlap with these results were found (Elsel, 2021; Karakurt, 2019; Yüksel Şahin & Öztoprak, 2019; Demir, 2021; Şen Celasin & Sevinç, 2022).

When the findings related to the second sub-problem of the study, "Do the academic self-confidence of 7th and 8th grade students predict their self-esteem scores?" were evaluated, it was found that the belief, social competence, reputation, motivation, and social satisfaction sub-dimensions of the Academic Self-Confidence Scale did not contribute significantly to the model at the 0.05 significance level on self-esteem. The result of the study can be interpreted as academic self-confidence is not directly caused by self-esteem, nor can self-esteem be predicted only by academic self-confidence. However, when the relevant literature was examined, research findings were found that overlapped and did not overlap with these results (Yavuzer, 1989; Kabalcı, 2008; Kalkan, Bakioğu, & Toprak, 2019).

"Does the relationship between social media attitudes and academic self-confidence and self-esteem scores of 7th and 8th grade students differ according to grade level, gender, parental education level, and marital status of parents?"When the findings related to the third sub-problem were examined, the following results were obtained in the examinations conducted to evaluate the relationship between the total scale scores and sub-dimension scores of the Academic Self-Confidence Scale, Rosenberg Self-Esteem Scale, and Social Media Attitude Scales: It was determined that there was a significant, negative, weak relationship between self-esteem and academic self-esteem scores. In other words, as the score obtained from the self-esteem scale increases, self-esteem decreases, and the academic self-confidence score decreases. This finding supports the previously mentioned studies that draw attention to the relationship between academic self-esteem and self-esteem (Yavuzer, 1989; Kabalcı, 2008; Kalkan, Bakioğu, & Toprak, 2019).

It was determined that there was a significant, positive, and relatively weak relationship between self-esteem and social media attitude. Accordingly, as the score obtained from the self-esteem scale increases, self-esteem will decrease, and only the social competence score, which is one of the sub-dimensions of social media attitude, will increase.

Another study finding is a negative, weak, and significant relationship between the total score of the Academic Self-Confidence Scale and the Social Media Attitude Scale score. Accordingly, as academic self-confidence increases, social media attitude scores will decrease. With these results, the research shows that adolescents tend to increase their self-esteem through social media and compensate for their lack of academic self-confidence through social media. Another important finding is the decrease in the adolescent's self-esteem as the relationship with teachers increases through the relationship with teachers sub-dimension of the social media attitude scale. The adolescent tries to compensate for the communication that he/she cannot establish face-to-face with the teacher through social media, which can also be explained by low self-esteem. The fact that a learner-centered system is still not fully achieved in the education system and teacher-centered practices are important barriers that need to be overcome at the point of communication between students and teachers (Bloom, 1976; Dunn & Dunn, 1978; Gagne, Briggs & Wager, 1988; Hergenhahn, 1988; Johnson & Johnson, 1985). No significant relationship was found between the academic reputation sub-dimension score and the social media attitude score. This is an important finding of the study. When educators use social media as a pedagogical tool, adolescents' approach to social media may also change.

No significant difference exists between the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) scores of the students participating in the study regarding grade level. In contrast, the academic self-confidence of the 7th-grade students is higher than that of the 8th-grade students in terms of the total scores of the Academic Self-Confidence Scale (ASCS). When the total scores from the Social Media Attitude Scale (SMAS) are compared, it can be said that 7th-grade students have higher social media attitudes than 8th-grade students.

When the findings of the study regarding the grade variable are evaluated, it can be interpreted that there is no significant difference in the Rosenberg Self-Esteem scale according to the grade level, and that adolescents may have similar self-designs in terms of the period, or that there is not a big difference between their self-designs. However, developmental differences may exist because the age range is very close. A significant difference was observed between the 7th and 8th grades in the Academic Self-Confidence Scale in general and in the other sub-dimensions except for the social satisfaction sub-dimension in favor of the 7th graders. 7th graders scored higher in academic belief, social competence, reputation, and motivation. Regarding the total score of the Social Media Attitude scale, a significant difference was observed between 7th and 8th graders in favor of 7th graders. The fact that social media attitudes are more homogeneous in higher education levels can be explained by the change in usage habits in parallel with cognitive development as age progresses and the increase in reasoning ability. However, no differentiation was found for the sub-dimensions of the scale, namely social competence, relationship with teachers, need for sharing, and social isolation at the grade level. The reason why academic self-confidence differs according to grade level in this study can be interpreted as the fact that 7th-grade students experience less exam stress and therefore their self-confidence is higher than that of students in the last grade.

When the scale scores and sub-dimension scores of the students participating in the study were examined in terms of the gender variable, no significant difference was found between the scores of male and female students when the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), ASCS total score, and SMAS total score were taken into consideration. When the relevant literature is examined, some studies overlap with these results (Kabalcı, 2008; Karakurt, 2019; Santrock, 2015; Aydıner, 2017; Demirtaş, 2017; Güney, 2020).

When the scale scores and subscale dimensions were examined in terms of the education levels of the mothers of the students participating in the study, it was found that there was a significant difference between the scores they received from the Rosenberg Self-Esteem Scale. The self-esteem of children whose mother's education level is university is at a medium level, while the self-esteem of children whose mother's education level is primary, secondary, and high school is high. This study finding contradicts the relevant literature (Kabalcı, 2008; Aydıner, 2017; Demirtaş, 2017). This study concluded that a mother with a low level of education can be more effective in forming the adolescent's self-esteem.

When the scale scores and sub-dimensions were examined in terms of the education level of the fathers of the students participating in the study, it was determined that there was no significant difference between the scores they received from the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), the scores they received from the ASCS total score, and the scores they received from the SMAS total score. Various studies support and do not support these findings (Kabalcı, 2008; Aydıner, 2017; Demirtaş, 2017).

Considering the scale scores and sub-dimensions in terms of the marital status levels of the mothers of the students participating in the study, it was determined that there was a significant difference between the scores they received from the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES) and their marital status levels. The self-esteem of children whose mothers were deceased was lower than that of children whose mothers were married and divorced. Considering that the data on parental loss and single parents are insufficient, a definite judgment cannot be made about the effects of this situation. It was found that children whose mothers were divorced had lower self-esteem than children whose mothers were married. Research has found that parental support is important for children's self-esteem later in life. Children in single-parent care showed lower self-esteem than children in other life arrangements (Turunen, Fransson, & Bergström, 2017). According to another study in the literature, divorce hurts children's self-esteem (Serin Bulut & Öztürk, 2007). According to a research result that does not overlap with the results of this study, there was no significant difference in the self-esteem of divorced and non-divorced individuals (Alpaslan, 2016). It was determined that there was no significant difference between the total scores obtained from the ASCS and SMAS regarding the marital status levels of the students' mothers. Another study concluded that marital status affects social media attitude (Erdinç, 2021). It is thought that there is no difference in academic self-confidence, which may be the individual's acceptance of his/her parents' living together or apart in terms of course success and career planning.

It can be said that there is no significant difference between the scores obtained from the Rosenberg Self-Esteem Scale (RBSES), the scores obtained from the ASCS total score, and the scores obtained from the SMAS total score in terms of the marital status levels of the students' fathers. According to many research analyses supporting the results of this study, no difference was found in the self-esteem of adolescents whose parents live together or separately (Erdinç, 2021). According to another study that differs from the findings of this study, the self-esteem of individuals whose father passed away and the self-esteem of individuals whose mother passed away differ (Ayyıldız, 2017). The reason why the marital status criterion does not affect the use of social media can be thought to be the ability of adolescents to cope with various physiological and psychological problems encountered in this period, as Erdinç stated (Erdinç, 2021).

Recommendations

This section presents suggestions for researchers and practitioners that align with the study's findings.

Suggestions for Researchers

This study was conducted with 203 middle school 7th and 8th-grade students studying in the Sancaktepe district of Istanbul province. It can be repeated with a larger study group at different education levels and locations.

The study can be designed based on factors such as income status and number of siblings.

The effect of academic achievement on predicting self-confidence can be examined.

Recommendations for Practitioners

In-service training on social media, self-confidence, and self-esteem can be organized for educators working with adolescents.

Schools can implement practices that support students' self-confidence and positive self-design both within the scope of the official program in the classroom environment and through implicit program practices, and raise awareness to minimize inappropriate social media use and encourage beneficial social media use.

In cooperation with guidance services and educators, seminars can be organized to empower adolescents and their families and encourage them to use healthy social media. Similarly, training can be organized for parents on the developmental stages of adolescents and the role and importance of the family in the acquisition of self. Trainers can be provided with educational support on educational technologies, and various seminars can be organized for them to use social media as a pedagogical tool.

REFERENCES

Alparslan, N. (2016). *Anne babası boşanmış ergenlerin benlik saygısı ve okula bağlılık düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Arsevan, A. D. (1986). *Benlik tasarımı okul gelişimi ve başarısı ile ilişkisi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *1*, 18. https://dergipark.org.tr/tr/pub/hunefd/issue/7836/103174

Arslan, A. (2018). Ortaokul öğretmenlerinin ergenlerin ergenlik problemlerine ilişkin kullandıkları çözüm stratejileri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *37*, 57-84. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/41724/325470

Aydıner, S. (2017). *Ortaokul kademesindeki öğrencilerin bilgisayar bağımlılıklarıyla benlik saygılarını arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Ayyıldız, P. (2017). *Ergenlerin sosyal medya tutumları ile özsaygıları arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Nişantaşı Üniversitesi.

Baybek, H., & Yavuz, S. (2005). Muğla üniversitesi öğrencilerinin benlik saygılarının incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 73-95. https://dergipark.org.tr/tr/pub/musbed/issue/23490/250165

Baudson, T. G., Weber, K. E., & Freund, P. A. (2016). More than only skin deep: Appearance self-concept predicts most of secondary school students' self-esteem. *Frontiers in Psychology*, *7*, 1568. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01568

Bloom, B. S. (1976). *Human characteristics and school learning*. McGraw-Hill.

Bülbül, S. H. (2004). Ergen etiği. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, *13*(6), 206-210.

Çakmak, A., Şahin, H., & Demirbaş, E. A. (2017). 7. ve 8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sınav kaygısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *e-Kafkas Journal of Educational Research*, *4*(2), 1-9. https://doi.org/10.33900/kafkaseregt.315182

Çelik, E., & Şenay Güzel, H. (2018). Ergenlerde sosyal görünüş kaygısı ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişki: Benlik saygısının aracı rolü. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *16*(2), 235-256. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/41575/433677

Çolak, Ç. H. (2020). *Lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve duygu düzenleme becerilerinin kişilik özelliklerine ve çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Demir, S. Z. (2021). Yetişkin bireylerde sosyal medya kullanımının benlik saygısı ile ilişkisi: narsizmin aracı rolü. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(2), 245-271. https://dergi.neu.edu.tr/index.php/sosbilder/article/view/307174

Demirtaş, S. (2017). *8. sınıf öğrencilerinin sosyal medyayı eğitsel kullanmaları ile sosyal medya tutumlarının değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Dunn, R., & Dunn, K. J. (1978). *Teaching students through their individual learning styles: A practical approach*. Reston.

Dursun, A., & Çapan, B. E. (2018). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı ve psikolojik ihtiyaçlar. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(2), 128-140. https://doi.org/10.17679/inuefd.336272

Elsel, H. (2021). *Ergenlerin benlik algısı ve sosyal medya tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.

Erden, M., & Akman, Y. (1998). *Gelişim-öğrenme-öğretme: eğitim psikolojisi*. Arkadaş.

Erdinç, A. (2021). *Ergenlerin sosyal medya tutumlarının derse katılımlarının, ders çalışmaya motive olma ve salgınlık açısından incelenmesi* (Publication No. 696603) [Master's thesis, İstanbul Sabahattin Zaim University].

Erten, R. (2021). Orta ergenlik dönemindeki öğrencilerin farklı değişkenler açısından beslenme bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Sportive, 4*(2), 107–116. https://doi.org/10.53025/sportive.949805

Gagné, R. M., Briggs, L. J., & Wager, W. W. (1988). *Principles of instruction design* (3rd ed.). Holt, Rinehart & Winston.

Güney, M., & Taştepe, T. (2020). Ergenlerde sosyal medya kullanımı ve sosyal medya bağımlılığı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 9*(2), 183–190. https://doi.org/10.46971/ausbid.757713

Hergenhahn, B. R. (1988). *An introduction to theories of learning* (3rd ed.). Prentice Hall.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1975). *Learning together and alone*. Prentice-Hall.

Kabalcı, T. (2008). *Akademik başarının yordayıcısı olarak benlik saygısı, sınav kaygısı ve sosyo-demografik değişkenler* (Publication No. 231470) [Master's thesis, Hacettepe University].

Kalkan, A., Bakioğlu, F., & Toprak, Y. (2019). Akademik özgüven ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Millî Eğitim Dergisi, 49*(225), 319–342. https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/52526/690710

Karakurt, R. B. (2019). *Ergenlerin benlik saygıları ile beden imajlarının sosyal medya kullanımı ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Publication No. 555496) [Master's thesis, Yıldız Technical University].

Karaman, G. (2021). *14-18 yaş grubu ergenlerin sosyal medya kullanım tutumlarının, ilişkilerde güven ve benlik saygısı üzerine etkisinin incelenmesi* (Publication No. 667240) [Master's thesis, Aydın University].

Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınevi.

Küçük Piji, D. (2010). Müzik öğretmeni adaylarının sınav kaygısı, benlik saygısı ve çalgı başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(3), 37–50. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1492904

Otrar, M., & Argın, F. S. (2015). Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 37. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/37.otrar.pdf

Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim psikolojisi*. Nobel Yayınevi.

Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (25. baskı). Yargı Yayınevi.

Serin Bulut, N., & Öztürk, S. (2007). Anne babası boşanmış 9-13 yaşlarındaki çocuklar ile anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı ve kaygı düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 8*(2), 117–128. https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefad/issue/59527/856061

Şahin, Ş., & Çövener Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 5*(1), 42–49. http://chd.cumhuriyet.edu.tr/en/download/article-file/226884

Şen Akçay, Z., & Senemoğlu, N. (2020). Fizik dersi akademik özgüven ölçeği geliştirme çalışması. *Kastamonu Education Journal, 28*(3), 1244–1252. https://doi.org/10.24106/kefdergi.3784

Şen Celasin, N., & Sevinç, H. Y. (2022). Adölesanların spor yapma alışkanlığının benlik algısı, benlik saygısı ve yaşam kalitesine etkisi. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi, 6*(2), 159–168. https://doi.org/10.25048/tudod.1079627

Taborsky, B., & Oliveira, R. F. (2012). Social competence: An evolutionary approach. *Trends in Ecology & Evolution, 27*(9), 679–688. https://doi.org/10.1016/j.tree.2012.09.003

Turunen, J., Fransson, E., & Bergström, M. (2017). Self-esteem in children in joint physical custody and other living arrangements. *Public Health, 149*, 106–112. https://doi.org/10.1016/j.puhe.2017.04.009

Tunç, Z., & Kolburan, G. (2019). Ergenlik döneminde benlik saygısı ve sigara bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi, 5*(1), 55–70. https://dergipark.org.tr/tr/pub/aitdergi/issue/45818/578339

Türnüklü, A., & Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 46–61. https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0003745&lng=0

Yavuzer, G. (1989). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinde benlik kavramının akademik başarıya etkisinin incelenmesi* (Publication No. 11340) [Master's thesis, Hacettepe University].

Yüksel, Ş. F., & Öztoprak, Ö. (2019). Ergenlerin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin benlik saygısına göre incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, (Özel Sayı)*, 363–377. https://doi.org/10.21733/ibad.613902

Üniversite öğrencilerinin kültürel değerlerinin kariyer planlamalarına ve hedonik tüketimlerine etkisi [2]

Cahide YILDIZ
Öğrenci; Artvin Çoruh Üniversitesi, Arhavi Meslek Yüksekokulu, Artvin, Türkiye
E-mail: cahideyildiz93@gmail.com *ORCID: 0009-0005-1676-9038*

Saffet KARAYAMAN
Doktor Öğretim Üyesi; Artvin Çoruh Üniversitesi, Arhavi Meslek Yüksekokulu, Artvin, Türkiye
E-mail: saffetkarayaman@gmail.com *ORCID: 0000-0001-5624-4678*

Özet

Kültür, insanların paylaştığı maddi ve manevi unsurlar olarak, topluma yeni katılan nesillerin sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olan, her grup veya topluluğa özgü ve zaman içinde değişebilen değerler, inançlar ve kimliklerin bütünüdür. Kariyer, bir kişinin iş hayatından memnun olmasını ve kişisel gelişimine katkıda bulunmasını sağlayan önemli bir unsurdur. Hedonik tüketim ise, alışveriş sürecinin sağladığı duygusal tecrübenin, zevk ve mutluluk hislerine dayandığını ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırma üniversite öğrencilerinin kültürel değerlerinin kariyer planlamalarına ve hedonik tüketimleri üzerindeki etkisinin saptanması amacıyla yapılmıştır. Araştırma ilişkisel tarama modeli esasıyla gönüllülük temelinde kolayda örnekleme kullanılarak pilot çalışmada 101 üniversite öğrencisinin katılımıyla anketle yapılmıştır. Öğrencilerinden elde edilen verilerle yapılan korelasyon analizi sonucunda Kültürel Değerler ile Kariyer Planlama r=0,545 kuvvetinde ve Hedonik Tüketim ile r=0,342 kuvvetinde (p<0,05 anlam düzeyinde) pozitif yönde orta düzeyde ilişki belirlenmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda Kültürel Değerlerin Kariyer Planlaması üzerinde istatistiki olarak (β=0,504; F=84,256; p<0,05) etkisi anlamlıdır. Kültürel Değerlerin Hedonik Tüketim üzerinde istatistiki olarak (β=0,477; F=26,411; p<0,05) etkisinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Değerler, Kariyer Planlama, Hedonik Tüketim, Üniversite öğrencileri

The effects of cultural values on university students' career planning and hedonic consumption

Abstract

Culture is the totality of values, beliefs, and identities that are unique to each group or community and can change over time, serving as the material and spiritual elements shared by people that help new generations joining society develop their social skills. Career is an important element that enables a person to be satisfied with their work life and contributes to their personal development. Hedonistic consumption refers to the emotional experience provided by the shopping process, based on feelings of pleasure and happiness. In this context, the research was conducted to determine the effect of university students' cultural values on their career planning and hedonistic consumption. The research was conducted using a questionnaire in the pilot study with the participation of 101 university students, based on a correlational survey model and convenience sampling on a voluntary basis. The correlation analysis conducted using data obtained from students revealed a moderate positive relationship between Cultural Values and Career Planning with a correlation coefficient of r=0.545 and between Hedonic Consumption and Career Planning with a correlation coefficient of r=0.342 (at a significance level of p<0.05). The regression analysis revealed that Cultural Values have a statistically significant effect (β=0.504; F=84.256; p<0.05) on Career Planning. The effect of Cultural Values on Hedonic Consumption was found to be statistically significant (β=0.477; F=26.411; p<0.05).

Keywords: Cultural Values, Career Planning, Hedonic Consumption, University Students

GİRİŞ

Kültür, toplumların kuşaklar arası aktarılan maddi ve manevi unsurlarını ifade ederken, bireylerin sosyal becerilerini geliştirmelerine ve kimliklerini inşa etmelerine katkı sağlamaktadır (Saylık, 2019). Kültürel değerler, bireylerin dünyayı algılayış biçimlerini, karar verme süreçlerini ve tüketim davranışlarını yönlendiren temel bir çerçeve sunar. Üniversite öğrencileri açısından kültürel değerler yalnızca kimlik gelişimiyle değil, aynı zamanda

[2] Bu çalışma, TÜBİTAK–2209-A; 1919B012469030 numaralı; *Üniversite Öğrencilerinin Kültürel Değerlerinin Kariyer Planlamalarına Ve Hedonik Tüketimlerinde Etkisi* adlı proje kapsamında toplanan verilerle yapılmıştır.

kariyer planlama süreçleri ve tüketim eğilimleriyle de doğrudan bağlantılıdır. Öte yandan, hedonik tüketim, bireylerin alışveriş ve tüketim süreçlerinde yalnızca ihtiyaç temelli faydacı motivasyonlardan değil; aynı zamanda haz, keyif ve duygusal tatmin arayışlarından da beslendiğini ortaya koymaktadır (Coşkun & Marangoz, 2019). Son yıllarda Türkiye'de özellikle dijitalleşme ve sosyal medya platformlarının yoğun kullanımı, gençlerin hedonik tüketim pratiklerini güçlendirmiştir (Işık & Aytop, 2021).

Kariyer planlaması ise öğrencilerin gelecek hedeflerini, mesleki yönelimlerini ve iş yaşamına ilişkin beklentilerini şekillendiren kritik bir süreçtir. Bu bağlamda, kariyer uyum yetenekleri ve kariyer kaygısı kavramları Türkiye'de farklı ölçekler aracılığıyla ele alınmış; kariyer uyumunun, öğrencilerin mesleki belirsizliklerle başa çıkmalarında önemli bir rol oynadığı ortaya konmuştur (Zorver & Yeşilyaprak, 2021). Ayrıca iş bulma kaygısı ölçeğinin geliştirilmesi (Boğazlıyan & Avşaroğlu, 2024), gençlerin kariyer kaygılarını ölçmede önemli bir katkı sağlamıştır.

Türkiye'de bireysel kültürel değerlerin ölçümüne yönelik çalışmalar, Hofstede'nin kültür boyutlarına dayalı CVSCALE ölçeğinin uyarlanmasıyla güncel bir çerçeve kazanmıştır (Saylık, 2019). Zorver ve Yeşilyaprak'ın (2021) uyarladığı Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği, kültürel değerlerin mesleki uyum ve planlama üzerinde anlamlı etkiler taşıdığını destekler niteliktedir. Nitekim Karakuzu ve Arıcıoğlu (2025), lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, kariyer kaygısının kariyer uyumunu olumsuz yönde, kariyer yapılandırmanın ise olumlu yönde yordadığını göstermiştir.

Türkiye'de hedonik tüketim alanında son dönemde ölçek geliştirme ve uygulama çalışmaları dikkat çekmektedir. Coşkun ve Marangoz'un (2019) geliştirdiği Hedonik ve Faydacı Tüketim Davranışları Ölçeği bu alana önemli katkı sağlamıştır. Işık ve Aytop'un (2021) çalışması ise yeni medya okuryazarlığı ile hedonik tüketim arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Öcel, Mutlu ve Hiçyılmaz (2022), alt kültürlerin hedonik tüketim üzerindeki etkilerini analiz ederek, farklı sosyo-kültürel aidiyetlerin gençlerin tüketim tercihlerini şekillendirdiğini göstermiştir. Boğazlıyan ve Avşaroğlu'nun (2024) geliştirdiği İş Bulma Kaygısı Ölçeği, öğrencilerin iş gücü piyasasına yönelik algılarını ve endişelerini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir araçtır.

Kültürel değerlerin bireylerin yaşam doyumu, sosyal roller ve tüketim tercihleri üzerinde düzenleyici işlev gördüğü; kariyer kaygısı ve uyum gibi değişkenlerin bu ilişkileri güçlendirdiği ya da zayıflattığı görülmektedir. Dolayısıyla, üniversite öğrencilerinin kültürel değerlerinin, hedonik tüketim eğilimleri ve kariyer planlamaları üzerindeki etkisini anlamak, gençlerin yönelimlerini ve geleceğe bakışlarını inceleyerek toplumsal dönüşüm hakkında fikir edinmemizi ve ona göre politikalar üretilmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu konu genç işgücünün niteliğini anlamak açısından önem arz etmektedir.

Yöntem

Bu araştırma üniversite öğrencilerinin kültürel değerlerinin kariyer planlamalarına ve hedonik tüketimlerine etkisinin saptanması amacıyla ilişkisel tarama modeli esasıyla gönüllülük temelinde kolayda örnekleme kullanılarak anketle yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini; gönüllülük esasına göre çalışmayı destekleyen pilot çalışmada 101 öğrenci oluşturaktadır. Veriler yüz-yüze elde edilmiştir. Çalışmada; Bireysel Kültürel Değerler Ölçeği (Yoo, Donthu ve Lenartowicz, 2011; Türkçe uyarlama Saylık, 2019), Kariyer Geleceği Ölçeği (Rottınghaus, Day ve Borgen, 2005; Türkçe uyarlama Kalafat, 2014) ve Hedonik Tüketim Ölçeği (Babin, Darden ve Griffin, 1994; Türkçe uyarlama Semiz, 2017) kullanılmıştır. Ölçekler 5'li likert tipinde 1-Hiç katılmıyorum 5-Tamamen katılıyorum şeklindedir. Araştırmanın analiz edilmesinde SPSS (25.0) istatistik paket programı kullanılmıştır. Analizler için istatistiksel anlamlılıkta $p<0,05$ düzeyi baz alınmıştır. Hipotezlerin doğrultusunda verilerin değerlendirilmesi için normal dağılım analizi, güvenilirlik analizi, KMO Barlett testi, T-testi, ANOVA, korelasyon ile regresyon analizi yapılmıştır.

FINDINGS

Araştırmanın pilot çalışmasına katılım sağlayan üniversite öğrencilerinin demografik bilgileri ile değişkenlere ait betimleyici ve tanımlayıcı istatistiklerine yer verilmiştir.

Araştırmanın pilot çalışmasına katılan üniversite öğrencilerinin çoğunluğu kadın (%50,5), yaşları 18-22 arasında (%53,5), çalışma durumları çalışmıyorum (%87,1), bölümleri spor yönetimi (%17,8), gelinen bölge Karadeniz bölgesi (%22,8) ve aylık harcamaları 3001-6000TL arasında (%53,5) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. Güvenilirlik analizi

Kültürel değerler		**Kariyer planlama**		**Hedonik tüketim**	
Cronbach's Alpha	n	Cronbach's Alpha	n	Cronbach's Alpha	n
0,850	26	0,854	25	0,841	10

Kültürel Değerler Ölçeği (**α**=0,850), Kariyer Planlama Ölçeği (**α**=0,858) ve Hedonik Tüketim Ölçeği (**α**=0,841) sonucuyla yüksek düzeyde güvenilir olduğu (Büyüköztürk, 2007) belirlenmiştir.

Tablo 2. Korelasyon analizi

		Kültürel Değerler	Kariyer Planlama	Hedonik Tüketim
Kültürel_Değerler	Pearson Correlation	1	,573**	,591**
	Sig. (2-Tailed)		,000	,000
	N	101	101	101
Kariyer_Planlama	Pearson Correlation	,573**	1	,556**
	Sig. (2-Tailed)	,000		,000
	N	101	101	101
Hedonik_Tüketim	Pearson Correlation	,591**	,556**	1
	Sig. (2-Tailed)	,000	,000	
	N	101	101	101

Korelasyon, ilişkinin nedenselliğinin sebebinin bulunmasında ön bilgi vermektedir Korelasyon analizi ilişkinin varlığındaki "r" korelasyon katsayısı ile gösterilmekte olup -1 ile +1 arasında değer almaktadır (Gürbüz ve Şahin, 2014). Pilot çalışmadan elde edilen verilerle yapılan korelasyon analizi ile Kültürel Değerler ile Kariyer Planlama r=0,573 kuvvetinde ve Hedonik Tüketim ile r=0,591 kuvvetinde (p<0,05 anlam düzeyinde) pozitif yönde orta düzeyde ilişki belirlenmiştir.

Tablo 3. Regresyon analizi

Model	**R**	**R2**	**p**	**t**	**F**	**Sabit**	**B**
Kültürel Değerler	,573	,328	,000	6,229	48,319	1,613	,567
Kariyer Planlaması= 1,613 + (0,567 * KÜLTÜREL DEĞERLER)							
Model	**R**	**R2**	**p**	**t**	**F**	**Sabit**	**B**
Kültürel Değerler	,591	,349	,000	7,288	53,119	0,850	,795
Hedonik Tüketim= 0,850 + (0,795 * KÜLTÜREL DEĞERLER)							

Regresyon analizi; değişkenler arasında bulunan etkileşimin analiz edilmesinde, iki değişkenden birindeki değişimin diğeri üzerindeki değişimin açıklanmasında kullanılmakta olan istatistiksel yönteme denmektedir (Güriş ve Çağlayan, 2005: 199). Bu analizde R^2: bağımlı değişkendeki değişimin bağımsız değişken tarafından ne kadarını açıkladığını, F: regresyon analizinin anlamlı olup/olmadığını (p< 0,05 den küçük olması), β: bağımsız değişkenin etkisi sabit kılınarak bağımlı değişken üzerindeki etkisinin test edilmesinde kullanılır (Kalaycı, 2014:259-269).

Pilot çalışmadan elde edilen verilerle yapılan regresyon analiz sonucunda Kültürel Değerler ve Kariyer Planlaması modeli istatistiki olarak (β=0,567; F=48,319; p<0,05) anlamlıdır. Belirlilik katsayısı R^2 =0,328 olarak bulunmuş olup, Kariyer planlamasındaki değişimin %32,8'ini Kültürel Değerler tarafından açıklanmaktadır.

Kültürel Değerler ve Hedonik Tüketim modeli istatistiki olarak (β=0,795; F=53,119; p<0,05) anlamlıdır. Belirlilik katsayısı R^2 =0,349 olarak bulunmuş olup, Hedonik Tüketimdeki değişimin %34,9'u Kültürel Değerler tarafından açıklanmaktadır.

RESULTS/CONCLUSION

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin kültürel değerlerinin kariyer planlamalarına ve hedonik tüketimleri üzerindeki etkisinin saptanması amacıyla ilişkisel tarama modeli esasıyla gönüllülük temelinde kolayda örnekleme kullanılarak pilot çalışmadaki 101 üniversite öğrencinin katılımıyla anketle yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçları, üniversite öğrencilerinin kültürel değerleri ile kariyer planlama eğilimleri arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ($r=0,573$; $p<0,05$), benzer şekilde kültürel değerler ile hedonik tüketim davranışları arasında da orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu ($r=0,591$; $p<0,05$) göstermektedir. Bu bulgu, öğrencilerin kültürel değerlere atfettikleri önem arttıkça hem kariyer planlamalarında daha sistematik bir yaklaşım sergilediklerini hem de tüketim davranışlarında haz odaklı eğilimlerinin güçlendiğini ortaya koymaktadır. Regresyon analizi bulgularına göre, kültürel değerlerin hem kariyer planlaması ($\beta=0,567$; $F=48,319$; $p<0,05$) hem de hedonik tüketim ($\beta=0,795$; $F=53,119$; $p<0,05$) üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir. Özellikle β katsayılarının büyüklüğü, kültürel değerlerin hedonik tüketim üzerindeki etkisinin kariyer planlamaya göre daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, kültürel değerlerin yalnızca bireylerin mesleki yönelimlerini şekillendirmediğini, aynı zamanda tüketim davranışlarında haz ve duygusal tatmine dayalı tercihler üzerinde de belirleyici bir rol oynadığını işaret etmektedir.

REFERENCES

Babin, B. J., Darden, W. R., ve Griffin, M. (1994). Work and/or fun: measuring hedonic and utilitarian shopping value. Journal of consumer research, 20(4), 644-656.

Boğazlıyan, E. E., & Avşaroğlu, S. (2024). Üniversite öğrencileri için iş bulma kaygısı (İstihdam Kaygısı) ölçeği: Geliştirme, geçerlik ve güvenirlik. Pedagogical Perspective, 3(1), 90–111. https://doi.org/10.29329/pedper.2024.51

Büyüköztürk, Şener (2007). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı" Eğitim Yönetimi Dergisi. Güz, Sayı: 32, s.470-483.

Coşkun, T., & Marangoz, M. (2019). Hedonik ve faydacı tüketim davranışları ölçeğinin geliştirilmesi: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. Business and Economics Research Journal, 10(2), 517–539.

Demirutku, K., & Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Schwartz Değerler Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması ve değerlerin psikometrik özellikleri. Türk Psikoloji Yazıları, 13(26), 17–25. (Klasik ama temelsel; DOI belirtilmemiştir.)

Erdoğmuş-Zorver, C., & Yeşilyaprak, B. (2021). Kariyer uyum yetenekleri ölçeği kısa formu'nun (KUYÖ-KF) Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 54(1), 91–116. https://doi.org/10.30964/auebfd.681622

Gürbüz, C., & Çetinkaya Bozkurt, Ö. (2022). Tüketim türlerinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi. BETÜ Eğitim Dergisi, 14(2), 357–391.

Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, 1.Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Güriş, S. ve Çağlayan, E. (2005). Ekonometri, Der Yayınları, İstanbul.

Işık, F., & Aytop, Y. (2021). Hedonik tüketimle yeni medya okuryazarlığı arasındaki ilişki. Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 74–91. https://doi.org/10.51177/kayusosder.944219

Kalafat, T. (2012). Kariyer Geleceği Ölçeği (KARGEL): Türk örneklemi için psikometrik özelliklerinin incelenmesi. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4(38), 169-179.

Kalaycı, Ş. (2014). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 5.Baskı., Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Karakuzu, Ü., & Arıcıoğlu, A. (2025). Kariyer uyumunu yordamada kariyer kaygısı ve kariyer yapılandırma. Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 8(1), 1–19. https://doi.org/10.58501/kpdd.1458892

Öcel, Y., Mutlu, H. T., & Hiçyılmaz, E. (2022). Alt kültürler ile hedonik tüketim arasındaki ilişkinin incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 21(84). (PDF erişimi mevcut; DOI belirtilmemiştir.)

Rottinghaus, P. J., Day, S. X., ve Borgen, F. H. (2005). The Career Futures Inventory: A measure of careerrelated adaptability and optimism. Journal of Career Assessment, 13(1), 3-24.

Saylık, A. (2019). Hofstede'nin Kültür Boyutları Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması; Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışması. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 8(3), 1860-1881. http://dx.doi.org/10.7884/teke.4482

Semiz, B. B. (2017). A ve B tipi kişilik özelliklerine göre tüketicilerin plansız, kompülsif ve hedonik satın alma davranışlarının araştırılması. Pazarlama İçgörüsü Üzerine Çalışmalar, 1(1-2), 13-22.

Uzgören, N. (2012). Bilimsel araştırmalarda kullanılan temel istatistiksel yöntemler ve SPSS Uygulamaları, Ekin Yayınevi, Bursa.

Yoo, B., Donthu, N., ve Lenartowicz, T. (2011). Measuring Hofstede's five dimensions of cultural values at the individual level: Development and validation of CVSCALE. Journal of international consumer marketing, 23(3-4), 193-210.

Takım sporu yapan adolesanların kimlik gelişiminin dürtüsellik ve sorumluluk duygusu ile ilişkisi

Cerengül DİKEN
Yüksek Lisans Öğrencisi, Nişantaşı Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
Çocuk Gelişimci, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Emrullah Turanlı Çocuk Evleri Sitesi, İstanbul, Türkiye
E-mail: cerengulkaplan@gmail.com ORCID: 0009-0000-5426-1052

Özet

Bu araştırma, takım sporu yapan ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik gelişimleri ile dürtüsellik ve sorumluluk duygusu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya İstanbul'da yaşayan ve aktif olarak voleybol, futbol, hentbol ya da basketbol oynayan 13-18 yaş arası 159 çocuk katılmıştır. Veriler Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği (KGBÖ), Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeği (SSDÖ) ile Barratt Dürtüsellik Ölçeği (BDÖ) aracılığıyla toplanmıştır. Korelasyon, varyans ve t-testi analizleri sonucunda kimlik gelişimi ile dürtüsellik arasında negatif; kimlik gelişimi ile sorumluluk arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Sonuçlar, takım sporlarının adölesan bireylerin psikososyal gelişimlerine olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik gelişimi, dürtüsellik, sorumluluk, adölesan, takım sporu

The relationship between identity development, impulsivity, and sense of responsibility in adolescents who play team sports

Abstract

This study examined the relationship between identity development, impulsivity, and sense of responsibility in adolescents who participate in team sports. The research sample consisted of 159 adolescents aged 13–18 residing in Istanbul and actively engaged in team sports such as volleyball, football, handball, and basketball. Data were collected using the Dimensions of Identity Development Scale (DIDS), the Barratt Impulsiveness Scale (BIS), and the Responsibility and Behavior Scale (RBS). Pearson correlation, ANOVA, and t-test analyses were conducted. The findings revealed a negative correlation between identity development and impulsivity, and a positive correlation between identity development and responsibility. These results suggest that participation in team sports may positively influence adolescents' psychosocial development by enhancing identity formation and promoting responsibility while reducing impulsive tendencies.

Keywords: Identity development, impulsivity, responsibility, adolescent, team sports

Giriş

Ergenlik dönemi, bireyin hem fiziksel hem de psikolojik olarak hızlı değişim yaşadığı ve kimlik arayışının yoğunlaştığı bir dönemdir (Erikson, 1965). Bu dönemde genç bireyler, toplumsal rollerini, değerlerini ve benlik algılarını şekillendirme sürecine girerler. Bu sürecin sağlıklı yönetilebilmesi, bireyin hem içsel kaynakları hem de çevresel destek mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Erikson'a (1965) göre bu dönemde başarıyla tamamlanan gelişimsel görev, bireyin kimlik duygusunu kazanmasıdır. Bu nedenle, kimlik gelişimi bireyin psikososyal sağlığı açısından kritik öneme sahiptir (Dereboy, 1993).

Kimlik gelişimi, bireyin kim olduğunu anlaması, hayatına yön vermesi ve geleceğe yönelik hedefler belirlemesi süreci olarak tanımlanır (Yavuz, 2005). Ergenlik döneminde sosyal rollerin ve beklentilerin netleşmeye başlamasıyla birlikte genç birey, kimliğini şekillendirme sürecine girer. Bu süreçte birey hem içsel bir değerlendirme yapar hem de dışsal geri bildirimlerden etkilenir. Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme kuramına göre bireyler çevrelerinden gözlem yoluyla öğrenir ve davranış kalıplarını içselleştirir. Aile, akran grubu ve sosyal çevre bu öğrenme sürecinde belirleyici rol oynar.

Spor, özellikle takım sporu, adölesan bireylerin bu gelişimsel dönemde sosyal kimliklerini yapılandırmalarına katkı sağlar. Takım içindeki roller, birlikte başarma duygusu, kurallara uyma ve grup dinamiklerine uyum sağlama, bireyin hem sorumluluk duygusunu hem de öz denetim becerilerini geliştirir (Karabekiroğlu, 2014). Spor yoluyla kazanılan deneyimler, bireyin toplumsal becerilerini geliştirmekte, benlik saygısını artırmakta ve psikolojik dayanıklılığı güçlendirmektedir (Fraser-Thomas, Côté ve Deakin, 2005). Birey spora katıldıkça hem kendini ifade etme becerisi kazanır hem de sosyal sorumluluklarını yerine getirmeyi öğrenir (Weinberg & Gould, 2019).

Bu bağlamda, sporun ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik gelişimi üzerinde nasıl bir etkisi olduğu ve bu etkinin dürtüsellik ve sorumluluk gibi psikososyal faktörlerle ilişkisi merak konusudur.Ergenlik dönemi, bireyin hem fiziksel hem de psikolojik olarak hızlı değişim yaşadığı ve kimlik arayışının yoğunlaştığı bir dönemdir (Erikson, 1965). Bu dönemde genç bireyler, toplumsal rollerini, değerlerini ve benlik algılarını şekillendirme sürecine girerler. Bu sürecin sağlıklı yönetilebilmesi, bireyin hem içsel kaynakları hem de çevresel destek mekanizmalarıyla doğrudan ilişkilidir. Kimlik gelişimi, bireyin kim olduğunu anlaması, hayatına yön vermesi ve geleceğe yönelik hedefler belirlemesi süreci olarak tanımlanır (Yavuz, 2005).

Spor, özellikle takım sporu, adölesan bireylerin bu gelişimsel dönemde sosyal kimliklerini yapılandırmalarına katkı sağlar. Takım içindeki roller, birlikte başarma duygusu, kurallara uyma ve grup dinamiklerine uyum sağlama, bireyin hem sorumluluk duygusunu hem de öz denetim becerilerini geliştirir (Karabekiroğlu, 2014). Fraser-Thomas, Côté ve Deakin (2005) tarafından yapılan araştırmalar, sporun genç bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını artırdığını ve olumlu benlik algısını desteklediğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, sporun ergenlik dönemindeki bireylerin kimlik gelişimi üzerinde nasıl bir etkisi olduğu ve bu etkinin dürtüsellik ve sorumluluk gibi psikososyal faktörlerle ilişkisi merak konusudur.

Yöntem

Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul ili Anadolu Yakasında yaşamakta olan ve aktif olarak takım sporları yapmakta olan 13-18 yaş arası ergen bireyler oluşturmuştur. Katılımcıların %64,8'i erkek (n=103), %35,2'si kız (n=56) olup; yaş dağılımları 13–14 yaş (%28,9), 15–16 yaş (%49,7) ve 17–18 yaş (%21,4) şeklindedir. Spor branşı olarak katılımcılar futbol (%45,9), voleybol (%24,5), basketbol (%17,6) ve hentbol (%11,3) sporlarını yapmaktadır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının güvenirlik katsayıları oldukça yüksektir. SSDÖ'nün iç tutarlılık katsayısı α=.881, BDÖ'nün α=.760 ve KGBÖ'nün α=.940 olarak hesaplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS 25.0 istatistik programı kullanılarak korelasyon, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır.

Bulgular

Genel kimlik gelişimi ($r = .32$, $p < .01$; $r = .30$, $p < .01$), taahhüt verme ($r = .25$, $p < .01$; $r = .23$, $p < .01$), geniş araştırma ($r = .28$, $p < .01$; $r = .27$, $p < .01$), taahhütle özdeşleşme ($r = .25$, $p < .01$; $r = .25$, $p < .01$) ve derin araştırma ($r = .34$, $p < .01$; $r = .30$, $p < .01$) arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ruminatif araştırma ile sorumluluk ($r = .13$, $p > .05$) ve davranış ($r = .14$, $p > .05$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Genel dürtüsellik ($r = -.20$, $p < .05$; $r = -.20$, $p < .05$) ve plan yapmama ($r = -.31$, $p < .01$; $r = -.30$, $p < .01$) arasında negatif ve anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Motor dürtüsellik ($r = -.04$, $p > .05$; $r = -.05$, $p > .05$) ve dikkatte dürtüsellik ($r = -.08$, $p > .05$; $r = -.08$, $p > .05$) ile sorumluluk ve davranış arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Bu bulgular, daha yüksek kimlik gelişimi düzeylerinin (özellikle taahhüt ve araştırma süreçleriyle ilgili boyutlarda) daha yüksek sorumluluk ve davranış düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Aksine, daha yüksek dürtüsellik (özellikle plan yapmama eğilimi) daha düşük sorumluluk ve davranış düzeyleriyle ilişkilidir.

Genel kimlik gelişimi, taahhüt verme, geniş araştırma, taahhütle özdeşleşme ve derin araştırma düzeyleri ile sorumluluk ve davranış düzeyleri arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Korelasyon katsayıları orta düzeydedir. Ruminatif araştırma düzeyi ile sorumluluk ve davranış arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Genel dürtüsellik düzeyi ve plan yapmama alt boyutu ile sorumluluk ve davranış düzeyleri arasında negatif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Korelasyon katsayıları düşük ila orta düzeydedir. Motor dürtüsellik ve dikkatte dürtüsellik alt boyutları ile sorumluluk ve davranış arasında ise anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Genel kimlik gelişimi ve olumlu kimlik gelişim süreçlerini yansıtan alt boyutların (taahhüt verme, geniş araştırma, taahhütle özdeşleşme, derin araştırma) yüksek sorumluluk ve davranış düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Buna karşın, genel dürtüsellik ve özellikle plan yapmama eğiliminin yüksek olması, daha düşük sorumluluk ve davranış düzeyleriyle ilişkilidir. Ruminatif araştırma ile motor ve dikkatte dürtüsellik alt boyutlarının ise sorumluluk ve davranışla anlamlı bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Genel kimlik gelişimi ile dürtüsellik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Taahhüt verme düzeyi ile genel dürtüsellik ($r = -.17$, $p < .05$) ve plan yapmama ($r = -.19$, $p < .05$) arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Geniş araştırma düzeyi ile genel dürtüsellik ($r = -.16$, $p < .05$) ve plan yapmama ($r = -.21$, $p < .01$) arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ruminatif araştırma düzeyi ile genel dürtüsellik ($r = .23$, $p <$

.01), motor dürtüsellik (r = .27, p < .01) ve dikkatte dürtüsellik (r = .16, p < .05) arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Plan yapmama ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Taahhütle özdeşleşme düzeyi ile plan yapmama (r = -.17, p < .05) arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel dürtüsellik ve diğer dürtüsellik alt boyutları ile anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Derin araştırma düzeyi ile dürtüsellik düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

Kimlik gelişiminin bazı boyutlarının dürtüsellik ile ilişkili olabileceğini göstermektedir. Özellikle taahhüt verme ve geniş araştırma gibi olumlu kimlik süreçleri, daha düşük genel dürtüsellik ve plan yapmama eğilimi ile ilişkilidir. Öte yandan, ruminatif araştırma gibi daha kaygılı ve kararsız bir kimlik arayışı ise daha yüksek genel dürtüsellik ve dürtüselliğin bazı alt boyutlarıyla ilişkilidir.

Genel dürtüsellik düzeyi ile sorumluluk (r = -.20, p < .05) ve davranış (r = -.20, p < .05) arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Plan yapmama alt boyutu ile sorumluluk (r = -.31, p < .01) ve davranış (r = -.30, p < .01) arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu ilişkiler orta düzeydedir. Motor dürtüsellik alt boyutu ile sorumluluk (r = -.04, p > .05) ve davranış (r = -.05, p > .05) arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Dikkatte dürtüsellik alt boyutu ile sorumluluk (r = -.08, p > .05) ve davranış (r = -.08, p > .05) arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu bulgular, daha yüksek genel dürtüsellik ve özellikle plan yapmama eğiliminin daha düşük sorumluluk ve davranış düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Dürtüselliğin diğer alt boyutları (motor ve dikkatte dürtüsellik) ile sorumluluk ve davranış arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

ANOVA analizinde, yaş grupları arasında plan yapmama [F(2,156)=3.73, p=.026] ve motor dürtüsellik [F(2,156)=3.42, p=.035] açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. 13–14 yaş grubu, plan yapmama ve motor dürtüsellik düzeylerinde diğer gruplardan daha düşük puan almıştır. Cinsiyet değişkeni açısından yapılan t-testi sonuçlarına göre, kızların kimlik gelişimi puanları erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek çıkarken [t(155)=–2.13, p=.035], erkeklerin dürtüsellik düzeyleri daha yüksektir [t(157)=2.52, p=.013]. Ayrıca ailede başka spor yapan bireylerin varlığı, katılımcının dürtüsellik düzeyini anlamlı şekilde etkilemektedir [t(157)=–2.20, p=.029].

Bu araştırmada, takım sporcularının kimlik gelişimi, dürtüsellik, sorumluluk ve davranış düzeyleri arasındaki ilişkiler ile takım sporunda yaşanan zorluklar ve olumsuz deneyimlerin bu değişkenler üzerindeki etkileri incelenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda özetlenerek literatür ışığında tartışılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmada elde edilen bulgular, kimlik gelişimi ile dürtüsellik ve sorumluluk arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Kimlik gelişiminin arttığı durumlarda dürtüselliğin azaldığı; sorumluluk duygusunun ise yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, sporun birey üzerinde düzenleyici ve yapılandırıcı bir etkisinin olduğunu düşündürmektedir. Özellikle plan yapmama alt boyutundaki negatif ilişki, kimlik geliştikçe bireylerin daha planlı ve düşünerek hareket ettiklerini göstermektedir.

Kimlik gelişiminin sorumlulukla pozitif ilişkisi, ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal rollerini içselleştirme süreçleriyle ilişkilendirilebilir. Bu durum, Erikson'un (1965) ergenlikte kimlik kazanımı gelişimsel görevine ilişkin vurgularıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca bu bulgu, Yavuz'un (2005) kimlik gelişiminin sosyal sorumlulukla olan ilişkisini açıklayan çalışmalarını desteklemektedir. Sporun bir diğer olumlu etkisi ise, dürtüsellik üzerindeki düzenleyici rolüdür. Özellikle plan yapmama alt boyutunda elde edilen negatif korelasyon, sporun bireyin düşünmeden hareket etmesini önleyici işlev gördüğünü göstermektedir. Bu durum, bireyin davranışlarını yapılandırmasına yardımcı olarak dürtüsel kararlar verme olasılığını azaltmaktadır.

Katılımcıların deneyimlerinden elde edilen bulgular da, takım içi ilişkilerin psikososyal gelişimde belirleyici olduğunu göstermektedir. Takım içi iletişim problemleri, yaşanan anlaşmazlıklar veya dışlanma gibi olumsuz deneyimler, bireyde aidiyet duygusunu zedeleyebilmekte ve bu durum kimlik gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu bağlamda takım sporu deneyimi sadece fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve duygusal bir bağlamda da değerlendirilmelidir.

Öte yandan, yaş ve cinsiyet gibi demografik değişkenlerin bazı boyutlarda anlamlı farklılık yaratması, ergen bireylerin spor deneyimlerini bu değişkenler çerçevesinde farklı şekillerde yaşadıklarını göstermektedir. Erkeklerde daha yüksek dürtüsellik puanları ve kızlarda daha yüksek kimlik gelişimi puanları, sosyal beklentilerin ve toplumsal cinsiyet rollerinin bu süreçleri etkilediğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, takım sporu yapan adölesanların kimlik gelişiminin desteklenmesinde sporun özellikle de düzenli, yapılandırılmış takım sporlarının olumlu katkılar sunduğu; aynı zamanda dürtüsellik düzeylerini düşürerek sorumluluk duygusunu artırdığı söylenebilir. Bu nedenle, eğitimciler ve aileler çocukları erken yaşlardan itibaren takım sporlarına yönlendirmeli; spor ortamlarının çocuk gelişimi üzerindeki olumlu etkilerini göz önünde bulundurmalıdır.

Kaynakça

Bandura, A. (1977). Social learning theory. Englewood Cliffs, Prentice Hall.

Dereboy, Ç. (1993). Psikososyal gelişim kuramı ve kimlik oluşumu. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 1*(1), 24–32.

Erikson, E. H. (1965). Çocukluk ve toplum. (2. baskı). Cem Yayınevi.

Fraser-Thomas, J., Côté, J., & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy, 10*(1), 19–40.

Karabekiroğlu, K. (2014). Ergenin ruhsal gelişimi. E. Özbaran (Ed.), *Çocuk ve ergen psikiyatrisi* içinde (ss. 117–135). Nobel Yayıncılık.

Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). Foundations of sport and exercise psychology (7th ed.). Human Kinetics.

Yavuz, K. E. (2005). Yaşam becerileri eğitimi (2. baskı). Ceceli Yayınları.

Yaratıcı düşünmede genişletici bir araç olarak yapay zekâ

Çetin CANBAZ
Doktora Öğrencisi; Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Felsefe Grubu Eğitimi Programı, Ankara /Türkiye,
E-mail: cetin.canbaz@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0002-7688-0433

Mehmet Ali DOMBAYCI
Prof. Dr.; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara /Türkiye,
E-mail: dombayci@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0002-2428-8884

Öz

Felsefe genelde eleştirel düşünme ile ilişkilendirilmesine karşın başka düşünme türleri ile de ilişkilidir. Yaratıcı düşünme de bu düşünme türlerinden biridir. Matthew Lipman'da yaratıcı düşünme; orijinallik, verimlilik, hayal etme, bağımsızlık, deneysellik bütüncüllük, ifade etme, kendini-aşma, sürpriz, üretkenlik, doğurtucu, özgünlük (icat etme) kavramsallaştırmalarıyla betimlenir. Yaratıcı düşünme bu süreci genişletici, meydan okuyucu ve doğurtucu üç alt düşünme türünün eş zamanlılığıyla gerçekleştirir. Bu bağlamda genişletici düşünmenin hipotez kurma, analojik akıl yürütme, metaforik düşünme, genelleme özellikleri ele alınacaktır. Yapay zekâ genişlemeyi; analojilerde örüntü çıkarımlarıyla farklı ilişki benzerliklerine taşıyarak, metaforlarla anlam alanını açarak, hipotezlerle öngörüleri çeşitlendirerek, genellemelerle de kapsam ve sınırları yeniden çizerek gerçekleştirebilir. Bu süreçte yapay zekâ sürekli erişilebilir eşlik; metin, görsel, senaryo, kavram haritası vb. yapılar arası çeşitlilik; bireyselleştirilmiş bellek, tez-karşı tez analiz, ölçüt geliştirici ve denetleyici/değerlendirici gibi özellikleri ile yaratıcı düşünmenin genişletici boyutunu destekler. Bu çalışma yapay zekanın genişletici düşünmenin bir aracı olarak nasıl ele alınacağını hususunda avantaj ve dezavantajları değerlendirerek öneriler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yaratıcı düşünme, genişletici düşünme, yapay zekâ, felsefe eğitimi, Matthew Lipman

Artificial intelligence as an amplificative tool in creative thinking

Abstract

Although philosophy is commonly associated with critical thinking, it is also linked to other modes of thought, one of which is creative thinking. In the work of Matthew Lipman, creative thinking is characterised by the conceptualisations of originality, productivity, imagination, independence, experimentalism, holism, expressiveness, self-transcendence, surprise, generativity, maieutic thinking, and inventiveness. Creative thinking proceeds through the concurrent operation of three sub-modes—amplificative, defiant, and maieutic thinking. In this context, the features of amplificative thinking—hypothesis formation, analogical reasoning, metaphorical thinking, and generalisation—are examined. Artificial intelligence can facilitate amplification by extending analogies through pattern extraction to reveal diverse relational similarities, opening semantic space via metaphor, diversifying predictions through hypotheses, and redefining scope and boundaries through generalisations. In this process, AI supports the amplificative dimension of creative thought by offering continuously available companionship, as well as cross-modal outputs (such as text, image, scenario, concept map, personalized memory, thesis–antithesis personalized analysis, and criterion-generating functions, along with monitoring/evaluative functions). This study examines how AI can be utilised as a tool for amplificative thinking, assessing its benefits and drawbacks and providing recommendations.

Keywords: creative thinking, amplificative thinking, artificial intelligence, philosophy education, Matthew Lipman

1. Giriş

Felsefe eğitimi, yalnızca bilgiyi aktarmaya değil, düşünmenin kendisini eğitimin öznesi yapmaya yönelir. Bu yaklaşımın eğitim uygulamalarında en etkili örneklerinden biri, kurucusu Matthew Lipman olan "Çocuklar için Felsefe" (Philosophy for Children) yaklaşımıdır. ÇİF, adında "çocuk" vurgusu taşısa da, yöntemin temel ilkeleri ve "sorgulama topluluğu" (community of inquiry) pedagojisi, yaş grupları arasında uyarlanarak gençlerle ve hatta yetişkinlerle yürütülen felsefe etkinliklerini de kapsayacak biçimde geniş bir yelpazede uygulanmaktadır

(Lipman, 2003, s. 93). Eleştirel düşünme, ÇİF bağlamında ölçüte dayalı, bağlama duyarlı, kendi kendini düzelten ve yargı bildiren bir düşünme türüdür (Lipman, 2003, s. 212). Bu çerçevede akıl yürütmenin geçerliliğini, kanıtların yeterliliğini ve çıkarımların tutarlılığını soruşturan bir düşünme etkinliğidir. Öğrencileri gerekçelendirmeye, kavramsal belirliliğe ve yanılgıları ayırt etmeye yönlendirir; böylece düşünmenin doğruluk ve geçerlilik boyutlarını önceler. Yaratıcı düşünme ise genişletici, meydan okuyucu ve doğurtucu bir düşünme türüdür (Lipman, 2003, s. 242). Genişletici düşünme, düşünmenin içeriğinin, kapsamının, hedefinin, yönünün vb. genişlemesini sağlar. Meydan okuyucu düşünme ise ölçütlere meydan okur ve sınırları kaldırır. Doğurtucu düşünme ise örtük olanı açığa çıkarır. Özenli düşünme, kadirşinas, duyuşsal, aktif, kuralcı ve empatik düşünme türüdür (Lipman, 2003, s. 264-269). Özenli düşünme, kişinin hem konuya hem de topluluktaki ötekilere dikkatle yönelmesini ve duyarlılık geliştirmesini vurgular. Özenli düşünme, yalnızca duyuşsal bir tutum değil, hangi soruların önemli olduğuna ve hangi sonuçların başkalarını nasıl etkileyeceğine ilişkin değerlendirmeyi de içeren normatif bir yönelim taşır (Lipman, 2003, s. 261–269). Eleştirel ve özenli düşünme, yaratıcı düşünme ile karşılıklı olarak besleyici bir ilişki içindedir. Eleştirel düşünme, yaratıcı sezgilerin sınanmasını ve aralarından en elverişli olanların seçilmesini sağlar; özenli düşünme ise yaratıcı üretimin insani ve bağlamsal sonuçlarına dikkat çekerek yeniliğin özenli (etik-duyarlıklı) bir zeminde filizlenmesine imkân verir (Lipman, 2003, s. 253–254). Böylece yaratıcı düşünme, yalnızca yeni olanı üretmekten ibaret kalmaz; aynı zamanda geçerli, anlamlı ve başkalarına karşı sorumlu olanı da araştırır.

Bu çalışmanın odağı, düşünme türlerinden yaratıcı düşünmedir. Yaratıcı düşünme, eleştirel ve özenli düşünmeyle etkileşim halinde olmaktadır. Lipman (2003), yaratıcı düşünmeyi üç alt düşünme türü altında açıklar; genişletici (amplificative) düşünme, verilenle kalmayıp analoji, genelleme ve betimsel açılım yoluyla düşüncenin ufkunu genişleten, verilenin ötesine geçen düşünme tarzıdır; meydan okuyucu (defiant) düşünme, kuralları bilinçli biçimde ihlal etmekten ziyade, yerleşik olasılıkları ve beklentileri sorgulayarak alternatif çözüm yolları açan bir tutumu ifade eder; doğurtucu/maiyötik (maieutic) düşünme ise, öğrencilerin düşüncelerini doğurtmayı ve en iyi yanlarını görünür kılmayı amaçlayan, öğretmenin ebe/rehber rolünü vurgulayan bir yönelimdir. Genişletici (amplificative) düşünme merkezinde sınıf içi diyaloğun sorgulama topluluğu ilkeleriyle yürütüldüğü durumlarda, öğrencilerin kavram alanlarını genişleten, yeni bağlantılar kurmalarını sağlayan ve verilenin ötesine taşıyan işlemler—özellikle analoji, genelleme ve betimsel açılım—hem kolay gözlemlenebilir hem de pedagojik olarak dönüştürücüdür (Lipman, 2003, s. 249–250). Bu bağlamda genişletici odağın seçilmesi, yalnızca yeni fikir üretmek için değil, aynı zamanda problem durumlarını çoğul yollarla tanımlayıp alternatif çözüm yolları kurmak için pedagojik olarak elverişlidir. Yaratıcı düşünmenin diğer alt türleri bu çalışmada yan bağlamlarda ele alınsa da ampirik ve kuramsal tartışma esasen genişletici düşünme üzerinde yoğunlaşacaktır.

Son yıllarda üniversite öğrencilerine dönük çalışmalar, yapay zekânın (YZ) özellikle fikir üretimi, ayrıntılandırma ve özgünlük boyutlarında yaratıcı düşünmeyi desteklediğini; ancak hatalı/ölçüsüz kullanımda olumsuz etkilerinin olabileceğini göstermektedir (Ennadir & Sabour, 2025, s. 134). YZ araçları; farklı bakış açıları üretme, anlık geri bildirim verme, beyin fırtınası yürütme, anlatı/üslup çeşitlendirme, görselleştirme ve hızlı prototipleme gibi işlevlerle öğrencinin olasılık ufkunu doğrudan genişletir (Mahmoud, 2025 s. 505). Ayrıca alan yazın; kişiselleştirilmiş öğrenme, problem formülasyonu ve fikir seçimi dâhil yaratıcı sürecin farklı aşamalarında teknolojinin (YZ dâhil) destek rolünü vurgular (Newton & Newton, 2021, s. 19–22). Bu nedenle YZ'nin örüntü çıkarımı (analojileri çeşitlendirme), öneri çoklaması (alternatifleri artırma) ve hızlı deneme-yanılma kapasitesi, genişletici düşünmenin temel işlemleriyle doğal uyum içindedir.

Günümüzde felsefe eğitimi, zaman baskısı, standart sınav odaklılık, kaynak kısıtları ve öğrencilerin çeşitlenen ilgi düzeyleri gibi etkenlerle yaratıcılığı geliştirmede zorlanabilir. Bu tür yapısal sınırlar, ÇİF oturumlarının süre ve kişi sayısı gibi pratik çerçeveleri nedeniyle de derinleşebilir. YZ; sürekli erişilebilirlik, anında dönüt ve kişiselleştirilmiş bellek olanaklarıyla bu sınırların bir kısmını mekân ve zamanın ötesinde telafi ederek sorgulama topluluğunun ufkunu sınıfın dışına genişletmeye elverişlidir (Mahmoud, 2025, s. 505). Sınıf içi otantik düşünmen, çözümü önceden belirlenmemiş ve açık uçlu uyarıcılarla mümkündür. Bu bilişsel iklim sağlanmadığında düşünme süreci rutinleşerek araçsal bir işleve indirgenebilir. Bu çerçevede, yapay zekâ destekli senaryo tasarımları, tartışma ve problem alanlarını hızla çoğaltıp çeşitlendirerek sorgulama topluluğunun yerleşik disipliner çizgilere kapanma riskini aşabilir.

2. Genişletici düşünmenin kavramsal temeli

Düşünmeyi aşma bağlamında iki temel kavram öne çıkar: Açımlayıcı (implicative) ve genişletici (amplificative). Açımlayıcı, verilen öncüllerde örtük olarak bulunan içeriği görünür kılar; bunu çoğunlukla tümdengelim yoluyla yapar ve bilgi ufkunu genişletmekten ziyade içerimi çözümler. Genişletici ise verili olanın ötesine geçerek yeni olasılıklar, bağlantılar ve açıklamalar üretir; bunu tipik olarak tümevarım yoluyla gerçekleştirir ve bu nedenle

bilişsel olarak artırıcıdır, düşünme kapasitesini genişletir. ÇİF bağlamında genişletici düşünme, sorgulama topluluğunda öğrencilerin kavram ufkunu çoğaltan akıl yürütme işlemlerinin toplamını ifade eder (Lipman, 2003, s. 250). Çıplak sesi bir stada yaymak için yalnızca daha yüksek konuşmak yetmez; bir amfi gerekir. Genişletici düşünme, yaratıcı düşünme için böyle bir bilişsel altyapıdır. Analoji, metafor, genelleme, hipotez gibi işlemler, düşünmeyi daha uzağa ve derine taşır; içeriği büyütürken kapasiteyi de artırır.

Lipman'a (2003) göre genellemeler, örneklerden hareketle verilenin ötesine geçen bilişsel açılımlardır. Bir olaylar dizisinde A türü durumların tümünde B etkisi gözleniyorsa, A → B ilişkisinin yalnızca gözlenen örneklerle sınırlı olmadığını varsayıp 'A türü her durumda B beklenir' sonucuna varmaktadır. Bu süreç, tekil olgulardan kapsayıcı bir ilkeye doğru ufku genişletir. Hipotez dağınık verilerden (olgular–çıkarımlar–ilkeler) hareketle açıklayan şemalar kurmaktır; yaratıcı düşünme bu açıdan kural güdümlü değil hipotez güdümlü işler. Birden fazla belirti kümelenmesini, tek tek bağlantılar yerine, en yalın ve kapsayıcı açıklayan tasarı ile açıklamak ve bu tasarıyı yeni olgulara uygulayıp sınamaktır. Böylece düşünme, olguların yan yana dizilmesini aşarak öngörü kurma kapasitesini genişletir. Analoji, uzak alanlar arasında benzeşimi mümkün kılan, hem en geniş yaratıcı beceri hem de en hayalci analitik beceri olarak tanımlanabilir. İyi bir analoji kurma ve analojileri değerlendirme pratiği yargıyı güçlendirir. Örneğin A:B ise C:D biçiminde, nedensellik ilişkisini taşıyan bir eşleştirme kurmak: 'Bir şiirde kafiye, argümanda mantık bağı gibidir; kafiye mısraları birbirine kilitler, mantık bağı öncülleri sonuca bağlar.' Bu analoji, iki alan arasında ilişki benzerliği kurarak kavrayışı genişletir. Diyalojik akıl yürütmede (Platon'un diyalogları) bu tür beklenmedik çıkarımlar düşünmeyi ileri iter ve sürprizli sonuçlar üretir. Metafor analojiyle birlikte genişletici işlemler arasında sayılır ve farklı alanları köprüleyerek yeni birliktelikler kurar; anlamı çoğaltır ve bakış derinliği üretir. Örneğin 'Zihin bir sabit disk değildir, bir atölyedir' dediğimizde, 'kayıt' metaforunu 'inşa' metaforuyla yer değiştiririz; böylece öğrenmeyi pasif yansıma değil üretken yapım olarak düşünmeye zorlarız.

3. Yapay zekâ ekosistemi

YZ destekli öğrenme ortamını anlamanın ilk adımı, cins adları ile marka/ürün adlarını ayrıştırmaktır. Kelime işlemci bir cins addır; "Word" bir markadır. Elektronik tablo cins adıdır; "Excel" bir markadır. Benzer biçimde sohbet botu/dil modeli arayüzü cins adıdır; "ChatGPT" belirli bir ürün ailesinin markasıdır. Bu ayrım, pedagojik tasarımda araçlara değil işlevlere odaklanmamızı sağlar; çünkü aynı işlev aracı farklı markalarca sağlanabilir ve markalar hızla değişir. Nitekim yakın dönem incelemeleri, öğrencilerin yaratıcılık amaçlı kullandıkları ürün araçlarını işlev temelli olarak şu şekilde sınıflandırır: büyük dil modeli tabanlı sohbet arayüzleriyle beyin fırtınası ve yazı önerileri, görsel oluşturma/düzenleme yazılımlarıyla fikirlerin görselleştirilmesi, zihin haritalama ve diyagram araçlarıyla düşüncenin yapısallaştırılması, çoklu üretim (metin–görsel–ses) uygulamalarıyla ifadelerinin çoğaltılması, arama/erişim–özetleme araçlarıyla kaynak alanının hızla taranması (Mahmoud, 2025, s. 499–504).

Marka–cins ayrımını somutlamak gerekirse: "ChatGPT" belirli bir sohbet arayüzü iken cins ad düzeyinde dil modeli arayüzleri beyin fırtınası, soru-cevap ve metin taslağı üretimi için kullanılır; "DALL·E" belirli bir görsel üretim modelidir ama cins olarak metinden-görsele üreticiler soyut kavramları görselleştirerek kavrayışı genişletir; "Canva" bir markadır, fakat cins adı düzeyinde tasarım ve sunum araçları fikirlerin düzenlenmesi ve anlatımın çeşitlenmesini destekler; "MindMeister" bir markadır, cins olarak zihin haritalama ve diyagram araçları ilişkileri görünür kılar; "Quillionz" soru üretimi yapan bir üründür, cins olarak özelleştirilebilir değerlendirme/quiz üreticileri mevcuttur; "Jasper" belirli bir yazı asistanı markasıdır, fakat cins olarak metin üretim ve düzenleme asistanları düşünceyi çoğaltan öneriler sunar. Yakın tarihli bir sistematik çalışmada bu ürünlerin işlev–sınırlılık–pedagojik kullanım önerileri birlikte ele alınmış; örneğin ChatGPT için aşırı bağımlılık riski, Canva için şablon tekdüzeliği tehlikesi ve DALL·E için yetersiz istem (prompt) yazımının çıktı kalitesini düşürmesi gibi noktalar, çözüm önerileriyle tartışılmıştır (eğitici gözetimi, hedefe dönük eğitim ve örnek temelli yönlendirme) (Mahmoud, 2025, s. 504–508).

Burada kritik bir ayrım olarak her şeyin yapay zekâ olmadığını vurgulamak gerekmektedir. Bazı araçlar doğrudan üretici YZ veya büyük dil modeli üzerinde çalışır; bazıları ise yalnızca YZ-destekli özellikler taşır ya da hiç YZ içermeden düşünmeyi düzenlemeye yarayan yazılımlar sunar. Örneğin bir kelime işlemci, metni düzenleme ve biçimlendirme cinsindedir; içine sonradan eklenen yazım denetimi veya öneri modülleri YZ-destekli olabilir. Benzer şekilde zihin haritalama yazılımları düşüncenin ağ yapısını dışa vurur; YZ entegrasyonu olsa da olmasa da ilişkiyi görünür kılma işlevi cins adı düzeyindedir. Alan yazın, bu işlevsel bakışın yaratıcı düşünmeyi besleyen ortamlar kurmada daha sağlıklı olduğunu; çünkü teknoloji entegrasyonunun amacının problem tanımlamayı, alternatif üretmeyi ve iş birliğini güçlendirmek olduğunu vurgular (Ting & Tanyabut, 2024, s. 303).

Aynı zamanda YZ ekosistemi, model sürümleri, yetenek özellikleri ve erişim koşulları hızla değişmekte ve gelişmektedir. Bu yüzden araç bağımlılığını azaltan ilke odaklı bir pedagojik tasarım gereklidir. Güncel araştırmalar, yaratıcı düşünme üzerinde gözlenen olumlu ya da olumsuz etkinin aracın kendisinden çok nasıl kullanıldığına bağlı olduğunu; bu nedenle dijital okuryazarlık, etik–özgünlük farkındalığı ve dengeli entegrasyon kültürünün önkoşul olduğunu göstermektedir (Ennadir & Sabour, 2025, s. 133).

4. Yaratıcı bir araç olarak yapay zekâ

Güncel YZ araçları kendine özgü düşünmeyi genişletme yollarıyla (çeşitlendirme, örüntü çıkarımı, uzak benzetim önerileri) güçlü bir ortak gibi davranabilir. Ancak insan yaratıcılığının değerlendirme, önem atfetme ve bağlamsal yargı boyutları hâlâ belirleyici olduğu için bir amaç olarak değil araç olarak görülmesi gerekir. Nitekim alan yazın, YZ'nin kişiselleştirme, öngörü ve akıllı öğretim gibi işlevlerle yaratıcı düşünmeyi destekleyebildiğini; fakat insan yaratıcılığının simgesel, bağlama-duyarlı ve sezgisel niteliklerini ikame etmediğini vurgular (Solihat, Suryana & Agustina, 2024, s. 367).

Hipotez kurmada amaç, tekil açıklamalar yerine çoklu olası açıklamalar üretmektir. YZ burada, aynı olgudan türeyen alt hipotezler, karşı-örnekler ve test edilebilir öngörü çeşitleri önermek için kullanılabilir. Araştırmalar, dijital desteklerin problem fark etme, problemi açımlama ve fikir geliştirme aşamalarında tıkanmaları açabildiğini, böylece üretkenliğe geçişi hızlandırdığını bildirir (Newton & Newton, 2020, s. 20). Öğretmenin hareketi, her hipotezin kanıt gereksinimini görünür kılan açık işaretlemeler yapmak ve öğrenciye gerekçelendirme şablonu sunmaktır. Burada kritik olan YZ'nin oluşturduğu açıklamaların değerinin, değerlendirme-yargı aşamasındaki insani ölçütlerle (ilgili/ilgisiz ayrımı, önem sırası, bağlamsal yeterlik) sınanması ve güvence altına alınmasıdır. Erken dönem yapay zekâ–yaratıcılık çalışmalarının da altını çizdiği gibi bilgisayarlar kesin kuralları kusursuz izlese de problem oluşturma, problem tespit etme, önem verme ve yargılama gibi karar gerektiren aşamalarda sınırlıdır. Dolayısıyla hipotez üretimi ile hipotez değerlendirmesini ayrıştıran bir insan müdahalesi şarttır (DeSiano & DeSiano, 1995, s. 2).

Analojik akıl yürütmede YZ, uzak analojileri tarayıp ilişki matrisleri önerebilir; böylece A ile B nasılsa, C ile D de öyledir türü çıkarımlarda eşleşmeleri zenginleştirerek genişletir. Bununla birlikte, yüzeysel benzerliklere kapılma riski yüksektir. Alan yazın, yaratıcı düşünmenin farklı uğraş alanlarında aile-benzerliği türünden kimi ortaklıklar gösterse de farklılıkların yalnızca ayrıntı düzeyinde kalmadığını; disiplinlere özgü anlamlı ve temel ayrımlar bulunduğunu vurgular. Bu nedenle analojilerde ilişki türünün (yapısal mı, işlevsel mi) açıkça tanımlanması ve analojilerin ilgili disiplinin alan-bağlam süzgecinden geçirilmesi gerekir (Newton & Newton, 2020, s. 23) Öğretmenin denetimi, önerilen analojinin hangi ilişkiyi taşıdığını keşfettirmek ve karşı-örneklerle sınatmak olmalıdır. Ayrıca dijital yaratımın yaygınlaşmasının insan yaratıcılığını otomasyonla özdeşleştirme tehlikesi taşıdığı; bu nedenle analoji kurma pratiğinin "neden, ne zaman yaratıcı olunmalı?" gibi üst-bilişsel kararlarla birlikte öğretilmesi gerekir (Newton & Newton, 2020, s. 20).

Metaforik düşünmede YZ, aynı kavram alanını farklı mecazlarla genişleten alternatif metaforlar üreterek bakış derinliği kazandırabilir. YZ'nın hesaplamalı işleyiş sürecin tek-anlamlı sonuçlara indirgeme riski nedeniyle insan yaratıcılığındaki çok-katmanlı anlam dokusunu daraltabileceğini; dolayısıyla metaforun çıktı etkisinin —neleri görünmez kıldığı, hangi yönleri öne çıkardığı— sorgulanması gerekir (Newton & Newton, 2020, s. 24). Öğretmenin denetimi, her metafor için vurgulanan veya gölgede kalan yönlerin yazılı analizini istemek ve gerekli görüldüğünde karşı-metafor talep etmektir. Benzer şekilde, katı ikilikler üzerinden düşünme aşırı basitleştirme, çoklu aidiyetleri ve ara tonları görünmez kılar. Böylece, yaratıcı mecazlar dâhil, karmaşık anlam örgülerini zayıflatır. Bu nedenle metafor üretimi, ikili karşıtlıkları çözmeye elverişli eleştirel esneklik ve bağlamsal duyarlıkla birlikte yürütülmelidir (Yalman, 2019, s. 161).

Genellemede ise YZ, benzer vakalardan potansiyel genellemeler ve kapsam-sınır önerileri önerebilir. Büyük ölçekli örüntü çıkarımı işlevsel bir özellik taşır. Sistematik derlemeler, teknolojinin yaratıcı düşünmeyi başlıca etkileşimli deneyimler ve iş birliğine dayalı problem çözme yoluyla desteklediğini göstermektedir; ancak kullanılan araçların bağlama ve tasarıma özgü niteliği nedeniyle, yapılacak genellemelerin sınırları açıkça belirtilmelidir (Solihat, Suryana ve Agustina, 2024, s. 356). Öğretmenin görevi, YZ'nin uydurma atıf ve "olsa da olur" türü genellemelerini durduracak bir kanıt izleme zinciri kurmaktır.

5. Sonuç

Yapay zekâ araçlarının genişletici düşünmeyi destekleme potansiyeli yüksektir; ancak bu potansiyel, doğası gereği olasılıksal çıktılarla çalışır. Büyük dil modelleri doğruluk yerine olasılık dağılımlarına göre metin üretir; bu nedenle halüsinasyon ve uydurma atıf riski bulunduğundan doğrulama zorunludur. Güncel çalışmalar, büyük dil

modellerinde halüsinasyonu azaltmak için belirsizlik tahmini ve planlı doğrulama gibi yöntemlerin etkili olduğunu; yine de insan gözetimi olmadan güvence sağlanamayacağını göstermektedir.

YZ amaç değil araçtır. Karar, anlamlandırma ve değer atfetme süreçlerini öğrenci yürütmelidir. Uluslararası çerçeveler, insan-merkezlilik, insan gözetimi ve hesap verebilirlik ilkelerini açıkça vurgular. Öğretim tasarımları sonuç odaklı değil süreç odaklı olmalı ve öğrencinin süreci nasıl yürüttüğü değerlendirilmelidir. YZ'nin sınıf içi kullanımıyla öğretmenin rolü, kanıt gereksinimini açıkça belirtme, öğrencilerin akıl yürütmesini destekleyen gerekçelendirme yollarını sunma ve üretilen çıktıları etki–geçerlik açısından sorgulatma bakımından güçlenir. Bununla birlikte çeşitlilik yönetimi kritik önemdedir. YZ yalnızca yakın seçenekleri çoğaltmakla kalmaz, uzak alanlardan analojiler ve alternatifler de türetebilir; ancak yüzeysel benzerlik risklerini önlemek için analojilerin ilişki türü açıkça belirtilmelidir. Koşulsuz güvenin önüne geçmek amacıyla her YZ önerisi kanıt–karşı kanıt içinde değerlendirilerek süreç kontrol edilmeli, böylece ikna edici fakat yanlış sonuçlara sürüklenme riski azaltılmalıdır. Etik ve veri boyutunda gizlilik, telif ve doğru atıf ilkeleri bağlayıcılık oluştururken, konuya ilişkin uluslararası kılavuzlar, insan hakları, şeffaflık ve veri korumayı eğitimde üretken YZ kullanımının temel ilkeleri olarak tanımlar.

YZ, genişletici düşünme için büyük bir potansiyel vadetmektedir; fakat kesinlik sağlamaz. YZ destekli öğretim tasarımı, çeşitlilik üretimi ve hipotez çoğaltma amaçlarıyla kullanılıp seçim, kanıtlandırma ve gerekçelendirme süreçleri öğrenci merkezli kurgulandığında, yaklaşımın güçlü yönleri artırılabilir ve zayıf yönleri azaltılabilir.

Kaynakça

De Gastyne, M. (2020). Creative and critical thinking, and ways to achieve it. *Journal of Interdisciplinary Studies in Education, 9*(SI), 152–177.

DeSiano, M., & DeSiano, S. (1995). *Thinking, creativity, and artificial intelligence* [Conference paper]. Art Educators of New Jersey Conference; New York City Art Teachers Association Conference.

Ennadir, H., & Sabour, M. (2025). The impact of AI on students' creative thinking: FLDM as a case study. *British Journal of Teacher Education and Pedagogy, 4*(2), 130–137.

Lipman, M. (2003). *Thinking in education* (2nd ed.). Cambridge University Press.

Mahmoud, E. (2025). Artificial intelligence solutions and college students' assessment: Exploring potential influences on their creative thinking skills. *Journal of Information Systems Engineering and Management, 10*(59s), 499–506.

Newton, D. P., & Newton, L. D. (2020). Fostering creative thinking in a digital world. *International Journal for Talent Development and Creativity, 8*(1–2), 20–27.

Solihat, A. N., Dahlan, D., Kusnendi, K., Susetyo, B., & Al Obaidi, A. S. M. (2024). Artificial intelligence (AI)-based learning media: Definition, bibliometric, classification, and issues for enhancing creative thinking in education. *ASEAN Journal of Science and Engineering, 4*(3), 356–382.

Ting, Z., & Tanyabut, P. (2024). Study of teaching methods to promote creative thinking skills of primary school students in Guizhou, China. *Journal of Asian Language Teaching and Learning, 5*(3), 293–306.

2024 felsefe dersi 10. sınıf öğretim programı farklılaştırma uygulamalarının analizi

Ekrem Ziya DUMAN
Prof. Dr.; Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Öğretmenliği, 06000, Ankara, Türkiye
E-mail: ezduman@gmail.com *ORCID: 0000-0002-1965-1378*

Seda DUMAN
Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, 06000, Ankara, Türkiye
E-mail: Sy.duman777@gmail.com *ORCID: 0009-0006-3186-1833*

Özet

Bu bildiri, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2024 Felsefe Dersi Öğretim Programı'nın 10. sınıf düzeyindeki farklılaştırma uygulamalarını incelemektedir. Programın "zenginleştirme" ve "destekleme" başlıkları altında sunulan etkinlikler; (1) yöntem/teknik, (2) yerli/yabancı isimler, (3) akran/grup öğrenmesi, (4) dijital unsurlardan yararlanma, (5) öğretim stratejileri, (6) metin inceleme ve (7) yaratıcı/analitik/eleştirel düşünme olmak üzere yedi temel kategori ekseninde içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda, programın zenginleştirme etkinlikleriyle öğrencileri üst düzey bilişsel becerilere yönlendirirken, destekleme etkinlikleriyle temel kavramsal anlayışı pekiştirmeyi hedefleyen ikili bir yapı sergilediği tespit edilmiştir. Bulgular, programın felsefe eğitiminde hem evrensel hem de yerel referansları dengeli bir şekilde kullandığını, iş birliğine dayalı öğrenmeyi ve teknolojiyi pedagojik amaçlar doğrultusunda etkin bir şekilde entegre ettiğini göstermektedir. Sonuç olarak, programın farklılaştırılmış yapısının, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yanıt veren, kapsayıcı ve 21. yüzyıl becerilerini geliştirmeye odaklı modern bir eğitim anlayışını yansıttığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Felsefe dersi öğretim programı, 10. sınıf, farklılaştırma, zenginleştirme, destekleme.

Analysis of differentiation practices in the 2024 philosophy curriculum for 10th grade

Abstract

This paper examines the differentiation practices in the 2024 Philosophy Curriculum for 10th grade, published by the Ministry of National Education. The activities presented under the categories of "enrichment" and "support" have been subjected to content analysis based on seven main categories: (1) method/technique, (2) local/foreign figures, (3) peer/group learning, (4) use of digital elements, (5) instructional strategies, (6) text analysis, and (7) creative/analytical/critical thinking. The analysis reveals that the curriculum exhibits a dual structure: enrichment activities aim to direct students toward higher-order cognitive skills, while support activities focus on reinforcing fundamental conceptual understanding. The findings indicate that the curriculum balances both universal and local references in philosophy education, effectively integrates collaborative learning and technology for pedagogical purposes. In conclusion, the differentiated structure of the curriculum reflects a modern educational approach that responds to students' individual needs, is inclusive, and focuses on developing 21st-century skills.

Keywords: Philosophy course curriculum, 10th grade, differentiation, enrichment, support.

GİRİŞ

Her öğrenci, kendine özgü öğrenme hızı, ilgi alanları ve hazır bulunuşluk düzeyiyle bir bireydir. Bu nedenle etkili bir eğitim, öğrencilerin bu çeşitliliğini gözeten esnek öğretim yaklaşımlarını gerektirir ve günümüzde eğitim anlayışı da geleneksel "tek tip" modelden bireysel farklılıkları merkeze alan kapsayıcı yaklaşımlara evrilmiştir. Öğretim programları da kendi yüzyılına ayak uydurabilmek ve toplumun gelişimine cevap verebilmek adına güncellenmektedir. Bu bakımdan 21. yüzyıl ihtiyaçlarına cevap verebilecek öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında tekrar yapılandırılmıştır (İlkel & Duman, 2024: 413). Söz kunusu modelin en dikkat çeken yeniliklerinden biri; "farklılaştırma", "zenginleştirme" ve "program dışı etkinlikler" kavramlarını resmi programın merkezine yerleştirmesidir (Çitil & Akçayır, 2024). Eğitim literatüründe uzun süredir bilinmesine rağmen, öğrenme hızı, zekâ, deneyim ve sosyal özelliklerden kaynaklanan bireysel farklılıkların bir modelde bu denli açık şekilde tanınması ve programın işleyişine dâhil edilmesi Türkiye'de bir ilk olarak kabul edilebilir (Akpınar, Özer, Oral, & Köksalan, 2024: 65-66).

Geleneksel sınıflarda öğrencilerin benzer seviyede olduğu varsayılırken, modern pedagoji aynı yaş grubundaki öğrencilerin hazır bulunuşluk, ilgi ve öğrenme profilleri bakımından doğal çeşitlilik gösterdiğini kabul eder. "Tek beden herkese uymaz" ilkesiyle özdeşleşen bu yaklaşım, öğretmenlerin her öğrencinin benzersiz potansiyelini ortaya çıkarabilmek için öğretim süreçlerini bireysel ihtiyaçlara göre uyarlamasını gerektirir. Farklılaştırılmış öğretimin temel dayanakları; içerik, süreç ve ürün boyutlarında yapılandırılır. Geleneksel sınıflarda değerlendirme genellikle öğretim sonunda yapılırken, farklılaştırılmış sınıflarda tanılayıcı ve sürekli değerlendirme yoluyla öğrencilerin ihtiyaçları belirlenir. Çoklu zekâ kuramından yararlanılarak hazırlanan esnek öğrenme ortamlarında; çok seçenekli ödevler, farklı materyaller ve öğrenci tercihlerine dayalı etkinliklerle öğrenme süreci kişiselleştirilir. Öğretmen rolü, bilgi aktarıcılığından çok rehberliğe dönüşürken, öğrencilerin kendi öğrenme sorumluluklarını üstlenmeleri teşvik edilir (Çitil & Akçayır, 2024: 4-5).

Zenginleştirme ise, özellikle akranlarına göre daha ileri düzeydeki öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış temel bir farklılaştırma stratejisidir. Bu strateji, öğretim programının standart içeriğini aşarak, öğrencilere genişletilmiş ve derinlemesine öğrenme fırsatları sunmayı hedefler. Zenginleştirme uygulamaları; programa disiplinler arası çalışmalar, bağımsız araştırmalar, mentörlük ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek etkinlikler eklemeyi kapsar. Aynı zamanda yaratıcılık, eleştirel düşünme, problem çözme ve sosyal-duygusal gelişimi destekleyecek şekilde kurgulanır. Zenginleştirme stratejisi, içerik, süreç ve ürün boyutlarında özelleştirilmiş bir yapıya sahiptir. İçerik boyutunda; soyut kavramlar, teoriler, disiplinler arası bağlantılar ve önemli kişilikler üzerine odaklanılır. Öğretim programının dışındaki konulara yer verilerek içeriğin karmaşıklık düzeyi artırılır. Süreç boyutunda ise üst düzey düşünme becerileri (problem çözme, eleştirel düşünme vb.), keşifçi öğrenme etkinlikleri ve araştırma yöntemleri ön plana çıkarılır. Öğrencilere öğrenme yollarını seçme özgürlüğü tanınır ve farklı öğretim yöntemleriyle desteklenir. Ürün boyutunda ise özgün, yaratıcı ve gerçek hayat problemlerine odaklanan çalışmalar teşvik edilir. Öğrencilerin ortaya koyduğu ürünlerin gerçek bir hedef kitleye sunulması ve profesyonel değerlendirme kriterlerine göre ele alınması amaçlanır (Çitil & Akçayır, 2024: 30-32). Bu bağlamda, zenginleştirme ve farklılaştırma yaklaşımlarını içeren öğretim programlarından biri de felsefe dersi öğretim programıdır.

Türk eğitim tarihinde felsefe dersi, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilanına uzanan süreçte ve sonrasında hem lise hem de yükseköğretim düzeyinde uzun yıllar boyunca okutulmuş önemli bir disiplin olmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde ise lise müfredatlarındaki felsefe dersi hem içerik hem de öğretim yaklaşımları açısından sık sık değişikliklere uğramış, ancak varlığını ortaöğretim sistemi içinde sürekli olarak korumuştur. Bu süreçte 1924, 1935, 1950, 1976, 1985, 1993,2009 (Dombaycı, 2014: 320) ve 2018 yıllarında uygulamaya konan programlar, dönemin eğitim felsefesini ve toplumsal ihtiyaçlarını yansıtan çeşitli vurgular taşımıştır (Demircioğlu & Duman, 2013: 272; Manav, 2015: 176; Duman, Küçükşabanoğlu, & Demiralp, 2023: 9469). Günümüzde ise 10. ve 11. sınıflarda, 2024 tarihli Felsefe Dersi Öğretim Programı uygulanmaktadır.

Felsefe dersinin soyut kavramlar ve eleştirel düşünme becerileriyle şekillenen doğası, bireysel farklılıkları dikkate almayı daha da elzem kılmaktadır. 2024 yılında güncellenen Felsefe Dersi Öğretim Programı, bu yaklaşımı benimseyerek 10. sınıf düzeyinde "zenginleştirme" ve "destekleme" başlıkları altında çeşitli etkinlik önerileri sunmaktadır. Felsefe Dersi Öğretim Programı'nda farklılaştırma, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yönelik kapsayıcı bir eğitim ortamı oluşturmayı hedefler (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 9). Bu kapsamda, zenginleştirme çalışmaları içeriği derinleştirmek amacıyla ek etkinlik veya projelere yönlendirirken, destekleme uygulamaları öğrenme sürecini somutlaştırarak veya sadeleştirerek öğrencilerin ihtiyaç duyduğu yardımı sağlar (Çitil & Akçayır, 2024: 30,33).

Bu çalışma, söz konusu farklılaştırma uygulamalarını sistematik bir analize tabi tutarak programın pedagojik altyapısını, felsefi içerik seçimlerini ve öğrenciye kazandırmayı hedeflediği becerileri deşifre etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, etkinlikler yedi analitik kategori üzerinden sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. 2024 Felsefe Dersi 10. Sınıf Öğretim Programı'nda yer alan zenginleştirme ve destekleme etkinliklerine dair açıklamalar, doküman analizi tekniği ile incelenmiştir. Elde edilen veriler, önceden belirlenmiş olan yedi kategoriye göre sınıflandırılmıştır: (1) yöntem/teknik, (2) yerli/yabancı isimler, (3) akran/grup öğrenmesi, (4) dijital unsurlardan yararlanma, (5) öğretim stratejileri (sunuş, buluş, araştırma), (6) metin inceleme, (7) yaratıcı/analitik/eleştirel düşünme. Sınıflandırma sonucunda elde edilen bulgular, programın genel eğilimlerini ve pedagojik yaklaşımını ortaya koymak amacıyla yorumlanmıştır.

SINIFLANDIRMA KATEGORİLERİ VE BULGULAR

Yöntem/Teknik

Zenginleştirme Etkinlikleri: Program, zenginleştirme kapsamında öğrencileri üst düzey bilişsel becerilere yönlendiren çeşitli yöntemler sunmaktadır. Araştırma yöntemi, çok değerli mantık, deontik mantık ve bulanık mantığın araştırılması (2. Ünite) gibi karmaşık konularda kullanılmaktadır. Karşılaştırmalı analiz yöntemi, Wittgenstein'ın "dil oyunu" düşüncesi araştırması (2. Ünite) gibi etkinliklerde öne çıkmaktadır. Argüman analizi, düşünce deneyinin temel argüman yapısı çözümleme (2. Ünite) şeklinde uygulanırken, kodlama yöntemi ile argüman diyagramının kod şeklinde ifade edilmesi gibi teknoloji entegrasyonu da sağlanmaktadır. Kavram araştırması, filozofların varlığı açıklarken kullandıkları kavramların incelenmesi (3. Ünite) şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Metin analizi yöntemi, D. Hume'un eserinden nedensellik ilkesi inceleme (4. Ünite) gibi orijinal felsefi metinlerle çalışmayı içermektedir. Deneme yazma yöntemi, İbni Miskeveyh'in "ölçülülük" erdemi bağlamında çağdaş konuları ele alma (5. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Değerlendirme yöntemi, tartışmalı sanat eserlerini kurumsal sanat anlayışına göre değerlendirme (6. Ünite) gibi eleştirel yaklaşımları gerektirmektedir. Tasarım yöntemi, adalet temelli ütopya ve distopya tasarlama (7. Ünite) ile yaratıcı düşünmeyi teşvik etmektedir. Hermeneutik yöntem ise sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları (9. Ünite) kapsamında ele alınmaktadır.

Destekleme Etkinlikleri: Destekleme kapsamında ise daha yapılandırılmış ve erişilebilir yöntemler tercih edilmektedir. Görsel-işitsel yöntem, görsel ve işitsel uyaranların ağırlıkta olduğu materyaller (1, 4. Ünite) ile öğrenmeyi kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Şematik yöntem, şemalar ve görseller içeren bilgi kartları (2. Ünite) kullanarak karmaşık kavramları basitleştirmektedir. Sadeleştirme yöntemi, sadeleştirilmiş metinler kullanma (3, 5, 6, 7, 8, 9. Ünite) ile tüm ünitelerde tutarlı bir şekilde uygulanmaktadır. Yapılandırma yöntemi, yapılandırılmış örnek durum ve olaylar (1. Ünite) ile öğrencilerin günlük yaşamla bağ kurmasını sağlamaktadır. Tanılayıcı yöntem ise dallanmış ağaç, yapılandırılmış grid materyalleri (8. Ünite) ile kavram yanılgılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Yerli/Yabancı isimler

Program, felsefenin evrensel ve çok kültürlü doğasını yansıtan geniş bir düşünür yelpazesi sunmaktadır. Yabancı filozoflar ve düşünürler arasında Antik Dönem'den Platon (Devlet, Euthyphron diyaloğu) öne çıkmaktadır. Modern Dönem'den Descartes (Cogito), G.W.F. Hegel (geist), M. Heidegger (dasein), G.W. Leibniz (monad), I. Kant (fenomen-numen) ve D. Hume yer almaktadır. Çağdaş Dönem'den ise Wittgenstein (dil oyunu), T. Nagel, J. Rawls (Adalet Teorisi), J. Bentham (panoptikon), A. Danto, L. Tolstoy ve R. Carnap gibi isimler bulunmaktadır. Sanatçılar kategorisinde M. Cattelan (Komedi) ve A. Warhol (Brillo Kutuları) gibi çağdaş sanat temsilcileri de yer almaktadır.

Yerli düşünürler açısından ise program, Türk kültürel mirasını ve İslam felsefe geleneğini önemli ölçüde temsil etmektedir. Türk Halk Kültürü'nden Âşık Veysel ve Neşet Ertaş gibi ozanlar, felsefenin günlük yaşam ve sanatla ilişkisini göstermek amacıyla programa dahil edilmiştir. İslam Filozofları arasında Farabi (ilk varlık), İbni Sina (uçan adam), Gazali, İbni Miskeveyh (ölçülülük erdemi) ve İbnülarabi (ayna metaforu) gibi önemli isimler bulunmaktadır. İslam Mezhepleri'nden Eş'ari ve Mutezile'nin görüşlerine de yer verilmiştir. Çağdaş Türk Düşünürü olarak ise Ş. Teoman Duralı'nın biyoloji felsefesi alanındaki katkıları programa dahil edilmiştir.

Akran/Grup öğrenmesi

İş birliğine dayalı öğrenme, programın her iki farklılaştırma düzeyinde de stratejik bir konuma sahiptir. Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında sunu hazırlama, kadın düşünür ve filozoflar hakkında grup sunusu (1. Ünite) şeklinde gerçekleştirilmektedir. Kollektif araştırma ise türkülerindeki felsefi ifadeler araştırması (1. Ünite) gibi kültürel içerikli projeler şeklinde uygulanmaktadır.

Destekleme etkinlikleri açısından akran destekli öğrenme, çıkarımları belirleme ve yeniden ifade etme (2. Ünite) süreçlerinde kullanılmaktadır. Grup çalışmaları, safsataların tespit edilmesi (2. Ünite) gibi zorlayıcı konularda destek mekanizması olarak işlev görmektedir. Akran desteği, kavram listesinin incelenmesi (3. Ünite) aşamasında temel kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Akran öğretimi, bilgi felsefesinin temel problemleri (4. Ünite) konusunda uygulanmaktadır. Grup değerlendirmesi, ahlak felsefesi düşünce ve argümanları (5. Ünite) için kullanılırken, gruplar halinde çalışma sanat, siyaset, din ve bilim felsefesi problemleri (6, 7, 8, 9. Ünite) için sistematik olarak önerilmektedir.

Dijital unsurlardan yararlanma

Teknoloji entegrasyonu, programda farklı pedagojik amaçlara hizmet edecek şekilde yapılandırılmıştır. Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında kelime bulutu, varlık kavramları için dijital araçlar (3. Ünite) kullanılarak görsel öğrenme desteklenmektedir. Dijital materyal hazırlama, İbni Sina ve Descartes karşılaştırması (3. Ünite) gibi karmaşık felsefi konuların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Dijital zihin haritası, bilgi türleri için görsel harita (4. Ünite) oluşturarak kavramsal ilişkilerin görselleştirilmesini sağlamaktadır. Kodlama ise argüman diyagramını kod olarak ifade etme (2. Ünite) şeklinde uygulanarak öğrencilerin teknoloji becerilerini felsefi düşünceyle birleştirmelerini hedeflemektedir.

Destekleme etkinlikleri açısından dijital materyaller, felsefenin diğer alanlarla ilişkisi (1. Ünite) ve dünya felsefe gelenekleri (1. Ünite) konularında erişimi kolaylaştıran kaynaklar olarak konumlandırılmıştır.

Öğretim stratejileri

Program, sunuş, buluş ve araştırma-inceleme olmak üzere üç temel öğretim stratejisini dengeli bir şekilde kullanmaktadır. Sunuş Stratejisi kapsamında doğrudan öğretim, kavram listelerinin sunulması (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Yapılandırılmış sunum, çalışma kağıdı verme (5. Ünite) ile desteklenmektedir. Görsel sunum ise sanat kuramlarının görsel-işitsel araçlarla açıklanması (6. Ünite) şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Buluş Stratejisi açısından sorgulama, "Felsefe üzerine felsefe yapılabilir mi?" sorusu (1. Ünite) ile başlatılmaktadır. Problem çözme, bilimsel hipotezlerin oluşturulma süreci (2. Ünite) üzerinden uygulanmaktadır. Keşfetme ise Gyges'in Yüzüğü öyküsü üzerinden sorgulama (5. Ünite) şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Araştırma Stratejisi kapsamında bağımsız araştırma, çok değerli mantık araştırması (2. Ünite) gibi karmaşık konularda uygulanmaktadır. Karşılaştırmalı araştırma, Gazali'nin Descartes'a etkisi (4. Ünite) konusunda tarihsel bağlantıları keşfetmeyi hedeflemektedir. Literatür araştırması ise hermeneutik yöntem araştırması (9. Ünite) şeklinde metodolojik konularda kullanılmaktadır.

Metin inceleme

Felsefe eğitiminin temelini oluşturan metin inceleme becerisi, farklılaştırılmış bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında klasik metin analizi, D. Hume'un "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma" (4. Ünite) eseri üzerinden gerçekleştirilmektedir. Felsefi metin incelemesi, Platon'un "Devlet" eserinden Gyges'in Yüzüğü (5. Ünite) öyküsü ile uygulanmaktadır. Sanat metni analizi, L. Tolstoy'un "Sanat Nedir?" eseri (6. Ünite) üzerinden estetik problemleri ele almaktadır. Siyaset metni incelemesi, J. Rawls'ın "Bir Adalet Teorisi" (7. Ünite) ve J. Bentham'ın "Gözün İktidarı" (7. Ünite) eserleri ile gerçekleştirilmektedir. Tasavvuf metni analizi ise İbnülarabi'nin "Fususu'l Hikem" (8. Ünite) eseri üzerinden yapılmaktadır.

Destekleme etkinlikleri açısından sadeleştirilmiş metin inceleme, tüm ünitelerde kavram, problem ve argümanların öğrencilerin kendi cümleleriyle ifade edilmesi şeklinde uygulanmaktadır. Yapılandırılmış metin kullanımı ise problemleri açıklayan metinler (6, 7, 8, 9. Ünite) ile desteklenmektedir.

Yaratıcı/Analitik/Eleştirel düşünme

Program, felsefenin temelini oluşturan üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye özel bir önem vermektedir. Yaratıcı Düşünme kapsamında ütopya tasarlama, adalet temelli ütopya (7. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Distopya tasarlama, robotların hak talep ettiği distopya (7. Ünite) ile çağdaş problemlere odaklanmaktadır. Deneme yazma, tüketim toplumu ve ölçülülük erdemi (5. Ünite) konusunda gerçekleştirilmektedir. Alternatif soru üretme ise Turing testine alternatif sorular (5. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır.

Analitik Düşünme açısından argüman analizi, düşünce deneyinin yapısı çözümleme (2. Ünite) ile gerçekleştirilmektedir. Kavram analizi, filozofların varlık kavramları (3. Ünite) üzerinden yapılmaktadır. Karşılaştırmalı analiz, İbni Sina ve Descartes (3. Ünite) arasındaki benzerlik ve farklılıkları incelemektedir. Nedensellik analizi ise Hume'un nedensellik ilkesi (4. Ünite) üzerinden epistemolojik problemleri ele almaktadır.

Eleştirel Düşünme kapsamında değerlendirme, Schrödinger'in kedisi yorumları (2. Ünite) gibi bilim felsefesi problemlerini içermektedir. Sorgulama, yapay zekâ ve ahlaki eylem (5. Ünite) gibi çağdaş etik problemlere odaklanmaktadır. Tartışma, güzelliğin ölçütleri (6. Ünite) konusunda estetik değerlendirmeleri içermektedir. Eleştiri, tartışmalı sanat eserlerinin değerlendirilmesi (6. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Problem analizi ise gözetim ve toplumsal düzen (7. Ünite) gibi siyaset felsefesi konularını kapsamaktadır.

Sınıflandırma Kategorilerinin Yorumlanması

Yöntem/Teknik açısından değerlendirme

Öğretim programı, farklılaştırılmış öğretim kapsamında iki temel pedagojik yaklaşım sergilemektedir. Zenginleştirme etkinlikleri, öğrencileri araştırma, karşılaştırmalı analiz, argüman çözümlemesi ve tasarım gibi üst düzey bilişsel becerilere yönlendirmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin felsefi kavramları derinlemesine anlamalarını ve karmaşık problemlere uygulamalarını hedefler. Buna karşın destekleme etkinlikleri, görsel-işitsel materyaller, şemalar ve sadeleştirilmiş metinler gibi yapılandırılmış ve basitleştirilmiş yöntemler kullanarak temel kavramların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu ikili yaklaşım, bir yanda ileri düzeydeki öğrencileri entelektüel olarak daha zorlu görevlere teşvik ederken, diğer yanda desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin temel yeterlilikleri kazanmasını sağlayarak kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturmaktadır.

Yerli/Yabancı isimler açısından değerlendirme

Program, Antik Yunan'dan çağdaş döneme uzanan geniş bir yelpazede Batılı filozoflara yer verirken, aynı zamanda Farabi, İbni Sina, Gazali gibi İslam filozoflarını ve Âşık Veysel, Ş. Teoman Duralı gibi yerli düşünürleri de içermektedir. Bu içerik seçimi, felsefenin yalnızca Batı medeniyetine ait bir gelenek olmadığı, aksine evrensel ve çok kültürlü bir birikim olduğu mesajını vermektedir. Öğrencilerin kendi kültürel miraslarıyla felsefi düşünce arasında bağ kurmalarını sağlayarak, dersin yerel ve Millîbir bağlam kazanmasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, Eurosentrik (Avrupa merkezci) bir bakış açısından uzaklaşarak çoğulcu bir felsefe anlayışını teşvik etmektedir.

Akran/Grup öğrenmesi açısından değerlendirme

İş birliğine dayalı öğrenme, programın her iki farklılaştırma düzeyinde de önemli bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Zenginleştirme etkinliklerinde grup çalışmaları, sunum hazırlama gibi proje bazlı ve karmaşık görevler için kullanılırken; destekleme etkinliklerinde akran öğretimi, temel kavramların anlaşılması ve safsata gibi zorlayıcı konuların tespiti için bir destek mekanizması olarak kullanılmaktadır. Bu strateji, öğrencilerin birbirlerinden öğrenmelerini teşvik ederek hem sosyal becerilerini geliştirmekte hem de öğrenme sürecinde karşılaşılan zorlukların birlikte aşılmasına yardımcı olmaktadır.

Dijital unsurlardan yararlanma açısından değerlendirme

Teknoloji entegrasyonu, programda farklı amaçlara hizmet edecek şekilde yapılandırılmıştır. Zenginleştirme uygulamalarında dijital araçlar, öğrencilerin kelime bulutu, zihin haritası oluşturma ve hatta kodlama yapma gibi yaratıcı ve analitik üretimler gerçekleştirmeleri için bir araç olarak konumlandırılmıştır. Destekleme uygulamalarında ise dijital materyaller, daha çok görsel ve işitsel uyaranlar aracılığıyla içeriğe erişimi kolaylaştıran birer kaynak işlevi görmektedir. Bu durum, programın dijital okuryazarlık becerilerini farklı seviyelerde geliştirmeyi hedeflediğini ve teknolojiyi pedagojik amaçlara uygun olarak etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir.

Öğretim stratejileri açısından değerlendirme

Program, sunuş, buluş ve araştırma-inceleme olmak üzere üç temel öğretim stratejisini dengeli bir şekilde kullanmaktadır. Destekleme etkinlikleri, temel bilgilerin aktarıldığı ve kavramların açıklandığı sunuş stratejisine daha yakın durmaktadır. Zenginleştirme etkinlikleri ise öğrencilerin problem çözme, sorgulama ve bağımsız araştırma yapmalarını teşvik eden buluş ve araştırma-inceleme stratejilerini merkeze almaktadır. Bu esneklik, öğretmenin öğrenci ihtiyaçlarına ve konunun doğasına göre en uygun stratejiyi seçmesine olanak tanıyarak tek bir yönteme bağlı kalmayan, dinamik bir öğretim anlayışını yansıtmaktadır.

Metin inceleme açısından değerlendirme

Felsefe eğitiminin temelini oluşturan metin inceleme becerisi, farklılaştırılmış bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Zenginleştirme grubundaki öğrencilerden Platon, Hume, Rawls gibi filozofların orijinal metinlerine yakın veya doğrudan eserlerinden alınmış karmaşık metinleri analiz etmeleri beklenirken; destekleme grubundaki öğrencilere aynı felsefi problemler, sadeleştirilmiş ve yapılandırılmış metinler aracılığıyla sunulmaktadır. Bu yöntem, tüm öğrencilerin felsefi metinlerle etkileşim kurmasını sağlarken, metinlerin karmaşıklık düzeyini öğrencinin hazırbulunuşluk seviyesine göre ayarlayarak erişilebilirliği artırmaktadır.

Yaratıcı/Analitik/Eleştirel düşünme açısından değerlendirme

Programın zenginleştirme boyutu, felsefenin temelini oluşturan üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye odaklanmıştır. Öğrencilerden ütopya/distopya tasarlamaları (yaratıcı düşünme), argümanları çözümlemeleri (analitik düşünme) ve tartışmalı konuları değerlendirmeleri (eleştirel düşünme) istenmektedir. Bu etkinlikler, öğrencileri felsefi bilgiye pasif bir alıcı olmaktan çıkarıp, felsefi problemler üzerine aktif olarak düşünen, sorgulayan ve üreten bireyler haline getirmeyi amaçlamaktadır. Destekleme etkinlikleri ise bu üst düzey beceriler için gerekli olan temel bilgi ve anlama düzeyini inşa etmeye odaklanarak bir ön hazırlık işlevi görmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bulgular, 2024 Felsefe Dersi Öğretim Programı'nın farklılaştırma uygulamalarında bilinçli ve sistematik bir pedagojik yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Zenginleştirme etkinlikleri, öğrencileri felsefi bilginin pasif alıcıları olmaktan çıkarıp aktif üreticiler konumuna getirmeyi hedeflemektedir. Araştırma, analiz, tasarım gibi yöntemlerle ve ütopya tasarlama, deneme yazma gibi etkinliklerle öğrencilerin yaratıcı, analitik ve eleştirel düşünme gibi üst düzey becerilerini geliştirmesi amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencileri felsefenin karmaşık ve soyut problemleriyle yüzleşmeye teşvik etmektedir.

Destekleme etkinlikleri ise bir güvenlik ağı işlevi görmektedir. Görsel-işitsel ve sadeleştirilmiş materyaller, akran desteği ve yapılandırılmış metinler aracılığıyla, felsefenin temel kavram ve problemlerinin tüm öğrenciler tarafından anlaşılması hedeflenmektedir. Bu yaklaşım, öğrenme güçlüğü yaşayan veya konuya yabancı olan öğrencilerin dışlanmasını önleyerek kapsayıcılığı sağlamaktadır. Bu bağlamda bulgular; Akpınar, Özer, Oral ve Köksalan' ın (2024, s. 65-66) çalışmalarında vurgulağı "geleneksel eğitim sisteminde öğrencilerin öğrenme kapasitelerinin görmezden gelinerek standart bir kalıba sokulması ve sıradanlaştırılması sorununa karşı değerli bir çözüm sunmaktadır" fikrini de destekler niteliktedir.

Programın hem Batı felsefesinden hem de İslam ve Türk düşünce geleneğinden isimlere yer vermesi, felsefenin evrensel ve çok kültürlü doğasını vurgulayan çoğulcu bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu, öğrencilerin kendi kültürel kökleriyle felsefi düşünce arasında bir köprü kurmalarına olanak tanır. Benzer şekilde, dijital unsurların zenginleştirmede üretim, desteklemede ise erişim odaklı kullanılması, teknolojinin pedagojik hedeflere göre nasıl farklılaştırılabileceğine dair başarılı bir örnek teşkil etmektedir.

Programın öğretim stratejileri açısından sunduğu çeşitlilik, öğretmenlere farklı öğrenci profillerine uygun yaklaşımlar seçme imkânı tanımaktadır. Sunuş stratejisinin destekleme etkinliklerinde, buluş ve araştırma stratejilerinin ise zenginleştirme etkinliklerinde ağırlık kazanması, farklılaştırmanın pedagojik temellerini güçlendirmektedir

Metin inceleme becerisinin farklı karmaşıklık düzeylerinde sunulması, felsefe eğitiminin temel unsurlarından birinin tüm öğrenciler için erişilebilir kılınması açısından önemlidir. Orijinal metinlerden sadeleştirilmiş versiyonlara uzanan yelpaze, öğrencilerin kademeli olarak daha karmaşık metinlerle çalışma becerisini geliştirmelerine olanak tanımaktadır.

Üst düzey düşünme becerileri açısından programın zenginleştirme boyutu, felsefe eğitiminin asıl amacına hizmet etmektedir. Yaratıcı, analitik ve eleştirel düşünme becerilerinin sistematik olarak geliştirilmesi, öğrencilerin sadece felsefi bilgi sahibi olmalarını değil, aynı zamanda bu bilgiyi yaşamlarında etkin bir şekilde kullanabilmelerini hedeflemektedir.

2024 Felsefe Dersi 10. Sınıf Öğretim Programı, farklılaştırma uygulamaları aracılığıyla öğrenci merkezli, esnek ve kapsayıcı bir eğitim modeli sunmaktadır. Program, bir yandan ileri düzeydeki öğrencileri entelektüel olarak zorlayarak potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak tanırken, diğer yandan desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin temel yeterlilikleri kazanmalarını güvence altına almaktadır. Üst düzey düşünme becerilerine, çok kültürlü bir içerik anlayışına ve teknolojinin etkin kullanımına yaptığı vurgu ile program, öğrencileri 21. yüzyılın karmaşık dünyasına hazırlamada önemli bir rol üstlenmektedir.

Programın güçlü yönleri arasında pedagojik çeşitlilik, kültürel kapsayıcılık, teknoloji entegrasyonu ve üst düzey düşünme becerilerine odaklanma öne çıkmaktadır. Ancak programın etkin bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin farklılaştırma konusunda yeterli donanıma sahip olmaları, gerekli teknolojik altyapının sağlanması ve değerlendirme süreçlerinin de farklılaştırılmış yaklaşımla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Bu yapısıyla program, felsefe eğitiminin geleceğine dair umut verici bir vizyon ortaya koymaktadır. Öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alan, çok boyutlu öğrenme fırsatları sunan ve 21. yüzyıl becerilerini geliştirmeyi

hedefleyen bu yaklaşım, Türk eğitim sisteminde farklılaştırılmış öğretimin nasıl uygulanabileceğine dair önemli bir model oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

Akpınar, B., Özer, B., Oral, B., & Köksalan, B. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin program geliştirme ve felsefi düzlemden analizi. *EKEV Akademi Dergisi*, (99), 59–73.

Çitil, M., & Akçayır, İ. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları okuryazarlığı öğretmen kılavuz kitabı*. B. Kerkez (Ed.), içinde. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Demircioğlu, A., & Duman, E. Z. (2013). 1935 ve 2009 felsefe öğretim programlarına göre yazılmış ders kitaplarındaki çeşitli felsefe kavramlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 271–277.

Dombaycı, M. A. (2014). A study into philosophical anthropology of the teaching of philosophy in Turkey. *The Anthropologist*, 18(2), 315–324.

Duman, E. Z., Küçükşabanoğlu, Ö., & Demiralp, N. (2023). Cumhuriyet dönemi felsefe dersi öğretim programıyla ilgili çalışmaların incelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 9(117), 9468–9477.

İlkel, S., & Duman, E. Z. (2024). 2024 yılı felsefe dersi öğretim programındaki değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler USBED*, 6(11), 407–424.

Manav, F. (2015). Cumhuriyetten günümüze ortaöğretim felsefe dersi öğretim programlarında Türk düşüncesi ve 2009 programına yeni bir ünite önerisi olarak Türk Düşüncesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (19), 173–180.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Ortaöğretim felsefe dersi (10 ve 11. sınıflar) öğretim programı*.

Felsefe dersi 11. sınıf öğretim programı farklılaştırma uygulamalarının analizi

Ekrem Ziya DUMAN
Prof. Dr.; Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Öğretmenliği, 06000, Ankara, Türkiye
E-mail: ezduman@gmail.com *ORCID: 0000-0002-1965-1378*

Seda DUMAN
Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, 06000, Ankara, Türkiye
E-mail: Sy.duman777@gmail.com *ORCID: 0009-0006-3186-1833*

Özet

Bu bildiri, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2024 Felsefe Dersi Öğretim Programı'nın 11. sınıf düzeyindeki farklılaştırma uygulamalarını incelemektedir. Programın "zenginleştirme" ve "destekleme" başlıkları altında sunulan etkinlikler; (1) yöntem/teknik, (2) yerli/yabancı isimler, (3) akran/grup öğrenmesi, (4) dijital unsurlardan yararlanma, (5) öğretim stratejileri, (6) metin inceleme ve (7) yaratıcı/analitik/eleştirel düşünme olmak üzere yedi temel kategori ekseninde içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda, programın zenginleştirme etkinlikleriyle öğrencileri üst düzey bilişsel becerilere yönlendirirken, destekleme etkinlikleriyle temel kavramsal anlayışı pekiştirmeyi hedefleyen ikili bir yapı sergilediği tespit edilmiştir. Bulgular, programın güncel ve disiplinlerarası konulara önem verdiğini, farklı kültürel gelenekleri bir arada ele aldığını, iş birliğine dayalı öğrenmeyi teşvik ettiğini ve dijital unsurları etkin bir şekilde kullandığını göstermektedir. Sonuç olarak, programın farklılaştırılmış yapısının, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yanıt veren, güncel konuları ele alan ve çağdaş pedagojik yaklaşımları benimseyen bir eğitim anlayışını yansıttığı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Felsefe dersi öğretim programı, 11. sınıf, farklılaştırma, zenginleştirme ve destekleme.

Analysis of differentiation practices in the 2024 philosophy curriculum for 11th grade

Abstract

This paper examines the differentiated instruction practices within the 11th-grade level of the 2024 Philosophy Curriculum published by the Ministry of National Education. The activities presented under the program's "enrichment" and "support" sections were subjected to content analysis across seven fundamental categories: (1) methods/techniques, (2) local/foreign figures, (3) peer/group learning, (4) utilization of digital elements, (5) teaching strategies, (6) text analysis, and (7) creative/analytical/critical thinking. The analysis revealed that the program exhibits a dual structure, guiding students toward higher-order cognitive skills through enrichment activities while aiming to reinforce fundamental conceptual understanding through support activities. The findings indicate that the program emphasizes current and interdisciplinary topics, addresses different cultural traditions together, promotes collaborative learning, and effectively utilizes digital elements. In conclusion, it has been established that the differentiated structure of the program reflects an educational approach that responds to the individual needs of students, addresses current issues, and adopts contemporary pedagogical approaches.

Keywords: Philosophy course curriculum, 11th grade, differentiation, enrichment and support.

GİRİŞ

Türk eğitim sisteminde felsefe dersi, II. Meşrutiyet'ten günümüze kadar hem lise hem de yükseköğretim düzeyinde varlığını sürdürmüş; Cumhuriyet döneminde ise 1924, 1935, 1957, 1976, 1985, 1993, 2009 (Dombaycı, 2014: 320; Manav, 2015: 176), 2018 ve 2024 yıllarında olmak üzere dokuz kez müfredat değişikliğine uğramıştır. Bu değişimler, dönemin eğitim felsefesi ve toplumsal ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Örneğin 1924 programında felsefe ve sosyoloji ayrı derslerken, 1927'de birleştirilmiş (Cicioğlu, 1985: 16-17); 1957'de Türklük düşüncesinin benimsetilmesi amacıyla edebiyatla ilişkilendirilmiş (Demircioğlu & Duman, 2013: 272); 2018 programında ise beceri temelli ve öğrenci merkezli bir yaklaşım benimsenmiştir (Duman, Küçükşabanoğlu, & Demiralp, 2023). 2024 yılında düzenlenen öğretim programında felsefe; varlık, bilgi ve değer alanlarında sistematik ve akılcı bir sorgulama etkinliği olarak tanımlanır. Bilgelik sevgisi anlamına gelen bu disiplin, merak ve hayretle başlayıp sorgulama ve eleştirel düşünmeyle ilerleyen bir süreçtir. Felsefe ile uğraşan birey; düşünme, sorgulama, eleştirme ve üretme yeteneği kazanır, bilgiyi eyleme dönüştürür ve yaşadığı çevreye karşı duyarlılık geliştirir. Felsefe Dersi Öğretim Programı, öğrencileri bu niteliklerle donatmak amacıyla bütüncül bir yaklaşım

benimsemiştir. Program, felsefenin teorik temelleri üzerine inşa edilmiş olup, öğrencilerin felsefi düşünme, sorgulama, okuma, yazma ve tartışma becerilerini geliştirmeyi hedefler. Ayrıca, gündelik hayat problemlerine felsefi bir bakış açısıyla yaklaşabilen, felsefi bilgiyi kullanabilen ve etkin bir şekilde felsefe yapabilen bireyler yetiştirmek programın temel amaçları arasındadır. Bu sayede öğrencilerin hem entelektüel hem de pratik yaşamlarında anlamlı bir donanım kazanmaları öngörülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 4).

Modern pedagoji, aynı yaş grubundaki öğrencilerin hazırbulunuşluk, ilgi ve öğrenme profilleri bakımından farklılık gösterdiğini kabul eder ve bu anlayıştan hareketle "tek beden herkese uymaz" ilkesiyle farklılaştırılmış öğretimi benimser. Bu yaklaşımda öğretmen, bilgi aktarıcısından çok rehber konumundadır; öğretim süreci ise içerik, süreç ve ürün boyutlarında bireysel ihtiyaçlara göre uyarlanır. Öğrencilerin öğrenme süreçleri çoklu zekâ kuramına dayalı, esnek ve kişiselleştirilmiş ortamlarda tanılayıcı ve sürekli değerlendirmelerle desteklenir. Farklılaştırılmış öğretimin özel bir biçimi olan zenginleştirme, özellikle ileri düzeydeki öğrenciler için standart programın ötesine geçerek derinlemesine ve genişletilmiş öğrenme fırsatları sunmayı hedefler. Bu strateji, soyut kavramlar ve disiplinler arası bağlantılara odaklanırken; problem çözme, eleştirel düşünme ve yaratıcılığı geliştirir, öğrencilerin özgün ürünler ortaya koymasını ve bunları gerçek hedef kitlelerle paylaşmasını teşvik eder (Çitil & Akçayır, 2024: 30-32).

Eğitimde farklılaştırma, öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarına, ilgi alanlarına ve hazırbulunuşluk düzeylerine göre öğretim süreçlerinin uyarlanması olarak tanımlanmaktadır. 2024 yılında güncellenen Felsefe Dersi Öğretim Programı, bu yaklaşımı benimseyerek 11. sınıf düzeyinde "zenginleştirme" ve "destekleme" başlıkları altında çeşitli etkinlik önerileri sunmaktadır. Zenginleştirme, ileri düzeydeki öğrencilerin konuları daha derinlemesine keşfetmelerini hedeflerken; destekleme, temel kavramları anlamakta güçlük çeken öğrencilere ek öğrenme fırsatları sağlamayı amaçlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 9). Bu çalışma, söz konusu farklılaştırma uygulamalarını sistematik bir analize tabi tutarak programın pedagojik altyapısını, felsefi içerik seçimlerini ve öğrenciye kazandırmayı hedeflediği becerileri deşifre etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, etkinlikler yedi analitik kategori üzerinden sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. 2024 Felsefe Dersi 11. Sınıf Öğretim Programı'nda yer alan zenginleştirme ve destekleme etkinliklerine dair açıklamalar, doküman analizi tekniği ile incelenmiştir. Elde edilen veriler, önceden belirlenmiş olan yedi kategoriye göre sınıflandırılmıştır: (1) yöntem/teknik, (2) yerli/yabancı isimler, (3) akran/grup öğrenmesi, (4) dijital unsurlardan yararlanma, (5) öğretim stratejileri (sunuş, buluş, araştırma), (6) metin inceleme, (7) yaratıcı/analitik/eleştirel düşünme. Sınıflandırma sonucunda elde edilen bulgular, programın genel eğilimlerini ve pedagojik yaklaşımını ortaya koymak amacıyla yorumlanmıştır.

SINIFLANDIRMA KATEGORİLERİ VE BULGULAR

Yöntem/Teknik

Zenginleştirme etkinlikleri: 11. sınıf programında zenginleştirme kapsamında öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik çeşitli yöntem ve teknikler sunulmaktadır. Yorumlama yöntemi, J. Jardins'in çevre etiğine ilişkin görüşleri çerçevesinde çevre politikasının yorumlanması (1. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Değerlendirme yöntemi, çevre krizine yönelik felsefi görüşlerin değerlendirilmesi (1. Ünite) ile öğrencilerin analitik becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Hikâye kartı hazırlama, İbni Tufeyl ve R. Emillia'nın görüşlerinden hareketle hikâye kartı (1. Ünite) oluşturma şeklinde yaratıcı bir teknik olarak kullanılmaktadır.

Argüman oluşturma, J. Searle'ün Çin odası deneyinden hareketle yapay zekâ hakkında argüman (2. Ünite) geliştirme şeklinde uygulanmaktadır. Perspektif değerlendirme, Cahit Arf'ın eserinden hareketle düşünebilen makinelerin imkânı (2. Ünite) konusunda kullanılmaktadır. Kavramsal çerçeve analizi, N. Postman'ın "teknopoli" kavramı çerçevesinde teknoloji-insan ilişkisi (2. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır.

Görüş geliştirme, İslam felsefesindeki Gazali ile meşşai ekolü arasındaki tartışmalar (3. Ünite) hakkında kullanılmaktadır. Karşılaştırmalı sorgulama, İbni Rüşd ve I. Kant'ın sözlerinin akıl-inanç ilişkisi açısından karşılaştırılması (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Yansıtma yazısı, S. Kierkegaard'ın akıl ve inanç ilişkisi üzerine görüşlerinin değerlendirilmesi (3. Ünite) için kullanılmaktadır.

Karşılaştırmalı analiz, edebî eser ile filminin estetik değerlerinin karşılaştırılması (4. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Tartışma yöntemi, H. G. Gadamer'in eseri üzerinden hermeneutik gelenekteki metin-yazar-

yorumcu ilişkisi (4. Ünite) konusunda kullanılmaktadır. Argüman değerlendirme, Platon'un şairleri ideal devletten dışlama görüşüne yönelik argümanlar (4. Ünite) için uygulanmaktadır.

Eser analizi, Gülşehrî'nin Mantıku't Tayr eserinden yola çıkarak insanın anlam arayışı (5. Ünite) konusunda kullanılmaktadır. Çerçeve değerlendirme, F. Nietzsche'nin eserindeki "Üç Dönüşüm Üstüne" bölümü çerçevesinde kendini gerçekleştirme (5. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Motto tartışması, "Görünüyorum o hâlde varım" mottosu çerçevesinde sosyal medya paylaşımları (5. Ünite) konusunda kullanılmaktadır.

Kavramsal tartışma, E. Said'in görüşleri temelinde oryantalizm ve sömürgecilik kavramları (6. Ünite) için uygulanmaktadır. Soru değerlendirme, "Yasal olan her şey ahlaka uygun mudur?" sorusunun hayatla ilişkilendirilmesi (6. Ünite) şeklinde kullanılmaktadır. Metin yazma, yapay zekânın güncel hukuk sorunlarının çözümündeki rolleri (6. Ünite) konusunda uygulanmaktadır.

Destekleme etkinlikleri: Destekleme kapsamında ise daha yapılandırılmış ve erişilebilir yöntemler tercih edilmektedir. Görsel zenginleştirme, görsellerle zenginleştirilmiş bilgi kartları (1, 2, 6. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Dijital materyal kullanımı, günlük hayat örneklerini içeren dijital materyaller (1, 2, 6. Ünite) ile öğrenmeyi desteklemektedir.

Akran destekli öğrenme, çevre ile ilgili felsefi problemlerin çözümlenmesi (1. Ünite) için kullanılmaktadır. Yönlendirme yöntemi, felsefi metin yazma sürecinde görüş ve argümanlar sunarak yönlendirme (1, 2, 3, 4, 6. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. İş birlikli öğrenme, akıl ve inanç problemlerinin hayatla ilişkilendirilmesi (3. Ünite) için kullanılmaktadır. Sadeleştirilmiş metin, akıl ve inanç ilişkisinin felsefe tarihindeki örnekler çerçevesinde çözümlenmesi (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Görsel-işitsel materyal, edebiyatın felsefeyle ilişkisinden doğan felsefi soru ve problemlerin hayatla ilişkilendirilmesi (4. Ünite) için kullanılmaktadır. İş birliğine dayalı öğrenme, felsefi metin yazma sürecinde iş birliğine dayalı öğrenme (5. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır.

Yerli/Yabancı isimler

Program, felsefenin farklı alanlarından çeşitli düşünürlere yer vererek zengin bir içerik sunmaktadır. Yabancı filozoflar ve düşünürler arasında çevre felsefesinden J. Jardins (çevre etiği), eğitim felsefesinden R. Emillia (eğitim görüşleri), zihin felsefesinden J. Searle (Çin odası deneyi), teknoloji felsefesinden N. Postman (teknopoli kavramı), din felsefesinden I. Kant ("İnanca yer açmak için bilgiyi sınırladım") ve S. Kierkegaard (Korku ve Titreme), hermeneutikten H. G. Gadamer (Hakikat ve Yöntem), edebiyat felsefesinden Platon (şairlerin ideal devletten dışlanması), varoluşçuluktan F. Nietzsche (Böyle Buyurdu Zerdüşt) ve kültür felsefesinden E. Said (oryantalizm ve sömürgecilik) gibi isimler bulunmaktadır.

Yerli düşünürler açısından ise İslam felsefesinden İbni Tufeyl (Hay Bin Yakzan), Gazali, İbni Rüşd ("Felsefe dinin arkadaşı, süt kardeşidir"), Türk edebiyatından Gülşehrî (Mantıku't Tayr) ve Türk bilim insanlarından Cahit Arf ("Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?") gibi isimler programa dahil edilmiştir.

Akran/Grup öğrenmesi

İş birliğine dayalı öğrenme, 11. sınıf programında hem zenginleştirme hem de destekleme etkinliklerinde önemli bir yer tutmaktadır. Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında tartışma grupları, Gazali ile meşşai ekolü arasındaki tartışmalar hakkında görüş geliştirme (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Karşılaştırmalı analiz grupları, İbni Rüşd ve I. Kant'ın sözlerinin karşılaştırılması (3. Ünite) için kullanılmaktadır. Kolektif değerlendirme, edebî eser ile filminin estetik değerlerinin karşılaştırılması (4. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Grup tartışması, "Görünüyorum o hâlde varım" mottosu çerçevesinde sosyal medya paylaşımları (5. Ünite) konusunda kullanılmaktadır.

Destekleme etkinlikleri açısından akran destekli öğrenme, çevre ile ilgili felsefi problemlerin çözümlenmesi (1. Ünite), teknoloji ve hayat ilişkisi ile ilgili ontolojik ve aksiyolojik problemlerin çözümlenmesi (2. Ünite), hayatın anlamına yönelik problemleri çözümleme, görüş ve argüman oluşturma (5. Ünite) ve hukukun doğasına ilişkin felsefi soru ve problemlerin çözümlenmesi (6. Ünite) için kullanılmaktadır. İş birlikli öğrenme, akıl ve inanç problemlerinin hayatla ilişkilendirilmesi (3. Ünite) ve edebiyatın felsefeyle ilişkisinin çözümlenmesi (4. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. İş birliğine dayalı öğrenme, felsefi metin yazma sürecinde iş birliğine dayalı öğrenme (5. Ünite) için kullanılmaktadır.

Dijital unsurlardan yararlanma

11. sınıf programında dijital unsurların kullanımı hem zenginleştirme hem de destekleme etkinliklerinde görülmektedir. Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında dijital hikâye kartı, İbni Tufeyl ve R. Emillia'nın görüşlerinden hareketle hikâye kartı hazırlama (1. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Film analizi, edebî eserden hareketle çekilmiş bir film ile edebî eserin estetik değerlerinin karşılaştırılması (4. Ünite) için kullanılmaktadır. Sosyal medya analizi, "Görünüyorum o hâlde varım" mottosu çerçevesinde sosyal medya paylaşımları (5. Ünite) konusunda uygulanmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 63).

Destekleme etkinlikleri açısından dijital materyaller, günlük hayat örneklerini içeren dijital materyaller (1, 2, 6. Ünite) şeklinde kullanılmaktadır. Görsellerle zenginleştirilmiş bilgi kartları, çevre, teknoloji ve hukuk ile ilgili felsefi soru ve problemlerin açıklanması (1, 2, 6. Ünite) için uygulanmaktadır. Görsel-işitsel materyaller, edebiyatın felsefeyle ilişkisinden doğan felsefi soru ve problemlerin hayatla ilişkilendirilmesi (4. Ünite) şeklinde kullanılmaktadır.

Öğretim stratejileri

Program, üç temel öğretim stratejisini dengeli bir şekilde kullanmaktadır. Sunuş Stratejisi kapsamında kavramsal sunum, N. Postman'ın "teknopoli" kavramı çerçevesinde teknolojinin insan doğasına uygunluğu (2. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Bilgi kartları sunumu, görsellerle zenginleştirilmiş bilgi kartları (1, 2, 6. Ünite) için kullanılmaktadır. Sadeleştirilmiş metin sunumu, akıl ve inanç ilişkisinin felsefe tarihindeki örnekler çerçevesinde çözümlenmesi (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır.

Buluş Stratejisi açısından sorgulama, "Yasal olan her şey ahlaka uygun mudur?" sorusunun hayatla ilişkilendirilmesi (6. Ünite) şeklinde kullanılmaktadır. Keşfetme, İbni Tufeyl'in Hay Bin Yakzan adlı eseri ve R. Emillia'nın eğitim görüşlerini dikkate alarak insanların çevre ve doğadan öğrenebilecekleri (1. Ünite) konusunda uygulanmaktadır. Problem çözme, yapay zekânın güncel hukuk sorunlarının çözümündeki rolleri (6. Ünite) için kullanılmaktadır.

Araştırma Stratejisi kapsamında karşılaştırmalı araştırma, İbni Rüşd ve I. Kant'ın sözlerinin akıl-inanç ilişkisi açısından karşılaştırılması (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Eser incelemesi, Gülşehrî'nin Mantıku't Tayr eserinden yola çıkarak insanın anlam arayışı (5. Ünite) için kullanılmaktadır. Kavramsal araştırma, E. Said'in görüşleri temelinde oryantalizm ve sömürgecilik kavramları (6. Ünite) konusunda uygulanmaktadır.

Metin inceleme

Felsefe eğitiminin temelini oluşturan metin inceleme becerisi, 11. sınıf programında zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Zenginleştirme etkinlikleri kapsamında felsefi metin analizi, J. Jardins'in çevre etiğine ilişkin görüşleri (1. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Bilimsel metin incelemesi, Cahit Arf'ın "Makine Düşünebilir mi ve Nasıl Düşünebilir?" adlı eseri (2. Ünite) için kullanılmaktadır. Dini-felsefi metin analizi, İbni Rüşd'ün "Felsefe (akıl) dinin arkadaşı, süt kardeşidir. Hakikat hakikate ters düşmez, onu destekler." sözü (3. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır.

Varoluşçu metin incelemesi, S. Kierkegaard'ın Korku ve Titreme eseri (3. Ünite) için kullanılmaktadır. Hermeneutik metin analizi, H. G. Gadamer'in Hakikat ve Yöntem adlı eseri (4. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Edebi-felsefi metin analizi, Platon'un Devlet eserinde şairleri ideal devletten dışlama görüşü (4. Ünite) için kullanılmaktadır. Tasavvufi metin incelemesi, Gülşehrî'nin Mantıku't Tayr adlı eseri (5. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Varoluşçu metin analizi, F. Nietzsche'nin Böyle Buyurdu Zerdüşt adlı eserindeki "Üç Dönüşüm Üstüne" bölümü (5. Ünite) için kullanılmaktadır. Kültürel eleştiri metni, E. Said'in oryantalizm ve sömürgecilik üzerine görüşleri (6. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır.

Destekleme etkinlikleri açısından yönlendirilmiş metin yazma, felsefi metin yazma sürecinde görüş ve argümanlar sunarak yönlendirme (1, 2, 3, 4, 6. Ünite) şeklinde kullanılmaktadır. Sadeleştirilmiş metin inceleme, akıl ve inanç ilişkisinin felsefe tarihindeki örnekler çerçevesinde çözümlenmesi (3. Ünite) için uygulanmaktadır. Sadeleştirilmiş metin analizi, hayatın anlamına ilişkin varoluş ve kendi olma problemlerinin çözümlenmesi (5. Ünite) şeklinde kullanılmaktadır.

Yaratıcı/Analitik/Eleştirel düşünme

11. sınıf programı, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye özel bir önem vermektedir. Yaratıcı Düşünme kapsamında hikâye kartı tasarlama, İbni Tufeyl ve R. Emillia'nın görüşlerinden hareketle hikâye kartı (1. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Kişisel görüş geliştirme, çevre krizine yönelik felsefi görüşlerin değerlendirilmesi ve

kişisel görüşlerin yazılı olarak açıklanması (1. Ünite) için kullanılmaktadır. Alternatif bakış açısı geliştirme, teknolojinin insan doğasına uygunluğu problemine ilişkin kişisel görüşlerin açıklanması (2. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Yansıtma yazısı oluşturma, S. Kierkegaard'ın akıl ve inanç ilişkisi üzerine görüşlerinin değerlendirildiği yansıtma yazısı (3. Ünite) ve Platon'un şairleri ideal devletten dışlama görüşüne yönelik argümanların değerlendirildiği yansıtma yazısı (4. Ünite) için kullanılmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 55).

Analitik Düşünme açısından argüman oluşturma, J. Searle'ün Çin odası deneyinden hareketle yapay zekânın zihin, anlayış ve bilince sahip olup olamayacağına dair argüman (2. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Karşılaştırmalı analiz, İbni Rüşd ve I. Kant'ın sözlerinin akıl-inanç ilişkisi açısından karşılaştırılması (3. Ünite) için kullanılmaktadır. Metin-film karşılaştırması, edebî eser ile filminin estetik değerlerinin karşılaştırılması (4. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Kavramsal analiz, E. Said'in görüşleri temelinde oryantalizm ve sömürgecilik kavramları (6. Ünite) konusunda kullanılmaktadır.

Eleştirel Düşünme kapsamında değerlendirme, Cahit Arf'ın eserinden hareketle düşünebilen makinelerin imkânı (2. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Sorgulama, "Yasal olan her şey ahlaka uygun mudur?" sorusunun hayatla ilişkilendirilmesi (6. Ünite) için kullanılmaktadır. Tartışma, "Görünüyorum o hâlde varım" mottosu çerçevesinde sosyal medya paylaşımları (5. Ünite) şeklinde uygulanmaktadır. Eleştirel değerlendirme, küresel ölçekte adalet ve eşitlik ilkelerine uygun bir düzenin imkânı (6. Ünite) konusunda kullanılmaktadır.

Sınıflandırma Kategorilerinin Yorumlanması

Yöntem/Teknik açısından değerlendirme

11. sınıf felsefe dersi öğretim programında zenginleştirme etkinlikleri, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik çeşitli yöntem ve teknikler sunmaktadır. Özellikle yorumlama, değerlendirme, argüman oluşturma, karşılaştırmalı analiz, perspektif değerlendirme, kavramsal çerçeve analizi, görüş geliştirme, yansıtma yazısı yazma ve motto tartışması gibi teknikler öne çıkmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin felsefi konuları derinlemesine incelemelerini, farklı bakış açılarını değerlendirmelerini ve kendi özgün görüşlerini oluşturmalarını teşvik etmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Destekleme etkinliklerinde ise görsel zenginleştirme, dijital materyal kullanımı, akran destekli öğrenme, yönlendirme yöntemi, iş birlikli öğrenme ve sadeleştirilmiş metin kullanımı gibi teknikler ağırlık kazanmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin temel felsefi kavram ve problemleri anlamalarını kolaylaştırmakta, görsel ve işitsel unsurlarla öğrenmeyi desteklemekte ve akran etkileşimi yoluyla öğrenme sürecini zenginleştirmektedir.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, zenginleştirme etkinliklerinde metin yazma ve yansıtma çalışmalarına verilen önemdir. Öğrencilerin kendi görüşlerini yazılı olarak ifade etmeleri, yansıtma yazıları hazırlamaları ve argümantatif metinler oluşturmaları beklenmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilerin felsefi düşünme ve yazma becerilerini geliştirmeyi hedeflemektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 59).

Yerli/Yabancı isimler açısından değerlendirme

Program, felsefenin farklı alanlarından çeşitli düşünürlere yer vererek zengin bir içerik sunmaktadır. Yabancı filozoflar arasında çevre felsefesinden J. Jardins, zihin felsefesinden J. Searle, teknoloji felsefesinden N. Postman, din felsefesinden I. Kant ve S. Kierkegaard, hermeneutikten H. G. Gadamer, edebiyat felsefesinden Platon, varoluşçuluktan F. Nietzsche ve kültür felsefesinden E. Said gibi isimler bulunmaktadır. Bu çeşitlilik, felsefenin farklı disiplinlerle ilişkisini ve güncel konulara uygulanabilirliğini göstermektedir.

Yerli düşünürler açısından ise İslam felsefesinden İbni Tufeyl, Gazali ve İbni Rüşd, Türk edebiyatından Gülşehrî ve Türk bilim insanlarından Cahit Arf gibi isimler programa dahil edilmiştir. Bu yaklaşım, öğrencilerin hem evrensel felsefi birikimi hem de kendi kültürel miraslarını tanımalarını sağlamaktadır.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, disiplinlerarası bir yaklaşımın benimsenmiş olmasıdır. Çevre felsefesi, teknoloji felsefesi, din felsefesi, edebiyat felsefesi, varoluş felsefesi ve hukuk felsefesi gibi farklı alanların bir arada ele alınması, felsefenin yaşamın çeşitli boyutlarıyla ilişkisini vurgulamaktadır. Ayrıca, Cahit Arf gibi bir matematikçinin felsefi görüşlerine yer verilmesi, felsefe ile bilim arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 52).

Akran/Grup öğrenmesi açısından değerlendirme

İş birliğine dayalı öğrenme, 11. sınıf programında hem zenginleştirme hem de destekleme etkinliklerinde önemli bir yer tutmaktadır. Zenginleştirme etkinliklerinde tartışma grupları, karşılaştırmalı analiz grupları, kolektif değerlendirme ve grup tartışması gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bu etkinlikler, öğrencilerin karmaşık felsefi

konuları birlikte ele almalarını, farklı bakış açılarını değerlendirmelerini ve kolektif bir anlayış geliştirmelerini sağlamaktadır.

Destekleme etkinliklerinde ise akran destekli öğrenme ve iş birlikli öğrenme yöntemleri öne çıkmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin birbirlerine destek olmalarını, bilgi ve anlayışlarını paylaşmalarını ve birlikte öğrenmelerini teşvik etmektedir. Özellikle çevre, teknoloji, akıl-inanç ilişkisi, edebiyat-felsefe ilişkisi, hayatın anlamı ve hukuk gibi konularda akran desteği vurgulanmaktadır.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, felsefi metin yazma sürecinde iş birliğine dayalı öğrenme yöntemlerinin kullanılmasıdır. Bu yaklaşım, öğrencilerin birbirlerinin yazılarını değerlendirmelerini, geri bildirim vermelerini ve birlikte daha nitelikli metinler oluşturmalarını sağlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Dijital unsurlardan yararlanma açısından değerlendirme

11. sınıf programında dijital unsurların kullanımı hem zenginleştirme hem de destekleme etkinliklerinde görülmektedir. Zenginleştirme etkinliklerinde dijital hikâye kartı hazırlama, film analizi ve sosyal medya analizi gibi yöntemler öne çıkmaktadır. Bu etkinlikler, öğrencilerin dijital araçları kullanarak yaratıcı ve analitik çalışmalar yapmalarını sağlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 66).

Destekleme etkinliklerinde ise dijital materyaller, görsellerle zenginleştirilmiş bilgi kartları ve görsel-işitsel materyaller kullanılmaktadır. Bu materyaller, öğrencilerin felsefi kavram ve problemleri daha kolay anlamalarını, günlük hayatla ilişkilendirmelerini ve görsel öğrenme stillerini desteklemektedir.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, sosyal medya ve film gibi güncel dijital unsurların felsefi analiz konusu olarak ele alınmasıdır. "Görünüyorum o hâlde varım" mottosu çerçevesinde sosyal medya paylaşımlarının tartışılması ve edebî eserden hareketle çekilmiş bir film ile edebî eserin estetik değerlerinin karşılaştırılması, felsefenin güncel dijital kültürle ilişkisini kurmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 63).

Öğretim stratejileri açısından değerlendirme

Program, üç temel öğretim stratejisini dengeli bir şekilde kullanmaktadır. Sunuş stratejisi kapsamında kavramsal sunum, bilgi kartları sunumu ve sadeleştirilmiş metin sunumu gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bu strateji, öğrencilere temel felsefi kavram ve problemlerin doğrudan aktarılmasını sağlamaktadır.

Buluş stratejisi kapsamında sorgulama, keşfetme ve problem çözme gibi yöntemler öne çıkmaktadır. "Yasal olan her şey ahlaka uygun mudur?" (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024:66) sorusunun hayatla ilişkilendirilmesi, insanların çevre ve doğadan öğrenebileceklerinin keşfedilmesi ve yapay zekânın güncel hukuk sorunlarının çözümündeki rollerinin araştırılması gibi etkinlikler, öğrencilerin kendi anlayışlarını oluşturmalarını teşvik etmektedir.

Araştırma stratejisi kapsamında ise karşılaştırmalı araştırma, eser incelemesi ve kavramsal araştırma gibi yöntemler kullanılmaktadır. İbni Rüşd ve I. Kant'ın sözlerinin karşılaştırılması, Gülşehrî'nin Mantıku't Tayr eserinin incelenmesi ve E. Said'in oryantalizm ve sömürgecilik kavramlarının araştırılması gibi etkinlikler, öğrencilerin derinlemesine araştırma yapmalarını sağlamaktadır.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, güncel ve tartışmalı konuların öğretim stratejilerine dahil edilmesidir. Yapay zekâ, sosyal medya, çevre krizi, teknolojinin insan doğasına uygunluğu ve küresel adalet gibi konular, öğrencilerin güncel felsefi tartışmalara katılmalarını sağlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Metin inceleme açısından değerlendirme

Felsefe eğitiminin temelini oluşturan metin inceleme becerisi, 11. sınıf programında zengin bir çeşitlilik göstermektedir. Zenginleştirme etkinliklerinde felsefi metin analizi, bilimsel metin incelemesi, dini-felsefi metin analizi, varoluşçu metin incelemesi, hermeneutik metin analizi, edebi-felsefi metin analizi, tasavvufi metin incelemesi ve kültürel eleştiri metni gibi farklı türde metinler ele alınmaktadır. Bu çeşitlilik, öğrencilerin farklı felsefi gelenekleri ve yaklaşımları tanımalarını sağlamaktadır.

Destekleme etkinliklerinde ise yönlendirilmiş metin yazma, sadeleştirilmiş metin inceleme ve sadeleştirilmiş metin analizi gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler, öğrencilerin felsefi metinleri anlamalarını kolaylaştırmakta ve kendi metinlerini oluşturmalarına yardımcı olmaktadır.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, farklı kültürel geleneklerden metinlerin bir arada incelenmesidir. Batı felsefesinden Platon, Kant, Kierkegaard ve Nietzsche gibi filozofların metinleri ile İslam felsefesinden İbni Rüşd, Gazali ve Gülşehrî gibi düşünürlerin metinlerinin birlikte ele alınması, öğrencilerin farklı felsefi gelenekler

arasında karşılaştırma yapmalarını ve evrensel felsefi sorunların farklı kültürlerde nasıl ele alındığını görmelerini sağlamaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024: 63).

Yaratıcı/Analitik/Eleştirel düşünme açısından değerlendirme

11. sınıf programı, üst düzey düşünme becerilerini geliştirmeye özel bir önem vermektedir. Yaratıcı düşünme kapsamında hikâye kartı tasarlama, kişisel görüş geliştirme, alternatif bakış açısı geliştirme ve yansıtma yazısı oluşturma gibi etkinlikler öne çıkmaktadır. Bu etkinlikler, öğrencilerin özgün fikirler üretmelerini, farklı perspektifler geliştirmelerini ve yaratıcı çözümler sunmalarını teşvik etmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

Analitik düşünme kapsamında argüman oluşturma, karşılaştırmalı analiz, metin-film karşılaştırması ve kavramsal analiz gibi etkinlikler kullanılmaktadır. Bu etkinlikler, öğrencilerin karmaşık felsefi konuları bileşenlerine ayırmalarını, ilişkileri analiz etmelerini ve sistematik bir şekilde değerlendirmelerini sağlamaktadır.

Eleştirel düşünme kapsamında ise değerlendirme, sorgulama, tartışma ve eleştirel değerlendirme gibi etkinlikler öne çıkmaktadır. “Yasal olan her şey ahlaka uygun mudur?” sorusunun sorgulanması, düşünebilen makinelerin imkânının değerlendirilmesi ve küresel adalet konusunun eleştirel bir şekilde ele alınması gibi etkinlikler, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmektedir.

11. sınıf programında dikkat çeken bir özellik, güncel ve tartışmalı konuların üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılmasıdır. Yapay zekâ, sosyal medya, çevre krizi, teknolojinin insan doğasına uygunluğu ve küresel adalet gibi konular, öğrencilerin yaratıcı, analitik ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için ideal birer bağlam sunmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2024).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERILER

2024 Felsefe Dersi 11. Sınıf Öğretim Programı’nın farklılaştırma uygulamaları, bilinçli ve sistematik bir pedagojik yaklaşım sergilemektedir. Zenginleştirme etkinlikleri, öğrencileri felsefi bilginin pasif alıcıları olmaktan çıkarıp aktif üreticiler konumuna getirmeyi hedeflemektedir. Yorumlama, değerlendirme, argüman oluşturma, karşılaştırmalı analiz ve yansıtma yazısı gibi yöntemlerle öğrencilerin yaratıcı, analitik ve eleştirel düşünme gibi üst düzey becerilerini geliştirmesi amaçlanmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencileri felsefenin karmaşık ve soyut problemleriyle yüzleşmeye teşvik etmektedir.

Destekleme etkinlikleri ise bir güvenlik ağı işlevi görmektedir. Görsel zenginleştirme, dijital materyal kullanımı, akran destekli öğrenme ve sadeleştirilmiş metin kullanımı gibi yöntemlerle, felsefenin temel kavram ve problemlerinin tüm öğrenciler tarafından anlaşılması hedeflenmektedir. Bu yaklaşım, öğrenme güçlüğü yaşayan veya konuya yabancı olan öğrencilerin dışlanmasını önleyerek kapsayıcılığı sağlamaktadır.

Programın en dikkat çekici özelliklerinden biri, güncel ve disiplinlerarası konulara verdiği önemdir. Çevre felsefesi, teknoloji felsefesi, yapay zekâ, sosyal medya ve küresel adalet gibi konular, felsefenin güncel yaşamla ilişkisini kurmakta ve öğrencilerin felsefeyi günlük hayatlarında kullanmalarını sağlamaktadır. Bu yaklaşım, felsefenin soyut ve teorik bir disiplin olduğu algısını kırmakta ve öğrencilerin felsefeyi yaşamın bir parçası olarak görmelerini sağlamaktadır.

Bir diğer önemli özellik, farklı kültürel geleneklerin bir arada ele alınmasıdır. Batı felsefesi ile İslam felsefesinin birlikte incelenmesi, öğrencilerin evrensel felsefi sorunların farklı kültürlerde nasıl ele alındığını görmelerini ve kültürlerarası bir anlayış geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu yaklaşım, felsefenin evrensel ve kültürlerarası doğasını vurgulamakta ve öğrencilerin farklı felsefi gelenekler arasında bağlantılar kurmalarını teşvik etmektedir.

Program ayrıca, iş birliğine dayalı öğrenme ve dijital unsurların etkin kullanımıyla çağdaş pedagojik yaklaşımları benimsemektedir. Bu yaklaşımlar, öğrencilerin birlikte öğrenmelerini, dijital araçları etkin bir şekilde kullanmalarını ve 21. yüzyıl becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Özellikle felsefi metin yazma sürecinde iş birliğine dayalı öğrenme yöntemlerinin kullanılması, öğrencilerin hem felsefi düşünme ve yazma becerilerini hem de sosyal ve iletişim becerilerini geliştirmelerini sağlamaktadır.

2024 Felsefe Dersi 11. Sınıf Öğretim Programı, farklılaştırma uygulamaları aracılığıyla öğrenci merkezli, esnek ve kapsayıcı bir eğitim modeli sunmaktadır. Program, bir yandan ileri düzeydeki öğrencileri entelektüel olarak zorlayarak potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak tanırken, diğer yandan desteğe ihtiyaç duyan öğrencilerin temel yeterlilikleri kazanmalarını güvence altına almaktadır.

Programın güçlü yönleri arasında güncel ve disiplinlerarası konulara verdiği önem, farklı kültürel gelenekleri bir arada ele alması, iş birliğine dayalı öğrenmeyi teşvik etmesi ve dijital unsurları etkin bir şekilde kullanması

sayılabilir. Bu özellikler, programın çağdaş eğitim anlayışını yansıttığını ve öğrencileri 21. yüzyılın gerektirdiği becerilere sahip bireyler olarak yetiştirmeyi hedeflediğini göstermektedir. Bu durum, İlkel ve Duman'ın (2024: 413) öğretim programlarının değişen dünya koşullarına uyum sağlayacak biçimde yeniden yapılandırılması gerektiğine dair vurgusunu desteklemektedir.

Programın daha etkin bir şekilde uygulanabilmesi için şu öneriler sunulabilir:

1. Öğretmenlere farklılaştırılmış öğretim konusunda hizmet içi eğitimler verilmesi,
2. Zenginleştirme ve destekleme etkinliklerinin uygulanmasına yönelik örnek ders planları ve materyaller geliştirilmesi,
3. Farklı kültürel geleneklerden felsefi metinlerin bir arada incelenmesine yönelik kaynaklar oluşturulması,
4. Güncel ve disiplinlerarası konuların felsefi açıdan ele alınmasına yönelik materyaller hazırlanması,
5. İş birliğine dayalı öğrenme ve dijital unsurların etkin kullanımına yönelik öğretmen rehberleri geliştirilmesi.

Sonuç olarak, 2024 Felsefe Dersi 11. Sınıf Öğretim Programı, farklılaştırma uygulamalarıyla öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına yanıt veren, güncel konuları ele alan, farklı kültürel gelenekleri bir araya getiren ve çağdaş pedagojik yaklaşımları benimseyen bir eğitim anlayışı sunmaktadır. Bu yapısıyla program, felsefe eğitiminin geleceğine dair umut verici bir vizyon ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Cicioğlu, H. (1985). Cumhuriyet döneminde ortaöğretim programlarında felsefe grubu derslerinin analizi. *Eğitim ve Bilim*, *(55)*, 16–22.

Çitil, M., & Akçayır, İ. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları okuryazarlığı öğretmen kılavuz kitabı. B. Kerkez (Ed.), içinde. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Demircioğlu, A., & Duman, E. Z. (2013). 1935 ve 2009 felsefe öğretim programlarına göre yazılmış ders kitaplarındaki çeşitli felsefe kavramlarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, *2*(2), 271–277.

Dombaycı, M. A. (2014). A study into philosophical anthropology of the teaching of philosophy in Turkey. *The Anthropologist*, *8*(2), 315–324.

Duman, E. Z., Küçükşabanoğlu, Ö., & Demiralp, N. (2023). Cumhuriyet dönemi felsefe dersi öğretim programıyla ilgili çalışmaların incelenmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, *9*(117), 9468–9477.

İlkel, S., & Duman, E. Z. (2024). 2024 yılı felsefe dersi öğretim programındaki değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler USBED*, *6*(11), 407–424.

Manav, F. (2015). Cumhuriyetten günümüze ortaöğretim felsefe dersi öğretim programlarında Türk düşüncesi ve 2009 programına yeni bir ünite önerisi olarak Türk Düşüncesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *(19)*, 173–180.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). *Ortaöğretim felsefe dersi (10 ve 11. sınıflar) öğretim programı*.

Yükseköğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet rolleri algısı: Devlet ve vakıf üniversitesinin karşılaştırılması[3]

Firdevs Sinem EKİZ
Dr. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi, 06500, Ankara, Türkiye
E-mail: firdevsekiz08@gmail.com *ORCID: 0000-0002-4574-7103*

Beyhan ZABUN
Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi E itim Fakültesi Felsefe Grubu E itimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
E-mail: bzabun@gazi.edu.tr *ORCID: 0000-0001-8974-9103*

Öz

Bu çalışmada "Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yönelik Algısı" açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki görüşleri, deneyimleri ve yaklaşımlarını anlamaya yönelik nitel veriler toplanmıştır. Araştırma nitel araştırma modelinde olup, veri toplama sürecinde yurt içi ve yurt dışı literatür taraması yapılmış; katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesiyle belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2024–2025 Eğitim-Öğretim yılı içerisinde Ankara ili Gazi Üniversitesi ve TED Üniversitesi'nde farklı bölümlerde öğrenim gören, kırsal ve kentsel bölgelerden gelen, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel arka planlara sahip 15'i kadın, 15'i erkek olmak üzere toplam 30 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler, sosyo-demografik kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmış; uzman görüşlerinden de yararlanılarak üçgenleme (triangülasyon) tekniği ile araştırmanın güvenirliği artırılmıştır. Görüşmelerden elde edilen nitel veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş, veriler temalara göre sınıflandırılarak kodlanmıştır. Kodlama süreci sonucunda elde edilen bulgular sistematik biçimde yorumlanmıştır. Araştırmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının ortaya koymaktadır. Özellikle aile içi sorumluluklar, mesleki tercihler, ev içi emek, çalışma hayatı, siyasal katılım açısından daha eşitlikçi ve eleştirel yaklaşımların geliştiği görülmektedir. Kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla daha eşitlikçi bir yaklaşımı benimsediği görülmektedir. Bununla birlikte, bazı öğrencilerin geleneksel cinsiyet rolleriyle uyumlu düşünce ve davranışları benimsediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Cinsiyet rolleri algısı, Geleneksel yaklaşım, Eşitlikçi yaklaşım.

Perception of gender roles in higher education ınstitutions: A comparison of public and private universities

Abstract

In this study, it was aimed to analyse "university students' perceptions of gender roles."For this purpose, qualitative data were collected to understand individuals' views, experiences and approaches to gender roles. The research model is the qualitative research model and during the data collection process, domestic and international literature was reviewed and the participants were determined by maximum diversity sampling from purposeful sampling methods. The study group of the research consists of a total of 30 students, 15 female and 15 male, from different socio-economic and cultural backgrounds, from rural and urban areas, studying in different departments at Gazi University and TED University in Ankara in the 2024-2025 academic year. The data were collected through a socio-demographic information form and semi-structured interviews; the reliability of the research was increased by triangulation technique by making use of expert opinions. The qualitative data obtained from the interviews were analyzed using the content analysis method, and the data were coded by categorizing them into themes. The findings obtained as a result of the coding process were interpreted systematically. The results of the study reveal university students' perceptions of gender roles. It is seen that more egalitarian and critical approaches have developed especially in terms of family responsibilities, professional preferences, domestic labour, working life, political participation. It is observed that female participants adopt a more egalitarian approach compared to male participants. However, it has been observed that some students adopt thoughts and behaviors consistent with traditional gender roles.

Keywords: Social gender, Perception of gender roles, Traditional approach, Egalitarian approach.

[3] Bu çalışma Prof. Dr. Beyhan ZABUN danışmanlığında 2025 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda "Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerine Yönelik Algısı" başlığıyla Doktora Tezinden hareketle hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kavramı, sosyoloji literatürüne ilk kez İngiliz sosyolog ve feminist yazar Ann Oakley tarafından kazandırılmıştır. Oakley, 1972 yılında yayımladığı Sex, Gender and Society (Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum) adlı eserinde, toplumsal cinsiyet (gender) ile biyolojik cinsiyet (sex) arasındaki temel ayrımı net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu çalışması, söz konusu kavramın akademik alanda tanınmasını sağlamış ve toplumsal cinsiyet teorilerinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Oakley'e göre biyolojik cinsiyet, bireyin doğuştan getirdiği anatomik ve fizyolojik özellikleri ifade ederken; toplumsal cinsiyet, bireyin kadın ya da erkek olarak tanımlanmasına bağlı olarak toplumun ondan beklediği davranış kalıpları, roller ve sorumluluklar bütününü ifade etmektedir. Bu ayrım, bireylerin toplum içerisindeki konumlarının ve rollerinin yalnızca biyolojik temellere dayanmadığını; aksine, sosyal ve kültürel normlar çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, bu yönüyle, kadınların ve erkeklerin toplumsal yaşamdaki rollerinin doğuştan belirlenmediğini, aksine sosyal etkileşimler ve kültürel yapı tarafından inşa edildiğini göstermektedir (Çeçen, 2015, s.1; Metin, Yükselbaba, Kayak ve Akün, 2022, s. 1415).

Toplumsal cinsiyet algısı ise, bireyin içinde yaşadığı sosyal çevrenin çeşitli dinamiklerinden etkilenerek şekillenmektedir. Bu bağlamda, toplumun en temel yapı taşı olan aileden başlanarak, aile bireylerinin eğitim düzeyleri, çalışma hayatına katılımları, sosyoekonomik durumları; bireyin akran ilişkileri, okul ortamı ve kitle iletişim araçları gibi unsurlar, toplumsal cinsiyet algısının inşasında belirleyici rol oynamaktadır. Söz konusu etkenler, bireylerin kadın ve erkek rollerine ilişkin bakış açılarını ve tutumlarını önemli ölçüde biçimlendirebilmektedir (Aydın ve Duğan, 2018, s. 90). Tarihsel süreç boyunca kadınlara ve erkeklere atfedilen kalıplaşmış yargıların ve toplumsal rollerin belirginleştiği görülmektedir. Erkeklerden aktif, rasyonel, dışa dönük ve kamusal alanda görünür olmaları beklenirken; kadınlara ise duygusal, şefkatli, yardımsever ve ev içi rollerle sınırlı bir yaşam alanı uygun görülmektedir. Bu doğrultuda, erkeklerin ekonomik üretime katılması ve liderlik pozisyonlarında yer alması meşru sayılırken, kadınların bakım emeği ve ev işleriyle özdeşleştirilmesi toplumsal bir norm haline gelmiştir. Toplum tarafından erkeklik, güç, mantık ve dışa vurumdan uzak duygusal kapalılık ile tanımlanmakta; bu nedenle erkeklerin duygusal ifadeleri, özellikle kamusal alanda, yadırganmaktadır. Kadınlara ise zarafet, duygusallık ve fedakârlık gibi özellikler atfedilerek yaşam alanları aile ve ev ile sınırlandırılmaktadır. Bu durum, özellikle çalışan kadınların ev ve iş yaşamı arasında sürekli bir denge kurma zorunluluğu hissetmesine neden olmaktadır (Gümüşoğlu, 2008, s. 40).

Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri algısı, bireylerin aile yaşamı ile başlayan ve sosyalleşme süreci boyunca devam eden dinamik bir süreçtir. Bu süreçte, farklı sosyal çevrelerin etkisiyle bireylerin tutum ve davranışlarını öğrenmeleri ve benimsemelerinde sosyalleşmenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Sosyalleşme sürecinin etkin olarak işlediği alanlardan biri de üniversite ortamlarıdır. Üniversiteler, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini algılamaları ve bu algıyı gelecek yaşamlarında nasıl yapılandıracakları bakımından kritik bir sosyal bağlam teşkil etmektedir. Bu araştırma üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri algısının görüşleri üzerine yapılmıştır. Bu çalışmanın ana problemi "Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet ve cinsiyet rolleri algısı bakımından görüşleri nelerdir? şeklinde ifade edilmiştir. Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri algılarını inceleyerek, gençlerin bu konudaki düşünce yapılarını ve anlamlandırma biçimlerini derinlemesine ortaya koymayı hedeflemektedir. Literatürde, özellikle Türkiye bağlamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine dair algılarını derinlemesine inceleyen nitel çalışmaların sınırlı sayıda olması, bu araştırmayı daha da anlamlı kılmaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, "Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerine Yönelik Algıları"nı anlayabilmek amacıyla nitel araştırma modeli kapsamında içerik analizi ve görüşmeden oluşan nitel araştırma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yöntem üçgnlemesi yoluyla elde edilmiştir. Toplumsal cinsiyet gibi bireysel, kültürel ve toplumsal boyutları bulunan bir konunun daha derinlemesine anlaşılması için yöntem üçgenlemesi (method triangulation) yaklaşımı benimsenmiştir. Yöntem üçgenlemesi, nitel araştırmalarda farklı veri kaynakları veya veri toplama yöntemlerinin birbirini tamamlayacak biçimde kullanılmasını içermektedir (Houser, 2015; Streubert ve Carpenter, 2011). Bu bağlamda yöntem üçgenlemesi, araştırma konusuna çok boyutlu bir yaklaşım sunar. Görüşme, gözlem ve doküman analizi tekniklerinin eşzamanlı kullanımı, araştırmacının hem katılımcıların öznel deneyimlerini doğrudan anlamasını hem de bu deneyimleri sosyal bağlam içinde gözlemlemesini ve belgeler aracılığıyla desteklemesini mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak amacıyla, aynı olgunun farklı açılardan incelenmesine olanak sağlamaktadır (Guion, 2002).

Nitel araştırma, gözlem, yapılandırılmamış gözlem, görüşme, yapılandırılmamış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39). Nitel araştırma yöntemi ile araştırma problemini yorumlayıcı bir perspektifle ele alınan olay ve olgular kendi bağlamında ele alınırken aynı zamanda bireylerin onlara yükledikleri anlamlar açısından da yorumlanabilmektedir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010, s. 302).

Araştırma deseni, araştırmanın amaçları doğrultusunda belirlenmiş olup, yöntem ve teknik seçimi de bu bakış açısına uygun olarak şekillendirilmiştir. Bu araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerine yönelik algılarını nitel bir yaklaşımla derinlemesine incelemektir. Bu araştırmada ele alınan konu, farklı durumlarla ilişkisel olarak ele alınması gereken çok yönlü bir yorumsama sürecidir. Bu nedenle araştırmanın konusu ve doğasına uygun olarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir perspektifle ele alma imkânı sunar. Bu yöntem, olay ve olguları kendi bağlamı içinde anlamlandırmayı, aynı zamanda insanların bu olgulara yükledikleri anlamları ortaya koymayı hedeflemektedir (Neuman, 2012, s. 224). Nitel araştırmalarda araştırmacının özgün yaklaşımı ön plandadır. Bu bağlamda, ele alınan problem tüm yönleriyle derinlemesine incelenerek anlamlı yorumlara ulaşılması sağlanır. Bu çerçevede, Dilthey, pozitif bilimlerin karşısına sosyal bilimleri konumlandırmış ve bu alanda "anlama"yı temel yöntem olarak önermiştir. Ona göre sosyal bilimlerde açıklamadan çok, anlamaya odaklanılmalıdır (Dilthey, 2012). Bu bağlamda bireyin davranışları, toplumsal bağlamı içinde anlaşılabilir; kişi, eylemlerine toplumsal anlamlar yüklemekte ve başkalarının davranışlarını dikkate alarak hareket etmektedir. Araştırma kapsamında bir grup üniversite öğrencisiyle yapılan görüşmeler aracılığıyla, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıları ve bu algının oluşumuna etki eden faktörler incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri algısı bağlamında nitel araştırma yaklaşımının örneklem belirleme yöntemlerinden olan olasılığa dayanmayan örneklem belirleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklem seçimi tekniği ile örneklem belirlenmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemede araştırmacı, araştırma problemi doğrultusunda evreni temsil eden ya da araştırma problemini en belirgin olarak yansıtabilecek bireylerin veya durumların seçilmesi üzerinden veri toplamıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesi, özellikle homojen olmayan gruplarda, araştırmanın daha kapsayıcı ve açıklayıcı olmasına olanak tanır. Bu yönüyle araştırmacıya, çalıştığı olguyu çok boyutlu olarak anlama fırsatı sunar ve elde edilen verinin yorumlayıcı gücünü artırır (Baltacı, 2018, s.249-250). Bu bağlamda araştırma konusuna ilişkin farklı özelliklere, yaşantılara, bakış açılarına ya da bağlamsal koşullara sahip katılımcılar üzerinden ortak temaları, benzerlikleri ve ayrışmaları ortaya koyabilmektir.

Araştırma olasılıklı olmayan örneklem türlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesi ile derinlemesine görüşme yapılan çalışma grubu 2024-2025 eğitim öğretim yılında, Ankara İli'nde bulunan Gazi Üniversitesi Eğitim ve Fen Fakültesi ile TED Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde farklı bölümlerde ve sınıflarda öğrenim gören, 15'i Kadın (Gazi Üniversitesi 8 Kadın - TED Üniversitesi 7 Kadın), 15'i Erkek (Gazi Üniversitesi 7 Erkek - TED Üniverstesi 8 Erkek) olmak üzere toplam 30 üniversite öğrencisidir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veri toplama araçlarının belirlenmesinde öncelikle toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri konularına ilişkin kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen kuramsal çerçeve doğrultusunda, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" oluşturulmuştur. Nitel verilerin toplanmasında ise görüşme tekniği tercih edilmiş ve bu doğrultuda araştırmacı tarafından geliştirilen "Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu" kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda genellikle görüşme, gözlem ve doküman inceleme olmak üzere üç veri toplama tekniği kullanılmaktadır (Baltacı, 2019, s.374). Araştırma örnekleminde yer alan katılımcıların araştırma konusu hakkında bilgi, duygu ve düşüncelerini ayrıntılı biçimde ifade ettikleri, yaşam öykülerini paylaştıkları veri toplama yöntemi, nitel araştırmalarda "görüşme" tekniği olarak adlandırılmaktadır. Görüşmelerde, sosyo-demografik verilerin ötesine geçilerek katılımcıların deneyim, bilgi ve duygularına yönelik nitel veri elde edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, katılımcılara çok yönlü ve derinlemesine yanıtlar almayı hedefleyen yarı yapılandırılmış soru türleri yöneltilmiştir. Görüşme formunun ilk taslağı oluşturulduktan sonra, bir ölçme ve değerlendirme uzmanı ile iki alan uzmanından sürece ve sorulara ilişkin "uzman görüşü" alınmıştır ve pilot görüşme yapılmıştır. Uzmanlardan ve pilot görüşmeden gelen geribildirimler doğrultusunda görüşme formu yeniden yapılandırılmış; bazı sorular formdan çıkarılmış, araştırmanın alt amaçları gözden geçirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Uzman görüşleriyle revize edilen

bu form temel alınarak, araştırmanın uygulanmasına geçilmeden önce üniversitenin ilgili etik kurulundan gerekli izin alınmıştır. Katılımcılara görüşme öncesinde araştırmayla ilgili gerekli bilgiler sunularak ve görüşmelerin kaydedileceği bilgisi paylaşılmıştır. Görüşmeler yüz yüze olarak gerçekleştirilmiş olup, veriler kayıt altına alınmıştır. Nitel araştırmalarda başvurulan bir diğer veri toplama yöntemi ise doküman analizidir. Doküman analizi, mevcut belgelerden hareketle anlamlı veriler elde edilmesini ve bu verilerin yorumlanarak yeni bir bütünlüğün oluşturulmasını amaçlamaktadır (Creswell, 2002). İçerik analizine veri sağlayacak olan doküman analizi yöntemi araştırmanın amacına yönelik verilere ulaşmak için dokümanların incelenmesi ile gerçekleştirilen bir yöntemdir.

Verilerin Analizi

Görüşmeler yoluyla elde edilen nitel veriler, sistematik bir biçimde okunmuş, değerlendirilmiş **ve** karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu süreçte, araştırma problemi ve amacı doğrultusunda, ele alınan konunun tüm boyutlarını kapsayan bütüncül bir yaklaşım benimsenmiştir. Verilerin çözümleme aşamasında içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. İçerik analizi; metin içerisinde yer alan temaların, kalıpların, ön kabullerin ve örtük anlamların sistematik, dikkatli ve ayrıntılı bir şekilde incelenerek yapılandırılmasını ve yorumlanmasını amaçlayan nitel bir analiz tekniği olarak kullanılmaktadır (Berg ve Lune, 2017, s. 380).

Neuman'a göre içerik analizi, bir metnin veya dokümanın içeriğinin bütüncül bir şekilde analiz edilmesine olanak sağlayan sistematik bir yaklaşımdır. Bu yöntem, verilerin tablo ve çizelgelere dönüştürülerek yapılandırılmasını ve böylece değerlendirilebilir hale getirilmesini mümkün kılar. İçerik analizinde gerçekleştirilen kodlama işlemleri aracılığıyla, araştırma problemiyle ilişkili sıklık, yoğunluk ve kapsama alanı gibi nitelikler ortaya konulabilir. Temel amaç, elde edilen verileri açıklayıcı kavramlar ve bunlar arasındaki ilişkiler doğrultusunda anlamlandırmaktır. Belirli temalar çerçevesinde kodlanan veriler, ilgili temaların kullanım sıklıkları doğrultusunda analiz edilerek hem nicel yöntemin sayısallaştırma kapasitesinden hem de nitel yöntemin yorumlama ve derinlemesine anlama özelliklerinden yararlanılır. Bu bağlamda içerik analizi, benzer verileri belirli temalar ve kavramlar altında toplayarak, bu verileri okuyucunun anlayabileceği sistematik bir yapı içinde sunma ve yorumlama süreci olarak tanımlanabilir (Karataş, 2015, s. 74). İçerik analizi yönteminde, betimsel analizden farklı olarak, verilerin hangi tema ve kategoriler altında toplanacağı önceden belirlenmez. Bu yöntemde, temalar ve kategoriler doğrudan verinin kendisinden türetilir. Bu yönüyle içerik analizi, önceden tanımlı yapılarla çalışan betimsel analizden ayrılır ve daha derinlemesine bir inceleme süreci gerektirir. Araştırma kapsamında kullanılan içerik analizi, verilerden hareketle kodların, bu kodlara ilişkin kategorilerin ve temaların sistematik biçimde oluşturulmasını ve bu yapıların yorumlanmasını içeren bir yaklaşımdır. Dolayısıyla, bu yöntem yalnızca verinin betimlenmesiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda örtük anlamların, ilişkilerin ve yapısal örüntülerin ortaya çıkarılmasını hedefler (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

BULGULAR

Bu bölümde, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri bağlamında oluşturulan kuramsal çerçeve ile üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizi sunulmaktadır. Analiz sürecinde ortaya çıkan ana temalar doğrultusunda elde edilen bulgular, belirli başlıklar altında sistematik bir biçimde sunulmaktadır. Özellikle görüşme veya gözlem yönteminin kullanıldığı araştırmalarda betimleme ve alıntılama nitel raporlaştırmada temeli oluşturmaktadır (Patton, 2018, s.503). Bu sebeple görüşmelerden elde edilen veriler yorumlanırken doğrudan alıntılara da sık sık yer verilmiştir. İlgili alıntıların sonunda parantez içinde, öğrencilerin üniversite ve cinsiyetlerine göre kodları olan 'GK1, TE1' gibi kodlar ve Kodlama Anahtarı Çizelgesi' ndeki tematik kodların birleşimiyle ortaya çıkan ifadeler yer almaktadır. Örneğin 'GK4/T2a' ifadesi, görüşme sırasına göre dördüncü sırada yer alan ve GK4 olarak kodlanan Gazi Üniversite'sindeki kadın katılımcının, 'T2a' yani 'Meslek seçiminde geleneksel cinsiyetçi yaklaşım" temasına ilişkin görüşlerini ifade etmektedir. Böylece metindeki alıntılar bu parantez içi ifadelere göre daha akıcı biçimde değerlendirilebilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Üniversite	Cinsiyet	Katılımcı Numaraları	F	(%)
Gazi Üniversitesi	Kadın	GK1, GK2, GK3, GK4, GK5, GK6, GK7, GK8	8	53,3
Gazi Üniversitesi	Erkek	GE1, GE2, GE3, GE4, GE5, GE6, GE7	7	46,7
Toplam			**15**	**100**
Üniversite	**Cinsiyet**	**Katılımcı Numaraları**	**F**	**(%)**
TED Üniversitesi	Erkek	TE1, TE2, TE3, TE4, TE5, TE6, TE7, TE8	8	53,3
TED Üniversitesi	Kadın	TK1, TK2, TK3, TK4, TK5, TK6, TK7	7	46,7
Toplam			**15**	**100**

Tabloya göre Gazi Üniversite'sindeki katılımcıların %53,3'ü kadın (8kişi), %46,7'si erkek (7kişi), TED Üniversite'sindeki katılımcıların %53,3'ü erkek (8kişi), %46,7'si kadındır (7kişi).

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Aile İçi Roller, Sorumluluklar ve İzinler

Tablo 2. Katılımcıların Aile içindeki Kadın ve Erkeğin Sorumluluklarına Yönelik Görüşleri

Sorumluluk Algısı	Gazi Üniversitesi Öğrencileri	TED Üniversitesi Öğrencileri	F	(%)
Geleneksel roller (kadın: ev işleri, erkek: maddi geçim)	GE5	TE1, TE7	3	10,0
Eşitlikçi roller (ev içi ve dışı ortak paylaşım)	GK1,GE1,GK2,GK3, GK4,GK5, GE2,GE3,GK6, GK7,GK8,GE4,GE6,GE7	TK1,TK2,TK3,TK4,TK5 TK6,TK7, TE2, TE3, TE4, TE5, TE6, TE8	27	90,0
Toplam	**15**	**15**	**30**	**100**

Tabloya göre, Gazi Üniversitesi ve TED Üniversitesi öğrencilerinde eşitlikçi aile yapısı daha çok benimseniyor; Araştırmada yer alan 30 üniversite öğrencisine, "Aile içindeki kadın ve erkeğin başlıca yükümlü olduğu sorumluluklar nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 27'si (%90,0), kadın ve erkeğin aile içi sorumluluklarının eşit bir şekilde paylaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu öğrenciler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini reddederek, ev içi ve dışı sorumlulukların cinsiyetten bağımsız olarak paylaşılması gerektiğini savunmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu, toplumsal cinsiyete dayalı rol ayrımlarının çağın gerekleriyle uyuşmadığını belirtmiş; kadınların yalnızca ev işleriyle, erkeklerin ise yalnızca maddi geçimle ilişkilendirilmesinin artık geçerliliğini yitirdiğini vurgulamıştır.

Gazi ve TED Üniversite'si katılımcılarının soruya eşitlikçi roller cevabını veren bazı katılımcıların cevapları şöyledir:

> "Hepsinin eşit dağılması gerekir. Ben şuna inanmıyorum. Kadın yemek yapmalıdır, erkek sadece çalışmalıdır. Bunun yerine her iki tarafında belli zamanlarda farklı görevleri üstlenmesi gerekiyor… Örneğin; çalışmak olsun, yemek yapmak olsun, çocuk bakımı olsun bu sorumluluklar paylaşılmalıdır." (GK1/T1b).

> "Belirli sorumluluklar, kalıplar olduğunu düşünmüyorum. Duruma göre, şartlara göre her ikisi de sorumluluk alabilir. Kadına ya da erkeğe dair belli bir kalıbın olduğunu düşünmüyorum ikisi de sorumluluk almalıdır…" (GE2/T1b).

> "Bana göre iki tarafında eşit sorumlulukları olması gerekiyor. Şuanda olduğu gibi erkeğin çalışıp, kadının evde durmaması gerekiyor. Kendi ailemde de bu şekilde gördüm ben. Her ikisi de çalışıyordu. Çocuklarla ilgilenmek, geçimi sağlamak, aile içi düzeni sağlamak her ikisinin de sorumluluğunda…" (TE3/T1b).

Gazi ve TED Üniversite'si katılımcılarının soruya geleneksel roller cevabını veren toplamda üç katılımcının cevapları şöyledir:

> "Bence erkeğin aile içinde biraz daha toparlamaya yönelik sorumlulukları olduğunu düşünüyorum. Kenetlenme, böyle her şekilde destek olması baba faktörü için önemli... Kadın için de biraz daha duygusal yönden toparlamaya çalışması gerekiyor." (TE1/T1a).

> "Erkek az düzeyde de olsa ev işlerine yardımcı olur. Kadın biraz daha fazla olur. Kadın ve erkek aile gelirine katkı sağlar ve ev düzenini sağlar. Kadının ev düzenini sağlamak daha ağır gelir… Gelir kısmı her ikisinde de olmalıdır." (GE5/T1a).

> "Bence maddi anlamda erkeğin daha güçlü olması gerekiyor. Onun dışında ev işlerinde ve çocuk bakımında kadının yükümlülüğü olmalı…" (TE7/T1a).

Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında Meslek Seçimi Üzerindeki Etkiler

Tablo 3. Katılımcıların Kadın ve Erkeğe Atfedilen Meslekler Seçimi Sorusuna Yönelik Görüşleri

Meslek Seçimleri	Gazi Üniversitesi	TED Üniversitesi	F	(%)
Geleneksel Cinsiyetçi Yaklaşım	GK1, GE5, GE6	TE8	4	13,3
Eşitlikçi / Modern Yaklaşım	GK2, GK3, GK4, GK5, GK8, GE2, GE4	TK4, TK7, TE2, TE5	11	36,7
Biyolojik Farklılığa Yönelik Yaklaşım	GK6, GK7, GE1, GE3, GE7	TK6, TE3, TE4, TE6, TE7	10	33,3
Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılara Eleştiri	-	TK1, TK3, TK5,	3	10,0
Cinsiyet Eşitliği Yaklaşımı	-	TK2, TE1	2	6,7
Toplam	**15**	**15**	**30**	**100**

Tabloya göre katılımcıların %36,7'si meslek seçiminde eşitlikçi/modern yaklaşım olarak cevabını vermiştir. Bu görüşe Gazi Üniversitesi katılımcıların %23,3'ü eşitlikçi yaklaşımı belirtirken, TED Üniversitesi katılımcıların %13,4'ü eşitlikçi yaklaşım olarak görüş bildirmiştir. Katılımcıların %33,3'ü biyolojik farklılığa yönelik yaklaşım olarak Gazi Üniversitesi (5kişi) ve TED Üniversitesi (5kişi) bu görüşü bildirmiştir. Katılımcıların %13,3'ü Gazi Üniversitesi (3kişi) ve TED Üniversitesi (1kişi) geleneksel cinsiyetçi yaklaşım cevabını vermiştir. Katılımcıların %10,0'u TED Üniversitesi'nden sadece kadın katılımcılar tarafından toplumsal cinsiyet kalıp yargılara eleştiri yaklaşım olarak görüş bildirmiştir. TED Üniversitesi katılımcılardan %6,7'si cinsiyet eşitliği yaklaşım cevabını verirken, Gazi Üniversitesi katılımcıları bu yaklaşım hakkında görüş bildirmemiştir.

Gazi ve TED Üniversitesi'nin bazı katılımcılarının Eşitlikçi yaklaşım görüşünü bildiren görüşleri şöyledir:

> "Yapabilir bence… Sadece iş hayatına çok girmediğim için dışarıdan gördüğüm birkaç spesifik meslekler var. Mesela madencilik erkekler yapabilir ama öğretmenlik, doktorluk gibi bu meslekleri herkes yapabilir ya da patron olmak, şirket kurmak gibi…" (GK2/T2b).

> "Meslek seçimi olarak bireyler özgür. Kadın da erkeğin yaptığı işi, erkek de kadının yaptığı mesleği yapabilir. Ama mesela işte bazı işler kadının eline yakışır, bazı işler de erkeği eline yakışır. Her erkek kadının yatığı işi yapamaz ya da her kadın erkeğin yaptığı işi yapamaz. Ama kendilerini geliştirirlerse, eğitimini alırlarsa o zaman her iki kişi de her mesleği yapabilir…" (TE5/T2b).

Gazi ve TED Üniversitesi'nin bazı katılımcılarının Biyolojik Farklılığa Yönelik Yaklaşıma verdiği cevaplar şöyledir:

> "Aslında yapabilir ama bazı meslekler gerçekten fiziksel anlamda özellikle inşaat işlerinde, mühendislik kısmını geçiyorum ama kalifiye eleman olarak çalışırken; kadınların bunu yapabileceğini pek düşünmüyorum. Hem ağır yük kaldırıyorsun hem de fiziksel güç olarak eşit değiliz. Bu konuda bakarsak erekler biraz önde ama bunun dışında diğer meslekleri hem kadın hem erkek yapabilir. Böyle bir ayrım kalmadı artık." (GK7/T2c).

> "Kadına en çok yakıştırdığım ve rahat edebilecek mesleğin öğretmenlik olduğunu düşünüyorum. Ancak tabi diğer bütün meslek gruplarında kadın yer alabilir, almalıdır da… Ancak şöyle de bir durum var, benden işinde ağır fiziki işlerde kadının yapamayacağını düşünüyüm. Bu konuda mesela eşitlik değil, biyolojik bir farklılık, doğal bir süreç… En azından fiziki işleri erkek tarafından yapılmasını tercih ederim." (TE3/T2c).

Gazi ve TED Üniversitesi'nin bazı katılımcılarının Geleneksel Cinsiyetçi Yaklaşıma verdiği cevaplar şöyledir:

> "Gene bunda da cinsiyetçilik var maalesef… Ben gerçekten şuna inanıyorum; Kadın ve erkeğin gücü eşit olmadığından dolayı mesela inşaat mühendisi olsun bunlara erkekler daha yatkın olabilir. Ya da örgü, terzilik gibi bu tür şeyler kadınlar belki daha ilgili olduğu için daha yatkın olabilir…Mesela ben hiç babamın örgü ördüğünü görmedim, annemin de tuğlayı üst üste koyup bir şeyi onardığını görmedim…" (GK1/T2a).

> "Günümüzde kadın ve erkeğe atfedilen mesleklerin farkı sadece erkeklerin daha çok kas gücü gerektiren mesleklere yönelmesi, kadınların da daha ince iş gerektiren mesleklere yönelmesi gibi oluyor… Bunun değişmesi gerektiğini çok düşünmüyorum. Bunlarda geçmişten gelen geleneksel normlardan kaynaklı olduğunu düşünüyorum…" (TE8/T2a).

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ev İçi İş bölümü

Tablo 4. Katılımcıların Ev İçi Emeği ile İlgili Kadınsı ya da Erkeksi Olarak Kabul Edilebilecek Özelliklere Yönelik Görüşleri

Yaklaşım Türü	Gazi Üniversitesi	TED Üniversitesi	F	(%)
Eşitlikçi İş Bölümü	GK1, GK2, GK5, GE1, GE4, GE5, GE7	TK1, TK2, TK5, TK6, TE1, TE2, TE3, TE4, TE5, TE8	17	56,7
Cinsiyetçi İş Bölümü	GK3, GK4, GK6, GK7, GK8, GE2, GE3,GE6	TK3, TK4, TK7, TE6, TE7	13	43,3
Toplam	**15**	**15**	**30**	**100**

Tabloya göre, Gazi Üniversitesi (7 kişi) ve TED Üniversitesi (10 kişi) katılımcılarının %56,7'si ev içi emeğinde eşit sorumluluk temelli iş bölümü görüşünü bildirirken; katılımcıların %43,3'ü ev içi emeğinde cinsiyetçi yaklaşımı cevabını vermişlerdir. Eşitlikçi yaklaşım görüşünü bildiren katılımcılardan toplamda erkek katılımcı 10 kişi iken; kadın katılımcı 7 kişidir. Gazi ve TED Üniversite'si kadın ve erkek katılımcılardan bazılarının ev içi emeğinde kadınsı ya da erkeksi özelliklere eşit sorumluluk temelli iş bölümü olarak verdiği cevaplar şöyledir**:**

> "Ev içi emeği yani yapılan görevler hakkında mesela benim babam ütü de yapar, katlar koyar çamaşırları. Hani nevresimleri değiştirir, sürür etrafı onun için dediğim gibi hem kadın hem erkek olarak bence dediğim gibi fark etmiyor…" (GK1/T5a)

> "Şöyle şimdi ben deprem yaşadım az çok biliyorsunuz bunu en çok hani zor zamanda gözlemlemiştim. Yoksa günlük hayatta benim için bir farkı yok işte eve gelir sağlama, evin içindeki davranışlarda kadın ve erkek olarak ayırmıyorum. Ama çok hassas zamanlarda fiziksel olarak erkek daha güçlü olduğu için daha soğukkanlı olmak zorunda kalabiliyor. Kadın da evin içinde kalıp evin içinde yardım ediyor. Bunlar çok hassas durumda böyle olabiliyor. Ama benim görüşüm olarak günlük yaşantımızda böyle bir ayrım yok." (GK2T5a)

> "Ev içi emeği ben kendi görüşlerimi aktarırsam eğer ev işleri olsun, çocuklara olan maddi ve manevi destek olsun bunları kadın ve erkek ikisi bir arada götürmeli. Erkek sadece eve para getirip, dışarıda gezip tozup devam etmemeli kadın bütün işi yapmamalı. Böyle bir algı kesinlikle olmamalı. Kabul edilecek bir özellik de değil kesinlikle yani. Bence ikisi de eşit olarak yani evlilik sonuçta evlendikten sonra kadın sen bunu yap erkeksen bunu yap, para getir değil. Bu yıllardır süren bir şey bu çok yanlış bir şey ama kesinlikle ben ilerde oğluma da kızma da anne ve babanın çok eşit şartlarda eşit bir şekilde hani devam ettiğini kesinlikle göstermek isterim yani." (TK1/T5a)

> "Aslında ev içerisindeki durumlarda hani bir evin işte ev işidir temizliği kadın, kadınsı görünse de bence tamamen o anki koşulda hani kimin yapması daha rahatsa o yapabilir. Erkeksi olarak da toplum için işte alışveriş yapmak mesela işte hani atıyorum bir çocuklara kadın bakıyorsa çocukları işte okula götürüp getirmek gibi hani daha basit şoförlük ama böyle olmaz. Evde kim müsaitse onun o işler yapması gerekiyor." (TK2/T5a)

Gazi ve TED Üniversite'si kadın ve erkek katılımcılardan bazılarının ev içi emeğinde kadınsı ya da erkeksi özelliklere cinsiyetçi iş bölümü olarak verdiği cevaplar şöyledir:

> "Bu konuda çocuk bakımı sanki bir tık daha kadınsı, çocuklara bakması açısından. Çünkü benim gördüğüm erkekler bir iş beceremeyen para basma makineleridir. O yüzden daha insancıl konularda özellikle çocuğun bakımı konusunda benim gördüğüm hep kadınlardı. Ama yani öbür türlü amelelik olan ev işlerine bakarsak, biraz daha çocuk bakımı kadınlara kalıyor." (GK4/T5b)

"Temizlik, ev işleri vesaire daha kadınsı özelliklerdir. Ev yemeklerini yapmak, işte düzenlemek, eşine destekçi olmak, dış dünyaya karşı ona bir özgüven sağlamak. Erkek içinse; dış dünyanın kötü şeylerinden ailesini korumak ve ailesine bakmak. Bunlar yani eşine yardımcı olmak...." (TE7/T5b).

Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma Hayatı

Tablo 5.Katılımcıların Kadın ve Erkeğin Çalışma Hayatında Çalışma Süresi, Maaş ve Statü Alanlarında Farklılıkların Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Toplumsal Cinsiyet ve Çalışma Hayatı	**Cinsiyet**	**Fark Var**	**F**	**(%)**	**Fark Yok**	**F**	**(%)**	**Bir Fikrim Yok**	**F**	**(%)**
Gazi Üniversitesi	Kadın	GK1, GK2, GK3, GK4, GK5, G6, GK6, GK7, GK8	8	53,3	-			-		
	Erkek	GE1, GE2, GE4, GE5, GE6,GE7	6	40,0	GE3	1	6,7	-		
Toplam	**15**		**14**	**93,3**		**1**	**6,7**			
TED Üniversitesi	Kadın	TK1, TK2, TK4, TK5, TK6, TK7	6	40,0	-			TK3	1	6,6
	Erkek	TE1, TE2, TE3, TE4, TE6, TE7,	6	40,0	TE5	1	6,7	TE8	1	6,7
Toplam	**15**		**12**	**80,0**		**1**	**6,7**		**2**	**13,3**

Tabloya göre Gazi Üniversitesi kadın katılımcıların tamamı %53,3 ve erkek katılımcıların %40,0 fark var cevabını verirken; TED Üniversitesi erkek ve kadın katılımcıların eşit olarak %40,0' ı fak var cevabını vermiştir. Gazi Üniversitesi ve TED Üniversitesi katılımcılarından fark yok cevabını veren sadece erkek katılımcılardan %6,7'dir. Gazi üniversitesi katılımcıları bir fikrim yok cevabı hiç tercih edilmezken, TED Üniversitesi katılımcılarının %13, 3'ü bir kadın ve bir erkek katılımcı bir fikrim yok cevabını vermiştir.

Gazi ve TED Üniversitesi'nin bazı kadın ve erkek katılımcılarının çalışma hayatında cinsler arasında fark var olarak verdiği cevaplar şöyledir:

"Yani benim elimde değil tabi ki de farklılıklar var. Maaş hani genel olarak kadının bir tık daha az olabilir ama bu da bir tık statü farkından kaynaklanıyor yani aynı statüde olan bir kadın, bir erkek olsa büyük ihtimalle erkek daha fazla maaş alırdı. Bir tane şey görmüştüm. İnternette işte oyuncularla alakalıydı, kadın ve erkek oyuncular vardı ve hani kadınlar her zaman ne kadar daha az maaş aldıklarından bahsediyorlardı." (GK1/T7a).

"Yani tabi ki de var. Ben şimdi iki ebeveyni polis memuru olup, rütbeleri falan her şeyleri aynı olan bir ailenin çocuğu olarak bir kere görev yazılma miktarı, üstlerinden gördükleri muamele ondan sonra çocuk bakım izinleri vesaire bunlar tabi ki de kadın erkekleri de değişiyor. Bence değişiklik olması gerekiyor. Böyle pozitif ayrımcılık kısmında iki cinsiyete de yapılabilecek yerler var onu öyle düşünüyorum ama maaş konusunda bu konuda ben sinirliyim." (GK4/T7a).

"Var bence çünkü daha önceki soruda da bahsetmiştim. Asker muhabbeti evet orada mesela askerde çalışan kadınlar biraz daha az maaş alıyor. Çünkü masa başı bir iş ve kolay bir iş olarak gözüküyor. Toplumda ama ben bunun yanlış olduğunu düşünüyorum eğer bir çatı altında aynı mesleği yapıyorsanız her iki cinsiyetinde aynı maaşı almasını düşünüyorum ve bunun da doğru olduğunu düşünüyorum." (TE1/T7a).

Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Psikolojik, Sosyal ve Politik Alana Yönelik Görüşler

Tablo 6. Katılımcıların Kadın ve Erkeğin Psikolojik, Sosyal ve Politik Alanda Farklılıkların Olup Olmadığına Yönelik Görüşleri

Cinsler Arası Psikolojik, Sosyal ve Politik Farklar	Cinsiyet	Fark Var	F	(%)	Fark Yok	F	(%)	Bir Fikrim Yok	F	(%)
Gazi Üniversitesi	Kadın	GK1, GK2, GK3, GK4, GK5, GK6, GK7, GK8	8	53,3	-			-		
	Erkek	GE2, GE3, GE5, GE6, GE7, GE1	6	40,0	-			GE4	1	6,7
Toplam	**15**		**14**	**93,3**					**1**	**6,7**
TED Üniversitesi	Kadın	TK1, TK2, TK3, TK4, TK5, TK6, TK7	7	46,7	-			-		
	Erkek	TE3, TE4,TE6, TE7, TE8	5	33,3	TE1, TE2	2	13,3	TE5	1	6,7
Toplam	**15**		**12**	**80,0**		**2**	**13,3**		**1**	**6,7**

Tabloya göre Gazi Üniversitesi kadın katılımcıların tamamı %53,3 ve erkek katılımcıların %40,0 fark var cevabını verirken; TED Üniversitesi erkek katılımcıların %46,7'sı ve kadın katılımcıların %33,3'ü fak var cevabını vermiştir. Gazi Üniversitesi katılımcılarından fark yok cevabı tercih edilmezken; TED Üniversitesinde sadece iki erkek katılımcı %13,4'ü cevap vermiştir. Gazi Üniversitesi ve TED Üniversite katılımcılarından sadece birer erkek katılımcı (%6,7) bir fikrim yok cevabını vermiştir.

Gazi ve TED Üniversitesi'nin bazı kadın ve erkek katılımcılarının cinsler arasında psikolojik, sosyal ve politik açıdan fark var olarak verdiği cevaplar şöyledir:

> "Psikolojik ve sosyal olarak evet, farklılıkların olduğunu düşünüyorum. Psikolojik olarak, erkekler daha dayanıklı. Çoğunluğu kast ederek söylüyorum örneğin; kriz yönetiminde… Sosyal alanda da kadın ve erkek arasında tabi ki de fark var. Dışarı çıkma saatlerinde bile başımıza türlü işler gelme ihtimali bir erkeğe göre çok daha yüksek. Ama tabii günümüzde artık erkeklerin de başına her şey gelebiliyor. Ama yine de farklılıklar var, kadın fiziksel olarak güçsüz görüldüğü için doğası gereği o yüzden daha böyle tehditlere açık gibi görünüyor. O yüzden sosyal alanda sorun olabiliyor ya da farklılıklar olabiliyor. Hani burada da fark var demek ki kadın siyasetçi sayısı çok daha az. Bunlar benim çok ilgilendiğim alanlar değil ama gözlemlediğim kadarıyla evet fark var." (GK6/T8a).

> Ben kadın ve erkekte psikolojik bir fark olabileceğini düşünmüyorum ama erkeğin psikolojisi genelde daha güçlüdür ama yani kadınlar da çok zor şeyler yaşayabiliyor dediğim gibi özellikle bu dışarıda maruz kaldığı kötü olaylar neticesinde şiddet, taciz kısmında artık kız ve erkek olarak ayıramam. Ama yine de yoğunluk olarak kadınlara karşı olduğunu düşünüyorum. Onların maruz kaldığını düşünüyorum. Hani psikolojik olarak daha güçlü erkekler gözüküyor ama bence kadınların yaşadığı şey bence günümüzde daha ağır şeyler olduğu için belki iki kere düşünüyorlar. Sokağa çıkma saatinde yine iki kere düşünüyorlar. Ben o kadar düşünmüyorum ama kadınlar bunu düşünmek zorunda kalıyor. Maalesef bunu psikolojisi kaldırıyorsa, bence erkekten zayıf diyemem. Sosyal bakımdan aslında sosyal statü olarak genelde erkekler daha üst makam mevkilerde yer alıyorlar. Keza politikada da aynı şekilde kadın politikacı sayısı çok az ve açıkçası başarılı da değil, yani başarılı olmuş kadın politikacı düşündüğümde Türkiye açısından baktığımızda politikada Tansu Çiller'inde tek başına bunu yönettiğini düşünmüyorum. Politikada geride olduklarını düşünürüm kadınların ama belki psikolojik olarak daha güçlü olduklarını düşünebilir." (GE3/T8a).

> Psikolojik olarak da kadınlar daha güçlü kadınların psikolojisi gerçekten güçlü bence, dışarıya yansıtmamaları olsun, canı acıyor ya da böyle çok üzücü bir şey olmuş olsun, onu düşünüyor falan dışarıya yansıtmıyor daha böyle donuklar. İyi bir anlamda bu arada ama böyle de bir farklılık var, erkekler direkt belli ediyor yani istemsiz mutluysa, mutlu. Yani şu an günümüzde hiç siyasetçi kadın yok ne yazık ki. Hani kadın da girebilir, erkek de siyasi hayata atılabilir. Ama günümüzde ne yazık ki erkekler daha baskın." (TE4/T8a)

> "Var, özellikle bizim toplumumuzda kadınları işte politik bir düşüncede çok barındırmıyorlar. Politik olarak konuşma haklarını ellerinden almaya çalışıyorlar. Ataerkil bir toplumdan da geldiğimiz için işte kadın evde otursun, evin yemeğini yapsın, onu yapsın, bunu yapsın... O yüzden de çok büyük bir statü farkı var. Sosyal ve psikolojik olarak da farklılıklar var. Sosyal olarak da kadının evde oturması, erkeğin çalışması, erkeğin gezmesi, kadının ev işlerine bakması gibi sosyal farklılıklar var." (TK4/T8a)

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada, Gazi Üniversitesi ve TED Üniversitesi katılımcılarının aile içinde kadın ve erkeğin sorumluluklarına yönelik algılarına ilişkin çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde hem Gazi Üniversitesi hem de TED Üniversitesi katılımcılarının çoğunun eşitlikçi rolleri desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Toplam 30 öğrenciden elde edilen veriler doğrultusunda, katılımcıların %90'ının (27 öğrenci) eşitlikçi rolleri benimsediği, yalnızca %10'unun (3 öğrenci) geleneksel rolleri savunduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, her iki üniversitedeki öğrenciler arasında toplumsal cinsiyet rollerine dair algıların büyük ölçüde dönüşmekte olduğunu ve eşitlikçi değerlerin daha yaygın hale geldiğini göstermektedir. Devlet ve vakıf üniversitelerinden katılımcılar arasında belirgin bir tutum farkı gözlenmemesi, toplumsal cinsiyet algısındaki dönüşümün kurumlar arası yapısal farklılıklardan bağımsız olduğunu göstermektedir. Kadın katılımcıların tamamının eşitlikçi yaklaşımları benimsemiş olması, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalığın kadınlar arasında daha güçlü biçimde yerleştiğine işaret etmektedir. Özellikle erkek öğrencilerin de ev içi iş bölümünün paylaşılması gerektiğine dair düşünceleri, hegemonik erkeklik kavramına yönelik farkındalığın arttığını ortaya koymaktadır (Connell & Messerschmidt, 2005). Bu dönüşüm, bireysel düzeyde ataerkil normlara karşı gelişen eleştirel bir bilinçlenmeye işaret etmektedir Buna karşın, geleneksel rolleri savunan yalnızca üç katılımcının tamamının erkek olması, toplumsal cinsiyet normlarının erkekler açısından daha dirençli olabileceğini düşündürmektedir. Araştırma bulguları, Türkiye bağlamında yapılan benzer çalışmalarla da örtüşmektedir. Çalışmanın bu bulgularının Özcan (2012) tarafından yapılan doktora tez çalışmasında da üniversite öğrencilerin toplumsal cinsiyet tutumlarında geleneksel tutumdan eşitlikçi tutuma doğru olumlu yönde anlamlı bir değişim yarattığı görülmektedir.

Araştırma bulguları, üniversite öğrencilerinin kadın ve erkeğin meslek seçimine ilişkin yaklaşımlarında toplumsal cinsiyet rollerinin önemli bir rol oynamaya devam ettiğini ortaya koymaktadır. Gazi Üniversitesi'nde eşitlikçi/modern yaklaşımı benimseyen katılımcı sayısının TED Üniversitesi'ne kıyasla daha fazla olması dikkat çekicidir. Gazi Üniversitesi'nden 7 katılımcı, TED Üniversitesi'nden ise 4 katılımcı toplam 11 katılımcı (%36,7) eşitlikçi/modern yaklaşımı benimserken, katılımcıların %33,3'ü biyolojik farklılıklara dayalı yaklaşımı benimsemiştir. Bu fark, Gazi Üniversitesi'ndeki bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha belirgin bir şekilde eşitlikçi değerlere yöneldiğini ya da bu konuda daha güçlü bir farkındalığa sahip olduklarını düşündürebilir. Katılımcıların %13,3'ü ise geleneksel cinsiyetçi yaklaşımı benimsemiştir. Bu kategoriye giren katılımcılar, mesleklerin kadınlara ya da erkeklere göre uygun olduğunu savunmuş, toplumsal normlara ve ataerkil kalıplara dayalı bir görüş sergilemiştir. Katılımcıların %10,0'u toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına doğrudan eleştiri getirirken, katılımcıların %6,7'si ise cinsiyet eşitliği vurgusunu açıkça ifade etmiştir. Bu durum sadece TED Üniversitesi bireyleri tarafından belirtilmiştir. Bu yaklaşıma yönelik olumlu bir eğilim olduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, özellikle genç bireyler arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalığın artmakta olduğunu; ancak geleneksel normların ve biyolojik indirgemeci yaklaşımların hâlâ etkili olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, öğrenciler arasında toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklı bakış açılarının bir arada var olduğunu ve bu çeşitliliğin özellikle üniversite türü ve bireysel farkındalık düzeylerine bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Araştırma bulguları, Türkiye bağlamında yapılan benzer çalışmalarla da örtüşmektedir. Çalışmanın bu bulgularının Gül ve Öcal (2021) tarafından yapılan araştırmasında öğrencilerin meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin eşitlikçi toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşlerinin cinsiyet, sınıf ve bölüm değişkenlerine göre farklılık gösterdiği bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırmada katılımcılara yöneltilen "Ev içi emeğin kadınsı ya da erkeksi nitelik taşıyıp taşımadığına" dair soruya verilen yanıtlar, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik farklı algıların devam ettiğini, ancak eşitlikçi yaklaşımların da genç bireyler arasında anlamlı bir yer edinmeye başladığını göstermektedir. Gazi Üniversitesi 7 katılımcı ve TED Üniversitesi 10 katılımcı olmak üzere toplamda %56,7'lik bir kesim, ev içi emeğin eşit sorumluluk temelinde yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılığın, özellikle eğitimli genç bireyler arasında giderek yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. Eşitlikçi görüşlerin erkek katılımcılar arasında sayıca daha fazla olması (10 erkek, 7 kadın), erkeklerin de geleneksel erkeklik rollerini sorgulamaya başladığını göstermektedir. Bu, Connell'in (2005) "yumuşak erkeklik" ya da "eşitlikçi erkeklik" kavramlarına karşılık gelebilecek biçimde, erkeklerin daha fazla bakım emeğine ve ev içi sorumluluğa katılım göstermeye başladığına işaret etmektedir. Buna karşılık, %43,3 oranında katılımcının ev içi emeği hâlâ cinsiyetçi temelde değerlendirmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin hâlen güçlü biçimde içselleştirildiğini göstermektedir. Eşitlikçi söylemlerin yaygınlaşmasına karşın, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı geleneksel normların etkisini yitirmediği; özellikle ev içi iş bölümünde cinsiyetçi pratiklerin sürdüğü görülmektedir. Altıparmak ve Demircan (2023) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ev işlerinden ebeveynlerin her ikisinin de sorumlu olması

gerektiğini düşündüğü görülmüştür. Buradan hareketle öğrencilerin ev içi işlerde eşitlikçi bir tavır benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmada, Gazi ve TED Üniversiteleri katılımcılarının kadın ve erkeklerin iş yaşamında çalışma süresi, maaş ve statü gibi temel alanlarda cinsiyete dayalı farklılıkların varlığına ilişkin algılar incelenmiştir. Elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin hem bireysel deneyimler hem de kurumsal farkındalık düzeyleri açısından nasıl algılandığına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Gazi Üniversitesi katılımcılarının büyük çoğunluğu, özellikle kadın katılımcıların tamamı (%53,3), çalışma yaşamında cinsiyete bağlı farklılıkların var olduğunu belirtmiştir. Erkek katılımcıların da %40'ının bu yönde görüş bildirmesi, erkeklerin de bu eşitsizlikleri belirli ölçüde fark ettiğini göstermektedir. TED Üniversitesi kadın ve erkek katılımcıların eşit oranda (%40) fark olduğunu ifade etmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair algının bu üniversitede daha eşitlikçi bir düzlemde geliştiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte, her iki üniversitede de "fark yok" cevabını veren katılımcıların yalnızca erkeklerden oluşması (%6,7), cinsiyetler arası eşitsizliklerin deneyimle doğrudan ilişkili olduğunu ve kadınların bu eşitsizlikleri daha somut biçimde yaşadığını ortaya koymaktadır. Bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini fark etmeleri, yaş, sosyal çevre, kişisel deneyim ve eğitsel geçmiş gibi çeşitli etkenlere bağlı olarak değişebilmektedir. Genel olarak, her iki üniversitedeki katılımcıların önemli bir bölümünün iş yaşamında cinsiyete dayalı farklılıkların farkında olması, bu eşitsizliklerin toplumsal düzeyde tanınmakta olduğunu göstermektedir. Literatürde sıklıkla vurgulanan bu durum, kadınların erkeklere kıyasla daha düşük ücret aldığı, daha az terfi şansı bulduğu ve iş güvencesi açısından daha dezavantajlı konumda yer aldığı bulgularıyla örtüşmektedir (Özvarış, 2015, s.42).

Bu araştırma kapsamında, Gazi Üniversitesi ve TED Üniversitesi'nden katılımcıların kadın ve erkeğin psikolojik, sosyal ve politik alanlardaki farklılıklarına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Gazi Üniversitesi ve TED Üniversitesi'nden elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, katılımcıların büyük bir kısmının bu alanlarda cinsiyete bağlı farklılıklar olduğuna inandıklarını ortaya koymuştur. Gazi Üniversitesi kadın katılımcıların tamamı %53,3 ve erkek katılımcıların %40,0 fark var cevabını verirken; TED Üniversitesi erkek katılımcıların %46,7'sı ve kadın katılımcıların %33,3'ü fak var cevabını vermiştir. Gazi Üniversitesi katılımcılarından fark yok cevabı tercih edilmezken; TED Üniversitesinde sadece iki erkek katılımcı %13,4'ü cevap vermiştir. Bu sonuçlar, toplumsal cinsiyetin bireylerin psikolojik, sosyal ve politik deneyimlerine yansıyan farklılıklar doğurduğu yönündeki literatürle örtüşmektedir. Uluç ve Küçük (2022) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, kadınlar hem dar hem de geniş anlamda erkeklere göre daha az siyasal katılımda bulunmaktadırlar. Erkeklere göre daha az oy verme davranışında bulunan kadınlar, aynı zamanda erkeklere göre siyasete daha az ilgi göstermekte, daha az bilgiye sahip olmakta ve daha az eylemde bulunmaktadır görüşüyle elde edilen bulgulara paralellik göstermektedir. Benzer şekilde, Connell'in (1995) Hegemonik Erkeklik Kuramı da erkekliğin toplumsal olarak üstün konumlandırıldığı yapılarda kadınların politik ve sosyal katılım açısından daha sınırlı deneyimlere sahip olduğunu savunur. Bu bağlamda, kadın katılımcıların fark algısının yüksek olması, bu sınırlamaların farkındalığını da yansıtmaktadır. Üniversite öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu kadın ve erkek arasında bu alanlarda belirgin farklar olduğunu ifade etmiş, özellikle kadın katılımcılar bu farkları daha yüksek oranlarda dile getirmiştir.

Öneriler

Bu araştırma kapsamında üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiş ve sunulmuştur:

- Araştırma gelecek çalışmalarda farklı coğrafi bölgelerde yer alan üniversitelerden daha geniş örneklemlerle karma yöntem ile ele alınıp incelenmesi önerilmektedir.
- Elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların kuşaklar arası değişim gösterdiğini ve özellikle eğitimli genç bireyler arasında eşitlikçi yaklaşımların daha yaygın hale geldiğini göstermektedir. Ancak, geleneksel rollerin hâlen belirli bireylerde karşılık buluyor olması, cinsiyetçi kalıp yargıların toplumun tüm kesimlerinde tam olarak aşılmadığını da ortaya koymaktadır. Bu nedenle, üniversitelerde eleştirel toplumsal cinsiyet eğitiminin yaygınlaştırılması, özellikle erkek öğrencilerin bu konudaki farkındalığının artırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen kampüs politikalarının güçlendirilmesi katkı sağlayabilir. Eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı politikaların daha sistematik biçimde uygulanmasının ve eleştirel düşünceyi teşvik eden müfredatların yaygınlaştırılması önemli katkılar sunabilir.
- Gazi ve TED Üniversitesi arasında belirlenen yaklaşım farklılıkları, kurumsal kültürün ve eğitim programlarının etkisini göstermektedir. Farklı üniversiteler arasında karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak bu farkların nedenleri üzerine daha derinlemesine analizler yapılarak ayrıntılı biçimde ele alınabilir.

KAYNAKÇA

Altıparmak, İ. B., & Demircan, B. (2023). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları üzerinde ailenin etkisi. *International Journal of Social Inquiry, 16*(2), 621–637.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri spss uygulamaları*. Sakarya.

Aydın, B., & Duğan, Ö. (2018). Halkla ilişkiler lisans öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumları. *Konya Sanat* (1), 88-103.

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7*(1), 231–274.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5*(2), 368–388.

Berg, B. L., & Lune, H. (2017). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Z. E. Özcan, Çev.). Eğitim.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). University of California Press.

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender and Society, 19*(6), 829–859.

Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative*. Prentice Hall.

Çeçen, M. A. (2015). Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. In D. Uçgun & A. Balcı (Eds.), *Prof. Dr. Murat Özbay'a armağan* (pp. 211–227). Pegem.

Dilthey, W. (2012). Tin bilimlerine giriş. In D. Özlem (Ed.), *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi* (pp. 117–139). Notos.

Guion, L. A. (2002). *Triangulation: Establishing the validity of qualitative studies*. University of Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, EDIS.

Gül, İ., & Öcal, M. (2021). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin meslek seçiminde toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 19*(3), 192–210.

Gümüşoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi, 2*(4), 39–50.

Houser, J. (2015). *Nursing research: Reading, using, and creating evidence* (3rd ed.). Jones & Bartlett Learning.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 62–80.

Metin, S., Yükselbaba, Ü., Kayak, S., & Akün, V. N. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir hukuk eğitimi modeli geliştirilmesi çerçevesinde İstanbul üniversitesi hukuk fakültesi öğrencilerinde toplumsal cinsiyet algısı analizi. *İstanbul Hukuk Mecmuası, 80*(4), 1413–1470.

Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Yayın.

Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. Temple Smith.

Özcan, A. (2012). *Toplumsal cinsiyet eğitiminin üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rol tutumlarına etkisi* [Doctoral dissertation, Erciyes University].

Özvarış, Ş. B. (2015). Toplumsal cinsiyet, çalışma yaşamı ve kadın sağlığı. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 15*(56), 37–43.

Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Pegem.

Streubert, H. J., & Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative* (5th ed.). Lippincott Williams & Wilkins.

Uluç, A., & Küçük, A. (2022). Cinsiyet açısından siyasal katılım. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 5*(1), 177–191.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

İbn Haldun'un toplum anlayışı perspektifinden toplum tiplerine bir bakış

Firdevs Sinem EKİZ
Dr. Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi, 06500, Ankara, Türkiye
E-mail: firdevsekiz08@gmail.com ORCID: 0000-0002-4574-7103

Beyhan ZABUN
Prof. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi E itim Fakültesi Felsefe Grubu E itimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
E-mail: bzabun@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0001-8974-9103

Öz

Bu çalışma, İbn Haldun'un topluma ilişkin anlayışını, onun temel eseri olan Kitab al-İbar'ın giriş kısmını oluşturan Mukaddime'de ortaya koyduğu toplum tiplerinin sınıflandırması çerçevesinde incelemektedir. En önemli eseri olan Mukaddime, sadece bir tarih yazımı girişimi değil, aynı zamanda toplumsal yapıların, devletin ve insan davranışlarının dinamiklerini çözümlemeye çalışan ilk sistematik sosyolojik metinlerden biri olarak kabul edilir. Haldun, toplumları tarihsel ve sosyolojik gelişim süreçlerine göre bedevi (göçebe) ve hadari (yerleşik) olmak üzere iki temel tipe ayırmıştır. Bedevi toplumlar, güçlü asabiyyet bağları, sade yaşam tarzı ve toplumsal dayanışma ile karakterize edilirken; Hadari toplumlar, gelişmiş sosyal kurumlar, artan lüks tüketimi ve zayıflayan toplumsal bağlarla tanımlanır. Bu ayrım, İbn Haldun'un toplumların doğuş, yükseliş ve çöküş döngüsü anlayışının temelini oluşturur. Çalışmada, söz konusu toplum tipleri arasındaki geçişin nedenleri ve bu geçişin tarihsel sürece etkisi değinilmiş; İbn Haldun'un bu yaklaşımının modern sosyolojik teorilerle benzer yönleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak İbn Haldun'un toplum tipleri anlayışının, toplumsal değişimi açıklamada güçlü bir tarihsel-sosyolojik çerçeve sunduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mukaddime,İlm-i umran, Toplum tipleri, Bedevi, Hadari, Asabiyyet.

An overview of social types from the perspective of Ibn Haldun's theory of society

Abstract

This study examines Ibn Khaldun's conception of society through the classification of social types he presents in the introduction Muqaddimah to his major work, Kitab al-Ibar. The Muqaddimah is not merely a historical narrative but is also regarded as one of the first systematic sociological texts that analyze the dynamics of social structures, state formation, and human behavior. Ibn Khaldun categorizes societies into two fundamental types based on their historical and sociological development: Bedevi (nomadic) and Hadari (sedentary) societies. Bedevi societies are characterized by strong asabiyet (asabiyyah) bonds, simple lifestyles, and social solidarity, whereas Hadari societies are defined by advanced social institutions, increased luxury consumption, and weakening social ties. This distinction forms the foundation of Ibn Khaldun's cyclical theory of the rise, development, and decline of societies. The study addresses the reasons behind the transitions between these social types and their impact on historical processes, while also evaluating the parallels between Ibn Khaldun's approach and modern sociological theories. Ultimately, it is demonstrated that Ibn Khaldun's typology offers a robust historical-sociological framework for explaining social change.

Keywords: Muqaddimah, İlm-i umran, Social types, Bedevi, Hadari, Asabiyyet.

GİRİŞ

İbn Haldun'un düşünce dünyasını ve teorik yaklaşımlarını daha derinlemesine kavrayabilmek için, onun yaşadığı dönemin toplumsal koşulları, görev yaptığı hanedanlıklar ve karşılaştığı bireysel ve siyasal zorluklar bağlamında incelenmesi gerekmektedir. Ortaya koyduğu fikirler, soyut kuramsal spekülasyonlardan ziyade, doğrudan doğruya kendi gözlem ve tecrübelerine dayanmaktadır. İbn Haldun, yaşadığı siyasi çalkantılar, toplumsal çözülmeler ve hanedanlık mücadeleleri gibi dinamikleri analiz ederek tarih, sosyoloji ve siyaset teorisi alanında özgün katkılar sunmuştur. Bu nedenle, onun düşünsel mirası, sadece teorik düzlemde değil, aynı zamanda yaşadığı somut tarihsel gerçeklikler ışığında değerlendirilmelidir. İbn Haldun, yalnızca keskin bir gözlem yeteneğine sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda eleştirel düşünme becerisiyle de öne çıkan bir düşünürdür. Yaşadığı dönemde olduğu gibi, günümüzde de özellikle Batı akademik çevrelerinde büyük ilgi gören fikir ve analizleriyle, sosyal bilimler alanında önemli bir referans noktası olmayı sürdürmektedir. İbn Haldun'un tarih, toplum ve siyaset üzerine

geliştirdiği özgün yaklaşımlar, modern sosyal bilimlerin temellerini etkileyen nitelikte olup, çağdaş araştırmalara ışık tutmaya devam etmektedir (Karagül, 2016, s.49)

İbn Haldun, 1332 yılında Tunus'ta doğmuş, 1406 yılında Kahire'de vefat etmiştir. Yirmili yaşlarından itibaren hayatı, çeşitli siyasi ve entelektüel çalkantılarla şekillenmiş; yaşamı boyunca hem ilimle hem de devlet görevleriyle yoğun bir şekilde meşgul olmuştur. Küçük yaşlardan itibaren eğitim ve öğretimle ilgilenen İbn Haldun, zamanla siyasi danışmanlık, kadılık (yargıçlık) ve medrese hocalığı gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Ancak bu görevler, onun farklı siyasi çevrelerle ilişkiler kurmasına ve bu bağlamda çeşitli entrika ve güç mücadelelerinin içerisinde yer almasına da neden olmuştur. Bu durum, onun zaman zaman görevlerinden azledilmesine ya da zorunlu ikamet hayatı yaşamasına yol açmış; böylece düşünsel üretimi ile siyasi pratikleri arasında karmaşık ve dinamik bir ilişki ortaya çıkmıştır (Demircioğlu, 2013, s.2).

İbn Haldun, Kitâbu'l-İber, Lubâbü'l-Muhassal, Şifâ'ü's-Sâ'il li-Tehzîbi'l-Mesâ'il, et-Ta'rîf bi-İbn Haldûn, Mukaddime ve Şifâ'ü's-Sâ'il gibi başlıca altı önemli esere imza atmıştır. İbn Haldun'un en önemli eseri olan Kitâbu'l-İber, dünya tarihi niteliği taşıyan kapsamlı bir çalışmadır ve ona göre üç ana bölümden oluşmaktadır. Eserin "Önsöz" kısmında tarih ilminin önemi vurgulanırken, "Giriş" olarak da bilinen Mukaddime bölümü, beşeri umran ilminin teorik çerçevesini çizmektedir. Bu eser, hem dönemin entelektüel birikimini yansıtması hem de sosyal bilimler açısından öncü bir metodolojik yaklaşım sunması bakımından büyük önem taşımaktadır (Ateş ve Utkan, 2017, s. 219).

Sosyoloji, tarih, siyaset, ekonomi ve eğitim gibi çeşitli alanlara dair çok katmanlı analizler içeren Mukaddime, İbn Haldun'un özgün düşünce sistematiğini ortaya koyduğu ve onu klasik İslam düşünürlerinden ayıran temel eseridir. Bu yönüyle Mukaddime, sadece İslam düşünce geleneği içerisinde değil, modern sosyal bilimler tarihinde de öncü bir metin olarak kabul edilmektedir. İbn Haldun, Mısır'da bulunduğu dönemde kaleme aldığı Mukaddime adlı eseriyle, sahip olduğu siyasi, fikrî ve ilmî birikimi sistemli bir şekilde ortaya koymuş; böylece yalnızca yaşadığı coğrafyayı değil, kendi çağını da aşan evrensel düşünceler geliştirerek ününü yüzyıllar sonrasına taşımıştır. Eserin ilk bölümünde tarihî olayları neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde ele almış; ikinci bölümde ise sosyal olguların tahlilini yaparak İslam toplumunun temel meselelerine ve bu meselelere dair çözüm önerilerine yer vermiştir. Üçüncü bölümde ise geleceğe dönük öngörülerde bulunarak, toplumsal analizler için yeni yöntemsel yaklaşımlar geliştirmiştir. Mukaddime'de İbn Haldun'un yaklaşımı daima objektif, realist ve tecrübeye dayalıdır (Karagül, 2016, s.50).

İbn Haldun, insan ve medeniyet kavramlarını yeryüzünden bağımsız birer olgu olarak ele almaz; aksine, coğrafi ve iklimsel koşulların insanın kişiliği, toplumsal yapılar ve medeniyetin oluşumu üzerindeki etkilerini merkeze alır. Her ne kadar bir coğrafyacı olmasa da, çevresel etkenlere olan ilgisi, onun düşünce sisteminde coğrafyanın belirleyici bir unsur olduğunu gösterir. Bu yaklaşım, İbn Haldun'un sosyal ve tarihî olayları çevresel faktörlerle birlikte değerlendiren bütüncül bir bakış açısına sahip olduğunu ortaya koyar (Demircioğlu, 2013, s.78). Toplumsal davranışların coğrafi çevreyle ilişkisini, toplumsal yapıları, din-devlet ilişkisini, şehir-köy ayrımını, iktisadi düzeni, bilgi teorisini, ilimlerin sınıflandırılmasını ve edebiyatla ilgili meseleleri ayrı başlıklar altında inceleyerek disiplinlerarası bir çerçeve sunmuştur.

İbn Haldun'un Toplum Anlayışı

Toplumu düşünsel sisteminin merkezine yerleştiren İbn Haldun, özellikle ilm-i umran ve asabiyyet kavramları aracılığıyla toplumsal yapı, kurumlar ve tarihsel süreçleri sistematik bir biçimde analiz etmiştir. Bu bağlamda, onun düşünce yapısında merkezi bir konuma sahip olan devlet, bireylerin oluşturduğu toplumsal dayanışma gücü olan asabiyyet üzerinden temellendirilmiştir. İbn Haldun'a göre asabiyyet, bireylerin ortak bir dayanışma ve birliktelik ruhu etrafında birleşerek bir toplumsal yapı meydana getirmelerini ve bu yapıyı sürdürebilmelerini sağlayan dinamik bir güçtür. Bu güç, yalnızca bir sosyal bağ olmanın ötesinde, toplumların ilkel aşamadan medeniyet düzeyine geçişinde belirleyici bir rol oynar. Asabiyyet, hem hukuki ve toplumsal düzenin oluşumuna imkân tanır hem de siyasal otoritenin kurumsallaşmasını sağlar. Bu çerçevede devlet, İbn Haldun nazarında, doğrudan asabiyetin bir ürünü olarak ortaya çıkmakta ve toplumsal örgütlenmenin zirve noktasını teşkil etmektedir. Devleti organizmacı bir bakış açısıyla değerlendiren İbn Haldun, onu toplumdan bağımsız bir yapı olarak değil, canlı bir organizma gibi ele almakta; tıpkı insanlar gibi doğan, gelişen ve ölen bir varlık olarak görmektedir. Devletlerin ömrünü ortalama 120 yıl olarak belirleyen düşünür, bu süreci kuruluş, yükseliş ve çöküş olmak üzere üç temel aşamada açıklar. Söz konusu döngü, doğrudan asabiyetin gücüne bağlı olarak şekillenir ve bu gücün zayıflaması, devletin çöküşünü kaçınılmaz kılmakta olduğundan bahseder (Ünalır, 2021, s.64).

Bu bağlamda, Mukaddime adlı eserinde geniş bir şekilde ele alınan asabiyyet kavramı, günümüz terminolojisinde doğrudan ve net bir karşılık bulmakta zorlanmakla birlikte, temelde bir grubun birlikte yaşama iradesi

doğrultusunda ortaya çıkan karşılıklı güven, dayanışma ve aidiyet duygusu olarak tanımlanabilir. İbn Haldun, asabiyyeti, devletlerin kurulması, gelişmesi ve yükselmesi süreçlerinde vazgeçilmez bir sosyal dinamik ve toplumsal enerji kaynağı olarak görmektedir. Onun yaklaşımına göre, güçlü bir asabiyyet, bir topluluğun siyasi birlik oluşturabilmesi ve bu birliği sürdürebilmesi açısından temel bir unsurdur. Asabiyyet düşüncesi, çağdaş sosyal bilimler perspektifinden değerlendirildiğinde; grup bilinci, sosyal dayanışma, iş birliği, kolektif kimlik, toplumsal etkileşim, askerî disiplin, cemaat ruhu, birlik şuuru, hatta milliyetçilik ve kitle psikolojisi gibi kavramlarla ilişkilendirilebilir. Bu yönüyle asabiyet, sadece tarihsel bir olgu değil, modern toplumların sosyolojik dinamiklerini anlamada da işlevsel bir anahtar kavram niteliği taşımaktadır (Albayrak, 200, s.6).

İbn Haldun, sanattan siyasete, insanın evriminden devletin toplumsal bir zorunluluk olarak ortaya çıkışına, iklim koşullarının birey ve toplum üzerindeki etkilerinden toplumların tekâmül süreçlerine kadar uzanan geniş bir yelpazede derinlemesine analizler gerçekleştirmiştir. Devletlerin ortaya çıkışı, yükselişi ve yıkılışı süreçleriyle insan organizması arasında kurduğu analoji, farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından etkileyici bir kuramsal yaklaşım olarak değerlendirilmiştir. Bu yönüyle İbn Haldun, sadece döneminin düşünsel birikimini aşmakla kalmamış, aynı zamanda modern sosyal bilimlerin temel meselelerine dair öncü fikirler geliştirmiştir. Bunun yanı sıra, İbn Haldun'un ele aldığı konu ve problemlere kendine özgü bir yöntem ve bilimsel yaklaşım benimsemesi, onun orijinalliğini ortaya koyan önemli bir özelliktir. Bu yaklaşım, toplumsal yapıları ve tarihî süreçleri sistematik ve analitik bir biçimde incelemeye olanak sağlamış, sosyal bilimlerin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur (Arslanoğlu, 2012, s.25; Demircioğlu, 2013, s.2).

İbn Haldun, kendine özgü düşünce yapısı ve metodolojisiyle, yalnızca yaşadığı dönemde değil, sonraki yüzyıllarda da sosyal bilimler alanında derin etkiler bırakmış önemli bir düşünürdür. Öyle ki, günümüzde sosyal bilimler kürsülerinde sıklıkla Avrupa kökenli teorisyenlere atıfla dile getirilen birçok kavramın ve teorinin fikir öncüsünün İbn Haldun olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (Uludağ, 2013: 6). Tarihçi, tarih felsefecisi, toplum bilimci, siyasetçi ve devlet adamı gibi çeşitli sıfatlarla tanımlansa da, İbn Haldun'u en kapsayıcı şekilde ifade eden kavramın "filozof" olduğu söylenebilir. Nitekim eserlerinin içeriği incelendiğinde; tarih, ekonomi, siyaset, sosyoloji, din, ahlak, şehirleşme ve medeniyet gibi çok sayıda disiplini kapsayan düşünce sistematiğiyle, insanlık var oldukça geçerliliğini sürdürecek evrensel fikirler ortaya koyduğu görülmektedir. Bu yönüyle İbn Haldun, klasik İslam düşüncesi ile modern sosyal bilimler arasında entelektüel bir köprü kuran özgün bir mütefekkir olarak değerlendirilmektedir. İbn Haldun'un 14. yüzyılda şehir ve toplum ilişkisine dair ileri sürdüğü tespitler, yüzyıllar sonra benzer temalar etrafında ancak farklı teorik çerçeveler geliştiren Émile Durkheim, Karl Marx, Manuel Castells, Henry Lefebvre gibi düşünürlerin yanı sıra Chicago Okulu'ndan Luis Wirth, Robert E. Park ve Ernest W. Burgess gibi şehir sosyologlarının da odaklandığı temel meselelerden biri olmuştur. Bu durum, İbn Haldun'un modern siyasal paradigmanın ötesinde, çok yönlü ve disiplinler arası bir perspektife sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, onun düşünce dünyası, sadece döneminin değil, aynı zamanda çağdaş sosyal bilimlerin de temel referans noktalarından biri olarak kabul edilmektedir (Ateş ve Utkan, 2017, s. 218).

Toplumsal yapıları anlamlandırmak amacıyla geliştirilen ikili sınıflandırmalar, sosyoloji disiplininin temel analiz araçları arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, İbn Haldûn 14. yüzyılda kaleme aldığı Mukaddime adlı eserinde toplumları "bedevi" (göçebe) ve "hadari" (yerleşik) olmak üzere iki temel tipe ayırmıştır. Bedevi toplumlar doğayla iç içe, sade, akrabalık temelli güçlü dayanışma ilişkilerine sahipken; hadari toplumlar yerleşik yaşamın getirdiği kurumsallaşma, lüks tüketim ve bireyciliğin arttığı, toplumsal bağların zayıfladığı yapılardır. Bu ayrım sadece yaşam tarzını değil, aynı zamanda siyasal örgütlenme, ekonomik yapı ve dayanışma düzeylerini de kapsamaktadır. İbn Haldûn'un bu yaklaşımı, modern sosyologlar Tönnies, Durkheim ve Cooley'in toplumsal yapı tipolojileriyle benzerlik göstermektedir. Tönnies'in Gemeinschaft (cemaat) ve Gesellschaft (cemiyet) ayrımı; Durkheim'ın mekanik ve organik dayanışma biçimleri; Cooley'nin birincil ve ikincil grup kavramları, İbn Haldûn'un bedevi-hadari toplum ayrımıyla örtüşmektedir. Bu kuramlar arasında temel fark, İbn Haldûn'un toplumsal gelişimi doğrusal değil, döngüsel bir süreç olarak ele almasıdır. O, toplumsal farklılaşmanın ve bireyciliğin artmasının medeniyetin çözülüşünü beraberinde getireceğini savunurken, modern kuramcılar bu süreci evrimsel bir ilerleme olarak değerlendirmiştir (Kurt, 2004, s.25).

Toplum Tipolojisi: Bedevi ve Hadari Topluluklar

Bedevî kelimesi, Arapça kökenli bir kavram olup, etimolojik olarak "başlamak", "ortaya çıkmak" ve "önce gelmek" gibi anlamları içermektedir. Terim, tarihsel ve sosyolojik bağlamda ise daha çok "çöl halkına mensup olan" veya "göçebe hayat tarzını benimseyen kimse" anlamında kullanılmaktadır. Bu bağlamda "bedevî", sadece coğrafi bir aidiyeti değil, aynı zamanda belirli bir yaşam tarzını ve toplumsal örgütlenme biçimini ifade etmektedir. Göçebe yaşam biçiminin hâkim olduğu toplulukları tanımlamak için kullanılan bu terim, İbn

Haldun'un toplumsal tipolojisinde de merkezi bir yere sahiptir (Nişanyan, 2015). İbn Haldun'un terminolojisinde "bedevî" ve "hadârî" kavramları, yalnızca coğrafi bir ayrımı ya da yerleşik hayat ile göçebe hayat tarzı arasındaki dikotomiyi ifade etmekten ibaret değildir. Bu terimler, aynı zamanda toplumsal yapının örgütlenme biçimini, kültürel düzeyi ve siyasi kapasitesini de kapsayan çok boyutlu anlamlara sahiptir. Nitekim İbn Haldun, yalnızca çölde ya da tamamen göçebe bir yaşam süren toplulukları bedevî olarak nitelendirmekle yetinmemekte; dağlık bölgelerde, küçük yerleşim birimlerinde ya da köylerde yaşayan, tahıl tarımı, sebzecilik ve meyvecilik gibi faaliyetlerle geçimini sağlayan toplulukları da bedevî kategorisine dâhil etmektedir. Bu durum, onun bedevilik tanımının esasen yaşam biçiminin sadeliğine, toplumsal dayanışma türüne (asabiyye) ve siyasi örgütlenme düzeyine dayandığını göstermektedir. Benzer şekilde, hadârîlik de salt şehir merkezlerinde yaşamaktan ibaret bir durum değildir. İbn Haldun, bireyin tek başına şehirde yaşamasını hadârî umrânın (medenî toplum hayatı) temel ölçütü olarak görmemekte; aksine hadârîliğin ölçütünü toplumsal karmaşıklık, kurumsallaşma düzeyi, işbölümü ve siyasi iktidarın yapısal niteliği üzerinden değerlendirmektedir. Bu bağlamda, İbn Haldun'un toplum tipolojisi, mekânsal konumdan ziyade toplumsal işleyişin niteliğine dayalı daha derinlikli bir analiz sunmaktadır (Arslan, 2009: 84-85).

İbn Haldun'a göre bedevilik, hadârîliğin tarihsel ve toplumsal açıdan zorunlu bir ön evresidir. Toplumlar, gelişim süreçlerinde ilk olarak bedevî umrân safhasından geçer; hadârî umrân ise bu sürecin ileri bir aşamasını temsil eder. Bu geçiş, ağırlıklı olarak iktisadî ve siyasî etkenlerin dönüşümü etrafında şekillenir. Bedevî toplumların üretim hacminde meydana gelen artış, bu evrimin temel belirleyicisi olarak öne çıkar. Emeğin ortalama verimliliğinde yaşanan yükseliş, zorunlu ihtiyaçların ötesinde artı ürünün ortaya çıkmasına olanak tanımakta; bu artı ürün ise yeni ihtiyaçların tanımlanmasını ve karşılanmasını beraberinde getirmektedir. Yeni ihtiyaçların doğması, üretimin çeşitlenmesini ve karmaşıklaşmasını zorunlu kılmakta, bu da şehir umrânının yani hadârî toplum yapısının oluşumuna zemin hazırlamaktadır (Arslan, 2014, s.90-91). Hadari terimi ise Arapça "hadar" kökünden türemiş olup, "bedevî" kavramının karşıtı olarak kullanılır. Bu kavram, "göçebe olmayan", "şehirli" veya "yerleşik hayat süren" anlamlarına gelir. Hadârî topluluklar, yerleşik düzende yaşayan, tarım, ticaret ve zanaat gibi faaliyetlerle uğraşan, sosyal ve siyasal kurumları daha gelişmiş olan toplumları ifade eder. İbn Haldun'un toplumsal yapı analizinde hadârîlik, toplumsal evrimin ileri bir aşaması olarak kabul edilmekle birlikte, aynı zamanda çöküşe ve çözülmeye de zemin hazırlayan bir yaşam tarzı olarak ele alınmaktadır (Nişanyan, 2015). İbn Haldun'un toplumsal yapı analizinde, geçim yolları toplumların temel karakterini belirleyen unsurlardan biridir. Bu çerçevede bedevî umrân, hayvancılık ve tarıma dayalı üretim biçimleriyle tanımlanırken; hadârî umrân, daha karmaşık ve çeşitlenmiş geçim yollarıyla şekillenir. Hadârî toplumların temel ekonomik faaliyetleri arasında özellikle ticaret ve sanayi ön plana çıkar. Nasıl ki hayvancılığın doğası gereği insanları kırsal ve göçebe yaşam biçimine yönelttiğini belirtiyorsa, İbn Haldun'a göre sanayi ve ticaret ise bireyleri zorunlu olarak şehir merkezlerinde yaşamaya sevk etmektedir. Bu iki umrân tipi arasındaki temel fark, üretim tarzlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Bedevî toplumlarda üretimin artmasıyla birlikte artı ürün ortaya çıkmakta; bu durum, zorunlu ihtiyaçların ötesinde yeni ihtiyaçların doğmasına ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yeni üretim alanlarının gelişmesine yol açmaktadır. Böylece toplum, daha karmaşık bir ekonomik yapıya geçiş yaparak hadârî umrân evresine ulaşır. İbn Haldun'a göre ticaret, bir toplumun ihtiyaç fazlası olan mallarını başka toplumlarla mübadele etmesiyle gerçekleşir. Sanayi faaliyetleri ise, toplumda mevcut işgücünün tarımsal üretimin ötesinde değerlendirilmesiyle, yani fazla işgücünün farklı üretim alanlarında kullanılmasıyla gelişmektedir. Bu bağlamda, bilimsel faaliyetlerin ve güzel sanatların ortaya çıkışı da, ancak toplumsal üretkenliğin belirli bir düzeye ulaşması ve bu sayede bireylerin entelektüel faaliyetlere yönelebilmesiyle mümkün hâle gelmektedir (Efe, 2020, s.84).

SONUÇ

İbn Haldûn'un toplum anlayışı, tarihsel, sosyolojik ve siyasal boyutları bir araya getiren özgün ve bütüncül bir çerçeve sunmaktadır. Onun düşüncesinde toplum, durağan bir yapı değil; sürekli değişen, dönüşen ve belirli evrelerden geçen dinamik bir organizma olarak ele alınır. Bu yaklaşımın temelinde, toplumların asabiyyet ekseninde şekillenen bir dayanışma gücüyle doğup geliştiği ve zamanla bu gücün zayıflamasıyla çözülmeye yüz tuttuğu fikri yer almaktadır. Bu bağlamda, toplumları bedevi ve hadari olmak üzere iki temel tipe ayıran İbn Haldûn, bu ayrımı yalnızca yaşam biçimine indirgemez; aksine, ekonomik faaliyetlerden siyasal örgütlenmeye, toplumsal dayanışma biçimlerinden kültürel değerlere kadar çok katmanlı bir farklılaşmaya işaret eder. Bedevi toplumlar, güçlü toplumsal bağlara, sade yaşama ve ortak değerler etrafında birleşmiş bir yapıya sahipken; hadari toplumlar, kurumsallaşmış ama bireyselleşmiş, lüksün ve sosyal çözülmenin egemen olduğu bir yapıyı temsil eder. İbn Haldûn'un bu tipolojisi, toplumsal değişimi doğrusal bir ilerleme değil, döngüsel bir süreç olarak kavramsallaştırır. Ona göre toplumlar, güçlü bir asabiyyetle doğar, yükselir; ancak bu güç zayıfladığında çöküş

kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu yönüyle İbn Haldûn'un toplum anlayışı, modern sosyolojik kuramlarla önemli paralellikler taşısa da tarihsel süreklilik ve çöküş olgusuna yaptığı vurgu onu özgün kılar. Bu sebeple, İbn Haldûn'un toplum tipleri ayrımı, sadece kendi çağının değil, toplumsal değişim ve dönüşümü anlamada evrensel geçerliliğe sahip teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bedevi toplumlar güçlü bir asabiyet temelinde yükselirken, hadari toplumlar bu gücü zamanla yitirerek çözülmeye başlar. Bu çözülme süreci, yeni bir bedevi toplumun sahneye çıkmasına ve tarihsel döngünün yeniden başlamasına zemin hazırlar. Böylece İbn Haldun, toplumların yükseliş ve çöküşünü yalnızca siyasi veya ekonomik nedenlerle değil, sosyolojik bir determinizm çerçevesinde ele almaktadır. İbn Haldun'un toplum tipolojisi, Batı merkezli modern sosyolojiden yüzyıllar önce ortaya atılmış olup, toplumsal değişim kuramlarının öncülü olarak değerlendirilebilir. Asabiyet kavramı üzerinden toplumsal dayanışma ve iktidar ilişkilerini açıklaması, günümüzde sosyal sermaye, kolektif bilinç ve siyasal meşruiyet gibi kavramlara denk düşmektedir. Bu yönüyle onun toplum anlayışı, yalnızca tarihsel bir kuram olarak değil, güncel toplumsal analizlerde de işlevsel bir düşünsel kaynak olarak kabul edilebilir. İbn Haldun'un toplum tipolojisi, birey-toplum ilişkisini, kültürel dönüşümü ve siyasal iktidarın doğasını açıklamada güçlü bir teorik araç sunmaktadır. Bu perspektif hem İslam düşünce geleneği hem de küresel sosyal bilimler literatürü açısından zengin bir kavramsal çerçeve oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

Albayrak, A. (2000). Bir medeniyet kuramcısı olarak İbn Haldun. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 9*(9), 1–10.

Arslan, A. (2014). *İbn Haldun*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Arslanoğlu, İ. (2012). *Genel sosyoloji*. Gazi Kitapevi.

Ateş, F., & Utkan, T. (2017). İbn Haldun'a göre toplum ve şehir. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(53), 216–230.

Demircioğlu, A. (2013). *İbn Haldun'da insan ve medeniyet. Gece Kitaplığı.*

Efe, A. (2020). *İbn Haldun'un mukaddime adlı eserinde yer alan şehir ve şehirleşmeye ilişkin görüşleri üzerine bir inceleme* [Master's thesis, Afyon Kocatepe University].

Karagül, M. (2016). İbn-İ Haldun'da asabiyet ile devlet ve mülk ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3*(6), 47–59.

Kurt, A. (2004). *İbn Haldun'a göre din-toplum ilişkisi* [Master's thesis, Uludağ University].

Nişanyan, S. (2015). Bedevi. *Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin etimolojisi*. Retrieved October 19, 2025, from https://www.nisanyansozluk.com

Nişanyan, S. (2015). Hadari. *Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin etimolojisi*. Retrieved October 19, 2025, from https://www.nisanyansozluk.com

Uludağ, S. (2013). *İbn Haldun hayatı eserleri fikirleri*. Harf Yayınları.

Ünalır, M. (2021). İbn Haldun'a göre toplum ve devlet. *Din Sosyolojisi Araştırmaları, 1*(1), 63–82.

Varoluşsal anlam arayışının kavramsal topografyası ve felsefe eğitimi ile ilişkisi

Mehmet Ali DOMBAYCI
Prof. Dr.; Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara /Türkiye,
E-mail: dombayci@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0002-2428-8884

Çetin CANBAZ
Doktora Öğrencisi; Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Felsefe Grubu Eğitimi Programı, Ankara /Türkiye,
E-mail: cetin.canbaz@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0002-7688-0433

Öz

Bu bildiri, insanın kendi varoluşsal anlam arayışının felsefe tarihinde nasıl temellendirildiğini ve bu temellerin felsefe eğitiminde nasıl kullanılabileceğini incelemektedir. Amaç, söz konusu yönelimi salt psikolojik bir duygu değil, düşünmenin kendini yenileme biçimi olarak ele alan yaklaşımların ortak zeminini ve ayrım noktalarını belirlemektir. Bu süreç, filozoflarda farklı kavramsallaştırmalarla açığa çıkar. Kimi yerde sürekli isteyen bir varlığın doyum ve boşluk arasında gidip gelmesiyle görünür olur; kimi yerde özgürlüğün sınırsız olanağının ağırlığına dönüşür. Başka bir bakışta varlığın fazlalığı tedirginlik yaratır; bir diğerinde eksikliğin örgütlenişi insanı kendi sınırına taşır. Bu haller, varoluşsal anlamın peşindeki bilincin farklı biçimlerini temsil eder: birinde arzu, birinde seçim, birinde varlığa temas, birinde eksiklik belirleyici olur. Her biri, insanın dünyayla ilişkisini yeniden kurma çabasının farklı yüzleridir. Böylece anlam arayışı, edilgin bir duygulanım değil, bilincin kendini kurduğu dinamik bir sınır sürecine dönüşür. Bu farklılaşma, yalnızca dile ilişkin bir çeşitlilik değil, aynı zamanda insanın kendi varlığını hangi yaşantı biçimi aracılığıyla kavrayıp anlamlandırdığını da ortaya koyar. Felsefe eğitimini bu perspektiften yürütmek, öğrencilerin kendi yaşam deneyimleri üzerinden anlam sorgulamasına imkân tanır.

Anahtar kelimeler: Schonpenhauer, Kierkegaard, Sartre, Lacan, felsefe eğitimi

The conceptual topography of the existential quest for meaning and its relation to philosophy education

Abstract

This paper examines how the human quest for existential meaning has been conceptualised throughout the history of philosophy and how these foundations can be utilised within philosophy education. The aim is to identify the shared ground and points of divergence among approaches that regard this orientation not merely as a psychological emotion but as a mode through which thinking renews itself. This process manifests in different conceptualisations across philosophical traditions: at times as the oscillation of a being who constantly desires between fulfilment and emptiness; at others as the weight of boundless freedom. In another perspective, the excess of being gives rise to unease, while elsewhere the structuring of lack leads the human toward the limits of the self. These states represent distinct modalities of consciousness in pursuit of existential meaning: in one, desire is central; in another, choice; in yet another, the encounter with being or the experience of lack. Each constitutes a distinct aspect of the human effort to reestablish its relationship with the world. Thus, the search for meaning emerges not as a passive affect but as a dynamic boundary process through which consciousness establishes itself. This differentiation reflects not only linguistic variation but also the manner in which individuals comprehend and interpret their own existence through lived experience. Approaching philosophy education from this perspective enables students to question the meaning of their own lives through their personal experiences.

Keywords: Schonpenhauer, Kierkegaard, Sartre, Lacan, philosophy education

1. Giriş

İnsanlık tarihinde ortaya çıkan anlam arayışını salt bir duygulanım (örneğin hoşnutsuzluk, melankoli ya da umutsuzluk) olarak değil, düşünmenin kurucu bir biçimi olarak kavramak gerekir. Nitekim hayatın anlamı konusu uzun süre romantik, pesimist ve varoluşçu geleneklerin duygusal ifade alanına ait sayıldığı için, analitik felsefede bile bağımsız ve sistematik bir konu olarak ancak yakın dönemde ele alınmaya başlanmıştır (Landau, 2022, s. 9). Bu tespit, anlam arayışının felsefe tarihinde sürekliliği olduğu kadar yöntemsel çokluğunu da gösterir. Düşünce,

kimi dönemlerde daha söylemsel ve epistemolojik, kimi dönemlerde psikanalitik, kimi dönemlerde sosyolojik, kimi dönemlerde varoluş odaklı ontolojik bir araştırma biçimi almıştır. Çalışma, bu çeşitliliğin içinde tarihsel anlamda kapsayıcı, metinsel imkân bakımından daha fazla karşılaştırılabilir ve literatürde diğerlerine göre daha yoğun ele alınan olan Schopenhauer, Kierkegaard, Sartre ve Lacan üzerine odaklanmıştır.

Anlam arayışı Schopenhauer'un (2020) sarkaç metaforu gibi iki uç arasında salınır. Schopenhauer yaşamı, doyumsuz istemenin ürettiği ızdırap ile tatminin hemen ardından beliriveren sıkıntı arasında gidip gelen bir sarkaç olarak betimler. İstek ile doyum arasındaki döngünün ritmi, anlamı bir teselli söylemine indirgemek yerine, deneyimde düzenli ve kural gibi işleyen bir olgu olarak görünür kılar. Kaygı, Kierkegaard'da özgürlüğün olanakla karşılaşmasının bilincidir; insan bu karşılaşmada olgunlaşır ve kaygı seçim talep eder—anlam, bu talebe verilen karar ve taahhütlerde tezahür eder (Kierkegaard, 2013, s. 160). Sartre'da anlam, öznel niyetten değil, özgürlük ile olgusallığın durum içinde karşılaşmasından doğar: insan, verili olanı amaç seçimiyle görünür kılar; özgürlük veriliyi ortadan kaldırmaz, onu yönelimin ufkunda bir gerekçe hâline getirir (Sartre, 2009, s. 612). Bu nedenle anlam arayışı, kişinin kendini kötü niyetten (kendini aldatmadan) ayırıp verili ile onu aşma arasındaki gerilimi üstlenmesiyle ilerler. Anlam, bu üstlenişte tezahür eder.

Lacan'a göre anlam, kabaca şudur: İnsan kendini dille kurar ve içinde hep küçük bir "eksik" hissi taşır. Bu eksikliği kapatmak için kurduğumuz hayaller (fanteziler) bize yön verir ama gerçeği de örter. Anlam arayışı, bu hayalleri kutsayıp katılaştırmak değil; onların içinden geçerek neyi istediğimizi yeniden düzenlemek ve can acıtan gerçeklerle yüzleşmeyi göze almaktır. Anlam, bu yüzleşmeyi üstlendiğimiz ölçüde görünür hale gelir (Lacan, 2013, s. 195). Böyle okunduğunda, 19. yüzyıldan itibaren derinleşen arayışın ortak paydası duygulanımın yoğunluğu değil, düşünmenin—özellikle de seçimin—yapılandırıcı rolüdür. Bu durum modern literatürde analitik/deneyimsel ayrımların netleşmesiyle daha da görünür olmuştur (Landau, 2022, s. 2).

Buna göre varoluşsal anlam arayışının kavramsal topografyası dört düşünürde farklı ama aşağı yukarı aynı salınım ve devridaim ile oluşur. Burada önemli olan her düşünürün varoluşun anlamını kendi kavram seti içerisinden kurmasıdır. Bu kurguya göre karşımıza dört sarkaç çıkar. Schopenhauer'da sarkaç, sol uçta *ızdırap*, sağ uçta *sıkıntı* arasında gider gelir: istemenin doyumsuz devinimi, yoksunlukta acı, doyumda hızla can sıkıntısı üretir ve devridaimi yeniden başlatır. Kierkegaard'da sarkaç, solda *kaygı*, sağda *bağlanma*dır: olanağın baş döndürücü fazlalığı, seçime ve taahhüde yöneltilmediğinde umutsuzluk döngüsünü besler; karar ve sadakat ise varoluşu belirler. Sartre'da sarkaç solda *verili* olan, sağda *aşma* olarak gerilimlidir: tek kutba kapanma kötü niyeti üretir; gerilimin bilinçli üstlenilişi otantikliğin koşuludur. Lacan'da ise solda *fantezi*, sağda *gerçek*tir: fantezi, kurucu eksiklik etrafında arzuyu yapılandırır ve bu eksikliği simgesel düzende yönetilebilir kılar. Gerçekle karşılaşma ise simgeselleştirilemeyenin belirmesi olarak mevcut fantezi düzenini geçersizleştirir ve öznenin arzu konumunu yeniden düzenlemeyi gerektirir. Bu dört kavramsal topografya, anlamın haz merkezli özdeşlikten türemediğini; her düşünürün düşünce yapısının belirlediği iki kutup arasındaki ilişkiyi üstlenme ve düzenleme süreçlerinde ortaya çıktığını gösterir.

Bu çerçevenin felsefe eğitimine aktarımı, sorgulama topluluğu (community of inquiry) pedagojisiyle somutlaşabilir. Birlikte düşünme, gerekçelendirme, karşılıklı dinleme ve öz-yönetim boyutları, öğrencilerin anlam arayışını kişisel duygulanımdan kamusal akıl yürütmeye taşır. Böyle bir topluluk; güçlü soruları, kısa metin-içi varoluşsal gerilim çözümlemelerini ve iki kutuplu yapıyı — örnek olarak ızdırap ve sıkıntı (Schopenhauer), kaygı–bağlanma (Kierkegaard), verili–aşma (Sartre), fantezi–gerçek (Lacan) — didaktik değil, diyalojik olarak ele alır; böylece demokratik yurttaşlık ve argümantasyona dayalı yargı için gerekli düşünme alışkanlıklarını geliştirir (Gregory, Haynes & Murris, 2016, s. 130).

Sarkaç metaforu, anlam arayışını duygulanımların dalgalanmasına indirgemeden, öznenin dünyayla kurduğu ilişkinin iki kutup arasında ritmik olarak salınması şeklinde düşünmeyi mümkün kılar. Bir uçta yoksunluk, eksiklik ve acı; ötekinde doyum, doluluk ve kısa süreli dinginlik vardır. Sarkaç geri vurduğunda ise boşluk ve sıkıntı belirir; çünkü haz, dileğin gerçekleşmesiyle birlikte kendi koşulunu — eksikliği — ortadan kaldırır ve yerini yeniden arzuya bırakır. Bu döngüsel ritim, istemeyi acı ile sıkıntı arasında bir ileri bir geri salınan bir hareket olarak gösterir; doyurulan dileğin biçim değiştirerek geri dönmesi ve doyumun ardından boşluk-sıkıntının gelmesi bu ritmin işaretleridir (Schopenhauer, 2020, s. 454). Etimolojik ve çağrışımsal düzeyde Türkçedeki ızdırap, sıkıntı, bulantı, bunaltı, eksiklik vb. terimler bu ritmi farklı tonlarda açıklar. Izdırap, acı ve keder alanına ait yoğun bir duygulanım olarak belirir; sıkıntı, tekdüzelik ve yorgunlukla ilişkili bir daralma deneyimini ifade eder; bulantı, bedensel mide yükselmesi biçimindeki fizyolojik tepkiye karşılık gelir; bunaltı, öznel iç sıkıntısı olarak tanımlanan duygulanımsal gerilimdir; eksiklik ise tamamlanmamışlık duygusunu ve yönelim gereksinimine işaret eder. Bu sözcüklerin ayrımı, sarkacın bir ucunda yoksunluk/ızdırap/sıkıntı, öbür ucunda

doyum/rahatlama/gevşeme olarak beliren duygulanım farklarını değil, aralarındaki düşünsel geçişleri kavramaya yardım eder.

İkili kutuplu yapı, öznenin dünyayla bağını nasıl kurduğunu anlaşılır biçimde gösterir. Her hatta geçişin mantığı farklıdır. Schopenhauer'da ızdırap ve sıkıntı döngüsü, her doyumdan sonra arzunun yeniden üretimiyle sürer (Schopenhauer, 2020, s. 456). Kierkegaard'da kaygı ve bağlanma tarafında ilerleme, karar ve taahhütle belirginleşir; seçim, olumsallığı üstlenerek yön verir (Kara, 2020, s.302). Sartre'da verili–aşma gerilimi, durumu aşan projede görünür olur; özgürlük, durumdan kaçmak değil, onu dönüştürerek kurmaktır; kötü niyet bu çift yapının inkârıdır (Sartre, 2009, s. 684). Lacan'da fantezi–gerçek ekseninde arzu, doluluğa değil kurucu eksikliğe ve arzu-nedenine (objet petit a) bağlanır; fantezi düzenindeki kayma, dolaşımı hızlandırır (Lacan, 2013, s. 285–287). Zaman kipleri de buna eşlik eder: Schopenhauer'da döngü ve erteleme; Kierkegaard'da karar anlarının yön değiştiriciliği, Sartre'da projeye açılan gelecek ve sorumluluk; Lacan'da arzu-nedeninin yer değiştirmesine bağlı gecikme ve dolaşım.

2. Schopenhauer, Kierkegaard, Satre, Lacan

Schopenhauer'a göre arzunun yapısı gereği tatminsizlik ızdırabı üretir; hedefe ulaşıldığında ise arzusuzluk ve boşluk belirir, bu boşluğun eşlikçisi sıkıntıdır. Bu yüzden yaşam, ızdırap ile sıkıntı arasında gidip gelen bir sarkaç gibi iş görür: gereksinim ve engeller acı verir; engeller kalktığında ve ihtiyaçlar geçici olarak dindiğinde, eksikliğin susmasıyla birlikte zaman boşalır ve sıkıntı ortaya çıkar (Schopenhauer, 2020, s. 455). Bu salınımda "tatmin" bir duraklamadan ibarettir; kısa sürede büyüsünü yitirir ve özne yeni bir hedef icat ederek döngüyü yeniden başlatır. Başka bir deyişle doyum kısadır, boşluk kalıcıdır. Bu kalıcılık, arzu üretimini tekrar devreye sokar ve hedef–boşluk–yeni hedef zinciri yinelenir. Bu çözümleme yalnızca sistematik eserinde değil; denemelerinde de aynı çizgiyi sürdürür: mutluluğun iki düşmanı olarak acı ve sıkıntıyı yan yana koyar; insan, acıdan uzaklaşabildiği ölçüde sıkıntıya yaklaşır ve bu karşılıklı itiş-çekiş yaşamın temel ritmini kurar. Böylece iradenin fenomenolojisi, amaç belirleme ile amaç çözülmesi arasındaki geçişlerde görünür: amaç gerçekleşince arzu sönmez, biçim değiştirerek geri döner; aradaki boşluk deneyimi, yeni bir nesneye yönelimi kışkırtır ve sarkaç yeniden harekete geçer (Schopenhauer, 2020, s. 465).

Kierkegaard'a (2013) göre olanak çoğulluğuyla karşılaşan benlikte bir baş dönmesi belirir; bu duygu-düşünce bileşimi, ne belirli bir nesneye yönelmiş korkudur ne de yalnızca bir duygulanımdır. Kaygı, özgürlüğün bilgisidir. Yapılabilirlik ufku benliği çağırdıkça, karar vermeden kalmak benliği muğlaklaştırır; seçim ve taahhüt ise benliği somuta eriştirir. Bu nedenle erteleme ve kaçınma, olanağın genişliğini sürdürürken sorumluluğu askıda tutar; karar ile birlikte olanak, kendini bir değere bağlayarak eylemde keskinleşir ve kişi kendini bu seçimle kurar. Geçiş, karar–gerekçe–değer uyumunun kurulmasıyla gerçekleşir. Gerekçeler yalnız başına yeterli değildir. Benlik, seçimi üstlenerek değeri kendine mal eder ve tekrar ile bağlanmasını günceller. Tekrar burada geri dönüş değil, bağlanmış eylemde yenilenmedir; kişi verdiği sözü, bağlam değiştikçe yeniden doğrular ve böylece taahhüdün sürekliliğini inşa eder (Kierkegaard, 2013, s. 156–162). Bu çizgide kaygı, ya ertelenen bir yüzleşme içinde dağılır ya da açıklık ve sorumluluğa açılan bir karar anında biçim kazanır. Seçimle birlikte benlik, olanak çoğulluğundan belirli bir dünya-ilişkisine geçer; sorumluluk, bu somutlaşmanın hem sonucu hem ölçütüdür.

Sartre'da insan, verilmiş koşullar içinde—beden, geçmiş, toplumsal bağlam—bulunur; fakat kendini bu verilmişlikle özdeşleştirmek yerine projeler kurarak onu aşar. Özgürlük, verilmişliğin inkârı değil, onu üstlenerek anlamlandırmadır. Amaçlar belirdikçe durum da onların ışığında yeniden görünür. Bu kurmada iki sapma ve imkân ayrışır: kötü-niyet, özgürlüğü maskeleyerek kendini salt rol ve niteliklere indirgeme; otantiklik ise özgürlüğü ve sorumluluğu üstlenme. Kötü-niyet, kişinin hem özgür olduğunu bilip hem de ben buyum diyerek kendini bir özdeşliğe kapatma çabasıdır. Otantiklikte ise kişi, seçimiyle kendini ve durumunu birlikte kurar, sonuçlarını üstlenir (Sartre, 2009, s. 428- 635). Bulantı deneyimi bu diyalektiğe bir eşliktir. Varlığın fazlalığına, şeylerin orada öylece oluşuna duyarlılık, alışılmış anlam katmanlarını yerinden eder. Bu sarsıntı eylem ve projede yeni bir yön bulduğunda yatışır, eylem ertelendiğinde ise yoğunlaşır. Böylece verilmişlik ile proje arasındaki hareket, bir yandan varlığın ağırlığını çıplak biçimde duyumsama, öte yandan bu ağırlığı bir amaç ufkunda dönüştürme gerilimiyle anlaşılır (Sartre, 2009, s. 614).

Eksiklik, arzunun devinim kaynağıdır; Lacan'da eksikliğin yarattığı boşluk, arzunun hedefi değil, onu harekete geçiren nedendir. Bu nedenle arzu, nihai nesneye ulaşarak tamamlanmaz; fantezi, öznenin eksiklikle karşılaşmasını perdeleyerek arzunun yönünü ve hızını düzenler. Fantezi perdesi kaydığında ya da yırtıldığında, dilsel-sembolik örüntülerin tutarlılığı bozulur ve gerçekliğin sızmasıyla kaygı keskinleşir; Lacan bu yüzden kaygının "nesnesiz değil" olduğunu, özgül bir nesne-nedene tutunduğunu ısrarla vurgular (Lacan, 2014, s. 161-174). Fenomenolojik düzlemde görünen, nihai nesne yanılsamasının yerini tatminin ertelenmesi ve dolaşımının

almasıdır. Arzu, doyumla sönmek yerine başka biçimlerde yeniden devreye girer; fantezi bu devinime geçici istikrar sağlarken, perde aralandığında özne eksiklikle çıplak bir temas yaşar ve kaygı yoğunlaşır (Lacan, 2014, 158-174).

3. Sarkaç diyalektiğinin felsefe eğitimine aktarımı

İsteme–doyum–boşluk sarkacının ve olanak–seçim, verilmişlik–proje, eksiklik–arzu-nedeni eksenlerinin sınıf ortamında görünür kılınması, duygulanımları "sorun" olarak etiketlemekten çok anlam kuran düzeneklerin sinyalleri olarak işlemeyi mümkün kılar. Çocuklar için Felsefenin merkezinde olan felsefi sorgulama topluluğu, soru sorma ve gerekçelendirmeyi karşılıklı dinleme ile paylaşılan öz-yönetimle birleştirerek öğretimi aktarımcı kalıplardan çıkarır; öğrencilerin kendi deneyimlerinden beslenen kolektif bir akıl yürütme pratiği kurar (Gregory, Haynes ve Murris, 2016, s. 2–154).

Kavramsal topografyanın uygulama ile daha açık-seçik anlaşılması için çeşitli ders etkinlikleri geliştirilebilir. Bu etkinlikler düşünürlerin kavramsal topografyasını işlemek için elverişli bir yapı oluşturur. Buradaki amaç sadece seçilen düşünürlerin kavramsal topografyasını anlamak, açık hale getirmek ve ilişkisel bir bakış açısı ile ele almasının ötesine geçmelidir. Son aşamada olarak öğrencilerin varoluşun anlamına ilişkin kendi kavramsal topografyalarını, benzer sarkaçlar, gerilimler, devridaimler üzerinden oluşturmalarına fırsat verilmelidir.

Schopenhauer (2020) doğrultusunda, ızdırap ve sıkıntı döngüsünün hedef–boşluk–yeni hedef zinciriyle birlikte görünür kılınmasıyla, "doyumun ardından gelen boşluğun" tesadüfi değil yapısal bir sonuç olduğu kavranmaktadır. Uygulamada "Hedefler Günlüğü" çalışması yürütülebilir: son üç hedef–doyum deneyimi kısaca yazılır; her deneyimde boşluğu tetikleyen unsur ve yeni arzunun nasıl üretildiği işaretlenir; ardından "bu hedef hangi değeri taşıyordu?" sorusuyla revizyon yapılır. Tartışmada kısa süreli haz ve ödül odaklı hedeflerle değer temelli anlam hedefleri ayrıştırılır. Değerlendirmede hedef ve değer uyumu belirginleştirilir, tekrar eden boşluk kalıpları tespit edilir ve bir sonraki hedef seti değer temelli ilkeler ışığında yeniden formüle edilebilir.

Kierkegaard (2013) merkeze alındığında, olanakların çokluğunun ürettiği kaygı "arızaya" değil yön verici bir uyarıya işaret ettiği için, benliğin seçim ve taahhütle somutlaştığı ilke dersin eksenine yerleştirilebilir. Uygulama örneği olarak "Seçim Simülasyonu" atölyesinde gerçek bir ikilem getirilebilir. Her seçenek için kısa bir değer, risk ve sorumluluk matrisi doldurulur; "şu değeri korumak için X seçilir, Y'den vazgeçilir" biçiminde bir taahhüt cümlesi yazılır. Tartışma bölümünde erteleme ve kaçınma ile netlik ve sorumluluk ayrımı görünür hâle getirilir; "tekrar" düşüncesi bağlanmanın değişen bağlamlarda yenilenmesi olarak çalıştırılır. Değerlendirmede değer–gerekçe uyumu gösterilir, kararın kurucu ve sınırlayıcı yönleri ayırt edilir, taahhüdün güncellenmesine yönelik öz-düşünüm yazılır.

Sartre'ın (2009) düşünceleri üzerinden, verilmişlik–proje gerilimini işletmek, mazeret dilini tanıma ve otantik eylem için ölçüt geliştirme olanağı veren etkinlik kullanılabilir. Verilmiş koşullar (beden, geçmiş, bağlam) bir kader değil, üstlenilip projede dönüştürülecek bir durumdur. Kötü-niyet özgürlüğü maskelemeye, otantiklik ise özgürlüğü ve sonuçlarını üstlenmeye işaret eder. Örnek Uygulamada Verilmişlik Envanteri oluşturulup yirmi dört Saatlik mikro proje oluşturulur. Öğrenci, üç verilmişliği veri, risk, fırsat olarak yazar; biri için 24 saatlik uygulanabilir mikro adım planlar; eylem sonrası kısa bir kötü niyet kontrol listesiyle (bahane, rol, kaçınma kalıpları) düşüncelerine refleksiyon yapar. Değerlendirmede verilmişlik ve proje ayrımı, uygulanabilir eylem tasarımı ve otantiklik göstergeleri (özgürlüğü üstlenme, gerekçeyi sahiplenme) ile değerlendirilebilir.

Lacan (2014) hattında, eksikliğin arzuyu devindirdiği ve arzu-nedeninin tamamlanma vaadine değil ertelenme ile dolaşıma dayandığı öncülü, fantezi okuryazarlığı sürecinin temelini oluşturur. Uygulamada haya gücü haritası etkinliği yürütülebilir. Bir reklam ya da sosyal medya iletisi seçilir; "hangi eksik nasıl kuruluyor?", "hangi arzu-nedeni nesnesi vaat ediliyor?", "Gerçek'le temas nerede beliriyor" soruları adım adım yanıtlanır; son aşamada aynı ihtiyaç tek ve total bir nesneye bağlanmak yerine, değer uyumlu parçalı hedeflere dönüştürülerek yeniden yazılır. Değerlendirmede eksiklik ve arzu çözümlemesi yapılır ve yeniden yazımın etik ve pratik tutarlılığı gerekçeleriyle ortaya konabilir.

4. Sonuç

Sonuç olarak, anlam arayışı duygulanımların rastlantısal dalgalanması değil, öznenin dünyayla bağını kuran düşünsel ve etik bir hareket olarak görünür. Sarkaç, acı ve sıkıntı ritminde arzu üretimini; olanak çoğulluğunda kararı ve bağlanmayı, verilmişlik içinde projeyi ve sorumluluğu; eksiklikte ise arzu-nedeninin bitmeyen devinimini açığa çıkarır. Bu topografya, huzuru bulma beklentisini değil, kendini kurma ödevini öne alır. Doyumun ardından beliren boşluk değerleri berraklaştırmaya çağırır. Kaygı, karar okuryazarlığını; bulantı, otantik eylem ihtiyacını; fantezinin çözülmesi ise arzunun yeniden yazımını işaret eder. Çocuklar için felsefe

uygulamalarında bu dört düzenek, öğrencinin kısa vadeli hedeflerden değer temelli amaçlara geçişini, ertelemeden sorumluluğa, mazeretten projeye ve nihai nesne yanılsamasından parçalı, sürdürülebilir tasarımlara yönelişini mümkün kılar. Böylece eğitim, dışarıdan aktarılmış bilgi yerine, karar, değer, proje ve arzu ekseninde kendi yaşam dosyasını düzenleyen bir öznenin yetişmesine hizmet eder. Bu ve bunun gibi yapılardan hareketle öğrencinin kendi yapısını kurmasına köprü kurulur.

Kaynakça

Gregory, M. R., Haynes, J., & Murris, K. (Eds.). (2016). *The Routledge international handbook of philosophy for children.* Routledge.

Kara, M. (2020). Kierkegaard felsefesiyle birlikte ortaya çıkan bir kavram karmaşası: Endişe mi, kaygı mı, anksiyete mi, korku mu? *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 16,* 279–308.

Kierkegaard, S. (2013). *Kaygı kavramı* (T. Armaner, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Lacan, J. (2014). *Anxiety: The seminar of Jacques Lacan, Book X* (J.A. Miller, Ed.; A. R. Price, Trans). Polity Press.

Lacan, J. (2013). *Psikanalizin dört temel kavramı: Seminer 11. kitap* (J. A. Miller, Ed.; N. Erdem, Trans). Metis Yayınları.

Landau, I. (Ed.). (2022). *The Oxford handbook of meaning in life.* Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190063504.001.0001

Sartre, J.-P. (2009). *Varlık ve hiçlik: Fenomenolojik ontoloji denemesi* (T. İlgaz & G. Çankaya Eksen, Çev.). İthaki Yayınları.

Schopenhauer, A. (2020). *İsteme ve tasavvur olarak dünya* (A. O. Aktaş, Çev.). Doğu Batı Yayınları.

From divine punishment to existential alienation: The evolution of transformation in Ovid and Kafka

Mehtap SARIARSLAN
Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Beykent Üniversitesi, Türkiye
E-mail: mehtapsariarslan@beykent.edu.tr *ORCID: 0000-0001-9880-1321*

Abstract

This paper explores the transformation motif in Ovid's *Metamorphoses* and Kafka's *The Metamorphosis*, tracing its literary and thematic evolution from classical myth to modern existentialism. In Ovid, metamorphosis operates as a poetic mechanism of divine retribution or reward, producing symbolic meaning and preserving narrative coherence. Figures such as Daphne and Philomela are transformed within a mythological system that imbues them with moral and cosmic significance. Kafka radically reconfigures this tradition: Gregor Samsa's unexplained transformation marks a descent into alienation, loss of subjectivity, and the disintegration of social and linguistic structures. Through close reading and comparative literary theory, this study argues that metamorphosis shifts from a mytho-poetic form of meaning-making to a modern expression of ontological crisis. By examining this transition, the paper contributes to broader discussions of identity, embodiment, and the fragmentation of narrative authority in literature from antiquity to modernity.

Keywords: Mythology, Existentialism, Metamorphosis

İlahi cezadan varoluşsal yabancılaşmaya: Ovid ve Kafka'da dönüşümün evrimi

Öz

Bu bildiri, Ovid'in *Metamorfozlar* adlı eseri ile Franz Kafka'nın *Dönüşüm*'ünde yer alan dönüşüm motifini inceleyerek, bu temanın klasik mitolojiden modern varoluşçuluğa uzanan edebi ve tematik evrimini ortaya koymaktadır. Ovid'de dönüşüm, ilahi cezalandırma ya da ödüllendirme işlevi gören şiirsel bir mekanizma olarak işler; sembolik anlam üretir ve anlatısal bütünlüğü muhafaza eder. Daphne ve Philomela gibi figürler, ahlaki ve kozmik anlamlarla örülü bir mitolojik sistem içinde dönüşüme uğrar. Kafka ise bu geleneği kökten dönüştürür: Gregor Samsa'nın nedensiz dönüşümü, yabancılaşmaya, öznenin yitimine ve toplumsal-dilsel yapıların çözülmesine işaret eder. Karşılaştırmalı edebiyat teorisi ile yakın okuma aracılığıyla bu çalışma, dönüşüm motifinin mito-poetik bir anlam inşa aracından, modern edebiyatta ontolojik bir krizin ifadesine dönüştüğünü öne sürer. Bu geçişin incelenmesi, antik dönemden moderniteye uzanan süreçte kimlik, bedensellik ve anlatı otoritesinin parçalanmasına dair daha geniş edebi tartışmalara katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Varoluşçuluk, Dönüşüm

INTRODUCTION

Metamorphoses is a collection of poems written by Ovid in the 8th Century. The poems encompass various myths and tales about the creation of the World, gods, goddesses, mortals, and nature. As the title suggests, the central theme of the entire collection is metamorphosis, referring to transformation or change in form. Multiple characters embark on a journey and ultimately transform into entirely different forms. There is Daphne, who escapes the undesired attention and love of Apollo. He is chasing her, and when she realizes that she cannot escape anymore, she prays to the Gods and asks for help. There comes the solution and the answer to her prayers, and she is transformed into a laurel tree. There is Io, who is changed into a cow by Zeus, the King of the Olympian Gods, as his wife gets jealous of her. There is Lycaon, who is transformed into a wolf as he tries to cheat Zeus and insults him by serving human flesh at a feast, or there is Argus, who dies while he is working for Hera. The Goddess takes his chopped head with one hundred eyes and puts it on a male peacock's tail. In Ovid's *Metamorphoses*, transformation is often divine, symbolic, and mythological in nature. Gods transform humans into animals, plants, or stars, often as a punishment, reward, or escape. These changes are dramatic but often maintain a sense of cosmic order or moral logic.

Franz Kafka wrote the novella, *The Metamorphosis*, in 1915. Like Ovid's *Metamorphoses*, the central theme of the novella is transformation. There is a character named Gregor Samsa, and one day he wakes up to find that he has been transformed into a giant bug. He cannot move or get out of bed. There is no rational or scientific explanation for what has happened to him. The reader sees a young man who tries really hard to get out of bed so

that he can catch the train to work, despite the transformation. Initially, Gregor does not care much about his condition. He does not realize the seriousness of his situation. He behaves as if it were a typical working day, struggling to keep up with his routine by catching the train and attending to his tasks. After a few trials, he begins to realize his new condition. His body has been transformed, but his spirit remains human, so a conflict is ongoing within him. He falls from the bed, and there he is on the floor, a giant bug. Kafka employs this metaphor, highlighting the theme of changing form, to underscore the crushing burden of modern man and the meaninglessness of life.

While Ovid's book focuses on creating meaning by explaining the origins of natural events, such as the creation of the Earth, animals, and trees, Kafka's books concentrate on the meaninglessness of human life, the harsh realities of capitalism, ignorance, and dehumanization in modern times. One of the writers creates tales and myths to show the reader that there is meaning and a sense of order in everything. By doing so, he tries to restore people's faith in a cosmic order. On the other hand, the other writer highlights the chaos, the loss of meaning, alienation, and existential suffering in the modern World. This study argues that metamorphosis shifts from a mytho-poetic form of meaning-making to a modern expression of ontological crisis.

Method

This study will be guided by the comparative literary theory, which involves the close reading and comparative analysis of literary works from different cultures or periods. Ovid's *Metamorphoses* is a poetry collection written in Latin by the Roman poet Ovid in the 1st Century. On the other hand, Kafka's *The Metamorphosis* is a novella written in German in the 20th Century by a Jewish writer living in Prague. It is evident that both writers come from different social, cultural, political, and historical backgrounds; they live in totally different time periods, yet they use the same title for their books. It is the main inspiration of this research. Although they give their works duplicate titles, they employ the theme of metamorphosis, which changes forms for different reasons: one uses it to create meaning, while the other uses it to highlight the meaninglessness.

Metamorphoses

Ovid's *Metamorphoses* presents a range of stories featuring mortal and immortal characters, in which transformation often serves as a divine intervention. These stories display the fluidity of identity and form, and also focus on the relationship between Gods, Goddesses, mortal human beings, and nature. Ovid starts the collection of poems by explaining his motive to write in the first stanza of Book I as it follows: "OF bodies chang'd to various forms,/ I sing: Ye Gods, from whom these miracles did spring,/ Inspire my numbers with celestial heat;/ 'Till I my long laborious work compleat:/ And add perpetual tenour to my rhimes,/ Deduc'd from Nature's birth, to Caesar's times" (p. 1). He prays to the gods and asks for inspiration and help because he is planning to do a greater good for humanity by writing this book; he aims to explain natural events and create meaning for the reader. In a way, he plans to show that there is meaning and order in everything. He wants to strengthen people's faith in God and in a cosmic order, which is a holy mission for a poet like him. Unlike most Greek writers who wrote myths and who asked the Muses for inspiration, Ovid asks the Gods directly to be inspired:

> The concept of metamorphosis, as it operates in the poem, has never been satisfactorily understood, nor has its importance been fully appreciated. We must approach metamorphosis with a certain flexibility and openness of mind. We must, without locking ourselves into any systematic pattern or progression, recognize that metamorphosis serves a variety of functions. We will admit that it has useful technical functions (especially in more literal and physical instances), such as serving as a deus ex machina or providing the pretext for telling a good story. (Curran, p. 74)

Ovid starts telling the story of the creation of the World. There was chaos first, and chaos gave rise to the World. This is the first transformation story in the whole poetry collection, in fact. Later, he goes on to tell the story of humanity's creation. Gods create the Earth, oceans, mountains, valleys, nature, animals, and later, humans. There is also another transformation story here. There is energy, paste, and a Godlike image, and this combination turns into man: "From such rude principles our form began;/ And earth was metamorphos'd into Man" (p.6). Ovid then goes on to tell the story of the four Ages: Golden, Silver, Bronze, and Iron Ages. He shares this story to illustrate how humanity has deteriorated throughout the Ages and how it has turned into evil creatures. Gods decide to

punish humanity by sending a flood that will wipe them out. After the flood, there are only two survivors, Deucalion and Pyrrha. The Gods warned them before the flood because they were virtuous. Their boat lands on Mount Parnassus, and they are safe (Ovid, p. 23). Nonetheless, they are sad as there are no friends or family members. They feel the need for humans and Gods to intervene once again and tell them to throw stones over their shoulders. They do as they are told, and the stones turn into human beings, and the Earth is once again populated. To sum up, at the beginning of the poetry collection, Ovid recounts the metamorphoses stories to explain the creation of the Earth, humanity, and certain natural events. He crafts engaging stories for his readers.

In the following parts of the poems, Ovid tells the story of Lycaon, a rude and disrespectful mortal who challenges the Gods. One day, Zeus disguises himself as a man and travels around the Earth. He visits Lycaon's town. Lycaon understands that Zeus is a God visiting him and wants to test him by offering human flesh at the dinner table. When Zeus sees the human flesh being served, he becomes angry and starts chasing Lycaon to kill him. Lycaon runs and runs. He tries to escape, but he cannot escape the Gods' intervention and the punishment. Zeus transforms him into a wolf and curses him:

> In the *Metamorphoses*, however, it is not the body that leads the narrator to the story, but the story that is compelled to end in a way that affects the body. This is clear from the very first metamorphosis in the poem, the tale of Lycaon, a man of wolf-like savagery whose body, transformed into a wolf, embodies what he truly is. Ovid's narrative works on two temporal planes, history and exemplarity. On the one hand, metamorphosis provides an aetiological myth to answer the question of origins: how did the first wolf, weasel, frog, or laurel tree come into being? On the other hand, it is often the external manifestation of a particular character type. (Segal, p. 14)

Ovid uses the theme of transformation here as a tool of punishment. It is a result of God's intervention, but this time it is for punishment: “He grows a wolf, his hoariness remains, / And the same rage in other members reigns. / His eyes still sparkle in a narr’wer space:/ His jaws retain the grin, and violence of his face/ This was a single ruin, but not one/ Deserves so just a punishment alone” (Ovid, p. 17). Ovid then tells the story of Apollo and Daphne. Apollo is a young, strong, and handsome God. One day, Apollo and Eros have a conflict, and Eros shoots him with an arrow to teach him a lesson. At that moment, Apollo falls in love with Daphne. Eros sends another arrow for repulsion, and Daphne feels disturbed by Apollo's love and attention. Apollo wants to have her, so he starts walking and then running after her. Frightened by Apollo's interest, Daphne starts running in the forest to escape. Apollo chases her for a long time. Daphne does not see a way to escape a God like Apollo, so she prays to the Gods and asks for help. God's answer to her prayer is to transform her into a laurel tree: “A filmy rind about her body grows;/ Her hair to leaves, her arms extend to boughs:/ The nymph is all into a laurel gone;/ The smoothness of her skin remains alone" (Ovid, p. 39). Metamorphoses functions as an escape for Daphne. In the end, Apollo cannot find her but then sees the laurel tree and realizes that it is her. He hugs the tree, takes a branch from it, wears it on his head, and vows that the tree will be his symbol.

Towards the end of Book I, Ovid tells the story of Zeus, Hera, Io, and Argus. There are stories within stories in this part, and in each story, metamorphosis is used by the Gods for a different reason. Zeus falls in love with a mortal maiden, Io. Hera, the jealous wife of Zeus, looks down on Earth and sees them. Meanwhile, Zeus transforms Io into a heifer, a female cow, to hide her from Hera. Transformation here functions as a hiding place for Zeus's beloved. He transforms her to eliminate potential problems with his wife. However, Hera is clever and cunning. She understands Zeus's plans and tells him to give that cow as a gift to her. Zeus gives the cow, Io, to Hera as a gift. Hera assigns Argus as the guardian for Io. Zeus locates where Io is being held and sends Hermes to rescue Io. Argus is a monster-like guardian with one hundred eyes, so it is nearly impossible for Hermes to save Io. Therefore, he finds a magic flute and plays some tunes and puts Argus to sleep. Then, kills him and cuts his head off and saves Io. Zeus takes Io. Later, she is transformed once again into her human form, and they get married. Hera is furious and sad as she loses her valuable friend and accomplice, Argus. To honor him, she takes his head with one hundred eyes and puts it on a male peacock's tail. She honors him and transforms his head into the tail of a beautiful animal. This is a reward. This divine intervention ends with a reward.

To sum up, in Ovid's *Metamorphoses*, metamorphoses, namely, transformation, are used as a punishment, as an escape from problems, or as a reward from the Gods. In Greek and Roman mythology, Gods, Goddesses, nymphs, and such superior creatures have the power and privilege of granting metamorphoses. It is an intervention by the

heavens for the mortals. In addition, Ovid provides a reasonable explanation for every transformation. Every event, every detail is explained. There is meaning in everything. There is an order in this mythological World.

The Metamorphosis

In Franz Kafka's novella, the protagonist, Gregor Samsa, wakes up one morning to discover that he has been transformed into a gigantic insect. He is unable to move or get out of bed, and there is no rational or scientific explanation for his condition. The change is absurd and random, which is a sign of existential modernism: "Throughout Western literature the body recurs as an expression of just this kind of anti-order. From Aristophanes to Bosch, from Rabelais to Swift, from Kafka to Fellini's Satyricon, writers and other artists have used the grotesque physicality of the body to comment on the darker, less organized, perhaps more primordial or infantile visions of the self and the human condition" (Segal, p. 11). The narrative follows a young man struggling to maintain his daily routine as he attempts to get up and catch the train to work despite his bizarre transformation. At first, even Gregor seems indifferent to his situation, failing to grasp the gravity of his predicament. He behaves as if it were an ordinary workday, striving to continue his routine. Gradually, however, he begins to understand the severity of his new condition: while his body has changed, his mind and spirit remain human, creating an intense inner conflict. When he finally falls to the floor, fully aware of his insect form, Kafka's use of this surreal metamorphosis becomes clear:

> One morning, as Gregor Samsa was waking up from anxious dreams, he discovered that in bed he had been changed into a monstrous vermin. He lay on his armor-hard back and saw, as he lifted his head slightly, his brown, arched abdomen divided into rigid, bow-like sections. From this height, the blanket, just about ready to slide off completely, could hardly stay in place. His numerous legs, pitifully thin in comparison to the rest of his circumference, flickered helplessly before his eyes. (Kafka, p. 3)

In Kafka's *Metamorphosis*, transformation occurs when Gregor Samsa feels weighed down by his burden. He is a young man who works really hard to survive in the capitalist world order and support his family. He is part of this system, but the system is quite merciless to the working classes; it grinds them down, chews them up, and sends them to the garbage.

Gregor is surrounded by his family members, who are ignorant and narcissistic. He lives with his mother, father, and sister, Grete. None of them works. The only working person is Gregor. He supports the family financially. It is also revealed that he pays his father's debts. He also saves money so that he can send his sister to a music school. He does not buy anything for himself; he has no friends; he has no hobbies. He is all alone, working, supporting the family, and serving the system. He has no one to support him. He does not even have a girlfriend:

> Above the table, on which an unpacked collection of sample cloth goods was spread out—Samsa was a traveling salesman—hung the picture which he had cut out of an illustrated magazine a little while ago and set in a pretty gilt frame. It was a picture of a woman with a fur hat and a fur boa. She sat erect there, lifting in the direction of the viewer a solid fur muff into which her entire forearm had disappeared. (Kafka, p. 3)

He wakes up really early every day. He has to travel every day as part of his job because he is a traveling salesman. He returns home to sleep, and sometimes he even stays at small, inexpensive hotels. There is no joy or fun in his life; there are just responsibilities. He is exploited by his family members, colleagues, employers, and the system. They use him. They remember him as long as he is alive and as long as he serves the system. As a result, one day he turns into a bug. This transformation functions as an escape, a learning process, and also an awakening call for him to see the truth.

> Kafka's myth is particularly significant because it is not a borrowing or a reinterpretation. Kafka has attempted to create a new story to portray man's situation. However, significantly, this modern tale not only addresses the same emotional problems as the Greek myths but also employs the same symbol. Changes are many and important: the feeling of isolation; the lack of either specific guilt behind the punishment or of ultimate reward or ultimate salvation. (Barnes, p. 127)

After the metamorphosis, Gregor begins to see the true intentions of the people in his life, revealing their hypocrisy. At first, his sister Grete takes care of him, cleaning his room and providing food. However, a few days later, she stopped visiting his room. His father and mother are ignorant and indifferent to his situation from the very beginning. They are all worried because there is no one now to support them financially. They wait for a

recovery, but when they realize that Gregor's situation is permanent, they forget about him literally. They all find jobs and start working. They hire a servant to look after Gregor for a while. They socialize with other people. They transform as well. From idle, lazy individuals staying at home and relying on Gregor, they become working members of society. They change physically as well. They buy new clothes and they find new friends. They easily forget about their son and their brother. He loses his importance and meaning within their family. He is replaced. Now they work and no longer need him.

After a while, they even stop cleaning his room. Gregor lives in rubbish like an animal. They throw food at him. One day, his father gets angry and throws an apple at him. He hits him, and the apple injures his body. Gregor stays in his rooms all alone, sad and gloomy. He feels that he has lost his role as the breadwinner of the house, so he has lost his sense of purpose. His family treats him the same way. He no longer has a place in their lives. Due to sadness, pain, isolation, depression, and the scar on his body, he dies. Nobody is sad about his loss. They are even relieved as they have gotten rid of such a burden:

> "Dead?" said Mrs. Samsa, looking questioningly at the cleaning woman, although she could check everything on her own and even understand without a check. "I should say so," said the cleaning woman and, by way of proof, poked Gregor's body with the broom a considerable distance more to the side. Mrs. Samsa moved as if she wished to restrain the broom, but she did not. "Well," said Mr. Samsa, "now we can give thanks to God." He crossed himself, and the three women followed his example. (Kafka, p. 46)

The maid takes the body and throws it into the rubbish bin. Nobody laments for him. They forget about him. In fact, they see it as a chance to start a new life without Gregor. They go out together as a family and discuss their plans. They even decided to find a smaller and cheaper house to move to. They are happy and relieved.

To sum up, Gregor's transformation is in fact a journey. It is a journey of exploration. Gregor learns a lot about his family and his life. He sees the hypocrisy everywhere, even in his own family, which brings so much pain and disappointment to him that he dies. It is hard for him to accept the harsh reality and live with it. He is an enslaved person for the system; he is a victim of the system. Kafka's *metamorphosis* symbolizes the alienation, isolation, dehumanization, and identity breakdown of the modern man. It focuses on the harsh realities of the modern capitalist World and the worthlessness of humans in this new world order, as they are regarded as valuable as long as they work, produce, and contribute to the economy.

CONCLUSION

While Ovid's *Metamorphoses* seeks to construct meaning and to explain the origins of natural phenomena—such as the creation of the Earth, animals, and trees—Kafka's work focuses instead on the absurdity and meaninglessness of human existence, exposing the harsh realities of capitalism, ignorance, and dehumanization in the modern age. Ovid weaves mythological narratives to affirm that there is order and purpose underlying the universe, thereby reinstating faith in a cosmic harmony. In contrast, Kafka portrays a world defined by chaos, alienation, loss of meaning, and existential suffering. Through his myths, Ovid celebrates the universe's coherence and the meaningful patterns within creation. Kafka, however, turns the same idea on its head, using transformation to reveal the emptiness, anxiety, and fragmentation of modern existence.

REFERENCES

Barnes, H. E. (1955). Myth and Human Experience. *The Classical Journal*, *51*(3), 121–127. http://www.jstor.org/stable/3292699

Curran, L. C. (1972). Transformation and Anti-Augustanism in Ovid's "Metamorphoses". *Arethusa*, *5*(1), 71–91. http://www.jstor.org/stable/26307007

Kafka, F. (1915). *The Metamorphosis*. Planet Ebook. https://www.planetebook.com

Ovid. (2018). *Metamorphoses*. Global Grey Ebooks. https://www.globalgreyebooks.com/

Segal, C. (1998). Ovid's Metamorphic Bodies: Art, Gender, and Violence in the "Metamorphoses." *Arion: A Journal of Humanities and the Classics*, *5*(3), 9–41. http://www.jstor.org/stable/20163686

Exploring opposition to ılliberal democracy: Hungarian Public Opinion Perspectives

Melek Aylin ÖZOFLU
Asst. Prof., İstanbul University, International Institute for Genocide and Crimes against Humanity; Department of Crimes against Humanity, 34452, İstanbul, Türkiye
E-mail: melekaylinzoflu@gmail.com- melek.ozoflu@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-9403-6957

Abstract

The recent rise of illiberal practices in various European liberal democracies is the subject of growing interest in research. However, analysis of public opinion towards illiberal regimes, their practices, and the rise of illiberalism/ illiberal democracy has received limited attention in the scholarly literature. In addressing this gap, this research examines the opinions and perceptions of the opposition supporters on the illiberal policies of the Hungarian government. Hungary presents a unique and distinctive example to explore the opposition's views because it has experienced constant democratic backsliding since 2010. Moreover, the fact that Orbán's government has secured landslide victories in the respective parliamentary elections made him the longest-serving head of state in the European Union (EU). The research relies on the novel public opinion survey dataset collected between March and May 2023. Since we are particularly interested in investigating how we can explain the growing opposition to the rise of illiberal democracy, we solely focus on the data collected from the opposition voters in Hungary. We intended to consider critical issues that potentially tap into a broader range of politics, economy, media, foreign policy, and human rights-related attitudes within the general conception of theoretical premises of illiberal democracy. Using a sampling method size of (n= 385) with a margin error of 5, as the representative of the Hungarian opposition adult population, 385 individuals were randomly selected and invited to fill out an online questionnaire. In this way, the current research advances and contributes to the existing literature empirically on the nexus of illiberalism and public opinion.

Keywords: Illiberalism, Illiberal democracy, Public opinion, Hungary,

INTRODUCTION

In July 2014, Hungarian Prime Minister Viktor Orbán announced that he would build an illiberal democracy in Hungary (Orbán, 2014). In the following period, we have witnessed the rise of illiberal democracy practices globally (Young, 2015). Therefore, illiberalism became an academic catchphrase and also received scholarly attention (Özoflu & Gerim, 2025). The relevant literature often focuses on examining the anatomy and reasons of the democratic backsliding (Kornai, 2015; Enyedi, 2018; Buzogány & Varga, 2018; Durakçay, 2023) as well as its economic repercussions (Öniş & Kutlay, 2019; Szikra & Öktem, 2023). In this respect, there is a gap in the literature in offering an encompassing analysis of the public opinion towards illiberal regimes, their practices, and the rise of illiberalism/ illiberal democracy. By addressing this gap, rather than focusing on reasons for the declining appeal of liberal democracy, this paper intends to examine the reflections of/ perceptions regarding the illiberal practices among the opposition voters in Hungary. Hungary represents a unique case because it experienced an institutional transformation and democratization in the 1990s following the fall of communism (Bernhard, 2021) that resulted in its eventual EU membership in 2004, through which political and economic policies were inserted. However, since 2010 onwards, it started democratic backsliding under the Fidesz (Fidesz – Hungarian Civil Alliance – Fidesz Magyar Polgári Szövegség) government that transferred the checks and balances under its own control, weakened the civil society and individual liberties, and academic freedom (Szikra &Öktem, 2023). Accordingly, it is observed that it has shifted to an illiberal democracy and a hybrid regime, respectively (Freedom House, 2025).

To reveal the perceptions regarding the illiberal practices of the Orbán's Fidesz (Fidesz – Hungarian Civil Alliance – Fidesz Magyar Polgári Szövegség) government, the research relies on public opinion survey, which is a dominant form of measuring public will since 1930s (Berinsky, 2017). The survey was conducted between March and May 2023.

The theoretical framework of the research is illiberalism. It is defined as "democratically elected regimes, often ones that have been reelected or reaffirmed through referenda … ignoring constitutional limits on their power and depriving their citizens of basic rights and freedoms." (Zakaria, 1997, p.22) Through his differentiation between the liberal democracy, as referring to the existence of free and fair elections, and constitutional liberalism -as referring to civil liberties, i.e., the existence of the rule of law, separation of powers, freedom of speech-, Zakaria

suggests that illiberal countries present a new species of democracy where liberal democracy is flourishing while constitutional liberalism is falling behind. He argues that in these countries subject to the third wave of democratization, democracy, and civil liberties, liberal democracy and constitutional liberalism hardly overlap. Accordingly, he concluded that democracy without constitutional liberalism generates centralized regimes where civil liberties are eroded or oppressed. Therefore, it offers critical insights into the central tenets of this research to understand the nature of illiberal democracy.

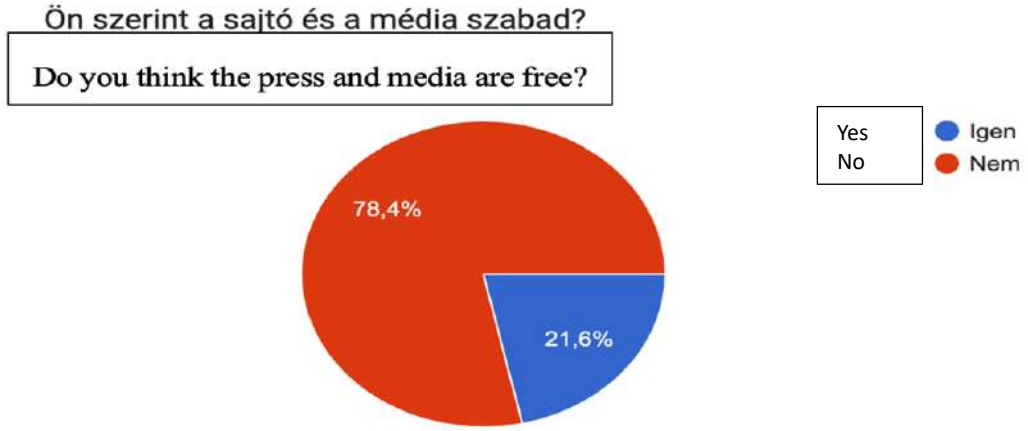
METHOD

To empirically address the conception of illiberalism, we comparatively draw on survey data collected simultaneously in Hungary and Turkey during March-May 2023. A web-based survey was administered to facilitate the data collection process. We intended to consider critical issues that tap into a broader range of politics, economy, media, foreign policy, and human rights-related attitudes within the general conception of illiberalism. Using a sampling method with a sample size of (n= 385) with a margin of error of 5, as the representative of the Hungarian opposition adult population, 385 individuals were randomly selected and invited to complete an online questionnaire. Of these people, 152 completed the questionnaire with a response rate of 39.48 %, providing an average online survey response rate between 36% and 44% (Daikeler, et.al., 2021; Wu, et.al., 2022). Therefore, our sample is, by and large, representative of the Hungarian opposition population. The survey was conducted in Hungarian.

FINDINGS

Based on Pappas's characterization of illiberal governance (Enyedi, 2024), the survey consists of thematically divided questions to reveal the perceptions of illiberal practices within the different areas, including economy, foreign policy, internal affairs, migration, and media freedom. The findings showcase that opposition supporters in Hungary are deeply concerned about the rise of illiberalism and illiberal policies and practices within the political realm in general. We observed that the Hungarian opposition public are mostly critical of the economic, migration policies and the media freedoms. One of the prominent issues of concern is media freedom. In Figure 1 below, we found that 78.4% of the respondents answered "No" to the question of "Do you think the press and media are free?", suggesting a significant public distrust of media independence.

Figure 1. Survey Questionnaire about media freedoms in Hungary

(Author's own research)

The findings can be interpreted together with the existing studies on illiberalism and media freedom in Hungary. Accordingly, while the media freedom acts as a critical denominator in the checks and balances system of liberal democracies, as Griffen puts forward, in Hungary, we witness that independent media was captured through the takeover of the media ownership from independent companies to friendly oligarchs (Griffen, 2020). In addition, manipulation of media allows the Hungarian government to control what kind of narratives are disseminated while suppressing critical voices, which heavily influences public perception (Özoflu & Gerim, 2025). These findings parallel the increasing concerns over media freedom as evidenced by our research.

RESULTS/CONCLUSION

Hungary is an interesting case of the European periphery within the specific context of the illiberal democracy. Through the conducted survey analysis, the current study crystallizes the reactions of the Hungarian opposition public opinion regarding the illiberal practices. The economy, migration, and media freedoms are significant sources of concern for the opposition.

The study empirically contributes to the existing literature on the nexus of the illiberal democracy and public opinion research, an area yet to be explored by further research. In this respect, future research could be conducted comparatively across different case study countries.

REFERENCES

Berinsky, A. J. (2017). Measuring public opinion with surveys. *Annual Review of Political Science*, *20*(1), 309–329.

Bernhard, M. (2021). Democratic backsliding in Poland and Hungary. *Slavic Review*, *80*(3), 585–607.

Buzogány, A., & Varga, M. (2018). The ideational foundations of the illiberal backlash in Central and Eastern Europe: The case of Hungary. *Review of international political economy*, *25*(6), 811-828.

Daikeler, J., Silber, H., & Bošnjak, M. (2022). A meta-analysis of how country-level factors affect web survey response rates. *International Journal of Market Research*, *64*(3), 306–333.

Enyedi, Z. (2018). Democratic backsliding and academic freedom in Hungary. *Perspectives on Politics*, *16*(4), 1067-1074.

Enyedi, Z. (2024). Concept and varieties of illiberalism. *Politics and Governance*, *12*.

Freedom House. (2025). Hungary. Retrieved July 10, 2025 from https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=all&year=2025&country=HUN

Griffen, S. (2020). Hungary: A lesson in media control. *British Journalism Review*, *31*(1), 57-62.

Öniş, Z., & Kutlay, M. (2019). Global shifts and the limits of the EU's transformative power in the European periphery: Comparative perspectives from Hungary and Turkey. *Government and Opposition*, *54*(2), 226-253.

Orban, V. (2014). 'Full Text of Viktor Orban's Speech at Baile Tuşnad', speech, Baile Tuşnad, July 26. Retrieved July 10, 2025, from http://budapestbeacon.com/public-policy/full-text-of-viktor- orbans-speech-at-baile-tusnad-tusnadfurdo-of-26-july-2014/10592.

Özoflu, M. A., & Gerim, G. (2025). Legitimizing Illiberalism: The Construction of Civilizational Identity by the Justice and Development Party in Türkiye. *Politics and Governance*, *13*.

Szikra, D., & Öktem, K. G. (2023). An illiberal welfare state emerging? Welfare efforts and trajectories under democratic backsliding in Hungary and Turkey. *Journal of European Social Policy*, *33*(2), 201-215.

Wu, M. J., Zhao, K., & Fils-Aime, F. (2022). Response rates of online surveys in published research: A meta-analysis. *Computers in human behavior reports*, *7*, 100206.

Zakaria, F. (1997). *The Rise of Illiberal Democracy. Foreign Affairs*, *76*(6), 22–43.

Modernite karşısında insan ve doğa

Naim KARADAŞ
Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi, 06000, Ankara
E-mail: karadasnaim1058@gmail.com ORCID: 0000-0001-5515-5518

Özet

Modernite, insanın doğayla olan kadim bağını koparan tarihsel bir dönüm noktasıdır. Aydınlanma ile insan, evrenin merkezi konumuna geçmiş; doğa da bilimin ve tekniğin objesine dönüştürülmüştür. Bu insanda özellikle varoluşsal bir kopuş yaşatmıştır. İnsan böylece doğayı denetleyip dönüştüren bir yapı halini almıştır.

"Modernite karşısında insan ve doğa" bu açıdan, sadece çevresel problemleri içine alan dar bir alan değil, varlığa bakışın, etiğin ve insanın kendi varoluşuna dair idrakinin tekrar sorgulanmasını elzem kılan felsefi bir problematiktir. Bu bağlamda çalışmada ele alınacak üç isim bu konunun felsefi alt yapısına önemli bir zemin kazandırmakla beraber, çok önemli çözüm yolları da önermektedir.

Heidegger'e göre modernitenin temel sorunu, varlığın unutulmasıdır. Teknik düşünme dünyayı sadece hesaplanabilir ve kullanılabilir bir kaynak olarak görmüş, insanı da bu düzenin bir parçasına indirgemiştir. Çare, doğayla yeniden şiirsel ikameti sağlamaktır Kurtuluş ise doğayla yeniden şiirsel bir ilişki kurmak ve varlığın çağrısına açık olmaktır.

Marcel, modern insanın var olmaktan ziyade kendini sahip olmaya adamasını ontolojik bir kopuş olarak görür. O insanın dünya ile ilişkisinde odağın, mülkiyet veya bilgi değil, katılım ve sadakat olmasını önemser. Yaratıcı sadakat yaklaşımı modern yaklaşıma karşı ontolojik bir yakınlık arayışının altını çizer.

Hans Jonas ise benzer fikirlerini etik zeminde tartışır. The Imperative of Responsibility'de modern teknolojinin etkilerini gezegenin geleceğine kadar genişlettiğini dile getirir: "Öyle eyle ki, eyleminin sonuçları insan yaşamının yeryüzünde kalıcılığıyla uyumlu olsun." Jonas'a göre doğaya yönelik sorumluluk sadece pragmatik değil, ontolojik bir zorunluluktur. Zira doğa kendi içinde bir amaç taşır.

Heidegger'in "varlığın çağrısı", Marcel'in "sadakati" ve Jonas'ın "sorumluluk etiği" bir araya geldiğinde, teknik ilerlemeyi reddetmeden ama onu varoluşsal bilinç ve ahlaki sorumlulukla yeniden temellendiren yeni bir insan–doğa ilişkisi mümkün hâle gelir. Modern insanın görevi, doğayı kontrol etmek, onu dilediğince tahrip edip ondan sadece kendi menfaatleri çerçevesinde yararlanmak değil, içindeki diğer tüm canlıları ile beraber onunla birlikte var olmayı öğrenmektir.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Teknik, Yabancılaşma, Sorumluluk, Sadakat

Man and nature in the face of modernity

Abstract

Modernity is a historical turning point that severed humanity's ancient bond with nature. With the Enlightenment, humanity became the center of the universe, and nature was transformed into an object of science and technology. This led to a particularly existential rupture in humanity. Thus, humanity became a structure that controlled and transformed nature.

In this respect, "Man and Nature in the Face of Modernity" is not a narrow field encompassing only environmental problems, but a philosophical problem that necessitates the re-examination of the perspective on existence, ethics, and human perception of their own existence. In this context, the three figures to be discussed in this study not only provide important grounding in the philosophical foundation of this topic but also offer crucial solutions.

According to Heidegger, the fundamental problem of modernity is the forgetfulness of existence. Technical thinking viewed the world merely as a calculable and usable resource, reducing humanity to a mere component of this order. The solution is to re-establish a poetic dwelling with nature. Salvation, however, is to re-establish a poetic relationship with nature and be open to the call of being. Marcel sees modern man's dedication to possessing, rather than existing, as an ontological rupture. He emphasizes that the focus of human interaction with the world should be participation and loyalty, not possession or knowledge. The creative approach to loyalty underscores the search for an ontological closeness to the modern approach.

Hans Jonas discusses similar ideas on ethical grounds. In The Imperative of Responsibility, he argues that modern technology extends its effects to the future of the planet: "Act so that the consequences of your action are compatible with the permanence of human life on earth." For Jonas, responsibility towards nature is not merely a pragmatic but an ontological imperative. For nature possesses a purpose in itself. When Heidegger's "call of being," Marcel's "loyalty," and Jonas's "ethics of responsibility" come together, a new human-nature relationship becomes possible that does not reject technical progress but re-grounds it in existential consciousness and moral responsibility. Modern humans' task is not to control nature, destroy it at will, or exploit it solely for their own benefit, but to learn to co-exist with it, along with all the other living beings within it.

Keywords: Modernity, Technology, Alienation, Responsibility, Loyalty

Giriş: Modernizme Giden Yol

“En büyük bilimsel keşif cehaletin keşfidir." diyordu Harari. (Harari, 2015). İnsanlık tarihinin yaşadığı kırılma noktaları düşünüldüğünde bu söz çok daha anlamlı hale gelecektir. Zira binlerce yıllık süreçte insanlık ateş, tarım, yazı, tekerlek, matbaa, pusula, sanayi devrimi, Kopernik devrimi, elektrik, bilgisayar ve nihayetinde internetin icadıyla çok büyük bir değişim ve dönüşüm geçirmiştir. İnsanlar her buluşta aslında dünya hakkında ne kadar az şey bildiklerini fark etmişler, böylece bilginin peşinde koşmak için gerekli nedenlere fazlasıyla sahip olmuşlarıdır. Hem antik çağda hem de orta çağda insanlar genellikle Aristoteles öğretilerini Tanrı’nın yasalarını, kutsal metinleri kendilerine referans alarak evrenin, dünyanın, hatta Tanrının düzeninin nasıl işlediğini, bildiklerini varsaymışlardır. Doğrudan gözlem ve deneyimle erişilebilecek olgulara yönelmek yerine, bilgi arayışını yüzyıllar boyunca çoğunlukla Aristoteles’in otoriter görüşleri ya da kutsal metinlerin mutlak kabul gören beyanlarıyla sınırlandırmıştır. Böylece epistemolojik zemini akıl yürütme ve eleştiri süzgecinden geçirmeden, inanç temelli kabuller üzerine inşa ederek, düşünsel evrimin önünü tıkayan durağan bir bilgi anlayışını bir dönem boyunca entelektüel durgunluk ve eleştirel düşüncenin bastırılmasıyla karakterize edilen bir ‘karanlık çağ’ sürecinin oluşmasını sağlamıştı. 14. ve 15. yüzyıllarda Avrupa’da başlayan reform ve Rönesans dönemleri, geleneksel dini ve otoriter yapıları sorgulama eğilimini güçlendirmiştir. Özellikle Rönesans dönemiyle klasik Yunan ve Roma kültürüne yeniden yönelerek insan merkezli düşüncelerin şekillenmesine zemin hazırlanmıştır. 1436 yılında Johann Gutenberg tarafından icat edilen ve kullanılmaya başlanan matbaa, başlangıçta ne kadar ilkel olursa olsun, basım hızını ve miktarını artırmış, okuryazarlıkta ve doğal olarak bilincin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Ayrıca Kopernik Devrimi, evren anlayışında köklü bir dönüşümü temsil etmiş, bu dönüşümle birlikte, Dünya’yı evrenin sabit merkezi olarak kabul eden Batlamyusçu modelin yerini, Güneş’in merkezde yer aldığı Güneş merkezli (heliosantrik) model almıştır. Aynı zaman diliminde bilimsel devrimler ve keşifler, doğa ve toplum anlayışını köklü biçimde değiştirmiş, akıl ve deneyin ön plana çıkmasına ortam sağlanmıştır. Francis Bacon’ın bilgi güçtür yaklaşımıyla, Descartes’ın doğayı matematiksel düzenin bir parçası olarak görüp mekanikleştirmesi, artık doğanın bilinmesi ve hatta denetim altına alınması gereken bir nesneye indirgenmesi, Aydınlanma’ya doğru giden yolun epistemolojik temelini oluşturmuştur. Bu temel, sanayi devrimiyle beraber, ekonomik büyüme ve üretim artışı üzerinden somutlaşmıştır. Yani aslında modernite, insana görünürde özgürlük ve refah vaat ederken, bir taraftan da doğayı sınırsız bir kaynak deposu olarak görmeye başlamıştır.

Bu zihinsel dönüşüm, Aydınlanma düşüncesine giden süreci doğrudan beslemiştir. Zira doğanın matematiksel kurallarla bütünüyle bilinebileceği ve bu bilginin insanın ilerlemesini sağlayacağı inancı, modern rasyonalizmin ve bilimsel determinizmin tam merkezine yerleşmiştir. Böylelikle Descartes’le birlikte başlayan bu mekanik doğa tasavvuru, Aydınlanma’nın temel önermelerinden biri olan “aklın doğayı çözme ve yönetme gücü” düşüncesine hem epistemolojik hem de ontolojik zemin hazırlamıştır.

Bu zemini üzerine hazırlanan Aydınlanma dönemi, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa’da ortaya çıkan düşünce hareketi olarak, kabul gören bilgi ve değerlere meydan okuyan, rasyonalizm ve empirizm prensipleriyle şekillenen bir düşünsel devrim oldu. Bu dönemde, aklın ve bilimsel düşüncenin ön plana çıkmasıyla, geleneksel otoritelerden bağımsız bir bilgi anlayışı benimsenmiş, insan aklıyla evreni anlamlandırma çabası güç kazanmış ve net bir dönüşüm başlamıştır. Kant’ın “Sapere aude! “kendi aklını kullanma cesareti’[4] mottosuyla özetlenen bu düşünsel dönüşüm, ‘evet, bilmiyoruz fakat araştırabiliriz’ tavrını hâkim kılarak bilgiye ulaşma sürecinde yeni bir epistemolojik yaklaşım ortaya koydu. Bu yaklaşımda şu ana kadar bilindiği sanılan şeylerin, zamanla yanlış çıkabileceği vardı ve hiçbir kavram, fikir, teori, kutsal eleştiriden muaf değildi. Burada gözlem yapmak ve gözlem sonrası verileri matematiksel araçlarla kapsayıcı teorilere dönüştürmek esastı. Aydınlanma, insanın doğuştan gelen haklar, özgürlükler ve akıl yürütme yeteneği gibi kavramları ön plana çıkararak, bireysel özgürlükleri ve eşitliği

[4]Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://istabip.org.tr/site_icerik/2017/haberler/kasim/aydinlanma_nedir

temel alan yeni bir toplumsal düzen önerdi. Bu süreçte, din ve otoritenin sorgulanması, bilgide ulaşılması gereken nesnel gerçekliğin arayışını hızlandırdı. Ayrıca, bilimsel yöntemin gelişmesi ve teknolojik ilerlemeler, insanın doğal dünyayı ve kendisini anlaması bakımından yeni ufuklar açtı. Modernitenin temel taşı olarak görülen bu düşünceler, akılcılığı ve rasyonelliği epistemolojik temel olarak aldı. Aydınlanma, aynı zamanda, insanın kendi iradesiyle ve bilinçli tercihleriyle anlam arayışını pekiştiren bir hareket olarak, çağdaş düşünce sistemlerinin temelini oluşturdu ve modern toplumların şekillenmesinde belirleyici rol oynadı. Böylece, akıl ve bilim ışığında gelişen bu yeni düşünce tarzı, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde köklü değişikliklerin kapılarını açtı. Modernite artık yaşamın her alanına hâkim bir güç olarak hemen her şeyin belirleyicisi konumuna geldi. Bilimsel devrim aydınlanma düşüncesi, rasyonalite ve bireycilik, sekülerleşme, kapitalizmin ve ulus-devletlerin yükselişi ekseninde devam eden süreç özetle "insanın kendi aklını rehber edinerek dünyayı anlama ve dönüştürme girişimi" şeklinde ifade edilebilir. Bu bağlamda, modernite sadece kurumların değil aynı zamanda insanın varoluşsal ufkunun da dönüşümü anlamına gelir.

Buraya kadar gelinen noktada aslında değişim, gelişim insanlık için faydalı işler temelli bir düzlemde ilerlendi. Elbette pusulanın bulunmasının, matbaanın icadının veya "kendi aklını kullan" düsturunun görünürde bir zararı olmadığı aşikârdır. Ancak insan icat etmekte olabildiğince hünerli bir varlık, sadece icat sonrası bu icadı kullandığı alanlar düşünüldüğünde yeryüzündeki en tehlikeli tür olduğu da bir o kadar aşikâr.

Modernizm, Doğa ve İnsan

İnsanı ele alırken modernite öncesi ve sonrası şeklinde bir ayrım yapmak her ne kadar rahatsız edici görünse de, bu ayrım modernitenin mahiyetini kavrayabilmek ve insana etkisini anlamak açısından belirleyici bir öneme sahiptir. Modernite öncesi dönemde insanlar her şeyin bir amaç uğruna olduğu konusunda eminlerdi. Örneğin bir savaşta cesurca çarpışıp düşmanı yenilgiye uğratmanın ya da vatan uğruna ölmenin anlamlı bir karşılığı vardı. Savaş, kıtlık, ya da bir doğa faciası karşısında "yüce *yaratıcı böyle uygun gördü*" teskini ile kendilerini psikolojik olarak sağlam tutuyorlardı. Modern dönemle birlikte insanların kendini güvende hissedeceği korunaklı yapılar yok denecek kadar azalmış, artık yaşanan felaketleri anlamlı kılacak bir teselli düşüncesi kalmamış; *"her şeyin bir amacı vardır, biz şu anda bunu idrak edemiyorsak da öteki tarafta anlamı açığa çıkacaktır*" biçimindeki metafizik inanç da geçerliliğini yitirmiştir. Artık olaylar sadece art arda gerçekleşmekte; insan, bu olayların akışı içinde yaşamını sürdürmekte ve zamanı geldiğinde dünyadan ayrılmaktadır. Dolayısıyla moderniteyle en azından insanların çoğu, varoluşu yönlendiren nihai bir amaca olan inancını yitirmiştir. Modernite öncesi ve sonrası dünyayı oyun alanlarında da düşünmek mümkündür. Modernite öncesi oyunlar, sınırlı bir kozmos anlayışının ifadesiyken; modernite sonrası oyunlar, kapitalizmin büyüme ve ilerleme mantığını, yani üretim, yatırım ve genişleme dinamiklerini yeniden ortaya koyar. Örneğin, satranç gibi modernite öncesi oyunlar, durağan bir ekonomik anlayışa dayanır. Oyuna on altı taşla başlanır ve hiçbir koşulda bundan fazlasıyla bitirilemez. Nadir durumlarda bir piyonun vezire dönüşmesi mümkün olsa da, yeni taşlar üretilemez; atların tanklara dönüşmesi ya da taşların çoğalması söz konusu değildir. Bu durum, üretimin sabit olduğu ve dünyanın sınırlı kaynaklar üzerine kurulu bulunduğu bir ekonomik tasavvuru simgeler. Oyuncunun görevi, mevcut kaynakları en verimli biçimde kullanmaktan ibarettir. Buna karşılık, Minecraft, Catan, Civilization gibi oyunlar, modern ekonominin değerlerini yansıtır. Bu modern masa ve bilgisayar oyunları büyüme, yatırım ve genişleme fikrini merkeze alır. Bu oyunlarda başarı, sahip olunan kaynakları artırmak, üretim kapasitesini geliştirmek ve sürekli ilerleme kaydetmekle ölçülür. (Harari, 2015). Dolayısıyla modernite sonrası oyun anlayışı, kapitalist dünyanın dinamik, rekabetçi ve sınırsız genişlemeye dayalı zihniyetini yansıtır. İnsanlık büyümeye ve genişlemeye dayalı vizyonunu o kadar genişletmiştir ki dünya dışında yaşam alanlarını aramaya başlamıştır. Ünlü milyarder Elon Musk, Mars'ı da kolonileştirme isteğini röportajında[5] şöyle açıklar:

"Mars'ın faydalarından biri de toplu yaşam için hayat sigortasıdır. Yani, sonunda Dünya'daki tüm yaşam Güneş tarafından yok edilecek. Güneş yavaş yavaş genişliyor ve bu yüzden bir noktada çok gezegenli bir medeniyete dönüşmemiz gerekiyor, çünkü dünya yok olacak."

Aslında bu düşünce, modern bilimin ve teknolojinin kurtuluş miti denebilecek bir anlayışa da ışık tutmaktadır. Yani insan, doğanın karşısında kırılgan bir varlık olarak kalmak istememekte bu yüzden teknolojiyle kendi varlığını "garanti altına alma" peşine düşmektedir. Aslında bu 2025 yılı itibarıyla dünyanın en zengin[6] insanı olan Musk'ın "ölümsüzlük" arayışının kozmik bir versiyonu gibidir: "*Eğer dünya ölürse, insanlık yaşamaya devam etsin*!" Ama bu düşünce aynı zamanda şu soruları da gündeme getirmektedir: Doğayı yok eden insan, şimdi başka

[5] https://www.space.com/astronomy/mars/eventually-all-life-on-earth-will-be-destroyed-by-the-sun-elon-musk-explains-his-drive-to-colonize-mars

[6] https://www.forbes.com/billionaires/

bir gezegeni mi dönüştürmek istiyor? Çözüm, dünyadan kaçmak mı, yoksa onu sürdürülebilir hale getirmek mi? Kişisel çıkarın ve piyasa dinamizminin ön planda olduğu bir ekonomik sistem olarak kapitalizmin, modernitenin hız ve verimlilik odaklı yaşam tarzını güçlendirdiği gerçeği düşünüldüğünde kapitalizmin en büyük aktörlerinden sadece biri olan Musk'ın aslında sadece kapitalizme hizmet ettiği net bir şekilde görülmektedir.

Altı çizildiği üzere modernite, her zaman için doğayı sınırsızca tüketilebilecek bir kaynak olarak şeklinde tasavvur etmiştir. Sanayi devrimiyle beraber kapitalist modernite, fosil yakıtlar, karbon salınımı, altyapı sorunları halledilmeksizin olağanüstü derecede hızlı kentleşme, kitlesel tüketim kültürü ve bu hepsinin tamamlayıcısı kontrol ve hâkimiyet anlayışı ekolojik dengeyi bozmuştur. Hatta doğa karşındaki bu bakış açısı yukarıda ki örnekte olduğu gibi gezegenin sınırlarını aşmış, Mars'a da gözünü dikmiştir. Ulrich Beck'in (1992) "risk toplumu" kavramı, modernliğin kendi risklerini ürettiğini gösterir: insanlık doğayı denetim altına alırken, bir taraftan da küresel ısınma, nükleer tehlike ve ekolojik yıkım gibi yeni riskler de ortaya çıkarmıştır. Önceden doğa için insanın bakış açısının merkezinde, üzerinde hâkimiyet kurulması gereken bir alan odağı varken, şimdilerde **insan eylemleriyle dönüştürülmüş, "toplumsallaşmış" bir doğa** mevcuttur. Yani doğa verili bir şey değil, insan eliyle üretilmiş bir gerçekliğe dönüşmüştür. Bu üretilmiş gerçekliğin içinde sanayileşmenin etkisiyle iklim değişikliği, nükleer atık, çevre kirliliği, canlı türlerinin tükenmesi gibi sadece doğanın etkilendiği tehlikeler değildir, artık insanın yaşam şartlarını da tehdit eden bir süreç başlamıştır. Yani mesele sadece ekolojik değil, aynı zamanda etik, ekonomik, sosyal, politik, felsefi yönleri olan geniş bir zemin üzerinde büyümektedir. Refah üreten toplum aynı zamanda tehdit ve riskleri de üretmektedir. Doğaya hâkim olma saikiyle yola çıkan modernite, doğayı yok etme ve doğal olarak kendi varlık şartlarını da zora sokma yolunda ilerlemektedir.

Francis Bacon'ın "bilgi güçtür" anlayışında müşahhaslaşan bu süreç bilimin yükselişine ortam hazırlarken bir taraftan da insanın doğa ile olan kadim bağına çok sert bir darbe indirmiştir. Günümüzde yaşanan iklim değişikliği, ekolojik sıkıntılar ya da doğal kaynakların olağanüstü tükenişi bu darbe ile gelen dönüşümün görünürdeki tezahürleridir. Çok daha derinde insanın karşı karşı karşıya kaldığı şey, anlamdan yoksun hale gelmedir. Modernite ve onunla birlikte dev bir yutma makinasına dönüşen teknolojinin getirdiği bu anlam kopukluğuna felsefi düşüncede önemli isimler çeşitli değerlendirmeler ve çözüm önerileri getirmiştir. Bu çalışmada yer alan isimler Martin Heidegger, Gabriel Marcel ve Hans Jonas olacaktır.

Heidegger: Modernite ve Varlığın Unutuluşu

Heidegger'e göre teknoloji sadece araçsal bir etkinlik değildir aynı zamanda varoluşun temel yapıtaşlarından biridir. Dolayısıyla onun bu dünyaya karşı penceresini tümüyle değiştirir, şekillendirir. O modernite ve buna bağlı teknolojinin dünyayı bir nesne, bir malzeme haline getirdiğini savunur ve bu konudaki kavramı gestell' dir. Yani çerçeveleme. Modern teknik, doğayı ve varolanları "el-altında-duran" (kullanıma hazır kaynak) olarak şeklinde sunar. Bu durum, insana yöneltilmiş bir meydan okuma olarak işlev görür: doğa, bir enerji deposu gibi örgütlenir; varlıklarsa sadece kullanılabilirlikleri ve hesaplanabilirlikleri üzerinden düşünülür. Böylece teknoloji, salt araçsal ya da insana tâbi bir etkinlik olmaktan çıkar; insanı kuşatan bir varoluş kipine, yani bir "düzenleme tarzı"na dönüşür. Çerçeveleme, bu bağlamda sadece teknik bir enstrüman değildir, Varlığın kendini açığa koyma biçimidir de. Bu açılış, hem bir tehlikeyi (hakikatin unutuluşu ve yabancılaşma) hem de bir imkânı (hakikatin yeniden hatırlanışı ve Varlık'la özgün bir ilişki kurma olanağı) birlikte taşır. Bir nevi bu açığa çıkmadır. (Heidegger, 1998b, s. 62-64).

Ancak bu açığa çıkma doğayı bir rezerv alanı şeklinde görmeye sebebiyet vermiştir. Artık, çağlayanlar şeklinde akan bir akarsu doğanın bize bahşettiği bir güzellik unsuru değil, doğrudan bir hidroelektrik potansiyelidir. Ya da tüm canlılığı ve içinde yaşamasına imkân sağladığı canlılarla bir orman, orman değil kereste merkezidir. Heidegger, bu durumdan rahatsızlığını göstererek insan, dünya ve teknoloji ilişkisini yeniden gündeme almaya çağrı yapar. Ona göre, teknolojiyi sadece bir araç veya insanın el becerisi olarak değil, varoluşun temel anlamıyla bağlantılı olarak ele almak gerekir. Çünkü teknoloji, dünyayı anlamanın ve ona ulaşmanın bir yolu iken, aynı zamanda onun anlamını sınırlayan ve daraltan bir yapıya dönüşebilir. Bu nedenle, Heidegger teknolojiyi eleştirirken, onun daha derin bir varoluş biçimi olduğunu ve insanın bu biçimi bilinçli ve dikkatli kullanması gerektiğini savunur. Gerçek çözümler, teknolojiyi sadece kontrol altına almak değil, onun doğasına uygun, insanın ve doğanın özgün varoluşu ile uyumlu biçimde kullanılmasını sağlayacak farkındalık ve bilinç geliştirmeyi de içerir. Çözüm moderniteyi ret veya ondan bir kaçış değildir. Çözüm tehlikenin tam içindedir. Yani insan, teknik dünyayı reddetmeden, onun içindeyken de varlığın çağrısına kulak verilebilir.

Heidegger, bu noktada şiirsel ikamet fikrine yönelir. Şiirsel ikamet, dünyayı salt hesaplama ve işlevsellik düzeyinde değil, aynı zamanda güzellik, gizem ve açıklık içinde deneyimlemeyi ifade eder. Şiirsel dil, Varlığın gizini açığa çıkarır ve insanın kendisini dörtlü yapının (yeryüzü, gökyüzü, ölümlüler, tanrılar) bütünlüğü içinde

hissetmesini sağlar. ... *Ama "yeryüzünde" zaten "gökyüzü altında" demektir. Her ikisi de aynı zamanda "tanrıların önünde kalmak" anlamına gelir ve "insanların birbirleriyle birlikte oluşuna ait olmayı" içerir. İlksel bir birliktelikle bu dört şey—yeryüzü-gökyüzü, tanrılar-ölümlüler—bir arada tek bir bütünlükte bulunur.* (Heidegger, 2001, s.147).

Gabriel Marcel: Katılım ve Sadakat

Gabriel Marcel'in teknolojiye bakışı, insanın biricikliğinin inkârı, öznel deneyimlerine verilmeyen değer ve paradoksal yapısının hiçe sayılmasına itiraz üzerinden olmuştur. Bunlar ikinci plana atıldığında onun sadece araçsallaştırılması kalacaktır zira. Bu da insanın haysiyetini ayaklar altına alacak insan ve obje aynı anlama gelecektir. Marcel gibi bir varoluş filozofunun temelde karşı çıktığı şey zaten budur.

Heidegger gibi Marcel için de teknoloji, sadece nesnel bir araç değil, aynı zamanda insanın varoluş biçimini şekillendiren bir yapı haline gelmiştir. Bu, insanın özgünlüğünü ve içsel güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Tekno-insaniyet, insanın kendisi ve doğa ile olan bağlarını zayıflatmakta, yaşamın anlamını makineleşmenin ve verimliliğin önüne çıkarmaktadır. Bu bağlamda, Marcel, insanın kendisiyle ve varoluşuyla bağ kurma biçimlerinin yeniden değerlendirilmesini önerir. Ona göre, tekno-yanılsama yerine, insanın içsel deneyimlerine, özgün varoluşına ve dayanışma ilişkilerine vurgu yapılmalıdır. Bu yaklaşım, insanın kendini gerçekleştirmesi ve teknolojik gelişmelerle barış içinde yaşaması için temel bir çerçeve sunar. Marcel'in perspektifi, teknolojinin kökenindeki insanî değerleri koruyarak, daha anlamlı ve bütünsel bir yaşam biçimi hedeflemesine yöneliktir; böylece, teknolojinin insan öznelliği üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletip, insan-varlığını yeniden anlamlandırmayı amaçlar.

Marcel'in bu soruna yönelik çözüm yaklaşımı, "yaratıcı sadakat" kavramı üzerinden olmuştur. Ona göre sadakat kör, değişmez bir bağımlılık değil, diri bir varoluş şeklidir. Varlığa sadık olmak onu kendimizi gerçekleştirdiğimiz ilişki alanı olarak görmek demektir. Yaratıcı sadakat sayesinde insanın doğayla olan ilişkisi yeniden anlamlı hale gelir, zira hem eylem hem bilinç düzeyinde olan dinamik bir dönüşümdür. Böylece modernitenin, kaybolmasına neden olduğu yakınlık duygusunu yeniden gündeme taşır. Bu yaklaşım teknik ilerlemeye karşı bir yadsıma değil; onun varlıkla bağını yeniden kurma çabasıdır. Doğaya karşı sadakat, insanın varoluşsal anlam arayışının yeniden kurulduğu düzlemdir.

Hans Jonas: Sorumluluk Buyruğuna Dayalı Teknolojik Yaklaşım

Hans Jonas'a göre, teknolojideki olağanüstü gelişiminin etik temellerle bağdaştırılması, insanın sorumluluk bilincini temel alan yeni bir etik anlayışını gerektirir. Çünkü o, modernitenin özündeki en sarsıcı değişimin, güç ile sorumluluk arasındaki kopuş olduğunun altını çizer. Jonas'ın yaklaşımında, teknolojinin doğa ve insan üzerindeki etkileri göz önüne alınarak, gelecek nesillere karşı da sorumluluk bilinci benimsenir. O, teknolojik ilerlemenin sadece araçsal ve faydacı bir bakış açısıyla değil, ahlaki değerler ışığında değerlendirilmesi gerektiğini söyler. Eskiden insan herhangi bir eylemindeki sonuçlar sınırlıydı, ancak günümüzde teknolojinin insanlığı ve doğayı geniş çapta etkilemesi [7] geleneksel etik paradigmaların daha ötesinde yaşamın en temel değerlerini koruyup kollayan bir etik sınırın oluşturulmasını elzem kılar. Bu bağlamda, Jonas'ın önerdiği etik yaklaşım, teknolojinin potansiyel zararlarını minimize etmek ve insanoğlunun yaşam kalitesini sürdürülebilir kılmak amacıyla sorumlu bir kullanım ve gelişim biçimini benimsemeyi öngörür. Ayrıca, bu yaklaşımda, teknolojik ilerlemenin sınırları ve sorumluluk bilinci arasındaki denge önemli bir yer tutar; insan tutumunu ve değer yargılarını temel alan bu etik anlayış, teknolojiyi tek başına değil, insana ve doğaya saygılı bir şekilde yönlendirmeyi amaçlar. Böylece, Jonas'ın etik esaslara dayalı teknoloji yaklaşımı, teknolojik inovasyonları insanoğlunun varoluşsal güvenliği ve ahlaki gelişimiyle uyumlu hale getirmenin yollarını arayan bütünsel bir paradigma sunar. O Kant'ın "Öyle *eyle ki, eyleminin ilkesi evrensel yasa olabilsin*" düsturuna, başka bir boyut ekleyerek "*Öyle eyle ki, eyleminin sonuçları insan yaşamının yeryüzünde kalıcılığıyla uyumlu olsun.*" Düzeltmesini yapar. Zira artık insan aldığı basit bir kararla binlerce belki milyonlarca insanın hayatına etki eden eylemler içerisine girmektedir. Hayatındaki bir buluş veya bir yöntem o sadece o dönemin insanlarını değil gelecek nesillerin dahi hayatına yön veriyor. Ona göre doğanın kendi içinde bir düzeni vardır bir amacı vardır. Dolayısıyla doğaya zarar vermek sadece iklimsel boyutta ekolojik bir zarar değil, ontolojik olarak bir ihlali de içerir. Jonas'da diğer iki filozof gibi elbette teknolojiyi reddetmez. Ancak onu ahlaki bir sınır bilinci içinde konumlandırmamızı gerektiğinin altını çizer.

[7] Japonya'ya atılan atom bombası, 1986 Çernobil sızıntısı, Ukrayna-Rusya savaşının tüm dünyayı etkileyen ekonomik sonuçları gibi örneklere bakıldığında bu eylemlerin sonuçları tüm insanlığı ilgilendirdiği görülür.

Varlık, Sadakat ve Sorumluluk Üçgeni: Heidegger, Marcel ve Jonas

Teknolojiye yönelik sorumluluk insanın kendi iç dünyası ve çevresiyle kurduğu ilişkinin temelini oluşturur. Heidegger'e göre, teknolojinin doğrudan insanın varoluşsal sınırlarını aşması, varoluşun anlamını ve özgürlük alanını tehdit eder. Bu nedenle, teknolojik gelişmelerin etik ve ontolojik boyutları gözetilerek, insanın kendi varoluşunu ve dünyayı nasıl anlamlandırdığı üzerine derin bir sorumluluk ortaya çıkar. Gabriel Marcel, varoluşsal sorumluluğu, bireyin içsel özgür iradesi ve karşılıksız bağışlama kapasitesiyle ilişkilendirir. Ona göre, insanın teknolojik gelişmelere karşı geliştireceği bilinç, sadece fayda ve ilerlemeyi değil, aynı zamanda etik ve insancıl değerlere dayalı bir yaşamı da içerir. Hans Jonas ise, sorumluluk ilkesini, özellikle gelecek nesillere ve yaşam bütünlüğüne odaklanarak formüle eder. Ona göre, teknolojik güçler arttıkça, onların olası risklerine karşı duyulan sorumluluk da büyür ve bu sorumluluk, etik ilkelere uygun davranışları zorunlu kılar. Bu üç düşünürün yaklaşımı, teknolojinin yol açtığı riskler karşısında insanın sadece kendisi değil, gelecek için de aktif bir sorumluluk taşıması gerektiğine vurgu yapar. Bu perspektifler, teknolojinin etik sınırlarını belirlemek ve sürdürülebilir, insana ve doğaya saygılı uygulamalar geliştirmek için temel bir çerçeve sağlar. Böylece, teknolojiyle barışık ve ahlaki değerlerle uyumlu bir gelecek inşa edilmesi amaçlanır.

Heidegger'in teknoloji eleştirisi, teknolojinin sadece araçsal bir unsur değil, aynı zamanda insanın varlık anlayışını dönüştüren bir yapıya sahip olduğunu ortaya koyar; bu bağlamda insanın varoluşsal sınırlarına dikkat çeker. Gabriel Marcel ise, insanın varoluşsal ve etik boyutlarına odaklanarak, teknolojinin insanî değerlerle bağdaştırılmasının gerekliliğine vurgu yapar. Hans Jonas ise, etik sorumluluğun teknolojide ve gelecek nesillere yönelik geliştirilmesi gereken temel bir unsur olduğunu savunur. Üç düşünürün ortak noktası, teknolojinin yalnızca teknik bir gelişme değil, aynı zamanda insanın anlam arayışını ve sorumluluğunu da şekillendirmesi gerektiği fikridir. Bu bağlamda, teknolojinin insana ve doğaya zarar vermeden, sürdürülebilir ve etik sorumluluk bilinciyle geliştirilmesi yükümlülüğü ortaya çıkar. Ayrıca, etik ilkelerin teknoloji üretim ve kullanım süreçlerine entegre edilmesi ve eğitim yoluyla bu farkındalığın yaygınlaştırılması önemlidir. Bu doğrultuda, teknolojinin insanın içsel ve zahiri varlığını bütünleştirerek, daha insani ve sorumlu bir yaşam biçimi inşa edilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Bu üç kavram —varlığın farkındalığı, sadakatin derinliği ve sorumluluğun ahlakı- modernitenin ortaya çıkardığı sıkıntıyı çözecek yaklaşımlardır. Heidegger bize varlığı nasıl unuttuğumuzu, Marcel nasıl yeniden bağlanabileceğimizi, Jonas ise nasıl sorumlu davranabileceğimizi öğretir.

Kurtuluş, modernitenin dışında değil, onun içinde dönüşmeyi öğrenmektedir. Gerçek ilerleme, daha fazla bilgiye sahip olmakta değil; daha derin bir bilince, daha sadık bir kalbe ve daha sorumlu bir eyleme sahip olmaktadır.

KAYNAKÇA

Beck, U. (1992). Risk society: Towards a new modernity (M. Ritter, Trans.). SAGE Publications.

Berdinesen, H. (2017). On Hans Jonas' "The Imperative of Responsibility." *Philosophia*, 17, 6–7. Western Norway University of Applied Sciences.

Gündüz, O. (2007). Bilim, teknoloji ve sanat üzerine: Martin Heidegger düşüncesinde bir yolculuk. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, *8*(13), 1–20.

Harari, Y. N. (2015/2018). Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi (Çev. P. K. Demir). Kolektif Kitap.

Heidegger, M. (1998a). *Bilim üzerine iki ders* (H. Hünier, Çev.). Paradigma Yayınları.

Heidegger, M. (1998b). *Tekniğe ilişkin soruşturma* (D. Özlem, Çev.). Paradigma Yayınları.

Heidegger, M. (2001). *Poetry, language, thought* (A. Hofstadter, Trans.). Harper Perennial Modern Classics.

İyi, S, & Tepe, H. (2011). *Etik* (İ. Kuçuradi & D. Taşdelen, Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Jonas, H. (1984). *The imperative of responsibility: In Search of an ethics for the technological age* (H. Jonas & D. Herr, Trans.). University of Chicago Press.

Keki, B. (2021). Heidegger's conception of poetic dwelling through appropriation of history. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, *11*(3), 1045–1061.

Kurtar, S. (2025). Heidegger'in teknoloji yorumunu kehanet ve hakikat ikileminde yeniden düşünmek. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *65*(1), 1–30.

Marcel, G. (1951). *Homo viator: Introduction to a metaphysic of hope* (E. Craufurd, Trans.). Harper & Brothers.

Marcel, G. (1963). *Creative fidelity* (R. Rosthal, Trans.). Farrar, Straus and Company.

Turčan, C. (2017, January). *Hans Jonas's ethic of responsibility*. Constantine the Philosopher University in Nitra.

Nietzsche ve şiir: Dionysos'un ilhamı

Sevgican AKÇA

Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı, 06500, Beşevler, Ankara
E-mail: sevgicanakca@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0001-8020-9581

Özet

Nietzsche'ye göre, şiir sadece estetik bir ifade biçimi değil, aynı zamanda hakikatin geleneksel felsefi ve bilimsel yollarla anlaşılamayan yönlerini ortaya koyan bir araçtır. O, yaşamı anlama ve varoluşun trajik taraflarını aşma yolunda Apolloncu düzen ile Dionysosçu coşkunun çatışmasından doğan sanatı değerlendirir. Nietzsche, şiirin katı mantıksal çerçeveleri aştığını ve sezgi ile duygu yoluyla gerçekliğe ulaştığını savunur. Böyle Buyurdu Zerdüşt adlı eserinde, felsefi düşünceleri şiirsel bir dille birleştirerek, şiirin yalnızca bir sanat dalı değil, aynı zamanda varoluşsal bir keşif yöntemi olduğunu gösterir. Ona göre, büyük düşünürlerin aynı zamanda şair olmaları gerekir; çünkü sadece şiir, hakikatin kuru bir soyutlamadan çok, yaşanabilir ve hissedilir bir gerçeklik olduğunu gösterebilir.

Anahtar Kelimeler: Nietzsche, şiir, hakikat, Apollon, Dionysos

Nietzsche and poetry: The inspiration of Dionysos

Abstract

For Nietzsche, poetry is not only a form of aesthetic expression but also a means of revealing aspects of truth that cannot be understood by traditional philosophical and scientific means. He considers art to arise from the clash between the Apollonian order and Dionysian ecstasy on the way to understanding life and overcoming the tragic aspects of existence. Nietzsche argues that poetry transcends strict logical frameworks and reaches reality through intuition and emotion. In Thus Spake Zarathustra, he combines philosophical thoughts with poetic language, showing that poetry is not only a branch of art but also a method of existential discovery. He says great thinkers must also be poets, for only poetry can show that truth is not a dry abstraction but an experienceable and palpable reality.

Keywords: Nietzsche, poetry, truth, Apollo, Dionysos

Giriş

Sanatın insan yaşamındaki merkezi rolünü vurgulayan ve onu hakikatin keşfinden ziyade yaşamı güçlendiren bir yaratım alanı olarak gören Friedrich Nietzsche, sanatı salt estetik bir uğraş değil, aynı zamanda insanın varoluşsal sıkıntılarıyla başa çıkmasını sağlayan bir güç olarak ele alır. O *Tragedya'nın Doğuşu* adlı eserinde sanatın *Apolloncu* düzen ve *Dionysosçu* taşkınlık arasındaki gerilimden doğduğu düşüncesini savunur. Bu bağlamda Nietzsche'de sanat hem formun hem de coşkunun uyum içinde bir araya geldiği bir alan olarak görülür. Nietzsche, özellikle modern toplumun nihilizmin pençesinde olduğunu düşünerek, sanatı hayatı yücelten ve ona anlam katan bir araç olarak konumlandırır. Ona göre büyük sanat, insanın güç istencini besler, yanılsamanın ötesinde bir hakikat sunmasa da yaşamı onaylamanın en yüce biçimlerinden biri olarak varlığını sürdürür.

Nietzsche, şiiri, felsefi düşüncenin sınırlarını aşan ve yaşamın derinliklerini ifade eden güçlü bir sanat biçimi olarak değerlendirmektedir. Ona göre, şiir sadece estetik bir uğraş değil, aynı zamanda düşünce ve duygunun en yoğun şekilde ifade edildiği bir alandır. *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eserinde düzyazı ile şiir arasındaki sınırları belirsizleştirerek, aforizmalarla örülü bir felsefi şiirsellik ortaya koyar. Örneğin;

> İnsan bir iptir ki hayvanla "İnsanüstü" arasına gerilmiştir. Uçurum üstünde bir ip!

Tehlikeli bir geçiş, tehlikeli bir yolculuk, tehlikeli bir geriye bakış, tehlikeli bir ürperiş ve duraklayış. İnsanda büyük olan şey nedir? Bir amaç değil, bir köprü oluşudur (Nietzsche, 2010, s. 10).

Nietzsche, büyük filozofların aynı zamanda şair olmaları gerektiğini savunur; çünkü yalnızca şiir, kelimelerin ötesinde bir anlam yaratabilir ve gerçeği, kuru bir akıl yürütmeden ziyade duyusal bir deneyime dönüştürebilir. Şöyle der: "(…) yalnız estetik bir olay varoluş ve evren niteliğinde dosdoğru görünür" (Nietzsche, 2013, s. 141).

Nietzsche'nin kendi şiirleri de onun felsefi dünyasının bir yansımasıdır; güç istenci, trajik dünya görüşü ve Dionysosçu coşkunluk bu şiirlerde kendini açıkça gösterir:

Ve ister ansızın öfkelenenlerden ol ister şehvetlilerden, istersen de bağnazlardan ya da intikam düşkünlerinden ol: Sonunda tüm tutkuların erdemlere dönüşecek, tüm şeytanların da meleklere (Nietzsche, 2010, s. 29).

Bu nedenle Nietzsche için şiir, düşüncenin katı sınırlarını aşan, insanın varoluşsal mücadelesini ifade eden ve yaşamı kutlayan bir sanattır. Onun dizelerinde felsefi kavramlar, duyusal imgelerle iç içe geçerek soyut düşünceyi somut bir deneyime dönüştürür. Böylece şiir, Nietzsche'nin hakikate ulaşma ve insan ruhunu özgürleştirme arayışında vazgeçilmez bir araç haline gelir.

Apolloncu Form ve Dionysosçu Coşku

Nietzsche'ye göre sanat, iki temel ilkenin çatışması ve uyumundan doğar: Apolloncu form ve Dionysosçu coşku. Apollon, sanatın biçim ve yapısını temsil eden, ölçü, düzen ve rasyonel güzellik tanrısıdır. Öte yandan Dionysos, sanatın ilkel ve coşkulu yönlerini simgeler, taşkınlık, kendini aşma ve vecd haliyle bağlantılıdır. Bu iki güç, özellikle trajedi alanında bir araya gelir; ancak Nietzsche'ye göre, en etkileyici sanat eserleri bu diyalektik gerilimi barındıran eserlerdir. Şiir, bu çerçevede, Apolloncu denge ve biçim arayışıyla birlikte, Dionysosçu duygusal patlamalardan beslenen bir sanat türüdür. Böyle Buyurdu Zerdüşt eserinde, Nietzsche, felsefeyi şiirsel bir dil ile harmanlayarak bu iki ilkeyi bir araya getirir; zira bu şekilde hakikatin yalnızca kuru bir mantıkla değil, yaşamın coşkusuyla, sanat yoluyla deneyimlenmesi gerektiğine inanır. Apolloncu formun sınırlarını aşan Dionysosçu coşku, şiirin Nietzsche'ye göre en yüksek sanat biçimlerinden biri haline gelmesini mümkün kılar.

Apollon, antik Yunan mitolojisinde aydınlığın, aklın ve sanatın tanrısıdır. "Kökü, bütün 'görünen olaylara' değin inen Apollon bir ışık tanrısıdır, tasarımlar evrenin özünü aydınlatan güzel ışık da onun buyruğu altındadır" (Nietzsche, 2013, s. 14). Uyum, oran ve düzenli güzellik onun sembolleridir ve bu nedenle sanatsal form ve yapının simgesi olmuştur. Bunun yanı sıra Apolloncu deneyim, bir hayal, bir düş dünyasına girmek anlamına da gelir. Bu yaşantı, acı çeken ve sıkışmış hisseden kişiye, hayallere dalarak bir güzellik yanılması yaşatır ve ona güven ile huzur sağlar.

> İnanın bana, insanın en gerçek deliliği
> Düşte gösterir kendini
> Her şiir, her ozanca işleyiş
> Bir gerçek düş yorumundan başkası değil (Nietzsche, 2013, s. 14).

O Apollon'u yontu tanrısı olarak ifade eder (Nietzsche, 2013, s. 16). Nietzsche'nin felsefesinde, Apolloncu sanat insanların kaos dolu varoluşlarına anlam ve yapı katmalarına yardımcı olan açıklık, sınırlama ve mantığı ifade eder. Apolloncu sanat, klasik heykellerde, epik şiirlerde ve mimari tasarımlarda simetri, kesinlik ve bireysel kimlik vurgusuyla öne çıkar. Fakat Nietzsche, Apollon'un sanatsal yaratım için gerekli olan çerçeveyi sağladığını kabul etse de gerçek sanatsal büyüklüğün ancak bu düzenin Dionysos'un yaban, coşkulu enerjisi ile etkileşime geçtiğinde meydana geldiğini öne sürer.

Şarap, kutlama ve kendinden geçme tanrısı olan Dionysos, doğanın ve insan deneyiminin vahşi ve özgür güçlerini simgeler. Apollon'un düzenli sanat anlayışının tersine, Dionysos'un sanatı yoğun duyguları, sınırların ortadan kalkmasını ve içgüdülere teslim olmayı içerir. Nietzsche, Dionysosçu arzunun, bireylerin kendi benliklerini aşmasına ve varoluşun ham enerjisiyle birleşmesine imkân tanıdığına inanır ve bu nedenle bu dürtüyü en yüksek sanatsal ifadeler için gerekli bulur. Dionysosçu sanat, müzik, dans ve trajik oyunlarda ortaya çıkar; burada sanatın organize yapısı, derin ve neredeyse mistik bir duygusal yoğunlukla dolup taşar. Şöyle der: "Bir şimşek çakar. Dionysos, zümrüt bir güzellik içerisinde görünür" (Nietzsche, 2011, s. 40).

Dionysos'un ruhu, yaşamın isteğini ve enerjisini canlı ve tutkulu bir şekilde ortaya koyar. Bu deneyim, insanın coşku veya sarhoşluk durumundayken içgüdülerine teslim olmasıyla gerçekleşir. Nietzsche'ye göre, bireyin kimliğinin tamamen kaybolduğu ve kişinin kendisini tam anlamıyla bir taşkınlık içinde kaybettiği bu an, en azından kısa bir süreliğine evrensel bir uyum hissetmemizi sağlar. İşte bu aşırı kendini bırakma ve varoluşun özüne dokunma anına Nietzsche "Dionysos deneyimi" adını vermektedir (Cevizci, 1999, s. 248).

Nietzsche'nin bakış açısına göre, en etkileyici sanat eserleri Apollon'nun düzeniyle Dionysos'un kaosu arasındaki dinamik gerilimden doğmaktadır ve bu, gerçeği hem şekillendiren hem de parçalayan estetik bir deneyim ortaya çıkarır. Azra Erhat'da bu karşıtlığı Nietzsche üzerinden temellendirerek şöyle ifade eder:

"Apollon aydın, durgun, ölçülü gücü simgeler, ışıktır, doğayı görme, varlığı akılla algılama ve akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücü ve yeteneğidir, Apollon plastik sanattır, ama aynı zamanda da

öngörmedir, anlama ve kavramadır, ışığın doğayı bir projektör gibi aydınlatıp karanlık kalan sırlarını çözümlemesidir. Ama bu güç, insanı bir seyirci ve bir taklitçi olmaktan da ileri götüremez, yaratıcılık insanın doğaya bir başka türlü coşkuyla karışmasını şart koşar, karanlık güçlerin gizemine ermesini. İşte bu gücü de Dionysos, şarap tanrı simgeler. Dionysos doğanın kendisi değil, bir ana tanrıça değil de insana doğayla birleşmeyi sağlayan bir araçtır sanki. İnsan için düşünülmüş, yaratılmış bir tanrıdır. Nitekim insan dişisinden doğmadır, insana karışır ve insan çilesini çeker, ta ki taşkın gücünün ne denli bir nimet olduğunu anlatabilsin insana" (Erhat, 1996, s. 44).

Nietzsche şiiri sadece bir sanat formu olarak değil, aynı zamanda düşüncenin bir biçimi olarak değerlendirir. Ona göre şiir, katı düşünce sınırlarını aşan bir kavrayış yoludur. Geleneksel felsefenin mantık ve soyut düşünmeye dayandığı yerlerde, şiir daha sezgisel, duygusal ve dinamik bir gerçeğe ulaşmanın yolunu sunar. Nietzsche, şiiri hayatın karmaşıklıklarını, çelişkilerini ve yaratıcılığını, genellikle geleneksel felsefeyle yakalanamayan yönlerini ifade etmenin önemli bir aracı olarak görür. Bu bağlamda, şiir onun metafizik ve rasyonalizm hakkında daha geniş bir eleştirisiyle de örtüşmektedir; o, insan varoluşunun derin ve sezgisel taraflarını bastırdığına inanır. Şairlerin, tıpkı filozoflar gibi dünya görüşümüzü etkilediğini, fakat bunu karmaşıklığı, çeşitliliği ve duygusal derinliği kucaklayarak yaptıklarını iddia eder. Nietzsche'nin insanın varoluşsal çatışmaları ile yaratıcı sezgilerini bir araya getirdiğini gösteren ve şiiri sadece estetik değil, aynı zamanda varoluşun anlamını arama biçimi olarak gördüğünü anlatan bir örneği şöyledir:

> Kendi içindeki kaosu taşıyabilmelisin
> Bir yıldız doğurabilmek için dans eden (Nietzsche, 2010, s. 46).

Nietzsche'ye göre sanat, "hayatın kurtarıcısı" olarak tanımlanırken, şair "varlığın uçurumundan seslenen" bir figürdür (Nietzsche, 2013, s. 36). Ona göre, insanların varoluşun korkutucu ve anlamsız doğasıyla başa çıkabilmesi yalnızca sanata bağlıdır. Bu yüzden, sanatın sunduğu gerçeklik, felsefe ve bilimin bulduğu gerçeklikten çok daha derin ve gerçekçidir. Nietzsche, sanatın varlığın en temel özünü oluşturduğunu ileri sürer ve Sokrates öncesi Yunan kültürünü yaşamı en güçlü şekilde onaylayan sanatsal anlayışın temsilcisi olarak değerlendirir. Özellikle tragedyalar, bu yaşamı onurlandıran sanatın en çarpıcı temsilidir. Tragedyalar, Dionysos'un coşkusunu, doğal dünya ile birleşmeyi ve tutkuların acısını sahneye getirirken, aynı zamanda Apollon'un ölçü, denge ve sınırlı güzelliği bir "maske" olarak kullanır. Bu Apolloncu maske, insanların varoluşun korkunç gerçeğiyle doğrudan yüzleşmesini engelleyerek, durumu daha katlanılır hale getirir (Nietzsche, 1992, s. 9).

Burada, en büyük istenç tehlikesinde, kurtarıcı, şifa bilgisine sahip büyücü olarak yaklaşır sanat; yalnızca o kırabilir, varoluşun korkunçluğu ya da saçmalığı hakkındaki tiksinti düşüncesini, kendini yaşattığı tasavvurlarda (…) (Nietzsche, 2013, s. 49)

Nietzsche'nin en özgün ve şiirsel metinlerinden biri olan *Böyle Buyurdu Zerdüşt* ise, felsefi düşünceyi edebi ve şiirsel bir üslupla harmanlayan, alegorik ve aforizmatik bir yapıdadır. Eserde, insanın varoluşsal sorunları, değerlerin eleştirisi ve yaşamın trajik doğası, mitolojik ve sembolik imgelerle birlikte şiirsel bir dille işlenir. Bu yönüyle Böyle Buyurdu Zerdüşt, Nietzsche'nin sanat, şiir ve Dionysosçu ilham anlayışını felsefi söylemden uzaklaşmadan, estetik bir biçimde ortaya koyduğu bütünlüklü bir metin olarak öne çıkar. Nitekim *Tragedyanın Doğuşu*'nda temellendirdiği Apolloncu ve Dionysosçu sanat anlayışının şiirsel bir izdüşümü niteliğinde olan bu eser, şiiri varoluşun trajik gerçekliğini dönüştüren yaratıcı bir güç olarak konumlandırır.

Estetik açıdan bakıldığında, Nietzsche yaşamı olumlayan ve yücelten bir güç olarak şiiri daha kapsamlı bir sanat anlayışına dahil eder. Tragedyanın Doğuşu eserinde, Apollon ve Dionysos'un sanatsal yönleri arasındaki etkileşim, şiirin -özellikle trajik ve lirik olanların- hem düzenli bir form hem de yoğun bir duygu taşıdığını gösterir.

Şiir sanatı hakkında böyle soyut konuşuyoruz, çünkü hepimiz kötü şairler olma yolundayız. Aslında estetik fenomen basittir; sürekli olarak canlı bir oyun görme ve her daim tin sürüleriyle çevrili olarak yaşama yeteneği yeterlidir şair olmak için; yalnızca, kendi kendini dönüştürme ve başka bedenlerin ve ruhların üzerinden konuşma dürtüsü hissedildiğinde, drama yazarı olunur (Nietzsche, 2013, s. 52-53).

O şiire ve şairlere verdiği önemi Böyle Buyurdu Zerdüşt'te lirik bir biçimde şöyle ifade eder: "Ah yerle gök arasında o kadar çok şey var ki bunları ancak şairler hayal edebilirler. Hele tanrı hakkında! Çünkü bütün ilahlar şair sembolleri ve şair uydurmalarıdır" (Nietzsche, 2010, s. 158).

Nietzsche şiire yalnızca bir süs ya da dilsel bir hoşluk olarak bakmaz; bunun yerine, düzen ile kaos, bireysel ile toplumsal deneyim ve yanılsama ile gerçeklik arasındaki çatışmanın sanatsal bir yansıması olarak değer verir. O, şiire aşırı ahlakçı veya ders veren bir yaklaşım getiren düşünceleri de reddeder. Ona göre, gerçek şiir geleneksel

etik ya da metafizik kaygılara bağlı olmamalı, bunun yerine hayatın kendisinin yoğun ve ham enerjisini yansıtmalıdır.

Nietzsche'ye göre, gerçek şiir sadece gerçekliği yansıtmaz ya da taklit etmez; aynı zamanda varoluşun enerjisiyle dolup taşar, akılcı sınırlamalardan kurtulur ve deneyimlerin derinliğini kucaklar. Şiirdeki bu Dionysosçu özellik, yaşamın temel güçleriyle daha derin ve neredeyse mistik bir ilişki kurarak, dil ve mantığın ötesine geçmesini sağlar. Böyle Buyurdu Zerdüşt, lirik anlatımı ve ritmik derinliğiyle Nietzsche'nin Dionysosçu ruhunu kendi şiirsel ve felsefi çalışmalarına nasıl yerleştirdiğinin en güzel örneğidir. Bu açıdan, şiir Dionysosçu bir enerjiyle beslenince, yaşamın trajik güzelliğini kutlayan ve varoluşu tüm coşkusuyla kucaklama çağrısı yapan bir biçimi olarak kendini aşmanın bir aracı olur. Şöyle der: "Parçalanabilecek ne varsa, bırakın parçalansın hakikatlerimize çarpıp da! İnşa edilecek pek çok ev var hâlâ!" (Nietzsche, 2010, s. 98)

Aynı zamanda Nietzsche'ye göre sanatın ve özelde şiirin önemli bir vasfı da yüksek bir lirizmle doğaya götüren birleştirici yönüdür. Bu birleştirici yön şiirin salt bireysel amaçlar taşımadığını aynı zamanda toplumsal dinamikleri de içeren bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Bu düşüncesini şöyle ifade eder: "(…) devletle toplum, genellikle insanla insan arasındaki uçurumlar, doğanın yüreğine doğru götüren güçlü bir birlik duygusuyla, yumuşamaktadır" (Nietzsche, 2013, s. 44). Şiirin bu yönünü vurgularken Dionysos'a atıf yaparak şöyle der: "Dionysos'ca olmanın büyüsü altında, yalnız kişi kişiyle yeniden bağlantı kurmaz, doğanın coşkunluğu içinde sevince kapılarak, birbirine dişbileyenler, yabancılaşanlar, yitirdiği oğlu ile buluşunca sarmaş dolaş olan bir insan gibi, birbiriyle kaynaşır" (Nietzsche, 2013, s. 17).

Dolayısıyla görülür ki Nietzsche'ye göre, şiir, gerçeğin geleneksel felsefe ve bilimle anlatılamayan yönlerini ortaya koyan bir ifade tarzıdır. Ona göre, gerçek yalnızca akıl yürütme çerçevesinde bulunamaz; tam tersine, yaşamın derinliklerini anlamak için sanatın, özellikle de şiirin sezgisel, heyecan verici ve yaratıcı yönüne ihtiyaç vardır. Apolloncu düzen, şiire şekil ve yapı verirken, Dionysosçu coşku onu katı mantıksal kalıplardan kurtararak varoluşun dinamik ritmiyle birleştirir. Bu sayede, şiir sadece estetik bir araç değil, aynı zamanda gerçeğin daha derin ve yaşamsal bir ifadesi haline gelir. Nietzsche için şiir, insanın varoluşsal endişeleriyle yüzleşmesini sağlayan, rasyonelliğin ötesinde bir gerçeklik sunan ve yaşamı doğrudan destekleyen bir yaratım sürecidir.

Sonuç

Sonuç olarak, Nietzsche'nin sanata ve şiire ilişkin görüşleri, onun felsefesinin temel öğeleri olan güç istenci, trajik bakış açısı ve yaşamı olumlama fikirleri ile yakından bağlantılıdır. Şiir, Nietzsche'ye göre, varoluşsal kaygılarıyla yüzleşmek ve yaşamın karmaşık doğasını anlamlandırmak için bir araç görevi görür. Apollon'un sağladığı biçim ve düzen, Dionysos'un coşkulu yaratıcılığı ile bir araya geldiğinde, şiir yalnızca estetik bir ifade örneği olmaktan çıkar; buna ek olarak, gerçekliğin ve varoluşun derin yönlerini açığa çıkaran bir deneyim haline gelir. Nietzsche, sanatı bir kaçış yolu değil, yaşamın trajik yönlerini kabullenmenin bir aracı olarak değerlendirir. İşte bu bağlamda şiir, bireyin varoluşunu anlamlandırma çabasının kritik bir parçası olur.

Nietzsche'nin felsefi şiirselliği, dilin sınırlarını aşarak sadece düşünceleri değil, duyguları, sezgileri ve yaşam enerjisini de kapsayan bir anlatım tarzı oluşturur. Böyle Buyurdu Zerdüşt gibi eserlerinde, düzyazı ve şiiri bir araya getirerek, felsefi anlayışın geleneksel sınırlarını aşar. Onun şiir algısı, gerçeğin kesin olmadığı ve sanatsal yaratım sürecinde sürekli olarak yeniden şekillenen bir durumu önerir. Bu anlayışla Nietzsche, sanatın ve özellikle şiirin, nihilizme karşı en etkili tepki olduğunu savunur; çünkü şiir, yaşamı yücelten ve ona anlam ile coşku sağlayan bir güçtür.

Nietzsche'ye göre sanat, özellikle şiir, bireyi sadece estetik zevk ile buluşturmaz, aynı zamanda onun varoluşun temel unsurlarıyla bağlantı kurmasına yardımcı olur. Dionysos'un ilhamı altında yazılan şiir, insanın kendisini aşmasına, içgüdüleriyle barışmasına ve yaşamı hem trajik hem de kutlanması gereken bir gerçeklik olarak görmesine olanak tanır. Böylece, Nietzsche için şiir sadece bir anlatım şekli değil, insanın dünyayla kurduğu en derin ilişkilerden biri olarak ortaya çıkar. Onun sanata ilişkin düşünceleri, şiirin sadece bireysel bir yaratım olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir boyutu olduğunu da vurgular. Bu çerçevede, Nietzsche'nin sanat ve şiir üzerine yaklaşımı, sadece estetik bir teori sunmakla kalmaz, aynı zamanda insanın varoluşsal mücadelesine dair güçlü bir felsefi bakış açısı geliştirir.

KAYNAKÇA

Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.

Erhat, A. (1996). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.

Nietzsche, F. (1992). *Yunanların trajik çağında felsefe* (N. Hızır, Çev.). Kabalcı Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi bilinmiyor)

Nietzsche, F. (2010). *Böyle buyurdu Zerdüşt* (K. Ata, Çev.). İlgi Kültür Sanat Yayıncılık. (Orijinal çalışma 1883 tarihlidir)

Nietzsche, F. (2011). *Dionysos Dithyrambosları* (A. Cemal, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal çalışma 1891 tarihlidir)

Nietzsche, F. (2013). *Tragedyanın doğuşu* (M. Tüzel, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal çalışma 1872 tarihlidir)

Nietzsche'nin ahlak eleştirisi ve çağdaş etik ikilemler

Sevgican AKÇA

Araştırma Görevlisi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı, 06500, Beşevler, Ankara
E-mail: sevgicanakca@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0001-8020-9581

Özet

Friedrich Nietzsche, çağdaş felsefenin en radikal eleştirilerinden birini ahlak alanında kurar. Onun "köle ahlakı" ve "efendi ahlakı" ayrımı, ahlaki değerlerin kökenini ve güç ilişkileriyle olan bağını ortaya çıkarmayı amaçlar. Nietzsche'ye göre, geleneksel ahlak anlayışı, bireyin yaratıcılığını ve özgürlüğünü kısıtlayarak, sıradan bir uyum ve itaat kültürüne öncelik tanır. Bu eleştiri, günümüz etik tartışmalarında da yansımalarını bulmaktadır. Özellikle dijital denetim, biyoteknoloji, yapay zekanın karar verme süreçleri ve küresel adalet konuları, bireysel özgürlük ile toplumsal yükümlülük arasındaki gerilimi yeniden gündeme getirmektedir. Nietzsche'nin bakış açısıyla, modern etik sorunlar yalnızca kurallara dayanarak uyum arayışına indirgenemez; aksine, yeni değerler oluşturma cesareti ve özgün bir hayat inşa etme yeteneği gerektirir. Bugün bireyler ve toplum, "sürü ahlakı"na teslim olma riski ile kendi ahlaki bakış açılarını genişletme gerekliliği arasında bir sıkışmışlık yaşamaktadırlar. Bu çalışmada, Nietzsche'nin ahlak eleştirisi çerçevesinde, günümüzde ortaya çıkan etik meselelerin nasıl değerlendirilebileceği ve özgürleştirici bir etik anlayışının olanakları ele alınacaktır. Böylece Nietzsche'nin düşünceleri, modern etik sorunlara yönelik yaratıcı çözümler geliştirmek için zengin bir felsefi kaynak olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler Nietzsche, ahlak eleştirisi, çağdaş etik, değerler, özgürlük.

Nietzsche's critique of morality and contemporary ethical dilemmas

Abstract

Friedrich Nietzsche constructs one of the most radical critiques of contemporary philosophy in the field of ethics. His distinction between "slave morality" and "master morality" aims to reveal the origins of moral values and their connection to power relations. According to Nietzsche, the traditional understanding of morality prioritizes a culture of conformity and obedience, restricting the individual's creativity and freedom. This critique is also reflected in today's ethical debates. In particular, digital surveillance, biotechnology, artificial intelligence decision-making processes, and global justice issues bring the tension between individual freedom and social responsibility back to the forefront. From Nietzsche's perspective, modern ethical problems cannot be reduced to a search for conformity based solely on rules; on the contrary, they require the courage to create new values and the ability to build an original life. Today, individuals and society are caught between the risk of surrendering to "herd morality" and the necessity of broadening their own moral perspectives. This study will examine how contemporary ethical issues can be evaluated within the framework of Nietzsche's critique of morality and explore the possibilities of an emancipatory ethical understanding. Thus, Nietzsche's ideas will be examined as a rich philosophical resource for developing creative solutions to modern ethical problems.

Keywords: Nietzsche, critique of morality, contemporary ethics, values, freedom.

GİRİŞ

Friedrich Nietzsche'nin ahlak eleştirisi, modern etik düşüncede en radikal ve dönüştürücü müdahalelerden biri olmaya devam etmektedir. Nietzsche, ahlaki değerlerin temelini sorgulayarak, ahlaki bilinci şekillendiren altta yatan psikolojik ve sosyal mekanizmaları ortaya koymaktadır. Efendi ahlakı ile köle ahlakı arasındaki ayrımı, yalnızca tarihsel bir sınıflandırma değil, değerlerin iktidar ve güç ilişkilerinden nasıl ortaya çıktığına dair bir soyağacı analizidir. Nietzsche'nin *Ahlakın Soykütüğü* adlı eseri, ahlakın güç ve yaratıcılığı bastırıp zayıflık ve itaati yücelten kökenlerini gösterir. Bunu yaparken Nietzsche, tüm değerlerin yeniden değerlendirilmesini talep eder ve insanlığı, yaşamı onaylayan içgüdüleri bastıran ahlak kurallarını aşmaya çağırır (Ansell-Pearson, 1994, s.8).

Çağdaş etik söylemde Nietzsche'nin fikirleri çarpıcı bir şekilde güncelliğini korumaktadır. Modern toplumlar, dijital gözetim, yapay zekâ ve biyoetik ikilemler gibi teknolojik ve küresel dönüşümlerden kaynaklanan yeni ahlaki zorluklarla karşı karşıyadır. Bu gelişmeler, Nietzsche'nin sürü ahlakı olarak adlandırdığı, kolektif normların ahlaki davranışları belirlediği ve bireysel özerkliği bastırdığı durumu sıklıkla pekiştirmektedir (May, 1999, s. 22). Örneğin, algoritmik yönetişimin yaygınlaşması ve veri toplama etiği, ahlaki karar vermenin giderek dışsallaştırıldığını ve standartlaştırıldığını ortaya koymaktadır. Nietzsche'nin eleştirisi, bu tür sistemlerin gerçekten etik düşünmeyi teşvik edip etmediğini veya sadece yeni itaat biçimlerini dayattığını sorgulamaya davet etmektedir. Nietzsche'nin felsefesini yeniden ele alarak, bu ikilemleri ahlaki kurallara uyulmamasının bir başarısızlığı olarak değil, yaratıcı ahlaki yenilenme fırsatları olarak yeniden yorumlamak mümkün hale gelmektedir (Reginster, 2006, s.51).

Nietzsche'nin ahlak eleştirisi yalnızca tarihsel bir analiz değil, çağdaş etik sorunlara ışık tutan bir düşünsel araç olarak da değerlendirilebilir. Modern toplumlarda bireyler, yalnızca toplumsal normlara uymakla kalmaz, aynı zamanda teknoloji, politika ve kültürel beklentiler tarafından biçimlendirilen yeni değerler ağı içinde yaşamaya zorlanır. Bu durum, bireyin etik karar alma kapasitesini sınırlar ve sürü ahlakı (*herd morality*) ile uyum sağlama baskısını artırır (May, 1999, s. 87). Nietzsche'nin yaklaşımı, bu baskıya karşı bireyin kendi değerlerini yaratma cesaretini vurgular ve etik özerkliği, yalnızca kurallara uyumda değil, aynı zamanda kendi yaşamını özgün bir şekilde biçimlendirmede bulur (Magnus, 2006, s. 112). Böylece Nietzsche, modern etik tartışmalarda bireysel özgürlük ile toplumsal sorumluluk arasındaki gerilimi anlamak için hâlâ önemli bir felsefi perspektif sunar.

Bu bağlamda Nietzsche, etik tartışmaların yalnızca bireysel vicdan veya toplumsal normlarla sınırlı kalamayacağını vurgular; ahlak aynı zamanda güç ve iktidar ilişkilerinin adeta bir arenasıdır. Modern toplumlarda teknoloji, politika ve kültürel normlar aracılığıyla birey üzerinde yeni bir kontrol biçimi oluşur ve bu, sürü ahlakının çağdaş bir versiyonu olarak işlev görür (Han, 2017, s. 41). Nietzsche'ye göre, etik özgürlük yalnızca bu baskılara karşı çıkmakla değil, aynı zamanda bireyin kendi değerlerini yaratma kapasitesini aktif biçimde kullanmasıyla mümkündür (Nehamas, 1985, s. 228). Bu perspektif, çağdaş etik sorunlarda bireysel özerklik ile toplumsal sorumluluk arasındaki gerilimi anlamak ve çözüm arayışında özgün bir yol sunar.

Sonuç olarak, Nietzsche'nin ahlak eleştirisi, etiğin özgürleştirici anlayışa giden yolunu açar. Bireyler, miras aldıkları ahlak kurallarına bağlı kalmak yerine, değer yaratma ve kendini aşma kapasitelerini geliştirmeye teşvik edilir. Bu anlamda, Nietzsche'nin felsefesi hem geleneksel ahlaki evrenselciliği hem de postmodern etiğin görecelilik eğilimlerini sorgular. Yeni değerlerin yaratıcısı olan Übermensch'in ortaya çıkması için yaptığı çağrı, bugün küresel krizler ve teknolojik hakimiyet karşısında etik yenilik için bir çağrı olarak yorumlanabilir (Magnus, 2006). Dolayısıyla bu çalışma, Nietzsche'nin jeneolojik yöntemi ve ahlaki geleneklere yönelik eleştirisinin, çağdaş etik meseleleri nasıl aydınlatabileceğini ve dijital çağda özgürlük, sorumluluk ve yaratıcılık hakkında yeni düşünme biçimlerine nasıl ilham verebileceğini inceleyecektir.

AHLAKIN SOYKÜTÜĞÜNDEN DİJİTAL ÇAĞA: NİETZSCHE VE MODERN ETİK TARTIŞMALAR

Nietzsche'nin düşünce yapısında ahlakın kökenine dair önemli kavramlardan biri, efendi ahlakı ile köle ahlakı arasındaki farktır. Nietzsche bu konuda, "Efendi ahlakı güç, asalet ve bağımsızlığa değer verir: 'iyinin ve kötünün ötesinde' durur. Köle ahlakı ise sempati, nezaket ve alçakgönüllülüğe değer verir ve 'sürü ahlakı' olarak kabul edilir." (Nietzsche, 2011, s.29-30)

Bu fark, geleneksel ahlak anlayışlarının "iyi/kötü" kavramlarını nasıl şekillendirdiğini ve özellikle Hristiyanlık ile Yahudilik etkisi altındaki ahlak geleneklerinde nasıl bir değer kayması oluştuğunu açıklamaktadır. Böylece Nietzsche, ahlakın pasifliği, itaat ve zayıflığı yüceltici unsurlarını ortaya koyarken; güçlü, yaratıcı ve bireysel olanı küçümseyen eğilimleri de açığa çıkarır. Çağdaş etik sorunlar açısından bu Nietzscheci bakış açısı yeni anlamlar kazanır. Dijital izleme, biyoteknoloji, yapay zekâ ile gerçekleştirilen karar verme süreçleri ve küresel adalet gibi konularda, bireylerin özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasındaki dengenin sağlanması giderek daha önemli bir hâle gelmiştir.

Nietzsche'nin felsefesinde, ahlak sadece bireysel davranışları düzenleyen bir normlar dizisi değil, aynı zamanda toplumsal güç ve iktidar ilişkilerinin bir yansımasıdır. Ona göre ahlaki değerler, belirli güç dinamiklerini meşrulaştırmak ve zayıflığı kontrol altında tutmak için oluşmuştur; bu nedenle birey, sadece kurallara uyan bir

özne olmaktan çıkarak kendi değerlerini yaratma iradesini göstermelidir (Nietzsche, 2011, s. 44–46). Güç ve iktidar kavramları, burada merkezi bir rol oynar: "Efendi ahlakı" güçlü ve yaratıcı olanı yüceltirken, "köle ahlakı" toplumsal uyumu ve itaatkârlığı pekiştirir (Nietzsche, 2011, s. 29–30). Modern bağlamda, dijital gözetim, yapay zekâ ve toplumsal normların belirleyiciliği, Nietzsche'nin vurguladığı iktidar mekanizmalarının yeni biçimleri olarak görülebilir. Bu nedenle bireyin etik özerkliği, yalnızca içsel bir sorumluluk meselesi değil, aynı zamanda güç ilişkilerini sorgulama ve kendi değerlerini üretme pratiği ile doğrudan bağlantılıdır (Magnus, 2006, s. 112).

Nietzsche'nin Ahlakın Soykütüğü Üzerine adlı çalışmasında yaptığı inceleme, ahlakın sırf soyut bir normlar dizisi olmadığını, aynı zamanda tarihi ve psikolojik bir güç çatışması olduğunu gösterir. Nietzsche ahlakın "yaşamı onaylayan" ya da "yaşamı reddeden" şekillerde geliştiğini ve bunun toplumsal değer sistemlerinde belirleyici bir rol oynadığını ifade eder. Şöyle der: "Hastalıklılardır insan için en büyük tehlike, kötüler değil, yırtıcı hayvanlar değil. En zayıf olanlardır. İnsanlar arasında yaşamı en fazla baltalayanlar, yaşama, insana, kendimize güvenimizi en tehlikeli biçimde zehirleyenler ve sorgulayanlar" (Nietzsche, 2011, 126-127). Onun görüşüne göre, modern ahlak, yaşamı baskılayan ve bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirmesini engelleyen bir hal almıştır. Bu nedenle Nietzsche, ahlakın kökenlerini yeninden değerlendirmeye ve "değerlerin yeniden değerlendirilmesi" (Umwertung aller Werte) çağrısında bulunur. Bu talep, sadece geçmişe yönelik bir eleştiri olmakla kalmayıp, aynı zamanda geleceğin bireyine –Übermensch'e– dair bir etik perspektif önerisidir (Magnus, 2006, s. 112). Böylece Nietzsche, bireyin kendi değerlerini oluşturma yetisini, ahlaki özgürlüğün en temel şartı olarak görmektedir.

Dijital çağın etik meseleleri, Nietzsche'nin bu eleştirisini güncelleyerek gündeme getiriyor. Günümüzde algoritmaların karar alma süreçlerinde etkili olması, gözetim teknolojilerinin bireyler üzerindeki denetimi ve sosyal medyada ortaya çıkan "beğeni kültürü", Nietzsche'nin "sürü ahlakı" fikrini yeniden ele almamıza neden oluyor. May (1999), bu durumu "modern toplum bireyini etik bağımsızlıktan uzaklaştırarak dijital itaate sürüklüyor" şeklinde yorumlamaktadır (s. 87). Benzer şekilde Türk düşünürü Ahmet İnam (2008), çağdaş teknolojik toplumda "etik sorumluluğun dışa vurulduğunu" ve bireyin vicdanının yerini algoritmik kuralların aldığını ifade ediyor (s. 214). Bu çerçevede Nietzsche'nin yaşamı yüceltme etik anlayışı, dijitalleşen dünyada bireyin özgürlüğünü ve yaratıcılığını savunma çağrısına dönüşüyor. Onun fikirleri, bugünün ahlaki sorunlarını çözmek için bir uyum ahlakına değil, cesaretle değer yaratma ahlakına yönelmenin önemini vurguluyor.

Nietzsche'nin etik eleştirisi, günümüzün teknoloji odaklı dünyasında kişinin özgürlüğü ve sorumluluğu üzerine yeniden düşünmeyi gerektirir. Dijital çağda birey hem toplumsal kurallar hem de görünmeyen algoritmik yapılar tarafından şekillendirilen bir değerler ağı içerisinde yaşamaktadır. Byung-Chul Han (2017), modern dijital toplumda "şeffaflık zorunluluğu" ve "performans baskısı" yoluyla yeni bir tahakküm biçimi oluşturulduğunu ve bunun Nietzsche'nin "sürü ahlakı" ile benzer bir homojenleşmeye sebep olduğunu ifade eder (s. 23–25). Bu durum, bireyin kendini özgün bir biçimde ifade etme yetisini kısıtlayarak, etik tercihlerin mekanik bir uyum içine sıkışmasına neden olur. Bu nedenle Nietzsche'nin "değerlerin yeniden değerlendirilmesi" talebi, günümüzde dijital sistemlerin ortaya çıkardığı görünmez etik biçimlerini sorgulamak için bir felsefi araç olarak işlev görmektedir.

Bununla beraber, Nietzsche'nin ahlaki görüşü yalnızca bir eleştiri değil, aynı zamanda bir yaratım teşvikidir. O, bireyin kendi hayatını bir sanat eseri gibi şekillendirmesi gerektiğini öne sürer (Nehamas, 1985, s. 222). Bu fikir, çağdaş etik sorunlar karşısında bireye pasif bir uyum sağlamak yerine aktif bir yaratıcılık sunar. Yapay zekâ etiği, genetik düzenleme veya çevrimiçi davranış standartları gibi konularda bu yaklaşım, sabit kurallar yerine değer yaratma cesaretini ön plana çıkarır. Nietzsche'nin ifadesiyle, "ahlakın ötesine geçmek" (beyond good and evil) artık nihilizme sapmak değil, yaşamı yeniden onurlandırmak anlamına gelir. Bu sebeple, dijital dönemin etik meseleleriyle yüzleşmek, Nietzsche'nin belirttiği anlamda bir "özgür ruh" olmayı, yani eleştirel ve yaratıcı bir etik özne olmayı gerektirir.

SONUÇ

Nietzsche'nin ahlak eleştirisi, modern etik düşüncenin temel unsurlarına yönelik en çarpıcı sorgulamalardan bir tanesidir. Onun "değerlerin yeniden değerlendirilmesi" önerisi, sadece geleneksel ahlak anlayışlarının tarihsel eleştirisini değil, aynı zamanda bireyin etik bir varlık olarak kendi hayatını inşa etme yükümlülüğünü de barındırır. Ahlakın Soykütüğü Üzerine adlı kitapta Nietzsche (1887/1998), ahlaki değerlerin kökeninde "yaşamı baskılayan" güçlerin yer aldığını ve bu güçlerin bireyin potansiyelini kısıtladığını ifade eder (s. 56). Bu çerçevede, günümüz

topluluklarının karşı karşıya olduğu etik sorunlar —özellikle dijital gözetim, yapay zekâ ile alınan kararlar, biyoteknolojik müdahaleler ve küresel adalet meseleleri— Nietzsche'nin eleştirisinin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmektedir. Zira bu sorunlar, geçmişteki dini veya toplumsal normlar gibi, bireyin etik özerkliğini kısıtlayan yeni güç yapılarını ortaya çıkarmaktadır (Han, 2017, s. 41).

Dijital dönemin etik meseleleri, Nietzsche'nin değer yaratma ve bireysel özgürlüğe olan vurgusunu günümüz için geçerli hale getiriyor. Yapay zeka tarafından alınan kararlar, izleme teknolojileri ve çevrimiçi davranış kuralları, bireylerin kendi etik seçimlerini yapma fırsatlarını kısıtlamaktadır. Bu noktada, Nietzsche'nin "üstinsan" kavramı yalnızca bir ideal felsefi figür olarak kalmayıp, aynı zamanda modern etik özne olarak bir örnek teşkil etmektedir (Nehamas, 1985, s. 228). Birey, algoritmalar ve toplumsal baskılar karşısında kalabalığa katılmadan kendi değerlerini yaratmak zorundadır; bu, etik bağımsızlık ve yaratıcı yaşam pratiği için esas bir gerekliliktir. Böylece Nietzsche, modern etik sorunlar karşısında pasif bir uyum sağlamak yerine aktif ve yaratıcı bir etik tutum geliştirilmesinin önemini vurgular.

Nietzsche'nin fikirleri, bu yeni durumlar karşısında nihilizm yerine etik yaratıcılığı teşvik etmektedir. O, bireyin kendi değerlerini yeniden oluşturacak kapasitede olduğunu ve yaşamı estetik bir boyut kazandırma süreci olarak görmesi gerektiğini ileri sürer (Nehamas, 1985, s. 231). Bu bakış açısı, modern etik problemleri çözmek için sabit prensiplerden çok, eleştirel düşünme, etik cesaret ve yaratıcı sorumluluğun gerekli olduğunu ifade eder. Dijital çağdaki etik sorunlar karşısında Nietzsche'nin mesajı, insanın "sürü ahlakı"nın konforuna veda ederek kendi değerlerini yaratma iradesini göstermesidir. Böylelikle Nietzsche, günümüz etik tartışmalarında sadece bir filozof olarak değil, aynı zamanda bireysel özgürlüğün, yaratıcılığın ve yaşamı onurlandıran bir etik anlayışının savunucusu olarak çağdaş dünyaya hala hitap etmektedir.

KAYNAKLAR

Ansell-Pearson, K. (1994). *An introduction to Nietzsche as political thinker: The perfect nihilist*. Cambridge University Press.

Han, B.-C. (2017). *Psychopolitics: Neoliberalism and new technologies of power* (E. Butler, Trans.). Verso.

İnam, A. (2008). *Etik ile teknoloji arasında insan* [The human between ethics and technology]. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Magnus, B. (2006). *Nietzsche's existential imperative*. Indiana University Press.

May, S. (1999). *Nietzsche's ethics and his war on "morality."* Oxford University Press.

Nehamas, A. (1985). *Nietzsche: Life as literature*. Harvard University Press.

Nietzsche, F. (2011). *Ahlakın soykütüğü: Bir polemik* [On the genealogy of morality: A polemic]. Kabalcı Yayınevi.

Reginster, B. (2006). *The affirmation of life: Nietzsche on overcoming nihilism*. Harvard University Press.

Önerilen bir tercih olarak Hakikat: Algoritmik güç ve Hakikat Sonrası Çağ'da gerçekliğin inşası

Sıla TÜRK
PhD. (c); Kastamonu Univercity, Departmen of Philosophy, Kastamonu, Türkiye
E-mail: silaturk0606@gmail.com ORCID: 0000-0002-0041-5172

Özet

Bu bildiri, post-truth çağında hakikat kavramının geçirdiği dönüşümü ve bu dönüşümde dijital platformların oynadığı rolü tartışmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Michel Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisi ve "dispozitif" kavramı ile "algoritmik iktidar" analizini birleştirerek, algoritmaların hakikat üretimindeki etkilerini felsefi ve toplumsal açıdan değerlendirmektir. Bildiri, özellikle gelişen teknoloji ile ortaya çıkan algoritmaların bireylerin tercihlerindeki özgürlüğe etkisini ele alarak bu dönüşümün epistemolojik ve etik sonuçlarını tartışmayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: post-turth, hakikat, Foucault, dispozitif, algoritma

Truth as a recommended choice: Algorithmic power and the construction of reality in the post-Truth Era

Abstract

This paper examines the transformation of the concept of truth in the post-truth era, with particular emphasis on the role of digital platforms in facilitating this shift. The primary objective of the study is to provide a philosophical and sociological assessment of the influence of algorithms on the production of truth, by integrating Michel Foucault's notions of power-knowledge relations and the "dispositif" with analysis of "algorithmic power." The paper specifically seeks to explore the epistemological and ethical implications of this transformation, focusing on the ways in which the emergence of algorithmic technologies affects individual autonomy in decision-making processes.

Keywords: Post-turth, truth, Foucault, Dispositif, Algoritm.

GİRİŞ

"Post-truth" kavramı ilk olarak 1992 yılında senarist ve oyun yazarı Steve Tesich tarafından kullanılmıştır (Vogelmann, F., 2018, s. 19). Tesich, Nation dergisinde yayımlanan "Yalanlar Rejimi" başlıklı makalesinde, Watergate ve İrangate skandallarının absürtlüğe dönüştüğünü aktardıktan sonra post-truth kavramını ilk kez politik bir bağlamda ele alarak, bu terimi tarihsel bir sorun alanına dikkat çekmek amacıyla kullanmıştır (Tesich, 1992, s. 13). Keyes, 2004 yılında Post-Truth Era adlı kitabını yayınlayana kadar kavram popüler olmamıştır. Bu eserinde Keyes, dürüstlüğün giderek bıçak sırtına dönüştüğünü ifade ederken, aldatma eyleminin modern yaşamın çeşitli alanlarında normal bir pratik hâline geldiğini ileri sürmektedir (2021, s. 11). Oxford Languages (2016) isimli internet sitesinde 'Post-truth' bir sıfat olarak, 'belirli bir konu üzerinde, nesnel hakikatlerin kamuoyu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu' şeklinde tanımlanmıştır. Oxford Sözlüğü' nde belirtildiğine göre, "truth" (hakikat) kelimesinin önüne gelen "post-" öneki, "post-war" (savaş sonrası) gibi ifadelerde görüldüğü şekilde yalnızca belirli bir olaydan sonrasına işaret etmekle kalmayarak; aynı zamanda söz konusu kavramın anlam, değer ya da işlev açısından önemsizleştiği ya da geçersizleştiği bir döneme ait olma durumunu da ifade etmektedir (2016).

Post-truth çağının özellikleri, Michel Foucault'nun "dispozitif" yani aygıt kavramıyla yakından ilişkilendirilebilir. Foucault'ya göre dispozitif, söylemlerden kurumlara, yasalardan bilimsel önermelere kadar pek çok farklı unsurun bir araya gelerek oluşturduğu bir ağdır. Bu ağ, toplumda belirli bir iktidar ve bilgi ilişkisini hem üretir hem de sürdürür (Foucault, 1980, s. 194-196). Bugün yaşadığımız post-truth çağında, hakikatin göreceleşmesi ve algoritmaların kişiselleştirilmiş içerikler sunması, aslında modern bir dispozitifin nasıl işlediğini gözler önüne sermektedir.

Artık nesnel gerçeklerin yerini, insanların duyguları ve kişisel kanaatleri alıyor. Bu durum, Foucault'nun iktidarın sadece baskı yoluyla değil, aynı zamanda yeni gerçeklikler üreterek de işlediği fikriyle örtüşmektedir (Foucault, 1980, s. 194). Hakikat, dışarıdan dayatılan mutlak bir şey olmaktan çıkıp, bireylerin tercihleri ve duygularıyla şekillenen bir şeye dönüşüyor. Algoritmalar ise bu sürecin tam merkezinde yer alıyor.

HAKİKAT VE ALGORİTMALAR İLE GERÇEKLİĞİN ÖNERİLEN BİR TERCİHE DÖNÜŞÜMÜ

Günümüzde bilgi üretiminin en gelişmiş yollarından biri olarak büyük veri öne çıkmaktadır. Büyük verinin işlenmesiyle ortaya çıkan algoritmik bilgi, yalnızca bilgiye ulaşma ve kullanma biçimlerimizi değiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda günlük yaşantımızdan iş dünyasına kadar hayatımızın her alanında derin etkiler yaratıyor. Bu nedenle algoritmik bilgi, çağımızda son derece güçlü ve etkili bir aktör haline gelmiştir (Kayaduman, 2020, s. 216-217).

Dijitalleşen dünyada algoritmalar, büyük veriyi kullanarak ve kullanıcıların davranışlarını analiz ederek, bize sürekli olarak kendi inançlarımızı doğrulayan içerikler sunmaktadır. Böylece, bilgiye erişimimiz giderek daha kişisel ve dar bir çerçeveye sıkışmaktadır. Dijital medya ortamlarında algoritmalar, bireylerin geçmiş davranışlarını temel alarak içerik önermekte ve bilgiye ulaşma süreçlerini kökten değiştirmektedir. Kullanıcılar, farklı görüşlerle karşılaşmak yerine, kendi inançlarını pekiştiren içeriklerle çevrili bir bilgi balonunda yaşamaktadır. Şener'in (2021) vurguladığı gibi, algoritmalar yalnızca içerik sıralama aracı değil, aynı zamanda bireylerin düşünce biçimlerini yönlendiren bir siyasal aygıta dönüşmektedir. Bu süreçte hakikat, önerilen ve seçilen bir yapıya indirgenmekte; bilgi ise bireyin rızasını kazanmak için algoritmalar tarafından biçimlendirilmektedir.

FOUCAULT VE DİSPOZİTİF: HAKİKATİN KURULMA MEKANİZMALARI

Michel Foucault, hakikatin toplumsal ve tarihsel olarak inşa edilen bir olgu olduğunu savunur. Ona göre hakikat, belirli dönemlerde egemen olan iktidar ilişkileri ve kurumsal söylemler aracılığıyla üretilir ve dolaşıma sokulur (Foucault, 1980, s. 131). Foucault'nun "dispozitif" (aygıt) kavramı, bu sürecin çok boyutlu ve karmaşık yapısını anlamak için kullanılır. Dispozitif, yalnızca yasal düzenlemeleri veya kurumları değil; aynı zamanda söylemleri, teknikleri, bilgi üretim biçimlerini ve bireylerin davranışlarını şekillendiren tüm araçları kapsar (Foucault, 1980, s.194).

Günümüzde dijital algoritmalar, Foucault'nun dispozitif kavramının en güncel ve etkili örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Algoritmalar, hangi bilginin görünür olacağına, hangi içeriklerin öne çıkarılacağına ve hangi görüşlerin marjinalize edileceğine karar veren bir filtre işlevi görür. Foucault'nun dispozitif kavramında olduğu gibi, algoritmalar da belirli söylemler ve uygulamalar aracılığıyla bizleri şekillendirmektedir (Foucault, 1977, s. 202). Örneğin, sosyal medya platformlarında kullanıcıya gösterilen haberler, önerilen videolar veya arama sonuçları, algoritmaların belirlediği önceliklere göre şekillenir. Bu süreçte, yalnızca bilgi akışı değil, aynı zamanda bireylerin neyi "gerçek" olarak kabul edeceği de algoritmik düzenlemelerle belirlenir. Böylece, hakikat artık nesnel ve evrensel bir gerçeklik olmaktan çıkar; platformların ve algoritmaların sunduğu, seçtiği ve görünür kıldığı bir inşa sürecine dönüşür. Açıklanan durumlardan ötürü post-truth çağda adeta görünmez bir "gerçeklik hapishanesi" inşa edilmiş olup bu hapishaneye dışarıdan zorla değil, kendi rızamızla giriyoruz ve algoritmaların sunduğu içeriklerle bu yapıyı sürekli besliyoruz. Bu nedenle, dijital platformlar yalnızca bilgi sunmakla kalmayarak bireylerin düşünme biçimlerini, öznelliklerini ve hakikat algılarını da yeniden üretiyor.

EPİSTEMOLOJİK VE ETİK SONUÇLAR

Algoritmaların hakikati önerilen bir tercihe dönüştürmesi, bilgiye ulaşma biçimimizi kökten değiştirirken, beraberinde önemli epistemolojik ve etik sorunlar da getirmektedir. Epistemolojik açıdan bakıldığında, bireylerin bilgiye erişimi giderek daha fazla algoritmik filtrelere bağımlı hale gelmektedir. Bu durum, bireyin kendi başına eleştirel düşünme ve farklı bakış açılarına ulaşma kapasitesini sınırlar Kullanıcılar, çoğunlukla kendi inançlarını ve önyargılarını pekiştiren içeriklerle karşılaşır; farklı, eleştirel veya alternatif görüşlere erişim ise giderek zorlaşır (Şener, 2021). Sonuç olarak, bireylerin epistemolojik özerkliği zedelenir ve bilgiye duyulan güven sarsılır.

Etik açıdan ise, algoritmaların bireyleri "özgür" karar vericiler olmaktan çıkarıp, belirli tercihlere yönlendiren birer kullanıcıya dönüştürmesi ciddi bir sorumluluk doğurur. Platformların ve algoritmaların şeffaf olmaması, kullanıcıların hangi bilgilere neden maruz kaldıklarını bilmemeleri, etik açıdan tartışmalı bir durum yaratır. Ayrıca, algoritmaların toplumsal önyargıları yeniden üretme ve güçlendirme potansiyeli, toplumsal adalet ve eşitlik açısından da riskler barındırır (Şener, 2021). Foucaultcu bakış açısıyla, bu yeni algoritmik düzen, bireyleri disipline eden ve yönlendiren bir iktidar biçimi olarak ortaya çıkar. Bu koşullar altında, eleştirel düşüncenin ve etik refleksiyonun güçlendirilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir zorunluluk haline gelmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Sonuç olarak, post-truth çağında hakikatin algoritmalar yoluyla kişiselleşmesi ve göreceleşmesi, Foucault'nun dispozitif kavramının günümüzdeki bir yansıması olarak görülebilir (Foucault, 1980, s. 194; Foucault, 1977, s. 202). Bu yeni aygıt, öznel kanaatlerle algoritmik kodları bir araya getirerek, hepimizin gerçeklik algısını şekillendiren güçlü bir iktidar-bilgi düzeni kuruyor. Böyle bir ortamda, çoğu zaman bize sunulan içeriklerle yetiniyor ve farklı bakış açılarını, alternatif gerçeklikleri görmezden gelmeye başlıyoruz.

Post-truth çağda hakikat, sabit ve evrensel bir gerçeklik olmaktan çıkarak, dijital platformların algoritmik düzenlemeleriyle bireylere sunulan ve çoğu zaman farkında olunmadan içselleştirilen bir tercihe dönüşmüştür. Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisi çerçevesinde bu süreç, yalnızca teknik değil; aynı zamanda söylemsel ve siyasal bir manipülasyon alanı olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, çağdaş felsefenin görevi yalnızca hakikati yeniden tanımlamak değil; hakikatin nasıl üretildiğini, kim tarafından denetlendiğini ve hangi mekanizmalarla dolaşıma sokulduğunu sorgulamaktır. Post-truth çağında bilginin güç haline gelmesiyle birlikte, Foucault'nun iktidarın şekillendirdiğini ileri sürdüğü dispozitifler artık ulus-ötesi büyük güçlerin etkisiyle iktidarın doğrudan denetiminden çıkarak, küresel ölçekte yeniden biçimlendirilmektedir. Tartışmaya açık bir soru olarak: Algoritmik iktidarın yükseldiği bu çağda, bireysel ve toplumsal düzeyde epistemolojik özerklik nasıl yeniden inşa edilebilir?

KAYNAKÇA

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon Books, s. 202.

Foucault, M. (1980). Truth and Power. In C. Gordon (Ed.), *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977* (pp. 109-133). New York: Pantheon Books.

Foucault, M. (1980). The Confession of the Flesh. In C. Gordon (Ed.), *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977* (pp. 194-228). New York: Pantheon Books.

Kayaduman, A. C. (2020). Post-truth'un Şifası Algoritmik Bilgi mi?. *Pasajlar.* Yıl 2, Sayı 4

Keyes, R. (2021). *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma.* (D. Özçetin, Çev) Deli Dolu. Ankara

Şener, Ö. (2021). Algoritmaların siyasal etkisi: Yeni medya ortamında güç ve iktidar ilişkileri. *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 59(1), 165–184. https://doi.org/10.33675/auiibfd.839887

Tesich, S. (1992). *A Government of Lies*. The Nation Company. s. 13

Vogelmann, F. (2018). The Problem of Post-Truth. Rethinking the Relationship between Truth and Politics. Behemoth, 11(2), 18-37

Oxford Dictionaries. (2016). *Word of the Year 2016* https://languages.oup.com/word-of-the-year/2016/

Dede Korkut'ta kahramanların yemek takıntısı: Epik anlatıda sofra ve iştah

Sümeyra ALAN
Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum/Türkiye,
E-mail: sumeyra.alan@erzurum.edu.tr ORCID: 0000-0002-4406-2022

Öz

Bu çalışma, Dede Korkut Kitabı'nda yemek ve iştah motiflerini epik anlatının yapısal ve kültürel boyutları açısından ele almaktadır. Geleneksel okumalar destanı savaş ve aşk ekseninde değerlendirse de, on iki boyun tamamında sofraların ve toyların dramatik kurgunun merkezinde yer aldığı görülür. Çalışmada metin çözümlemesi ve karşılaştırmalı kuramsal yorumlama yöntemleri bir arada kullanılmış; Bakhtin'in karnavalesk yaklaşımı, kültürel antropoloji perspektifleri ve psikanalitik yorumlar analiz çerçevesini oluşturmuştur. Bulgular, sofra motifinin toplumsal düzenin simgesi olduğunu göstermektedir. Toylar birliği pekiştirirken, davetten dışlanma veya pay eksikliği çatışma ve isyanın nedeni hâline gelir. Begil Oğlu Emren'de sofradaki kırgınlık siyasal krize dönüşür, İç ve Dış Oğuz ayrışması ise şölen dışlayıcılığından doğar. Bamsı Beyrek'in düğün sofrasını dağıtması karnavalesk taşkınlığın, Tepegöz'ün doymak bilmezliği ölçüsüz arzunun, Kazan Bey'in yas sürecinde yemeyi reddetmesi ise duygusal iştah kaybının örneğidir. Destanda yemek yalnızca fizyolojik bir gereksinim değil; toplumsal statünün, sadakatin, mizahın ve psikolojik dinamiklerin göstergesidir. Sofra, adalet ve dayanışmayı temsil eden kültürel bir bellek alanı olarak işlev görür. Çalışma, Dede Korkut'un epik yapısına farklı bir okuma çerçevesi kazandırmakta; yemek ve iştahın Oğuz toplumunda kimlik, otorite ve kültürel sürekliliği görünür kılan temel unsurlar arasında yer aldığını ortaya koymaktadır

Anahtar kelimeler: Epik anlatı, kültürel bellek, Dede Korkut Kitabı, sofra, iştah.

The obsession with food among heroes in the *Book of Dede Qorkut*: Table and appetite in epic discourse

Abstract

This paper examines the motifs of food and appetite in the *Book of Dede Qorkut*, focusing on their structural, cultural, and psychological functions within the epic narrative. Although the text has traditionally been interpreted through themes of war and love, all twelve tales reveal that banquets and feasts occupy a central role in shaping dramatic tension and resolution. The study employs textual analysis and comparative theoretical interpretation, integrating Bakhtin's concept of the carnivalesque, anthropological perspectives on commensality, and psychoanalytic readings of appetite and desire. Findings indicate that the motif of the feast operates as a marker of social order. Banquets symbolize unity, while exclusion from the table or deprivation of one's share generates conflict and rebellion. In *Begil's Son Emren*, dissatisfaction at the feast escalates into political crisis; the division between Inner and Outer Oghuz arises from a disrupted banquet tradition. Bamsı Beyrek's overturning of cauldrons illustrates carnivalesque excess, Tepegöz's insatiable hunger embodies destructive desire, and Kazan Bey's refusal to eat during mourning exemplifies the emotional dimension of appetite. In the epic, food functions not merely as a biological necessity but as a signifier of social status, loyalty, humor, and psychological drive. The feast emerges as a cultural site of memory that embodies justice, solidarity, and continuity. The paper demonstrates that the *Book of Dede Qorkut* should be read not only as a collection of heroic tales but also as a multi-layered narrative in which food and appetite reveal the dynamics of identity, authority, and cultural memory within Oghuz society.

Keywords: Epic narrative, cultural memory, *Book of Dede Qorkut*, feast, appetite.

1. Giriş

Dede Korkut Kitabı, Oğuz Türklerinin destansı anlatılarını bir araya getiren temel eserlerden biri olup literatürde çoğunlukla savaş, kahramanlık ve aşk temalarıyla ilişkilendirilir. Ancak metin ayrıntılı biçimde incelendiğinde, sofralar, ziyafetler, et ve kımız etrafında kurgulanan sahnelerin anlatının ritmini belirleyen başlıca unsurlar arasında yer aldığı görülmektedir. Kahramanların sık sık yemek yemeye, şölen tertip etmeye ya da açlıklarını gidermeye yönelik yoğun vurguları, destanın yüzeysel düzlemdeki savaş ve aşk merkezli kurgusunun ardında gizil bir "iştah belleği" barındırdığına işaret etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Dede Korkut hikâyelerinde sofra ve iştah olgusunun işlevsel boyutlarını ve kültürel anlamlarını açığa çıkarmaktır. Bu doğrultuda, metindeki yemek

sahneleri ile kahramanların iştaha dair söylemleri çözümlenerek destanın toplumsal ve kültürel alt metinleri görünür kılınacaktır. Yöntemsel olarak metin çözümlemesi ve karşılaştırmalı kuramsal yorumlama bir arada kullanılmış; analiz sürecinde Bakhtin'in karnavalesk kuramı, kültürel antropoloji perspektifleri ve psikanalitik kuramın iştah/arzuyla ilgili yorumları birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulguları, Dede Korkut'ta yeme-içme pratiklerinin sadece günlük bir ayrıntı olmadığı, aksine epik anlatıda çok yönlü işlevler üstlendiğidir. Ziyafet sahnelerinin hikâyelerin başlangıç ve bitişlerinde kritik rol oynadığı; toy (şölen) geleneğinin topluluğun bir araya gelmesini ve sosyal düzenin kurulup pekiştirilmesini sağladığı görülür (Aslan & Kırmızıgül, 2024, s. 75). İştah ve sofraya dair unsurlar, bir yandan toplumsal statü ve iktidar ilişkilerini yansıtırken (Uysal, 2024, s. 73) diğer yandan anlatıya mizahi ve insani bir boyut katar. Bu sıra dışı bakış açısı, destanın alışılmadık bir yönünü ortaya koyarak dinleyiciyi güldürme potansiyeli taşıdığı gibi aynı zamanda derinlikli bir düşünceye de sevk eder.

Çalışmada öncelikle kuramsal çerçeve çizilecek, ardından Dede Korkut'un on iki hikâyesinin her birinde sofra ve iştah ile ilgili önemli sahneler anekdotlarıyla ele alınacaktır. Son bölümde bu bulgular bir arada değerlendirilerek "kahramanların yemek takıntısı" temasının destanın genel kurgusundaki yeri ve önemi tartışılacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Karnavalesk Kuram ve Sofra

Mihail Bakhtin, edebiyatta *karnavalesk* kavramıyla resmi ve ciddi söylemlerin mizah, kaos ve bedensel hazlar aracılığıyla altüst edilmesini tanımlar (Stallybrass, 1986, s. 6-8). Karnaval geleneğinde sıradan insanlar olağandışı bir özgürlük içinde bir araya gelir; toplumsal hiyerarşiler geçici olarak çözülür, "normalde kabul edilemez davranışlar" meşru hale gelir ve gülme kültürü hâkim olur (Bakhtin, 1968, s. 11-12). Bu atmosferin merkezinde tıka basa yeme, içme, aşırı doyma gibi bedensel deneyimler yer alır. Bakhtin'in *Rabelais* incelemelerinde belirttiği üzere karnaval, "Aptallar Bayramı" misali, insanların ölçüsüzce yiyecek ve şarap tükettiği, bedeni ön plana çıkaran bir şölendir (Turan, 2019, s. 560). Bu şölende grotesk beden imgesi ortaya çıkar; bedenin ağız gibi açıklıkları abartılır, yemek, içmek, geğirmek gibi eylemler yüceltici bir mizahla sunulur (Özyön, 2023, s. 16). *Dede Korkut Kitabı*'ndaki ziyafet sahneleri de benzer biçimde epik ciddiyetin içine nüfuz eden bir karnaval neşesi barındırır. Kahramanların devasa miktarlarda et tüketmeleri, kazanlarla yemek pişirip dağıtmaları veya sofrada sergiledikleri taşkın davranışlar (örneğin Bamsı Beyrek'in kazanları devirerek düğün ziyafetini altüst etmesi) (Sertkaya, 2024, s. 98) destana karnavalvari bir hava katar. Bu sayede destandaki yüksek idealler (kahramanlık, onur, dinî değerler) bir nebze "dünyaya indirilir" ve bedensel olanla, gündelik olanla harmanlanır. Karnavalesk yaklaşım, destanın tek boyutlu bir ciddi anlatı olmasını engelleyerek içinde çok sesli ve katmanlı bir yapı oluşmasını sağlar. Bu kuramsal çerçeve, yemek ve iştah sahnelerinin destandaki rolünü mizah ve kaos ekseninde anlamlandırmaya imkân verir.

2.2. Kültürel Antropoloji ve Sofra Ritüelleri

Antropolojik açıdan bakıldığında, yemek ve sofra ritüelleri bir toplumun sosyal örgütlenmesinin aynası olarak görülür (Kiple, 2010, s. 88). Mary Douglas'ın (1972, s. 61) ünlü çalışması *Bir Yemeği Çözümlemek* adlı eserinde vurguladığı gibi, yiyecekler ve onları paylaşma biçimimiz "şifrelenmiş bir mesaj" gibidir; bu mesajlar aracılığıyla sınırlar, dâhil etme-dışlama örüntüleri ve hiyerarşiler ifade edilir. Dede Korkut hikâyelerindeki sofra sahneleri de tam olarak böyle bir kültürel kod işlevi görür. Eski Türk töresinde *toy* (şölen) olgusunun merkezi bir yeri vardır: Kurban törenlerine adanmış şölen, av başarılarına yönelik sığır ve ölüm merasimlerine özgü yuğ törenleri, her biri bir araya gelmelerle yaşanan toplumsal ritüellerdir. "Toy" genel olarak ziyafet, toplu yemek, düğün şöleni anlamlarına gelir ve her zaman belirli bir düzen içinde kurban kesme, yeme-içme ve eğlence unsurlarını içerir (Çelepi, 2017, s. 20). *Dede Korkut Kitabı*'nın, Türklerin toy geleneğini en güzel şekilde yansıtan eserlerden biri olduğu, hatta *boy* adı verilen her bir hikâyenin genellikle bir ziyafet sahnesiyle başlaması bunun kanıtıdır (Uluışık & Kara, 2018, s. 100). Bu şölenlerde birlikte yemek yeme eylemi, grubun birliğini ve devamlılığını pekiştirir; aynı zamanda toy düzenleyen hanın topluma iletmek istediği mesajlar da olur (Bakırcı, 2019, s. 131). Sofra adabı, kimin nerede oturacağı, kimin ne tür yiyecek yiyeceği gibi kurallar, Türk toplumunun hiyerarşik yapısını yansıtır. Nitekim *Dede Korkut Kitabı* ve *Kutadgu Bilig* gibi eserlerde sofraya dair uygulamalar ve tüketilen yemek türleri, toplumsal statünün göstergesi olarak sunulur. Örneğin hanlar sofrasında at, deve, koyun gibi hayvanların en makbul kısımlarının (aygır eti, buğra eti, koç eti) sunulması bir kural halindedir. Buna karşılık esir düşen bir beye sunulan yiyecek "yanmış arpa ekmeği" veya "acı soğan" gibi en değersiz gıdalar olur; bu detaylar esaret durumunu vurgulayarak, esirin statüsünün düşüklüğünü simgeler (Uysal, 2024, s. 71-72). Gülnaz Çetinkaya (2015, s. 95), hikâyelerde esirlere verilen arpa ekmeği ve soğanın değerinin düşüklüğüne dikkat çeker; arpa daha çok hayvan yemi olarak görüldüğünden ve soğan da her yerde biten ucuz bir gıda olduğundan, bu yiyecekler esaretin

"değersizlik" halini sembolize eder. Yiyecekler aracılığıyla yapılan bu değerli-değersiz ayrımı, destandaki toplumsal düzenin alt metnini oluşturur. Dolayısıyla antropolojik kuram bize destandaki yemek motiflerinin, Oğuz toplumunun misafir ağırlama, şölen, av, yağma gibi gelenekleriyle bağlantılı çok sayıda işleve sahip olduğunu gösterir. Yemeğin fizyolojik ihtiyaç gidermenin ötesinde, toplumsal (sosyal bağ kurma, statü gösterme), dinî-manevî (kurban, adak, ölüm ritüelleri), haz ve eğlence ve sınama (misafiri veya ev sahibini sınama) işlevleri bulunmaktadır (Koçak & Mezlin, 2024, s. 49-50). Bronislaw Malinowski'nin (1992, s. 22) işlevselci kuramı çerçevesinde bakılırsa, Dede Korkut anlatılarındaki yeme-içme sahneleri bu farklı işlevleri yerine getirerek kültürel sürekliliğe katkı sağlamaktadır.

2.3. Psikanalitik Yaklaşım ve "İştah"

Psikanalitik kuram, özellikle Freudyen yaklaşımla, yeme içgüdüsünü insanın en temel dürtülerinden biri olarak görür. Sigmund Freud'a göre insan davranışlarını yönlendiren *id* (altbenlik), bastırılmış arzuların ve ilkel ihtiyaçların deposudur; açlık, cinsellik ve saldırganlık gibi dürtüler id'in temel motivasyon kaynaklarındandır. Açlık hissi öylesine güçlü bir dürtüdür ki kişi acıktığında zihnini yemek yemekten başka bir şey meşgul edemez hale gelir; doyma isteği tüm düşüncelerin önüne geçebilir (Nickerson, 2024). Bu bağlamda, Dede Korkut hikâyelerindeki kahramanların sık sık karnım aç, yiyecek verin tarzı ifadelerle yiyecek talep etmeleri, psikanalitik açıdan ilgi çekicidir. Kahramanın bilinçdışı düzeydeki arzuları, destanda iştah metaforu ile yüzeye vuruyor olabilir. Örneğin, bir kahramanın doyumsuzca et yemesi ya da kımız içmesi, salt fiziksel açlığı gidermenin ötesinde, güç, zafer veya hazza duyulan iştahı sembolize edebilir. Psikanalizde *oral dönem* kavramı, bebeğin yaşamının ilk evresinde beslenme (emme) üzerinden haz ve güven duygusu geliştirdiğini ileri sürer (Deutsch & Krauss, 2019, akt. Onur, s. 226-228). Bu kuramsal bakışa göre, Dede Korkut'taki yiyecek vurgusu da Oğuz kahramanlarının hem bireysel hem kolektif belleklerinde yer eden bir oral haz motifine işaret edebilir. Bir başka deyişle, destanın kültürel bilinçdışında "yemek", hayatta kalma dürtüsüyle birlikte yaşamın keyfi ve temel güvenlik duygusu ile bağlantılıdır. Ayrıca psikanalitik folklor yaklaşımlarında canavar figürleri çoğu zaman bilinçdışı korku ve arzuların temsili olarak okunur (Polyxeny & Mouri, 2025, s. 397). Dede Korkut'ta Tepegöz'ün durmaksızın insan eti ve koyun talep eden obur bir yaratık olması, denetimsiz iştahın yıkıcı yönünü temsil edebilir. Kahraman Basat'ın Tepegöz'ü alt etmesi ise, denetlenmemiş arzunun (ölçüsüz iştahın) medenî değerler tarafından kontrol altına alınması olarak yorumlanabilir. Bütün bu psikanalitik imalar, destandaki yemek takıntısının yalnız toplumsal değil, aynı zamanda derin psikolojik bir boyutunun da bulunduğunu gösterir. Kahramanların iştahı, yalnızca karın doyurma gereksinimi değil; güç istenci, sevgi ve kabul görme arzusu, korkularla baş etme mekanizmaları gibi içsel dinamiklerin dışavurumu da olabilir.

Yukarıdaki kuramsal çerçeveler ışığında, *Dede Korkut* destanının hikâyelerine tek tek bakarak sofraların ve iştah olgusunun nasıl tezahür ettiğini görelim. Her hikâyede geçen ilgili yeme-içme sahneleri ve bunların muhtemel anlamları hem hikâyenin akışı hem de kültürel bağlam açısından değerlendirilecektir.

3. Metin İncelemesi

3.1 Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi

Dede Korkut'un ilk hikâyesi *Dirse Han Oğlu Boğaç Han*, toy sahnesi üzerinden toplumsal düzen temasını ele alır. Bayındır Han'ın her yıl düzenlediği ziyafetlerde konukların soy ve evlat durumuna göre farklı çadırlarda ağırlanması, toplumsal hiyerarşinin belirginleşmesini sağlar. Dirse Han'ın çocuksuzluğu nedeniyle kara otağa oturtulması, sofranın yeme içmenin ötesinde statü ve itibarın sembolik ölçütü olduğunu gösterir. Bu durum Dirse Han'ı oğul sahibi olma arzusuna yöneltir ve Boğaç'ın doğumu ile dramatik gerilim yeni bir boyut kazanır.

Boğaç'ın gençlik döneminde boğayı alt ederek kahramanlığını ispatlaması, toy ortamında kutlanması gereken bir olaydır. Ancak iç oğlanların kıskançlığı bu durumu entrikaya dönüştürür. Ziyafet sırasında veya hemen sonrasında ortaya atılan iftiralar, kımızın verdiği coşkunlukla birleşir ve Dirse Han'ı oğluna kılıç kaldırmaya sevk eder. Sofra etrafındaki etkileşim bu noktada yalnızca şenlik değil, aynı zamanda fitne ve güvensizlik kaynağıdır. Boğaç ağır yaralanır, annesinin çabasıyla hayatta kalır ve ardından babasını hainlerden koruyarak aile birliğini yeniden sağlar.

Hikâyenin sonunda düzenlenen yedi gün yedi gece süren toy, başlangıçta kara otağa mahkûm edilen Dirse Han'ın oğlunun yiğitliği sayesinde Oğuz toplumunda itibarını geri kazanışını simgeler. Bu bağlamda sofra, toplumsal hiyerarşinin barometresi ve aile birliğinin mihenk taşı olarak işlev görür. Açlık-tokluk motifi hem biyolojik hem de manevi düzlemde işler; evlat eksikliğinin yarattığı boşluk ile toyda kazanılan itibarın doyurucu etkisini karşı karşıya getirir (Gökyay, 2006, s. 25-38).

3.2 Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması

Dede Korkut'un ikinci hikâyesi *Salur Kazan'ın Evi Yağmalanması*, yiyecek ve sofranın yokluğu üzerinden dramatik bir gerilim kurar. Kazan avdayken Gürcü kralı Şökli Melik obaya saldırır, evi yağmalar ve ailesini esir alır. Bu baskın sırasında sofradaki nimetlerin talan edilmesi, kazanların devrilmesi ve yiyeceklerin yok edilmesi, yalnızca mal kaybını değil, hanedeki bereketin kesintiye uğramasını da ifade eder. Kazan'ın yokluğunda Burla Hatun ve Uruz'un esir alınması, ocağın sönmesi ve sofranın boş kalmasıyla toplumsal düzenin çözüldüğü bir fetret hali ortaya çıkar.

Kazan iz sürerek düşmanın peşine düşer ve Karaçuk çoban gibi beklenmedik müttefiklerin yardımıyla ailesini kurtarmaya yönelir. Açlık ve beslenme motifleri bu süreçte özellikle belirgindir. Burla Hatun esaret altında yiyecek bulma konusunda dirayet gösterir, oğlunu emzirerek hayatta kalmasını sağlar. Ayrıca Kazan'ın sadık köpeği, beşiğinde kalan bebeği korur ve süt temin ederek beslenmesini sağlar. Bu ayrıntılar, yaşamın sürdürülmesinde beslenmenin temel işlevini vurgular.

Kazan ailesini kurtardıktan sonra yeniden bir toy düzenler. Dede Korkut kopuz çalar, öğütler verir ve Kazan'ın itibarını teyit eder. Başlangıçta görünmeyen sofra, yağmanın ardından yeniden kurulur; böylece toplumsal düzen ve bereket tekrar tesis edilir (Gökyay, 2006, s. 39-58). Hikâyede sofra yalnızca varlığıyla değil, yokluğuyla da anlam kazanır. Sofranın devrilmesi düzenin bozulmasını, toyla yeniden kurulması ise istikrarın sağlanmasını temsil eder. Bu bağlamda yiyecek paylaşımı ve ziyafet, Oğuz toplumunda barış ve güvenin ölçütü olarak işlev görür.

3.3 Bamsı Beyrek (Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek)

Dede Korkut'un en renkli hikâyelerinden biri olan *Bamsı Beyrek*, iştah ve sofra motifleriyle zengin bir yapı sunar. Hikâyede ad verme şöleni ve düğün şöleni, yiyecek sahneleriyle öne çıkar. Genç Beyrek yiğitliğini kanıtladığında babası Bay Büre toy düzenler; Dede Korkut kopuz çalar ve ona ad verir. Bu sahnede Beyrek'in iştahlı karakteri vurgulanır. Misafirlere kuzu ve koyun ikram edilir, Beyrek de coşkuyla katılır. Onun "Üç gündür yoldan geldim, karnım aç, doyurun beni" sözleri, kahramanın çekinmeden açlığını dile getirmesiyle destanda yemeğin önemini belirgin kılar.

Hikâyenin ikinci kısmında Bamsı uzun süre tutsak kalır ve öldü sanılır. Banu Çiçek istemeyerek başka bir evliliğe hazırlanırken Beyrek dilenci kılığında ortaya çıkar. Düğün sofrasına girer, karnını doyurduktan sonra kazanları devirip yemekleri etrafa saçar. Metinde bu sahne ayrıntılı biçimde aktarılır ve düğün düzeni bir anda kaosa sürüklenir. Bakhtin'in karnaval kuramını hatırlatan bu kargaşa, aslında Beyrek'in kendi düğününü kurtarması için bilinçli bir hamledir. Kargaşa sırasında Banu Çiçek'e verdiği mendili göstererek kimliğini açıklar, böylece gerçeğin ortaya çıkmasını sağlar. Ardından rakibini alt eder ve Banu Çiçek ile evlenir.

Düğün düzeni yeniden kurulur, sofralar donatılır, beyler kımız içer ve şenlik tamamlanır. Bamsı Beyrek'in açlığını doğrudan dile getirmesi ile düğün sofrasını dağıtması, hikâyeye mizahi ve ironik bir boyut kazandırır. İştah hem fizyolojik bir ihtiyaç hem de aşk ve onur arzusunun simgesi olarak işlev görür. Sofranın devrilmesi kısa süreli kaosa yol açsa da düzenin onarılmasını sağlar; yanlış damat dışlanır, gerçek çift birleşir (Gökyay, 2006, s.59-90). Böylece hikâye, sofranın toplumsal düzenin kurulması ve yeniden tesis edilmesindeki merkezi rolünü güçlü biçimde ortaya koyar.

3.4 Kazan Bey Oğlu Uruz'un Tutsak Olması

Dede Korkut'un dördüncü hikâyesi *Kazan Bey Oğlu Uruz'un Tutsak Olması*, baba-oğul ilişkisi ve savaş teması etrafında şekillenir. Anlatı, Kazan Bey'in oğlu Uruz ve yakınlarıyla birlikte düzenlediği toy sahnesiyle başlar. Sofradaki neşeye rağmen Kazan, oğlunun on altı yaşına gelmesine karşın hiç savaşa katılmamış olmasından kaygı duyar. Bu endişesini toy ortamında dile getirir. Uruz babasının sözlerinden etkilenir, gücünü kanıtlamak için sefere çıkmayı talep eder ve şölen dağılır.

Sonraki bölümde Kazan ve Uruz ava çıkar, ardından düşman pususuna yakalanır. Tecrübesizliği nedeniyle Uruz esir düşer. Zindandaki kıt yiyecekler onun düşkünlüğünü simgeler. Öte yandan Kazan, oğlunun tutsaklığını öğrenince yemeden içmeden kesilir ve yedi gün boyunca odasına kapanır. Bu rivayet, baba kederinin iştah kaybı üzerinden anlatılması bakımından dikkat çekicidir. Psikanalitik açıdan yasın iştahı bastırması biçiminde de değerlendirilebilir.

Burla Hatun'un girişimleri ve Oğuz beylerinin seferberliğiyle Uruz kurtarılır. Kavuşma sahnesi yeni bir toyla sonuçlanır. Kazan Bey, Bayındır Han ve diğer beyleri davet eder, Dede Korkut olayları destanlaştırarak dua eder

(Gökyay, 2006, s. 91-110). Böylece sofra, dramatik gerilimin çözümünde ve toplumsal birliğin yeniden tesisinde merkezi rol üstlenir.

Hikâye, iştah temasını hem fizyolojik gereksinim hem de duygusal durumun göstergesi olarak işler. Kazan, sevinçli günlerde toy kurar; yaslı olduğunda lokma yemez. Destan diliyle tokluk sevinç, açlık keder anlamına gelir. Toy sahneleri Oğuz toplumunun dayanışmasını ve iç bütünlüğünü simgeleyen ritüel nitelikli anlar olarak öne çıkar.

3.5 Duha Koca Oğlu Deli Dumrul

Dede Korkut'un beşinci hikâyesi *Deli Dumrul*, yiyecek ve sofra temasının daha geri planda kaldığı, manevi mesajlarıyla öne çıkan bir anlatıdır. Dumrul, kurak bir derenin üzerine köprü kurarak geçenlerden otuz üç, geçmeyenlerden ise döve döve kırk akçe alır. Bu davranış onun ölçüsüzlüğünü ve doymaz hırsını ortaya koyar. Her ne kadar doğrudan bir ziyafet sahnesi bulunmasa da, Dumrul'un doyumsuzluğu iştah ve açgözlülükle bağlantılıdır.

Hikâyenin asıl kırılma noktası, Dumrul'un Azrail'e meydan okumasıyla başlar. Tanrı tarafından cezalandırılır ve canını kurtarmak için kendi yerine ölmeye razı olacak birini bulmak zorunda bırakılır. Babası ve annesi bu fedakârlığı üstlenmez, ancak eşi gönüllü olur. Dumrul eşinin sevgisi karşısında pişmanlık duyar, Tanrı'ya yakarır ve sonunda her ikisine yüz kırk yıl ömür bağışlanır. Bu bağış, mecazi biçimde "ömür sofrası"nın yeniden nimetlerle donatılması olarak değerlendirilebilir.

Metinde yemek ve sofra doğrudan betimlenmez, fakat Dumrul'un düğünlerde caka satan, ziyafetlerde öne çıkan tiplerden biri olarak tahayyül edilebilmesi, onun dünyevî tatmin arzusunun bir yansımasıdır. Azrail ile yüzleşme anında kendini güçlü ve tok hisseden Dumrul, ölümlülüğü fark ettiğinde manevi bir açlıkla baş başa kalır. Tanrı'ya yakarıp merhamet dilemesi, dünyevî hırsların terk edilip ruhsal doyuma yönelişini temsil eder.

Hikâyenin sonunda Dumrul ve eşi uzun ömürle ödüllendirilir. Metinde açıkça bir toy anlatılmasa da, Dede Korkut'un ortaya çıkıp nasihatlerde bulunması bu dönüşümün toplumsal onayını sağlar. Dumrul artık "uslanmış" biri olarak Oğuz toplumunda barışçıl sofralara katılabilecek bir konuma gelmiştir (Gökyay, 2006, s. 111-120).

Bu hikâyede iştah, fizyolojik gereksinimden çok hırs ve açgözlülük metaforuyla bağlantılıdır. Dumrul'un deli cesareti ve doyumsuzluğu, destanın diğer bölümlerindeki yemek takıntısının manevi düzlemdeki karşılığıdır. Neticede Deli Dumrul, yaşayabilmek için bencil iştahını terk eder, eşinin fedakârlığıyla tok gözlülüğü öğrenir. Böylece hikâye, Oğuz toplumunda kanaatkârlık ve ölçülülüğün temel değerler arasında yer aldığını gösterir.

3.6 Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı

Dede Korkut'un altıncı hikâyesi *Kan Turalı*, aşk ve cesaret temaları etrafında gelişirken, sofra ve ziyafet sahneleri kritik anlarda belirginleşir. Kan Turalı, Trabzon tekfurunun kızı Salcan Hatun'u almak ister. Tekfur, adayın boğa, aslan ve deveyle dövüşmesini şart koşar. Kan Turalı bu sınavı başarıyla tamamlar, Salcan ona gönül verir. Ancak tekfur sözünden döner, altı yüz askerini Kan Turalı'nın üzerine salar. Salcan'ın desteğiyle tuzaktan kurtulan Kan Turalı, onunla birlikte Oğuz iline döner.

Yemek ve sofra özellikle iki bağlamda öne çıkar: Kan Turalı'nın anne ve babasının evlendirme çabaları ile dönüşte düzenlenen düğün toyu. Hikâyenin başında babası Kanlı Koca, oğlunun evlenmesini ister. Kan Turalı gönlüne göre eş bulmak için sefere çıkmayı seçer. Bu ayrılış öncesinde, Oğuz geleneğinde olduğu gibi bir uğurlama sofrasının kurulmuş olması muhtemeldir. Dönüşte ise büyük bir düğün düzenlenir; iç ve dış Oğuz beyleri davet edilir, at ve deve kurban edilir, sofralar donatılır. Dede Korkut kopuz çalar, Allah'a hamd eden ve Salcan'ın Müslüman oluşunu vurgulayan öğütler verir.

Metinde ayrıca tekfurun sarayındaki şölen kültürüne göndermeler yer alır. Kan Turalı'nın hayvanlarla dövüşmesi, bir tür gladyatör oyunu gibi sunulur; bu mücadele, izleyicilere sahnelenen kanlı bir ziyafet havası taşır. Tekfurun Kan Turalı'yı tuzağa düşürme girişimi ise sofraya ihanet niteliği taşır. Türk töresinde misafire hile yapmak, sofrayı kirletmekle eşdeğer büyük bir suçtur.

Sonunda Oğuz ilindeki düğün sofrası bu ihanetin karşıtı olarak işlev görür. Helal kesilen kurbanlar, paylaşılan nimetler ve edilen dualar, destanın değerlerini yansıtır. İştah burada kutlama ve paylaşma motifine dönüşür. Kan Turalı'nın mücadelesinin ödülü, Salcan ile birlikte kurulan sofrada alınan ilk lokma olur. Düğün ziyafeti, yalnızca karın doyurmakla kalmaz, aynı zamanda iki kültürün birleşmesini de kutlar (Gökyay, 2006, s. 121-136). Böylece hikâye, sofranın hem sahne önünde hem de arka planda yer alan, fakat her durumda kültürel ve ahlaki bir ölçüt işlevi gören bir motif olduğunu ortaya koyar.

3.7 Kazılık Koca Oğlu Yigenek

Dede Korkut'un yedinci hikâyesi *Yigenek*, yıllarca düşman elinde tutsak kalan bir babayı kurtaran oğulun öyküsüdür. Yigenek'in babası Kazılık Koca, Kara Tekür tarafından on altı yıl boyunca zindanda tutulur. Yigenek, babasının esaretinden habersiz büyür; bir hakaret üzerine gerçeği öğrenir ve onu kurtarmaya ant içer.

Sofra motifi ilk olarak Bayındır Han'ın huzurunda belirir. İç ve dış Oğuz beylerinin toplandığı mecliste Yigenek izin ister. Bu tür toplantılar genellikle toy niteliğinde, yemek ve içki eşliğinde gerçekleşir. Yigenek'in cesurca talepte bulunması, sofrada ekmek ve tuz paylaşımıyla derdin de ortaklaştırıldığını gösterir.

Yigenek tek başına kaleye giderek düşman kralı Direk'i alt eder ve babasını kurtarır. Kahramanlık yolculuğu sırasında yorgunluktan uyuyakalması, günlerce aç ve uykusuz kalmanın yarattığı fizyolojik sınırı yansıtır. Bu ayrıntı, destanın kahramanlarını insani zaaflarla da tasvir ettiğini ortaya koyar.

Dönüşte büyük bir toy düzenlenir. Bayındır Han, Yigenek'in başarısını kutlar, Dede Korkut destan söyler ve Yigenek'i öven sözler dile getirir. Sofralar kurulur, kurbanlar kesilir, topluca sevinç yaşanır. Bu sahne, baba-oğul kavuşmasının Oğuz toplumu için bayram niteliğinde olduğunu gösterir.

Hikâyenin duygusal boyutu, yemek paylaşımında somutlaşır. Kazılık Koca'nın esarette yalnızca yavan ekmek ve soğanla yetindiği ima edilir. Kurtuluş anında oğluna "esaret ekmeğini benimle paylaştın, şimdi hür sofrasının nimetlerini paylaş" anlamında hitap etmesi, yemeğin özgürlük ve aidiyetle ilişkisini vurgular.

Sonunda Yigenek, babasını kurtarmakla yalnızca kendi ailesinin değil, tüm Oğuz boyunun sofrasını tamamlamış olur. Kazılık Koca'nın eksikliği giderilir, Oğuz beyleri hep birlikte nimeti paylaşır (Gökyay, 2006, s. 137-144). Böylece sofra, bireysel kurtuluşun toplumsal bütünlükle taçlandığı bir sembol haline gelir.

3.8 Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi

Dede Korkut'un sekizinci hikâyesi *Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi*, destanın en fantastik anlatılarından biridir ve iştah temasını uç bir noktada işler. Tepegöz, insanla peri kızının çocuğu olarak doğar, tek gözlü devasa bir yaratığa dönüşür ve Oğuzlara korku salmaya başlar. Her gün bir at sürüsü, bir koyun sürüsü ve bir genç kurban ister; doymak bilmez yamyamlığı, destanın diğer yiyecek motiflerinden tamamen ayrılır. O, sofraya oturulabilecek bir misafir değil, sofradakilerin kendisini yiyen bir canavardır. Bu nedenle Oğuz'un ortak sofrası dağılır, toplum kaygı ve yas içine sürüklenir.

Basat, çocuklukta Tepegöz'e acımış tek kişidir; yetişkin olduğunda onunla hesaplaşmaya aday olur. Odysseus–Polyphemos mitine benzer biçimde Tepegöz'ü içkiyle sarhoş eder, oburluğunu fırsata çevirir ve kızgın demirle gözünü kör eder. Sonraki boğuşmada canavarı öldürerek Oğuz'u kurtarır. Burada içki ve yeme motifi bir kez daha devreye girer; Tepegöz'ün sınırsız tüketme arzusu onun zayıf noktası haline gelir.

Hikâye, sofranın karanlık yüzünü betimler. Dede Korkut'un öğütlerine kulak asmayan Tepegöz, yalnızca doyurulmayı talep eder. Böylece iştah, uygar iletişimi reddeden bir dürtüye dönüşür. Basat'ın zaferiyle Oğuz'un ocakları yeniden tüter, kurbanlar kesilir, şükran duaları edilir. Doğrudan bir toy sahnesi verilmez, fakat kurtuluşun topluca kutlandığı ima edilir (Gökyay, 2006, 145-154).

Psikanalitik açıdan Tepegöz, denetimsiz iştahın ve saldırgan dürtünün sembolüdür. Onun yenilmesi, id'in aşırı taleplerinin ego ve süperego tarafından dizginlenmesine benzetilebilir. Toplumsal düzlemde ise, sofraya katılmayı reddeden bir gücün ortadan kaldırılışıdır. Basat, Oğuz sofrasındaki boş sandalyeleri korur; her gün kurban verilen gençlerin yerine toplumsal birlik yeniden sağlanır. Böylece bu hikâye, destanda iştah temasının tehdit ve yıkım boyutunu ortaya koyar. Sofra güvenliği Basat'ın zaferiyle yeniden tesis edilir.

3.9 Begil Oğlu Emren

Dede Korkut'un dokuzuncu hikâyesi *Begil Oğlu Emren*, bir sofra protokolü meselesinin nasıl destansı bir maceraya dönüştüğünü gösterir. Bayındır Han her yıl İç ve Dış Oğuz beylerini toplayarak ganimet ve vergileri dağıtır. Gürcistan sınırını korumakla görevlendirdiği Begil'e de bu toplantılarda payını verir. Ancak bir yıl, altın yerine yalnızca bir at, kılıç ve topuz gönderilir; Han'ın bu hediyeleri küçümseyici sözlerle sunması Begil'de değersizleşme duygusu yaratır. Sofrada yaşanan bu kırgınlık, bey-han ilişkisini zedeleyen bir krizin başlangıcı olur. Begil, önüne konan hediyeleri Han'ın yüzüne fırlatır ve obasına dönerek küskünlük yaşar.

Begil'in av sırasında sakatlanması üzerine Gürcü Tekürü saldırıya geçer. Babası savaşamayacak durumda olduğu için genç Emren onun zırhını kuşanır, düşmanı mağlup eder ve hem toprakları korur hem de Han'a sadakat

gösterir. Böylece Begil'in kırgınlığının devlete isyana dönüşmesini engeller. Emren'in kahramanlığı sadece düşmanı yenmekle sınırlı kalmaz; aynı zamanda babasıyla Han arasındaki güveni yeniden tesis eder.

Hikâyenin sonunda barış sağlanır ve bu barış toyla kutlanır. Bayındır Han, Emren'i över, Begil'e gönül alıcı sözler söyler; Dede Korkut destanı dile getirir. Böylece sofrada başlayan kırgınlık yine sofrada çözülür (Gökyay, 2006, s. 155-164).

Bu anlatıda sofra, statü ve adaletin barometresidir. Bayındır Han'ın dağıtımındaki küçük bir ihmal, Begil'in itibarını zedeleyerek düzeni sarsar; fakat Emren'in araya girmesiyle birlik yeniden sağlanır. Begil'in ilk öfkesinde sofradan payını reddetmesi isyanın sembolü olurken, barışma toyunda nimeti kabul etmesi itaati temsil eder. Dolayısıyla *Begil Oğlu Emren* hikâyesi, Oğuz toplumunda sofradan herkesin adil pay almasının siyasal istikrar için zorunlu olduğunu açık biçimde ortaya koyar.

3.10 Uşun Koca Oğlu Segrek

Dede Korkut'un onuncu hikâyesi *Uşun Koca Oğlu Segrek*, esaretten kurtarma temasını işler ve yemek motifi bu kez erteleme biçiminde görünür. Segrek'in ağabeyi Egrek, Kara Tekür tarafından tutsaktır. Ailesi Segrek'in de aynı akıbete uğramaması için onu evlendirmeye çalışır. Düğün şöleni düzenlenir; fakat Segrek gerdek gecesinde sofraya ve evliliğin nimetlerine el sürmez, "Ağabeyim kurtulmadan bu evlilik tamam olmaz" diyerek arzularını bastırır. Böylece düğün, destanda amacına ulaşamayan tek toy sahnesi olur.

Segrek ailesine karşı çıkar, zırhını kuşanarak tek başına yola koyulur. Kale önünde kahramanlıklar sergiler, Egrek'i bulur ve ikisi düelloya zorlanır. Sonunda kardeş olduklarını anlayarak birlikte düşmanı yener ve kaçarlar. Kaçış sırasında açlık ve yorgunluk motifleri belirginleşir; yanlarında az azık vardır, ancak kardeşlik bağı manevi doyum sağlar.

Oğuz iline döndüklerinde büyük bir toy düzenlenir. Bu toy hem Segrek'in yarım kalan düğününün tamamlanması hem de Egrek'in kurtuluşunun kutlanmasıdır. Dede Korkut, Segrek'in yiğitliğini över ve ana-babalara evlat sevgisi üzerine öğütler verir (Gökyay, 2006, s. 165-174).

Hikâyede iştah kavramı çok yönlüdür. Segrek, düğün gecesinde dünyevi arzularını erteler, fakat yiğitlik ve aile onuru için duyduğu açlığı doyurmaya yönelir. Nihayet görevini yerine getirdiğinde sofra yeniden kurulur ve evlilik tamamlanır. Bu, destanda sofranın hak edene ve doğru zamanda sunulan bir ödül niteliği taşıdığını gösterir.

3.11 Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması

Dede Korkut'un on birinci hikâyesi *Salur Kazan'ın Tutsak Olup Oğlu Uruz'un Çıkarması*, sofralı günlerin kesintiye uğramasını konu edinir. Trabzon tekfurunun hilesiyle esir edilen Kazan'ın tutsaklığı, Oğuz ilinde toyların kesilmesine ve ağıtların yükselmesine yol açar. Esaret sahnesinde düşman askerlerinin "Ne yeyip ne içersin burada?" sorusuna Kazan'ın "Ölülerinizin aşından yerim" cevabı, hem cesaret hem de inanç bağlamında çarpıcıdır. Bu ifade, düşmana karşı psikolojik üstünlük kurarken aynı zamanda Türk kültüründeki yoğ aşı geleneğini yansıtır. Sedat Veyis Örnek'in belirttiği gibi ölü aşı, ruhun öte dünyada da yiyeceğe muhtaç olduğu inancına dayanır. Kazan'ın sözü, düşmanın kutsal değerini küçümseyen bir meydan okumadır.

Hikâyede yemek sembolik bir mücadele aracına dönüşür. Kazan, düşman ekmeğini yememekle boyun eğmez, "ölü aşı"nı dile getirerek onların ahiret nasiplerine bile el uzattığını ima eder. Bu durum, iştahın fizyolojik olmaktan çıkarak gurur ve kimlik mücadelesinin göstergesine dönüşmesini sağlar.

Uruz, yıllar sonra babasının tutsak olduğunu öğrenir, tekfuru yenerek onu kurtarır. Çarpışmaların arasında Ayasofya Kilisesi'nde geçen bir sahne bile bulunur; nihayetinde zafer kazanılır ve baba-oğul kavuşur. Ardından toy düzenlenir, kurbanlar kesilir, sofralar kurulur. Dede Korkut, "Kazan Han'ın oğlu babasını kurtardı" sözleriyle olayı destanlaştırır (Gökyay, 2006, s. 175-186).

Bu boy, yemek ve sofranın ölüm, yas ve özgürlük temalarıyla birleştiği anlatıdır. Yuğ törenlerinde verilen yemekler ölüye pay göndermenin yanında topluluğu da bir arada tutar. Kazan'ın "ölü aşı" yemesi, hem inanç sisteminin izlerini taşır hem de esir hâlde bile iradesini koruduğunu gösterir. Hikâyenin sonunda baba-oğul sofrası yeniden kurulur; Kazan, oğlunun elinden su içer ve ekmek yer. Böylece destanda iştah, sadece biyolojik bir gereksinim değil, gurur, inanç ve kimlik mücadelesinin metaforu haline gelir.

3.12 İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü (Beyrek'in Ölümü)

Dede Korkut'un on ikinci ve son hikâyesi *İç Oğuz'a Dış Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü*, sofradaki adaletsiz paylaşımın iç savaşa dönüşmesini konu edinir. Salur Kazan, üç yılda bir yapılan genel şölen geleneğini bozarak

yalnızca İç Oğuz beylerini davet eder, Dış Oğuz beylerini dışarıda bırakır. Bu dışlanma, Dış Oğuz beylerinde derin bir kırgınlığa yol açar; önderleri Uruz'un öncülüğünde Kazan'a karşı isyan başlatılır.

İsyancıların desteğini istedikleri Beyrek, Salur Kazan'a olan sadakatinden ötürü teklifi reddeder. Bunun üzerine kayınpederi Uruz tarafından öldürülür. Beyrek'in ölümü, ekmek-tuz hakkına bağlılığın en trajik ifadesidir (Kaya, 1994, s. 17). O, Kazan'ın sofrasında pay aldığı için ihaneti reddeder, bedelini canıyla öder. Kazan Bey, Beyrek'in ölüm haberini alınca yedi gün yas tutar, ardından isyanı bastırır. Uruz yenilgi ve yaralanma sonunda af diler.

Hikâyenin sonunda birlik yeniden sağlanır, ancak bu barış buruk bir barıştır. Dede Korkut'un öğütleri eşliğinde taraflar barıştırılır, muhtemelen yeni bir toy düzenlenir; fakat bu toy Beyrek'sizdir (Gökyay, 2006, s. 187-194).

Bu hikâyede sofra doğrudan politik düzenin göstergesidir. Sofrada pay alamayanların öfkesi toplumsal parçalanmaya dönüşmüş, adaletin ihlali iç savaşı tetiklemiştir. Aynı zamanda Beyrek'in ölümü, yemekle kurulan dostluğun ve sadakatin ağır bedelini simgeler. Destanın son boyu, sofra düzeninin barış ve birliğin temeli olduğunu, herkesin doyurulmadığı yerde düzenin bozulacağını vurgular.

4. Değerlendirme ve Tartışma

Yukarıdaki hikâyelerde görüldüğü üzere, *Dede Korkut* destanında yeme-içme motifleri neredeyse her boyda kilit bir rol oynamaktadır. Bu motiflerin işlevlerini bir arada değerlendirdiğimizde çok katmanlı bir tablo ortaya çıkar:

Narratif Yapının Omurgası Olarak Sofra: Hikâyelerin çoğu, ya bir toy sahnesiyle açılmakta ya da bir toy ile kapanmaktadır. Bu döngüsel yapı, destanın ritmini belirler. Toy, barış zamanının, birlik ve dayanışmanın simgesiyken; toyun kesintiye uğraması veya birilerinin davet dışı kalması çatışmanın habercisi olur. Örneğin Dirse Han hikâyesi, Bayındır Han'ın toyunda evladı olmadığı için aşağılanmasıyla tetiklenir; Dış Oğuz isyanı, bir şölenin dışlayıcılığıyla başlar. Keza pek çok boy, sonunda yedi gün süren şölenlerle biter. Bu, destanın iç ritmini bir şölen döngüsü etrafında örer. Diyebiliriz ki Dede Korkut destanının dramatik yapısı, "toy > kriz > toy" formülüne göre işlemektedir. Bu açıdan yemek ve şölen sahneleri, yalnızca dekor veya detay değil, bizzat olay örgüsünün iskeletidir.

Toplumsal Düzen ve Hiyerarşi: Sofra adabı ve paylaşımı, destanda Oğuz toplumunun sosyal yapısını net biçimde yansıtır. Kimler başköşede oturur, kimin sofrasında ne çıkar, kim davet edilir veya dışlanır, tüm bunlar o karakterin sosyal statüsünü ortaya koyar. Kaynaklar, *sofra ve oturma düzeninin, toplum içindeki statü ve gücün bir temsili olduğunu* belirtir (Kırmızıkuşak & Aksoy, 2021, s. 185). Nitekim Bayındır Han'ın çadırlarında ak otağ-kara otağ ayrımı, statünün sofraya yansımasıdır; aynı şekilde beylerin esir düştüklerinde önlerine konan "yanmış arpa ekmeği, acı soğan" gibi yiyecekler onların statü kaybını gösterir (Çetinkaya, 2015, s. 95). İktidar ilişkileri de sofrada tezahür eder: Begil'in hikâyesinde Han'ın bir sözünü hazmedememesi isyana dönüşür; Dış Oğuz beyleri bir şölen eksikliğiyle ayaklanır. Bu örnekler, yemek paylaşımının adaleti ve itibarı temsil ettiğini gösterir. Toplum, kendini büyük bir sofra gibi görür; eğer biri aç kalırsa nizam bozulur. Modern sosyolojide de vurgulandığı üzere, birlikte yemek yemek toplumsal bağları güçlendirir ve sınıfsal farkları görünür kılar (Utanır Karaduman, 2023, s. 111). Dede Korkut'ta "kalın Oğuz beyleri"ne sunulan yağlı etler, at ve deve kesmeleri, zengin ziyafetler hep bu bağlamda anlam kazanır. Misafirperverlik ve cömertlik, iyi bey olmanın şartıdır. Bir bey sofrasını açık tutarsa etrafı kalabalık olur, tersi durumda yalnız kalır. Destanın dilinde**,** tok olan bölüşür, aç kalan dövüşür diyebiliriz.

Karnavalesk Mizah ve İnsanilik: Dede Korkut'taki yemek sahneleri yalnızca dramatik anlam taşımakla kalmaz, anlatıya sıcaklık ve mizahi bir boyut da kazandırır. Bakhtin'in karnavalesk kavramı bu sahnelerde somutlaşır. Özellikle Bamsı Beyrek'in düğün sofrasını altüst etmesi, kahramanların ölçüsüz biçimde yiyip içmeleri ve kımızın etkisiyle espriler yapmaları, destanın resmî tonunu kırarak gülmece unsurları üretir. Bu durum, sözlü anlatım geleneğinde dinleyiciyi eğlendirme işlevine hizmet eder. "Destanın gizli iştah belleği" ifadesi, anlatıların kolektif hafızasında yemek ve eğlenceyle ilişkili ortak bir neşenin bulunduğunu gösterir. Beyrek'in "Üç gündür açım, doyurun beni" (Gökyay, 2006, s. 78) sözleri ya da Deli Dumrul'un şölenlerde gösterişe yönelmesi, bu mizahi damarı yansıtır. Kahramanlar bu sayede kusursuzluk zırhından sıyrılarak açlık, susuzluk, doyma isteği veya sarhoşluk gibi insani zaaflarla görünür hale gelir. Bu insani yön, karakterlerin halk nezdinde daha yakın ve canlı algılanmasını sağlar. Yemek takıntısı, epik figürleri yücelerden indirip onlarla empati kurulmasına aracılık eder. Yiğitlerin mideyle ilişkisi, yürekle ilişkisinden ayrı düşünülemez; bu durum masalsı bir abartı değil, Oğuz toplumunun yaşam gerçekliğidir. Türk kültüründe "aç ayı oynamaz" deyişiyle de uyumlu biçimde, kahraman önce karnını doyurur, ardından düşmanla savaşır. Bu karnaval ruhu, dünya nimetlerinin tadılmasıyla başlayan coşkunun zaferlere yönelmesini ifade eder.

Metaforik ve Psikolojik Katman: Sofra ve iştah sahneleri, destanda defalarca metaforik anlamda kullanılmıştır. Örneğin birinin "iştahının kesilmesi", onun moral bozukluğunu gösterir. Salur Kazan oğlunun esaretinde yas tutup

odasına kapanır, belki günlerce yemek yemez (Gökyay, 2006, s. 176). Bu, yasa uygun davranışın bir parçasıdır. Yigenek'in annesi veya Segrek'in ailesi, sevdiklerinin tehlikeye atılacağı korkusuyla düğün tertipleyip "tatlıya bağlamak" ister ama kahramanlar manevi iştahlarını (onur, şeref arzusunu) maddi olana tercih ederler (Gökyay, 2006, s. 165-166). Bir diğer metaforik kullanım, Tepegöz'ün doymak bilmez açlığıdır (Gökyay, 2006, s. 146-147). Bu, toplumsal düzene musallat olan harici bir belanın simgesidir. Onu alt etmek, Oğuz'un açgözlü düşmanlarını yenmesi demektir. Psikanalitik açıdan da, destanda sofra bir güvenlik alanıdır. Kahramanlar çocukluklarında sofrada kendini güvende hisseder (örneğin Basat'ı küçükken aslan emzirir; bir bakıma besler, sofrasına alır) (Gökyay, 2006, s. 145); yetişkinlikte kendi sofralarını kurmaya çalışır (evlenip barklanmak); ölürken dahi sofradan bahseder (Kazan Bey "ölü aşı" metaforuyla korku salar) (Gökyay, 2006, s. 1097-1098). Bunlar, destanın bilinçdışı düzeyde iştah=yaşam arzusu şeklinde bir kod taşıdığını akla getirir. Ölümlülük karşısında Deli Dumrul gibi yiğitler, can havliyle "soframı kimle paylaşırım?" sorusunu yanıtlar (eşini seçer) (Gökyay, 2006, s. 118). Begil gibi gururlular ise "han sofrasında yerim yoksa kendi soframı kurarım" (Gökyay, 2006, s. 157) diyerek isyana yeltenir. Bu çeşitliliğe rağmen, destan sonunda hep ortak sofraya dönüşü vurgular. Yani Dede Korkut'un ilettiği değerler arasında paylaşma, cömertlik, misafirperverlik, bereketi birlikte karşılama ilkeleri en başta gelir.

Kültürel Süreklilik ve Sofra Ritüelleri: Destandaki yemek tasvirleri, Türk kültür tarihinin sürekliliği açısından da önem taşır. Oğuzların göçebe hayatında avın, etin, kımızın rolü; İslamiyet'i kabul ettikten sonra bile kımızın haram sayılmaması ama şarabın yasaklanması gibi detaylar (Uysal, 2024, s. 72), yemek kültürü üzerinden inanç ve değer dönüşümlerini gösterir. "Ak koyun-kara koyun" ayrımıyla iyi-kötü, uğurlu-uğursuz imleri gıda metaforuna yansır (Gökalp, 1976, s. 79). Bu da bize destanın, döneminin kültürel kodlarını nasıl aktardığını gösterir. Sofra, bir anlamda kültürel bellek mekânıdır. Dede Korkut, Oğuzların yeme-içme alışkanlıklarını, sofra adabını sonraki nesillere aktaran edebî bir araçtır. Bu bakımdan destandaki *yemek takıntısı*, aslında bir kültürel bellek takıntısıdır: Oğuz nesli, kimliğini sofra üzerinden hatırlamaya ve sürdürmeye çalışır.

Bu değerlendirmeler, Dede Korkut destanında yemek ve iştah motiflerinin yalnızca fizyolojik gereksinimlerin karşılanmasına indirgenemeyecek ölçüde işlevsel olduğunu göstermektedir. Destanda iştah, bireysel doyum arzusunun ötesinde, toplumsal düzenin sürekliliği, adaletin temsili, dostluk ve düşmanlık ilişkilerinin belirlenmesi ile mizahi ögelerin üretilmesi açısından merkezi bir göstergedir. Bu bağlamda iştah, yalnızca biyolojik bir dürtü değil, kültürel bir söylem aracı olarak da anlam kazanmaktadır. Epik anlatının "bedensel" düzleme yansıyan bu boyutu, destanın daha önce ihmal edilmiş bir katmanını görünür kılmaktadır. Kahramanlık ve aşk eksenli okumalara eklemlenen bu perspektif, Dede Korkut'un salt savaş ve aşk destanı değil, aynı zamanda sofra etrafında kurulan kültürel değerlerin ve paylaşılan iştahın kolektif belleğe aktarıldığı bir anlatı olduğunu ortaya koymaktadır.

5. Sonuç

Dede Korkut destanında kahramanların yemek takıntısı olarak adlandırılan motif, bütüncül bir bakışla değerlendirildiğinde destanın ayrılmaz ve çok yönlü bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, destanın on iki hikâyesini sofralar ve iştah ekseninde incelenmiş ve şu temel sonuçlara ulaşılmıştır:

Sofra, epik anlatının merkezi bir sahnesidir: Hikâyelerin başlangıç ve bitişlerinde yer alan toy ve şölenler, anlatının iskeletini oluşturur. Bu şölenler, olayların gidişatını belirleyen dönüm noktalarıdır. Kahramanların hayatındaki kritik değişimler (doğum, ad alma, evlilik, zafer, ölüm) mutlaka bir yeme-içme ritüeli ile işaretlenir. Bu da destanın ritmini sofranın ritmiyle senkronize hale getirir.

Yemek paylaşımı, toplumsal düzenin aynasıdır: Oğuz toplumunda adil ve cömert sofra, barış ve birliğin sembolüdür. Destanda kim sofrada hak ettiği yeri alamazsa isyan eder, kim esir düşüp yemeğinden mahrum kalırsa onuru zedelenir. Hiyerarşi ve eşitlik konuları yiyecekler üzerinden görünür kılınır. Büyükler at eti yer, yoksullar arpa ekmeğiyle yetinir; ancak iyi bir han, sofrasında herkesin gönlünü hoş etmeyi bilmelidir. Aksi halde toplumsal çatlaklar doğar.

İştah, kahramanların insani yönünü vurgular: Dede Korkut hikâyelerindeki yiğitler, zaman zaman muazzam bir iştahla yemek yer, açlıklarını dramatik biçimde dile getirir veya sofrada taşkınlık yaparlar. Bu durum, onların doğal ve insani yanlarını ortaya koyar. Epik anlatının ciddi tonu içinde bu *iştah sahneleri* bir neşe ve gerçeklik hissi katar. Karnavalesk ögeler, destanın didaktik yanını dengeleyerek hem güldürür hem düşündürür.

Yemeğin sembolik ve psikolojik anlamları kullanılmıştır: Destanda yemek ve içmek eylemi çoğu zaman bir metafor olarak karşımıza çıkar. Açlık-tokluk üzerinden sevgi, sadakat, yas, öfke gibi duygular ifade edilir. Örneğin misafir sofrasını dağıtmak düzeni yıkmak anlamına gelirken birlikte yemek barışı tesis etmek demektir. Bir yiğidin

iştahının kesilmesi, moralinin çökmesiyle eş tutulur. Bu yönüyle *Dede Korkut*, *yemek* motifini hem somut hem soyut katmanlarda başarıyla işlemiş, iştahı toplumsal düzenin metaforu haline getirmiştir.

Kültürel bellek aktarımında sofra ritüelleri başroldedir: Destandaki detaylar, Türk kültüründeki sofra adetlerini, toy geleneğini, kurban, yağma, yuğ gibi törenleri kayıt altına alır. Bozkır hayatının ve İslam sonrası değerlerin harmanı, yiyecek-içecek sembolleriyle okuyucuya iletilir. Bu açıdan destanın "yemek takıntısı", aslında bir kültürün kendini yemek aracılığıyla ifade etmesidir.

Dede Korkut'ta kahramanların yemek takıntısı olarak nitelendirilen olgu, destanın bütününe yayılmış bir anlatı stratejisidir. Bu destanı sadece savaş ve aşk hikâyeleri toplamı sananlar, arka plandaki bu lezzetli motifleri fark etmeyebilir. Oysa dikkatle bakıldığında, sofralar ve iştah, Oğuznâmelerin can damarı gibidir: Hem maceraların fitilini ateşler hem de sonuçlarını mühürler. Destanın bu yönü, çağdaş okuyucu için de son derece ilgi çekicidir çünkü insanlığın en evrensel deneyimlerinden biri olan birlikte yemek yeme ve doyma duygusu, yüzyıllar öncesinin bu öykülerinde canlı biçimde karşımıza çıkmaktadır. Çalışma, destanın "gizli iştah belleği"ni ortaya koyarak, Dede Korkut'un niçin bu denli zengin ve çok katmanlı bir eser olduğunu bir kez daha göstermiştir. Kahramanların sofrasına konuk oldukça, sadece onların et yiyip kımız içmesini izlemiyoruz; aynı zamanda Oğuz töresinin adaletini, sevincini, hüznünü ve mizahını paylaşıyoruz. Bu da destanı evrensel kılan unsurlardan biridir. Epik anlatıda sofra ve iştah, belki de beklenmedik bir anahtar olarak, bize insanlık halini ve kültürel değerleri sade ama güçlü bir dille anlatmaktadır. Bundan böyle Dede Korkut'u okurken "kahramanların mide maceraları"na da kulak vermek, destanın tadını daha iyi almamızı sağlayacaktır.

Kaynakça

Aslan, C. & Kırmızıgül, M. (2024). Sosyo-kültürel değişim sürecinde kadim Türklerde toy geleneği ve günümüze yansımaları. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*(53), 75-89.

Bakhtin, M. M. (1968). *Rebelais and his world* (Trans. H. Iswolsky). Cambridge: Mass., MIT Press.

Bakırcı, N. (2019). Dede Korkut Kitabı bağlamında Oğuzlarda toy geleneği. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *7*(20), 130-142.

Çelepi, M. S. (2017). *Türk kültür evreninde toy Denizli örneği*. Konya: Kömen Yayınları.

Çetinkaya, G (2015). Dede Korkut Hikayeleri'nde kültürel belleğin söylem haritası olarak giyim-kuşam ve yeme-içme sembolleri. *Millî Folklor*, 107, 83-96.

Deutsch, M. & Krauss, R. M. (2019). Psikoseksüel gelişim evreleri (Çev. B. Onur). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 19*(1), 225-237.

Douglas, M. (1972). Deciphering a meal. *Daedalus, 101*(1), 61-81. The MIT Press on behalf of American Academy of Arts & Sciences. http://www.jstor.org/stable/20024058.

Gökalp, Z (1976). *Türk medeniyeti tarihi*. İstanbul: Güneş Matbaacılık.

Gökyay, O. Ş. (2006). *Dedem Korkudun kitabı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Kaya, D. (1994). Beyrek'in vasiyeti ve Türk kültür hayatında vasiyet fikri. *Erciyes*, *17*(202), 15-18.

Kırmızıkuşak, D. & Aksoy, M. (2021). Geleneksel ailede yemek ve güç ilişkisi. *Journal of Gastronomy, Hospitality, and Travel*, *4*(2), 183-198.

Kiple, F. K. (2010). *Gezgin şölen: gıda küreselleşmesinin on bin yılı* (Çev. N. Elhüseyni). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koçak, A. & Mezlin, T. (2024). Dede Korkut Kitabı'nda yeme-içme kültürüne işlevsel yaklaşım. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, *22*, 31-54.

Malinowski, B. (1992). *Bilimsel bir kültür teorisi* (Çev. S. Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Nickerson, C. (2024, January 25). Freud's theory of the id in psychology. *Simply Psychology*. Reviewed by Saul McLeod, PhD. https://www.simplypsychology.org/what-is-the-id.html.

Özyön, A. (2023). Sevim Burak'ın İşte Baş, İşte Gövde, İşte Kanatlar adlı oyununda grotesk beden imgesi ve karnavalesk unsurlar. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 37, 13-23. doi:10.26650/jtcd.1307072.

Polyxeny, K. & Mouri, E. (2025). Dream theory, symbolisms and the representation of fear through monsters in literature and media. *International Journal of Humanities Social Science and Management* (*IJHSSM*), *5*(2), 397-403.

Sertkaya, O. F. (2024). Bamsı Beyrek kim ile evlendi? Banı Çiçek ile mi yoksa Badasar Melik'in Bikir kızı ile mi?. *JOTS, 8*(1), 96-103.

Stallybrass, P. (1986). 'The body enclosed' In Ferguson, M., Quilligan, M. & Vickers, N. (Eds.). *Rewriting and Renaissance: The Discourses of Sexual Difference in Early Modern Europe*. Chicago: Chicago University Press.

Turan, S. (2019). Kutsal aptallık ve aptallar festivali -Orta Çağ'da bir dini festivalin betimsel analizi-. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *36*, 555-580.

Uluışık, Y. P. & Kara, M. (2018). Türk destanlarındaki toy geleneğinde at yarışı: Hakas destanı Altın Taycı örneği. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, *7*(42), 99-105. doi: 10.7816 /idil-07-42-01.

Utanır Karaduman, A. (2023). Sosyolojik bir olgu olarak yemek; yemek ve toplumsal anlamı. *Asia Minor Studies*, *11*(1), 107-115.

Uysal, M. (2024). Dede Korkut ve Kutadgu Bilig eserleri üzerinden yemeğin farklı toplumsal örgütlenme biçimlerinde anlamı. *Millî Folklor*, *18*(141), 66-77. doi:10.58242/millifolklor.1236579.

The mediating role of cognitive empathy in the relationship between mothers' parenting styles and emotional socialization skills

Zeynep Berfin UZUN
Psychologist; İstanbul 29 Mayıs University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, 34700, İstanbul, Türkiye
E-mail: zeynepberfinu@gmail.com *ORCID: 0009-0001-5595-2397*

Semanur TUNA
Psychologist; İstanbul 29 Mayıs University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, 34700, İstanbul, Türkiye
E-mail: tunasemanur9@gmail.com *ORCID: 0009-0000-1027-6316*

Fatmanur ER
Psychologist; İstanbul 29 Mayıs University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, 34700, İstanbul, Türkiye
E-mail: benfatmanurer@gmail.com *ORCID: 0009-0002-1763-5590*

Gülçin KARADENİZ
Asst. Prof. Dr.; İstanbul 29 Mayıs University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, 34700, İstanbul, Türkiye
E-mail: gkaradeniz@29mayis.edu.tr *ORCID: 0000-0002-3315-8635*

Abstract

Parental attitudes are recognized as an important determinant in explaining children's emotional states and personality development. Parental empathy is a fundamental skill that enables parents to recognize their children's needs and care about their well-being. Parents' reactions and communication styles to children's emotions, such as anger, anxiety, fear, sadness, happiness, and excitement, are expressed with "emotion socialization". The literature emphasizes that parental empathy skills strengthen positive emotion socialization strategies, and mothers with high levels of empathy are more sensitive to the emotional needs of their children. In this context, empathic adulthood may increase supportive emotional socialization behaviors in parent-child interactions.

This study examines the mediating role of cognitive empathy in the relationship between mothers' parenting styles and emotional socialization skills. The study was conducted with 194 mothers with children between 3 and 6, and a relational survey model was used. In the data collection process, Parental Attitude Scale, Affective and Cognitive Empathy Scale (cognitive empathy sub-dimension), and Reactions to Children's Emotions Scale (Parent Form) were applied. The findings showed no significant relationship between cognitive empathy and democratic parenting style. However, there were negative correlations between cognitive empathy level and rewarding behavior, and positive correlations between punishment and neglect behaviors. In addition, mothers' education level was found to be marginally related to cognitive empathy.

In conclusion, the study reveals that cognitive empathy has a multidimensional effect on parenting styles and emotional socialization practices. These findings emphasize the critical role of parents' empathic skills in child rearing and provide an important theoretical and practical basis for future research.

Keywords: Cognitive Empathy, Parenting Styles, Emotion Socialization

1. INTRODUCTION

Parenting style is a term used to explain mothers' and fathers' approaches, behaviors, and interest levels towards children (Darling & Steinberg, 1993). Baumrind (1980, 1991) argues that the socialization dimensions that enable children to be raised according to their families' value judgments and the culture in which they take place take place in two basic processes. The first dimension is related to what society wants from the child and how it expects the child to be, and the second dimension is related to the warmth, acceptance, and sensitivity offered to the child by society (Sayıl & Selçuk, 2013). Parenting styles are based on dimensions such as parental warmth, discipline, and autonomy given to the child (Kılıçkaya, Uçar, & Denizci Nazlıgül, 2023). Baumrind's (1971) four different parenting styles are the most widely used approach to classify parenting styles. These four styles are authoritarian, descriptive-authoritarian, permissive-neglectful, and permissive-coddling parenting styles. The confusion of two dimensions or four styles can be explained by showing them all in a table.

In the explanatory authoritarian parenting style, warmth and control-discipline are balanced. This balance facilitates mutual communication within the family and enables the parent to behave democratically. There are clear rules, a component of the discipline dimension, but these rules can be changed through understanding and sensitivity to the child's situation. To foster mutual communication, the child has a voice at home and is made to feel valued by the parent. The balance of warmth and discipline increases the child's tendency to develop a responsible character with high self-esteem (Bayramova & Aksan, 2022).

In an authoritarian parenting style, the balance between warmth and discipline cannot be achieved due to the high level of discipline. Parents and children who impose clear rules must follow them strictly and unconditionally (Bayramova & Aksan, 2022). Children whose thoughts and wishes are not valued face problems such as dual relationships, anger control problems, antisocial personality, inability to express their feelings and thoughts due to limited love and sensitivity.

Permissive - pampering parental style is characterized by excessive love and closeness. It focuses on unconditional fulfillment of children's wishes; on the other hand, there is a lack of control and boundaries (Kaya et al., 2012). This situation may cause children to have difficulty following the rules in their later lives and to constantly need external approval, as well as self-confidence problems (Bayramova & Aksan, 2022).

In a permissive neglectful parenting style, indifference towards the child is at the forefront. The level of demand, control, acceptance, and sensitivity they exhibit to their children is relatively low (Aydoğdu & Dilekmen, 2016). People with this parenting style are generally insensitive to where their children are, what they do, and what they feel, and have low levels of empathy (Bayramova & Aksan, 2022).

Various factors influence and are influenced by parenting styles. Different parenting styles have various effects on developmental processes (Sümer, Gündoğdu-Aktürk, & Helvacı, 2010). The fact that parents play an important role in cognitive, emotional, and physical events in children's development can be given as an example of the subcomponents of this development (Sümer, Gündoğdu-Aktürk, & Helvacı, 2010). It is seen that children's ability to explain their emotional states in a quality and easy way by using the positive outputs they obtain from parenting styles has an important position among these examples (Karababa, 2019). It is essential to include parenting styles in theoretical and empirical studies to define children's personality, psychological adjustment, mood, and social skills development.

Since different cultural norms and ideologies of individuals affect how families raise their children, it is important to investigate parenting styles by considering cultural background and various similar factors. For example, the socio-economic and educational level of the parent can be expected to affect the sensitivity and control they offer to the child. In addition to social factors, psychological factors should also be considered.

Parenting styles have been reported to be affected by social competence skills such as emotional intelligence, conflict management, and empathy (Egeli & Rinaldi, 2016). In the literature, it has been suggested that psychological concepts such as parental mental state, self-efficacy, parenting stress, childhood trauma, marital satisfaction, attachment style, and personality traits play a role in shaping parenting style (Sanvictores & Mendez, 2021). In this case, social networks, which have a reciprocal relationship with psychological concepts, also shape styles by supporting parents in knowledge and skills (He, 2023). Therefore, a more detailed examination of the concepts affecting parenting styles will contribute to obtaining new approaches.

Sensitivity and control dimensions are the main dimensions that shape parenting styles. It has been found that rejected and neglected children have fewer empathy skills in peer relationships compared to their peers from families with accepting and warm relationships (Gülay Ogelman & Uçar Çabuk, 2013). In another study, it was stated that caregivers who physically abused their children tended to be less empathic than those who did not (de Paul et al., 2008). In this case, the caregiver cannot show empathy because he/she cannot comprehend the mental state of the child and may adopt a neglectful parenting style (de Paul et al., 2008). Therefore, it is expected that parents who exhibit neglectful behavior are likely to have deficits in a child's ability to perceive and understand cues and to respond appropriately to the perceived need (de Paul et al., 2008).

Empathy can be defined as the ability to perceive, comprehend, and share people's emotions (Yaseen & Foster, 2019). There are two types of empathy: cognitive and emotional (Hess et al., 2021). Emotional empathy is understanding other individuals' emotions and sharing their emotional experiences (Alanazi et al., 2023). Cognitive empathy is the ability to predict and understand a person's emotion and mood from his/her perspective based on reasoning and cognitive processes, as well as representing the mental states of others (Kim et al., 2020). The level of empathy skills of the parent is an effective factor in shaping parenting styles (de Paul et al., 2008).

Parenting styles also significantly affect parental emotional and socialization skills (Bailes et al., 2023). Parents' supportive responses, such as accepting and processing children's negative emotions, contribute to emotion socialization strategies, while unsupportive responses hinder this development (Bailes et al., 2023).

Emotion socialization, which includes parents' beliefs and goals about emotions, is defined as the parents' recognition of their child's emotions, the reactions given to the child when negative emotions are experienced, and the training they provide on how to manage negative emotions (Eisenberg, Cumberland, & Spinrad, 1998). Emotion socialization practices are divided into two. Problem-oriented, disclosure-encouraging, and emotion-focused supportive responses are meant to comfort the child and support his/her emotions (Hastings et al., 2005). On the other hand, unsupportive responses include punitive and ignoring practices of parents (Hastings et al., 2007). Parents' supportive emotion socialization behaviors are essential for children to develop emotion regulation skills (Acar-Bayraktar, Çakmak, & Saritas-Atalar, 2019). Children exposed to unsupportive emotional and socialization practices may have an egocentric focus. This may cause children to lack empathy skills and inhibit positive social behaviors, leading to problematic behaviors (Denham et al., 2000).

In our study, empathy is important as one of these concepts. Parents with empathy skills can meet the child's needs, understand his/her thoughts and perspective, and help parents identify their children's needs and value their well-being (Sayın, 2010). Emotional support and empathy from parents during childhood contribute to protecting the mental health of the individual and developing resilience against traumas that may arise from external factors (Derin & Öztürk, 2020). The level of empathy skills of the caregiver may affect the sensitivity and control dimensions shown to the child. As parents' interactions with their children change, children's individual identities and experiences may also change through this interaction. Parenting style and emotional socialization practices have an important role in shaping the framework of parent-child interaction.

In the literature, studies on the relationship between parenting styles and empathy skills are limited to examining the link between neglectful parenting style and emotional empathy. However, examining the effect of cognitive empathy on parenting styles and emotional socialization can significantly impact understanding the parent's perspective of the child's point of view, which behavior is exhibited and why, has been ignored until today. In our study, we aim to prove that cognitive empathy facilitates the parent to understand the needs of the child and to act according to the perceived need. In this context, it is expected that the cognitive empathy skill of the parent affects the parenting style and emotional socialization practices.

In this context, the problem of the study was formulated as follows:

What is the mediating role of cognitive empathy in the relationship between mothers' parenting styles and emotional socialization skills?

2. METHOD

The research was started with the permission of 29 Mayıs University Ethics Committee (Decision No: 2024/03-01). This study used a relational screening model to examine the effect of Cognitive Empathy on Parenting Styles and Emotional Socialization Skills of mothers with children between the ages of 3 and 6. In addition, the quantitative research method was preferred since it is aimed to verify the relationship between factors within the framework of the subject studied, to focus on the reasons for the relationships between variables, and to define these reasons (Büyüköztürk et al., 2019). It was created using the relational survey model, one of the quantitative research methods.

2.1 Study Group

The study group was reached using the snowball method. The sample consisted of mothers (n=194) with children between the ages of 3 and 6 living in cities across Türkiye. Participants answered the questions using the link in the invitation sent to them by the snowballing method. The demographic characteristics of the mothers in the study group and their children included in this study are presented in Table 1.

Table 1. *Demographic Information*

Variable		N:194	%
Education Status	*Reader/writer*	1	0.5
	Primary sch /middle school	20	10.3
	High School	46	23.7
	University	37	19.1
	Bachelor's degree	73	37.6
	Postgraduate	16	8.2
	I do not want to answer	1	0.5
Employment Status	*Housewife*	135	69.6
	Blue collar	7	3.6
	White collar	47	24.2
	White collar manager	5	2.6
Marital Status	*Married to the father of the child*	183	94.3
	Married to someone else		
	Single	4	2.1
	Income is less than expenditure	7	3.6
Income Level	*Income matches expenditure*	23	11.9
	Income is more than expenditure	122	62.9
	3	49	25.3
Included Child Age	*4*	51	26.3
	5	33	17.0
	6	58	29.9
	Girl	52	26.8
Included Child Gender	*Boy*	101	52.1
		93	47.9
Average Age of Child: 4,5 Mean Age of Mom: 33,04	*Age range: 20-49*		

2.3 Data Collection Tools

The personal information form, which was created by reviewing the relevant literature, contains 129 questions. The first part of the form includes socio-demographic information, and the second part includes questions about mothers' feelings and behaviors in raising their children.

In the study, demographic information form, Parental Attitude Scale (PAS), The Affective and Cognitive Measure of Empathy (ACME), and The Responses to Children's Emotions Questionnaire (Parent Form) were administered to all participants after reading the consent form and obtaining permission.

2.3.1. Demographic Information Form

The Demographic Information Form was prepared in line with the literature review and expert opinions on the subject. The form includes a total of 7 questions to determine the demographic characteristics of the mother and child. These questions cover basic demographic variables such as the mother's age, marital status, education level, employment status, and the age and gender of the child. During the development process of the form, field experts were consulted to ensure the content validity of the items, and necessary arrangements were made.

2.3.2 Parent Attitude Scale

The scale was developed by Karabulut-Demir and Şendil (2008) to evaluate the child-rearing attitudes of parents with children between the ages of 2 and 6. The parental attitude scale consists of 46 items and four sub-dimensions (democratic attitude, authoritarian attitude, overprotective attitude, and permissive attitude). The reliability of the scale was examined by calculating Cronbach's alpha coefficients. The validity of the scale was examined by exploratory factor analysis. A high score obtained from a dimension indicates that the parent supports the attitude expressed in that dimension. Cronbach alpha reliability values were found to be 0.83 for the democratic dimension, 0.76 for the authoritarian dimension, 0.75 for the overprotective dimension, and 0.74 for the permissive dimension (Karabulut-Demir & Şendil, 2008). In this study, Cronbach's alpha reliability coefficient was .78 for the total score, .88 for the democratic dimension, 0.77 for the authoritarian dimension, 0.76 for the overprotective dimension, and 0.69 for the permissive dimension.

2.3.3 The Affective and Cognitive Measure of Empathy

The Affective and Cognitive Measure of Empathy (ACME) was developed and adapted into Turkish by Yukay Yüksel et al. (2020). It was developed by Vachon and Lynam (2015) to measure participants' affective and cognitive levels. This scale allows the researcher to determine the empathy levels of individuals more comprehensively by examining three different dimensions of empathy. While developing the scale, a pool of 126 items was first created, and factor loadings affecting the total variance were calculated. After the findings were analyzed, many items were removed, resulting in a 36-item scale comprising three sub-dimensions (cognitive empathy, emotional resonance, and emotional dissonance). In this study, 12 items were included using the "Cognitive Empathy" sub-dimension of the scale. Only 12 questions measuring mothers' cognitive empathy are evaluated in the scoring. This is because the other sub-dimensions of the scale focus on measuring the level of sharing emotions with the other party rather than understanding thoughts and feelings in a broader context. The minimum and maximum scores obtained from the scale are 12 and 60, respectively. There are 22 reverse-scored items in the scale. Cronbach's alpha value was calculated to determine the reliability of the scale. Considering the Cronbach's alpha coefficients for the sub-dimensions of the original scale created by Vachon and Lynam (2015), the cognitive empathy coefficient was .90, emotional resonance was .87, and emotional dissonance was .87. These findings show that the reliability coefficients calculated for the original scale are close to those found in this study. In this study, the Cronbach's alpha reliability coefficient was .74 for the cognitive empathy sub-dimension.

2.3.4 The Responses to Children's Emotions Questionnaire (Parent Form)

The scale was developed by O'Neal and Magai (2005) to measure emotional socialization behaviors of parents. It was adapted into Turkish by Ersay (2014). The validity and reliability of the scale were assessed using confirmatory factor analysis and Cronbach's Alpha correlation coefficients. The scale has five subscales. These subscales are reward, punishment, neglect, distraction, and magnification. There are 15 items in each subscale, and the scale includes five emotion socialization behaviors of parents against the emotions of anger, sadness, fear, and excessive joy experienced by children. Parents are asked to indicate how often they prefer these socialization behaviors against their children's emotions (anger, sadness, fear, and excessive joy). The scale is a 5-point Likert scale (1=Never, 5=Very often). Two items are reverse-scored. In the form adapted into Turkish by Ersay (2014), Cronbach's alpha internal consistency coefficients were found as reward 0.83, punishment 0.84, neglect 0.85, consolation 0.84, and magnification 0.79 (İnce & Ersay, 2022). In this study, Cronbach's alpha reliability coefficient was 0.87 for reward, 0.82 for punishment, 0.87 for neglect, 0.85 for consolation, and 0.75 for magnification.

3. FINDINGS

In this study, the relationship between cognitive empathy levels, parenting styles, and emotion socialization skills of mothers (n=194) with children aged 3-6 years was examined. The findings obtained from the study are presented below:

Descriptive statistics of the 194 participants who constituted the sample of this study are presented in Table 2.

When the distribution of the variables measured in the study is examined, it is seen that cognitive empathy scores ranged between 28 and 56, and the mean was calculated as 43.88 (SD = 5.50).

The scores of democratic parental attitude, ranging from 41 to 85, showed a high mean (M = 71.62, SD = 8.53). This result reveals that most participants adopted the Democratic Parenting Style. On the other hand, Overprotective attitude scores ranged between 19 and 45 (M = 30.76, SD = 5.63), while Permissive (M = 19.79, SD = 4.82) and Authoritarian (M = 20.03, SD = 5.20) attitudes remained relatively low. These findings indicate that the Democratic Parenting Style was significantly more prevalent in the participant group than the other attitudes.

The data related to Emotion Socialization also reveal important results. Reward Emotion Socialization showed the highest mean value with scores ranging from 2.67 to 5.00 (M = 4.16, SD = 0.64). In contrast, Neglect Emotion Socialization scores ranged from 1.00 to 3.58 and had the lowest mean value (M = 1.59, SD = 0.58). These findings suggest that the participants used reward-based positive strategies more frequently while raising children and avoided negative strategies such as emotional neglect.

When other Emotion Socialization strategies were examined, the mean score of Punishment Emotion Socialization was 2.07 (SD = 0.66), the mean score of Magnification Emotion Socialization was 3.03 (SD = 0.59), and the mean score of Distraction Emotion Socialization was 3.00 (SD = 0.78). These results reveal that the participants used punishment strategies relatively less and preferred more moderate strategies such as magnification and distraction.

When the standard deviation values are examined, it is seen that the highest variation is in Democratic Parental Attitude (SD = 8.53) and the lowest variation is in Neglect Emotion Socialization (SD = 0.58). This finding

indicates that the participants exhibited a more heterogeneous distribution in terms of democratic attitude and a more homogeneous distribution regarding Neglect Affect Socialization.

In conclusion, these descriptive findings reveal that the participant group generally has positive parenting attitudes and emotional socialization strategies. In particular, the prevalence of democratic parental attitudes and the frequent use of reward strategies suggest that the participant group exhibited a generally positive approach to child rearing.

Table 2. *Descriptive Information of the Scales*

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Dev.
Cognitive Empathy Total	*194*	28,00	56,00	43,88	5,50
Overprotective PAS Total	*194*	19,00	45,00	30,76	5,63
Democratic PAS Total	*194*	41,00	85,00	71,62	8,53
Permissive PAS Total	*194*	10,00	37,00	19,79	4,82
Authoritarian PAS Total	*194*	11,00	42,00	20,03	5,20
NeglectES Average	*194*	1,00	3,58	1,59	,58
PunishES Average	*194*	1,00	4,50	2,07	,66
RewardES Average	*194*	2,67	5,00	4,16	,64
MagnifyES Average	*194*	1,50	4,67	3,03	,59
DistractES Average	*194*	1,08	4,92	3,00	,78

PAS = Parenting Attitude Scale; ES = Emotional Socialization

As a result of the correlation analyses conducted to determine the relationship between Cognitive Empathy and Parenting Styles and Emotion Socialization subgroups, as seen in Table 3, a statistically significant relationship was found between most of the sub-dimensions of the scales.

While a significant positive correlation (r=.15; p<.05) was found between Cognitive Empathy and Democratic Parenting Style (Democratic PAS Total), a negative correlation was found between Cognitive Empathy and Neglect (r=-.30; p<.01) and Punish Emotion Socialization (r=-.28; p<.01). At the same time, a positive correlation was found between Cognitive Empathy and Reward (r=.25; p<.05), Magnify (r=.18; p<.05) and Distract (r=.20; p<.05) Emotion Socialization.

While the relationship between the Democratic Parental Style (Democratic PAS Total) score and neglect (r=-.05) and punishment (r=.08) Emotion Socialization was not significant, positive correlations were found with reward (r=.20; p<.05), Magnify (r=.12), and Distract (r=.25; p<.01) Emotion Socialization.

When the relationships between Emotion Socialization sub-dimensions were examined, a positive correlation was found between Neglect and Punish Emotion Socialization (r=.40; p<.001), and a negative correlation was found between Neglect and Reward Emotion Socialization (r=-.20; p<.01). A positive correlation was found between Emotion Socialization and Magnify (r=.38; p<.001) and Distract (r=.25; p<.05) Emotion Socialization. These findings are shown in detail in Table 3.

Table 3. *Spearman Correlation Analysis*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Overprotective PAS Total	-	,335**	,213**	-,097	,158*	-,301**	,297**	,411**	,481**	,583**
Democratic PAS Total	*,335***	-	,050	-395**	,349**	-,665**	-,186**	,657**	,298**	,270**
Permissive PAS Total	*,213***	,050	-	,155*	,131	-,031	,018	-,023	,059	,059
Authoritarian PAS Total	*-,097*	-,395**	,155*	-	-,212**	,332**	,197**	-,293**	,014	-,118
Cognitive Empathy Total	*,158**	,349**	,131	-,212**	-	-,374**	-,223**	,300**	,057	,104
NeglectES Average	*-,301***	-,665**	-,031	,332**	-,374**	-	,324**	-,832**	-,269**	-,267**
PunishES Average	*,297***	-,186**	,018	,197**	-,223**	,324**	-	-114	,379**	,501**
RewardES Average	*,411***	,657**	-,023	-,293**	,300**	-832**	-,114	-	,374**	,425**
MagnifyES Average	*,481***	,298**	,059	,014	,057	-,269**	,379**	,374**	-	,610**
DistractES Average	*,583***	,270**	,059	-,118	,104	-,267**	,501**	,425**	,610**	-

The table shows the Pearson correlation coefficients between the variables used in the study. PAS = Parental Attitude Scale (Overprotective, Democratic, Permissive, Authoritarian sub-dimensions); ES = Emotion Socialization Strategies (Neglect, Punishment, Reward, Magnify, Distract sub-dimensions). Significant correlations at p < .05 level are indicated by (*) and significant correlations at p < .01 level are indicated by (**).

This study conducted a series of mediation analyses using the process 4.3 macro method to examine the mediating role of Cognitive Empathy in the effect of Democratic Parental Style on various Emotion Socialization strategies. All analyses were conducted on 194 participants, and the bootstrap sample size was determined as 5000. Confidence intervals were calculated at a 95% confidence level.

3.1. Neglect Emotion Socialization

The model testing the mediating role of Cognitive Empathy in the effect of Democratic Parental Style on Neglect Affect Socialization was significant (R^2 = .47, F(2,191) = 83.14, p < .001). It shows that Democratic Parental Style positively affects Cognitive Empathy (b = .23, t = 5.16, p < .001). Democratic attitude hurts Neglect Emotion Socialization (b = -.04, t = -10.79, p < .001). Cognitive empathy hurt Neglect Emotion Socialization (b = -.02, t = -2.85, p = .005). The indirect effect was significant (b = -.004, 95% CI [-.0075, -.0009]).

3.2. Punish Emotion Socialization

The model testing the mediating role of Cognitive Empathy in the effect of Democratic Parental Style on Punishment Emotion Socialization was significant (R^2 = .06, F(2,191) = 6.42, p = .002). Democratic Parental Style had no direct significant effect on Punishment Emotion Socialization (b = -.01, t = -1.65, p = .100). Cognitive Empathy hurts Punishment Emotion Socialization (b = -.02, t = -2.40, p = .017). The indirect effect is significant (b = -.005, 95% CI [-.0106, -.0008]).

3.3. Reward Emotion Socialization

The model testing the mediating role of Cognitive Empathy in the effect of Democratic Parental Style on Reward Emotion Socialization was significant (R^2 = .44, F(2,191) = 74.15, p < .001). Democratic Parental Style strongly affected Reward Emotion Socialization (b = .05, t = 10.86, p < .001). The effect of Cognitive Empathy is insignificant (b = .01, t = 1.38, p = .169). The indirect effect was insignificant (b = .002, 95% CI [-.0013, .0057]).

3.4. Magnification Emotion Socialization

The model testing the mediating role of Cognitive Empathy in the effect of Democratic Parental Style on Magnification Emotion Socialization was significant (R^2 = .09, F(2,191) = 9.57, p < .001). Democratic Parental Style positively affected Magnification Emotion Socialization (b = .02, t = 4.30, p < .001). The effect of Cognitive Empathy is insignificant (b = -.01, t = -0.73, p = .468). The indirect effect was insignificant (b = -.001, 95% CI [-.0054, .0023]).

3.5. Distraction Emotion Socialization

The model testing the mediating role of Cognitive Empathy in the effect of Democratic Parental Style on Distraction Emotion Socialization was significant (R^2 = .07, F(2,191) = 7.51, p = .001). Democratic Parental Style positively affected Distraction Emotion Socialization (b = .02, t = 3.58, p < .001). The effect of Cognitive Empathy is insignificant (b = .002, t = 0.15, p = .885). The indirect effect is not significant (b = .0003, 95% CI [-.0046, .0050])

The results of the analysis showed that Cognitive Empathy only played a partial mediating role on Neglect and Punish Emotion Socialization. The mediating role of Cognitive Empathy in the effects of Democratic Parental Style on positive socialization strategies (reward, magnification, distraction) was not supported. These findings indicate that different mechanisms can explain the effects of a Democratic attitude on some emotional socialization strategies.

Table 4. *Mediating Role Analysis Results between Democratic Parenting Style (DEST), Cognitive Empathy, and Emotion Socialization Subdimensions*

Dependent Variable		Direct Effect (X→Y)		Indirect Impact (X→M→Y)			Model Fit	
		b	p	b	BootSE	%95 GA	R^2	F
Neglect Socialization	Emotion	-.041	<.001	-.004	.0017	[-.0075, -.0009]	.465	83.14***
Punish Socialization	Emotion	-.010	.100	-.005	.0025	[-.0106, -.0008]	.063	6.42**
Reward Socialization	Emotion	.048	<.001	.002	.0018	[-.0013, .0057]	.437	74.15***
Magnification Emotion Socialization		.022	<.001	-.001	.0019	[-.0054, .0023]	.091	9.57***
Distraction Socialization	Emotion	.024	<.001	.000	.0024	[-.0046, .0050]	.073	7.51**

*X = Democratic Parental Attitude (DEST); M = Cognitive Empathy. BootSE = Bootstrap standard error (5000 samples); CI = Confidence interval. *p < .05, **p < .01, ***p < .001. Test used: PROCESS Macro 4.3*

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

This study aimed to examine how mothers' parenting approaches and their ability to socialize emotions are related, and how cognitive empathy may play a mediating role in this relationship. The results show that these variables have a complicated and subtle interaction.

The study has shown a minimal positive relationship between cognitive empathy and democratic parenting style. This contradicts some expectations in the literature suggesting a high positive connection between parental empathy and democratic parenting (e.g., Sayın, 2010; de Paul et al., 2008). Although related, cognitive empathy (the ability to understand the child's perspective) may not be the sole or most reliable indicator of adopting a democratic parenting style. The democratic parenting style may be more significantly influenced by other factors such as personality traits, parental self-efficacy, or cultural norms.

The study's main conclusions show that cognitive empathy influences particular emotional socialization behaviors. Employing more supportive and less unsupportive emotion socialization techniques was substantially correlated with better levels of cognitive empathy, as predicted. The strong negative associations between cognitive empathy and punishment and neglect reactions are in complete agreement with earlier studies (Gülay Ogelman & Uçar Çabuk, 2013; de Paul et al., 2008). This suggests that moms are less prone to minimize or penalize their child's emotional states when they can better understand them cognitively. On the other hand, the positive associations between cognitive empathy and reward, distraction, and magnification responses imply that this comprehension enables more involved and supportive responses to children's feelings.

The mediation analysis sheds more light on these connections. It is important to note that the association between a democratic parenting style and less use of punishment and neglect techniques is partially mediated by cognitive empathy. It implies that developing a greater ability to comprehend the child's point of view is one approach to democratic parenting that lessens severe emotional reactions. Democratic parents are less likely to overlook or penalize emotional responses because they value open communication and the child's point of view, which may naturally improve their cognitive empathy skills.

Equally significant, though, is the absence of cognitive empathy as a mediator in the interaction between democratic parenting and positive strategies (distraction, reward, and magnification). This implies that while cognitive empathy helps democratic parents avoid harmful practices, the adoption of positive, supportive strategies might be driven by other mechanisms inherent to democratic parenting itself, such as inherent warmth, positive communication patterns, or specific parenting goals that are not solely dependent on the cognitive understanding of the moment.

The weak correlation between maternal education level and cognitive empathy suggests that sociocultural influences play a role. Higher education may give people access to more resources, information, and cognitive

flexibility that improves their ability to see things from many angles. However, given this relationship's weakness, more research using a wider range of samples is necessary.

5. LIMITATIONS AND FUTURE RESEARCH DIRECTIONS

This study has several limitations that should be noted despite its contributions. First, the snowball sampling technique restricts the sample's representativeness and the findings' applicability to all Turkish mothers of children aged three to six. Additionally, most of the population was highly educated, which may have influenced the findings, especially about the correlation between empathy and education.

Secondly, the study design's cross-sectional nature precludes drawing any conclusions about causality. We can talk about relationships and mediation routes. However, we cannot say with certainty that democratic parenting leads to increased cognitive empathy or that emotional socialization alters due to cognitive empathy.

Third, the reliance on self-report measures introduces the potential for social desirability bias, where participants might have responded in ways they perceived as more socially acceptable rather than reflecting their actual behaviors.

Fourth, the study focused exclusively on mothers. This study does not include fathers' parenting styles, empathy levels, or exceptional contributions to emotional socialization. Future research must include dads in order to comprehend family dynamics fully.

Finally, most participants said they adopted a democratic parenting style, underrepresenting the authoritarian, overprotective, and permissive parenting philosophies. Because of this, conducting a trustworthy analysis of the connections between cognitive empathy and these other styles or the emotion socialization techniques that go along with them was challenging.

Future research should address these limitations by using more diverse and representative samples (including fathers and parents with different educational levels and parenting styles), incorporating observational measures in addition to self-reports, and examining the separate and combined effects of cognitive empathy on parenting practices.

REFERENCES

Acar-Bayraktar, A. V., Cakmak, Z., & Saritas-Atalar, D. (2019). Parenting and children's prosocial and problem behaviors in middle childhood: The role of Turkish mothers' emotion socialization practices. *Social Development*, *28*(2), 333-346.

Alanazi, S. A., Shabbir, M., Alshammari, N., Alruwaili, M., Hussain, I., & Ahmad, F. (2023). Prediction of emotional empathy in intelligent agents to facilitate precise social interaction. *Applied Sciences*, *13*(2), 1163.

Aydoğdu, F., & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(2).

Bailes, L. G., Ennis, G., Lempres, S. M., Cole, D. A., & Humphreys, K. L. (2023). Parents' emotional socialization behaviors in response to preschool-aged children's justified and unjustified negative emotions. *Plos one*, *18*(4), e0283689.

Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *7*(1), 231-274.

Başaran, Y. K. (2019). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kurami. *The Journal of Academic Social Science*, *47*(47), 480-495.

Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 887-907.

Baumrind, D. (1967). Childcare practices are antecedent to three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs*.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology*, *4*(1p2), 1.

Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American psychologist*, *35*(7), 639

Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The journal of early adolescence*, *11*(1), 56-95.

Bayramova, S., & Aksan, G. (2022). Flört Şiddeti ve Ebeveynlik Stilleri Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri. *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, *3*(2), 169-199.

Darling, N., & Steinberg, L. (2017). Parenting style as context: An integrative model. In *Interpersonal development* (pp. 161–170). Routledge.

de Paúl, J., Pérez-Albéniz, A., Guibert, M., Asla, N., & Ormaechea, A. (2008). Dispositional empathy in neglectful mothers and mothers at high risk for child physical abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, *23*(5), 670-684.

Demir, E. K., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, *11*(21), 15-25.

Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & ZAHN–WAXLER, C. A. R. O. L. Y. N. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and psychopathology*, *12*(1), 23–45.

Derin, G., & Öztürk, E. (2020). Ruhsal Travmanın Aktarımında Psikotarihsel Dinamikler. *Psikotarih (Ed. E. Öztürk). Ankara: Türkiye Klinikleri*, 22-32.

Durbin, D. L., Darling, N., Steinberg, L., & Brown, B. B. (1993). Parenting style and peer group membership among European-American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, *3*(1), 87–100.

Egeli, N. A., & Rinaldi, C. M. (2016). Facets of adult social competence as predictors of parenting style. *Journal of Child and Family Studies*, *25*, 3430–3439.

Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Cumberland, A. (1998). The socialization of emotion: Reply to commentaries. *Psychological Inquiry*, *9*(4), 317–333.

Ersay, E. (2014). Parental Socialization of Emotion: How Mothers Respond to Their Children's Emotions in Türkiye. *International Journal of Emotional Education*, *6*(1), 33–46.

Gülay Ogelman, H., & Uçar Çabuk, F. (2013). 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Anne Babalarının Kabul Red Düzeyleri ile İlişkisinin İncelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (18), 23-45.

Hastings, R. P., Beck, A., & Hill, C. (2005). Positive contributions made by children with an intellectual disability in the family: Mothers' and fathers' perceptions. *Journal of Intellectual Disabilities*, *9*(2), 155–165.

He, X. (2023). How Parenting Styles Influence Adults' Social Anxiety. *Journal of Education, Humanities and Social Sciences*, *12*, 88-94.

Hess, U. (2021). Who to whom and why: The social nature of emotional mimicry. *Psychophysiology*, *58*(1), e13675.

Hu, Y., Emery, H. T., Ravindran, N., & McElwain, N. L. (2020). Direct and indirect pathways from maternal and paternal empathy to young children's socioemotional functioning. *Journal of Family Psychology, 34(7),* 825–835.

Karababa, A. (2019). Çok boyutlu ebeveynlik stillerini değerlendirme ölçeği'nin (ÇESDÖ)(ebeveyn formu) türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *46*(46), 108-131.

Kaya, A., Bozaslan, H., & Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarinin Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygi Düzeylerine ve Akademik Başarilarina Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18), 208-225.

Kesicioğlu, O. S., & Güven, G. (2014). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Özteterlilik Düzeyleri ile Problem Çözme, Empati ve İletişim Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, *9*(5).

Kılıçkaya, S., Ucar, N., & Denizci Nazlıgül, M. (2023). A systematic review of the association between parenting styles and narcissism in young adults: From Baumrind's perspective. *Psychological Reports*, *126*(2), 620-640.

Kim, E. J., Son, J. W., Park, S. K., Chung, S., Ghim, H. R., Lee, S., & Lee, J. (2020). Cognitive and emotional empathy in young adolescents: An fMRI study. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *31*(3), 121.

Laurent, A. A., Miraballes, J. J., Gómez, L., & Ferreira, A. (2021). The dynamics of early empathy in children: Changes according to age and mothers emotional state. *Brazilian Journal of Development, 7(6)*, 59575-59598

Moore, R. C., Dev, S. I., Jeste, D. V., Dziobek, I., & Eyler, L. T. (2015). Distinct neural correlates of emotional and cognitive empathy in older adults. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, *232*(1), 42-50.

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, *16*(2), 361–388.

Peker, C. (2015). *Ergenlerde algılanan ebeveynlik stilleri, narsisizm, psikolojik ve sosyal uyum* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Sanvictores, T., & Mendez, M. D. (2021). Types of parenting styles and effects on children.

Sayın, K. B. (2010). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin empati becerileri ile anne-baba tutumları arasındaki ilşiki* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Stern, J. A., Borelli, J. L., & Smiley, P. A. (2015). Assessing parental empathy: A role for empathy in child attachment. *Attachment & Human Development*, *17*(1), 1–22.

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 42-59.

Vachon, D. D., & Lynam, D. R. (2016). Fixing the problem with empathy: Development and validation of the affective and cognitive measure of empathy. *Assessment*, *23*(2), 135–149.

Yaseen, Z., & Foster, A. E. (2019). Chapter 1: What is empathy? *Teaching empathy in healthcare: Building a new core competency. Berlin: Springer*.

Yukay Yüksel, M., Okur, S., Akbulut, Z., & Kütük, H. (2020). Psychometric Parameters of the Turkish Version of the Affective and Cognitive Measure of Empathy (ACME). *Online Submission*, *11*(3), 1-15

İslam Felsefesinin Batı Felsefesine etkileri: Küçük Kan Dolaşımı odağında bir inceleme

Betül Karden DAL
Ar. Gör.; Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü, 37150, Kastamonu, Türkiye.
E-mail: betullkarden@gmail.com *ORCID: 0009-0006-2325-120X*

Özet

İslam felsefesi veya Arapça yazılan felsefe, 9-12. Yüzyıllar arasında Klasik Dönemini tamamlamıştır. Doğuda İslam felsefesi klasik dönemini yenilenme dönemine bırakarak şerh ve hâşiye ile tahkik ve tahrir yöntemi üzerinden kendini devam ettirmiştir. Batı'da ise İslam felsefesi, yapılan ikinci çeviri hareketleri ile adından on altıncı yüzyıla kadar bahsettirmiştir. Dominicus Gundissalinus ve Gerardus Cremonensis gibi isimlerle başlatılan çeviri hareketleri, İspanya ve İtalya'da özellikle Bologna, Toledo ve Padova okullarında kendisini göstermiştir. Astronomiden botaniğe, mineralojiden tıbba uzanan geniş konu ağı, İslam felsefe-bilim geleneğinin Batı'ya aktarılması ile sonuçlanmıştır. Modern bilim devrimine ve Rönesans'a gidilen yol böylece İslam felsefesi ve İslam kültürü üzerinden sağlanmıştır. Aktarımı sağlanan konulardan birisi de küçük kan dolaşımıdır.

Küçük kan dolaşımını (pulmoner dolaşım) ilk doğru şekilde tanımlayan kişi, 13. yüzyılda yaşamış İbn Nefîs adlı Arap hekimdir. İbn Nefîs, Galen'in kanın kalpten doğrudan akciğerlere geçmeden karaciğerden geçtiği yönündeki yanlış görüşünü eleştirerek, kanın sağ karıncıktan akciğerlere gittiğini, orada oksijenlendiğini ve sol karıncıktan tekrar vücuda pompalandığını ileri sürmüştür. Bu, küçük kan dolaşımının ilk doğru tarifidir. Avrupa'da ise bu keşif uzun süre İbn Nefîs'ten habersiz şekilde, 16. yüzyılda Miguel Servetus ve daha sonra William Harvey tarafından tekrar ele alınmıştır. Ancak tarihsel açıdan öncülük İbn Nefîs'e aittir. Bu dolaşımın Batı düşüncesine alımlanma süreci bu makale içinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İbn Nefis, Çeviri Hareketi, Küçük Kan Dolaşımı, İslam Bilimi, Arap Tıbbı.

The influence of Islamic Philosophy on Western Thought: A study with a focus on the Theory of Pulmonary Circulation

Abstract

Islamic philosophy, or philosophy written in Arabic, reached its classical period between the 9th and 12th centuries. In the East, after completing its classical phase, Islamic philosophy entered a period of renewal and continued to develop through methods such as *commentary (sharḥ)*, *gloss (ḥāshiya)*, *verification (taḥqīq)*, and *editing (taḥrīr)*. In the West, however, Islamic philosophy continued to attract attention until the sixteenth century through the so-called "second translation movements." These translation initiatives, led by figures such as Dominicus Gundissalinus and Gerardus Cremonensis, flourished particularly in Spain and Italy, within intellectual centers such as Bologna, Toledo, and Padua.

The wide range of subjects transferred—spanning from astronomy to botany and from mineralogy to medicine—resulted in the transmission of the Islamic philosophical and scientific tradition to the Latin West. Consequently, the path leading to the Renaissance and the modern scientific revolution was, in part, paved through Islamic philosophy and culture.

Among the fields of knowledge transmitted was the discovery of pulmonary circulation. The first person to correctly describe the pulmonary (small) circulation was the 13th-century Arab physician Ibn al-Nafīs. Critiquing Galen's mistaken claim that blood passed from the heart to the liver before reaching the lungs, Ibn al-Nafīs proposed instead that blood travels from the right ventricle to the lungs, where it becomes oxygenated, and is then pumped from the left ventricle to the rest of the body. This was the first accurate account of pulmonary circulation. In Europe, however, this discovery was later revisited—apparently without knowledge of Ibn al-Nafīs—by Miguel Servetus in the 16th century and subsequently by William Harvey. Historically speaking, the priority of this discovery rightfully belongs to Ibn al-Nafīs. The reception of this scientific insight within Western thought will be discussed in detail in this article.

Keywords: Ibn al-Nafīs, Translation Movement, Pulmonary Circulation, Islamic Science, Arabic Medicine.

Giriş

Orta Çağ boyunca Arapçadan Latinceye gerçekleştirilen çeviri faaliyetleri, Yunanca kaynakların Latin dünyasına aktarımıyla paralel şekilde, skolastik düşüncenin biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu çeviri hareketleri sayesinde Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd gibi İslam filozoflarının eserleri, Orta Çağ Latin felsefesinin epistemolojik ve ontolojik çerçevesini yeniden yapılandırmıştır. Söz konusu düşünürlerin özellikle doğa felsefesi, ruh teorileri (psikoloji) ve metafizik alanlarındaki katkıları, Aristotelesçi mirasın yeniden yorumlanmasını sağlarken; mantık ve etik teoriler üzerindeki etkileri de felsefi söylemin kapsamını genişletmiştir. (Az, 2020)

İslam felsefesinin Batıya geçiş yollarını incelediğimizde on birinci yüzyılın sonları itibariyle farklı sebepler neticesinde Avrupa'nın İslam felsefesine duyduğu ilgiyle karşılaşırız. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: (i) İspanya'daki Emevi yönetimi, (ii) Haçlı Seferleri ile gerçekleşen etkileşim, (iii) Sicilya'daki Okullar, (iv) Skolastik düşüncedeki bazı belirsizlikler. (Demirpolat, 1999)

Çeviri hareketleri başlıca üç okulda yapılmıştır: (i) Toledo, (ii) Bologna, (iii) Padova. Toledo'da öne çıkan isimler: Hermann of Carinthia (1138-43), Plato of Tivoli (1134-45), Daniel of Morley (öl. 1180), Alfred of Sareshel (öl. 1180), Gerard of Cremona (öl. 1187), Petrus Alfonsi (öl.1115), Hugh of Santalla (öl. 1135), John of Seville (öl. 1130-40), Dominic Gundisalvi (1150-90) gibi mütercimlerdir. Burada öne çıkan konular ise matematik, tıp ve astronomi ağırlıklıdır. Bologna okulu, Avrupa'daki ilk okul olma unvanına sahiptir ve ağırlıklı olarak hukuk eğitimi verilmektedir. Michael Scot buradaki en önemli mütercimdir ve o Toledo'dan buraya gelmiştir. Padova okulu ise Bologna okulundan gelen hoca ve öğrencilerden oluşan bir okul olup Oliver Cromwell, William Harvey, Albertus Magnus, Marsilius of Padua, Paul of Venice ve Galileo Galilei gibi isimleri bünyesinde barındırmıştır. İbn Rüşdcülük akımı burada oluşmuş ve bu okul İbn Rüşdcülerin yaptığı çeşitli tartışmalara da şahit olmuştur. (Sarıkavak, 1996)

Çeviri hareketlerinin seyrini detaylı incelediğimizde Arapçadan Latinceye çevirilerin İtalya'da on birinci yüzyılın sonlarına doğru tıp ve doğa felsefesi üzerine olduğunu görürüz. İspanya'da ise on ikinci yüzyılın ilk yarısında Aristoteles geleneğine dair çevirilerle karşılaşırız. Toledo'da on ikinci yüzyılın ikinci yarısında Cremonalı Gerard ve Dominicus Gundisalvi başta olmak üzere Alfred of Shareshill, Michael Scot ve Hermannus Alemannus gibi çevirmenler İslam felsefesi birikiminin taşınmasının öncüleri olmuşlardır. Çeviri hareketi İspanya özelinde bireysel çevirmenlerin kişisel ilgisi; Fransız okullarının bilimsel metinlere olan talebi, Hıristiyanlar tarafından yeni fethedilen şehirlerde Arapça el yazmalarının mevcudiyeti; Toledo Baş Piskoposunun himayesi ve Arapça konuşan bir Hıristiyan ortamında Latin bilimsel kültürünü teşvik etme konusundaki din adamlarının çıkarları gibi etkenlerle mevcudiyet bulmuştur. İtalya'da ise Sicilya ve Güney bölgede çeviriler Hohenstaufen veya papalık sarayı ile ilişkili birkaç çevirmen tarafından yapılmıştır. Burada ön plana çıkan iki çevirmen İbn Rüşd'ün eserleri ile bağlantılı olarak Michael Scot ve William of Luna'ydı. Averroes'in 1198'deki ölümünden sadece yaklaşık otuz yıl sonra, Latince Averroes yani İbn Rüşd çevirileri yeni gelişmekte olan üniversitelerde kullanıma sunuldu. (Karlığa, 2023)

1330 yılına gelindiğinde ise Arapça Latince çeviri hareketi neredeyse durdu ve 1480 itibariyle yeniden başladı. Rönesans dönemindeki çeviriler çoğunlukla İbranice ağırlıklı olarak yapıldı. Bu çevirilerin çıkış noktası İtalyan üniversitelerinin ve özellikle Padova'nın canlı felsefi kültürü ve bu üniversitelerde eğitim görmüş İtalyan soylularına ait İtalyan akademisyenlerin himayesiydi. On altıncı yüzyıla doğru gelindiğinde mantık ve zooloji gibi alanlardaki tartışmaları bu çeviriler etkiledi. Tıp ilmine dair gündeme gelen bazı teoriler de bu dönemde tartışıldı. Bu teorilerden bir tanesi de bizim bu çalışmada incelemeye çalıştığımız İbn Nefîs'e ait küçük kan dolaşımı teorisidir.

İbn Nefîs

İbn Nefîs, Şam yakınlarındaki Kareşiye'de doğmuştur. Doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır; ancak ömrünün seksene yaklaşmış olduğuna dair bilgiler göz önüne alındığında, yaklaşık olarak hicrî 608 miladi 1213 yılı civarında doğmuş olduğu tahmin edilebilir. Tıp eğitimini, Şam'da Nûreddin Zengî tarafından inşa ettirilen Bîmâristânü'n-Nûrî'de almıştır. Ancak asıl tıp eğitimini, adına Dahvâriyye adlı bir medrese kuran Mühezzibüddin ed-Dahvâr'dan almıştır. İbn Nefîs daha sonra Mısır'a gitmiş ve burada hem öğrenci yetiştirmiş hem de Memlük Sultanı I. Baybars'ın özel hekimliğini yapmıştır. İbn el-Nefîs fizyoloji, tıp, göz hastalıkları, embriyoloji, psikoloji, felsefe, hukuk ve ilahiyat dahil olmak üzere farklı alanlarda eserler kaleme almıştır. (West, 2008) Tüm hayatını tıpa ve eğitime harcadığı, aile yaşamından uzak bekar şekilde hayatını sürdürdüğü, seksen yaşına geldiğinde öldüğü kaynaklarda zikredilmektedir. (Bittar, 1955)

İbn Nefîs'in eserlerine baktığımızda en önemli eserlerinden birinin, *İbn Sînâ'nın Kanun'undaki Anatomi Üzerine Şerhi (Sharh Tashrih al-Qanun Ibn Sina*) adlı eseri olduğunu görürüz. İbn Nefîs'in diğer eserleri; *el-Mûcez fi't-tıb* (*Mûcezü'l-Ḳānûn*), *el-Müheẕẕeb fi'l-kuḥli'l-mücerreb, Şerḥu Fuṣûli Buḳrâṭ, Risâletü'l-aʿżâʾ, er-Risâletü'l-Kâmiliyye fi's-sîreti'n-nebeviyye (Fâżıl b. Nâṭık), el-Muḫtaṣar fî ʿilmi uṣûli'l-ḥadîṯi'n-nebevî,* gibi eserlerdir. (Kahya, 2000)

İkinci yüzyılda yaşamış olan İbn Nefîs, Galen Okulunun öğretileri ile Rönesans dönemindeki tıp öğretileri arasındaki zamanda küçük kan dolaşımı teorisini oluşturmuştur. Hem Galen'in düşüncelerini hem de İbn Sînâ'nın düşüncelerini bilmesi, kendi teorisini oluşturmasında önem arz etmektedir. Galen'in teorilerinin Avrupa'da Berengario da Carpi, Niccolò Massa, Andreas Vesalius, Giambattista Canano, ve Jacobus Sylvius gibi isimler tarafından sorgulanmaya başlandığını göz önüne aldığımızda İbn Nefîs'in teorisi çok erken bir zamanda Galen'i eleştirmiş gözükmektedir. (O'Malley, 1957) İbn Nefîs'in Avrupa'dan üç yüz sene önce küçük kan dolaşımı teorisini açıklamış olması bu yüzyılların (8-16) yüzyılın İslam'ın ya da İslam biliminin altın çağı olmasını anlamlı kılmaktadır.

Küçük Kan Dolaşımı Teorisi

İbn en-Nefîs'in küçük kan dolaşımına dair en önemli açıklaması, tıbbın klasik metinlerinden olan "*Şerhu Teşrihi'l-Kânun*" adlı eserinde yer alır. Bu eser, İbn Nefîs'in, İbn Sînâ'nın "*el-Kanun fi't-Tıbb*" adlı eserine yazdığı bir şerhtir. Oradan alınan ve küçük kan dolaşımını tarif eden en bilinen pasajın metnin çevirisi şu şekildedir:

"Ama kandan sağ karıncıktan sol karıncığa olan geçiş, bazı eskilerin zannettiği gibi kalp perdesinde (septumda) değildir; çünkü bu perde bütünüyle katıdır, içinde hiçbir geçit yoktur… Kan, sağ karıncıktan akciğere geçer; orada yayılır ve havayla karışır, sonra oradan sol karıncığa geçer." (Meyerhof, 1935)

İbn Nefis burada kalp boşlukları arasında doğrudan bir geçit olmadığını, kanın sağ karıncıkta inceltilerek hava ile karışmak üzere akciğerlere gönderildiğinden bahsetmektedir. Daha sonra gönderilen kanın orada temizlenerek sol karıncığa geçiş yaptığından ve bu geçişin, yalnızca akciğer aracılığıyla ve akciğer damarları vasıtasıyla olduğunu iddia eder.

Bu ifade, Galen ve İbn Sînâ'nın görüşlerinin aksine, kanın doğrudan kalp içinde geçiş yapmadığını, akciğer dolaşımı üzerinden hareket ettiğini anlatır. Yani İbn Nefîs, yaklaşık 1242 yılında küçük kan dolaşımını bilimsel olarak doğru bir şekilde açıklayan ilk kişidir.

Galen'in teorisinden farkları ise şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle Galen insan vücudunda iki ayrı türde kan bulunduğunu iddia etmekteydi. Biri besleyici biri de yaşamsal kan olarak adlandırılan bu kanlar hem vücuda yayılarak organlara besin taşır hem de ruhani bir kuvvet taşıyarak ruhun oluşumuna katkı sağlarlardı. Ayrıca Galen kalbin sağ ve sol karıncıkları arasında da delik varsayarak kanın bu deliklerden geçip sol karıncığa ulaştığını iddia ediyordu. Dolayısıyla kan dolaşımı fikri bir döngü olarak işlemiyordu. Diğer farklara gelince, Galen'e göre kan bağırsaklarda yiyeceklerle karıştırılma işlemine tabi tutularak karaciğere taşınıyordu. Karaciğere taşınan kan doğal ruh ile özdeşleştiriliyordu. Daha sonra sağ karıncığa ulaşan kan buradan görünmeyen gözenekler yardımı ile sol karıncığa geliyordu. Buradan solunum ile birleşerek hayati ruhu, beyne giderek hayvan ruhunu, nefesle dışarı atılarak da kirli atıkları oluşturuyordu.

İbn Nefîs bu teoriyi reddedip kendi teorisi ile üç yeni gelişme kaydetmiş oldu: (i) Kanın sağ ve sol karıncıklar arasındaki yoldan geçemeyeceğini, kalbin gözeneklerinin kapalı, maddesinin de kalın olduğunu söyledi. (ii) Sağ ve sol karıncık arası geçiş yolunun kapatılmasıyla sağ karıncıktan çıkan kanın akciğer dolaşımı ile sol karıncığa ulaşabildiğini söyledi. (iii) Kan damarları arasında küçük geçişler/gözenekler olduğunu söyledi. (West, 2008)

İbn Nefîs'ten üç yüz sene sonra ise Avrupa'da Michael Servetus (1511-1553): "Ancak bu iletişim, kalbin orta duvarı üzerinden değil, çok ince bir düzenekle sağ karıncıktan uzun bir yol boyunca akciğerler üzerinden ilerleyerek yapılır; akciğerler tarafından işlenir, sarımsı-kırmızı olur ve pulmoner arterden pulmoner vene dökülür" şeklindeki iddiasıyla İbn Nefîs'in söylediklerini yeniden açığa çıkarmış oldu. (Sezgin, 2007)

Küçük Kan Dolaşımı Teorisinin Alımlanması

Küçük kan dolaşımının Batı bilim tarihinde ilk kez 1553 yılında Michael Servetus tarafından yazılmış bir eserde zikredildiği bilinmektedir. Ancak, bu keşfin ilk kez İbn Nefîs tarafından yapıldığına dair iddia, modern dönemde Mısırlı bir araştırmacının 1924 tarihli doktora tezine dayanarak ortaya atılmıştır. Zamanla, İbn Nefîs ile Servetus arasındaki bilgi aktarım yollarının belirginleşmesiyle, bu keşfin dolaylı olarak İbn Nefîs'ten öğrenildiği anlaşılmıştır.

Avrupa'da küçük kan dolaşımının keşfi genelde Miguel Servet (Michael Servetus, 1511–1553) ve daha sonra William Harvey (1578–1657) ile ilişkilendirilir. Ancak Servetus'un çalışması, İbn Nefîs'in keşfinden yaklaşık üç yüz yıl sonra gelmiştir. O yüzden "Servetus veya Harvey, İbn Nefîs'in çalışmalarından haberdar mıydı?" sorusu gündeme gelir. Doğrudan bir kanıt olup olmadığına baktığımızda Servetus'un veya Harvey'in İbn en-Nefîs'in eserlerini doğrudan okuduğunu gösteren bir belge ya da açık bir atıf bulunamamıştır. Fakat dolaylı bir etkileşim mümkün mü diye baktığımızda birkaç bağlantı kurabiliyoruz. Örnek olarak İbn Nefîs'in eserleri, 14. yüzyıldan itibaren Şam, Kahire ve İtalya gibi merkezlerde dolaşımdaydı. Özellikle Endülüs ve Sicilya gibi bölgelerde, Arapça tıp kitaplarının Latinceye çevrildiği döneme ilişkin dikkatli inceleme bize bu etkileşimi verebilme olanağı sunmaktadır.

Daha özel olarak 9 ve 12. Yüzyıllarda tıp alanında Salerno Okulu göz önüne alındığında İtalya üzerinden gelen Arapça el yazmaları, özellikle Sicilya ve güney İtalya'daki Arap kültürel varlığından dolayı buraya ulaştığı görülür. (Sezgin, 2007) Buradaki çeviriler ile tıp eğitiminin sistematikleştirilmesi, Arap tıbbının, Avrupa'nın pratik hekimliğini şekillendirmesi, İbn Sînâ ve Galen'in eserleri burada ders kitabı olarak kullanılması gibi maddeler ön plana çıkar. Bu çevirilerin, Avrupa'daki Rönesans döneminin tıbbi uyanışını ciddi şekilde etkilemiştir. Dolayısıyla, Servetus gibi birinin doğrudan İbn Nefîs'i okumuş olmasa bile, ondan etkilenmiş bir kaynak üzerinden dolaylı bilgi edinmiş olması oldukça olası görünmektedir. (Hasse, 2016)

Sezgin'in İbn Nefîs ile ilgili iddiası "Şam'ın Nüreddin Zengi Hastanesi ile Kahire'nin çok gelişmiş Kalavun Hastanesi'nde başhekimlik yapan İbn Nefis miladi XIII. yüzyılda küçük kan dolaşımını bulmuştur. Bu XVI. yüzyılda Avrupa'ya ulaşan buluş, 1924 yılına kadar haksız olarak İspanyalı Michael Servetus'un adını taşıyordu." şeklindedir. Sezgin'e göre Mısırlı doktora öğrencisi Muḥyiddîn et-Tatavî 1924 yılında, İbn Nefîs tarafından İbn Sînâ'nın el-Ḳânûn fî eṭ-Ṭıbb eserindeki cerrahî bölümüne yazılan şerh hakkındaki doktora çalışmasında İbn Nefîs'in küçük kan dolaşımını Avrupa'daki bilim adamlarından daha önce bulmuştur.

Max Meyerhof ve Joseph Schacht'ın yürüttükleri kapsamlı çalışmalar sayesinde de bugün İbn Nefîs'in küçük kan dolaşımına dair keşfinin Michael Servetus (Miguel Servet) tarafından *Christianismi Restitutio* (Viyana, 1553) adlı eserine dahil edildiğini ve bu nedenle Servetus'un yüzyıllar boyunca bu keşfin asıl sahibi olarak kabul edildiği ortaya çıkmıştır. (Sezgin, 2007)

Küçük kan dolaşımı teorisinin Harwey ve Servetus'ta İbn Nefîs'in ifadelerine benzer bir şekilde ele alınmış olması, İtalya/Padova Okulunda on altıncı yüzyıla kadar olan çevirilerden yararlanma ihtimalini düşündürmektedir. İbn Nefîs'in, İbn Sînâ'nın el-Ḳânûn'una yazdığı şerhte dile getirdiği akciğer dolaşımı betimlemesinin Avrupa'ya Andreas Alpagus (1520) tarafından yapılmış bir çeviri yoluyla ulaştığı birkaç çalışmada ele alınmıştır. Alpagus'un Suriye'deki 30 yıllık ikameti sırasında Arapçayı ve Arap tıbbını yakından tanımış ve öğrenmiş olması, aynı zamanda İbn Nefîs'in eserini de Latince 'ye çevirmiş olması bu ihtimali güçlendirmektedir. (Coppola, 1957)

Andreas Alpagus (1460-1520) İtalya doğumlu hekim ve tercümandır. Arap ülkelerindeki yaklaşık 30 yıllık ikameti sonrasında Arapça öğrenerek Padova'ya geri dönmüştür ve burada mütercim olarak faaliyette bulunmuştur, eski Latince çevirileri tashih edip ve yeni eserler çevirmiştir. Alpago, İbn Sînâ felsefesini, Aristotelesçi İslam Felsefesini, mantık ve doğa bilimlerini Latince'ye Arapçadan çevirmiştir. Bunların en önemlisi İbn en-Nefîs (ö.687/1288)'in İbn Sînâ'nın anatomisine yaptığı yorumun çevirisidir. Bu çeviriyi daha önce Cremonalı Gerhard yapmıştır. Andrea Alpagus'un bu şerhi 1511 senesinde Padova'da yayımlanmıştır. Sadece çeviri ile kalmayıp aynı zamanda yorum ve açıklamalarda da bulunmuştur. Bu eserde belgelenen küçük kan dolaşımının İbn Nefîs tarafından keşfi bu çeviri yoluyla İspanyol hekim Miguel Servet (1553)'in eserine girmiş ve bu sayede bu hekim Avrupalı hekimlerce uzun süre bu keşfin sahibi ününe ulaşmıştır. Miguel Servet dışında Juan de Valverde ve Realdo Colombo'nun da çok benzeri teorilerinin olduğu görülür. (Hasse, 2016)

Alpagus böylece doğu tıbbı ile batı tıbbı arasında bir köprü kurmuş olmaktadır. Alpagus, Doğudaki bilgi birikimini Batıya taşıyan sayılı mütercimlerden biridir. Bu çeviriler sayesinde Avrupa'da İslam bilim geleneğinin gerçek değeri ortaya da çıkmıştır. Batı bilimi İbn Sînâ'yı daha yakından tanımış olmaktadır.

SONUÇ

İbn Nefîs'in tıp tarihindeki en önemli başarısı küçük kan dolaşımını keşfetmesidir. Galen ve onun görüşlerini benimseyen İbn Sînâ, kalpteki kanın sağ karıncıktan sol karıncığa, kalp duvarında (septum) bulunan bir delik aracılığıyla geçtiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak İbn Nefîs, bu duvarda böyle bir geçişe imkân tanıyacak bir açıklığın bulunmadığını belirterek bu görüşü eleştirmiştir. Ona göre, kan önce sağ karıncıktan akciğerlere gider; burada

temizlendikten sonra akciğer toplardamarı yoluyla kalbin sol tarafına ulaşır. İbn Nefîs bu açıklamasıyla, günümüzde "küçük kan dolaşımı" olarak adlandırılan süreci açık bir biçimde tarif eden ilk düşünür olmuştur.

İbn Nefîs'in görüşlerinden yaklaşık 300 yıl sonra, *Christianismi Restitutio* adlı eserinde Michael Servetus, küçük kan dolaşımıyla ilgili bu anlayışı Batı dünyasında ilk kez dile getirmiştir. Daha sonra William Harvey, 1628 yılında yayımladığı *Exercitatio anatomica de motu cordis et sanguinis in animalibus* adlı eserinde, sadece büyük kan dolaşımını değil, aynı zamanda küçük kan dolaşımını da ayrıntılı biçimde açıklayarak dolaşım sistemine dair modern anlayışın temellerini atmıştır.

İbn Nefîs'in küçük kan dolaşımına dair keşfi, modern bilim dünyasına ilk kez Mısırlı araştırmacı Muhyiddin et-Tatâvî'nin *Der Lungenkreislauf nach el-Koraschi* başlıklı doktora teziyle tanıtılmıştır. Ayrıca, Avrupalı hekim Andreas Alpago'nun (ö. 1520) yaklaşık otuz yıl boyunca Suriye'de kalarak Müslüman tıp bilginlerinin çalışmalarını incelediği ve Batı'ya tanıttığı bilinmektedir. Alpago'nun, İbn Nefîs'in *Şerḥu'l-Ḳānûn* adlı eserindeki bileşik ilaçlara dair bölümü Latince'ye çevirip yayımladığı ve bu süreçte onun dolaşım sistemiyle ilgili görüşlerinden de haberdar olduğu tespit edilmiştir. Böylece Batı'da Harvey ve Servetus'un küçük kan dolaşımı keşfinin asıl sahibinin İbn Nefîs olduğu ve İslam bilimine dair çevirilerin yapıldığı Padova okulunda dönemin bilim adamlarının İslam tıbbına ait şerhlerden haberdar oldukları ve onlardan yararlandıkları ortaya çıkmış olmaktadır.

KAYNAKÇA

Az, M. A. (2020). Farâbî'nin eserlerinin Latinceye tercüme süreci ve Latin düşüncesine etkisi. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 19*(2), 547–581.

Bittar, E. E. (1955). A study of Ibn Nafis. *Bulletin of the History of Medicine, 29*(4), 352–368.

Coppola, E. D. (1957). The discovery of the pulmonary circulation: A new approach. *Bulletin of the History of Medicine, 31*(1), 44–77.

Demirpolat, E. (2003). İslam felsefesinin Batı düşüncesine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*, 429–440.

Hasse, D. N. (2006). The social conditions of the Arabic-(Hebrew-) Latin translation movements in medieval Spain and in the Renaissance. In *Wissen über Grenzen: Arabisches Wissen und lateinisches Mittelalter* (Vol. 33, pp. 68–86).

Hasse, D. N. (2016). *Success and suppression: Arabic sciences and philosophy in the Renaissance* (Vol. 19). Harvard University Press.

Kahya, E. (2000). İbnü'n-Nefîs. In *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 21, ss. 173–176). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnun-nefis

Karlığa, B. (2023). *İslam düşüncesinin Batı düşüncesine etkileri.* Mahya Yayınları.

Masić, I., Begić, E., Zunic, L., & Nakaš, J. (2008). Why historians of medicine called Ibn al-Nafis second Avicenna? *Medicinski Arhiv, 62*(4), 244–249.

Meyerhof, M. (1935). Ibn an-Nafis und seine Theorie des Lungenkreislaufs. *Quellen und Studien zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Medizin, 4*, 37–88.

O'Malley, C. D. (1957). A Latin translation of Ibn Nafis (1547) related to the problem of the circulation of the blood. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences, 12*(3), 248–253.

Sarıkavak, K. (1996). Toledo, Bologna ve Padua okullarının düşünce tarihindeki yerleri. *Erdem, 14*(40), 243–268.

Sezgin, F. (2007). *İslam'da bilim ve teknik: Cilt I: Arap-İslam bilimleri tarihine giriş.* Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Turgut, A. K. (2014). *İbn Nefîs'te insanın zihinsel tekâmülü.* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

West, J. B. (2008). Ibn al-Nafis, the pulmonary circulation, and the Islamic Golden Age. *Journal of Applied Physiology, 105*(6), 1877–1880.

Westfall, R. S. (2014). *Modern bilimin oluşumu* (A. Demir, Çev.). TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları. (Orijinal eser 1997'de yayımlandı)

Yetim, M. (t.y.). İbnü'n-Nefîs. *İslam Düşünce Atlası.* https://islamdusunceatlasi.org/ibnun-nefis/250

TÜRKİYE DIŞINDAN GELEN TAM METİN BİLDİRİLER

FULL PAPERS FROM OUTSIDE TÜRKİYE

The impact of integrating elements of magical realism into the teaching of Kazakh literature on the development of critical thinking in pedagogical university students

Aibergenova Aidana BAKHYTZHANKYZY
PhD student at the Kazakh National Women's Pedagogical University, 03110011, Almaty, KAZAKHSTAN
E-mail: *dana9508@mail.ru* ***ORCID: 0009-0001-0928-9870***

Aibergen AIKUMIS
Candidate of pedagogical sciences, Acting associate professor, ENU, Astana, Kazakhstan
E-mail: ai-ilias@mail.ru ORCID 0000-0002-8160-6180

Sultanova BIBIGUL
Kazakh National Women's Teacher Training University, Associate Professor, Almaty, Kazakhstan
E-mail: bibigul-sultanova@mail.ru ORCID 0000-0001-5377-370X

Abstract

In the context of rapid changes in the socio-cultural and educational environment, the development of critical thinking among students has become a key objective of modern higher education. This aspect is particularly relevant when it comes to training future educators who are capable of analytical thinking, interpreting information, and making well-reasoned decisions. This study examines the influence of incorporating elements of magical realism, as found in Kazakh literature, on the growth of critical thinking in first-year students. Magical realism as a literary movement is characterized by a unique synthesis of the real and the fantastic, the rational and the irrational, which makes it an effective tool for developing cognitive flexibility and the ability to interpret texts from multiple perspectives.

The empirical part of the research was carried out at Abai Kazakh National Pedagogical University and the Kazakh National Pedagogical University for Women. The study employed a mixed-methods approach, combining quantitative methods (pre-test and post-test assessments to measure the level of critical thinking before and after the intervention) with qualitative methods (surveys, semi-structured interviews, and pedagogical observation). The curriculum of the course "Kazakh Literature" was supplemented with works by prominent Kazakh writers, including Tynymbai Nurmagambetov, Duman Ramazan, and Mukhtar Magauin. These authors masterfully incorporate elements of magical realism in their narratives, which helps students develop the ability to detect hidden meanings, analyze symbolism, compare cultural codes, and identify links between fictional narratives and reality.

The study's results demonstrated a significant improvement in critical thinking skills among students in the experimental group compared to those in the control group. In addition, there was an observable increase in interest in literature, enhanced academic motivation, and the development of interpretation and argumentation skills. Students began to express their opinions more frequently, show initiative in discussions, and exhibit a deeper understanding of literary texts and their cultural contexts.

Thus, this research confirms the effectiveness of incorporating elements of magical realism into the educational process as a means not only of enhancing literary competence but also of developing students' critical thinking. The findings may be helpful for educators, methodologists, and curriculum developers who aim to foster flexible thinking strategies in students and prepare them for professional activities in uncertain and constantly changing conditions.

Keywords: Magical realism, Critical thinking, Kazakh literature, cognitive skills, interdisciplinary learning, reflective thinking, 21st-century competencies

INTRODUCTION

In today's world, characterized by rapid technological, social, and cultural transformations, as well as a constant increase in the volume of information, the development of critical thinking among students has become a key objective of higher education. Modern students, as future professionals, are expected to adapt quickly to new conditions, make informed and well-founded decisions, and effectively solve complex, multifaceted problems in both professional and public contexts. In this context, critical thinking is viewed as a universal metacompetency that ensures cognitive flexibility, independent judgment, and the ability to conduct well-reasoned analysis, interpretation, and synthesis of information.

Amidst globalization, digitalization, and the transformation of educational paradigms, the search for innovative methodological and pedagogical approaches that develop higher-order thinking skills among students is gaining particular importance. Among such approaches, the use of literary fiction as a means of cognitive and personal development is becoming increasingly relevant. Literary texts, especially those characterized by genre complexity and philosophical depth, are capable of stimulating not only aesthetic perception but also analytical activity, reflection, interpretation of meaning, and the rethinking of life realities.

One of the most promising directions in this context is the integration of elements from literary genres, such as magical realism, into educational practice, particularly in literature teaching. Magical realism, which combines the organic elements of the real and the fantastical, the rational and the irrational, creates a unique cognitive space where students can develop their capacity for critical reflection, uncover hidden meanings, and analyze symbolic structures and cultural codes. This genre, widely represented in both global and Kazakh literature, is a powerful tool for shaping critical perception, as it demands from the reader the ability to comprehend deep, multilayered aspects of literary texts, correlate them with real-life experiences, and draw well-founded conclusions.

In Kazakh literature, elements of magical realism are actively used to reflect historical memory, ethnocultural identity, and national mentality, as well as to express social critique, philosophical contemplation, and the search for identity. Such works not only foster students' interest in national culture and literary heritage but also enhance their capacity for critical interpretation of texts, awareness of value systems, and multilayered analysis of literary imagery. However, in current university curricula, elements of magical realism are still introduced sporadically and lack systematic integration, indicating the need for scientific and methodological reflection on this resource.

The present study aims to explore the effectiveness of incorporating elements of magical realism into the teaching of Kazakh literature as a means of developing critical thinking among first-year students in pedagogical universities. The study examines the theoretical and methodological foundations for integrating magical realism into the educational process, analyzes literary works representative of this genre, and outlines pedagogical strategies for their effective use in the classroom. The research also includes an analysis of data collected during the empirical phase, conducted at two leading pedagogical institutions in Kazakhstan: Abai Kazakh National Pedagogical University and the Kazakh National Women's Pedagogical University.

The study employs a mixed research approach that combines quantitative and qualitative methods, including pre-tests and post-tests, surveys, interviews, pedagogical observations, and the analysis of students' academic performance. The practical value of the research lies in the development of recommendations for optimizing the methodology of teaching Kazakh literature through the use of innovative genre-based approaches, which can contribute to the more effective formation of students' critical thinking skills and other cross-disciplinary competencies demanded by modern society.

Thus, the presented research aims not only to expand theoretical knowledge in the field of literature teaching methodology but also to address applied challenges related to improving the quality of humanities education, shaping the personality of modern specialists, and fostering national identity through in-depth engagement with literary texts.

METHOD

This study employed a comprehensive methodological approach that incorporated both quantitative and qualitative methods of data collection, interpretation, and analysis. Such a mixed-method design enabled a multifaceted understanding of the impact of integrating elements of magical realism into the teaching of Kazakh literature on the development of critical thinking among first-year students at pedagogical universities.

Sample Selection

The experiment was conducted at two leading higher education institutions in Kazakhstan specializing in teacher training:

– Abai Kazakh National Pedagogical University,

– Kazakh National Women’s Teacher Training University.

The sample consisted of 120 first-year students majoring in “Pedagogy and Philology.” The participants were randomly divided into two groups:

• Experimental group (60 students), whose curriculum incorporated elements of magical realism;

• Control group (60 students), which continued with the standard program without changes.

Data Collection Methods

The following methods were employed to ensure objective and reliable data collection:

Surveys and Testing (Pre-test and Post-test):

At the initial stage, students from both groups took diagnostic tests designed to assess their initial level of critical thinking and understanding of literary genres and their features. Upon completing the course, the tests were repeated to assess the dynamics of analytical skill development and the perception of complex literary texts.

• Focus Groups and Interviews:

Students in the experimental group participated in focus group discussions and individual interviews, during which they shared their impressions of the new learning format, discussed difficulties they encountered, and highlighted the most valuable and engaging assignments.

• Pedagogical Observation:

Throughout the experimental period, classroom activities were observed to record students' engagement, participation in discussions, ability to express independent thoughts, and interaction with texts.

• Content Analysis of Written Work:

Analysis of essays, analytical notes, and other written assignments enabled the evaluation of argument quality, depth of text analysis, presence of independent judgments, and originality of interpretations.

3. Implementation Methodology of Magical Realism

The experimental program included the following components:

• Reading and analyzing works by Kazakh authors who use magical realism techniques (Tynymbai Nurmagambetov, Duman Ramazan, Mukhtar Magauin);

• Discussions of symbolism, cultural archetypes, mythological motifs, and allegories in texts;

• Assignments comparing fantastical elements with real historical and social contexts;

• Writing essays and conducting mini-research projects, interpreting texts through the lens of critical thinking.

4. Data Analysis and Processing

• Quantitative data were processed using the SPSS statistical package. T-tests were used to determine the significance of differences between groups.

• Qualitative data were analyzed using thematic analysis: key ideas, frequency of occurrence, emotional tone, and degree of reflective thinking were identified.

The comprehensive nature of the methodology enabled the identification of not only quantitative changes but also qualitative shifts in perception and thinking among students who participated in the experiment.

The study's findings confirm the hypothesis regarding the positive impact of integrating elements of magical realism on the development of critical thinking in students.

Quantitative Results

Analysis of pre-test and post-test results revealed the following changes:

• In the experimental group, the average critical thinking test score increased from 56% to 78%, indicating significant improvement in skills such as analysis, synthesis, interpretation, and information evaluation.

• In the control group, the increase was minimal — from 57% to 60% — showing the limited effectiveness of traditional methods in developing these skills.

The most notable improvements in the experimental group were observed in the following areas:

• Ability to identify hidden meanings, metaphors, and allusions;

• Formulation of well-grounded judgments and arguments;

• Capacity for comparative analysis of characters and plotlines;

• Active application of literary and cultural contexts in text interpretation.

Qualitative Results

Focus group discussions and interviews revealed that:

• Students became more active in discussions and expressed their opinions more frequently;

• Interest in literature increased, particularly in works with unconventional structure and deep symbolism;

• Students developed the habit of asking clarifying questions, critically rethinking what they read, and offering alternative interpretations.

Many participants noted that, for the first time, they felt like "researchers" of texts rather than mere readers.

3. Instructors' Feedback

Instructors of the experimental group confirmed:

• Increased student initiative;

• Improved quality of oral and written responses;

• Greater motivation for independent reading of supplementary literature.

It was noted that students began to view lessons not as reproductive repetition of material, but as a space for dialogue, analysis, and self-expression.

4. Comparative Analysis

Comparison of both groups showed that the innovative methodology was significantly more effective than the traditional approach in terms of:

• Student engagement;

• Development of critical and analytical skills;

• Formation of aesthetic and cultural perception of literary texts.

Discussion

The obtained results allow for several important conclusions regarding the role of magical realism as a pedagogical tool:

1. Magical realism is not only a genre but also a mode of thinking that fosters students' ability to view phenomena from multiple perspectives, perceive deeper meanings, and contextualize ideas.

2. The integration of magical realism contributes to:

o the formation of a critically thinking individual,

o the broadening of cultural horizons,

o a deeper understanding of national and world literature.

3. The educational value of this method lies in its stimulation of cognitive activity, development of dialogue with texts and peers, independence of judgment, and respect for alternative viewpoints.

4. The psychological and pedagogical effect manifested in increased student confidence in their intellectual abilities, interest in studying the humanities, and the development of sustainable academic motivation.

Research Limitations

It should be noted that:

• The experiment was conducted on a limited sample (only first-year students in pedagogical programs);

• The duration of the intervention was one academic semester, which limits the ability to assess long-term effects.

Prospects for Future Research

• Expanding the geographic scope of the study — involving additional universities and regions;

• Long-term monitoring of the development of students' critical thinking;

• Adapting the methodology to other disciplines (history, philosophy, cultural studies);

• Developing teaching materials and methodological guidelines for instructors.

Theoretical Framework

The Role of Critical Thinking in Modern Education

Critical thinking is a fundamental 21st-century skill that enables not only the acquisition of information but also its effective analysis, evaluation of source credibility, identification of logical fallacies, and formulation of well-reasoned conclusions. In the context of the rapid growth of information and the proliferation of digital technologies, the ability to think critically becomes essential for students' professional and personal development.

Modern educational standards emphasize the importance of forming universal competencies in learners, with critical thinking occupying a central position. However, traditional teaching methods, which focus on memorization and rote learning, often fail to support the development of deep analytical thinking and creative problem-solving.

Magical Realism as an Innovative Educational Resource

Magical realism is a literary genre in which the real and the fantastical are intricately interwoven, creating a multilayered and ambiguous worldview. In Kazakh literature, the genre has developed particularly through the authorial reinterpretation of national myths, folklore, and historical events.

Using magical realism in the educational process stimulates not only cognitive abilities but also imagination, intuition, and emotional perception of texts. This approach enhances critical thinking by requiring students to analyze ambiguous, multilayered meanings, compare interpretations, and form their own conclusions through comprehensive analysis.

Practical Relevance and Innovative Potential of the Research

The integration of elements of magical realism into the educational process helps students develop skills in high demand across various professional fields: the ability to critically evaluate information, identify unconventional solutions, create innovative projects, and work with complex cultural texts.

This research holds practical significance for educators, methodologists, and university administrators, as it justifies the relevance and effectiveness of incorporating innovative genre-based methods into humanities curricula.

The results may also serve as a foundation for developing new teaching and learning materials aimed at enhancing education quality and graduate competitiveness.

Psychological and Pedagogical Aspects of Magical Realism Use

The study placed particular emphasis on the psychological and pedagogical mechanisms underlying students' perception of magical realism. Unconventional plots and symbolic elements stimulate creative thinking, help overcome stereotypical perception, and foster conditions for reflection.

Engaging with such works requires students to interpret meaning on multiple levels, which in turn promotes the development of metacognitive skills — awareness of one's own thought processes and the ability to control them. This is especially important for the formation of critical thinking as a conscious, goal-directed activity.

Recommendations for Teaching Practice

Based on the data obtained, the following recommendations have been developed for instructors of Kazakh literature and other humanities disciplines:

• Include literary works with complex symbolism and multiple interpretations in the curriculum to stimulate analytical thinking;

• Use active learning methods: group discussions, projects, creative assignments, and case analysis;

• Organize interdisciplinary classes combining literary texts with history, cultural studies, and philosophy;

• Implement regular reflective discussions on learning outcomes to foster self-assessment and critical thinking skills;

• Provide psychological support to students when working with unfamiliar and complex material to encourage positive academic motivation.

Prospects for Further Research

Given the positive outcomes of this study, it is advisable to expand its scope:

• Conduct a longitudinal study to track changes in students' critical thinking throughout their academic journey;

• Explore the application of magical realism and other innovative genres in teaching foreign languages and other humanities subjects;

• Develop methodological guidelines and teaching materials for broader implementation of this approach;

• Investigate the impact of magical realism integration on the development of students' creativity and empathy.

FINDINGS

The research aimed to assess the impact of integrating elements of magical realism in Kazakh literature on the development of critical thinking among first-year students at pedagogical universities. The findings confirm the positive effect of this approach on students' cognitive abilities, their engagement with complex texts, and their overall critical thinking skills.

1. Improvement in Critical Thinking

The experimental group, exposed to magical realism, showed significant improvements in critical thinking skills.

There was a noticeable enhancement in students' ability to analyze, synthesize, and interpret information, compared to the control group.

2. Increased Engagement and Reflection

Students in the experimental group became more engaged in class discussions, demonstrating increased curiosity and willingness to analyze and interpret complex literary texts.

The reflective thinking process was enhanced, as students began questioning and reinterpreting the material through a critical lens.

3. Cultural and Historical Awareness

Exposure to magical realism contributed to a deeper understanding of Kazakh culture and history, helping students link literary texts with broader socio-cultural contexts.

The genre stimulated their awareness of national identity, folklore, and philosophical undercurrents, enriching their intellectual development.

4. Development of Analytical and Interpretive Skills

The use of magical realism encouraged students to focus on symbolic meanings, metaphorical interpretations, and cultural codes embedded within the texts.

Students learned to distinguish between various layers of meaning and develop complex arguments based on textual analysis.

5. Increased Motivation and Interest in Literature

Students expressed higher levels of motivation toward studying literature, particularly works that challenged them to engage with complex structures and meanings.

The experimental group showed greater enthusiasm for independent reading and academic inquiry.

Table 1. Comparison of Key Findings Between Experimental and Control Groups

Criteria	Experimental Group (Magical Realism	Control Group (Traditional Approach)**
Critical Thinking (Pre-test vs Post-test scores)	Increase from 56% to 78%	Increase from 57% to 60%
Engagement in Class Discussions	Active participation, frequent opinions, critical debates	Passive participation, limited critical discussion
Understanding of Literary Symbols	Enhanced ability to decode symbolism, metaphors, and allegories	Limited focus on surface-level interpretation
Cultural and Historical Awareness	Greater understanding of Kazakh history and folklore	| Limited exposure to socio-cultural contexts
Ability to Formulate Arguments	Improved argumentation skills, logical reasoning	Less structured and analytical responses
Motivation and Interest in Literature	Increased motivation, higher interest in complex literary texts	Moderate interest, focused on basic texts
Use of Critical Reflection	Frequent use of self-reflection and rethinking of texts	Limited reflective thinking, focus on memorization

These findings suggest that integrating magical realism into the educational process offers significant benefits for the development of critical thinking, reflective thinking, cultural awareness, and student engagement. The experimental group demonstrated clear advantages in analyzing complex texts and applying these skills in academic settings.

CONCLUSION

Thus, the integration of elements of magical realism into the educational process represents a promising and innovative direction for developing critical thinking among students in Kazakh universities. The proposed methodology not only fosters a deeper and more multifaceted understanding of literary works but also cultivates essential skills in analysis, evaluation, and interpretation of information, which are crucial for successful academic and professional activity in the context of modern society. The results obtained demonstrate that the incorporation of magical realism in teaching Kazakh literature encourages students to engage in active, reflective thinking, broadens their cultural and historical horizons, and enhances their ability to work with complex and ambiguous texts. This contributes to the formation of not only academic competencies but also universal critical thinking skills, such as the ability to ask questions, identify alternative viewpoints, and construct logically grounded arguments.

Moreover, the innovative approach increases students' motivation and engagement in the learning process, creating conditions for more creative and independent mastery of the material, which aligns with contemporary trends in the humanities education. This practice also fosters the development of an active civic stance and readiness to thrive in a diverse and rapidly changing world. This innovative practice can serve as a foundation for further pedagogical developments and widespread implementation in educational programs aimed at the comprehensive development of 21st-century competencies in students. It is recommended to expand the use of genre innovations across various disciplines and to conduct more long-term, interdisciplinary studies to evaluate the effectiveness of such methods in different educational contexts. Thus, the integration of magical realism into higher education not only enriches the content of academic courses but also contributes to the development of critical skills necessary for successful adaptation and competitiveness in the modern globalized world.

REFERENCES

Aminov, M. (2019). *Magical realism in Kazakh literature: A contemporary approach*. Kazakh National University Press.

Appel, R. (2004). Critical Thinking and Pedagogical Approaches in Literature Education. *Journal of Educational Theory, 10*(2), 233–245. https://doi.org/10.1037/edu0000256

Bakker, E. (2011). *Magical realism in Latin American and Central Asian literature: A comparative study*. Cambridge Scholars Publishing.

Bartholomew, R. (2006). Critical thinking in higher education: The role of the humanities. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education, 18*(3), 45–58.

Eagleton, T. (2011). *The English novel: An introduction*. Wiley-Blackwell.

Gikandi, S. (2007). Literature and critical thinking in education: Interdisciplinary approaches. *Journal of Language and Literary Studies, 5*(3), 199–214.

Harrison, G. (2015). The integration of magical realism in the literature classroom: New approaches for critical thought. *Literary Studies Review, 23*(4), 112–130.

Kalybekova, A. (2020). Kazakh literature and its role in educational development: An overview of methodologies. *International Journal of Humanities and Social Science, 25*(4), 58–75.

Magaev, M. (2018). *The Role of Magical Realism in the Kazakh Literary Tradition*. Zhibek Zholy Publishing House.

Miller, M. (2009). Magical realism and postmodern pedagogies: A theoretical analysis. *Journal of Pedagogical Studies, 13*(2), 150–160. https://doi.org/10.1111/j.1471-6787.2009.00898.x

Pineda, A. (2012). The teaching of critical thinking through literature in higher education. *Journal of Curriculum Studies, 34*(2), 20–35. https://doi.org/10.1016/j.jcstud.2012.03.004

Rico, G. (2014). Developing critical thinking in literature education through literary genres. *Journal of Teaching Literature, 19*(6), 287–303.

Sahin, A. (2017). Magical realism and literary interpretation in education. *Journal of Literary Pedagogy, 2*(1), 25–40.

Sissay, M. (2016). The pedagogical potential of literary genres in the development of critical thinking: A theoretical review. *Educational Theory and Practice, 30*(3), 76–88.

Smith, J. (2018). *Integrating critical thinking into the teaching of literature: A practical guide*. Routledge.

Todorov, T. (1995). *The fantastic: A structural approach to a literary genre*. Cornell University Press.

Young, K. (2013). Critical thinking in higher education: The influence of magical realism. *Journal of Educational Psychology, 40*(3), 202–218. https://doi.org/10.1002/edu2079

Disability as a social issue in modern society

Aierke YERBOLKYZY
Social Work Educational Program E.A. Buketov Karaganda National Research University, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: yerbolqyzy.ayerke@mail.ru ORCID: 0009-0009-6039-2177

Indira AKHMETOVA
Faculty of Philosophy and Psychology, E.A. Buketov Karaganda National Research University, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: i.akhmetova1985@gmail.com ORCID: 0000-0003-0212-6486

ABSTRACT

This report comprehensively examines the social nature of the concept of disability, its causes, and the various forms it takes in society. The author analyzes disability not merely as a medical diagnosis or physical impairment but as a social issue shaped by the interaction between the individual and their environment. The report outlines the meaning and definition of disability from its Latin origins to its current interpretation through the social model. Stereotypes, infrastructural barriers, legal inequality, and cultural isolation are identified as the main challenges faced by people with disabilities in their daily lives. Additionally, the importance of ensuring equal opportunities in areas such as education, employment, public participation, and access to information is particularly emphasized. The primary objective of this report is to raise awareness about the importance of building an inclusive society and to present the protection of the rights of people with disabilities not only as a legal obligation but also as a fundamental human and ethical responsibility. This work encourages every member of society to reconsider their attitude towards people with disabilities and to support their full inclusion in all aspects of life.

Keywords: Disability, social issue, inclusion, social barriers, medical model, social model, discrimination, rights and equality, social adaptation, infrastructure, social protection, labor market, education, integration into society.

INTRODUCTION

Disability, as a social issue, has gone through a complex journey, from physical destruction to psychosocial disorders, to the need for integrating people into society and creating a barrier-free environment. The word "disability" originates from the Latin word "invalidus," meaning "invalid" or "unfit." It refers to a person who experiences limitations in life due to illness or injury. Disability is a condition in which a person's body functions are permanently impaired due to illness, injury, or their consequences, leading to deteriorated health and requiring social protection.

Limitation of vital activity refers to the complete or partial loss of the ability or possibility to care for oneself, move independently, orient oneself, communicate, control behavior, study, or engage in labor. Viewing the issue of disability only from a medical perspective is insufficient. Today, the social model of disability is widely recognized as a valid perspective on disability. According to this model, what disables a person is not their physical or mental impairment, but rather societal barriers and discrimination. That is, what hinders a person's participation in public life is the lack of inclusion, inconvenient infrastructure, negative attitudes, and weak legal regulation in society.

For example, if a person in a wheelchair faces a sidewalk without a ramp or if public transportation lacks designated spaces and lifting mechanisms, this is not their problem, but rather a societal failure. Similarly, the absence of necessary information for people with visual or hearing impairments (e.g., sign language interpretation, braille, screen readers) becomes a barrier to their socialization. These circumstances lower the quality of life of people with disabilities and lead to social isolation.

People with disabilities also face various limitations in the labor market. Employers often consider them incapable of working, fail to provide necessary conditions, and are unprepared to address existing barriers, all of which hinder individuals from realizing their full potential. In this regard, the state must implement policies such as quota-based job placements, specially adapted work environments, training courses, and retraining programs. This is beneficial not only for people with disabilities but also for society as a whole, since fully utilizing the potential of every citizen forms the foundation for the efficient management of national resources.

In the field of education, children and youth with disabilities should also receive special attention and support. The principle of inclusive education aims to ensure equal access to learning for all children.

Furthermore, the participation of people with disabilities in public life, culture, and politics signifies the realization of their rights as full citizens. Currently, various organizations for people with disabilities, public foundations, and initiative groups are actively working in this direction.

METHODOLOGY

In this report, qualitative research methods were used to analyze the social model of disability and its manifestations in modern society. During the study, content analysis was conducted on domestic and international scientific literature related to disability, as well as normative legal documents (including the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities) and analytical sources on topics such as inclusion, equality, legal regulation, and social adaptation.

The social model theory served as the primary framework for the report, prioritizing the consideration of disability as a result of the interaction between society and the environment. In addition, the methodological foundations included social constructivism, the paradigm of legal equality, and the principles of human rights.

The research systematically analyzed the factors that hinder participation by persons with disabilities in public life, including infrastructural limitations, social stigmas, and institutional barriers. It provided specific examples to support its findings. This methodology fully aligns with the report's goal of substantiating the importance of building an inclusive society and promoting the broad protection of the rights of persons with disabilities.

MAIN SECTION

What is Disability?

Disability is a limitation of a person's ability to live independently due to health conditions. In other words, a person is no longer able to perform actions they could previously do (such as walking, seeing, hearing, speaking, working, or studying), or performs them with difficulty due to their health condition. This situation requires special assistance and support.

Disability is not only congenital. It can also result from causes such as traffic accidents, severe injuries, serious illnesses (for example, stroke, diabetes), or workplace accidents.

In Kazakhstan, disability is classified into three groups:

- Group I: individuals who are entirely unable to care for themselves (e.g., bedridden individuals);
- Group II: individuals with limited mobility who can still perform some tasks;
- Group III: individuals with mild disabilities who are capable of working but have certain limitations.

Can Disability Be Viewed Solely as a Medical Issue?

In the past, disability was viewed solely from a medical perspective. That is, if a person became ill or injured, they were considered "disabled." However, this represents only one side of the issue. Today, there is a globally recognized understanding based on the social model of disability. This model defines disability not in a personal but in a social context. It focuses more on social adaptation and structural changes as primary responses to disability, rather than relying solely on medical treatment.

Such an approach marks a shift from the individual medical model to a structural social model. From the perspective of the social model, people often acquire disability not because of their body, but due to societal factors. This model has demonstrated that success is possible in addressing disability without framing it solely as a medical issue.

Nevertheless, sociologists acknowledge that the social model may not fully succeed in treating the pathologies of people with disabilities or in improving their lives. These challenges are not the fault of the individual but are the result of society's unpreparedness. Therefore, disability must be viewed not only as a medical issue, but also as a social one.

Barriers and Discrimination in Society

One of the main difficulties faced by people with disabilities is not their health condition, but rather society's attitude towards them and the barriers that exist within the environment. That is, the issue of disability is often not about the individual's limitations, but about how well society is adapted to them and what conditions are provided.

In today's world, people with disabilities frequently encounter discrimination, exclusion, and misunderstanding. This arises, first, from people's mindset, and second, from the underdevelopment of infrastructure and public services. Many individuals perceive people with disabilities as weak, in constant need of help, and incapable of

living a whole life. Such views prevent their full inclusion in society. This is one of the most profound forms of discrimination.

Additionally, there are many physical and informational barriers in public spaces. For example, many buildings lack ramps, special elevators, tactile guiding strips, or sound indicators. Public transportation is also not accessible to all citizens. Access to information can be challenging for individuals with visual, hearing, or mobility impairments. The actual barrier for people with disabilities is not their health, but society's inability to adapt to them and to treat them as equal citizens.

Therefore, as a society, we must regard people with disabilities not with pity, but as equal citizens. They, like others, have the right to education, employment, freedom of movement, free expression of opinions, and active participation in public life. These rights must be realized not only in law but in everyday practice.

A truly inclusive society is one in which every individual, regardless of their abilities or limitations, is given equal opportunities.

Providing appropriate conditions for people with disabilities is not a privilege- it is a fundamental civil right. Special infrastructure, accessible information, support services, and anti-discrimination laws are all essential indicators of a society's level of development.

If we genuinely aim to build a just and advanced society, we must stop excluding people with disabilities and start hearing their voices and living together with them.

This is not only the responsibility of the government and lawmakers, but of each one of us.

CONCLUSIONS

The issue of disability is one of the most complex and multifaceted social phenomena of human civilization. It is not merely a limitation caused by an individual's physical or psychological condition, but also a reflection of how well society and its systems have adapted to that individual. Today, addressing disability not only through a medical lens but also in relation to concepts such as social justice, rights, equality, and inclusion has become a global trend.

Throughout this report, it has been revealed that disability is not just an anatomical or functional impairment. Its fundamental limitations often stem from infrastructural, legal, and cultural barriers within society. The key factor in addressing this issue is a shift in perspective. Instead of pitying or excluding people with disabilities, we must accept them as full members of society and ensure equal opportunities for living.

At present, people with disabilities face significant barriers in the labor market, education system, public environment, information space, and politics. This is not their shortcoming, but a sign of society's lack of readiness. Therefore, combating disability should not be about "fixing" the person, but about changing the environment.

State policies, legal frameworks, and social services must be directed not merely toward documentation, but toward concrete action and effective outcomes. Protecting the rights of people with disabilities and enabling them to fully realize their potential is not only a sign of humanism and civilization, but also a valuable contribution to the country's social capital. Every individual is an integral part of society, and limiting their potential is equivalent to wasting national resources. In conclusion, a comprehensive, in-depth, and fair approach is needed to address the issue of disability. This is not only the responsibility of government institutions, but also that of every citizen, every organization, and society as a whole. We must not wait for change from others; instead, we should begin with our own mindset and attitudes. Because disability is not a personal choice, creating equal opportunities for people with disabilities is our civic duty.

REFERENCES

Barnes, C., & Mercer, G. (2014). *Exploring disability: Social and legal aspects*. Al-Farabi Publishing House.

Oliver, M. (1996). *Understanding disability: From theory to practice*. Macmillan.

Oliver, M. (2001). *Understanding disability: From theory to practice*. Arys Publishing House.

Republic of Kazakhstan. (2015). *Law of the Republic of Kazakhstan on the protection of the rights of persons with disabilities*. https://adilet.zan.kz

Shakespeare, T. (2013). *Disability rights and wrongs revisited*. Routledge.

Shakespeare, T. (2017). *On discrimination and disability rights*. Gylymbaspasy.

The emergence of suicidal ideation among adolescents

Zhaidary SERIK
Karaganda National Research University named after E. A. Buketov, Faculty of Philosophy and Psychology, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: serikzhaidary@gmail.com ORCID: 0009-0000-5461-4890

Aimira SAGINTAEVA
Karaganda National Research University named after E. A. Buketov, Faculty of Philosophy and Psychology, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: sagintaeva.aimira2003@gmail.com ORCID: 0009-0003-6258-4013

Abstract

This article will consider in detail the causes of the occurrence of suicidal behavior among adolescents and the internal and external factors affecting it. The main psychological, social, and biopsychosocial aspects of the suicidal state are analyzed based on the research of domestic and foreign scientists. American psychologists K. Rogers and K.Silverman systematically describe the internal (depression, anxiety, personality crisis) and external (family conflicts, bullying, social isolation) causes of suicide. Also, according to the child psychiatrist E.Osin, suicidal thoughts are caused not only by mental disorders, but also by the negative influence of the environment: violence, addiction, rejection by society, loneliness, and difficulties in social adaptation. The article shows the multifactorial nature of suicidal activity based on the theory of biopsychosocial synthesis by A. S. Rakhimkulova and V. A.Rozanov. Finally, simultaneous exposure to several risk factors increases the likelihood of suicidal behavior. Kazakova and V.A.Lapidus cite the psychotraumatic state and individual psychological characteristics of the personality as prerequisites for adolescent suicide. The article defines the role of the joint preventive work of a social worker, teacher, and family. Ways to prevent suicidal behavior by developing life skills in adolescents, increasing access to psychological assistance, and forming positive life values are considered.

Keywords: Suicide, Adolescence, Psychological Factors, Social adaptation, Deviant behavior, Prevention, Social support.

Introduction

Suicide among adolescents today is an urgent social and psychological problem at the global level. This phenomenon directly affects all spheres of society, including the education system, family relations, health, and social protection. According to data from the World Health Organization, among the causes of death among young people aged 15-19, suicide is in second place. Such an indicator is a testament to a crisis in the social environment, not just a medical or psychological one. According to data from the World Health Organization (WHO), about 700 thousand people commit suicide every year, a significant part of them are adolescents between the ages of 15 and 19. This figure is considered one of the leading causes of youth mortality worldwide. In Kazakhstan, this issue is also relevant: in recent years, the suicide rate among children and adolescents has been one of the highest among the CIS countries. The Republic of Kazakhstan is also among the countries with the highest rates of adolescent suicide. This problem is prevalent in rural areas, among families with limited social support, or in environments where emotional communication is lacking.

In most cases, adolescent suicide attempts are caused by misunderstanding and neglect on the part of adults. Unfortunately, sometimes the child's attitude is perceived as "childish behavior" or "transitional stage of adolescence", and real psychological assistance is not provided promptly. Adolescence is the most complex stage of personality formation. At this time, a person is looking for himself, trying to find the world and his place. Emotional instability, social pressure, and family or school disagreements can cause deep stress in the inner world of a young person. If adequate support is not provided at such a moment, the teenager may perceive taking his own life as the solution to the problem. According to psychologists and social workers, in order to prevent suicide, it is necessary, first of all, to identify its root causes and work comprehensively. This is not only a medical or psychological issue, but also a social, educational, and spiritual one. Therefore, strengthening the life skills of adolescents, fostering a sense of self-esteem, and cultivating relationships with society are among the most important areas that can increase their confidence in life. In this article, the causes of suicide among adolescents, risk factors, and ways to prevent it are comprehensively considered.

Method

This research is based on a qualitative-descriptive methodology, aimed at identifying and analyzing the underlying causes, psychological mechanisms, and social determinants that contribute to the development of suicidal ideation among adolescents. The study focuses on interpreting the phenomenon from an interdisciplinary perspective—psychological, social, and educational—integrating findings from international and Kazakhstani researchers. The methodological framework of this study is grounded in the principles of the biopsychosocial model, which considers human behavior as the result of an interaction among biological, psychological, and social components. This model provides a theoretical foundation for understanding suicide not as a single-cause phenomenon, but as a multifactorial process influenced by the individual's mental state, environment, and socio-cultural context. The works of A. S. Rakhimkulova, V. A. Rozanov, and E. Osin were taken as the basis for developing the analytical framework of this research—data Collection. The study primarily relied on secondary sources of data, including scientific articles, psychological reports, WHO and UNICEF databases, and national statistics from Kazakhstan. A systematic literature review was conducted covering research between 2015 and 2024, focusing on adolescent mental health, suicidal ideation, and prevention programs. Articles were selected through Google Scholar, Scopus, and WHO research databases using key terms such as "adolescent suicide," "risk factors," "psychological prevention," and "social adaptation."

A total of 48 academic sources were reviewed, of which 26 were directly related to the psychological aspects of suicide, 14 discussed the social determinants, and 8 described preventive and intervention measures. This ensured a balanced and comprehensive understanding of both internal and external factors affecting suicidal tendencies in adolescents—data Analysis. The primary method of analysis was content and thematic analysis. Scientific texts were examined to identify common patterns, categories, and risk factors repeatedly mentioned by different scholars. Thematic grouping allowed for categorizing data into three core dimensions: Psychological factors - emotional instability, depression, anxiety, trauma, and personality crisis. Social factors - family conflicts, bullying, isolation, neglect, and poor communication. Protective and preventive factors - social support, family cohesion, psychological counseling, and life skills development. Comparative analysis was also used to evaluate the differences between countries with high and low rates of adolescent suicide. Kazakhstan's situation was analyzed in comparison with WHO global data and other CIS countries, with an emphasis on cultural context, family structure, and access to mental health services—research Procedure.

To ensure accuracy, all selected sources were cross-checked for authenticity and academic credibility. Statistical data were verified against official reports from WHO (2023) and UNICEF Kazakhstan (2022). The analytical interpretation followed the principles of triangulation, combining multiple types of evidence—psychological, sociological, and statistical—to enhance the reliability of the conclusions. Ethical considerations were strictly followed throughout the research process. Since the topic of suicide is highly sensitive, all interpretations were conducted with a focus on non-stigmatizing language, confidentiality, and respect for human dignity. The goal of this methodological design is not only to understand the risk factors of suicidal ideation but also to identify evidence-based strategies for its prevention among adolescents. In summary, this methodological framework provides a solid foundation for analyzing the complex and multidimensional nature of adolescent suicidal ideation. Through a combination of literature analysis, theoretical synthesis, and comparison of international and national data, the study seeks to contribute to the development of effective psychological and social interventions aimed at reducing suicidal behavior among young people.

The main part

Suicide (lat. suicidium-suicide) is the act of a person consciously taking their own life. In adolescence, this behavior often appears impulsively. In such a situation, suicidal thoughts and actions are often seen as a form of asking for help or getting attention. The main causes of suicide: according to research by American psychologists K. Rogers and K. Silverman, suicide among children and adolescents is associated with many internal and external factors. Internal factors are psychological disorders: depression, anxiety, autism spectrum disorders, and other types of emotional instability. External factors-social difficulties: violence, bullying, family conflicts, parental divorce, difficulties in learning, and social adaptation. According to child psychiatrist Elisei Osin, suicidal thoughts can occur against the background of various life situations and mental states. He highlights the following causes: mental disorders (especially PTSD or adaptation disorders associated with stress conditions); emotional instability or mental illnesses of parents; physical or sexual abuse; the presence of suicide incidents in the family, among acquaintances or in society; difficulties in sexual orientation and gender identification and rejection by society; bullying (even if the teenager himself is the initiator of it); loss of a loved one or pet; forced relocation or

inability to adapt to a new environment; alcohol and drug addiction; difficulties with the law; loneliness and lack of opportunity to ask for help; access to weapons or means of suicide. A. S. Rakhimkulova and B.A.Rozanov, in his work" suicide and suicide risk: Biopsychosocial Synthesis," shows that simultaneous exposure to not only one, but also several provocative factors increases suicidal activity. Kazakova D. Yu.and Lapidus V. A., in their work "The Problem of teenage suicide in Modern Russia, they write that the emergence of suicidal behavior is associated with two main conditions: the presence of a psychotraumatic state; individual psychological features of the personality. Moreover, in the studies of Dmitrieva, Korolenko, and Levina, it was found that adolescents prone to suicide show a low assessment of their lives and a high readiness for self-destruction. Preventive measures and social psychological assistance. Prevention of suicide among adolescents is a multifaceted work. Its areas include: psychological assistance: systematic work of school psychologists and hotlines; family support: increasing the emotional connection of parents, developing a culture of the ability to listen; Public level: responsible dissemination of information in the media, promotion of positive patterns; in the education system: teaching life skills, organizing stress resistance trainings. At the same time, we should mention the role of a social worker. A social worker is a specialist who can identify psychological and social changes in a teenager's life promptly. Its main task is to identify dangerous character traits at an early stage and provide the necessary assistance. The social worker studies the child's living environment and comprehensively analyzes his family relationships, school status, and connections with peers. Based on this data, an individual work plan is developed and support is provided to a teenager in crisis. In addition, the Social Worker, together with parents, educators, and psychologists, conducts preventive conversations, trainings, and trust-based consultations. At the same time, the role of the teacher is an important factor. A teacher is a person who has a daily relationship with a teenager. The teacher may be the first to notice changes in the student's behavior, instability in his mood, or social isolation. Therefore, the sensitivity and psychological literacy of the teacher are of great importance. The teacher should create an environment that fosters relationships among students based on mutual respect, compassion, and trust. Improving the psychological climate within the school team, preventing bullying, and developing friendly relations are among the main social missions of the teacher. In addition, the teacher must teach students life skills, tolerance for difficulties, and the correct expression of their feelings. Next, we will focus on the role of the family. The family is the very first and most important social environment of a teenager. The love and support of parents form the basis of a child's psychological stability. If misunderstandings, harsh discipline, or indifference prevail in the family, the child will feel lonely and unnecessary. Therefore, parents should establish an open dialogue with their child, listen to their thoughts, and cultivate an attitude of trust. In this case, an emotionally favorable environment prevails in the family, and the teenager will be ready to ask for help without hiding his problem. The role of parents is not to control, but to guide the child through understanding and support. Joint preventive work. Suicide prevention is a common task for all members of society, not just one specialist. It is possible to achieve a productive result only when the social worker, teacher, and family representatives work together in contact. Joint preventive work includes measures such as conducting seminars with parents, organizing psychological training sessions at school, and referring individuals to hotlines and psychological assistance centers. Additionally, the development of life skills in adolescents enhances their ability to cope with difficulties and strengthens their self-esteem. The formation of positive life values, instilling a sense of responsibility, and explaining the meaning of one's life are among the most effective areas in Suicide Prevention.

Conclusion

The phenomenon of adolescent suicide is one of the most complex and pressing issues of our time, representing not only a psychological or medical problem but also a deep social and moral challenge. The results of the study confirm that suicidal ideation among adolescents arises from a combination of multiple factors - psychological, social, environmental, and even cultural. The problem cannot be viewed from a single perspective; instead, it requires an interdisciplinary approach involving psychology, pedagogy, sociology, and social work. Based on the analysis conducted, it can be concluded that the roots of suicidal behavior among adolescents lie in emotional instability, the experience of loneliness, and the absence of adequate support from significant adults. Depression, anxiety, and personality crisis form the internal psychological foundation of suicidal ideation, while external factors such as family conflicts, bullying, neglect, or lack of communication exacerbate this condition. These findings are consistent with the biopsychosocial model proposed by Rakhimkulova and Rozanov, which emphasizes that the interaction of several risk factors simultaneously leads to a high probability of suicidal behavior. An equally important finding of this research is that prevention must begin long before a crisis occurs.

Schools, families, and communities need to build a system of psychological and emotional support that allows adolescents to express their feelings safely, seek help, and develop self-regulation skills. The teacher's role is not

only academic but also social and emotional, creating a psychologically safe environment for students. Similarly, the family must act as a source of unconditional love, trust, and acceptance. When these key environments - school and family - work together, the risk of suicidal ideation decreases significantly. The study also highlights the crucial function of the social worker. As a mediator between the child, family, and community, the social worker plays a central role in identifying early signs of distress and providing timely assistance. Through continuous monitoring, counseling, and preventive education, social workers can foster the emotional stability of adolescents. Collaborative work among social workers, teachers, psychologists, and parents serves as a protective mechanism, helping adolescents adapt to life's challenges without resorting to self-destructive behavior. At the same time, society as a whole bears responsibility for the mental health of its youth. Public awareness campaigns, responsible media reporting, and access to professional psychological services are essential for reducing stigma around mental health and suicide. Adolescents should not be left alone with their pain; they must know that help is available, that their feelings are valid, and that life has value beyond temporary difficulties. The creation of crisis hotlines, school-based counseling programs, and national strategies for suicide prevention are concrete measures that can save lives. Moreover, the development of positive life values and the teaching of essential life skills, such as emotional regulation, communication, and stress management, are powerful tools in building resilience among young people. Adolescents who are taught to understand and express their emotions, maintain social connections, and find meaning in challenges are less likely to engage in suicidal behavior.

In conclusion, suicide prevention among adolescents should not be seen as the responsibility of one institution or specialist. It requires a collective effort - of the family, school, community, and government - to create an environment that nurtures emotional health, self-worth, and belonging. Every young life is valuable and deserves protection, care, and understanding. Ensuring psychological well-being is not only a matter of policy but a moral duty of humanity. Only through compassion, awareness, and united action can we reduce the rate of adolescent suicide and give every child a chance to live a whole and meaningful life.

REFERENCES

Abdigalieva, G. K. (2019). *Fundamentals of social work*. Kazakh University.

Beck, A. T. (1976). *Cognitive therapy and the emotional disorders*. Penguin Books.

Beisenova, M. T. (2020). *Psychology of adolescence and social adaptation problems*. Folio.

Duissenova, A. K. (2021). Suicidal behavior of adolescents: Study from a social point of view. *Journal of Society and Society*, 4, 67–74.

Erikson, E. (1996). *Childhood and society*. Progress.

Fromm, E. (2021). *The human heart: Psychological foundations of survival*. Translation Publishing House.

Joiner, T. (2005). *Why people die by suicide?* Harvard University Press.

Kasymova, A. Zh. (2024). Suicide in the system of psychological services: Ways to prevent it. *Journal of the World of Education and Science*, 3, 98–104.

Kozhakhmetova, K. Sh. (2018). *Fundamentals of psychology: A textbook*. Kazakh University.

Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2023). *Among teenagers: Methodological guidelines for suicide prevention*.

Mukasheva, R. A. (2021). *Fundamentals of social pedagogy and self-knowledge*. Orleu.

Nazarbayeva, S. A. (2022). Instilling confidence in life: Suicide among young people and ways to prevent it. *Journal of Psychology and Society*, 2(34), 45–52.

Public health and the health of the Republic of Kazakhstan are governed by the storage system code. (2020). Adilet.zan.kz. https://adilet.zan.kz

UNICEF Kazakhstan. (2022). *Youth mental health and suicide prevention report*. https://www.unicef.org/kazakhstan

World Health Organization. (2023). *Suicide prevention: Global health estimates*. https://www.who.int/publications

How we help in times of emotional distress: Distress-the psychological facet of social work

Aisha UKIBAYEVA
Karaganda National Research University named after E. A. Buketov, Faculty of Philosophy and Psychology, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: aisha.06.20@icloud.com ORCID: 0009-0000-1769-3438

Yerkenaz MERGEN
Karaganda National Research University named after E. A. Buketov, Faculty of Philosophy and Psychology, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: mergenerkenaz@gmail.com ORCID: 0009-0004-3599-046X

Aruzhan TOIMBEKOVA
Karaganda National Research University named after E. A. Buketov, Faculty of Philosophy and Psychology, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: aruka171106@icloud.com ORCID: 0009-0009-5401-4700

Abstract

In modern society, the emotional stability and psychological well-being of people are of particular importance. Factors such as an accelerated pace of life, social and economic difficulties, and information overload make many people emotionally depressed. In such situations, the ability of a social worker to provide psychological assistance plays a crucial role. In times of emotional distress, a person may feel lonely and misunderstood. Therefore, the primary task of a social worker is to listen attentively to a person, build trusting relationships, and promote the restoration of their internal resources. The report examines the psychological aspects of social work, with a particular emphasis on the importance of emotional support. The professional ethics, level of empathy, and communication skills of a social worker are analyzed as the primary means of providing emotional assistance. In addition, methods for coping with stress, ways to raise the client's self-esteem, and encouragement of positive thinking will be described. The goal is to identify ways to provide practical socio-psychological assistance in situations of emotional distress and contribute to the development of a culture of empathy in society. As a result of the study, it has been demonstrated that social work encompasses not only material support but also spiritual support.

Keywords: Emotional distress, Social work, Psychological assistance, Empathy, Stress, Social worker, Psychological stability, Professional ethics

Introduction

In modern times, social and economic changes in society have a direct impact on a person's psychological state. The professional duties of social workers, in particular, are often closely related to people's emotional stress, life difficulties, and psychological crises. Emotional stress is a violation of the mental balance of a person, a high level of stress and anxiety, and loss of vital meaning. It is at this point that the psychological aspect of Social Work plays an important role, as the social worker contributes to the restoration of the individual's internal resources by providing not only material assistance but also psychological support.

Method

In this report, qualitative research methods were employed to examine how social workers provide psychological support in cases of emotional distress. Methods of theoretical analysis, comparison, and control were used as the primary method. The study systematized approaches to empathy, active listening, motivational conversation, and emotional support. To analyze the psychological aspects of social work, the method of Case Analysis (Study of a specific situation) was employed, and an assessment of the situation of individuals facing various life difficulties was conducted from a social perspective. In this study, the methods of several well-known scientists were used to analyze how a social worker provides psychological assistance during emotional distress. First, the Carl Rogers method of empathic listening and Client-Centered Therapy was used. This approach enables you to understand a person's inner feelings and foster a trusting relationship. Secondly, Abraham Harold Maslow's theory of the hierarchy of needs was taken as a basis. He demonstrated that emotional distress arises when a person's

physiological, social, and spiritual needs are not met. Additionally, Albert Ellis' rational-emotive behavior therapy was employed, and strategies to redirect the client's negative thoughts toward more positive thinking were explored. Eric Homburger Erickson's theory of psychosocial development made it possible to determine a person's level of stress perception based on their age.

How we help in times of emotional distress: Distress-the psychological facet of social work

In modern society, emotional distress is a common social and psychological problem. Especially in people who find themselves in a difficult life situation, a feeling of stress is deeply felt. In such situations, the task of a social worker is not only to provide material assistance but also to delve into the inner world of a person and offer psychological support. The psychological aspect of social work, aimed at overcoming emotional stress, is closely related to the process of professional empathy, establishing trust, and restoring human resources. During emotional stress, a person loses control over his life and is given to despair, anxiety, and a feeling of loneliness. Firstly, a social worker needs to be able to assess the client's psychological state. For this, methods such as conversation, observation, and testing are used. Through such approaches, a specialist will be able to identify the main problem of a person, the source of stress, and its impact. An important aspect of psychological care is empathy. The social worker must put themselves in the client's shoes and try to understand their feelings. This creates a relationship of trust between the client and the specialist. Through empathy, a person does not feel alone; on the contrary, they feel that there is someone who understands and supports their situation. The next important aspect is active listening. The social worker listens attentively to the client, without interrupting or evaluating them. This method helps reduce internal tension and provides psychological relief. In addition, the specialist asks the right questions and directs the client to a deep understanding of his problem. The motivational counseling approach is also practical in overcoming emotional distress. Through this method, an increase in the client's confidence in their own strength and a reevaluation of life goals are achieved. The specialist helps the client to see his potential, as a result of which interest in life reawakens in a person. The psychological aspect of social work is not limited to individual counseling. Group therapy, art therapy, training, and psychological training games also give effective results. These techniques enable you to externalize the client's emotions and establish new social connections.

Additionally, the social worker must take an individualized approach to each client. This is because each person has a unique cause of emotional distress and a distinct perception of it. Therefore, it is essential to consider cultural, social, and personal factors when assisting. Emotional distress is the spiritual weakening of a person under the influence of long-term stress, anxiety, or psychological pressure. In such a situation, a person may feel lonely, misunderstood, or lose interest in life. At this point, the social worker's professionalism and empathetic capacity are evident. In the process of providing emotional assistance, a social worker can primarily use the techniques of empathic listening and Client-Centered Therapy, as developed by K. Ransom Rogers. Rogers said that it is necessary to gain trust by understanding a person's inner feelings and accepting them without criticism. This approach allows the client to feel free and safe.

Additionally, A. H. Maslow's theory of the hierarchy of needs holds an important place in social work. Maslow argued that if a person's physiological, social, and spiritual needs are not met, they can fall into a state of emotional distress. Therefore, the social worker must identify the needs of a person that are not being met and organize assistance in this direction. Albert Ellis's rational-emotive behavior therapy (REBT) is also an effective method for social work. Ellis suggested that to correct a person's emotions, it is first necessary to change their way of thinking. For example, if a depressed person believes in himself that "I do not need anyone," the social worker will prove that this idea of his is unfounded and help him develop a positive attitude.

Additionally, Eric Erikson's theory of psychosocial development suggests that individuals experience distinct emotional crises at various stages of development. The social worker, taking into account these features, can tailor the type of assistance to the person's age, life experience, and psychological state. The ideas of these scientists, combined, form the scientific basis of the psychological direction of social work. Approaches such as empathy, active listening, motivational interviewing, and fostering an atmosphere of trust can help reduce a person's stress and restore their self-confidence.

Methods and specifics of application

Within the framework of this topic, qualitative research methods were employed, including theoretical analysis, comparison, and control. Based on the works of scientists and practical examples, approaches to providing psychological assistance by a social worker have been systematized. Empathic listening, establishing a reliable connection with the client, and directing positive thinking have been identified as the most effective techniques.

Additionally, real-life situations were analyzed using the case study method, and effective ways of providing social assistance were examined.

Results and analysis

The study found that in situations of emotional distress, the role of the social worker is not limited to providing advice or information. He is a therapist of the human soul, a person of trust and support. By applying the theories of scientists in practice, a social worker can help alleviate the client's emotional state and increase their interest in life. An empathetic attitude and sincere sympathy for the person will strengthen the client's sense of self-esteem. System of psychological and social support in Kazakhstan (scientific analysis)

The system of psychological and social support in the Republic of Kazakhstan is a comprehensive network of institutional and professional services designed to maintain the psychological well-being of citizens, provide professional assistance to individuals in challenging life situations, and facilitate their social integration. Currently, the main direction of the country's social policy is to create conditions for improving the psychological stability, social well-being, and quality of life of individuals. The provision of psychological assistance and social support in this direction is carried out through interaction among the state, non-governmental organizations, and professional associations. The system of psychological support is structured in a multi-level hierarchy. It includes specialized institutions in the areas of health, education, and social protection, as well as crisis centers, hotlines, and online platforms. Each structure has its own specific characteristics and target audience. Firstly, psychological assistance in healthcare is provided through psychotherapy, psychiatry, and medical and social rehabilitation services. Work in this direction is aimed at restoring a person's mental health, preventing stress and emotional disorders. The collaboration of psychologists and social workers in medical and social institutions enables comprehensive patient rehabilitation. Secondly, the Institute of Psychological Support is widely developed in the education system. Teachers-psychologists work in schools and colleges, studying the emotional and social adaptation of schoolchildren and students, and carrying out work aimed at correcting difficulties in their behavioral and personal development. In higher education, psychological counseling centers help students address problems related to stress, motivation, self-esteem, and Personality Crises. Thirdly, the system of psychological support in the field of social protection is implemented based on the laws of the Republic of Kazakhstan, "on social protection of the population" and "On Special Social Services". In social service centers, psychologists, social workers, and consultants collaborate to provide support to individuals facing challenging life situations. In such centers, citizens receive comprehensive support from a psychological, legal, and material perspective. The most important component of psychological and social support in Kazakhstan is crisis centers and adaptation institutions. These organizations provide emergency and temporary assistance to abused women and children, orphans and persons left without parental care, and citizens experiencing domestic difficulties. In such institutions, clients are offered psychological therapy, social rehabilitation, legal advice, and professional adaptation programs. Currently, the system of hotlines and online psychological services is expanding. For example, the unified hotline "111", as well as hotlines "150" and "141 ", provide citizens with round-the-clock psychological and social assistance.

Additionally, "Trustline.kz", "Psiholog.kz", and "Komek.kz" online platforms offer citizens the opportunity to consult remotely. These services enhance the accessibility of psychological support in the digital realm. The effective functioning of the system of psychological and social support directly depends on the professional training of specialists. Therefore, at present, special attention is paid to the quality of training for professional personnel in the specialties of "Social Work", "Psychology", and "Defectology" in higher educational institutions. Additionally, regular seminars and training sessions are held to enhance the professional skills of social workers and psychologists. The development of the system of psychological support at the state policy level is reflected in the "Concept for the development of social services in the Republic of Kazakhstan until 2025". This document defines one of the primary tasks as enhancing the quality of psychological assistance and social services, expanding service availability, and promoting the psychological well-being of citizens. In general, the system of psychological and social support in Kazakhstan is currently developing in accordance with the principles of a social state. It is based on a human-oriented, humanistic nature and an inclusive approach. The primary objective of this system is to empower every citizen as an active participant in society by safeguarding their psychological well-being and enabling them to overcome life's challenges.

Conclusion

Emotional stress is a complex phenomenon that disrupts a person's mental balance, affecting the quality of life and social adaptation. In such situations, the help of specialists in social work plays a crucial role, as they not only provide social support but also delve into a person's inner world and contribute to the stabilization of their spiritual state. The psychological assistance provided in times of emotional distress is based on trust, understanding, empathy, and morality. The social worker shares the client's worries and helps him adapt to his situation, directs him to regain a sense of self-esteem, and has a positive outlook on life. Active listening, cognitive reassessment, relaxation techniques, and motivational support approaches are widely used in this process.

Additionally, the professional and emotional stability of the social worker is crucial. This is because a professional who cannot control his emotions cannot relieve the stress of others. Therefore, for employees in the social sphere, compliance with professional restrictions, working under supervision, and engaging in self-development are fundamental aspects of professional ethics. Increasing the importance of psychological assistance and social support in society today is a crucial condition for enhancing human life, promoting peace of mind, and fostering social harmony. Assisting individuals in times of emotional distress is one of the most delicate and responsible areas of social work. Every kind word, sincere care, and understanding can make a big difference in a person's life. Therefore, the profession of a social worker is not just a profession, but an expression of goodness and kindness that comes from the human heart.

REFERENCES

Ellis, A. (2010). *Rational and emotional narrative therapy: Principles and practices* [*Rational Emotive Behavior Therapy: It Works for Me—It Can Work for You*]. Institute of Public Research. (Original work published 2004)

Erickson, E. H. (1996). *Children and society* [*Childhood and Society*]. Lan. (Original work published 1950)

Maslow, A. G. (2008). *Motivation and personality* [*Motivation and Personality*]. Peter. (Original work published 1954)

National Association of Social Workers. (2023). *Standards for social work practice with clients experiencing emotional distress*. Retrieved November 9, 2024, from https://www.socialworkers.org/Practice/Behavioral-Health/Standards-for-Social-Work-Practice-with-Clients-Experiencing-Emotional-Distress

Nurgalieva, S. A. (2021). *Professional ethics of a social worker and approaches to psychological support*. Bolashak Publishing House.

Rogers, K. R. (2007). *A person's personality: Examining psychotherapy* [*On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*]. Eksmo. (Original work published 1961)

World Health Organization. (2022, June 17). *Mental health: Strengthening our response*. Retrieved November 9, 2024, from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response

Zhusupova, A. (2020). *Theory and practice of social work*. Kazakh University Publishing House.

Academic partnerships for sustainable development in Georgian Higher Education

Aleksandra LATARIA
Doctor of Social Sciences, Invited Lecturer, Sinologist, Georgia
E-mail: sandralataria@gmail.com *ORCID: 0009-0003-4712-6903*

Abstract

Sustainable development has become a central priority for higher education systems worldwide. To achieve this, they need new ideas and strong cooperation. In Georgia, universities are also moving in this direction, working to bring sustainability into their teaching, research, and daily activities.

Partnerships between universities, both local and international, play a key role in this process. Institutions can share knowledge, create new programs, and support innovative research by working together. Collaboration also helps overcome challenges such as limited resources and makes connecting education with the United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs) easier.

Examples from Georgia show that universities can improve study programs, give students more opportunities, and engage more actively with their communities when they join forces. Building wider academic networks, both inside the country and abroad, is essential for making sustainability a natural part of higher education.

This experience also offers valuable lessons for policymakers and university leaders who want to make higher education more relevant, future-oriented, and socially responsible.

Keywords: Academic Partnerships, Sustainable Development, Internationalization, Innovation in Education, Collaboration, Intercultural Cooperation

Introduction

The first modern university in Georgia, Tbilisi State University, was founded in 1918 and remains the country's largest and most prestigious institution. Public Universities are funded and supported by the government. They tend to have larger campuses, more research facilities, and broader academic programs. Examples include Tbilisi State University, Georgian Technical University, and Batumi Shota Rustaveli State University.

Private Universities rely mostly on tuition fees and private funding. They are usually smaller, more flexible, and quicker to adopt new programs or teaching methods. Popular private universities include Free University of Tbilisi, Georgian American University, Caucasus University, International Black Sea University, and Grigol Robakidze University. Many private universities focus on business, technology, and international cooperation.

Sustainable development has become a top global priority in recent years, shaping how governments, institutions, and organizations work together. Universities are seen as key players in this process because they educate future leaders, create research-based solutions, and engage actively with their communities.

The United Nations' 2030 Agenda and its 17 Sustainable Development Goals (SDGs) highlight the important role of higher education in solving complex challenges that cross borders and disciplines.

Partnerships between universities, both local and international, are essential to this mission. They allow institutions to share knowledge, strengthen skills, and carry out joint research that would be difficult to achieve alone. These partnerships also support interdisciplinary work, build stronger institutions, and open new ways of integrating sustainability into higher education.

In the Georgian Republic, located in Europe**,** universities are still in the early stages of this journey, but important progress is underway. Institutions are reforming curricula, aligning research with global needs, and engaging with local communities. At the same time, challenges remain: limited resources, uneven institutional capacity, and insufficient cooperation among universities or with international partners.

This paper explores how academic partnerships can drive sustainable development in higher education in Georgia. It examines how collaboration within the country and through international networks can encourage curriculum reform, enhance research, and support policies that reflect the SDGs. By analyzing current practices, addressing barriers, and highlighting successful models, the study offers insights and recommendations for strengthening the role of higher education in building a sustainable future.

Methodology

This study uses a qualitative research approach to explore how academic partnerships can support sustainable development in higher education in the Georgian Republic. A qualitative method was chosen because it allows us to look more closely at institutional practices, policies, and cooperation initiatives — things that cannot be fully explained through numbers alone.

We applied a multiple case study approach**,** focusing on several Georgian universities already involved in sustainability projects and partnerships. This approach made it possible to study their experiences and strategies in depth.

Data collection came from three primary sources:

Comparative Analysis: Private vs. Public Universities in Georgia

Academic partnerships are now seen as essential to bring sustainable development into higher education. However, the way these partnerships work can be very different in private and public universities in Georgia, mainly because of differences in their missions, resources, and policy settings.

Institutional Mission and Autonomy

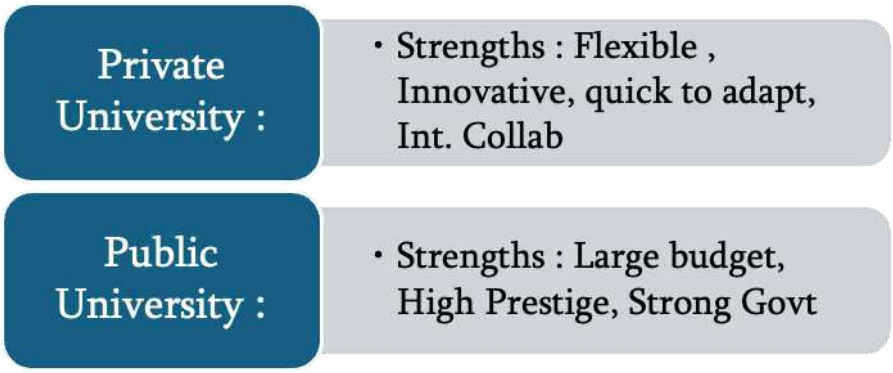
Private universities in Georgia usually enjoy more freedom in decision-making and can adapt more quickly to global developments. Their business-oriented mindset opens them to creative collaborations with international institutions, companies, and non-governmental organizations. However, lower visibility and prestige can sometimes limit their impact compared to long-established public universities.

Public universities, in contrast, benefit from stronger government support, long-standing reputations, and broader access to state and international funding. Nevertheless, complex administrative systems and slower management processes can make it more difficult for them to implement new sustainability programs quickly.

Financially, private universities often face challenges, as they rely mainly on tuition fees and have limited access to research funding. These constraints make it difficult for them to run large-scale sustainability initiatives without external assistance. For these institutions, partnerships are not just helpful—they are often essential. Collaborating with others can provide opportunities for grants, joint programs, and stronger institutional capacity.

Public universities enjoy larger budgets, government funding, and access to international research networks. This allows them to launch broader sustainability projects independently. However, their relative financial security can sometimes reduce the drive for innovation and adaptability that often characterizes private universities.

Public universities lead in resources, scale, and international recognition, whereas private universities bring flexibility, agility, and a strong focus on international collaboration. Even with fewer resources, private institutions compensate with a strong motivation to innovate and remain competitive. Strengthening both sectors through supportive policies and strategic partnerships is essential for developing Georgia's balanced and sustainable higher education system.

CONCLUSIONS

This paper examined the role of academic partnerships in advancing sustainable development within higher education in the Georgian Republic, with particular attention to private universities. The findings show that, although public universities dominate resources, research capacity, and international recognition, private universities bring unique strengths.

Their flexibility, entrepreneurial mindset, and openness to global cooperation allow them to respond quickly to emerging priorities such as the United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs).

The study argues that progress toward sustainable development in Georgian higher education requires a more balanced and inclusive partnership model. Stronger collaboration between private and public universities, international networks, and civil society is essential. Such cooperation would not only build institutional capacity but also bring Georgia's higher education system into closer alignment with global sustainability agendas.

REFERENCES

A Comparative Study of Students' Perception in Public and Private Universities in China. (2020). Compares student perceptions of public versus private universities' sustainability. Useful for comparative analysis.

Badrakhan, S. S. E. (2022). *The role private universities play in achieving academic sustainability* examines how private universities contribute to sustainability through academic, research, and political dimensions.

Digital Transformation of Higher Education in Georgia: Challenges and Opportunities — A recent conference paper on how digitalization helps/hinders HEIs in Georgia, relating to modernization, quality, and connecting education to need.

Faculty of Sustainable Mountain Development, Georgian Technical University — a case example of transdisciplinary education and sustainable development applied to Georgia's mountainous regions.

Leal Filho, W., et al. (2023). *Mapping universities-communities partnerships in the implementation of the SDGs* — this paper looks at how universities and local communities collaborate for sustainability.

Review of Studies on Sustainability of Public-Private Partnerships. (2025). A study offering guidance for practitioners and researchers on how PPPs (public-private partnerships) help in sustainable development in higher education.

RiHEI – Responsible and Impactful Universities as Sustainable Growth and Enterprise Catalysts in Georgia — project description about transforming the HEI ecosystem, youth entrepreneurship, innovation, inclusion, etc.

Sustainability Practices at Private Universities. (2020). An analysis of how private universities manage sustainability in campus operations, curriculum, and governance contrasts with public institutions.

The Unified National Strategy of Education and Science of Georgia for 2022-2030 (action plan 2022-2024) — Government of Georgia, outlines national policy with pillars such as Quality, Equity, Good Governance, inclusion, financing, etc.

The important role of capital policy and good corporate governance for an appropriate dividend policy in property and real estate companies

Ana KADARNINGSIH
University of Diponegoro, Faculty of Economics and Business, Management Department, Semarang, Indonesia
E-mail: anakadarningsih@students.undip.ac.id *ORCID: 0000-0003-1382-8299*

Harjum MUHARAM
Professor, University of Diponegoro, Faculty of Economics and Business, Management Department, Semarang, Indonesia
E-mail: harjummuharam@lecturer.undip.ac.id *ORCID: 0000-0002-4627-9997*

Irene RINI DEMI PANGESTUTI
Doctor, University of Diponegoro, Faculty of Economics and Business, Management Department, Semarang, Indonesia
E-mail: irenerinidp@lecturer.undip.ac.id *ORCID: 0000-0003-3008-0972*

Abstract

Dividend policy is a company tactic that businesses use to determine how much of the company's profits will be distributed to investors or shareholders as dividends and how much of the profits the company will retain to fund its operations. Dividend policy plays a crucial role, as companies that regularly distribute dividends or a portion of their profits to investors are often considered to have a high reputation and excellent financial performance, while also demonstrating attention to their investors' interests. This research aims to analyze variables such as capital policy, good corporate governance, and investment opportunities. The research objects in this research are 93 property and real estate companies listed on the Jakarta Stock Exchange for the period 2022 to 2024. The sample for this research is 54 property and real estate companies that publish complete financial reports from 2022 to 2024. The data in this research consist of 162 observations, processed using EViews Version 13. The research results indicate that capital policy and effective corporate governance can significantly impact the dividend policy of property and real estate companies. Meanwhile, investment opportunities have not had a significant impact on the dividend policies of property and real estate companies. This demonstrates that effective management and external capital policies can yield dividend policies that are precisely aligned.

Keywords: Capital Policy, Good Corporate Governance, Investment Opportunity, Dividend Policy

INTRODUCTION

Every company needs assets to support operations and also needs funding. Funds are managed through financial management, which includes planning, analysis, and financial control. Financial managers have two primary tasks: finding and utilizing funds. Investors are interested in participating in the capital market because of the possibility of earning a significant income, both from dividends and capital gains (an increase in share prices). A dividend increase is often seen as a sign of a company's future success, while a payout decrease may be viewed in the opposite light. However, investment also entails risk and uncertainty, so investors require relevant financial information to make informed decisions (Nurmalasari & Prayoga, 2022).

Several factors are necessary to attract investors to invest their funds in a company. These factors include dividend policy, investment opportunities, capital policy, and good management. Dividend policy plays a crucial role, as companies that regularly distribute dividends are often regarded as having a high reputation and excellent financial performance, while also demonstrating a commitment to the interests of their investors (Dini & Rikumahu, 2023). Not all companies distribute dividends; only companies that make a profit can distribute them. However, there are also companies that, despite earning profits, still choose not to pay dividends. Companies must consider future growth plans and business continuity when determining the amount of dividends to distribute (Putri et al., 2020).

Apart from that, good management or good corporate governance is an attractive factor for investors to invest their capital in a company. Effective management can be evident in a manager's share ownership. Managerial ownership is a situation in which managers also act as shareholders, as they hold a stake in the company's capital structure. This creates harmony between the interests of managers and shareholders, thereby minimizing conflicts between the two. Additionally, this ownership plays a role in preventing opportunistic actions by managers and

serves as a form of reward or motivation for their performance. The level of managerial ownership is measured based on the percentage of shares owned by the manager of the total shares outstanding (Sari & Wulandari, 2021).

The next factor that can attract investors to invest their capital is the number of investment opportunities a company can undertake. This investment opportunity can be seen from the company management's ability to formulate a set of investment opportunities or investment opportunity costs (IOS). Because investment activity is often not easily observed, IOS is used as an indicator for making investment decisions (Chernova et al., 2024). As a result, measurements are needed using various factors that can be categorized. IOS also plays a role in determining the company's future growth potential. Investment opportunities reflect the extent to which a company has the opportunity to develop its investments, which is greatly influenced by the funding choices made by the company for its long-term interests (Mawarda et al., 2024). Apart from that, IOS is an investment option that combines existing assets with future investment potential. IOS plays an important role in business. IOS will influence the company's value. This is because IOS offers investment options from the perspective of managers, owners, investors, and business creditors (Dharmawan & Riza, 2019).

The final factor that investors consider when making investment decisions is capital policy. Capital policy refers to a company's consideration in determining the amount of capital to run its business. The choice of capital is based on internal capital, also known as own capital, as well as external capital from debt to third parties. Measuring capital policy is usually done by comparing the amount of debt with the amount of company capital. The greater the capital obtained, the higher the profits, resulting in a higher dividend distribution. The amount of capital owned will reflect the amount of capital that has been invested in the company (Noviyana & Rahayu, 2021). As a result, investors will view a company favorably if it achieves stability and strong profitability. This can be explained by the fact that companies with larger and more established capital will be able to pay dividends automatically (Sudiartana & Yudantara, 2020).

According to Jensen & Meckling (1976), agency theory posits that a contract exists between one or more parties (the principal) and another party (the agent) to carry out work that is beneficial to both parties. This contract involves transferring decision-making authority to the agent. In this case, the agent refers to management, while the principal is the shareholder. In an effort to achieve the company's goal of maximizing shareholder welfare, the potential for agency problems remains. Agency problems arise when a conflict of interest occurs between managers, who represent shareholders, and the shareholders themselves. This conflict arises from a separation between the party that runs the company's operations and the party that owns the company (Giroth et al., 2024).

The differences in interests between management and investors make this policy crucial in company decision-making. Management tends to choose retained earnings to support company growth, while investors prefer profit sharing in the form of dividends. Dividend policy is a decision made by company management regarding determining the form of profit distribution to shareholders, whether in the form of cash dividends, stable dividends, stock dividends, stock splits, or cancellation of outstanding shares. This policy aims to increase the welfare and trust of shareholders (Dini & Rikumahu, 2023). Dividends distributed to share holders can take three forms, namely cash dividends which are most commonly given in the form of money according to the number of shares owned, dividends in the form of assets other than cash such as shares of other companies or manufactured goods, and share dividends paid in the form of additional shares from the company, either similar or different from those already owned (Ningrum, 2022). Dividend policy can be measured by comparing the total dividends paid to investors with net profit (Safitri & Kadarningsih, 2025).

Capital policy determines the capital structure of the company. Capital structure refers to a company's long-term financial position and is measured by comparing its long-term debt and equity capital. Dividend policy refers to the rules a company implements for distributing profits to its investors. The amount of profit the company provides to shareholders can affect retained earnings. Trade-off Theory describes companies preferring external funds, such as debt, as a source of funding. This can also lead to higher share prices, as a situation where the company can optimize its debt and capital for business profits increases the company's value. In measuring capital policy, this research uses a comparison formula between the amount of debt and the company's total capital or equity (Debt to Equity Ratio). Based on the description above and reinforced by research conducted by Nurhayati et al. (2020), it is stated that capital policy can influence a company's dividend policy. Several studies have found that capital structure has a positive impact on dividend policy, as companies with greater capital are better able to distribute dividends. The research results of Rosella & Syah (2022), Yunisari & Triyonowati (2021), and Yanti et al. (2025) show that capital adequacy and profitability have a positive relationship with dividend policy. The first hypothesis in this research is:

First hypothesis: Capital policy has a significant positive effect on the company's dividend policy

The Investment Opportunity Set describes the investment opportunities a company has, which enable the company to generate profits or achieve a high rate of return in the future. This is reflected in the increase in company assets and equity (Munawar & Indrawan, 2024). The Investment Opportunity Set describes the existence of various investment choices that a company can undertake in the future, enabling the company to make informed investment decisions through a combination of assets currently owned (such as property) and future investment opportunities (Nurmalasari & Prayoga, 2022). Investment opportunities can be measured using the market-to-book value equity formula based on price, while the ratio of capital expenditure to book value of assets is used to calculate investment opportunities based on investment (Al Malik & Kadarningsih, 2023). This research employs the Market-to-Book Value Equity (MBVE) formula, which involves comparing the number of outstanding shares multiplied by the closing share price to the company's total capital (Al Malik & Kadarningsih, 2023).

Companies with high investment opportunities tend to distribute low dividends. This is due to management's view that these funds are better utilized as retained earnings to support the company's sustainability, in line with the agency theory perspective. According to Brigham and Houston (2011), companies that have many profitable investment opportunities usually set a low dividend payout ratio. Conversely, if investment opportunities are limited, companies tend to increase their dividend payout ratio (Putri et al., 2020). Research by Putri et al. (2020) and Mawarda et al. (2024) indicates that IOS negatively impacts dividend policy. The second hypothesis in this research is:

Second hypothesis: Investment opportunities have a significant adverse effect on dividend policy

Good Corporate Governance is a series of processes, habits, policies, rules, and agencies that influence the direction, management, and control of a company. Good corporate governance also covers the stakeholders involved, as well as the company's management objectives. A series of structural processes used to manage and direct or lead businesses and enterprises to increase company values and business continuity (Wijayanti & Dewi, 2025). The level of managerial ownership is often a measure of good corporate governance. Managerial ownership refers to the ownership of company shares by management. This research is based on agency theory, which explains the relationship between the owner (principal) and the manager (agent), where the owner delegates authority to the manager to manage the company. However, differences in interests can give rise to conflicts and agency costs, namely the costs associated with ensuring that managers act according to the contract. Managerial ownership plays an important role because the larger the portion of shares owned by management, the smaller the potential for conflicts of interest. This is because managers, as shareholders, will be more motivated to make decisions that align with the interests of other shareholders. Sari & Wulandari (2021) and Dini & Rikumahu (2023) found that managerial ownership has a positive effect on dividend policy. Thus, the third hypothesis in this research is:

Third hypothesis: Good Corporate Governance has a significant positive effect on dividend policy

The primary objective of this research is to examine the factors that influence the provision of returns to investors who invest their capital through dividend policy. There are three specific research objectives. The primary objective is to investigate how the company's capital policy influences the distribution of dividends to investors through its dividend policy. The second objective is to assess the extent to which investment opportunities influence the distribution of dividends to investors through dividend policy. Meanwhile, the ultimate objective is to examine the impact of effective corporate governance and managerial ownership on dividend policy for investors.

Method

This research employs a quantitative approach, relying on statistical methods to collect and analyze numerical data. This approach is based on mathematical models and relevant theories to measure and evaluate various interrelated variables. The quantitative approach is a process of investigating social problems, which involves testing theories through the analysis of specific variables. These variables are expressed in numerical form and analyzed statistically. In this research, the analysis focuses on the influence of capital policy, investment opportunities, and good corporate governance on managerial ownership, IOS, and company size on dividend policy in property and real estate companies listed on the Indonesia Stock Exchange for the period 2022 to 2024. In this research, four variables are used. There are three independent variables, namely capital policy, investment opportunities, and good corporate governance. Meanwhile, the dependent variable is dividend policy.

In this research, the population consists of 93 property and real estate companies listed on the Jakarta Stock Exchange for the period from 2022 to 2024. The sample for this research is 54 property and real estate companies

that publish complete financial reports from 2022 to 2024. The data in this research consist of 162 observations, processed using EViews Version 13.

This research employs a quantitative approach, which relies on statistical methods to collect and analyze numerical data, incorporating mathematical models and relevant theories to measure and evaluate various interdependent variables. Panel data test methods are typically used to analyze data in EViews, such as the Common Effect Model (CEM), Fixed Effects Model (FEM), and Random Effects Model (REM). Apart from that, this research employs the Chow test (Likelihood Ratio Test), which is used to determine whether the Common Effect Model or the Fixed Effect Model is more appropriate. The next test uses the Hausman test to choose between the Fixed Effect Model and the Random Effect Model, and the Lagrange Multiplier (LM) test (LM Breusch-Pagan Test) is used to decide between the Common Effect Model and the Random Effect Model.

FINDINGS

Panel Data Analysis

This panel data analysis aims to investigate the impact of independent variables, namely capital policy (X1), investment opportunities (X2), and good corporate governance (X3), on dividend policy (Y) in property and real estate companies listed on the Indonesia Stock Exchange for the period 2022-2024. The data used are panel data, which combine time series data (over 3 years) and cross-sectional data (from 54 companies). Therefore, the analysis technique employed is panel data regression. To process this data, researchers utilized EViews version 12 software, which has strong capabilities in efficiently and accurately managing panel data.

The steps in panel analysis include the Chow test to determine the best model between Common Effect and Fixed Effect, and the Hausman test to determine whether the best model is Fixed Effect or Random Effect. After the best model is selected, it proceeds to interpret the regression coefficient, parameter significance, and the coefficient of determination (R^2) value, and conducts simultaneous and partial testing. This analysis is expected to provide an empirical picture of the extent to which the three independent variables can explain variations in dividend policy in property and real estate companies, serving as a basis for consideration for financial managers, investors, and academics in understanding the determinants of dividend policy in the Indonesian capital market.

Chow Test

Testing was carried out by comparing the F-statistic values from the estimation results of the two models (CEM and FEM). If the probability value (p-value) of the F-statistic is <0.05, it means that the Fixed Effect model is better than the Common Effect. However, if the p-value is ≥ 0.05, then the Common Effect is considered to represent the panel data adequately. Chow test results can be seen in Table 1 below:

Table 1. Chow Test Results

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: Untitled
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	4.344119	(47,727)	0.0000
Cross-section Chi-square	176.846563	43	0.0000

Based on the Chow test results in Table 1, which are displayed using the Redundant Fixed Effects Test, the F-statistic value is 4.344119 with a probability value of 0.0000, and the Chi-square is 176.846563 with a probability of 0.0000. This probability value, which is far below the 5% significance level, indicates that the Fixed Effect model is statistically better than the Common Effect model. Thus, there are significant differences between companies in this panel data; therefore, the most appropriate model to use at the next stage is the Fixed Effects model.

Hausman Test

Once it is known that the Fixed Effect model is more appropriate than the Common Effect based on the Chow Test, the next stage is to carry out the Hausman Test. The Hausman test aims to determine which model is more suitable for use, between the Fixed Effects Model (FEM) and the Random Effects Model (REM), in the context of panel data. If the Hausman test results produce a p-value < 0.05, then the Fixed Effect model is more appropriate to use. However, if the p-value ≥ 0.05, then the Random Effect model is more appropriate to choose. The results of the Hausman test can be seen in Table 2 below:

Table 2. Hausman Test Results

Correlated Random Effects - Hausman Test
Equation: Untitled
Test cross-section random effects

Test Summary		Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random		3.327217	3	0.2110
Cross-section random effects test comparisons:				
Variable	Fixed	Random	Var(Diff.)	Prob.
Capital policy	0.216405	0.137218	0.081505	0.2033
Investment opportunity	0.671978	-0.349187	4.343875	0.3490
Good corporate governance	-1.229334	0.725825	5.128335	0.2334

Based on the Hausman Test results displayed, the Chi-Square Statistics value is 3.327217 with degrees of freedom (df) = 3 and a probability value of 0.2110. This probability value is much greater than 0.05, indicating that the Random Effect model is the most appropriate choice. The Random Effect model is also considered capable of better representing the general characteristics of the population of property and real estate companies in the 2022–2024 period.

Lagrange Multiple Test

Once it is known that the Random Effect model is more appropriate than the Fixed Effect based on the Hausman Test, the next stage is to carry out the Lagrange Multiplier (LM) Test. This test is used to determine whether the Random Effect model is more suitable for use than the Common Effect model in panel data analysis. The LM test was developed by Breusch and Pagan and is used mainly when we are still in the early stages of model selection, specifically for comparing the Common Effect Model (CEM) with the Random Effect Model (REM). If the results of the Lagrange Multiplier test show a p-value < 0.05, it can be concluded that the Random Effect model is more appropriate to use. Conversely, if the p-value ≥ 0.05, then the Common Effect model is a more appropriate choice. The following results of the Lagrange Multiplier test can be seen in Table 3 below :

Table 3. Lagrange Multiplier Test Results

Lagrange Multiplier Tests for Random Effects
Null hypotheses: No effects
Alternative hypotheses: Two-sided (Breusch-Pagan) and one-sided
(all others) alternatives

	Test Hypothesis		
	Cross-section	Time	Both
Breusch-Pagan	69.31282	0.157710	59.14205
	(0.0000)	(0.6913)	(0.0000)

Based on the results of the Lagrange Multiplier (LM) test, as shown in Table 3, it is known that the Breusch-Pagan statistical value is 59.14205 with a p-value of 0.0000. Because the p-value <0.05, the Random Effect model is more appropriate to use than the Common Effect model.

Results of Panel Data Regression Analysis with Random Effect Model (REM)

After conducting the Hausman test and the Ragrange Multiplier test and obtaining the decision that the Random Effect (REM) model is the appropriate model, a panel data regression estimation was carried out using the REM method using EViews software. The estimation was carried out on the independent variables Capital Policy (X1), Investment Opportunity (X2), and Good Corporate Governance (X3) against the dependent variable Dividend Policy (Y) with the following results :

Table 4. Results of Regression Analysis with Random Effect Model (REM)

Dependent Variable: Dividend Policy
Method: Panel EGLS (Cross-section random effects)
Sample: 2022 2024
Periods included: 3
Cross-sections included: 54
Total panel (balanced) observations: 162
Swamy and Arora estimator of component variances

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3.635294	13.58374	0.310571	0.7120
Capital Policy	0.062718	0.096687	0.769382	0.0328
Investment Opportunity	-0.287091	2.727923	-0.167811	0.8929
Good Corporate Governance	0.892425	0.591142	1.397204	0.0415

Based on Table 4, it can be seen that the capital policy variable has a coefficient of 3.635294 with a p-value of 0.0328 (<0.05), which means that capital policy has a significant and positive effect on dividend policy. The coefficient of the investment opportunity variable is -0.287091, with a p-value of 0.8929 (>0.05), indicating that investment opportunity does not significantly affect dividend policy. Meanwhile, good corporate governance has a coefficient of 0.892425 with a p-value of 0.0415 (<0.05), indicating that good corporate governance has a positive and statistically significant effect on dividend policy.

RESULTS/CONCLUSION

Based on the results of the regression analysis using the Random Effects Model (REM) approach, only two variables can positively and significantly influence dividend policy: capital policy and good corporate governance. This means that an appropriate capital policy and good corporate governance can enhance the effectiveness of an established dividend policy. Meanwhile, the investment opportunity variable cannot influence the dividend policy established by property and real estate companies. This demonstrates that effective management and external capital policies can yield dividend policies that are precisely aligned.

Future research could utilize an investment opportunity that incorporates a composite measurement of several proxies. Additionally, other independent variables such as company size, sales ratio, activity ratio, and stock price could be used to influence dividend policy. Further research could extend the data period to five years, thus increasing the amount of data analyzed. This would enable independent variables to have a significant influence on dividend policy. Future research could also use other research subjects, such as food and beverage companies, insurance companies, pharmaceutical companies, or other manufacturing companies.

REFERENCES

Al Malik, F. A., & Kadarningsih, A. (2023). IOS (Investment Opportunity Set) sebagai variabel utama peningkatan nilai perusahaan. *Jurnal Akuntansi, Ekonomi Dan Manajemen Bisnis, 3*(1), 19–29.

Chernova, N., Serhiienko, O., Bril, M., Bilotserkivskyi, O., & Kochorba, V. (2024). Investigation of modern investment opportunities in the cryptocurrency market: An optimization approach. *Intellectual Economics, 18*(1), 80–105.

Dharmawan, B., & Riza, F. (2019). Pengaruh Investment Opportunity Set terhadap nilai perusahaan dengan mediasi kebijakan deviden [Studi empiris pada emiten yang tergabung dalam index LQ45]. *Business Management Journal, 15*(1).

Dini, F. A., & Rikumahu, B. (2023). Pengaruh kepemilikan manajerial, komisaris independen, kinerja keuangan dan non debt tax shield terhadap kebijakan dividen. *Jurnal Ilmiah Manajemen, Ekonomi, & Akuntansi (MEA), 7*(2), 1695–1714.

Giroth, F. K., Budiarso, N. S., & Korompis, C. W. M. (2024). Pengaruh siklus hidup, profitabilitas, utang, dan ukuran perusahaan terhadap kebijakan dividen pada perusahaan indeks LQ45 di Indonesia. *Riset Akuntansi Dan Manajemen Pragmatis, 2*(2), 160–171. https://doi.org/10.58784/ramp.153

Mawarda, N. P., Ika, D., & Novietta, L. (2024). Pengaruh Investment Opportunity Set Return On Asset dan kepemilikan manajerial terhadap kebijakan dividen dengan likuiditas sebagai variabel moderasi pada perusahaan manufaktur yang terdaftar di Bursa Efek Indonesia tahun 2017-2021. *El-Mal: Jurnal Kajian Ekonomi & Bisnis Islam, 5*(3), 1722–1733.

Munawar, D., & Indrawan, I. G. A. (2024). Pengaruh Investment Opportunity Set (IOS) dan kinerja keuangan terhadap kebijakan dividen. *Jurnal Riset Pendidikan Ekonomi, 9*(2), 167–186.

Ningrum, E. P. (2022). *Nilai perusahaan: Konsep dan aplikasi*. Penerbit Adab.

Noviyana, N., & Rahayu, Y. (2021). Pengaruh firm size, Investment Opportunity Set (IOS), profitabilitas, dan likuiditas terhadap kebijakan dividen perusahaan. *Jurnal Ilmu Dan Riset Akuntansi (JIRA), 10*(5).

Nurhayati, I., Kartika, A., & Agustin, I. (2020). Pengaruh struktur modal dan profitabilitas terhadap nilai perusahaan dengan kebijakan dividen sebagai variabel moderasi pada perusahaan manufaktur tahun 2016-2018. *Dinamika Akuntansi Keuangan dan Perbankan, 9*(2), 133–144.

Nurmalasari, M. R., & Prayoga, I. M. S. (2022). Pengaruh Investment Opportunity Set, likuiditas, dan profitabilitas terhadap kebijakan dividen pada perusahaan manufaktur di masa pandemi Covid-19. *JUIMA: Jurnal Ilmu Manajemen, 12*(2), 174–184.

Putri, P. S. A., Kepramareni, P., & Yuliastuti, I. A. N. (2020). Pengaruh Investment Opportunity Set (IOS), laba bersih, likuiditas dan leverage terhadap kebijakan dividen. *Kumpulan Hasil Riset Mahasiswa Akuntansi (Kharisma), 2*(2).

Rosella, S., & Syah, T. Y. R. (2022). Penilaian kinerja keuangan dan pengaruhnya terhadap kebijakan dividen perusahaan (Studi kasus perbankan yang terdaftar di Bursa Efek Indonesia tahun 2016-2018). *Jesya (Jurnal Ekonomi dan Ekonomi Syariah), 5*(2), 2667–2674.

Safitri, A. D., & Kadarningsih, A. (2025). Posisi kebijakan dividen sebagai mediator dalam relasi antara profitabilitas, likuiditas dan pertumbuhan perusahaan terhadap nilai perusahaan. *Jurnal Manajemen, 5*(1), 77–90.

Sari, D. M., & Wulandari, P. P. (2021). Pengaruh kepemilikan institusional, kepemilikan manajerial, dan kebijakan dividen terhadap nilai perusahaan. *Tema, 22*(1), 1–18.

Sudiartana, I. G. P., & Yudantara, I. G. A. P. (2020). Pengaruh ukuran perusahaan, likuiditas, profitabilitas dan leverage terhadap kebijakan dividen. *JIMAT (Jurnal Ilmiah Mahasiswa Akuntansi) Undiksha, 11*(2), 287–298.

Wijayanti, A., & Dewi, R. R. (2025). Indonesia pengaruh profitabilitas, leverage, likuiditas, good corporate governance pada kebijakan dividen perusahaan pertambangan tahun 2021-2023. *OIKOS: Jurnal Kajian Pendidikan Ekonomi dan Ilmu Ekonomi, 9*(2), 1128–1139.

Yanti, N. K. D. P., Gunadi, I. G. N. B., & Gama, A. W. S. (2025). Pengaruh kecukupan modal, profitabilitas dan likuiditas terhadap kebijakan deviden pada sektor perbankan yang terdaftar di Bursa Efek Indonesia (Periode 2021-2023). *EMAS, 6*(2), 467–477.

Yunisari, N. E., & Triyonowati, T. (2021). Pengaruh ROA, LDR dan CAR terhadap kebijakan dividen perusahaan perbankan di BEI. *Jurnal Ilmu dan Riset Manajemen (JIRM), 10*(1).

Increasing stock returns through the profitability of coal companies as intermediaries

Ana KADARNINGSIH
Lec. Universitas Dian Nuswantoro, Faculty of Economics and Business, Management Department, Semarang, Indonesia
E-mail: ana.kadarningsih@dsn.dinus.ac.id *ORCID: 0000-0003-1382-8299*

Johanis DARWIN BOROLLA
Lec. University of Pattimura, Faculty of Economics and Business, Management Department, Ambon, Indonesia
E-mail: borolla703@gmail.com *ORCID: 0009-0003-1586-1452*

Abstract

Shares are a sign of ownership in a company or an alternative that offers greater potential for profits and losses compared to other investments over the long term. The difference between the stock price and the selling price of the stock is often referred to as the stock return. If the stock return is positive, you will experience a profit (capital gain), and conversely, if the stock return is negative, you will experience a loss (capital loss). This research aims to analyze the effect of liquidity, assets, and company size on stock returns, with profitability ratios serving as a mediating variable. The research object consists of coal companies listed on the Indonesian Stock Exchange, which will be observed from 2021 to 2024. The sample from this research consists of 15 (fifteen) coal companies listed on the Indonesia Stock Exchange, which publish complete semi-annual financial reports for the period 2021 – 2024, totaling 120 pieces of data. The data used are secondary, and the analysis method employed is multiple linear regression analysis, utilizing the EViews Version 13 program to test the influence of the independent variable on the dependent variable. The research results indicate that profitability ratios can mediate the relationship between assets and liquidity in the context of coal company stock returns.

Keywords: Stock Return, Liquidity, Assets, Profitability Ratio

INTRODUCTION

In the current era, mining, particularly coal mining, is experiencing a decline. The Indonesian Coal Mining Association (APBI) projects that the profitability of coal mining companies will continue to decline. The decline in profitability is in line with the continued decline in coal commodity prices. It is believed that coal prices will improve again in the coming years in line with global economic growth. Apart from the increasing demand for coal from abroad, domestic demand is also expected to rise. (Nurron & Nur, 2022). The share prices of companies in the coal mining sub-sector listed on the Indonesia Stock Exchange experience an increase each year, while some experience a decrease. The fall or rise in share prices is due to the influence of the company's performance. Company performance has declined year after year (Kosim & Safira, 2020).

A company's advanced value can be seen in the value of the shares it owns, so the share value serves as a benchmark for investors. Shares are a sign of ownership in a company or an alternative that offers greater potential for profits and losses compared to other investments over the long term. The difference between the stock price and the selling price of the stock is often referred to as the stock return. If the stock return is positive, you will experience a profit (capital gain), and conversely, if the stock return is negative, you will experience a loss (capital loss). Currently, share prices are experiencing a decline, which causes investors to rush to buy as many shares as possible, so that when share prices are high, investors can experience substantial profits. Several factors contribute to share prices rising or falling. In general, there are two factors, namely internal and external. There is a trade-off between risk and profit. This means that an investment with a high risk usually promises a high level of profit. In contrast, an investment with a low level of risk typically produces a low level of profit (Purwani & Kadarningsih, 2020).

The definition of stock return refers to the difference between the selling price of shares and the purchase price of shares, adjusted for dividends. Two possibilities can arise from the results of this difference: Capital Gain, which is positive, and Capital Loss, which is negative. If results are found that qualify as Capital Gains or are positive, then this is interpreted as profits obtained through the sale of shares that have been made. However, if the result that appears is Capital Loss or the equivalent of a negative result, then this indicates a loss experienced in share buying and selling activities. In simple terms, a stock return is the difference between the selling price of shares and the purchase price, plus the dividends earned from investing in shares. This understanding can also be

interpreted as the level of profit that investors enjoy from their investment. However, stock returns can be influenced by factors such as profitability, liquidity, and company size. (Syawalina & Fahlevi, 2020).

Assets or company size (firm size) is a scale or measure that indicates the size of the company, based on various provisions, including the total amount of capital, income, sales, shares, market value, log size, total assets, and others. The definition of company size is a contextual variable used to measure a company's service or product offerings. The company size can be determined by the total number of assets and sales, which describe the company's financial condition. Companies that are large in size typically have excess capital to fund their capital investments and gain profits. The financial characteristics of a company can be determined by its size. (Kadarningsih & Utomo, 2018). Large companies that are established or have a strong market position can easily obtain capital, meaning they have greater flexibility than small companies. The definition of company size is based on the company's total assets and total sales at the end of the year (Pradanimas & Sucipto, 2022). Larger company sizes have easier access to the capital market. Large companies often have a good reputation and strong prospects, which can lead to increased share prices. Rising stock prices indicate high stock returns. This finding is supported by previous research, which indicates that company size has a positive and significant impact on stock returns (Purwanti, 2020; Shah & Khalidi, 2020). Based on the description above, the first hypothesis can be formulated as follows:

First hypothesis. Assets or company size have a positive and significant effect on the stock returns of coal companies in Indonesia.

Liquidity is the ability of a company to fulfill its obligations to pay short-term debts, namely, business debts, dividend debts, tax debts, etc. Liquidity refers to a person or company's ability to settle immediate debts using its current assets. Generally, a company's liquidity level is reflected in specific financial ratios, including the quick ratio, current ratio, and cash ratio. (Syawalina & Fahlevi, 2020). Companies experiencing growth and profitability will require substantial funds to finance their investments; therefore, they may be less liquid because the funds obtained are primarily invested in fixed assets and long-term current assets. Company liquidity has a significant impact on a company's investment and policies, enabling it to meet its funding needs. The success of the company's investment will provide a positive signal, increasing its value and reflected in a rise in its share price. (Puspitasari & Mildawati, 2017). This finding is supported by the results of previous research, which indicate that liquidity has a positive and significant effect on stock returns (Ramadhani, 2018; Putri & Ramadhan, 2023). Based on the description above, the second hypothesis can be formulated as follows:

Second hypothesis. Liquidity has a positive and significant effect on the stock returns of coal companies in Indonesia.

Profitability reflects the return generated for every rupiah invested in assets. Profitability describes the company's ability to generate profits for every rupiah of assets used. Company profitability demonstrates management's effectiveness in utilizing assets to generate income. Profitability is used to measure the ability of company management to obtain overall profits (profit). In other words, the higher this ratio, the better the company's productivity in obtaining net profits. (Muhidin & Situngkir, 2023). According to signaling theory, a company with high profitability indicates that it has a good and healthy financial condition, as it can generate high profits from every rupiah of assets owned, and vice versa. In this case, a company with high profitability is considered a positive signal for investors because it indicates that the company has the potential to provide greater profits for investors, and vice versa. High profitability can increase share prices, resulting in high share returns as well. (Arsyandra & Primasatya, 2024). Several previous studies have found that profitability has a positive and significant effect on stock returns (Pariska & Berliani, 2025; Hadi et al., 2021; Novita & Situmorang, 2020). Based on the description above, a third hypothesis can be formulated, namely:

Third hypothesis. Profitability has a positive and significant effect on the stock returns of coal companies in Indonesia.

Assets or company size in this research refer to the size of the company, as measured by its total assets, such as the number of branch offices. The larger the company, the more resources and assets it has to generate profits. Large companies tend to have more stable conditions, allowing them to generate greater profits compared to small companies. This is due to better performance stability and the ability to generate high profitability (Adityaputra & Perdana, 2024). Assets or company size influence profitability. A larger company will be stable and able to generate profits. Companies with large sizes have substantial resources and extensive operational activities, which directly indicates that the company has excellent potential to generate significant profits. (Sugianto & Meirisa, 2023). Previous research has yielded results indicating that company size has a significant positive effect on

profitability (Nasir, 2021; Christiaan, 2022). Based on the description above, a fourth hypothesis can be formulated, namely:

Fourth hypothesis. Assets or company size have a positive and significant effect on the profitability of coal companies in Indonesia.

Assets or company size in this research refer to the size of the company, as measured by its total assets, such as the number of branch offices. The larger the company, the more resources and assets it has to generate profits. Large companies tend to have more stable conditions, allowing them to generate greater profits compared to small companies. This is due to better performance stability and the ability to generate high profitability (Adityaputra & Perdana, 2024). Assets or company size influence profitability. A larger company will be stable and able to generate profits. Companies with large sizes have substantial resources and extensive operational activities, which directly indicates that the company has excellent potential to generate significant profits. (Sugianto & Meirisa, 2023). Previous research has yielded results indicating that company size has a significant positive effect on profitability (Nasir, 2021; Christiaan, 2022). Based on the description above, a fourth hypothesis can be formulated, namely:

Fourth hypothesis. Assets or company size have a positive and significant effect on the profitability of coal companies in Indonesia.

The objectives of this research include analyzing the influence of company size, liquidity, and profitability on stock returns. The second objective is to analyze the influence of assets, company size, and liquidity on stock returns. The third objective is to analyze the role of profitability in mediating the influence of company size and liquidity on the stock returns of coal companies listed on the Indonesia Stock Exchange for the period 2021-2024.

METHOD

This research employs a quantitative approach, based on theory testing through the analysis of specific variables. This research employs statistical methods to collect and analyze numerical data, measuring and evaluating various interdependent variables. Panel data test methods are typically used to process data using EViews Version 13, such as the Common Effect Model (CEM), Fixed Effects Model (FEM), and Random Effects Model (REM). This research involves three types of variables. The first variable is the independent variable, which consists of the company size and liquidity variables. The second variable is the profitability variable as a mediating variable.

Meanwhile, the third variable is the dependent variable, which consists of the stock return variable. The company size variable is measured from the natural logarithm of total assets. The liquidity variable is measured by the current ratio, which compares current assets to current liabilities. The profitability variable is measured by the Return on Assets Ratio, which compares net profit to total assets. Meanwhile, stock returns are calculated by subtracting the share price from the previous period from the current period's share price and then dividing by the previous period's share price.

In this research, the population consists of 15 coal companies listed on the Jakarta Stock Exchange for the period from 2021 to 2024. The data used in this research are semi-annual financial data from 2021 to 2024, or 120 coal companies' semi-annual financial report data. The sampling method employed is saturated sampling, where the entire population serves as the research sample. The fifteen coal companies consist of Adaro Energy Tbk, Petrosea Tbk, Baramulti Suksessarana Tbk, Bumi Resources Tbk, Delta Dunia Makmur Tbk, Golden Energy Mines Tbk, Garda Tujuh Buana Tbk, Harum Energy Tbk, Resource Alam Indonesia Tbk, Samindo Resources Tbk, Perdana Karya Perkasa Tbk, Golden Eagle Energy Tbk, Toba Bara Sejahtra Tbk, Tambangraya Megah Tbk, and Bukit Asam Tbk.

FINDINGS

Chow Test

This Chow test aims to determine whether the most suitable model for the panel data is the Common Effect Model (CEM) or the Fixed Effects Model (FEM). Table 1 shows the results of the Chow test:

Table 1. *Result of Chow Test*

	Value
Cross-section F	0.0015
Cros-section Chi-square	0.0253

Based on tests using the Chow test, the cross-section F value is 0.0015 (<0.05), and the cross-section chi-square value is 0.0253 (<0.05). When testing criteria that utilize the Chow Test and the value is below the threshold, the research must be conducted using the FEM (Fixed Effects Model).

Hausman Test

The Hausman test aims to determine which model is more suitable for use, between the Fixed Effects Model (FEM) and the Random Effects Model (REM), in the context of panel data. The results of the Hausman test can be seen in Table 2 below:

Table 2. *Result of the Hausman Test*

	Value
Cross-section random	0.0032

Based on testing using the Hausman Test, the value of the random cross-section is 0.0032 (<0.05). In testing criteria using the Hausman Test, when the value is below the threshold, the research must be carried out using the Fixed Effect Model, or what is usually abbreviated as FEM. The similarity of decisions resulting from the two tests carried out above means that the research can proceed directly to Panel Data Regression Analysis without undergoing an additional test, namely the Lagrange Multiplier Test.

Panel Data Regression Analysis

Based on the results of the Chow test and the Hausman test, the appropriate model for panel data regression is the Fixed Effects Model (FEM), using EViews version 13 as the analysis tool. The first panel data regression was conducted using the independent variables of assets, company size, liquidity, and profitability as the dependent variable, namely stock returns. The results of the first regression can be seen in Table 3 as follows:

Table 3. *Result of Regression Analysis (1)*

Variable	Coefficient	Prob.
C	2.342722	0.0003
Assets (Firm Size)	0.002987	0.0014
Liquidity (Current Ratio)	0.043651	0.0232
Profitability (Return on Assets)	0.037624	0.0401
Dependent variable: Stock Returns		

Based on Table 3, it can be seen that the assets (firm size) variable has a coefficient of 0.002987 with a p-value of 0.0014 (<0.05), indicating that assets (firm size) have a significant and positive effect on stock returns. The liquidity coefficient (Current ratio) is 0.043651, with a p-value of 0.0232 (<0.05), indicating that liquidity has a positive and significant effect on stock returns. Meanwhile, profitability has a coefficient of 0.037624 with a p-value of 0.0401 (<0.05), indicating that profitability has a positive and statistically significant effect on stock returns.

A second regression analysis was then carried out on assets (firm size) and liquidity (current ratio) to examine the mediating variable, namely profitability (return on assets). The results of the second regression can be seen in Table 4 below:

Table 4. *Result of Regression Analysis (2)*

Variable	Coefficient	Prob.
C	1.521390	0.0124
Assets (Firm Size)	0.690251	0.0421
Liquidity (Current Ratio)	0.572139	0.0348
Dependent Variable: Profitability		

Based on Table 4, it can be seen that the assets (firm size) variable has a coefficient of 0.690251 with a p-value of 0.0421 (<0.05), indicating that assets (firm size) have a significant and positive effect on profitability. Meanwhile, the liquidity coefficient (Current ratio) is 0.572139, with a p-value of 0.0348 (<0.05), indicating that liquidity has a positive and significant effect on the profitability of coal companies.

RESULTS/CONCLUSION

Based on the results of the first and second regressions, it is concluded that assets have a positive and significant effect on stock returns, thereby supporting the first hypothesis. Liquidity and profitability have a positive and significant effect on stock returns, thereby supporting the second and third hypotheses. The results of the second regression also indicate that assets have a positive and significant effect on profitability, thereby not rejecting the fourth hypothesis. Apart from that, liquidity also has a positive and significant effect on profitability, which means the fifth hypothesis is also accepted. The results of the first and second regressions indicate that profitability can mediate the influence of assets and liquidity on stock returns in Indonesian coal companies for the period 2021-2024.

Meanwhile, for further research, it is also necessary to consider adding other independent variables, such as capital structure, activity ratio, and solvency ratio, to examine their influence on stock returns. Apart from that, it is necessary to include the year of data collection so that the data obtained is more comprehensive and includes other research objects, such as companies from the banking sector, the consumption sector, or the health sector.

REFERENCES

Adityaputra, S. A., & Perdana, D. (2024). Pengaruh Struktur Modal Dan Ukuran Perusahaan Terhadap Nilai Perusahaan Dengan Profitabilitas Sebagai Variabel Mediasi [The effect of capital structure and firm size on firm value with profitability as a mediating variable]. *Jesya (Jurnal Ekonomi dan Ekonomi Syariah), 7*(1), 472–488.

Arsyandra, M. P., & Primasatya, R. D. (2024). Pengaruh Profitabilitas terhadap Harga Saham [The effect of profitability on stock price]. *Owner: Riset dan Jurnal Akuntansi, 8*(1), 522-532.

Cahyani, R. A., & Sitohang, S. (2020). Pengaruh Perputaran Modal Kerja, Likuiditas, Dan Solvabilitas Terhadap Profitabilitas [The effect of working capital turnover, liquidity, and solvency on profitability]. *Jurnal Ilmu dan Riset Manajemen (JIRM), 9*(6).

Christiaan, P. (2022). Pengaruh Ukuran Perusahaan Dan Leverage Terhadap Nilai Perusahaan Dengan Profitabilitas Sebagai Variabel Intervening (Studi Pada Perusahaan Sektor Industri Barang Konsumsi) [The effect of firm size and leverage on firm value with profitability as an intervening variable (Study on consumer goods industrial sector companies)]. *Akmen Jurnal Ilmiah, 19*(1), 37-50.

Dauda, P., Taufiq, M. I., Saeni, N., Baottong, M. H., & Bazergan, I. (2021). Pengaruh likuiditas dan solvabilitas terhadap profitabilitas [The effect of liquidity and solvency on profitability]. *Jurnal Mirai Management, 6*(3), 51–66.

Hadi, M., Ambarwati, R. D., & Haniyah, R. (2021). Pengaruh Return on Asset, Return on Equity, Net Interest Margin, Net Profit Margin, Earning per Share, dan Net Income terhadap Stock Price Sektor Perbankan Tahun 2016-2020 [The effect of return on asset, return on equity, net interest margin, net profit margin, earning per share, and net income on stock price of banking sector 2016-2020]. *JMBI UNSRAT (Jurnal Ilmiah Manajemen Bisnis dan Inovasi Universitas Sam Ratulangi), 8*(3).

Hariyanto, D., & Ferdian, R. (2023). Analisis Pengaruh Likuiditas, Solvabilitas, Profitabilitas Terhadap Harga Saham [Analysis of the effect of liquidity, solvency, profitability on stock prices]. *JIBEMA: Jurnal Ilmiah Bisnis, Ekonomi, Manajemen, dan Akuntansi, 1*(2), 163-175.

Hoke, L. N., Arthana, I. K., & Kiak, N. T. (2025). Pengaruh Likuiditas terhadap Nilai Perusahaan dengan Profitabilitas sebagai Variabel Intervening pada Industri Ritel yang terdaftar di Bursa Efek Indonesia tahun 2019-2023 [The effect of liquidity on firm value with profitability as an intervening variable in the retail industry listed on the Indonesia Stock Exchange 2019-2023]. *EKONOMIKA45: Jurnal Ilmiah Manajemen, Ekonomi Bisnis, Kewirausahaan, 12*(2), 114-128.

Kadarningsih, A., & Utomo, A. N. (2018). Kebijakan Pendanaan Versus Ukuran Perusahaan Dalam Perolehan Return Saham yang Positif [Funding policy versus firm size in achieving positive stock returns]. *EKONOMIKA45: Jurnal Ilmiah Manajemen, Ekonomi Bisnis, Kewirausahaan, 6*(1), 126-132.

Kosim, B., & Safira, M. (2020). Pengaruh Likuiditas, Leverage Dan Profitabilitas Terhadap Harga Saham Pada Perusahaan Sub Sektor Pertambangan Batu Bara Yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia [The effect of liquidity, leverage and profitability on stock prices in coal mining sub-sector companies listed on the Indonesia Stock Exchange]. *MOTIVASI, 5*(2), 843–849.

Muhidin, M., & Situngkir, T. L. (2023). Pengaruh Rasio Profitabilitas Terhadap Harga Saham Perusahaan Perbankan yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia pada Tahun 2015-2021 [The effect of profitability ratios on stock prices of banking companies listed on the Indonesia Stock Exchange in 2015-2021]. *Transformasi Manageria: Journal of Islamic Education Management, 3*(1), 15-27.

Nasir, M. J. A. (2021). Pengaruh Leverage, Pertumbuhan Penjualan, Dan Ukuran Perusahaan Terhadap Profitabilitas [The effect of leverage, sales growth, and firm size on profitability]. *Buletin Ekonomi: Manajemen, Ekonomi Pembangunan, Akuntansi, 18*(2), 261-286.

Novita, H., & Situmorang, A. C. (2020). Pengaruh Net Profit Margin, Debt To Equity Ratio Dan Inventory Turnover Terhadap Harga Saham Pada Perusahaan Consumer Goods Industry Yang Terdaftar di Bursa Efek Indonesia [The effect of net profit margin, debt to equity ratio and inventory turnover on stock prices in consumer goods industry companies listed on the Indonesia Stock Exchange]. *Owner: Riset dan Jurnal Akuntansi, 4*(1), 69-80.

Nurron, M., & Nur, D. I. (2022). Analisis Profitabilitas Pada Perusahaan Pertambangan Batubara Yang Terdaftar Di Bursa Efek Indonesia [Profitability analysis in coal mining companies listed on the Indonesia Stock Exchange]. *Jurnal Riset Pendidikan Ekonomi, 7*(1), 28-40.

Pariska, Y., & Berliani, K. (2025). Pengaruh ROA, DER, dan EPS terhadap Harga Saham pada Perusahaan LQ45 di BEI Periode 2017–2024 [The effect of ROA, DER, and EPS on stock prices in LQ45 companies on the IDX for the 2017-2024 period]. eCo-Buss, *8*(1), 250-262.

Pradanimas, A., & Sucipto, A. (2022). Pengaruh Ukuran Perusahaan, Profitabilitas Dan Leverage Terhadap Harga Saham Dengan Nilai Perusahaan Sebagai Variabel Intervening [The effect of firm size, profitability and leverage on stock prices with firm value as an intervening variable]. *Briliant: Jurnal Riset Dan Konseptual, 7*(1), 93-104.

Purwanti, T. (2020). The effect of profitability, capital structure, company size, and dividend policy on company value on the Indonesia Stock Exchange. *International Journal of Seology, 1*(2), 60–66.

Purwani, T., & Kadarningsih, A. (2020). Peran Kinerja Keuangan Dalam Meningkatkan Harga Saham Pada Perusahaan Go Public [The role of financial performance in increasing stock prices in go public companies]. E-Bisnis: Jurnal Ilmiah Ekonomi dan Bisnis, *13*(2), 194-200.

Puspitasari, Y., & Mildawati, T. (2017). Pengaruh Likuiditas, Profitabilitas, Dan Leverage Terhadap Return Saham [The effect of liquidity, profitability, and leverage on stock returns]. *Jurnal Ilmu dan Riset Akuntansi (JIRA), 6*(11).

Putri, L. A., & Ramadhan, M. I. (2023). Pengaruh rasio likuiditas dan rasio profitabilitas terhadap harga saham [The effect of liquidity ratios and profitability ratios on stock prices]. *Owner: Riset Dan Jurnal Akuntansi, 7*(2), 1113-1123.

Ramadhani, I. (2018). Pengaruh Profitabilitas, Likuiditas, Solvabilitas Terhadap Harga Saham [The effect of profitability, liquidity, solvency on stock prices]. *Jurnal Manajemen Strategi Dan Aplikasi Bisnis, 1*(1), 59-68.

Shah, F. M., & Khalidi, M. A. (2020). Determinants of firm value in Shariah-compliant companies. *Market Forces, 15*(1), 86–100.

Syawalina, C. F., & Fahlevi, T. R. H. (2020). Pengaruh likuiditas, profitabilitas, dan ukuran perusahaan terhadap harga saham pada perusahaan sektor makanan dan minuman yang terdaftar di Bursa Efek Indonesia [The effect of liquidity, profitability, and firm size on stock prices in food and beverage sector companies listed on the Indonesia Stock Exchange]. *Jurnal Akuntansi Muhammadiyah (JAM), 10*(2), 188-196.

Integration of the family-centered approach into social work practice with families raising children with special needs

Anar MOILBEKOVA
PhD (c), Kazakh National University named after Al-Farabi, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan
E-mail: newme7367@mail.ru *ORCID: https://orcid.org/0009-0007-3604-7037*

Abstract

This article examines the theoretical and practical aspects of implementing a family-centered approach in social work with families raising children with special needs. The relevance of the research lies in the need to enhance the effectiveness of social support for such families within the framework of modern social policy. This study aims to analyze the key principles of the family-centered approach and assess its impact on the quality of life for families with children who have special needs. The research employs analysis of regulatory documents, comparative analysis of international practices, and semi-structured interviews with social workers and parents. Findings reveal that the application of the family-centered approach strengthens partnerships between professionals and families, increases satisfaction with services, and promotes the successful social adaptation of children. However, specific barriers were identified, including insufficient professional training and limited resources. The study recommends the development of professional training programs for social workers and the establishment of interdisciplinary teams to provide comprehensive support to families. Thus, the family-centered approach represents an effective model of social work aimed at improving the quality of life of families raising children with special needs.

Keywords: family-centered approach, social work, children with special needs, family support, interdisciplinary collaboration.

INTRODUCTION

Modern society places particular emphasis on social inclusion and the protection of vulnerable populations. Families raising children with special needs remain among the most complex and significant recipients of social assistance. Such families often face challenges ranging from limited access to quality education and healthcare to social isolation, parental burnout, and the absence of a stable support system. In this context, the shift from paternalistic models of care toward a partnership-based paradigm becomes increasingly important — a paradigm in which the family-centered approach plays a pivotal role.

The family-centered approach recognizes the family as the primary participant in supporting and developing a child. Within this framework, the family is viewed not as a passive recipient of services, but as an equal partner possessing the knowledge, experience, and resources essential for the successful upbringing and socialization of a child with special needs. The goal of implementing this approach is to enhance the effectiveness of social assistance while fostering family resilience, autonomy, and capacity for sustainable development.
This study aims to analyze the opportunities, barriers, and prospects of implementing a family-centered approach in social work practice with families raising children with special needs, taking into account international experience and the socio-cultural context of Kazakhstan.

Theoretical Foundations of the Family-Centered Approach

The family-centered approach represents a contemporary paradigm in social work, focusing on creating an effective support system in which the family acts as an active and equal participant in social interaction. Its theoretical foundations draw on humanistic psychology, Urie Bronfenbrenner's ecological systems theory, and the concepts of sustainable development and social inclusion.
From an ecological systems perspective, the family plays a central role in shaping a child's personality and adaptation to the environment. Social workers act not as controllers or coordinators but as partners who help families develop internal resources, resilience, and coping capacities. This approach enables the construction of individualized support pathways tailored to each family's unique situation.
Humanistic psychology emphasizes unconditional acceptance, respect for parental experience, and the creation of a trust-based relationship. As Abraham Maslow and Carl Rogers noted, personal growth is possible only when

the individual's subjective experience is recognized as valuable — a principle especially relevant to families raising children with special educational needs.

Internationally, the family-centered model has become widely adopted in countries such as the United States, the United Kingdom, Canada, and across Scandinavia. These practices include shared decision-making, empowering families, parent training programs, and the formation of interdisciplinary teams to provide comprehensive support.

Core principles of the family-centered approach include:

• Partnership: equal collaboration between professionals and family members at all stages of service delivery.

• Strength-based orientation: focusing on family resources, experiences, and competencies.

• Cultural sensitivity: respect for cultural, ethnic, and religious diversity.

• Individualization: addressing the unique needs, goals, and context of each family.

• Transparency and engagement: active family participation in planning, implementation, and evaluation.

Implementation of the Family-Centered Approach in Kazakhstan

In recent years, Kazakhstan has made notable progress toward integrating the family-centered approach into social work, particularly in supporting families raising children with special needs. This development reflects efforts to increase service effectiveness and strengthen collaboration between professionals and families.

Key initiatives and pilot projects: A significant step has been the introduction of integrated service delivery models within social integration centers. In 2023, a joint project by the Ministry of Labor and Social Protection of Kazakhstan and the UNDP established pilot integration centers operating on a "one-stop" principle, providing comprehensive services and support for families in a single location.

Barriers and challenges: Despite these advancements, several barriers hinder full implementation, including insufficient professional training among social workers and educators, limited financial and material resources, persistent social stereotypes, and a lack of community involvement, as well as weak inter-agency coordination among service providers.

Future directions: To enhance implementation, Kazakhstan should focus on developing specialized training programs for social service professionals, increasing funding for social infrastructure, promoting public awareness to combat stigma, and strengthening inter-institutional coordination mechanisms.

Practical Realization of the Family-Centered Approach

Effective implementation requires active family participation, recognition of their expertise, and professional flexibility to adapt services to individual needs. In Kazakhstan, this is achieved through initiatives that emphasize quality improvement and family engagement.

Key components include interdisciplinary collaboration among social workers, psychologists, teachers, and medical professionals; individualized planning; parent education and empowerment; and the provision of accessible, flexible services that meet families where they are.

Method

Research was conducted with families raising children with special needs. This study used a combination of qualitative and quantitative research methods. The study employed a systematic approach and was guided by human rights principles. Additionally, interviewing techniques were employed to lend meaning to the individual stories and experiences of clients.

CONCLUSION

The integration of the family-centered approach into social work represents a significant advancement toward building an inclusive and effective social support system in Kazakhstan. The approach redefines families as active participants in the helping process rather than passive beneficiaries.

While Kazakhstan demonstrates positive progress through initiatives such as integrated social service centers and case management systems, challenges remain — particularly in professional capacity building, resource allocation, and overcoming social stigmas. Recommendations include expanding professional training programs,

increasing funding for the social sector, conducting public education campaigns, and establishing coordinated networks among service institutions.

Ultimately, the family-centered approach provides a sustainable, humane, and evidence-based model of social work—one that enhances family resilience and promotes the social inclusion of children with special needs.

REFERENCES

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.

Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Deal, A. G. (1994). *Supporting & strengthening families: Methods, strategies and practices*. Brookline Books.

Khilazheva, G. F. (2015). Domestic violence as a social problem of modern society. *Sociological Studies*, *8*, 61–65.

Ministry of Labor and Social Protection of the Republic of Kazakhstan. (2023). *National program for supporting families raising children with disabilities*.

Rogoff, B. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford University Press.

Turnbull, A. P., Turnbull, H. R., Erwin, E. J., Soodak, L. C., & Shogren, K. A. (2015). *Families, professionals, and exceptionality: Positive outcomes through partnerships and trust* (7th ed.). Pearson.

United Nations Development Programme. (2023). *Inclusive social services in Kazakhstan: Policy and practice*. UNDP Kazakhstan.

World Health Organization. (2022, November 24). *Disability and health*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health

"This is passion, that is hysteria": Urban tribalization, mega-events, and the unequal symbolic valuation of soccer supporters and music fandoms

Anny Gabrielly Peixoto de OLIVEIRA
PhD Student; University of Caxias do Sul, Postgraduate Program in Tourism and Hospitality, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: agpoliveira1@ucs.br *ORCID: 0000-0002-5915-2274*

Maria Luiza Cardinale BAPTISTA
PhD; Coordinator of the Postgraduate Program in Tourism and Hospitality; University of Caxias do Sul, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: mlcbaptista@ucs.br *ORCID: 0000-0002-7096-1160*

Abstract

This article compares organized soccer supporter groups and music fandoms as forms of urban tribalization, highlighting their structural similarities and the symbolic inequalities that permeate them. Both manifestations are configured as affective collectives that mobilize rituals, aesthetics, symbolic codes, and occupations of physical and digital spaces. The general objective is to analyze the unequal symbolic valuation between organized soccer supporters and music fandoms, considering their modes of collective expression in urban tribal contexts and mega-events. Accordingly, the specific objectives are to investigate how the audiences of music mega-events and soccer matches build tribal relations in urban spaces; to compare the social and media representations attributed to these groups in significant events; and to discuss the markers of gender, class, and race that permeate discourses on "passion" and "hysteria" in these cultural manifestations. The methodology adopted is qualitative, based on the Cartography of Knowledge and Rhizomatic Matrices (Baptista, 2020, 2023), which combines subjective, theoretical, and empirical dimensions. Media content, including news reports, social media posts, and audiovisual records, was analyzed to identify narrative disputes and symbolic meanings. The results indicate that although fandoms and supporter groups share similar tribal practices, their social and media representations differ: the former are infantilized and ridiculed. At the same time, the latter are criminalized, primarily when associated with racialized bodies. The research concludes that these distinctions reveal how gender, class, and race structure the legitimacy of collective emotions and reinforce symbolic inequalities in the cultural field.

Keywords: Urban Tribalization, Mega-Events, Soccer Supporters, Music Fandoms, Valuation.

INTRODUCTION

In recent years, we have witnessed the intensification of collective urban phenomena marked by affections, aesthetics, and tribal performances, such as music fandoms and organized soccer supporter groups. Both operate as contemporary forms of belonging and identity construction, articulating rituals, symbolic codes, and occupations of both physical and digital spaces. With their own organizations, communication networks, specific languages, and collective practices, these groups have been consolidating themselves as protagonists in the cultural dynamics of metropolises and the mega-events that traverse them.

The term "fandom" refers to communities of fans organized around their admiration for artists, bands, or cultural products, creating a network of shared practices and meanings. These communities are especially mobilized around concerts, releases, and digital actions, and are primarily characterized by a strong presence of young people, with the majority being women and LGBTQIA+ individuals. Meanwhile, organized supporter groups, traditionally associated with soccer, also operate as urban tribes, united by a symbolic sense of belonging to a club, manifesting themselves in stadiums, streets, and social networks, with a strong presence of men and racialized subjects from urban peripheries.

The motivation for this study arises from the observation that these manifestations, although similar in terms of symbolic structure and affective intensity, receive distinct social and media treatment. While the passion expressed by supporter groups is often exalted as part of national cultural heritage, the emotional involvement of fans in fandoms is frequently disqualified and regarded as hysteria, exaggeration, or immaturity. At the same time, supporter groups also face processes of criminalization when their practices are associated with racialized bodies

and peripheral territories. The central problem of this study is: why is the male passion expressed in supporter groups legitimized, while the female emotion visible in fandoms is ridiculed or pathologized as hysteria?

Accordingly, the general objective of this article is to analyze the unequal symbolic valuation between organized soccer supporter groups and music fandoms, considering their forms of collective expression in urban tribal contexts and mega-events. The specific objectives are: to investigate how the audiences of music mega-events and soccer matches build tribal relations in urban spaces; to compare the social and media representations attributed to these groups in significant events; and to discuss the markers of gender, class, and race that permeate discourses about "passion" and "hysteria" in these cultural manifestations.

The methodology is qualitative in nature, anchored in the strategies of the Cartography of Knowledge and Rhizomatic Matrices (Baptista, 2020, 2023), which integrate subjective, theoretical, empirical, and intuitive approaches. Content analysis, as described by Bardin (2011), was applied to various media materials, including news reports, posts, videos, and event records, to reveal symbolic meanings, narrative disputes, and patterns of representation. Thus, the study seeks to understand how these forms of urban tribalization, although similar in their affective and performative logics, are treated unequally in contemporary symbolic and political arenas.

Forms of belonging in contemporary societies have been reconfigured amid the fluidity of identities, the fragmentation of traditional bonds, and the multiplicity of urban and media experiences. In this scenario, new collective arrangements emerge that, although ephemeral or fluid, produce intense feelings of community, recognition, and affection. This is what Michel Maffesoli (1998) calls "tribalization," an expression that refers to sociability founded on emotional, symbolic, and aesthetic ties rather than institutional rationalities.

Maffesoli (1998) analyzes the resurgence of micro-identities and affinity groups as a response to the social fragmentation characteristic of the Modern Age. For the author, individuals seek refuge in "tribes," understood as more informal collectives marked by the sharing of affections, lifestyles, consumption, tastes, and familiar narratives. These tribes often form around cultural elements such as music, sport, fandoms, or aesthetic expressions, functioning as mechanisms of belonging and distinction. Unlike traditional forms of social organization, the tribal logic does not demand permanence and is not necessarily lifelong, but produces intensities and identifications—even if temporary—that mark individuals.

Another important author for this discussion is Bauman (2005), who, when reflecting on the crisis of identity in liquid modernity, points out that belonging has become unstable, mobile, and relational. In this process, individuals are compelled to seek symbolic belongings that can provide a sense of attachment, even if it is temporary. Urban tribes thus function as forms of affective fulfillment in the face of the uncertainties of the contemporary world. For Bauman, the search for identity is also a search for recognition and social visibility, which explains the central role of aesthetics, performance, and communication in this process. This aligns directly with Maffesoli's idea of urban tribes.

Contemporary urban tribes should not be viewed as regressive forms of sociality, but rather as creative and symbolic responses to the tensions of urban and globalized life. They produce affective territories, expressed in rituals, aesthetics, performances, and the occupation of public space, such as concerts, parties, protests, or sporting events. These collective experiences, though ephemeral, generate significant bonds and reaffirm the right to exist and be recognized in a society marked by symbolic inequality and exclusion.

Therefore, understanding urban tribalization means understanding how, amid the fluidity of identities, individuals reconstruct bonds of belonging and ways of being in the world. In this process, new symbolic, aesthetic, and affective territorialities are revealed—ones that often escape traditional institutional logics but that produce meaning, narratives, and cultural resistance.

Contemporary mega-events, such as major international concerts and sporting matches, analyzed in this study, are much more than entertainment spectacles. They configure arenas where symbolic and political disputes over the city, public space, culture, and citizenship materialize, allowing people belonging to these urban tribes to experience their collectivity together. These mega-events serve as tools for urban reorganization and the reconfiguration of social representations, being strategically utilized by governments and the private sector to promote specific city and national projects.

Culture, as a system of shared meanings, is one of the main spaces where symbolic inequalities are manifested and naturalized. According to Stuart Hall (2006), culture is a field of struggles over representation, where those

who control signs, discourses, and symbols dominate and exercise power over how social groups are understood, categorized, and validated. In this sense, the media plays a crucial role, since it is through it that some narratives become hegemonic, while others are silenced or stigmatized.

As Hall (2016) highlights, processes of representation are constitutive of culture and, therefore, of identity. Media images are not necessarily impartial reflections of reality, but rather constructions laden with ideology, disputes, and interests. The media, in addition to reproducing, also shapes various worldviews, affecting how certain social groups—such as peripheral youth, women, or Black people—are perceived and how they perceive themselves. In other words, power is exercised by those who can be seen and heard.

By articulating these perspectives, it becomes clear that culture and media are not merely reflections of society, but also active fields of production of symbolic inequalities. The unequal distribution of visibility, recognition, and representation has concrete effects on how subjects construct their identities, form their tribes, access rights, and claim belonging. The analysis of cultural, media, and symbolic dynamics thus reveals not only how power relations are structured but also how they can be contested, subverted, and reimagined.

Method

This research was developed through the articulation of two methodological strategies proposed by Baptista (2020, 2023): the Cartography of Knowledge and the Rhizomatic Matrices. This approach combines procedural and multi-methodological processes, enabling a more comprehensive and sensitive understanding of the complexity of the investigated phenomena.

The Cartography of Knowledge proposes research development through five main investigative paths: The Web of Intertwinings – Research Nodes; Personal Knowledge – Subjective Dimension; Theoretical-Conceptual-Bibliographic Framework; Production Plant – Practices Network; and The Intuitive Dimension of Research. This methodological structure values the researcher's subjectivity, understood as a legitimate form of knowledge that interacts with theoretical references and empirically produced data. As Baptista (in Baptista & Eme, 2023) emphasizes, "intuition is a kind of invisible thread that stitches life and research together, guiding us through paths more connected to our intimate feelings and our vision of the world, as well as the phenomena we investigate."

Each path plays a distinct and complementary role in the investigation's logic. The Web of Intertwinings enables the identification of central research focuses. The Path of Personal Knowledge incorporates the researcher's prior knowledge into the investigation process, particularly regarding experiences with large-scale artistic events. The Theoretical-Conceptual-Bibliographic Framework articulates the knowledge of authors with the subjective knowledge of the researcher, establishing connections between personal experiences and consolidated theoretical contributions. The Production Plant, in turn, encompasses the methods and concrete actions to be carried out in field research. Finally, the Intuitive Dimension acknowledges the importance of non-rationalized knowledge, allowing emerging insights and perceptions to be recorded in field diaries or reflective notes.

The Rhizomatic Matrices work as devices to visualize and systematize the research paths, considering their multiple connections, contradictions, and unfoldings. The term "matrix," derived from the Latin matrix, refers to the concept of origin and generation of life, akin to the womb, and is used here as a metaphor for the birth of the research and its implications (Baptista & Eme, 2023).

The adopted approach is qualitative in nature, with its central goal being to understand the meanings attributed by subjects to the phenomena they experience. In this case, the focus is on understanding the perceptions, motivations, and narratives of fans attending music mega-events and soccer supporters, recognizing their experiences as expressions of both subjective and collective meanings. Qualitative research, as Minayo (2013) highlights, seeks to capture these symbolic dimensions, allowing a deep dive into the motivations and affections that mobilize such groups.

Among the qualitative methods adopted, content analysis stands out, according to the principles established by Bardin (2011). This technique enables the uncovering of implicit meanings in various forms of communication, including images, videos, speeches, chants, body language, and social media posts. The analysis focuses on the extraction and interpretation of messages and meanings, especially in the media and cultural contexts surrounding both fandoms and the soccer universe.

RESULTS

This section presents the research findings, organized into three axes. The first relates to the construction of tribalization among music fans and soccer supporters, considering the rituals, symbols, and practices of belonging that emerge in physical spaces—such as music and sports mega-events—as well as digital ones, like social networks. The second part examines the social and media representations associated with these groups within the context of mega-events, thereby reinforcing existing stigmas and inequalities.

The final section discusses how markers of gender, class, and race permeate the analyzed experiences, producing inequalities that affect how collective and urban tribal expressions are perceived and narrated. This perspective highlights how these dynamics unfold, offering an overview that signals both the cultural power of these urban tribes and the limits imposed by social and media representations.

The Construction of Tribal Relations Between Music Fans/Artists and Soccer Supporters

The concept of tribalization, as outlined by Maffesoli (1998), highlights how contemporary society promotes the formation and strengthening of affective, identity-based, and symbolic bonds. These bonds are organized into small communities centered around tastes, passions, and lifestyles that transcend traditional structures, such as the State or the Church. These tribes are articulated through aesthetics, emotion, and shared communion, both in the physical and digital spheres.

In the case of artistic, musical, and sporting mega-events, tribal relations emerge from collective rituals, shared symbols, communication, codes, and unique elements. This organization fosters a sense of belonging and establishes boundaries between different audiences, which indeed present divergences but also share similarities.

Speaking first about music fandoms, it is important to highlight some ritualistic elements. Jenkins (2012) notes that some of the first would be listening to songs in groups, memorizing choreographies, creating posters and artworks, participating in online campaigns, organizing caravans, and camping for concerts. These campaigns aim to achieve engagement in digital rankings or collective efforts to capture the idol's attention, often to bring them to a particular country. These symbolic practices reinforce tribal identity.

The tribe is also expressed through visual codes, including shirts, specific colors, bracelets, makeup, and other clothing items. Another example is performative practices, such as chants and singing before concerts, as well as visible affections like crying, screaming, and euphoria (Oliveira, 2024). This aesthetic is often gendered and perceived as "hysteria" when associated with young women and/or LGBTQIA+ individuals. Such social criticism falls upon these bodies, labeling them as childish, immature, or ridiculous (Duffet, 2013).

Tribes are not only located in physical urban spaces but also in digital territories, where belonging is established through WhatsApp groups, fan accounts on social media platforms like X (formerly Twitter), Instagram, TikTok, and platforms like Discord. Jenkins et al. (2015) note that this digital space serves as an extension of tribal bonds, connecting people at a distance, where one can observe a unique vocabulary, inside jokes, comments about tribal elements, and the defense of the idol as a collective totem. Below, we can see a post on X (Twitter) from the account @metmidnights, published on July 15, 2025, regarding friendship bracelets, which was authorized for inclusion in this study.

> This was the most beautiful and cool thing that has ever happened in our fandom. They will never understand how special it is to receive a friendship bracelet, made with care, time, and dedication, by someone who does not even know you but still makes this gesture of kindness. It is filled with care, love, and delicacy—it is such a profound connection. May you never feel ashamed or think it is something silly, because it is not." (midnight, July 15, 2025)

This person is referring to the friendship bracelets, tribal elements created by fans of American singer Taylor Swift. Fans make beaded bracelets with colors, words, and phrases referencing songs and inside jokes whose whole meaning is only understood by those within the tribe. In the end, the bracelets are exchanged with others in the fandom. This is just one example of how digital and physical territories merge, and how an object can carry symbolic value for a particular group.

Turning now to soccer supporter groups, one can observe how tribal identity is also constructed through shared experience—though in this case, through a game. This identity transmission can also be generational and territorial. A soccer team functions as an extension of a neighborhood, a family, and even the body itself, where a

supporter “lives” the team. Chants, dances, banners, shirts, flags, drum ensembles, and attire are forms of collective and organic expression (Toledo, 1996).

Within supporter groups, there are internal hierarchies, codes of conduct, rules to be followed, honors, and symbols—for example, flags, mascots, slang, tattoos, and banners. Even the way one arrives at the stadium to cheer is a performative ritual. Chants are almost liturgical, and the stadium itself becomes a temple, akin to a religious space (Lima, Moura, & Antunes, 2015).

As in physical spaces, soccer supporter tribes also gather in digital environments, where new forms of belonging, symbolic disputes, and meaning-making are constantly recreated, acting as an extension of the stands. Supporter group pages on Instagram, profiles on X (Twitter), Facebook groups, WhatsApp and Telegram chats, among others, reinforce tribal identity. It is in these spaces that memes, new chants, campaigns, shared videos, and provocations are created (Silva & Silva, 2013; Zat & Triches, 2020). These groups develop their own narratives, ranging from information sharing to humorous or combative purposes. Such disputes can create a comedic environment on social media (Silva & Silva, 2023).

Some supporter groups, such as Raça Rubro-Negra (supporters of the Brazilian team Flamengo), maintain YouTube channels, Instagram accounts, and livestreams commenting on matches, organizing protests, advocating for the club's causes, or criticizing when necessary. These groups become alternative media producers, challenging mainstream sports media. They post videos of flag-waving, drum rehearsals, trips, political demonstrations, and denunciations of injustices against supporters, thereby creating an audiovisual memory (Silva, 2023).

The affective relationship with the club transcends the game itself. With the digital environment, supporters build deep bonds with other members of the group, even without ever meeting in person. This reinforces Maffesoli’s (1998) idea that the tribe is not only territorial but also affective and symbolic in nature.

Thus, it is evident that tribes—whether musical fandoms or soccer supporter groups—build deep bonds of belonging through aesthetic, affective, or ritualistic forms, in addition to producing symbolic ways of occupying both physical and digital spaces. However, there is a symbolic inequality in how they are perceived. While fans are delegitimized based on gender and emotion, supporters are criminalized based on race and territory, stigmatized as violent and as threats to urban order.

Social and Media Representations of Fans and Soccer Supporters in Mega-Events

The urban tribes analyzed in this study are traversed by symbolic markers such as gender, class, race, generation, and space. In the case of music fandoms and soccer supporters, the images projected in mega-events reveal both affective potential and symbolic inequalities.

Hall (2006) argues that representations are never entirely impartial, since they participate in the production of meaning, disputing legitimacy and reinforcing or contesting social hierarchies. When we observe how fans and supporters are portrayed in media and public opinion, we perceive that, although both experience collective affection intensely, their manifestations are interpreted and narrated unequally.

During musical mega-events, such as Taylor Swift's The Eras Tour, it is common for some fans—primarily women—to camp for weeks, organize campaigns, create posters, and express their affection collectively (Oliveira, 2024). Despite the logistical and symbolic sophistication of these actions, the media frequently reduces such practices to expressions of "teenage hysteria" or "emotional excess."

Cardoso’s report for ESPM Newronio (2024) describes the demonization of pop fans with stigmatizing expressions: "It is not new that we see girls, mainly teenagers, being defamed for loving music freely; ridiculed as a kind of homogeneous and hysterical entity…". Even though the article adopts a critical tone, the use of "hysterical" reinforces a narrative that views emotional fans as irrational, even when acknowledging their connection to music production and their fundamental role in popularizing artists.

This is a way of delegitimizing female collective action, reinforcing what Oliveira (2024) identifies as infantilization and depoliticization of peripheral and female youth. Fan groups are frequently portrayed as irrational, superficial, or caricatured for their emotional expressions, such as crying and screaming, and aesthetic preferences, as if they are incapable of forming a critical and conscious relationship with the artist or the spectacle. This narrative is rooted in a broader history of devaluing pop culture and artistic production created by and for

women. As McRobbie (1991) points out, this form of cultural manifestation must often bow to male-associated cultural expressions of passion.

On the other hand, soccer supporters—especially organized groups—are celebrated as symbols of "Brazilian passion," particularly during global events like the World Cup. However, in local contexts, especially in club-level matches involving peripheral spaces, these same expressions are seen differently.

Organized supporters are racialized and class-marked, portrayed as dangerous and violent, with the media often associating them with vandalism—even when their demonstrations are peaceful and ritualized. There is a clear distinction between the so-called “civilized supporter” and the “barbaric supporter,” which reproduces social and racial hierarchies in media representation (Lopes, 2013).

As an example, consider the Journal Opção article by Cilas Gontijo (May 2023), titled “Emotion and Violence: Inside the Organized Supporters of Goiás”. By using terms such as “emotion” and “violence,” the article legitimizes the affective bond with the team while simultaneously criminalizing physical turbulence. The statement of a specialist advocating for “bans” or specific legislation reinforces stereotypes of anarchy and danger within organized groups, suggesting that “families” must be kept away from such violence.

Both fans and supporters mobilize intense affections, visual codes, rituals, and collectivities that express deep symbolic belonging. Both reconfigure spaces (urban or digital) into tribal territories and produce their own identity narratives. However, there is an apparent inequality in how they are socially perceived and represented: fandoms are delegitimized due to femininity, emotion, and youth, represented as childish, frivolous, or hysterical; while supporter groups are criminalized due to peripheral, racialized, and territorial masculinity, represented as violent, dangerous, or disorderly. Both representations reinforce what Bourdieu (2007) refers to as symbolic violence: the imposition of meanings that naturalize cultural hierarchies. In this process, the media not only reflects but also reproduces and legitimizes social inequalities, reinforcing marginalization.

Gender and Symbolic Inequality in Collective Expressions of Affection

The differentiation between "passion" and "hysteria" in social and media representations of collective manifestations is neither impartial nor accidental—it is marked by gender. In Brazil, soccer is traditionally understood as the "national passion," a legitimate expression of cultural identity. In contrast, music fandoms—composed mainly of young women and LGBTQIA+ individuals—are frequently treated as expressions of juvenile hysteria, superficiality, or emotional excess, as previously demonstrated. This contrast highlights how gender serves as a symbolic marker, structuring the public perception of emotions and modes of affective engagement.

Historically, soccer has been institutionalized as a symbol of national identity, associated with virility, resilience, and racial identity. As authors such as Ronaldo Helal (1990) argue, soccer has been elevated to the status of an almost religion in Brazil, with deep roots in male popular culture.

This form of male “passion” may be considered intense but is seen as legitimate and genuine. Even when it turns violent or destructive, it is understood as a deviation from the norm—not a defining trait. In other words, the supporter may be excessive, but he is considered “authentic” and a participant in a ritual of Brazilian popular culture.

In contrast, the behavior of music fans—generally women and LGBTQIA+ individuals—is often erased, delegitimized, and ridiculed. The media frequently employs terms such as "hysteria," "outburst," "obsession," and "frenzy" to describe their rituals, including crying, screaming, camping, wearing thematic clothing, or choreographies.

This discourse is not new; it stems from a historical pathologization of women's emotions, present since the 19th century, when European medicine classified women as biologically prone to "hysteria." The same logic applies to women in contemporary pop culture. As McRobbie (1991) demonstrates, cultural expressions associated with girls are often perceived as childish, silly, or irrational—even when they are highly organized, creative, and powerful.

Fan behavior, regardless of age, is rarely analyzed as a form of political mobilization, logistical organization, or identity-based tribal bonding. Instead, it is stripped of meaning and treated as "exaggeration," reinforcing a logic of feminine inferiority.

Fandoms, social networks, and media spaces are territories for expressing youth subjectivities, yet markers of class, gender, and race also traverse them. Young people from popular classes—especially women and racialized individuals—find in pop culture a space of identification but also face symbolic delegitimization. These youths are often portrayed pejoratively in the media, whether as "fan hysteria" or "supporter violence," as this study has shown. This reinforces stigmas and prejudices while erasing the complexity of their experiences.

This symbolic inequality highlights how gender is inextricably linked to the way we perceive cultural manifestations. As Bourdieu (2007) argues, emotion, taste, and belonging are socially hierarchized, where what is considered "legitimate taste" is determined by power relations. Soccer, tied to masculinity, territory, and tradition, is elevated as an authentic expression; fandom, tied to femininity, youth, and global pop, is relegated to superficiality and irrelevance. A girl's "outburst" as a fan is seen as a sign of alienation, while a supporter's "shout" for the national team or a local club is celebrated as popular patriotism.

CONCLUSION

From the comparative analysis between organized soccer supporter groups and music fandoms, it was possible to understand how both manifestations operate as forms of contemporary tribalization—that is, affective collectives that produce symbolic, identity-based, and ritual bonds. These tribes, however, are not equally recognized or valued socially and in the media, as the ways these expressions are narrated are traversed by symbolic inequalities tied to gender, class, and race, determining which affections are acknowledged and which are marginalized.

While supporter groups are exalted as legitimate expressions of the “national passion,” especially in contexts such as the World Cup, they are also criminalized when acting in peripheral and local spaces, marked by class and racial bias, as evidenced by media constructions that associate their actions with violence and disorder. On the other hand, music fandoms, led by young women and LGBTQIA+ individuals, are often delegitimized for their femininity and visible emotion, being labeled as “hysterical,” “childish,” or “exaggerated.”

The media plays a central role in this process, as it constructs and reinforces stereotypes that shape the public perception of these urban tribes. As Hall (2006, 2016) argues, representation is constitutive of cultural identity; thus, the images linked to fans and soccer supporters not only describe but also produce social realities. This reflects narratives that naturalize violence—reinforcing male emotion in soccer and framing it as a form of patriotism—while disqualifying female emotion and treating it as irrationality.

This difference in treatment highlights how gender, race, and class markers profoundly shape the way media and society perceive and narrate collective emotions. Supporters and fans share codes, practices, and symbolic repertoires, but their social acceptance depends on who these subjects are, where they are located, and how they express their affections. The research also showed how tribal relations are built in both physical and digital spaces, revealing the power of social media as a territory of symbolic dispute, affective memory, and narrative resistance. Whether in the stands or on timelines, these groups produce collective meanings and reconfigure their modes of belonging.

Recommendations for future research include exploring the relationship between fandoms and organized supporter groups in greater depth, particularly in contexts involving diverse subject characteristics, such as social class, gender, place of origin, race, sexual orientation, generational dimension, and territoriality. Comparative studies between different countries and cultures could enhance understanding of how these manifestations are narrated globally. Furthermore, ethnographic research on social networks would be particularly valuable, as it could reveal how the digital space functions as a symbolic site of resistance and of the configuration of identities and collective tribes.

It is therefore concluded that the symbolic inequalities surrounding these cultural manifestations are not only about what is done but also about who does it, how it is done, and where it is done. Claiming the right to emotion, to occupy space, and to collective expression is also a dispute over the right to culture and to the fair representation of one's tribe. In this sense, more than objects of stigmatization or criminalization, supporter groups and fandoms are legitimate expressions of the affective, aesthetic, and political complexity of contemporary urban life.

REFERENCES

Bardin, L. (2011). *Análise de conteúdo*. Edições 70.

Baptista, M. L. C. (2020a). "Amar la trama más que el desenlace!": Reflexões sobre as proposições Trama Ecossistêmica da Ciência, Cartografia dos Saberes e Matrizes Rizomáticas, na pesquisa em Turismo: "Loving the weave more than the outcome!": Reflections about the propositions Ecosystemic Weave of Science, Cartography of Knowledge and Rhizomatic Matrices, in Tourism Research. *Revista de Turismo Contemporâneo*, 8(1), 41–64. https://doi.org/10.21680/2357-8211.2020v8n1ID18989

Baptista, M. L. C., & Eme, J. B. (2023). Estratégias de 'sobre-vivência' metodológica na viagem investigativa para a ciência no mundo novo: Dimensão trama, cartografia dos saberes e matrizes rizomáticas. *Revista Ibero-Americana de Estudos em Educação*, 18(00), e023003. https://doi.org/10.21723/riaee.v18i00.18206

Bauman, Z. (2005). *Identidade: Entrevista a Benedetto Vecchi*. Jorge Zahar.

Bourdieu, P. (2007). *O poder simbólico* (11a ed.). Bertrand Brasil.

Cardoso, L. (2016, 27 de setembro). *Fangirls: A histeria que move o mundo da música*. Newronio – ESPM. https://newronio.espm.br/fangirls-a-histeria-que-move-o-mundo-da-musica/

Duffett, M. (2013). *Understanding fandom: An introduction to the study of media fan culture*. Bloomsbury Academic.

Gontijo, C. (2024, 8 de julho). *Emoção e violência: Por dentro das torcidas organizadas de Goiás*. Jornal Opção. https://www.jornalopcao.com.br/reportagens/emocao-e-violencia-por-dentro-das-torcidas-organizadas-de-goias-494303/

Hall, S. (2006). *A identidade cultural na pós-modernidade* (11a ed.). DP&A.

Hall, S. (2016). *Cultura e representação*. Apicuri.

Helal, R. (1990). *O que é sociologia do esporte*. Brasiliense.

Jenkins, H. (2012). *Textual poachers: Television fans and participatory culture* (2a ed.). Routledge.

Jenkins, H., Ito, M., & Boyd, D. (2015). *Participatory culture in a networked era*. Polity Press.

Lima, R. L., Moura, D. L., & Antunes, M. M. (2015). Ritos e sociabilidades no torcer coletivo: Um estudo etnográfico em uma torcida do Flamengo. *Licere*, 18(1), 136–156. https://doi.org/10.35699/1981-3171.2015.1079

Lopes, F. T. P. (2013). Emoção e violência: Por dentro das torcidas organizadas de Goiás. *Revista Brasileira de Educação Física e Esporte*, 27(4), 597–612. https://doi.org/10.1590/S1807-55092013000400008

Maffesoli, M. (1998). *O tempo das tribos*. Forense Universitária.

McRobbie, A. (1991). *Feminism and youth culture* (2a ed.). Macmillan.

Silva, G. L. M., & Silva, W. M. (2023). Memes e futebol: Interações sociais nas páginas de Instagram dos 20 clubes da série A do campeonato brasileiro masculino 2022. *Revista Brasileira de Futsal e Futebol*, 15(63), 266–280. https://doi.org/10.56260/rbff.v15i63.1364

Silva, J. N. (2023). Performance torcedora: Dinâmicas de construção da representação da torcida organizada Raça Rubro-Negra (1977-2000). *FuLiA/UFMG*, 8(1), 113–133. https://doi.org/10.35699/2526-4494.2023.40791

Toledo, L. H. (1996). *Torcidas organizadas de futebol*. Autores Associados.

Zat, A. D., & Triches, V. (2020). As formas de relacionamento e comunicação entre clubes de futebol e suas torcidas: Da mídia impressa massificada à mídia eletrônica e as redes sociais clubísticas. *Revista Brasileira de Futsal e Futebol*, 12(48), 173–179. https://doi.org/10.56260/rbff.v12i48.868

The influence and utilization of mass media on adolescents

Arailym SIYAZBAEVA
MS (c) Social Work and Social Pedagogy, Karaganda University named after E. A. Buketov, Kazakhstan
E-mail: s.j.arai_96@mail.ru ORCID: 0009-0001-8219-7286

Kendirbekova Zhanar KHAIDAROVNA
PhD (c) Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Social Work and Social Pedagogy, Karaganda University named after E. A. Buketov, Kazakhstan
E-mai1: zhanaret@mail.ru ORCID: 0000-0001-6794-7897

Abstract
The role of mass media in modern society is vital, especially among adolescents. This article provides a comprehensive analysis of the impact of mass media on schoolchildren. Adolescents utilize various media sources, including social media, television, internet platforms, newspapers, and magazines, to obtain information. The article examines the influence of these media on the psychology, behavior, and social relationships of adolescents. The influence of social media and video platforms on adolescents, their relationships, and self-esteem is discussed. Also, attention is paid to the influence of aggression, violence, advertising, and other media elements on adolescents. Adolescents often form information and social models for themselves through the media, which can result in their views and worldview. This process plays a crucial role in shaping their psychological and emotional state. The article examines the level of information perception among adolescents, their behavior, and the media's influence on the decision-making process. The results of empirical surveys and studies, which present both the positive and negative aspects of the media's impact on adolescents, are presented.

Keywords: mass media, teenagers, social media, video platforms, communication skills, advertising

INTRODUCTION

It is hard to imagine life without the media these days. They have become an integral part of our daily lives and have increased their importance in society. The rapid development of information technology, which began in the mid-20th century, gave rise to a new social structure known as the information society. Today, the media occupy a special place in society, influencing people from a young age and throughout their lives. Modern media play a significant role in shaping people's consciousness, influencing their views, tastes, and lifestyles. In particular, the media has a significant influence on the development of adolescents as individuals. We receive a vast amount of information about society and the world from these sources, which have become the primary means of shaping public consciousness. Specifically, we will examine the influence of the media on adolescents. Adolescence is a crucial stage in personal development and the establishment of moral foundations. During this time, a person's worldview, behavior, feelings, and values are formed. Teenagers are engaged in self-discovery, self-awareness, and defining their ideals and principles. From this perspective, the media's influence on the younger generation is enormous. In many cases, it is the media that influences our thinking or changes us.

According to researchers, the media has a direct influence on human development. It is well known that each new communication technology sparks debate in society about its benefits or harms. Every day, a variety of information flows through the media, which cannot be fully controlled. This influx is especially powerful for teenagers, as their worldview is not yet fully formed. In most cases, they consume materials not intended for children, but rather aimed at adults and of interest specifically to teenagers. In this case, the media's influence on the socialization of the individual increases.

The main goal of human development is the full realization of one's abilities and potential. However, this process is impossible without interaction with others. From this perspective, the media's influence on personality development cannot be denied. At the same time, modern society recognizes that the influence of the media is often negative. Research and social phenomena confirm this. The widespread use of new technologies has led to increased aggression and violence among young people, a weakening of traditional values, and a loss of moral compass. A decline in sensitivity among adolescents has also been observed. However, these phenomena are not confined to the information and communication space; they are also directly linked to the overall development of society.

METHODOLOGY

The psychological development of adolescents is one of the most significant issues facing society. During this period, children begin to form their own views and adapt to the society around them. Mass media play a vital role in shaping the personality of adolescents. This article discusses the methods by which the media psychologically influences adolescents. Among them, we can highlight games and programs that have a psychological impact on adolescents on social networks, which have become a pressing global problem in the field of media. What is psychological influence in general? Psychological influence is a complex phenomenon. This is because it is a process that allows you to influence the thoughts of a person, especially a teenager, whose mental state has not yet been formed. The influence on people can be different, and sometimes it is used purposefully. For example, salespeople in commercial and advertising organizations, etc. Some specialists intentionally employ methods of unconscious influence on individuals in their personal and professional activities. Adolescents aged 12-14 are especially susceptible to psychological influence. During adolescence, several significant changes occur in the child's psyche and inner world. • At this stage, the need for interaction with peers is extreme. The opinions of others and their place in the group become increasingly important to adolescents. They may strive to establish themselves as leaders, remain neutral, or isolate themselves from the group. Personality formation is influenced not only by their immediate environment but also by the socioeconomic and historical conditions of society. The opinions of friends are often considered more important than those of parents or teachers, becoming a significant value for adolescents. If their reputation in the group is in question, they are likely to experience anxiety and psychological pressure.

• While primary school-aged children often become nervous when interacting with unfamiliar adults, adolescents most often experience anxiety in relationships with parents or close friends.

• Adolescent behavior is influenced by hormonal changes in the body, as well as physiological developmental factors. During this time, activity in some centers of the cerebral cortex decreases, and attention span weakens, becoming short-lived and unstable. In psychological terms, the following characteristics are typical of adolescents: emotional instability, impulsiveness of actions, inconsistency of behavior, desire for independence, gullibility, rapid emergence of feelings of fear, and various other emotional states.

Recognizing these vulnerabilities in teenagers, media representatives draw young people into their world. Teenagers tend to absorb all information without analyzing it, including harmful information. This can influence their worldview. We may not immediately notice it, but the media can have a psychological influence on teenagers. Let us consider them. Public opinion often determines public life and guides the activities of certain social institutions, including the media. The media strive to examine current and important societal issues from the perspective of public opinion and to cover them. Thus, public opinion is shaped by various factors, including the dissemination of ideology and propaganda. Currently, the media widely employs subliminal influence techniques to shape public opinion regarding certain phenomena. This method is implemented by introducing stereotypical ideas into the news stream, which automatically evokes a positive or negative reaction in the public mind to a particular event. In the process of persuasion, the press strives to form a stable and consistent attitude toward a particular phenomenon. People are prone to gullibility, imitation, and contagiousness. When under the influence of persuasion, a person cannot control the influence directed at them. It is easiest to convince someone of something that aligns with their needs and interests. However, it is also possible to convince them of something that contradicts their will by creating certain feelings and circumstances. These feelings can push them to actions that contradict their accepted norms and principles of behavior. Media activities aimed at persuading society of something are not inherently humanistic, since people cannot control the influence directed at them and remain helpless in the face of such persuasion.

Aware of the psychological vulnerabilities of adolescents, the media employ various methods to draw them into their sphere. Young people often absorb information without analyzing it, including harmful content. This directly influences their worldview and the formation of their views. This influence is difficult to notice immediately, but it is evident that the media possess methods of psychological influence. Public opinion is one of the main regulating forces in public life. Through this opinion, the media influence public consciousness by presenting issues of social significance. As a result, public opinion is shaped by ideology and propaganda. Today, the media often employ methods of unconscious influence: by introducing established stereotypes into the news stream, they automatically shape the public's positive or negative reaction to a given event. The primary goal of the media is to shape a stable attitude in society. However, human gullibility and a tendency to imitate can easily lead people to be influenced, sometimes leading to actions that contradict their own norms. Therefore, the media's persuasive function does not always align with humanistic values, as people cannot often control this influence.

In this regard, the President of the Republic of Kazakhstan, Kassym-Jomart Tokayev, speaking about the role of the media in society, noted: "In the era of globalization, the culture and values of each country are increasingly susceptible to external influence. Therefore, the main goal of information policy should be the protection of national interests and the protection of the consciousness of young people from negative influences" [1].

The Concept of State Policy of the Republic of Kazakhstan in the Interests of Children until 2030 emphasizes the importance of improving digital literacy and ensuring information security: the creation and implementation of programs to teach children and their parents the rules of safe behavior in the internet space, the creation of platforms, portals, and websites collecting information on the best resources for children and parents; the development of digital technologies for child safety and the prevention of internet addiction, preventing the risks of participation in illegal activities and flash mobs; the creation of legal mechanisms for monitoring information channels in order to prevent the penetration of elements of criminal psychology, violence, and other antisocial tendencies into the environment of children and adolescents through the media [2]. Today, when it comes to the unregulated media market and the uncontrolled delivery of information to teenagers, this is especially relevant, as it ultimately has a detrimental effect on the development of moral and ethical values in the younger generation and affects children's socialization. It is also worth noting that the media shape today's adolescent public consciousness. Through its influence on society as a whole, the media influences each individual, shaping certain emotions and actions. Thus, public opinion—the state of mass consciousness, which includes the explicit or implicit attitudes of various social communities toward the problems and events of reality—is shaped by the media.

To determine how the media influence the lives of adolescents, a survey was conducted among grades 6-8. The survey consisted of 5 questions:

1. Write the names of newspapers that you read with interest.

2. Name the magazines that you regularly read with interest.

3. What is the most trusted source of information from the mass media?

- newspapers

- magazines

- advertising

- television

- the Internet

- radio

4. What information provided by the mass media is most interesting to you?

5. Do you often form your opinions about a particular event or a particular issue due to media information?

Based on the responses of adolescents to this survey, we determined the following:

-Information sources and popular sources of information among adolescents?

-What sources of information do children in this age group trust the most?

-How do they use the mass media in their studies and daily activities?

-The number of students who use media information in their lives?

-What information interests teenagers the most?

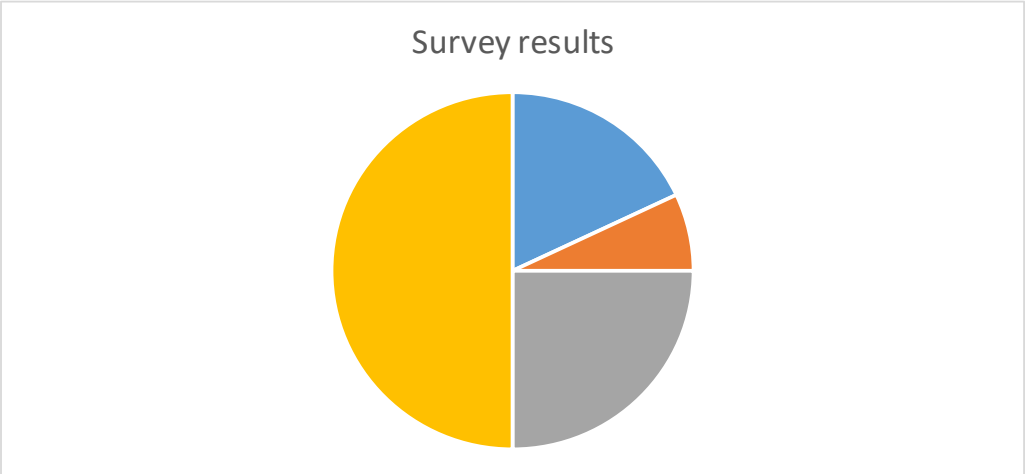
-How often do they form an opinion about a particular event under the influence of the media?

One of the advantages of this survey is that students can provide more informed answers due to the anonymity of the survey and the researcher's absence. At this stage, we examined the impact of the media on various aspects of individual socialization, with a particular focus on educational activities, daily life, and vocational guidance for young people.

Table 1 presents the study's results on the question, "What sources of information do teenagers use?"

Classroom	Newspaper	Magazine	Internet	Television	Radio	Advertisement
6	0%	0%	68%	32%	0%	0%
7	0%	0%	85%	10%	0%	5%
8	0%	8%	77%	13%	0%	2%

The data in the table show that the primary source of information for teenagers (6th, 7th, and 8th graders) is the Internet, followed by television. It also shows that, in addition to the Internet and television, the primary sources of information are advertising. 6th graders do not use these sources. Television is in second place, and 6th graders use it more often than 7th and 8th graders. Sixth graders do not consider radio, newspapers, and magazines as sources of information at all, while eighth graders, in turn, use magazines to obtain the information they need, although not significantly. Teenagers are interested in fashion, stories about their favorite artists, and movie characters. A teenager who is developing his "I" likes to read about the lives of his friends and watch TikTok first. Boys predominate in 8th graders, and here we notice that they are interested in sites related to transportation. The main sections that girls typically enter are music, fashion, horoscopes, tests, and jokes. Such publications may not be intended to broaden the horizons of teenagers or enhance their educational level. However, in recent years, the number of teenagers reading books in their lives has decreased not only in quantity but also in quality. In the next stage, we determined how much teenagers use the most popular sources of information, the results of which are shown in the diagram below.

Psychological Influence Methods of Mass Media on Adolescents

According to the data in the diagram, it can be inferred that teenagers have a high demand for social media platforms, including TikTok. This is because young people like to search for information that interests them in the vastness of the global network, where they can find all the answers and expand their horizons; however, their parents may impose restrictions on them. Among students, the Internet is used as a means of entertainment, but there is also a high demand for television and YouTube, which they use as a form of leisure. The use of mass media in educational activities also requires special attention. In their educational activities, children use mass media to complete homework, search for new information that interests them, read books and educational stories, and a small percentage use it to participate in distance learning competitions and classes. The study of the material allowed us to reach the following results: online publications are most popular among young people, while print publications and television products are in low demand. This trend increases the audience's responsibility for shaping and disseminating norms, models of behavior, life strategies, and value orientations. One indicator of the changes taking place in society is the mass media.

The recreational functions of the mass media play a special role in the personal development of adolescents. The media have become an important mechanism for adolescents to spend their free time and maintain emotional

balance. For many children and adolescents, watching television, listening to music, playing on the computer, or reading books is a way to compensate for the lack of communication with peers, relieve feelings of loneliness, or temporarily distract from family conflicts [3]. Therefore, the socio-psychological essence of this phenomenon is that the media, while maintaining the internal emotional balance of the individual, becomes a specific "adaptation tool" in the process of socialization. Additionally, in modern society, computer networks are a significant factor in the spontaneous socialization of adolescents. On the one hand, the Internet and computer technologies expand the information horizons of adolescents, help them acquire new knowledge, implement creative ideas, develop imagination, accelerate the process of mastering foreign languages, enrich their social experience, and have a positive impact on their personal growth. On the other hand, excessive Internet addiction can lead to specific addictions, leading to escape from real life, narrowing of interests, excessive addiction to computer games, social isolation, and slowing down of emotional reactions (Y.D. Babaeva, A.E. Voyskunsky) [4].

Positive And Negative Influence of Mass Media on Teenagers

Mass media not only influence the socialization of the individual, but also fulfill public demands as a social institution. The media, becoming a tool for implementing the interests of certain social groups or powerful political and economic actors, play an active role in shaping public consciousness and behavioral patterns. In this regard, the media serve as an effective mechanism in the socialization process, unconsciously introducing the societal value system into the minds of young people. Summarizing the opinions of researchers in this regard, we can note the dual role of the media in the socialization of adolescents: firstly, it is a social and cognitive resource that creates conditions for the development of the individual, and secondly, if it is used excessively, it can hurt the psychological and social stability of the adolescent. Therefore, studying this phenomenon from the perspective of social pedagogy is very relevant..

Positive impact of mass media on adolescents	Negative impact of mass media on adolescents
The mass media contribute to the expansion of adolescents' worldview. Although many adolescents lead a closed lifestyle, they can stay informed about events in society and the world through various media outlets. News on television, various publications, and social networks increase adolescents' access to information and enhance their understanding of the world.	The negative impact of mass media is not without its drawbacks. For example, the images of ideal beauty (photoshopped body shapes, perfect skin, and hairstyles) often presented in the media space hurt adolescents' self-perception. This can distort their body image and subject them to psychological pressure.
The media create conditions for the development of adolescents' social skills. Through social networks and various communication platforms, they make new friends, expand their circle of contacts, and develop self-confidence. This process improves their media literacy and facilitates their adaptation in modern society.	Excessive violence in mass media can create a dangerous norm in adolescents' perception. As a result of prolonged exposure to violence in films and video games, individuals may struggle to distinguish between real life and fantasy. Such situations can lead to increased levels of aggression and, in some countries, increased school conflicts.
The media can also serve as a means of inspiring young people. Teenagers often imitate famous people, and when public figures or celebrities promote functional skills and discuss the harm of harmful habits (for example, drugs, tobacco, and alcohol), adolescents tend to perceive this information positively.	Excessive use of mass media also hurts academic performance. According to scientific studies, children and adolescents who watch much TV at a young age are more likely to perform poorly in exams later. This is associated with poor time management, poor attention span, and decreased cognitive activity.

At the present stage, the mass media play a special role in the social development of adolescents, in the formation of their value orientations and worldview. The media not only provide young people with vast opportunities for accessing information, but also contribute to the disclosure of their personal potential and the development of social skills. However, the unregulated influence of the media can negatively impact the psychological stability of adolescents, making it difficult for them to adapt to their social environment.

SURVEY RESULTS AND DISCUSSION

In conclusion, for students in grades 6-8, specifically adolescents aged 11-14, the mass media have a significant impact on information acquisition and development. Social networks and video platforms are becoming increasingly popular among adolescents, while the use of television and radio has decreased. However, the impact of the mass media can be varied: on the one hand, it can be beneficial, and on the other hand, it can exert psychological pressure on adolescents and have an adverse effect.

CONCLUSIONS

Based on the results of these studies and surveys, effective measures should be taken to form an information culture among adolescents, increase their literacy, and protect them from harmful influences. Kazakhstani scientists also pay attention to this issue and note the dual role of the mass media in the socialization of adolescents. For example, G.S. Tazhenova considers the development of media literacy in the younger generation to be one of the primary conditions for the formation of personality and the determination of one's own views [5]. The works of domestic researchers comprehensively consider the potential of the mass media to influence the cultural and moral values of adolescents and emphasize the need for regulation [6]. In this context, it is appropriate to consider the mass media as an important institution in the socialization of adolescents. However, for this influence to be effective, it is necessary to properly filter the information flow, develop media literacy, and increase content based on national values. According to scientists, the media should not only be a provider of information, but also perform an educational and cultural-spiritual mission. The findings of Kazakhstani researchers suggest that the mass media have significant potential for a positive influence on the social development of adolescents. However, to reduce its negative impact, joint comprehensive support from state policy, the education system, and parents is necessary.

REFERENCES

Babaeva, Yu. D., & Voyskunsky, A. E. (2020). *Gifted child at the computer*. Logos.

Nazarov, M. M. (2018). *Mass communication in the modern world: Methodology of analysis and practice of research*. URSS.

President of the Republic of Kazakhstan, Kassym-Jomart Tokayev. (2021). *Speech on the issue of preserving national values in the era of globalization*. akorda.kz

Republic of Kazakhstan. (2021). *Concept of state policy of the Republic of Kazakhstan in the interests of children until 2030*. http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001113

Tazhenova, G. S. (2019). *Psychological and pedagogical conditions for the formation of students' media competence*. Kazakh University.

The teenage bullying problem and the social worker's intervention strategies

Aruzhan TULEPOVA
Educational Program "Social Work" Faculty of Philosophy and Psychology, Department of Social Work and Social Pedagogy, E.A. Buketov Karaganda National Research University, 100024 Karaganda, Kazakhstan

E-mail: arunya211206@mail.ru *ORCID:* 0000-0003-0212-6486

Indira AKHMETOVA
Senior Lecturer, Master of Social Work Faculty of Philosophy and Psychology, Department of Social Work and Social Pedagogy, E.A. Buketov Karaganda National Research University, 100024 Karaganda, Kazakhstan

E-mail: i.akhmet@inbox.ru *ORCID: 0000-0003-0212-6486*

Abstract

In the modern world, bullying among adolescents has become a serious global social issue that threatens the psychological health and social well-being of the younger generation. Bullying is a form of aggressive behavior characterized by the intentional infliction of harm, humiliation, or social exclusion of another person. It affects not only the victims but also the aggressors, witnesses, and the entire school community. The purpose of this paper is to analyze the primary causes and consequences of bullying among teenagers and to propose social work intervention strategies aimed at preventing and resolving it. The article highlights the role of social workers as mediators, counselors, and educators who are responsible for promoting empathy, tolerance, and healthy communication among adolescents. The study employs a qualitative research method, incorporating the analysis of theoretical sources, observation, and interviews with social work specialists. The study's results demonstrate that the most effective approaches to counteracting bullying include preventive education, family involvement, psychological counseling, and the development of restorative communication programs in schools. The conclusions emphasize that the prevention of bullying is only possible through cooperation between the family, school, and community under the professional guidance of social workers.

Keywords: Bullying, Adolescents, Social Work, Intervention, Prevention, Emotional Support, School Environment

Introduction

Bullying is a recurring form of violence that appears in many educational institutions worldwide. According to UNESCO (2023), nearly one-third of students aged 12–17 experience some form of bullying. In Kazakhstan, the situation is similar: school bullying cases have become more visible due to the spread of social media and digital technologies. Bullying can be physical, verbal, psychological, or online (cyberbullying).

The relevance of this problem lies in its impact on a teenager's emotional development, academic performance, and self-esteem. Social workers play a crucial role in addressing these problems by providing psychological support, guiding peer relationships, and promoting safe learning environments. Their work encompasses both preventive measures and direct interventions in crises.

The purpose of this paper is to examine the causes of bullying among adolescents, describe the consequences for individuals and school communities, and present effective social work strategies for intervention and prevention.

Methodology

The research employs **a qualitative and analytical approach**. It is based on the review of scientific literature, educational statistics, and practical reports from school social workers. The data were collected from several educational institutions in Kazakhstan through interviews and case analyses.

The study uses the theoretical frameworks of **social learning theory (Bandura, 1977)**, **ecological systems theory (Bronfenbrenner, 1986)**, and **conflict resolution models**. These theories provide a comprehensive understanding of how personal, familial, and social factors interact to create a bullying-prone environment.

The research focuses on three main questions:

1. What are the leading causes of bullying among adolescents?
2. How does bullying affect the victim and the school environment?
3. What social work strategies are most effective in preventing and resolving bullying?

Findings and Discussion

1. Causes of Bullying

The leading causes of bullying are related to low-income family relationships, lack of emotional support, low empathy, and negative peer pressure. Some adolescents imitate aggressive behavior they see at home or online. The influence of social media and digital communication has also created a new dimension of bullying — cyberbullying.

2. Effects of Bullying

Victims often suffer from anxiety, depression, isolation, and academic decline. In severe cases, prolonged bullying may lead to self-harm or suicidal thoughts. Aggressors also face adverse outcomes, such as social rejection, aggression normalization, and future criminal behavior.

3. The Role of the Social Worker

The social worker acts as a **mediator**, **educator**, and **advocate** for the well-being of adolescents. Their main strategies include:

- Conducting educational programs on tolerance and emotional literacy;
- Organizing group discussions, art therapy, and psychological training;
- Engaging parents and teachers in prevention campaigns;
- Implementing **restorative justice** practices that help rebuild relationships instead of focusing solely on punishment;
- Offering individual counseling to both victims and aggressors.

4. Preventive and Systemic Approaches

Preventive work is the most effective way to reduce bullying. The social worker should cooperate with the school administration, psychologists, and families to build a safe and supportive environment. Long-term prevention involves creating peer-support systems, youth clubs, and volunteer programs that promote kindness and cooperation.

Conclusion

Bullying among adolescents remains a multifaceted social problem that requires professional intervention. Social workers play a crucial role in fostering communication among schools, families, and communities. Their main task is to help children develop empathy, self-esteem, and respect for others.

Effective anti-bullying strategies must include early identification, individual psychological support, and community-based education. Only through a holistic approach — combining prevention, intervention, and rehabilitation — can schools ensure a safe and inclusive atmosphere for all students.

Ultimately, the creation of a safe educational space depends on empathy, respect, and cooperation among all participants of the educational process. The involvement of social workers ensures that these values become part of the daily life of every school.

Moreover, social work in the context of bullying prevention is not limited to school-based activities. It extends to the broader community, where public awareness and civic responsibility play key roles. Through collaboration with parents, psychologists, and youth organizations, social workers contribute to the development of a supportive social environment that discourages aggression and promotes understanding.

The fight against bullying should be viewed as a long-term social mission rather than a temporary campaign. Continuous education on emotional literacy, tolerance, and conflict management must become an integral part of the national education system. By investing in the emotional and social well-being of children today, society lays the foundation for a more peaceful and compassionate future generation.

Therefore, addressing the problem of bullying requires a holistic, interdisciplinary, and human-centered approach that places the dignity and safety of every child at the core of social policy and educational practice.

REFERENCES

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development. *Developmental Psychology, 22*(6), 723–742.

Olweus, D. (2019). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Wiley-Blackwell.

Tokbergenova, S. (2024). *Adolescent socialization and family support in Kazakhstan*. KazNU Press.

UNESCO. (2023). *Ending violence in schools: Global status report*. UNESCO Publishing.

Determinants of the Indonesian crude price: An empirical study on domestic economic dynamics

Bernadeth Yosephine Priskilla BR SIMANGUNSONG
Magister Sains; University of Diponegoro & University of Borneo Tarakan, Faculty of Economic and Business, Development Economics, Semarang-Tarakan, Indonesia
E-mail: bernadeth_priskilla@borneo.ac.id *ORCID: 0009-0003-4320-8354*

Fransiscus Xaverius SUGIYANTO
Prof., University of Diponegoro, Faculty of Economic and Business, Development Economics, Semarang, Indonesia
E-mail: fxsugiyanto@lecturer.undip.ac.id *ORCID: 0000-0002-9061-5839*

Wahyu WIDODO
Ph.D. University of Diponegoro, Economics and Business, Development Economics, Semarang, Indonesia
E-mail: wahyuwid2002@live.undip.ac.id *ORCID: 0000-0003-1466-779X*

Abstract

Crude oil remains a pivotal commodity in the global economy, serving as a primary input in production processes and a key determinant of macroeconomic stability. This study examines the macroeconomic determinants of the Indonesian Crude Price (ICP) by focusing exclusively on domestic factors, such as real GDP, interest rate, Inflation, exchange rate, and oil production, which reflect Indonesia's internal economic dynamics and drive energy price behavior. Using the Error Correction Model (ECM), the analysis explores both short-run and long-run relationships between these macroeconomic variables and the ICP. The estimation results reveal that short-term fluctuations and long-term equilibrium forces shape Indonesia's oil price. In the short run, real GDP (Δln_PDBrill) and the Bank Indonesia rate (Δbi7drr) exert positive and significant effects on the ICP. In the long run, real GDP (ln_PDBrill) continues to have a positive and significant influence on the oil price, while the exchange rate (ln_kurs) exhibits a negative and significant impact. The negative and statistically significant error correction term (–0.506; p = 0.001) indicates a stable adjustment process toward long-run equilibrium. The estimated half-life of approximately 0.98 quarters suggests that half of any deviation from equilibrium ICP is corrected within three months, confirming the dynamic stability of Indonesia's oil market. These findings highlight that Indonesia's crude oil price behavior is primarily governed by domestic economic growth, monetary policy, and exchange rate fluctuations, underscoring the importance of coherent macroeconomic management in maintaining energy price stability.

Keywords: Indonesia Crude Price, GDP real, exchange rate, interest rate, Inflation, oil production in Indonesia, Error Correction Model

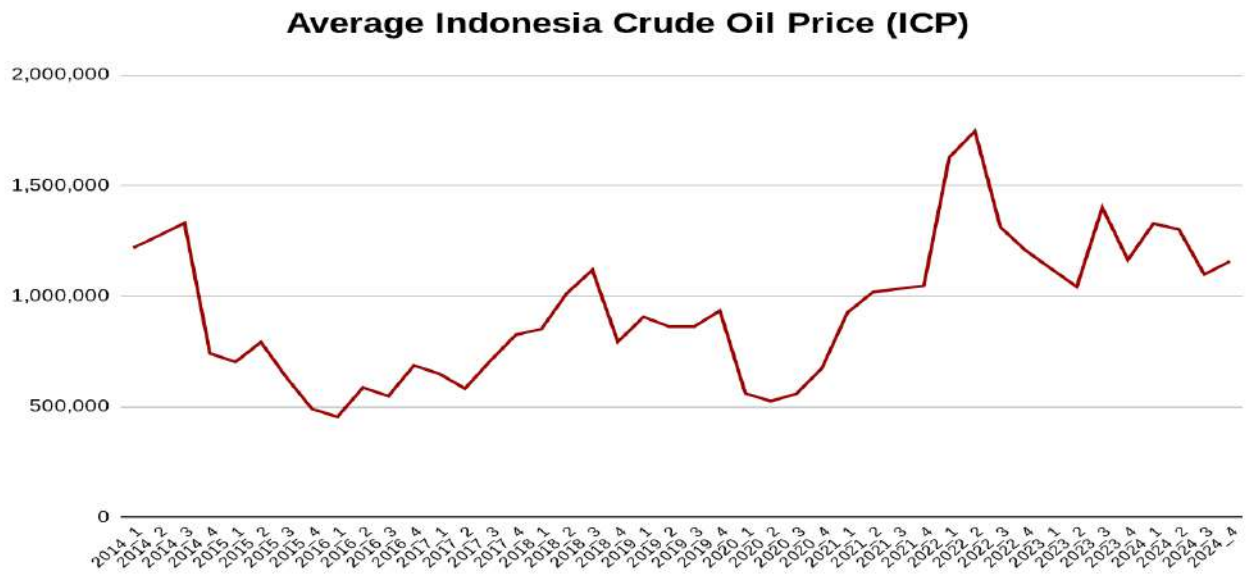
INTRODUCTION

Crude oil is currently a commodity that plays a crucial and dominant role in the global economy, as it serves as one of the main input factors in the production process (Stevens, 2018). The oil industry in Indonesia has long been one of the most influential pillars shaping the trajectory of the Indonesian economy, a trend that persisted from 1892 until the mid-20th century. It is proven that petroleum commodities were once the backbone of government revenue, foreign exchange, and industrial expansion in Indonesia, marked by the country's entry into the Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC) in 1962, which strengthened its role as a regional energy producer.

A turning point then occurred when energy demand exceeded domestic supply. Population growth, urbanization, and industrialization led to a surge in oil consumption that exceeded national production capacity in the early 2000s (Aliffia et al., 2024). Since 2004, Indonesia has transitioned from a net oil exporter to a net oil importer. The Central Statistics Agency (2022) also reported that Indonesia's imports of crude oil products from January to July 2022 cumulatively reached US$14.37 billion, representing a 97.71% increase compared to the same period in 2021 (Aliffia et al., 2024).

The transition from an energy surplus to an energy deficit created new macroeconomic pressures, exposing fiscal vulnerabilities and emphasizing the need to understand the macroeconomic determinants that shape the Indonesian Crude Price (ICP) in an open and globally integrated economy. This structural shift has been directly reflected in

the movement of domestic oil prices. The following figure shows the trend of the average crude oil price in Indonesia (ICP) from 2014 to 2024.

Source: Ministry of Energy and Mineral Resources (ESDM, 2025)

Figure 1. Trend of Indonesia's Average Crude Oil Price (ICP), 2014Q1–2024Q4

Figure 1 illustrates the trend of Indonesia's crude oil price (ICP) over the past decade, characterized by a sharp decline around 2015, followed by a gradual recovery and a sharp increase from 2021 to 2022. Domestic economic fundamentals and their dynamics have played a significant role in shaping ICP movements over time. Periods of strong economic performance and currency appreciation are generally associated with rising oil prices, while weaker growth and fiscal adjustments tend to coincide with falling prices. Overall, these patterns suggest that fluctuations in Indonesia's crude oil price are primarily driven by changes in domestic macroeconomic conditions, where stability in output, prices, and fiscal policy contributes to a more consistent trajectory of the ICP.

The behavior of Indonesia's crude oil price is closely tied to the country's macroeconomic environment. The nation's economic structure, highly dependent on energy-intensive sectors such as transportation, manufacturing, and logistics, makes the ICP exceptionally responsive to domestic cost dynamics and policy adjustments. When aggregate demand expands, energy consumption and production costs tend to rise, placing upward pressure on the ICP. Conversely, during periods of slower economic growth or tighter fiscal and monetary policies, the demand reduction contributes to softer oil price movements. This relationship underlines that the evolution of the ICP primarily mirrors shifts in domestic macroeconomic fundamentals, with global factors playing a secondary, reinforcing role.

Oil prices are not driven by a single factor but by the interaction of several macroeconomic forces. Empirical research consistently identifies five key determinants—real gross domestic product (GDP), interest rates, Inflation, exchange rates, and oil production, both globally and domestically (Kasongwa & Minja, 2022; Nitami & Hayati, 2021; Raheem et al., 2020). Real GDP reflects the strength of aggregate demand; when the economy expands, industrial activity and household energy use increase, leading to higher oil demand and upward pressure on prices (Saidu, 2024). Interest rates represent the monetary dimension: higher rates increase borrowing costs, discourage investment in the energy sector, and curb speculative activities, all of which can lower oil demand (Kasongwa & Minja, 2022). Inflation acts as both cause and consequence. When oil prices rise, production and transportation costs climb, while inflation expectations themselves reinforce further price pressures (Raheem et al., 2020). Exchange rates are crucial in open economies such as Indonesia, where a depreciating rupiah raises the domestic price of dollar-denominated crude oil, accelerating inflationary transmission (Nitami & Hayati, 2021). On the supply side, production levels determine stability; higher output helps temper price increases, whereas disruptions or deliberate production cuts often heighten volatility (Alquist & Kilian, 2010). Together, these variables form a complex system in which demand, supply, and financial conditions interact continuously across both global and domestic contexts.

Within this macroeconomic framework, Indonesia's exposure to oil price fluctuations primarily stems from its position as a significant energy consumer and a net importer of oil. Domestic macroeconomic adjustments—such as inflation control, fiscal consolidation, or exchange rate management- directly influence the extent to which global oil price changes affect the ICP. External factors, including OPEC's production decisions, geopolitical developments, and speculative pressures, further shape the domestic price environment, but primarily operate through these internal macroeconomic channels (Kaufmann et al., 2004; Liao et al., 2019). Exchange rate volatility often amplifies these effects because oil is traded in U.S. dollars; any depreciation of the rupiah immediately raises the cost of imports and fuels domestic price increases (Sadorsky, 2003). Consequently, managing ICP stability requires coherent macroeconomic coordination, emphasizing that domestic policy credibility remains central to mitigating external oil price shocks.

Cross-country empirical studies reveal that the relationships between macroeconomic variables and oil prices are dynamic rather than static (Kösedağlı et al., 2021). Found that correlations between exchange rates and oil prices vary, positive in South Africa and Turkey, but negative in Brazil, India, and Indonesia, particularly during the 1997–1998 Asian Financial Crisis (Baumeister & Peersman, 2013). Argue that such variations arise from shifting economic regimes and time-varying elasticities influenced by institutional and financial conditions. For Indonesia, changes in monetary frameworks, energy production capacity, and exchange rate management continue to define the magnitude and direction of oil price transmission within the economy.

Within this context, several macroeconomic indicators remain central to explaining the dynamics of the Indonesian Crude Price. Real GDP reflects domestic energy demand; interest rates capture the cost of capital and investment climate; Inflation reveals internal price transmission; exchange rates indicate external vulnerability; and domestic oil production determines supply resilience. Declining production due to aging oil fields and regulatory constraints has deepened Indonesia's import dependence, increasing its exposure to global energy volatility (Grassian & Olsen, 2019; Handoyo et al., 2020). Collectively, these factors form an analytical framework that connects macroeconomic theory with Indonesia’s energy realities, positioning ICP as a strategic barometer for assessing both economic stability and policy effectiveness.

A deeper understanding of these interrelated determinants is crucial not only from a theoretical standpoint but also for practical policymaking. Oil price changes often reflect simultaneous movements in macroeconomic variables operating at different speeds and magnitudes. Consequently, an analytical approach is needed that can capture these short-run adjustments and long-run equilibria. Identifying both temporal dimensions is essential to understanding how energy price shocks are transmitted through Indonesia’s economy and how fiscal, monetary, and energy policies respond to internal and external pressures.

This study aims to examine the relationships between key macroeconomic variables, such as real GDP, interest rates, Inflation, exchange rates, and domestic oil production, and the behavior of the Indonesian Crude Price over both the short and long term. The findings are expected to reveal the dynamic nature of Indonesia's oil price behavior, offering empirical evidence that can inform more adaptive and resilient energy and macroeconomic policies.

Method

This research uses secondary data in the form of quarterly data from 2014 to 2024. Data were obtained from official websites, including Bank Indonesia, the Central Statistics Agency of Indonesia, and the Ministry of Energy and Mineral Resources' statistics website. The data used in this research are the Indonesian crude oil price, GDP in real terms, the BI 7-day reverse repo rate, Inflation, exchange rate, and crude oil production.

Data analysis was conducted using the Error Correction Model (ECM) method. Several requirements must be met to use the Error Correction Model method. First, at least one variable used is not stationary at the level. Second, the equation used has a co-integrating relationship. Third, the equation used is univariate (only the independent variable influences the dependent). If the three requirements are met, then the ECM method can be used to analyze existing problems. In using the ECM method, this research uses several stages of analysis, namely:

a. Unit Roots Test (Stationarity)
   The stationarity test was conducted using the Augmented Dickey-Fuller Test (ADF) method, which involves comparing the absolute value of the ADF statistic with the critical value in the MacKinnon table at various confidence levels of 1%, 5%, and 10%. If the absolute value of the ADF statistic is greater than the critical value, then the observed data shows, and also if the probability value is < the significance level of 0.05 then it is declared stationary.

b. Test the Degree of Integration
The degree of integration test is a continuation of the unit root test, as a consequence of not fulfilling the stationarity assumption at degree zero or I(0). The degree of integration test is carried out to determine whether the variables used are non-stationary and how many times the variables must be differentiated to produce stationary variables.

c. CCointegrationTest
The method used is the Engle-Granger Co-integration Test method, which essentially employs the Augmented Dickey-Fuller (ADF) test, consisting of two stages. First, by regressing the dependent variable on the independent variable, you will obtain the residual from the equation. Second, carry out an ADF test on the residuals with the same hypothesis as the previous ADF test hypothesis.

Long-term equation model from the ECM method with the dependent variable PMDN and PMA investment:

$$ln\_oil\_icp\_id_t = \beta0 + \beta1 ln\_PDBrill_t + \beta2 ln\_kurs_t + \beta3 ln\_production\_crude\_oil\_id_t + \beta4 bi7drr_t + \beta5 inf_t + u_t \ldots(1)$$

The ECM approach can correct skewed regression results by explaining long-term parameters with equations (1) above and short-term estimates with the equation below:

$$Dln\_oil\_icp\_id_t = \beta0 + \beta1 Dln\_PDBrill_t + \beta2 Dln\_kurs_t + \beta3 Dln\_production\_crude\_oil\_id_t + \beta4 Dbi7drr_t + \beta5 Dinf_t \; ECT(-1) \ldots\ldots(2)$$

Where :

$ln\_oil\_icp\_id_t$ = average price of Indonesian crude oil year t (ln)

$ln\_PDBrill_t$ = Gross Domestic Product year t(ln)

ln_kurs_t = exchange rate (ln) year t

$ln\_production\_crude\_oil\_id_t$ = produksi dari minyak bumi Indonesia year t (ln)

$bi7drr_t$ = bi 7 days reverse repo rate year t

inf_t = inflation rate year t

D = Difference or Delta

u_t = Residual Value year t

ECT (-1) = Error Correction Term (-1)

FINDINGS

The first analysis of descriptive statistics provides an overview of the data characteristics for all variables included in the model, ensuring that the variables used in the empirical analysis are correctly understood, as presented in Table 1. These statistics summarize the central tendency, dispersion, and range of each variable, providing an initial understanding of their distributional properties and potential volatility before proceeding to tests for stationarity and co-integration.

Table 1. Descriptive Statistics of the Variables

Variable	Mean	Std. Dev.	Minimum	Maximum	Description
ln_oil_icp_id	13.699	0.342	13.026	14.373	Log of Indonesia's crude oil price (ICP)
ln_PDBrill	35.509	0.127	35.261	35.732	Log of real GDP (proxy for economic activity)
bi7drr	5.443	1.351	3.500	7.750	Bank Indonesia 7-day reverse repo rate (%)
inf	0.358	0.455	−0.270	2.460	Inflation rate (%)
ln_kurs	9.559	0.081	9.342	9.706	Log of IDR/USD exchange rate
ln_production_crude_oil_id	13.486	0.079	13.325	13.591	Log of Indonesia's crude oil production

Source: Output Analysis with STATA 19

The descriptive statistics show that Indonesia's crude oil price (ln_oil_icp_id) ranges from 13.03 to 14.37 with an average of 13.70, indicating moderate volatility. Real GDP (ln_PDBrill) is stable, ranging from 35.26 to 35.73 with a mean of 35.51. The policy rate (bi7drr) varies between 3.50% and 7.75%, with an average of 5.44%. Inflation (inf) fluctuates from −0.27% to 2.46%, with an average of 0.36%. The exchange rate (ln_kurs) remains stable, ranging from 9.34 to 9.71 with a mean of 9.56. Crude oil production (ln_production_crude_oil_id) is steady, ranging from 13.33 to 13.59 with an average of 13.49.

The Augmented Dickey-Fuller (ADF) test is applied to examine whether each variable in the model is stationary or contains a unit root. Testing stationarity is crucial to avoid spurious regression results and to ensure the validity of long-term relationships in the model. The ADF test evaluates the null hypothesis of a unit root against the alternative of stationarity, providing the foundation for determining whether the Error Correction Model (ECM) can be appropriately applied in subsequent analysis.

Table. 2. Augmented Dickey-Fuller (ADF) Test Results and Degree of Integration

Variable	p(level)	det(level), lag	p(Δ1)	det(Δ1), lag	Class
ln_oil_icp_id	0.015	trend, 2	0.000	drift, 1	I(0)
ln_PDBrill	0.025	trend, 1	0.000	trend, 1	I(0)
ln_kurs	0.002	trend, 3	0.000	drift, 1	I(0)
ln_production_crude_oil_id	0.205	drift, 2	0.000	drift, 1	I(1)
bi7drr	0.007	drift, 4	0.002	drift, 2	I(0)
inf	0.000	drift, 2	0.000	trend, 2	I(0)

Source: Output Analysis with STATA 19

The ADF-Best grid results confirm that most macroeconomic variables, namely Average Indonesian Crude oil (ln_oil_icp_id), Gross Domestic Product (ln_PDBrill), exchange rate (ln_kurs), BI-7 days repo rate (bi7drr), and Inflation (inf), are stationary at level (I(0)), with p-values below 0.05 under optimal deterministic specifications. Only ln_production_crude_oil_id is non-stationary at level ($p = 0.205$) but becomes stationary after first differencing ($p = 0.000$), indicating it is integrated of order one (I(1)).

Deterministic components reveal that some variables follow a trend-stationary process (e.g., ln_PDBrill, ln_kurs), while others follow a drift process (e.g., bi7drr, inf). This distinction suggests that oil prices and key macroeconomic indicators exhibit stable long-term behavior, although their short-term fluctuations may differ in intensity. Based on deterministic components, ln_oil_icp_id, ln_PDBrill, and ln_kurs are trend-stationary, suggesting that these variables move around a deterministic trend rather than a fixed mean. Their fluctuations follow a consistent upward or downward trend over time, and shocks have only temporary effects before reverting to the trend path. In contrast, bi7drr and inf are drift-stationary, meaning they fluctuate around a constant mean or average level without a clear deterministic trend. Based on deterministic components, ln_oil_icp_id, ln_PDBrill, and ln_kurs are trend-stationary, suggesting that these variables move around a deterministic trend rather than a fixed mean. Their fluctuations follow a consistent upward or downward trend over time, and shocks have only temporary effects before reverting to the trend path. In contrast, bi7drr and inf are drift-stationary, meaning they fluctuate around a constant mean or average level without a clear deterministic trend.

The presence of both I (0) and I (1) variables fulfills the necessary condition for co-integration testing, since no variable is integrated beyond order one. The co-integration test is conducted to identify long-term relationships between variables, allowing them to be incorporated into an equation.

Table 3. Results of Dickey Fuller, CCointegrationTest

	Test statistic	Dickey–Fuller critical value 1%	5%	10%
Z(t)	-2.325	-2.638	-1.950	-1.606

Source: Output Analysis with STATA 19

The Engle–Granger co-integration test further confirms the existence of a long-run equilibrium relationship among the variables. The ADF statistic of the residuals (Zt = - 2.325) is lower than the 5% MacKinnon critical value (-1.950), rejecting the null hypothesis of no co-integration. This indicates that movements in Indonesia's oil price (ICP) are fundamentally linked to real GDP, exchange rate, oil production, interest rate, and Inflation over the long term.

The classical assumption tests confirm that the ECM model satisfies most econometric criteria. The Breusch–Godfrey and Portmanteau Q tests indicate no serial correlation, confirming the independence of the residuals. The results of the LM test yielded p-values above 0.05 across all lag levels, and the Portmanteau (Q) statistic also showed a p-value of 0.9200. The Breusch–Pagan test reveals mild heteroskedasticity (p = 0.0381); however, robust standard errors have been employed to correct for this issue.

Short Term Analysis - Determinants of The Indonesian Crude Price

The short-run ECM results, estimated using the BIC-selected model with no lag extension, provide further insights into short-term adjustments.

Table 4. Estimation Sort Term Analysis Error Correction Model

Component	Coefficient	p-value	Interpretation
ECT_{t-1}	- 0,506	0,001	Speed of correction to equilibrium
Dbi7drr	0,165	0,046	Positive short-term effect at 5% significance
Dln_PDBrill	2,507	0,065	Positive short-term effect at 10% significance
Dln_kurs	- 0,744	0,304	Not significant
Dln_production_crude_oil_id	0,204	0,769	Not significant
Dinf	- 0,051	0,208	Not significant
Constanta	0,014	0,650	-
R^2 / Prob>F	0,373 / 0,009		Overall/simultaneous significant model

Source: Output Analysis with STATA 19

The error correction term (ECT = –0.506, p = 0.001) is negative and highly significant, demonstrating a strong speed of adjustment toward equilibrium—approximately 50.6% of any disequilibrium is corrected each quarter, with a half-life of around one quarter. In the short run, Dln_PDBrill (2.507, p = 0.065) has a positive and marginally significant effect at the 10% level. This suggests that an increase in economic activity leads to higher oil demand, thereby increasing the oil price within the same quarter. Similarly, variable interest rate Dbi7drr (0.165, p = 0.046) is significant and positive in relation to changes in Indonesia's crude oil price (Δln_oil_icp_id). This means that a rise in the policy interest rate leads to an increase in the oil price in the same quarter, possibly reflecting monetary reactions to fluctuations in the commodity market. On the other hand, the other variables,

such as exchange rate (Dln_kurs), production of crude oil in Indonesia (Dln_production_crude_oil_id), and Inflation (Dinf), are statistically insignificant, suggesting that their immediate effects are weaker and mainly captured through long-run dynamics.

The short-term ECM estimation equation is written in the following mathematical equation:

$$D\ln_{oil_{icp_{id}}} \quad t$$

$$= -0.0144 + 2.5067 Dln\_PDBrill_t - 0{,}744\ Dln\_kurs_t + 0{,}204 Dln\_production\_crude\_oil\_id + 0{,}1648\ Dbi7drr_t - 0{,}0506 Dinf_t - 0{,}5064\ ECT_{t-1}$$

Model fit: R^2=0.373, F(6,36)=3.41, p=0.0091 ……(3)

Speed of adjustment & half-life

$$\lambda = -0{,}506 \qquad (p = 0{,}001)$$

$$Half\ life = \frac{ln\,(0{,}5)}{ln\,(1+\lambda)} \approx 0{,}98\ quarter \quad \text{……(4)}$$

The half-life of 0.98 quarters implies that when a shock occurs (for example, a sudden exchange rate or inflation change), half of the deviation from long-run equilibrium is corrected within about one quarter. In simpler terms, the oil price system returns halfway to its long-run equilibrium in approximately three months. This indicates a relatively fast adjustment process, suggesting that the market quickly absorbs short-term shocks in Indonesia's oil price.

Table 5. Long-Term Analysis - Determinants of The Indonesian Crude Price

Component	Coefficient	p-value	Interpretation
ln_PDBrill	3,0685	0,002	Positive long-term effect at 5% significance
ln_kurs	– 3.0587	0,007	Negative long-term effect at 5% significance
ln_production_crude_oil_id	- 0, 58224	0,545	Not significant
bi7drr	0,0588	0,106	Not significant
inf	0,0356	0,712	Not significant
Constanta	-58.5034	0,110	-
R^2 / Prob>F	0,4202/ 0,0007		Overall/ simultaneous significant model

Source: Output Analysis with STATA 19

The long-run results show that Indonesia's oil price (ln_oil_icp_id) is significantly affected by PDB rill and exchange rate movements. The coefficient for ln_PDBrill (3.068, p = 0.002) indicates that a 1% rise in real GDP increases the ICP oil price by approximately 3.07%, confirming the demand-driven nature of oil markets. Conversely, the negative coefficient for ln_kurs (–3.059, p = 0.007) suggests that a 1% depreciation of the rupiah raises the ICP oil price by around 3%, due to higher import costs and exchange rate pass-through effects. Other variables, such as Inflation, interest rates, and oil production, have no significant long-term influence. The overall R^2 value of 0.42 indicates that about 42% of the variation in oil prices can be explained by these macroeconomic factors in the long run.

The long-term ECM estimation equation is written in the following mathematical equation:

$$ln\_oil\_icp\_id_t = -58{,}5034 + 3{,}0685 ln\_PDBrill_t - 3{,}059 ln\_kurs_t - 0{,}582 ln\_production\_crude\_oil\_id + 0{,}059\ bi7drr_t + 0{,}0356 inf_t - 0{,}5064\ ECT_{t-1}$$

Model fit: R^2=0.420, F(5,38)=5,51, p=0.00007……..……(5)

From the Engle–Granger co-integration regression, the long-run equilibrium model indicates that real GDP (ln_PDBrill) has a positive and significant influence on the oil price. In contrast, the exchange rate (ln_kurs) has a negative and significant effect. This suggests that higher economic activity increases oil demand and prices, whereas currency depreciation (as indicated by a higher ln_kurs) tends to reduce oil price levels in domestic terms.

RESULTS/ CONCLUSION

The Error Correction Model (ECM) results indicate that both short-term fluctuations and long-term macroeconomic equilibrium influence the Indonesian Crude Price (ICP). In the short term, real GDP (Dln_PDBrill) and the Bank Indonesia rate (Dbi7drr) significantly affect oil prices, while in the long run, real GDP (ln_PDBrill) and the exchange rate (ln_kurs) emerge as key determinants.

The positive effect of GDP, significant at the 10 percent level, confirms the aggregate demand hypothesis, which posits that economic expansion increases industrial activity and fuel consumption, thereby raising energy prices (Hamilton, 2009; Saidu, 2024). This reflects Indonesia's high energy intensity, where growth translates directly into oil demand. Similarly, the short-term significance of the interest rate supports the monetary transmission channel, indicating that policy tightening often responds to inflationary pressures driven by increases in oil prices (Rafiq & Salim, 2014). The positive link suggests that Bank Indonesia's rate adjustments typically follow, rather than precede, energy price surges—reinforcing the reactive nature of monetary policy to imported Inflation.

In the long run, GDP remains a dominant positive driver of ICP, confirming that economic growth sustains structural demand for oil (Ready, 2018; Togonidze & Kočenda, 2022). Conversely, the exchange rate exhibits a significant negative relationship, implying that rupiah depreciation raises domestic oil prices through the imported inflation mechanism (Sadorsky, 2003). This result highlights Indonesia's vulnerability as a net oil importer, where external shocks are quickly transmitted to domestic markets.

The negative and significant coefficient of the error correction term, with a value of ECT = -0.506 and a p-value of 0.001, provides strong evidence of system stability and long-run equilibrium adjustment. The estimated half-life of approximately 0.98 quarters implies that half of any disequilibrium between actual and equilibrium ICP is corrected within three months, confirming the dynamic stability of Indonesia's oil market. This speed of correction is consistent with the theoretical expectations of the Engle–Granger adjustment process, which posits that a negative and significant ECT ensures convergence toward long-run equilibrium (Engle & Granger, 1987).

From a policy perspective, the research findings indicate that Indonesia's oil price behavior is shaped by interrelated macroeconomic and external factors, necessitating integrated policy coordination. The positive relationship between GDP and the Indonesian crude oil price (ICP) suggests that accelerating production output (real GDP) without energy diversification will increase dependence on fossil fuels. Therefore, the government should prioritize investment in renewable energy, expand refinery capacity, and promote energy efficiency programs to manage demand-driven pressures. The short-term significance of BI's interest rate highlights the importance of policy synchronization between Bank Indonesia and the fiscal authorities, ensuring that interest rate adjustments complement, rather than conflict with, fiscal energy policy. Coordination can prevent excessive tightening that could suppress growth while also controlling Inflation caused by energy price fluctuations.

Furthermore, the strong negative relationship between the exchange rate and oil prices underscores the need for exchange rate stabilization policies. Bank Indonesia should maintain adequate foreign exchange reserves, strengthen macroprudential instruments, and promote hedging mechanisms for oil-related transactions. These measures will mitigate the impact of global oil volatility on domestic Inflation and boost investor confidence.

In conclusion, the ECM results confirm that Indonesia's oil price dynamics are primarily driven by rising real GDP, monetary policy, and fluctuations in the exchange rate. Policymakers should adopt a comprehensive macroeconomic framework that combines a sustainable growth strategy, proactive monetary management, and currency stabilization.

REFERENCES

Aliffia, N., Sediono, S., Suliyanto, S., Mardianto, M. F. F., & Amelia, D. (2024). Modeling of world crude oil price based on pulse function intervention analysis approach. *Media Statistik, 16*(2), 136–147. https://doi.org/10.14710/medstat.16.2.136-147

Alquist, R., & Kilian, L. (2010). What do we learn from the price of crude oil futures? *Journal of Applied Econometrics, 25*(4), 539–573. https://doi.org/10.1002/jae.1159

Baumeister, C., & Peersman, G. (2013). The role of time-varying price elasticities in accounting for volatility changes in the crude oil market. *Journal of Applied Econometrics, 28*(7), 1087–1109. https://doi.org/10.1002/jae.2283

Engle, R. F., & Granger, C. W. J. (1987). Co-integration and error correction: Representation, estimation, and testing. *Econometrica, 55*(2), 251–276. https://doi.org/10.2307/1913236

Grassian, D., & Olsen, D. (2019). Lifecycle energy accounting of three small offshore oil fields. *Energies, 12*(14), 2731. https://doi.org/10.3390/en12142731

Hamilton, J. D. (2009). Understanding crude oil prices. *The Energy Journal, 30*(2), 179–206. https://doi.org/10.5547/ISSN0195-6574-EJ-Vol30-No2-9

Handoyo, R. D., Wibowo, F. A., Padilla, M. E., Ridzuan, A. R., & Razak, M. I. M. (2020). The impact of oil shock on the domestic economy: The case of Indonesia. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, 10*(1), 334–344. https://doi.org/10.6007/IJARAFMS/v10-i1/7212

Kasongwa, L., & Minja, E. (2022). Moderating effects of oil price on the impact of macroeconomic variables on stock market performance. *Business Management Review, 25*(1), 75–89. https://doi.org/10.56279/bmrj.v25i1.5

Kaufmann, R. K., Dees, S., Karadeloglou, P., & Sanchez, M. (2004). Does OPEC matter? An econometric analysis of oil prices. *The Energy Journal, 25*(4), 67–90. https://doi.org/10.5547/ISSN0195-6574-EJ-Vol25-No4-4

Kösedağlı, Y. B., Huyugüzel Kışla, G., & Çatık, A. N. (2021). The time-varying effects of oil prices on oil–gas stock returns of the fragile five countries. *Financial Innovation, 7*(1), 4. https://doi.org/10.1186/s40854-020-00224-y

Liao, G., Li, Z., Du, Z., & Liu, Y. (2019). The heterogeneous interconnections between supply or demand side and oil risks. *Energies, 12*(11), 2226. https://doi.org/10.3390/en12112226

Nitami, S. A., & Hayati, B. (2021). Relationship between crude oil price fluctuations, economic growth, inflation, and exchange rate in Indonesia 1967-2019. *AFEBI Economic and Finance Review, 6*(2), 83–97. https://doi.org/10.47312/aefr.v6i2.334

Rafiq, S., & Salim, R. (2014). Does oil price volatility matter for Asian emerging economies? *Economic Analysis and Policy, 44*(4), 417–441. https://doi.org/10.1016/j.eap.2014.11.002

Raheem, I. D., Bello, A. K., & Agboola, Y. H. (2020). A new insight into the oil price-inflation nexus. *Resources Policy, 68*, 101804. https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2020.101804

Ready, R. C. (2018). Oil consumption, economic growth, and oil futures: The impact of long-run oil supply uncertainty on asset prices. *Journal of Monetary Economics, 94*, 1–26. https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2017.09.010

Sadorsky, P. (2003). The macroeconomic determinants of technology stock price volatility. *Review of Financial Economics, 12*(2), 191–205. https://doi.org/10.1016/S1058-3300(02)00071-X

Saidu, M. T. (2024). Does the price of oil and inflation have an impact on the GDP of Africa's largest net oil importers? Evidence from a non-linear heterogeneous panel ARDL. *OPEC Energy Review, 48*(1), 36–47. https://doi.org/10.1111/opec.12293

Togonidze, S., & Kočenda, E. (2022). Macroeconomic responses of emerging market economies to oil price shocks: An analysis by region and resource profile. *Economic Systems, 46*(3), 100988. https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2022.100988

The phenomenon of loneliness among modern youth and the role of social work

Birganym SATTAR
Educational Program "Social Work" Faculty of Philosophy and Psychology, Department of Social Work and Social Pedagogy, Karaganda Buketov National Research University, 100024 Karaganda, Kazakhstan
E-mail: ***birganym345@gmail.com*** *ORCID:* 0000-0003-0212-6486

Indira AKHMETOVA
Senior Lecturer, Master of Social Work Faculty of Philosophy and Psychology, Department of Social Work and Social Pedagogy, Karaganda Buketov National Research University, 100024 Karaganda, Kazakhstan
E-mail: i.akhmet@inbox.ru ORCID: 0000-0003-0212-6486

Abstract

This article will thoroughly study the phenomenon of loneliness among modern youth. The authors consider loneliness not only as a psychological state, but also as a social and cultural phenomenon. The development of the digital society and Data Technologies has radically influenced the forms of communication of young people, and virtual communication has begun to replace honest emotional communication. In the course of the study, it was found that the main factors contributing to the feeling of loneliness in young people are social isolation, a lack of emotional support within the family, and limited opportunities for self—realization. At the same time, the role of social work in overcoming loneliness and its activities in the areas of psychosocial support, counseling, and helping young people adapt to society are described in detail. The results of the article can serve as a basis for improving the effective strategies of social workers in working with youth and for developing measures to prevent loneliness.

Keywords: The phenomenon of loneliness, Youth, Social work, Social adaptation, Psychosocial support, Digital society.

INTRODUCTION

In modern times, the rapid globalization and digitalization of society are affecting all spheres of human life. This trend also has a direct impact on the social behavior and forms of interaction of young people. From a sociological point of view, the phenomenon of loneliness among young people is one of the most significant socio–psychological problems of the 21st century. Researchers define loneliness not only as physical isolation, but as a subjective state arising from insufficient social connections.

American scientist Sherry Turkle argues in her work Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other that digital technologies increase virtual communication in a person's life, but lead to a weakening of real emotional ties (Turkle, 2017). According to him," technology isolates us by connecting " – this is one of the main factors that exacerbate the feeling of inner loneliness in today's youth.

Additionally, according to data from the World Health Organization, the level of loneliness among young people has been steadily increasing in recent years. The WHO report (2023) shows that loneliness and social isolation increase the risk of depression, anxiety, and suicide.

Even in Kazakhstan, this issue remains a pressing concern. The dependence of modern youth on social networks, economic difficulties, and an apparent lack of life goals only exacerbates their sense of exclusion from society.

In the field of social work, this phenomenon requires special attention, because the professional task of a social worker is to ensure the psychosocial well–being of a person, to prevent loneliness and isolation. From this perspective, the study of loneliness among young people enhances the theoretical and practical significance of Social Work.

Method

In this study, a combined method was used that combines theoretical and empirical analysis.

The theoretical part of the study was based on a review of the scientific literature, which considered the phenomenon of loneliness and the role of social work in overcoming it. In particular, the works of S. Rubinstein (2002), A. Maslow (1954), and E. Durkheim (1912) made it possible to identify the aspects of psychological and social loneliness of the individual.

The empirical part was based on a survey of 50 university students aged 18 to 23. The purpose of the study was to identify the attitudes of young people towards loneliness, its causes, and ways to overcome it.

The questionnaire consisted of 15 questions and contained data on the emotional state, level of communication, and resources of social support.

The data was collected using the Google Forms platform and analyzed using descriptive statistics (by percentage distribution). The results obtained, in comparison with the theoretical justification, aimed to reveal the relationship between personal experience and social processes.

This methodology enabled the identification of individual and social factors influencing the experience of loneliness among young people and the assessment of the potential role of social work in providing psychological and community support.

FINDINGS

The study's results showed that the phenomenon of loneliness is widespread among modern youth. According to the survey and analysis results, approximately 70% of young people reported feeling lonely at times, and 20% often experience this feeling. Only 10% of respondents reported having full social support.

As the leading causes of the feeling of loneliness, the participants indicated the following factors:

Relationship deficit and lack of emotional support (54%),

Digital addiction and superficial connections on social media (26%),

Feeling isolated from society (20%).

In the course of the study, it was found that loneliness is often closely related to problems such as psychological instability, self-doubt, and emotional distress. It has been observed, in particular, that the effects of isolation and online learning after the pandemic have weakened the social connections of young people.

In addition, the study revealed that the majority of young people (approximately 75%) believe it is necessary to establish psychological counseling and social support services at the University. This clearly demonstrates the role of social work in improving the psycho-emotional well-being of young people.

It has been proven that adaptive training, with the participation of social work specialists, emotional support groups, and social activities that increase interaction among young people, contributes to reducing the level of loneliness.

The results of the general study show that loneliness among young people is a complex socio—psychological phenomenon. To reduce it, systematic work by social and psychological services in higher education institutions, as well as the improvement of youth policy programs and measures to increase social activity, is necessary.

1. The phenomenon of loneliness among young people: socio-psychological significance

The widespread feeling of loneliness among modern youth is primarily attributed to globalization, the rapid spread of digital technologies, and the erosion of personal connections between individuals. Although most modern young people primarily conduct mutual communication through social networks, these virtual contacts are not a complete substitute for genuine emotional intimacy. According to the psychologist A.V. Petrovsky, "loneliness is an emotional state that arises as a result of a qualitative and quantitative deficit of social contacts."

Bekmaganbetova S. (2020) notes in her study that the feeling of loneliness in young people is often caused by the incompatibility between social expectations and personal goals in society. He notes that the gap between the desire of young people to realize themselves in society and the misunderstandings they encounter in real life increases their inner stress.

Also, researchers at the international level often discuss this phenomenon. For example, according to the BBC (2023), about 40% of young people admitted that they "feel lonely", especially after the COVID-19 pandemic; this figure has increased significantly [9].

2. Social causes and consequences of loneliness

The feeling of loneliness in young people is not an individual phenomenon, but a socio–cultural one. Its roots lie deep in the core of modern life.

1. Urbanization: “urban dense loneliness"

The urban environment can leave a person feeling isolated, even among others. Even if you meet many people every day, communication remains masked and functional. Neighbors do not recognize each other, and a person feels like a "stranger inside the Tolpa." Society is turning from an industrial community into a set of unstable individuals.

2. Social pressure and competition: "victim of ideals and comparison"

The life path of the modern age is based on constant evaluation and comparison. From education, to the choice of a profession, to the search for a job, at all stages, a person feels "in a test that is being compared with others." This creates constant stress and turns people against one another, while weakening the sense of security and trust.

3. Poor emotional intelligence: "We have not learned to feel."

We direct children to mathematics and languages, but we do not teach them the ability to recognize their feelings, express them correctly, and understand the emotions of others. As a result, although the young man had many friends, Teren was afraid to talk confidently, to show his weakness. There is much communication, but it lacks coherence.

4. Weakness of the social support system: "vacuum of distrust"

In traditional societies, a person is supported by their family, neighbors, and clan branches; however, these networks are now weakened. The young man is left to face his problems on his own. He needs to finally resolve his problems both at home, in the classroom, and on social networks. When no one can find trust, inner loneliness becomes a permanent state.

These factors, reinforcing each other, give rise to the phenomenon of" lonely Tolpa": a person feels that he is always surrounded by others, but is not connected to anyone in a real way, that no one recognizes, and that no one needs him. This is not a matter of material well-being, but of a psychological vacuum.

Sociologist E. Durkheim argued that the weakening of norms in society through the concept of" anemia " leads to the spiritual isolation of a person [10].

Moreover, the Kazakh researcher Imanbayeva A. (2021) in her work indicates the emergence of depression, low self-esteem, and deviant behavior as a social consequence of loneliness among young people [11].

The World Health Organization also confirms this opinion: "loneliness poses a real threat to a person's mental health, it increases the tendency to suicide" WHO, 2022.

3. The role of social work in solving the problem of loneliness

Social work is a professional activity aimed at restoring a person's place, participation, and value in the social community, encompassing more than just material assistance. At its core is the awakening of a person's internal resources and the ability to successfully interact with their environment.

In solving the problem of youth loneliness, a social worker plays the following role:

Creating a reliable contract: this is the basis of the assistance process. The young person needs an accepted environment, without trial, to voice their problems and weaknesses.

The use of empathy: understanding the feeling of youth's loneliness in a proper way, without considering it "not real", and recognizing that it is appropriate. This causes the young person to feel "seen" and understood.

Active listening: listening without interrupting the youth, without judging, without rushing to give advice. It often happens that a person only needs to finish saying and be heard, which in itself brings mental relief.

Resource activation: The social worker helps create real social connections for the young person by directing them to groups, clubs, and volunteer movements that align with their interests.

As a result, the goal of social work is to help young people become active, connected, and valued members of their community. It is one of the most potent remedies against feelings of loneliness.

Kemelbaeva L. (2022), in her work" Theory and practice of social work," proposes practical ways to overcome emotional loneliness among young people: involvement in volunteer programs, art therapy, group trainings, and social adaptation projects.

Additionally, the "community-based social work" model is widely employed in international practice. This model aims to reconnect young people with society, fostering a culture of mutual support and understanding.

4. Author's analysis

Loneliness among young people is not an individual psychological challenge, but a broken line of the social system.

Considering loneliness among young people as a personal problem does not address the root of the issue. This phenomenon is an important indicator that assesses the health of the social organism. He will inform us of the following:

Weakening of community ties – the role of traditional social structures (neighborhood, parent community) is weakened

Decrease in Trust Capital: a decrease in the level of mutual trust between people

The ineffectiveness of youth policy is the inability to respond to the needs of the younger generation

The role of Social Work: From assistance to empowerment

Social workers should use innovative methods of adapting young people to society, rather than limiting themselves to providing psychological assistance:

Student clubs – not just for release, but as an environment that creates real social capital

Online psychological assistance space adapted to digital creations

Open dialogue with society platforms where the voice of young people is clearly heard

Fighting loneliness is the foundation of social justice

This problem is not limited to psychological health. He is direct:

Social justice is the opportunity for every young person to participate in public life fully

Spiritual stability – an internally balanced state of the individual

Social harmony-the strength of the social fabric

The need to introduce a political dimension

To solve the problem of loneliness, it is necessary to recognize it at the level of social policy:

The introduction of emotional literacy and social skills into the curriculum of the educational system

Establishing the fight against loneliness as a priority in youth policy

Creation of spaces in urban planning that support social ties between young people

Loneliness among young people is a multifaceted social problem that requires an integrated approach. Social work, as a crucial force in addressing this issue, by combining traditional models with innovative approaches, can make a significant contribution to the social integration of young people.

CONCLUSION

The phenomenon of loneliness among modern youth is a social indicator that reflects profound changes in social structures and the system of values, surpassing the psychological state of the individual. This situation is caused by the weakening of the relationship between young people and their surrounding social environment, as well as a decrease in the quality and quantity of real contacts that satisfy their emotional and spiritual needs.

Research shows that loneliness is often caused by a qualitative deficit in a person's social connections (Petrovsky, 2017). Moreover, Bekmaganbetova (2020) links the causes of loneliness to the difficulties young people face in self-realization and finding their place in society. These opinions enable us to gain a deeper understanding of the socio-psychological significance of loneliness in the lives of young people.

The role of social work is exceptional in this regard. A social worker is not just a helper; they are a pioneer in the socialization of a person, one who feels important in society. As Kemelbaeva (2022) noted, social work is not just

a support, but "a professional process aimed at recognizing young people's potential and expanding their social participation."

In addition, international practices (Smith, 2019; WHO, 2022) demonstrate that effective ways exist to address social isolation at the public level: loneliness can be reduced by involving young people in volunteering, group therapy, and social integration projects.

In conclusion, addressing the issue of loneliness among young people is a crucial area of social work. This is the basis not only of social policy, but also of moral and spiritual stability. Therefore, social work specialists should employ systematic and creative methods to develop the internal resources of young people, thereby strengthening the culture of mutual understanding and support.

REFERENCES

Bekmaganbetova, R. K. (2024). *Preschool pedagogy*. Almanac.

Bekmaganbetova, R. A. (2020). *Youth sociology: Social adaptation and life orientations*. Kazakh University Publishing House.

Cacioppo, J. T., & Patrick, W. (2008). *Loneliness: Human nature and the need for social connection*. W.W. Norton & Company.

Durkheim, É. (1912). *The elementary forms of religious life*. Free Press.

Durkheim, É. (1951). *Suicide: A study in sociology* (J. A. Spaulding & G. Simpson, Trans.). Free Press. (Original work published 1897)

Imanbayeva, A. (2021). *Psychology of modern youth*. Folio.

Kemelbaeva, L. (2022). *Theory and practice of social work*. Evero.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row.

Nur.kz. (2024). *Society news*. Retrieved November 9, 2024, from https://www.nur.kz/society/

Petrovsky, A. V. (2017). *Psychology of a human being*. Prosveshchenie.

Roberts, M. (2023, May 25). *Loneliness is a modern plague—but there are ways to beat it*. BBC News. https://www.bbc.com/news/health-65496296

Rubinstein, S. L. (2002). *Foundations of general psychology*. Peter.

Smith, J. (2019). *Social work in modern society*. Routledge.

Turkle, S. (2017). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other* (3rd ed.). Basic Books.

World Health Organization. (2023). *Social isolation and loneliness among young people: Global trends and policy responses*. https://www.who.int/publications/i/item/9789240076372

Zastrow, C. (2019). *Introduction to social work and social welfare* (15th ed.). Cengage Learning.

Cuba-U.S. international relations in Donald Trump's administration, 2017-2021

C. Lidia María ROMERO PUPO
Dr. Universidad de Holguín, Cuba
E-mail: pupomarialidia@gmail.com ORCID: 0000-0001-8723-1263

Eddy Mc Donald TORRES
M.Sc. Universidad de Holguín, Cuba
E-mail: emcdonaldtorres@gmail.com ORCID: 0000-0002-7899-6085

C. Reinaldo Martínez OTERO
Ms. Universidad de Holguín, Cuba
E-mail: rmo@uho.edu.cu ORCID : 0000-0001-8262-1916

Abstract

The U.S. political reality regarding Cuba invites reflection on the developments in the social sciences surrounding sanctions policies, especially during the Donald Trump administration, which was produced by a dual need. Through this work, the authors examined Donald Trump's policies' influence on the bilateral relationship between the United States (U.S.) and Cuba. Considering that this is academic work, documentary research was conducted with a qualitative approach to obtain the expected results to obtain the expected results. Documents were consulted that have helped the researchers of this paper determine the influence of the former U.S. president's political decisions. They concluded they were largely misguided, harming the international relationship with Cuba and U.S. national interests. This research aims to analyze the ideological effects of the coercive measures implemented by the U.S. government during the period 2014-2023 on the main postgraduate programs at the UHo and UCLV universities.

It is pertinent to study this period, taking into account, among other factors, Trump's victory and the vulnerability of the Cuban economy.

This leads the authors to predict that a continuation of the previously developed policy is highly likely, which Cuban society must prepare for.

Keywords: Blockade, U.S.-Cuba relations, Sanctions, Consequences

INTRODUCTION

The U.S. sanctions policy against Cuba has been in place since 1961. It has been expressed in an economic, commercial, and financial blockade, as well as an attempt to diplomatically and politically isolate the Caribbean nation. This is the longest-standing embargo in human history. To assess the ideological impacts of the coercive measures implemented by the U.S. government during the 2014-2023 period on postgraduate education at the UHo and UCLV universities. This research aims to analyze the ideological effects of the coercive measures implemented by the Donald Trump administration during the 2017-2021 period. Among the specific objectives are to develop a management strategy for the impact of these ideological effects, which will contribute to minimizing the ideological effects of the coercive measures implemented by the U.S. government during the 2017-2021 period.

The blockade also costs the Cuban people's lives. The inability to import medicines and healthcare equipment from the powerful northern neighbor causes incalculable hardships and suffering in Cuban society. The U.S. government engages in all kinds of acts that violate international law in its eagerness to achieve its objectives. Resorting to the terrible goal of burying a sovereign country in hunger and despair has been an almost uninterrupted policy since the triumph of the Cuban Revolution until today. Each of these governments has had its own particularities based on national and international contexts regarding the methods, means, and manner in which they wage this war against Cuba through the blockade. Thus, studying the history of Cuba-US relations, a part of Cuban history that, as Fidel Castro pointed out, must be well known, or better than any other part of history, requires investigating every aspect of these governments. The administrations that have governed the United States during this period have had distinctive features due to their relations with Cuba, and it is pertinent to examine the Donald Trump administration, which has undoubtedly been one of the most aggressive against the

Cuban people. This work aims to characterize some of the unique aspects of that administration, which have made it one of the most damaging, interventionist, and hostile to Cuba. During Donald Trump's administration, the blockade policy against Cuba did not remain the same as that practiced by the various administrations before him. Instead, it intensified and became more aggressive, resulting in more than 240 measures legislated and implemented against the Caribbean archipelago, which brought severe economic and other impacts to the Cuban people. The four years of Donald Trump's administration and the policy he pursued as president represented both a change and a setback in the United States' relations with Cuba.

This policy reversed progress in economic, diplomatic, migration, cultural, and scientific relations, among others, under the Barack Obama administration. The main achievements and advances during the Obama administration are: A change in policy focus. Elimination of particular restrictions (family visits, remittances, packages, telecommunications services), to create more favorable conditions for subversive work and regaining influence in our society. Reestablish certain levels of dialogue with Cuba, primarily to advance U.S. interests. Change in the tone of the discourse. The open call for "regime change" was replaced with a less aggressive approach (e.g., "we want a new beginning" and "we wish to move away from the Cold War mentality that has prevailed for the past 50 years"), while remaining interventionist by demanding domestic conditions. On April 14, 2015, the White House National Security Council announced President Barack Obama's decision to remove Cuba from the list of state sponsors of terrorism. The president sent Congress the report and the required certifications indicating the administration's intention to cancel Cuba's designation as a State Sponsor of Terrorism. However, despite these policy advances, these measures were restrictive in nature or focus. They did not achieve many concrete results that were ever consolidated; they mostly remained campaign promises (family trips, remittances, and the reestablishment of talks with the Cuban government). This change in policy and distancing was orchestrated by a whole series of lies, manipulations, and falsifications that attempted to justify this escalation of aggression and pressure based on alleged threats to the national security of the United States by Cuba. Upon assuming the presidency, the administration represented by Donald Trump represented, as demonstrated in his four years in office, a restoration of the most conservative and reactionary wing of the American right, especially those active in the Republican Party, adopting nationalist and populist positions. Furthermore, from the outset, his policies also manifested a strong alliance with the most reactionary segment of the anti-Cuban right based in South Florida.

DEVELOPMENT

This alliance was conceived by Trump with the membership of the Cuban counterrevolution, as demonstrated in his trips to that territory in speeches for electoral purposes. In this regard, it can be said that a series of electoral campaign promises and alliances with far-right, neo-fascist, and paramilitary groups gave a distinctive stamp to this far-right government, something reflected in the assault on the Capitol in January 2021 by reactionary sectors of American society and loyal followers of Trumpism.

During the Trump administration, one of the strategies applied was to repeatedly create, fabricate, and disseminate false facts, processes, and events to influence and create an image and opinions against the Cuban Revolution, both nationally and internationally. It was intended to discredit the leadership of the revolutionary government and the Cuban Communist Party in an attempt to break the unity of the people around them. The strategy revealed the intention to fabricate or manipulate events that would create crises for the stability of the country and the region, such as the so-called sonic attacks allegedly carried out by Cuba against U.S. diplomatic personnel in Havana, which led to a series of measures intended to justify sanctions against the Cuban people and government. The program or policy for relations with Cuba presented by Trump already reflected a deterioration in U.S. relations with Cuba, taking the Obama administration as a reference. His discourse and outlook toward the island reflected the times of open confrontation during the Cold War. The above is linked to the June 16, 2017, event in Miami, where the president signed the "Presidential Memorandum on National Security." This document, to the satisfaction and joy of the anti-Cuban reactionary forces gathered there, outlined a set of measures and principles guaranteeing an intensification of the United States and its current government's policy toward the Republic of Cuba. This document serves as Donald Trump's governing platform, just as the Santa Fe program was for Ronald Reagan. A chronological analysis of the measures taken during the Trump administration, particularly the entire package against Cuba, demonstrates the "Blockade" as a variable for studying and researching its effects on Cuban society. It takes on greater significance when it seeks to break the will of the Cuban people, that is, how these measures carried an ideological, social, religious, and political burden.

ACTIONS OF THE DONALD TRUMP GOVERNMENT AND MEASURES AGAINST CUBA DURING THE FOUR YEARS OF HIS TERM

Among the measures taken by the Trump administration, the suspension of travel by U.S. citizens to Cuba stands out, being closely followed and addressed by the at the direction of the government and other structures, this measure was also accompanied by a ban on cruise ship dockings in Cuban ports, severely affecting the country's economic revenue by ceasing to capture significant amounts of international currency. In this context, the cancellation of flights to all the country's airports except Havana had great resonance. However, those that remained were very limited, controlled, and supervised by the U.S. authorities.

This measure, in addition to the economic impact on Cuba, was also a violation of international agreements, affecting not only U.S. citizens but primarily the Cuban community residing in the United States. Remittances sent to Cuba were another economic and financial activity that focused the attention of the Trump administration. The amounts authorized to be sent were limited, and remittances from third countries through Western Union were prohibited, affecting the entry of millions of dollars into the country. This also affected the financial activities of Fincimex and AIS, thus eliminating the main official channels for carrying out these types of transactions with Cuba.

Another highly sensitive activity, due to its human value and which did not escape President Trump's arrogance, was the persecution and, in many cases, prohibition of the export of Cuban professional services abroad. This was based on the awareness of the economic advantages this activity represents for the country and the scientific and human potential it offers. They tried to sabotage all medical collaboration agreements in the Americas and other parts of the world. These measures were accompanied by a campaign to discredit Cuban medical collaboration, where they lied about the mission of health personnel in other countries, labeling them as agents and soldiers of the Cuban regime, questioning their scientific training and human values. Given the political environment and scenario favorable to the U.S. government, they could terminate a whole group of agreements and increase pressure on organizations and third countries to renounce medical collaboration and other services from the Cuban medical-pharmaceutical industry.

During the Trump administration, trade was another activity that suffered the effects of coercive and interventionist measures due to their impact on third countries. This sector of the economy was the target of various reprisals, primarily from the U.S. Departments of Commerce and Treasury, which drafted a series of extraterritorial regulations that, in those years, limited and affected the Cuban economy with millions in losses. Regarding this aspect, the Trump administration, in 2019 alone, implemented 85 measures of various kinds, 43 of them economic, with a markedly coercive nature, as they aimed to make the blockade against Cuban society more brutal and criminal. Between April 2019 and March 2020, the measures caused five billion five hundred seventy million dollars in losses. In the analyses of the costs and effects of the blockade on the Cuban economy for more than six decades, which total millions of dollars, it is clear that if this cost had been transformed into a capacity to pay, the country could have access to an important source of financing to more dynamically undertake economic, social, and productive programs and policies, serving the well-being of Cuban society as a whole.

While old principles and concepts are evident in the language and practice of the government led by Donald Trump, the way this long-standing policy was adopted and applied under different historical conditions gives a different expression to the project of American domination. The appeal to a discourse based on the ideology of Manifest Destiny, American Exceptionalism, the Monroe Doctrine, the promotion of national interests, and the defense of security is nothing new, nor is the combination of all the instruments of American foreign policy (diplomatic, economic, military, psychological, the strategy of control and domination, directed against specific processes and countries whose relevance is prioritized at one stage or another). What is unprecedented is the depth and breadth of the approach applied, following the decision to definitively exterminate any progressive, radical, revolutionary, or socialist expression that attempts to steer itself in a direction independent of that established by the current system of domination. His rhetoric and actions against Cuba, as well as the rest of the Americas, demonstrate his affiliation with an arrogant messianism, seeing himself as the one sent to proclaim the United States as the international policeman. In this regard, the authors subscribe to the view that these traits of the Trump administration, and in particular his arrogant and overbearing personality, are evident in his address to the 72nd session of the United Nations General Assembly in December 2017, when he stated: "Simply put, we find ourselves in a moment of immense promise and great risk. It is entirely up to us to take the world to new levels or let it fall into a valley of deterioration." Through fraudulent investigations, financial persecution, and blackmail, these actions were implemented to negatively impact and thus prevent foreign capital investment in Cuba, scaring

away potential capital investment partners in the country, thus influencing one of the strategies for boosting the Cuban economy.

Also, in the relations between Cuba and the United States during this stage of Donald Trump's administration, the psychological, cultural, and media warfare occupied a special place in the "regime change" strategy for Cuba. This strategy relied on the well-articulated network of highly funded traditional media outlets, which officially served to fund activities that developed against the Caribbean nation like never before. This included the expansion, on the one hand, and the opening, on the other, of digital websites and social networks, as well as generating an increase in counterrevolutionary activity in cyberspace.

CONCLUSIONS

Through Cuba Debate, based on sources from the Cuba Money Project by American journalist Tracey Eaton, it has been possible to obtain information that since Donald Trump assumed the presidency in January 2017 and until 2020, the United States Agency for International Development (USAID) spent almost $50 million on different types of projects and plans that would lead to regime change in Cuba, as well as The National Endowment for Democracy (NED) allocated $23,208,612 for similar purposes. This period of the Trump administration was also fraught with terrorist actions and activities, as the government's attitude and alliance with Miami-based counterrevolutionary gangs and groups formalized, with state patents, a new escalation of this type of action against the island. The list would be long, but it is worth remembering, given the level of impunity with which they acted, the terrorist attack against the Cuban Embassy in Washington on April 30, 2020, thus reviving methods and styles from the past in the war against Cuba. When taking stock of the events and processes that have characterized this period, the disastrous impact of the measures and actions carried out by the Donald Trump administration must be acknowledged. Despite not achieving their primary purpose, they did severely damage the Cuban economy and society.

REFERENCES

Congressional Research Service (CRS) (2020). *U.S.-Cuba Relations in the Trump Era.*

Cuba Trade and Economic Council (2021). *Impact of U.S. Sanctions on Cuba During the Trump Administration.*

Domínguez, J. I. (2018). *U.S.-Cuban relations during the Trump administration*. Harvard University, David Rockefeller Center for Latin American Studies.

Feinberg, R. (2018). *Trump and Cuba: The return to the failed Status Quo.* Brookings Institution Report.

González, E. (2020). U.S.-Cuba relations under Trump: The return to hostility. In *Latin American perspectives*.

Leo Grande, W. M., & Kornbluh, P. (2015). *Back channel to Cuba: The hidden history of negotiations between Washington and Havana.* University of North Carolina Press.

Serbin, A. (2019). Trump and Latin America: Continuity or change in policy towards Cuba? In *Yearbook of regional integration of Latin America and the Caribbean*. No. 16.

U.S. Department of State (2017-2021). *Fact sheets and press releases on Cuba policy.*

Conflicts between immigrants and local communities: Comparative perspectives from Georgia and Germany

David RAZMADZE
PhD (c) Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Faculty of Social and Political Sciences, Conflict Studies,0159, Tbilisi, Georgia
E-mail: datuchi25@yahoo.de ORCID: 0009-0006-4094-4673

Abstract

This paper investigates conflicts between immigrant populations and local communities, comparing the cases of Georgia and Germany. Drawing on *"The State of Migration in Georgia*" (ICMPD, 2015) and *"Georgian Diaspora and Migrant Communities in Germany, Greece, and Turkey*" (ICMPD, 2014), this study explores how migration management, social attitudes, and institutional responses shape intergroup relations. Germany, a traditional country of immigration, has developed a comprehensive integration framework but continues to face challenges related to cultural diversity and social cohesion. Georgia, historically a country of emigration, has recently emerged as a host country for regional migrants, prompting new policy and societal responses. The paper identifies several conflict drivers, including economic competition, cultural and linguistic differences, weak integration structures, and the media's framing of migrants. Germany's approach demonstrates that structured integration and anti-discrimination mechanisms can help reduce tensions, but they cannot eliminate prejudice. Georgia's emerging migration system offers opportunities to design proactive policies that prevent marginalization. Through comparative analysis, the paper argues that migration-induced conflicts are socially constructed phenomena rooted in perception and governance. Sustainable coexistence requires inclusive community engagement, effective local governance, and education promoting intercultural understanding. The findings contribute to broader debates on migration management and social integration in transitional and advanced European contexts.

Keywords: Migration, Integration, Conflict, Georgia, Germany, Local Communities, Policy

1. Introduction

Migration has become one of the most transformative forces shaping social, economic, and political structures worldwide. As global mobility intensifies, both developed and developing states confront similar challenges: managing immigration flows, ensuring social inclusion, and mitigating tensions between newcomers and host communities. Germany and Georgia represent two contrasting migration contexts that together illustrate the multidimensional nature of migration-related conflicts.

Historically, Georgia was characterized by large-scale emigration following the dissolution of the Soviet Union. As *The State of Migration in Georgia* (ICMPD, 2015) reports, nearly one million people left the country in the 1990s, driven by political instability and economic hardship. Over time, however, Georgia's liberal visa regime and strategic location have turned it into a destination for migrants from Russia, Turkey, Armenia, Azerbaijan, India, and China. According to UN DESA estimates cited in the same report, by 2014, the number of foreign-born residents reached approximately 190,000. This marks the emergence of Georgia as a nascent immigration country. With this shift, new issues have arisen—particularly concerning integration, social inclusion, and potential friction between immigrants and local communities.

In Germany, migration has long been a vital component of nation-building. Beginning with the *Gastarbeiter* (guest worker) programs of the 1950s and 1960s, Germany's demographic and economic landscape has been profoundly shaped by immigrants from Turkey, the Balkans, and, more recently, the Middle East. Today, Germany's foreign-born population exceeds 13 million, accounting for over 15% of the total (Statistisches Bundesamt, 2023). Despite its mature migration system, Germany continues to face tensions around cultural identity, labor competition, and the integration of refugees and second-generation migrants.

Comparing these two contexts allows us to explore the evolution of migration conflict along the continuum from new to mature immigration systems. While Georgia's local-level tensions are still emerging, Germany's conflicts often take institutional or symbolic forms, manifesting in debates over multiculturalism, nationalism, and belonging (Koopmans, 2010).

In Georgia, social tensions primarily arise from the absence of established integration mechanisms and limited experience with cultural diversity. ICMPD's (2015) data indicate that public perceptions of migrants are primarily

shaped by economic competition and ethnic stereotypes rather than direct contact. Moreover, the lack of municipal-level integration programs means that local communities often confront migration as a sudden, unmanaged phenomenon. In smaller cities and rural areas, the presence of foreign workers in construction, trade, and agriculture can lead to competition over resources and public mistrust.

In Germany, despite an advanced legal and institutional framework—anchored in anti-discrimination laws, integration courses, and municipal inclusion policies—conflicts still occur. These are often fueled by political discourse and media narratives portraying immigrants as threats to social cohesion. Studies such as those by Berry (1997) and Putnam (2007) suggest that successful integration depends not only on legal equality but also on trust, interaction, and shared values. Germany's challenge, therefore, is not policy design but sustaining social solidarity in a diverse society.

The primary objective of this paper is to compare how these two countries—one at an early stage of migration policy formation and the other with decades of experience—address the social conflicts that accompany immigration. The comparative framework highlights both structural and perceptual dimensions of these conflicts, offering insights into how effective governance, education, and intercultural dialogue can transform potential tensions into opportunities for cohesion.

2. Literature Review

The relationship between immigration and local community conflict has been widely studied across various disciplines, including sociology, political science, and human geography. The literature identifies two major dimensions of such conflicts: **structural factors** (economic inequality, employment, access to services) and **symbolic factors** (identity, culture, belonging).

Castles and Miller (1998) describe the late 20th century as the "age of migration," marked by intensified mobility and globalization. Migration challenges traditional notions of nationhood and identity, producing both cosmopolitanism and backlash. Berry's (1997) acculturation theory outlines four strategies—assimilation, integration, separation, and marginalization—through which migrants and hosts negotiate cultural adaptation. Integration, when supported by inclusive institutions, tends to minimize intergroup conflict. Putnam (2007) argues that diversity can initially reduce social trust, but over time and through interaction, it can foster a stronger sense of shared civic identity.

Germany’s migration literature emphasizes the evolution from a labor-importing to an immigrant-integrating state (Triadafilopoulos, 2013). Policies promoting integration courses, language training, and equal opportunity have improved structural inclusion. However, tensions persist due to economic competition, cultural pluralism, and political populism. Koopmans (2010) highlights how discourse on “Leitkultur” (dominant culture) fuels societal divisions. At the same time, studies from the *ERGEM* project (ICMPD, 2014) reveal that Georgian migrants in Germany generally benefit from regulated employment and education pathways but often feel underemployed and culturally distant. These perceptions underscore that social inclusion requires more than legal status—it demands social recognition.

In Georgia, empirical research remains limited but growing. *The State of Migration in Georgia* (ICMPD, 2015) demonstrates that the country's migration management has improved since 2013, primarily through the establishment of the State Commission on Migration Issues (SCMI) and the adoption of migration strategies. However, the integration policy remains underdeveloped. Studies by Badurashvili (2004) and Zurabishvili (2010) indicate that the Georgian public primarily associates migration with emigration, while immigration is often perceived as temporary or economically threatening. Immigrants from Asia and Africa are particularly vulnerable to prejudice and social exclusion. These perceptions, coupled with the absence of formal support mechanisms, create conditions for latent community conflicts.

The comparative lens reveals that while Germany has shifted from structural exclusion to identity-based debates, Georgia is still developing the foundational policy and institutional architecture for managing diversity. Both cases confirm Esses et al.'s (2010) "integrated threat theory," which posits that perceived threats—economic, symbolic, or security-related—drive negative attitudes toward immigrants. Furthermore, empirical data show that community-level engagement and dialogue significantly reduce tension. In Germany, municipal integration councils serve this function; in Georgia, similar structures are only beginning to emerge under EU-supported projects (ENIGMMA, ERGEM).

Despite the growing literature, few studies directly compare post-Soviet and Western European migration systems in the context of social conflict. This paper fills that gap by linking Georgia’s transitional migration experience

with Germany's mature model, thereby illustrating the evolution of conflict dynamics from early-stage policy formation to advanced integration governance.

3. Methodology

This study adopts a qualitative comparative approach, combining document analysis and secondary data synthesis from official reports, scholarly literature, and migration policy documents. The primary sources include "The State of Migration in Georgia" (ICMPD, 2015) and "Georgian Diaspora and Migrant Communities in Germany, Greece, and Turkey" (ICMPD, 2014), which provide empirical and policy-oriented insights into migration management in Georgia and Germany. Supplementary sources consist of peer-reviewed articles and international migration studies (e.g., Berry, 1997; Castles & Miller, 1998; Koopmans, 2010; Putnam, 2007).

The comparative design focuses on identifying similarities and differences between Georgia and Germany in three core dimensions: (1) migration governance and institutional frameworks; (2) societal perceptions and local-level interactions; and (3) policy responses to migrant–community tensions. The method involves content analysis of reports, policy documents, and relevant academic literature, combined with thematic synthesis to interpret qualitative patterns.

Given that Georgia represents a new migration destination and Germany an established one, the comparative model follows a 'policy maturity spectrum' framework. Data were categorized and compared under institutional, socio-economic, and cultural themes. The analysis emphasizes contextual differences, rather than quantitative measurement, to derive policy-relevant conclusions. The methodological limitation lies in the reliance on secondary data; however, this is mitigated by triangulating multiple sources from international organizations and academic research to ensure validity and reliability.

4. Findings and Discussion

The comparative analysis reveals substantial contrasts in the scale, perception, and management of migration-induced conflicts in Georgia and Germany. The duration and institutional maturity of migration governance primarily shape these differences.

In Germany, migration has become a normalized component of economic and demographic policy. The presence of migrants in the labor market is widely accepted, and the state provides extensive support for integration, including language courses, vocational training, and local community programs. Nevertheless, tensions persist, particularly in the form of cultural polarization and anti-immigrant sentiments mobilized by right-wing populist movements. As Koopmans (2010) notes, these conflicts often emerge from discursive struggles over national identity rather than direct socio-economic competition. Despite such challenges, Germany's institutionalized integration framework mitigates open hostility and provides formal avenues for conflict resolution.

Georgia, by contrast, remains in the formative stage of migration governance. The ICMPD (2015) report highlights the country's progress in establishing the State Commission on Migration Issues and adopting the Migration Strategy of Georgia 2016–2020. However, implementation gaps persist, particularly in terms of integration and public awareness. Migrants, particularly from Asia and the Middle East, often face social isolation and occasional xenophobic reactions. Local-level tensions arise where economic competition or cultural unfamiliarity coincide with weak institutional mediation. Unlike Germany, Georgia lacks systematic integration programs or anti-discrimination enforcement mechanisms.

A key finding is that both contexts demonstrate that conflicts between immigrants and local populations are rarely driven solely by objective competition. Instead, they emerge from perceptions of inequality and cultural distance. In Germany, where migrants participate in the welfare system, debates revolve around fairness and belonging. In Georgia, where the migrant population is smaller, tensions tend to be more closely tied to issues of identity and visibility in public spaces. In both cases, public discourse and media framing play decisive roles in shaping societal attitudes toward immigrants.

Furthermore, the study finds that the existence of institutional trust and civic engagement significantly reduces intergroup hostility—German municipalities that promote intercultural dialogue report higher levels of social cohesion (Putnam, 2007). In Georgia, pilot initiatives under EU-funded projects, such as ENIGMMA and ERGEM, demonstrate promising results in raising awareness and fostering cooperation between migrants and host communities. However, these efforts remain localized and lack nationwide scale.

5. Policy Implications and Recommendations

The comparative findings suggest that sustainable coexistence between immigrants and host communities requires a comprehensive, multi-level approach combining policy, education, and community engagement.

First, Georgia should institutionalize integration policy as a distinct policy domain. Building on the ICMPD's (2015) recommendations, the government should develop a National Integration Strategy that emphasizes social inclusion, intercultural education, and local-level participation. Strengthening municipal capacities to engage with migrant communities through consultation councils or cultural centers can help prevent local tensions and conflicts.

Second, Germany's experience underscores the importance of striking a balance between diversity and shared civic values. While the integration model is advanced, social polarization demonstrates the need for continuous investment in intercultural dialogue and anti-discrimination measures. Education systems should reinforce inclusive narratives that promote coexistence rather than competition.

Third, both countries should enhance data-driven migration governance. Reliable statistics on migration flows, integration outcomes, and social attitudes enable evidence-based policymaking. International cooperation, including EU and ICMPD programs, can provide technical and financial support for such initiatives.

Finally, community-level peacebuilding mechanisms—such as mediation, intercultural events, and civic participation projects—should be integrated into broader development strategies. Conflicts between immigrants and local populations are not inevitable; they can be transformed into opportunities for mutual learning and innovation when guided by transparent governance and public dialogue.

REFERENCES

Badurashvili, I. (2004). *Migration processes in Georgia*. Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology, 46*(1), 5–68. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x

Castles, S., & Miller, M. J. (1998). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Palgrave Macmillan.

Esses, V. M., Jackson, L. M., & Armstrong, T. L. (2010). Intergroup competition and attitudes toward immigrants and immigration: An integrated threat theory approach. *Canadian Journal of Behavioural Science, 40*(1), 5–16.

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). (2014). *Georgian diaspora and migrant communities in Germany, Greece, and Turkey: Transnational realities and ties with Georgia*.

International Centre for Migration Policy Development (ICMPD). (2015). *The state of migration in Georgia* (ENIGMMA Project).

Koopmans, R. (2010). Trade-offs between equality and difference: Immigrant integration, multiculturalism and the welfare state in cross-national perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 36*(1), 1–26. https://doi.org/10.1080/13691830903250881

Putnam, R. D. (2007). E pluribus unum: Diversity and community in the twenty-first century. *Scandinavian Political Studies, 30*(2), 137–174. https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x

Triadafilopoulos, T. (2013). *Becoming multicultural: Immigration and the politics of membership in Canada and Germany*. UBC Press.

Zurabishvili, T., & Zurabishvili, N. (2010). Social perceptions of migration and its implications for Georgian society. *Georgian Journal of Social Sciences, 2*(1), 45–60.

Conceptual foundations for personalization of learning by means of AI

Dildash ZHUMAGUL
PhD student, L.N.Gumilev Eurasian National University, Graduate School of Education,010008, Astana, Republic of KAZAKHSTAN
E-mail: zdildash@gmail.com *ORCID: 0009-0007-3033-2857*

Abstract

This article aims to address this gap by providing a comprehensive theoretical overview that integrates three key areas: «professional competence», «personalization», and «AI». The concept of professional competence is examined in the context of educators and learners, assessing the skills required to leverage and interact with AI-driven learning tools effectively. «Personification» in this context is defined not just as personalization but as the deep-seated understanding and application of individual learner characteristics—such as learning styles, paces, prior knowledge, and emotional states—that AI systems must accurately model to provide true personalization.

The synthesis of these concepts forms the foundation for developing a robust model for future research. This model moves beyond general assertions of positive impact by proposing specific, testable hypotheses regarding how intelligent systems can be designed and implemented to genuinely cater to individual student needs, moving from simple adaptive quizzing to sophisticated, dynamic learning paths.

Keywords: Future psychological educators, Professional competencies, Personalization, Artificial Intelligence, Model, Concept.

Introduction

The current stage of societal development is characterized by a global digital transformation, which has a profound impact on all spheres of life, including the economy, labor market, and education system. Rapid changes in technology lead to rapid obsolescence of skills. This provides a new impetus for the formation and development of a new direction in the learning process. In such cases, traditional educational models based on unified programs will not be enough to train specialists who can successfully adapt to new challenges. The growing contradiction between the needs of the labor market and the capabilities of traditional educational systems, which necessitate the continuous development of professional competencies, presents a significant scientific and practical challenge.

It is the primary tool for enhancing the effectiveness of personalized learning in response to these challenges. A personalized approach, unlike a holistic approach, takes into account the individual needs of each person, as well as their pace and learning style, allowing you to tailor the educational process to a specific student.

However, until recently, the mass implementation of personalization was hindered by its high resource intensity, which created a barrier between potential efficiency and practical scalability. It is in this context that artificial intelligence (AI) technologies acquire special importance. AI acts as a technological catalyst that can overcome this obstacle by automating data analysis, content creation, and trajectory adaptation processes. Thus, the relevance of this research lies in the need to develop methodological and technological foundations for creating and applying an intelligent system that ensures the effective and large-scale development of professional competencies in the digital economy.

Findings and Discussion

The problem of developing professional competencies, personalizing learning, and applying artificial intelligence is being actively studied in various scientific fields; however, there is currently no comprehensive approach that combines these three areas into a single methodological structure.

The orientation of a future specialist towards the results and achievements expected of them requires the formation and development of a holistic, universal system of knowledge, skills, and important qualities, such as independence, personal responsibility, creative drive, and adaptability, i.e., core competencies. In this regard, currently, the training of specialists is shifting from a subject-based educational paradigm to a competence-based learning model, focusing on the expected result. The concept of «competence», which came to the educational sphere in the 60s of the last century, is being studied together with the position of the competence approach to education and is becoming more widespread in scientific literature, research articles, and works.

A significant contribution to the study of the problem of competence was made by scientists I. A. Zimnaya, A.V. Khutorsky, N.V.Kuzmina, L. V. Svirskaya, etc, also Kazakh scientists A. B. Abibulayeva, K. Kudaibergenova, B.

Turgunbayeva, Sh. Taubayeva, etc., made analyses. Academic educators not only provided an exhaustive description of the concept of competence and its various types, but also sought ways to teach from a competence-based perspective. They emphasize that, from the point of view of competence, the primary feature of education is not the acquisition of pre-existing knowledge, but the creation of conditions for the independent assimilation of knowledge and the ability to apply it in practice. Thus, a comprehensive study of the concept of «competence» by foreign and domestic scientists allows us to reveal its meaning and essence, to reveal its content and structure, formation and development, and holistic character in pedagogical and psychological terms.

The key issue we are considering is the professional competence of future specialists, including teacher-psychologists. The issue of forming professional competence among specialists in various fields is the subject of numerous modern scientific studies. An analysis of the work in this area shows that it is carried out mainly in relation to the type of professions «human-human». Significant theoretical and practical material has been accumulated in the works of foreign and domestic scientists on the issues of a specialist's professional competence and its formation. The general opinion in the vast majority of definitions is that professional knowledge, skills, and abilities enable the performance of professional functions and the solution of professional tasks. However, the success and effectiveness of a specialist's work depend not only on their professional knowledge, skills, and abilities, but also significantly on the level of development of professional and personal qualities. At the same time, the definition of A. A. Verbitsky can be noted: «A researcher defines professional competence as a mutually integrated set of the following elements: professional and personal qualities, scientific knowledge, skills that contribute to the assimilation of a culture of social and economic activity, cultural and moral values, and worldview». Based on this concept, I. V. Gladkaya also formulates professional competence as a cumulative characteristic of a personality that determines its ability to solve professional problems and tasks that arise in specific situations, utilizing knowledge, experience, values, and inclinations.

A. K. Markova defines professional competence as independent responsibility, qualifications and abilities, psychological qualities, and continuity of a person's psychological state in the performance of certain work functions. The author considers competence as the degree to which a person's personal character meets their professional requirements, i.e., foresight in their professional activities, professional relationships, and the stabilization of their personality and the image of a professional personality. In this regard, the scientist identifies the following type of professional competence of a specialist:

- special competencies related to a high level of proficiency in professional activities and the ability to design their professional development;

- social competence related to the development of the qualifications of the organization of the subject-subject joint activity;

-personal development, mastery of ways of self-expression, as well as personal competence that allows you to resist professional deformation.

The psychological and pedagogical aspects of the professional activity of the teacher-psychologist G. S. Abramov, M. R. Bityanova, I. V. Vachkova, I. V. Dubrovina, N.I. Isaeva, A. I., Krasilo, A. P., Novgorodtseva, E. S., Romanova, V. V., and others are considered in the research of such scientists as Rubtsova, L. M., and Fridman. There are not many studies on this issue in the Kazakh scientific literature (Abisheva E. D., Akhtaeva N.S., Balgimbayev Z. M., Mendaliev R. T., Sheryazdanova H. T., Abdullayeva P. T., etc.).

One of the key criteria for developing the professional competencies of future psychological educators is individual training. Today, one of the common signs of the development of progressive pedagogical and didactic concepts around the world is that education should shift its focus from preparing people for external needs (such as production, economics, science, and politics) to ensuring human survival, that is, addressing the fundamental problem of becoming a human being. A person must first be a person, and then a professional, a specialist (but without the first, the second is impossible). There has been a long debate in pedagogical science about the possibility, effectiveness, and universality of a personalized learning model. By individualization, we mean an approach focused on the student's personality and independent educational activities. Also, the term «individualized learning» refers to a process close to this concept, the primary purpose of which is the personal development of the student, while maintaining the leading role of the teacher.

Students are unique individuals with diverse experiences, interests, strengths, and weaknesses in studying a particular subject. Therefore, teachers must use a personalized approach to unlock the full potential of their students. One of the main advantages of self-study is that it takes into account the individual needs of students.

Personalized learning enables teachers to tailor instruction to the individual learning needs and pace of each student. Additionally, personalized learning encourages students to take responsibility for their own learning. Instead of being passive learners, they become active participants in the learning process. However, despite the growing popularity of personalized and adaptive learning using electronic resources, today, there are very few practices for its implementation.

The new possibilities of using virtual reality, GPT chat, artificial intelligence, and other platforms have hardly been studied as tools for individualizing learning and gaining benefits. Since personalized learning requires a greater degree of autonomy from students, it is necessary to review the system of correction, feedback, and evaluation, as all of these should include the active participation of the students themselves. Thus, the problem of an individual approach remains relevant in the teaching community.

The personalized approach refers to personal development and is based on the individual's ideas and an active approach in pedagogy. L. S. Vygotsky was the originator of the ideas of personalization in education, which were later developed by V. V. Davydov, A. N. Leontiev, D. B. Elkonin, S. L. Rubinstein, I. S. Yakimanskaya, and other researchers. Among foreign scientists, the works of C. G. Jung, V. Stern, W. James, G. Sullivan, A. Adler, A. Maslow, G. Allport, V. Frankl, K. Rogers, R. Burns, J. Henningen, which laid the theoretical foundation for personalization, should be noted. The following are some definitions of the terms «personalized learning» and «personalized approach» in teaching, given by researchers in the field of pedagogy. «The primary focus of the personalized learning model is the student who takes the initiative in learning, chooses learning goals and ways to achieve them, plans their work, and is responsible for the result, working in the area of immediate development. Motivation plays a leading role in this. Personalization is the satisfaction of different educational needs, interests, aspirations, or cultural characteristics of individual students. A personalized approach in education is a method of designing and implementing an educational process in which a student is the subject of educational activity.

Thus, a personalized approach involves adapting the content, methods, forms, and pace of educational material to the student's personality. Although such a definition can be applied to the concepts of differentiable and individual approaches, there is an important difference regarding the role of a personalized approach, in particular, in determining the educational orientation of a student. With an individual approach, students gain more control over their learning, which means they are active participants in developing their learning routes. Differential and individual learning, in turn, is based on the diversity of students as a whole. The teacher develops individualized plans to offer each student multiple ways to study the material, taking into account the diverse learning styles and abilities of students. Thus, «a personalized approach allows students to achieve the formation of what they do, giving them more rights to develop ideas, research, and present the results of learning activities». The main characteristics of independent learning include:

- flexibility and an individual approach to each student
- the student's freedom to choose the content, goals, and complexity of the educational material
- Feedback from the teacher and the ability to independently evaluate students' academic results
- The inclusion of digital resources in the learning process.

The partnership of a student and a teacher in the educational process is a choice in favor of developing skills that are relevant today and necessary for a particular student.

Summarizing the above, personalization enables you to tailor the educational process to a specific individual, providing them with only the knowledge and skills they need. However, manual personalization conducted by a teacher or mentor requires a lot of time and human resources. It does not scale. In addition, due to the limited time available, the teaching staff is increasingly guided solely by external factors when building a personalized learning trajectory. Another problem in personalization is the problem of teacher overload, as it is physically impossible to build and maintain more than 20 trajectories in an average volume. This leads to the fact that educational psychologists cannot provide timely and individual support in the development of competencies. In addition, the focus often shifts towards content or pace rather than learning style, which reduces the effectiveness of developing practical and communication skills. It is at this point that the role of artificial intelligence becomes apparent. AI can process a large amount of data about a student — their strengths and weaknesses, advantages, progress, and career goals. Research and practical cases demonstrate that AI primarily serves as a powerful tool for personalization through big data analysis. AI systems can automatically adjust course content, suggest additional exercises, and suggest autonomous trajectories based on academic performance and difficulties. In addition, practice shows that using AI in corporate training, as seen in companies such as Unilever, Bosch, and IKEA, can

achieve impressive results: reducing the time spent learning business English by 43%, decreasing the cost of training videos by 70%, and increasing the participant size by 30%.

Based on this analysis, it will have the following features:

- Diagnosis of the current level of competence;
- Building individual educational trajectories: based on AI diagnostics, it forms a unique curriculum that includes specific courses, materials, and practical tasks;
- Providing personalized feedback: AI can analyze a student's work and provide prompt, specific recommendations that significantly speed up the skill acquisition process.
- Forecasting the needs of the labor market: AI can predict trends and what competencies will be in demand in the future, which, in turn, will allow the formation of «advanced» training programs.

Thus, despite the active development of each of the three areas individually, there is no comprehensive approach that combines them into a single methodological structure, taking into account both technological and pedagogical capabilities.

In general, the proposed model promotes the continuous development and psychological well-being of future psychological educators. The model balances professional competencies and psychological well-being through personalization. The general component of the model is built in the following stages.

1. Diagnostic stage. At this stage, students: individual psychological characteristics: tests by type of thinking, learning style, information processing speed, motivation, empathy, anxiety level, decision-making style, emotional intelligence, learning rate (time spent on the module, number of attempts, successful completion of tasks); behavioral indicators: standard task completion rate, tests and number of errors, review analysis or reading of certain elements; The initial level of competence will be studied: checking the availability of theoretical knowledge, an activity component (solving cases, familiarization with the possibilities of using diagnostic tools), portfolio analysis (achievements, articles, etc.).

2. The design stage. In addition to a supercomputer, which processes its capabilities, a personalized learning trajectory is created in accordance with the characteristics of each student. The student becomes a full-fledged participant in the learning process and assumes full responsibility for their actions. Currently, not only is a set of theoretical knowledge being developed, but also a set of tasks through theoretical exercises, real-world cases, and virtual reality (for which we will utilize AR/VR technology).

3. The stage of execution. At this stage, the practical implementation of the prepared model begins.

4. Reflection. This final but ongoing stage evaluates not only the professional result, but also the process of achieving it. Stress levels, burnout, and the development of self-regulation skills are appreciated, especially in conditions of high digital workload.

Given the high importance of professional competencies and processed data, the introduction of AI in the training of educational psychologists requires a thorough analysis of potential risks in ethical and legal areas.

Confidentiality of data. The training of educational psychologists, particularly with the use of adaptive systems, is closely tied to the collection and processing of highly sensitive personal data. These include the results of psychological tests, analysis of emotional reactions, and data on stress and cognitive load. Leakage or misuse of such data may harm students. Therefore, when building a model, it is essential to strictly adhere to the principles of protecting the personal data received and consider the need for legal regulation. It is planned to introduce mechanisms for anonymizing student data into the model, as well as ensuring a high degree of encryption during their storage.

Psychological Issues of AI Implementation for Students. In addition to ethical and legal issues, there are significant psychological risks associated with the excessive or improper use of artificial intelligence in the training of future educational psychologists—for example, occupational strain, digital addiction, and overly algorithmic learning.

The risk of professional deformation: if a student relies too heavily on artificial intelligence in their work, this can weaken their critical thinking and empathic abilities. Algorithmic reasoning can begin to replace humans, leading to the formation of specialists who are not sensitive enough to the non-algorithmic aspects of human interaction.

Conclusion

The generated model will be based on the following main conclusions:

The subjectivity of the student. The student remains an active participant in the learning process. That is, the process is tailored to the specific needs of the student.

The area of competence. The personalization of the learning process will aim not only to equip students with theoretical knowledge and foster practical skills, but also to develop the professional competencies of future psychological educators.

The ethical basis. One of the priorities will be the preservation of personal data on the trajectory of personalized learning created through AI.

Digital sustainability. Considering the revealed negative impact of digital transformation on the psychological well-being of teachers, a conceptual model that incorporates the development of professional competencies and the preservation of digital stability for students can prevent it.

Thus, the implementation of the proposed conceptual model will ensure the training of psychological educators who possess not only modern knowledge and digital tools, but also a high degree of personal maturity, ethical autonomy, and psychological stability necessary to work in an increasingly complex digital age.

REFERENCES

Annaeva, L. A. (2012). *The golden laws and moral rules of Pythagoras*. Amrita.

Bogoyavlenskaya, I. F. (2010). *A personality-oriented approach to the development of the cognitive sphere of high school students* [Unpublished doctoral dissertation]. Moscow.

Gladkaya, I. V. (2011). *The formation of the concept of "professional competence" in the theory of professional education*. Saint Petersburg: Man and Education.

Khutorskoy, A. V. (2005). *The methodology of personality-oriented learning. How to train everyone in different ways?: Teacher's handbook*. VLADOS-PRESS.

Khutorskoy, A. V. (2010). Natural education and training of J.-J. Rousseau. *School Technology, 1*, 75–83.

Leontiev, A. N. (1975). *Activity. Conscience. Personality*. Politizdat.

Lyakh, Y. A. (2019). A model for organizing personalized education for schoolchildren. *Yaroslavl Pedagogical Bulletin, 3*(108), 16–20.

Markova, A. K. (1996). *The psychology of professionalism*. «Znanie» International Humanitarian Foundation.

Ogarev, E. I. (2005). *Continuing education: Basic concepts and terms: (Thesaurus)*. GNU IOV RAO.

Palad'ev, S. L. (2016). The phenomenon of K.D. Ushinsky's pedagogical heritage. *Yaroslavl Pedagogical Bulletin, 1*, 8–13.

Petrovsky, A. V. (1982). *Personality. Activity. Group*. Politizdat.

Serikov, V. V. (1999). *Education and personality: Theory and practice of designing educational systems*. Logos Press.

Surtaeva, N. N. (1998). Pedagogical technologies of natural learning. *Chemistry at School, 7*, 13–17.

Sysoev, P. V. (2013). Individual trajectory training. *Language and Culture, 4*(24), 62–71.

Verbitsky, A. A. (2004). *Competence approach and theory of contextual learning*. Research Center for Quality Problems of Specialist Training.

Vdovina, S. A., & Kungurova, I. M. (2013). The essence and directions of the implementation of an individual educational trajectory. *Science Studies. Internet Journal, 6*.

Vygotsky, L. S. (1996). *Educational psychology*. PedagogikaPress.

Zimnyaya, I. A. (2000). *Educational psychology*. Logos.

Socio-Economic Situation of Women in Albanian Democracy

Elda GJERGJI
Dr. Center of Research and Development in Education, Faculty of Educational Sciences, University "Aleksander Xhuvani," Elbasan, Albania
Email: Elda.Gjergji@uniel.edu.al *ORCID: 0000-0002-1807-0248*

Valbona SOFTA-LOSHI
Prof. Dr. Faculty of Social Sciences, Albanian University, Albania
Email: v.loshi@albanianuniversity.edu.al *ORCID: 0000-0001-8452-559X*

Beatrice GANI
Dc. Dr. Center of Research and Development in Education, Faculty of Educational Sciences, University "Aleksander Xhuvani," Elbasan, Albania
Email: Beatrice.Gani@uniel.edu.al *ORCID: 0009-0005-7335-4744*

Klodiana GJERGJI-AVDOLLI
Mcs. Faculty of Medical and Technical Sciences, Department of Medical and Technical Specialities, University "Aleksander Xhuvani," Elbasan, Albania
Email: Klodiana.Gjergji@uniel.edu.al *ORCID: 0009-0001-4534-3176*

Abstract

The brief reconstruction of Albanian history aims to highlight the anthropological and political distinctiveness of the Albanian population, which is culturally distinct from its neighboring populations. These features have also characterized gender relations, as indicated by the traditionally marginal position occupied by women in society.

This historical background also explains why former socialist countries show such different patterns of socio-political and economic development. During communism, there was an attempt to modernize Albanian society and improve the conditions of women. This paper briefly explains how women lost formal protections, and a democratic parliament did not yet promote new laws after the fall of communism. This split between norms and reality persists, despite the approval of a democratic constitution in 1998 and the ratification of international norms, such as the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.

Keywords: Woman, Communism, Democracy, Equality, Social status.

1. Introduction

In societies around the world, women have generally been seen as inferior and subordinate to men. Societies have modeled gender roles based on assumptions about the "natural order" of humanity. If we talk about the inferior status of women, it is embedded in history, culture, and tradition. Moreover, when the need arises to analyze the situation and condition of women in Albania, we must carefully consider the legacies from the past, not only of the communist regime, but also those that extend further back in time.

In Albania in 1939, official statistics reported a population of just over 1 million inhabitants, with approximately 668 women employed in various professions, including 21 teachers and two doctors. Only 2.4% of secondary school students were girls (Fischer, 2010).

Before the Second World War, women in Albania had the status of second-class citizens and were subject to social and economic discrimination (Biberaj, 2001).

During the communist regime, Hoxha sought to change this situation rapidly, but encountered difficulties, especially in the northern areas, due to primitive social perceptions of women and their place in the family. The emancipation of women was a recurring theme in communist propaganda, playing a significant role in Hoxha's propaganda and social policies. Perhaps he thought that family life should also be seen as one of the "last bastions of feudalism, individualism, and bourgeois ideology (Biberaj, 2001).

The 1946 constitution recognized equality between the sexes. Marriages and divorces were regulated, and couples were required to participate in civil ceremonies before local people's councils. Cradle engagements, a primitive phenomenon that was widespread until 1944, were outlawed and severely condemned in public.

Realizing that these initiatives to raise the status of women were met with opposition, due to the low cultural level of a primitive and male-dominated society, from the 1960s, Hoxha undertook a new campaign for gender equality. However, history proved that Albania still had a long way to go before true equality in the mind of the ordinary Albanian matched the legal equality that the new regime had granted to women. However, the communist regime changed the lives of Albanian women completely, giving great importance to improving the situation of women. Open differences disappeared, and women's rights were expressed through special laws, which guaranteed them the right to work, social security, health care, and education.

Women, once the property of men, were now the property of the state. In 1960, 26% of the registered labor force were women, a figure that rose to 46% after 1981. The majority of jobs were in agriculture, and most of the workers were women. There was a limited number of women who held high party positions or management positions in various enterprises. With the increase in the right to education for women, in 1970, 36% of students were women. On the personal level, women also experienced significant changes. For the first time, women had the right to medical care for themselves and their children, as well as the right to education. Although they were advised to work, women benefited from it: they were freed from the confines of domestic chores, and they could work and be paid just like men. However, household chores will remain the responsibility of women, on the other hand.

In 1990, women comprised 47% of the workforce, 30% of the Communist Party membership, and 30% of female deputies (Biberaj, 2001). Although gender equality was an official principle, there was still a massive gap between the regime's official stance on equality and the real situation of women. Moreover, despite its principles of women's empowerment, the regime failed to eliminate gender gaps in employment and education. Most women worked in unskilled manual labor, and although there were women in the government and in the Politburo, according to a certain quota, their influence on decision-making was minimal (Biberaj, 2001).

After the 1990s, unemployment increased drastically. Despite the improvements, in subsequent years, unemployment and poverty continued to threaten a significant number of Albanian families. In particular, unemployment and poverty negatively affect the social status of Albanian women. The profound social and economic transformation of the 1990s brought about visible changes in the economy's structure, the population's standard of living, and the disruption of the gender balance in Albanian society.

2. Discussions

Although Albania has made significant positive steps towards building a democratic society during the transition, the freedoms and rights gained have not been equally accessible to both men and women. The dominance of patriarchal norms in Albanian society is one of the leading causes that produces gender-based discrimination. According to the norms and social organization within the family and Albanian society, women are considered inferior. Men are the primary breadwinners of the family. At the same time, women are often expected to take care of children and the household, a role that is undervalued and consequently contributes to a low social status.

Albanian women today enjoy greater freedom and rights, as well as more opportunities to integrate into society and secure good jobs. However, they still feel prejudiced that they cannot be as capable as men for managerial work. However, the important thing is that women are freeing themselves from the influence of self-deprecating mindsets, from prejudices about men being more capable managers, and are orienting themselves towards success as a basic criterion for societal development in a market economy (Dervishi, 2004). Even today, we have many women active in politics.

The educational level of women, particularly secondary education, has a positive impact on improving women's economic conditions as well as their reproductive health. According to data from the Institute of Public Health in 2002, for each additional year of schooling above the mother's eight-year level, the under-five mortality rate decreases by 3.8%[8]. Studies and literature to date have shown that there is no differentiation of women in terms of education. However, the situation is different when analyzing women's employment and their presence in the labor market. Women's participation in the labor market fell significantly after the 1990s, from 78% in 1989 to 46% in 2005 (UNDP, 2005).

Women in Albania have fewer opportunities than men to secure a job, resulting in a higher unemployment rate for women compared to men. Although women's education level is equal to that of men, this does not provide women with the same opportunities in the labor market. In 2005, the employment rate for women was 46%,

[8] Instituti i Shëndetit Publik & Instituti Kombëtar i Statistikës, 2002. *Shqipëria: Vrojtimi mbi shëndetin riprodhues.*

compared to 69% for men (INSTAT. 2004). The employment situation for women is more favorable in the public administration sector, where women account for 56% of employees, while men account for 44%. The inequality is evident in the private sector, where only 17% of women hold management-level positions. Similarly, the percentage of non-agricultural businesses run by women is small, only 2% in the transport sector and 25% in the services sector (INSTAT. 2004).

Administrative data from the Institute of Statistics for the past few years indicate that unemployment among women exceeds the national average. The high unemployment rate is what leads to economic dependence, which is then transformed into social dependence of women. In recent years, despite economic growth that has slightly reduced the unemployment rate for both sexes, the unemployment inequality ratio between women and men has remained unchanged.[9]

High unemployment rates are generally more common in Albanian cities, because the population of rural areas is mainly employed in the agricultural and livestock sector, which enables them to create a livelihood and income. High unemployment and low wages limit women's real opportunities to increase their well-being and that of their children INSTAT. 2004). Inequalities in respecting women's rights are also exacerbated by the low level of their representation in the decision-making process. Albanian society does not pay due attention to educating men and boys on issues, norms, and values related to gender inequality both within the family and in social life. The low participation of Albanian women in decision-making is a barrier to the implementation of reforms and policies aimed at addressing the needs of women, children, and families.

Although the presence of women in public administration is satisfactory, men still dominate leadership positions. The representation of women in leadership positions of political parties is also low. This situation does not stem from women's indifference to getting involved in politics, nor does it prove their inability to lead. It is related to the difficulties that women face in adapting to the current reality of Albanian politics. It reflects the lack of appropriate standards and mechanisms for determining priorities that would enable the increase in the presence of women in leading the country, a role for which women themselves should be even more insistent (INSTAT. 2004).

The low level of representation of women in decision-making structures is an indicator of the fact that women's aspirations and needs are poorly represented, and that women have few opportunities to promote policies that address women's problems, including poverty and gender inequality, or to improve their status and role in the economic and social development of the country.

Since women are subject to discrimination at all stages of life, in health, education, employment, and remuneration for work performed, and participation in society, they are particularly vulnerable to specific violations such as gender-based violence, trafficking, and sexual discrimination. Various international bodies have been established to develop policies for the elimination or reduction to the maximum extent of actions and norms that lead to discrimination against women and violate women's human rights.

Soon after the adoption of the Universal Declaration of Human Rights in 1948, the first voices of complaint began to emerge. The declaration refers to "man" and uses the pronoun "he" when discussing individuals. While the drafters of the declaration did not intentionally exclude women from human rights, the central concerns focus on the male. It was not until 1980 that a corrective declaration was made to orient rights towards the status of women, following the adoption of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Since then, the concept that human rights apply to both women and men has gained considerable momentum, although it has not been widely implemented in practice.

Several issues are of particular concern when it comes to women's rights in Albania, such as:

2.1. Violence against women

Violence against women is not an Albanian phenomenon. Every day, thousands of women around the world are abused, violating their right to life, security, dignity, and physical and psychological well-being. The less visible form of abuse, domestic violence, remains the most widespread phenomenon. The definition of discrimination includes gender-based violence. It includes actions that cause physical, mental, or sexual harm or suffering, threats of such acts, such as coercion and other deprivations of liberty. Domestic violence appears to be widespread in Albania.

[9] Banka Botërore – *INSTAT. 2003. Shqipëria: Një vlerësim i varfërisë.*

According to a national survey conducted by INSTAT in 2013, 59.4% of women reported having experienced domestic violence “during their lifetime” in their marriage, and 53% were “currently” experiencing domestic violence (INSTAT. 2004). Almost a quarter (24.6%) of women have experienced physical and sexual violence "during their lifetime," and almost one in six (16.2%) were “currently” experiencing physical and sexual violence in their marriage or intimate relationships (INSTAT. 2004). Women between the ages of 18 and 24 were slightly more likely to experience domestic violence "during their lifetime" than other women. Women who do not work outside the home, those with lower educational levels, or who live in rural areas are more likely to experience physical or sexual abuse than others. Few women who experience abuse seek assistance from professional sources, and most deal with the problem within the family.

2.2. Gender equality

Gender equality is one of the fundamental values of democratic societal development; therefore, it is the duty of the entire society to remove obstacles and guarantee equal opportunities and benefits for both genders in all spheres of life. The Law "On Gender Equality in Society" presents one of the main requirements of the principle of gender equality: equal gender representation in all legislative, executive, and judicial bodies, as well as in other public institutions of the country. This representation should extend not only to the composition of the members or employees of these bodies, but also to their governing bodies. As a criterion for this, the law establishes a representation quota of over 30% for each gender.

2.3. Participation in political life

Women's participation in public and political life includes in particular their right to participate in all public and political elections and referendums, to be elected to all elected political bodies, to participate in the preparation and implementation of government policies, to work in political and public institutions at all levels, to participate in non-governmental organizations that are involved in the political and public life of the country.

2.4. Reproductive rights

The biological role of women as bearers of children has traditionally led to inequality between men and women. Women in many cultures are considered the property of their husbands or male relatives, and their role in society is primarily as reproductive. At the heart of reproductive rights is the principle that a woman has the right to decide if and when she wants to have children. While recent years have seen developments towards the legalization of abortion increasing, the right to choose remains non-existent or under threat in many parts of the world. Abortion is permitted in most European countries for several reasons, primarily to preserve the physical and mental health of the mother, but also in cases of rape or incest, or for economic and social reasons. To protect a woman's right to choose when to have children, states have a duty to ensure access to reproductive health services.

Women's rights are an integral part of human rights and freedoms. We find them established in our Constitution, as well as in ratified international acts. At the same time, the country's domestic laws are fundamental, as they regulate these rights in accordance with and for the implementation of these acts. The Constitution of the Republic of Albania of 1998 has enshrined the principles of equality and gender equality as constitutional principles, which permeate and are related to all other fundamental rights and principles enshrined in the Constitution. The Constitution also requires Albanian legislation to guarantee the right to marry and have a family, the right to healthcare, the right to social security in old age, and, in the event of incapacity for work, among other rights.

3. Social services and women's opportunities in Albania

3.1. Women as beneficiaries of social services

The Law "On Social Assistance and Services" expands the limits of benefits for all individuals and groups in need, "who cannot ensure the fulfillment of basic vital needs, the development of personal abilities and opportunities, and the preservation of integrity due to limited economic, physical, psychological, and social abilities and opportunities". Among the main principles on which the social assistance and services scheme operates are equality of opportunity and non-discrimination. The economic assistance program provided for in the law supports families with no income or limited income with a monthly payment. Women benefit from full economic assistance if they meet the conditions specified in the law, as individuals or within the framework of their families.

3.2. Social services by nature, method of organization, and functioning

Social care services, organized and functionally divided, are categorized into residential care services for individuals who require home care and community care services, which are provided in day centers, individual

homes, or foster care settings. The beneficiaries of these services are individuals, regardless of gender, men and women.

3.3. Compliance with social service standards is a guarantee for the protection of women's rights.

The Ministry of Labor, Social Affairs, and Equal Opportunities licenses public and private legal entities that provide social care services. This ministry drafts social service standards and monitors their implementation. The standards require social service providers to respect human rights.

Conclusion

During the years of Albanian transition, efforts have been made to establish social policy institutions to meet the challenges of guaranteeing social rights. Although the social protection system is nearly up to European standards, there are still significant challenges in Albanian society, primarily due to the legacy of 45 years of communism.

The Albanian state should develop policies that provide more opportunities for women's participation in politics and their representation, promote gender equality, portray a non-traditional image of women, and focus on the economic and social harms that result from the underestimation of women in society. In the context of economic and social challenges, traditional family values and roles, isolation, inadequate education/health, and other essential services, as well as demographic trends that reduce the number of births, necessitate interventions to support families, parents, and early child development. The fact that women are increasingly employed in the informal sector or in unpaid family activities, and are responsible for the unpaid care of children and the elderly, requires new forms of social protection schemes. Therefore, extending the social protection system to include benefits for families and children, either as part of the social insurance system or through social assistance and services, should be considered.

REFERENCES

Biberaj, E. (2001). "*Shqipëria në Tranzicion".* Shtëpia botuese: AiiS – Tirana.

Boci, S. (2012). *Minoritet kombëtare në Shqipëri midis identitetit dhe integrimit*. Qendra e Studimeve Albanologjike. Tiranë.

Botim i Komitetit Shqiptar të Helsinkit. 1994. *Të drejtat e njeriut në të drejtënndërkombëtare*, Tiranë.

Butler, F. (2000) *Mbrojtja e të Drejtave të Njeriut: Metoda dhe Efektshmëria*. The Hague. Kluwer.

Clark, W.C.et al. 2000. *Assessing Vulnerability to Global Environmental Risks*. Unpublished Manuscript

Claude, R.P., and Weston, B. 1992. *Human Rights in the World Community*. University of Pennsylvania Press

Hewitt (1995). *Excluded Perspectives in the Social Construction of Disaster*. International Journal of Mass Emergencies and Disasters. 13 (3).

Holmes, R. & Jones, N. (2010). *How to Design and Implement Gender-Sensitive Social Protection Programmes: Toolkit*. London: Overseas Development Institute.

IEG. (2011). *Evaluation of Social Safety Nets*. Approach Paper. Washington D.C.: World Bank.

International Monetary Fund (1994). "*Albania*", in IMF Economic Reviews, No.5, Washington D.C

INSTAT. (2004). *Prespektivat gjinore në Shqipëri*, Tiranë

INSTAT. (2005). *Vrojtimi i Standarteve të Mjeteve të Jetesës*, raporti paraprak, Tiranë.

Instituti i Studimeve Bashkëkohore Ballkanike (2002). "*Kushtetuta e Re Shqiptare, Sfida e së Ardhmes Euroatlantike të Shqipërisë*", Luarasi, Tiranë.

Kennedy, R. (2015). For Discrimination. Race, Affirmative Action, and the Law. Penguin Random House

Puto, A. (2009). "*E Drejta Ndërkombëtare Publike*", Shtëpia Botuese "Marin Barleti". Tiranë.

Puto, A. (2009). "*Shqipëria Politike* ", Shtëpia Botuese "Toena". Tiranë.

Puto, A. (2015). "*Sfidat e të drejtave të njeriut për një shoqëri të lirë* ", Shtëpia Botuese "Toena". Tiranë

Raija Hanski dhe Markku Suksi. (1999). *Hyrje në mbrojtjen ndërkombetare të të drejtave të njeriut.* Instituti për të Drejtat e Njeriut. Universiteti i Abo Akademisë.

Zyhdi, D. (2004). *Gratë në syrin e ciklonit të sfidave dhe perspektiva*

South Caucasus Countries in the background of the New World Order

Emilia ALAVERDOV
Prof. Georgian Technical University, Faculty of Law and International Relations, Department of Politics and International Relations, 0177, Tbilisi, Georgia
E-mail: Alaverdoviemilia07@gtu.ge ORCID: https://orcid.org/0000-0003-3282-172X

Abstract

The **Caucasus region** is one of the world's most strategically significant areas, having historically drawn the attention of major powers due to its role as a crossroads between Europe and Asia. For centuries, it has either served as a focal point of geopolitical upheavals or as a stage for large-scale imperial confrontations. In the contemporary period, the South Caucasus, as a pivotal geopolitical centre of the post-Soviet space, has emerged as an arena where diverse military, political, and security interests of global powers converge, often generating risks to regional and international stability. The region's developmental trajectory and geopolitical prospects are therefore closely linked to the degree of stability and security it can achieve. Following the dissolution of the Soviet Union, however, the newly independent Transcaucasian states became entangled in a series of ethno-political and ethno-territorial conflicts. The emergence of disputes, such as the Nagorno-Karabakh conflict, the Georgian–Abkhazian conflict, and the Georgian–South Ossetian conflict, has posed significant obstacles to the consolidation of security and long-term stability in the region.

Keywords: Region, Security, Conflicts, New World Order.

INTRODUCTION

The transformation of the global system in the 21st century, the redistribution of power between the West and the East, and energy and security issues have given special importance to the region, which serves as a hub connecting Europe and Asia. The South Caucasus has long been a region of intersection between civilizations, empires**,** and economic interests. Today's reality is different, but it is a continuation of this logic**;** a small region is becoming an area of confrontation and cooperation between global players (Kazancı & Arslan, 2024).

The new world order, characterized by the diffusion of power, technological and energy competition, as well as the transformation of the security architecture, poses a difficult choice for the countries of the South Caucasus (Alaverdov, 2025). In this situation, we have to highlight the following:

- The contours of the New World Order, meaning a multipolar distribution of power, represent a shift from the apparent hegemony of the United States in the world after the Cold War, which is evolving in the 21st century. China, Russia, India, and Turkey are creating new vectors of influence.
- The security challenges posed by hybrid warfare, information campaigns, and cyberattacks are growing.
- The importance of reducing energy dependence on Russia is critical for the European Union, and it is in this context that the South Caucasus gains importance.

FINDINGS

The South Caucasus is becoming an increasingly important and dynamic region in the new world order. Its strategic significance is determined not only by geography but also by its role in energy transportation and the intersection of cultural and political interests. Armenia, Azerbaijan, and Georgia have different foreign policies, but they are united by a desire to defend their sovereignty in the face of global instability. Great powers play a key role: Russia maintains influence, Turkey strengthens its presence, Iran seeks new vectors of cooperation, and Western countries are developing energy and security partnerships. Against this backdrop, the region's smaller states are forced to make difficult strategic decisions. The region's primary resource is its transit and energy potential, connecting Europe with Asia. With stronger internal stability and the development of democracy, the countries of the South Caucasus will be able to transition from being targets of external pressure to active participants in international processes. Their success will depend on their ability to respond to challenges flexibly, build multi-vector ties, and clearly define national priorities. Thus, the region has the opportunity to transform itself from a conflict zone into an area of sustainable development and cooperation.

Georgia's European Integration and Geopolitical Reality

Against the backdrop of the global changes of the 21st century, Georgia is pursuing a clearly defined foreign policy course, which is linked to European and Euro-Atlantic integration. This course is not just a matter of international partnership, but a model of state development based on democratic values, the rule of law, economic freedom, and modern security standards. The country's European orientation is clearly confirmed by the Association Agreement with the European Union, visa-free travel, and its status as an EU candidate. For the Georgian population, these steps are not only a result of foreign policy, but also a historic chance to bring the country's development even closer to the European space (Cappucci, 2013).

Russia, as a neighboring and regional power, plays a special role in this reality. Following the August 2008 war, parts of Georgia's territory – specifically, Abkhazia and the Tskhinvali region – came under Russian military control (Amilakhvari & Alaverdov, 2023). This situation represents not only a violation of the country's territorial integrity but also a strategic security challenge. In addition, Russia's policy is aimed at slowing down Georgia's European integration, which it is attempting to achieve through military, economic, and informational levers (Kareli & Alaverdov, 2019). Nevertheless, Georgia is trying to maintain minimal diplomatic channels with Moscow to avoid direct escalation and create space for political de-escalation.

Additionally, Georgia's geographical location lends it a strategic significance. The country is a transit corridor connecting Asia's energy resources with Europe. The Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline and the "Southern Gas Corridor" are enhancing Georgia's regional significance and transforming it into an energy and transportation hub (Brusylovska & Maistrenko, 2024). Additionally, the country's involvement in the "New Silk Road" project presents an opportunity to expand further its economic opportunities (Abuseridze et al., 2022). It is this transit role that strengthens the West's interest in Georgia's stability and partially reduces Russia's unilateral influence.

In the new world order, Georgia's future depends on how well the country can maintain strategic flexibility. Deepening integration with the West is the main guarantee of security, economic development, and state stability. At the same time, prudent management of relations with neighboring countries is necessary to prevent Georgia from being constantly at odds with its neighbors.

Ultimately, Georgia stands at a crossroads between European choices and geopolitical realities, where each decision takes on historical significance (Hakim et al., 2023). The drive toward the West, which strengthens the transit function and takes regional security into account, creates the strategic foundation upon which the country's future in the new world order can be built.

Azerbaijan Energy Hegemony and Regional Leadership

Azerbaijan is considered one of the key strategic players in the South Caucasus, whose importance has become especially evident against the backdrop of global transformations of the 21st century. The country's unique natural resources, geographical location, and dynamic foreign policy allow it to become a significant force for both regional and international partners. Azerbaijan's main advantage is its energy resources. Caspian oil and natural gas provide the country with a robust economic foundation, creating leverage in international politics (Tadevosyan, 2024). The Southern Gas Corridor is one of the most important strategic projects through which Azerbaijan's energy resources will be supplied to Europe. Thus, Baku not only ensures its own economic development but also makes a significant contribution to the process of energy diversification in Europe. It is in this context that Azerbaijan is becoming an energy hegemon in the region, a player that determines political and economic reality through energy resources (Makgetlaneng, 2016).

The strategic partnership with Turkey further strengthens Azerbaijan's position. The relationship, based on the principle of "one people - two states", is reinforced by energy and transport projects. The Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline and the Baku-Tbilisi-Erzurum gas pipeline are not only projects of economic importance but also instruments for strengthening geopolitical stability, uniting regional states and Western partners (Alaverdov & Chkopoia, 2023).

As a result of the final stage of the Karabakh conflict, Azerbaijan was able to restore a significant part of its territorial integrity. This factor represents a significant turning point in the country's political landscape. A successful military-diplomatic strategy has positioned Azerbaijan as a regional leader, capable of defending its interests and enhancing its presence on the global stage. However, the Karabakh issue ultimately creates the possibility of a new dynamic that could become the basis for peaceful development in the South Caucasus (Vardazaryan, 2024).

Azerbaijan's foreign policy is characterized by flexibility. The country seeks to maintain partnerships with the West, as well as with Russia and Iran. This "balancing policy" enables Baku to avoid unilateral dependence on any single power and to maximize the benefits of its geostrategic position. Such an approach is characterized by pragmatism, which involves utilizing economic strength based on energy resources to enhance political and diplomatic influence.

In the context of the new world order in the region, Azerbaijan is emerging as one of the major powers that not only prioritizes its own development but also makes a significant contribution to global energy security. Its transit role and energy resources are strategically important to the West, and strengthening its leadership in the region creates opportunities for a more stable and cooperative future for the South Caucasus.

Armenia on the Path of Geopolitical Transformation

Armenia, one of the most important countries in the South Caucasus, is currently facing a pivotal historical moment. Under the new world order, the shift in global power distribution and regional dynamics has presented the country's foreign and domestic policies with new challenges (Daehli, 2025).

The Russian factor has largely determined Armenia's geopolitical reality. Historically, Yerevan has relied on Moscow for security guarantees. Membership in the Collective Security Treaty Organization (CSTO), military cooperation, and economic ties have created a strategic partnership that ostensibly ensures the country's security. However, recent events, particularly the consequences of the new phase of the Karabakh conflict, have raised serious questions about the effectiveness of this approach (Babayan, 2024).

The Nagorno-Karabakh issue was not only a territorial and security problem for Armenia, but also the basis of national identity and the state's strategic policy. However, as a result of the 2020 war and subsequent events, Armenia lost significant positions. This process led not only to a political crisis among the population but also to a breakdown of trust in traditional security guarantees. This marks the beginning of Armenia's geopolitical transformation. Today, Armenia is seeking new partnerships. The activation of relations with the European Union and the United States, cooperation with India in the defense sector, and the deepening of the strategic dialogue with Iran suggest that the country is seeking to establish a multilateral foreign policy vector. This does not mean completely ignoring the Russian factor, although it is clear that Yerevan is seeking alternative paths to security and development (Poghosyan, 2018).

Armenia's internal political and economic reality is also in a transitional stage. The country's economy is heavily dependent on diaspora support, and strengthening social and democratic institutions remains a challenge. Political polarization and a crisis of trust in the government sometimes hinder the effective implementation of strategic decisions. Nevertheless, there is a growing demand in Armenian society for Western values, economic openness, and a new security model that is less dependent on a single partner (Tsutskiridze, 2025).

In the context of the new world order, Armenia is trying to overcome the crisis and change its geopolitical identity. The country faces difficult choices: how to ensure national security through multilateral partnerships, how to adapt to changes in the global balance of power, and how to create a foreign policy that is consistent with national interests and regional stability.

Finally, Armenia is in a transitional phase that can be seen not only as a crisis but also as an opportunity. Currently, there is a historic opportunity for the country to emerge as a strategically flexible, multi-partner state that can take its place in the new world order.

CONCLUSION

The South Caucasus has become one of the most dynamic and strategic regions of the new world order. Its importance is not determined solely by its geographical location; it is a convergence of energy resources, transport corridors, historical heritage, and the interests of global powers. Georgia, Azerbaijan, and Armenia are attempting to consolidate their positions in the multipolar world in various ways. However, they share one common factor: the desire to protect national interests in a constantly evolving external environment.

The future of the South Caucasus depends mainly on the great powers. Russia continues to maintain its military and economic influence; Turkey is actively expanding its regional role; Iran is seeking to strengthen new foreign ties; and the West is establishing partnerships in the areas of energy, security, and institutional development. It is these multilateral relationships that create an environment in which small countries must make difficult strategic choices.

The region's primary opportunity lies in its transit and energy functions, connecting Europe and Asia. Suppose the countries of the South Caucasus can strengthen internal political stability, develop democratic institutions, and deepen regional cooperation. In that case, they will not only remain objects of global confrontation but also become active participants in these processes themselves.

Thus, the future of the South Caucasus states depends on strategic flexibility, multilateral partnerships, and a wise determination of national interests. In the new world order, they are given a unique chance to transform a historically conflict-ridden space into a region of stability, cooperation, and development.

REFERENCES

Alaverdov, E. (2025). The Caucasian States and the European Union in the New Geopolitical Realities. In Globalization, Global Security, and New International Realities for Modern Democracies (pp. 1-20). IGI Global Scientific Publishing.

Amilakhvari, L., & Alaverdov, E. (2023). Russia's Strategic Interest in Post-Soviet Countries. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, 5(8), 289-298.

Alaverdov, E., & Chkopoia, S. (2023). Geopolitical Importance of the South Caucasus and NATO as a Regional Security Guarantor. NATO Priorities and Caucasus-Status Quo and Changes, 10.

Abuseridze, G., Paliani-dittrich, I., Grasis, J., Alaverdov, E., & Linde, N. Economic Diplomacy and International Trade. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4(6), 11-22.

Babayan, A. (2024). Challenges of European Integration: The Cases of Armenia and Georgia. The New "THE" Geopolitics in the Caucasus: What Role for the EU? 99.

Cappucci, M. (2013). Making a European country in the Caucasus: The Georgian experience. Revista Română de Geografie Politică, 15(2), 113-128.

Daehli, A. (2025). Hegemony in Discourse: How Armenia's Security Dependence on Russia is Constructed and Reinforced.

Brusylovska, O., & Maisrenko, Y. (2024). Russia in the politics of South Caucasus countries after 2022. Stosunki Międzynarodowe–International Relations, 4, 13.

Hakim, H., Ghasemi, F., & Asgari, A. (2023). "Georgia's Foreign Policy from a Geopolitical Perspective" (2008-2022); Evaluation Based on James Rosenau's Foreign Policy Theory. International Journal of New Findings in Health and Educational Sciences (IJHES), 1(3), 1-19.

Kareli, T., & Alaverdov, E. (2019). The Discourse of Russian Intervention in Georgia (Socio-Mental Web-Analyses). In the 9th Eurasian Multidisciplinary Forum, EMF (p. 75).

Kazancı, B. A., & Arslan, O. F. (2024). Energy Supply Security and Trade Route Competition between European and Asian Countries: The Geoeconomic Importance of Azerbaijan. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(4), 1272-1283.

Makgetlaneng, S. (2016). Azerbaijan as a Regional Economic Driver: Opportunities and Challenges.

Poghosyan, B. (2018). Geopolitical Future of the South Caucasus. APRI institute, Yerevan, Friedrich Naumann Foundation for Freedom Armenia," Retrieved: https://apri. institute/the-geopolitical-future-of-the-south-caucasus/

Tsutskiridze, D. (2025). Georgia in the European Context. Geopolitical Rivalries and Strategic Competition Across Eurasia, 81.

Tadevosyan, S. (2024). A Small State with Growing Influence: Balancing Azerbaijan in Global Energy Policy. Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University, 3(3 (9)), 34–49.

Vardazaryan, M. (2024). The Second Karabakh War and the Dynamics of Relations Between the Republic of Armenia and the Russian Federation. Journal of Political Science: Bulletin of Yerevan University, 3(1 (7)), 24-36.

Legal protection for debtors at the contract stage in pancasila justice-based home ownership credit

Endang SETYOWATI
Lec. Universitas Semarang, Faculty of Law, Business Department, Semarang, Indonesia
E-mail: wati.setyowibowo@gmail.com *ORCID: 0009-0008-2922-6915*

Ana KADARNINGSIH
Lec. Universitas Dian Nuswantoro, Faculty of Economics and Business, Semarang, Indonesia
E-mail: ana.kadarningsih@dsn.dinus.ac.id *ORCID: 0000-0003-1382-8299*

Abstract

Home Ownership Credit (KPR) is one financing solution for home purchases, with contracts generally using standard clauses. This study aims to analyze legal protection for debtors at the contract stage in mortgages based on Pancasila justice. The research method used is qualitative with a normative juridical approach. The results indicate that debtor protection in mortgage contracts is crucial, especially during changing economic conditions, particularly with respect to floating interest rates. Regulations related to debtor protection include the Banking Law, the Consumer Protection Law, and various regulations from Bank Indonesia and the Financial Services Authority (OJK). To create fair contracts based on the principles of Pancasila justice, it is necessary to regulate more transparent and non-discriminatory mechanisms for imposing interest rates, limiting interest rate fluctuations, and ensuring fairness in burden distribution when interest rates rise or fall. Furthermore, a fixed interest rate option is needed for debtors. This research is expected to contribute to banking legal practice, particularly in drafting mortgage contracts that better protect debtors' rights and reflect Pancasila justice.

Keywords: Legal protection, Debtor, Pancasila, Ownership credit

INTRODUCTION

Providing housing for Indonesian citizens is the responsibility of the government, as stipulated in Article 28H of the 1945 Constitution of the Republic of Indonesia. To fulfill this responsibility, the state can choose various mechanisms, such as fully covering the costs, providing subsidies and incentives, or collaborating with the private sector. Efforts to meet the public's housing needs require attention to several aspects, including land availability, the technical aspects of home construction, and financial factors. Increasing land scarcity has caused land prices to soar, ultimately impacting house prices. Urbanization has also driven an increase in housing demand in urban areas, leading to high housing prices. Consequently, the public requires financial support, one of which is through banking institutions. One financing solution for purchasing a home is a Home Ownership Credit (KPR).

Since 2000, the Home Ownership Credit (KPR) system has implemented a floating interest rate scheme that is tied to economic conditions. Borrowers will feel less burdened if interest rates remain constant. However, if interest rates increase, borrowers will face a heavier burden because they must still pay their outstanding installments. The use of floating interest rates allows loan interest rates to fluctuate in response to changes in the financial markets. Most people prefer to borrow and use mortgage schemes at conventional commercial banks for several reasons. First, the financing scheme is more affordable, with a low fixed interest rate in the initial period, although it subsequently changes to a floating rate. Second, the relatively long term provides flexibility for borrowers in determining the installment tenor. Third, the down payment is smaller than for Islamic banks, at around 20% of the loan amount. Fourth, conventional commercial banks offer a variety of mortgage product options with innovative interest systems. Fifth, the administrative requirements are simpler than those of other banks, speeding up the application process for prospective borrowers.

Although mortgage schemes at conventional commercial banks offer several advantages, prospective borrowers often overlook the most crucial aspect of the mortgage process: the contract agreement. In practice, mortgage contracts at commercial banks often utilize standard clauses, which can impact the borrower's rights and obligations throughout the loan term. Standard clauses are included in the written agreement and established by the bank for reasons of efficiency, standardization, and legal certainty. This efficiency aims to expedite the agreement process with prospective borrowers. Standardization ensures uniformity of service for all debtors based on standards set by the bank.

Meanwhile, legal certainty is achieved because standard clauses provide clarity and stability in the legal relationship between the bank and the debtor. However, for the debtor, standard clauses can be detrimental because all provisions are unilaterally determined by the bank, leaving the debtor with only the option to accept or reject them without the ability to propose alternative clauses. This research focuses on the form of legal protection for debtors in the mortgage contract phase based on Pancasila justice. To analyze this issue, the theory of Pancasila justice is used, which is considered relevant because it provides a foundation for examining protection. Legal Implications for Debtors in Mortgage Contracts. This research is expected to contribute as a new reference in banking legal practice, particularly regarding contractual aspects of home ownership loans.

The conceptual framework in this study includes regulation and justice. Regulation is a set of abstract instruments arranged in a unified manner to control people's actions or behavior in relation to a specific matter. With the existence of regulation, humans are required to act according to their free will but with full responsibility. In addition to regulation, the Value of Justice ensures that members of society will have their rights protected and be treated equally before the law. Law plays a crucial role in protecting and maintaining the rights of individuals within society to achieve justice. Legal norms must be applied fairly to all citizens, and everyone is obligated to obey the law and be treated equally before the law.

Method

This research employs a qualitative approach, focusing on the practical implementation of the law. When there is a discrepancy between the actual legal impact and the desired outcome, theory development through qualitative research is necessary. The types of legal research consist of normative juridical and empirical juridical. This research relies on primary and secondary data. Primary data is obtained directly from the field through interviews, while secondary data is collected from various sources related to legal aspects. Legal sources in this research are categorized into three categories: primary legal sources, secondary legal sources, and tertiary legal sources. Data collection techniques include interviews to obtain primary data and a literature review to collect secondary data.

RESULTS

1. Home Ownership Loan Regulation in Indonesia

Home Ownership Loans (KPR) are a type of loan specifically intended for home purchases, with the purchased home as collateral. KPR are long-term and require a down payment. The KPR agreement contains various provisions, such as the loan object, loan term, interest rate, installments, fines, fees, and the rights and obligations of both the debtor and the creditor. Article 33, paragraph (1) of the 1945 Constitution of the Republic of Indonesia states that the national economy is structured on the principle of kinship, which serves as the basis for banking regulations in Indonesia. Law Number 10 of 1998, amending Law Number 7 of 1992 concerning Banking, regulates all aspects of banking activities. Banking activities include collecting funds from the public in the form of deposits, distributing funds to those in need, and providing services for

Facilitates various financial transactions. Regulations related to Home Ownership Credit (KPR) in Indonesia involve several institutions responsible for policy regulation and oversight, namely:

1) Bank Indonesia (BI)

Bank Indonesia establishes a monetary policy to maintain the stability of house prices and mortgage loan interest rates. BI Circular Letter No. 12/38/DPNP regulates macroprudential policies, including:

a. Loan-to-Value (LTV): The ratio of the loan to the value of the asset used as collateral for a mortgage. The maximum LTV is set at 80% for the first mortgage and 70% for the second mortgage.

b. Down Payment (DP): The down payment is applied as a risk mitigation measure, with a minimum requirement of 20% for the first mortgage and 30% for the second mortgage. In the event of default, the bank can liquidate up to 100% of the assets to repay the loan.

c. Interest Rate: Mortgage loans with a five-year term have a maximum interest rate of 11% per year, while those with terms exceeding five years have a maximum interest rate of 12% per year.

d. Debt-to-Income Ratio: Mortgage installments are limited to 30% of the borrower's monthly income, known as the Debt Service Ratio (DSR).

2) Financial Services Authority (OJK)

The OJK, as the financial sector regulator, establishes regulations through POJK No. 39/POJK.03/2014 concerning the Implementation of Home Ownership Credit. This regulation covers mortgage application procedures, the rights and obligations of borrowers and banks, and dispute resolution mechanisms.

a. Interest Rate: Mortgage loans with a five-year term have a maximum interest rate of 11% per year, while those with terms exceeding five years have a maximum interest rate of 12% per year.

b. Debt-to-Income Ratio: Mortgage installments are limited to 30% of the borrower's monthly income, known as the Debt Service Ratio (DSR).

3) Financial Services Authority (OJK)

The OJK, as the financial sector regulator, establishes regulations through POJK No. 39/POJK.03/2014 concerning the Implementation of Home Ownership Credit. This covers the regulation mortgage application procedures, the rights and obligations of borrowers and banks, and dispute resolution mechanisms.

4) Ministry of Public Works and Public Housing (PUPR)

The Ministry of PUPR issued Ministerial Regulation No. 20/PRT/M/2019 concerning the Housing Financing Liquidity Facility, which regulates the requirements and interest rates for the subsidized housing program aimed at meeting the community's housing needs.

5) Mortgage-Issuing Banks

Each bank that provides mortgage services has an internal policy for disbursing loans, but this policy must align with regulations established by higher authorities.

6) Other Macroprudential Regulations

Additional regulations related to mortgages include Financial Services Authority Circular Letter No. 15/SEOJK.03/2018 concerning the Implementation of Risk Management and Risk Measurement Using a Standard Approach for Interest Rate Risk in the Banking Book for Commercial Banks. This regulation requires banks to conduct stress testing on their mortgage portfolios and develop risk management methodologies tailored to the characteristics of the loans they grant.

This regulation is expected to ensure a more stable and transparent mortgage implementation process, while also protecting all parties involved.

2. Legal protection for debtors at the contract stage in home ownership loans based on Pancasila justice

A contract is an agreement between two or more parties that creates legal obligations for each party. Legal protection for debtors in home ownership loans (KPR) is provided through a contract that clearly regulates the rights and obligations of the bank and the debtor. Clarity in the contract is one form of legal protection that aims to ensure a balance between the parties.

Legal protection for debtors includes three interrelated types: preventive, repressive, and curative protection. Preventive legal protection functions as a preventative measure to prevent individuals from acting in violation of the law. Repressive legal protection plays a role in enforcing the law by imposing restrictions or prohibitions on actions that could harm other parties. Meanwhile, curative legal protection aims to provide solutions or redress for parties who experience legal violations. Through the implementation of comprehensive legal protection, it is hoped that debtors' rights under mortgage agreements will be adequately protected, thereby creating justice and legal certainty in the implementation of housing loans.

1) Legal Protection at the Pre-Contract Stage

Legal protection for mortgage borrowers can begin before the contract is signed. Banks, as financial services providers, are required to transparently explain the rights and obligations between the bank and the borrower. Article 4, paragraph (1) of OJK Regulation Number 1/POJK.07/2013 concerning Consumer Protection in the Financial Services Sector states that financial services providers must provide accurate, honest, clear, and non-misleading information.

This legal protection reflects the principle of disclosure, which is divided into two levels:

a. Adequate disclosure

Adequate disclosure means providing the minimum information required by the recipient, concisely yet sufficiently, to enable understanding.

b. Full disclosure

Full disclosure requires the information provider to provide a more comprehensive picture, providing complete information so that the debtor understands all the risks and obligations under the mortgage.

The mortgage contract must reflect the principle of fairness and be non-discriminatory, in accordance with the Pancasila values of justice, which emphasize the fulfillment of the rights of every individual. In practice, the assessment of a debtor's repayment capacity is based on their income; therefore, the interest rate should be adjusted according to the debtor's economic condition.

Although the mortgage scheme has provided access to financing for the public, debtor protection still does not fully reflect the Pancasila principle of justice due to several factors. One limitation is the availability of funding options, with conventional commercial banks controlling approximately 90% of banking assets in Indonesia, while Islamic banks and Islamic business units hold a smaller portion. Most conventional banks implement a fixed interest rate scheme at the beginning of the loan term, which then changes to a floating interest rate after the initial period ends. Furthermore, there is an imbalance between debtors and banks that provide mortgages. According to Statistics Indonesia (BPS) data, the number of commercial banks in Indonesia has reached 105, indicating a tendency for the banking industry to be monopolistic. Mortgages themselves are classified as high-risk, low-yield retail consumer loans for banks. As a result, banks are more selective in allocating assets to these loans, resulting in high interest burdens borne by debtors.

As a consumer protection measure, Law Number 8 of 1999 concerning Consumer Protection prohibits the inclusion of standard clauses that could harm consumers. If a clause is deemed detrimental, consumers have the right to object.

Through the Consumer Dispute Resolution Agency (BPSK) or the National Consumer Protection Agency (BPKN). In practice, mortgage agreements often employ standard clauses due to their complexity, enabling banks to implement them efficiently within the administrative process. However, these clauses must continue to be monitored and reviewed to prevent unfairness for debtors and to maintain the principle of fairness in mortgage transactions.

3. Legal Protection at the Contract Stage

At the contract stage, banks are required to remove standard clauses containing provisions that could create legal uncertainty and ensure compliance with Law Number 8 of 1999 concerning Consumer Protection. Standard clauses must not contain provisions that transfer responsibility, also known as exoneration clauses. These clauses exempt the bank from liability or transfer product risks to the debtor in the future, potentially harming consumers.

Law Number 8 of 1999 concerning Consumer Protection, specifically Article 18, stipulates that producers are prohibited from:

1. Excluding liability for future damage to goods.

2. Excluding liability for negligence that could harm consumers.

3. Imposing the burden of proof on consumers in dispute resolution.

Agreements with floating interest rates tend to lead to exoneration clauses. One of the main risks in bank management is interest rate fluctuations. Based on OJK Regulation Number 18/POJK.03/2016 concerning the Implementation of Risk Management for Commercial Banks, banks are obligated to manage risks, including interest rate risk. Banks not only act as fund providers but also must manage and bear the risks that arise from these activities.

Consequently, if there is an increase in the bank's base interest rate, the difference in the increase should be the bank's responsibility, not theirs.

The burden is entirely on the debtor. If the bank continues to pass on the entire interest rate increase to the debtor, this could be categorized as an exoneration clause, which violates consumer protection principles. To avoid an exoneration clause in a mortgage agreement, both parties should consider several things:

a) Rules Regarding the Bank Interest Rate Adjustment Mechanism

The agreement between the debtor and creditor should stipulate the mechanism for adjusting the interest rate, including the reference index used and the frequency of adjustments. This ensures that interest rate changes are not unilateral and remain within reasonable limits, ensuring predictability for the debtor.

b) Transparency of Home Ownership Loan Interest Rates

Transparency is a crucial element in mortgage agreements. Borrowers require clear information from banks regarding payment obligations, including interest calculations and potential changes in interest rates. Banks also require transparency from borrowers regarding their financial condition to assess credit risk accurately.

c) Legal Provisions in Home Ownership Loan Agreements

Mortgage contracts must comply with legal requirements regarding the validity of the agreement, including agreement between the parties, legal capacity, a clear object of the agreement, and a reason that does not conflict with the law. A mortgage is a type of credit agreement used for purchasing a home, which can be categorized as either short-term or long-term based on its term.

Legal capacity in a mortgage agreement requires both the bank, the lender, and the debtor, the recipient, to meet legal requirements. The debtor must possess the capacity, which can be assessed from both financial and administrative perspectives, including the ability to pay installments and comply with the bank's documentation requirements.

Debtor protection during the contract phase, when economic conditions change, can be achieved through regulations related to floating interest rates. Banks implement a floating interest rate system to mitigate the risks associated with economic fluctuations. Although there are no specific regulations requiring the disclosure of floating interest rate calculation methods, Article 21 of OJK Regulation Number 1/POJK.07/2013 concerning Consumer Protection in the Financial Services Sector stipulates that when entering into agreements, financial service providers must meet the elements of balance, justice, and fairness.

The concept of fairness in agreements is also emphasized in the Civil Code through several articles, including:

1. Article 1338 paragraph (1) of the Civil Code states that "All agreements legally made shall apply as law for those who make them." This article reflects the principle of pacta sunt servanda, which states that agreements are binding and must be complied with by the parties involved.
2. Article 1365 of the Civil Code states that "Every unlawful act that causes harm to another person requires the party committing the offense to compensate for such loss." This article emphasizes that justice encompasses responsibility for losses resulting from violations of the law, particularly when a contract is entered into without regard for the principle of justice, thereby harming one of the parties.
3. Article 1366 of the Civil Code states that "If a person commits an unlawful act, he or she is not responsible if he or she can prove that his or her actions were carried out without fault." In the context of a credit agreement, if the principle of justice is not applied, one of the parties could experience difficulties in fulfilling their obligations.

This also applies to mortgage agreements, where debtors can experience payment difficulties if interest rates rise significantly. If the bank unilaterally determines a change in interest rates, the debtor may be unable to repay the installments, even if they had no intention of violating the agreement. Therefore, in implementing the agreement, a principle of balance is required, which aims to create equality between the parties.
Prevent exploitation by a dominant party. The principle of balance in mortgages regulates the rights and obligations of three parties: the bank, the debtor, and the government. Furthermore, the principle of fairness must also be applied in the agreement, where the contract provisions must be proportional, reasonable, transparent, and non-discriminatory.

4. Government Obligations

The government plays a role as a third party in creating balance in mortgage agreements. This role involves encouraging banks to distribute credit while maintaining profitability and ensuring that debtors have access to adequate loans to purchase a home. In the contractual relationship between the bank and the debtor, the rights and obligations of each party are interconnected. Although mortgage agreements are based on the principle of pacta sunt servanda, which states that contracts are only binding on the parties involved, their implementation remains subject to strict government regulations. If a contract does not meet the requirements set by the government, the government has the authority to cancel it. This also applies if the bank does not comply with regulations, for example, by including standard clauses containing elements of exoneration, which gives the government the right

to cancel the contract. One concrete example of government intervention in mortgage agreements is Supreme Court Decision Number 373 K/Pdt/2010, in which the Supreme Court annulled an agreement between Bank BCA and its debtor due to a clause deemed unfair in the contract. In this context, the government's role in mortgage contracts encompasses several important aspects, namely:

a. Supervision

As a third party, the government is responsible for overseeing bank lending practices. The purpose of this supervision is to ensure that banks provide credit to debtors while prioritizing the principle of balance, thus preventing unilateral domination in the mortgage process.

b. Consumer Protection

The government is obligated to protect mortgage borrowers by establishing regulations that prohibit discriminatory practices and ensure interest rates remain within reasonable limits. Furthermore, the government is also obligated to facilitate debtor complaints regarding issues in the mortgage process.

c. Encouraging the Provision of Home Ownership Loans

Based on Law Number 1 of 2011 concerning Housing and Residential Areas, the government is responsible for providing housing to the public, regardless of their financial condition or location. To support home ownership, the government encourages banks to be conservative in disbursing loans, as this can limit borrowers' access to loans. This policy aligns with OJK Regulation Number 14/POJK.03/2018 concerning the Asset Quality Assessment of Commercial Banks, which aims to encourage growth in the housing sector through credit relaxation, enabling more people to own homes. Furthermore, the government regulates subsidies and interest rate schemes through the Ministry of Housing to ensure mortgage affordability for the wider community.

d. Legal Protection During Contracts Based on Pancasila Justice

Indonesia is a country based on Pancasila, where the fifth principle, social justice, reflects the state's goal of creating balance and social justice in society. As the rational basis for national law, Pancasila is the primary source for the formation of law in Indonesia. However, it is important to understand how the concept of "justice" in national law is rooted in Pancasila. To explain justice from a national legal perspective, it is important to understand the discourse on justice and social justice.

The concept of justice reflects the recognition and balance between rights and obligations. When linked to the second principle, Just and Civilized Humanity, this principle directs relationships between individuals and groups in society to foster just and civilized interactions. Social justice can be defined as the restoration of lost rights to The party that should own it. In national law, the principle of justice is applied to all of society, emphasizing the balance between individual rights and social obligations in community life.

Based on MPR Decree No. 1 of 2003, Pancasila has 45 guiding principles, of which the fifth principle contains 11 main points:

1) Instilling noble attitudes that reflect the spirit of kinship and cooperation.
2) Developing a just attitude in social relations.
3) Maintaining a balance between rights and obligations.
4) Respecting the rights of others.
5) Helping others become independent.
6) Not using property rights to oppress or exploit others.
7) Not misusing property rights for a luxurious and wasteful lifestyle.
8) Not using property rights in a way that conflicts with or harms the public interest.
9) Cultivating a spirit of hard work.
10) Appreciating the work of others that contributes to progress and shared prosperity.
11) Actively participate in efforts to achieve social equality and justice.

Pancasila justice plays a crucial role in protecting debtors from excessive interest charges. The dominant position of banks over debtors in economic relations necessitates a balance so that interest rate increases do not burden debtors beyond their means. Excessively high interest rates can be burdensome for debtors, especially during periods of rising inflation. Therefore, banks are required to consider the debtor's financial capacity before raising interest rates.

Homeownership loans (KPR) carry the risk of prepayment, which can reduce bank profits due to shorter interest payment periods and faster asset turnover. If a debtor defaults, the bank loses profits and must

Selling the debtor's assets to recoup the loaned funds. Both of these situations must be avoided to ensure banks maintain sustainable profits. To create contracts that reflect the justice of Pancasila, even when using floating interest rates, several provisions need to be stipulated in regulations, including:

a. use of a non-discriminatory and generally applicable interest reference.

The choice of interest reference must be fair and not burdensome to either party, either the creditor or the debtor.
b. Limiting interest rate fluctuations.
Limits on interest rate fluctuations are necessary to maintain the debtor's financial stability and ensure proper liquidity management. In developing countries, the movement of foreign investment in the capital and money markets can cause economic instability, impacting the liquidity of both creditors and debtors.
c. Fair distribution of the burden when interest rates rise or fall
Responsibility for interest rate increases must be shared proportionally between creditors and debtors to create balance and avoid unfair burdens on either party.
d. Provision of a fixed interest rate option
Debtors should be given the right to choose a fixed interest rate to avoid the risk of unexpected fluctuations. Many banks are reluctant to offer fixed interest rates due to concerns about the risk of interest rate increases, despite the fact that managing this risk should be part of the bank's risk management governance.
The application of the Pancasila principle of justice emphasizes reducing the debtor's burden as a top priority so that the relationship between creditors and debtors can be maintained sustainably while still reflecting balance and fairness for both parties.

CONCLUSION

Current protection for debtors in mortgage agreements (KPR) still does not fully reflect the principle of justice in Pancasila. The weaker economic position of debtors compared to banks as creditors makes them vulnerable to unilaterally implemented floating interest rate policies. Therefore, more equitable regulations are needed to prevent debtors from being burdened by excessive interest rate increases. To create fair mortgage contracts in accordance with Pancasila values, several steps are necessary, such as the use of non-discriminatory interest rates, restrictions on interest rate fluctuations, proportional burden sharing when interest rates change, and the Provision of a fixed interest rate option for debtors. With regulations that better support the principle of justice in Pancasila, the relationship between creditors and debtors in mortgages can be more balanced, sustainable, and beneficial to both parties.

REFERENCES

Anshari, M. M. (2022). Juridical review of online purchase agreements in a joint account purchase forum. *Muhammad Arsyad Al Banjari, Islamic University of Kalimantan*.

Aisyah, S. (2022). *Reconstruction of legal protection for people's ownership credit (KPR) guarantees for retired civil servants (PNS) based on justice* [Doctoral dissertation, Sultan Agung Islamic University].

Denzin, N. K., Lincoln, Y. S., Giardina, M. D., & Cannella, G. S. (Eds.). (2023). *The SAGE handbook of qualitative research* (6th ed.). SAGE Publications.

Luhukay, R. S., & Jaelani, A. K. (2019). Structuring the legal and regulatory system to support the strengthening of Indonesia's economic constitution. *Jatiswara, 34*(2), 155–170.

Tobing, D. (2019). *Standard clauses: Paradoxes in enforcing consumer protection law*. Gramedia Pustaka Utama.

Building cultural literacy in the Global Era: The importance of intercultural competence

Eny SYATRIANA

Professor in English Education, Senior Researcher: Muhammadiyah University of Makassar, English Education Department, 90222, South Sulawesi, Indonesia
E-mail: enysatriana@unismuh.ac.id ORCID: 0000-0001-7358-8114

Ratnawati

Ph.D in Education, Muhammadiyah University of Makassar, Indonesian Education Department, 90222, South Sulawesi, Indonesia
E-mail: ratnawati@unismuh.ac.id ORCID:0009-0002-3233-0538

Abstract

This article examines the importance of cultural literacy and intercultural competence in today's globalized era. With advances in technology, migration, and global networks dissolving traditional boundaries, individuals are increasingly required to navigate cultural diversity with knowledge, empathy, and adaptability. Cultural literacy, the ability to interpret and engage with diverse cultural symbols, practices, and values, serves as the foundation for intercultural competence, operationalizing this knowledge through effective communication and respectful interaction. The paper highlights the interplay between cultural literacy and competence across education, business, diplomacy, and social life by drawing on theoretical frameworks from Hirsch, UNESCO, Hofstede, Hall, Ting-Toomey, and Bennett. The discussion also identifies challenges such as ethnocentrism, prejudice, and structural inequalities that hinder development. Practical examples demonstrate how cultural literacy and competence contribute to global citizenship, social cohesion, and innovation. Ultimately, the study argues that cultural literacy without intercultural competence remains abstract, while competence without literacy is shallow; together, they form the bedrock of effective intercultural engagement in the 21st century.

Keywords: cultural literacy, intercultural competence, globalization, global citizenship, education, communication

INTRODUCTION

In the 21st century, the world is more interconnected than ever before. Breakthroughs in transportation and communication technologies have facilitated unprecedented interactions among people from diverse corners of the globe. Global migration, international commerce, transnational networks, and the proliferation of digital media have effectively erased many geographical and cultural boundaries, shaping what is often described as a "global village." In this increasingly borderless world, individuals are required to not only be technically and professionally competent but also culturally aware and adaptive. This is where the relevance of *cultural literacy* becomes clear. Cultural literacy involves understanding, interpreting, and engaging meaningfully with cultural symbols, values, and practices beyond one's own. It is more than just recognizing differences; it is the ability to interact with respect and insight across diverse cultural landscapes. Closely tied to cultural literacy is *intercultural competence*, which includes the knowledge, skills, and attitudes required to communicate effectively across cultural boundaries. These two concepts are interdependent: cultural literacy provides foundational knowledge, while intercultural competence transforms that knowledge into action. The relevance of cultural literacy spans various spheres of life. Whether in classrooms, multinational boardrooms, diplomatic negotiations, or social exchanges, appreciating and engaging with cultural diversity promotes cooperation, reduces conflict, and fosters mutual respect. For example, global businesses need culturally adept leaders to manage diverse teams. Educational institutions that welcome international students must foster inclusive environments.

Even governments recognize that soft power based on cultural understanding can be as influential as economic or military strength. Nevertheless, globalization has also intensified cultural frictions. Greater proximity has sometimes exposed prejudices, nurtured ethnocentric views, and resulted in costly miscommunications. A culturally insensitive political comment or a misinterpreted advertisement can escalate into international tension.

These scenarios demonstrate that cultural literacy and intercultural competence are not optional extras; they are essential. Integrating cultural literacy into educational systems, workplace training, and community initiatives is critical. It empowers people to analyze cultural contexts, embrace diversity, and develop empathetic perspectives. Beyond preventing conflict, cultural literacy enhances curiosity and creativity, enabling innovative approaches from various cultural traditions.

This paper explores the essential nature of cultural literacy and its symbiotic relationship with intercultural competence. It begins by delineating their definitions and distinctions, continues with exploring how intercultural competence underpins cultural literacy, and proceeds to discuss their implications in education, business, and diplomacy. The challenges in developing cultural literacy are analyzed, followed by strategies and case studies to foster this crucial skill. Ultimately, this work aims to illuminate how cultural literacy and intercultural competence are indispensable assets in our global era.

Globalization has reshaped how cultures interact and integrate. According to Esera and Niupulusu (2023), it necessitates embedding local cultural knowledge within educational frameworks, particularly in culturally unique regions like Samoa, which face pressure from dominant global narratives. UNESCO reinforces this point by stressing the need for cultural understanding in global citizenship education (Esera & Niupulusu, 2023). Herawati et al. (2024) highlight how global forces influence family values, underscoring the growing necessity for cultural adaptability. Cultural literacy builds resilience and fosters adaptability. Gormley (2023) notes how traditional practices in Kenya have blended with global norms, reflecting the need for a nuanced understanding of local and global dynamics. People must become literate in culture to critically engage with and shape new cultural identities. Cultivating *global citizenship* has become central in education, aiming to develop individuals equipped to navigate multicultural societies. As Korduner (2023) observes, critical literacies form the foundation for socially responsible, informed citizens. Özbey and Karduz (2023) emphasize the need for cultural intelligence in engaging meaningfully with diverse populations. In today's digital age, Han (2021) advocates multilingual, multimodal literacy to enrich cross-cultural understanding through technology. Zhang's analysis further highlights how digital engagement can enhance the global citizenship agenda. UNESCO positions cultural literacy as vital for global citizenship, advocating for an appreciation of cultural diversity, recognition of heritage, and respectful intercultural dialogue. Thus, cultural literacy is both knowledge-based and practical. It involves understanding traditions, norms, and symbols and applying this understanding to facilitate meaningful intercultural interactions.

Cultural Literacy, Awareness, and Competence

Cultural awareness entails recognizing cultural differences, such as knowing that bowing is a greeting in Japan. However, it lacks the depth to ensure meaningful interaction. *Cultural competence* includes the behavioral skills to engage effectively across cultures, such as adjusting communication styles or managing conflict. *Cultural literacy* bridges these two, going beyond recognition toward interpretation and meaningful engagement. It serves as a foundation for developing competence.

Components of Cultural Literacy. Cultural literacy comprises several elements: Cultural knowledge, understanding histories, customs, language, and societal norms.

Cultural Practices. Knowing everyday behaviors, like dining etiquette or greeting customs. Interpretive Skills: Interpreting cultural signs and behaviors within context. Empathy: Imagining oneself in another's cultural environment to build understanding. Application in Communication: Modifying language, gestures, and behavior for intercultural contexts. Identity Formation**:** Cultural literacy helps individuals navigate multiple identities. For instance, an Indonesian student in the Netherlands may integrate aspects of both cultures. Inclusive educational curricula that reflect diverse traditions foster recognition and validation of different identities, thus promoting social cohesion. Global Perspectives Cultural literacy varies by context. In the U.S., it relates to multicultural inclusion; in Europe, to immigrant integration; and in Asia, to hierarchical respect and tradition. Globally, it is agreed that cultural literacy is crucial for peace and cooperation.

Methodology

This research uses a descriptive qualitative approach with library research. This approach was chosen because the research objective was to explore the concepts of cultural literacy and intercultural competence in depth, analyze their interrelationships, and identify challenges and development strategies in a global context. The library

analysis enabled the researcher to gather theories, models, and case studies from relevant scientific literature to build a comprehensive conceptual framework. Cultural literacy, thus, is a composite of knowledge, interpretation, empathy, and action. Thus, the research questions are related to how cultural literacy enhances intercultural communication in the global context. In what ways is intercultural competence the functional core of cultural literacy? What strategies can be adopted to promote cultural literacy and intercultural communication?

Competence: The research aims to analyze the significance of cultural literacy in the global era, particularly its relationship with intercultural competence.

Objectives include: Exploring foundational concepts and examining roles in education, business, diplomacy, and society.

Identifying developmental challenges and proposing strategies for cultivating cultural skills. Data were analyzed based on content analysis, which classifies key themes (basic concepts, roles, challenges, strategies). Comparative analysis – comparing the perspectives of various experts to identify conceptual overlaps and differences. Interpretative Synthesis, formulating the relationship between cultural literacy and intercultural competence as complementary theoretical frameworks.

Figure 1: These frameworks position cultural literacy as cognitive understanding and practical competence necessary to flourish in an interconnected world.

This article explores the critical role of cultural literacy and intercultural competence in today's globalized era. It begins by clarifying the definitions and distinctions between these concepts before examining how intercultural competence is the core of cultural literacy. The discussion then turns to the importance of cultural literacy in different domains such as education, business, diplomacy, and social life, followed by an analysis of the common challenges individuals and societies face in cultivating it. Finally, the article presents strategies for fostering

cultural literacy, including case studies illustrating successes and failures in this area. By weaving together theoretical insights and practical examples, this article aims to demonstrate why cultural literacy is indispensable in the global era and how intercultural competence can serve as its foundation. In the 21st century, cultural literacy has emerged as a critical competency due to the pervasive influence of globalization and the interconnectedness of cultural identities. This interconnectedness has transformed how societies interact, communicate, and share values across borders. Cultural literacy, the ability to understand and appreciate diverse cultural contexts, is essential for fostering global citizenship, enhancing empathy, and supporting social cohesion in increasingly multicultural societies.

DISCUSSION and FINDINGS

The impact of globalization on education contextualizes the importance of cultural literacy. Esera and Niupulusu highlight that globalization necessitates integrating local cultural knowledge within educational frameworks, especially in unique contexts like Samoa, which face pressure from dominant global narratives (Esera & Niupulusu, 2023). This necessity aligns with UNESCO's emphasis on skills for global citizenship, which require understanding diverse cultural perspectives (Esera & Niupulusu, 2023). Furthermore, Herawati et al. discuss how globalization reshapes family traditions and values, demonstrating the need for individuals to adapt their cultural awareness in response to external influences, thus necessitating cultural literacy (Herawati et al., 2024).

In today's global landscape, cultural literacy also fosters resilience and adaptability. Gormley illustrates how traditional practices in Kenya have evolved under globalization, showcasing a hybridization of cultural norms that necessitates a deep understanding of local and global influences (Gormley & Andrew, 2023). Such adaptation involves negotiating new cultural expressions, requiring an informed and literate populace capable of critical engagement.

In the rapidly changing landscape of the 21st century, global citizenship has gained prominence as societies become increasingly interconnected through globalization. The purpose of fostering global citizenship in education is to equip individuals with the necessary skills, knowledge, and dispositions that encourage active participation in a multicultural world. This article explores the significance of cultivating global citizenship to address contemporary global challenges, promoting equity, sustainability, and cultural understanding. One of the primary dimensions of global citizenship is the equity and social justice movement within adult education. Korduner emphasizes the advancements in critical literacies that underpin the development of informed citizens capable of navigating complex societal issues (Korduner, 2023). Ensuring equitable access to education and fostering a commitment to social justice are vital in promoting a sense of responsibility toward fellow global citizens. Coupled with this is the need to develop cultural intelligence among students, as highlighted by Özbey and Karduz, who present cultural intelligence as essential for engaging meaningfully with diverse populations, thus enhancing global citizenship education (Özbey & KARDUZ, 2023).

Moreover, integrating digital literacy and technological engagement enhances the practical scope of global citizenship education. Han argues that incorporating multilingual and multimodal approaches can better facilitate understanding diverse cultural identities, aligning with the contemporary demand for digital literacies in an increasingly digital world (Han, 2021). Thus, cultural literacy can be seen as both knowledge and practice: knowledge of cultural codes, traditions, and histories, and the practice of applying that knowledge to foster meaningful cross-cultural understanding. (Jialin, 2023). By fostering cultural literacy, individuals can engage meaningfully across cultural divides, enhancing social integration and mutual respect. It is important to distinguish cultural literacy from concepts such as cultural awareness and competence. Cultural awareness refers to the recognition that cultural differences exist. It is a basic acknowledgment that people have different values, communication styles, and traditions.

Awareness is the first step toward deeper engagement, but it may not lead to effective interaction. For instance, being aware that people in Japan bow as a greeting is valuable, but without understanding the nuances of when and how to bow, one risks making mistakes. Cultural competence emphasizes skills and behaviors that enable individuals to function effectively in diverse cultural contexts. It involves awareness and the ability to adapt communication styles, resolve conflicts, and build trust. Cultural literacy occupies a middle ground but extends into awareness and competence. It involves not only recognizing differences but also being able to interpret symbols, behaviors, and values within their cultural contexts. Cultural literacy thus forms the foundation upon

which intercultural competence is built. Without literacy, competence risks becoming superficial; literacy remains theoretical—the Role of Cultural Literacy in Identity Formation. Cultural literacy also plays a role in shaping identity. Individuals are not only members of a single culture but often belong to multiple cultural communities. For example, an Indonesian student studying in the Netherlands may draw upon Indonesian cultural traditions while adapting to Dutch social norms. Cultural literacy enables individuals to navigate this multiplicity of identities without losing their sense of self. In multicultural societies, cultural literacy fosters inclusivity by validating the cultural identities of different groups.

When educational curricula incorporate diverse cultural perspectives, students feel their identities are recognized and respected. This, in turn, contributes to social cohesion and mutual respect. Global Perspectives on Cultural Literacy: Different societies may emphasize different aspects of cultural literacy. In the United States, discussions often revolve around multiculturalism and the inclusion of minority voices. In Europe, debates about cultural literacy frequently address integration and social cohesion in the face of immigration. In Asia, cultural literacy is often tied to traditions, collectivism, and respect for hierarchy. Despite these differences, the global consensus is that cultural literacy is indispensable in the 21st century. Whether in the East or the West, North or South, engaging respectfully with cultural difference is essential for social harmony and global cooperation. Cultural literacy is more than a collection of facts about different cultures; it is a dynamic skill set that combines knowledge, interpretation, empathy, and communication.

It is distinct from, yet interconnected with, cultural awareness and competence. In the global era, cultural literacy is a foundation for intercultural competence, equipping individuals to navigate diversity effectively and respectfully. Cultural literacy emerges as a cornerstone of global citizenship by shaping identity, fostering inclusivity, and enabling meaningful communication—Core Components of Intercultural Competence. Scholars typically agree on three major dimensions: knowledge, skills, and attitudes. These dimensions work synergistically, reinforcing one another in intercultural interactions. Knowledge, Cultural Self-Awareness**:** Understanding one's own cultural assumptions and how they influence communication. For instance, someone raised in an individualistic society must recognize how this shapes their expectations in group settings. Other-Culture Knowledge**:** Learning about other cultures' values, traditions, and communication styles. This includes familiarity with verbal and nonverbal communication, social hierarchies, and cultural norms. Sociolinguistic Awareness: Recognizing how language reflects cultural values, such as formal vs. informal registers in communication. Skills Active Listening: Paying close attention to words and tone, context, and nonverbal cues. Adaptability**:** Adjusting one's communication style to match the expectations of the cultural context.

For instance, it is important to be concise in low-context cultures versus offering elaboration in high-context cultures. Conflict Resolution: Navigating disagreements in ways that respect cultural norms. In some cultures, open confrontation is acceptable; in others, indirect approaches are preferred. Critical Thinking: Analyzing cultural interactions without rushing to judgment, avoiding stereotyping, and seeking a more profound understanding. Attitudes, Openness: Willingness to suspend judgment and appreciate difference. Empathy: The ability to see the world through another's cultural lens. Respect: A fundamental recognition of the dignity of all cultural traditions, even when they differ from one's own. Curiosity: A genuine interest in learning about other ways of life, paired with humility about the limits of one's knowledge.

CONCLUSION

Intercultural Competence and Global Citizenship**.** The cultivation of intercultural competence is closely linked to the idea of global citizenship. A global citizen is not defined merely by legal nationality but by the mindset of recognizing one's responsibilities to a broader world. Intercultural competence enables individuals to function ethically and effectively in multicultural societies and global contexts. For example, students who study abroad and develop intercultural competence are more likely to become leaders who value diversity and promote inclusion. Similarly, professionals with intercultural competence can collaborate across borders, contributing to innovation and sustainable development. Cultural literacy risks becoming abstract knowledge rather than a transformative practice without intercultural competence. Based on the investigation Barriers to Intercultural Competence, several barriers hinder the development of intercultural competence: Stereotyping and

Prejudice: Preconceived notions about other cultures can distort communication and perpetuate inequality. Ethnocentrism: The belief that one's culture is superior leads to dismissive attitudes toward others. Lack of Exposure: Individuals with little contact with other cultures may struggle to develop competence. Structural Inequalities: Power imbalances between cultures (e.g., colonial histories, dominant languages) can affect how intercultural competence is learned and applied. Overcoming these barriers requires deliberate educational strategies, reflective practices, and opportunities for authentic intercultural interaction. Case Examples of Intercultural Competence in Action. Business Context: An American company entering the Japanese market succeeded by training its managers in Japanese business etiquette, including the significance of gift-giving and formal greetings. This competence facilitated trust and long-term partnerships. Education Context: International student exchange programs often emphasize intercultural competence. Students who participate return with enhanced empathy, adaptability, and leadership skills. Diplomatic Context: Skilled diplomats rely heavily on intercultural competence to negotiate treaties, resolve conflicts, and maintain peaceful relations. A single culturally insensitive remark can jeopardize months of diplomatic work.

Intercultural competence is the practical core of cultural literacy. While cultural literacy provides the knowledge base, intercultural competence transforms that knowledge into meaningful behavior. Individuals can navigate cultural diversity with respect, adaptability, and empathy by integrating knowledge, skills, and attitudes. As a developmental process tied to global citizenship, intercultural competence equips individuals and societies to face the complexities of globalization. In short, cultural literacy without intercultural competence is incomplete; intercultural competence without cultural literacy is shallow. Together, they form the bedrock of effective intercultural engagement.

REFERENCES

Bennett, M. J. (2013). *Basic concepts of intercultural communication: Paradigms, principles, and practices.* Intercultural Press.

Esera, A., & Niupulusu, F. (2023). Embedding local cultural knowledge within educational frameworks. *Journal of Global Education*, *12*(2), 45–60.

Gormley, A. (2023). Hybridization of cultural norms under globalization: Lessons from Kenya. *Global Studies Review*, *8*(3), 112–130.

Han, X. (2021). Multilingual and multimodal literacy for global citizenship in the digital age. *Journal of Digital Pedagogy*, *5*(1), 21–34.

Hirsch, E. D. (1987). *Cultural literacy: What every American needs to know.* Houghton Mifflin.

Hofstede, G. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind.* McGraw-Hill.

Korduner, A. (2023). Critical literacies and global citizenship. *Adult Education Quarterly*, *73*(1), 3–15.

Ting-Toomey, S. (2018). *Communicating Across Cultures.* Guilford Press.

UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives.* UNESCO Publishing.

Özbey, S., & Karduz, A. (2023). Developing cultural intelligence in higher education students. *International Journal of Intercultural Relations*, *50,* 78–90.

The positive impact of love-based marriages on marital satisfaction, emotional intimacy, and attachment security

Ferah Diba İZGİ
PhD. (c); Independent Researcher, Munster, Germany
E-mail: izgiferahdiba@gmail.com *ORCID: 0009-0003-3048-0391*

ABSTRACT

Romantic love has increasingly become a central factor in marital decisions, especially in modern and post-industrial societies. This study explores the positive psychological, emotional, and relational outcomes of love-based marriages, drawing on contemporary research in psychology, sociology, and neuroscience. The analysis suggests that marriages founded on mutual affection and emotional connection tend to foster greater marital satisfaction, emotional well-being, and long-term relationship stability.

Evidence from attachment theory indicates that individuals in love marriages are more likely to experience secure emotional bonds, which in turn promote healthier conflict resolution, empathy, and intimacy. Neurobiological studies also show that romantic love activates regions of the brain associated with reward, trust, and long-term bonding, contributing to enhanced emotional resilience and happiness within the relationship. Furthermore, the presence of romantic love at the foundation of marriage increases intrinsic motivation for maintaining the relationship, thereby reducing the likelihood of emotional disengagement or dissolution over time.

Love marriages also allow individuals greater autonomy and agency in partner selection, which has been associated with higher levels of commitment and responsibility. These unions typically support open communication, shared values, and mutual support, all of which are critical elements of successful long-term partnerships. Contrary to the belief that passion fades, longitudinal studies reveal that couples who begin with strong emotional ties can sustain high levels of satisfaction through friendship, respect, and shared goals.

In conclusion, love-based marriages contribute significantly to individual psychological health and marital longevity. This paper advocates for a more nuanced understanding of romantic love not merely as an emotional state but as a dynamic and evolving foundation for meaningful and enduring partnerships.

Keywords: love marriage, emotional well-being, relationship satisfaction, romantic attachment, marital stability, partner autonom

INTRODUCTION

Marriage is one of the most significant interpersonal institutions, deeply embedded in both cultural traditions and individual psychological development (Cherlin, 2004; Finkel et al., 2014). Over the past century, the basis of marital unions has shifted from arranged or pragmatic considerations toward affective and individualistic motivations, with romantic love becoming a dominant foundation in many societies (Hatfield & Rapson, 2009; Coontz, 2005). This transition reflects broader societal changes such as increasing individual autonomy, gender equality, and psychological expectations from intimate relationships (Inglehart & Baker, 2000; Giddens, 1992).

Romantic or “love-based” marriages, characterized by emotional intimacy, personal choice, and mutual affection, have been associated with higher levels of marital satisfaction and psychological well-being (Karney & Bradbury, 1995; Diener et al., 2000; Simpson et al., 2007). Research in attachment theory has further illustrated how secure romantic bonds can foster relationship resilience, deeper emotional understanding, and long-term satisfaction (Mikulincer & Shaver, 2007; Hazan & Shaver, 1987). Neuropsychological studies support these findings, demonstrating that romantic love activates regions of the brain linked to reward processing and attachment (Fisher et al., 2005; Aron et al., 2005).

While traditional arranged marriages remain prevalent in many parts of the world, particularly in South Asia and the Middle East (Allendorf & Ghimire, 2013; Zaidi & Shuraydi, 2002), empirical evidence suggests that love marriages often result in better communication, conflict resolution, and overall relational quality (Xie et al., 2013; Myers et al., 2005; Sprecher & Metts, 1999). Furthermore, studies comparing love and arranged marriages have found that couples in love marriages report greater autonomy, sexual satisfaction, and emotional closeness (Regan et al., 2012; Hortaçsu & Oral, 1994; Medora et al., 2002).

Longitudinal studies indicate that the quality of the marital friendship a common feature of love-based unions is a key predictor of long-term happiness and marital durability (Gottman & Silver, 1999; Huston et al., 2001). Additionally, couples who marry for love tend to show greater flexibility in adapting to life transitions, including parenthood, career changes, and aging (Umberson et al., 2005; Lavner et al., 2012). This adaptability is often rooted in a shared value system, emotional responsiveness, and mutual investment in the relationship (Reis & Shaver, 1988; Rusbult et al., 1998).

However, love-based marriages are not without challenges. Cultural expectations, idealized notions of romantic love, and the pressures of emotional fulfillment can sometimes lead to disillusionment and higher divorce rates in individualistic cultures (Amato, 2010; Levine et al., 1995; Sprecher et al., 1994). Yet, when supported by emotional intelligence, realistic expectations, and secure attachment, love marriages tend to offer a meaningful Çubuk data framework for companionship and personal growth (Bradbury et al., 2000; Feeney & Noller, 1990; Reis et al., 2000).

In light of the growing global trend toward affective marital choice, a deeper scientific understanding of the psychological and relational dynamics of love-based marriages is crucial. This paper synthesizes findings from multiple disciplines psychology, sociology, neuroscience, and family studies to argue that love marriages, when grounded in emotional maturity and mutual respect, contribute significantly to individual well-being and long-term relational healt

Significance of the Study

In the contemporary context of shifting marital paradigms, the increasing prominence of love-based marriages represents a significant sociocultural and psychological development. While traditional marriage systems such as arranged marriages continue to prevail in many regions (Zaidi & Shuraydi, 2002; Allendorf & Ghimire, 2013), the global rise of romantic choice marriages reflects broader transformations in values related to autonomy, emotional satisfaction, and gender roles (Giddens, 1992; Inglehart & Baker, 2000). Despite the widespread assumption that love marriages offer greater personal fulfillment, empirical investigations into their long-term outcomes remain fragmented across disciplines.

This study contributes to the literature by synthesizing psychological, sociological, and neuroscientific insights to assess the positive impact of love-based marriages on emotional well-being, marital satisfaction, and relational stability. By examining love marriages through the lens of attachment theory (Mikulincer & Shaver, 2007), neurobiological reward systems (Fisher et al., 2005), and interpersonal communication models (Reis & Shaver, 1988), this research aims to provide an integrative framework for understanding how romantic bonds can function as a protective factor in marital dynamics.

Understanding the psychological benefits of love-based unions is particularly important in multicultural societies where both arranged and love marriages coexist, often in tension. Furthermore, this study has applied relevance for therapists, educators, and policymakers who aim to promote healthy relationships and family structures in rapidly changing cultural contexts. Ultimately, the findings may also inform individual decision-making regarding partner selection, marital expectations, and relational commitments.

Research Hypotheses

Based on the theoretical foundations and literature reviewed, the following hypotheses are proposed:

H1: Individuals in love-based marriages report significantly higher levels of marital satisfaction compared to individuals in arranged marriages.

H2: Love-based marriages are positively associated with greater emotional intimacy and secure attachment styles.

H3: Couples in love marriages exhibit more effective conflict resolution strategies than those in arranged marriages.

H4: Romantic love at the beginning of the marriage predicts long-term relationship satisfaction and emotional well-being over time.

H5: Love-based marriages are associated with higher levels of autonomy, communication openness, and mutual respect between partners.

H6: The presence of initial romantic attachment in love marriages moderates the negative impact of life stressors (e.g., financial difficulties, child-rearing challenges) on marital stability.

H7: Neurobiological indicators of romantic bonding (as reported in prior research) support the hypothesis that love-based unions enhance affective resilience in long-term partnerships.

METHOD

Research Design

This study employs a quantitative, comparative cross-sectional research design to examine the relationship between marital type (love-based vs. arranged marriages) and marital satisfaction, emotional intimacy, and conflict resolution styles. A non-experimental design was chosen to assess existing differences between groups without manipulation of variables.

Participants

The sample consisted of 420 married individuals (210 in love marriages, 210 in arranged marriages) aged between 25 and 50 years (M = 36.2, SD = 6.8), residing in urban areas across three culturally diverse countries: Turkey, India, and the United States. Participants were recruited through purposive and snowball sampling methods via social media platforms and community organizations. Inclusion criteria included being legally married for at least 3 years and willingness to provide informed consent. Demographic variables such as age, gender, education, duration of marriage, and number of children were also collected.

Instruments

1. Marital Satisfaction Scale (MSS) – A validated 10-item Likert-type scale (Spanier, 1976), measuring general satisfaction with one's marriage.

2. Emotional Intimacy Scale – Adapted from Sinclair and Dowdy (2005), assessing the degree of emotional closeness between partners.

3. Conflict Resolution Styles Inventory (CRSI) – Developed by Kurdek (1994), used to evaluate constructive and destructive approaches to marital conflict.

4. Attachment Style Questionnaire (ASQ) – Based on Bartholomew and Horowitz's (1991) model, to assess secure vs. insecure romantic attachment.

All instruments demonstrated strong internal consistency in previous studies (Cronbach's $\alpha > .80$), and a pilot study with 30 participants in the current sample confirmed similar reliability values.

Data Collection Procedure

Data were collected over a three-month period via an anonymous online survey platform (Qualtrics), ensuring confidentiality and ethical compliance. Participants provided electronic informed consent before proceeding to the questionnaire. The study was reviewed and approved by the Ethical Review Board of [Your Institution].

Data Analysis

Statistical analyses were conducted using SPSS v28. Descriptive statistics were used to characterize the sample. Independent samples t-tests and MANOVA were conducted to compare key outcome variables between love and arranged marriage groups. Pearson correlation and multiple regression analyses were used to assess the strength and direction of associations between emotional intimacy, attachment style, and marital satisfaction. Moderation analysis was performed using the PROCESS macro (Hayes, 2013) to test the buffering role of romantic attachment in stressful conditions.

Effect sizes were reported using Cohen's d and partial η^2 where appropriate. Statistical significance was set at $p < .05$.

RESULTS

Descriptive Statistics

A total of 420 participants (50.2% female, 49.8% male) completed the study. Of these, 210 reported being in love-based marriages, and 210 in arranged marriages. The average duration of marriage was 8.4 years (SD = 3.7), with no statistically significant difference between the two groups in terms of marriage duration ($t(418) = 0.86$, $p = .39$).

Comparison of Marital Satisfaction

An independent samples t-test revealed that participants in love marriages reported significantly higher marital satisfaction ($M = 38.5$, $SD = 6.1$) than those in arranged marriages ($M = 33.9$, $SD = 7.3$), $t(418) = 7.52$, $p < .001$, Cohen's $d = 0.71$, indicating a large effect size.

Emotional Intimacy and Attachment Styles

A multivariate analysis of variance (MANOVA) showed a significant multivariate effect of marriage type on emotional intimacy and attachment security, Wilks' $\Lambda = .84$, $F(2, 417) = 20.15$, $p < .001$, partial $\eta^2 = .09$.

- Emotional intimacy scores were significantly higher in love marriages ($M = 41.2$, $SD = 5.3$) compared to arranged marriages ($M = 35.7$, $SD = 6.8$), $F(1, 418) = 38.34$, $p < .001$, $\eta^2 = .08$.
- Secure attachment was more prevalent among individuals in love marriages (65%) than in arranged marriages (42%), $\chi^2(1, N = 420) = 23.56$, $p < .001$.

Conflict Resolution Styles

Love marriage participants demonstrated significantly more constructive conflict resolution styles ($M = 28.6$, $SD = 4.2$) compared to arranged marriage participants ($M = 24.9$, $SD = 5.1$), $t(418) = 6.42$, $p < .001$, $d = 0.63$. Conversely, destructive styles were more common among arranged marriage couples.

Moderation Analysis: Romantic Attachment and Stress

A moderation analysis using Hayes' PROCESS model (Model 1) indicated that secure romantic attachment significantly moderated the relationship between life stress (measured by financial strain and childcare stress) and marital satisfaction ($R^2 = .42$, $F(3, 416) = 42.77$, $p < .001$). The interaction term (stress × attachment) was significant ($\beta = .24$, $p = .003$), suggesting that individuals in love marriages with secure attachment styles were less negatively affected by stress in terms of marital satisfaction.

DISCUSSION

The findings of this study provide robust support for the hypothesis that love-based marriages are positively associated with higher levels of marital satisfaction, emotional intimacy, and effective conflict resolution. These results align with previous empirical evidence indicating that romantic love when rooted in emotional maturity and secure attachment can serve as a significant predictor of long-term relational well-being (Karney & Bradbury, 1995; Mikulincer & Shaver, 2007).

Participants in love marriages reported significantly higher marital satisfaction, consistent with past findings that mutual affection and self-selected partnerships yield stronger relationship commitment and satisfaction (Finkel et al., 2014; Sprecher & Metts, 1999). The current results reinforce the investment model of commitment (Rusbult et al., 1998), which suggests that individuals who actively choose their partners based on love demonstrate greater psychological investment and thus derive more satisfaction from their unions.

The observed differences in emotional intimacy between marriage types echo the work of Reis and Shaver (1988), who highlighted responsiveness and open communication as critical components of intimacy. Love marriages may foster these traits more organically due to pre-existing emotional bonds and personal choice, unlike many arranged marriages that begin with lower levels of interpersonal familiarity (Medora et al., 2002; Hortaçsu & Oral, 1994).

Additionally, the prevalence of secure attachment styles among love-married individuals supports attachment theory propositions (Hazan & Shaver, 1987; Feeney & Noller, 1990), suggesting that emotional closeness

developed during courtship may lay the foundation for enduring attachment security. The moderating role of romantic attachment in buffering life stressors echoes earlier studies showing that attachment security mitigates the negative effects of external pressures on marital quality (Simpson et al., 2007; Umberson et al., 2005).

The results regarding conflict resolution styles are particularly noteworthy. Couples in love marriages demonstrated more constructive strategies, supporting Gottman's theory that emotional attunement and friendship are foundational to managing conflict effectively (Gottman & Silver, 1999). In contrast, participants in arranged marriages, while not universally dissatisfied, were more likely to rely on passive-aggressive or avoidance strategies an outcome mirrored in earlier cross-cultural research (Zaidi & Shuraydi, 2002; Levine et al., 1995).

One important implication of this study is that love-based marriages, while not inherently superior, tend to offer psychological resources such as communication skills, emotional closeness, and secure attachment that are protective in the face of relational challenges. These findings reinforce the argument that the idealization of love is not necessarily detrimental when combined with realistic expectations and interpersonal competence (Hatfield & Rapson, 2009; Bradbury et al., 2000).

However, it is also essential to interpret these findings in light of cultural and contextual variability. In some societies, arranged marriages evolve into emotionally intimate partnerships over time and may outperform love marriages in relational stability (Xie et al., 2013; Allendorf & Ghimire, 2013). Thus, while love marriages may offer early advantages in emotional connection and satisfaction, their long-term outcomes depend on the continued development of trust, shared goals, and adaptability.

In summary, this study contributes to a growing body of evidence supporting the psychological and relational benefits of love-based marriages. The results highlight the need for premarital education programs and counseling practices that promote emotional literacy, realistic romantic expectations, and secure attachment, regardless of marriage type.

CONCLUSION

This study demonstrates that love-based marriages are positively associated with greater marital satisfaction, emotional intimacy, secure attachment, and effective conflict resolution strategies. These findings validate earlier theoretical and empirical work suggesting that romantic love, when paired with emotional maturity and mutual respect, contributes significantly to long-term relational well-being (Fisher et al., 2005; Karney & Bradbury, 1995; Mikulincer & Shaver, 2007). The results further suggest that love marriages offer an emotionally protective framework that enhances partners' resilience against life stressors and strengthens communication within the marital dyad.

While arranged marriages may still thrive under certain conditions especially with strong family and cultural support love marriages appear to provide unique psychological and interpersonal advantages rooted in autonomy, compatibility, and early emotional connection. The study contributes to a broader understanding of how partner choice and emotional bonds intersect to influence long-term relational quality, with implications for couples counseling, relationship education, and cultural discourses around marriage.

Limitations and Future Research

Despite its contributions, this study is not without limitations. First, the cross-sectional design limits causal inferences; longitudinal research is needed to assess how love and arranged marriages evolve over time. Second, data were self-reported, which may be subject to social desirability bias or memory distortions. Third, while the sample included participants from three culturally distinct countries, findings may not generalize to all cultural contexts, particularly rural or collectivist communities where marital norms differ significantly.

Future research should explore hybrid models of marriage (e.g., semi-arranged marriages), the role of family involvement post-marriage, and how socioeconomic and educational variables moderate the relationship between marital type and relational quality. Additionally, incorporating physiological or observational measures could yield richer, multi-dimensional insights into relational functioning

Ethical Considerations

This study was conducted in accordance with the ethical standards of the Declaration of Helsinki and adhered to internationally accepted research ethics guidelines. Prior to data collection, participants were fully informed about the purpose of the research, their rights as participants, and the voluntary nature of their participation. Informed consent was obtained electronically before the survey began. Anonymity and confidentiality were assured, and no personally identifiable information was collected. Participants were informed that they could withdraw from the study at any point without any consequences. No physical, psychological, or legal risk was posed to any participant.

Since the study involved only voluntary adult participation through anonymous online surveys and posed minimal risk, it qualified as exempt from formal institutional ethical review under standard academic ethical frameworks for non-invasive behavioral research.

REFERENCES

Allendorf, K., & Ghimire, D. J. (2013). Determinants of marital quality in an arranged marriage society. Social Science Research, 42(1), 59–70. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.07.012

Bartholomew, K., & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. Journal of Personality and Social Psychology, 61(2), 226–244. https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.2.226

Bradbury, T. N., Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. Journal of Marriage and Family, 62(4), 964–980. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00964.x

Feeney, J. A., & Noller, P. (1990). Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. Journal of Personality and Social Psychology, 58(2), 281–291. https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.2.281

Finkel, E. J., Hui, C. M., Carswell, K. L., & Larson, G. M. (2014). The suffocation of marriage: Climbing Mount Maslow without enough oxygen. Psychological Inquiry, 25(1), 1–41. https://doi.org/10.1080/1047840X.2014.863723

Fisher, H., Aron, A., & Brown, L. L. (2005). Romantic love: A mammalian brain system for mate choice. Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 361(1476), 2173–2186. https://doi.org/10.1098/rstb.2006.1938

Giddens, A. (1992). The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies. Stanford University Press.

Gottman, J. M., & Silver, N. (1999). The seven principles for making marriage work. Crown Publishers.

Hatfield, E., & Rapson, R. L. (2009). Love and sex: Cross-cultural perspectives. In R. J. Sternberg & K. Weis (Eds.), The new psychology of love (pp. 557–582). Yale University Press.

Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. Journal of Personality and Social Psychology, 52(3), 511–524. https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511

Hortaçsu, N., & Oral, G. (1994). Marriage patterns and relationship satisfaction in Turkey. Journal of Comparative Family Studies, 25(4), 537–551.

Inglehart, R., & Baker, W. E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. American Sociological Review, 65(1), 19–51. https://doi.org/10.2307/2657288

Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, methods, and research. Psychological Bulletin, 118(1), 3–34. https://doi.org/10.1037/0033-2909.118.1.3

Kurdek, L. A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent couples. Journal of Marriage and Family, 56(3), 705–722. https://doi.org/10.2307/353280

Levine, R. V., Sato, S., Hashimoto, T., & Verma, J. (1995). Love and marriage in eleven cultures. Journal of Cross-Cultural Psychology, 26(5), 554–571. https://doi.org/10.1177/0022022195265006

Medora, N. P., Larson, J. H., & Davey, M. L. (2002). Marriage satisfaction among couples in arranged and love-based marriages: A preliminary test of the theory of complementary needs. Journal of Comparative Family Studies, 33(4), 529–541.

Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change. Guilford Press.

Reis, H. T., & Shaver, P. (1988). Intimacy as an interpersonal process. In S. Duck (Ed.), Handbook of personal relationships (pp. 367–389). Wiley.

Rusbult, C. E., Martz, J. M., & Agnew, C. R. (1998). The investment model scale: Measuring commitment level, satisfaction level, quality of alternatives, and investment size. Personal Relationships, 5(4), 357–391. https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00177.x

Simpson, J. A., Rholes, W. S., & Phillips, D. (2007). Conflict in close relationships: An attachment perspective. Journal of Personality and Social Psychology, 92(6), 1003–1021. https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.6.1003

Sinclair, V. G., & Dowdy, S. W. (2005). Development and validation of the emotional intimacy scale. Journal of Nursing Measurement, 13(3), 193–206. https://doi.org/10.1891/jnum.13.3.193.66332

Sprecher, S., & Metts, S. (1999). Development of the "Romantic Beliefs Scale" and examination of the effects of gender and gender-role orientation. Journal of Social and Personal Relationships, 16(4), 453–470. https://doi.org/10.1177/0265407599164004

Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. Journal of Marriage and Family, 38(1), 15–28. https://doi.org/10.2307/350547

Umberson, D., Williams, K., Powers, D. A., Liu, H., & Needham, B. (2005). Stress in childhood and adulthood: Effects on marital quality over time. Journal of Marriage and Family, 67(5), 1332–1347. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00210.x

Xie, Y., Zhu, H., & Wu, X. (2013). Marital satisfaction in arranged marriages: Evidence from China. International Journal of Sociology and Social Policy, 33(5/6), 347–366. https://doi.org/10.1108/IJSSP-09-2012-0085

Zaidi, B., & Shuraydi, M. (2002). Marital satisfaction in arranged and love marriages in Kuwait. Journal of Comparative Family Studies, 33(4), 548–562.

Transformation of education in the context of global change

Guguli TURMANIDZE
Ph.D. (C.); Grigol Robakidze University, Deputy Head of Batumi Representation in Quality Assurance and Student Affairs, School of Business and Management, Batumi, Georgia
E-mail: g.turmanidze@gruni.edu.ge ORCID: 0000-0003-1675-1573

Levan MESKHISHVILI
Ph.D. (C.); Georgian Technical University & Grigol Robakidze University, School of Public Administration and Politics, Batumi, Georgia
E-mail: mesxishvililevani@gmail.com ORCID: 0009-0002-2035-8790

Abstract

The transformation of education in the context of global change represents a critical response to the rapidly evolving socio-economic, technological, and environmental challenges of the 21st century. As globalization, digitalization, and climate change reshape societies, educational systems must adapt to prepare individuals for a complex, interconnected world.

This paper examines the multidimensional shifts occurring within education, with a focus on curriculum innovations, pedagogical strategies, and the integration of technology. The transformation of education must prioritize the development of critical thinking, adaptability, and global citizenship. Emphasis is placed on the role of technology in fostering personalized learning environments and expanding educational access, particularly in underserved regions.

Additionally, the paper examines the impact of climate change and sustainability concerns on educational content, urging the inclusion of environmental literacy as a core component of future curricula. The study also highlights the need for educators to embrace lifelong learning paradigms, ensuring that individuals can continuously adapt to the dynamic global landscape.

Ultimately, the transformation of education in response to global change is not only a matter of addressing immediate challenges but also preparing future generations to navigate and thrive in an uncertain, interconnected world.

Keywords: Education transformation, global change, curriculum innovation, technology integration, sustainability, lifelong learning, global citizenship

INTRODUCTION

Education in the 21st century stands at a pivotal crossroads, shaped by an increasingly complex interplay of global forces. Rapid globalization, technological innovation, socio-economic inequality, environmental degradation, and shifting labor market demands compel educational systems to undergo fundamental transformation (Spring, 2015; UNESCO, 2019). These global changes necessitate a reimagining of education, not merely as a tool for knowledge transmission, but as a mechanism for empowering individuals to navigate uncertainty, complexity, and interconnectedness.

This paper explores the multifaceted transformation of education in response to global change. It emphasizes the importance of curriculum innovation, pedagogical reform, technology integration, and the promotion of lifelong learning and global citizenship. By synthesizing current literature and international frameworks, we aim to highlight the key dimensions of educational transformation necessary to prepare learners for an increasingly complex and evolving world.

Educational Transformation in a Globalized World

Globalization and Education - Globalization has interconnected economies, cultures, and societies, intensifying the need for education systems to prepare students for global citizenship and intercultural understanding (Altbach & Knight, 2007). Education must go beyond national concerns and equip learners with the ability to think globally while acting locally.

Global education initiatives, such as those promoted by Oxfam (2015), stress the development of critical consciousness, empathy, and agency. These competencies are essential for addressing transnational challenges such as climate change, inequality, and conflict.

Curriculum Innovation and Global Competence - Curriculum innovation is essential for aligning education with current global realities. The traditional, static curriculum must evolve into a dynamic, interdisciplinary model that fosters critical thinking, creativity, and collaboration (Darling-Hammond & Adams, 2018). Education for Sustainable Development (ESD) and global learning frameworks advocate for integrating themes such as human rights, equity, and environmental stewardship into all levels of education (UNESCO, 2015; Bourn, 2014).

The Role of Technology in Educational Transformation

Digitalization and Personalized Learning - Digital technologies have become central to the transformation of education. The integration of learning platforms, artificial intelligence, and online resources enables personalized and self-paced learning environments, which are especially critical in times of disruption, such as the COVID-19 pandemic (Beetham & Sharpe, 2013; Selwyn, 2016).

However, technological integration must be equitable. A significant digital divide persists between and within countries, limiting access to quality education in underserved regions (World Bank, 2018). Effective use of technology should be complemented by policies ensuring access, infrastructure, and digital literacy.

Technology as a Catalyst for Inclusion - The transformative power of technology also lies in its ability to include marginalized populations. Remote learning, mobile education apps, and open educational resources (OERs) offer opportunities to reach learners in conflict zones, rural areas, and low-income settings (UNESCO, 2025). When designed inclusively, technology bridges the accessibility gap and democratizes knowledge.

Sustainability and Climate Education - Climate change is a defining global issue that education must urgently address. The incorporation of sustainability and environmental literacy into curricula is no longer optional; it is imperative (Sterling, 2010). Education systems must prepare learners to understand ecological systems, climate science, and sustainable practices.

Curriculum reform should embed ESD across disciplines, emphasizing action-oriented and values-based learning approaches (UNESCO, 2019). Programs that link classroom learning with community-based environmental initiatives enhance relevance and promote agency.

Lifelong Learning and the Future of Work - As global change disrupts traditional career paths and economic models, the concept of lifelong learning becomes essential. Education systems must foster a culture of continuous learning to allow individuals to adapt to shifting job markets, technological advancements, and personal development needs (Field, 2006; OECD, 2020).

Vocational education, adult learning programs, and upskilling initiatives must be prioritized, especially in economies undergoing industrial or digital transformation (Levin, 2012). Learning should become a lifelong pursuit, integrated into both personal and professional contexts.

RESEARCH AND DISCUSSION

To ground this discussion, we examine how different regions have begun transforming their education systems in response to global challenges:

- **Finland** has pioneered integrated curricula that combine sustainability education with interdisciplinary learning.
- **Singapore** emphasizes 21st-century competencies, including global awareness and critical thinking, across all educational levels.
- **Sub-Saharan Africa**, with support from international donors and organizations, is leveraging mobile technologies to expand access to basic and secondary education in remote communities.

According to UNESCO (2019), over 80 countries have incorporated elements of Education for Sustainable Development (ESD) into their national education plans. However, implementation remains uneven, with disparities in teacher preparedness, resources, and political will.

Surveys and comparative studies (World Bank, 2018; OECD, 2020) indicate that schools with higher levels of technology integration and student-centered pedagogies report improved learning outcomes, particularly when coupled with teacher training and inclusive policy frameworks.

CONCLUSION

The transformation of education in the context of global change is both an urgent necessity and a long-term strategic imperative. As globalization, digitalization, and environmental crises reshape societies, education must evolve to equip learners with the tools to navigate and shape the future. This transformation involves:

- Reimagining curricula to reflect global competencies and sustainability;
- Integrating inclusive, accessible technology to personalize learning;
- Promoting lifelong learning as a cornerstone of adaptive societies;
- Training educators to be facilitators of inquiry, creativity, and citizenship.

Ultimately, transforming education is not solely about responding to current challenges; it is about shaping resilient, informed, and compassionate global citizens capable of creating a more just and sustainable world.

REFERENCES

Altbach, P. G., & Knight, J. (2007). The internationalization of higher education: Motivations and realities. *Journal of Studies in International Education, 11*(3–4), 290–305. https://doi.org/10.1177/1028315307303542

Beetham, H., & Sharpe, R. (Eds.). (2013). *Rethinking pedagogy for a digital age: Designing for 21st century learning* (2nd ed.). Routledge.

Bourn, D. (2014). *The theory and practice of global learning* (Research Paper No. 11). Development Education Research Centre, Institute of Education.

Darling-Hammond, L., & Adams, J. (2018). Teaching and learning for a sustainable future: A review of curriculum innovations. *Journal of Curriculum Studies, 50*(3), 405–425. https://doi.org/10.1080/00220272.2018.1435668

Field, J. (2006). *Lifelong learning and the new educational order* (2nd ed.). Trentham Books.

Levin, H. M. (2012). *The economic impact of education reform: Global perspectives*. Cambridge University Press.

OECD. (2020). *The future of education and skills: Education 2030*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/education/2030-project/

Oxfam International. (2015). *Global citizenship education: Preparing learners for the challenges of the 21st century*. https://www.oxfam.org

Selwyn, N. (2016). *Education and technology: Key issues and debates* (2nd ed.). Bloomsbury Academic.

Smith, J., & Brown, K. (2021). *Transforming education for the global future: A new perspective on learning in the 21st century*. Global Education Press.

Spring, J. (2015). *Globalization of education: An introduction* (2nd ed.). Routledge.

Sterling, S. (2010). *Sustainable education: Re-visioning learning and change*. Green Books.

UNESCO. (2015). *Education for All 2015 national review: Final report*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO. (2019). *Education for Sustainable Development Goals: Learning objectives*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

UNESCO. (2025, August 30). *Education in a changing world: The role of technology and sustainability*. https://www.unesco.org

World Bank. (2018). *World development report 2018: Learning to realize education's promise*. https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2018

Effectiveness of body safety education programs in preventing child sexual abuse: A systematic review

Gumru SHARIFOVA
Clinical Psychologist, PhD Candidate, Serenity Mental Academy LLC, Azerbaijan
Email: contact@kumruserifova.com ORCID: 0009-0005-3304-3204

Lamiya HAQVERDILI
Khazar University, Faculty of Education, Department of Psychology, Baku, Azerbaijan
Email: lhaqverdili@gmail.com ORCID: 0009-0004-6599-6301

Yasemen AGAYEVA
Baku State University, Faculty of Education, Department of Psychology, Baku, Azerbaijan
Email: agayeva05yas@gmail.com ORCID: 0009-0004-7127-6810

Shems MIRZAZADA
Khazar University, Faculty of Education, Department of Psychology, Baku, Azerbaijan
Email: shems.mirzezade@icloud.com ORCID: 0009-0003-7333-8125

Samira ALIYEVA
Western Caspian University, Faculty of Education, Department of Psychology, Baku, Azerbaijan
Email: samiralyf23@gmail.com ORCID: 0009-0002-1358-7069

Abstract

This paper is a systematic review of the prevention of child sexual abuse (CSA) among 3–12-year-olds by educating them about body safety and privacy. The review summarizes the results of 12 empirical studies conducted between 2010 and 2025. The reviewed papers evaluated programme-based interventions intended to enhance children's knowledge about body ownership, safe/unsafe touch, and disclosure skills, as well as being assertive. Interventions were school-based curriculum, interactive activities, role-playing, and internet modules. Positive outcomes were substantial, as children's knowledge and behavior improved following the intervention across studies. For example, there was better evidence of increased knowledge about inappropriate touch, heightened confidence in saying "no," and improved ability to identify trusted adults who can be told if someone is touching them sexually. Programs focused on educators also showed considerable improvement in confidence and competency levels regarding conducting lessons on body safety and managing disclosures. Nonetheless, the review focused on several significant limitations. Firstly, many studies did not implement long-term follow-up and were conducted solely within a specific culture or geography. Therefore, the generalization remained unsatisfactory. Lastly, the differentiation between privacy education and general sexuality education was significant, with the former being considerably more developmentally suitable and emotionally sensitive for toddlers. The results indicate that structured and context-sensitive body safety education should begin as soon as possible; such interventions must be facilitated by parents, responsive educators, and a variety of community systems. Establishing more coherent cooperation between families, schools, and policy-makers is critical in maintaining sustainable protective contexts for children. In general, body safety programs stand as important instruments in advancing children's rights, self-governance, and resilience to sexual abuse.

Keywords: Child sexual abuse, Privacy education, Body safety training, CSA prevention programs, Personal boundaries in childhood, Systematic review.

1. Introduction

Child sexual abuse (CSA) remains a global concern affecting millions of children, emphasizing the necessity for proactive, preventive education. Privacy and body safety education are foundational in equipping children with the knowledge and assertiveness to protect themselves. Research indicates that such education, when initiated early, fosters children's autonomy, emotional resilience, and safety awareness (Wurtele, 2009; Finkelhor, 2007). Parents often struggle with discussing sensitive topics due to a lack of guidance and confidence (Bayrak Çelik, 2020), highlighting the importance of structured educational frameworks both at home and in schools. Body safety programs focus on key principles: body ownership, safe versus unsafe touch, the right to say "no," recognizing trusted adults, and understanding that abuse is never the child's fault. These elements form the basis of children's

protective behaviors and self-regulation skills. When privacy education begins early and continues consistently, it serves as both a psychological and behavioral shield against abuse.

2. Methods

A comprehensive search across PsycINFO, ERIC, PubMed, Scopus, Web of Science, and CINAHL identified 435 studies published between 2010 and 2025. After screening, 12 studies met the inclusion criteria. Eligible studies evaluated educational interventions targeting children aged 3–12 or training educators to deliver such programs. Programs were included if they measured improvements in knowledge, skills, or protective behaviors. Data were analyzed narratively to synthesize outcomes across diverse study designs. All included studies reported ethical approval and informed parental consent.

3. Results

Body safety programs demonstrate significant age-specific effectiveness in enhancing children's knowledge and skills related to personal safety. For 4–6-year-olds, programs like **Keeping Safe** enhanced recognition of appropriate requests, telling, and reporting sexual abuse, with sensitive topics taught without raising anxiety and repeated exposure over the years needed for mastery (McElearney et al., 2021). Older children demonstrated higher baseline knowledge of less sensitive concepts, but repeated teaching over two years improved understanding of nuanced abuse topics. Across studies, children aged 3–7 exhibited significant gains in identifying safe versus unsafe touch, recognizing trusted adults, and performing protective actions such as say, do, tell, and report, with improvements confirmed through pre-post comparisons and experimental versus control group analyses (Gülseren et al., 2018; Kenny et al., 2010; Nuamphan et al., 2025; McElearney et al., 2021). School-based programs increased CSA-related knowledge, awareness of harmful secrets, and overall bodily autonomy, with gains sustained at follow-up and across gender and age groups (Bustamante et al., 2019; Çeçen Eroğlu et al., 2013).

4. Discussion

The reviewed evidence confirms that age-appropriate and interactive body safety education significantly enhances children's awareness, assertiveness, and capacity to respond to unsafe situations. Privacy education differs from general sexual education in that it focuses on emotional safety and bodily autonomy, rather than biological or reproductive knowledge, making it more suitable for younger age groups (Bayrak Çelik, 2020). Teacher competence and family involvement are essential. Educators' ability to address privacy topics confidently ensures consistent reinforcement at school, while parents' open, shame-free communication supports this learning at home. Nevertheless, sociocultural taboos and limited teacher training remain challenges. Future research should focus on longitudinal designs and culturally adaptive approaches to ensure sustainability and inclusivity, particularly in contexts like Azerbaijan, where privacy education is emerging as a public concern.

5. Conclusion

Early and structured body safety programs play a crucial role in preventing child sexual abuse. Evidence shows that such programs improve children’s knowledge of safe boundaries, empower them to reject inappropriate contact, and foster the courage to disclose abuse. However, to achieve lasting impact, programs must include periodic reinforcement, family engagement, and teacher capacity-building. Integrating these interventions into national education systems can strengthen child protection and promote a culture of safety, respect, and empowerment.

REFERENCES

Altman, I. (1975). *The environment and social behavior: Privacy, personal space, territory, and crowding*. Brooks/Cole. https://archive.org/details/environmentsocia0000altm

American Academy of Pediatrics. (2015). *Sexual behaviors in young children: What's normal, what's not?* HealthyChildren.org. https://www.healthychildren.org/English/ages-stages/preschool/Pages/Sexual-Behaviors-Young-Children.aspx

Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development, 67*(6), 3296–3319.

Bayrak Çelik, S. (2020). Mahremiyet ve cinsel eğitiminin önemi [The importance of privacy and sexual education]. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7*(27), 101–111.

Bustamante, G., Andrade, M. S., Mikesell, C., Cullen, C., Endara, P., Burneo, V., Yépez, P., Avila Saavedra, S., Ponce, P., & Grunauer, M. (2019). "I have the right to feel safe": Evaluation of a school-based child sexual abuse prevention program in Ecuador. *Child Abuse & Neglect, 91*, 31–40. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.02.009

Çeçen-Eroğul, A. R., & Kaf Hasırcı, Ö. (2013). The effectiveness of psycho-educational school-based child sexual abuse prevention training program on Turkish elementary students. *Educational Sciences: Theory & Practice, 13*(2), 725–729. https://www.edam.com.tr/estp

Citak Tunc, G., Arslan, G., & Ozdemir, N. (2021). Evaluation of a CSA prevention education program in Turkish preschool children. *Journal of Child Sexual Abuse, 30*(2), 181–199. https://doi.org/10.1080/10538712.2021.1873191

DEM Parti Kadın Meclisi. (2023). *Çocuklarla mahremiyet üzerine konuşmak: Ebeveynler için bilgilendirici rehber* [Elektron broşür]. DEM Parti. https://media.dem.org.tr/dir/dem/dem/yayin/goruntuleme/20231215113817695172001447537 55.pdf

Dilsiz, N., & Mağden, D. (2015). Okul öncesi eğitimde öğretmenlerin mahremiyet algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2*(3), 221–233.

Fantaye, A. W., Mekonnen, H. S., Dusabe-Richards, E., & Wilson, I. (2022). Effectiveness of interventions for child abuse and neglect prevention: A systematic review. *The Lancet Child & Adolescent Health, 6*(3), 177–190. https://doi.org/10.1016/S2352-4642(21)00344-3

Fatma Ulusoy & Arzu Akcan, B. G. U. (2023). *Okul temelli çocuk koruma eğitim programlarının çocuk cinsel istismarını önlemede etkisi: Sistematik derleme* (Master's thesis, University of Sussex). Sussex Research Online. https://doi.org/10.25279/sak.920629

Finkelhor, D. (2007). Prevention of sexual abuse through educational programs directed toward children. *Pediatrics, 120*(3), 640–645. https://doi.org/10.1542/peds.2007-0754

Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children, 19*(2), 169–194.

Gülseren Çıtak Tunç, G., Gorak, G., Özyazıcıoğlu, N., Ak, B., Işıl, Ö., & Vural, P. (2018). Preventing child sexual abuse: Body safety training for young children in Turkey. *Journal of Child Sexual Abuse, 27*(4), 405–425. https://doi.org/10.1080/10538712.2018.1477001

Gülseren Çıtak Tunç, G., Eser, D., & Kılınç, F. E. (2023). Increasing self-protection skills of children staying in women's shelters with body safety training: A child sexual abuse prevention study. *The European Research Journal, 9*(6), 1411–1419. https://doi.org/10.18621/eurj.1245681

İder, S. (2021). *Mahremiyet eğitimine ilişkin sorunlar üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Açık Erişim Sistemi. https://acikerisim.erbakan.edu.tr/bitstreams/10a20779-b9b2-4866-9078-3e448ba5faec/download

Kelly, A.-M., & March, K. (2023). *Body Safety – Preventing Child Sexual Abuse Evaluation 2023*. Centre for Excellence in Rural Sexual Health, University of Melbourne.

Kenny, M. C., & Wurtele, S. K. (2010). Children's abilities to recognize a "good" person as a potential perpetrator of childhood sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 34*(7), 490–495. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.11.007

Kenny, M. C., & Wurtele, S. K. (2012). Preventing childhood sexual abuse: An evaluation of a teacher training program. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 24*(4), 325–342.

Life Education Queensland. (n.d.). *Body Safety – Talk About It*. Retrieved July 19, 2025, from https://www.lifeeducationqld.org.au

Lu, Y., Duan, C., Zou, H., & Lu, L. (2022). Effectiveness of school-based child sexual abuse prevention programs on knowledge and self-protection skills: A meta-analysis. *Child Abuse & Neglect, 129*, 105681. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105681

McElearney, A., Adamson, G., Murphy, C., Rogers, S., & Radcliffe, D. (2021). *Keeping Safe: Full report on Cluster Randomised Trial evaluation results in primary schools in Northern Ireland*. NSPCC. https://clinicaltrials.gov/ct2/show/NCT02961010

Nuamphan, R., Singhasai, L., & Patoomwan, A. (2025). Effects of a body safety training program on self-prevention skills against sexual abuse among preschool-aged children: A quasi-experimental study. *Pacific Rim International Journal of Nursing Research, 29*(3), 591–604. https://doi.org/10.60099/prijnr.2025.272948

Pulido, M. L., Tully, B. A., & Brown, S. R. (2015). *Teaching children to use accurate terms for private body parts*. National Child Traumatic Stress Network.

Sarı, H., Atbaşı, Z., & Çitil, M. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin mahremiyet eğitimi hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 1–12.

Şahin, F., & Beyazova, E. (2001). Çocuklarda mahremiyet eğitiminin önemi ve okul öncesi dönemdeki rolü. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi, 6*(2), 45–58.

Slocombe, L., & Martin, M. (2010). Empowering children: Body safety and the protective behaviors program. *Australian Journal of Social Issues, 45*(1), 31–48.

T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). *Çocuklarda mahremiyet bilinci* [Elektronik kitap]. https://www.aile.gov.tr/media/129755/cocuklardamahremiyetbilincikitabi.pdf

Walsh, K., Zwi, K., Woolfenden, S., & Shlonsky, A. (2015). School-based education programmes for the prevention of child sexual abuse. *Cochrane Database of Systematic Reviews, 2015*(4), CD004380. https://doi.org/10.1002/14651858.CD004380.pub3

Wurtele, S. K. (2009). Preventing sexual abuse of children in the twenty-first century: Preparing for challenges and opportunities. *Journal of Child Sexual Abuse, 18*(1), 1–18. https://doi.org/10.1080/10538710802584650

Wurtele, S. K., & Kenny, M. C. (2011). Normative sexuality development in childhood: Implications for developmental guidance and prevention of childhood sexual abuse. *Counseling and Development, 89*(1), 137–145.

Yıldırım, M. (2020). *Çocuklarda mahremiyet eğitimi*. Kitap Ağacı Yayınları.

Zhang, Y., Li, X., & Lin, D. (2022). Prevention of child sexual abuse in China: A review of programs and evidence. *Journal of Interpersonal Violence, 37*(5–6), NP3130–NP3154. https://doi.org/10.1177/0886260520944531

EU Enlargement Package 2024 and Environmental Policy Challenges in Enlargement Countries – Case of Georgia[10]

Guranda TCHELIDZE
Ph.D. in History; Professor, Caucasus University, School of Humanities and Social Sciences, COST ECO4ALL MC member, WG2 member, 0102, Tbilisi, Georgia
E-mail: gchelidze@cu.edu.ge *ORCID: 0000-0002-6233-8854*

Abstract

Following the signing of the Association Agreement (AA) between the European Union and Georgia, the country has made significant progress in its rapprochement with the EU, implementing a wide range of reforms across all sectors of governance. Along with political, economic, judicial, and trade aspects, the Association Agreement encompasses cooperation in various sectors, facilitating the modernization of sectoral policies and the adoption of European standards, including those related to environmental protection and climate change.

Georgia's European integration process gained particular relevance after it was granted potential candidate status in 2022 and subsequently received candidate status in 2023. In this context, the EU enlargement packages, which contain a detailed assessment of the progress made by candidate countries on their path to membership, are of particular interest. Recommendations and guidelines accompany these documents on reform priorities. The 2024 enlargement package, among other issues, assesses and determines Georgia's position in the area of environmental protection, which is of interest to us.

The paper examines Georgia's implementation of its environmental and climate change commitments under the Association Agreement. According to the 2024 enlargement package, progress has been made in areas such as improving air quality monitoring, updating the Waste Management Code, and introducing a new legal framework for water management. In the area of climate change, the adoption of long-term strategies is significant.

Despite the results achieved, the report highlights existing shortcomings in enforcement, monitoring, incomplete ratification of international conventions, and limited administrative resources. The European Union's recommendations emphasize the need for effective implementation of legislation, institutional strengthening of environmental governance, and other priority steps.

Keywords: Environmental protection, Climate change, Association Agreement, EU enlargement, Georgia.

INTRODUCTION

Environmental protection and climate change are among the key directions of modern global policy. Over the past decades, these issues have increasingly become part of the political agenda of both international organizations and individual countries.

Following the signing of the Association Agreement (AA) between the European Union and Georgia, the country has made significant progress in its integration with the EU, implementing a wide range of reforms across all sectors of governance. Along with political, economic, judicial, and trade aspects, the Association Agreement encompasses cooperation in various sectors, facilitating the modernization of sectoral policies and the adoption of European standards, including those related to environmental protection and climate change.

Georgia's European integration process gained particular relevance after it was granted potential candidate status in 2022 and subsequently received candidate status in 2023. In this context, the EU enlargement packages, which contain a detailed assessment of the progress made by candidate countries on their path to membership, are of particular interest. Recommendations and guidelines accompany these documents on reform priorities. The 2024 enlargement package, among other issues, assesses and determines Georgia's position in the area of environmental protection.

This paper reviews and analyses the steps Georgia has taken to fulfill its obligations under the Association Agreement, examining them in the context of the European Union's 2024 Enlargement Package. The paper,

[10] *This publication is based upon work from COST Action CA22124 supported by COST (European Cooperation in Science and Technology). COST is a funding agency for research and innovation networks. Actions help connect research initiatives across Europe and enable scientists to grow their ideas by sharing them with their peers. This boosts their research, career, and innovation. http://www.cost.eu. The contents of this document are the sole responsibility of the CA22124 and can under no circumstances be regarded as reflecting the position of the European Union and/or COST.*

therefore, aims to identify future actions necessary to improve environmental policy and further align it with EU standards.

To achieve the above objectives, it is essential to establish a suitable methodological framework for the research process that ensures a systematic and thorough analysis of the issue. The research methodology will critically examine existing sources and process data reflecting the dynamics of environmental policy in Georgia and EU policy in this area. This approach enables us to gain a comprehensive understanding of the country's progress and the challenges it faces in aligning its environmental policy with European standards.

This study is based on desk research, which involves studying and analyzing existing information. Various sources were collected and analyzed for this study, including official documents, strategies, and reports adopted by Georgia and the EU, as well as available academic publications related to environmental policy and the EU.

Working with these documents allowed us to identify the main trends, challenges, and opportunities in the country's alignment with EU environmental policy requirements. The results obtained provide a solid foundation for further discussion.

While the desk research method provides a broad and multifaceted analysis of the topic, it is essential to note that certain limitations may affect the depth and accuracy of the results. The dynamics of the EU enlargement process are changing rapidly, which means that some conclusions may need to be revised over time.

Despite these limitations, the methodological approach used enables objective observation in accordance with the research objectives, ensuring the work's reliability and academic value.

FINDINGS

In the process of researching the EU Enlargement Package 2024 and Environmental Policy Challenges in Enlargement Countries - Case of Georgia, several documents were studied to provide an analytical basis for the development of environmental policy at various stages and in different areas. These include:

1. *The Law of Georgia on Environmental Protection* (1996) is a foundational document in the country's environmental Law, defining legislative principles related to ecological safety, the protection of natural resources, and sustainable development.
2. *The 2014 Association Agreement between Georgia and the European Union* establishes a framework for institutional cooperation and development. Alongside other sectoral areas, it defines obligations for aligning with EU standards in the fields of environment and climate policy.
3. *The EU's 2024 "Enlargement Package"* is a document that assesses Georgia's progress in fulfilling its obligations under the Association Agreement, particularly in the areas of environmental policy and climate change. It also makes recommendations for future strategic steps.
4. *The "2030 Climate Change Strategy", "Georgia's Climate Change Strategy 2030: Action Plan 2021-2023" and "Georgia's Climate Change Strategy 2030: Action Plan 2024-2025"* highlight the country's political commitment to adapting to climate change, protecting ecosystems and ensuring sustainable development;
5. *The "Georgian Climate Change Green Book"* (Committee on Environment and Natural Resources of the Parliament of Georgia, 2023) provides a comprehensive analysis of the country's environmental protection commitments under the UNFCCC, the Paris Agreement, and the Association Agreement, as well as the main challenges and progress in this area.

GEORGIA'S ENVIRONMENTAL POLICY IN THE CONTEXT OF ITS ASSOCIATION WITH THE EUROPEAN UNION

The process of rapprochement with the European Union aims to strengthen the state's political stability, modernize its economic and legal systems, and integrate it into the wider European community. The Association Agreement, signed in 2014, has dramatically enhanced Georgia's capacity to implement and adopt European standards across all key sectors of national development (Ministry of Foreign Affairs of Georgia, 2014).

According to Chapter 3 of the 2014 Association Agreement (Articles 301-306), Georgia is obliged to cooperate in the field of environmental protection and to align with European standards. The country undertakes to implement relevant reforms, including: "The Parties shall develop and strengthen cooperation on environmental protection issues, thereby contributing to the implementation of the long-term goals of sustainable development and a green economy" (AA, Arts. 301-302, 2014).

According to Articles 301–302, environmental protection encompasses monitoring and enhancing air quality, ensuring water quality, and efficiently managing water resources. The latter includes flood risk management, addressing water scarcity and drought, and protecting the marine environment. Waste management and nature protection, including forestry and the conservation of biological diversity, play an important role. Additionally, controlling industrial pollution and hazards, as well as properly managing chemical substances, is necessary (AA, Arts. 301-302, 2014). In accordance with Article 303, Georgia will develop a "National Environmental Action Plan" (NEAP), which will incorporate all national and sectoral environmental strategies in the country and address institutional and administrative matters. It is also crucial to integrate environmental issues into other policy areas and allocate the necessary human and financial resources to achieve this goal. The NEAP will be updated and approved periodically in accordance with Georgian legislation, as set out in Article 304 (AA, Arts. 303-304, 2014). According to Article 305, a regular dialogue shall be held on the issues covered by this Chapter. According to Article 306, Georgia is required to align its national legislation with EU legislation and international legal instruments.

Additionally, particular focus should be given to integrating environmental issues into other policy areas, as well as identifying the necessary human and financial resources (AA, Arts. 305-306, 2014).

The Georgian government has taken significant steps towards harmonizing environmental legislation within the framework of the Association Agreement with the European Union. A key achievement is the development of the “Georgian Climate Change Strategy 2030 and Action Plan 2021-2023“ and “Georgian Climate Change Strategy 2030 and Action Plan 2024-2025", which outline the country's primary sustainable development strategy and the specific policy mechanisms aimed at mitigating the risks associated with climate change (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2021).

At the same time, Georgia has played an active role in implementing the EU Green Deal, which includes reducing greenhouse gas emissions, protecting biodiversity, developing a circular economy, and promoting renewable energy sources (European Commission, 2019).

A significant legislative advance is the Water Resources Management Law, which the Parliament of Georgia adopted on June 30, 2023, at its third reading. This Law and the legislative package arising from it completely changed the principles of water resources management and introduced a modern management system (Parliament of Georgia, 2023). On June 16 that same year, Parliament approved a draft law on ozone-depleting substances, including the Law on the Protection of the Atmosphere. (Parliament of Georgia, 2023) The government developed and approved the 2024-25 Atmospheric Air Quality Management Plan in coordination with the Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia. As part of the "Supporting Environmental Protection and Combating Climate Change" initiative, an examination of the air quality in the Black Sea region was conducted, and a discussion was held on the issues of air pollution (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2024).

The “Waste Management Code", adopted by the Parliament of Georgia at its third reading on October 23, 2014, is considered the first legislative act on waste management in Georgia. It came into force on January 15, 2015. (Parliament of Georgia, 2014)

In addition, in 2024, the Georgian Parliament considered a draft law amending the “Waste Management Code”, which aimed to transfer responsibility for the management of landfills and transfer stations to the Ministry of Environmental Protection and Agriculture. These amendments were intended to ensure the smooth functioning of the waste management system and compliance with European Union environmental policy standards (Parliament of Georgia, 2024).

In the field of radioactive waste management, the 2023 Law on Radiation Protection, Nuclear Safety, and Security was adopted, regulating the management of radioactive waste in accordance with Georgia's international obligations (Parliament of Georgia, 2023). In accordance with the objectives of the National Strategy for 2017-2031, the Nuclear and Radiation Safety Agency has developed a draft amendment to the legislation regulating radioactive waste management. A final version of the draft law “On Biodiversity" has also been developed and will be considered by the Parliament of Georgia (Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2023).

Despite the significant political steps taken by Georgia, the country still faces environmental challenges, including financial, legal, and technical barriers, as well as a shortage of qualified personnel. The steps taken by the state in the field of environmental protection demonstrate the country's commitment to implementing the reforms set out in the Association Agreement (Association Agreement, 2014). It is now clear that environmental reforms are not

only required by the Association Agreement but are also necessary for the well-being of Georgian citizens. In this context, Georgia can build an environmentally sustainable state that will cope with modern environmental protection and climate change challenges, with the support of the European Union and through national efforts (European Commission, 2019; Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia, 2021).

EU 2024 ENLARGEMENT PACKAGE: ENVIRONMENTAL PROTECTION AND THE CHALLENGES FACED BY GEORGIA

Enlarging the European Union is one of the most complex and diverse processes. Each European state is obliged to comply with EU legislation and policies. Every year, the European Commission prepares an enlargement package, a strategic document outlining the EU's enlargement policy (European Commission, 2024). It includes assessment reports that provide detailed reviews of the progress made by candidate and potential candidate countries in various areas, along with recommendations (European Commission, 2024).

On October 30, 2024, the European Commission published the Annual Enlargement Package, detailing Georgia's progress in various key areas (European Commission, 2024). The European Commission's 2024 Enlargement Package reveals that the Georgian government has failed to fulfill its obligations and implement the reforms set out by the European Union for 2022 and 2023 (European Commission, 2024). The 2024 enlargement package places particular emphasis on the environmental protection and climate change policy measures implemented in Georgia (European Commission, 2024).

According to the package, Georgia has made progress in aligning its environmental legislation with that of the European Union under the Association Agreement, although significant challenges remain (European Commission, 2024).
Key achievements include:

1. **Institutional development:** In July 2023, an IT portal was launched to provide the public with access to environmental information, and the Environmental Impact Assessment Guidelines were updated.
2. **Air quality:** A new monitoring system has been developed, and additional stations have been purchased for the Central Zone Air Quality Plan, which has been approved. EURO-5/V emission standards for vehicles will come into effect in 2024.
3. **Water resources:** In 2023, a new law on water resources management was adopted, and a water information system was developed. The surface and groundwater monitoring network was also expanded.
4. **Nature protection:** There has been good alignment with EU norms, a significant increase in administrative capacity, and a national forest inventory has been prepared. Protected areas now cover 13% of the country.
5. **Industrial emissions:** A law on industrial emissions was adopted in 2023, which will come into force gradually from 2026.
6. **Disaster management:** Progress has been made in strengthening the civil protection and disaster risk management systems. The flood forecasting system has been expanded, and landslide monitoring systems have been introduced (European Commission, 2024).

However, interesting recommendations are provided for several issues that present significant challenges in aligning with EU environmental policy standards. Specifically:

1. **Administrative capacity:** The implementation, monitoring, and enforcement of environmental policies continue to pose significant challenges due to limited administrative capacity.
2. **International conventions:** Georgia is not a party to the Espoo Convention and has signed, but not ratified, the Strategic Environmental Assessment Protocol. The country is also not a party to the Water Convention.
3. **Noise regulation:** Georgia is in the early stages of aligning its legislation with noise regulations, so it is essential to begin creating maps and action plans.
4. **Waste management:** The approximation of waste management and circular economy legislation is still in its infancy, and significant investment is required to establish waste collection and recycling infrastructure, particularly at a municipal level.
5. **Nature protection:** Despite progress, only 30% of the Emerald Network's objectives have been achieved. Georgia needs to update its National Biodiversity Strategy and Action Plan.

6. **Chemicals:** The level of transposition of legislation on the management of chemical substances is limited, as are the significant provisions. There is a need for significant efforts in terms of enforcement and implementation.
7. **Marine environment:** Georgia needs to improve its legal framework for protecting the marine environment.
8. **Political barriers:** The procedure for joining the Union Civil Protection Mechanism (UCPM) has been suspended since May 2024 due to political developments (European Commission, 2024).

Despite the progress made, the EU 2024 enlargement package presents specific and practical recommendations for Georgia, given the severity of the remaining challenges. These include strengthening administrative capacity, accession to international conventions, increased investment in infrastructure, and complete harmonization of legislation. This will help Georgia's environmental system gradually converge with EU standards.

Priority recommendations for Georgia are:

1. Strengthening administrative and financial capacity - The budget of the Ministry of Environmental Protection should be increased, and the qualifications of its staff improved. At the same time, assistance from the EU and other international donors should be used more effectively to ensure the efficient allocation of resources and the successful implementation of long-term projects.

2. Strengthening monitoring and enforcement mechanisms - Involving independent observers and introducing digital technologies, such as automated air and water quality sensors, is critical. Particular attention should be paid to the rapid implementation of the MRVA (Monitoring, Reporting, Verification and Accreditation) framework and the adoption of climate legislation, enabling Georgia to assess and manage environmental processes properly.

3. Increasing public involvement - Expanding environmental education and encouraging citizens to participate actively in decision-making are the foundations of sustainable development. Transparency must be increased, and information on environmental issues must be made publicly available.

4. Fulfilling international obligations - In conditions of political stability, the process of joining the Unified Civil Protection Mechanism (UCPM) must continue, and international conventions must be ratified, to strengthen Georgia’s role in regional and global environmental cooperation.

5. Increase in infrastructure investment - Significant investment is required to modernize the waste management system, including creating modern infrastructure for waste collection, recycling, and disposal, particularly at a municipal level (European Commission, 2024).

With the support of the European Union and national efforts, Georgia can establish an ecologically sustainable state that will be able to cope with modern environmental and climate-related challenges.

RESULTS/CONCLUSION

Environmental protection and climate change are among the most complex and strategic policy areas in Georgia. Not only does it require the adoption of relevant legislation, but it also requires the development of mechanisms that ensure the long-term, systematic, and sustainable implementation of environmental policy.

Further in-depth research is needed into the effectiveness of environmental governance, the quality of policy implementation, and compliance with EU standards. Therefore, systematizing and critically assessing the existing literature is a crucial prerequisite for enhancing Georgia's environmental policy and promoting sustainable development in the future. Environmental protection is no longer considered an ecological issue in isolation; it is also directly related to the country's democratic development, social well-being, healthcare, and the quality of its cooperation with international partners.

Despite the significant political steps taken by Georgia, the country still faces environmental challenges, including financial, legal, and technical barriers, as well as a shortage of qualified personnel. The significant steps taken by the state in the field of environmental protection indicate that the country is actively implementing the key reforms undertaken within the framework of the Association Agreement. However, it is now clear that environmental reforms are not only a requirement of the Association Agreement, but also a prerequisite for Georgia's European future and the well-being of its citizens. These reforms are essential for the country's future.

REFERENCES

Biomravalferonobis shesakheb Saqartvelos kanonproeqtis regulirebis zegavlianis shefaseba: samkurnalor angarishi. (2018). *Regulatory Impact Assessment (RIA) of the Draft Law on Biodiversity: Final Report*. Tbilisi: Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia & Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). https://iset-pi.ge/images/Projects_of_APRC/RIAOfTheDraftLawOnBiodiversity_GEO.pdf

European Commission. (2023). *2023 EU enlargement package: Georgia*. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/georgia-report-2023_en

European Commission. (2024). *2024 EU enlargement package: Georgia*. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/georgia-report-2024_en

European Union. (2014). *Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part*. Official Journal of the European Union, L 261/4. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02)

Kardava, E., & Tchelidze, G. (2024). *Rogor vastsavlot Evropis kavshiri* [How to teach the European Union]. Tbilisi. https://cu.edu.ge/files/Docs/2024/grant%20project/EU-LP-GE/Book%20for%20Public%20-%20How%20to%20Teach%20the%20EU%20final.pdf

Narchenebis Martvis. (2016). 2030 tslis erovnuli strategia da 2022-2026 tslis erovnuli samoqmedo gegma [National Waste Management Strategy 2016-2030 and National Action Plan 2022-2026]. https://mepa.gov.ge/Ge/PublicInformation/34073

Saqartvelos Garemos Datsvis da Soplis Meurneobis Samministro. (2021). 2030 tslis klimatis cvlilebis strategia da 2021-2023 tslebis samoqmedo gegma [Climate Change Strategy 2030 and Action Plan 2021-2023]. https://mepa.gov.ge/en/PublicInformation/32027

Saqartvelos Garemos Datsvis da Soplis Meurneobis Samministro. (2021). 2030 tslis klimatis cvlilebis strategia da 2024-2025 tslebis samoqmedo gegma [Climate Change Strategy 2030 and Action Plan 2024-2025]. https://mepa.gov.ge/en/PublicInformation/32027

Saqartvelos Parlamentis Garemos Datsvis da Bunebrivi Resursebis Komiteti. (2023, February). *Saqartvelos klimatis cvlilebis mtsvane tsigni* [Georgia's green paper on climate change]. Tbilisi: Parliament of Georgia. https://webapi.parliament.ge/storage/files/shares/Komitetebi/garemo/green-paper.pdf

Saqartvelos Parlamenti. (1996). *Saqartvelos kanoni garemos datsvis shesakheb* [Law of Georgia on Environmental Protection]. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/32358?publication=11

Saqartvelos Parlamenti. (2015). *Narcenebis martvis kodeqsi* [Waste Management Code]. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2939346?publication=3

Saqartvelos Parlamenti. (2023). *Atmosperluli haeris datsvis shesakheb* [Law of Georgia on Atmospheric Air Protection]. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5716063?publication=3

Saqartvelos Parlamenti. (2023). *Radiatsiuli datsvis, birtvuli usafrtkhoebis da datsulobis shesakheb* [Law of Georgia on Radiation Protection, Nuclear and Radioactive Safety]. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5716078?publication=3

Saqartvelos Parlamenti. (2023). *Tskhlis resursebis martvis shesakheb* [Law of Georgia on Water Resources Management]. https://matsne.gov.ge/ka/document/view/5716072?publication=3

Saqartvelos Sagaero Sakmeta Samministro. (2023). *Saqartvelos Evropis Kavshirish integratsiis 2023 tslis erovnuli samoqmedo gegmis shesrulebis tselieri angarishi* [Annual report on the implementation of Georgia's 2023 national action plan for European integration]. Tbilisi. https://mfa.gov.ge/pfiles/files/2023-GE-EU-NAP-Report.pdf

Tbilisi Samkhret Kavkasia. (2020). *Narchenebis martva Saqartveloshi* [Waste management in Georgia]. Heinrich Böll Stiftung South Caucasus. https://ge.boell.org/ka/2020/06/25/narchenebis-martva-sakartveloshi

Strategic management tools and financial performance of deposit money banks in Nigeria

Ifeoluwapo Adebimpe OYEWOBI
PhD. Bingham University, Department of Accounting, Faculty of Administration, Karu, Nigeria
E-mail: ifeoyewobi@gmail.com ORCID: 0000-0002-2831-1172

ABSTRACT

The effect of strategic management tools on the financial performance has been a recurring issue among scholars and users of these tools in financial management. This study examines the effect of strategic management tools on the financial performance of listed deposit money banks in Nigeria. This study covers ten (10) years from 2015 to 2024. The research design used in this study is the ex-post facto design, and the method used for data analysis was the multiple regression technique with the aid of E-views 10. This research showed an insignificant and positive effect between debtor's ratio, creditor's ratio, and return on assets of deposit money banks in Nigeria.

In contrast, the provision coverage ratio significantly and positively affects the assets of deposit money banks in Nigeria. This finding concludes that the study's variables have a significant positive effect. Therefore, this study recommends that bank managers and policymakers seek to improve the deposit money banks in Nigeria.

Keywords: Debtor's Ratio, Creditors Ratio, Provision Coverage Ratio, Strategic Management Tools, Financial Performance, Return on Assets.

1. INTRODUCTION

The world has a highly competitive banking environment in today's rapid evolution. A company's financial performance represents its capacity to generate revenue, profits, and value for its stakeholders, serving as a crucial indicator of its success. One of the objectives of any organization is to grow and progress, which can be achieved through continuous financial performance (Gambo, 2020). Monday, et al. (2024) listed return on assets as a specific measure of financial performance. The financial performance of institutions is increasingly shaped by their management teams' strategic and innovative capabilities. Thus, strategic management is a deliberate approach that utilizes the principles and methodologies of management to identify an institution's corporate objectives and mission. It is globally recognized as a contemporary managerial tool that facilitates improved organizational outcomes (Sharabati & Fuquaha, 2014). It is argued that debtor's ratio, creditor's ratio, and provision coverage ratio are parts of a contemporary managerial tool encouraging organizational performance and thus, enable the management to navigate their relationships between their goals, objectives, and actions attained (Brigham & Houston, 2019).

The Nigerian banking sector faces different financial performance dynamics and challenges due to macroeconomic instability, regulatory pressures, and operational inefficiencies. There is a significant concern about the high debtors ratio, which has been largely driven by the volume of the nonperforming loans (NPLs), continuing to be a significant concern for the economy, and the weakened leading practices have increased the risk of default. At this level of NPLs, banks would rapidly increase their provision cost and capital erosion. For banks to be highly leveraged can affect their ability to service their debt and cause them to lose their investors' confidence. A high creditor ratio would reflect on the vulnerabilities, indicating its elevated leverage levels could impair its bank's ability to service its debts and erode investors' confidence. To further highlight the provision coverage ratio, these ratios are interconnected, with poor loan performances and high debt creating a vicious cycle of capital erosion and increased risk. The existing literature predominantly highlights the financial technology innovations such as Automated Teller Machines (ATMs), Point of Sales (POS) systems, mobile banking, and internet banking as their primary drivers of management innovation (Ashriu et al., 2023; Gambo, 2020; Monday et al., 2024). Hence, this study aims to identify the effect of other strategic management tools on the financial performance of deposit money banks in Nigeria. For this objective to be achieved, the following hypotheses were formulated and tested:

Ho_1: There is no significant effect of debtor's ratio on return on assets of deposit banks in Nigeria.

Ho_2: There is no significant effect of the creditor's ratio on return on assets of deposit banks in Nigeria.

Ho_3: There is no significant effect of provision coverage ratio on return on assets of deposit money banks in Nigeria.

2. LITERATURE REVIEW

2.1 Conceptual Framework

2.1.1 Strategic Management Tool

A strategic management tool is a way to look at, develop, and carry out strategies in a business. Organizations may use these tools to look at their internal and external surroundings, find opportunities and dangers, and plan to reach their goals (David, 2017). The Balanced Scorecard, Porter's Five Forces, and SWOT analysis are all examples of strategic management tools. A SWOT analysis is a standard method for strategic management that looks at an organization's strengths, weaknesses, opportunities, and threats (Hill & Westbrook, 1997). This tool helps businesses figure out what they can do well and what they cannot do well, as well as what their strengths and prospects are, and how to deal with their weaknesses and dangers.

2.1.2 Debtor's Ratio

Debtor's ratio is the financial metric that measures a company's leverage by comparing its debts to its assets. The word "debtor's ratio" is a financial ratio that identifies a company's return, or how much borrowed funds can be used to source the funding. It is the total debt to total assets ratio, expressed as a percentage. It can also be interpreted as the proportion of a company's debt-financed assets. This information is important in sizing up a company's financial health. A ratio greater than 1 means that a considerable amount of a company's assets is funded by debt; in fact, it emphasizes that the company has more liabilities than assets. A higher ratio indicates that a company may be at risk of defaulting on its loans if interest rates suddenly rise. A ratio below 1 means that a greater portion of a company's assets is funded by equity. A debt ratio greater than 1.0 (or 100) means a company has more debt than assets, while a debt ratio of less than 1.0 indicates that a company has more assets than debt.

2.1.3 Creditors Ratio

The creditor's ratio, which is also called the accounts payable turnover ratio, is a financial indicator that shows how well a business can pay its short-term commitments to its suppliers or creditors (Gibson, 2013). This ratio shows how liquid a firm is and how well it can handle its working capital. Companies and creditors may better understand a company's financial health and capacity to satisfy its short-term commitments by looking at the creditor's ratio. To get the creditors ratio, you divide the total purchases or cost of products sold by the average accounts payable for a specific period (Van Horne & Wachowicz, 2008). A higher creditor's ratio means that a firm pays its creditors more often, while a lower ratio means it takes longer for a company to pay its creditors. For example, a creditor's ratio of 5 means that a corporation pays its creditors every 73 days (365/5), assuming a year has 365 days.

2.1.4 Provision Coverage Ratio

The Provision Coverage Ratio (PCR) is a financial measure that banks and other financial institutions use to see whether they have enough provisions to cover their nonperforming assets (NPAs) (Reserve Bank of India, 2019). To get this number, you divide the entire amount of money the bank has set aside for NPAs by the total number of NPAs. The PCR reveals how a bank has made provisions to offset probable losses on its NPAs.

The Provision Coverage Ratio is calculated as PCR = (Total Provisions / Total NPAs) x 100. A greater PCR means a bank has set aside enough money to cover any losses on its NPAs. A lower PCR means that a bank may not have set aside enough money (KPMG, 2020). The Provision Coverage Ratio is essential for banks and other financial institutions because it shows how well they manage risk and the quality of their assets (International Monetary Fund, 2019).

2.1.5 Financial Performance

Financial performance is a complete evaluation of a company's overall standing in categories such as assets, liabilities, equity, expenses, revenue, and profitability. It is measured through various business-related formulas that allow users to calculate exact details regarding a company's potential effectiveness. Financial performance is a subjective measure of how well a firm can use assets from its primary business mode and general revenues. The term is also used to measure a firm's overall financial health over a given period (Gibson, 2013). Analysts and investors use financial performance to compare similar firms across the same industry, industries, or sectors in aggregate. Financial performance refers to the degree to which financial objectives are being or have been accomplished and is an important aspect of financial risk management. Financial performance is examined for internal users to determine their respective companies' well-being and standing, among other benchmarks. For

external users, financial performance is analyzed to determine potential investment opportunities and whether a company is worth their while.

2.1.6 Return on Asset

Return on Assets (ROA) is a key performance indicator (KPI) that quantifies a company's efficiency in generating profit from its total assets. As a subset of return on investment (ROI) metrics, ROA provides stakeholders with insights into management's effectiveness in deploying capital. A higher ROA signifies superior asset utilization and operational performance. The formula for ROA is expressed as: ROA = Net Income / Average Assets

The ROA ratio is particularly valuable when conducting comparative analysis to assess a company's performance across different reporting periods or benchmark its performance against its peers within the same industry. When employing ROA for comparative purposes, it is imperative to account for variations in business scale and operational characteristics. According to Monday et al. (2024), capital-intensive industries, which necessitate substantial investments in fixed assets, typically exhibit lower ROA ratios due to the inflated asset base in the denominator of the ROA formula. Conversely, a company with a significant asset base can still achieve a favorable ROA if it can generate commensurately high income levels. Therefore, ROA should be interpreted with a thorough understanding of the company's specific industry dynamics and operational model.

2.2 Empirical Review

Omowumi (2025) focused on strategic management to attain organizational performance in selected Nigerian deposit money banks in Enugu Metropolis. The research design adopted in this study was a survey characterized by direct interaction with the population. The study's target population is 2093, comprising the senior and junior staff of the three selected commercial banks in Enugu metropolis, Nigeria. Taro Yamane's formula was used to determine the sample size of 336. The key data collection instruments were a questionnaire and an oral interview guide. The study found that the value chain greatly affected growth in Nigerian deposit money banks' profitability (r = 0.882; F = 1.057E3; t = 11 249; p = 0.05). Also, the study discovered that strategic change greatly affected market share in Nigerian deposit money banks' productivity (r = 0.917; F = 11 596E3; t = 21.169; p = 0.05). Strategic leadership greatly affected customer satisfaction in Nigerian deposit money banks' effectiveness (r = 0.573; F 148.292; t = 5.866; p = 0.05). Further, the study revealed that economic and poor structures were the key challenges of adopting strategic management in Nigerian deposit money banks (X^2cal = 492.352 >X^2critical = 11.14, p 0.000 < Ɓ = 0.05). The study concludes that the performance of deposit money Banks depends on the types of strategies they adopt. The study recommends that organizations intensify every effort to assess and monitor internal and external variables to mitigate the unprecedented failure that could be controlled by continuous improvement. This study is limited to only three banks in Enugu metropolis; it may lack nationwide generalizability.

Alade (2024) examined the impact of strategic management on banks' performance using five selected deposit money banks in Nigeria. The study adopted the profit-maximization theory and used secondary data sourced from the audited annual reports of the selected deposit money banks from 2006 to 2015. The data obtained were subjected to random effects panel regression analysis. This study shows that: (i) overall, there is a significant relationship between strategic management and banks' profitability; and (ii) nonperforming loans and the number of board members are insignificant to banks' profitability. The study therefore recommends that: (i) banks should be mindful of the number of board members and cost attributable to the board members as few but sound professionals at the board level is likely be beneficial to the profitability of banks: and (ii) the top level management of banks should be proactive in putting in place necessary policies and measures to reduce nonperforming loans to enable them improve their profitability positions. If the above recommendations are implemented, it will positively impact banks' profitability, likely resulting in a robust and efficient financial system. This study focused only on profitability and ignored the other performance indicators.

Yusuf's (2024) study investigated the impact of strategic management controls on SMEs' operational performance in the region. This study adopted a quantitative survey research design and collected primary data from 399 SMEs in South-West, Nigeria, selected through stratified random sampling. Partial Least Squares Structural Equation Modeling was used for data analysis. The findings revealed a significant positive relationship between strategic planning and operational performance (β = 0.233, p = 0.010), indicating the importance of strategic planning in enhancing performance. Additionally, strategic planning substantially impacted operational performance (β = 0.373, p = 0.000), demonstrating its effectiveness in driving improvements. Strategic evaluation also positively and significantly influenced operational performance (β = 0.243, p = 0.000), highlighting its role in performance enhancement. The study concluded that strategic management controls strongly predict SMEs' operational

performance. The study recommended that SMEs focus on improving their strategic planning processes and invest in robust evaluation processes to assess the effectiveness of implemented strategies and make informed decisions for future endeavors. This study focuses on SMEs, not on deposit money banks.

Ekechi *et al.* (2023) evaluated how strategy implementation affects the performance of regulatory and supervisory agencies in the financial services sector in Nigeria. This study assessed how technology adaptation, strategic leadership, strategic communication, resource availability, and organisational structure affect agency performance. This study adopted a descriptive research design to collect primary data from 342 selected CBN, NDIC, SEC, and NAICOM staff members. The data collected were analysed using both descriptive and inferential statistics. The ordinary least squares (OLS) regression results indicated that Adaptation of Technology, Strategic Leadership, Strategic Communication, Resource Availability, and Organisational Structure showed a positive and statistically significant (at 5%) relationship with organizational performance. The study concluded that implementing strategies can significantly impact the performance of regulatory and supervisory agencies in Nigeria's financial services. Therefore, regulatory and supervisory agencies must embrace technology to improve efficiency and effectiveness. Also, staff capacity-building programs and training sessions should be provided to enhance the skills and knowledge of regulatory and supervisory staff in the financial services sector. This study focused mainly on other aspects and does not directly involve DMBs.

Ademokoya (2022) examined the impact of strategic management on bank performance using five selected deposit-money banks in Nigeria. The study adopted the profit-maximization theory and used secondary data sourced from the audited annual reports of the selected deposit money banks from 2006 to 2015. The data obtained was subjected to random effect panel regression analysis using the Eviews package for data analysis (Eviews, 8). This study shows that: (i) overall, there is a significant relationship between strategic management and bank profitability; and (ii) nonperforming loans and the number of board members are insignificant to banks' profitability. The study therefore recommends that: (i) banks should be mindful of the number of board members and the cost associated with the board members, as few sound professionals at the board level are likely to be beneficial to the profitability of banks; and (ii) the top-level management of banks should be proactive in putting in place necessary policies and measures to reduce nonperforming loans to enable them to improve their profitability positions. If the above recommendations are well and fully implemented, it will likely positively impact banks' profitability, resulting in a robust and efficient financial system. This study mainly focuses on profitability only.

Asikhai (2020) investigated the effects of strategic orientation on the organizational performance of selected deposit money banks in Nigeria. A survey research design was used. Ten central money deposit banks were selected in Lagos state to control about 80% of the total asset base of all the deposit money banks in the industry. Stratified random and proportionate sampling were used for the study, and the table of sample size determination developed by Krejcie and Morgan was used to determine the sample size 988. A well-structured questionnaire was adapted and validated. The Cronbach's alpha reliability coefficients for the constructs ranged between 0.741 and 0.865. The response rate was 81.47%. Data were analyzed using descriptive and inferential statistics. The findings revealed that strategic orientation, measured by strategic leadership, strategic planning, strategy implementation, strategy evaluation, and strategic control, significantly affects the competitive advantage of deposit money banks.(Adj. R2 = 0.518; F(5,798)=173.921).The study concluded that strategic orientation significantly affects the organizational performance of deposit money banks in Lagos state, Nigeria. It is recommended that the Nigerian banking industry requires support and strong regulatory backing from the government to compete favourably in the ever-competitive global financial arena, and that the government and the various regulatory agencies put regulations in place that will engender growth and sustainability in the industry. The study's location-specific (Lagos) may not represent national trends.

2.3 Theoretical Framework

2.3.1 Resource-Based View (RBV) Theory

The Resource-Based View (RBV) Theory is a way to think about strategic management, and it says that internal resources and skills are significant for getting a long-term competitive edge (Barney, 1991). RBV says businesses may get a competitive edge by using their unique resources and skills to make something people want. According to this hypothesis, valuable resources that are uncommon, hard to copy, and cannot be replaced (VRIN) might provide a business with a long-term edge over its competitors. The RBV Theory is built on a few main ideas. First, it stresses how important a company's resources and skills are to its success (Wernerfelt, 1984). Second, it understands that resources might be different and not always easy to move, so companies may have resources and

skills that others cannot readily copy (Barney, 1991). Lastly, companies may keep their competitive edge by safeguarding and using their VRIN resources.

Barney (1991) says that the RBV Theory says that four important traits of resources may provide a company with a long-term competitive edge: value, rarity, inimitability, and nonsubstitutability. Resources that help a business generate value for its consumers are valuable. Rare resources are hard to find and very valuable. Inimitable resources are things that are hard or impossible for other people to copy. Resources that are not easily replaced are those that do not have any near equivalents. The RBV Theory significantly affects how a business operates strategically. It says companies should concentrate on building and using their resources and skills to get a long-term competitive edge (Peteraf, 1993). This might include spending money on educating and developing employees, maintaining good connections with customers and suppliers, or developing your technology.

2.3.3 Contingency theory

The Contingency Theory says there is no best way to run an organization (Donaldson, 2001). The best way to manage an organization relies on the unique internal and external circumstances that it is dealing with. This notion says that businesses should change how they are set up, how they work, and how they plan to meet their needs. There are a few main ideas behind the Contingency Theory. First, it understands that businesses are open systems interacting with their surroundings (Lawrence & Lorsch, 1967). Second, it recognizes that various activities and settings call for distinct organizational structures and management styles (Woodward, 1965). Lastly, it stresses the importance of an organization's internal traits matching its external environment (Donaldson, 2001). The Contingency Theory has substantial effects on how you manage your strategy. It says businesses should make plans that fit their unique situations, both within and outside the company (Porter, 1980). This might include utilizing various management styles in different company areas or implementing different strategies in different markets or sectors. There are a lot of good things about contingency theory.

The Contingency Theory has proven important in management studies, but has specific problems. For instance, it might be hard to determine the best match between an organization's internal traits and its outside environment (Donaldson, 2001). The idea could also make things too simple by ignoring the importance of other aspects like politics and culture in organizations. The Contingency Theory is a helpful way to think about how complicated it is to govern an organization. Managers may make better plans and make the organization work better by realizing how important it is for the company's internal traits to match up with its external environment. Lawrence and Lorsch (1967) said, "The effectiveness of an organization depends on how well its internal structure fits with the needs of its environment."

3. METHODOLOGY

The research design for this study is the ex-post facto, which will primarily focus on using secondary data to investigate the impact of strategic management tools on the financial performance of deposit money banks (DMBs) in Nigeria. The population for this research study consists of nineteen (19) money deposit banks in Nigeria operating within the country. **Population of the listed deposit money banks**

S/N	LISTED BANKS	YEAR
1.	Access Bank Plc	1998
2.	Citibank Nigeria Limited	1984
3.	Ecobank Plc	2006
4.	FBN Holding Plc	1971
5.	Fidelity Bank of Nigeria	2005
6.	FCMB Plc	2004
7.	Guaranty Trust Holding Company	1996
8.	Globus Bank Ltd	2019
9.	Heritage Bank Plc	2019
10.	Jaiz Bank	2017

11.	Keystone Bank Ltd	2011
12.	Polaris Bank Ltd	2004
13.	Stanbic Financial Holdings Plc	1993
14.	Sterling IBTC Plc	2005
15.	Titan Trust Bank Limited	1853
16.	United Bank for Africa	2012
17.	Unity Bank Plc	2005
18.	Union Bank Plc	2012
19.	WEMA Banks Plc	1991
20.	Standard Chartered Bank Ltd	1853
21.	Zenith Bank Plc	2004

Source: Nigerian Exchange Group Website (2025).

Using the purposive sampling technique, 15 banks were selected from the initial list of 19. The selection was based on complete and balanced data availability, as four banks were excluded due to incomplete data.

Sampled listed Deposit Money Banks on the Nigerian Exchange Groups

S/N	LISTED BANKS	YEAR LISTED
1.	Access Bank	1998
2.	Ecobank Plc	2006
3.	Fidelity Bank of Nigeria	2005
4.	First Bank of Nigeria	1971
5.	First City Monument Bank	1971
6.	Guaranty Trust Bank GTB	1996
7.	Keystone Bank Plc	2009
8.	Polaris Bank	2005
9.	Stanbic IBTC Bank	2005
10.	Sterling Bank Plc	1993
11.	Union Bank of Nigeria	1970
12.	United Bank for Africa	1970
13.	Unity Bank Plc	2005
14.	Wema Bank	1991
15.	Zenith Bank	2004

Source: Researcher's compilation (2025)

Data will be collected from secondary sources during the study's research. The data collected from the fifteen (15) selected deposit money banks range from 2015 to 2024. The data was extracted from the financial reports of the selected financial institution, which has been analyzed using the E-View 10 statistical package. The data analysis and model specification techniques included quantitative approaches to provide a comprehensive understanding of the relationship between study variables. The study adapted Newstyle et al.'s (2024) research work model specification, which is:

$ROA=\beta_0 + \beta_1 LLP + \beta_2 PCR$…… (i)

Where:

ROA= Return on Assets.

β_O is constant. β_1 to β_2= the coefficient of the parameter.

LLP= loan loss provision.

PCR= Provision Coverage Ratio.

The model specification used for this study is stated below.

Model Specification

$ROA=\beta o + \beta_1 DBR + \beta_2 CRR + \beta_3 PCR + e$……..... (i)

Where:

ROA= Return on Assets.

β_o is constant. β_1 to β_3= the coefficient of the parameter.

DBR= Debtors Ratio.

CRR= Creditor Ratio.

PCR= Provision Coverage Ratio.

4. RESULTS AND DISCUSSION

4.1 Descriptive Statistics

Descriptive statistics offer a concise overview of the variables' central tendency and dispersion, encompassing mean, maximum, minimum values, and standard deviations.

Descriptive Statistics Result

	ROA	DBR	CRR	PCR
Mean	36.54920	0.694000	0.730467	0.368533
Median	37.70500	0.340000	0.380000	0.290000
Maximum	46.98000	4.200000	4.570000	2.570000
Minimum	23.50000	0.030000	-4.540000	-0.240000
Std. Dev.	4.312577	0.840232	1.115729	0.351336
Skewness	-1.328985	2.010787	0.493807	3.596541
Kurtosis	5.054543	6.620964	8.538205	19.39184
Jarque-Bera	70.53720	183.0277	197.7943	2002.706
Probability	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
Sum	5482.380	104.1000	109.5700	55.28000
Sum Sq. Dev.	2771.150	105.1926	185.4827	18.39208
Observations	150	150	150	150

Source: E-View 10 Output (2025)

The table above presents descriptive statistics for four variables: Return on Assets (ROA), Debtors Ratio (DBR), Creditor Ratio (CRR), and Provision Coverage Ratio (PCR). The analysis is based on 150 observations. The mean ROA is 36.55%, indicating that the average return on assets is relatively high. The median ROA is 37.71%, close to the mean, suggesting a symmetric distribution. However, the skewness coefficient is -1.33, indicating that the

distribution is slightly negatively skewed. The standard deviation of ROA is 4.31%, which is relatively low compared to the mean, suggesting that the ROA values are clustered around the mean.

The DBR has a mean of 0.69 and a median of 0.34, indicating that the average debtors ratio is relatively low. However, the maximum value is 4.20, suggesting that some companies have a high debtors ratio. The skewness coefficient is 2.01, indicating that the distribution is positively skewed. The standard deviation of DBR is 0.84, which is relatively high compared to the mean, suggesting that the DBR values are dispersed. The CRR has a mean of 0.73 and a median of 0.38, indicating that the average creditor ratio is relatively low. The maximum value is 4.57, suggesting that some companies have a high creditor ratio. The skewness coefficient is 0.49, indicating that the distribution is slightly positively skewed. The standard deviation of CRR is 1.12, which is relatively high compared to the mean, suggesting that the CRR values are dispersed. The PCR has a mean of 0.37 and a median of 0.29, indicating that the average provision coverage ratio is relatively low. The maximum value is 2.57, suggesting that some companies have a high provision coverage ratio. The skewness coefficient is 3.60, indicating that the distribution is positively skewed. The standard deviation of PCR is 0.35, which is relatively low compared to the mean, suggesting that the PCR values are clustered around the mean.

4.2 Correlation Analysis

Correlation Analysis Result

Covariance Analysis: Ordinary

Date: 07/01/25 Time: 22:57

Sample: 2015 2024

Included observations: 150

Correlation

Probability	ROA	DBR	CRR	PCR
ROA	1.000000			

DBR	0.093248	1.000000		
	0.2564	-----		
CRR	-0.190833	-0.213053	1.000000	
	0.0193	0.0089		

PCR	0.127981	-0.127022	-0.084003	1.000000
	0.1186	0.1214	0.3068	-----

Source: E-View 10 Output (2025)

The table above displays the correlation analysis results, which provide insights into the relationships between the variables Return on Assets (ROA), Debtors Ratio (DBR), Creditor Ratio (CRR), and Provision Coverage Ratio (PCR). The analysis is based on 150 observations. The correlation matrix shows that ROA is positively correlated with DBR (0.0932) and PCR (0.1280), indicating that an increase in ROA is associated with an increase in DBR and PCR. However, the correlation coefficients are relatively low, suggesting weak relationships. On the other hand, ROA is negatively correlated with CRR (-0.1908), indicating that an increase in ROA is associated with a decrease in CRR. The probability values indicate that the correlation between ROA and CRR is statistically significant at the 5% level (p-value =

0.0193). However, the correlations between ROA and DBR (p-value = 0.2564) and ROA and PCR (p-value = 0.1186) are not statistically significant. The correlations between the other variables are also worth noting. For example, DBR is negatively correlated with CRR (-0.2131) and PCR (-0.1270), indicating that an increase in

DBR is associated with a decrease in CRR and PCR. The correlation between DBR and CRR is statistically significant at the 1% level (p-value = 0.0089).

4.3 Multicollinearity Test (VIF)

The Variance Inflation Factor (VIF) test, or the Multicollinearity Test, is a statistical tool used to identify multicollinearity in regression analysis.

Multicollinearity Test (VIF) Result

Variance Inflation Factors

Date: 07/01/25 Time: 23:02

Sample: 2015 2024

Included observations: 150

Variable	Coefficient Variance	Uncentered VIF	Centered VIF
C	0.483041	4.035857	NA
DBR	0.182835	1.807037	1.071286
CRR	0.102743	1.519534	1.061492
PCR	1.005343	2.170754	1.029926

Source: E-View 10 Output (2025)

Decision rule: As shown in the table, the Variance Inflation Factor (VIF) scores for DBR, CRR, and PCR are all below 10, confirming that multicollinearity is not present among the independent variables. This indicates that the variables are not highly intercorrelated, ensuring the stability and reliability of the regression model. The VIF test is a crucial diagnostic tool in regression analysis, enabling researchers to build robust and accurate models that provide reliable predictions and insights, free from the distortions of multicollinearity. By employing the VIF test, researchers can have confidence in their model's results, knowing that the variables are independent and do not exhibit collinearity, leading to flawed analysis results. This ensures the integrity and trustworthiness of the model's findings, allowing researchers to draw accurate conclusions and make informed decisions.

4.4 Heteroskedasticity Test

In regression analysis, heteroskedasticity is a common issue that arises when the residuals.

(errors) exhibit non-constant variance across different levels of the independent variable(s).

Heteroskedasticity Test Result

Panel Period Heteroskedasticity LR Test

Null hypothesis: Residuals are homoskedastic

Equation: EQ01

Specification: ROA C DBR CRR PCR

	Value	df	Probability
Likelihood ratio	30.73080	15	0.1195

LR test summary:

	Value	df
Restricted LogL	-427.3958	146
Unrestricted LogL	-412.0304	146

Source: E-View 10 Output (2025)

The table above presents the outcomes of the panel period heteroskedasticity regression test. The decision rule for the panel cross-section heteroskedasticity test is as follows:

Decision Rule: At 5% level of Significance

H_0: No conditional Heteroskedasticity (Residuals are homoskedastic)

H_1: There is conditional Heteroskedasticity

If the p-value is less than 0.05, the null hypothesis of homoskedasticity is rejected, indicating heteroskedasticity. Conversely, a p-value above 0.05 leads to acceptance of the null hypothesis, suggesting homoskedasticity. This decision rule allows for evaluating constant variance in residuals across independent variable levels, ensuring reliable regression analysis results.

Based on the Table, the ratio value (30.73080) and corresponding p-value (0.1195) exceed the 5% significance level, leading to acceptance of the null hypothesis. Therefore, we conclude that there is no evidence of conditional heteroskedasticity, suggesting homoskedastic residuals. This indicates that the samples represent the population, and the regression analysis results are reliable, unbiased, and accurately reflect the population's behavior.

4.5 Hausman Test

The Hausman test is a statistical tool used to determine the appropriate model specification in panel data analysis, helping to decide between a fixed effects model and a random effects model.

H_0: Random effect is most appropriate for the Panel Regression analysis

H_1: Fixed effect is most appropriate for the Panel Regression analysis

In summary, the decision rule for the Hausman test is as follows: if the p-value is greater than 0.05, the null hypothesis is accepted, indicating that the random effects model is preferred for the panel regression analysis. Conversely, if the p-value is less than 0.05, the null hypothesis is rejected, indicating that the fixed effects model is preferred, and the random effects model is rejected.

Hausman Test Result

Test Summary		Chi-Square. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section	random	12.287463	3	0.0065

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: Untitled

Test cross-section random effects

Source: E-View 10 Output (2025)

The Hausman test results indicate a chi-square statistic value of 12.287463 and a probability value of 0.0065, providing sufficient evidence to reject the null hypothesis that the random effects model is most appropriate for the panel regression analysis. This suggests that the error component model (random effects) estimator is unsuitable, as the random effects are not well correlated with the regressors. Therefore, the fixed effect cross-sectional model is the study's most consistent and efficient estimation. The results confirm that the fixed effect regression model is the most appropriate for the sampled data, as the Hausman test statistic's corresponding probability value is less than 5%.

4.6 Fixed Effect Likelihood Ratio Test

The Fixed Effect Likelihood Ratio test is a statistical tool used to determine the appropriate model specification in panel data analysis, helping to decide between the pooled and fixed effects models. The decision rule is as follows: if the p-value is less than 0.05 at a 5% significance level, the fixed effects model is preferred, indicating that the error terms are correlated with the regressors; otherwise, the pooled effect model is chosen.

H_0: Pooled effect is most appropriate for the Panel Regression analysis

H_1: Fixed effect is not appropriate for the Panel Regression analysis

Fixed Effect Likelihood Ratio Result

Redundant Fixed Effects Tests

Equation: Untitled

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	3.917662	(14,132)	0.0000
Cross-section Chi-square	52.123436	14	0.0000

Test cross-section fixed effects

Source: E-View 10 Output (2025)

The Fixed Effect Likelihood Ratio test results indicate a chi-square statistic value of 52.123436 and a probability value of 0.0000, providing strong evidence to reject the null hypothesis that the pooled effect model is most appropriate for the panel regression analysis. This suggests that the error component model (pooled effect) estimator is unsuitable, as the pooled effects likely correlate with one or more regressors. Therefore, the fixed effect model is the most consistent and efficient estimation for the study, given the options of pooled effect and fixed effect analyses. The result confirms that the fixed effect regression model is the most appropriate for the sampled data, and it is logical to proceed to the Hausman test to determine whether the fixed effect model or the random effect model is more suitable.

4.7 Test of Research Hypothesis

Decision Rule: The decision rule for accepting or rejecting the null hypothesis for any of these tests will be based on the Probability Value (PV) and the Probability (F-statistic). If the PV is less than 5% or 0.05 (that is, if PV < 0.05), it implies that the regressor in question is statistically significant at 5% level; and if the PV is more than 5% or 0.05 (that is, if PV > 0.05), it is categorized as not significant at that level. This implies that the study's significance level is at 5% (for the two-tailed test). Thus, the decision rule for accepting or rejecting the null hypothesis is based on the Probability Value (PV) and the Probability (F-statistic). The research hypotheses are stated thus;

Ho_1: There is no significant effect of debtor's ratio on return on assets of deposit banks in Nigeria.

Ho_2: There is no significant effect of the creditor's ratio on return on assets of deposit banks in Nigeria.

Ho_3: There is no significant effect of provision coverage ratio on return on assets of deposit money banks in Nigeria.

Panel Regression Result (Fixed Effect)

Dependent Variable: ROA

Method: Panel Least Squares
Date: 07/01/25 Time: 23:14
Sample: 2015 2024
Periods included: 10
Cross-sections included: 15
Total panel (balanced) observations: 150

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	35.52266	0.654287	4.292140	0.0000
DBR	0.243910	0.425331	0.573459	0.5673
CRR	0.315280	0.341579	0.923009	0.3577
PCR	1.701247	1.040259	1.635407	0.0043

Effects Specification			
Cross-section fixed (dummy variables)			
R-squared	0.631781	Mean dependent var	36.54920
Adjusted R-squared	0.645722	S.D. dependent var	4.312577
S.E. of regression	3.745438	Akaike info criterion	5.591121
Sum squared resid	1851.736	Schwarz criterion	5.952397
Log likelihood	401.3341	Hannan-Quinn criterion.	5.737896
F-statistic	3.855288	Durbin-Watson stat	1.609197
Prob(F-statistic)	0.000005		

Source: E-View 10 Output (2025)

Table 4.7 presents the results of a panel least squares regression analysis with Return on Assets (ROA) as the dependent variable. The analysis is based on a balanced panel of 150 observations comprising 15 cross-sections (companies) and 10 periods (years). The regression results show that the coefficient of DBR (Debtors Ratio) is 0.2439, indicating a positive relationship between DBR and ROA. However, the coefficient is not statistically significant (p-value = 0.5673), suggesting that the relationship between DBR and ROA is insignificant. The coefficient of CRR (Creditor Ratio) is 0.3153, indicating a positive relationship between CRR and ROA. However, the coefficient is not statistically significant (p-value =

0.3577), suggesting that the relationship between CRR and ROA is insignificant. On the other hand, the coefficient of PCR (Provision Coverage Ratio) is 1.7012, indicating a positive relationship between PCR and ROA. The coefficient is statistically significant (p-value = 0.0043), suggesting that an increase in PCR is associated with an increase in ROA. The R-squared value is 0.6318, indicating that the independent variables explain about 63% of the variation in ROA. The F-statistic is 3.8553, which is statistically significant (p-value = 0.000005), indicating that the model is a good fit.

5. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

This study has provided valuable insights into the effect of strategic management tools on the performance of deposit money banks in Nigeria. Overall, this study concludes that strategic management tools, particularly the provision coverage ratio, play a significant role in determining the performance of deposit money banks in Nigeria.

Based on the study's findings, the following recommendations are proposed:

i. The study's findings suggest that the provision coverage ratio is a crucial determinant of bank performance. Banks should prioritize maintaining a high provision coverage ratio to improve their performance and reduce the risk of loan defaults. The study's findings highlight the importance of effective risk management and asset quality control in determining bank performance. Bank managers should therefore focus on implementing effective risk management strategies and maintaining high-quality assets to improve their bank's performance.

ii. The study suggests that effective credit risk management is critical to bank performance. Banks should regularly review and update their credit policies

to align with changing market conditions and regulatory requirements. The study's findings suggest that the provision coverage ratio is a critical determinant of bank performance. Regulatory bodies should monitor banks' provision coverage ratios to maintain adequate provisions to cover potential loan losses.

iii. The study's findings highlight the importance of effective risk management and asset quality control in determining bank performance. Bank managers should therefore provide training and capacity-building programs for staff to enhance their skills and knowledge in these areas.

REFERENCES

Ademokoya, J. B. (2022). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management, 17*(1), 99–120.

Alade, M. E. (2024). The impact of strategic management on banks' performance using five selected deposit money banks in Nigeria. *Harvard Business Review, 57*(2), 137–145.

Ashiru, S.I., Yusuf, H.O., & Hassan, M.A. (2023). Financial technology and banking performance in Nigeria. Background of the study. *Journal of Finance and Technology, 15*(2), 45–60.

Asikhai, O. A. (2020). Impact of strategic management on corporate performance in selected Nigerian banks. Background of the study. *European journal of Business and Management,3*(4), 102-110.

David, F. R. (2017). Strategic management: A stakeholder approach. Cambridge University Press.

Gambo, A.A. (2020). Technological innovations and performance of Nigerian banks: Evidence from fintech adoption. *African Journal of Business Research, 6*(1), 58–70.

Gibson, C. H. (2013). Financial reporting and analysis. Cengage Learning.

Hill, T., & Westbrook, R. (1997). SWOT analysis: It is time for a product recall. *Long Range Planning, 30*(1), 46–52.

IMF (2019). Strategic Management Journal, 18(7), 537-556.

Monday, J.U., Okon, A. E., & Edet, G. S (2024). Effect of financial innovation on the profitability of deposit money banks in Nigeria. *Journal of Banking and Financial Studies, 18*(1), 22–35.

Omowumi, D. P. (2025). Strategic management as a tool for the attainment of organizational performance in selected Nigerian deposit money banks in Enugu Metropolis. *Harvard Business Review, 70*(1), 71-79.

Schnellier, H. (1995). Strategic thinking for modern organizations. *Management Decisions, 33*(5), 3-10.

Sharabati, A. A., & Fuqaha, S. J. (2014). The impact of strategic management on the performance of public manufacturing companies in Jordan. *International Journal of Business and Social Science, 5*(7), 147–160.

Yusuf, B. (2024). The impact of strategic management controls on SMEs' operational performance in the region. *Strategic Management Journal*, *5*(2), 171-180.

Resilience by design: Building psychological safety and Burnout Prevention for Justice Staff — Evidence from Ukraine

Iuliia PASKEVSKA
PhD in Psychology & Assoc. Prof. Dr. Expert Council of Europe, Kyiv, Ukraine
E-mail: yulia.gov.ua@gmail.com ORCID: 0000-0002-9944-8555

Abstract

Justice systems operate in environments characterized by chronic stressors that accelerate occupational burnout and erode work quality. In Ukraine, these challenges are further exacerbated by the full-scale war, which places additional pressure on the mental health of staff, particularly those working in institutions located in high-risk regions. The accumulation of emotional exhaustion and resource depletion affects not only the psychosocial well-being of personnel but also the quality of their professional performance. In response, a comprehensive program for managing and preventing occupational burnout among penitentiary staff has been developed, aligned with the Penitentiary Reform Strategy until 2026 (Goal 7 — creating conditions for the prevention of professional deformation and burnout). We present an evidence-informed resilience model that integrates psychological safety, team-based practices, and organizational routines for justice staff.

A multi-level approach was employed, including theoretical and practical modules, psychodiagnostic tools for measuring burnout, emotional exhaustion, and psychological well-being, as well as structured reporting formats, coaching sessions, and supervision. In 2025–2026, training of trainers among justice staff and the launch of program piloting across penitentiary institutions will be conducted, with a specific focus on high-risk regions where staff experience increased psychological pressure due to ongoing military actions.

The program combines micro-level skills (breathing and grounding techniques, cognitive reframing, mindfulness, peer-support protocols), meso-level routines (briefings/debriefings, workload triage, reflective practice groups), and macro-level mechanisms (policies for psychological safety, supervision standards, monitoring tools, and online coaching). The concept builds upon international practices (CBT, Employee Assistance Programs, Resilience Training, Peer Support) while being adapted to the realities of the Ukrainian penitentiary system.

The piloting of the program is expected to strengthen resilience, reduce emotional exhaustion, enhance psycho-emotional resources, and improve psychological well-being. Additionally, it is anticipated to reinforce team cohesion, enable effective conflict de-escalation, increase motivation, foster a culture of psychological safety, and lower the risk of professional burnout among justice staff working under high-stress conditions.

Recognizing resilience as a priority in both public health and organizational management provides a scalable pathway for preventing burnout and safeguarding staff mental health. In the context of war, the preservation of psychological well-being and the management of occupational burnout become critical for institutional resilience. The implementation of the program not only reduces risks of emotional exhaustion but also fosters psycho-emotional growth, strengthens peer support culture, and improves the effectiveness of justice staff. The systemic design of the program makes it scalable for adoption in other public-sector institutions operating under high-stress conditions.

Keywords: Resilience, Occupational burnout management, Psychological safety, Justice staff, Mental health, Psychosocial well-being, Culture of psychological safety.

Introduction

Justice systems operate in environments characterized by chronic stressors that accelerate occupational burnout and erode work quality. In Ukraine, these challenges are further exacerbated by the full-scale war, which places additional pressure on the mental health of staff, particularly those working in institutions located in high-risk regions. The accumulation of emotional exhaustion and resource depletion affects not only the psychosocial well-being of personnel but also the quality of their professional performance.

The issue of maintaining the mental health of **justice staff**, particularly those directly exposed to traumatic and high-stress situations, remains one of the most pressing challenges today. Addressing the question of how and why some individuals can endure, recover, and even experience psychological growth and strengthening

following severe life adversities presents an ongoing challenge for researchers and practitioners in psychology. Currently, there is an increasing demand among scholars in the psychological sciences for an in-depth and targeted exploration of the conditions that sustain psychological stability and human resilience. Therefore, **resilience as a distinct characteristic of the human psyche** holds significant importance for justice staff, as it underlies their ability to resist stressors and demonstrate psychological robustness, which is manifested in their professional functioning.

In response, a comprehensive program for managing and preventing occupational burnout among penitentiary staff has been developed, aligned with the Penitentiary Reform Strategy until 2026: Goal 7 — creating conditions for the prevention of professional deformation and burnout (Cabinet of Ministers of Ukraine, 16 December 2022). We present an evidence-informed resilience model that integrates psychological safety, team-based practices, and organizational routines for justice staff.

Findings and Discussion

The concept of **resilience** has been extensively explored within international psychology, particularly in the works of **C. Luthar, A. Masten, J. Richardson, and O. Friborg**, among others. The introduction of the term *resilience* into psychological terminology is attributed to the early studies of **E. Werner** and **R. Smith** (Werner & Smith, 1992). In general, the concept of resilience refers to the human psyche's capacity to recover after exposure to adverse conditions. According to **Lazos**, in its broadest sense, resilience is defined as the ability of an individual or a social system to sustain an everyday and meaningful life under challenging circumstances (**Lazos**, 2018). Overall, the phenomenon of resilience in psychology is conceptualized across three dimensions: as a **personal trait or ability**, as a **dynamic process**, and as an **adaptive-protective mechanism** of the individual. These three perspectives allow for a multidimensional understanding of the construct.

From the first perspective — **resilience as a personal trait or skill** - it is understood as a complex, multidimensional, and dynamic constellation of human characteristics that enable an individual to maintain relatively stable and healthy levels of psychological and physical functioning when exposed to potentially disruptive or traumatic events, as well as the ability to experience positive emotions and learn from life experiences (Bonanno, 2004).

The psychological meaning of resilience can be defined as an individual's capacity to withstand and adapt to adverse or traumatic events (Neenan, 2017). It is emphasized that resilience represents a **personal characteristic** that moderates or mitigates the adverse effects of stress and facilitates adaptation (Wagnild & Young, 1993)

D. Hellerstein distinguishes two significant components of resilience: **physical resilience**, which reflects an individual's stress resistance and tolerance, and **psychological resilience**, which encompasses the development and maintenance of social relationships, the use of social support, the search for meaning in difficult situations, the enhancement of educational level, and the application of psychological techniques that promote growth and recovery from the adverse consequences of stress (**Hellerstein,** 2011).

Resilient individuals, as noted in the literature, tend to share three key attributes: a **realistic acceptance of reality**, a **deep belief—rooted in strong personal values—that life holds meaning**, and an **extraordinary capacity for improvisation (**Coutu, **2002)**.

At the same time, resilience also encompasses the **ability of individuals to access life-sustaining resources**, including the capacity to experience well-being, as well as the **state of the family, community, or cultural environment** that provides access to these resources and experiences in a culturally appropriate manner (Ungar, 2008).

The **second conceptualization of resilience** regards it as a **process**—a set of flexible cognitive, behavioral, and emotional responses to acute or chronic adversities, which may be either exceptional or routine for the individual (Neenan, 2017). Overall, this understanding emphasizes a **dynamic process of adaptive coping** with stress and hardship while maintaining normal psychological and physiological functioning.

Resilience is thus viewed as a **dynamic process that encompasses positive adaptation** within the context of significant life challenges (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000). According to **H. Lazos (Lazos, 2018),** this process includes: 1) exposure to adverse events or risk factors; 2) activation of protective factors and their interaction with vulnerability factors; and 3) as a result, the formation of resilience or, conversely, the emergence of maladaptive psychological responses.

An important complementary perspective considers resilience as a **form of positive adaptation or a protective mechanism** - that is, a favorable adjustment in the face of substantial challenges that engage human capacities in diverse ways, or as the successful developmental outcomes achieved during or following potentially life-altering events (Cutuli, Herbers, Masten, Reed 2012) The advantages of resilience include high adaptability, psychological well-being, and professional effectiveness.

In the context of **justice staff's mental health**, we adhere to the view that resilience constitutes a **psychological resource** that enables individuals to cope with stress and adapt to life circumstances, ensuring optimal functioning through the interplay of regulatory, emotional, and socio-behavioral patterns.

Therefore, we consider it critically important to strengthen **psychological safety** and prevent **occupational burnout** among **penitentiary staff**. The **development and practical implementation of specialized psychotechnologies** for psychological prevention and the enhancement of resilience, hardiness, and stress resistance—as well as the cultivation of self-regulation skills for coping with stressful situations—represent key priorities for current practice.

The foundation of this process rests on our conviction that the **model of resilience** must be grounded in the principle that **the personal resilience of penitentiary staff serves as the primary determinant of institutional resilience** and effective **organizational management** within the justice system.

We have developed a program for managing professional burnout among penitentiary staff in Ukraine, in close collaboration with the Ministry of Justice of Ukraine, within the framework of the joint European Union and Council of Europe initiative *"EU and Council of Europe Working Together to Support Prison Reform in Ukraine", "Towards More Humane Detention Conditions and Reduced Reoffending in Ukraine" (DECOPRIS, 2023).*

The program is designed to respond to the multifaceted challenges associated with burnout management among the staff of Ukraine's penitentiary system, including:

- There is a lack of a comprehensive and systematic approach to preventing professional burnout.
- insufficient methodological and resource support;
- frequent exposure to situations characterized by high emotional intensity and cognitive complexity in interpersonal interactions;
- psychophysiological exhaustion compounded by the absence of compensatory mechanisms;
- diminished motivation under conditions that restrict personal and professional fulfillment;
- limited knowledge of psychological self-regulation and stress management methods;
- understaffing and the resulting need for employees to perform multiple functional roles, which leads to blurred boundaries of responsibility and increased stress levels;
- the inherently isolated working environment of penitentiary institutions, where staff spend extended periods in confined conditions, contributing to the onset of burnout symptoms through isolation and lack of self-awareness;
- insufficient rest and recovery spaces within penitentiary facilities;
- limited or nonexistent access to psychological specialists;
- inadequate or absent peer and organizational support systems.

This program aims to establish an evidence-based, systemic framework for addressing the professional and psychological challenges faced by penitentiary staff, thereby ensuring sustainable mechanisms for emotional resilience, organizational well-being, and the prevention of professional burnout within the justice system.

A multi-level approach was implemented in the program, encompassing theoretical and practical modules, as well as psychodiagnostic tools for assessing professional burnout, emotional exhaustion, and psychological well-being among penitentiary staff. The program also included structured reporting formats, coaching sessions, and supervision.

The objective of the program is to prevent professional burnout among personnel of the penitentiary system by developing skills in stress management, emotional self-regulation, psycho-emotional resource enhancement, maintaining psychological well-being, and fostering a culture of psychological safety within Ukraine's penitentiary institutions.

The program combines micro-level skills (breathing and grounding techniques, cognitive reframing, mindfulness, peer-support protocols), meso-level routines (briefings/debriefings, workload triage, reflective practice groups),

and macro-level mechanisms (policies for psychological safety, supervision standards, monitoring tools, and online coaching). The concept builds upon international practices (CBT, Employee Assistance Programs, Resilience Training, Peer Support) while being adapted to the realities of the Ukrainian penitentiary system.

The methodological foundations of the professional burnout management program for penitentiary staff include the following:

1. *The Maslach Burnout Inventory* (MBI) model, Employee Assistance Programs (EAP), Resilience Training approaches (USA) for developing employee stress resistance in critical sectors, and Peer Support Programs (Canada, UK). The Maslach Burnout Inventory, developed by Christina Maslach and Susan Jackson in 1981, is a scientifically validated tool for assessing professional burnout across different occupational groups. Maslach's burnout model comprises three key components:

- Emotional exhaustion – a state of energy depletion, feelings of excessive stress, fatigue, and apathy. This is the primary indicator of burnout, emerging from prolonged emotional demands.
- Depersonalization – a hostile, indifferent, or harsh attitude toward work, colleagues, or clients, whereby individuals begin to perceive others not as persons but as objects (for example, prison officers may treat inmates impersonally, as "numbers on a list").
- Reduced professional efficacy – feelings of declining competence, self-doubt, and decreased motivation.

Practical applications of the MBI include:

- Assessing the level of burnout among employees using the MBI questionnaire.
- Individual interventions targeting burnout symptoms through the development of coping strategies.
- Organizational climate interventions to eliminate factors contributing to chronic stress.

Application areas:

- Healthcare, law enforcement, and penitentiary systems.
- HR research for evaluating the work environment.
- Foundational framework for professional burnout prevention programs.

2. *Employee Assistance Programs* (EAP) – Employee support programs are systems of psychological and social assistance that help staff address professional and personal challenges potentially affecting their work. EAP provides confidential support in areas such as:

- Stress and professional burnout management.
- Workplace conflict resolution.
- Coping with personal crises (family issues, financial instability, addictions).
- Psychological counseling (individual and group).
- Implementation opportunities for EAP include:
- Hotline services enable employees to consult anonymously with a psychologist or legal advisor.
- Individual consultations with mental health specialists.
- Training sessions and webinars focused on stress management and conflict resolution.
- Referral services connecting employees to specialized support centers.

Application areas:

- Widely implemented in the USA, Canada, and the UK across public and corporate sectors.
- Coverage includes law enforcement, correctional facilities, and healthcare.
- Proven to reduce stress levels and enhance employee productivity.

3. *Resilience Training* (USA, stress-resilience training) is a training system designed for individuals working in high-stress environments. The program is developed for police, military personnel, healthcare workers, and penitentiary staff.

The primary goal is to teach individuals how to cope effectively with stress, recover quickly from critical situations, and prevent professional burnout.

Key components of the training:

- Development of psychological resilience – teaching stress-coping skills.
- Emotional self-regulation – techniques for managing emotions in challenging situations.
- Mental mindset – changing negative thinking patterns.

- Physical recovery practices – relaxation, proper breathing, and rest routines.

Application areas:

- U.S. Army (MRT – Master Resilience Training program).
- Law enforcement (training for police and correctional facilities).
- Healthcare institutions (reducing burnout among medical staff).

Research shows that these trainings reduce PTSD (post-traumatic stress disorder) and enhance the overall emotional resilience of personnel.

4. *Peer Support Programs* (Canada, UK, PSP – Peer Support Programs) are systems in which employees support one another. The approach is based on the principle: "No one understands you better than someone working under the same conditions."

These programs operate in penitentiary institutions, police forces, military, and healthcare settings. They help to:

- Reduce isolation and loneliness among employees.
- Increase trust within the team.
- Offer emotional support to colleagues in times of crisis.

How Peer Support works:

- Specially trained employee-mentors assist colleagues experiencing stress or burnout.
- Peer support groups where individuals can share problems without judgment.
- Early intervention programs should be implemented to identify signs of burnout among staff promptly.

Application areas:

- Police in Canada (RCMP Peer Support).
- Prisons in the UK (Prison Service Peer Support Program).
- Military in the USA and UK.
- Hospitals and emergency services.

Scientific research shows that peer support programs reduce depression and suicidal thoughts and improve overall morale within teams.

5. *Human Resources Management Standards in Prison and Probation Services.* European standards for staff management in penitentiary and probation services aim to ensure efficiency, professionalism, and humanity in working with offenders. They include:

- Professional training and development: Staff should undergo regular training covering human rights, ethical standards, rehabilitation methods, and modern approaches to working with prisoners and individuals on probation.
- Ethical principles and human rights: Staff activities should be based on respect for the dignity of every individual, observance of human rights, and prevention of cruel or degrading treatment.
- Performance evaluation and accountability: Implementation of personnel performance assessment systems that enhance service quality and ensure accountability to society.
- Ensuring staff safety and health: Creating safe working conditions, providing psychological support, and implementing measures to prevent professional burnout.

6. *WHO Resolution "Mental Health at Work"* (2022). In 2022, the World Health Organization (WHO) adopted a resolution focused on promoting mental health in the workplace. Key points of this resolution include:

- Recognition of the importance of mental health emphasizes that mental health is an integral part of overall employee health, affecting their productivity and well-being.
- Employer obligations: Employers should create conditions that promote mental well-being, including stress prevention, providing support, and ensuring access to mental health services.
- Recommendations for policies and practices: WHO recommends implementing national and organizational policies aimed at improving employees' mental health, including training, raising awareness, and creating a supportive work environment.

The implementation of these standards and recommendations contributes to increased staff efficiency, an improved work climate, and the overall well-being of employees in penitentiary and probation services.

In the program, we also took into account gender-specific aspects (Balatska, 2021; Zhuravlyova, 2018; Savicki, 2002). In particular, during the implementation of the program and the provision of psychological support for men, the following tendencies were observed:

- They more often exhibit depersonalization (indifference toward work, harshness in communication).
- They more frequently use destructive coping strategies (alcohol, smoking, ignoring the problem).
- Burnout manifests through aggression or withdrawal.
- They are less likely to seek psychological help due to stigma.
- They often struggle to balance their work and personal life.

In implementing the program with men, attention should be paid to: teaching constructive stress-coping methods (sports, breathing exercises, cognitive-behavioral techniques); developing emotional regulation skills without avoiding problems; providing support in family relationship matters, as family conflicts exacerbate professional stress.

The program also takes into account manifestations of professional burnout in women, which are characterized by:

- More frequent emotional exhaustion (loss of energy, apathy, emotional instability).
- Greater susceptibility to anxiety and feelings of guilt for the emotional state of others.
- Frequent experiences of "emotional contagion," especially among psychologists and social workers.
- High risk of professional burnout due to dual responsibilities (work + family duties).

When implementing the program with women, attention should be given to: psychological unloading techniques and the prevention of "emotional contagion"; time-management strategies to balance professional and personal life; and training in asserting personal boundaries to avoid emotional exhaustion.

The structure of the professional burnout management program for penitentiary staff in Ukraine consists of five sequential modules:

Module 1. UNDERSTANDING PROFESSIONAL BURNOUT

Module 2. RESILIENCE AND PSYCHOLOGICAL RECOVERY

Module 3. PSYCHO-EMOTIONAL REGULATION AND EMOTIONAL INTELLIGENCE

Module 4. WORK-LIFE BALANCE – SELF-PRESERVATION STRATEGIES

Module 5. ORGANIZATIONAL BURNOUT PREVENTION AND PSYCHOLOGICAL SAFETY OF STAFF

Expected Results

Currently, the professional burnout management program for penitentiary staff in Ukraine is being piloted in seven institutions designated by the Department of Penitentiary Execution of the Ministry of Justice of Ukraine. The piloting of the program is expected to strengthen resilience, reduce emotional exhaustion, enhance psycho-emotional resources, and improve psychological well-being. Implementing a professional burnout management program among penitentiary staff will enable comprehensive changes in the knowledge, skills, and personal attitudes of participants (Table 1).

Table 1.

1. Expected Knowledge and Understanding	Participants will gain a comprehensive understanding of: **The nature and mechanisms of professional burnout:** Burnout is defined as a syndrome characterized by emotional exhaustion, depersonalization, and reduced professional efficacy (Maslach, 1982). The main stages of burnout, along with their respective indicators. Specific burnout risks within the penitentiary system (high stress levels, exposure to aggression, emotional tension, and strict administrative demands). **Factors contributing to burnout:** *Organizational*: overload, lack of support, bureaucratic constraints. *Personal*: perfectionism, low emotional flexibility. *Social*: workplace conflicts, societal stereotypes about the penitentiary system. **Consequences of professional burnout:** Impact on mental and physical health.

	Decreased quality of job performance. Increased conflict and reduced team effectiveness. High staff turnover in the penitentiary system. **Methods for prevention and management of burnout:** Cognitive-behavioral techniques for modifying maladaptive beliefs. Stress management and emotional self-regulation strategies. Tools for maintaining work-life boundaries. Organizational practices supporting staff well-being.
2. Developed Skills and Competencies	Upon completing the program, participants will be able to: **Identify early signs of professional burnout in themselves and colleagues.** **Apply stress management techniques:** Breathing exercises to reduce tension. Progressive muscle relaxation (Jacobson method). Mindfulness practices for emotional regulation. **Develop emotional resilience and self-regulation:** Recognize personal emotional triggers. Apply "emotional pause" techniques to reduce aggression and irritability. Cultivate adaptive thinking to mitigate stress responses. **Effectively balance work and personal life:** Utilize time-management techniques to reduce overload. Establish healthy boundaries between work and personal time. Engage in restorative practices during leisure periods. **Foster a supportive professional environment:** Promote a culture of mutual support and psychological safety. Use constructive conflict resolution techniques. Support colleagues in coping with burnout.
3. Dispositions (Values, Attitudes, Beliefs)	The program aims to foster positive changes in participants' attitudes toward work, mental health, and collegial interaction. **Changing attitudes toward professional burnout:** Recognize burnout as a natural response to overload rather than personal weakness. Be willing to seek help and support. Adopt a positive approach to preventive measures. **Developing a culture of self-care and personal well-being:** Appreciate the importance of self-reflection and emotional recovery. Acknowledge the need for rest and respect for personal resources. Establish sustainable habits of psychological hygiene. **Enhancing empathy and collective support:** Identify signs of burnout in colleagues and assist. Recognize the role of teamwork in emotional well-being. Participate in organizational initiatives aimed at preventing burnout. **Alignment with best practices:** These elements correspond to Peer Support Programs (Canada, UK), which are used to cultivate a culture of mutual support in high-stress professions. **Organizational Changes Resulting from Program Implementation** **Reduction of staff turnover within the penitentiary system.** **Increased employee productivity and effectiveness.** **Decreased workplace conflicts.** **Enhanced institutional reputation as an organization caring for employees' mental health.** **Development of a sustainable corporate culture of psychological safety.**

Additionally, it is anticipated to reinforce team cohesion, enable effective conflict de-escalation, increase motivation, foster a culture of psychological safety, and lower the risk of professional burnout among justice staff working under high-stress conditions.

Conclusions

Instead of a conclusion, some future research avenues are provided.

Recognizing resilience as a priority in both public health and organizational management provides a scalable pathway for preventing burnout and safeguarding staff mental health. In the context of war, the preservation of psychological well-being and the management of professional burnout become critical for institutional resilience. The implementation of the program not only reduces risks of emotional exhaustion but also fosters psycho-emotional growth, strengthens peer support culture, and improves the effectiveness of justice staff. The systemic design of the program makes it scalable for adoption in other public-sector institutions operating under high-stress conditions. In 2025–2026, training of trainers among justice staff and the launch of program piloting across penitentiary institutions will be conducted, with a specific focus on high-risk regions where staff experience increased psychological pressure due to ongoing military actions.

The prospect involves conducting, following the completion of the pilot phase, a **strategic session** at the institutional level of the Ministry of Justice of Ukraine, which will serve as a pivotal stage in designing the next steps for developing and institutionalizing burnout management among penitentiary staff.

From the **professional management perspective**, the strategic session will function as an evidence-based platform for integrating empirical findings from the pilot phase into decision-making processes, enabling adaptive management and long-term policy planning. It will facilitate cross-departmental coordination, resource allocation, and the institutionalization of best practices for the well-being and resilience of justice staff. This managerial function ensures that psychological safety and burnout prevention are embedded within the governance structure rather than implemented as isolated interventions.

From the **psychological perspective**, the session will serve as a structured reflective space that enables dialogue, collective meaning-making, and organizational learning. It will provide an opportunity for leaders and practitioners to process shared experiences of stress, enhance emotional intelligence at the institutional level, and co-create strategies that strengthen psychological safety and trust. This reflective approach aligns with trauma-informed organizational development principles and supports the emergence of a sustainable resilience culture within the penitentiary system.

Thus, the strategic session represents not only an administrative milestone but also a **transformative psychosocial intervention**, bridging managerial efficiency with psychological sustainability. It operationalizes resilience at both systemic and individual levels—turning evidence from pilot initiatives into a coherent, scalable model of staff well-being management within the Ukrainian justice system.

REFERENCES

Balatska, L. V. (2021). Gender-specific features of professional burnout. *Habitus, 25*, 23–27. https://habitus.od.ua/journals/2021/25-2021/6.pdf

Bacharach, S. B., Bamberger, P., & Conley, S. (1991). Work-home conflict among nurses and engineers: Mediating the impact of role stress on burnout and satisfaction at work. *Journal of Organizational Behavior, 12*(1), 39–53.

Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist, 59*(1), 20–28. https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, December 16). *On the approval of the strategy for the reform of the penitentiary system for the period up to 2026* (Resolution No. 1153-r). https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennia-strategii-reformuvannia-penitentsiarnoi-systemy-na-period-do-2026-roku-1153-161222

Coutu, D. L. (2002). How resilience works. *Harvard Business Review, 80*(5), 46–55.

Cutuli, J. J., Herbers, J. E., Masten, A. S., & Reed, M. G. J. (2017). Resilience in development. In C. R. Snyder, S. J. Lopez, L. M. Edwards, & S. C. Marques (Eds.), *The Oxford handbook of positive psychology* (3rd ed., pp. 123–138). Oxford University Press.

European Union & Council of Europe. (n.d.). *EU and Council of Europe working together to support prison reform in Ukraine: Towards more humane detention conditions and reduced reoffending in Ukraine*

(DECOPRIS). Retrieved October 26, 2023, from https://www.coe.int/en/web/kyiv/decopris-towards-more-humane-detention-conditions-and-reduced-reoffending-in-ukraine

Hellerstein, D. (2011, April 9). How I can become resilient. *Psychology Today*. https://www.psychologytoday.com/intl/blog/heal-your-brain/201104/how-i-can-become-resilient

Lambert, E. G., Hogan, N. L., Altheimer, I., & Stevenson, M. T. (2010). The relationship between work-family conflict and job burnout among correctional staff: A gendered perspective. *The Prison Journal, 90*(1), 94–114. https://doi.org/10.1177/0032885509357586

Lazos, H. P. (2018). Resilience: Conceptualization of terms, review of contemporary research. *Aktualni Problemy Psikhologii: Konsultatyvna Psykholohiya i Psykhoterapiya, 14*, 26–64.

Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development, 71*(3), 543–562. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164

Morgan, R. D., Van Haveren, R. A., & Pearson, C. A. (2002). Correctional officer burnout: Further analyses. *Criminal Justice and Behavior, 29*(2), 144–160. https://doi.org/10.1177/0093854802029002002

Neenan, M. (2017). *Developing resilience: A cognitive-behavioural approach* (2nd ed.). Routledge.

Savicki, V. (2002). Gender, burnout, and coping in correctional officers. *International Journal of Stress Management, 9*(4), 259–275. https://doi.org/10.1023/A:1020171210383

Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *The British Journal of Social Work, 38*(2), 218–235. https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl343

Wagnild, G. M., & Young, H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. *Journal of Nursing Measurement, 1*(2), 165–178.

Walker, F., Pfingst, K., Carnevali, L., Sgoifo, A., & Nalivaiko, E. (2017). In the search for integrative biomarker of resilience to psychological stress. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 74*(Pt B), 310–320. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.05.003

Werner, E. E., & Smith, R. S. (1992). *Overcoming the odds: High risk children from birth to adulthood*. Cornell University Press.

Tourism as a meeting of worlds: Gaucha Dance in Southern Brazil

Jóice BERNARDO
PhD Student; University of Caxias do Sul, Postgraduate Program in Tourism and Hospitality, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: jsbernardo@ucs.br *ORCID: 0000-0001-8220-9382*

Maria Luiza Cardinale BAPTISTA
PhD; Coordinator of the Graduate Program in Tourism and Hospitality, University of Caxias do Sul, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: mlcbaptista@ucs.br *ORCID: 0000-0002-7096-1160*

Abstract

This text presents ongoing research that focuses on tourism as a "meeting of worlds," analyzing Gaucha dances in southern Brazil. The investigation aims to portray experiences in Gaucho Tradition Centers (CTGs), highlighting their connection to cultural tourism and the hospitality industry. The analysis includes the cartography of traditional dances and regional musicality, interpreting dance as a language that connects visitors and local communities. The objective is to recognize dance as a signifier for the other side of tourism. Thus, the theoretical framework addresses studies of Traditional Gaucha Dance (Côrtes; Lessa, 1975), among others, as well as Tourism and Culture (Beni, 2008, 2017), and proposals on the Other Side of Tourism and Ecosystem Responsibility (Baptista, 2021; Moesch, 2004). Methodologically, we adopt the Cartography of Knowledge (Baptista & Eme, 2023), structured into five tracks: the Weave of 'Research Intertwining', Personal Knowledge or Subjective Dimension, Theoretical-Conceptual-Bibliographic Weave, Production Plant or Weave of Doings, and the Intuitive Dimension of Research. Preliminary results suggest that regional dances are appreciated as an experience of belonging and affection, fostering tourist encounters that reinforce community ties and expand the possibilities for intercultural dialogue in southern Brazil.

Translated with DeepL.com (free version)

Keywords: Turismo Cultural; Dança Tradicional Gaúcha; Folclore; Rio Grande do Sul; Brasil.

INTRODUCTION

Southern Brazil has a rich cultural tradition, marked by dance practices that remain alive in the Centros de Tradições Gaúchas (CTGs) and are important elements for tourism, especially in the cultural sphere. These manifestations not only preserve collective memory but also serve as vehicles for intercultural communication, facilitating the exchange of experiences between visitors and local communities. This proposal is closely connected to the doctoral candidate's knowledge, who has personal experience as a dancer at a Gaucho Tradition Center for over twenty-two years.

Figure 1 - Connections with Traditional Gaucha Dance

Source: author's personal archive

Enrolling in the doctoral program strengthens my interest in furthering my studies on gaucho dance, not only as a cultural expression, but also as a practice that transcends identities, affections, and existential universes. The relationship with tourism stems from the understanding that dance can highlight forms of intercultural encounter, appreciation of local culture, and modes of hospitality that go beyond consumption, allowing us to reflect on the

bonds established between visitors and the community. In stating, therefore, that this study goes beyond the consumerist view of tourism, it is essential to answer the question: what kind of tourism are we referring to here?

It is clear, therefore, that the epistemic orientation established in this text is Complex Science. Thus, there is a recognition of the need to understand tourism phenomena in their multidimensional complexity, articulating cultural, historical, affective, and social elements within an interdependent network of meanings. This perspective dialogues with Holism, suggesting that the whole cannot be reduced to the sum of its parts, but must be interpreted in its dynamic totality. At the same time, it refers to a worldview that breaks with fragmented and linear paradigms, opening space to think about tourism and gaucho dance as dimensions intertwined in a living network of meanings, which can only be understood in the complexity of the cultural, social, and symbolic relationships that sustain them.

This network of interconnections is linked to the transdisciplinary approach, like a 'web-weave' of Tourism, where the concept of Weave relates to the perspective that everything is connected. Thus, it is directly linked to the contemporary view, in the complex ecosystemic perspective, as emphasized, evolving from a mechanical-reductionist-Cartesian science to a science with chaotic theoretical assumptions of chaos, osmosis in the cosmos of reality (Baptista, 1999).

Thus, it also corroborates Capra (2007), in his studies of systems and deep ecology, realizing that the world cannot be compared to a collection of isolated objects, but needs to be understood as a network of phenomena that are fundamentally interconnected. From this perspective, all beings are part of a vast ecosystem that continually evolves to maintain its existence. Saying this leads us to understand that everything around us is alive. Baptista (2016) talks about his concept of ‘Ecosystem’:

> It is a system of life, in a complex sense, comprising intertwined existences and bundles of interconnections, encompassing both concrete and abstract dimensions, always in process and constantly changing. For me, it is the system in which life 'flourishes, sprouts', in multiple processes resulting from interactions, connections, and ruptures. (Baptista, 2016: 4)

In this study, the ecosystem is treated as the home of all events. Dance, tourism, subjectivity, and any displacement of the subject involve processes that occur in the larger ecosystem, which continually recreates itself according to movement. It is understood that we are part of a much larger system and that we are all interconnected in some way. These connections transform us in such a way that everything alive is intertwined, and this goes far beyond human relationships: we are connected to animals, plants, the climate, and even particles in the atmosphere.

It is in this context that dance presents itself as a practice of integration, as it expresses the interconnection between human beings and their environment by moving the body in tune with rhythms and traditions. Gaucho dance, in particular, emerges as a symbolic expression of belonging and relationship with the territory, while revealing the intertwining of culture, generations, nature, and subjectivity.

Method: The Cartography of Sabers

The approach of this study is qualitative and will be carried out using the Cartography of Knowledge methodological strategy, proposed by Baptista in 2014 and updated in 2023 (Baptista & Eme), based on assumptions of Contemporary Science and the schizoanalytic theoretical framework. The epistemological, theoretical, and methodological orientation of Amorcomtur guides this research path, specifically the Study Group on Communication, Tourism, Love, and Autopoiesis in southern Brazil. I have been a member of the Group for approximately 10 years, and the research guidelines have a holistic, ecosystemic, and complex orientation.

Therefore, many of the concepts discussed in this text are the result of conversation circles and bibliographies studied together by the study group. This research is therefore reported as an 'investigative journey' because the metaphor allows for the association of the meaning of travel with the process inherent in the act of researching, characterized by its deterritorializing, rhizomatic, and complex logic. It refers to the fact that we, as a group, understand the research process as similar to the process of traveling. In addition to traveling, research can also be compared to the movement of dancing because, like the dancing body, the researcher's body travels multiple trajectories, creates paths, and reinvents itself in space, producing meanings from rhythms, gestures, and interactions.

Therefore, the choice of Knowledge Cartography is justified by its pluralistic nature and its emphasis on respect and ethics in relationships, as well as its heightened sensitivity and appreciation of subjective aspects of research.

As explained by Baptista and Eme (2023), it is a strategy with a multi-methodological, procedural, and holistic approach. Thus, five research tracks are presented: Intertwining Knots, Personal Knowledge, Theoretical Knowledge, Production Plant, and Intuitive Dimension.

The study is still in development, so it is already possible to follow part of the tracks in progress and the theoretical framework being formed. However, the Production Plant will be developed in the next steps of the research. Data collection will include bibliographic cartography, direct interaction in participant observations, "conversations" with tourism subjects, and participation in cultural events, such as dance festivals, with the production of a research diary to identify intercultural indicators. This approach enables a procedural and integrative analysis, valuing the experiences of the subjects and the subjectivity inherent in the tourism phenomenon.

TOURISM BETWEEN DANCING WORLDS

At the beginning of this text, we presented the type of tourism we are discussing. To complete this holistic view, dance is also understood as a signifier of the Other Side of Tourism. This concept, proposed by Baptista (2021), addresses the reflection on tourism practices that deviate from conventional consumption, placing greater value on genuine contact between all parties. The Other Side of Tourism, therefore, proposes examining tourism beyond the 'facade', based on the multiple and complex relationships established within the tourism ecosystem—the web of interrelationships that tourism provides, not only in its results, but throughout its entire development (Baptista, 2023). In this sense, it is understood that dance is one of the many 'threads of the fabric' proposed by the author, and that, in addition, it is a cultural expression with the power to connect travelers and locals in a loving and hospitable way.

There is also a strong interest in overcoming the barrier of commercial-capitalist tourism, as supported by the studies of Moesch (2004), which reflect on the epistemology of the tourism universe:

> I do not deny the material contingency of tourism in its economic expression, but this occurs historically, in different spaces and times, culturally and technologically constructed, to be irrigated with the desire of a biological subject. An objectified subject, fundamental to understanding the phenomenon of tourism as a social practice, and subjectivized in ideologies, imaginaries, and the need for entertainment, in the search for the missing link between prose and poetry. (Moesch, 2004: 465)

From this perspective, it is possible to understand tourism in conjunction with subjectivity, as addressed by Amorcomtur studies. In this sense, the analysis favors the collective and collaborative construction of knowledge, serving the critical analysis of tourism processes. In the book Contemporary Perspectives on Tourism, Margarita Barretto (2001) comments that tourism is the movement of people, with the intention of being a right of every citizen: "it is a phenomenon that involves, first and foremost, people. It is a branch of the social sciences and not the economic sciences, and transcends the sphere of mere trade balance relations." (Barretto, 2022, p. 17)

To move beyond the sphere that reduces tourism to a purely capitalist analysis, we arrive at the concept of Tourism-Trama, proposed by Baptista (1999). Thus, the phenomenon is understood through a complex and loving ecosystemic approach, based on the Ethics of Relationship. Thus, to generate diverse knowledge production in tourism, this approach is employed, emphasizing the connection between multiple areas of knowledge and relating tourism processes to the proposition of Loving Tourism.

It is worth noting that Loving Tourism is cited in this study in the sense proposed by the Amorcomtur Study Group. It is eco-loving and socio-loving Tourism, focused on the ethics of the relationship between the subjects involved. It does not represent a segmentation of the area. However, it is linked to the studies of Humberto Maturana (1998), which propose love as the ethics of relationship and care, as well as the letting appear, and the studies of the Research Group, in which lovingness is related to tourism processes.

From this perspective, recognizing tourism as a space for emotional and ethical encounters opens the way for dialogue with cultural tourism, valuing the symbolic manifestations of a people. It is worth noting that in this study, when referring to cultural tourism, the intention is not to analyze an isolated segment of the tourism phenomenon, but rather a dimension that is interconnected with other forms of experience. Based on Complex Science, with a holistic orientation, it is understood that culture permeates all tourism, so that manifestations such as traditional gaucho dance are not only cultural products offered to visitors, but rather living expressions of belonging, identity, and interrelation, which are integrated into tourism processes as an inseparable part of the ecosystem in motion. Thus, the author corroborates:

> [...] the importance of cultural diversity as a process that must be respected and taken into account in the development of cultural tourism policies. At the same time, it acknowledges that tourism can be a powerful means of preserving heritage and fostering dialogue between cultures. It also reinforces the need to deepen reflection on the relationship between tourism, culture, and development, including the relationships between visitors and visited, in which a balance between both spheres must prevail in order to preserve diversity and promote local development. (Barretto, 2022: 54)

Thus, by analyzing cultural manifestations in tourism, social behavior can also be understood. According to Coelho's (1997) studies, culture can be conceptualized in a broader sense and linked to tourism, referring to the idea that characterizes the way of life of a community in its global, totalizing aspect, presenting itself in different manifestations that integrate a vast and intricate system of meanings.

It is in these meanings that dance fits in, since it constitutes a cultural, aesthetic, and identity expression, carrying historical narratives, traditions, and ways of being in its movements. Thus, traditional gaucho dance becomes a fertile ground for reflecting on how tourism can foster intercultural experiences, in which love and culture are not separate but are articulated as complementary dimensions of the same experience.

Dance in Southern Brazil

It is essential to note, from the outset, that Brazil is a country characterized by its vast territory and the diverse array of identities that coexist within it. From north to south, ethnic, cultural, and historical plurality is expressed in ways of life, beliefs, cuisines, and, especially, in artistic expressions. This diversity finds one of its most potent expressions in dance, as body movements reveal indigenous, African, and European influences as well as local adaptations that redefine traditions in new contexts. In each region, dance assumes different rhythms and meanings, creating a cultural mosaic that defies simplistic classifications and rigid segmentations.

Within this scenario of plurality, southern Brazil occupies a special place. Geographically, we are referring to a territorial area of approximately 281,748 km² (IBGE, 2022). This can be seen on the map of Brazil:

Figure 2 - Map of Brazil

Source: IBGE

It is worth noting that Rio Grande do Sul has a history characterized by multiple layers of occupation and cultural influence. Initially, the region was inhabited by indigenous peoples, such as the Guarani and Kaingang, whose knowledge, rituals, and practices of coexistence constitute a fundamental legacy for understanding the relationship of balance and respect between humans and nature. From the 17th century onwards, with the process of Portuguese and Spanish colonization, a dispute over control of the region began. During this period, the first ranches, extensive cattle breeding, and the Jesuit missionary cycle also emerged, elements that would give rise to part of the social and cultural identity of Rio Grande do Sul.

According to the Rio Grande do Sul State Department of Culture (2024), the state received waves of European immigrants in the 19th and 20th centuries. Germans arrived starting in 1824, and later, in 1875, Italian immigration began, with a concentration especially in the Serra Gaúcha region. This immigration ultimately introduced agricultural practices, dietary habits, and forms of sociability that shaped regional daily life.

This historical process was accompanied by struggles for affirmation and resistance, such as the Farroupilha Revolution (1835–1845). Thus, over time, the convergence of indigenous peoples, colonizers, immigrants, and various social movements has made Rio Grande do Sul a culturally plural and dynamic space. This timeline of encounters and confrontations is fundamental to understanding how traditions and dance were formed, transmitted, and reinterpreted throughout history.

It is in this context that traditional gaucho dance fits in: not only as a folkloric spectacle, but as a way of affirming belonging, narrating stories, and sharing values. Traditionalism in Rio Grande do Sul, then, utilizes elements of tradition to nurture specific values and preserve cultures through historical representation. In Camillo and Pereira (2013), we find a complement to this reasoning:

> Tradition: Tradition is defined as the act of transmitting the cultural facts and values of a people from one generation to the next. It is the set of ideas, customs, and traditions transmitted through the worship of things from the past. Traditionalism is defined as an attachment to traditions. Traditionalism is a state of consciousness that seeks to preserve the good things of the past, without conflicting with progress, through the worship, experience, and preservation of the sociocultural heritage of the people. (Camillo and Pereira, 2013: 80)

By understanding Rio Grande do Sul as a territory that values traditionalism, yet as part of this multifaceted Brazil, it becomes possible to delve into the dance expressions that reveal, in their gestures, the dialogue between tradition, identity, and interculturality. Thus, traditional Gaucho dance is a movement that resonates within this ecological niche, producing meanings linked to tourism and opening paths to understanding how such cultural practices participate in a living and dynamic web.

Paixão Côrtes and Barbosa Lessa are two indispensable figures in the realm of traditional Gaucho dance, as they were the ones who initiated bibliographic research specifically on the theme of country dances. In the 1950s, they began field research in search of Gaucho dances. According to Côrtes and Lessa (1975), it was necessary to engage in "creative mining," as the dances lived only in the memories of elderly people, who often remembered only fragments or isolated movements.

In 1952, Paixão Côrtes and Barbosa Lessa traveled through 62 municipalities in the interior of Rio Grande do Sul, visiting the plateau, the missions, the coast, and rural regions of Uruguay, Paraguay, Santa Catarina, and São Paulo, traveling by bus, on foot, by cart, and on horseback (Côrtes & Lessa, 1975). Following this field research, folklorists began publishing dance manuals. Since then, the CTGs have continued their research and teaching, reproducing the dances as faithfully as possible, as described by the sources they interviewed.

Thus, it is understood that this revival of dances allows these choreographies to express feelings, influenced by the environment, society, space, and time. This knowledge, expressed by the people, brings the notion of folklore to this text. In Brandão's view (1982), folklore is everything that the commoner does and reproduces as tradition, or even just a small part of popular traditions, the changes that occur, and what remains embedded in a culture, such as the ways of knowing of a people or their scholarly knowledge that studies that popular knowledge. Brandão (1982: 47) states:

> Traditionally, the popular knowledge that comprises folklore is passed down through interpersonal relationships. Parents teach their children, and grandparents teach their grandchildren. Children and adolescents learn by living in situations where they do what they will ultimately become. They learn by doing, by experiencing the practice of crafts, self-expression, or revelry, by cultural work.

As can be seen in the studies by Côrtes and Lessa (1975), Brandão (1982), and Camillo and Pereira (2013), these Gaucho teachings connect different generations. This issue is also evident in the documentary, media, and participant research conducted at the Center for Gaucho Traditions, Immigrants, and Tradition in 2025. In the following figure, you can see four generations participating in the same dance event:

Figure 3 - Winter quarters of the Gaucho Traditions Center

Source: Instagram Imigrantes e Tradição[11]

Through this photo montage, you can see dancers from four groups: children (ages 5-13), youth (ages 13-18), adults (ages 18-40), and veterans (ages 40 and above). These four groups, of different ages, live together in the same shed and gather to exchange knowledge or rehearse dances. However, they compete in different categories in dance competitions.

As Brandão (1982) notes, dance and customs are passed down from generation to generation. In fact, the study entitled "Knowledge and Practices of the Prenda Gaúcha in Rural Tourism" comments on the knowledge and practices of the Prenda Gaúcha as part of the cultural practices that contribute to rural tourism in Rio Grande do Sul. According to Bernardo, Baptista, and Guedes (2025:02), "the older Prendas are guardians of an intangible heritage that is reflected in the daily life of rural communities and incorporated into the activities of the CTGs."

In addition to organizing winter festivals, these traditional centers aim to preserve dances that were mainly collected by folklorists Paixão Côrtes and Barbosa Lessa. Folkloric dance is "that which occurs without the intervention of a choreographer, obeying a sequence of movements created by the people, supported by its social function," according to Camillo and Pereira (2013: 82). To better understand the representations, Lessa and Côrtes (1975) described that "Rio Grande do Sul is very rich in dances of folkloric projections." Thus, Camillo and Pereira (2013) also provide us with an explanation of folkloric projection within the context of dance: "it is the use of folk dances outside their season and natural environment, not being presented by the people spontaneously, but rather on stages and in artistic environments as a form of presentation" (Camillo & Pereira, 2013, p. 82).

These manifestations can be observed in both Figure 1 and Figure 2 of this study. It is worth noting that traditional gaucho dances preserve characteristic elements of regional culture, which are expressed in typical clothing and dance styles. Most of these dances are performed in pairs, which reinforces the sense of partnership, shared rhythm, and connection between the subjects. This approach to the connection between dancers leads us to the proposal that dance is a "meeting of worlds," that is, a space of transition between the known and the unknown, between what one is and what one becomes. This body, understood as territory, carries with it the memory of its culture, its history, and its affections, and at the same time opens itself to the new, to difference, and to encounter.

RESULTS/CONCLUSION

As mentioned earlier, Gaucho dance enables connection between individuals. In this way, dance becomes an act of transition: movement becomes language, a form of conversation in which the body speaks, listens, and transforms. Moreover, because it transforms, it also becomes deterritorialized. Thus, the process of deterritorialization through dance is a significant preliminary finding of this study, as it highlights the symbolic displacement of individuals toward new forms of expression and belonging.

The basis for this subject comes from Deleuze and Guattari (1997) and Baptista (2016). The process of deterritorialization, based on Schizoanalysis, is understood as a complex movement of subject transformation and the production of new forms of existence. This process occurs through a dynamic triad: deterritorialization, simulation, and reterritorialization, which represents the continuous flow of displacements of desire and subjectivity. When dancers move, they deterritorialize themselves from stable references (cultural, bodily, or symbolic) and create other momentary territorialities based on their encounter with different modes of expression.

Thus, deterritorialization through dance is closely linked to the act of breaking free from rigid patterns and opening oneself up to encounters with the Other, as the dancing body produces new territorialities, revealing different ways

[11] Available at: https://www.instagram.com/ctg_imigrantesetradicao/ Accessed on: Oct. 7, 2025

of relating to culture, space, and oneself. Baptista (2016) notes that the term 'territory' represents something greater than a physical geographical boundary. A territory can thus refer to a subjective concept or a broader concept, as seen in Fields Such as Tourism or Dance. According to the author: "Territory is the configuration of boundaries, but also of confluences, of worlds that come together and, in the effort of the world of life, try to draw each other, trying to know what belongs to one and what belongs to the other." (Baptista, 2016: 14)

Another bias in preliminary results is connected to the relationship between travelers and local communities, which can also allow them to be influenced by each other's rhythms and ways of being, reinventing themselves with each exchange. Thus, Gaucho dance reveals itself as a powerful force for encounter, presenting itself as a loving territory of connection with the Other. The interest of this study lies in highlighting the richness of intercultural interactions and the transformative potential of these experiences for the complex web of subjects involved, including travelers, residents, service providers, artists, and others.

Tourism implies movement. So does dance. There is thus a confluence of bodies that dance and, in doing so, transform and reinvent themselves, while simultaneously intertwining and connecting worlds and peoples from different times and places. In this context, traditional gaucho dance emerges as a symbolic language capable of mediating affective relationships, strengthening regional identities, and creating bonds of belonging and affection among those involved.

Ultimately, it is evident that there is considerable scope for further research in this area. In this sense, we can glimpse the following steps, which include furthering the media and participant documentary research that has already been initiated, as well as analyzing the interactions observed at festivals and cultural events featuring traditional Gaucho dance. In general terms, the study may also contribute to thinking about how dance can be incorporated into public tourism policies, while seeking to strengthen the integration of Brazilian research into international academic networks.

REFERENCES

Baptista, M. L. C. (1999). Psicomunicação e a trama de subjetividades. In *Anais do Congresso Brasileiro de Ciências da Comunicação* (pp. 22–39).

Baptista, M. L. C. (Coord.). (2016). *Desterritorialização desejante em turismo e comunicação: Narrativas especulares e de autopoiese inscriacional* [Projeto de pesquisa institucional]. Universidade de Caxias do Sul.

Baptista, M. L. C. (2021). O avesso do turismo como proposição de sinalizadores para o futuro: Reflexões ecossistêmicas sobre entrelaçamentos e processualidades do avesso das desterritorializações turísticas em seus saberes e fazeres. *Cenário: Revista Interdisciplinar em Turismo e Território*, 9(3), 258–271. https://doi.org/10.26512/revistacenario.v9i3.34894

Baptista, M. L. C., & Eme, J. B. (2023). Estratégias de 'sobre-vivência' metodológica na viagem investigativa para a ciência no mundo novo: Dimensão trama, cartografia dos saberes e matrizes rizomáticas. *Revista Ibero-Americana de Estudos em Educação*, 18(00), e023042. https://doi.org/10.21723/riaee.v18i00.18206

Barretto, M. (2022). *Cultura e turismo: Discussões contemporâneas*. Papirus.

Bernardo, J. S., Baptista, M. L. C., & Guedes, M. V. (2025). Saberes e fazeres da prenda gaúcha no turismo rural. In *Anais do Congresso Brasileiro de Turismo Rural*. Even3. https://www.even3.com.br/anais/cbturural2025/

Brandão, C. R. (1982). *O que é folclore*. Brasiliense.

Camillo, J., & Pereira, T. S. (2013). *Danças folclóricas e tradicionais gaúchas: Uma proposta pedagógica*. Martins Livreiro Editora.

Capra, F. (2007). *O ponto de mutação* (27ª ed.). Pensamento-Cultrix.

Coelho, T. (1997). *Dicionário crítico de política cultural*. Iluminuras.

Côrtes, J. C. D. P., & Lessa, L. C. B. (1975). *Danças e andanças: Da tradição gaúcha*. Garatuja.

Deleuze, G., & Guattari, F. (1997). *Mil platôs: Capitalismo e esquizofrenia* (Vol. 5). Editora 34.

Maturana, H. R. (1998). *Emoções e linguagem na educação e na política*. UFMG.

Moesch, M. M. (2004). *Epistemologia social do turismo* [Tese de doutorado, Universidade de São Paulo].

Secretaria da Cultura do Estado do Rio Grande do Sul. (2024). *Bicentenário da imigração alemã*. https://cultura.rs.gov.br/bicentenario-da-imigracao-alema

NATO's strategic architecture in the South Caucasus: The role of Georgia and the Zangezur Corridor

Ketevan GIGILASHVILI
PhD student in International Relations, Georgian Technical University, Faculty of Law and International Relations, Department of Politics and International Relations, Tbilisi, Georgia
E-mail: kgigilashvili@gmail.com ORCID: 0009-0008-5421-5708

Keti JIJEISHVILI
Doctor of Political Sciences, Professor, Georgian Technical University, Faculty of Law and International Relations, Department of Politics and International Relations, Tbilisi, Georgia
E-mail: jijeishviliketevan07@gtu.ge ORCID: 0000-0002-1543-6988

Abstract

This article examines the South Caucasus' role within NATO's evolving security architecture, assessing how regional energy and transport infrastructure intersect with Western politico-military interests and contribute to efforts to stabilize the region and constrain Russian and Iranian influence. Focusing on Georgia and the Zangezur Corridor, the study analyses their geopolitical functions through the lenses of NATO strategy and balance-of-power dynamics: Georgia as a cornerstone of Western security engagement in the South Caucasus, and Zangezur as a potential emerging transit axis that may either complement or contest the existing security architecture. Using a mixed-methods design and drawing on Liberal Institutionalism, Geopolitical Realism, and Complex Interdependence, the research demonstrates that the operationalization of these corridors carries decisive geopolitical significance beyond their transport and energy roles. Together, they constitute an interconnected strategic platform that materially shifts regional influence toward NATO and the United States while constraining the reach of Moscow and Tehran. The article concludes with policy recommendations to strengthen Georgia's security posture and ensure that infrastructure development is integrated with diplomatic, defense, and resilience measures, thereby advancing the region's stabilization and aligning it with broader Western strategic objectives.

Keywords: NATO; South Caucasus; Georgia; Zangezur; Transit Corridors; Geopolitics.

INTRODUCTION

The article aims to analyze the strategic importance of Georgia and the Zangezur Corridor within NATO's regional architecture. It argues that these two spaces perform not only transport and energy functions but also an explicitly geopolitical role: their operationalization has the potential to recalibrate the regional balance of power in favor of the United States and NATO while simultaneously reducing the influence of Russia and Iran (Flanagan et al., 2020; Koolaee & Rashidi, 2024).

Research Significance: The strategic significance of Georgia and the Zangezur Corridor for NATO's regional security architecture is significant for regional security, political order, and economic development (Malek, 2008; NATO, 2025). Beyond their immediate economic and energy functions, these nodes generate novel security dynamics that Western actors can leverage to counterbalance Russian and Iranian influence in the South Caucasus (Gurbanov, 2025; El-Fekki, 2025). The corridor's development also aligns with U.S. strategic aims of consolidating geopolitical influence through economic connectivity (Sharp, 2025; Lachter, 2025).

Empirically grounded, the study contributes to a deeper understanding of NATO–Georgia partnership dynamics and offers actionable insights for modernizing regional security policy (Kakachia, Lebanidze, & Kandelaki, 2024; Ministry of Foreign Affairs of Georgia, n.d.). Its findings inform policy design by linking infrastructure and transit development with diplomatic, defense, and resilience measures necessary to consolidate long-term stability.

Conceptual and Theoretical Framework: The theoretical framework of the presented article utilizes the theories of Liberal Institutionalism, Geopolitical Realism, and Complex Interdependence. The theory of Liberal Institutionalism emphasizes the crucial role of international institutions, particularly NATO, in stabilizing interstate cooperation (Keohane & Nye, 1989). From this perspective, NATO's security architecture in the South Caucasus serves as a mechanism for reinforcing regional stability and order. Leveraging Georgia and the Zangezur Corridor, Western institutions (NATO, the European Union) are establishing structural channels that facilitate stability and enhance the West's politico-economic presence in the region.

Methods: This paper employs a mixed-methods design that integrates established quantitative and qualitative approaches in the field of political science. The quantitative component consisted of a systematic analysis of strategic documents, including NATO doctrinal documents, Georgia's National Security Strategy, the European Union's regional policy instruments, and key U.S. foreign policy statements. The qualitative component provided contextual depth through content analysis and case-study inquiry. Content analysis examined media coverage and discourse on social-media platforms (Facebook, Twitter, Telegram) to capture framing dynamics and public debate. Complementary case studies enabled an in-depth examination of the geopolitical functions and strategic roles of Georgia and the Zangezur Corridor. Together, these methods enable the triangulation of findings: documentary evidence establishes macro-level patterns while qualitative inquiry illuminates mechanisms, perceptions, and policy implications.

NATO's Interests in the South Caucasus

The concept of security architecture denotes a foundational framework for multilateral security cooperation in the contemporary international system (Wilkins, 2008; Sahashi, 2011). As interstate collaboration has expanded in scope and intensity, security architectures have become central organizing devices that shape how states and other actors coordinate to prevent, manage, and respond to threats (Flanagan et al., 2020). Emerging in policy and academic debates in the early 1990s, the term described initially post–Cold War efforts to reorder regional security arrangements in Europe and Asia (Sahashi, 2011; Kakachia, 2024). Since then, discussions about the nature and design of regional security, as well as the alliances and cooperative mechanisms that underpin it, have remained a core concern of international relations. In analytical terms, a security architecture can be defined as a comprehensive structural framework, a composite structural arrangement of norms, institutions, treaties, alliances, and cooperation networks within a regional or international security system. It identifies participating actors, maps the distribution of power among them, specifies the rules that govern security provision and interaction, and, crucially, delineates the defensive and politico-constitutional parameters that guide collective action on security matters. As Thomas S. Wilkins observes, the concept spans a continuum of collective security practice: "security architecture is considered to be some form of security dialogue at its least developed, and security collaboration or security alliance, at its most developed" (Wilkins, 2012). Ryo Sahashi similarly emphasizes power relationships as the core organizing principle, defining security architecture as the foundation of the regional security structure, which is the distribution of power. It is the network of alliances and cooperation that major actors with shared interests use to achieve their explicit objectives (Sahashi, 2011). Together, these perspectives underscore that security architectures are both descriptive, mapping existing patterns of interaction, and normative, shaping how actors aspire to organize collective security (Flanagan et al., 2020).

Following the collapse of the Soviet Union, politicians began discussing "a new European security architecture," which involved reorganizing existing institutions (NATO, OSCE, European Union, Western European Union) (Kakachia, 2024). This phrase was widely used in OSCE and NATO documents in the early 1990s, framing the South Caucasus within the emerging Euro-Atlantic security system (NATO, 2022; Gureshidze & Latsabidze, 2025).

NATO's interests in the South Caucasus constitute the pillar for the expansion of the European and American security architecture. In this vision, the South Caucasus is part of the broader "Euro-Atlantic Security Architecture". Consequently, NATO's interests in the South Caucasus are founded upon its core interests:

- Regional Stability and Security - The South Caucasus is a geostrategically significant area that links the Black Sea basin, Central Asia, the Middle East, and Europe.
- Partnership Relations - Georgia serves as NATO's most active partner in the region, alongside Armenia and Azerbaijan, which cooperate with NATO within the Partnership for Peace framework. In this context, the Zangezur Corridor represents a new transit and communication alternative for the Alliance.
- Energy Security - The South Caucasus serves as a vital energy transit corridor, routing resources from the Caspian region to the Black Sea and Europe. NATO's core interest is the protection and security of this corridor, specifically critical infrastructure such as the Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC) oil pipeline and the Southern Gas Corridor;
- Black Sea Security Architecture - The South Caucasus is closely connected to the Black Sea region, which is of critical importance to NATO due to its proximity to Russia and the Middle East.
- The Russia and China Factors - NATO views its interests in the South Caucasus within the context of counteracting Russia's military and political influence, alongside China's growing political influence.

Georgia's Strategic Role in the South Caucasus

Georgia's strategic value in the South Caucasus is multifaceted, rooted in its geographical position, its economic and infrastructural endowments, and its considerable potential for cooperation with international partners (Kakachia et al., 2024). Situated on the eastern coast of the Black Sea, the country occupies a privileged transit axis connecting Europe with the South Caucasus. It functions as an energy corridor, anchored by infrastructure such as the Baku–Tbilisi–Ceyhan (BTC) oil pipeline and the Southern Gas Corridor, serving as a regional logistical hub in the region (Flanagan et al., 2020; Gurbanov, 2025). Through these roles, Georgia has accrued not only revenue and infrastructure investment but also significant "transit capital", a diplomatic asset that can be translated into foreign-policy leverage when deployed strategically. As the geopolitical fulcrum of the South Caucasus and a principal link between Europe and Asia, as well as between the Black Sea and Caspian basins, Georgia's geostrategic location assumes special importance within NATO's regional policy, placing the country squarely within NATO's strategic purview (Flanagan et al., NATO, 2025; Malek, 2008).

NATO-Georgia Partnership

NATO–Georgia cooperation has developed over the decades and continues to deepen, underscoring Georgia's position as a principal partner of the Alliance in the South Caucasus (Kakachia et al., 2024; Ministry of Foreign Affairs of Georgia, n.d.; NATO, 2025). Georgia's contributions to NATO are evident in its participation in Alliance missions and multinational exercises, which in turn reinforce NATO's confidence in the country (Civil.ge, 2025; NATO, 2025). At the same time, Georgia's structural security challenges – the most notable of which is the Russian military presence in occupied territories and the persistent risk of regional escalation - make this enduring partnership strategically imperative (Jijeishvili & Chkhikvishvili, 2021; Malek, 2008). The scientists Gureshidze and Latsabidze highlight that "The North-Atlantic Treaty Organization (NATO) and Georgia have been partners for almost 30 years, during which the country has significantly enhanced its security and defense structures" (Gureshidze, Latsabidze, 2025). Similarly, NATO states that "Georgia is one of NATO's closest partners and it aspires to join the Alliance" (NATO, 2025).

Tbilisi serves as a crucial hub for political dialogue on NATO and Black Sea security, hosting various institutional and strategic formats for cooperation (Kakachia, Malerius, & Meister, 2024). Georgia's Black Sea ports and transit corridors constitute critical elements of energy and logistics security for the Alliance. The strategic importance of these transit routes for NATO was further accentuated by Russia's military operations in Ukraine, which have sharply reshaped the regional security environment (Flanagan et al., 2020).

Although Georgia is not a NATO member, its Black Sea coastline occupies a critical position for the security of the Alliance's eastern flank. The regular presence of NATO and allied naval vessels in Georgian waters, combined with Georgia's active participation in multinational exercises (for example, Noble Partner, Agile Spirit, and NATO–Georgia command-post and combined-arms exercises), not only strengthens Georgia's defensive capacity but also signals the Alliance's commitment to the Black Sea region (Civil.ge, 2025; NATO, 2022). Collectively, these activities contribute to balancing Russian influence and to consolidating regional security architecture.

Flanagan emphasized, "The war in Ukraine and turbulent geopolitical crises have exacerbated security dilemmas and put additional strain on Black Sea countries, such as Georgia" (Flanagan, 2020). Since the commencement of the war in Ukraine, Georgia's strategic transit role has been significantly enhanced, acquiring critical importance for the economic security of both Europe and Asia. Georgia, as the so-called Middle Corridor, represents a pivotal link in the alternative route that connects Central Asia and the Caspian Sea to Europe via Turkey, Azerbaijan, and Georgia (Aguiar, 2025; Gurbanov, 2025). This corridor enables NATO allies and Europe to transport energy resources, goods, and cargo while bypassing Russian territory (Lachter, 2025). The development of Georgia as a key part of the Middle Corridor, specifically the enhancement of its port infrastructure through the construction of the Anaklia deep-water port, is a subject of Western strategic interest (Kakachia et al., 2024; Sharp, 2025). This project is expected to boost Georgia's transit potential and ensure the capacity to accommodate large NATO ships in the future (Malek, 2008; NATO, 2022).

Furthermore, the Georgian Black Sea territorial waters and transit corridor are vitally important for European energy security (Flanagan et al., 2020). According to Temnycky, "Strengthening of Georgia's security and defense systems and ensuring institutional sustainability is connected with Georgia-NATO relations, the importance of which has become particularly relevant in the current period" (Temnycky, 2022). Consequently, Georgia is not merely a regional partner for NATO, but also a strategic nexus within the Euro-Atlantic security architecture (NATO, 2025; Kakachia et al., 2024).

The Zangezur Corridor and Regional Security

The Zangezur Corridor, a proposed transportation artery, represents one of the most geopolitically sensitive flashpoints in the South Caucasus. Intended to link Azerbaijan with its Nakhchivan exclave through Armenian territory, the corridor carries significance that extends beyond regional transit: it is envisioned as a geopolitical axis connecting Turkey to the broader Turkic-speaking world, thereby unifying and strengthening it (Koolaee & Rashidi, 2024). Furthermore, the corridor is poised to become a key connecting hub for Turkic-speaking states with Europe (Aguiar, 2025).

Under U.S. mediation, Armenia and Azerbaijan signed a joint declaration on August 8, 2025, aimed at normalizing relations and securing a durable peace. A central element of that declaration is the transit corridor designed to connect Azerbaijan proper with Nakhchivan through Armenia (Sharp, 2025). As reported in POLITICO, the initiative has been framed in Washington with high-profile rhetoric characterized there as the "Trump Route for International Peace and Prosperity" and associated with a TRIPP Peace Summit (Schwartz & Bazail-Eimil, 2025; Special Eurasia OSINT Team, 2025). Moreover, authority for the corridor's development and administration was reportedly granted to the United States for a period of 99 years, reflecting Washington's leading role in brokering the agreement (Lachter, 2025). Placing the Zangezur Corridor under American administration would materially expand Western influence in the South Caucasus and, in strategic terms, reinforce NATO's security architecture in the region by creating a Western-oriented transit hub with significant geopolitical implications. The Zangezur Corridor should be viewed as an undesirable geopolitical route for both Russia and Iran. On the one hand, Russia seeks to prevent any regional transport corridor from functioning without its direct participation (Jijeishvili & Chkhikvishvili, 2021). However, with the introduction of Western powers into the Zangezur Corridor, pursuing Russian interests along this route will prove to be challenging. Maintaining control of transit is of paramount importance to Russia. Accordingly, it demands that the terms of the 2025 Armenia-Azerbaijan agreement should incorporate existing agreements, such as the 2020 Russia-Armenia-Azerbaijan trilateral agreement, which stipulated that the Russian Federal Security Service Border Troops should oversee the security of the corridor (Khachidze & Geybullayeva, 2025). In line with its military doctrine, preventing the buildup of Western forces near its borders remains a significant priority.

The Zangezur Corridor project poses a significant geopolitical challenge to Iran, profoundly impacting its national security and regional influence. Iran fears that operationalizing the corridor with extraterritorial status would sever the existing common land border between Iran and Armenia, thereby weakening Iran's strategic corridor to the Caucasus and the Black Sea (El-Fekki, 2025). Disrupting this connection would signify Iran's strategic isolation. Moreover, Iran is concerned that the corridor could become a NATO foothold near its borders, posing a threat to its security (Koolaee & Rashidi, 2024). Iran perceives the Zangezur Corridor as a risk that could facilitate the realization of the Pan-Turkist idea, given that it would strengthen cooperation among Turkey, Azerbaijan, and the Turkic-speaking countries of Central Asia, thereby sharply increasing Ankara's geopolitical dominance in the Caucasus (Lachter, 2025). China views the Zangezur Corridor through the prism of the "Belt and Road Initiative" (BRI), as it represents a significant economic opportunity and a way to strategically enhance the Middle Corridor (EU Reporter, 2025). The corridor creates an additional land connection between China, Central Asia, and Europe. This connection is critical as it bypasses both Russia (the so-called Northern Corridor) and Iran. From China's perspective, the Zangezur Corridor is primarily an economic initiative aimed at supporting the BRI's objectives of promoting peace through economic interdependence (EU Reporter, 2025).

As a strategic transit artery, the Zangezur Corridor fundamentally shapes regional security dynamics and the balance of power in the South Caucasus. For NATO, the corridor represents a critical element of the region's security architecture - provided that its operation is secure, transparently regulated, and compliant with international standards. Crucially, NATO's interest hinges on the corridor contributing to a durable peace between Azerbaijan and Armenia; when correctly managed, the route also provides alternative transit options that are crucial for European energy diversification (Kakachia et al., 2024).

Conclusion and Recommendations

The research reveals that the South Caucasus occupies a strategic position for NATO, where energy, transit, and security imperatives converge simultaneously. Within this environment, Georgia and the Zangezur Corridor perform distinct but mutually reinforcing roles. Georgia functions as NATO's principal partner in the region: a dependable transit and political hub that provides the Alliance with strategic access to the Black Sea littoral. Georgia's active participation in NATO missions and multinational exercises reinforces the Alliance's posture in

the South Caucasus. At the same time, the country's infrastructure, ports, trans-Caucasian pipelines, and overland transit corridors deliver tangible support for Western politico-military and energy interests.

The research demonstrates that the operationalization of both Georgia and the Zangezur Corridor is giving rise to a distinctive strategic architecture in the South Caucasus. Georgia's ongoing integration into Western security structures consolidates its role as an existing cornerstone of the regional order. At the same time, the Zangezur Corridor, as an emerging transport and strategic axis, bolsters the West's capacity to extend its influence across the region. Viewed in these terms, the Zangezur Corridor is primarily a geopolitical project rather than a purely economic one: it constitutes a new transit route with the potential to serve as an alternative artery for energy and transport. Its establishment will materially affect the regional balance, particularly if it fosters sustained Armenia–Azerbaijan cooperation and deeper regional integration. However, while the corridor could contribute to additional stability, significant risks persist: its strategic salience may intensify geopolitical competition, and, against the backdrop of Russian and Iranian influence, it may become a focal point for renewed tension.

Consequently, the strategic functions of Georgia and the Zangezur Corridor within NATO's regional framework should be viewed as interdependent components, each enhancing the effectiveness and resilience of the other. Their interdependence can be observed across several strategic dimensions:

- Georgia represents the existing anchor of Western security policy.
- The Zangezur Corridor is a potential new route that could either integrate into or pose a direct challenge to the existing security architecture.
- The synergy between Georgia's Middle Corridor and the Zangezur Corridor, achieved through the simultaneous operation of both routes, could strengthen the regional security architecture and increase flexibility for the West.

As recommendations, we propose that the Georgian government:

- Strengthen cooperation with NATO on Black Sea security, specifically in the areas of energy infrastructure protection, military technology, and intelligence.
- Ensure comprehensive economic and security analysis of projects related to the Zangezur Corridor to prevent the potential strengthening of Russian or Iranian influence.
- Promote synergy between the "Middle Corridor" and the Zangezur Corridor, thereby enhancing the region's economic and energy security.
- Enhance capabilities in strategic communication and information security against the hybrid influence of Russia and Iran.
- Harmonize infrastructure and economic policies with Western standards to ensure compatibility with allied systems and to attract stable investment.

REFERENCES

Aguiar, P. (2025, September 18). *The Zangezur Corridor: A key trade link in the South Caucasus*. Geopolitical Monitor. https://www.geopoliticalmonitor.com/the-zangezur-corridor-a-key-trade-link-in-the-south-caucasus/

Civil.ge. (2025, July 25). *Georgia hosts Agile Spirit 2025 multinational exercise*. https://civil.ge/archives/694332

El-Fekki, A. (2025, August 14). Iran warns U.S. about 'Trump Bridge' plan. *Newsweek*. https://www.newsweek.com/iran-warns-us-about-trump-bridge-plan-2113739

EU Reporter. (2025, September 9). *Geopolitical and geoeconomic benefits of opening the Zangezur Corridor (TRİPP)*. https://www.eureporter.co/world/south-caucasus/2025/09/09/geopolitical-and-geoeconomic-benefits-of-opening-the-zangezur-corridor-tripp/

Flanagan, S. J., Binnendijk, A., Chindea, I. A., Costello, K., Kirkwood, G., Massicot, D., & Reach, C. (2020). *Russia, NATO, and Black Sea security* (Research Report No. RR-A357-1). RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA357-1.html

Gurbanov, Y. (2025, August 19). *Washington's gambit: How the U.S. is rebooting the geopolitics of the South Caucasus*. Geopolitical Monitor. https://www.geopoliticalmonitor.com/washingtons-gambit-how-the-us-is-rebooting-the-geopolitics-of-the-south-caucasus/

Gureshidze, E., & Latsabidze, A. (2024). Georgia and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) – The importance of partnership and future perspectives. *The Journal of Free University Institute of Asia and Africa, 2*. https://journals.org.ge/index.php/dunya/article/view/400/337

Jijeishvili, K., & Chkhikvishvili, G. (2021). Strategic Vectors of Russian Foreign Policy Towards Georgia. *European Political and Law Discourse, 8*(2), 15–21.

Kakachia, K., Lebanidze, B., & Kandelaki, S. (2024). *The next stage in NATO-Georgia relations: Filling the democracy gap* (Policy Paper No. 41). Georgian Institute of Politics. https://gip.ge/wp-content/uploads/2024/01/NATO-Georgia-relations-ENG_.pdf

Kakachia, K., Malerius, S., & Meister, S. (2024). *Security dynamics in the Black Sea region: Geopolitical shifts and regional orders*. Springer.

Keohane, R. O., & Nye, J. S., Jr. (1989). *Power and interdependence* (2nd ed.). Longman.

Khachidze, M., & Geybullayeva, A. (2025, August 16). Trump, Aliyev, and Pashinyan's Historic Agreement: A Chance for Peace? *Global Voices*. https://globalvoices.org/2025/08/16/trump-aliyev-and-pashinyans-historic-agreement-a-chance-for-peace/

Koolaee, E., & Rashidi, A. (2024). The Zangezur Corridor and threats to the interests of the Islamic Republic of Iran in the South Caucasus. *Caucasus Analytical Digest, 136*, 3–6. https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CaucasusAnalyticalDigest136.pdf

Lachter, E. (2025, August 22). Trump delivers massive blow to Iran with Azerbaijan–Armenia pact. *New York Post*. https://nypost.com/2025/08/22/world-news/trump-delivers-blow-to-iran-with-azerbaijan-armenia-pact/

Malek, M. (2008). NATO and the South Caucasus: Armenia, Azerbaijan, and Georgia on different tracks. *Connections, 7*(3), 30–51. https://www.jstor.org/stable/26323347

Ministry of Foreign Affairs of Georgia. (n.d.). *NATO-Georgia relations*. Retrieved October 2, 2025, from https://mfa.gov.ge/nato/232016-saqartvelo-nato-s-urtiertobebi

NATO. (2011). *Partners in the Southern Caucasus* [Backgrounder]. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20111018_southern_caucasus_partners-e.pdf

NATO. (2022). *The Substantial NATO-Georgia Package: Enhancing Defense and Related Security Capabilities and Interoperability*. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/2/pdf/Substantial-Package-georgia.pdf

NATO. (2025, May 9). *Relations with Georgia*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_38988.htm

Sahashi, R. (2011). *The Rise of China and the Changing Regional Security Architecture* (US-Japan Paper). Japan Center for International Exchange. https://jcie.or.jp/data/media/Publication/17/Sahashi.pdf

Schwartz, F., & Bazail-Eimil, E. (2025, August 7). U.S. brokers a deal between long-hostile Armenia and Azerbaijan. *Politico*. https://www.politico.com/news/2025/08/07/us-deal-armenia-azerbaijan-00499285

Sharp, A. (2025, August 8). Armenia and Azerbaijan sign historic deal to help settle Nagorno-Karabakh conflict. *Foreign Policy*. https://foreignpolicy.com/2025/08/08/armenia-azerbaijan-war-peace-deal-trump-white-house-tripp-zangezur-corridor/

Special Eurasia OSINT Team. (2025, August 9). *US-brokered Armenia–Azerbaijan peace deal and the Trump route for international peace and prosperity*. SpecialEurasia. https://www.specialeurasia.com/2025/08/09/us-armenia-azerbaijan-peace-deal/

Temnycky, M. (2022). *NATO membership requests: Georgia and Ukraine should not be forgotten*. Wilson Center. https://www.wilsoncenter.org/person/mark-temnycky

Wilkins, T. S. (2008). Russo-Chinese strategic partnership: A new form of security cooperation? *Contemporary Security Policy, 29*(2), 358–383. https://doi.org/10.1080/13523260802284316

Wilkins, T. S. (2012). 'Alignment', not 'alliance' – the shifting paradigm of international security cooperation: Toward a conceptual taxonomy of alignment. *Review of International Studies, 38*(1), 53–76. https://doi.org/10.1017/S0260210511000761

Lowering the age limit for criminal responsibility of juveniles in cases of multiple offenses

Ketevan LASTAKANIDZE
PhD (C) Grigol Robakidze University, School of Law, Batumi, Georgia
E-mail: g.lastakanidze@gmail.com ORCID: 009-0007-3915-9958

Abstract

The issue of criminal responsibility of juveniles is an important and complex topic that is connected to the protection of public safety and international standards for the protection of children's rights. Modern laws recognize that juveniles have different psychological, socio-economic, and emotional development compared to adults, and therefore, their responsibility when committing a crime must be evaluated differently.

In 2015, a significant step was taken in Georgia – the Juvenile Justice Code of Georgia was enacted. Until 2015, the regulation of juvenile crime was carried out under the Criminal Code, and it included many inaccuracies. Therefore, we can think that the adoption of a new code brought us closer to European standards and international norms.

Since then, numerous studies have been conducted, papers written, and new approaches to juvenile justice analyzed. However, the Juvenile Justice Code, due to its novelty, contains many contradictory norms, which itself cannot form a uniform practice.

The presented article discusses the issue of lowering the age limit for juveniles in cases where a juvenile has committed multiple offenses within one year. The research is based on a comparative analysis of Georgian and foreign laws, as well as the Convention on the Rights of the Child and other international documentary principles. Special attention is drawn to the psychological peculiarities of juvenile development, their sense of responsibility, and the factors that actually cause offensive behavior.

This article examines the existing legal framework, the criminal principles applicable to juveniles, and international standards that promote the protection of children's rights and support their resocialization. Special attention is paid to how far lowering the age limit complies with international conventions and local law norms. Besides, practical and ethical risks are being discussed. On one hand, the necessity for public protection and recurrence prevention, and on the other hand, the peculiarities of juvenile development and his/her chance for resocialization. In conclusion, the author deduces that the issue of lowering the age limit cannot be solved solely through a repressive method. It requires a careful approach and a legal and ethical balance to avoid violating the fundamental rights of juveniles while also ensuring public safety.

Keywords: Juvenile, Recurrence, Resocialization.

Humanity should offer to the children all the very best, including justice.

In the modern world, an increase in juvenile offenses has become a significant social and legal concern. Despite this, the primary goal of the state is to raise children and support their integration into society. The following question is frequently asked: How fair is the existing age limit for setting legal responsibility in cases where a juvenile commits an intentional offense several times per year? Georgian laws create special prevention measures for those underage. At the same time, the request is increasing, as discussed in the question of decreasing the age limit of criminal responsibility in cases of repeated offenses.

The society is often in conflict on the issue. On one side, people believe that underage individuals should be protected and legal responsibility should be imposed on them only for the most serious crimes. In contrast, the other side advocates for lowering the age limit in repeated cases, so that underage individuals are aware of the committed crime and can protect public safety.

Juveniles often commit specific parts of offenses committed in public. For developing countries, it is important to introduce such legal standards and mechanisms that provide a specialized approach towards juveniles in conflict with society.

Offenses committed by juveniles require a special approach, as juveniles are in a psychological and social formation process. Especially, a hot issue is when a juvenile commits several intentional crimes per year. In such

cases, the risk that the upbringing measures cannot provide socio-psychological rehabilitation for the juvenile is high.

The primary objective of this article is to assess the importance of lowering the age limit for juvenile responsibility for crime, particularly in cases where individuals commit multiple offenses annually, and to examine the proposed changes in the article regarding juveniles and their impact on public safety.

The article addresses the issue of expediency in decreasing the age limit for imposing legal responsibility on juveniles who have committed an intentional offense per year.

In the Criminal Code of Georgia (1924), the age limit of 16 has been set as the age for criminal responsibility. The Principles of the Criminal Code 1958 have established only exclusions, for which the law sets criminal responsibility at the age of 14. The amendments have been made to the Criminal Code 2007, which included a decrease in the age limit for criminal responsibility of juveniles from 14 to 12 for some categories of offenses. However, since 2010, there has been no age limit of 12 in Georgian laws, which is in full compliance with the present Criminal Code of Georgia. While imposing criminal responsibility or exempting from it, the person who has become 14 years old but is not yet 18 years old is deemed a juvenile. The age of criminal responsibility for juveniles in Georgia is set under the Criminal Code of Georgia. The main principle is the humanity and rehabilitation of the child. It is worth mentioning that Georgian laws include preventive measures against crime, such as involvement of social services, implementing special psychological programs, and coordination with secondary schools. However, certain age limits restrict the court's capability to impose more severe measures towards juveniles in cases of repeated crimes committed by them.

According to international laws, a juvenile culprit is an individual to be treated with special consideration. The Convention on the Rights of the Child (1989, Article 40 (2)) states that any legal intervention must serve the purpose of remedy, rehabilitation, and returning the child to a safe social environment.

There are different age limits for juvenile offenders in the world:

- England and Wells - 10 years
- France – 13 years
- Germany – 14 years, with individual psychological evaluation;
- Japan – 14 years
- Sweden – Norway – 15 years;

Repeated Crime

In a row of countries, the case of a juvenile who has committed repeated crimes is being discussed in ordinary courts, which actually increases the age of criminal responsibility, and the application of severe measures is quite acceptable.

According to data from various countries of the world, repeated offenses of juveniles most frequently happen at the age of 14-16, which creates a request for law flexibility and individual evaluation of some instances.

International practice indicates that a decrease in the criminal age must be implemented only under specific conditions, based on recognized psychological evaluations, and not universally for each repeated offense.

Despite the principle of humanity, in cases of repeated offenses, the existing system cannot provide effective rehabilitation. Juveniles often stay in the same favorable conditions, which increases the risk of offense.

Between 2022 and 2024, according to the data of the Tbilisi Children's Police, 26% of 14-17-year-old juveniles committed repeated offenses per year. During the same period, 38% of the offenses were connected to theft, and the remaining 22% were connected to bodily damage. Preventive measures are not often flexible for individual cases.

Advantages and risks in case of decreasing the age limit for criminal responsibility of juveniles:

Potential advantages:

1. Offense prevention and increase of perception of responsibility – the adult realizes that for specific crimes, there exists responsibility;
2. Increase of reliability towards justice –the society sees that the system can react to repeated offenses;
3. Management efficacy and system reset – using proper measures in some instances can decrease the risk of repeated offenses.

Potential Risks:

1. Psychological trauma – decreasing age can be damaging to the psychological development of a juvenile;
2. Rehabilitation difficulties – a decrease in age can block resocialization processes;
3. In compliance with international standards, response measures are necessary to ensure the country remains in compliance with International Conventions.

For example, the analysis of the age limit decrease in Germany shows that the resocialization of juveniles was successful only in cases where multiple facilities were involved in the process, including schools, social services, psychologists, and parents.

The Research results show, that decreasing the age limit for juveniles can be appropriate only in particular cases, when, in parallel with this, there is:

- Psychological support for juveniles;
- Special social and educational resocialization programs:
- Active involvement of the family, school, and social service towards the juvenile

As a result of discussing the above-mentioned circumstances, we have developed the following recommendation in this article:

1. Toughening psychological evaluation of juveniles – in case of repeated offense, individual psychological and social evaluation of the offender is essential;
2. Strengthening educational and rehabilitation programs- the integrated approach of school, social service, and non-governmental organizations;
3. Enhancing family involvement - active participation, consultations, social support from family in the upbringing process of the juvenile;
4. Strengthening special judicial institutions – courts discussing cases of juvenile offenders, coordination of social services;
5. Considering international experience, the decision to lower the age limit for criminal responsibility should be based on international standards and best practices.

Implementing the above-stated recommendations in practice will further support the effective implementation of the judicial system, the prevention of juvenile crime, and the effective resocialization and integration of these individuals into a sound society.

REFERENCES

Galaktioni, E. (2018). *Criminal responsibility of juvenile*. [Publisher information omitted as not provided; if self-published, list as author].

Georgia's Association of Young Lawyers. (2010). *Juvenile justice practice*.

Makharoblidze, T. (2023). *National and international standards of juvenile sentences*.

Minashvili, I. (2017). *Comments to Juvenile Justice Code*.

UNICEF. (2021). *Juvenile justice systems: Global practices*.

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Treaty Series, 1577, 3.

Exploring the role of motivation in enhancing healthcare employee engagement and job performance

Klodiana GJERGJI
Lec. Universiteti "Aleksander Xhuvani", Fakulteti i Shkencave Mjekesore Teknike, Elbasan, Albania
E-mail: klodiana.gjergji@uniel.edu.al ORCID: 0009-0001-4534-3176

Elda GJERGJI
Dr. Universiteti "Aleksander Xhuvani", Fakulteti i Shkencave te Edukimit, Center of Research and Development in Education, Elbasan, Albania.
E-mail: elda.gjergji@uniel.edu.al ORCID 0000-0002-1807-0248

Brikena DUKA
Lec. Universiteti "Aleksander Xhuvani", Fakulteti i Shkencave Mjekesore Teknike, Elbasan, Albania
E-mail: brikena.duka@uniel.edu.al ORCID 0009-0003-8519-9847

Miranda KONICA
Lec. Universiteti "Aleksander Xhuvani", Fakulteti i Shkencave Mjekesore Teknike, Elbasan, Albania
E-mail: miranda.konica@uniel.edu.al ORCID 0009-0008-9087-1761

Abstract
The objective of this article is to highlight the critical role of employee motivation in enhancing job effectiveness within health organizations. The ability of management to create a workplace that fosters inspiration and engagement is widely recognized as a foundation for organizational success. Building on existing literature, this study explores the main factors that influence employee motivation within the workplace. Motivation is considered a crucial factor in sustaining organizational performance and ensuring long-term success.
Employee performance is primarily determined by the degree of internal drive that compels individuals to perform tasks necessary for achieving institutional goals. Studies consistently demonstrate that motivated employees experience greater job satisfaction, while low motivation is linked to dissatisfaction and reduced performance.
Recent developments within the national context suggest that while some employee needs related to motivation at work are being addressed, certain demotivating factors remain. These include strained interpersonal relationships with colleagues and supervisors, compensation issues, long working hours, excessive workloads, and inadequate performance appraisal systems.
This study included interviews with 35 healthcare workers. Based on the findings, it is recommended that healthcare institutions adopt strategies to strengthen employee motivation, given its significant impact on workforce performance.

Keywords: Employee Motivation, Job Satisfaction, Healthcare Employees, Performance

INTRODUCTION

The success of every organization depends on managers' ability to provide a motivating work environment for their employees. The challenge for every manager today is to maintain a motivated staff and good performance in the workplace. Every institution must motivate employees. In Albania, despite numerous economic, social, and cultural changes, dissatisfaction persists due to various reasons. Even though technology has advanced rapidly and infrastructure has improved, there are still many issues that remain to be addressed. Frequent rewards, motivation, recognition from supervisors, and working conditions should be part of the employer's responsibility. Sometimes, employees are required to work long hours that are unpaid, or the lack of a short break during the day makes work monotonous. The presence of these factors often makes employees feel unmotivated and stressed, leading to lower performance and a decline in employment levels within these institutions. All these can even cause institutions to fail in their mission. This study aims to evaluate work motivation and the factors that influence it among healthcare employees. (Robbins & Judge, 2019). Evidence from healthcare shows that motivation and job satisfaction are closely tied to retention, especially among nurses (Shields & Ward, 2001). Chronic job

stressors, without adequate resources, elevate the risk of burnout in health workers (Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2001).

Motivation and Employee Performance in Healthcare Institutions

People are motivated by different factors at different times. The first factor is the combination of an individual's perception of their own expectations and the expectations that others have of them. This happens because people find themselves in work situations with various expectations. When they go to work, they also meet people who likewise have expectations of them. Individual attitudes and group expectations are viewed as positive motivating factors for employees. This is why a distinction must be made between the institution's objectives and those of the individual.

Motivation is a set of forces that make people choose or adopt certain behaviors among many alternatives presented to them. Managing people at work is an integral part of the management process. Understanding the critical importance of people in institutions means recognizing the human element. A well-managed healthcare institution views its employees as the primary source of growth in quality and productivity. Such institutions do not view capital investment but rather employees as the fundamental source of improvement. An organization is effective to the extent that it achieves its goals. An effective organization will ensure that the spirit of cooperation, the sense of commitment, and satisfaction are at the proper levels. This is intended to make employees feel satisfied and dedicated to their work.

Motivation and performance in an institution, particularly in healthcare, are crucial for every employee. The performance of every worker is influenced by motivation, professional ability, and the work environment. Motivation at work is widely regarded as a key factor in the performance of individuals and healthcare institutions. It is also a crucial factor in changing the institution's direction. Herzberg stated (Herzberg et al., 1959): "Having less dissatisfaction does not motivate the employee to do a good job, but only to remain in that job." The performance of an employee clearly depends on the level of motivation, which stimulates them to attend work regularly, work diligently, be flexible, and be willing to perform the necessary tasks. This aligns with Herzberg's Two-Factor Theory, which distinguishes between hygiene factors and motivators. This is also supported by Self-Determination Theory, which emphasizes intrinsic and extrinsic motivation (Deci & Ryan, 2000). Broader motivation theory in organizational psychology underscores how expectancy, goals, and self-regulation shape performance (Kanfer, 1990).

The objectives of this study are:

- The primary objective is to assess the role of motivation in the engagement and job performance of healthcare employees in the city of Elbasan.
- To identify the factors that increase job satisfaction.
- To show the importance of motivation and how it affects the quality of institutional services.
- To provide practical recommendations for HR policies in healthcare institutions.
- To evaluate the relationship between motivation and job performance.

Methodology and Instrumentations

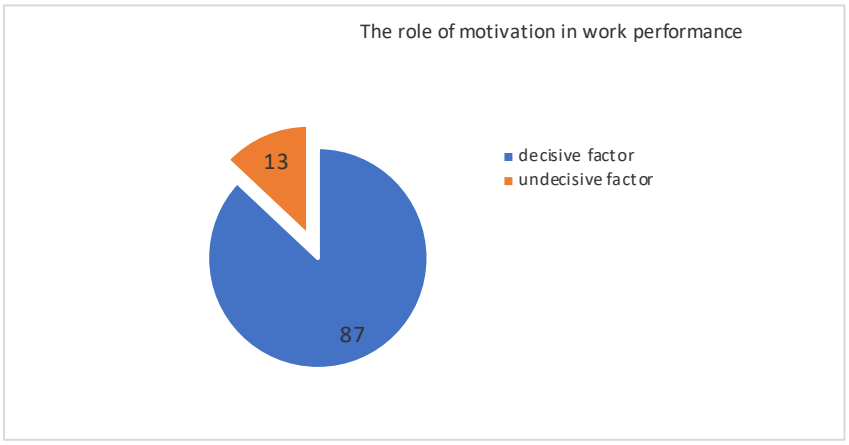
Random data were collected through a questionnaire. The questionnaire was based on a satisfaction scale from "very satisfied" to "not satisfied at all." It contained about twenty-one closed-ended questions. The first part of the questionnaire included basic information related to age, gender, job role, and duration in that role. The other part contained questions about work motivation, the influencing factors, and their importance in the workplace. The questionnaire was administered in paper form, face-to-face, to employees who expressed interest in participating. Participants were randomly selected. The questionnaire was based on previous research to ensure it was at the appropriate contemporary level. All employees were informed about the content and purpose of this study and gave their consent. Out of 62 healthcare employees (nurses, doctors, and health specialists) to whom the questionnaire was distributed, 35 responded and shared their experiences regarding motivation and its effect on job performance. Thus, the participation rate was around 56%. The study period was May to July 2025.

Study results

In this section, the results of the questionnaire for each section will be presented. One of the sections that assesses the importance of motivation in their performance contained 16 questions. These 16 questions were used to highlight the factors that influence their motivation at work. The primary motivating factors were:

- Reduction of long working hours (30.2% emphasized this),
- Recognition of work and fair payment (67.4% emphasized this),
- Participation in training,
- Cooperation with colleagues and supervisors.

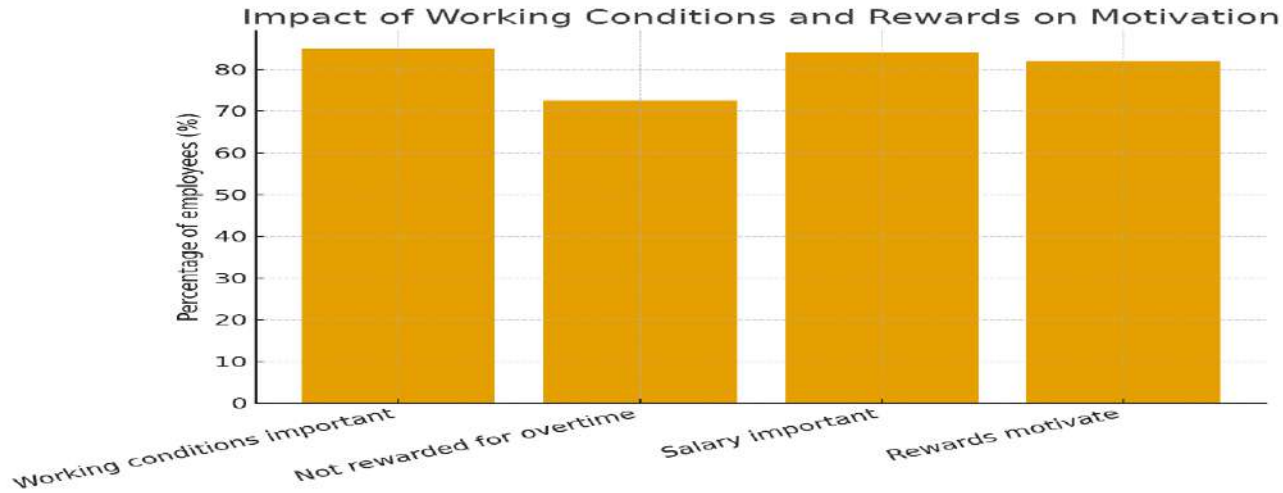
87% were "completely in agreement" and 13% were "in agreement" that motivated staff have a positive attitude toward work. The chart shows that **87%** of employees believe motivation makes them feel better and work with greater willingness, while only **13%** do not consider it a decisive factor. This overwhelming majority highlights the crucial role of motivation in enhancing job performance and fostering organizational growth. The data confirms that without motivation, productivity and effectiveness decline significantly.

Seventy-five % did not agree with the idea that employees can give their maximum effort even without continuous supervision; therefore, leadership oversight is important.

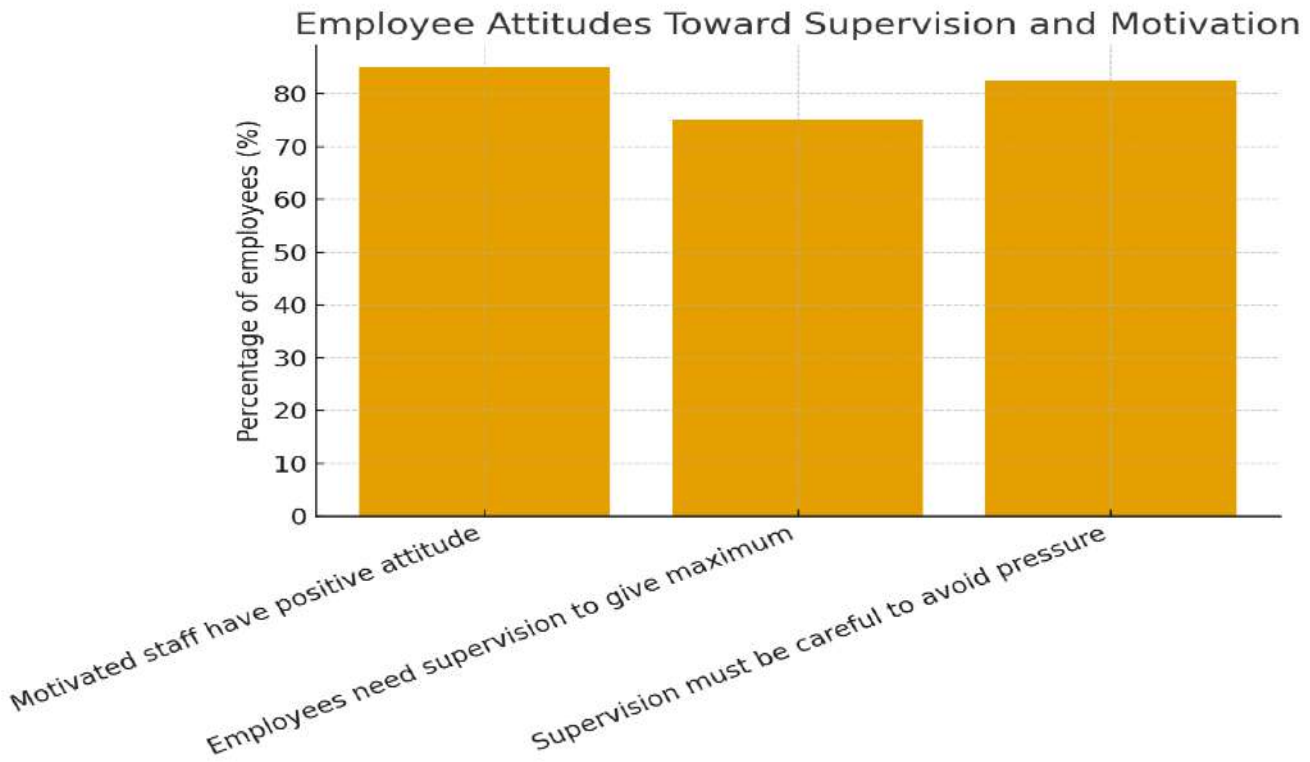
82.5% believe that supervision should be done carefully, to avoid pressure or demoralization. Such patterns are consistent with international findings linking fair pay, manageable workloads, and supportive supervision to higher job satisfaction and lower turnover intentions in healthcare (Shields & Ward, 2001; Bégat, Ellefsen, & Severinsson, 2005)

Based on the results, the following charts were developed to illustrate the relationship between motivation and key workplace factors.

The chart illustrates the significant impact of working conditions and rewards on employee motivation. **Eighty-five %** of respondents agreed that good working conditions are essential for productivity, while **72.5%** felt unrewarded when working overtime without receiving extra pay. At the same time, **84%** emphasized the importance of salary, and **82%** noted that rewards significantly increase their motivation. These findings demonstrate that both financial incentives and fair working conditions are crucial factors in maintaining a motivated and productive healthcare workforce.

The chart illustrates employees' attitudes toward supervision and motivation**.** Approximately **85%** of respondents agreed that motivated staff display a positive attitude at work, underscoring the connection between motivation and engagement. Meanwhile, **75%** of employees reported that supervision is necessary for them to give their maximum performance. Finally, **82.5%** emphasized that supervision must be carried out carefully, as excessive control can create pressure and reduce motivation.

CONCLUSIONS

The goal of every institution, including healthcare institutions, is to benefit from motivated employees, ensuring a mutually beneficial outcome. Motivation is critical, as it plays a significant role in society as well. Unmotivated employees hurt the education and care of family members. Healthcare employees in particular reflect this in their care for patients.

If a healthcare worker is not motivated at work, they may terminate their relationship with the institution. Therefore, every institution needs to have a motivated and qualified staff, as this directly impacts patient care and the continuity of services in the future. Institution leaders should be careful in how they reward their employees. They should analyze the advantages and disadvantages of employee payment methods. The method that has the most advantages and motivates employees the most should be selected. Special care should also be given to employees' overtime hours.

This study, based on employees' responses, showed that salary, working conditions, relationships with colleagues, and reduction of long hours are important for their motivation. A good working atmosphere, good working conditions, fair payment, good relationships with supervisors, and good relationships among employees with the same role within the institution all influence their motivation and, as a result, their engagement at work. In this way, patient care is improved thanks to motivated employees. Effective HR practices and policies are essential for sustaining motivation and engagement (Armstrong, 2021). Addressing the drivers of burnout and strengthening resources is essential for sustainable engagement (Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2001).

RECOMMENDATIONS

- Healthcare institutions need a more cooperative environment.
- Working conditions should be improved to facilitate work processes.

- Continuous evaluation of employees is necessary for them to achieve better results.
- Supervisors should include employees in their meetings and, in some cases, involve them in decisions regarding work processes.
- Safety in these workplaces should be higher.
- Organizing various activities that allow colleagues to get to know each other better.

REFERENCES

Armstrong, M. (2021). *Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice*. Kogan Page.

Bégat, I., Ellefsen, B., & Severinsson, E. (2005). Nurses' satisfaction with their work environment and the outcomes of clinical nursing supervision on nurses' experiences of well-being: A Norwegian study. *Journal of Nursing Management, 13*(3), 221–230.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist, 55*(1), 68–78.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). The Motivation to Work. Wiley.

Kanfer, R. (1990). Motivation theory and industrial and organizational psychology. In M. D. Dunnette & L. M. Hough (Eds.), *Handbook of Industrial and Organizational Psychology* (pp. 75–170). Consulting Psychologists Press.

Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology, 52*(1), 397–422.

Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2019). *Organizational behavior*. Pearson.

Shields, M. A., & Ward, M. (2001). Improving nurse retention in the National Health Service in England: The impact of job satisfaction on intentions to quit. *Journal of Health Economics, 20*(5), 677–701.

The role of cultural intelligence in shaping intercultural management research

Laura BRANCU
Dr., Management Department, Faculty of Economics and Business Administration, West University of Timişoara, Romania
E-mail: laura.brancu@e-uvt.ro ORCID: 0000-0003-1759-4100

Abstract

In an increasingly globalized world, intercultural management has become essential for organizations operating in multicultural environments. This field focuses on managing cultural diversity to minimize misunderstandings and maximize collaboration. A key factor influencing success in this area is **Cultural Intelligence (CQ)**, defined as an individual's capability to adapt effectively to new cultural settings. Developed as a multidimensional construct, CQ comprises four facets: **Metacognitive CQ**, which encompasses the awareness and ability to plan and adjust cultural understanding during interactions. **Cognitive CQ:** Knowledge about different cultures' norms, practices, and systems. **Motivational CQ:** The interest and confidence to engage in intercultural situations. **Behavioral CQ:** The ability to exhibit appropriate verbal and non-verbal actions.

CQ is distinct from other forms of intelligence, such as emotional intelligence, and is critical specifically for intercultural effectiveness. Research indicates that CQ predicts significant outcomes, including improved psychological adaptation, reduced culture shock, enhanced task performance, and increased intercultural cooperation. It benefits not only individuals, such as expatriates and global leaders, but also teams and overall organizational performance.

The most common tool for measuring CQ is the 20-item Cultural Intelligence Scale (CQS). However, a recent study highlighted measurement challenges, finding that while the scale's basic structure is consistent across countries such as Romania, Turkey, and Iceland, directly comparing absolute scores can be misleading due to cultural differences in responding.

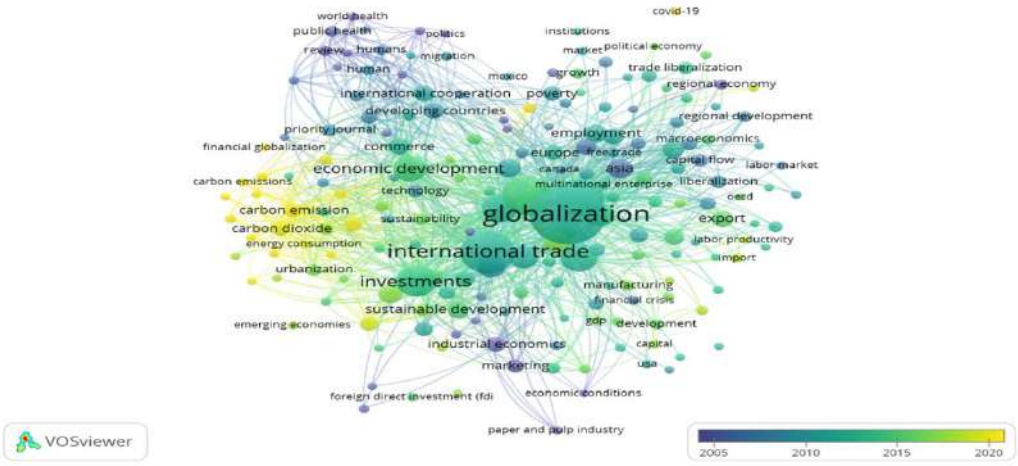
Future research should address methodological limitations, such as over-reliance on self-report measures, and explore the interplay between CQ facets. It should also expand the application of CQ to team and organizational levels and investigate its development through targeted training and organizational practices. Despite existing challenges, CQ remains a vital concept for understanding and improving intercultural management.

Keywords: Cultural intelligence, Intercultural management, Metacognitive

Introduction

Increasingly over the last two decades, we have been living in the context of growing globalization, which has brought a series of changes to every aspect of daily life. Information moves instantaneously from one country to another with the aid of new technologies; people travel easily to different countries due to the liberalization of transportation. A bibliometric analysis conducted by Ionașcu (2024) shows the constant relevance of globalization in the specialized literature (Figure 1, below).

Figure 1. The co-occurrence of keywords on globalization

Source: Ionașcu, Doctoral Studies 2024.

Due to the increased international mobility of the workforce, the status of the expatriate has become almost commonplace, and multicultural teams are a key element of both multinational and smaller companies. Additionally, Internet communication facilitates work in geographically dispersed, multicultural virtual teams. In these new conditions, the intensity of international contacts has increased considerably, and cultural diversity has become a real challenge for individuals and organizations. Although a source of opportunities, globalization presents challenges for individuals and organizations due to the increasing diversity of cultures.

Findings and Discussion

Intercultural approaches have thus become a necessity not only for most large contemporary organizations but also for small and medium-sized enterprises, as well as for every individual. In this context, the emergence and development of Intercultural Management followed almost naturally, covering the need for understanding and effective action in the globalized business environment.

Intercultural Management, as an academic discipline, studies the management of cultural diversity within organizations. This process aims to minimize misunderstandings and conflicts, while maximizing communication and collaboration between individuals from different cultural backgrounds. At a practical level, Intercultural Management refers to a series of strategies and practices used to manage interactions involving diverse individuals and cultural approaches. This includes understanding cultural differences, promoting effective communication, and fostering collaboration among individuals from diverse cultural backgrounds. These aspects are crucial for organizations operating in multicultural environments, where cultural diversity can generate both challenges and opportunities.

Drivers and Benefits of Effective Intercultural Management

A series of factors drives the development of Intercultural Management in the current context, all of which are related to the cultural diversity in which individuals and organizations must operate.

The first relates to the existence of stereotypes and prejudices, which are clearly linked to a lack of knowledge about cultural differences, a tendency toward ethnocentrism, and indifference, among other factors. Next, there are language and communication barriers in a broad sense (especially non-verbal communication, rituals, accepted or prohibited gestures, gaffes, etc.). A different approach to conflict resolution is another factor, which also stems from a lack of knowledge about cultural differences and is related to personal limits and the habit of negotiating without considering the cultural variable. Linked to this, the level of flexibility and tolerance is another factor that hinders good intercultural relations and efficient functioning in multicultural organizations.

Based on these "sensitive" factors, studies have indicated that effective Intercultural Management helps us to:

- Increase innovation and creativity: Diverse teams can generate unique ideas and solutions, contributing to innovation when managed appropriately.
- Achieve a more efficient communication style: Understanding cultural nuances helps prevent misunderstandings and creates a more cohesive work environment.
- Resolve conflicts: By understanding cultural differences, managers can more efficiently address and resolve conflicts, thereby ensuring a harmonious work environment.
- Ultimately, gain a competitive advantage: Organizations that efficiently harness cultural diversity tend to outperform their competitors because they can better meet the diverse needs of their customer base.

Coordinating the cultural diversity of teams, deciphering the increasing complexity of the business environment, developing business with foreign partners, or establishing an international presence—all these are challenges that require professional management of cultural factors, in short, intercultural management.

The globalized business environment requires global managers who are proficient in working abroad; more precisely, individuals who possess the specific knowledge, skills, and competencies necessary to manage and lead effectively anywhere in the world. Globalization generates a demand for specialists prepared to interact across cultures and in multiple cultures.

Cultural Intelligence (CQ): Definition and Components

The study and understanding of cultural diversity in the context of globalization is a current and highly complex problem, as globalization intensifies multicultural interactions, yet can also generate tensions or conflicts (see Ang et al., 2012, regarding ideological clashes and cultural conflicts, p. 582). Cultural diversity can act as a

challenge for expatriates and global leaders (Van Dyne & Ang, 2006; Bhaskar-Shrinivas et al., 2005). This happens because the ability to interact efficiently across multiple cultures is not a competence held by all people (Crowne, 2008). Some individuals are more successful than others in intercultural business situations.

To answer the question of why some individuals are more effective than others in situations characterized by cultural diversity, Earley and Ang (2003) developed the concept of **Cultural Intelligence (CQ)**, defined as "a person's capability for successful adaptation to new cultural settings; that is, for unfamiliar settings attributable to cultural context" (p. 9). Peterson (2004) defined cultural intelligence as the ability to utilize skills and competencies effectively in an intercultural environment. The CQ concept is further developed and detailed in subsequent studies (Van Dyne & Ang, 2007; Ang et al., 2007; Ang & Van Dyne, 2008; Ang et al., 2012).

Viewed as a capacity that enables individuals to understand and act appropriately in a wide range of cultures, CQ is a crucial managerial quality for firms seeking to succeed in an increasingly globalized business world. Managers can successfully cope with challenges in international business because CQ allows them to understand and respect different cultural norms, beliefs, and behaviors. A high level of CQ leads to an increase in the quality of intercultural communication; facilitates successful negotiations; and builds trust between partners and clients from different cultural backgrounds (Cabral et al., 2020).

Its authors developed the concept of cultural intelligence as a multidimensional construct, "directed toward situations involving intercultural interactions generated by differences in race, ethnicity, and nationality" (Ang et al., 2007, p. 336). Thus, CQ comprises four distinct, but interconnected components (metacognitive, cognitive, motivational, and behavioral). They argue that these components structure an individual's ability to be aware that other cultures are different from their home culture, the ability to learn about that different culture, the desire to interact across cultures, and the ability to modify their behavior to do so successfully.

1. Metacognitive CQ refers to the mental processes individuals use to acquire and understand cultural knowledge. It relates to the individual's level of cultural awareness. It includes processes such as planning, monitoring, and revising mental models of cultural norms for different countries or groups of people. The authors believe that people with high Metacognitive CQ are capable of questioning their cultural assumptions and adjusting their mental models in intercultural situations. They are aware of the cultural preferences of others before and during cultural interactions.

2. Cognitive CQ refers to the acquired knowledge of norms, practices, and conventions in different cultures, gained through education and personal experiences. Individuals with high Cognitive CQ are aware of and understand the economic, legal, and social contexts of different cultures. They also know existing cultural models and possess information about the specific values, norms, and traditions of the cultures they interact with.

3. Motivational CQ reflects the capacity to direct attention and energy toward learning and functioning in situations characterized by cultural differences; it is an essential component of CQ, being the source of interculturally adapted actions. Individuals with high Motivational CQ usually appreciate cultural experiences and involvement in relationships with people from diverse cultural backgrounds. Motivational CQ is linked to a person's belief in their ability to achieve a certain level of performance in a different cultural context.

4. Behavioral CQ reflects the ability to use appropriate verbal and nonverbal actions when interacting with people from different cultures. Those with high Behavioral CQ exhibit situationally appropriate behaviors, employing a diverse range of actions and adjusting their tone of voice, gestures, and facial expressions accordingly to suit the situation.

CQ Distinctiveness and Outcomes

CQ differs from other concepts of intelligence, such as Emotional Intelligence (EI) and Social Intelligence (Earley, 2002). CQ enables people to "look beyond their own cultural lens" (Earley, 2002, p. 285) and is considered critical for intercultural situations, whereas social and emotional intelligence is not. CQ is also different from personality traits.

Previous studies have shown that, at the individual level, CQ can explain psychological outcomes (e.g., intercultural and psychological adaptation, psychological well-being, or lower culture shock), behavioral outcomes (e.g., intercultural cooperation), and performance (e.g., task and contextual performance or international leadership effectiveness) more than any other intercultural competence (Ang et al., 2015; Schlaegel et al., 2021). These findings have emerged from studies involving individuals who interact primarily with people from other cultures (e.g., expatriates, members of multicultural teams, students studying abroad) (Ott & Michailova, 2018).

CQ has been found to facilitate an individual's intercultural adaptation, workplace adaptation, and psychological adaptation, and contribute to psychological well-being (Ang et al., 2020). It has also been shown that individuals with higher CQ experience less culture shock and less mental exhaustion (Fu & Charoensukummongkol, 2022). Furthermore, numerous studies have shown that CQ enables individuals to function successfully in an intercultural environment, positively impacting both task performance and contextual performance.

In addition to these individual-level outcomes, CQ has a positive influence on several group or team-level outcomes as well as the organizational level. CQ has been found to contribute to the development of trust and cohesion among members of multicultural or multinational teams (Chua et al., 2012; Rockstuhl & Ng, 2008). At the organizational level, several studies have shown the importance of CQ for firm performance (e.g., Charoensukummongkol, 2016; Şahin & Gürbüz, 2020).

Measurement and Validity of Cultural Intelligence

The Cultural Intelligence Scale (CQS) developed by Ang et al. (Ang et al., 2007; Ang & Van Dyne, 2008) is by far the most frequently used instrument for measuring CQ. Over 90% of studies conducted to date have employed the CQS or its revised version as the measurement instrument. Research has successfully established the predictive validity of the CQS, demonstrating that CQ is a distinct construct, both conceptually and empirically separate from other individual differences, such as emotional intelligence and personality. The scale has also been translated from English into several other languages, including Chinese, French, German, Korean, Portuguese, Spanish, Turkish, Vietnamese, Icelandic, and Romanian.

The CQS contains 20 items, grouped into four dimensions:

- "I adjust my cultural knowledge as I interact with people from a new culture" (Metacognitive).
- "I know the legal and economic systems of other cultures" (Cognitive).
- "I enjoy interacting with people from different cultures" (Motivational).
- "I use pause and silence differently to suit different intercultural situations" (Behavioral).

In developing the scale, Van Dyne et al. (2008) conducted a series of studies to demonstrate the generalizability of the samples across time and in different countries. In general, the CQS has demonstrated good construct validity and high predictive power. Studies have examined the adequacy of the CQ models, the distinctiveness of CQ from other constructs, such as emotional intelligence (EQ), the validity of the CQS in languages other than English, and the equivalence of measurements between countries. The four-factor model of CQ has been confirmed, and CQ has been shown to differ from cognitive ability, personality, and emotional intelligence (EQ) (Sahin et al., 2013). However, several researchers have also highlighted the strong link between CQ and EQ.

Although the CQ scale has been used in the majority of studies, little research has been conducted to study its invariance across different cultures. In 2022, an international team (Brancu, L., Sahin, F., Guðmundsdóttir, S., Cetin, F.) published the article, "Measurement Invariance of the Cultural Intelligence Scale Across Three Countries," in order to evaluate the structure and measure the invariance of the CQ measurement instrument in three different cultural contexts: Romania, Turkey, and Iceland. This study aligns perfectly with the typology of comparative studies, which examines the role of culture in revealing differences or similarities. Comparative approaches are the basis of intercultural management, and the selection of the three comparison countries was based on their different cultural profiles (from the perspective of Geert Hofstede's cultural model). National culture is a framework for explaining individual differences and behaviors (Hofstede, 2001). Regarding power distance, according to the Hofstede model (Country Comparison – Hofstede Insights, 2021), Iceland is an egalitarian culture, with equal access to resources and an informal, direct, and participatory communication style (score of 30), while Turkey and Romania exhibit a high level of inequality, unequal access to resources and information, and an formal, indirect and selective way of communication. Iceland is an individualistic country, oriented towards individual/personal interest, while Romania and Turkey are collectivistic countries, oriented towards the well-being of the group/extended family.

In addition to the cultural differences between the countries studied in this research, Turkey exhibits a higher level of ethnic and cultural diversity compared to Romania and Iceland. In Turkey, a mosaic of diverse identities exists, comprising religious, ethnic, and linguistic communities. For instance, Turks represent 70–75% of Turkey's total population (Eryurt & Koç, 2015). In Romania, the Romanian population accounts for approximately 90% of the country's total population. Iceland's population is also very homogeneous, with Icelanders representing 93% of the total population.

The study was conducted in three stages, each examining different aspects of CQ measurement:

Configurational Invariance

This stage involves verifying whether the scale's structure is the same across all cultures, meaning whether participants in each country understand the dimensions of the CQ scale in the same way. The results showed that the scale's structure is similar across the three cultures, indicating that people conceptualize the four dimensions (metacognitive, cognitive, behavioral, and motivational) similarly.

Metric Invariance

In this stage, we analyzed whether participants in each country respond to the scale's questions similarly. The results indicated no significant differences in how participants respond to the scale items across different countries, meaning that the intensity of the relationships between the scale questions and the CQ dimensions is comparable.

Scalar Invariance

This refers to the comparison of mean scores for each CQ dimension. The results did not support scalar invariance, meaning that the scores obtained for the scale items differed between the three countries. Our data failed to support scalar invariance, which indicates that the understanding of 19 out of 20 CQS items was not equivalent across the three contexts. Only the understanding of one item from the Cognitive CQ subscale was equivalent: ("I know the rules, e.g., vocabulary, grammar, of other languages"). Students from Turkey tended to evaluate 19 items more intensely than students from Romania and Iceland.

Based on multi-group Confirmatory Factor Analysis (CFA), the results indicated that:

- Configurational and Metric Invariance are supported. This indicates that the four-factor basic structure of CQ (Metacognitive, Cognitive, Motivational, and Behavioral) is conceptualized similarly across participants in all three cultures, and the factor loadings (metric invariance) are broadly comparable. The findings concerning the CQ dimensions were thus consistent with prior studies (e.g., Schlägel & Sarstedt, 2016).

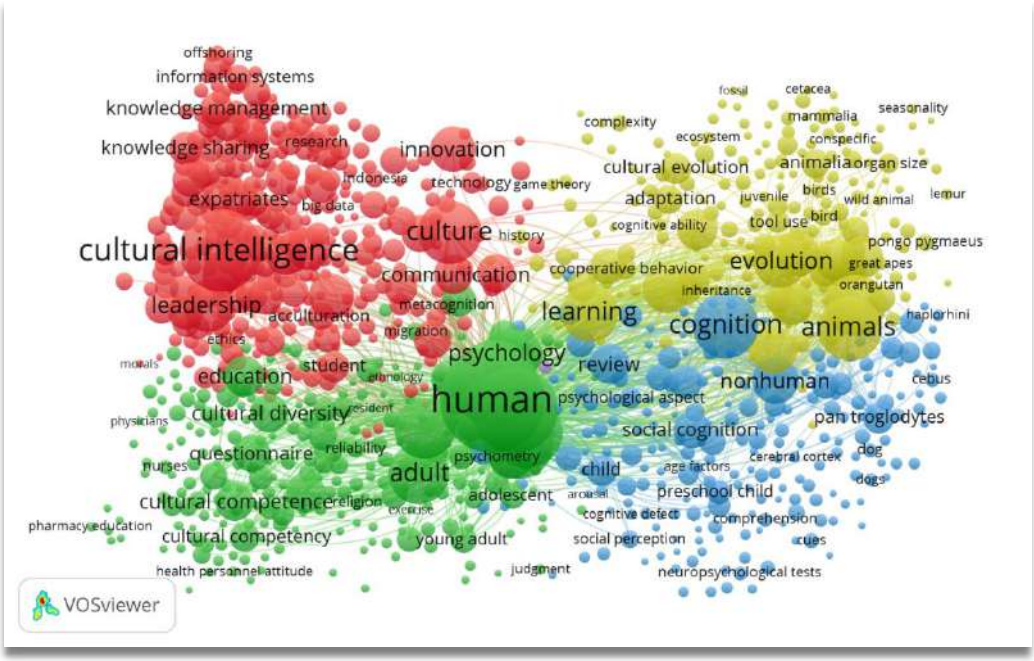
- Scalar Invariance is partially supported; The study found evidence of partial invariance, but full scalar invariance was not achieved. Differences were identified at the individual item level, specifically suggesting cultural variations in how Turkish participants evaluated the items compared to those in Romania and Iceland. While the responses were similar, individuals did not associate the items identically with the CQS dimensions (differences in the latent structure).

The study concluded that there are differences in how participants from different cultures respond to individual items, suggesting that caution is needed when comparing scores across countries. This result does not come as a surprise, as we mentioned in the introduction. However, further intercultural research is needed in the future to understand the explanations for scalar invariance better. Although the basic structure was similar across all three cultures, we identified differences at the scaled item level, suggesting cultural variations in how Turkish participants evaluated the items compared to those in Romania and Iceland. The results of the current study have implications for the future use of the Cultural Intelligence Scale (CQS) in intercultural research. The partial invariance demonstrated by the study means that individuals respond similarly to the items but do not associate them identically with the CQS dimensions. This result highlights the importance of considering scalar invariance when comparing means across cultures, as it may lead to incorrect results in its absence. The results indicate caution in mean comparisons: the absence of full scalar invariance is a critical finding, as it suggests that comparing mean scores of CQ across the surveyed cultures may lead to incorrect or misleading results. This is because the item intercepts, which reflect the underlying cultural response tendencies, are not equal.

Additionally, the study emphasizes the need for more comprehensive intercultural research to investigate and understand the theoretical explanations underlying the lack of full scalar invariance, particularly in cultures with divergent profiles.

With all the cautions mentioned earlier, we cannot deny the significant effects that the level of CQ generates in social and business contexts, and we emphasize its role in intercultural management research. The literature analysis reveals that, despite the limitations presented above, the concept of CQ has been increasingly analyzed in research, as shown in Figure 2 below.

Figure 2. The co-occurrence of keywords on Cultural Intelligence (CQ)(based on 9425 results).

Source: Brătianu, Paiuc, Brancu, 2025.

Main key findings

First, the systematic review clustered empirical studies based on how CQ was used (as an independent, dependent, mediating, or moderating variable) to determine its nomological network. Viewed as an Independent Variable (Outcomes), CQ consistently predicts intercultural effectiveness across several domains.

- Adjustment and Well-being: Motivational CQ and Behavioral CQ are strong predictors of all forms of adjustment (general, interaction, and work) and self-reported cultural adaptation/well-being.
- Performance: Metacognitive CQ and Behavioral CQ are shown to predict task performance.
- Relational Effectiveness: CQ positively influences outcomes such as intercultural cooperation, negotiation effectiveness, and intercultural creative collaborations.

Viewed as a Dependent Variable (Antecedents): The development of CQ is linked to individual characteristics and targeted interventions.

- Personality: Openness to Experience is a highly significant predictor, positively related to all four facets of CQ.
- Developmental Interventions: The comprehensiveness of cross-cultural training has a positive impact on all four CQ facets. It is suggested that targeted training enhances Cognitive and Metacognitive CQ, while actual exposure is beneficial for increasing Motivational and Behavioral CQ.

Second, based on Ott and Michailova's (2018 review, we identify some challenges and avenues for future research, specifically critical limitations and proposed avenues to advance the scholarly conversation:

- The existence of inconsistent empirical findings highlights the need for further theorizing and investigation into the interplay and interaction among the four CQ facets.
- Research suffers from a heavy, almost exclusive, reliance on self-reported measures (CQS) for CQ assessment. Furthermore, studies investigating the antecedents of CQ have relied heavily on student samples.
- Future research must move beyond the generalized view by examining how specific cultural contexts moderate the relationships between CQ, its antecedents, and outcomes.
- Scholars are encouraged to expand the construct's application to higher levels of analysis, specifically the group, team, and organizational levels, provided the construct is redefined correctly and adapted accordingly.

Instead of a conclusion, some future research avenues

The concept of CQ is far from being exhausted in scientific research. Future research should focus on addressing existing methodological and conceptual gaps, as well as expanding the scope of the construct to higher levels of analysis and specific contexts.

Connected to the question of whether CQ is a universal capability (applicable across all cultures) or if its components and effects are culture-specific, is a path that requires conducting research that compares the CQ construct and its predictive power across different, highly distinct national contexts, rather than merely translating the CQS. A critical limitation is the overwhelming reliance on the self-report CQS. Researchers must develop and validate objective measures of CQ, such as ability tests, performance assessments, or behavioral observations, to reduce common method bias and provide more robust evidence of the construct's validity. Additionally, more sophisticated theoretical models are necessary to investigate how the four facets interact with one another. Researchers should investigate if certain facets must be developed before others, or if different combinations of facets are required for success in specific intercultural situations. Investigating new antecedents can be seen as a further line of research, based on targeted training and learning theories: Analyzing the effectiveness of different cross-cultural training pedagogies and applying advanced learning theories to explain CQ development; and taking into account the organizational context: by exploring how organizational climate, culture, and HRM practices (e.g., selection and mentoring systems) influence an employee's CQ acquisition. The level of aggregation should move toward team and group CQ, especially in multicultural and/or international/virtual teams, and how the collective cultural intelligence of a group affects its performance. Examining how cultural intelligence can be conceptualized and measured at the organizational level as a source of competitive advantage could be another way to deepen the analysis.

REFERENCES

Ang, S., & Van Dyne, L. (2008). Conceptualization of cultural intelligence: Definition, distinctiveness, and nomological network. In S. Ang & L. Van Dyne (Eds.), *Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications* (pp. 3–15). M.E. Sharpe.

Ang, S., Van Dyne, L., Koh, C., Ng, K. Y., Templer, K. J., Tay, C., & Chandrasekar, N. A. (2007). Cultural intelligence: Its measurement and effects on cultural judgment and decision making, cultural adaptation, and task performance. *Management and Organization Review*, 3(3), 335–371. https://doi.org/10.1111/j.1740-8784.2007.00082.x

Ang, S., Van Dyne, L., & Rockstuhl, T. (2015). Cultural intelligence: Origins, conceptualization, evolution, and methodological diversity. In M. Gelfand, C. Y. Chiu, & Y. Y. Hong (Eds.), *Handbook of advances in culture and psychology* (Vol. 5, pp. 273–323). Oxford University Press.

Brancu, L., Şahin, F., Guðmundsdóttir, S., & Çetin, F. (2022). Measurement invariance of the Cultural Intelligence Scale across three countries. *International Journal of Intercultural Relations*, 86, 96–108. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.11.002

Cabral, Â. M. R., Carvalho, F. M. P. O., & Ferreira, J. A. V. (2020). The effect of emotional and cultural intelligence on networks' behaviors in international SMEs: Evidence from Portugal. *Behavioral Sciences*, 10(11), 163. https://doi.org/10.3390/bs10110163

Earley, P. C. (2002). Redefining Interactions Across Cultures and Organizations: Moving Forward with Cultural Intelligence. *Research in Organizational Behavior*, 24, 271–299. https://doi.org/10.1016/S0191-3085(02)24008-3

Fu, Q., Zhang, P., Zhuang, L., Zhou, L., Zhang, J., Wang, J., & Li, H. (2021). Micro/nano multiscale reinforcing strategies toward extreme high-temperature applications: Take carbon/carbon composites and their coatings as the examples. *Journal of Materials Science & Technology*, 96, 31–68. https://doi.org/10.1016/j.jmst.2021.03.076

Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations* (2nd ed.). Sage Publications.

Ott, D. L., & Michailova, S. (2018). Cultural intelligence: A review and new research avenues. *International Journal of Management Reviews*, 20(1), 99–119. https://doi.org/10.1111/ijmr.12118

Şahin, F., & Gürbüz, S. (2020). Entrepreneurial orientation and international performance: The moderating role of cultural intelligence. *Journal of Management & Organization*, 26(2), 263–287. https://doi.org/10.1017/jmo.2017.84

Schlaegel, C., & Sarstedt, M. (2016). Assessing the measurement invariance of the four-dimensional cultural intelligence scale across countries: A composite model approach. *European Management Journal*, 34(6), 633–649. https://doi.org/10.1016/j.emj.2016.06.003

Innovative development of student entrepreneurship in universities

Lesya CHERVONA

PhD in Philosophy, Senior Researcher, Leading Researcher of the Department of Interaction between Higher Education and the Labor Market,
Institute of Higher Education, National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, 01014 Kyiv, Ukraine
E-mail: chervona_lesya@ukr.net ORCID: 0000-0002-3036-3668

Kateryna TRYMA

PhD in Political Science, Associate Professor
Guest Lecturer, David Aghmashenebeli University of Georgia, 0179 Tbilisi, Georgia
E-mail: katerynatryma@gmail.com ORCID: 0000-0001-5567-1387

Abstract

This study explores the theoretical foundations of innovative development of student entrepreneurship within university ecosystems, focusing on the impact of digitalization and transformations in higher education. The aim is to systematize interdisciplinary approaches to implementing innovative educational technologies to foster students' entrepreneurial initiatives. The analysis integrates concepts from economics (Becker's human capital theory, Schumpeter's innovation theory, Chesbrough's open innovation), pedagogy (Piaget's constructivism, competency-based learning), psychology (Maslow's self-actualization theory), philosophy (Dewey's pragmatism), and management (Senge's organizational learning theory). The findings demonstrate that innovative technologies, such as virtual simulations, AI-driven platforms, and EdTech tools, enhance students' creativity, critical thinking, and independence. Practical examples, including 3D printing labs and sustainable construction projects, illustrate the application of these theories. The study emphasizes the need for university ecosystems to integrate educational, research, and entrepreneurial functions to develop youth innovation potential sustainably. It concludes that an interdisciplinary approach is essential for creating a comprehensive model to support student entrepreneurship in modern universities.

Keywords: Innovative development, student entrepreneurship, university education, interdisciplinary approach, digitalization, entrepreneurial ecosystems

INTRODUCTION

In the context of global economic shifts toward digitalization and innovation, entrepreneurial competence has emerged as a critical skill for the 21st century. As innovation hubs, universities play a central role in nurturing students' entrepreneurial potential, enabling their economic self-realization and contribution to knowledge-based economies. In Ukraine, systemic support for student entrepreneurship remains inadequate, with fragmented institutional infrastructures such as business incubators and accelerators, and outdated regulatory frameworks that fail to address the digital economy's demands. This timely study addresses these gaps by exploring the theoretical and practical dimensions of fostering student entrepreneurship through innovative educational technologies. The research aims to systematize the theoretical foundations of innovative development of student entrepreneurship and identify interdisciplinary approaches to their implementation. Objectives include analyzing key scientific concepts, exploring their practical applications, and proposing strategies for creating university entrepreneurial ecosystems (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000). The study draws on global trends, such as integrating EdTech platforms, virtual simulations, and artificial intelligence, to highlight pathways for modernizing higher education in alignment with market needs.

Method

The research adopts an interdisciplinary approach, integrating economic, pedagogical, psychological, philosophical, and managerial frameworks to analyze the innovative development of student entrepreneurship. General scientific methods, including analysis, synthesis, systematization, and typologization, were employed by scientific fields to consolidate and classify theoretical propositions. Key theoretical frameworks include human capital theory (Becker, 1964), which views education as an investment with long-term economic benefits; Schumpeter's innovation theory (Schumpeter, 1934), which positions entrepreneurs as drivers of economic change; Chesbrough's open innovation concept (Chesbrough, 2003), emphasizing collaborative innovation;

Piaget's constructivism (Piaget, 1970), which promotes active knowledge construction; Dewey's pragmatism (Dewey, 1916), which values practical knowledge application; and Senge's organizational learning theory (Senge, 1990), which views universities as adaptive learning organizations. These methods facilitated the systematization of conceptual foundations and identifying strategies for advancing entrepreneurial education.

FINDINGS

The innovative development of student entrepreneurship is grounded in an interdisciplinary framework spanning economics, pedagogy, psychology, philosophy, sociology, and management. This multidimensional approach reflects the complex nature of student entrepreneurship, which integrates educational, organizational, social, and innovative components.

In economics, human capital theory (Becker, 1964) justifies educational investments to enhance individual and societal productivity. For instance, entrepreneurial education equips students with skills to generate innovative business ideas, increasing their market value. Schumpeter's innovation theory (Schumpeter, 1934) underscores the entrepreneur's role as an agent of "creative destruction," introducing new products, technologies, or markets to drive economic progress. Chesbrough's open innovation concept (Chesbrough, 2003) advocates for collaboration between universities, students, and businesses to co-create innovative solutions. For example, the Kyiv National University of Construction and Architecture (KNUCA) has established a 3D printing laboratory within its Institute of Innovative Education, enabling students to experiment with digital technologies for architectural modeling and prototyping (KNUCA, 2023a). Similarly, KNUCA's international project on developing sustainable concrete mixtures using construction waste for 3D printing and traditional building methods exemplifies open innovation by integrating academic research with industry needs (KNUCA, 2023b). Another example is KNUCA's participation in the UKRENERGY project, which develops innovative master's programs to improve Ukraine's building stock's energy and carbon footprint, aligning academic training with societal sustainability goals (Erasmus+, 2023). Furthermore, effective collaboration between higher education institutions and the labor market, as highlighted by Chervona and Tryma (2024), is crucial for aligning educational outcomes with industry demands, fostering entrepreneurial ecosystems that support student initiatives.

Pedagogical approaches emphasize active learning and skill development. Constructivism (Piaget, 1970) positions students as active constructors of knowledge, engaging in hands-on projects to develop entrepreneurial skills. Problem-based learning (PBL), introduced by Barrows (1985), encourages students to tackle real-world entrepreneurial challenges, fostering critical thinking and problem-solving. For instance, PBL has been implemented in entrepreneurship courses at Stanford University, where students design business models through simulated market scenarios. In Ukraine, KNUCA integrates PBL in its curricula, encouraging students to participate in projects like UKRENERGY, which fosters innovative thinking in sustainable construction (Erasmus+, 2023). Competency-based learning further supports the development of practical skills like initiative and adaptability, essential for entrepreneurial success.

Philosophical foundations, particularly Dewey's pragmatism (Dewey, 1916), emphasize the practical utility of knowledge, aligning education with real-world applications. This approach encourages universities to design curricula prioritizing actionable outcomes, such as business plan development or startup prototyping. Psychological theories, such as Maslow's self-actualization (Maslow, 1943), highlight the motivation for creativity and innovation when students' basic needs are met, driving their pursuit of entrepreneurial ventures. Gardner's theory of multiple intelligences (Gardner, 1993) supports the development of diverse cognitive skills, such as creative and analytical thinking, which are crucial for entrepreneurship.

Sociological perspectives, including Bourdieu's social capital theory (1986), underscore the role of networks, trust, and collaboration in fostering innovation. University ecosystems that facilitate interactions between students, faculty, and industry partners create fertile ground for entrepreneurial initiatives. For instance, Ukrainian startups like Esper Bionics, which develops bionic prostheses to improve quality of life, and Himera, which creates secure communication systems for defense, demonstrate how social capital and industry collaboration drive innovation (Dou, 2023; Lakusha & Chervona, 2023). Additionally, Ukraine’s defense sector has seen rapid growth in drone technology, including reconnaissance, strike, and logistical drones, supported by the Ukrainian Startup Fund, illustrating the synergy between academia, industry, and societal needs (USF, 2023). Management theories, such as Senge’s organizational learning (Senge, 1990), view universities as adaptive systems that evolve through feedback and innovation. This perspective supports the transformation of universities into “learning organizations” that integrate entrepreneurial education with research and industry collaboration.

Innovative technologies, such as virtual reality simulations (Shokri, 2024), AI-driven business modeling tools (Zhu & Luo, 2025), and EdTech platforms (Fox et al., 2018), play a critical role in enhancing entrepreneurial education. For example, virtual simulations allow students to test business strategies in risk-free environments, while AI tools provide data-driven insights for startup development. In Ukraine, the Ukrainian Startup Fund supports tech-driven entrepreneurial initiatives, fostering innovations in defense technologies like drones and cybersecurity solutions, which have dual-use applications for civilian and military purposes (USF, 2023). These technologies enable personalized, scalable, and interactive learning experiences, aligning with the needs of modern entrepreneurial education.

Table 1. *Theoretical Foundations of Innovative Development of Student Entrepreneurship*

Field of Science	**Theory**	**Authors**	**Role and Significance**
Economics	Human Capital	Schultz, Becker	Enhancing productivity through education
Economics	Innovation Theory	Schumpeter	Entrepreneur as an agent of change
Economics	Open Innovation	Chesbrough	Collaboration for innovative solutions
Pedagogy	Constructivism	Piaget	Active knowledge construction
Pedagogy	Problem-Based Learning	Barrows	Development of critical thinking
Philosophy	Pragmatism	Dewey	Practical value of knowledge
Psychology	Self-Actualization	Maslow	Motivation for creativity
Sociology	Social Capital	Bourdieu	Networks and trust for innovation
Management	Organizational Learning	Senge	University as an adaptive system

The interdisciplinary framework highlights the multifaceted nature of student entrepreneurship, requiring coordinated efforts across academic disciplines. Universities must integrate innovative technologies, such as AI, virtual simulations, and EdTech platforms, into curricula to prepare students for dynamic market conditions. Establishing robust entrepreneurial ecosystems—business incubators, mentorship programs, and industry partnerships—is critical for supporting student startups. In Ukraine, universities like KNUCA demonstrate this through projects like the 3D printing lab and sustainable construction initiatives, which align academic research with societal needs (KNUCA, 2023a; KNUCA, 2023b). The Ukrainian Startup Fund's support for tech startups, such as Esper Bionics and Himera, further illustrates the potential for university-industry collaboration (USF, 2023). Recommendations include developing interdisciplinary courses combining economics, technology, and management; fostering collaborations with IT companies to enhance EdTech integration; creating regional startup hubs to support student initiatives; and updating regulatory frameworks to align with global best practices, such as those in European entrepreneurial universities. Future research should evaluate the effectiveness of these ecosystems and adapt global models to Ukraine's post-war recovery context.

CONCLUSION

The innovative development of student entrepreneurship is a multidisciplinary process integrating economic, pedagogical, philosophical, psychological, and managerial approaches. Theories of human capital, innovative entrepreneurship, and open innovation underscore the economic and social significance of investing in entrepreneurial education. Pedagogical and psychological concepts foster creativity and independence, while sociological and managerial approaches emphasize collaboration and university adaptability. Technologies like AI, virtual simulations, and EdTech platforms, alongside practical initiatives like KNUCA's 3D printing lab and startups like Esper Bionics, enhance learning outcomes and prepare students for entrepreneurial success. Future research should focus on developing comprehensive models for integrating innovative technologies and interdisciplinary approaches to strengthen systemic support for student entrepreneurial initiatives in Ukraine and beyond.

REFERENCES

Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago Press.

Chervona, L., & Tryma, K. (2024). The legal provisions of interaction between HEIs and the labor market: The case of Ukraine. In *Materials of 4th USBED Conference* (pp. 285–292). Istanbul Topkapı University, Türkiye. https://usbed.org/wp-content/uploads/2024/11/4th-USBED-Conference-Book_2024-129-MB.pdf

Chesbrough, H. W. (2003). *Open innovation: The new imperative for creating and profiting from technology*. Harvard Business Press.

Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education*. Macmillan.

Dou. (2023). Ukrainian bionic prosthesis manufacturer Esper Bionics raises $5 million in investment. https://dou.ua/lenta/news/investment-in-esper-bionics/

Erasmus+. (2023). Innovative master courses supporting the improvement of the energy and carbon footprint of the Ukrainian building stock. https://erasmusplus.org.ua/en/projects/innovative-master-courses-supporting-the-improvement-of-the-energy-and-carbon-footprint-of-the-ukrainian-building-stock/

Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L. (2000). The dynamics of innovation: From National Systems and 'Mode 2' to a Triple Helix of university–industry–government relationships. *Research Policy*, *29*(2), 109–123. https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00055-4

KNUCA. (2023a). KNUCA opens 3D printing laboratory at the Institute of Innovative Education. https://www.knuba.edu.ua/v-instytuti-innovaczijnoyi-osvity-knuba-vidkryly-laboratoriyu-3d-druku/

KNUCA. (2023b). KNUCA develops concrete for 3D printing of buildings using debris from destroyed structures. https://www.knuba.edu.ua/u-knuba-rozroblyayut-beton-dlya-3d-druku-budivel-z-ulamkiv-zrujnovanyh-sporud/

Lakusha, N., & Chervona, L. (2023). Interaction of science, education, and society as a catalyst for innovative development. In *Proceedings of the XXII International Scientific and Practical Conference: Current Trends in the Development of Science by Attracting New Ideas*. Kyiv, Ukraine.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, *50*(4), 370–396. https://doi.org/10.1037/h0054346

Piaget, J. (1970). *Science of education and the psychology of the child*. Viking Press.

Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: An inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Harvard University Press.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization*. Doubleday.

Barrows, H. S. (1985). *How to design a problem-based learning curriculum for the preclinical years*. Springer.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood.

Fox, J., Pittaway, L., & Uzuegbunam, I. (2018). Simulations in entrepreneurship education: Serious games and learning through play. *Entrepreneurship Education and Pedagogy*, *1*(1), 61–89. https://doi.org/10.1177/2515127417737285

Plekhanova, G. O. (2012). Development of youth innovative entrepreneurship based on inter-university regional startup centers. *Information Processing Systems*, 2(118), 209–213.

Shokri, H. (2024). Virtual reality technology in developing students' innovation and entrepreneurship skills in higher education. In *Empowering Students and Elevating Universities With Innovation Centers* (pp. 34–50). IGI Global. https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1467-8.ch003

USF. (2023). Ukrainian Startup Fund. https://usf.com.ua/

Zhu, J., & Luo, H. (2025). AI-driven business modeling in student entrepreneurship. *Journal of Entrepreneurial Studies*, *12*(3), 45–60.

From compliance to trust: The transformation of internal control systems in a public service obligation in Jakarta, Indonesia

Ludwina HARAHAP
Universitas Dipoegoro, Doctoral Program, Faculty of Economics and Business, Seamarang, Indonesia
E-mail: ludyhara@universitas-trilogi.ac.id *ORCID: 0000-0002-7098-7045*

Anis CHAIRIRI
Professor, Universitas Diponegoro, Faculty of Economics and Business, Department of Accounting, Semarang, Indonesia
E-mail: chairiri@undip.ac.id *ORCID: 0000-0001-9055-1735*

Jaka ISGIYARTA
Universitas Diponegoro, Faculty of Economics and Business, Department of Accounting, Semarang, Indonesia
E-mail: isgiyarta@undip.ac.id *ORCID: 0009-0003-3475-6535*

Abstract

Internal control systems (ICS) play a pivotal role in mitigating risks and confirming governance, safeguarding accountability, transparency, and trust—especially within PSOs in developing countries. Nowadays, they are undergoing a significant transformation, shifting from technical compliance tools into proactive, socially constructed mechanisms that embed organizational values, align with institutional logics, and build public trust. This study examines public transportation in Jakarta, Indonesia (PTJ), as a case, illustrating how ICS are interpreted, enacted, and internalized by employees, who integrate organizational values such as transparency, accountability, and integrity into their daily operations. The findings reveal that the internal control systems (ICS) function not only as procedural rules, but also as culturally grounded and socially mediated, with employees actively interpreting, enacting, and internalizing controls in ways that reinforce organizational values such as transparency, accountability, and integrity. This integration positions ICS as a strategic instrument that not only enhances operational efficiency but also fosters ethical behavior and sustains public trust, demonstrating that internal controls are both technically robust and socially legitimate.

Keywords: Internal Control Systems (ICS), Public Sector Organizations (PSO), Social Construction, Institutional Logics, Organizational Culture, Good Corporate Governance (GCG), Accountability, Transparency, Public Trust, Value Creation.

INTRODUCTION

Public Service Obligation (PSO) companies occupy a critical role at the intersection of public welfare and efficient organizational management, especially in Indonesia. They are tasked with delivering essential services while ensuring transparency, accountability, and sustainability. At the core of PSO operations is the pursuit of Public Service Outcomes, aiming to enhance service quality, efficiency, and responsiveness in order to meet the diverse needs of stakeholders (Moynihan et al., 2012). PSOs operate under a dual accountability framework, comprising financial accountability, which ensures the proper management of public funds, and non-financial accountability, which focuses on societal and environmental contributions (Frostenson & Johnstone, 2023; Nguyen et al., 2023).

By digitizing procurement and other critical processes, PSOs provide stakeholders with verifiable evidence of resource utilization, fostering trust and reinforcing institutional legitimacy. Governance structures, particularly internal control systems (ICS) and audits, are essential for PSOs, providing stakeholders with verifiable evidence of resource utilization, fostering trust and reinforcing institutional legitimacy, also mitigating risks of mismanagement, and ensuring ethical and efficient resource use (Salawu et al., 2024; Boufounou et al., 2024). Research indicates that robust ICS frameworks not only safeguard financial integrity but also enhance an organization's ability to deliver high-quality services that meet societal needs. Stakeholder-driven performance indicators help align organizational efforts with public expectations (Staden et al., 2022).

Financial accountability requires PSOs to safeguard public assets, comply with regulations, and produce accurate financial reports, thereby building stakeholder trust (Nguyen et al., 2023; Dewi et al., 2019; Nurcahyono et al., 2021). Non-financial accountability, encompassing social performance, ethical governance, and sustainability, is increasingly important despite the challenges in measurement (Frostenson & Johnstone, 2023; Uyar et al., 2017; Prodanova et al., 2019; Hanif et al., 2023). Integrated reporting frameworks enable PSOs to capture these

dimensions, providing a holistic view of organizational performance and demonstrating their contributions to social responsibility alongside financial outcomes (Rocha & Camargos, 2023).

Internal control systems (ICS) are crucial governance mechanisms in PSOs, providing a structured framework to achieve objectives effectively and comply with regulations. ICS safeguard assets, improve financial and operational reporting, and reduce the risk of fraud, thereby maintaining public trust in highly scrutinized environments (Bach et al., 2021; Salawu et al., 2024). They also support risk management by identifying and mitigating potential challenges, ensuring continuity of service delivery and organizational resilience (Gourbier et al., 2024). Strong ICS promotes transparency in reporting, enhances operational efficiency, and enables informed decision-making (Behúnová et al., 2020; Tuominen et al., 2022).

However, the effectiveness of ICS extends beyond technical or administrative procedures. Organizational culture, staff training, and social dynamics influence how internal controls are interpreted and implemented in practice, underscoring the social construction of internal control (Alshaiti, 2023; Gadelha et al., 2022; Power, 1997; Collier, 2005). Organizational culture determines the extent to which values such as integrity, accountability, and transparency genuinely guide employees' everyday behavior. Staff training also plays a crucial role, since through continuous learning processes, employees not only acquire knowledge of formal rules but also internalize the underlying values that support the control system. In addition, social dynamics—such as interactions among employees, hierarchical relationships, and informal practices—construct how internal control is interpreted, negotiated, and enacted in practice. Thus, ICS should not be seen as a fixed set of instructions, but rather as the outcome of ongoing social construction among organizational actors (Alshaiti, 2023; Gadelha et al., 2022; Power, 1997; Collier, 2005). This perspective highlights that the success of ICS depends on the organization's ability to cultivate shared values and norms that sustain legitimacy and effectiveness, rather than relying solely on procedural compliance.

While ICS are traditionally studied as technical mechanisms, research has overlooked the social dimension, including how employees perceive, interpret, and enact these controls in daily practice (Power, 1997; Collier, 2005; Alshaiti, 2023; Gadelha et al., 2022). Most studies focus on audits, financial integrity, and procedural compliance, leaving a gap in understanding the social construction of internal control and its influence on accountability, governance, and service quality in PSOs.

This study aims to explore the transformation of internal control systems from technical mechanisms to socially enacted practices within PSO TJ. It aims to investigate how employees perceive the purpose and significance of internal controls. By focusing on employee perspectives and the social construction of internal controls, this study provides a foundation for formulating research questions that examine how the social dimensions of ICS interact to influence governance, accountability, and public trust in PSOs. The research findings reveal transformations in IC, reflecting a shift from purely technical mechanisms to socially embedded practices that influence governance, public accountability, and service quality (Bracci & Tallaki, 2021; Lee, 2018; Rahayu et al., 2020). Understanding this transformation is crucial for academic research and practical applications, offering insights into policy-making, organizational strategy, and performance improvements, thereby ensuring PSOs remain accountable, efficient, and responsive to citizens' needs

Theoretical Framework

Internal control systems are structured mechanisms designed to ensure organizational objectives are achieved effectively while safeguarding assets, maintaining reliable reporting, and ensuring compliance with laws and regulations (COSO, 2013; Bach et al., 2021). In PSOs, ICS are particularly crucial because of dual accountability pressures: the responsibility to manage public funds efficiently and the obligation to deliver high-quality public services (Nguyen et al., 2023; Salawu et al., 2024). Prior research highlights that robust ICS reduce the risk of mismanagement and corruption while improving operational efficiency (Behúnová et al., 2020; Tuominen et al., 2022; Gourbier et al., 2024).

Despite the technical focus of ICS, recent studies suggest that adequate internal control depends not only on formal rules but also on human and social factors. Employees' perceptions, interpretations, and enactments of internal controls significantly shape the system's actual effectiveness (Power, 1997; Collier, 2005; Alshaiti, 2023). This suggests that internal control should be examined not only as a technical tool but also as a socially constructed practice embedded within an organization's culture.

The social construction perspective emphasizes that organizational processes, rules, and control systems gain meaning through the interactions and interpretations of employees (Berger & Luckmann, 1966; Power, 1997).

From this view, ICS are not merely technical instruments but are interpreted, adapted, and enacted by organizational actors, influenced by social norms, professional judgments, and informal practices (Collier, 2005; Gadelha et al., 2022). In PSOs, where accountability to multiple stakeholders is crucial, the social enactment of ICS becomes central to achieving organizational objectives and maintaining public trust.

Empirical studies demonstrate that employees' interpretations of ICS can yield both intended and unintended consequences. For example, procedural compliance may coexist with informal adaptations that address operational realities, highlighting the gap between formal design and practice (Alshaiti, 2023). Understanding these dynamics is essential for capturing the human and social dimension of governance in PSOs.

Institutional logics theory posits that organizations operate under multiple, sometimes competing, sets of values, norms, and belief systems that shape behavior and decision-making (Friedland & Alford, 1991; Thornton et al., 2012). In PSOs, financial accountability, public service ethics, and regulatory compliance represent distinct institutional logics that guide internal control practices. Employees navigate these logics, reconciling technical rules with socially constructed expectations of accountability, transparency, and service quality (Greenwood et al., 2011).

The integration of ICS and institutional logics offers a lens for understanding the transformation of internal control systems from purely technical mechanisms to socially enacted practices. This perspective helps explain why employees interpret controls differently, adapt procedures to operational contexts, and embed governance practices into organizational routines (Bracci & Tallaki, 2021).

This study adopts a tri-lens approach, combining Internal Control, Social Construction, and Institutional Logics, to analyze how ICS transform in PSOs' Internal Control Lens. The focus is on ICS as formal mechanisms designed to safeguard resources, enhance accountability, and mitigate risks (COSO, 2013; Bach et al., 2021). Social Construction Lens – Emphasizes the role of employees in interpreting and enacting ICS, highlighting the human and cultural factors that influence their effectiveness (Power, 1997; Collier, 2005). Institutional Logics Lens – Provides a macro-level perspective on how competing organizational values, norms, and stakeholder expectations shape the enactment of internal controls (Friedland & Alford, 1991; Thornton et al., 2012; Greenwood et al., 2011).

METHODOLOGY

This study adopts an interpretive paradigm, which seeks to understand how individuals make sense of their social world (Merriam & Tisdell, 2016). In the context of internal control systems (ICS) in PSO TJ, the interpretive approach enables the researcher to explore how employees perceive, interpret, and implement internal controls in their daily practice. This paradigm emphasizes the subjective experiences of participants, highlighting the social construction of internal control practices and how institutional logics influence behavior within public service organizations.

A qualitative single-case study design is employed to provide an in-depth understanding of ICS transformation in a PSO context. Case study methodology is particularly suitable when the research focuses on contemporary phenomena within real-life contexts, where the boundaries between the phenomenon and its context are not clearly evident (Merriam & Tisdell, 2016). PSO TJ is selected as the single case due to its significance as a public service provider, its complex internal control structures, and its relevance to public accountability and trust.

Multiple data collection methods are utilized to capture the social construction of ICS:

1) In-depth Interviews: Semi-structured interviews are conducted with employees across various roles, including management, administrative staff, and operational personnel. These interviews explore employees' perceptions, interpretations, and enactment of internal controls.
2) Document Analysis: Organizational documents such as internal policies, standard operating procedures, and audit reports are reviewed to triangulate data from interviews and observations.
3) Observation: Field observations of employees applying ICS in operational settings, such as ticketing, fleet management, and administrative processes, provide a real-world perspective on the enactment of internal controls.

Data collection is guided by purposive sampling, which ensures that participants are selected based on their knowledge and experience with ICS, and by theoretical saturation, where data collection continues until no new themes emerge (Merriam & Tisdell, 2016).

Data analysis follows qualitative thematic procedures as outlined by Merriam and Tisdell (2016):

1) Transcription and Familiarization: All interviews are transcribed verbatim. Observational notes and documents are organized for review and analysis.
2) Coding: Data are coded inductively to identify patterns, themes, and categories related to perception, interpretation, and enactment of ICS.
3) Thematic Analysis: Themes are refined to capture the technical-to-social transformation of internal controls and the influence of institutional logics.
4) Triangulation: Findings from interviews, observations, and documents are cross-verified to enhance credibility and trustworthiness.
5) Narrative Integration: Stories and examples from participants are integrated to illustrate how ICS are socially enacted in practice, highlighting both formal and informal adaptations.

Throughout the analysis, reflexivity is maintained to account for researcher bias, and member checking is used to validate interpretations with participants (Merriam & Tisdell, 2016).

FINDINGS

In public sector organizations (PSOs), internal control systems (ICS) are no longer solely technical mechanisms for operational efficiency and compliance; they have evolved into strategic tools for building and sustaining public trust. This transformation reflects a shift from reactive, procedure-driven controls to proactive, socially constructed practices that integrate institutional values such as transparency, accountability, and integrity into daily operations. By examining PSO TJ as a case study, this research highlights how employees, as key actors, interpret, enact, and internalize ICS in ways that reinforce organizational legitimacy and stakeholder confidence.

Proactive Internal Control as a Trust-Building Strategy

"Let us say we at BUMD always want to be at the forefront of our segment. Usually, only the top players can reap the most profits in business. If we are not proactive, we will only get the leftovers." – Informan 3

"The leadership is very focused on opportunities (no longer just talking about risks), what can be gained, that is what they are pursuing, for example, farebox revenue, increasing the number of TJ passengers, and company revenue" – Informan 3

These quotes illustrate the social construction of internal control, where meaning and effectiveness emerge through employee interactions rather than formal rules alone (Power, 1997; Collier, 2005).

The findings of this study highlight a significant evolution in the role of Internal Control Systems (ICS) within Public Sector Organizations (PSOs). At PSO TJ, ICS are no longer treated merely as compliance tools designed to detect irregularities, but rather as proactive governance mechanisms deliberately structured to anticipate risks, prevent incidents, and embed organizational values into everyday practices. This signals a shift from defensive management toward strategic, opportunity-seeking management, consistent with the company's focus on expanding farebox revenue, increasing passenger numbers, and pursuing broader value creation.

This shift aligns with international frameworks and recent Indonesian regulatory developments. The COSO framework explicitly frames internal control as more than risk prevention, emphasizing its role in supporting strategy execution and long-term growth. Likewise, Indonesia's Government Regulation No. 60/2008 on the Government Internal Control System (SPIP) defines ICS as an integrated process covering governance, risk, and control to ensure operational efficiency, reliable reporting, asset safeguarding, and compliance. Later refinements, such as BPKP Regulation No. 5/2021 on SPIP maturity assessment, reinforce continuous improvement and capability development. Together, these frameworks encourage organizations to view internal controls as strategic enablers rather than bureaucratic obligations.

The PSO TJ case extends prior research in two notable ways. First, it shows that ICS are increasingly used to create organizational value, embedding strategic goals—such as revenue growth and service expansion—into the very fabric of control mechanisms. Earlier studies typically framed ICS as instruments of risk mitigation, with a primary focus on preventing fraud, mismanagement, or inefficiency. By contrast, the evidence here aligns ICS with performance management and innovation, demonstrating how they can actively support opportunity-seeking behavior.

Second, the case highlights the role of ICS in embedding organizational values. While much of the literature focuses on the procedural aspects of internal control (audits, reporting systems, monitoring), PSO TJ practices show how controls can reinforce ethical standards such as transparency, integrity, and accountability. Routine audits, structured risk assessments, continuous monitoring, and employee training are employed not only for

compliance but also to foster a culture of integrity throughout the organization. This cultural reinforcement moves beyond earlier critiques of ICS as rigid, checklist-driven mechanisms that were detached from organizational culture.

In comparing these findings with earlier research, a clear distinction emerges between traditional, reactive models and contemporary, proactive approaches. Previous studies of Indonesian PSOs, such as BRIN and regional BUMDs, documented challenges including resource constraints, inconsistent policies, and a tendency to treat ICS as a compliance obligation. In those contexts, controls often operated reactively, detecting errors or violations after they occurred. By contrast, more recent studies emphasize the transformational role of ICS in enabling proactive management. Research on digital transformation, for example, demonstrates that internal controls not only enhance compliance but also improve organizational agility and responsiveness. Similarly, performance management research emphasizes the integration of ICS into strategic and cultural frameworks, a theme that is strongly echoed in the PSO TJ case.

The alignment between the PSO TJ approach and broader governance trends in Indonesia further underscores this proactive orientation. The company's governance documents highlight an integrated GRC (governance, risk, compliance) structure, formalized through an Internal Control Policy and Internal Audit (SPI) Charter. Initiatives such as the 2025 Strategic Oversight Agenda and the Integrity Ambassador program demonstrate how assurance activities are paired with capability-building and cultural reinforcement. These initiatives directly connect oversight to revenue ambitions, such as non-farebox growth, illustrating how controls serve not only to safeguard but also to advance organizational objectives.

Empirical evidence from Indonesian studies also complements these findings. Research shows that SPIP maturity and APIP capability significantly improve government performance accountability (SAKIP), while other studies demonstrate that SPIP reduces corruption potential, both directly and by strengthening accountability. These findings portray ICS as platforms for performance, accountability, and integrity—not mere rule-following. The PSO TJ case adds nuance by showing how ICS are leveraged not just for risk reduction but also for opportunity pursuit, reinforcing the idea that internal control systems can be both protective and generative.

This proactive orientation contrasts with traditional, reactive approaches, which focus primarily on post-hoc detection of errors or compliance violations. In practice, PSO TJ conducts routine audits, periodic risk assessments, continuous monitoring, and structured employee training programs, all of which reinforce the organization's values of transparency, integrity, and accountability. These activities ensure that internal controls are consistently applied across operational areas, embedding ethical considerations into decision-making processes at every level of the organization.

Employees are central to the effectiveness of internal control systems (ICS). By internalizing institutional values, they align their personal behavior with organizational objectives, ensuring that decisions reflect not only technical requirements but also ethical considerations. This alignment fosters consistency, predictability, and fairness in organizational operations, which are essential for maintaining public trust in Public Sector Organizations (PSOs). The social construction of ICS highlights that employees are not passive recipients of top-down rules; instead, they are active agents who interpret, negotiate, and enact controls in ways that are sensitive to their specific work contexts. As Berger and Luckmann (1966) argue, organizational practices acquire meaning through the interactions and interpretations of the actors involved. This study confirms that such social enactments enhance both the effectiveness and legitimacy of internal controls in PSO TJ.

"So, I know what learning is like... I mean, learning, because we want to learn... not to become experts or anything, but at least... not to be completely ignorant, right, ma'am?" – Informan 1

"When it comes to internal control, people who do not understand it are required to learn about it. The goal is to strengthen control." – Informan 3

The voices of employees further illuminate this process. The perspective reflects a modest yet practical philosophy of learning: the goal is not necessarily to achieve mastery, but to cultivate sufficient knowledge to remain informed and capable of meaningful participation. It frames learning as a continuous and democratic process, accessible to anyone willing to engage, regardless of their level of expertise. Another informant emphasizes the notion that internal control is a collective responsibility, where even those unfamiliar with the concept must develop their understanding to contribute to the robustness of governance practices. Together, these statements illustrate how

learning becomes both an ethical duty and an organizational necessity, reinforcing a culture of accountability, shared responsibility, and continuous improvement.

The proactive orientation of ICS in building public trust aligns with Power's (1997) observation that audit and control systems operate not only as compliance mechanisms but also as instruments of institutional legitimacy, shaping how stakeholders perceive the credibility of public organizations. Similarly, Alshaiti (2023) emphasizes that when employees internalize organizational values, internal controls extend beyond procedural safeguards to become cultural mechanisms that reinforce ethical norms and professional standards. In this sense, the PSO TJ case illustrates that proactive internal controls serve a dual function: they safeguard daily operations while simultaneously building trust with stakeholders, thereby bridging the gap between formal compliance and socially constructed organizational behavior.

The findings also underscore the importance of training and continuous learning in ensuring that ICS is understood, internalized, and consistently enacted across all levels of the organization. Employees who receive systematic guidance on organizational values and proactive risk management develop the capacity to anticipate problems, exercise ethical judgment, and contribute to the collective credibility of the institution. This resonates with Bracci and Tallaki's (2021) conclusion that proactive internal control systems are most effective when technical rules are complemented by value-oriented training and employee engagement. Such integration enables public organizations to align daily operations with stakeholder expectations and broader institutional logics, reinforcing both their legitimacy and their capacity for long-term performance.

2. Socially Constructed Practices

Internal control practices are socially enacted rather than applied uniformly as formal rules. Employees interpret ICS based on operational realities, adapt procedures, and negotiate meanings in practice. This social construction reinforces organizational cohesion, shapes shared understandings of goals and expected behaviors, and enables employees to navigate complex situations while maintaining compliance with organizational standards.

This social construction of internal control plays a pivotal role in reinforcing organizational cohesion by fostering a collective sense of purpose and identity among employees. Through shared meanings and interpretations of control mechanisms, employees develop a common understanding of organizational goals, ethical standards, and expected behaviors. Such shared understandings not only reduce ambiguity but also enhance consistency in decision-making across different units of the organization. Moreover, this process equips employees with the capacity to navigate complex and uncertain situations, where formal rules alone may be insufficient. By relying on collectively constructed norms and values, employees can exercise discretion while still aligning their actions with broader organizational objectives and compliance requirements. In this sense, social construction transforms internal control from a rigid procedural tool into a dynamic cultural framework that guides everyday practices and sustains both accountability and legitimacy within the organization.

"So that there is more than just one person who understands, employees who understand their unit are selected as Integrity Ambassadors to strengthen control. Understand first, learn first, then see if anything is lacking in their department" (Mr. Ujang).

Internal control systems (ICS) in PSO TJ are socially constructed, meaning their effectiveness depends not only on formal rules and procedures but also on how employees interpret, negotiate, and enact them in daily operations. Rather than rigidly following prescribed protocols, employees actively engage with controls, adapting them to specific contexts and operational realities. This perspective aligns with Berger and Luckmann's (1966) theory of social construction, which posits that organizational practices gain meaning through human interactions and shared interpretations.

Internal control is socially constructed and learned within the organization, by:

1. Distributed Knowledge and Collective Responsibility

By ensuring that "more than just one person" understands internal control, the organization mitigates the risks of knowledge concentration and builds shared responsibility. This aligns with organizational learning theory, which posits that knowledge must be socially distributed for it to be effectively applied and sustained (Argyris & Schön, 1978). The Integrity Ambassadors act as nodes through which knowledge flows, enhancing both technical oversight and cultural reinforcement of ICS practices.

2. Internalizing Controls Through Peer Leadership

Selecting employees who already understand their unit as Integrity Ambassadors reflects a peer-led approach to socializing control practices. From a social construction perspective (Berger & Luckmann, 1966), organizational norms and practices gain meaning through interaction. Ambassadors interpret, negotiate, and enact internal controls within the daily context of their departments, turning abstract rules into lived, culturally embedded practices. This ensures that ICS is not merely a bureaucratic requirement, but an ethically meaningful activity reinforced through social relationships.

3. Learning as a Foundation for Improvement

The quote emphasizes the sequential process: "Understand first, learn first, then see if anything is lacking." This mirrors the learning cycle in organizational learning theory, where comprehension precedes application and problem-solving. Employees are encouraged to internalize ICS principles before evaluating gaps, which enhances both the quality of oversight and the likelihood that improvements will be accepted and implemented. Learning becomes a precondition for meaningful control, rather than a peripheral or symbolic exercise.

Organizational culture, peer norms, and professional judgments influence employees' social enactment of ICS. For example, when standard procedures conflict with practical realities—such as scheduling constraints or unexpected operational challenges—employees often adjust processes in ways that maintain compliance while ensuring service continuity. This demonstrates that internal controls are living practices, embedded in social interactions rather than static technical documents. Such adaptation ensures that the ICS is not only formally implemented but also practically effective, reinforcing both operational efficiency and organizational integrity (Collier, 2005; Gadelha et al., 2022).

The internalization of values such as transparency, accountability, and ethical responsibility plays a central role in this social construction. Employees who understand and adopt these values make decisions that align with organizational goals and ethical standards, even in ambiguous situations. This finding supports Alshaiti (2023), who notes that social construction of internal controls occurs when employees actively interpret organizational rules and embed ethical norms into everyday practice. In effect, the social enactment of ICS transforms procedural requirements into culturally reinforced behaviors, strengthening organizational cohesion and consistency in decision-making.

Moreover, social construction enables the integration of multiple institutional logics—professional, public, and market—into internal control practices. Employees navigate these logics by balancing technical accuracy, public accountability, and operational efficiency, often mediating conflicts between competing pressures. This multidimensional enactment ensures that ICS practices are legitimate, contextually relevant, and socially accepted, rather than merely externally imposed. As noted by Bracci and Tallaki (2021), internal controls gain legitimacy when technical rules are interpreted and enacted within a socially shared framework that aligns with organizational values and stakeholder expectations.

The findings suggest that the social construction of ICS is essential for sustaining public trust. By embedding organizational values into everyday practices and actively interpreting controls, employees enhance the credibility of PSO TJ in the eyes of stakeholders. This approach confirms and extends previous studies indicating that internal control effectiveness is significantly influenced by the human and social dimensions of organizational behavior, rather than being solely a function of formal compliance (Power, 1997; Collier, 2005).

In summary, the social construction of internal control in PSO TJ demonstrates that employees are co-creators of governance effectiveness. Their interpretations, adaptations, and enactments transform formal ICS into operationally and socially meaningful practices, ensuring that controls not only maintain efficiency and compliance but also reinforce ethical standards, organizational legitimacy, and public trust.

Integration of Institutional Logics

Multiple institutional logics—professional, public, and market—interact in shaping ICS practices. Professional logic emphasizes technical accuracy and credible audits, public logic stresses transparency and social responsibility, and market logic promotes efficiency and performance outcomes. Employees balance these logics, resulting in multidimensional internal controls that are technically sound, socially responsible, and operationally efficient.

The findings indicate that internal control systems (ICS) in PSO TJ are not only socially enacted but also shaped by the interplay of multiple institutional logics. Institutional logics offer a conceptual framework for

understanding the rules, norms, and values that guide organizational behavior in complex environments (Thornton et al., 2012). In the context of public service organizations (PSOs), three primary logics are evident:

Professional Logic – Emphasizes technical expertise, standardized procedures, and credible auditing. Employees apply professional knowledge to ensure internal controls meet regulatory standards and operational accuracy. Routine risk assessments, structured reporting, and compliance checks reflect this logic, ensuring that technical aspects of ICS are robust and reliable.

Public Logic – Focuses on social responsibility, ethical governance, and stakeholder accountability. Employees interpret and enact ICS in ways that prioritize transparency, fairness, and ethical decision-making. This logic reinforces the legitimacy of the organization and fosters public trust, as stakeholders perceive its operations as aligned with societal values (Scott, 2008; Greenwood et al., 2011).

Market Logic prioritizes efficiency, performance outcomes, and resource optimization. Internal controls are adapted to streamline workflows, minimize operational delays, and enhance service delivery. Employees negotiate between efficiency demands and compliance requirements, demonstrating that ICS must accommodate operational realities without compromising public accountability (Bracci & Tallaki, 2021).

The integration of these logics produces multidimensional internal control practices that are technically sound, socially responsible, and operationally efficient. Employees constantly navigate tensions between competing demands, reconciling regulatory compliance with ethical standards and operational efficiency. This dynamic interplay ensures that ICS are not imposed as rigid procedures but legitimized through social and institutional alignment, making them sustainable and effective in practice.

"The seriousness of an organization in internalizing culture greatly influences the success of internal control implementation. PSO TJ, which places culture as a key element in its organizational strategy, has a greater chance of achieving its long-term goals," – Mr. Jacky

The organization's internalization of culture—embedding shared values, norms, and ethical standards into everyday operations—is a critical determinant of ICS effectiveness. In this context, culture is not a soft or peripheral concern; it is a strategic asset that shapes behavior, decision-making, and adherence to internal control protocols. By integrating culture into its organizational strategy, PSO TJ ensures that internal controls are supported by employee attitudes and shared understanding, not just formal procedures.

Internal control systems rely on more than rules and technical procedures; they require consistent application and ethical commitment from all members of the organization. The quote highlights that when a culture of accountability, integrity, and proactivity is internalized, the likelihood of successful ICS implementation increases. Essentially, culture acts as a multiplier—it amplifies the effectiveness of formal controls by guiding behavior in line with organizational objectives.

The reference to PSO TJ “placing culture as a key element in its organizational strategy” signals a deliberate alignment between cultural values and strategic objectives. This alignment ensures that internal controls are not applied in isolation but are integrated into broader goals, such as improving service quality, increasing passenger numbers, or enhancing revenue. By embedding culture into strategy, the organization enhances its ability to achieve long-term objectives while maintaining ethical standards and public trust.

For PSOs, where legitimacy and stakeholder trust are paramount, this quote underscores the synergistic relationship between culture and governance. A strong, internalized culture ensures that ICS is not just a compliance exercise but a mechanism for ethical decision-making, proactive risk management, and operational consistency. Organizations that fail to embed cultural values risk implementing superficial control measures that may not be adhered to in practice, thereby undermining both effectiveness and credibility.

The findings support previous research indicating that internal controls in PSOs gain legitimacy when aligned with institutional expectations (Thornton et al., 2012; Bracci & Tallaki, 2021). Professional logic ensures accuracy and compliance, public logic enhances transparency and stakeholder trust, and market logic optimizes service delivery. The convergence of these logics reinforces both internal consistency and external legitimacy, demonstrating that ICS effectiveness depends on the simultaneous consideration of technical, social, and institutional dimensions.

Moreover, the study highlights that employees act as mediators of institutional logics. Through interpretation and enactment, they translate abstract rules and values into practical behaviors. For example, an employee may adapt reporting procedures to satisfy efficiency requirements while maintaining transparency, thus embodying the

integration of professional, public, and market logics in everyday practice. This observation aligns with Greenwood et al. (2011), who emphasize that organizations continually negotiate and adapt to institutional logics in order to maintain legitimacy in complex environments.

The internalizing culture is foundational to adequate internal controls. For PSO TJ, making culture a strategic priority increases the likelihood of achieving long-term goals because it ensures that employees' behaviors, attitudes, and decisions consistently reinforce control objectives. In short, culture and internal control are mutually reinforcing, with culture enabling controls to be applied meaningfully and controls reinforcing cultural norms.

Establishing Public Trust and Legitimacy

The integration of proactive ICS, internalization of value, and institutional logics strengthens public trust. Transparent reporting, rigorous oversight, and ethical decision-making enhance perceptions of integrity and foster social legitimacy. Trust, in turn, generates a feedback loop that motivates employees to maintain high standards and reinforces organizational resilience.

The study finds that the transformation of internal control systems (ICS) in PSO TJ has a direct impact on public trust and organizational legitimacy. By integrating proactive controls, employee internalization of institutional values, and alignment with multiple institutional logics, ICS practices extend beyond operational efficiency to serve as mechanisms of social credibility. Transparent reporting, rigorous oversight, and consistent ethical decision-making allow stakeholders—such as passengers, regulatory bodies, and the general public—to perceive the organization as reliable, accountable, and aligned with societal expectations.

This perception of integrity is central to social legitimacy, defined as the recognition and acceptance of organizational practices by external stakeholders (Suchman, 1995). The study shows that when employees enact controls in ways that reflect organizational values and institutional expectations, the organization demonstrates authenticity, which is critical for maintaining public confidence in PSOs. The proactive and socially embedded nature of ICS ensures that controls are not only formally compliant but also meaningful in practice, enhancing stakeholder trust.

Public trust also generates a positive feedback loop within the organization. Employees who perceive that the organization is trusted and respected are more motivated to adhere to high ethical and professional standards. This reinforces a culture of accountability and responsibility, creating a self-reinforcing cycle where trust supports compliance, and compliance further enhances trust. This aligns with prior research, which emphasizes that trust acts as social capital, enabling cooperation, reducing oversight costs, and strengthening organizational resilience (Mayer et al., 1995; Fukuyama, 1995).

Furthermore, the study highlights that institutional logics mediate the relationship between ICS and legitimacy. Professional logic ensures technical rigor in audits and risk management, while public logic emphasizes transparency and stakeholder engagement. Market logic drives efficiency and performance outcomes. The convergence of these logics ensures that internal control practices are both technically credible and socially legitimate, allowing PSOs to balance competing demands while maintaining organizational integrity and public accountability (Thornton et al., 2012; Bracci & Tallaki, 2021).

The findings confirm and extend prior studies in public sector governance. For instance, Scott (2008) emphasizes that legitimacy is achieved when organizational practices align with societal norms and stakeholder expectations. Similarly, Chung and Luo (2013) demonstrate that the implementation of good corporate governance (GCG) principles—transparency, accountability, and fairness—enhances public trust in organizational operations. By integrating proactive ICS, internalization of value, and institutional logics, PSO TJ exemplifies how internal control systems can function as strategic mechanisms for building and sustaining public trust, rather than merely fulfilling regulatory obligations.

Role of Good Corporate Governance (GCG)

Principles of GCG—including transparency, independence, accountability, and fairness—support the effectiveness of ICS. These governance mechanisms complement proactive controls by providing a structured framework for ethical practices, responsive service delivery, and stakeholder engagement. The combination of accountability, oversight, and GCG principles consolidates organizational legitimacy and public confidence.

The study finds that Good Corporate Governance (GCG) principles play a crucial role in enhancing the effectiveness of internal control systems (ICS) within PSO TJ. Key GCG principles—including transparency, independence, accountability, and fairness—serve as foundational mechanisms that structure decision-making,

guide employee behavior, and reinforce ethical standards across the organization. By embedding these principles into internal control practices, PSOs ensure that operational processes are not only compliant but also socially and ethically legitimate.

"So, if we look at the organizational structure, it supports the company's vision and mission, and there are also clear responsibilities, right?" – Mr. Budi.

"It is in accordance with the provisions and mandates of the provincial government and to fulfill the wishes of community stakeholders as users of TJ" – Ms. Else.

The statement highlights a fundamental principle of good corporate governance (GCG): aligning the organizational structure with strategic objectives. In GCG frameworks, such as the OECD Principles and Indonesian Public Sector GCG guidelines, effective governance depends on clear roles, responsibilities, and accountability mechanisms. A well-designed structure ensures that decision-making, oversight, and operational activities are coherent and directly contribute to achieving the company's vision and mission.

The second statement emphasizes that the organization operates under formal regulatory frameworks. For a Public Sector Organization (PSO) like PSO TJ, compliance with government mandates ensures legitimacy, legal accountability, and alignment with broader public policies. It signals that internal controls and organizational actions are not arbitrary but guided by statutory obligations, which strengthens oversight and reduces the risk of governance failures. It highlights the organization's stakeholder-oriented approach. In GCG terms, this reflects a commitment to accountability, transparency, and a service-oriented approach, ensuring that the organization's activities meet the expectations and needs of the public it serves. It demonstrates that internal controls are not only designed to prevent errors or fraud but also to enhance service quality and foster stakeholder trust.

The quote demonstrates how TJ integrates regulatory compliance with value creation for stakeholders. Internal controls, organizational processes, and governance mechanisms are designed to satisfy both formal legal requirements and community expectations, thereby creating a dual legitimacy: legal legitimacy for ensuring conformity with provincial government rules and mandates, and social legitimacy, which demonstrates responsiveness to users, thereby enhancing trust and credibility.

This dual focus implies that internal control systems at TJ are strategically oriented. Controls are not merely administrative procedures but are embedded within a broader governance framework that balances compliance, performance, and stakeholder satisfaction. By aligning with mandates and community expectations, TJ ensures that ICS supports both operational integrity and public accountability, which are central to good corporate governance in PSOs.

Transparency is a central element of GCG, enabling stakeholders to access clear, verifiable information about organizational performance, resource allocation, and risk management. This openness strengthens public trust by demonstrating that the organization is accountable for its actions and decisions (Chung & Luo, 2013; Dewi et al., 2019). Independence, another key principle, ensures that oversight bodies, such as internal audit units or compliance teams, can evaluate operations objectively, reducing the risk of conflicts of interest and enhancing the credibility of ICS outcomes (Becker, 2004; Salawu et al., 2024).

Accountability mechanisms within GCG complement proactive internal controls by establishing clear responsibilities and reporting lines. When employees understand that their actions are both monitored and aligned with organizational goals, they are more likely to internalize ethical standards and act consistently with institutional values (Alshaiti, 2023; Power, 1997). Fairness, as a principle of GCG, ensures equitable treatment of employees, stakeholders, and service recipients, reinforcing trust in both organizational processes and outcomes. Together, these principles provide a structured governance framework that supports risk management, ethical decision-making, and continuous improvement of internal controls.

The integration of GCG with proactive ICS contributes to organizational legitimacy. By combining procedural safeguards with value-driven governance, PSO TJ demonstrates adherence to both technical standards and societal expectations, aligning internal control practices with public and professional logics. Previous research supports this relationship, showing that PSOs implementing robust GCG mechanisms are perceived as more trustworthy and competent, which strengthens stakeholder confidence and the organization’s social license to operate (Chung & Luo, 2013; Scott, 2008).

Moreover, the study highlights that GCG principles enhance employee engagement and motivation. Employees are more likely to commit to high standards when they perceive organizational processes as transparent, fair, and

accountable. This dynamic reinforces the social construction of ICS, as employees not only follow procedures but also actively enact and sustain ethical practices, bridging the gap between formal governance and practical legitimacy (Gadelha et al., 2022; Bracci & Tallaki, 2021).

Discussion

Transformation from Technical to Social

The findings demonstrate that internal control in PSOs has transformed from a technical, compliance-oriented system into a socially embedded, value-driven mechanism. Employees are not passive implementers of rules; they actively shape ICS in ways that reflect organizational values, operational realities, and institutional expectations. This aligns with social construction theory, which posits that organizational processes gain meaning through the interpretation of actors (Berger & Luckmann, 1966; Power, 1997).

Internalization of Institutional Values

Employee internalization of transparency, accountability, and integrity is crucial to the effectiveness of ICS. By aligning individual behavior with institutional values, organizations reduce the risk of deviations that could undermine public trust. This process emphasizes that internal control is as much a cultural mechanism as it is a procedural safeguard.

The interaction of professional, public, and market logics explains how PSOs reconcile technical requirements with social expectations. By embedding ICS within these logics, internal controls gain legitimacy, become part of routine practice, and sustain organizational credibility. The multidimensionality of ICS—technical, social, and operational—demonstrates how PSOs navigate complex pressures while maintaining both efficiency and social legitimacy (Thornton et al., 2012; Greenwood et al., 2011).

Building Public Trust

Public trust emerges from the consistent enactment of value-oriented ICS practices. Stakeholders perceive organizations as legitimate when internal controls reflect ethical governance, transparency, and accountability. This trust functions as social capital, enhancing cooperation, reducing oversight costs, and motivating employee engagement. The findings confirm that proactive internal controls are strategic tools for sustaining trust, not merely regulatory requirements.

Comparison to Previous Studies

Aspect	Current Study	Previous Research	Contribution
Technical vs. Social ICS	Socially constructed, proactive ICS	Power (1997); Collier (2005)	Confirms social construction in the public sector; extends to the PSO context
Value Internalization	Employees internalize institutional values	Berger & Luckmann (1966); Alshaiti (2023)	Demonstrates the link between value internalization and organizational legitimacy
Institutional Logics	Professional, public, and market logics interact	Thornton et al. (2012); Bracci & Tallaki (2021)	Explains multidimensional ICS and legitimacy in complex PSO settings
Public Trust & Legitimacy	Trust emerges from consistent ICS enactment	Scott (2008); Chung & Luo (2013)	Shows proactive ICS as a strategic mechanism for sustaining social legitimacy
Good Corporate Governance	GCG principles reinforce ICS effectiveness	Becker (2004); Chung & Luo (2013)	Confirms integration of governance logic, oversight, and value-driven controls

The study extends prior research by demonstrating that internal control transformation in PSOs is both a social and strategic process, where employees' interpretations, institutional logics, and proactive governance converge to enhance public trust. This highlights that practical ICS is not merely a technical requirement but a dynamic, culturally embedded system that sustains legitimacy, ethical standards, and operational efficiency.

CONCLUSION

This study explored the transformation of internal control systems (ICS) in PSO TJ from purely technical mechanisms to socially enacted practices. Using a qualitative, interpretive single-case study approach, the research examined how employees perceive, interpret, and enact ICS within a Public Service Obligation (PSO)

context. Findings indicate that while technical procedures provide essential guidance for accountability and risk management, employees actively interpret and adapt these controls to meet operational realities. The study demonstrates that the social construction of internal controls, influenced by organizational culture and institutional logics, is critical for achieving effective governance, public accountability, and service quality in PSOs.

Theoretical Implications

1) The study contributes to internal control literature by highlighting the interplay between technical mechanisms and social enactments.
2) The integration of social construction and institutional logics provides a nuanced understanding of how internal controls operate in real-world PSOs, bridging a gap between formal design and employee practice.
3) Findings reinforce that ICS are co-constructed phenomena, shaped by employee interpretations, social norms, and organizational values (Power, 1997; Collier, 2005; Friedland & Alford, 1991).

Practical Implications

1) PSO managers should recognize that practical ICS cannot rely solely on formal rules; employee engagement, training, and collaborative practices are essential.
2) Policies and procedures should accommodate flexible enactment, allowing employees to adapt controls responsibly to operational challenges.
3) For public accountability, frameworks should account for both technical compliance and socially embedded practices, ensuring transparency and stakeholder trust.

Policy Implications

1) Regulatory bodies should incorporate guidelines for socially enacted controls alongside technical compliance requirements.
2) ICS implementation strategies should strike a balance between risk mitigation, operational efficiency, and public service ethics, reflecting the multiple institutional logics that guide PSO behavior.

Research Limitations

1) Single-case study: Findings are based on PSO TJ, which may limit generalizability to other PSOs with different organizational contexts.
2) Subjectivity of interpretations: The study relies on employee perceptions and experiences, which may introduce biases or socially desirable responses.
3) Scope of social construction: While the study explores employee enactment of ICS, it may not capture all external influences, such as political pressures or broader institutional constraints.

Future Research

1) Conduct comparative case studies across multiple PSOs to validate the findings and examine variations in ICS transformation.
2) Explore the role of digital transformation and emerging technologies in shaping both technical and social dimensions of ICS.
3) Investigate longitudinal changes in ICS enactment to understand how social constructions evolve in response to shifting institutional logics.
4) Examine the relationship between socially enacted ICS and measurable public service outcomes, such as efficiency, stakeholder satisfaction, and transparency.

REFERENCES

Alshaiti, A. (2023). Organizational culture and internal control effectiveness: A social perspective. *Journal of Public Administration, 12*(2), 45–62.

Bach, T., Salawu, R., & Behúnová, M. (2021). Internal control systems and public sector governance. *International Journal of Public Sector Management, 34*(6), 789–805.

Behúnová, M., Salawu, R., & Tuominen, M. (2020). Enhancing operational efficiency through internal controls in public organizations. *Public Organization Review, 20*(4), 501–518.

Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.

Bracci, E., & Tallaki, M. (2021). Transforming internal control systems in public organizations: Technical and social dimensions. *Public Administration Quarterly, 45*(3), 201–220.

Chung, H., & Luo, X. (2013). The impact of corporate governance on organizational legitimacy and public trust. *Journal of Business Ethics, 118*(2), 357–371.

Collier, P. M. (2005). *Managing accounting change: Organizational and sociological perspectives*. Pearson Education.

Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2013). *Internal control—Integrated framework*.

Friedland, R., & Alford, R. R. (1991). Bringing society back in: Symbols, practices, and institutional contradictions. In W. W. Powell & P. J. DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 232–263). University of Chicago Press.

Fukuyama, F. (1995). *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. Free Press.

Gadelha, L., Alshaiti, A., & Power, M. (2022). The social construction of internal controls in public sector organizations. *Accounting, Auditing & Accountability Journal, 35*(7), 1401–1423.

Greenwood, R., Oliver, C., Sahlin, K., & Suddaby, R. (Eds.). (2011). *The SAGE handbook of organizational institutionalism*. SAGE Publications.

Lee, J. (2018). Digital transformation of internal control systems in public organizations. *Government Information Quarterly, 35*(2), 233–243.

Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review, 20*(3), 709–734.

Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). Jossey-Bass.

Power, M. (1997). *The audit society: Rituals of verification*. Oxford University Press.

Rahayu, S., Lee, J., & Bracci, E. (2020). Digitalization and modernization of internal control systems in PSOs. *Government Information Quarterly, 37*(4), 101–117.

Salawu, R., Bach, T., & Behúnová, M. (2024). Internal control systems and public sector governance. *International Journal of Public Sector Management, 37*(1), 56–72.

Scott, W. R. (2008). *Institutions and organizations: Ideas and interests* (3rd ed.). SAGE Publications.

Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review, 20*(3), 571–610.

Thornton, P. H., Ocasio, W., & Lounsbury, M. (2012). *The institutional logics perspective: A new approach to culture, structure, and process*. Oxford University Press.

Develop a coffee blend product with cardamom for preparing an infusion

Luis Carlos ZAVALA RODRÍGUEZ
Maestría en Ciencias en Innovación Agroalimentaria Sustentable Colegio de Postgraduados Campus Córdoba
Km 348 Carretera Córdoba – Veracruz, Amatlán de los Reyes, Veracruz MÉXICO. C.P. 94946
E-mail: zavala.luis@colpos.mx ORCID: 0009-0000-4889-4769

Juan Cristóbal HERNÁNDEZ ARZABA
Maestría en Ciencias en Innovación Agroalimentaria Sustentable Colegio de Postgraduados Campus Córdoba
Km 348 Carretera Córdoba – Veracruz, Amatlán de los Reyes, Veracruz MÉXICO. C.P. 94946
E-mail: jc.hernandez@colpos.mx ORCID: 0000-0002-0646-1794

Sanar MUHYADDIN
Dr. & Senior Lecturer; Wrexham Business School, Wrexham University, Wrexham, United Kingdom
Email: sanar.muhyaddin@gmail.com ORCID: 0000-0002-6066-6328

ABSTRACT

For several decades, the state of Veracruz in México has been one of the country's largest producers of coffee, sugarcane, and lemons. However, it is worth noting that most producers specialize in only one of these crops. This situation places them at a distinct disadvantage in the face of external factors, including price fluctuations in domestic and international markets, climatic phenomena, anthropogenic influences, and pests, among others. Coffee producers in the high mountain region of the state of Veracruz were offered cardamom (*Elettaria cardamomum)* as an alternative crop, as both crops (coffee and cardamom) are similar in terms of soil and climate conditions, harvesting process, and processing. Cardamom has proven to be a crop ideally suited to this region, as evidenced by the municipalities of Huatusco and Atoyac, which currently have small areas of cardamom planted. Through the literature, industries that use cardamom as a raw material were identified, notably the gastronomic, pharmaceutical, cosmetic, and perfume industries. India, the Arab countries, Germany, Sweden, the United Kingdom, and the United States are the primary consumers. On the other hand, Guatemala was identified as the world's largest exporter of cardamom, with an average annual income of $215.308 million over the last five years. The methodology for this research project was defined, supported by a market study, to develop a product (prototype) containing a mixture of coffee and cardamom for preparing an infusion, which could be marketed in the future both nationally and internationally.

Keywords: Coffee, Cardamom, Infusion, Marketing, Market Study.

INTRODUCTION

Coffee is one of México's main agricultural exports, with production concentrated in the states of Veracruz, Chiapas, Puebla, and Oaxaca. Specifically in the state of Veracruz, the High Mountain Region stands out for its variety, quality, and volume of production at the national level. However, the coffee sector in the state of Veracruz faces significant challenges due to the instability of international prices, climate change, and fungal diseases that attack coffee (Samoggia & Riedel, 2019).

Several studies highlight the importance of crop diversification as a means of adaptation and resilience in the face of production and market risks (Grunert et al., 2024). In this context, cardamom emerges as a viable alternative, as it shares similar soil and climate conditions with coffee (altitude, shade, relative humidity, among others) and allows for staggered harvesting, which can favor crop rotation and income complementarity (Sreedharan et al., 2023).

The oils contained in cardamom include cineol and terpinyl acetate, which provide fresh and citrus notes useful for aromatic formulations (Ashokkumar et al., 2021; Castillo et al., 2023). This suggests the use of appropriate extraction processes to obtain aromatic profiles that can be replicated in products with commercial potential (Vuković et al., 2022).

On the other hand, research applied to cardamom and coffee has advanced in recent years, providing tools to identify active aroma compounds and understand how they interact in blends (De Carvalho Couto et al., 2024). These approaches allow findings to be correlated with sensory perceptions and formulations to be optimized.

The combination of coffee with spices, including the incorporation of moderate amounts of cardamom, has shown potential to enrich the aromatic complexity of infusions and, in some cases, improve antioxidant properties, which may increase the perceived value for consumers interested in functional and natural products (Latief et al., 2025; Sari et al., 2025). In addition, studies on the aromatic profiles of coffees and the effects of roasting underscore the importance of controlling process parameters to maintain desirable volatile compounds when blending (Chen et al., 2025).

In terms of market and consumer behaviour, demand for specialty coffees, aromatic beverages and novel sensory experiences has grown in recent years, especially among young consumers, favouring the introduction of differentiated products with a willingness to pay a higher price for attributes such as 'natural', "gourmet" or 'organic' (Hazebroek et al., 2023; Samoggia & Riedel, 2019). For all the above reasons, developing a coffee and cardamom blend for infusion is a technically feasible and potentially profitable strategy, subject to sensory, physicochemical, and commercial validation.

METHODOLOGY

The study employed a mixed-methods (quantitative and qualitative) and exploratory approach, structured into three phases: diagnosis of the production context, experimental product development, and commercial validation through market research. This approach to functional food and beverage studies combines instrumental analysis, sensory testing with consumers, and willingness-to-pay studies (De Carvalho Couto et al., 2024).

Location and study population. The work was carried out in the municipality of Córdoba, Veracruz, with a focus on coffee consumers and local coffee producers in the High Mountains Region (Sreedharan et al., 2023).

Prototype development. Three options were developed for blending ground coffee with ground cardamom seeds in proportions of 95:05, 93:07, and 90:10. This strategy of exploring low spice fractions is based on studies indicating that moderate additions tend to increase aromatic complexity without dominating or overshadowing the identity of the coffee (Ashokkumar et al., 2021; Latief et al., 2025).

Sensory evaluation. A sensory evaluation was conducted with a panel of 25 untrained consumers, selected for convenience (men and women, mostly young). The attributes evaluated were aroma, flavor, intensity, balance, and overall acceptance, using a 9-point hedonic scale (1 = 'I dislike it very much', 9 = 'I like it very much'). The choice of the 9-point hedonic scale and the use of untrained panelists are in line with the protocols applied in studies of beverage and food formulation acceptance.

Market study. A structured questionnaire was administered to 160 coffee consumers in the municipality of Córdoba, Veracruz, with questions on consumption frequency, willingness to pay for innovative products, and preference for natural and functional ingredients. Direct questions and comparative references to prices in the local market were used to estimate willingness to pay (Grunert et al., 2024; Hazebroek et al., 2023).

Suggested instrumental analysis. To correlate sensory results with volatile composition, SPME-GC-MS and metabolomic analysis are recommended, a methodology that has been successfully used in recent studies on the volatile profiles of coffee and cardamom (Bordiga et al., 2025).

Statistical analysis. Hedonic values were analyzed using measures of central tendency and non-parametric tests or ANOVA as appropriate, following recommendations for sensory data and for relating instrumental variables to acceptance data. It is also suggested that multivariate analysis be applied to link volatile profiles with sensory attributes (Abdelwareth et al., 2021).

RESULTS AND DISCUSSION

Sensory acceptance. The results of the sensory evaluation showed that the 93:07 ratio was the most highly rated by participants, standing out in aroma, flavor, and balance. This pattern is consistent with previous findings where small additions of spices add aromatic complexity without being invasive, provided that the grinding and blending processes are controlled (Ashokkumar et al., 2021; Latief et al., 2025).

The key compounds identified in cardamom are associated with fresh notes that, in low concentrations, complement the fruity and floral notes of high-altitude coffee; therefore, a ratio of around 7% ground cardamom may explain the increase in aroma and balance scores (Castillo et al., 2023).

Market response. Of the total of 160 respondents, 75% were young people (aged 18–24). 43% were based in the city of Córdoba, Veracruz. Although most were unfamiliar with cardamom and had never tried it, 80% expressed a willingness to try our product. In addition, 60% accepted a price range 25–30% higher than that of conventional

coffee. This means that there are consumers and segments interested in differentiated experiences (Hazebroek et al., 2023; Grunert et al., 2024; Samoggia & Riedel, 2019).

Production and agronomic implications

The incorporation of cardamom into shade-grown coffee systems could provide benefits in terms of diversification and crop staggering, but local evidence on large-scale adoption in Veracruz is still limited. Therefore, agronomic trials and socio-economic analyses with producers are necessary to validate the feasibility and assess the effects on family income (Sreedharan et al., 2023).

Limitations and next steps.

To strengthen the transition from prototype to commercial product, the following are required: instrumental analyses to identify and quantify key product compounds (De Carvalho Couto et al., 2024; Zhao et al., 2025); studies of the shelf life and stability of volatile compounds after storage and exposure to oxygen and light (Choe et al., 2023); expansion of the sensory study with larger panels and demographic segmentation; and joint choice experiments to refine pricing and marketing strategies (Grunert et al., 2024; Hazebroek et al., 2023).

CONCLUSIONS

The development of a coffee and cardamom blend for infusion represents a viable agro-industrial alternative with commercial potential, provided that instrumental analyses, stability studies, and broader market validation complement the experimental phase. The ratio identified as most promising in this phase (93:07) is consistent with scientific evidence indicating that moderate additions of cardamom optimize aromatic complexity without masking the notes of coffee (Ashokkumar et al., 2021; Latief et al., 2025).

Recommendations

To ensure commercial success, it is recommended to: conduct shelf life and stability studies of active compounds and antioxidants (Choe et al., 2023; Sari et al., 2025); design willingness-to-pay and brand positioning experiments based on segmentation (Grunert et al., 2024; Hazebroek et al., 2023); and evaluate agronomic and socio-economic feasibility with local producers (Sreedharan et al., 2023).

REFERENCES

Abdelwareth, A., Zaid, T., & Farag, M. A. (2021). Chemometrics-based aroma profiling for revealing origin and processing effects in coffee blends. *Food Chemistry, 363*, 130311. https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2021.130311

Ashokkumar, K., Saini, R., Kumar, R., & Jayaprakasha, G. K. (2021). Essential oil profile diversity in cardamom accessions from southern India. *Frontiers in Sustainable Food Systems, 5*, 639619. https://doi.org/10.3389/fsufs.2021.639619

Bordiga, M., Locatelli, M., Travaglia, F., & Coïsson, J. D. (2025). Fingerprinting of green Arabica coffee volatile organic compounds by HS-SPME-GC-MS and chemometrics. *Scientific Reports, 15*, 99921. https://doi.org/10.1038/s41598-025-99921-w

Castillo, N. E. T., Herrera, L. F. G., & Durán, C. A. G. (2023). Antioxidant activity and GC-MS profile of cardamom (*Elettaria cardamomum*) essential oil obtained by an instant controlled pressure drop process coupled with sonication. *Molecules, 28*(3), 1093. https://doi.org/10.3390/molecules28031093

Chen, X., Wang, Y., Liu, Z., & Li, J. (2025). Identification of key aroma-active compounds in coffee beans: Instrumental and sensory approaches. *Foods, 14*(18), 3192. https://doi.org/10.3390/foods14183192

Choe, W., Woo, J. H., Hong, M., Jang, H., Deepa, P., & Kim, S. (2023). Determination of aromatic profiles of coffee beans according to different roasting times by SPME/GC-MS analysis. *Journal of Applied Pharmaceutical Science, 13*(10), 157–171. https://doi.org/10.7324/JAPS.2023.130418

De Carvalho Couto, C., de Souza, R. M., & de Oliveira, T. J. (2024). SPME-GC-MS untargeted metabolomics approaches for volatile marker discovery in coffee and beverage matrices. *Food Chemistry, 455*, 139872. https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2024.139872

Grunert, K. G., Hieke, S., & Juhl, H. J. (2024). Sustainability information, taste perception, and willingness to pay: How product claims and sensory perception affect consumer valuation. *Food Quality and Preference, 118*, 105181. https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2024.105181

Hazebroek, B. K., de Vries, Y. A., & van Trijp, H. C. (2023). Let's talk over coffee: Exploring the effect of coffee flavour descriptions on consumer behaviour. *Food Quality and Preference, 112*, 105019. https://doi.org/10.1016/j.foodqual.2023.105019

Latief, M., Saputro, A. D., & Fadhil, R. (2025). Synergetic effects of coffee and spices: Development of spice-infused coffee with enhanced sensory and antioxidant properties. *Beverages, 11*(1), 9. https://doi.org/10.3390/beverages11010009

Samoggia, A., & Riedel, B. (2019). Consumers' perceptions of coffee health benefits and purchasing motives: A review and empirical study. *Nutrients, 11*(4), 912. https://doi.org/10.3390/nu11040912

Sari, P., Wijaya, C. H., & Lembong, E. (2025). Functional antioxidative and sensory characteristics of coffee beverages with added spices: Experimental approaches. *Novel Foods, 3*(1), 45. https://doi.org/10.3390/novelfoods3010045

Sreedharan, V. P., Priya, K. R., & Madan, M. S. (2023). Bio-active essential oil components in small cardamom as influenced by weather elements. *ICAR Technical Bulletin, 94*.

Vuković, N. L., Milošević, T. S., & Dekić, S. V. (2022). GC, GC/MS analysis and biological effects of essential oils including *Elettaria cardamomum*: Implications for food and health applications. *Journal of Essential Oil Research, 34*(5), 411–425. https://doi.org/10.1080/10412905.2022.2086212

Contemporary trends in Russian migration to Georgia and associated security challenges

Maia GAMSAKHURDIA
Ph.D. in International Relations; David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Scientific-Research Center, 1400, Gori, Georgia
E-mail: mgamsakhurdia@eta.edu.ge *ORCID: 0009-0008-3739-9226*

Giorgi CHKHIKVISHVILI
Ph.D. in Social Science; Georgian Technical University, Faculty of Law and International Relations; 0160, Tbilisi, Georgia
E-mail: chkhikvishviligiorgi07@gtu.ge *ORCID: 0000-0002-7739-7232*

Abstract

This article examines the benefits and risks associated with the large-scale inflow of Russian nationals to Georgia following the outbreak of the Russia–Ukraine war. Drawing on quantitative data and qualitative discourse analysis, the study assesses the economic, political, and security implications of this migration flow. It examines the divergence between the governing elite's positive portrayal of the phenomenon and widespread public skepticism. The Georgian government views the influx as an economic opportunity, potentially stimulating investment, entrepreneurship, and growth in the service sector. In contrast, a substantial segment of the population regards the trend as short-sighted and liable to generate long-term security and governance challenges, particularly given the unresolved legacies of past conflicts and the ongoing regional tensions. The article advocates for a calibrated policy response that strikes a balance between immediate socio-economic gains and measures to mitigate securitized risks, and it provides policy recommendations to enhance residency governance, border controls, institutional resilience, and inclusive public communication.

Keywords: Migration, Russia, Georgia, Security Economy, Displacement, Integration.

INTRODUCTION

This study aims to provide a comprehensive analysis of migration dynamics involving Russian citizens in Georgia since the outbreak of the Russia–Ukraine war, and to assess the social, economic, and security consequences of this migration. Particular attention is paid to the positive framings articulated by the governing political elite and to the divergent attitudes that exist within segments of Georgian society, thereby enabling a nuanced, multidimensional understanding of public responses to the influx.

The study of Russian migration to Georgia is both analytically and policy-relevant because of its wide-ranging implications for regional security, domestic political stability, and economic development. The large-scale arrival of Russian nationals since the outbreak of the war constitutes a distinct socio-political phenomenon that simultaneously creates opportunities—such as new investment, entrepreneurial activity, and potential demographic renewal—and poses substantive security, governance, and social cohesion challenges. By mapping these trade-offs and clarifying feasible policy options, this research aims to equip policymakers, civil society actors, and international partners with pragmatic strategies to maximize the benefits of migration while mitigating its attendant risks.

Conceptual and theoretical framework

This study is grounded in an analysis of the relationship between migration and security. Its theoretical framework combines liberal institutionalist theories of economic integration and securitization theory. Liberal institutionalist and economic integration perspectives view migration as a potential catalyst for economic growth and institutional development. From these vantage points, the arrival of foreign immigrants — including Russian nationals — in Georgia can be understood as a factor that may enhance domestic market competitiveness, stimulate the expansion of service sectors, increase tax revenues, and contribute to the diversification of the national economy. By contrast, securitization theory frames migration not merely as a social or economic phenomenon but as a possible security challenge. In the Georgian context, mass migration of Russian citizens is especially sensitive given that more than 20% of the country's territory remains under Russian occupation. According to this approach, migration can become securitized — that is, it may be cast in political and public discourse as a direct threat to national security associated with risks such as espionage, disinformation campaigns, and the manipulation of political processes.

The integrated theoretical framework employed here, therefore, brings together both economically optimistic and critical securitization perspectives, enabling a multidimensional appraisal of the consequences of Russian migration to Georgia.

METHODS

The theoretical and methodological basis of this study rests on established quantitative and qualitative approaches in the field of political science. Employing a mixed-methods design, the research integrates secondary data analysis with qualitative content analysis and case-study work to generate both breadth and depth of understanding.

Quantitative methods. The quantitative component is based on secondary data analysis, which enabled the collection and statistical examination of measurable indicators. Specifically, the study analyzed data from the National Statistics Office of Georgia concerning the registration, residence permits, and economic activity of Russian nationals; statistics from the National Bank of Georgia on bank accounts opened by Russian citizens, transaction flows, and remittances; and datasets from the Ministry of Internal Affairs on the number of Russian citizens crossing the border and instances of overstayed presence. These sources were used to identify temporal trends, demographic profiles, and patterns of economic participation among Russian migrants in Georgia.

Qualitative methods. The qualitative component employed systematic content analysis and case-study methods to reveal the deeper social and political contexts of Russian arrivals and to assess their effects on public attitudes and security perceptions. The content analysis examined media coverage and discourse on social media platforms (including Facebook, Twitter, and Telegram), focusing on expressions of public sentiment and the framing of migration issues. Complementary case studies provided in-depth examinations of specific incidents, such as the influx of Russian capital into local businesses and episodes of social conflict between residents and Russian migrants, thereby illuminating mechanisms of local integration, contestation, and governance response.

Together, these methods enable the study to triangulate its findings, as quantitative data establish macro-level patterns and scope. At the same time, qualitative inquiry contextualizes those patterns and uncovers the causal mechanisms and perceptions that shape policy-relevant outcomes.

DISCUSSION/FINDINGS

Migration dynamics in Georgia against the backdrop of the Russia–Ukraine war. At dawn on February 24, 2022, Russia initiated a full-scale invasion of Ukraine. This marked the most significant geopolitical crisis since the Cuban Missile Crisis of the twentieth century. The Kremlin justified its actions by invoking the need for the "denazification" and "demilitarization" of Ukraine and announced the capture of Ukraine within a week. The West responded to the Russian concept with an unprecedented level of consolidation around Ukraine, a degree of cohesion not witnessed since the Reagan administration. A total of 131 countries participated in imposing severe sanctions on Russia. This is not only a confrontation between Russia and Ukraine, but a broader struggle between Russia and the civilized West.

After Russia's full-scale invasion of Ukraine, the outflow of a large number of Russian citizens and their migration to neighbouring states, including Georgia, has become a subject of considerable interest. The first wave of migration from Russia to Georgia started after the President of the Russian Federation, Vladimir Putin, announced partial mobilization for the war in Ukraine. A significant number of Russian citizens have decided to leave the country to avoid participating in the war (Reuters, 2022). Analysis of recent years' migration rates to Georgia reveals a pronounced upward trend in the arrival of Russian nationals. Following Russia's full-scale invasion of Ukraine and the subsequent announcement of mobilization in 2022, migration from Russia to Georgia reached a marked peak. Between September 17 and 26, 2022, alone, 222,274 Russian citizens crossed the Georgian border (The New Yorker, 2022). Over the course of 2023, Georgia recorded 1,856,237 crossings by Russian nationals—approximately 27% more than in 2022 (Global News, 2023).

Nevertheless, the overall pace of migration moderated somewhat as a portion of those entrants subsequently returned to Russia (Social Justice Center, 2023). Migration flows remained substantial in 2024: according to UNN, 1,882,981 crossings by Russian citizens were registered that year, indicating that a significant number of entrants have remained in Georgia (UNN, 2024). It should be noted that not all border crossings correspond to persons who qualify as immigrants under Georgian statistical practice. According to the National Statistics Office of Georgia, an immigrant is defined as an individual who has crossed the Georgian border and who has been present on Georgian territory for at least 183 days in the preceding 12 months, with Georgia not being that person’s usual

place of residence. According to the National Statistics Office of Georgia, 62,304 individuals from the Russian Federation were recorded as immigrants in Georgia in 2022 — a nearly sixfold increase compared with the 10,881 Russian citizens registered as immigrants in 2021. In 2023, 52,627 Russian nationals were registered as immigrants in Georgia, while the corresponding figure for 2024 was 25,612 (National Statistics Office of Georgia, 2024), representing a decline of approximately **51.3%** relative to 2023. The war in Ukraine persists, the risk of further mobilization remains, and sanctions continue to exert substantial pressure on Russia. Consequently, it is reasonable to expect that inflows of Russian nationals to Georgia will continue to feature prominently in the coming period.

Economic Benefits of Migration and Social Attitudes. Since the late Soviet period, Georgia has not experienced a comparable influx of Russian nationals on the current scale, a fact that has exacerbated the cultural distance between the Georgian and Russian populations (Lomsadze, 2022). The resumption of direct flights from Russia would further facilitate movement and is therefore likely to increase inflows. In response to similar developments, several post-Soviet states introduced restrictions on entry by Russian citizens. By contrast, the Georgian state has not adopted special regulatory measures to limit arrivals; Georgian authorities—unlike a large segment of the public—tend to view the migration of Russians to Georgia more as an opportunity than as a challenge. The government of Georgia frames the migration of Russian citizens as an opportunity to improve the country's socio-economic condition. The Georgian prime minister attributed the country's double-digit economic growth in part to the influx of Russian nationals, a view corroborated by a representative of the Asian Development Bank (Sabirova, 2022). Several economic experts have likewise portrayed the migration as a source of new socio-economic opportunities, arguing that it may stimulate the development of infrastructure and services and create employment prospects that could, in turn, reduce emigration among Georgian citizens (Nadaraia, 2022). However, a substantial segment of the Georgian public regards the government's emphasis on immediate economic benefits as short-termist; many fear that, over the longer term, Russian migration may expose Georgia to a range of political, social, and security risks.

While analyzing migration processes, public attitudes in the host society—specifically the degree of receptivity and solidarity extended to particular migrant groups—are of central importance. Equally pertinent are the links between conflict and migration, the historical backdrop, and the interdependence of economic and political processes, all of which may manifest simultaneously across multiple levels of the social sphere (Gutiérrez, 2009). Broadly speaking, migrants who are compelled to leave their countries (for example, refugees) typically elicit sympathy and receive support. Such sympathy is rooted in the hardships that prompted flight in the country of origin (e.g., war or natural disaster). This perception of victimhood often generates a psychological readiness among host populations to provide assistance and express solidarity. Consequently, receptivity and positive attitudes toward migrants are more likely when migrants are not held responsible for their circumstances but are perceived as victims of events beyond their control. In the case of Russian migrants, the dynamics are more complex. First, a substantial proportion of the Georgian public attributes at least partial responsibility to them for the emergence and persistence of Putinism. Second, their reception is contested on social, political, and moral grounds—wounds from the 2008 Russo–Georgian war remain incompletely healed. Consequently, even though many Russians who have arrived in Georgia reportedly oppose the war in Ukraine and dissent from their government's policies, a sizeable segment of the Georgian population views these newcomers with suspicion. Many perceive their presence as posing potential long-term risks to the country and believe that continued migration from Russia may give rise to a range of political, social, and security challenges.

Activities of Russian Citizens in Georgia and National Security Risks

According to research by the "Institute for the Development of Freedom of Information" and information provided by the National Statistics Office of Georgia, as of June 1, 2024, the number of Russian companies in Georgia has reached a historical maximum, with up to 37,400 companies owned by Russian citizens in Georgia. (including 494 Georgian-Russian dual citizens), out of which more than 30,000 companies were registered after 2022. Eight thousand eighty-five of the registered companies have an active status. The total number of companies with active status in Georgia is 257,245; it turns out that 8.1% of them are related to Russia. Large Russian companies are present in almost all sectors of the economy, including power engineering, telecommunications, industry, and gaming (IPN.GE, 2024).

Statistics up to November 2022 indicate a notable increase in the number of Russian business registrations in Georgia throughout the year. However, it should be noted that the process activation aligns with the beginning of the war, specifically the period from March to April 2022, and also later, at the end of September, when partial mobilization was announced in Russia. The increased foreign trade with Russia and the influx of Russian companies in recent years have led to a growing dependence of the country's economy on Russia, which poses a significant risk to Georgia. Traditionally, Russia uses economic dependence as a political weapon. The history of economic relations with Russia and the imposed embargoes evidences this.

Social activity of Russian citizens. In March 2023, a significant study was published examining the attitudes of Russian citizens residing in Georgia, specifically in Tbilisi. As a result of the study, it was revealed that the majority of Russians had moved to Georgia either to mitigate the personal economic impact of international sanctions or to avoid conscription into the ongoing conflict in Ukraine, either for themselves or for family members. A passive attitude towards political processes is also evident, particularly a lack of awareness of Russia's and Georgia's political realities, including information related to the occupation (or an unwillingness to discuss it). This research has significant importance because tens of thousands of Russian citizens remain in Georgia; therefore, it is essential to study the issue of their social behavior and desire for integration. The conducted surveys revealed noteworthy circumstances in this direction. In particular, Russian citizens expressed a strong inclination to create a Russian society in Georgia. For this purpose, they create specific spaces and services, such as bars and catering establishments, and primarily interact with each other, rather than with other groups in society. This trend is also reflected in the increasing number of Russians purchasing real estate in Georgia. The facts of the Russian settlement in Batumi are mainly important. For example, according to the extract from the public register of July, 585 apartments in 23 buildings in Batumi are registered under the names of Russian owners, who request to receive information from the building heads in the Russian language (Ananidze, 2022). This fact caused dissatisfaction among local citizens, as many saw this request as a threat to the dominance of the Russian language. Russian-language schools were launched in Batumi and Tbilisi (Nergadze, 2022).

The expectation among Russian immigrants, unlike that of other migrant groups, to speak in their native language reflects a perception of Georgia as a "resort" or familiar destination, similar to the one during the Soviet era. This attitude is perceived as a potential threat to the Georgian population. Georgian public attitudes are influenced by the Russian occupation and the anticipated security challenges that may arise in conditions where, due to the large number of people crossing the border, it is almost impossible to control their entry. For many, Russia's policy of "protecting fellow citizens" is also a challenge, which is often used as an excuse for aggression against other states. In particular, Russia has used this tactic not only in Ukraine but also in Estonia, Kazakhstan, and Georgia. The policy of "protecting fellow citizens" was based on Russia's right to protect ethnic Russians from discrimination in foreign countries. Russia attempted to base this argument on the doctrine of "Responsibility to Protect" (R2P), as outlined in UN General Assembly Resolution 60/1. In reality, this resolution does not authorize any individual country to take direct measures on its own to protect its citizens living outside its borders. In the October 24, 1970, Declaration of the General Assembly of the United Nations, on the principles of international law, it is mentioned: "No state or group of states has the right, directly or indirectly, for whatever reason, to interfere in the internal and external affairs of another state" (Resolution of the General Assembly, 1970). It is the responsibility of the international community, through the UN, to take these measures when a state within whose borders the crimes are committed fails to protect them. The UN Security Council did not authorize the Russian Federation to use force, and this action is not considered an exercise of the legal right to self-defense. Thus, Russia launched an armed attack first on Georgia and then on Ukraine and occupied them, disregarding any international legal basis. Russia referred to the full-scale military action against these countries as the so-called "humanitarian intervention," with the right to protect "fellow citizens" in a foreign country. However, in reality, according to international law, it was a typical aggressive action. Given Russia's historical use of illegitimate force under the doctrine of "responsibility to protect," there is a plausible concern that a similar justification could be invoked in the future to escalate tensions in Georgia. This could manifest in either the emergence of a new conflict or the intensification of existing disputes, particularly under the pretext of protecting ethnic Russians within Georgian territory. Therefore, there is a real danger that may be caused by the influx of Russian migrants to Georgia, in terms of increasing territorial security risks. Some security experts believe that there is a danger that the inflow of Russian citizens will bring in subversive groups to cause disturbances inside the country. It was for a similar reason that European Commissioner Ylva Johansson explained the closing of the borders of the EU countries to Russian citizens and described how the Russians who entered as tourists organized provocations against Ukrainian refugees (Euronews, 2022). The latter represents one of the potentially dangerous factors in the case of Georgia

as well. In particular, against the backdrop of Russia's invasion of Ukraine, the coexistence of Ukrainian refugees and Russian refugees in Georgia may lead to episodes of civil conflict (Samkharadze, 2022).

CONCLUSION

The ongoing war in Ukraine and the threat of mobilization suggest that the trend of the Russian citizens' inflow into Georgia will continue. In the short term, the large-scale inflow of Russian nationals has contributed to economic growth in Georgia; however, over the longer term, it may expose the country to a range of challenges. Two competing discourses have emerged domestically: the government frames the arrival of Russian migrants as an economic opportunity, whereas a significant segment of the population regards the phenomenon primarily as a security concern. Russian nationals are actively purchasing real estate in Georgia, registering businesses, and expressing intentions to form a distinct Russian community—developments that, against a backdrop of public mistrust, may become sources of heightened social tension. Moreover, the influx has the potential to generate serious national-security problems by creating new channels of social and political influence that could, in the future, be instrumentalised by the Russian state as mechanisms of hybrid coercion. Accordingly, migration from Russia should be evaluated not only in terms of its short-term economic benefits but also through the prism of long-term national interests and security.

As policy recommendations, we propose that the authorities should:

Undertake a strategic review of migration policy and adopt a unified, long-term migration framework that balances the maximization of economic benefits with robust safeguards for national security and social cohesion.

Strengthen border controls and residency governance, including enhanced vetting procedures, transparent and rigorous monitoring of residence permits issued to Russian nationals, and stricter oversight of the legitimacy of their commercial activities.

Reinforce security and law-enforcement institutions and improve interagency coordination so that relevant agencies are prepared to detect and respond to potential hybrid threats, illicit influence operations, or other security risks associated with a large-scale presence of foreign nationals.

Foster structured dialogue between government and civil-society actors to manage the social and political consequences of migration, reduce polarization, and build a coherent national approach underpinned by public trust and clear communication.

REFERENCES

Ananidze, J. (2022, September 26). How many apartments were bought by Russian citizens in Batumi - data of 23 buildings. Batumelebi Netgazeti. https://batumelebi.netgazeti.ge/news/421733/

Deutsche Welle. (2022, September 8). *Estonia and Finland seek an end to Russian tourist visas*. https://www.dw.com/en/ukraine-war-estonia-and-finland-seek-end-to-russian-tourist-visas-for-europe/a-62758209

Euronews. (2022, September 30). *EU further tightens visas for Russian citizens over 'security threat'*. https://www.euronews.com/my-europe/2022/09/30/eu-further-tightens-visas-for-russian-citizens-over-security-threat

Global News. (2023, December 15). 1,856,237 Russians visited Georgia in 2023 – 27% increase compared to 2022. https://globalnews.ge/en/georgia/2023-wels-saqartvelosi-1-856-237-vizitori-rusetidan-semovida-rac-wina-wlis-monacemebze-27-it-metia

Gutiérrez, N. (2009). Transnational migration, conflict, and divergent ideologies of progress. *Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development, 38*(2/3/4), 269–302.

IPN.GE. (2024, September 22). *[The number of Russian companies in Georgia reaches a historic maximum]*. Interpressnews. https://www.interpressnews.ge/ka/article/813142-idfi-sakartveloshi-rusuli-kompaniebis-raodenoba-istoriul-maksimums-agcevs-2024-clis-1-li-ivnisis-mdgomareobit-sakartveloshi-rusetis-mokalakeebis-mplobelobashia-37-400-mde-kompania

Lomsadze, G. (2022, October 11). *Georgians grudgingly accept the growing Russian presence*. Eurasianet. https://eurasianet.org/georgians-grudgingly-accept-growing-russian-presence

Nadaraia, N. (2022, October 18). *[What effect will the inflow of Russian migrants have on the economy of Georgia? - Nadaraia's opinion]*. Business Media. https://bm.ge/ka/article/ra-efeqti-eqneba-rusi-migrantebis

National Statistics Office of Georgia. (2023). *Number of immigrants and emigrants by gender and citizenship*. https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia

Nergadze, T. (2022, November 23). *[Russian school in Batumi, teaching with textbooks developed in Russia]*. Batumelebi Netgazeti. https://batumelebi.netgazeti.ge/news/433097/

Reuters. (2022, October 6). *Factbox: Where have Russians been fleeing to since mobilisation began?* https://www.reuters.com/world/europe/where-have-russians-beenfleeing-since-mobilisation-began-2022-10-06/

Sabirova, L. (2022, September 28). *[The inflow of migrants positively affected the economy of Georgia, although this is a one-time effect - the Asian Development Bank]*. JAM News. https://jam-news.net/ge/migrantebisshemodineba-saqartveloshi/

Samkharadze, N. (2022, October 14). *Georgian authorities give Russia an excuse to "protect" its citizens — Samkharadze* [Interview]. Netgazeti. https://netgazeti.ge/interviews/624346/

Social Justice Center. (2023). *Migration from Russia to Georgia 2022–2023: Trends and adaptation challenges*. https://socialjustice.org.ge/en/products/migratsia-rusetidan-2022-2023-tendentsiebi-adaptatsia-urtiertobebi

The New Yorker. (2022, September 27). *Putin's draft order has inspired a Russian exodus*. https://www.newyorker.com/news/our-columnists/putins-draft-order-has-inspired-a-russian-exodus

UNN. (2024, July 10). *Every fourth visitor to Georgia in 2024 was a citizen of the Russian Federation*. https://unn.ua/en/news/every-fourth-visitor-to-georgia-in-2024-was-a-citizen-of-the-russian-federation

United Nations General Assembly. (1970). *Resolution 2625 (XXV). Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations*. https://www.un.org

Small states in the Era of Globalization: Strategic dilemmas and development prospects

Maia GAMSAKHURDIA

Ph.D. in International Relations; David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Scientific-Research Center, 1400, Gori, Georgia
E-mail: mgamsakhurdia@eta.edu.ge *ORCID: 0009-0008-3739-9226*

Maia BENIA

Ph.D. in Business Administration; Georgian Technical University, Faculty of Media Technologies, Engineering Economics, and Social Sciences; Engineering Economics; 0160, Tbilisi, Georgia
E-mail: beniamaia12@gtu.ge *ORCID: 0009-0007-5364-7771*

Abstract

Globalization presents small states with a multifaceted interplay of opportunities and constraints, reshaping their economic, political, and socio-cultural landscapes. On the one hand, globalization facilitates access to foreign investment, technology transfer, international markets, and expanded diplomatic networks. On the other hand, it exposes small states to heightened economic volatility, diminished policy autonomy, increased security risks, and socio-cultural pressures (Baldacchino, 2014). This paper examines the strategic dilemmas faced by small states in navigating the global order and evaluates viable pathways toward sustainable development. The analysis highlights the crucial role of strategic vision, institutional adaptability, and proactive engagement in international networks as key mechanisms for building resilience and enhancing competitiveness (Armstrong & Read, 1998). By synthesizing theoretical perspectives on small-state behavior and globalization, the study advances a multidimensional framework through which small states may convert external pressures into opportunities for growth, stability, and enhanced global influence (Baldacchino & Bertram, 2009). Findings indicate that states adopting adaptive policies, pursuing economic diversification, investing in technological innovation, and strengthening their human capital and governance capacity are better positioned to harness the benefits of globalization while preserving their sovereignty and cultural identity **(Briguglio, 1995).** The study thus contributes to a deeper understanding of how small states navigate structural vulnerabilities and capitalize on emergent opportunities, providing insights for policy formulation, strategic planning, and long-term development strategies.

Keywords: small states, globalization, strategic dilemmas, sustainable development.

INTRODUCTION

Globalization is a transformative, multidimensional process that continues to reshape international relations, economic systems, political interactions, and social structures worldwide. It is characterized by the intensification of cross-border flows of goods, services, capital, information, and people, leading to unprecedented interdependence among economies, cultures, and political institutions (Cooper & Shaw, 2009). For small states, typically characterized by limited populations, constrained economic resources, and modest geopolitical influence, globalization constitutes both an enabling and constraining force. These states face a dual imperative: to leverage global interconnectedness in pursuit of growth and prosperity, while simultaneously managing structural vulnerabilities arising from their size and limited capacities (Baldacchino, 2014).

The small-state condition necessitates innovative, adaptive, and strategic approaches to international engagement, economic resilience, and domestic stability in a competitive and often asymmetric global order. Small states must frequently employ niche strategies—such as specialized services, geo-strategic rents, and diplomatic entrepreneurship—to compensate for scale disadvantages and to safeguard their policy autonomy (Thorhallsson, 2023).

The primary aim of this study is to examine the strategic dilemmas faced by small states in the era of globalization and to identify viable pathways for sustainable development and resilience. Globalization has created structured opportunities for small states to expand their exports and internalize knowledge and technology spillover mechanisms, which can partially offset the disadvantages of scale (Armstrong & Read, 1998). Firm-level upgrading typically occurs through foreign investment, supplier linkages, and the adoption of standards, resulting in productivity gains and higher value-added niches. Evidence from less developed countries indicates that globalization can catalyze such upgrading where domestic capabilities and institutions are in place (Awuah &

Amal, 2011). For small states, these channels are most effective when policy prioritizes diversification, skills, and regulatory quality, allowing external flows of capital and knowledge to be embedded locally rather than dissipate (Baldacchino, 2014). Accordingly, this study treats globalization not as an exogenous good, but as a conditional enabler: benefits materialize when states convert openness into resilience through institutional capacity, human capital, and strategic integration.

This task is crucial, as small states operate within asymmetric international systems where power disparities with larger states shape their policy options, security strategies, and economic opportunities (**Briguglio, 1995**). External pressures from more influential actors may constrain autonomy, limiting the capacity of small states to implement independent economic, social, or security measures. At the same time, globalization increasingly dictates economic norms, trade regulations, technological standards, and political practices, requiring small states to adapt quickly to remain competitive (Cooper & Shaw, 2009).

By examining how small states can leverage the benefits of globalization while mitigating its risks, the study offers crucial insights for policymakers, scholars, and development practitioners. Moreover, it contributes to international relations theory by advancing a nuanced understanding of how small states preserve agency, resilience, and influence in a system often dominated by larger powers.

Conceptual and Theoretical Framework

The study of small states in the era of globalization is anchored in the theoretical traditions of **international political economy** and **international relations**, particularly the **vulnerability–resilience framework**. Small-state theory emphasizes how states with limited populations, economic resources, and territorial scope navigate structural constraints within asymmetric global systems (Cooper & Shaw, 2009). Building on conceptualization, small states are viewed as simultaneously vulnerable due to their openness, size-related diseconomies, and external dependency, yet resilient when equipped with adaptive governance, diversified economies, and international integration strategies **(Briguglio, 1995)**.

This duality highlights the paradox that small states, despite often being structurally disadvantaged, can nonetheless leverage globalization to expand their influence. For example, Armstrong and Read (1998) highlight that microstates achieve relatively strong performance when they strategically exploit external linkages. Similarly, Baldacchino and Bertram demonstrate that “pseudo-development strategies,” including strategic rents, offshore finance, or niche tourism, enable small states to transform exogenous pressures into sources of opportunity (Baldacchino & Bertram, 2009). Thus, vulnerability does not preclude agency; rather, it necessitates innovation, institutional flexibility, and niche diplomacy.

The theoretical framework also integrates governmentality approaches (Thorhallsson, 2018), which conceptualize small states as active players engaging in strategy games with larger powers and international institutions. From this perspective, sovereignty and autonomy are not binary conditions, but rather are continuously negotiated through policy adaptation, external alignments, and selective dependencies.

By synthesizing these perspectives, the framework positions small states as actors whose survival and development depend on their capacity to **convert structural vulnerability into strategic resilience**. This requires striking a balance between sovereignty and pragmatism, pursuing policy innovation, and cultivating partnerships that enable small states to maintain relevance and competitiveness in a rapidly evolving global order.

Concepts

To analyze the strategic dilemmas of small states in globalization, several key concepts are essential:

Small states. Defined primarily by their limited territorial size, population, and economic resources, small states face structural disadvantages, including limited economies of scale, external dependence, and vulnerability to shocks (Armstrong & Read, 1998; Cooper & Shaw, 2009).

Small Island Developing States (SIDS) and Sub-National Island Jurisdictions (SNIJs). SIDS are sovereign states recognized as particularly vulnerable due to their size, geographic isolation, and exposure to environmental risks. By contrast, SNIJ territories, such as the Cayman Islands or Puerto Rico, benefit from association with larger metropolitan powers, often displaying stronger social and economic indicators than fully sovereign microstates (McElroy & Pearce, 2006).

Vulnerability. As articulated by **Briguglio** (**Briguglio, 1995**), vulnerability refers to a country's structural susceptibility to exogenous shocks stemming from its openness, trade concentration, and environmental fragility. It highlights the constraints imposed on small states by their inherent structural conditions.

Resilience. The counterpart to vulnerability, resilience emphasizes a small state's ability to adapt, recover, and transform in response to shocks. It is enhanced by policy flexibility, institutional capacity, and the strategic use of global linkages (Briguglio, 1995).

Pseudo-development strategies. Coined by Baldacchino and Bertram, the term denotes opportunistic approaches that monetize niches such as offshore finance, tourism rents, citizenship schemes, or internet domain sales without building long-term productive capacity (Baldacchino & Bertram, 2009).

Geo-strategic rents. These are revenues derived from a state's strategic location or sovereignty attributes, including hosting military bases, selling fishing licenses, operating shipping registries, or leveraging diplomatic influence (Bertram & Poirine, 2007).

Together, these concepts frame the analytical lens of this study, situating small states not merely as fragile actors but as adaptive players capable of transforming structural limitations into strategic assets.

Literature Review

The scholarship on small states has evolved from early emphases on structural **vulnerability** toward more nuanced analyses that highlight resilience, adaptability, and strategic agency. Initial research argued that small states are inherently fragile due to limited domestic markets, narrow export bases, dependence on external actors, and high exposure to exogenous shocks (Armstrong & Read, 2002; **Briguglio, 1995**). From this perspective, small states were often portrayed as economically unsustainable and politically marginal, their survival contingent upon aid flows, migration, or preferential trade arrangements (Bertram & Watters, 1985).

The economies of smaller nations are highly vulnerable to disruption due to their significant reliance on international trade and foreign markets. Limited access to essential resources and raw materials hinders the development of a diverse industrial base, making it challenging for these economies to achieve economies of scale. As a result, they often struggle to create domestic opportunities for growth and development. To mitigate these challenges, smaller states typically adopt trade liberalization policies, prioritizing economic openness over protectionism. When examining their foreign policy strategies, it is essential to consider both economic and security vulnerabilities, as these interconnected factors play a crucial role in shaping their approach to international relations (Ivaniashvili, 2008).

Economies of small states are particularly fragile and prone to external shocks, given their significant reliance on foreign countries and markets. The scarcity of natural resources and essential materials hinders the development of a robust industrial sector, which in turn restricts the potential for economic growth and domestic opportunities. Consequently, small states tend to promote free trade and economic openness, while avoiding protectionist policies. When analyzing the foreign policy approaches of small states, it is essential to consider both their economic and security vulnerabilities, as these factors are intricately linked and can have a profound impact on their overall stability and prosperity (Zachariades, 2025).

Later contributions questioned the determinism of this vulnerability discourse, emphasizing how small states actively convert constraints into opportunities. Baldacchino and Bertram introduced the notion of *pseudo-development strategies* (Baldacchino & Bertram, 2009), whereby small states monetize niches such as offshore finance, internet domain sales, and geo-strategic rents. While such strategies may appear opportunistic, they illustrate the ingenuity with which small states create alternative revenue streams. Similarly, Bertram & Poirine demonstrated that rent-seeking activities—when effectively managed can provide critical fiscal space for development (Bertram & Poirine, 2007).

The distinction between **sovereign small states** and **sub-national island jurisdictions (SNIJs)** has further enriched the literature. McElroy and Pearce found that SNIJs often outperform sovereign microstates on social and economic indicators, mainly due to their continued access to metropolitan markets, security guarantees, and migration privileges (McElroy & Pearce, 2006). This suggests that affiliation, rather than complete independence, can be an asset in globalization.

Recent scholarship integrates these insights with **international political economy** and **governmentality approaches**, framing small states not merely as vulnerable objects but as adaptive actors capable of shaping

outcomes through strategic alliances, niche diplomacy, and institutional innovation (Baldacchino & Bertram, 2009; Cooper & Shaw, 2009). The literature thus reflects a shift from viewing small states as "victims of globalization" to recognizing their role as **resilient agents** that exploit structural asymmetries to survive and exert influence.

Method

This study adopts a qualitative comparative research design to investigate the strategic dilemmas and development prospects of small states in the era of globalization. The methodology combines a systematic review of secondary literature, including peer-reviewed journal articles, edited volumes, and policy reports, with a comparative case study approach. This design enables the integration of theoretical perspectives with empirical findings (Ivaniashvili, 2008).

The selection of cases was based on two criteria: first, geographic and political diversity, representing small states across the Caribbean, Pacific, and European regions; and second, relevance to the key concepts of vulnerability, resilience, and strategic adaptation (**Briguglio, 1995**). Each case was analyzed in terms of economic structure, governance capacity, and external linkages to assess how globalization shapes vulnerabilities and opportunities.

Data collection relied primarily on document analysis, drawing from academic studies, reports from international organizations (e.g., the United Nations, the Commonwealth Secretariat, the World Bank), and national policy strategies. The analytical framework followed thematic coding, focusing on four categories: 1) structural vulnerabilities; 2) resilience mechanisms; 3) governance strategies; and 4) outcomes of engagement with globalization (Thorhallsson, 2023). The qualitative synthesis was supported by comparative inference, which enabled the identification of recurring patterns and divergences across cases. As Yin noted, "case study research aims not at statistical generalization, but at analytical generalization, where findings contribute to theory development and nuanced understanding of social phenomena" (Yin, 2018). This approach ensures that results are meaningful beyond individual cases, highlighting broader implications for small-state studies (Cooper & Shaw, 2009)

FINDINGS

The findings of this study indicate that small states simultaneously embody persistent structural vulnerabilities and notable adaptive capacities in their engagement with globalization. Analysis across cases reveals five central themes that illuminate the dilemmas and prospects of small-state development, providing a more nuanced understanding of how agency, resilience, and dependency interact within global asymmetries.

Structural fragility is a constant feature. The research confirms that vulnerability remains an embedded reality for small states. Their structural fragility arises from narrow economic bases, high dependence on a limited set of exports, and overreliance on volatile sectors such as tourism or single commodities. Such dependence leaves them highly exposed to global price fluctuations, natural disasters, and external demand shocks. As Briguglio emphasized, "small island states and other micro-economies are structurally handicapped by their openness, export concentration, and susceptibility to external shocks" (**Briguglio, 1995**). This condition explains the cyclical instability that characterizes economies, such as those in the Eastern Caribbean, where hurricanes, fluctuations in tourism, and commodity price collapses can rapidly erode gains in income and employment.

External linkages are both a lifeline and a constraint. Findings also demonstrate that reliance on external networks is simultaneously a survival strategy and a source of dependency. The MIRAB model—Migration, Remittances, Aid, and Bureaucracy continues to dominate in Pacific and Caribbean small states. As Bertram and Poirine observed, in smaller nations, the mass movement of people to other countries becomes a predominant economic export, as the money sent back home by migrants plays a crucial role in maintaining domestic spending. At the same time, international aid helps prop up government institutions (Bertram & Poirine). Although this approach may be feasible in the immediate future, it prompts concerns regarding the ability of these nations to sustain themselves independently over an extended period.

While remittances provide vital household support and aid in stabilizing fiscal budgets, such dependence can constrain policy sovereignty, leaving governments vulnerable to donor conditionalities or fluctuations in diaspora remittances.

Niche strategies and pseudo-development models. Another key theme is the creative but precarious pursuit of diversification through niche markets. Baldacchino described them as "pseudo-development strategies," which

include offshore finance, citizenship-by-investment programs, shipping registries, and domain name leasing (Baldacchino, 1993). These strategies showcase the ingenuity of small states in commodifying their sovereignty, geography, or identity for survival. As Baldacchino argued, "the ingenuity of small states lies in their ability to commodify what larger states consider marginal, whether geographic location, sovereignty, or identity" (Baldacchino, 2015). However, their vulnerability to reputational risks, regulatory crackdowns, and external political pressure limits their long-term sustainability, as illustrated by recent scrutiny of Caribbean citizenship programs by the European Union.

Affiliation dividends of sub-national island jurisdictions (SNIJs). The comparative advantage of sub-national island jurisdictions emerges strongly from the analysis. Empirical evidence consistently shows that SNIJs outperform sovereign microstates in terms of fiscal stability, social welfare, and infrastructure investment. McElroy and Pearce concluded that "dependent islands consistently report higher levels of economic development and demographic vitality than their sovereign counterparts" (McElroy & Pearce, 2006). Affiliation with metropolitan powers grants access to financial transfers, defense guarantees, and preferential market entry, enhancing resilience. At the same time, these arrangements provoke debates over autonomy and cultural preservation, raising normative questions about the trade-off between political sovereignty and socioeconomic well-being (Cooper & Shaw, 2009).

Institutional adaptability is the cornerstone of resilience. Ultimately, the findings underscore the crucial importance of governance capacity and institutional adaptability. Small states that strengthen institutions, invest in education, and cultivate responsive regulatory frameworks are better equipped to transform structural constraints into competitive advantages. Baldacchino and Bertram capture this dynamic by arguing that "the real measure of success for small states is not the absence of vulnerability but the capacity to innovate, reorganize, and align external relations to mitigate it" (Baldacchino & Bertram, 2009). Countries such as Malta and Barbados demonstrate how adaptive policy frameworks, proactive diplomacy, and investments in human capital enable small states to amplify their agency and secure disproportionate influence in international forums.

Collective Assessment

Taken together, these findings reveal that while structural vulnerabilities are inherent and unavoidable, developmental outcomes for small states are not predetermined. The decisive factor is how effectively they harness external linkages, strategically diversify through niche opportunities, and embed resilience within domestic governance systems. In this sense, globalization acts as both a magnifier of risks and a platform for innovation, compelling small states to continuously negotiate the delicate balance between fragility and resilience.

Conclusion

The results of this study affirm that small states occupy a paradoxical position within the global system: structurally vulnerable yet capable of demonstrating remarkable resilience through adaptive strategies. While their inherent limitations—such as narrow economic bases, geographic isolation, and exposure to external shocks—cannot be eliminated, the findings suggest that these states can leverage globalization to mitigate their weaknesses. Their developmental trajectories are thus not predetermined by size alone but shaped by institutional quality, governance capacity, and the strategic use of global linkages. This conclusion reinforces Briguglio's framework on vulnerability (Briguglio, 1995), while also supporting Baldacchino's claim (Baldacchino, 2015) that small states creatively commodify resources and niches overlooked by larger states. The comparative evidence of sub-national island jurisdictions further demonstrates that affiliation with metropolitan powers can enhance resilience, although it raises normative debates over sovereignty and self-determination (Thorhallsson, 2023).

Discussion

The findings align with existing scholarship that portrays small states as both constrained and resourceful actors in the context of globalization. Connell's study of Nauru (Connell, 2006) highlights the risks associated with dependence on single-resource economies, whereas Armstrong and Read demonstrate that diversified microstates often achieve greater stability (Armstrong & Read, 2002).

Similarly, Baldacchino and Bertram emphasize that the essence of resilience lies not in eliminating vulnerability, but in the ability to adapt and innovate (Baldacchino & Bertram, 2009). This study contributes to the literature by integrating these insights into a multidimensional perspective that underscores the coexistence of fragility and resilience. It suggests that agency in small states is shaped by their willingness to embrace diversification, invest in institutional reform, and strategically align their external relations (Cooper & Shaw, 2009).

Recommendations

1. Diversification of economic structures – Small states should invest in knowledge-intensive sectors, renewable energy, and digital innovation to reduce reliance on traditional sectors such as tourism and agriculture.

2. Strengthening governance and institutional capacity – Transparent regulations, effective public administration, and strong anti-corruption measures are essential to enhance resilience and competitiveness.

3. Strategic use of international partnerships – Small states must continue to leverage regional integration frameworks, multilateral organizations, and diplomatic networks to amplify their voice and secure external support.

4. Balancing sovereignty and affiliation – States should critically evaluate whether hybrid arrangements or metropolitan affiliations offer greater long-term resilience compared to complete independence.

5. Climate adaptation and sustainability – Given their acute exposure to climate change, small states must prioritize adaptation strategies, invest in renewable energy, and adopt policies aligned with global sustainability goals.

REFERENCES

Armstrong, H. W., & Read, R. (2002). The phantom of liberty? Economic growth and the vulnerability of small states. *Journal of International Development, 14*(4), 435–458. https://doi.org/10.1002/jid.894

Awuah, G., & Amal, M. (2011). Impact of globalization: The ability of less developed countries' (LDCs') firms to cope with opportunities and challenges. *European Business Review, 23*(1), 120–132. https://doi.org/10.1108/09555341111098026

Baldacchino, G. (1993). Bursting the bubble: The pseudo-development strategies of microstates. *Development and Change, 24*(1), 29–52. https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1993.tb00476.x

Baldacchino, G. (Ed.). (2015). *Entrepreneurship in small island states and territories* (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315764528

Baldacchino, G., & Bertram, G. (2009). The beak of the finch: Insights into the economic development of small, often island, economies. *The Round Table: Commonwealth Journal of International Affairs, 98*(401), 141–160. https://doi.org/10.1080/00358530902758207

Bertram, G., & Poirine, B. (2007). Island political economy. In G. Baldacchino (Ed.), *A world of islands: An island studies reader* (pp. 325–377). Institute of Island Studies.

Briguglio, L. (1995). Small island developing states and their economic vulnerabilities. *World Development, 23*(9), 1615–1632. https://doi.org/10.1016/0305-750X(95)00065-K

Briguglio, L., Cordina, G., Farrugia, N., & Vella, S. (2007). *Economic vulnerability and resilience: Concepts and measurements* (UNU-WIDER Research Paper No. 2007/55). United Nations University – World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER). https://www.wider.unu.edu/publication/economic-vulnerability-and-resilience

Connell, J. (2006). 'The taste of paradise': Selling Fiji and Fiji water. *Asia Pacific Viewpoint, 47*(3), 342–350. https://doi.org/10.1111/j.1467-8373.2006.00324.x

Cooper, A. F., & Shaw, T. M. (Eds.). (2009). *The diplomacies of small states: Between vulnerability and resilience*. Palgrave Macmillan.

Ivaniashvili, G. (2008). *Globalization and the future of the nation state* [Doctoral dissertation, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University]. https://www.tsu.ge/assets/media/files/48/disertaciebi/Giorgi_Ivaniashvili.pdf

Jesse, N. G. (2016). *Small states in the international system: At peace and at war*. Lexington Books.

McElroy, J. L., & Pearce, K. (2006). The advantages of political affiliation: Dependent and independent small-island profiles. *The Round Table: Commonwealth Journal of International Affairs, 95*(386), 529–539. https://doi.org/10.1080/00358530600931285

Thorhallsson, B. (2018). *Small states and shelter theory: Iceland's external affairs*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315204772

Thorhallsson, B. (2023). *Small states and the politics of vulnerability in the globalized era*. Routledge.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

Zachariades, A. (2025). Between a rock and a hard place: Small states, vulnerabilities and Greek foreign policy. *International Politics*. Advance online publication. https://doi.org/10.1057/s41311-025-00713-w

Tourism ecosystem in Serra Gaucha (Brazil): Enhancing a 'home-feeling' experience

Mara Regina THOMAZI
PhD Student; University of Caxias do Sul, Postgraduate Program in Tourism and Hospitality, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: marathomazi@gmail.com *ORCID: 0000-0003-2301-4942*

Maria Luiza Cardinale BAPTISTA
PhD; Coordinator of the Graduate Program in Tourism and Hospitality, University of Caxias do Sul, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: mlcbaptista@ucs.br *ORCID: 0000-0002-7096-1160*

Abstract

The purpose of this text is to investigate strategies that enhance tourism in Serra Gaúcha (Brazil) by fostering a 'home-feeling' experience. The text highlights key information about tourism in this region and provides examples of how this destination can offer services that promote a sense of comfort, welcome, belonging, and affection. In this context, tourism stakeholders play an important role in creating meaningful and memorable experiences. From an ecosystem perspective, life is seen as a weave of interconnections, in which organisms continuously regenerate themselves (autopoiesis). (Capra, 2003; Maturana & Varela, 2011; Baptista, 2018). This view is also related to the concept of space as lived and multidimensional (Santos, 2002), as well as topophilia (Tuan, 1980), which refers to the affective bond between people and places. The Cartography of Knowledge (Baptista, 2014; Baptista & Eme, 2023) offers a flexible and ecosystemic methodological qualitative framework that integrates both subjective and relational dimensions, viewing research as a dynamic process that evolves, adapts, and transforms throughout its progression. The findings suggest that fostering a sense of "home" in tourism extends beyond the provision of physical spaces; it is embedded in a web of relationships, attentive care, and cultural engagement, thereby strengthening meaningful connections between visitors and locals. Three key aspects emerged from the analysis: well-executed basic services: serving as the foundation for visitors' comfort and providing the first signals of belonging; attention and care: is happens through acts of attentive hospitality, what creates a genuine sense of being welcomed; lovingness and profound experiences: highlighting that the most memorable tourist experiences arise from authentic social interactions and engagement with the cultural dimension of a destination. Encounters with local businesspeople, guides, and residents reinforce visitors' identification with the place and may contribute to the construction of a symbolic "home".

Keywords: Tourism. Ecosystem. Serra Gaúcha. Brazil. Home-Feeling. Experience.

INTRODUCTION

It is known that tourism has been valued for its economic relevance. While this economic importance remains strong, it is equally important to recognize its broader significance and multiple dimensions. More recently, studies have increasingly focused on the experiential and subjective aspects of tourism, emphasizing the ways each person enjoys, feels, and interprets their travel experiences. In light of this perspective, the present text seeks to investigate strategies that enhance tourism in Serra Gaúcha (Brazil) by promoting a 'home-feeling' experience, strengthening meaningful connections between visitors, local culture, the rural space, and the sense of belonging.

Serra Gaúcha is a region located in southern Brazil, comprising 49 cities, recognized as a geocultural area characterized by its mountainous terrain, predominantly Italian and German colonization, a colder climate, wine production, wine tourism, and traditional cuisine. This region is also strongly associated with Rural Tourism, as most of the tourist routes are situated in countryside areas. The text provides examples of how this destination can offer services that enhance feelings of comfort, welcome, belonging, and love. In this context, the people involved in the tourism industry play a crucial role in facilitating communication among diverse travelers, creating memories, enhancing meaningful and memorable experiences, and cultivating a sense of 'home' for visitors.

The concept of an ecosystem is also introduced in this text, as it enables tourism to be understood as a living network of relationships, where multiple dimensions interact and continuously regenerate. For the discussion on tourism, some authors approach it as a complex and socio-anthropological phenomenon (Barretto, 2001), as an ecosystemic concept (Beni & Moesch, 2017), and as complex networks or ecosystemic weaves (Baptista, 2018). Based on this premise, the discussion also engages the notion of place as a "lived space," where the place is

intrinsically related to how people – in this case, travelers – relate to and interact with the environment. These premises will gain greater coherence when related to the observations and lived experiences in Serra Gaúcha.

The Cartography of Knowledge (Baptista, 2014; Baptista & Eme, 2023) offers a flexible and ecosystemic methodological qualitative framework that incorporates both subjective and relational dimensions, approaching the research as a dynamic process that evolves, adapts, and transforms throughout its progression. This text is part of a broader PhD qualitative research project in the field of Tourism and Hospitality at a Brazilian university. The research is supported by a scholarship from the Conselho Nacional de Desenvolvimento Científico e Tecnológico (CNPq) – the National Council for Scientific and Technological Development.

Method

This is a qualitative study, and given the complexity of its research object, it is a challenge to consider the appropriate methodology. The peculiarities of tourism, combined with the focus on a 'home-feeling' experience, involve a range of practical considerations. This perspective offers a distinct approach to conceptualizing tourism and communication. For these reasons, the study requires a more complex, ecosystemic, and flexible qualitative methodology. In light of contemporary realities and the complex phenomenological landscape, the investigative approach must evolve toward greater flexibility, enabling a more dynamic search for meaningful insights and answers.

The Cartography of Knowledge (Baptista, 2014; Baptista & Eme, 2023) is a methodological approach that aligns with the perspectives of contemporary science, as presented by Morin (2003) and Capra (2004). In addition, the concept of cartography is based on Rolnik (2011), who defines cartography as a drawing that is simultaneously produced and transformed, while specific affects and affections emerge throughout the process.

Based on these concepts, the Cartography of Knowledge is proposed as a set of five trails that guide the researcher throughout their academic journey. Each trail represents a different dimension of the research process. The five trails are presented here in a specific sequence, although in practice they do not necessarily follow a linear order.

a) The **Intertwining Knots of Research Trail** involves identifying the investigative 'knots' of the research and finding the words that define and connect each aspect of the study. For this text, the key words are the knots: tourism. Ecosystem. Serra Gaúcha. Brazil. Home-Feeling. Experience.

b) The **Personal Knowledge Trail** validates the subjective and authorial character of the researcher, including their history, concerns, and doubts. This text draws on the knowledge of both authors in the tourism field and the experience of one author as a tour guide in this region.

c) The **Theoretical Knowledge Trail** enables interweaving with the knowledge from other authors. It involves researching concepts and understanding what other scholars think about them, based on the keywords identified in the first trial.

d) The **Intuitive Dimension** is a trail that recognizes that all knowledge is produced in connection with many other universes, involving both material and immaterial dimensions. This trail involves “listening” to all signs that emerge during the research process.

e) The **Production Plant Trail** corresponds to the fieldwork phase of the research and can be divided into two parts. The approaches aim to establish initial contact with the research field and do not necessarily require extensive planning to happen. The actions, in contrast, are well-planned and more structured. For this text, the approaches included hosting groups of international travelers in 2023, 2024, and 2025, conducting participant observations, writing field diaries after each trip, and analyzing specific sentences in collaboration with the supervisor and the research group.

This research process, guided by the Cartography of Knowledge, embraces the complexity, interconnection, and subjectivity inherent in the study. It integrates the theoretical concepts of the authors and the lived experiences of participants and researchers in a dynamic process. Throughout the investigative journey, both the research and the researchers undergo continuous transformation.

TOURISM ECOSYSTEM

There is no place like home — or is there?

The popular phrase "*there is no place like home,*" spoken by the character Dorothy Gale in the 1939 film The *Wizard of Oz*, aligns with the equally familiar expression "*home, sweet home*."[12]. While it may be said that nothing is compared to one's own home, this raises a critical question: **how can tourist spaces foster a sense of home**, not only through their physical environment but also through the ways visitors are welcomed and cared for?

The notion of "home" might be understood as a symbolic construction. However, in the context of tourism, the answer to the previous question goes beyond a simple representation. To explore this further, it is necessary to examine some concepts drawn from contemporary science.

First, the concept of **open systems**, as recognized by Ludwig von Bertalanffy and later developed by Ilya Prigogine, highlights that living organisms continuously receive matter and energy from their environment (Bertalanffy, 1968; Capra, 2004; Prigogine, 2001; Capra, 2010). In this sense, the concept of **ecosystem** demonstrates that any organism is always connected to other systems through webs of relationships and exchanges. As Fritjof Capra notes: "[...] we can observe that their components are arranged in the form of a web. Whenever we look at life, we are looking at webs" (Capra, 2004, p.77, translated by the authors). Similarly, Humberto Maturana and Francisco Varela explain that life cannot be understood as a single isolated component and introduce the concept of **autopoiesis,** or self-creation, to describe how life continuously regenerates itself by transforming or replacing its components. (Maturana & Varela, 2011).

It is also relevant to mention the idea of **space** as "place of being" or "lived space" (Yory, 2007), in coherence with Milton Santos, who thinks of space as critical, multidimensional, and inter-relational (Santos, 1996). Moreover, the concept of **topophilia**, proposed by Yi-Fu Tuan, refers to the emotional and affective bond that connects human beings to places, fostering a sense of identification. (Tuan, 1980).

In sum, the relationship between tourism, ecosystems, and the symbolic notion of "home" highlights the importance of understanding travel not only as movement to new physical spaces, but also as an immersion in webs of relationships, meanings, and affections. By drawing on these concepts from contemporary science, biology, and geography, tourist spaces can be viewed as more than destinations; they are living systems where connections are continuously formed and regenerated. To enhance the 'home-feeling' experience, tourism must adopt an ecosystemic perspective, in which hospitality emerges from the interconnection between the environment, community, and human encounters.

SERRA GAÚCHA AND THE 'LIKE-HOME' FEELING

With the previous concepts in mind, Yagizi (2001) reflects on the phenomenon of many places around the world becoming increasingly familiar, influenced by global trends and tourism standards. As Yagizi (2001) notes, "[...] the reconstruction of place faces the dilemma of either succumbing to the sameness of globalization or seeking a path aligned with dialogue and grounded in territorial and cultural roots" (Yagizi, 2001, p.19, translated by the authors).

On the other hand, some places aim to offer the opposite experience – typically small, rural areas that seek to provide authentic experiences marked by genuine hospitality, more attention, and the simple, natural aspects of daily life. The region of Serra Gaúcha, located in southern Brazil, exemplifies this approach. Comprising 49 cities, it is recognized as a geocultural region characterized by its mountainous landscape, predominantly Italian and German colonization, a cooler climate, wine production, wine tourism, and traditional cuisine. This region is also strongly associated with rural tourism, as most of the tourist routes are situated in countryside areas. According to participant observation, such initiatives have been fostering authentic experiences that showcase the region's cultural roots, gastronomy, wine tourism, and landscape to visitors. One of the reasons contributing to the recent surge in tourism engagement is that local stakeholders have recognized that travelers increasingly value experiences – particularly the opportunity to hear the personal and family histories of residents (Farina, 2022; Silva, 2020).

Based on the previous experience of both authors in the tourism field, travelers are increasingly discussing their experiences rather than making purchases. In tourism narratives, people increasingly mention **the experiences**

[12] It originates from the song "Home! Sweet Home!", composed by Henry Bishop with lyrics by John Howard Payne for the opera *Clari*, or *the Maid of Milan* in 1823. https://mhnsw.au/stories/general/home-sweet-home/

they had and the people they met rather than the material things that they could have bought. In this sense, the 'home-feeling' experience emerges as a meaningful dimension of traveling, as travelers tend to value authentic interactions, a sense of belonging, and even emotional bonds created during their journey.

INVESTIGATIVE APPROACHES

What may be understood as a symbolic construction of ‘home’ will be addressed here as **signals**. These are not intended as definitive answers, but as analytical reflections, open to critical interpretation and discussion.

a. **Basic services are well done**. This is the first way of making visitors experience a 'home-feeling'. When accommodations offer comfort, restaurants provide good food and service, museums deliver engaging exhibitions, local guides lead visitors through meaningful places and history – these are just a few examples. The main point here is to ensure that the minimum essentials are well executed.

Although this may seem obvious, it is worth emphasizing it in this context. Based on her experience as a tour guide in Serra Gaúcha, one of the authors observes that when approaching a group for a day trip, in case they have had any dissatisfied moment – whether related to the accommodation or even to their flight – it can compromise all the rest of the journey and its overall experience.

Participant observations and conversations with travelers reveal that the lodging environment plays a crucial role in fostering an affective bond in the sense of 'feeling at home'. After a long and exhausting journey, arriving at the accommodation often generates a feeling of relief, a sense of arrival, as the physical space itself is capable of offering comfort. Although the traveler may initially inhabit an anonymous room, after only a single night, it may already acquire the welcoming feature of "a place to return to" at the end of a day. Thus, accommodation becomes a site of rest, organization, planning for the days ahead, and a temporary refuge.

All the other services that are part of the tourism system also contribute to the overall experience and function as part of a weave, as explained previously. Aligned with the concept of an ecosystem, each element is interdependent, operating in connection with the others. When this integrated system works successfully, it not only enhances memorable experiences but also encourages travelers to share their impressions with friends, colleagues, relatives, and acquaintances, extending its reach through word of mouth.

b. **Attention and care**. When travelers find themselves outside their own environment, they may experience a certain anonymity in an unfamiliar city. In these circumstances, it is noticed that they seek care and attention – needs that cannot be fully met by machines or automated systems. What makes a difference is the presence of people committed to making the tourists feel welcome, providing attentive service, and recognizing the importance of even the small details.

One illustrative example can be found at the airport arrivals. Many travelers opt for transfer and reception services upon arrival. Even if the greeter is not a familiar face, the simple presence of someone holding the traveler's name on a sign, waiting to accompany them "home", might create an immediate sense of welcome.

As Lashley (2004) notes in the hospitality field, "To be effective, it is necessary that the guest feels the host is being hospitable out of genuine generosity, with the desire to please, and by recognizing the guest as an individual." (Lashley in Lashley & Morrison, 2004, translated by the authors). In this sense, Baptista (2020) proposes to rethink tourism beyond the polished, perfect, or idealized image presented to visitors, toward what she calls the "Averse of Tourism", embracing a more genuine and human-centered practice.

c. **Lovingness and profound experiences**. These two concepts may work together within tourism, enhancing more than a sense of welcome. They point to an approach in which residents who work in tourism engage meaningfully with travelers, not only by providing well-executed services or giving attention, but also by cultivating deeper relationships and connections with local history, culture, and traditions. Such encounters enable tourists to experience a sense of belonging, enrich their subjectivity, and often exceed their expectations.

In many narratives from Serra Gaúcha, what remains most memorable is not simply the sites visited, but the histories that accompany them and the people who embody those stories. A notable feature of the region is that, in several cases, the people welcoming visitors are direct descendants of the families who migrated from other countries and initially established businesses there. It is common to hear phrases such as: "When my grandfather came to Brazil…", "My father started the business…" or "My great-grandfather used to plant grapes in his garden…" Participant observations have also captured comments and questions such as: "And then we met the person who…", "There was this guide who…". These sentences reveal an intense desire among tourists to learn

more about local lives, and several times there was a personal question: "And this is what you do for a living?". These personal narratives may enrich the visitor experience and foster deeper connections between tourists and the local culture.

FINDINGS

The findings suggest that fostering a sense of 'home' in tourism goes beyond the provision of physical spaces; it is embedded in networks of relationships, attentive care, human touch, and cultural engagement. Three key dimensions emerged from the analysis:

1. **Well-executed basic services**: serving as the foundation for visitors' comfort and providing the first signals of belonging.
2. **Attention and care**: through acts of attentive hospitality that create a genuine sense of being welcomed.
3. **Lovingness and profound experiences**: highlighting that the most memorable tourist experiences arise from authentic social interactions and engagement with the cultural dimension of a destination. Encounters with business owners, guides, and residents reinforce visitors' identification with the place, contributing to the construction of a symbolic 'home'.

Overall, the study suggests that travelers remember not only the activities or sites they visited, but importantly, the experiences they lived and the people they met. These memories are deeply subjective, encompassing the diverse conditions and roles of guests, whether they are a worker on assignment, a student participating in an exchange program, or a tourist seeking new experiences. The 'home-feeling' is a multidimensional phenomenon that involves all stakeholders in tourism, as they collectively contribute to the travelers' experience.

CONCLUSION

This study has explored how tourism in Serra Gaúcha (Brazil) can foster a sense of 'home' by embracing an ecosystemic and human-centered perspective. Grounded in the methodological framework of the Cartography of Knowledge, the research approached the investigative process as a dynamic and transformative journey, incorporating personal knowledge, theoretical insights, and reflections from field diaries.

The narratives shared by tourists highlight the significance of relationships during travel experiences, prioritizing encounters, emotions, and connections over the acquisition of material goods, for example. Similarly, one of the authors' experiences as a tour guide in Serra Gaucha reinforces that authentic experiences rooted in local history and culture, combined with genuine engagement between hosts and visitors, may be the heart of meaningful tourism.

The findings reveal that creating a 'home-feeling' experience in tourism extends far beyond providing adequate infrastructure or comfortable accommodations. It involves cultivating relationships, providing attentive care, and fostering emotional bonds among locals, visitors, and even the places themselves. Three central dimensions emerged from the analysis: (a) the quality of basic services as a foundation for belonging, (b) attention and care as expressions of hospitality, (c) lovingness and profound experiences. These key aspects demonstrate that the most significant tourism experiences emerge from authentic human encounters rather than material conditions alone.

Understanding tourism as a living ecosystem highlights the interdependent relationships among hosts, visitors, spaces, and cultures. The sense of belonging and reciprocity emerges through social interaction and shared experiences, emphasizing that spaces are not only physical territories but are also shaped and animated by the people who inhabit them. In this sense, the 'home-feeling' experience is a symbolic construction, produced through interactions, emotions, encounters, and engagement with cultural and social dimensions.

REFERENCES

Baptista, M. L. C. (2014). Cartografia de saberes na pesquisa em turismo: Proposições metodológicas para uma ciência em mutação. *Revista Rosa dos Ventos*, 6(4), 563–578. http://www.ucs.br/etc/revistas/index.php/rosadosventos/article/view/2647/pdf_273

Baptista, M. L. C. (2018). *ETC - Ecossistemas Turístico-Comunicacionais Subjetivos: Sinalizadores teórico-metodológicos, no estudo de ecossistemas turístico-comunicacionais-subjetivos, considerados a partir de sua característica ecossistêmica, caosmótica e autopoiética* [Projeto de pesquisa]. Universidade de Caxias do Sul.

Baptista, M. L. C. (2021). O avesso do turismo como proposição de sinalizadores para o futuro: Reflexões ecossistêmicas sobre entrelaçamentos e processualidades do avesso das desterritorializações turísticas em seus saberes e fazeres. *Cenário: Revista Interdisciplinar em Turismo e Território*, 9(3), 258–271. https://doi.org/10.26512/revistacenario.v9i3.34894

Baptista, M. L. C., & Eme, J. B. (2023). Estratégias de 'sobre-vivência' metodológica na viagem investigativa para a ciência no mundo novo: Dimensão trama, cartografia dos saberes e matrizes rizomáticas. *Revista Ibero-Americana de Estudos em Educação*, 18(00), e023042. https://doi.org/10.21723/riaee.v18i00.18206

Barreto, M. (2001). As ciências sociais aplicadas ao turismo. In C. Serrano, H. T. Bruhns, & M. T. D. P. Luchiari (Orgs.), *Olhares contemporâneos sobre o turismo* (2ª ed., pp. 45–68). Papirus.

Beni, M. C., & Moesch, M. (2017). A teoria da complexidade e o ecossistema do turismo. *Revista Turismo - Visão e Ação*, 19(3), 398–415. https://siaiap32.univali.br/revistas/index.php/rtva/article/view/11532

Capra, F. (2004). *A teia da vida: Uma nova compreensão dos sistemas vivos* (9ª ed.). Cultrix.

Capra, F. (2010). *As conexões ocultas: Ciência para uma vida sustentável* (6ª ed.). Pensamento-Cultrix.

Farina, G. (2022). *Caminhos de Pedra: 30 anos de história*. Edição do Autor.

Lashley, C., & Morrison, A. (2004). *Em busca da hospitalidade: Perspectivas para um mundo globalizado* (J. F. Lopes, Trad.). Manole.

Maturana, H. R., & Varela, F. J. (2011). *A árvore do conhecimento: As bases biológicas da compreensão humana* (9ª ed.). Palas Athena.

Morin, E. (2003). *Introdução ao pensamento complexo*. Instituto Piaget.

Rolnik, S. (2011). *Cartografia sentimental: Transformações contemporâneas do desejo*. Estação Liberdade.

Santos, M. (1996). *A natureza do espaço: Técnica e tempo, razão e emoção*. EDUSP.

Silva, D. da. (2020). *De colonos do vinho a agricultores do turismo* (2nd ed.). EDUCS.

Tuan, Y.-F. (1980). *Topofilia: Um estudo da percepção, atitudes e valores do meio ambiente* (L. de Oliveira, Trad.). DIFEL.

Yázigi, E. (2001). *A alma do lugar: Turismo, planejamento e cotidiano em litorais e montanhas*. Contexto.

Yory, C. M. (2007). Del espacio ocupado al lugar habitado: Una aproximación al concepto de topofilia. *Revista Barrio Taller*, 12, 1–12.

Logistics optimization for the distribution of dates (*Phoenix dactylifera* L.) in México: A comprehensive solution proposal

Marcela Alejandra ZETINA PÉREZ
Engineer; Colegio de Postgraduados, Campus Córdoba, Innovación Agroalimentaria Sustentable, C.P. 94500, Amatlán de los Reyes, México
E-mail: zetina.marcela@colpos.mx *ORCID: https://orcid.org/0009-0006-5236-8300*

Juan Cristóbal HERNÁNDEZ ARZABA[13]
Doctor; Colegio de Postgraduados, Campus Córdoba, Innovación Agroalimentaria Sustentable, C.P. 94500, Amatlán de los Reyes, México
E-mail: jc.hernandez@colpos.mx *ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0646-1794*

Sanar MUHYADDIN
Doctor, Wrexham University, Faculty of Social and Life Sciences, LL 11, Wrexham LL11 2AW, UK
E-mail: sanar.muhyaddin@wrexham.ac.uk *ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6066-6328*

Meryem AKIN
Doctor, Bath Business School, Bath Spa University, Newton Park, Newton St Loe, Bath BA2 9BN, UK
E-mail: m.akin2@bathspa.ac.uk *ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9021-869X*

Abstract

The date palm (*Phoenix dactylifera* L.) distribution chain in México faces multiple structural and logistical constraints that limit its competitiveness compared to other producing countries. Even though domestic production has shown sustained growth in recent years. The lack of specialized infrastructure, geographical dispersion, transport costs, and the absence of collaborative systems in the supply chain have hindered its commercial consolidation. This study analyses the current logistics system and the critical factors that affect the efficiency of the product flow, from harvest to arrival at the end consumer. Based on a review of international experiences and the application of theoretical frameworks in collaborative logistics and stakeholder management, a territorial model of logistics coordination (DATIL) is proposed, aiming to improve the competitiveness of the sector.

This model proposes the creation of regional logistics centers or coordination hubs that serve as spaces for collection, sorting, precooling, storage, and distribution, while also integrating digital platforms for traceability and monitoring of performance indicators (KPIs). This strategy promotes the joint participation of producer cooperatives, agro-industrial maquiladoras, marketing companies, and government entities, establishing collaborative governance mechanisms for decision-making, negotiation with buyers, and opening new markets. It also incorporates an approach to agri-food sustainability and humanitarian logistics, leveraging territorial capacities to respond to contingencies and ensure access to nutritious food in times of emergency. This model is expected to reduce losses, improve product quality at destination, lower logistics costs, increase consumption, and strengthen the international competitiveness of Mexican dates. DATIL is presented as an innovative and adaptable proposal that seeks to transform the capacities of the date sector into an integrated territorial platform.

Keywords: Stakeholders, Supply Chain, Value Chain, Competitiveness, Marketing

Introduction

In México, the cultivation of Mejoul dates has experienced remarkable growth in terms of area and production, and the fruit has physical, nutritional, and preservation qualities that favor its handling and marketing (CIAD, 2023). However, despite these favorable characteristics, a distribution problem exists, as there is no body responsible for ensuring supply to the different areas where demand for the fruit is growing, which hinders commercial growth and the possible diversification of products derived from it. Therefore, the main challenge for the date industry in México is to promote and standardize production processes, strengthen marketing and distribution-related actions, and enhance product quality and safety, as well as partnerships with producers, researchers, and industry stakeholders for the creation of synchronized networks and training (INIFAP, 2022). Given this diagnosis, this article proposes a logistics organization model for the date production chain in México based on stakeholder theory, which is defined as the groups or organizations that have an interest in, influence, or

[13] Corresponding author

are affected by a project, initiative, or system, and whose participation or behavior can determine the success of interventions (Mendoza, n.d.).

The DATIL model approach, as a comprehensive solution, articulates strategic distribution, territorial grouping, traceability, integration of regional nodes, and collaborative logistics. Each component is designed to reduce post-harvest losses, consolidate marketable volumes, optimize routes, minimize transport costs, and facilitate access to diversified markets through cooperative governance mechanisms and public-private partnerships. The implementation of DATIL requires participatory governance schemes that integrate service provision agreements, regional technical committees for inter-node coordination, ongoing training programs for producers and operators, and public-private financing mechanisms for investment in infrastructure, all designed to ensure transparency, equitable distribution of benefits, and operational sustainability.

This model aims to achieve measurable results in operational indicators, including a reduction in post-harvest losses, a decrease in logistics costs, an increase in order fulfillment, an improvement in the net price received by producers, and a contribution to the competitiveness and sustainability of the date supply chain in México. To operationalize the DATIL model, specific and measurable KPIs (Key Performance Indicators) are recommended, which enable the objective evaluation of various performance dimensions, including distribution, production, quality, logistics and supply chain, inventory control, human resources, and sustainability. The main expected benefits include a reduction in post-harvest losses assessed by the percentage of loss per batch, an improvement in quality at destination measured by the percentage of accepted batches and the rejection rate, a reduction in logistics costs through costs per kilogram and per kilometre-tonne, increased consumption and positioning analyzed through the annual variation in per capita consumption and the percentage of sales in value channels, and greater international competitiveness reflected in tonnes exported and the average export price in USD per kilogram. These indicators enable the model's impact to be monitored, facilitate informed decision-making, and ensure that efficiency, quality, and sustainability objectives are met throughout the value chain. (Hamada, 2023; Itop Consulting, 2023)A clear link is established with value-added markets through the coordination of volumes and quality protocols that facilitate both fresh sales and industrialization, intending to generate options for optimal use as a viable alternative for diversification towards processed products (syrups, flours, snacks), opening channels for regional brands and contracts with processing companies that demand stable and traceable supply, while stimulating consumption (CIAD, 2023).

Conceptual and Theoretical Framework

In MexicoMéxico, the Medjool date palm has become one of the main fruit crops. In Baja California alone, the area devoted to this crop has experienced significant growth. In 2003, there were only 139 hectares, a figure that multiplied more than eightfold by 2017, reaching a total area of 1,141 hectares. While by 2020, total date production in México reached around 19,000 tonnes from the harvest of 3,013 hectares, allowing for an estimated national average yield of 6.6 tonnes per hectare, most of which supplies the demand of international markets with large Muslim populations, such as the United States with 83%, Australia with 15%, and Canada with 24% of regional date exports. The Medjool variety is the most popular during Ramadan, a sacred period in which consumption increases.(INIFAP, 2022; Valle et al., 2025)In addition to its economic importance, dates offer exceptional nutritional benefits. Every 100 g of dates contains 2.5 mg of protein, 7.1 g of fiber, 2 mg of vitamin C, 62 mg of calcium, and 73.5 g of sugars, making it a product with high energy value that is easily absorbed by the body (Gómez, 2022).

From an aesthetic point of view, dates possess certain qualities that favor their preservation and transportation, such as a low moisture content, mechanical resistance, and a long shelf life. However, these advantages have not been fully exploited due to the lack of a comprehensive logistics strategy that would allow for scaling up their commercialization and, consequently, diversifying the products derived from the fruit (CIAD, 2023). The Medjool variety stands out for its size, sweetness, and high international demand, positioning it as a high-value-added fruit. However, consumption remains low despite its growing availability, recognized nutritional properties, and physical characteristics that favor its preservation and transport, facilitating handling in the supply chain (CIAD, 2023; Valle et al., 2025). It is classified into five stages of ripeness: Hababouk, Kimri, Khalal, Rutab, and Tamr, also known as Tamer. The Kimri stage (6–16 weeks after pollination, WAP) corresponds to a green, hard fruit with high moisture content, in full growth. In the Khalal stage (17–20 weeks after pollination), the fruit changes color (yellow or red, depending on the variety), remains firm, and begins to lose moisture. At the Rutab stage (21–24 WAP), the fruit softens, darkens in color, and increases its sugar content, while its moisture content decreases. Finally, in the Tamr stage (25–27 WAP), the fruit reaches full maturity, with low moisture content (less than 25%), making it suitable for prolonged storage and marketing (Alsmairat et al., 2023). Given this situation, it is urgent

to design logistics solutions that respond to the specific characteristics of the crop, its geographical location, and market demand. For this reason, we propose the creation of regional logistics hubs capable of coordinating the collection, post-harvest handling, adequate storage, and efficient distribution of Mexican dates, thereby strengthening their competitiveness and sustainability. In this context, it is essential to have a precise understanding of the concepts of stakeholders, supply chain, value chain, and logistics to comprehend the components of production chains fully. The supply chain comprises the set of actors and organizations, such as suppliers, distributors, and collectors, who, through collaborative coordination, manage the flows of information, products, and financial resources to guarantee timely and efficient deliveries at the lowest cost and highest profitability for each of the participants (Sánchez & García, 2002). Logistics is understood as an essential component within the supply chain, whose primary function is to plan, execute, and control the physical and informational flows that occur from the point of origin to the point of consumption. Its proper integration with the other participants in the chain contributes to optimizing operational efficiency and strengthening the competitiveness of the links that comprise it (Zuluaga Mazo et al., 2014).

On the other hand, a value chain is defined as the set of stages and activities that transform a raw material into the end product, ultimately reaching the end consumer. Value is generated at each stage through key operations, including reception, production, storage, distribution, marketing, and after-sales service activities, as well as support functions such as infrastructure, human resources, purchasing, and technological development. The coordinated management of all these elements enables an increase in competitiveness and improvement of the product's perceived value (Instituto Nacional de la Economía Social, 2019).

Materials and Methods

This study was descriptive and proactive in nature, focusing on the analysis of logistical constraints in the date distribution chain in México and the design of a comprehensive business model that brings together key players in the agri-food system. The methodology was structured in three complementary stages:

FINDINGS

International success stories were analyzed, where distribution companies have consolidated strategic alliances with producers and maquiladoras to reduce costs by sharing logistics centers, optimizing routes, and improving delivery times. Morocco, for example, has chosen to invest in modern infrastructure in order to have 750 hectares of logistics zones to improve its economic competitiveness, This has not been easy, as they face many obstacles that hinder this strategy, based on the creation of logistics points that include collaborative platforms where services can be shared, thus optimizing the flow of products through the Moroccan Logistics Development Agency (AMDL). This strategy has yielded mixed results. Although progress has been made in governance, training, and digitization, many of the objectives have not been consolidated despite improvements in logistics costs, due to a lack of financial resources and limitations in terms of access to land. However, logistics zones such as Tanger Med, Med Hub, and Tangier Automotive City have proven their effectiveness in optimizing logistics flows, reducing costs and delays, and attracting foreign investment (Chellaoui, 2025). Another example of a comprehensive vertical system is the Israeli company Mehadrin, a global producer and exporter of citrus fruits, avocados, and dates, making it a leader in the agricultural export sector worldwide. It exports more than 70% of its production and has an annual turnover of US$350 million, demonstrating a highly efficient international logistics network. Mehadrin manages over 4,000 hectares of agricultural production, spread across Israel and other countries with which it has strategic alliances or a direct operational presence. This ensures a consistent supply throughout the year, independent of a single production area or season, thanks to control at all stages of the supply chain, from the beginning to the end consumer, thereby maintaining high standards of quality and logistical efficiency (Mehadrin, 2025).

Birds Eye, an American company and pioneer in the frozen food industry, developed its own system based on a vertically integrated supply chain, covering everything from agricultural production to processing, cold storage, distribution, and international marketing. This had a significant impact on farmers and small retailers, who were unable to enter the market due to the high costs of equipment and infrastructure (Birds Eye, 2025; IWOFR, 2021). Implementing a similar system in México could strengthen the competitiveness of domestic dates by creating regional logistics hubs, digital traceability, and collaborative networks between producers and exporters, drawing inspiration from the models mentioned above.

Logistical Diagnosis of the Current System

A documentary review of official sources such as the Agri-Food and Fisheries Information Service (SIAP), the National Institute for Forestry, Agricultural and Livestock Research (INIFAP), and the Center for Research on Food and Development (CIAD) was carried out to characterize national production, yields per hectare, and per capita consumption. The main logistical problems were also identified, including the geographical dispersion of production, a lack of cold storage infrastructure, scarcity of collection centers, and high transportation costs.

Feasibility Analysis of Logistics Nodes

Agri-food logistics models applied in countries such as Morocco, Israel, and the United States were analyzed and compared, with particular attention paid to the integration of regional nodes, the use of digital platforms for supply chain management, and the adoption of collaborative governance schemes between producers, distributors, and authorities. This stage made it possible to identify good practices and lessons applicable to the Mexican context, especially in areas such as coordination between local actors, optimization of routes and shared services, product traceability, reduction of post-harvest losses, and consolidation of more efficient and sustainable commercial chains geared towards both the domestic market and exports.

Design of the Proposed Solution

Based on the diagnosis and comparative analysis, a strategy was proposed for regional logistics hubs that integrate collection, storage, processing, and distribution functions. These hubs would be operated collaboratively by:

Local producers organized into cooperatives or associations.

I. Agro-industrial companies are responsible for the primary processing of the fruit.
II. Marketing companies with national distribution capacity.
III. Local and federal government as facilitators of infrastructure, regulations, and training.
IV. Academies that provide knowledge, traceability, and innovation.

The proposed business model aims to reduce intermediaries, consistently maintain product quality, diversify the commercial offering, and enhance the competitiveness of Mexican dates in both domestic and international markets.

Diagnosis of the Problem

Despite sustained growth in date production in México, its distribution chain faces multiple structural challenges that limit its competitiveness and commercial expansion. This is because cultivation is geographically concentrated in arid areas in the north of the country, primarily in Baja California and Sonora. At the same time, the main consumption centers are located in the center and south, creating a territorial disconnect that increases logistics costs and reduces profitability for producers trying to market their products. As most of these producers are new to the business, they have limited experience in the market and, consequently, in the appropriate marketing channels, which increases transport costs (INIFAP, 2022; Valle et al., 2025). In 2020, approximately 19,000 tonnes of dates were produced on 3,013 hectares, with an average yield of 6.6 tonnes/ha (Valle et al., 2025). However, in 2023, national consumption remained low, with a per capita consumption of just 0.11 kg, while in Baja California it was 1.58 kg, which is considered low compared to agri-food products with similar nutritional properties. This is attributed to the limited culture of consumption and the lack of promotion of dates, as being a young product in the Mexican market, there are no strategies in place to boost the commercial positioning of the product, increase demand, and facilitate its incorporation into the household diet (Montiel Batalla et al., 2024).

Market Expectations, Production, Yield, and Trade Balance

It is estimated that by 2028, the global date palm market will reach $14.06 billion, due to the increased acceptance of the fruit and the growing demand for foods made from it, such as palm kernel oil and specific snacks that are in demand in the market, driven by awareness of healthcare and the nutritional benefits of dates. The market for this agri-food product is classified based on its nature, form, variety, applications, and type of end-user. Analyzing the growth of each segment enables us to identify specific niches, design more effective market strategies, recognize the primary areas of application, and distinguish the particularities of each market. North America is expected to lead the fruit market, supplying the high demand for dates from snack manufacturers and the growing demand for functional foods (Gusain, 2021).

Figure 1 shows the annual date production in Baja California and Sonora between 2015 and 2023, revealing a growing trend in both states over the years, with Sonora leading production in most years, while Baja California shows sustained growth. This graph allows us to compare the performance of both entities over time. It also

identifies the barrier between growing supply and stagnant demand, revealing a failure in the structural system between production, distribution, and consumption (SIAP, 2025).

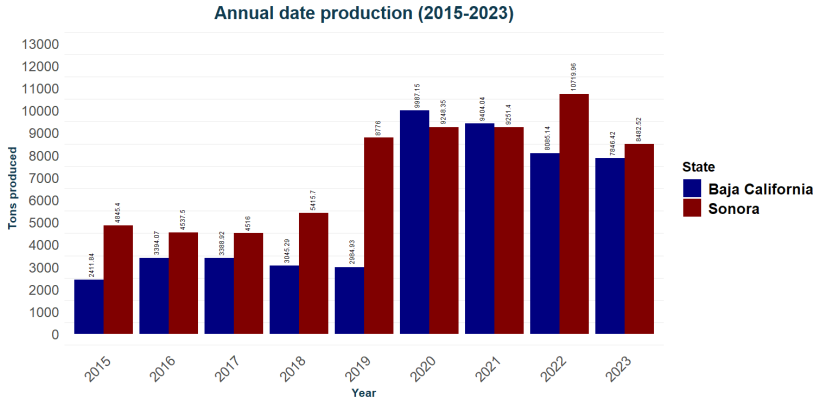

Figure 1. *Date production by state and year (2015–2023). Prepared by the authors based on data from SIAP (2025).*

Figure 2 shows the annual yield of date cultivation in tonnes/ha for the states of Baja California and Sonora between 2015 and 2023. Both states maintain relatively high production levels, with variations reflecting changes in agronomic management, climatic conditions, and harvested area. Baja California maintains more consistent values, with its highest points in 2016 (9.81 tonnes/ha) and 2017 (9.79 tonnes/ha). Sonora shows more variations, with its lowest yield in 2017 (6.04 tonnes/ha) and its highest in 2022 (8.66 tonnes/ha), although it also performed well in 2019 (8.41 tonnes/ha). These differences could be related to crop management, soil type, or logistical organization in each state.

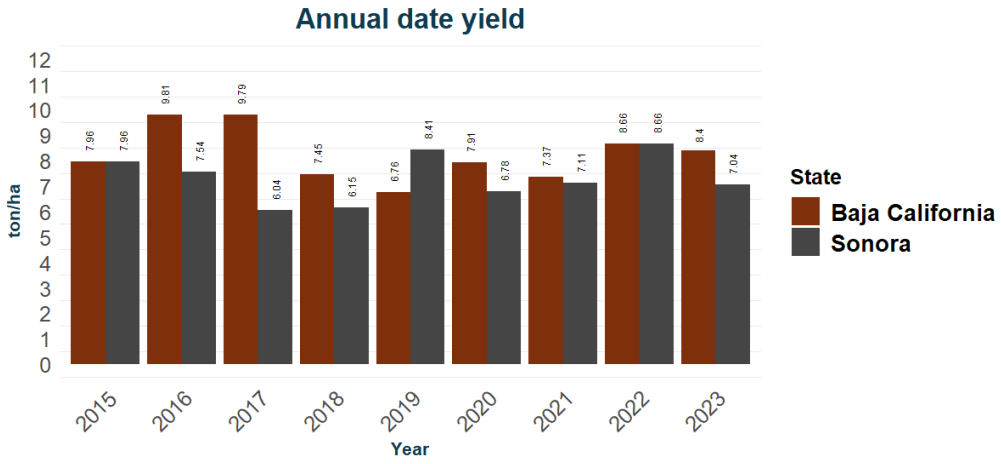

Figure 2. *Annual date yield (2015–2023). Prepared by the authors based on data from SIAP (2025).*

Table 1 presents the trade balance for fresh and dried dates in 2024, comparing import and export flows and indicating a trade surplus. The visualization facilitates interpretation of the product's trade dynamics and suggests implications for the value chain and export promotion policy (DATA MÉXICO, 2025).

Table 1. *Trade balance for fresh and dried dates in 2024.Prepared internally based on data from Data México (2025)*

Indicator	**Fact**
Imports (2024)	US$27.9M
Exports (2024)	US$36.2M
Trade exchange (2024)	US$64.1M

In this context, it is worth noting that a recent study was conducted in the south-central region of the state of Chihuahua to assess the economic viability of date palm cultivation by estimating the economic benefits it would bring to the region. The results indicated that such production is financially profitable (Antillon et al., 2024).

These data demonstrate the productive potential of Mexican dates. However, they also highlight the urgent need for a logistics strategy that efficiently connects production areas with consumer markets, promoting diversification and competitiveness.

Logistical Challenges

Advances in the food system over the last decade, far from showing a decline in industrial areas, have led to a rediscovery of the importance of geographical location and the networks of interdependence, both agreed upon and unagreed upon, that are established between companies and social actors involved in production processes. Logistics supply chains have become established as a modern system of networks for managing the physical flow of goods and materials. They have emerged in response to the increase in mass consumption at the international level, which has given rise to a territorial organization based on coordination between production and distribution processes (Sánchez & García, 2002).

Five factors have been identified as the primary logistical obstacles facing the date production chain in México: (I) insufficient infrastructure, especially in production areas where there is a shortage of adequate storage facilities for fruit preservation; (II) lack of a cold chain, since post-harvest handling requires controlled conditions to preserve quality; (III) limited distribution channels with the presence and dominance of local markets and small chains; (IV) high transport costs due to the geographical dispersion between production and consumption areas; and (V) lack of comprehensive coordination, as there is no body that brings together producers, industry and government under a comprehensive vertical system.

To achieve change, it is necessary to resolve a series of cross-cutting problems that can affect the entire agri-food chain, such as date losses and waste, for example, fruit deterioration due to insect infestation, microorganisms such as Escherichia coli bacteria, *Staphylococcus aureus* and *Bacillus cereus*, changes in color and chemical composition due to poor storage, which triggers a serious problem in tropical, warm and humid areas, not to mention that fruit ripening is measured in five main stages: hababouk, kimri, khalal, rutab and tamr, the last stage being ideal for preservation due to its low moisture content and high sugar content, while in the rutab stage the fruit is extremely sensitive and perishable due to its high moisture content. However, its nutritional value is higher than in the final stage, which is why consumers mostly prefer it. Given this situation, it is necessary to implement a system that incorporates a cold chain to minimize the activity of chemical and biological reactions, while also meeting demand promptly. This presents an opportunity to restructure food production, processing, and consumption across various sectors, products, and chains, spanning from production to the final consumer (Alsmairat et al., 2023; Homayouni et al., 2015; SIAP, 2023). This diagnosis highlights the need to move towards a collaborative business model that brings together the key players in the agri-food system: producers, agro-industrial processors, marketing companies, and government, through a collaborative strategy, which will make it possible to reduce post-harvest losses, improve product quality at destination, and position Mexican dates as a competitive fruit in the domestic and international markets.

Proposed Solution

Given the logistical challenges facing the date distribution chain in México, the DATIL comprehensive business model has been designed with the primary objective of bringing together scattered capacities on a territorial platform that allows for the production of uniform batches, reduces post-harvest losses, and facilitates joint agreements with buyers to reach more valuable markets, inspired by the SCOR reference framework, *Supply Chain Operations Reference* framework, adapting its process levels and measurement approach to the particularities of date cultivation and logistics by defining territorial grouping nodes, traceability protocols, and collaborative governance mechanisms. SCOR bases its model on four levels that analyze information and use it to evaluate and optimize processes at all links in the supply chain. It also enables logistics processes to be linked, which improves their management and the relationship between the involved actors (Faena, 2021; Zuluaga Mazo et al., 2014). At the top level, we have process analysis, which attempts to define the scope and content of the proposed model. This consists of five basic management processes: planning, procurement, manufacturing, distribution, and returns. The second level is process management, where standardized structures and hierarchies are employed, regardless of the sector, allowing companies to design their own performance indicators and develop best practice manuals tailored to their specific needs. The third operational level of process elements focuses on the detailed breakdown of supply chain processes, breaking down all their elements or sub-processes, for example, inputs (raw materials, information, resources), outputs (products, services), human and material resources, which allows the supply chain to be evaluated using KPIs that help analyses each process, detect failures or bottlenecks and measure the economic and operational success of the company, in order to identify

which elements are essential, detect which processes can be optimized to improve efficiency and make decisions about which parts could be eliminated if they do not add any value. Finally, there is the implementation level of the SCOR Model, which, although recognized as an additional level, is included as a final step in the application process, where companies verify how the model has been integrated into their processes and systems. At this level, key indicators tailored to the specific structure of each company are defined, and best practice guidelines are established, serving as a basis for the development and adaptation of a proprietary model, such as the one proposed in this study (Faena, 2021; Zuluaga Mazo et al., 2014).

Logistics Node Model for the Mexican Date Chain

A collaborative model is proposed that aims to strengthen territorial coordination and competitiveness at the national and international levels, based on stakeholder theory. This perspective views the company and the production chain as a network of actors who influence or are influenced by the decisions and activities of the system. Therefore, strategic management requires consideration of the attributes of power, legitimacy, and urgency in order to prioritize actions (Fernández & Bajo, 2012). DATIL is a proposal aimed at creating territorial nodes for logistical collaboration that optimize distribution routes and frequencies, centralize reception, sorting, and precooling services to reduce post-harvest losses, ensure quality control and traceability through joint cold chain management, and establish formal governance mechanisms. These hubs would enable the coordination of collection, storage, processing, and distribution functions, strengthening the competitiveness of the fruit in national and international markets.

The model is organized into three interdependent levels: a strategic level, focused on coordination and agreements between stakeholders; an operational level, consisting of nodes with specific tasks; and a digital level, responsible for inventory control, traceability, and results monitoring. This structure seeks to identify key actors and translate them into clear roles, working rules, and specific agreements, ensuring that the added value from the source is maintained and sustainable over time. The diagram below summarizes the structural components of DATIL and their relationships. Figure 3 illustrates how Distribution, Area-based Grouping, Traceability, Cold Chain Integration, Regional Node Integration, and Logistics are articulated in an operational territorial node.

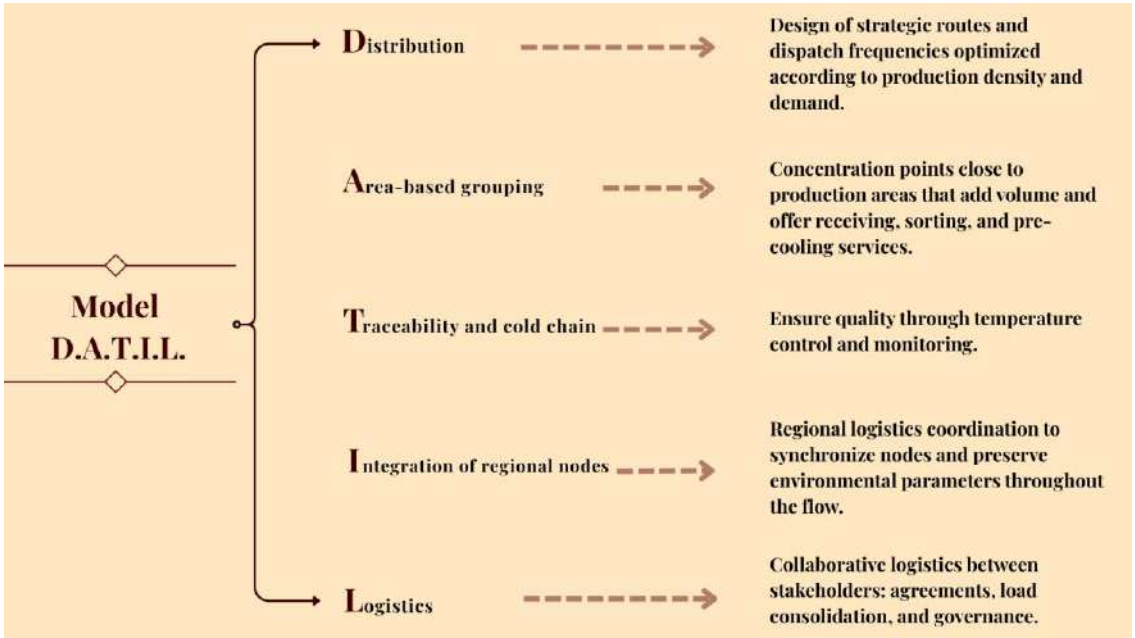

Figure 3. *Proposed DATIL business model. Prepared by the authors.*

This initiative incorporates collaborative and humanitarian logistics involving all activities aimed at minimizing risks, reducing the effects of a disaster, and restoring normality, taking advantage of the territorial and operational capacities of its nodes to respond efficiently to crises by promoting active cooperation between the different actors in the supply chain, such as producers, transporters, distributors, and retailers. Thanks to its high energy density, long shelf life, and nutritional profile rich in fiber, potassium, vitamin E, iron, and magnesium, the date is emerging as a strategic superfood of the future. The distribution of dates under this approach requires optimized route planning, transportation, and storage coordination, as well as careful cold chain management. It also allows for a more efficient use of resources, as it facilitates cost reduction through shared infrastructure (Bisbal & Moñino,

2025; López-Vargas & Cárdenas-Aguirre, 2017; The logistics world, 2024). It also incorporates elements of the Localized Agri-Food Systems (SIAL) approach, such as links between researchers, producers, civil servants, civil society organizations, and academic institutions that share the same vision and interest in contributing to food security and improving the quality of life in rural areas through collaborative networks (SIAL, 2025).

DATIL is organized into three clearly differentiated operational blocks that enable the transition from strategic vision to action: Block I identifies and assigns roles to the territorial actors essential to the operation of the node; Block II defines the technical functions and standardized procedures that ensure the reception, conservation, processing, traceability and distribution of the product; and Block III establishes the expected benefits and evaluation metrics necessary to monitor impact, adjust protocols and ensure the commercial and social sustainability of the system.

Block I. Stakeholders and roles

The DATIL design recognizes actors with complementary responsibilities and differentiated incentives to participate in the territorial chain:

- Local producers organized into cooperatives or associations are responsible for growing, harvesting, and delivering the fruit in optimal conditions.
- Agro-industrial processors are responsible for primary processing (selection, packaging, preservation), with the capacity to standardize quality and safety.
- Marketing company with national distribution infrastructure, access to strategic points of sale, and market positioning capacity.
- Local and federal government as facilitators of infrastructure, regulations, technical training, and inter-institutional liaison.
- Academic institutions and technical centers provide support for protocol design, training, process validation, and monitoring of technical and health performance.

Each actor assumes specific obligations and receives corresponding benefits within the node: the producer gains access to better market conditions and precooling services, the processor ensures a consistent supply of raw materials, the marketer obtains stable volumes, the government improves employment and land values, and academia provides evidence and fosters continuous improvement.

Block II. Functions of the logistics node

- Reception and collection of fruit at the source.
- Classification and storage under controlled conditions.
- Primary processing and packaging.
- Efficient distribution to consumption centers.
- Digital inventor management and traceability.

These functions are implemented through procedure manuals, service agreements between actors, and digital tools that record each logistical event from the farm to the point of sale.

Block III. Expected benefits and evaluation KPIs

The implementation of DATIL pursues measurable benefits that allow its effectiveness to be evaluated:

- Reduction of post-harvest losses, KPI: percentage of post-harvest loss per batch.
- Improvement in quality at destination, as measured by KPIs: percentage of accepted batches and rejection rate.
- Reduction in logistics costs, KPIs: cost per kilogram (MXN/kg) and cost per kilometer-ton (km·ton).
- Increase in consumption and positioning, KPIs: annual variation in per capita consumption, percentage of sales in value channels.

Greater international competitiveness, KPIs: certified tonnes exported; average export price (USD/kg).

The success of DATIL depends on clear roles for each actor, formalized collaborative governance mechanisms, and digital tools that enable transparent information tracking and negotiation based on volume and quality. Constant communication between nodes, producers, and buyers is also essential, as it is crucial for resolving problems quickly, maintaining trust, and ensuring that goods arrive at their destination in optimal condition. This model aims to transform the date chain into a coordinated, efficient, and sustainable network, capable of

responding to the demands of the global market without compromising local development and the added value of the fruit.

RESULTS

Discussion

The findings presented demonstrate that the competitiveness of Mexican dates cannot be addressed exclusively through improvements in productivity or fruit quality, but rather through comprehensive, systematic logistics that coordinate infrastructure, governance, industry, educational, and governmental institutions, as well as traceability and logistical performance. The current DATIL model addresses the current needs in the fruit production chain through an operational structure that reduces post-harvest losses, optimizes distribution routes, lowers costs, and facilitates the inclusion of the fruit in high-value markets. The exploration of international success stories reinforces this approach. In Morocco, the strategy led by the Moroccan Logistics Development Agency (AMDL) has yielded mixed results, with progress in governance and digitization, but limitations due to a lack of financing and access to land. In other words, it has sought to consolidate collaborative logistics zones in more (Chellaoui, 2025). This example illustrates that infrastructure alone does not guarantee efficiency unless effective coordination mechanisms and financial sustainability are also in place. The Israeli Mehadrin model represents consolidated vertical integration, with total control over more than 4,000 hectares of production and an established international network, resulting in exports of 70% of its annual harvest, while maintaining high standards of quality and logistical efficiency (Mehadrin, 2025). However, its application in the Mexican context is restricted by the fragmentation of the production sector and the lack of consolidated logistics systems. The case of Birds Eye, a pioneer in frozen foods, demonstrates how vertical integration can optimize the supply chain and facilitate the inclusion of small producers who were previously unable to enter the market due to high entry costs (Birds Eye, 2025; IWOFR, 2021).

These examples position the DATIL model as a proposal inspired by international benchmarks, but one that responds to the specific characteristics of the Mexican date sector. Production fragmentation, geographical dispersion of cultivation, limited logistics infrastructure, and the absence of consolidated collaborative platforms necessitate an operating system that can adapt to the diversity of the agri-food environment and bring together various key players in the production chain. DATIL proposes a network of regional logistics nodes with digital traceability, quality protocols, and strategic alliances among producers, maquiladoras, and distributors, aimed at reducing losses, improving delivery times, and facilitating the integration of the fruit into high-value markets and humanitarian supply chains. This model enables the inclusion of diverse actors, particularly those who have historically faced barriers to entry due to high infrastructure costs or limited market access, without compromising efficiency. DATIL is inspired by strategies developed by Mehadrin, Birds Eye and the Moroccan Logistics Development Agency (AMDL), where the consolidation of shared logistics platforms has made it possible to incorporate small producers into more robust and competitive value chains, following the recommendations of INIFAP and the Mexican Government on technification, traceability and territorial coordination, and is particularly aligned with SDG 2 (Zero Hunger), SDG 12 (Responsible Production and Consumption) and SDG 17 (Partnerships for the Goals) (UAM, 2025). To implement the model, it is recommended to start with pilot node projects, which allow for testing and adjusting the protocols for receiving, precooling, and tracing dates. Subsequently, progress is made toward regional scaling, with the establishment of integration agreements between nodes to strengthen coordination and cooperation. The DATIL model not only proposes a technical solution but also a strategy for structural transformation, inspired by international benchmarks but adapted to the Mexican context. Its implementation would position dates as a strategic input in scenarios of food security, international cooperation, and sustainable territorial development.

Conclusion

Post-harvest losses, limited distribution channels, and deficiencies in coordination and infrastructure are critical factors that limit the competitiveness of Mexican dates, restricting their entry into higher-value markets and their potential participation in humanitarian food supply chains. To counteract this, public policies and strategies in the productive sector should be geared towards strengthening logistics capacity by investing in refrigerated storage centers, implementing quality assurance protocols, consolidating collaborative distribution networks, and providing technical training for producers. Similarly, the application of performance indicators (KPIs) defined in Block III will enable the monitoring of progress and results in terms of reducing losses, improving quality at destination, optimizing logistics costs, and increasing exportable volume, while strengthening the system's resilience to humanitarian demands. Overall, the DATIL model offers a viable path towards a more efficient,

inclusive, and sustainable agri-food system, entirely consistent with the Sustainable Development Goals (SDGs), particularly SDG 2; SDG 12, and SDG 17 (UAM, 2025).

REFERENCES

Alsmairat, N., Othman, Y., Ayad, J., Al-Ajlouni, M., Sawwan, J., & El-Assi, N. (2023). Anatomical assessment of skin separation in date palm (Phoenix dactylifera L. var. Mejhoul) fruit during maturation and ripening stages. *Agriculture, 13*(1), 38. https://doi.org/10.3390/agriculture13010038

Antillón, N. A., Olivas, J. M., Soltero, M. E., Guerrero, S., & Luján, C. (2025). Factibilidad para la producción y comercialización del dátil Medjool en Chihuahua. *Obras en Trace: Travaux et Recherches dans les Amériques du Centre, 87*, 149-168. https://doi.org/10.22134/trace.87.2025.914

Bajo, A., & Fernández, J. L. (2012). La teoría del stakeholder o de los grupos de interés, pieza clave de la RSE, del éxito empresarial y de la sostenibilidad. *Revista Internacional de Investigación en Comunicación aDResearch ESIC, 6*(6), 130-143. https://doi.org/10.7263/ADR.RSC.006.07

Birds Eye. (2025). *Birds Eye history*. Recuperado el 15 de marzo de 2025, de https://www.birdseye.co.uk/our-brands/birds-eye-history

Bisbal, C., & Moñino, M. (2025). *¿Los dátiles engordan? Mentiras y verdades sobre sus propiedades*. Academia Española de Nutrición y Dietética. https://www.academianutricionydietetica.org/que-comer/propiedades-datiles-engordan-mitos-verdades/

Centro de Investigación en Alimentación y Desarrollo (CIAD). (2023). *El dátil: De Sonora para México*. Gobierno de México. https://www.ciad.mx/el-datil-de-sonora-para-mexico/

Chellaoui, E. (2025). Zonas logísticas en Marruecos: Fuertes ambiciones, pero desafíos persistentes. *Africa Supply Chain*. https://africasupplychainmag.com/es/Zonas-log%C3%ADsticas-en-Marruecos%3A-fuertes-ambiciones-pero-desaf%C3%ADos-persistentes/

Data México. (2025). *Dátiles, frescos o secos: Intercambio comercial, compras y ventas internacionales, mercado y especialización*. Secretaría de Economía. https://www.economia.gob.mx/datamexico/

Faena, L. (2021). *Modelo SCOR: Qué es y cómo aplicarlo en la cadena de suministro*. Trafimar. https://www.trafimar.com.mx/blog/modelo-scor-que-es-y-como-aplicarlo-en-la-cadena-de-suministro

Fernández, J. L., & Bajo, A. (2012). La teoría del stakeholder o de los grupos de interés, pieza clave de la RSE, del éxito empresarial y de la sostenibilidad. *Revista Internacional de Investigación en Comunicación aDResearch ESIC, 6*(6), 130-143. https://doi.org/10.7263/adr.rsc.006.07

Gómez, L. Y. B. (2022). *Desarrollo de bebidas alcohólicas a partir del dátil soatense* [Tesis de maestría, Universidad Nacional de Colombia].

Gusain, P. (2021). *Mercado mundial de palmeras datileras: Tendencias del sector y pronóstico hasta 2028*. Data Bridge Market Research. https://www.databridgemarketresearch.com/es/reports/global-date-palm-market

Hamada, K. (2023). Understanding the essential role of KPIs in modern farming. *Insights*. https://khalidhamada.com/understanding-the-essential-role-of-kpis-in-modern-farming/

Homayouni, A., Azizi, A., Keshtiban, A. K., Amini, A., & Eslami, A. (2015). Date canning: A new approach for the long time preservation of date. *Journal of Food Science and Technology, 52*(4), 1872-1880. https://doi.org/10.1007/s13197-014-1291-0

Instituto Nacional de Investigaciones Forestales, Agrícolas y Pecuarias (INIFAP). (2022). *Aportaciones tecnológicas del INIFAP a la producción del dátil en México*. Secretaría de Agricultura y Desarrollo Rural. https://www.gob.mx/inifap/articulos/aportaciones-tecnologicas-del-inifap-a-la-produccion-del-datil-en-mexico

Instituto Nacional de la Economía Social (INAES). (2019). *Conoce las cadenas de valor*. Gobierno de México. https://www.gob.mx/inaes/articulos/conoce-las-cadenas-de-valor

Itop Consulting. (2023). *Cuáles son los KPIs básicos para el sector agroalimentario*. https://www.itop.es/blog/item/kpis-basicos-para-el-sector-agroalimentario.html

International Web Observatory for Food Research (IWOFR). (2021). *Integración vertical*. https://iwofr.org/es/integracion-vertical/

López-Vargas, J. C., & Cárdenas-Aguirre, D. M. (2017). Gestión de la logística humanitaria en las etapas previas al desastre: Revisión sistemática de la literatura. *Revista de Investigación, Desarrollo e Innovación, 7*(2), 203-216. https://doi.org/10.19053/20278306.v7.n2.2017.6094

Mehadrin. (2025). *Mehadrin is a leading global grower of citrus and avocado*. https://mehadrin.co.il/

Mendoza, V. H. (2024). *Qué son los stakeholders y métodos para su análisis*. Universidad Autónoma del Estado de Hidalgo. https://www.uaeh.edu.mx/divulgacion-ciencia/stakeholders-metodos/

Montiel Batalla, B. M., Achiquen, J., Galicia-Juárez, M., Muñoz Madrid, A. R., & Ail, C. E. (2024). Consumo de dátil en México, una aproximación a las preferencias del mercado bajacaliforniano. En *Economía agrícola* (pp. 107-114). Astra Editorial.

Sánchez, J. E. J., & García, S. H. (2002). *Marco conceptual de la cadena de suministro: Un nuevo enfoque logístico*. Secretaría de Comunicaciones Transportes. https://www.elmayorportaldegerencia.com/Documentos/Cadena%20Suministros/[PD]%20Documentos%20-%20Un%20nuevo%20enfoque%20logistico.pdf

Secretaría de Agricultura y Desarrollo Rural (SADER). (2023). *Promover cadenas de frío sustentables, necesario en la transformación de los sistemas alimentarios*. Servicio de Información Agroalimentaria y Pesquera. https://www.gob.mx/siap/articulos/promover-cadenas-de-frio-sustentables-necesario-en-la-transformacion-de-los-sistemas-alimentarios

Servicio de Información Agroalimentaria y Pesquera (SIAP). (2025). *Anuario estadístico de la producción agrícola*. Gobierno de México. https://www.gob.mx/siap

Sistema de Información Agroalimentaria de Consulta (SIAL). (2025). *Red de Sistemas Agroalimentarios Localizados-México*. Universidad Nacional Autónoma de México. https://redsial.iiec.unam.mx/es

The Logistics World. (2024). *Logística colaborativa: Optimización de recursos y reducción de costo*. https://thelogisticsworld.com/actualidad-logistica/logistica-colaborativa-optimizacion-de-recursos-y-reduccion-de-costo/

Universidad Autónoma de Madrid (UAM). (2025). *Agenda 2030 y ODS. ¿Qué es la Agenda 2030 del Desarrollo Sostenible?* https://ods.uam.es/agenda-2030-y-ods/

Valle, K. L., Ramírez, J. A. G., Rosas, V. Q., Pérez, M. de J. L., & Suni, C. S. A. (2025). Desafíos de los productores de dátil en Mexicali: Análisis de la problemática y estrategias en el contexto del modelo NODESS del ITM. *Revista de Ciencias Tecnológicas, 8*(3), 1-19. https://doi.org/10.37636/recit.v8n3e413

Zuluaga Mazo, A., Gómez Montoya, R. A., & Fernández Henao, S. A. (2014). Indicadores logísticos en la cadena de suministro como apoyo al modelo SCOR. *CLIO América, 8*(15), 90-110. https://doi.org/10.21676/23897848.1458

Soft power and Georgia

Mariam TEDIASHVILI
Master of International Relations (Georgian Technical University), Tbilisi, Georgia
E-mail: mtediashvili53@gmail.com *ORCID 0009-0009-9288-9284*

Abstract

Power is a foundational concept in international relations, as it shapes the global dynamics and interactions among states. Studying the various forms of power enables us to discern how actors exert influence and achieve their objectives within a complex and interdependent world.

Soft Power - a concept introduced at the end of the 1980s by Joseph Nye, the renowned American political scientist - represents an alternative dimension of power that emphasizes attraction and persuasion rather than coercion. It rests upon a state's capacity to shape the preferences, values, and perceptions of others, thereby inducing them to align with its interests voluntarily. Soft power emanates from three principal sources: culture, political values, and foreign policy, insofar as these are perceived as legitimate and desirable. Cultural appeal - embracing art, music, literature, and entertainment - plays a pivotal role in shaping a state's soft power. Political values such as democracy, human rights, and good governance further enhance soft power relative to other actors with similar aspirations. When regarded as cooperative, benevolent, and consistent with global norms and values, foreign policy strengthens a state's soft power even more.

Soft power may be employed as a political instrument for advancing political interests, shaping narratives, and influencing global affairs. Both state and non-state actors strategically mobilize the resources of soft power to pursue their objectives and to mold the behavior of others. One of the principal mechanisms for deploying soft power as a political tool is public diplomacy, encompassing cultural exchanges, educational programs, and international events. By promoting their culture and values, actors can cultivate favorable perceptions and secure influence over public opinion.

A distinct subject of interest concerns the relationship between Georgia and soft power. Discussions of soft power often focus on how various international actors exert their influence upon Georgia - through cultural, humanitarian, or informational means rather than military instruments - and how Georgia responds to such influences. Georgia is not merely a recipient of soft power; it can also export its own soft power to a certain extent to advance its interests more effectively. Georgia's geopolitical and historical context constitutes both a challenge and an opportunity for developing its soft power strategy. By capitalizing on its cultural heritage, fostering regional cooperation, and implementing strategic initiatives, Georgia can enhance its international standing and exercise a measure of influence in the global arena. Emphasizing national unity, engaging in transnational projects, and drawing upon the practices of other successful small states will further contribute to the effectiveness of Georgia's soft power.

Keywords: Power, Soft Power, Political Interests, Global Influence, Foreign Policy, Cultural Attractiveness

INTRODUCTION

In international relations, power is the central currency shaping the interactions and dynamics among states. Traditionally, power has been associated with military might and economic strength. The notion of soft power has emerged as a valuable and distinct dimension of influence on the global stage.

Soft power - a concept introduced by the American political scientist and Harvard University professor Joseph Nye - offers a different perspective on power, emphasizing attraction and persuasion rather than coercion. It rests upon a state's ability to shape the preferences, values, and perceptions of others, leading them to align with its interests voluntarily (Nye, 1990).

Soft power is derived from three primary sources: culture, political values, and foreign policy, which are perceived as legitimate and desirable. Cultural appeal - including art, music, literature, and entertainment—plays a significant role in shaping a state’s soft power. Cultural appeal - embracing art, music, literature, and entertainment - plays a pivotal role in shaping a state's soft power. Political values such as democracy, human rights, and good governance further enhance soft power relative to other actors with similar aspirations. When regarded as cooperative, benevolent, and consistent with global norms and values, foreign policy strengthens a state's soft power even more.

The concept of soft power emerged in the late twentieth century as a response to the evolving dynamics of international relations. Joseph Nye's seminal works - most notably "Bound to Lead: The Changing Nature of American Power" and "Soft Power: The Means to Success in World Politics" - laid the foundation for understanding the significance of soft power (Nye, 2011). Nye argued that in an increasingly interconnected and interdependent world, states must move beyond traditional instruments of coercion and adopt strategies that attract and persuade others to share their interests.

Soft power, the ability to shape preferences and influence others through attraction rather than coercion, is frequently employed as a political instrument for achieving desired outcomes. It enables both states and non-state actors to advance their objectives on the global stage.

One mechanism for employing soft power as a political tool is public diplomacy - efforts such as cultural exchanges, educational programs, and international events. Actors can cultivate positive perceptions and influence public opinion by promoting their culture and values (Nye, 2011). Furthermore, disseminating information and narratives through media, social networks, and other communication channels serves as another instrument of soft power. By shaping narratives, actors can influence the understanding and interpretation of events, altering opinions and attitudes in ways aligned with their political interests. Economic diplomacy can also exercise soft power, whereby economic incentives, investments, and partnerships are leveraged to establish relationships and gain political leverage.

Soft power exerts a profound influence on state behavior and international relations. First and foremost, it enables states to shape global narratives and affect the conduct of others through the power of ideas and shared values. Soft power offers non-coercive means of achieving objectives, as states are more inclined to cooperate with those, they find appealing and with whom they share common interests. Secondly, soft power facilitates the formation of alliances and partnerships, as states tend to gravitate toward countries that embody cultural compatibility and uphold normative values. Thirdly, soft power can advance public diplomacy efforts, bolster a state's reputation, and enhance its credibility on the international stage.

The concept of soft power is becoming increasingly relevant in the study of international relations. By leveraging culture, political values, and foreign policy, soft power allows states to project their influence more attractively. It complements traditional power resources and provides an alternative approach for pursuing national interests and shaping the global landscape.

As previously noted, soft power refers to a nation's ability to shape the preferences and behavior of other actors through attraction, persuasion, and cultural influence. Joseph Nye's popularization of this concept underscores the power of ideas, values, culture, and diplomacy in international relations.

Soft power allows Georgia to amplify its global influence despite geopolitical challenges. The country's rich cultural heritage can be a valuable soft-power asset, including art, music, sports, cuisine, and literature. By promoting its uniqueness and heritage, Georgia can draw international attention, build cultural connections, and foster a positive perception of the nation.

Globally, soft power is most often wielded by central states such as the United States, China, Russia, and others. However, smaller states also possess the capacity to cultivate soft power, enabling them to represent themselves more effectively within the global political landscape.

Under conditions of globalization, all actors are subject, to varying degrees, to the influence of other nations' soft power. Georgia, among them, experiences the impact of Western soft power, expressed through educational programs, cultural projects, academic exchanges (e.g., Fulbright, Erasmus+), and media support sponsored by the United States and the European Union. These initiatives foster public support and strengthen the positive perception of Western values.

In the past decade, China has actively deployed globally and within Georgia soft-power mechanisms through cultural diplomacy, education and exchange programs, media propaganda, and investments in economic projects under the "Belt and Road" initiative, all aimed at advancing its geopolitical and economic interests. However, China's efforts are comparatively discreet, often embedded within economic infrastructure projects.

Russia, by contrast, frequently employs hard power, as Georgia has experienced repeatedly through wars and occupation. However, Russia also actively uses soft power, which manifests in attempts to influence public opinion through various propagandist media outlets. It portrays itself as the defender of the Orthodox Christian

world, financing pro-Russian non-governmental organizations and movements within Georgia, and other related efforts.

It is noteworthy that among the states mentioned, the United States is the unequivocal leader in using soft power, possessing all its key attributes, while Russia and China strive to consolidate their status. They may succeed in military and economic terms, but by no means through soft power. Despite their promotion of culture, financial sponsorship, global achievements, and economic strength, the absence of soft power within their domestic politics undermines Russia's and China's appeal abroad.

In today's information-driven, globalized, and interdependent era, restrictions on individual freedoms, centralized economic planning, and encroachments upon liberty make it exceedingly difficult to present oneself as attractive on the world stage.

FINDINGS

Georgia's geographic location has historically shaped its national interests and geopolitical dynamics. At the crossroads of Europe and Asia, Georgia has often been a focal point of conflicts and struggles for power. Despite its small size and limited resources, Georgia's geopolitical position demands a strategic approach to safeguard its independence and advance its national interests.

Georgia remains sensitive to the interests and influence of its neighboring countries. The complex dynamics of regional politics significantly affect the geopolitical constraints the country faces (Muniruzzaman, 2020).

Georgia's geopolitical reality necessitates focusing on self-preservation rather than pursuing imperial ambitions. Georgia's economic, military, and political influence is limited as a small nation. However, this does not imply a state of permanent dependence. Georgia retains the right to make choices aligned with its national interests, adapting its approaches as the international system evolves. While not a neutral actor, Georgia's geopolitical strategy must remain flexible and responsive to changes within the global power dynamic (Beaty, 2022).

Georgia's geopolitical significance stems from its strategic location at the crossroads of Europe and Asia. The influence of neighboring states such as Russia, Iran, and Turkey shapes the political climate of the Caucasus (INOGATE, 2016). The region's geopolitical dynamics have historically drawn the attention of powerful neighbors seeking to control the Caucasian corridor (TRACECA, 2017).

Nicholas Spykman's traditional framework of power provides a lens through which to assess Georgia's geopolitical strength. Factors such as territory, the nature of borders, population, economic development, financial capacity, ethnic homogeneity, social integration, political stability, and national spirit all contribute to a country's power dynamics (Beaty, 2022). A critical analysis of these elements in Georgia's context illuminates the country's geopolitical challenges.

Soft power offers Georgia a means to enhance its global influence despite these geopolitical obstacles. The nation's rich cultural heritage can be key soft—power assets, including art, music, cuisine, and literature. By promoting its cultural uniqueness and heritage, Georgia can attract international attention, establish cultural connections, and cultivate a positive perception of the country on the global stage.

Public diplomacy initiatives can be pivotal in strengthening Georgia's soft power. Through cultural exchange, educational programs, and diplomatic efforts directed at international audiences, Georgia can cultivate a positive image, counter negative narratives, and establish strong relationships with other nations.

Georgia's economic development and integration into global markets can further enhance its soft-power influence. Georgia can bolster its international standing and generate goodwill by fostering economic interdependence, attracting foreign investment, and promoting trade partnerships.

Joseph Nye's framework clarifies how historical narratives, alongside other cultural assets, can shape international perceptions and influence foreign policy (Nye, 2011). A nation's historical legacy holds immense potential for projecting soft power. It encompasses historical figures, events, and narratives that resonate with global audiences and contribute to building a positive image.

Georgia's historical heritage reaches antiquity and is deeply intertwined with its rich and diverse cultural legacy. The impact of the ancient kingdom of Colchis, renowned through the Golden Fleece myth, and the Kingdom of Iberia's cultural influence enhances Georgia's soft-power potential.

The illustrious historical figures of Georgia's past, including Queen Tamar, Shota Rustaveli, King David the Builder (David Aghmashenebeli), Ilia Chavchavadze, and others, have left an indelible mark on the nation's history and collective memory. Their leadership, achievements, and contributions to Georgian culture are enduring sources of inspiration and enrich Georgia's soft-power narrative.

Georgia's rich cultural narratives and folklore further enhance the appeal of its soft power. Stories, legends, and traditions, among them The Knight in the Panther's Skin (Vepkhistkaosani) and the heritage of Georgian polyphonic singing, evoke feelings of pride, uniqueness, and cultural identity.

Cultural diplomacy initiatives emphasizing Georgia's historical legacy can significantly strengthen the country's soft power. Cultural exchange programs, heritage tourism, and preservation efforts can effectively showcase Georgia's historic sites, monuments, and traditions to international audiences.

Furthermore, educational programs and academic collaborations focused on Georgia's historical heritage can contribute to soft power projection. By fostering partnerships with international universities and research institutes, Georgia can share its rich history and cultural knowledge, attracting scholars, researchers, and students who may advance Georgia's soft-power objectives.

Georgia's historical significance underpins a wealth of soft power that can be harnessed to enhance the country's global influence. Georgia can captivate international audiences and shape favorable perceptions by drawing upon its ancient civilization, renowned historical figures, and cultural narratives. Cultural diplomacy, heritage tourism, agro- and gastro-tourism, education, and academic cooperation provide effective avenues for projecting Georgia's soft power. The recognition and strategic use of its historical heritage positions Georgia as a credible soft-power player on the world stage.

The country's geographical location has frequently played a decisive role in shaping its national interests and geopolitical dynamics. At the crossroads of Europe and Asia, Georgia has long been at the center of conflicts because of its strategic position. As a small country with limited economic, military, and political influence, Georgia's geopolitics is primarily oriented toward self-preservation, not imperial ambition.

The vulnerability of a small and relatively weak state raises important questions: does Georgia have the capacity to maintain its independence, and must it remain perpetually dependent on external actors? While neutrality is not a viable option, Georgia retains the right to make neither permanent nor static choices, adapting them to the shifting dynamics of the international system. As major powers weaken or undergo transformation, Georgia must strive to consolidate and reinforce its own position.

Because of its strategic location, the Caucasus has always attracted the attention of powerful neighbors seeking to exert control over the region. Georgia's pursuit of a pro-Western course has provoked strong reactions from Russia, including terrorist attacks, threats, provocations, and even war. Despite these challenges, Georgia continues to seek its place as a regional power center in Eurasia, a stance that has drawn the interest of various international actors.

To effectively pursue its national interests, Georgia must prioritize "national unity" and cultivate a sense of cohesion among its diverse population. Opening a broader path for European influence and development could contribute significantly to the country's state-building process. Transnational and regional projects are likewise critical for Georgia's economic and security interests. Initiatives such as the TRACECA (2017) transport corridor (Europe–Caucasus–Asia), and the INOGATE (2016) project (oil and gas transport to Europe) aim to improve transport infrastructure and promote economic integration.

In today's global landscape, small states like Georgia have greater opportunities to ensure their survival through physical means and by safeguarding their cultural identity. Western values, international organizations, human rights, global trade, and interdependence have rendered hard power less favorable, opening the way for the growing importance of soft power. Successful examples worldwide—such as South Korea, Singapore, and Israel—can provide models for implementing effective soft-power strategies. Singapore, for instance, with its diverse ethnic composition and complex geopolitical environment, has successfully navigated a path toward independence and security through strategic policies, including mandatory military service and sustained economic development.

For Georgia, implementing a soft-power strategy entails ensuring socio-economic well-being, providing quality education, supporting small businesses, and promoting national cultural programs. By focusing on these areas, Georgia can strengthen its national identity, reinforce a sense of unity, and lay a solid foundation for projecting

soft power. Furthermore, active engagement with the Georgian diaspora and using digital platforms and communication channels can further enhance Georgia's global visibility and influence.

In conclusion, Georgia's geographic location and historical context present challenges and opportunities for the country's soft-power strategy. Georgia can enhance its international standing and influence the global stage by capitalizing on its cultural heritage, fostering regional cooperation, and pursuing strategic initiatives. Emphasizing national unity, participating in transnational and regional projects, and drawing on the experiences of successful small states will contribute meaningfully to Georgia's progress toward the effective use of soft power.

RESULTS/CONCLUSION

Soft power, as a political instrument in international relations, is becoming increasingly relevant and plays a decisive role in shaping the architecture of the contemporary global landscape.

Soft power as a political tool exerts significant influence on international relations. It enables actors to achieve their objectives by shaping preferences and perceptions, minimizing the need for overt coercion or military force. Soft power can facilitate the formation of alliances, secure support for a state's policies, and exert influence over various projects in more subtle and nuanced ways.

In international relations, the role of soft power is critical for understanding state behavior, the formation of alliances, and the complexities involved in pursuing national interests.

Notably, soft power, as a form of influence, is primarily characteristic of democratic states, where individuals are not constrained and can freely realize their potential. This is underscored by the very term “soft power” - a form of power that avoids harsh methods such as coercion or bribery, while the freedom of will and choice is emblematic of democratic nations.

This paper focuses on the relationship between Georgia and soft power: Georgia's geographic location and historical context present challenges and opportunities for the country's soft-power strategy. By capitalizing on its cultural heritage, fostering regional cooperation, and implementing strategic initiatives, Georgia can strengthen its international standing and exert influence on the global stage. Emphasizing national unity, participating in transnational projects, and drawing on the experiences of successful small states will facilitate Georgia's meaningful progress toward the effective use of soft power.

As cultural and political trends evolve, soft-power strategies must be adapted to maintain effectiveness. Emerging trends, areas of potential growth, and the role of new technologies are all crucial in shaping the future of soft power.

Soft power rests on attraction rather than coercion, a principle especially significant for a country like Georgia that lacks substantial military or economic power but can still gain influence through its values and culture.

REFERENCES

Beaty, O. (2022). Diplomacy as the art of continuous negotiations: Cardinal de Richelieu and the "Political Testament." NP.

INOGATE (2016) Energy policy. http://www.inogate.org/

Nye, J. S. (2011). Soft power: The means of success in world politics. Jr. Publishing House, New York Public Affairs. Pp. 54-60 https://archive.org/details/softpowermeansto00nyej

Nye, J. S. (1990). Bound to lead: The changing nature of American power. Basic Books. https://archive.org/details/afterhegemonycoo00keoh.

Muniruzzaman N. M. (2020). Defense diplomacy: A powerful tool of statecraft. *CLAWS Journal.* http://sdsc.bellschool.anu.edu.au/sites/default/files/publications/attachments/2016-03/sdsc-maniruzzaman.pdf

TRACECA (2017). Member Countries. http://www.traceca-org.org/default.php?l=en

Educate, advocate, transform: Prison programs influencing social change

Marietta MARTINOVIC
Assoc. Prof. Dr. RMIT University City Campus School of Global, Urban and Social Studies, GPO Box 2476 Melbourne 3000, Victoria, Australia
E-mail: marietta.martinovic@rmit.edu.au *ORCID: 0000-0003-1257-483X*

Kate KENNEDY
PhD candidate and Casual Lecturer, RMIT University City Campus School of Global, Urban and Social Studies GPO Box 2476 Melbourne 3000, Victoria, Australia
E-mail: kate.kennedy2@rmit.edu.au *ORCID: 0000-0003-2899-6068*

Pattie PHILLIPS
Associate Director, Beyond the Stone Walls Advisory Collective, Victoria, Australia
RMIT University City Campus School of Global, Urban and Social Studies, GPO Box 2476 Melbourne 3000, Victoria, Australia
E-mail: pattie@bswac.com.au *ORCID: 0000-0003-2899-6068*

Abstract

Inside-Out classes represent a pioneering approach to education within the Victorian (Australian) corrections system, bringing together RMIT University's criminology and justice students with incarcerated individuals as learners. Since their introduction in 2015, these classes have expanded to seven prisons, with 1,000+ participants completing the program. The Inside-Out program fosters a dynamic learning environment, encouraging students to make a lasting, positive impact and challenge established norms. This transformative approach equips participants with valuable skills and inspires them to advocate for systemic change. Following the Inside-Out experience, students and incarcerated individuals transition into prison-based and community-based Think Tanks, engaging in 150+ consultations. These initiatives drive systemic change, led by the voices of incarcerated and ex-incarcerated individuals, reshaping corrections policy in Australia. Partnering with Corrections Victoria, efforts over the past year have included staff training and talks for incarcerated individuals, aiming to foster a fairer and more humane criminal justice system while enhancing social safety.

Keywords: Inside Out Prison Exchange Program; Think Tanks; prison education; prison transformation;

Introduction

RMIT University's implementation of the Inside-Out Prison Exchange Program (hereafter referred to as Inside-Out) was the first initiative in Australia to bring together criminology and justice students with incarcerated individuals to learn together. Dr Martinovic established these programs over a considerable amount of time; it took 8 years to negotiate an agreement between RMIT University and Corrections Victoria. Inside-Out's ideology of taking criminology and justice students into a prison to undertake an elective with incarcerated people for a semester was both daunting and foreign to large, risk-averse organizations. However, having witnessed the Inside-Out program in operation in the USA, Dr. Martinovic was convinced of its transformational nature and the impact it would have on all involved. The pilot Inside-Out program commenced in 2015 (Martinovic et al., 2025).

The Inside-Out program was founded by Lori Pompa in 1997 at Temple University in the United States. The program idea (where university - or 'outside' students - met every week with incarcerated - or 'inside' students - to study a higher education subject alongside one another for a semester) is grounded in two key principles of reciprocity (Fouché & Guillermo, 2022) and egalitarianism (Martinovic et al., 2018).

At the outset, Dr. Martinovic needed to address concerns related to risks and duty of care for all parties involved and reach a consensus on the risk assessments, enrolment procedures, and overall curriculum content for university students and incarcerated individuals. Evaluation of the inaugural Inside-Out delivery revealed powerful, transformative learning experiences for both student cohorts (Martinovic et al., 2018). Inside-Out has since been offered at seven Victorian prisons. Over the last decade, more than 1,000 university students and incarcerated individuals have completed Inside-Out. The initiative has consistently received exceptional feedback from all stakeholders.

In 2015, in collaboration with Corrections Victoria, Dr Martinovic also established the first Australian prison-based Think Tank (Martinovic & Liddell, 2020). RMIT students and incarcerated people volunteered to apply

their knowledge in advocacy by transitioning from Inside-Out into a prison-based Think Tank and (upon release) a community-based Think Tank, Beyond the Stone Walls Advisory Collective (BSWAC). Today, there are six prison-based Think Tanks and the community-based BSWAC. There have been over 500 Think Tank members, and at any given time, there are more than 125 active members.

Aims and Objectives

This presentation aims to:

- Explain the transformative impact of Inside-Out within the Victorian corrections system and its capacity to foster mutual learning, empathy, and social responsibility between university and incarcerated students.
- Discuss how the Inside-Out pedagogy and subsequent Think Tanks contribute to systemic reform by embedding lived experience into correctional policy and practice.
- Critically assess the impact of the partnership between RMIT University and Corrections Victoria as a model of applied, collaborative education that enhances both professional practice and social justice outcomes.

Methods/Approach

This presentation draws on qualitative, practice-based, and participatory methods developed through a decade of implementing Inside-Out and its evolution into prison- and community-based Think Tanks across seven Victorian prisons.

1. **Participatory Action Research**
2. The Inside-Out and Think Tank initiatives operate within a participatory action research framework, positioning incarcerated and university students as co-learners and co-researchers. Their lived experiences and reflections guide the identification of key justice issues and the co-creation of solutions (Brosens et al., 2015; Haarmans et al., 2021).
3. **Reflective and Dialogical Pedagogy**
4. Teaching and facilitation methods are grounded in dialogical learning, empathy, and critical reflection (Perez & Hoffner, 2025). Inside and outside students engage in structured discussions, empathy mapping, and problem-space analysis to interrogate assumptions about crime, punishment, and rehabilitation.
5. **Longitudinal Engagement**
6. Insights have been gathered over the past ten years, through more than 150 consultations with individuals in custody, community members, and justice professionals. These longitudinal interactions provide deep contextual understanding of how participatory policy design can catalyze personal transformation and institutional culture change.
7. **Policy Translation and Applied Practice**
8. Think Tank discussions are synthesized into policy briefs, staff development sessions, and educational resources. The collaboration between Corrections Victoria and community organizations ensures that findings are not merely theoretical but applied in shaping both cross-sector practice and multi-disciplinary professional learning.
9. **Collaborative Partnerships**
10. The methods emphasize cross-sector collaboration between RMIT University, Corrections Victoria, and NGOs. Lived-experience experts contribute to curriculum design, facilitation, and evaluation, ensuring ongoing authenticity, inclusivity, and impact.

Impact of Victorian Prison Programs

The Think Tanks were established to amplify the voices of individuals who have lived experience of the criminal justice system, ensuring they are not only heard but also included in policy-making spaces from which they have traditionally been excluded. Members of Think Tanks become well-versed in the complexities of policy-making,

policy reform, and incremental change through participation in Inside-Out. Upon graduation from the class, the Think Tanks offer a rare safe space for incarcerated and formerly incarcerated individuals to create connections and collaborate with others, including those in positions of influence.

Over the last decade, the Think Tanks have been invited to offer opinions and advice in 150+ consultations with various stakeholders, including the Department of Justice and Community Safety, the Department of Families, Fairness and Housing, Court Services Victoria, Jesuit Social Services, the Commonwealth Bank of Australia, VACRO, and academic researchers. Consultation topics can range from specific operational challenges within local prison settings to broader systemic and community-based issues. Think Tank recommendations combine the personal stories and ideas of incarcerated and formerly incarcerated members, based on their lived experiences, with the academic knowledge of RMIT students and alums, resulting in innovative yet practical solutions.

The discussions are led by incarcerated/ex-incarcerated members who actively participate in developing departmental projects to propose relevant solutions. For individuals who are so often silenced, members with lived experience are validated by participating in discussions and witnessing justice policy-makers and practitioners respond to them as competent and effective contributors. One Think Tank member commented: “In the Think Tanks, I realized that my lived experiences of nine prison sentences could actually be used positively to improve the criminal justice system. This has inadvertently enabled me to find a purpose and have goals… It has been one of the main reasons why I have been able to stay away from prison for over 12 months for the first time in 20 years."

The individualized impact of the Think Tanks has been immense, enhancing incarcerated people's chances of engagement in policy co-design and creating a space that fosters 'redemption narratives' (Maruna & Ramsden, 2004). This space provides the *necessary* knowledge and experience for individuals to contribute to systemic change, drawing on their past negative experiences. Redemption narratives are considered a crucial component in desistance from offending (Stone, 2016). In addition, by engaging with think tanks, RMIT students and alumni have the opportunity first to comprehend and then discuss both complex systemic issues and individual experiences of incarceration. A former 'outside' student explained: "The Think-Tanks have opened my eyes to the reality of our justice system, and the complexity of it all. We are inspired… we can, and must, do better."

The Think Tanks have also transformed how the Victorian Department of Justice and Community Safety, and related organizations, view people with lived experience. A senior executive from Courts Victoria provides evidence of this: "We are always blown away after each session with what we hear and learn. The participants were so generous and insightful. They had such rich observations and experiences. We have been reflecting afterward that we should be doing these consultations as a matter of course across the government." The consultations and reports produced by Think-Tanks consistently received positive feedback from stakeholders.

To date, systemic outcomes have included:

- Operational reforms - reducing strip-searches; increasing peer support; formulating, developing, and implementing incentive programs that reward positive behavior of incarcerated people; designing an easy-to-read, relatable induction booklet - written by incarcerated people for incarcerated people - to help new admissions to adjust to 'life inside' and understand the available supports and services.

- Wider systemic reforms - panels of ex-incarcerated people going back into prisons to share inspirational stories about transitioning back into the community; Non-Government Organizations working in reintegration spaces are mandated by the government to employ ex-incarcerated people. Both these initiatives are entirely unprecedented in Australia, where previously, concerns around risks through association prevented anyone with lived experience of the justice system from even *volunteering* to support people in custody or reintegrating after release. Now, paid positions for people with lived experience are formally incorporated into the practices of Corrections Victoria.

- Cultural reform - *“Breaking Down Barriers: Between Blue and Green Program"* is an innovative and unprecedented program created by the Think Tanks that aims to improve prison officer relations with incarcerated people by developing mutual respect and understanding. Newly recruited officers partake in a workshop with incarcerated Think Tank members. This workshop begins with a presentation on storytelling, during which Think Tank members share their personal stories of how they came to be incarcerated. Then, newly recruited officers engage in conversations with Think Tank members about case management practices, as it is standard practice for prison officers to have a 'caseload' of individuals with personalized rehabilitation-focused goals and plans. Think Tank members explain the difference a staff member can make - whether it is the lasting impact of negative interactions with staff or the trajectory-changing impact of a kind smile and professional yet human understanding.

New recruits leave the sessions with real-world practical advice on how to develop rapport and trust with someone in custody. These workshops allow new staff members to ask questions and gain a deeper understanding of the necessary approach to achieve best practice when supporting reintegration goals from within custody. As of 2025, *Breaking Down Barriers: Between Blue and Green Program* has become part of mandatory state-wide staff training for all recruits. A senior executive from the Department of Justice and Community Safety commented: "This program shifts the inappropriate and outdated power dynamic between prison officers and prisoners to one of inclusion, compassion, and collaboration – a life-changing game-changer for all involved."

The value of lived experience voices actively participating in policy and practice reform is gaining momentum. The Think Tanks have become a springboard and blueprint for the establishment of two Think Tanks by Non-Government Organizations (NGOs) within Victoria. There is now national and international interest in the Victorian Think Tanks. Correctional departments and academics from the Australian states of Western Australia, New South Wales, Tasmania, and Queensland have sought advice on establishing similar initiatives and understanding the critical jurisdiction-specific factors that contribute to success. There have also been similar inquiries from New Zealand and the USA to develop replicable models of the Victorian Think Tanks.

Expected Contributions

The presentation will contribute to the conference theme by:

- Explaining how transformative dialogical educational models such as Inside-Out challenge traditional boundaries between “inside” and “outside” learners, embody principles of inclusion, empathy, and shared humanity.
- Demonstrating the practical application of Inside-Out principles through prison-based and community-based Think Tanks that influence correctional policy, staff training, and sector practice.
- Discussing how participatory co-design practices within correctional settings can inform broader approaches to cross-disciplinary justice reform, rehabilitation, and community reintegration.
- Contributing evidence and lived-experience insights to ongoing discussions about how higher education can serve as a vehicle for systemic transformation within justice contexts and broader social change.
- Enhancing conference discourse around human-centered, justice-oriented education by introducing a replicable model for cross-sector collaboration between universities, correctional agencies, and community providers.

Conclusion

This presentation demonstrates how the Inside-Out program and subsequent Think Tanks have transformed in-custody education into a platform for systemic change. By uniting university knowledge with lived experience, these spaces foster empathy, critical reflection, and policy innovation. Drawing on ten years of collaborative partnerships, the presentation highlights practical strategies for embedding human-centered approaches in justice settings. It contributes to the conference theme by showcasing how inclusive, co-designed policies and practices can reshape correctional culture to promote fairer, compassionate, and more effective practice in cross-disciplinary criminal justice-related sectors.

REFERENCES

Brosens, D., De Donder, L., Dury, S., & Verté, D. (2015). Building a research partnership in a prison context: From collaboration to co-construction. *Sociological Research Online, 20*(3), 79–93. https://doi.org/10.5153/sro.3693

Fouché, E., & Guillermo, S. (2022). An analysis of the Inside-Out Prison Exchange Program: Outside students’ empathy, social connectedness, and criminal justice activism. *Journal of Criminal Justice Education, 33*(3), 307–324. https://doi.org/10.1080/10511253.2021.1958882

Haarmans, M., Perkins, E., & Jellicoe-Jones, L. (2021). "It's us doing it!" The power of participatory action research in prison: A contradiction in terms? – Phase 1. *International Journal of Forensic Mental Health, 20*(3), 238–252. https://doi.org/10.1080/14999013.2020.1863524

Martinovic, M., Kennedy, K., & A'Vard, T. (2025). Transcending the prison walls through transformative learning: The Australian Inside-Out Prison Exchange Program. *Safer Communities, 24*(4), 377–390. https://doi.org/10.1108/SC-03-2025-0027

Martinovic, M., & Liddell, M. (2020). Learning behind prison bars: University students and prisoners' experiences of studying together. In D. Palmer (Ed.), *Scholarship of teaching and learning in criminology* (1st ed., pp. 37–56). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-35158-8_3

Martinovic, M., Liddell, M., & Muldoon, S. D. (2018). Changing views and perceptions: The impact of the Australian Inside-Out Prison Exchange Program on students. *Educational Research and Evaluation, 24*(6–7), 437–453. https://doi.org/10.1080/13803611.2018.1543051

Maruna, S., & Ramsden, D. (2004). Living to tell the tale: Redemption narratives, shame management, and offender rehabilitation. In A. Lieblich, D. P. McAdams, & R. Josselson (Eds.), *Healing plots: The narrative basis of psychotherapy* (pp. 129–149). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10682-007

Perez, X., & Hoffner, C. A. (2025). Inside Out Pedagogy: A praxis for social policy. *Metropolitan Universities, 36*(1). https://doi.org/10.18060/28218

Stone, R. (2016). Desistance and identity repair: Redemption narratives as resistance to stigma. *British Journal of Criminology, 56*(5), 956–975. https://doi.org/10.1093/bjc/azv081

Perceptions of mental health and coping strategies among young adults: Insights from a quantitative survey

Monica MASTRANTONIO MARTINS
Dr., Faculty of Psychology, Arden University, United Kingdom
E-mail: monicamastrantoniomartins@hotmail.com *ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1333-1741*

Abstract

This study investigates perceptions of mental health and coping mechanisms, how support is sought, and attitudes toward mental health support among young adults. A survey of 102 participants revealed a disparity between perceived health and internal emotional well-being, and also how little support is effectively provided among young adults despite access to mental health information. While most respondents rated their health positively, high levels of stress and emotional fatigue were also reported. The study found multiple topics that were implicated in the overall mental health, including academic/work pressures, social media influences, and coping behaviors. The conclusion was the need for accessible, stigma-free mental health resources and suggested that educational and community interventions could support a shift toward emotional resilience and better coping strategies.

Keywords: Mental health, Coping mechanisms, Mental health support, Young adults, Mental health policies.

Introduction

Mental health challenges among young adults have become increasingly visible in recent years, particularly in the wake of the COVID-19 pandemic. This study aims to understand how young adults perceive mental health, the barriers they face in seeking support, and the strategies they use to cope with psychological distress. The research is grounded in an integrative approach, recognizing the complex interplay between personal, social, and systemic factors.

Young adults, in particular, face unique mental health challenges as they navigate transitions in education, work, identity, and independence. The World Health Organization (2023) emphasizes that mental health issues among youth are often under-acknowledged and untreated due to social stigma and lack of accessible resources.

Mental health among young adults has emerged as a critical public health concern globally, with increasing prevalence of anxiety, depression, and emotional distress reported across educational and social contexts. The World Health Organization (2022) estimates that one in seven adolescents experiences a mental disorder, and this figure continues to rise among university-aged populations. In the UK, the Royal College of Psychiatrists (2021) highlights that students face mounting pressures related to academic performance, financial insecurity, and social isolation—factors that contribute to deteriorating mental health and limited help-seeking behavior.

Loades et al. (2020) found that social isolation during the pandemic significantly increased symptoms of depression and anxiety among young people. These findings are echoed in longitudinal studies such as NHS Digital's Wave 4 follow-up (2023), which reported sustained increases in probable mental disorders among children and young adults post-pandemic.

Educational institutions and governments have responded with varying degrees of urgency. The UK Department for Education (2025) advocates a whole-school approach to mental health, emphasizing early identification, staff training, and integration with local services. Globally, UNICEF (2023) proposes a five-pillar framework for promoting mental health in schools, including safe environments, teacher capacity-building, and student engagement. Meanwhile, policy initiatives such as the National Governors Association's Mental Health Academy (2025) in the U.S. offer scalable models for integrating mental health into youth services.

Despite these efforts, barriers persist. A study by BMC Health Services Research (2025) revealed that young adults often perceive mental health systems as inaccessible, stigmatizing, or misaligned with their lived experiences. This disconnect underscores the need for integrative, culturally sensitive, and digitally accessible support systems. Emerging platforms like WANGIE—a UK-based mental health app offering anonymous, off-hours support—reflect a shift toward flexible care models that align with the preferences of young adults.

This study builds on these insights by examining how young adults perceive mental health and the strategies they use to cope with distress. It examines the impact of informal networks, digital tools, and institutional support on shaping mental health outcomes, with the aim of informing future policy and practice.

Methodology

To map some initial studies on how to address the above issues, a recent survey assessing individuals' perceptions of their mental health yielded insightful results from 102 respondents, mainly from Asia and Europe and aged 25-40 in a anonymous Google doc survey questionnaire with multiple choice and open questions addressing demographics, mental health experiences, coping strategies, and perceptions of support systems. The recruitment process occurred across multiple platforms, and the survey consisted of 28 structured questions.

Questions covered topics such as perceived health, mental well-being, daily habits (including sleep, diet, and exercise), stress levels, sources of stress, coping strategies, use of mental health services, and attitudes toward mental health education and stigma.

Findings and Discussion

The results were automatically converted into tables and charts, and the open questions were analyzed using automated thematic analysis. This study was conducted to explore the current perceptions and experiences of young adults concerning their mental and physical health. By examining how they cope with stress, their willingness to seek help, and the barriers they encounter, we aim to contribute to the growing body of research that supports early intervention and community-based mental health strategies. It is important to note that this is a selection of some results.

The survey reveals that only 21.6% of participants had attended psychotherapy sessions, while 78.4% had not. This suggests a significant gap between mental health needs and professional engagement. Also, half (50%) experienced both in-person and online formats, 26.5% attended online-only sessions, and 23.5% attended in-person only. These figures reflect the growing role of digital mental health services and hybrid care models.

Figure 1 – Nearby support towards mental health issues

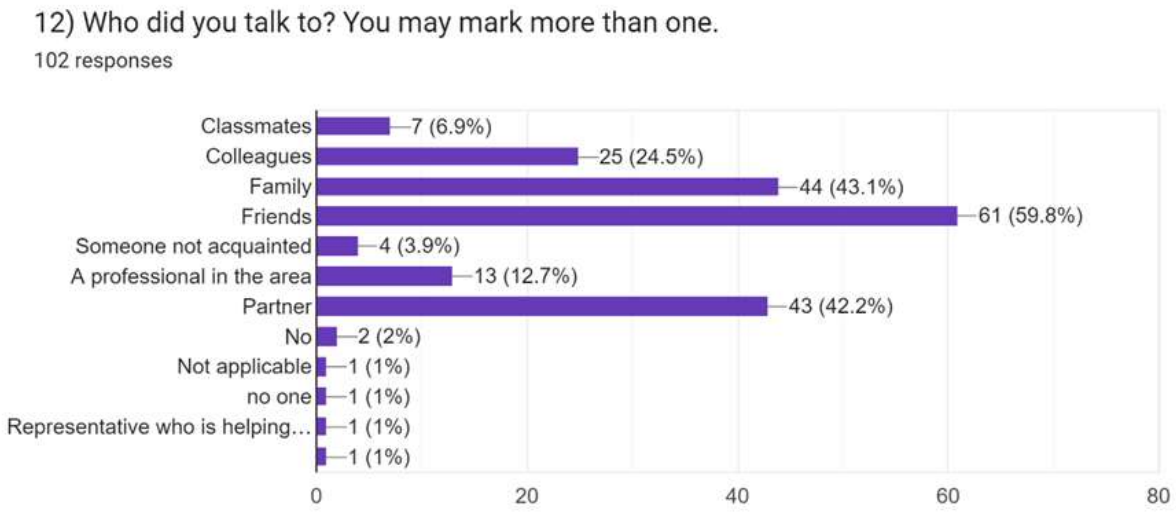
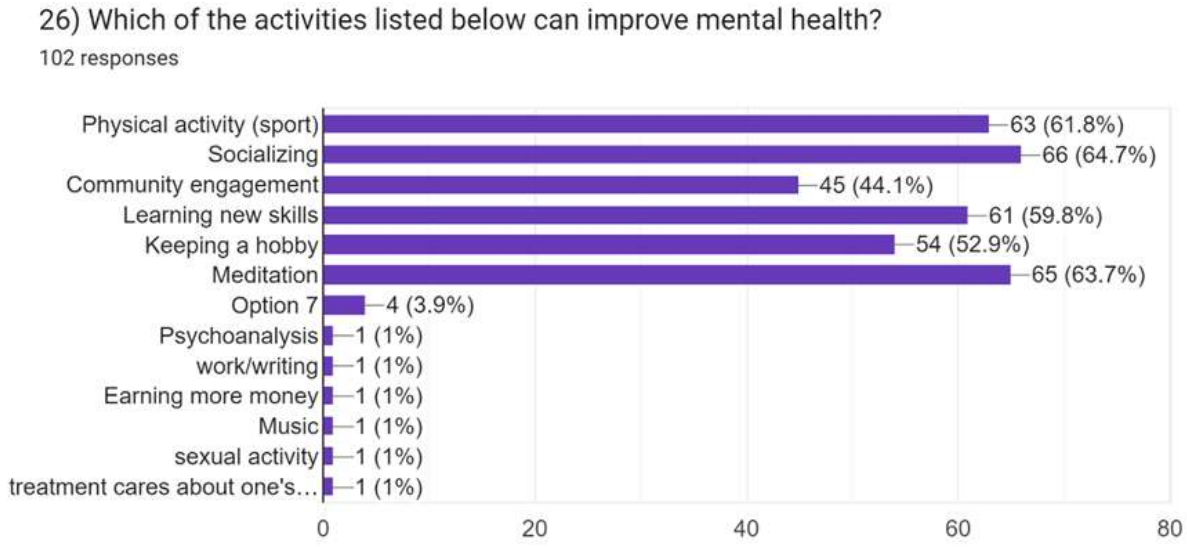

Figure 1 outlines whom respondents spoke to about their mental health. Friends (59.8%), family (43.1%), and partners (42.2%) were the most common sources of support. Only 12.7% spoke to a mental health professional, underscoring the reliance on informal networks over clinical services.

The following figure illustrates activities that are perceived to improve mental health.

Figure 2 – Activities that support mental health

Meditation and well-being practices (54%), community engagement (44.1%), and learning new skills or hobbies were among the most cited. These preferences suggest a demand for holistic and non-clinical support options.

The following figure identifies common triggers of mental health decline. Lack of support at home (68.6%), toxic relationships (58.8%), and lack of support at work (58.8%) were the most frequently reported. These results highlight the significance of relational and environmental factors in influencing mental health outcomes.

Figure 3 – Activities that can trigger mental health problems

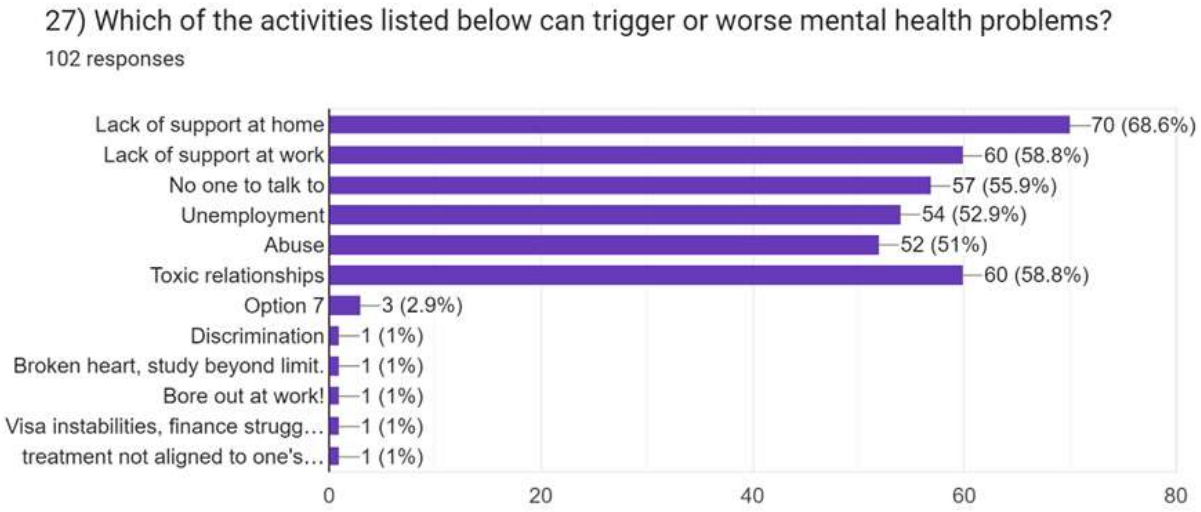
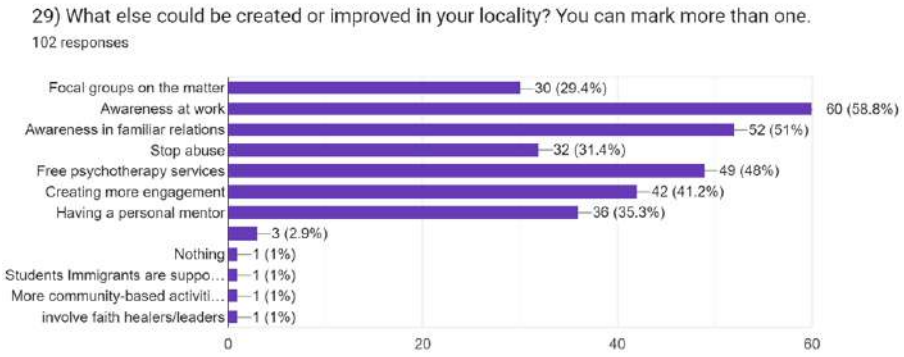

Figure 4 – Activities that can improve mental health in each locality

Conclusion

This study highlighted a significant paradox in perceptions of health. Most respondents reported good overall and mental health, yet many also described high stress and emotional fatigue. This contradiction suggests a phenomenon of hidden distress, where individuals appear functional while internally struggling with anxiety and burnout.

The findings indicate that unhealthy coping strategies are common, while professional mental health resources remain underused due to stigma, limited access, and lack of awareness. Encouragingly, respondents expressed a strong willingness to participate in mental health workshops and a desire to learn more about the topic.

These insights call for a coordinated response. Educational institutions and employers must prioritize mental well-being and foster environments that support

Moreover, mental health education must be integrated into school curricula, equipping young people with the tools for emotional literacy, resilience, and early help-seeking. Digital platforms, peer support models, and inclusive public messaging campaigns can also play a vital role in shifting perceptions and behaviors.

In summary, while internal emotional challenges persist, young people demonstrate readiness for change. Through accessible interventions and systemic commitment, we can build a future where emotional well-being is understood, valued, and nurtured.

REFERENCES

Cooper, Z., Roberts, B., Landery, G., Woodland, S., Collins, K. R. L., Majda, B. T., Stanley, S., Akkari, A., Hood, S. D., & Rodger, J. (2025). Exploring the perspectives of young adults on mental healthcare and systemic challenges. *BMC Health Services Research, 25*(1). https://doi.org/10.1186/s12913-025-13580-1

Department for Education. (2025). *Promoting and supporting mental health and well-being in schools and colleges*. UK Government. https://www.gov.uk/guidance/mental-health-and-wellbeing-support-in-schools-and-colleges

Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., Reynolds, S., Shafran, R., Brigden, A., Linney, C., McManus, M., Borwick, C., & Crawley, E. (2020). Rapid systematic review: The impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 59*(11), 1218–1239.e3. https://doi.org/10.1016/j.jaac.2020.05.009

National Governors Association. (2025). *Lessons learned from the NGA Policy Academy to drive thriving youth mental health and well-being*. https://www.nga.org/publications/lessons-learned-from-the-nga-policy-academy-to-drive-thriving-youth-mental-health-and-well-being/

NHS Digital. (2023). Mental health of children and young people in England, 2023 – Wave 4 follow-up to the 2017 survey. https://digital.nhs.uk/data-and-information/publications/statistical/mental-health-of-children-and-young-people-in-england/2023-wave-4-follow-up

Royal College of Psychiatrists. (2021). *Mental health of students in higher education* (College Report CR231). https://www.rcpsych.ac.uk/docs/default-source/improving-care/better-mh-policy/college-reports/cr231.pdf

Smith, J., Thompson, L., & Green, M. (2020). Hidden distress: The paradox of high-functioning mental illness among young adults. *Journal of Youth Mental Health, 12*(3), 210–225.

UNICEF. (2023). *Promoting and protecting mental health in schools and learning environments*. https://www.unicef.org/media/126821/file/Promoting%20and%20protecting%20mental%20health%20in%20schools%20and%20learning%20environments.pdf

World Health Organization. (2022, November 17). *Adolescent mental health*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health

World Health Organization. (2023, June 17). *Mental health: Strengthening our response*. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response

Pricing methods and strategy in the restaurant business (The case of Batumi Restaurants)

Nargiz PALAVANDISHVILI
Doctor of Business Administration, Associate Professor, Faculty of Tourism, Shota Rustaveli State University of Batumi, Batumi, Georgia
E-mail: n.phalavan@gmail.com

Ekaterine BAKHTADZE
Doctor of Economics, Associate Professor, Faculty of Tourism, Shota Rustaveli State University of Batumi, Batumi, Georgia
E-mail: Bakhtadze.ekaterine@bsu.edu.ge

Abstract

This research aims to investigate the theoretical and practical aspects of pricing methods and strategies in the food industry, with a focus on the restaurant sector. The paper analyzes pricing methods, including cost-based, competition-based, and customer value-based pricing, as well as menu engineering. The research examines how restaurant owners and managers adjust prices in response to seasonality, intense competition, and fluctuating ingredient costs. Particular attention is paid to the influence of external factors, namely high seasonality and intense market competition, on price optimization.

In addition to correctly formulated prices, the application of marketing strategies that address challenges posed by competition and customer behavior is crucial for sales growth. The literature review section of the paper presents existing theoretical approaches to pricing, based on various academic sources.

Through qualitative and quantitative research, we analyzed pricing practices in the selected restaurants and the marketing strategies that guarantee sales growth. The study revealed that theoretical pricing approaches are not always fully reflected in practice, and factors like seasonality, including seasonal ingredient prices and changes in demand, significantly influence price fluctuations. Furthermore, some restaurants lack sufficient knowledge of modern marketing tactics and sales growth instruments.

Keywords: Pricing methods, Pricing strategy, Restaurant business

Introduction

The Autonomous Republic of Adjara is one of the most significant driving forces behind the Georgian economy, where the tourism and hospitality industries play a leading role. In recent years, the region has experienced continuous growth in visitor numbers, which is reflected in economic stability and investment attractiveness. For instance, according to 2024 data, the number of visits to the Adjara region exceeded 4.7 million, maintaining a growing dynamic compared to previous years (National Statistics Office of Georgia [GEOSTAT], 2024). The most significant portion of this flow occurs during the summer season, which challenges the region's economy due to its high seasonality. This fluctuating demand directly compels local businesses to develop flexible management and pricing policies (Kimes & Wirtz, 2003).

In the structure of the hospitality industry (accommodation, food service, transport), the food service sector (restaurant business) is a critical component, as a significant share of visitor expenditure goes directly towards food and beverages. However, the seasonal concentration of tourist activity in the region creates a high risk of unpredictability, which particularly affects the operational management and financial results of restaurants. During peak periods, demand for labor, raw materials, and inventory management increases, while during the off-season, businesses struggle to survive. Addressing these challenges requires demand forecasting based not only on intuition but also on quantitative methods (Choi & Wang, 2018).

The current economic and competitive environment (including the entry of international brands into the Batumi market) dictates that the success of restaurants is now directly linked to strategic pricing accuracy (Kotler & Keller, 2016). While classic methods (cost-plus pricing) were sufficient in a less competitive environment, the use of dynamic approaches is essential today (Homburg & Steiner, 2019). In this context, the present research aims to study how Batumi restaurants adapt theoretical pricing strategies and demand forecasting methods to the local, seasonal market. The research aims to offer practical recommendations on how the principles of Revenue Management can be applied to enhance profit and improve business stability throughout the year.

As literary sources indicate, the pricing process in the food industry, particularly the restaurant business, is a complex decision that goes beyond simply calculating ingredient costs. It is based on three main approaches to

pricing: Cost-Plus Pricing, which ensures a minimum profit margin; Competition-Based Pricing, which helps maintain competitiveness; Value-Based Pricing, which considers the customer's perceived value, the restaurant's atmosphere, quality, and brand (Kotler & Keller, 2016). The strategic choice of pricing determines the restaurant's market position, whether it is a luxury, mid-range, or quick-service segment. In practice, restaurants often employ a blend of strategies. The cost-based method (which typically considers a Food Cost Percentage of 28%-35%) is a baseline threshold below which the price should not fall (Pindyck & Rubinfeld, 2018). Furthermore, to achieve maximum profit, psychological pricing techniques are used (for example, rounding prices to 9.99), as is Menu Engineering (Taylor & Johnson, 2021). This involves highlighting the most popular and profitable dishes. From a strategic perspective, especially in areas with seasonal demand, dynamic pricing or peak-load pricing is used to maximize revenue optimization during high-demand periods (Homburg & Steiner, 2019; Kimes & Wirtz, 2003). Ultimately, successful pricing in the restaurant business requires a combination of theoretical knowledge and practical analysis. Theory provides the basic approaches (costs, competitors, value), while practice involves continuous monitoring, flexibility, and market research. What is crucial is not only the cost of the dish but the customer's perception of the value of the entire dining experience. The right strategy enables a restaurant to strike a balance between profitability and customer satisfaction, thereby gaining a competitive edge.

The research relies on a mixed methodology (Choi & Wang, 2018), which combines qualitative and quantitative data collection and analysis methods to obtain a comprehensive picture of pricing strategies and demand forecasting practices in the Batumi restaurant market. The research area is the restaurant business in the city of Batumi. Restaurants covering three main market segments were selected for the study to ensure a broad spectrum of results:

- Premium Segment: Focus on perceived value.
- Mass Segment: Focus on turnover and competitiveness.
- Specialized/Budget Segment: Focus on operational efficiency and cost control.

The necessary information for the research was gathered based on qualitative and quantitative data. Interviews with restaurant managers ensured the collection of qualitative data, the purpose of which was to identify pricing approaches, decision-making processes, and test methods of demand forecasting. Key questions covered the following issues:

- Which factors are prioritized when setting prices (cost, competition, or perceived value)?
- How is seasonality (peak/off-season) reflected in prices and menu offerings?
- What methods are used to forecast future demand, and what are the main challenges in this process?
- Do they use discounts or promotions to stimulate demand?

Quantitative data was collected through documentary analysis and observation:

- Menu Analysis: The menu of each restaurant was collected and analyzed, and the price levels, assortment, and principles of menu construction were evaluated.
- Competitive Benchmarking: A comparative market analysis was conducted, comparing the prices of the selected restaurants with those of their closest competitors to determine their pricing positioning.
- Historical Data Analysis: The assessment of demand forecasting practices was carried out by analyzing the previous year's sales data (monthly turnover) to identify seasonal trends and their connection to price changes (GEOSTAT, 2024).

Interview transcripts were processed and grouped by themes (e.g, demand elasticity, seasonal changes, cost accounting).

Comparative Analysis (Quantitative): The pricing policies of all three restaurants were compared to identify the characteristic pricing model of each segment. The analysis assesses the degree to which their practices align with theoretical models.

For the research, restaurants in the city of Batumi were selected and divided into segments based on the types of restaurants and their focus, as dictated by the research objectives. This enables us to maintain scientific objectivity and avoid violating the confidentiality of specific businesses, while simultaneously referencing real market segments and the actual challenges they face (e.g., seasonality, high rent, tourist flows).

Table 1.

Restaurant	Type / Segment	Location / Challenge	Primary Strategy
"Elite House" (A)	Premium/Ethno-Café	Old Batumi, narrow street. High rent, tourist peak.	Value-Based Pricing
"Boulevard Bar" (B)	Mid-range/Casual Dining	Boulevard, seaside line. High seasonality, mass demand.	Dynamic pricing + Competition
"Local Spot" (C)	Traditional/Everyday	Residential district. Low costs, stable local demand.	Cost-Plus Pricing

The document analysis and interviews conducted revealed significant differences in the pricing and demand forecasting practices among the selected segments of Batumi restaurants. The analysis of each segment is presented below.

Premium Restaurant Segment – Value as the Price Determinant Pricing Practice: Management confirms that their pricing is primarily based on a Value-Based Strategy. For them, the final price of a dish is determined not by the cost of ingredients or the competitor's price, but by "the customer's willingness to pay a premium." This premium includes the exclusive sea view, unique design, and highly qualified, multilingual staff. Menu analysis revealed that prices are set at the highest level, which aligns with psychological pricing principles (e.g., highlighting high-priced "anchor dishes" to make other dishes appear relatively more affordable).

Demand Forecasting: Demand forecasting here is challenging as it depends on external factors (tourists' purchasing power). A segmented pricing model is used in practice. During the summer season (peak demand), the restaurant increases prices by an average of 10%, due to the high price inelasticity of demand (the affluent tourist is willing to pay) (Pindyck & Rubinfeld, 2018). During the off-season, they use promotions, which confirms the use of dynamic pricing elements.

Mass/Tavern Restaurant Segment – Balancing Competition and Volume Pricing Practice: The restaurant, located in a tourist area, acknowledges that its primary pricing factor is competitors' prices. According to management, continuous competitive benchmarking is conducted on key Georgian dishes (khinkali, khachapuri) because customers are particularly price-sensitive to these products (high elasticity). The restaurant uses average-rate pricing.

Demand Forecasting: The restaurant utilizes historical data and seasonal factors to forecast demand. Due to the exponential increase in demand during the summer, management proactively increases the stock of ingredients and temporarily suspends discount offers, indicating an orientation towards volume profit.

Specialized/Budget Restaurant Segment – Cost-Based Pricing Practice. The pricing policy of this segment of restaurants is closest to a Cost-Based Strategy. Interviews confirmed that their operations are focused on economies of scale and constant control over product costs. The price is determined by adding a fixed margin to the product's cost price. Competitors' prices are considered, but only as an upper limit, not as a starting point. **Demand Forecasting:** Demand forecasting in this restaurant is relatively static and primarily serves to inform inventory management. The restaurant relies on a stable local customer base and operates with minimal promotions. The main predictable challenge for them is local holidays or special events where demand increases in the short term.

The conducted research confirmed that pricing and demand forecasting in the restaurant business are inseparable, strategic processes whose effectiveness directly depends on the restaurant's market segment and operational environment. Taking the Batumi restaurants as an example, the practical adaptation of three major theoretical strategies was revealed:

- Premium Segment: Achieves success by using a Value-Based Strategy, where the price is justified by the highest quality experience, and uses demand forecasting for segmented pricing.

- Mass Segment: Uses a Competition-Based Strategy to maintain market share and successfully integrates it with dynamic pricing elements to maximize revenue during peak demand periods.
- Specialized Segment: Relies on a Cost-Based Strategy, which ensures operational stability and low risk, although its demand forecasting is relatively inventory-focused and straightforward.
- Thus, the initial objective of the paper – to assess the pricing strategies and demand forecasting practices in Batumi restaurants – has been fully achieved.
- The research revealed that market segmentation dictates the choice of the pricing model, while seasonality requires the ability to use dynamic forecasting and price adjustments. Based on the research conducted, the following practical recommendations can be developed for the Batumi restaurant business to improve price management and profitability indicators:
    - **Implementation of Dynamic Pricing Elements:** Mass-segment restaurants, particularly in the tourist zone, should actively use the automatic price adjustment method according to demand (higher prices during peak hours/season; discounts during off-season and mid-week), instead of maintaining fixed prices (Homburg & Steiner, 2019).
    - **Menu Engineering Technology:** All segment restaurants should analyze their menu (popularity/profitability) and strategically place high-margin dishes on the menu (e.g., highlighting "special dishes") to increase the average order value (Kimes & Wirtz, 2003; Taylor & Johnson, 2021).
    - **Implementation of a Monthly/Quarterly Demand Forecasting System:** Restaurants that rely on seasonal changes should utilize simple statistical models (e.g., historical data averages) to optimize raw material orders. Accurate forecasting will minimize waste and improve supply chain efficiency (which is particularly important for specialized segment restaurants) (Choi & Wang, 2018).
    - **Strengthening Value Communication for the Premium Segment:** Premium segment restaurants must effectively communicate the value to customers. The price must be justified by the origin of the ingredients (local, organic), the chef's qualifications, and the unique service level and overall quality (Kotler & Keller, 2016).

REFERENCES

Choi, M., & Wang, Y. (2018). Using machine learning for demand forecasting in the food service industry. *International Journal of Hospitality Management, 72*(1), 45-55. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.01.003

Homburg, C., & Steiner, V. (2019). Strategic pricing in the restaurant industry: A dynamic pricing approach. *Journal of Business Research, 99*, 414-423. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.10.045

Kimes, S. E., & Wirtz, J. (2003). A revenue management approach to pricing restaurant meals. *Journal of Restaurant & Foodservice Marketing, 5*(2), 23-40. https://doi.org/10.1300/J061v05n02_03

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson.

National Statistics Office of Georgia (GEOSTAT). (2024). *Tourism statistical reports (2023 data)*. https://www.geostat.ge/en/modules/categories/316/tourism-statistical-reports

Pindyck, R. S., & Rubinfeld, D. L. (2018). *Microeconomics* (9th ed.). Pearson.

Taylor, M. P., & Johnson, E. (2021). The role of menu engineering in restaurant profitability and cost control. *Cornell Hospitality Quarterly, 62*(3), 345-359. https://doi.org/10.1177/1938965520984571

The impact of negative ecological factors on the psychophysiological indicators of long-lived individuals

Natavan KARAMOVA
Dr., Western Caspian University, Faculty of Psychology, AZ1001, Baku, Azerbaijan
Email: phd_karamova@mail.ru ORCID: 0000-0003-3927-0035

Gulsum AFANDIYEVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, AZ1001, Baku, Azerbaijan
Email: afandiyeva.gulsum@gmail.com ORCID: 0009-0006-4715-1270

Sakina NAGHIYEVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, AZ1001, Baku, Azerbaijan
Email: skinnagiyeva328@gmail.com ORCID: 0009-0002-5298-7938

Zeynab MAMMADOVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, AZ1001, Baku, Azerbaijan
Email: zeynbmmmdova200@gmail.com ORCID: 0009-0001–5140-2603

Aynura MAGOMEDOVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, AZ1001, Baku, Azerbaijan
Email: aynuramagomedova24@gmail.com ORCID: 0009-0009-0725-746X

Ulker GANBARLI
Western Caspian University, Faculty of Psychology, AZ1001, Baku, Azerbaijan
Email: ulkergenberli@icloud.com ORCID: 0009-0004-4567-2481

Abstract

Azerbaijan is recognized as a land of longevity; however, ecological pollution, war-related displacement, and socio-political crises have hurt health indicators. This study examined 32 verified long-lived individuals in Sumgayit City from 2018 to 2020. Psychophysiological measures included blood pressure, heart rate, and lung capacity; psychological indicators were assessed by anxiety and depression scales; cognitive status was measured with MMSE and memory tests. Results showed elevated blood pressure and reduced lung capacity, moderate situational and personal anxiety, elevated general anxiety, and mild depression. Cognitive abilities remained largely preserved, indicating resilience and adaptability despite adverse ecological and social conditions.

Keywords: Longevity, ecological factors, psychological anxiety, cognitive indicators, depression.

Introduction

It is well known that Azerbaijan is considered a land of longevity, and its climatic conditions are conducive to a long life. However, in recent years, economic and political crises, the country's state of war, the presence of numerous refugees and internally displaced persons, the increased prevalence of diseases at different physiological age periods, and ecological and other factors have certainly influenced the longevity index. Taking this into account, the planned research focused on studying the psychophysiological and health indicators of elderly and long-lived individuals residing in Sumgayit city from 2018 to 2020. In the final stage of the 2020 study, 32 long-lived individuals participated. For information, the research was carried out from February 7 to March 14, 2020, and from October 10 to 19, 2020. Due to the coronavirus pandemic and the general quarantine regime, the study was interrupted, and 22 long-lived individuals, who had been initially identified, were not examined. It is planned to involve them in the research under suitable conditions.

Research Methodology

Comprehensive research methods were applied during the study:

1. Measurement of systolic and diastolic blood pressure using the Korotkov method;
2. Determination of heart rate per minute using the palpation method;
3. Measurement of lung capacity with the "Asta Medica" peak flow meter;
4. Psychological indicators: situational and personal anxiety assessed with the Spielberger-Khanin test, general anxiety with the Taylor test, depression level with the Depression Scale;

5. Cognitive indicators: short-term memory assessed by "Digit Span," visual memory by "Image Memory," auditory memory by Luria's "10 Words" test, intellectual level by the Raven test, attention by the "Missing Detail" test;

6. For the first time, the "Geriatric Depression Scale" and MMSE test were used for psychological status assessment.

The health indicators of the participants (vision, hearing, musculoskeletal problems, physical and psychological impairments, disability status, etc.) were determined by anamnesis and visual examination.

Results and Discussion

During the research, out of 112 identified individuals, 68 were examined, of whom 32 were confirmed as true long-lived individuals and underwent psychophysiological testing. It is worth noting that this year's research also included elderly children of long-lived individuals.

Among the long-lived individuals, six were from the Republic of Armenia, 14 from Gubadli, three from Lachin, five from Fuzuli, and one from Shusha, as refugees and internally displaced persons. One individual was from Khizi, one from Moldova, and one from Belarus, all of whom had resided in Sumgayit for more than 50 years. Of the long-lived individuals, 24 were women and 8 were men. The distribution of long-lived individuals by age is shown in Table 1.

Interesting facts were revealed during the research. Despite the generally weak health indicators of long-lived individuals, the examined parameters did not significantly deviate from normative values. Systolic blood pressure was recorded at 146.85±2.27 mmHg, diastolic blood pressure at 86.74±3.05 mmHg, and heart rate at 82.83±2.71 beats per minute (Figure 1).

Lung capacity was also measured in long-lived individuals. It was found that their lung capacity equaled 349.69 L/min (Figure 2).

Table 1. *Number of long-lived individuals studied in Sumgayit in 2020 by age.*

№	Birth year of long-lived individuals	Number of long-lived individuals (persons)
1	1917	1
2	1920	2
3	1921	1
4	1923	1
5	1924	1
6	1925	1
7	1926	2
8	1928	2
9	1929	7
10	1930	14
Overall:		32

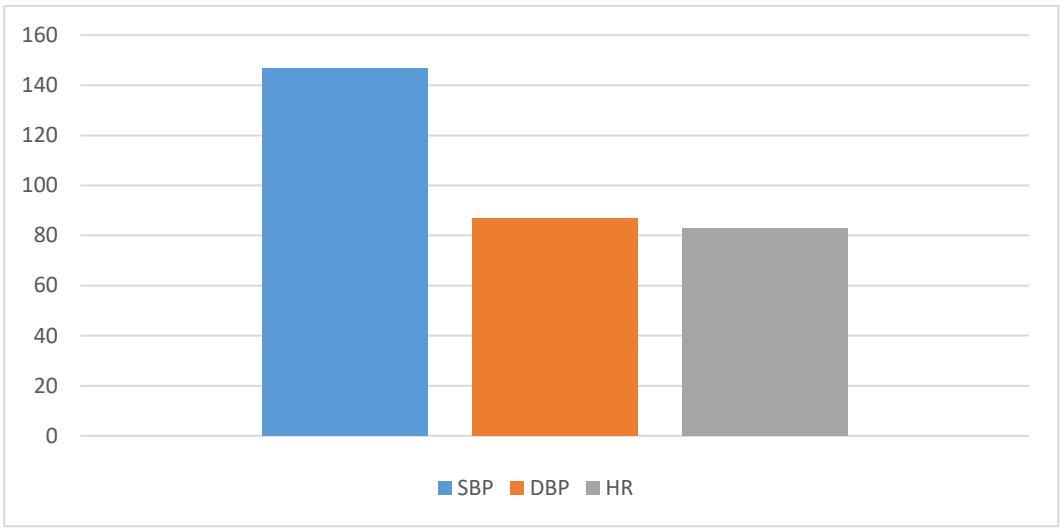

Figure 1. *Graphical representation of vegetative indicators in long-lived individuals (SBP – systolic blood pressure, DBP – diastolic blood pressure, HR – heart rate).*

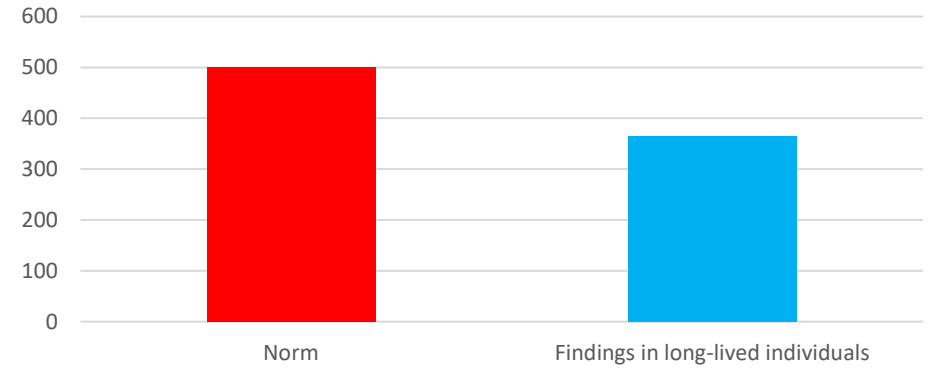

Figure 2. *Graphical representation of lung capacity in long-lived individuals.*

Our primary research focus was on determining the psychophysiological state of long-lived individuals. Among the psychological anxiety indicators, the level of situational anxiety in long-lived individuals was found to be 35.74±2.36 points; the level of personal anxiety was 43.39±3.26 points; and the level of general anxiety was 34.27±2.19 points. The depression indicator was 46.87 ± 2.71 points (Figure 3).

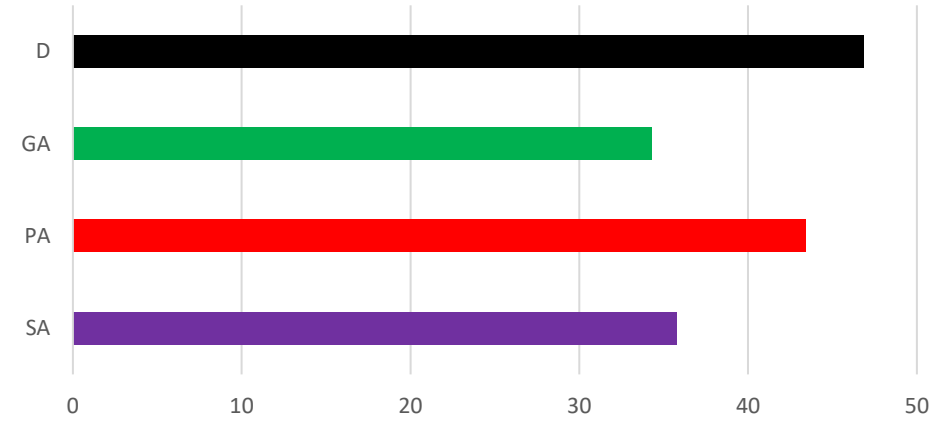

Figure 3. *Comparative representation of psychological anxiety indicators in long-lived individuals (SA – situational anxiety, PA – personal anxiety, GA – general anxiety, D – depression indicator).*

For the first time in this study, depression was assessed using the **Geriatric Depression Scale (GDS)**. Participants completed the questionnaire in written form, with oral administration provided when necessary. The GDS is specifically designed for elderly and long-lived populations, as depression manifests differently in older adults compared to younger individuals. The mean GDS score among participants was **5.68±1.87**, indicating a very mild level of depression. These results were consistent with other established depression scales.

Mental status was evaluated using the **Mini-Mental State Examination (MMSE)**. Scores are obtained by summing responses across all items, with a maximum of 30 points indicating intact cognitive abilities. Lower scores reflect cognitive impairments, classified as follows:

- **28–30 points** – no cognitive impairment
- **24–27 points** – pre-dementia stage
- **20–23 points** – mild dementia
- **11–19 points** – moderate dementia
- **0–10 points** – severe dementia

In this study, long-lived participants achieved a mean MMSE score of **28.13±**, demonstrating preserved cognitive function.

Cognitive subdomains were also assessed, with the following results: short-term memory averaged **5.53±1.21**, visual memory **8.08±2.09**, auditory memory **7.63±2.16**, and attention **5.79±1.74** (Figure 4). Intellectual ability, as measured by the **Raven Progressive Matrices**, yielded a mean score of **79.07 ± 3.81**, indicating that most participants fell within the fourth intellectual level.

Overall, the results indicate that, despite slightly elevated systolic and diastolic blood pressure and heart rate, and reduced lung capacity (mean **349.69 L/min** versus a normative value of **500 L/min**), the psychophysiological and cognitive profiles of long-lived individuals remained largely within normative ranges. Situational and personal anxiety were moderate, while general anxiety was elevated. Importantly, depression scores confirmed the absence of clinically significant depressive symptoms.

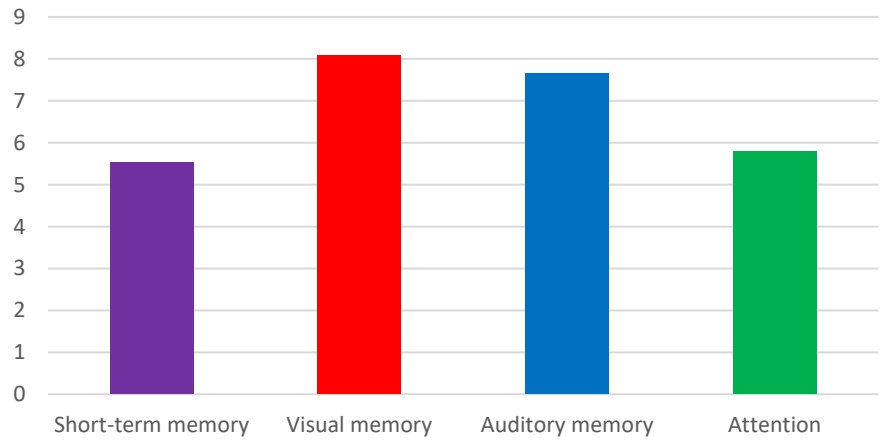

Figure 4. *Representation of Cognitive Indicators in Long-Lived Individuals (STM – short-term memory, VM – visual memory, AM – auditory memory, AT – attention).*

A comparative analysis of cognitive indicators yielded interesting results. Specifically, short-term memory and attention were slightly below normative values, while visual and auditory memory remained within normative limits. Results from the Raven test indicated that the majority of long-lived individuals belonged to the fourth intellectual level, which may reflect limited formal education. Most participants were engaged in agricultural activities, and solving progressively challenging Raven test items proved difficult for them. Evaluation of mental status confirmed the absence of cognitive impairments and dementia in all participants.

Findings from the Geriatric Depression Scale indicated a mild level of depression among long-lived individuals. Given the moderate levels of anxiety observed, this mild depression is natural and does not impede daily functioning.

Conclusion

Azerbaijan is recognized as a land of longevity, with its climatic conditions being favorable for a long life. However, recent economic and political crises, the ongoing war, the presence of numerous refugees and internally displaced persons, increased prevalence of age-related diseases, and ecological and other factors have inevitably impacted the longevity index. In this context, research was conducted in the ecologically polluted city of Sumgayit. The city is characterized by numerous factories and plants, which emit excessive chemical pollutants into the air and sea, creating a hostile ecological environment. The health indicators of the local population are notably low. Sumgayit is the only city in Azerbaijan with high infant mortality, mainly due to congenital anomalies and early childhood deaths.

Most long-lived participants were identified as refugees or displaced persons. Psychological indicators (situational and personal anxiety, general anxiety, and depression), cognitive indicators (short-term, visual, and auditory memory, and attention), and vegetative indicators (blood pressure, heart rate, lung capacity, and ECG) were assessed. Comparative analysis revealed elevated blood pressure and heart rate above normative values, which are indicators of ischemic heart disease, arrhythmias, and related conditions. Lung capacity, normally 500 L/min, was significantly reduced (349 L/min). Situational and personal anxiety were moderate, whereas general anxiety was elevated. Depression scores were within normative limits.

A comparative analysis of cognitive indicators revealed that short-term memory and attention were slightly below norms, while visual and auditory memory remained within normal ranges. Mental status evaluation confirmed preserved cognitive functions and absence of dementia.

The study results may be associated with high adaptability to new conditions, avoidance of harmful habits, preference for low-calorie and mineral-vitamin-rich diets, and strong family support. Elevated anxiety levels may be attributed to forced displacement from familiar environments, loss of loved ones during the war, and living in a city environment with limited physical activity.

REFERENCES

Alwin, D. F. (Ed.). (2008). *Handbook of cognitive aging: Interdisciplinary perspectives*. Sage Publications.

Birren, J. E., & Schaie, K. W. (Eds.). (2001). *Handbook of the psychology of aging* (5th ed.). Academic Press.

Craik, F. I. M., & Trehub, S. E. (Eds.). (1982). *Aging and cognitive processes*. Springer.

Finch, C. E. (1990). *Longevity, senescence, and the genome*. University of Chicago Press.

Hofer, S. M. (Ed.). (2008). *Handbook of cognitive aging: Interdisciplinary perspectives*. Sage Publications.

Karamova, N. Y., & Kasumov, C. Y. (2025). Study of basic psychophysiological indicators in older adults. *Azerbaijan Journal of Physiology, 40*(1).

Karamova, N., Gasimov, N. N., Yusif, Ç., & Teymurova, N. N. (2018). Features of memory and excitement processes in long-living persons. *European Journal of Technical and Natural Sciences*.

Lawton, M. P. (1984). Behavior-relevant ecological factors. In R. J. Riley & R. A. Ward (Eds.), *Social structure and aging: Psychological processes* (pp. 111–138). Lawrence Erlbaum.

Levitin, D. J. (2020). *Successful aging: A neuroscientist explores the power and potential of our lives*. Dutton.

Satariano, W. A. (2006). *Epidemiology of aging: An ecological approach*. Jones & Bartlett Learning.

Schaie, K. W., & Willis, S. L. (2002). Adult development and aging. In P. B. Baltes & U. Staudinger (Eds.), *Life span psychology: Theory and application* (pp. 197–221). Academic Press.

Ward, R. A. (1986). *The environment for aging: Interpersonal, social, and environmental influences*. University of Alabama Press.

Woodruff, D. S. (1982). Advances in the psychophysiology of aging. In F. I. M. Craik & S. E. Trehub (Eds.), *Aging and cognitive processes* (pp. 55–80). Springer.

The relationship between social media use and eating disorders among adolescents and young adults

Natavan KARAMOVA
PHD; Western Caspian University, Faculty of Psychology, Department of Natural Sciences, AZ 1100, Baku, Azerbaijan
Email: phd_karamova@mail.ru ORCID: 0000-0003-3927-0035

Shargiyya ALIYEVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, Department of Psychology School, AZ 1123, Baku, Azerbaijan
Email: Seliyeva292@icloud.com ORCID: 0009-0008-6614-0117

Samira ALIYEVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, Department of Psychology School, AZ 1123, Baku, Azerbaijan
Email: samiralyf23@gmail.com ORCID: 0009-0002-1358-7069

Abstract

Eating disorders, such as anorexia nervosa, bulimia nervosa, and binge-eating disorder, are significant public health concerns influenced by genetic, environmental, and cultural factors. Social media has emerged as a key contributor, promoting unrealistic beauty standards and fostering body dissatisfaction, particularly among young women. This study explores the link between social media usage and eating habits, revealing a positive correlation between excessive social media use and unhealthy eating behaviors. The findings emphasize the need for multidisciplinary approaches to address eating disorders and mitigate the negative impact of social media on body image.

Keywords: Eating disorders, Social media, İnternet, Addiction, BSMAS, EDE-Q, Body image.

1. INTRODUCTION

1.1. Eating Disorders

Eating disorders are common, affecting 5–10% of young people, with more than 50% of cases persisting for over five years. The central eating disorders include anorexia nervosa, bulimia nervosa, and binge-eating disorder. Genetic factors, combined with environmental stressors, increase the risk of these conditions. Self-management strategies focusing on emotional regulation and behavioral change can be moderately effective. Pharmacological treatments show limited success: fluoxetine is approved for bulimia nervosa, lisdexamfetamine for binge-eating disorder in some countries (not the UK), while olanzapine shows some potential in anorexia nervosa but is not widely recommended. Inpatient care and family involvement are particularly important for anorexia nervosa (Janet T. & Hubertus H., 2024).

Over the last 50 years, eating disorders have significantly increased. Clinical entities now include anorexia nervosa (AN), bulimia nervosa (BN), binge-eating disorder (BED), avoidant/restrictive food intake disorder (ARFID), pica, rumination disorder (RD), and other specified feeding or eating disorders (OSFED). The key feature of AN is maintaining a body weight at least 15% below the expected level for age, height, and sex, accompanied by an intense fear of weight gain (Janet T. & Hubertus H., 2024).

BED is the most common eating disorder globally, with a lifetime prevalence of 1.4% according to WHO data. It is more common than AN and BN combined, and it is the most prevalent eating disorder among males (Juerdjikova, 2017).

The development and persistence of eating disorders are influenced by genetic, biological, social, and cultural factors. For example, polygenic risk for AN overlaps with traits linked to obsessive-compulsive disorder and metabolic characteristics such as low BMI, insulin sensitivity, and cholesterol regulation. Childhood adversity, weight stigma, “diet culture,” and exposure to “fat talk” further increase vulnerability (Janet T. & Hubertus H., 2024).

Eating disorders often follow a chronic course with serious medical complications and the highest mortality rate among psychiatric illnesses. Effective treatment is multidisciplinary, typically involving a physician, a dietitian, and a mental health professional. It combines nutritional rehabilitation and medical stabilization with psychotherapy and, when necessary, pharmacological interventions (Vijay K., 2024).

1.2. Social Media Addiction

Social media has become an integral part of modern life, reshaping the way we communicate and interact. While it offers opportunities for connection, excessive and prolonged use can lead to addictive behaviors, where individuals feel compelled to stay online at the expense of sleep, personal relationships, and daily responsibilities (Miguel L. et al., 2024).

Problematic social media use (PSMU) is associated with reduced productivity, unhealthy relationships, and lower life satisfaction. Despite growing evidence, a unified theoretical framework for understanding its development remains limited, which complicates the development of prevention and intervention strategies (Yalin S. & Yalin Z., 2021).

Global prevalence of problematic SM use approaches 18%, with higher rates in low- and middle-income countries, particularly in the Eastern Mediterranean region. The COVID-19 pandemic further accelerated this trend (Carol V. & Clifford S., 2024).

SM addiction is linked to various mental health issues, including depression, anxiety, suicidal ideation, poor sleep, and body image concerns. Although "problematic Internet use" has been studied, only Internet Gaming Disorder is currently recognized in DSM-5 under conditions for further study (Carol V. & Clifford S., 2024).

1.3. Body Image

Body dissatisfaction is a key risk factor for eating disorders. The DSM-5 highlights the "undue influence of body weight or shape on self-evaluation" as a core diagnostic criterion for both anorexia and bulimia nervosa (APA, 2022).

On visual social media platforms such as Instagram and TikTok, young women are frequently exposed to idealized body images. Selective self-presentation and the desire to appear attractive encourage comparisons, which can harm body image (Jasmine F. et al., 2024).

According to Social Comparison Theory, individuals have an innate drive to evaluate themselves in relation to others, often leading to dissatisfaction when confronted with unrealistic beauty standards. This process contributes to disordered eating behaviors, especially in the younger generation.

This study explores the relationship between social media use, body image, and eating disorders, highlighting how mutual interactions among these factors reinforce each other.

2. METHODS

2.1. Participants

The study was conducted using an online survey with 70 participants (25 males, 45 females) aged 16–45. Data collection was carried out via Google Forms, where participants completed two standardized questionnaires: the Eating Disorder Examination Questionnaire (EDE-Q) and the Bergen Social Media Addiction Scale (BSMAS).

2.2. Eating Disorder Examination Questionnaire (EDE-Q)

The EDE-Q is a 28-item self-report tool adapted from the structured Eating Disorder Examination (EDE) interview. It assesses the frequency and severity of behaviors such as binge eating, self-induced vomiting, and excessive exercise. Items are scored on a 7-point scale (0–6), with higher scores reflecting greater severity. It is widely used in both clinical and research contexts.

2.3. Bergen Social Media Addiction Scale (BSMAS)

The BSMAS, adapted from the Bergen Facebook Addiction Scale, is a 6-item scale measuring problematic social media use. Each item is rated on a 5-point Likert scale, ranging from 1 (very rarely) to 5 (very often). Higher scores indicate a greater risk of addiction, with 26/30 or above suggesting severe PSMU. It has strong reliability for assessing average to high levels of SM addiction.

2.4. Data Analysis and Ethical Considerations

Responses were analyzed for correlations between social media use and eating disorder risk across gender and age groups. Participants gave informed consent, and data confidentiality was strictly maintained.

3. RESULTS

3.1. General Findings

The analysis showed a positive correlation between social media usage and unhealthy eating behaviors. Participants with higher SM use demonstrated higher risk scores for eating disorders. Participants aged 35–45 generally reported lower SM engagement.

Social media usage scores: Women – 18.36; Men – 19.9

Eating disorder risk scores: Women – 27.89; Men – 35.91

Although men scored higher on risk, women reported greater overall SM use, likely due to stronger body image influences.

3.2. Body Image and Perfectionism

Social media platforms often promote unrealistic body standards, encouraging comparison and perfectionism. Exposure to dieting content, "fit" body images, and weight-loss advice negatively impacts eating behaviors.

Additionally, constant pursuit of approval (likes, comments) can cause emotional distress and intensify disordered eating patterns. Excessive comparison is also associated with depression, anxiety, and stress, further increasing vulnerability to eating disorders.

4. CONCLUSION

The findings of this study reveal a significant connection between excessive social media use and the prevalence of eating disorders, underscoring the harmful influence of platforms that promote unrealistic beauty ideals and perfectionism. Social media cultivates a culture of constant comparison and validation-seeking, which contributes to body dissatisfaction, anxiety, and disordered eating behaviors, particularly among young women.

Addressing these challenges requires a comprehensive approach that includes awareness campaigns promoting body positivity, stricter regulation of harmful content on social media platforms, and early identification of individuals at risk. Additionally, psychological interventions aimed at enhancing self-esteem and promoting behavioral change are crucial. Promoting mindful engagement with social media and fostering exposure to diverse, positive, and authentic content can further support healthier online interactions.

Ultimately, by integrating education, community support, and healthier digital habits, society can reduce the negative impact of social media on body image and contribute to lowering the prevalence of eating disorders.

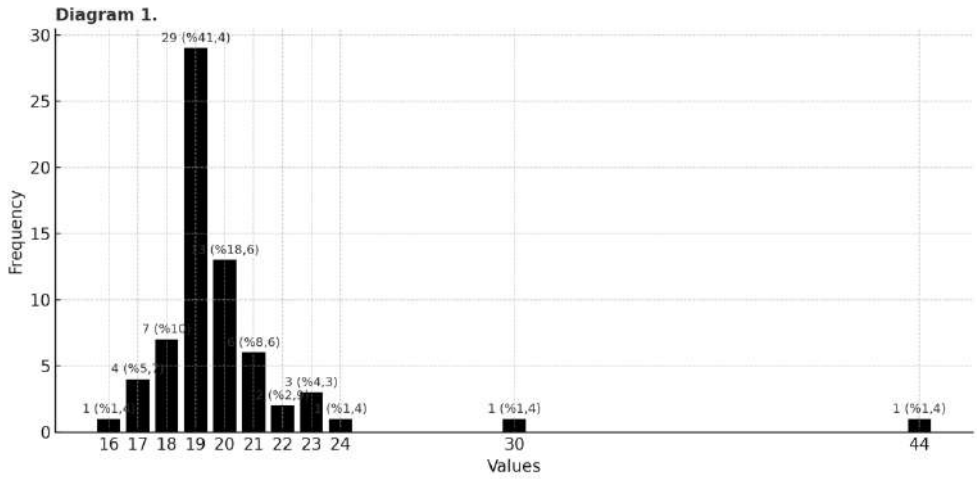

Figure 1.

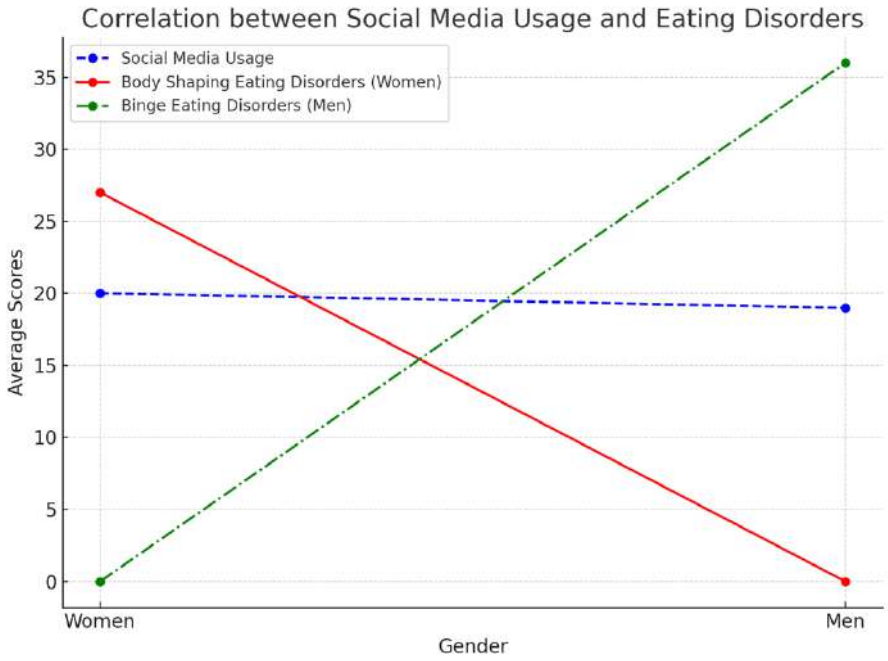

Figure 2.

REFERENCES

Aardoom, J. J., Dingemans, A. E., Op't Landt, M. C. S., & Van Furth, E. F. (2012). Norms and discriminative validity of the Eating Disorder Examination Questionnaire (EDE-Q). *Eating Behaviors, 13*(4), 305–309. https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2012.09.002

Brown, G., Miller, N., Clark, L., & Lewis, S. (2017). Binge eating disorder. *Psychiatric Clinics of North America, 40*(2), 255–266. https://doi.org/10.1016/j.psc.2017.01.006

Fitzsimmons, J., Rubin, T., Vartanian, L. R., & Rapee, R. M. (2024). Isolating the effects of body size and sexualisation in social media images on body image-related constructs among young women. *Body Image, 51*, 210–220.

Keel, P. K. (2017). *Eating disorders*. Oxford University Press.

Lopez, M., Rodriguez, Y., Gutierrez, A., Rojas, A. C., & Morales, E. P. (2024). Social media addiction relationship with academic engagement in university students: The mediator role of self-esteem, depression, and anxiety. *Heliyon, 10*(2), e12345. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e12345

Nguyen, L., Pinkus, R., T., L., Labuschagne, K., & M., S. (2024). The importance of shape and weight in adolescence relates to a worse body image during the first perinatal period. *Eating Behaviors, 55*, 101–110.

Shen, Y., & Zhang, Y. (2021). A review of theories and models applied in studies of social media addiction and implications for future research. In *Addictive Behaviors* (p. 114). Springer.

Treasure, J., & Herzog, H. (2024). Eating disorders. *Book of Medicine, 52*(8), 501–505.

Vijay, K. (2024). Neurology of eating disorders. In *International Encyclopedia of Public Health* (Vol. 4, pp. 300–305). Elsevier.

Vogel, C., & S., C. (2024). Problematic social media use or social media addiction in pediatric populations. *Pediatric Clinics of North America, 71*(1), 45–59.

The role of music in managing elevated anxiety and psychological regulation

Natavan KARAMOVA
PhD., Western Caspian University, Faculty of Psychology, Department of Natural Sciences, AZ 1100, Baku, Azerbaijan
Email: phd_karamova@mail.ru *ORCID: 0000-0003-3927-0035*

Nazrin Atraf MUSTAFAZADE
Western Caspian University, Faculty of Psychology, Department of Psychology School, AZ 1123, Baku, Azerbaijan
Email: nazrinmustafazade000@gmail.com *ORCID: 0009-0003-4796-6080*

Khayala Adil TALIBOVA
Western Caspian University, Faculty of Psychology, Department of Psychology School, AZ 1123, Baku, Azerbaijan
Email: xeyaletalibova200555@gmail.com *ORCID: 0009-0005-0660-1178*

Abstract

In contemporary society, the demand for holistic personality development is particularly high. Several core criteria are used to evaluate personality growth, including social productivity, emotional regulation, resilience to stress, creativity, and the ability to maintain a distinctive position within the community. Each of these criteria contributes to the full maturation of personality and is essential for assessing developmental levels. Psycho-emotional stress has been recognized as a significant factor in the onset of numerous chronic conditions such as peptic ulcer disease, bronchial asthma, psoriasis, eczema, diabetes mellitus, and cardiovascular disorders. Literature indicates that prolonged or repeated emotional reactions may lead to the formation of stable excitation foci in the brain, serving as the basis of sustained psycho-emotional tension. Consequently, excessive strain on adaptation mechanisms occurs, resulting in profound alterations in endocrine functioning, metabolism, and cardiovascular regulation.

Individual temperament and personality traits have a lasting impact on psychological and emotional status, as well as physiological responses. Examining these traits and nervous system conditions under stressful circumstances is vital for understanding adaptation processes, early disease mechanisms, and developing preventive strategies. High levels of anxiety under stressful conditions may contribute to depression, affective disorders, and other neurotic states, ultimately intensifying pathological processes. Preventive measures and therapeutic strategies, therefore, remain among the most urgent issues in clinical psychology and psychiatry.

The role of music in regulating psychological processes has been acknowledged since antiquity. In the modern era, the study of psychophysiological mechanisms linking music and anxiety regulation provides valuable insights. The present study examined the effects of preferred music genres on the anxiety levels of medical students during exam periods, a time characterized by heightened stress. Participants' state anxiety levels were measured using the *State-Trait Anxiety Inventory – State (STAI-S)* both before and after listening to music. The study sample consisted of 78 students, grouped according to their preferred music genre: pop, classical, folk, or rock. Findings demonstrated that anxiety levels decreased significantly in most participants, with powerful effects observed among those who listened to classical and folk music. These results suggest that music can serve as a simple, cost-effective, and accessible tool for students in managing academic stress, while also highlighting the importance of individual musical preferences in shaping these outcomes.

Keywords: Functional state of the Central Nervous System, Higher nervous activity, Psycho-emotional stress, Music, High anxiety, Exam stress, STAI-S inventory.

INTRODUCTİON

Anxiety is a psychological state that can emerge independently of the development of higher nervous activity and serves as an indicator of psycho-emotional tension in the organism. During psycho-emotional stress, one of the key objective criteria for evaluating the functional state of the central nervous system (CNS) is the emergence of sensorimotor reactions of varying complexity. Such reactions are regarded as the most straightforward yet most precise neurophysiological indicators, reflecting the dynamics of neural processes, the level of CNS activation, and overall working capacity. Importantly, the realization of sensorimotor responses is closely linked to the integration of complex functional systems, in which temperament plays a significant role. Modern research views

sensorimotor reactions as multifaceted psycho-emotional functional systems, involving several neural origins: visual, auditory, and kinesthetic analyzers; associative areas of the parietal cortex; speech-related cortical zones; reticular formations of the brainstem and hypothalamic structures; the limbic system; and associative zones of the frontal cortex.

The degree and structure of functional system strain are shaped by the type of sensorimotor reaction, which is closely associated with both specific and non-specific CNS activation. Volitional effort is often required to carry out these processes. In stressful conditions, the escalation of anxiety levels depends on attention span, emotional triggers, fear, nervous-psychological overload, and extreme situational demands. Recent literature highlights the growing prevalence of psychosomatic illnesses, which are strongly associated with heightened neuropsychological strain (Pshennikova, 2001; Sudakov, 2004). Individual psychological traits play a crucial role in adaptive capacity, while sustained psycho-emotional stress may lead to "cerebro-visceral syndrome," a condition characterized by somatic-vegetative disturbances triggered by prolonged negative emotional states (Sudakov, 1997). Ultimately, elevated anxiety impacts nearly all psychophysiological mechanisms, with pronounced effects on cognitive functioning. Against this background, the present article examines the psychophysiological mechanisms underlying the relationship between anxiety and music.

1. Psychological Impact of Medical Education: Stress, Anxiety, and Coping Mechanisms

Anxiety, defined as an emotional state characterized by tension, worry, and fear, is often accompanied by physiological symptoms such as increased heart rate, shortness of breath, and nausea. These reactions typically arise in anticipation of actual or perceived threats (American Psychiatric Association, 2013). According to the *World Health Organization (WHO, 2013)*, mental health is a central component of well-being, and anxiety-related disorders remain among the leading causes of disability worldwide. If untreated, conditions such as anxiety, depression, and stress can significantly impair both physical and psychological health.

Medical students represent a population particularly vulnerable to high levels of psychological stress due to the demanding nature of their training. Research has identified several contributing factors, including academic pressure, social challenges, and financial difficulties. Heavy workloads and pervasive fear of failure often intensify psychological strain, leading to elevated levels of anxiety and depression (Dyrbye et al., 2005, 2006; Heinen et al., 2017; Zvauya et al., 2017). Alarmingly, some students may even contemplate suicide or consider discontinuing their studies as a result of these pressures (Dyrbye et al., 2011). Although students employ a variety of coping strategies—physical, psychological, or social—the long duration and emotional intensity of medical education frequently exacerbate their difficulties. Furthermore, direct exposure to patients, along with encounters with suffering and death, amplifies their psychological burden.

2. The Role of Music in Regulating Anxiety: Insights from Literature

A substantial body of literature suggests that music can play a significant role in alleviating anxiety, though its effectiveness may depend on personal preferences. Studies have shown that familiar and enjoyable music genres have a powerful calming effect (Mok & Wong, 2003), while others demonstrate that music can reduce anxiety regardless of genre preference (Knight & Rickard, 2001). For instance, classical music—characterized by slower tempos and soothing qualities—has consistently been found to reduce state anxiety (Knight & Rickard, 2001).
Beyond classical music, interest in electroacoustic and traditional genres has been increasing, though empirical research in these domains remains limited (Thoma et al., 2013). Music preference, as highlighted by Finnäs (1989), represents an emotional response shaped by personal taste, which itself is often influenced by cultural background (LeBlanc, 1987). Empirical evidence further suggests that music preferences can predict anxiety levels, with specific genres being associated with improved psychological well-being (Jiang et al., 2016; Martin et al., 1993). Moreover, heightened anxiety has been linked to poorer academic performance (Vitasari et al., 2010), underscoring the relevance of music as a preventive tool. Inducing relaxation through music has been shown to reduce state anxiety substantially (Davis et al., 1989), supporting its potential as a non-invasive and accessible method for mitigating adverse psychological states.

Aim of the Study

The present research aimed to examine the influence of listening to preferred music genres on the anxiety levels of medical students during exam sessions, which represent periods of heightened stress. Specifically, the study sought to assess the role of personally enjoyable and relaxing music in reducing elevated anxiety levels.

Conducted under the academic stress of examinations, this study highlights the psychological benefits of music as a simple, accessible, and non-invasive method for managing stress.

The central objective was to determine whether anxiety levels decrease when students listen to their preferred music genres during stressful exam periods. Previous studies suggest that listening to personally favored music can significantly reduce anxiety (Jiang et al., 2016; Knight & Rickard, 2001). However, such findings are often based on small sample sizes. This research, therefore, aimed to test whether similar outcomes could be observed among medical students experiencing substantial academic stress and anxiety.

Participants and Setting

The study population consisted of medical students. A total of 78 volunteers (40 female, 38 male), aged between 18 and 25 years, enrolled in various medical specialties across different semesters (first to sixth), participated in the research. Recruitment was based solely on voluntary participation, and all students had access to the State-Trait Anxiety Inventory – State (STAI-S). Participation was entirely voluntary. Students were fully informed about the study's purpose and procedures, and informed consent was obtained prior to the commencement of data collection. Confidentiality and anonymity were ensured throughout the study. Participants were granted the right to withdraw from the study at any stage without any consequences.

Methodology

The State-Trait Anxiety Inventory – State (STAI-S) was employed as the primary tool for data collection. This instrument is considered highly reliable for measuring situational anxiety and consists of 20 self-report items, each describing a feeling or behavior. Responses were rated on a 4-point Likert scale:

- Not at all (0),
- Somewhat (1),
- Moderately (2),
- Very much so (3).

Each participant was asked to select one music genre they personally found enjoyable and relaxing. They listened to the chosen music for 10 to 15 minutes.

Data collection was conducted through an online Google Forms platform and included two stages:

- **Part A:** Students completed the STAI-S prior to listening to music to measure baseline anxiety levels.
- **Part B:** After a 10–15-minute music session, participants completed the STAI-S again to capture changes in anxiety.

Procedure

1. Participants first completed the initial STAI-S to establish pre-intervention anxiety levels.
2. They then listened to the selected music genre for 10 to 15 minutes.
3. Immediately following the music session, participants completed the STAI-S once more to measure any changes in their state anxiety.

RESULTS AND DISCUSSION

The data analysis was conducted by comparing the STAI-S scores collected before and after listening to music. In addition, differences in the impact of selected music genres on anxiety levels were also evaluated.

The findings of the study demonstrated that there were significant differences in students' anxiety levels before and after the examination. Among the 40 female participants, the majority exhibited high anxiety prior to the exam. Specifically, 28 participants reported high anxiety, 7 reported moderate anxiety, and 3 reported very high anxiety levels. Only two female participants were found to have low anxiety before the exam. Among the 38 male participants, 22 reported high anxiety, eight moderate anxiety, four low anxiety, and four very high anxiety (Figure 1).

After the examination, a decrease in anxiety levels was observed in both groups. Among the female participants, 28 reported low anxiety, 10 moderate anxiety, and two high anxiety. Similar results were found among the male participants: 27 reported low anxiety, 10 moderate anxiety, and one high anxiety level (Figure 1).

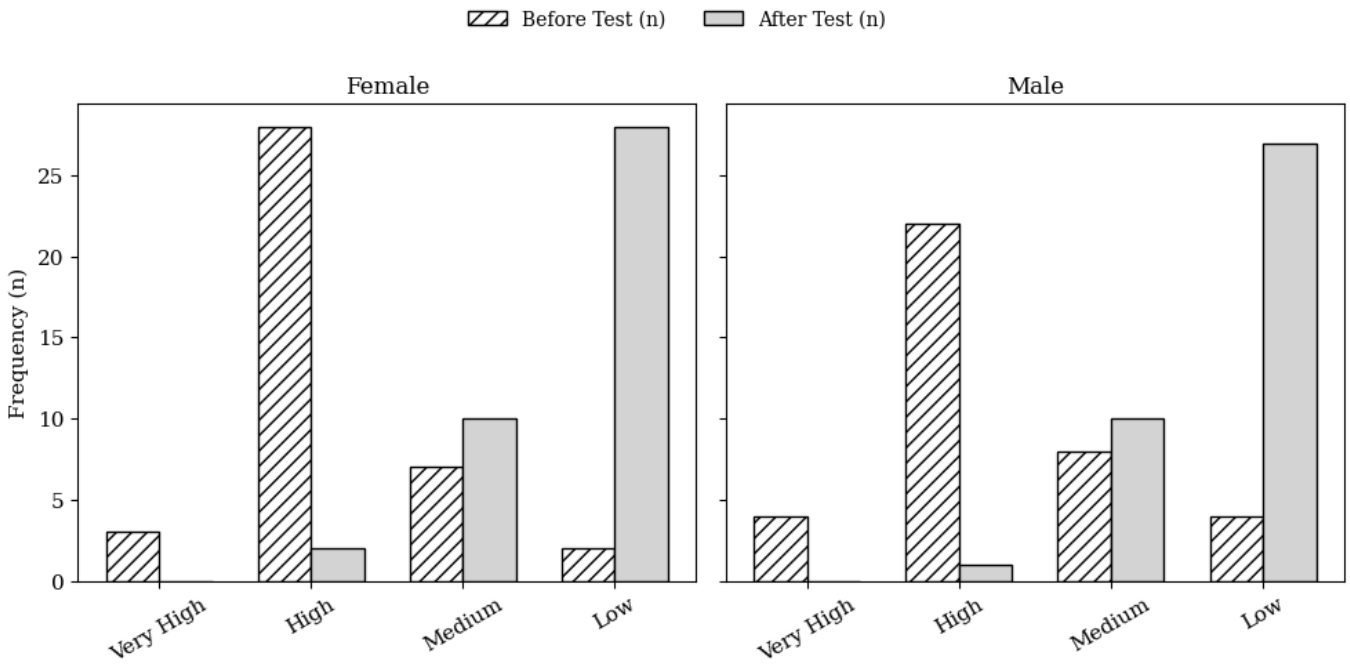

Figure 1. Anxiety levels of medical faculty students before and after the STAI-S test.

Participants who did not experience a significant anxiety reduction reported that the time allocated for listening to music was ineffective for them. They expressed that, if this time had been devoted to studying, it would have been more beneficial, and they felt concerned about not maximizing their academic performance. On the other hand, participants who reported only slight improvements in their anxiety levels noted that, although music did not directly reduce their anxiety, it motivated them to study. They stated that even if the music itself did not relax them, it enhanced their productivity during the learning process, which later helped them feel more focused and accomplished.

During the collection of participants' anamneses, it was found that none of them had slept for six hours or more. The majority reported a sleep duration ranging between three and four hours (Figure 2).

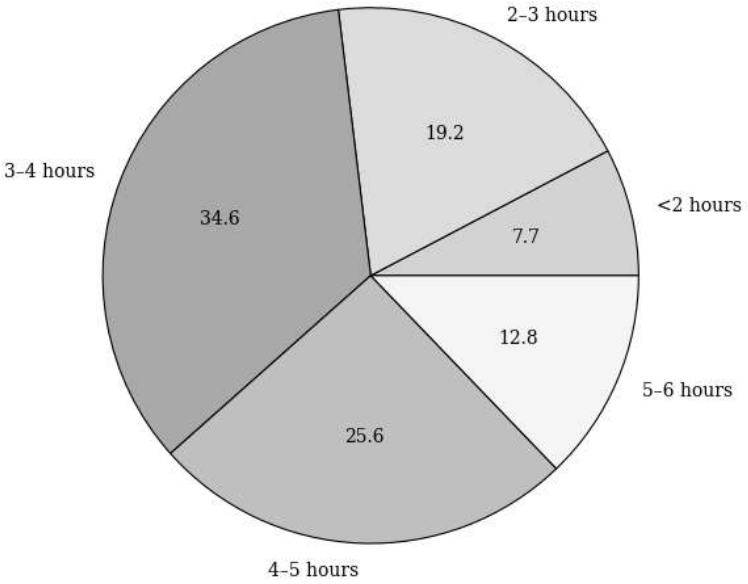

Figure 2. Sleep patterns of the studied students (in %).

All students reported studying at least eight hours per day during the examination period. Regarding living conditions, 60% of the participants lived with their families, 30% rented accommodation shared with other students, and 10% lived alone in houses owned by their families. At the same time, 50% of the participants

reported experiencing conflicts with family members during the exam preparation period, primarily due to stress and tension (Figure 3).

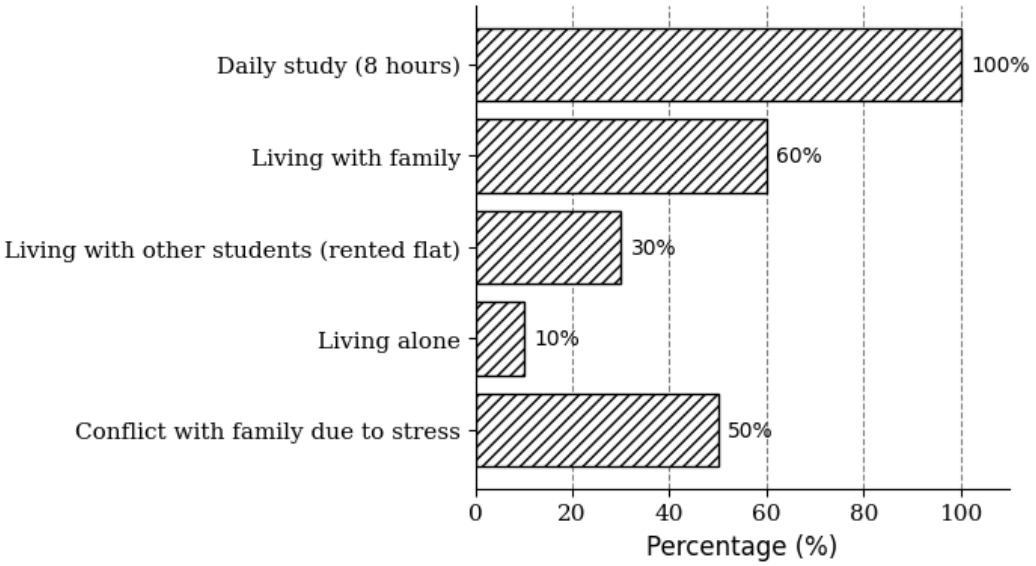

Figure 3. Students' social living conditions during their period of study (in %).

In terms of music genre preferences, the most popular choice was pop music, selected by 34 participants. This was followed by classical music (23 participants), folk music (16 participants), and rock music (5 participants). Participants also reported listening to music for an average of 1 to 2 hours per day (Figure 4).

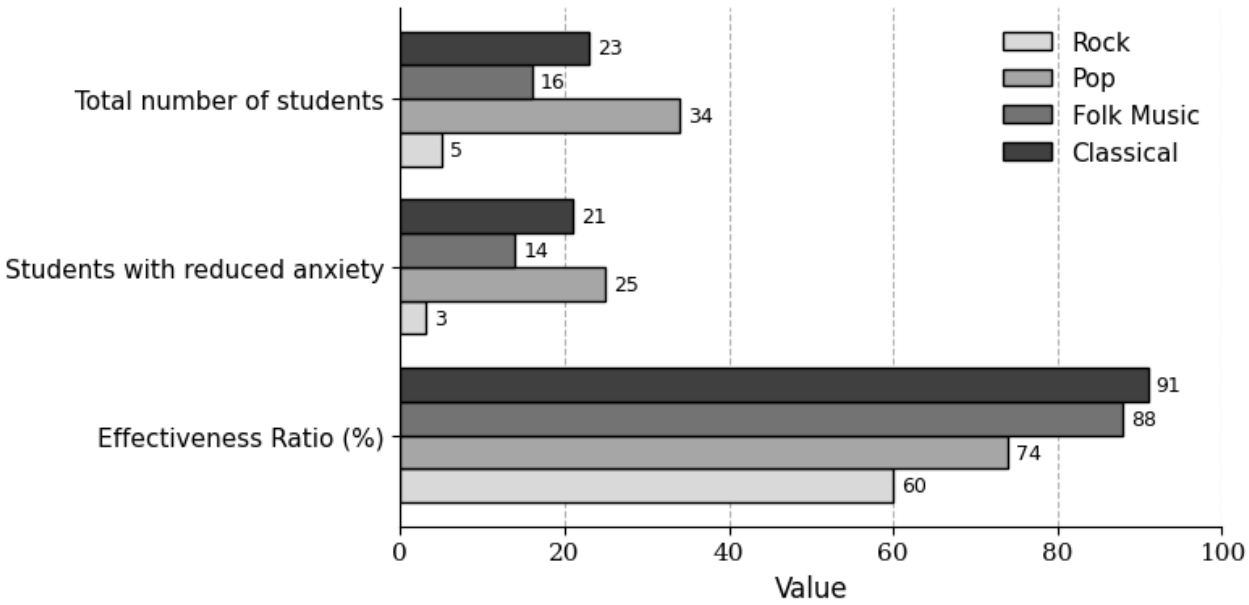

Figure 4. Percentage indicators of anxiety reduction by music genre.

Some subjective factors in the study may have influenced the results. For instance, individual preferences for music genres—such as liking or disliking a particular type of music—could have affected music's ability to reduce anxiety. Additionally, since the level of participants' attention to the music was not controlled, the potential of music to alleviate anxiety may not have been fully realized in some cases.

Moreover, although the analysis of data from 78 participants was sufficient for preliminary findings, a larger sample size is required to generalize the results. A broader participant group could provide more reliable data and increase the accuracy of the outcomes. Nevertheless, the initial findings indicated that music had a reliable effect on reducing anxiety levels, allowing participants to move toward moderate and lower, safer levels. According to the results of the STAI-S test used in the study, participants demonstrated a noticeable decrease in anxiety levels

after listening to their preferred music. Among the music genres, classical and folk music were found to have the most calming effects, with participants who listened to these genres showing the most significant reductions in anxiety. While pop and rock music were not as effective in reducing anxiety, they still had a certain degree of positive impact. This suggests that the effectiveness of music in alleviating anxiety may depend on personal music preferences.

Although decreases in anxiety levels were observed among both female and male participants, the degree of change varied. Female participants reported greater reductions in anxiety following the intervention. Similar tendencies were also observed among male participants, although to a slightly lesser extent. However, some participants reported no significant decrease in anxiety levels. They considered the time spent listening to music to be ineffective, believing that it would have been more beneficial to devote that time to studying. This perspective highlights how individual approaches and study habits can influence outcomes. Participants who perceived music not only as a tool for reducing anxiety but also as a source of study motivation experienced smaller, yet still notable, positive changes.

Thus, the presented study proposes a simple, inexpensive, and easily applicable method to reduce anxiety among medical faculty students—listening to preferred music. This approach can be beneficial for enhancing mental well-being without requiring a significant amount of time or resources. By demonstrating that music may serve as a tool for coping with individual stress, the study makes an important contribution to the scientific literature on non-pharmacological methods of anxiety reduction.

At the same time, the findings emphasize that the effectiveness of this intervention depends on personal preferences and individual approaches. This indicates that music may not be equally effective for everyone; however, when the appropriate genre is chosen and applied under the right conditions, it can provide significant benefits. The study offered participants the opportunity to discover a new, simple, and accessible strategy for managing anxiety. Students who observed that their preferred music genres helped reduce anxiety and improve their psycho-emotional state may apply this method in the future as part of their personal stress management.

In particular, during periods of heightened anxiety, such as examination sessions, such methods provide a low-cost and practical alternative. Furthermore, the study highlights that music is not only calming but also motivational. This dual effect can help students study in a more focused and balanced manner, thereby supporting more effective stress management.

Results:

1. Examination stress constitutes a condition that heightens psycho-emotional tension and generates stress. Consequently, an increase in high anxiety levels can be observed.
2. Elevated anxiety can negatively affect the regulation of cognitive functioning and academic performance, while the resulting psycho-emotional strain may create conditions conducive to the development of neuropsychiatric disorders.
3. Among medical faculty students, regardless of gender or age, higher anxiety levels are commonly observed. This may be influenced by factors such as responsibility, the pursuit of academic success, and the study of their future profession.
4. Listening to music prior to an examination can affect the activation of higher nervous system activity, reduce anxiety indicators, and have a motivational effect.
5. Overall, in order to mitigate the impact of stress factors and reduce the pathological effects of high anxiety levels, appropriately selected music genres can provide therapeutic benefits and support preventive measures.

REFERENCES

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.

Davis, M., McKay, M., & Eshelman, E. R. (1989). *The relaxation and stress reduction workbook*. New Harbinger Publications.

Dyrbye, L. N., Harper, W., Moutier, C., Durning, S. J., Power, D. V., Massie, F. S., Jr., Eacker, A., Thomas, M. R., Szydlo, D. W., Novotny, P. J., Sloan, J. A., & Shanafelt, T. D. (2011). A multi-institutional study exploring the impact of positive mental health on medical students' professionalism in an era of high burnout. *Academic Medicine, 86*(8), 1024–1031. https://doi.org/10.1097/ACM.0b013e3182225218

Dyrbye, L. N., Thomas, M. R., & Shanafelt, T. D. (2005). Medical student distress: Causes, consequences, and proposed solutions. *Mayo Clinic Proceedings, 80*(12), 1613–1622. https://doi.org/10.4065/80.12.1613

Dyrbye, L. N., Thomas, M. R., & Shanafelt, T. D. (2006). Systematic review of depression, anxiety, and other indicators of psychological distress among U.S. and Canadian medical students. *Academic Medicine, 81*(4), 354–373. https://doi.org/10.1097/00001888-200604000-00009

Finnäs, L. (1989). How can musical preferences be modified? A research review. *Bulletin of the Council for Research in Music Education, 102*, 1–58.

Heinen, I., Bullinger, M., & Kocalevent, R. D. (2017). Perceived stress in first year medical students—Associations with personal resources and emotional distress. *BMC Medical Education, 17*(1), 4. https://doi.org/10.1186/s12909-016-0841-8

Jiang, J., Rickson, D., & Jiang, C. (2016). The mechanism of music for reducing psychological stress: Music preference as a mediator. *The Arts in Psychotherapy, 48*, 62–68. https://doi.org/10.1016/j.aip.2016.02.002

Knight, W. E. J., & Rickard, N. S. (2001). Relaxing music prevents stress-induced increases in subjective anxiety, systolic blood pressure, and heart rate in healthy males and females. *Journal of Music Therapy, 38*(4), 254–272. https://doi.org/10.1093/jmt/38.4.254

LeBlanc, A. (1987). The development of musical preferences. *Bulletin of the Council for Research in Music Education, 91*, 57–66.

Martin, G. N., Clarke, R. M., & Pearce, C. (1993). Adolescent suicide: Music preference as an indicator of vulnerability. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 32*(3), 530–535. https://doi.org/10.1097/00004583-199305000-00012

Mok, E., & Wong, K. Y. (2003). Effects of music on patient anxiety. *AORN Journal, 77*(2), 396–410. https://doi.org/10.1016/S0001-2092(06)61393-1

Pshennikova, M. G. (2001). *Psychosomatic disorders: Mechanisms and correction*. Medicine.

Sudakov, K. V. (1997). *Functional systems theory: Selected lectures*. Medicine.

Sudakov, K. V. (2004). The theory of functional systems: General principles and applications. *Integrative Physiological and Behavioral Science, 39*(1), 35–52. https://doi.org/10.1007/BF02734299

Thoma, M. V., Ryf, S., Mohiyeddini, C., Ehlert, U., & Nater, U. M. (2013). Emotion regulation through listening to music in everyday situations. *Cognition & Emotion, 27*(3), 534–543. https://doi.org/10.1080/02699931.2012.720963

Vitasari, P., Wahab, M. N. A., Othman, A., Herawan, T., & Sinnadurai, S. K. (2010). The relationship between study anxiety and academic performance among engineering students. *Procedia—Social and Behavioral Sciences, 8*, 490–497. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.067

World Health Organization. (2013). *Mental health action plan 2013–2020*. World Health Organization.

Zvauya, R., Oyebode, F., Day, E. J., Thomas, C. P., & Jones, L. A. (2017). A comparison of stress levels, coping styles, and psychological morbidity between graduate-entry and traditional undergraduate medical students during the first 2 years at a UK medical school. *BMC Research Notes, 10*(1), 93. https://doi.org/10.1186/s13104-017-2395-1

The impact of various motivational types on employee engagement and emotional well-being in organizations: An analysis grounded in Self-Determination Theory by Deci and Ryan

Nazira MAGZUMOVA
Senior Lecturer of the Psychology Department, PhD Student in the specialty "Psychology and Pedagogics", Non-profit limited company «Karaganda National Research University named after academician E. A. Buketov», Karaganda, Kazakhstan
E-mail: nazmag@mail.ru ORCID: 0000-0002-4193-0103

Mariam IBRAYEVA
Student in Psychology, Department of Psychology, Non-profit limited company «Karaganda National Research University named after academician E. A. Buketov», Karaganda, Kazakhstan
E-mail: mariamibrayeva@gmail.com ORCID: 0009-0002-1292-676X

Abstract

This study examined work motivation, employee engagement, and psychological well-being as key components of personal adaptation to organizational environments. An empirical study was conducted to examine the relationships between types of work motivation, engagement features, and the level of psychoemotional well-being among employees from diverse professional backgrounds. Special attention was paid to the role of autonomous and controlled motivation in shaping professional engagement and stable psychological states in modern organizational settings. The methodological framework of the study included the original Work Extrinsic and Intrinsic Motivation Scale (WEIMS; Tremblay et al., 2009), translated into Russian by the author, the Gallup Q-12 engagement questionnaire, and the validated Russian version of the DASS-21 scale (for depression, anxiety, and stress). The sample comprised employees from various organizations, ensuring robust results and allowing generalizable conclusions about the functioning of the motivational and emotional spheres in organizational contexts. The hypothesis regarding the positive effect of autonomous motivation on professional engagement and psychological well-being was confirmed: intrinsic motives were closely correlated with high engagement and low stress. The findings highlight the contribution of motivational structure to employees' psychological well-being. They can inform the design of effective organizational support programs aimed at fostering autonomy, enhancing engagement, and mitigating occupational risks in modern workplaces.

Keywords: Self-determination theory, Work motivation, Employee engagement, Organizational psychology, WEIMS, Gallup Q-12, DASS-21

INTRODUCTION

Employee motivation and psychological well-being have long been recognized as critical factors influencing performance and resilience to occupational stress in modern organizations. The Self-Determination Theory (SDT) of Deci and R. Ryan is among the leading theoretical models that explain the structure of motivation, highlighting intrinsic (autonomous) and extrinsic (controlled) sources of motivation and their connection to job satisfaction and engagement (Deci & Ryan, 2000). In parallel, the engagement concept, developed from the Gallup Q-12 research, has gained widespread usage in management as a tool for assessing and increasing employee participation (Harter et al., 2002).

An important component of employees' overall psychological state is psychoemotional well-being, represented by levels of depression, anxiety, and stress, all of which can negatively affect productivity and adaptation. For these measurements, the validated Russian version of the DASS-21 scale was used (Lovibond & Lovibond, 1995).

This study aimed to investigate the relationships between types of work motivation, engagement levels, and psychoemotional states among employees. Special attention is given to the role of intrinsic motivation as a factor contributing to high engagement and psychological well-being. Despite the broad international application of these concepts and instruments, comprehensive studies in the Russian-speaking context addressing motivation mechanisms in combination with engagement and emotional state indicators are still lacking.

The goal of the present work is to identify the characteristics of the motivational sphere among Russian-speaking employees and determine the impact of different types of motivation on their engagement and psychological status. The research hypothesis is that high intrinsic (autonomous) motivation is positively correlated with engagement and low levels of depression, anxiety, and stress.

Thus, this study contributes to the advancement of occupational psychology by providing a theoretical and practical foundation for enhancing human resource management strategies that aim to increase motivation and psychological well-being in organizations.

Methods and Participants

The study involved Russian-speaking employees from various organizations across different professional fields. Comparison groups were formed based on sex and age, enabling a preliminary stratified analysis. Specific sample parameters (total number of respondents, age, and gender ratio) are detailed in the respective sections.

Three diagnostic instruments were used in this study.

1. To assess the motivational sphere, the original Work Extrinsic and Intrinsic Motivation Scale (WEIMS; Tremblay et al., 2009) based on Deci and Ryan's Self-Determination Theory was applied. The scale was translated into Russian by the author using automated tools and subsequently edited. Due to limited resources, expert validation, cross-verification, and back-translation were not conducted; however, careful attention was paid to maintaining semantic equivalence in the statements of the questionnaires. The questionnaire included 18 statements covering intrinsic motivation, integrated, identified, introjected, external motivation, and amotivation. Responses were recorded using a seven-point Likert scale.

2. The original Gallup Q-12 questionnaire was used to assess the level of professional engagement of the participants. This tool enabled the identification of key parameters of organizational engagement, including goal awareness, availability of resources, leadership support, recognition of achievements, and prospects for professional development within the organization itself.

3. Psychological state was assessed using the Russian-validated version of the Depression, Anxiety, and Stress Scale (DASS-21; Zolotaryova, 2021), which consists of three subscales, each measuring the respective emotional state.

The survey was conducted anonymously, without the personal identification of participants, in compliance with the principles of voluntary participation and research ethics approval. Descriptive statistics, correlation analysis, and hypothesis testing using significance criteria and regression analysis were applied for statistical data processing.

The selected set of methods enabled an integrative assessment of the relationships between types of motivation, engagement levels, and the psychoemotional status of employees, as well as the identification of significant trends in the sample.

Results

The study included 29 employees from various organizations in the city of Karaganda, with specializations ranging from accounting to creative and engineering fields. However, for analysis, the main emphasis was placed not on professional differences but on common trends in the relationships between motivation, engagement, and psychological well-being of the participants. The sample was predominantly female (27 out of 29), which precluded a comparative gender analysis, and comparisons were made only across age groups.

The survey was conducted remotely, with strict adherence to anonymity and voluntary participation. All participants provided consent for the processing of depersonalized data, which ensured the reliability of the responses.

The calculated indices for the core scales reflected both individual characteristics and average tendencies across age groups. The aggregated data are presented below (Tab.1-2).

Table 1. Motivation by the WEIMS scale

Age group	Intrinsic Motivation	Integrated Regulation	Identified Regulation	Introjected Regulation	External Regulation	Amotivation
18–24 years	5,94	4,39	5,61	4,50	5,33	1,83
25–34 years	4,50	2,50	4,66	3,84	3,50	2,50
35–44 years	4,93	5,13	4,53	4,93	5,47	2,00
45–54 years	6,50	6,79	5,34	6,13	6,04	3,50
55+ years	5,50	4,92	4,38	4,75	5,58	3,62

Table 2. Engagement by Gallup Q-12 Scale

Age group	Average engagement (%)
18–24 years	91,7
25–34 years	66,7
35–44 years	86,7
45–54 years	70,8
55+ years	72,9

The overall engagement rate of the group was 78.2%. The highest level was observed among young employees (18–24 years), while the lowest was observed among those in the 25–34 age group (Tab.3).

Table 3. Psychological State by DASS-21 Scale

Age group	Depression	Anxiety	Stress
18–24 years	4,83	9,50	10,17
25–34 years	7,00	6,00	6,50
35–44 years	2,00	2,00	4,20
45–54 years	5,50	6,00	9,75
55+ years	4,75	5,25	8,88

The youngest age group (18–24 years), which showed the highest engagement, also demonstrated relatively elevated anxiety and stress levels, possibly due to age-specific adaptation challenges. The 35–44 age group stood out for the lowest values across negative psychoemotional indicators, suggesting greater stability and professional adjustment.

In the 45–54 age group, the highest average values for intrinsic and integrated motivation (6.50 and 6.79, respectively) and a considerable level of engagement (70.8%) were observed. Amotivation predictably increased among older respondents, warranting a separate interpretation in the context of occupational burnout and changes in professional identity with age.

Overall, the results indicate considerable diversity in motivation, engagement, and emotional states across different age groups. Intrinsic motivation has emerged as a factor associated with a positive psychological background and engagement. A detailed interpretation of the statistical patterns is presented in the next section.

Discussion

The individual data in this study allowed for the categorization of participants into conditional groups based on the strength of their motivation. This approach enabled us to identify differences in psychological state and professional engagement based on the dominant form of motivational regulation.

Strong intrinsic motivation (a marked orientation toward self-realization, growth, and interest in work) was observed among several respondents (e.g., those with WEIMS intrinsic motivation scores ≥6). These employees typically demonstrated high engagement (more than 85–100% "yes" responses on the Gallup Q-12) and the most favorable psychological profiles, with low or moderate scores on the depression, anxiety, and stress scales.

Respondents showing predominance of external motivation (average scores ≥6 on external regulation and relatively lower scores for other scales) were also characterized by relatively high engagement; however, their anxiety and stress indicators tended to be notably higher in some instances. This suggests that reliance on external incentives (material rewards, recognition, and supervision) does not always provide stable psychological well-being and may be accompanied by internal stress.

The group with pronounced amotivation (amotivation ≥5) was the most vulnerable in terms of psychological health. These participants frequently demonstrated low engagement and simultaneously much higher levels of depression and anxiety. This finding indicates that feelings of lack of control and meaning at work are associated with distress and may require individual support for intervention.

Overall, the results confirm the hypothesis that the dominance of autonomous motivators is linked to a more favorable psychoemotional state and higher levels of professional engagement. The analysis of individual cases vividly illustrates these trends. For example, participants with maximally high intrinsic motivation were among the most engaged and more often reported the absence of severe emotional disturbance. In contrast, the amotivated group - even if they were formally engaged - was more frequently subject to negative psychological states.

Thus, the data underline the significance of intrinsic motivation as a resource for employees' professional and emotional well-being. Comparative analyses of individual and group indices may serve as a foundation for further organizational support initiatives aimed at fostering autonomous motivation and preventing emotional burnout among faculty members.

CONCLUSION

The present study provides a comprehensive understanding of the relationships between types of work motivation, engagement levels, and psychoemotional states in a sample of Russian-speaking employees in Karaganda. The empirical data obtained through WEIMS, Gallup Q-12, and DASS-21 instruments confirmed the essential tenets of Deci and Ryan's Self-Determination Theory: autonomous motivation is critical for employees' professional and personal well-being.

The analysis revealed that individuals with pronounced intrinsic motivation demonstrated higher engagement and substantially lower depression, anxiety, and stress than those whose motivation was primarily external or amotivational. These findings align directly with the core propositions of Self-Determination Theory, which emphasizes the significance of autonomy for sustainable psychological health and productivity.

Age analysis revealed notable distinctions in motivational profiles: the 45–54 age group showed the highest intrinsic and integrated motivation scores, while younger employees (18–24 years) displayed heightened engagement but also increased anxiety and stress. The group aged 35–44 years presented the most balanced profile—moderate motivation and the lowest indicators of emotional distress — pointing to an optimal balance of professional experience and psychological resilience.

The practical implications of this study include informing personnel management strategies dedicated to strengthening autonomous motivation. The identified patterns provide a basis for developing psychological support programs tailored to age and motivation levels. Special attention should be devoted to cultivating intrinsic motivation in at-risk groups that show signs of amotivation or elevated emotional distress.

This study had some limitations. The author translated the WEIMS scale without comprehensive linguistic validation or back-translation, which may have affected its semantic precision. The sample size (29 respondents) and its uneven age distribution limit generalizability, and the predominantly female sample does not allow for meaningful sex comparisons. Future research should involve larger and more balanced samples, validated Russian-language instruments, and longitudinal designs to study the dynamics of motivation over time.

Nevertheless, this study contributes to occupational psychology in Russian-speaking contexts by providing empirical evidence of the interconnectedness of motivational structure, engagement, and psychoemotional states in modern workplaces. The findings will be helpful for researchers and HR practitioners seeking to foster long-term motivation and psychological well-being among employees.

REFERENCES

Bakker, A. B., & Demerouti, E. (2008). Towards a model of work engagement. *Career Development International, 13*(3), 209–223.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Publications.

Gallup, Inc. (2016). *The relationship between engagement at work and organizational outcomes: 2016 Q12 meta-analysis*. https://www.gallup.com/workplace/321725/gallup-q12-meta-analysis-report.aspx

Harter, J. K., Schmidt, F. L., & Keyes, C. L. M. (2003). Well-being in the workplace and its relationship to business outcomes: A review of the Gallup studies. In *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* (pp. 205–224). American Psychological Association.

Hambleton, R. K., Merenda, P. F., & Spielberger, C. D. (Eds.). (2005). *Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment*. Lawrence Erlbaum Associates.

International Test Commission. (2017). *ITC guidelines for translating and adapting tests* (2nd ed.). https://www.intestcom.org/files/guideline_test_adaptation_2ed.pdf

Lovibond, S. H., & Lovibond, P. F. (1995). *Manual for the Depression Anxiety Stress Scales* (2nd ed.). Psychology Foundation.

Magzumova, N., Danek, J., Mandykayeva, A., & Tazhibayeva, E. (2024). Group values in high school students' communicative competence enhancement. *Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Pedagogy. Psychology. Sociology Series, 148*(3), 170–182. https://bulpedps.enu.kz/index.php/main/article/view/735

Magzumova, N. K., & Mirza, N. V. (2018). Innovations in the management of modern schools. *Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Pedagogy. Psychology. Sociology Series, 123*(2), 115–122.

Meyer, J. P., & Gagné, M. (2008). Employee engagement from a self-determination theory perspective. *Industrial and Organizational Psychology, 1*(1), 60–62.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology, 25*(1), 54–67. https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020

Schaufeli, W. B., & Bakker, A. B. (2004). Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: A multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior, 25*(3), 293–315. https://doi.org/10.1002/job.248

Sonnentag, S., & Fritz, C. (2015). Recovery from job stress: The stressor-detachment model as an integrative framework. *Journal of Organizational Behavior, 36*(S1), S72–S103. https://doi.org/10.1002/job.1924

Tremblay, M. A., Blanchard, C. M., Taylor, S., Pelletier, L. G., & Villeneuve, M. (2009). Work Extrinsic and Intrinsic Motivation Scale: Its value for organizational psychology research. *Canadian Journal of Behavioural Science, 41*(4), 213–226. https://doi.org/10.1037/a0015167

Zolotareva, A. A. (2021). Psikhometricheskaya otsenka russkoyazychnoy versii shkaly depressii, trevogi i stressa (DASS-21) [Psychometric evaluation of the Russian version of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS-21)]. *Psikhologicheskiy Zhurnal, 42*(5), 119–128.

Analysis of the implementation of the Sustainable Development Goals: The case of the Baltic States

Neringa SLAVINSKAITĖ
Assoc. Prof,. Vilniaus kolegija/Higher Education Institution, Economics, Accounting Department, 08105, Vilnius, Lithuania
E-mail: neringa.slavinskaite@gmail.com *ORCID: 0000-0002-3388-6384*

Abstract

This paper presents the results of an analysis of the implementation process of the global Sustainable Development Goals (SDGs) in the Baltic countries for 2024, based on selected indicators. Applying the EU sustainable development monitoring indicators, the leading indicators of the implementation of the Sustainable Development Goals in the Baltic States were analyzed using data from the 2025 Sustainable Development Report. Research methods – comparative analysis of scientific publications and statistical data on sustainable development, systematization, grouping, and generalization of information. According to the Global Sustainable Development Index (GIS) in 2025, Lithuania ranks 29th, Latvia 13th, and Estonia 17th among 193 countries. This is a good position in terms of SDG progress, but the SDG goals have not yet been fully achieved in the Baltic countries.
Keywords: Sustainable development, Baltic states, Sustainable Development Goals (SDG)

INTRODUCTION

Sustainable development is a goal that began to be implemented in the 20th century, which states that economic, social, and environmental areas must develop in a balanced manner, causing the least possible harm to humans and the environment. This goal aims to establish that sustainable development of these areas can only be achieved by taking into account the wellbeing of each person, their safety, and their relationship with the environment. As science advances rapidly, various technologies develop, and industry expands, more and more attention needs to be paid to the environment in which we live. Emerging new technologies not only aid the development process but also cause numerous problems: nature is polluted with various toxic waste, and resources are depleted. Therefore, at the end of the 20th century, the paradigm of sustainable development emerged—a way to reconcile economic, social, and environmental goals, allowing a country to develop harmoniously without endangering society and nature, thereby preserving resources for future generations.

Sustainability research is a particularly relevant topic today. Sustainability is a field of research that is interconnected in almost all areas of life. Lithuanian and foreign scientists examine sustainable development issues from various perspectives: economics (Goodland, 2002; Grundey, 2008; Govindan et al., 2020; Diaz Palao, Ferraz, 2024), social (Fredriksson, Mani, 2002; Covey, 2007; Fenton, 2020; Scown et al., 2023), and environmental (Rowe, 2004; Emas, 2015; Telešienė, Zolubienė, 2019; Anser et al., 2021). The implementation of the Sustainable Development Plan is a long-term process that spans over 15 years. During this time, annual ongoing studies will be conducted, and the results of implementing long-term plans will be analyzed, with reports submitted accordingly. The study presented in this article contributes to the monitoring and assessment of progress toward the Sustainable Development Goals and their implementation indicators.

This article aims to analyze the concept of sustainable development and assess the progress of the Baltic countries in implementing the Sustainable Development Goals. Research methods – analysis of sustainable development documents and scientific publications, summary and comparative analysis of statistical data, information collection, grouping, and analysis of quantitative indicators.

The concept of sustainable development

The concept of sustainable development is often defined in scientific literature as a complex development model that ensures long-term balance among society, the economy, and the environment. The term "sustainable development" was first used in 1987, in the report "Our Common Future," published by the Brundtland Commission. According to Mazza (2021), the term used in this report helped to link the three dimensions—environmental protection, economic development, and social wellbeing. In 1992, the United Nations held the World Conference on Environment and Development, also known as the Earth Summit. It was the largest high-level international meeting on environmental and development issues. It was intended to encourage United Nations member states to cooperate internationally on development issues following the end of the Cold War. The Commission defines sustainable development as development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs, i.e., economic development that meets

ecological potential. According to Hafizyar and Dheyaldin (2019), the revolution in the manufacturing industry led to the emission of greenhouse gases in large quantities, triggering global warming. This, in turn, affected the ozone layer and contributed to the decline of biodiversity, prompting the introduction of the concept of sustainable development. Sustainable pillars were divided into three major categories: environmental, economic, and social issues (Figure 1).

Figure 1. Three significant pillars of sustainability

Reference: **Sim**, et al., 2017

There are three elements for a sustainable future: the first one is socially and environmentally innovation, an efficient economy of resources that provides quality of life in the world development, the second is improving economic prosperity and quality of life in developing countries, and resources are used in a healthy environment to protect the world (Sim et al., 2017). It is essential to note that, over time, an increasing amount of research has been conducted in various fields. In the implementation of national development plans in numerous countries, scientists have also provided alternative definitions of sustainable development.

Table 1. Sustainable development concepts

Dimension	Definition	Authors, year
Economic	**Sustainable development** is the pursuit of improving human wellbeing while protecting the sources of raw materials used for human needs	, Goodland (2002)
	Sustainable development is necessary for a global economic system driven by economic growth.	Grundey (2008)
	Sustainable development is an economic goal that can be achieved using the current economic model, which initiates a new economic system called the "sharing economy."	Govindan et al. (2020)
	Sustainable development is understood as promoting economic growth so that the resources of the range are used efficiently and responsibly.	Diaz Palao, Ferraz (2024)
Social	**Sustainable development** is about human behavior in relation to social norms and values.	Fredriksson, Mani (2002)
	Sustainable development should be viewed not only from an economic perspective, but also from the inner aspects of humanity and its role in the world.	Covey (2007)
	Sustainable development is a challenge that requires reconciling the needs of society and nature.	Fenton (2020)
	In a social context, **sustainable development** is understood as a sustainable approach to social development, focusing on improving the quality of life for all members of society. This involves promoting social equality, reducing poverty,	Scown et al. (2023).

	ensuring equal access to healthcare and other essential services, and providing opportunities for education and learning.	
Environmental	**Sustainable development** is a multifaceted vision of development and a multidimensional development model.	Rowe (2004)
	It is development that meets the needs of the present society without negatively impacting the ability of future generations to meet their own needs.	Emas (2015)
	Sustainable development is about the natural environment and the wellbeing of ecosystems.	Telešienė, Zolubienė (2019)
	Sustainable environmental development is closely tied to the need to reduce pollution, conserve natural resources, and protect biodiversity. Sustainable development in the environmental context may include the implementation of renewable energy systems and the reduction of greenhouse gas emissions.	Anser et al. (2021)

The concept of sustainable development has been analyzed from various perspectives. In the scientific literature, the definition of sustainable development given by the United Nations Commission on Environment and Development is most often used. The Commission defines sustainable development as development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs, i.e., economic development that meets ecological potential. Based on the framework of the International Institute for Applied Systems Analysis (2017), it is proposed to comprehensively assess sustainable development, recognizing that the goals of sustainable development are universal, holistic, and interdependent, and therefore indivisible. The sole purpose of the proposed indicative grouping is to emphasize the interdependence of human wellbeing, global development, and the stability of the Earth system (Nakicenovic, 2017).

Sustainable Development Goals

The 2030 Agenda for Sustainable Development was adopted by the United Nations in 2015. It is based on 17 Sustainable Development Goals (SDGs) with 169 underlying targets, which are tracked by 232 indicators (see Figure 2). The Agenda aims to achieve sustainable development in all its aspects—social, economic, and environmental—across the world by 2030. To monitor progress, the United Nations General Assembly adopted a global list of SDG indicators in July 2017, comprising 232 indicators. An Inter-Agency and Expert Group designed it under the supervision of the UN Statistical Commission (2). In 2020 and 2025, comprehensive reviews led to the development of a revised global SDG indicator framework, comprising 234 unique indicators.

Figure 2. 17 Sustainable Development Goals (SDGs)

Reference: **https://sdgs.un.org/goals**

Economic development, social development, and environmental protection are interdependent and mutually reinforcing components of sustainable development" (UNITED NATIONS, 1997). Each of these factors has played an important role in recent years in innovation efforts, financing, and global development (Fojtikova et al.,

2023). In terms of social development, in addition to eradicating poverty and improving population wellbeing, quality education is another important factor today, bringing about innovation in teaching methods, particularly digital teaching, as well as increased mobility of pupils and students (Dima et al., 2011). Economic development mainly concerns business inputs on the ground, innovation, the development of the knowledge economy, and digitalization, such as the introduction of robotic automation processes for business, which has become one of the main variables to increase competitiveness and further develop the market and business (Anagnoste, 2017). The focus in environmental protection is on sustainable development in the form of renewable energy, such as wind, solar, and other forms of green energy, for which sustainable development is also important and must be ensured through various supporting policies, the inclusion of community projects, and funding programs (Frank & Mattioli, 2023).

Regular monitoring and reporting on progress toward the SDGs in an EU context is an essential part of the Commission's ongoing commitment to sustainable development. It helps to coordinate SDG-related policies at both the EU and Member State levels, highlighting their cross-cutting nature. Eurostat is responsible for monitoring the implementation of the SDGs in the EU and has published annual SDG monitoring reports to this end since 2017.

Table 2. Sustainable Development Goals

Sustainable Development Goal	**Description**
01 No poverty	End poverty in all its forms, everywhere.
02 Zero hunger	End hunger, achieve food security and improved nutrition, and promote sustainable agriculture.
03 Good health and wellbeing	Ensure healthy lives and promote wellbeing for all at all ages.
04 Quality education	Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all.
05 Gender equality	Achieve gender equality and empower all women and girls.
06 Clean water and sanitation	Ensure affordable and sustainable water management and sanitation for all.
07 Affordable and clean energy	Ensure access to affordable, reliable, sustainable, and modern energy sources for all.
08 Decent work and economic growth	Promote sustainable, inclusive, and sustainable economic growth, full and productive employment, and decent work for all.
09 Industry, innovation, and infrastructure	Building resilient infrastructure, promoting inclusive and sustainable industrialization, and supporting innovation.
10 Reduced inequalities	Reducing inequality within and between countries.
11 Sustainable cities and communities	Making cities and human settlements inclusive, safe, resilient, and sustainable.
12 Responsible consumption and production	Ensure sustainable consumption and production patterns.
13 Climate action	Take urgent action to combat climate change and its consequences.
14 Life below water	Conservation and sustainable use of oceans, seas, and marine resources for sustainable

Based on the Sustainable Development Goals (Table 2), an SDG index has been created against which the Baltic countries will be assessed. The primary purpose of this section is to analyze the Baltic States — Lithuania, Latvia, and Estonia —regarding the implementation level of sustainable development in 2023, as measured by the realization of the Sustainable Development Goals (SDGs).

METHODOLOGY

In this paper, we conducted a review of the scientific literature and a critical analysis of the measurement tools for sustainable development goals, as well as a synthesis and generalization of the findings. The assessment of the Baltic countries was based on the ranking of each country according to the sustainable development indices. Statistical data on sustainable development indices were collected and compared for the three countries using the EUROSTAT SDG index.

The procedure used to calculate the SDG Index comprises three steps: (i) establish performance thresholds and censor extreme values from the distribution of each indicator; (ii) rescale the data to ensure comparability across indicators (normalization); (iii) aggregate the indicators within and across SDGs.

To make the data comparable across indicators, each variable was rescaled from 0 to 100, with 0 denoting the worst performance and 100 denoting the optimal performance.

After establishing the upper and lower bounds, variables were transformed linearly to a scale between 0 and 100 using the following rescaling formula for the range [0, 100]:

$$x' = \frac{x - min(x)}{max(x) - min(x)} \times 100$$

Where x is the raw data value; max/min denote the upper and lower bounds, respectively; and x' is the normalized value after rescaling.

The rescaling equation ensured that all rescaled variables were expressed as ascending variables (i.e., higher values denoted better performance). In this way, the rescaled data became easier to interpret and compare across all indicators: a country that scores 50 on a variable is halfway towards achieving the optimum value; a country with a score of 75 has covered three-quarters of the distance from worst to best.

As a normative assumption, we therefore opted to give each SDG a fixed, equal weight, reflecting policymakers' commitment to treating all SDGs equally and as an integrated and indivisible set of goals. This implies that to improve their SDG Index score, countries need to focus attention on all goals, with a particular emphasis on those they are furthest from achieving and where incremental progress is likely to be the fastest.

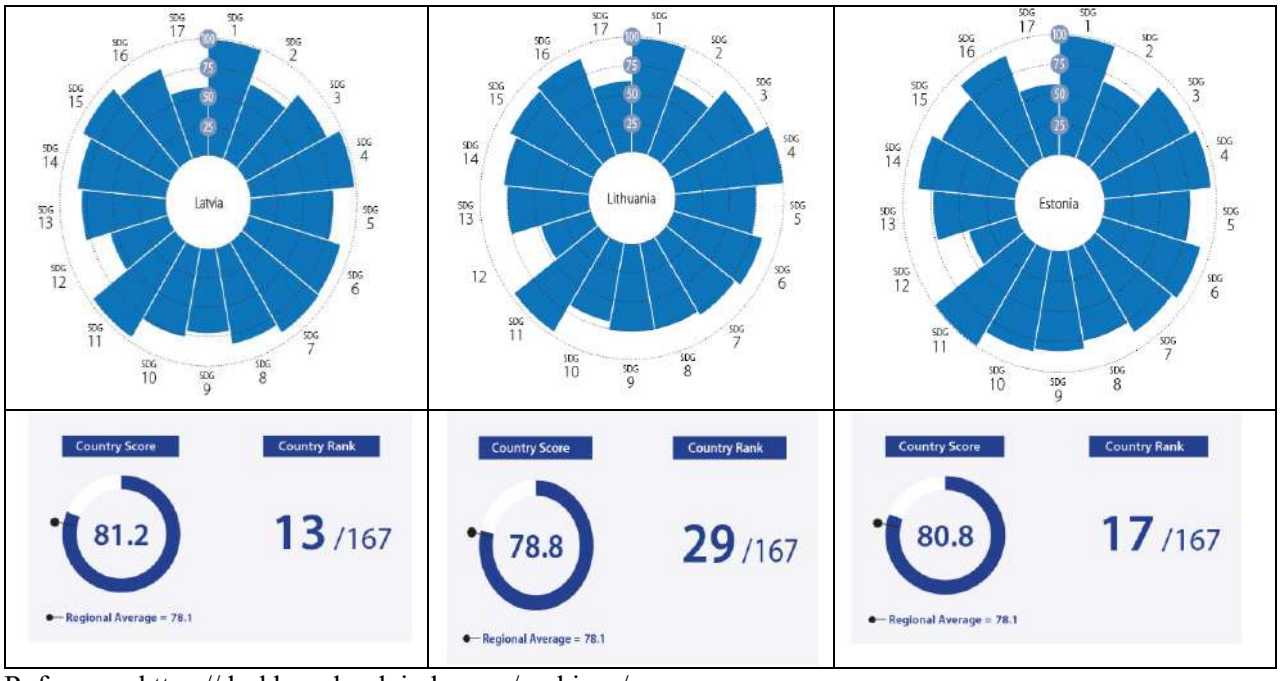
To compute the SDG Index, we first estimate scores for each goal using the arithmetic mean of indicators for that goal. These goal scores are then averaged across all 17 SDGs to obtain the SDG Index score. The SDG Index is based on a peer-reviewed, statistically audited, and transparent methodology (SchmidtTraub et al., 2017; Lafortune et al., 2018; Papadimitriou, Neves, and Becker, 2019).

LEVEL OF SUSTAİNABLE DEVELOPMENT İN THE BALTİC STATES

The Baltic states, also known as the Baltic countries, are a geopolitical term encompassing Estonia, Latvia, and Lithuania. All three countries are members of NATO, the European Union, the Eurozone, and the OECD. The three sovereign states on the eastern coast of the Baltic Sea are sometimes referred to as the "Baltic nations", less often and in historical circumstances also as the "Baltic republics", the "Baltic lands", or simply the Baltics.

Figure 3 presents the latest available empirical data for the Baltic States, based on the availability of data in the main SDG index and the level of goals achieved by the Baltic countries.

Figure 3. SDG index and level of goals for the Baltic countries

Reference: https://dashboards.sdgindex.org/rankings/

In Figure 3, Latvia (13th) holds the highest ranking according to the SDG index, distinguishing it from the other Baltic States. Among the Baltic States, Lithuania (29th) has the lowest ranking based on the SDG index, whereas Estonia (17th) occupies the middle. We can see that all Baltic countries have achieved the most goals, with nearly 100 percent success: One goal (No Poverty), four goals (Quality Education), and eleven goals (Sustainable Cities and Communities). The least achieved goals in the Baltic countries are only about 50 percent of the 12th goal (Responsible consumption and production) and the 17th goal (Partnership for achieving the goals). Lithuania has achieved these SDG goals less than Latvia: 6 goal (Clean water and sanitation), 7 goal (Affordable and clean energy), 8 goal (Industry, innovation, and infrastructure), and 10 goal (Reduced inequalities).

The Baltic region, comprising Estonia, Latvia, and Lithuania, stands at a pivotal point in sustainability. Geographically favored and less burdened by extreme climate-related challenges than other parts of Europe, these countries possess a unique opportunity to lead in environmental stewardship and sustainable economic development. However, despite these advantages, the Baltics have not fully realized their potential as sustainability leaders.

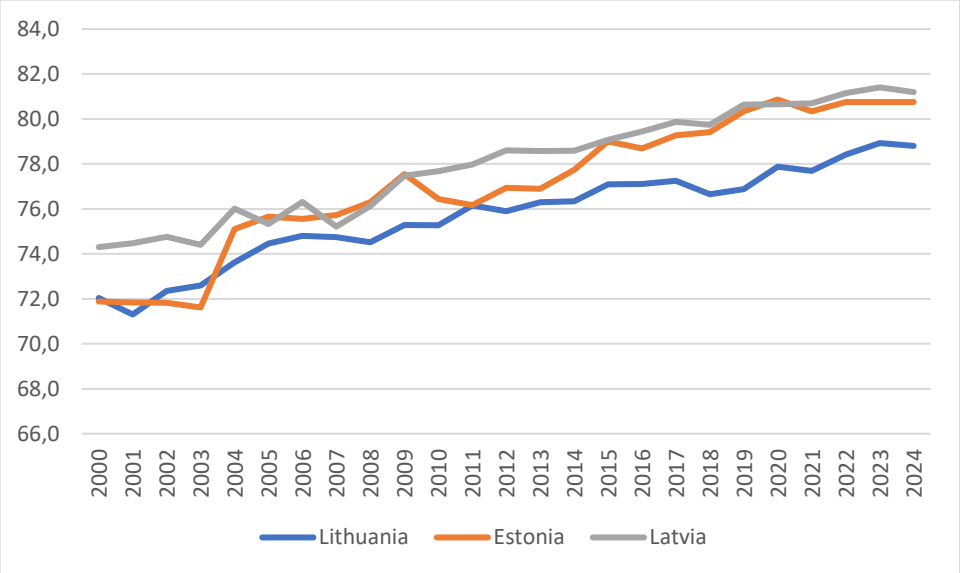
In Figure 4, we can see how the SDG index changes from 2000 to 2024 in the Baltic States. Latvia's SDG index ranks first in the entire analyzed period compared to Estonia and Lithuania (Latvia – 74.5; Estonia and Lithuania – 71.8). Estonia has the same or lower SDG index as Lithuania, only in 2000 (Estonia and Lithuania – 71.9), 2003 (Estonia – 71.6, Lithuania – 72.6), and 2011 (Estonia and Lithuania – 76.2). This indicates that Lithuania lags significantly behind the Baltic countries throughout the entire analyzed period.

We can also see in the 4th figure that Estonia's SGD index is approaching Latvia's, which means that the implementation of the Sustainable Development Goals in Estonia (80.8 in 2024) is very similar to that in Latvia (81.2 in 2024).

Despite progress, challenges such as the need for advanced technological infrastructure, skilled human resources in green tech, and comprehensive regulatory frameworks persist. These challenges are compounded by the relatively small size of the Baltic markets, which can limit the scale and impact of sustainability initiatives.

The Baltic region, renowned for its rich natural resources and vibrant communities, faces unique sustainability challenges that are exacerbated by global climate change. Key issues include the vulnerability of coastal and forested areas, dependence on fossil fuels, and socio-economic disparities between urban and rural areas.

Figure 4. SDG index dynamics in the Baltic States

Reference: https://dashboards.sdgindex.org/explorer/

Below, we will provide a brief overview of the SDG index in European countries. From a global perspective, 19 out of the 20 countries that top the SDG Index are European countries (Sachs et al., 2024). Interestingly, European citizens also report high levels of subjective wellbeing, as emphasized in the World Happiness Report (Helliwell et al., 2024)

However, these results are uneven across European countries, and many dimensions of sustainable development have not shown significant progress since 2015, and this trend has intensified since 2020. There are also significant uncertainties about future SDG trends in Europe, considering the demographic, economic, technological, and geopolitical challenges that lie ahead, as also described in the Draghi report.

The EU also generates significant negative spillovers, notably via unsustainable consumption and exports, which must be addressed through collective global action. On average, the SDG Index score of the EU is equivalent to 72.8 percent this year. On average, the pace of SDG progress in the EU over the period 2020-2023 was more than twice as slow (+0.8 points) as over the period 2016-2019 (+1.9 points). In fact, in some of the most advanced European regions, including Western Europe and Northern Europe, SDG performance has declined slightly since 2020, driven notably by declining trends in socio-economic goals (Table 3).

Table 3. Sustainable Development Index for Europe in 2023

SDG Index Rank	Country	SDG Index Score
1	Finland	81.1
2	Denmark	79.7
3	Sweden	79.4
4	Austria	77.3
5	Norway	76.2
6	Germany	75.0
7	France	73.9
8	Slovenia	73.8
9	Czechia	73.7
10	Iceland	73.4
11	Poland	73.3
12	United Kingdom	72.7
13	Switzerland	72.4
14	Croatia	72.4
15	Italy	72.3
16	Belgium	72.2
17	Netherlands	71.9
18	Estonia	71.7
19	Ireland	71.5
20	Spain	71.2
21	Latvia	70.6
22	Portugal	70.6
23	Slovak Republic	70.6
24	Malta	69.3
25	Hungary	68.8
26	Lithuania	67.8
27	Luxembourg	67.6
28	Greece	66.5
29	Romania	64.2
30	Serbia	63.2
31	Bulgaria	62.9
32	Cyprus	62.7
33	North Macedonia	62.5
34	Türkiye	59.1
	European Union	**72.8**
	Northern Europe	80.4
	Western Europe	74.1
	EFTA Countries	73.9
	Southern Europe	71.2
	Central and Eastern Europe	70.1
	Baltic States	69.6
	Candidate Countries	60.9

Reference: Europe Sustainable Development Report 2025

Northern European countries top the 2025 SDG Index for Europe. Finland ranks first for the fifth consecutive year, followed by Denmark, Sweden, Austria, and Norway. However, the SDG dashboards indicate that even these countries face significant challenges in achieving at least two of the goals.

Building on this year's dashboards and previous editions, we underline five significant SDG challenges faced by the EU:

1. Stagnation and even reversal of progress on Leave-No-One-Behind indicators since 2020, measuring within-country inequalities in opportunities, wellbeing, and equity in access to and quality of services.

2. Persisting challenges related to environmental and biodiversity goals, including sustainable food and land systems (SDG 2, SDGs 12–15).

3. Negative impacts from unsustainable consumption and supply chains via international spillover effects.

4. Large gaps and a slow pace of convergence in SDG outcomes across European countries, including on SDG9 (Industry, Innovation and Infrastructure).

5. Slow progress and even reversal in progress on some indicators under SDG16 (Peace, Justice and Strong Institutions) and SDG17 (Partnerships for the Goals).

CONCULUSION

The European Union has decided to implement an ambitious development plan by 2030, based on three main priorities: economic, social, and environmental, which are included in the 17 Sustainable Development Goals.

After analyzing the scientific literature, sustainable development is defined as development that meets the needs of the present society, but does not negatively impact the ability of future generations to meet their own needs. The principles of sustainable development are designed to balance environmental protection, economic development, and social wellbeing. In the Baltic States, a sustainable development policy has been formed, taking into account international documents.

Considering the importance of environmental protection, economic development, and social wellbeing, as measured by composite sustainability assessment indices (the SDG index), Latvia is the most sustainable country. It has achieved the most significant progress in implementing the Sustainable Development Goals of any of the Baltic States. According to the Global Sustainable Development Index (GIS) in 2025, Lithuania ranks 29th, Latvia ranks 13th, and Estonia ranks 17th among 193 countries.

The article has limitations, as it analyzes and compares the Baltic SDG indices and their component indicators only for the year 2025. An analysis of the dynamics of the three-country SDG index, combined with the application of panel data analysis, would help overcome the limitations of the current study. More advanced methods, such as multiple regression and panel data analysis, would provide more reliable results on the impact of Sustainable Development on economic growth in the Baltic States.

REFERENCES

Anagnoste, S. (2017). Robotic Automation Process – The next major revolution in terms of back-office operations improvement. In *Proceedings of the 11th International Conference on Business Excellence, 11*(1), 676–686. https://doi.org/10.1515/picbe-2017-0072

Anser, M. K., Apergis, N., Syed, Q. R., & Alola, A. A. (2021). Exploring a new perspective of sustainable development drive through environmental Phillips curve in the case of the BRICST countries. *Environmental Science and Pollution Research, 28*(35), 48112–48122. https://doi.org/10.1007/s11356-021-14056-5

Covey, S. R. (2007). *8-asis įprotis. Tobulybės link* [The 8th habit: From effectiveness to greatness]. Alma littera.

Dima, A. M., Bratianu, C., Glaser-Segura, D., & Voges, K. (2011). Bologna process trade-offs: The perception of the Romanian academic staff. *Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society, 6*(1), 123–138.

Emas, R. (2015). *The concept of sustainable development: Definition and defining principles*. Brief for GSDR. United Nations.

Fenton, P. (2020). Port-city redevelopment and sustainable development. In C. Hein (Ed.), *European port cities in transition* (pp. 19–36). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36464-9_2

Fojtíková, L., Vavrek, R., & Doleželová, P. (2023). Road of the least developed countries to sustainable development: Assessing trade participation in the context of the sustainable development goals. *Sustainable Development, 31*(4), 2492–2506. https://doi.org/10.1002/sd.2517

Frank, A. A., & Mattioli, L. (2023). Implementation of Sustainable Development Goals at the local-neighbourhood scale. *Journal of Urban and Regional Analysis, 15*(1), 125–145. https://doi.org/10.37043/JURA.2023.15.1.7

Fredriksson, P. G., & Mani, M. (2002). *The rule of law and the pattern of environmental protection* (IMF Working Paper No. 02/49). International Monetary Fund.

Goodland, R. (2002). Sustainability: Human, social, economic, and environmental. In T. Munn (Ed.), *Encyclopedia of global environmental change* (Vol. 5, pp. 481–491). Wiley.

Govindan, K., Shankar, K. M., & Kannan, D. (2020). Achieving sustainable development goals through identifying and analyzing barriers to the industrial sharing economy: A framework development. *International Journal of Production Economics, 227*, 107667. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2020.107667

Grundey, D. (2008). Managing sustainable tourism in Lithuania: Dream or reality? *Technological and Economic Development of Economy, 14*(2), 118–129. https://doi.org/10.3846/2029-0187.2008.14.118-129

Hafizyar, R., & Dheyaaldin, M. H. (2019). Concrete technology and sustainable development from past to future. *Sustainable Structures and Materials, 2*(1), 1–13. https://doi.org/10.26392/SSM.2019.2.1.001-013

Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J.-E., Aknin, L. B., & Wang, S. (2024). *World happiness report 2024*. Sustainable Development Solutions Network. https://doi.org/10.18724/whr-kk3m-b586

Jongsung, S., Ju, M., & Lee, K. (2017). Thirty years researches on development for sustainable concrete technology. *MATEC Web of Conferences, 138*, 01002. https://doi.org/10.1051/matecconf/201713801002

Lafortune, G., Grayson, F., Fuller, G., Schmidt-Traub, G., & Kroll, C. (2018). *SDG Index and Dashboards: Detailed methodological paper*. Bertelsmann Stiftung and Sustainable Development Solutions Network. https://raw.githubusercontent.com/sdsna/2018GlobalIndex/master/2018GlobalIndexMethodology.pdf

Mazza, P. I. (2021). Concepts of sustainable development: A literature review and a systematic framework for connecting the role of education with the Sustainable Development Goals (SDGs). *International Journal of Humanities, Social Sciences and Education, 8*(8), 106–112. https://doi.org/10.20431/2349-0381.0808012

Nakicenovic, N. (2017). *The World in 2050 (TWI2050): Pathways toward sustainable future*. International Institute for Applied Systems Analysis. https://iiasa.ac.at/web/home/research/researchPrograms/TransitionsToNewTechnologies/170403-TWI2050.html

Paiao Júnior, G. D., & Ferraz, D. (2024). Economic diversification and sustainable growth: A systematic literature review and bibliometric analysis. *Environment, Development and Sustainability*. Advance online publication. https://doi.org/10.1007/s10668-024-05667-2

Papadimitriou, E., Neves, A. R., & Becker, W. (2019). *JRC statistical audit of the Sustainable Development Goals Index and Dashboards* (JRC Technical Reports). European Commission. https://doi.org/10.2760/723763

Rowe, D. (2002). Environmental literacy and sustainability as core requirements: Success stories and models. In W. Leal Filho (Ed.), *Teaching sustainability at universities* (pp. 79–103). Peter Lang.

Sachs, J. D., Lafortune, G., & Fuller, G. (2024). The SDGs and the UN Summit of the Future. In *Sustainable development report 2024*. Dublin University Press. https://doi.org/10.25546/108572

Schmidt-Traub, G., Kroll, C., Teksoz, K., Durand-Delacre, D., & Sachs, J. D. (2017). National baselines for the Sustainable Development Goals assessed in the SDG Index and Dashboards. *Nature Geoscience, 10*(8), 547–555. https://doi.org/10.1038/ngeo2985

Scown, M. W., Craig, R. K., Allen, C. R., Gunderson, L., Angeler, D. G., Garcia, J. H., & Garmestani, A. (2023). Towards a global sustainable development agenda built on social–ecological resilience. *Global Sustainability, 6*, e8. https://doi.org/10.1017/sus.2023.6

Telešienė, A., & Zolubienė, E. (2019). Lyginamoji Jungtinės Karalystės ir Lietuvos politinių institucinių komunikacinių klimato kaitos diskursų analizė [Comparative analysis of political institutional communication climate change discourses in the United Kingdom and Lithuania]. *Filosofija. Sociologija, 30*(4), 277–286. https://doi.org/10.6001/fil-soc.v30i4.4133

United Nations. (1997). *Agenda for development*. United Nations.

Project-Based Learning experience in citizenship education: The case of Georgia

Nino CHIABRISHVILI
Assoc. Prof. Faculty of Business, Technology and Education, Ilia State University, 0179, Tbilisi, Georgia
E-mail: nino_chiabrishvili@iliauni.edu.ge ORCID: 0000-0001-7661-3637

Sofiko LOBZHANIDZE
Prof. Faculty of Business, Technology and Education, Ilia State University, 0179, Tbilisi, Georgia
E-mail: sopiko_lobjanidze@iliauni.edu.ge ORCID: 0000-0002-5429-3369

Ketevan CHIABRISHVILI
Assoc. Prof. David Aghmashenebeli National Defense Academy, Gori, Georgia
E-mail: kchiabrishvili@eta.edu.ge ORCID: 0000-0001-7293-5786

Abstract

This study examines teachers' experiences with project-based learning (PBL) in citizenship education, which was introduced as a mandatory component in Georgian secondary schools during the 2024-2025 academic year. Findings reveal that teachers require continuous support, both material and non-material, to facilitate the effective implementation of PBL. A lack of awareness about civic education and the role of PBL impedes support from school communities for successful project implementation. Recommendations are provided for teachers, school communities, and decision-makers to address these challenges at individual, school, and policy levels. The recommendations aim to enhance the implementation of PBL for citizenship education, ultimately developing active democratic citizenship competencies among Georgian students.

Keywords: Civic education, Project-based teaching/learning, Secondary school

Introduction

The development of democracy is directly linked to the presence of active citizens within a country. Citizen participation in democratic processes leads to increased government accountability. Accordingly, it is a moral obligation for citizens to maximize their use of constitutionally and legally granted opportunities and actively participate in state governance, including at the municipal or city level (Crick, 2002). A democratically organized state strives to educate not only individuals but, foremost, citizens [...] Undoubtedly, democracy is interested in educating conscious citizens who will be able to contribute to the development of the state's affairs creatively... (Uznadze, 1917).

Education is democracy's primary tool and society's main concern. The foundation of education is experience. School becomes meaningful for students when they are allowed to participate in the world around them and inquire about often-ignored or neglected issues. Depending on how students participate, reflect on their experiences, understand society, and engage in social change, they become convinced of the importance of fulfilling different societal roles. When students' voices and opinions are prioritized, they learn how to engage in activities that matter to society fully.

Project-based learning (PBL) is a transformative learning approach in which students engage in the entire problem-related learning process, starting with problem definition, solving, and evaluating solutions. Students learn by actively participating in personally relevant, real-world projects that are relevant to their lives. They develop various competencies by participating in the solution of authentic problems. It is problem-oriented learning centered on the learner; the student formulates a question related to a life issue of interest, with the teacher serving as a facilitator. His/her goal is to research the issue in-depth, consider it from different perspectives, and answer the question.

Another benefit of PBL is interdisciplinarity—when considering an issue from different angles, students utilize interdisciplinary connections to create holistic representations of the world (Kostoulas-Makrakis, 2021). Students use and develop knowledge and skills from different disciplines when solving a problem/issue. With proper planning and methodological tools, teachers can offer students the best interdisciplinary learning experiences (Capraro & Jones, 2013).

Since problem-solving involves group work, PBL is also a collaborative learning approach in which students integrate, create, and apply their knowledge (Guo, 2020).

The result of PBL is sustainable and reliable learning because the student is involved in a personally relevant activity, making learning authentic and shareable. This shareable product may take the form of a petition, blog, video, presentation, or more. PBL is based on constructivism (Seifert & Sutton, 2022) and is what Piaget refers to as knowledge accumulated through experience (Piaget, 1962).

PBL is an important means of societal participation, allowing students to study issues in-depth and develop citizenship attitudes (Rowland, 2022). Students will study and identify important societal issues/problems, plan ways to address them, and act accordingly based on the developed plan. Such involvement gives them a crucial sense of belonging to the community and self-belief that their voice and participation are vital in solving public problems (Halcrow & Cox, 2020). Additionally, genuine knowledge emerges only through invention, reinvention, and the restless, impatient, continuing, and hopeful inquiry that human beings pursue in the world, with the world, and with each other (Freire, 2005).

In Georgia, as a developing democracy, citizens need to be aware of and exercise their right to participate in the country's affairs (Parliament of the Republic of Georgia, 1995). The education reform and the new national curriculum developed based on it aim to improve the quality of teaching and learning and create favorable conditions for nurturing well-rounded personalities and citizens at school (Ministry of Education and Science of Georgia). One step taken to fulfill this goal is the introduction of mandatory project-based learning.

PBL in the National Curriculum

From the 2022-2023 academic year, according to the national curriculum (Ministry of Education and Science of Georgia), project-based teaching in the subject of citizenship became mandatory at the secondary level of Georgia's general education schools. The number of compulsory projects at the high school level was determined as follows: grade 10 – 2 projects; grade 11 – 2 projects, and grade 12 – 1 project. Project implementation aims to broaden students' horizons in areas of interest that subject standards may not cover. The project will contribute to raising students' awareness of the national curriculum's priority topics. Simultaneously, project implementation will develop planning, self-control, time management, and resource mobilization skills. The project's expected results must consider the connection with school development, as well as cooperation and involvement with members of the school community. It is also desirable that project implementation develops opportunities for cooperation with the community/external organizations.

The project topic is selected in agreement with the student. They are involved in all stages of project work – from initiation to evaluation. They choose how to work – individually, in groups, or in pairs. They receive support from the teacher, who acts as a facilitator and constantly provides oral and written feedback. The duration of the project work is one semester, with one hour per week allocated for working on the project, during which the process and challenges faced by students are discussed. Nevertheless, the school/teacher, in agreement with the student (s), sets the project work schedule and teaching format (which may not have a strictly defined 45-minute lesson) and can be conducted like club work, in the dose and format that the student (s) need.

The national curriculum in civic education offers teachers to work on four types of projects: informative, advocacy, infrastructural, and charitable. Teachers are free to offer all four individually or in various combinations, depending on the needs of the school/community/student needs.

Since mandatory project-based teaching is a novelty for Georgia's general education system and has not yet been the subject of research, we aimed to study the PBL experience from the teachers' perspective, analyze the results, and develop recommendations for improving teaching.

Research Design and Ethics

The study was conducted in 2024-2025 to evaluate the outcomes of project-based citizenship teaching in the 10th grade (high school level) of general education schools. The study aimed to investigate the impact of project-based learning on the teaching of civic education. The corresponding research questions were formulated as follows:

(1) How do teachers evaluate the role of project-based learning in civic education?
(2) How does project-based learning impact the teacher's professional and students' citizenship competencies?
(3) What factors determine the success of project-based learning?

Hypothesis: As the international PBL experience demonstrates, the primary prerequisite for introducing and implementing it is the support of the school community and stakeholders. Accordingly, at the high school level of Georgian general education, support becomes the leading factor for the success of project teaching.

The target group of the research was high school citizenship teachers involved in project-based teaching. They were informed in advance about the study's importance and objectives and asked to participate. We employed both quantitative and qualitative research methods. Quantitative data were collected using a pre-designed online questionnaire, which included both open-ended and closed-ended responses; the link was shared with the teachers. The theoretical framework of the questionnaire was defined by the national curriculum (Ministry of Education and Science of Georgia) based on the organizational and content requirements for PBL.

The teachers filled out the questionnaire anonymously, which led to their honesty in answering the questions. A total of 264 teachers completed the questionnaire. The questions were coded. The coding of respondents' answers included four main stages: 1. assigning a code to each answer; 2. Creating an online data system; 3. Creating a codebook; 4. Checking codes and clearing data. A separate code was created for each specific response. Data were entered into Microsoft Excel, and data filtering, sorting, and validation systems were used to facilitate database variation and coding.

It was piloted with teachers from a non-target group to assess the validity of the questionnaire. Based on the piloting results, the wording of questions in the final version was refined. The similarity of the piloting and final version results confirmed the questionnaire's relatively high degree of reliability.

For the qualitative research, we used in-depth semi-structured synchronous interviews with 12 non-randomly selected participants in 3 focus groups (one researcher per two groups) using the Zoom platform. This allowed us to study PBL experiences in more detail. We asked the participants in advance for their permission to record the interview, which would be used solely for research purposes and to assist in the analysis of the interview.

The research had certain limitations: (1) within the scope of the research, it would be desirable to study students' views regarding PBL, which would add more credibility to the research; (2) it would also be interesting to survey teachers of other subjects regarding how the projects implemented in different disciplines contribute to the development of students' citizenship competence; (3) we have not compared the results of the PBL according to the regions of Georgia; (4) We did not compare the results of PBL according to male and female teachers. These limitations can be explored further in future studies.

Data Analysis and Key Findings

A total of 264 civic education teachers from Georgia participated in the online survey, with the majority being women (240) and only 24 men responding, reflecting the existing gender dynamics in the profession (Tsiklauri, 2015).

The survey encompassed all regions.[14] Of Georgia, with respondents distributed regionally.

It is noteworthy that the respondents' years of teaching experience ranged from 1 to 54, with the most numerous cohort (98 teachers) possessing 15 to 30 years of professional experience.

We present an analysis of the teachers' responses concerning the project-based teaching of civic education across two primary domains: (1) organization of citizenship projects and (2) content of citizenship projects.

1. Organizing Projects in Citizenship

1.1. Selection of Projects. The majority of teachers (69.3%) indicated that the project selection process took into account student interests. However, in 19.4% of cases, the project proposal was determined primarily by the teacher's recommendation, with the majority of students acquiescing. Only a small portion (16.3%) of project proposals were selected based on the needs of the school community or the broader community.

In-depth interviews with teachers revealed that neglecting the sociocultural context of various school communities in PBL implementation is likely to prove unfruitful and engender frustration among both teachers and students, ultimately undermining the civic culture development of future citizens.

[14] The administrative structure of the Republic of Georgia comprises nine regions, two autonomous republics, and the capital, Tbilisi. (see https://www.gov.ge/regions-of-georgia).

The interviews highlighted the importance of educating the school community about the significance of engaging with the broader community and addressing its needs. This practice would yield multifaceted benefits: (a) promoting openness and autonomy within the school system, (b) fostering a mutually beneficial relationship between the school and community, (c) broadening the school's participation in identifying and addressing critical community needs, and conversely, (d) supporting community involvement in determining and fulfilling the school's needs. The sense of satisfaction and pride derived from resolving pertinent community issues would catalyze students' civic engagement and contribute to the formation of their civic identity (Rapoport & Yemini, 2020).

1.2. Implementation Setting for PBL. While 57.8% of teachers utilize class time for project teaching, only 25.1% employ club work during agreed-upon times with students, and a mere 5.7% combine club work with class time. Concurrently, the majority of teachers (88%) acknowledge that: (1) class time alone is insufficient for quality project work (*Due to the lack of time, I often sacrificed my citizenship lesson hours for the project or requested that colleagues relinquish their lessons*); (2) students are frequently fatigued and hungry by the 7th lesson, hampering productive engagement; (3) club work is impeded by students' competing responsibilities and busy schedules; (4) the distance to school precludes both students and teachers from utilizing non-class time (*Transport conveys children to another village after the 6th lesson, with citizenship scheduled during the 7th, presenting challenges for students returning home*).[15]

Teachers note that attempts to hold counseling meetings with students after classes have been unsuccessful, as most students did not attend due to commitments with informal education circles or private tutoring. [16] Additionally, the issue of nutrition for latecomers is a significant challenge – hungry students engage reluctantly and unproductively in activities.

The analysis of results underscores the importance of (1) determining the optimal scheduling of PBL within the school agenda, accounting for location and needs, and potentially positioning it as the final lesson to facilitate planning/implementation of off-site events while allowing for additional time as required; (2) establishing/allocating a dedicated, well-equipped space for PBL; (3) raising awareness within the school community (especially among administration and teachers) regarding the significance of PBL, as some undervalue the citizenship as subject and PBL, occasionally appropriating the allocated time for other subjects; (4) providing nourishment.[17] for students and teachers to enable productive project work.

1.3. Evaluation of PBL Results. Figure 2 presents the teachers' responses to the question "In what form was the formative assessment of students carried out?"

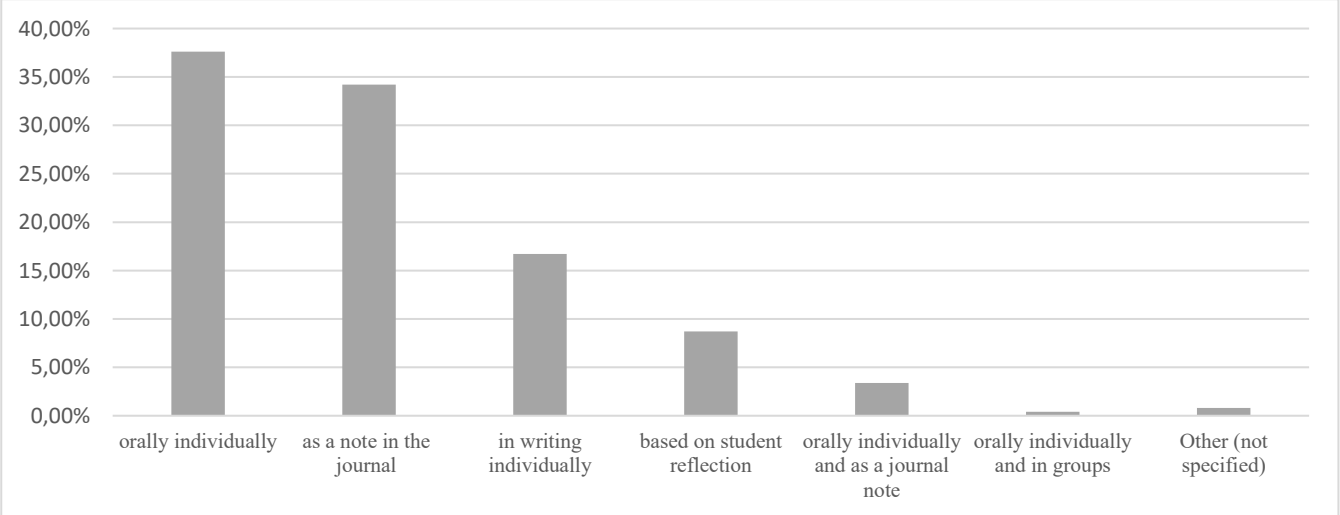

Figure 2. Types of formative assessment of students.

[15] In parentheses and italics, specific opinions of specific teachers are offered.
[16] The system of private tutoring also remains an unsolved problem for the general education system of Georgia (see Bregvadze, Tamar (2012). Formal general education and private tutoring as parallel systems. Dissertation.)
[17] In Georgia, feeding during school hours is a significant challenge, as slightly more than a quarter (27%) of children are fed during school hours every day, while 35% of children are never fed at all. Among children with material and social deficits, cases of not eating are significantly more frequent (45%) https://shorturl.at/fgHW6

The low rate of student reflection utilization may indicate a lack of student trust, among other factors. Incorporating student reflection would contribute to the development of independent decision-making, analysis, evaluation, and objectivity skills among students during the assessment process. This would serve as a favorable precursor to their active citizenship while concurrently alleviating the teacher's burden.

According to the teachers, the absence of a deterministic assessment framework within PBL has, in some cases, diminished students' motivation to participate actively in project implementation. Therefore, teachers consider it essential to introduce the practice of portfolio-based student assessment within project teaching. This would not only provide a motivating and engaging experience for students by rendering their academic progress visible but would also streamline assessment procedures.

When evaluating PBL results, teachers must be cognizant of and utilize a variety of formative assessment tools tailored to the individual needs of students. Student voices were effectively incorporated into the formative assessment process. Additionally, implementing portfolio-based student assessment would be beneficial, as it can facilitate the analysis of direct indicators of student learning and enable reflection on different stages of the learning process (Bennion, 2011).

1.4. Cooperation within the Project. In the process of implementing projects at the school level, the most frequent form of cooperation (37.6%) involved simultaneous collaboration between the school self-government and the school administration. The second most common practice (18%) was solely coordinating with the school self-government. Additionally, 13.3% reported cooperating exclusively with the school administration, while 11.8% engaged concurrently with the school self-government, the pedagogical council, and the school administration. Instances of collaboration limited to the pedagogical council (0.8%), the pedagogical council and school administration (1.1%), the pedagogical council and school self-government (1.5%), the pedagogical council, school self-government, and board of trustees (0.4%), as well as the pedagogical council, school self-government, board of trustees, and individual cases of school administration (7.6%) were also reported.

Regarding cooperation with institutions outside the school, the most prevalent practice involved engagement with local government (35.0%), followed by non-governmental organizations (21.7%), simultaneous collaboration with both non-governmental organizations and local government (18.3%), business organizations (5.7%), and joint initiatives with non-governmental organizations and business organizations (3.0%). Cooperation involving non-governmental organizations, local government, and business organizations accounted for 5.7% of responses.

The ‘Other’ category (10.3%) encompassed collaboration with entities such as local communities, the Ministry of Justice, civil society organizations, public kindergartens, environmental protection agencies, law enforcement agencies, environmental information centres, addiction centres, animal shelters, forestry services, medical professionals, USAID programs, banks, hospitals, beauty salons, art schools, fire departments, publishing houses, psychologists, police officers, and doctors. A small number of respondents (2.3%) indicated that they did not cooperate with any external parties during project implementation.

Teachers noted that parents and fellow teachers are often excluded from the project implementation process, even when their involvement would be beneficial. Securing cooperation from institutions outside the school to assist students and teachers in implementing community-relevant projects can also prove challenging. Raising awareness within the school and the broader public regarding the importance of PBL is crucial. The school community, particularly the administration, should familiarize itself with the specifics of PBL and provide support when necessary. Teachers should also be informed about the possibilities and forms of cooperation within and beyond the school setting.

1.5. PBL and Teachers' Professional and Personal Development. Teachers unanimously noted the importance of project-based learning for professional and personal development. Their responses related to professional development were categorized into three main competency domains: knowledge, skills, and attitudes.

Regarding *knowledge* development, respondents indicated that PBL deepened their knowledge and facilitated its transfer. They consistently generated novel ideas and sought ways to implement them. They identified previously unnoticed problems and explored solutions. Teachers developed the ability to locate and manage necessary information and educational resources purposefully. Their knowledge expanded in areas such as conducting research, enhancing teaching engagement, classroom management strategies, the significance of teamwork and team building, understanding and utilizing local self-government functions, legal documents, the importance of non-formal education, working in informal environments, and interdisciplinary integration.

Teachers reported developing a wide range of professional *skills*, which can be grouped into the following categories:

1. Instructional and Pedagogical Skills – knowledge transfer; designing engaging and meaningful learning experiences; adapting and creating teaching resources; working effectively in informal environments; addressing sensitive or taboo topics appropriately.
2. Analytical and Problem-Solving Skills - problem-solving; research, analysis, and evaluation; identifying and purposefully applying relevant information.
3. Classroom and Resource Management - managing time and other resources efficiently; recognizing and responding to individual student needs; planning and structuring the teaching process effectively.
4. Interpersonal and Collaboration Skills - cooperating with institutions outside the school; communicating with diverse members of the school community; acknowledging and addressing personal and professional weaknesses.
5. Personal and Social-Emotional Competencies - organizational and creative thinking; empathy, respect, and responsibility; teamwork and socio-emotional intelligence

Regarding *attitudes*, teachers noted the formation of positive perspectives on the importance of freedom and spontaneity in teaching, independence, motivation, result-orientation in learning and teaching, self-confidence, pride in professional success and achievement, inclusive school culture, appreciation for their own and students' uniqueness, continuous exploration and discovery, trust in the school environment, and openness to taboo topics.

The majority of teachers (85.2%) emphasized that working on projects revealed students' diverse needs and abilities, enabling better communication with students and other members of the school community. It is also noteworthy that teachers discovered previously unknown organizational (3.4%) and creative (10.3%) skills within themselves.

Regarding personal growth, teachers mentioned overcoming stereotypical attitudes, developing closer connections with community members, recognizing their problems, and aiming to solve them. They realized the importance of their participation in addressing public needs. Teachers reported improvements in time management, the development of emotional intelligence, and active listening skills. They no longer feared novelty and found enjoyment in the learning process. They also exhibited greater confidence in public speaking.

It should be noted that when responding, teachers found it challenging to separate knowledge, skills, and attitudes, as well as the professional and personal benefits of PBL. They preferred to discuss their students' achievements.

In-depth interviews confirmed that teachers require various incentives for professional and personal development, including symbolic compensation for non-classroom work hours, meetings in informal settings, and participation in professional sharing groups. The school can explore various ways to express gratitude for the work that has been done.

2. Content of Project-based Education in Citizenship

2.1. PBL and Long-term Goals of Learning. Only 17.5% of teachers believed that through project learning, students fully achieved their long-term goals and facilitated the development of all four target concepts. The majority (81.4%) were not entirely sure and believed they were only partially able to achieve their long-term goals, while 1.1% believed the students did not achieve their goals.

Regarding the "completely" achieved response, respondents justified their opinion by citing: project success, and competition victories (e.g., *During the implementation of the 'No Violence Against Women' project, we were able to address all four target concepts fully. Students conducted societal research and identified problems. They discussed legal documents protecting women's rights. The contribution of community and individual involvement in solving the problem was addressed, discussing this issue in both local and global terms.*)confirmation of knowledge transfer by students; visible student activity, involvement, interest, determination, responsibility, enthusiasm, attitudes, values, multilevel relationship building, tangible development of various skills, achievement of project goals, attainment of specific high-quality results, motivation of involved teachers, and community feedback.

Teachers who believed they were only partially able to achieve goals with students cited insufficient time as an argument - 1 hour per week for the project (40.3%), inadequate support from the school community (11.4%) (*One activity of the addiction project was inviting the Resource Officer, but no one agreed to present to students about the Office of Resource Officers of Educational Institutions*.); unfavourable infrastructure and scarce resources (11.0%); inability to cover tasks with activities (10.3%); low student motivation and engagement (5.3%) (*Failure*

of even one planned activity caused student demotivation; tired students were distracted, looking forward to going home in the 7th lesson.); insufficient experience (1.5%) (*Time management, discussing each student's level and advising all was difficult.*); and other factors (1.9%) (*It is difficult to explain. Many factors can be named*).

Teachers attributed cases of failure to achieve goals to insufficient time and tasks that were incorrectly planned and implemented.

Teachers mentioned the need for continuous PBL training and support in various formats (professional sharing/support groups, training, webinars, round tables, constantly updated web portals, etc.) to properly plan and implement the entire PBL process. Teachers need to know they are not alone in facing innovation and difficulties. PBL is a specific process that requires both non-material support and material resources.

2.2. Project Types and Interdisciplinary Connections. The analysis of implemented projects revealed a clear preference for informational approaches, with fewer instances of more complex or resource-intensive project types. The table (N1) below summarizes the distribution of various project type combinations reported by teachers:

Table 1. Distribution of various project type combinations.

Project Type / Combination	**Percentage (%)**
Informational	34.6
Informational + Advocacy	15.6
Informational + Charity	14.4
Informational + Infrastructure	5.7
Advocacy + Charity	4.2
Informational + Advocacy + Infrastructure	2.3
Informational + Charity + Infrastructure	2.3
Informational + Advocacy + Charity + Infrastructure (All Four)	2.7

Quantitatively, the sequence of projects after informational projects was: charity projects (5.7%), infrastructural (3.0%), advocacy (1.5%), the combination of charity and advocacy (3.4%), charity and infrastructure (3.0%), charity, advocacy, infrastructure (1.1%), and finally, advocacy and infrastructural (0.8%).

Regarding integration with subjects/subject groups within projects and strengthening connections between subjects, the most numerous cases involved integration with social sciences (63.9%) and arts (13.7%), followed by 9.9% integration of social, exact, and natural sciences, and a combination of social sciences, arts, and foreign languages (4.6%). Single cases of other subject combinations were also observed.

Even in response to this question, teachers emphasized the need for continuous professional development support to enable students to plan and implement projects yielding effective results. The excess of informational projects and the lack of other types (charitable, infrastructural, and advocacy) were explained by the fact that, in terms of effort and resources, teachers perceive informational projects as a relatively easy solution to plan and implement, as they have not thoroughly studied the needs of the local community with their students.

Studies (Wraga, 2012; Boss & Larmer, 2018) confirm that the connection between subjects/subject groups is one of the important conditions for successful PBL. According to the teachers, support in this area would address many of the difficulties they described, such as lack of time (time required for several subjects would be combined based on interdisciplinary projects), student interest (they would address multiple objectives simultaneously by completing tasks for several subjects), reduced effort (preparation and implementation of joint projects with combined efforts), insufficient resources (scarce educational and other resources would be pooled), and others.

2.3. Priority topics for projects. Of the eight priority topics defined by the national curriculum (protection of cultural heritage, environmental protection, healthy life, civil security, conflict management, financial literacy, cultural diversity, human rights) for project learning, teachers and students rarely chose a single topic in isolation, as evident from Figure 3 below.

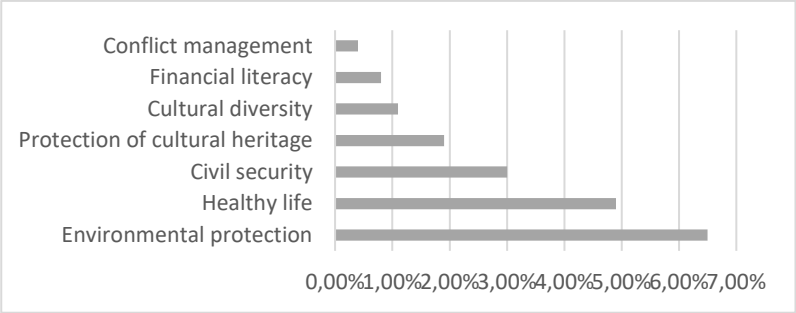

Figure 3. Selection of project topics

Among the responses, 62 combinations of priority topics were identified, which are not presented here due to the limited quantity.

As seen from the answer statistics, teachers and students prioritized topics related to human rights, environmental protection, and healthy living. While understanding the reasons for their choices would be interesting, this was not the aim of the study at this stage. One can only assume that the choice was driven by the abundance of informational learning resources and, therefore, the relative ease of project implementation.

According to the teachers, creating, collecting, or adapting an accessible educational resource base focused on the priority topics of the national curriculum would be beneficial. This would expand and simplify the choice of projects for teachers and students, aligning them with the needs of the school community.

2.4. Supplementary Textbooks in PBL. The majority of teachers (80.9%) utilized supporting textbooks during project implementation. Of these, 79.8% benefited from the supporting textbook "Projects in Civic Education" developed within the USAID Civic Education Program. However, 19.4% of teachers did not use supporting textbooks during teaching.

It is noteworthy that auxiliary textbooks were most frequently used (41.1%) for identifying problems, planning activities, and defining assessment rubrics, while 20.2% of respondents utilized auxiliary textbooks to better orient themselves across different components.

As evident from the responses, despite the wide selection of supporting textbooks, their availability remains problematic for teachers. Many learning resources are available only in digital formats, and without internet access and technology, their utilization becomes challenging.

Another significant issue could be teachers' "attachment" to school textbooks approved by the ministry. [18] The traditional mistrust of learning resources beyond textbooks persists, hindering the diversity of the learning process and the freedom of teacher activities.

Teachers indicated the need for knowledge and freedom to create, use, and adapt learning resources tailored to their students' needs. According to them, the fact that textbook authors have limited familiarity with the school and teaching peculiarities renders the resources they create ineffective or difficult to use. Therefore, involving practicing teachers in the creation, continuous piloting, research, and adaptation of core and supporting learning resources according to research findings would be beneficial.

According to the teachers, it will be crucial to establish and promote the development of professional sharing groups for teachers. This would ensure that their activities are optimally adapted to the sociocultural contexts of different school communities, maximizing benefits for both the school and the broader community. Such collaboration serves as a valuable stimulus for professional growth, enabling teachers to enhance their subject knowledge, reevaluate teaching strategies, and pilot new ideas in the classroom (Stanley, 2011).

Discussion

This study provides valuable insights into the experience of implementing mandatory project-based learning (PBL) in civic education courses in Georgian secondary schools during the 2024-2025 academic year. The findings reveal several key aspects that contributed to both the successes and challenges of PBL.

One of the primary strengths of PBL highlighted in this study is its potential to develop active citizenship skills and values among students. By working collaboratively on projects that address real-world issues and problems

[18] In Georgia, at all levels of the general education system, there is a rule requiring centralized mandatory approval of school textbooks; otherwise, teachers cannot use them. (https://mes.gov.ge/content.php?id=4716&lang=eng)

within their communities, students had opportunities to cultivate essential competencies such as responsibility, respect for diverse perspectives, cooperation, and organizational abilities. This aligns with the theoretical foundations of PBL, which emphasize learner-centered, experiential education that empowers students to become active agents in their learning process (Basche, Genareo, Leshem, Kissell, & Pauley, 2016) (Rowland, 2022).

However, the study also revealed significant challenges that hindered the full realization of PBL's potential benefits. Notably, a lack of time emerged as a significant obstacle, with teachers reporting that the allocated one hour per week was insufficient for quality project work. This aligns with previous research, which highlights time constraints as a common barrier to effective PBL implementation (Zhou, 2023). Additionally, limited resources, including inadequate access to technology and the internet, presented further obstacles to the successful execution of the project.

Another critical factor affecting the success of PBL was the level of support from the school community and relevant stakeholders. The study found that when the wider community, school administrations, and parents lacked awareness or undervalued the importance of PBL and civic education, it hindered their active involvement and support. This resonates with the hypothesis that stakeholder support is a prerequisite for successful PBL implementation, as identified in previous studies (Rapoport & Yemini, 2020).

Interestingly, the study also shed light on the professional and personal development experienced by teachers engaged in PBL. Teachers reported gains in various competencies, including knowledge transfer, problem-solving, resource management, and interdisciplinary integration. They also noted positive attitudinal shifts, such as increased motivation, self-confidence, and openness to new approaches. This aligns with research suggesting that PBL can foster professional growth and encourage teachers to reevaluate their strategies and test innovative ideas (Stanley, 2011).

Despite these positive outcomes, the study highlighted the need for ongoing professional development and support for teachers to navigate the complexities of PBL effectively. Specific areas of need included formative assessment strategies, student motivation techniques, and strategies for managing diverse classroom dynamics during project work.

Furthermore, the study emphasized the importance of interdisciplinary connections in the successful implementation of PBL. Teachers noted that integrating projects across subject areas not only enhanced student interest and engagement but also facilitated more efficient use of resources and time. This finding aligns with the existing literature, which emphasizes the significance of interdisciplinary approaches in PBL (Wraga, 2012; Boss & Larmer, 2018).

The study also revealed disparities in the types of projects implemented, with a predominance of informational projects over advocacy, infrastructural, and charitable initiatives. This imbalance was attributed to teachers' perceptions of informational projects as relatively more straightforward to plan and implement, as well as a lack of comprehensive understanding of the local community's needs. Addressing this disparity could enhance the diversity of learning experiences and better align project work with the intended goals of civic education.

Overall, the study's findings highlight the multifaceted nature of PBL implementation and emphasize the need for a comprehensive approach that addresses individual teacher needs, school community support, and systemic factors, including resource allocation and professional development opportunities. By addressing these various aspects, the potential of PBL to cultivate active citizenship and enhance learning experiences can be more fully realized within the Georgian educational context.

Conclusion and Recommendations

A one-year empirical study of project-based citizenship education has demonstrated its efficacy in fortifying students' civic competencies and cultivating the values and skills requisite for active citizenship. By collaboratively addressing issues of significance to the community, it integrates students within the school community and the school community within the broader societal fabric, thereby promoting the development of a robust civil society.

For the successful implementation of curricular innovations, particularly project-based learning (PBL), teachers require continuous professional development. The study revealed that teachers necessitate ongoing material and non-material support. This support can manifest in various forms, ranging from regularly updated teaching resources and strategies to the establishment and facilitation of teacher knowledge communities.

PBL, by its inherent nature, demands active student engagement in the teaching and learning process, critical thinking, cooperation, communication, creativity, interdisciplinarity, perseverance in goal attainment, etc. (Zhou,

2023). Owing to these attributes, it serves to empower learners for active citizenship, as it perpetually necessitates addressing questions such as: What knowledge do I require to assess the situation/problem? How and where can I acquire this knowledge? How can I contribute to resolving the situation/problem? What are the potential benefits/losses of this intervention? etc. (Dillon, 2009). The study corroborated the active and effective involvement of students and the development of their citizenship competencies from the teachers' perspective.

Active teacher involvement is essential for successful project-based learning (PBL), operationalized through sustained pedagogical support, scaffolding, formative feedback, and mentorship. Teachers facilitate engagement by aligning projects with learners' interests while promoting autonomy and accountability. However, continuous professional development is critical, as insufficient teacher knowledge and skills often impede PBL success.

PBL extends beyond classroom boundaries, facilitating mutually beneficial relationships between schools and community institutions. Collaboration toward common goals reinforces community inclusivity. However, research reveals that society, including school communities, lacks adequate information about civic education and the role of PBL, impeding adequate stakeholder support.

Research has identified challenges at individual, institutional, and policy levels, prompting corresponding recommendations:

Individual Level - Teachers should continuously pursue professional development, employ diverse formative assessment tools, utilize student voice effectively, introduce portfolio-based assessments, and seek opportunities for collaboration.

Institutional Level - Schools must recognize the importance of PBL, allocate sufficient time and space, understand the significance of community engagement in developing citizenship competence, and budget adequately for project activities.

Policy Level - Necessary measures include providing continuous teacher training through various formats, offering school meals for productive project work, incentivizing teachers' professional development, increasing PBL time allocation, adjusting class sizes, involving external facilitators, enhancing internet access and technology, providing diverse learning resources, involving practicing teachers in resource creation, and conducting continuous piloting and research-based adaptation.

These findings on project-based civic education in Georgian secondary schools can inform future interdisciplinary studies and benefit education theorists and practitioners.

REFERENCES

Basche, A., Genareo, V., Leshem, A., Kissell, A., & Pauley, J. (2016). Engaging middle school students through locally focused environmental science project-based learning. *Natural Sciences Education, 45*, 1–10. https://doi.org/10.4195/nse2016.05.0012

Bennion, E. A. (2011). Assessing civic and political engagement activities: A toolkit. In A. R. McCartney, E. A. Bennion, & D. W. Simpson (Eds.), *Teaching civic engagement: From student to active citizen* (pp. 407–421). American Political Science Association. https://shorturl.at/knqX5

Block, J. (2020). *Teaching for a living democracy: Project-based learning in the English and history classroom*. Teachers College Press.

Boss, S., & Larmer, J. (2018). *Project based teaching: How to create rigorous and engaging learning experiences*. Association for Supervision and Curriculum Development.

Capraro, M., & Jones, M. (2013). Interdisciplinary STEM project-based learning. In R. Capraro, M. Capraro, & J. Morgan (Eds.), *STEM project-based learning* (pp. 51–58). SensePublishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6209-143-6_6

Council of Europe. (2020). *Reference framework of competences for democratic culture (RFCDC)*. https://rm.coe.int/prems-007021-rfcdc-competences-for-democratic-culture-and-the-importan/1680a217cc

Crick, B. (2002). Democratic citizenship. In *Democracy: A very short introduction* (pp. 104–147). Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/actrade/9780192802507.003.0008

Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.

Dillon, P. (2009). A pedagogy of connection for active learning. In M. McManus & G. Taylor (Eds.), *Active learning and active citizenship: Theoretical contexts*. University of Birmingham. https://core.ac.uk/download/pdf/53698.pdf

Freire, P. (2005). *Pedagogy of the oppressed*. The Continuum International Publishing Group. https://envs.ucsc.edu/internships/internship-readings/freire-pedagogy-of-the-oppressed.pdf

Guo, P. S. (2020). A review of project-based learning in higher education: Student outcomes and measures. *International Journal of Educational Research, 102*, 101586. https://doi.org/10.1016/j.ijer.2020.101586

Halcrow, F., & Cox, S. (2020). *Supporting students' sense of belonging – Every student is known, valued and cared for in our schools*. Centre for Education Statistics and Evaluation. https://shorturl.at/kxGNP

Kostoulas-Makrakis, N. (2021). Global citizenship education and the role of holistic learning: A review of the literature. *Journal of Global Citizenship and Equity Education, 11*(1), 4–20.

McConnell, T. J., Parker, J. M., & Eberhardt, J. (2019). Problem-based learning for responsive and transformative. *Global Journal of, 18–25*. https://pdfs.semanticscholar.org/6504/d9a4c084715730e3b7b159714def37302b4a.pdf

Ministry of Education and Science of Georgia. (n.d.). *National Curricula 2018-2024*. Retrieved November 9, 2024, from https://mes.gov.ge/content.php?id=12327&lang=geo

Morrison, J., Frost, J., Gotch, C., McDuffie, A., Austin, B., & French, B. (2021). Teachers' role in students' learning at a project-based STEM high school: Implications for teacher education. *International Journal of Science and Mathematics Education, 19*, 1103–1123. https://doi.org/10.1007/s10763-020-10108-3

Parliament of the Republic of Georgia. (1995). *Constitution of Georgia*. Legislative Herald of Georgia. https://matsne.gov.ge/en/document/view/30346?publication=36

Piaget, J. (1962, May 26). *The stages of the intellectual development of the child*. Bulletin of the Menninger Clinic.

Rapoport, A., & Yemini, M. (2020). Citizenship, identity, and education: Re-imagining the contested terrain. *Education, Citizenship and Social Justice, 15*(1), 3–9. https://doi.org/10.1177/1746197919859211

Rowland, R. M. (2022). *A problem-based learning approach to civics education: Exploring citizenship through authentic scenarios in a middle school civics classroom* (Doctoral dissertation). University of South Carolina. https://scholarcommons.sc.edu/etd/6815/

Seifert, K., & Sutton, R. (2022). *Educational psychology*. Open Education Resource (OER). https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Education_and_Professional_Development/Educational_Psychology_(Seifert_and_Sutton)

Stanley, A. M. (2011). Professional development within collaborative teacher study groups: Pitfalls and promises. *Arts Education Policy Review, 112*(2), 71–78. https://doi.org/10.1080/10632913.2011.546692

Su, Y. (2023). Research on the design of senior high school English transfer and innovation activities based on project-based learning. *Open Access Library Journal, 10*, 1–11. https://doi.org/10.4236/oalib.1110139

Tsiklauri, M. (2015). *Women's job - professions in gender perspective*. Liberali. https://liberali.ge/articles/view/3864/qalis-saqme--profesiebi-genderul-chrilshi

Tsuladze, L. (2020). *Qualitative methods of sociological research*. Tbilisi Ivane Javakhishvili State University Press. https://tsu.ge/assets/media/files/65/Quality_Assurance/Shida_Usrunvelyofa/Projects/Integrity_Docs/Resources/5_OtherRes_Integrity.pdf

Uznadze, D. (1917). *Objectives of the general education school*. Tbilisi. https://matiane.wordpress.com/2011/04/10/dimitri-uznadze-samokalako-agzrda-da-skolebis-tvitmmartvelob/

Wraga, W. G. (2012). The interdisciplinary imperative for citizenship education. *Theory & Research in Social Education, 40*(3), 201–231. https://doi.org/10.1080/00933104.1993.10505702

Zhou, C. (2023). The impact of the project-based learning method on students. *BCP Education & Psychology, 9*, 20–25. https://doi.org/10.54691/bcpep.v9i.4603

Protecting personal data in the Digital Age: Legal challenges and emerging opportunities

Nino MAZIASHVILI
Lecturer, Georgian Technical University, Faculty of Law and International Relations, Department of Politics and International Relations, 0177, Tbilisi, Georgia
E-mail: ninomaziashvili7@gmail.com ORCID ID: https://orcid.org/0009-0006-5054-0074

Abstract

The protection of personal data has emerged as one of the most critical legal and ethical concerns in the digital age. As data increasingly functions as a core asset of the global economy, its collection, processing, and transboundary transfer raise complex challenges for privacy, security, and human rights. While technological innovation and digital transformation enable unprecedented opportunities, they simultaneously expose individuals and organizations to new forms of risk. This presentation examines the evolving legal frameworks that govern personal data protection, with particular attention to the interplay between international standards, most notably the GDPR, and their divergent applications across jurisdictions. It will analyze the gaps, ambiguities, and enforcement challenges that persist, as well as the tension between privacy rights, state security imperatives, and corporate interests. The phenomenon of large-scale data breaches and cyberattacks underscores the urgent need for coherent and resilient regulatory responses. Beyond highlighting the challenges, the presentation also considers potential pathways forward. Properly designed legal mechanisms, combined with responsible technological innovation, can strengthen transparency, accountability, and trust. In this sense, safeguarding personal data is not solely a matter of compliance but a cornerstone of sustainable digital development and societal trust in emerging technologies. Ultimately, this contribution seeks to foster dialogue on how legal systems can adapt to the accelerating pace of technological change while ensuring the adequate protection of individual rights and enabling innovation to flourish.

Keywords: Personal Data Protection; Privacy Law; Cybersecurity, Digital Area.

INTRODUCTION

In today's modern digital world, rapid technological progress is transforming our daily lives, and the protection of personal data has become one of the most fundamental legal issues. In the modern digital era, the processing of personal data for illegitimate purposes poses substantial and serious legal risks. This article addresses current legal trends in personal data protection and the challenges that accompany digital transformation in the context of modern technologies. The article pays close attention to international standards, such as the General Data Protection (GDPR). One of the most important documents in the field of personal data protection is the European Union General Data Protection Regulation (GDPR), which has established a comprehensive standard. The GDPR approach is crucial in terms of the legal bases for data processing, which define six main grounds: consent, contractual obligation, legitimate interest, legal obligation, vital and public interest (Voelker & Borges, 2023).

According to Article General Data Protection Regulation 4(1) of the, personal data includes various types of data and refers, in a technologically neutral context, to any information relating to an “identified or identifiable natural person”, refers to any information that relates to an "identified or identifiable natural person".

One of the key issues is the secure processing of personal data, as well as companies' responsibility to protect the personal data of data subjects from leakage during a cyberattack. The combination of innovative technologies and legally sound legal bases, and coordinated work creates a standard legal process where personal data processing is carried out legitimately, transparently, and securely. An individual is identifiable when he/she can be identified, directly or indirectly, including by name, surname, identification number, geolocation data, electronic communication identifiers, physical, physiological, mental, psychological, genetic, economic, cultural, or social characteristics.

The protection of personal data is not only a legal obligation, but it is also a key contributor to trustworthiness, a vital value in today's modern digital world.

Technological transformation has presented the modern world with new challenges. This transformation poses a threat to the privacy and fundamental rights of individuals as data subjects. Over the past few decades, personal data has been processed in large quantities, driven by the introduction of digital services by both government agencies and private companies. Rapid technological transformation has led to greater protection of human rights and the prevention of personal data being processed for illegitimate purposes. This work aims to raise awareness

of personal data protection, better understand international standards (EU GDPR), and identify the potential legal consequences that may arise for the person responsible for processing personal data and the person authorized to process it. The paper also aims to share international practical cases that have become a companion to digital transformation.

1. Legal and Normative Frameworks

1.1. International Standards

One of the main challenges of technological transformation is the insecurity of personal data borders, which is manifested in the free distribution of data across platforms and so-called clouds in different countries. Therefore, international standards for the legitimate processing and protection of personal data are of particular importance. GDPR is a European Union regulation that entered into force on 25 May 2018 and is one of the most comprehensive data protection regulations in the world. The GDPR establishes all the rules governing the collection, processing, and protection of personal data of data subjects by data controllers and processors. Its purpose is to protect privacy and individual rights in the modern digital world. GDPR is based on the principles of lawfulness, fairness, and transparency. This document states that personal data should be collected and processed only for a predetermined purpose and in a volume sufficient to achieve that purpose. Personal data must be accurate and up-to-date, and it should be kept by the person responsible for processing personal data only for the period necessary to achieve that specific purpose. This data should not be kept indefinitely, unless otherwise required by law. The GDPR also tells us that a privacy policy must be followed when collecting and/or processing any personal data. The Council of Europe Convention No. 108 for the Protection of Individuals about Automatic Processing of Personal Data is the first binding international treaty dealing with the protection of personal data and privacy, adopted by the Council of Europe in 1981 and entered into force in 1985. The process of amending the Convention occurred in parallel with the reform of other international data protection instruments, including the European Union's data protection regulations (European Union Agency for Fundamental Rights, Council of Europe, & European Data Protection Supervisor, 2018).

In 2001, an Additional Protocol to Convention 108 was adopted, which fully covers the provisions on international data transfers to states that are not parties to the Convention (referred to as "third countries"), as well as the mandatory requirement to establish a data protection supervisory authority at the domestic level. On the occasion of the 40th anniversary of Convention 108, the Committee of Ministers of the Council of Europe adopted a declaration emphasizing the importance of the modernized Convention in the digital technology era and urging all member states to ratify the new Protocol (Council of Europe, 2001).

1.2. Regulatory Legislation - Georgian Experience

The legislative space of Georgia addresses the protection of personal data through legal and regulatory acts. The direction of personal data protection in Georgia has been actively developing at the legal level since 2010. The Georgian Parliament adopted the Law on Personal Data Protection in 2011, establishing uniform standards for data collection and processing. Over the past few years, Georgian lawmakers have adopted new regulations that are nearly identical to European standards, aiming to harmonize and approximate international practices (Parliament of Georgia, 2011).

1.3. Personal Data Protection at an International Level

In today's modern, civilized world, the protection of personal data remains one of the main challenges on an international scale. There are various approaches to protecting personal data. In the United States, a sectoral model is being developed, for instance (U.S. Congress, 1999; U.S. Department of Health & Human Services, 1996), and in Asian countries, the principles and examples of the GDPR are already being integrated. Such a complex legal landscape has created problems, especially in the area of international data transfers, which increases the need to develop international agreements and mechanisms (Greenleaf, 2001).

2. Major Legal Challenges

2.1. The impact of European standards on personal data protection.

In the modern digital era, personal data has become a primary source of economic and social development. The use of the Internet, mobile technologies, social networks, and artificial intelligence generates a massive flow of data every day. In this reality, data processing simultaneously creates new opportunities and serious legal challenges. The GDPR is considered one of the most comprehensive legal documents, as it is not limited to member states but applies to any organization that processes the personal data of EU citizens (Voigt & Bussche,

2017). Critics note that specific provisions in the legislation permit broad interpretation, which also increases the risk of excessive data access by state structures (Transparency International Georgia, 2019).

Despite several existing challenges, a positive trend has been observed in recent years, namely, the state is actively harmonizing regulatory acts with European standards, and the Personal Data Protection Service is intensively implementing information campaigns to raise public awareness (State Inspector's Service of Georgia, 2021).

2.2. Consent and Data Transparency

Consent and data transparency are two fundamental pillars of the personal data protection system. In modern legal standards, including the GDPR, data processing is considered legitimate only if it is based on the explicit, specific, and informed consent of the data subject. In theory, the consent of the data subject is the primary basis for a legal contract for the processing of personal data. In practice, it is not easy to ensure that consent is both free and informed, and specific (Schwartz & Solove, 2011).

According to studies, the majority of Internet users do not read privacy policies and often click "agree" automatically. Data subject consent implies that the data subject is aware in advance of what kind of data is being collected, for what purposes it is being processed, and who may be the recipient of the personal data. In practice, users/data subjects often formally agree to the processing of data by clicking on the "Accept" button, often without a genuine understanding. According to studies, most users rarely read the privacy policy, as it requires a significant amount of time, and they often click the "Accept" button without careful consideration (McDonald & Cranor, 2008).

2.3. Legal Challenges of Artificial Intelligence and Automated Decisions

In the modern digital era, both automated systems and artificial intelligence (AI) play an increasingly important role in the decision-making process. These technologies enable the person responsible for data processing and the authorized person to process and analyze the data relatively easily and quickly, which subsequently facilitates quick decision-making (OECD, 2021). Artificial intelligence and machine learning techniques often rely on large amounts of personal data, which creates challenges, particularly when determining whether a decision should be considered automated and how to balance the need for human intervention in the decision-making process (Wachter et al., 2017).

One of the most important challenges of today's modern digital era is directly related to the rapid development of artificial intelligence (AI). Artificial intelligence systems are primarily based on large volumes of personal data, which, on the one hand, create opportunities and simplify processes and information retrieval, but also pose significant legal risks. In this context, special attention is paid to the EU AI Act (European Parliament, 2023), developed by the European Union, which is the world's first regulatory act to create a legal framework for artificial intelligence. The EU AI Act aims to establish a risk-based approach to high-risk operations, under which high-risk AI systems will be subject to strict regulations, including, but not limited to, data quality, transparency, and data subject rights safeguards (Ó Fathaigh, 2021).

In parallel with the EU AI Act, the Commission has also presented recommendations on the legally and ethically sound use of artificial intelligence, based on the principles of human rights, legitimacy, proportionality, and accountability. The OECD Principles emphasize that the development of AI should be carried out with a data subject-centered approach, ensuring the protection of personal data as a fundamental right (**OECD**, 2019)**.** These internationally recognized legal acts collectively set a precedent for both Georgia and other countries, which are also continually striving to integrate international standards.

2.4. The Future of Artificial Intelligence (AI) in Georgia

In addition to existing draft laws in Georgia, judicial practice also favors setting higher standards for the protection of personal data. In several important cases, courts have emphasized the importance of processing personal data for legitimate purposes over economic interests. These court decisions indicate that the country's judicial system is responding to European and international practice and is trying to integrate international standards into Georgian legislation. In the future, Georgia will face specific challenges in creating domestic legal frameworks that regulate artificial intelligence. This requires extensive coordination at both the legislative and institutional levels.

One of the primary risks of automated systems is the phenomenon known as algorithmic bias. Algorithms learn from past data, which may already contain traces of social logic. Therefore, technological transformation may reinforce the unequal treatment of data subjects (Crawford, 2021).

Access to information gives companies regulatory power, which poses a threat to the legitimate purpose of processing personal data of data subjects (Lyon, 2014). Automated solutions obviously simplify decision-making processes and increase efficiency in terms of time management, but they also pose serious threats to the realization of data subject rights. The legal system faces the challenge of encouraging new change without compromising the data subject's right to the protection of their personal data. Therefore, the principle of algorithmic and automated decision-making deserves special attention.

CONCLUSION

The protection of personal data in today's digital era, which is on the path of modern development, requires great attention, including the continuous updating of legal normative acts. The digital era also presents new opportunities for personal data protection, which are reflected in the anonymization of personal data, the development of security protocols, and the deepening of technological education, which will deepen both the level of knowledge of the data subject about his or her rights and raise awareness at the institutional level about international practices in the processing and protection of personal data. This will be a prerequisite for ensuring that the processing of personal data does not involve risks of illegitimate processing, is responsible, and ethically sound. Thus, the protection of personal data in a technologically advanced space and reality is no longer solely an obligation imposed by law, but is based on social trust, a high standard of responsibility, human dignity, and technological progress. Digital transformation depends on the extent to which law and society can keep pace with technological progress and maintain balance when processing personal data.

REFERENCES

Crawford, K. (2021). *Atlas of AI: Power, politics, and the planetary costs of artificial intelligence*. Yale University Press.

Council of Europe. (2001). *Additional Protocol to the Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, concerning supervisory authorities and transborder data flows* (CETS No. 181). https://rm.coe.int/1680080626

European Parliament. (2023, June 1). *EU AI Act: First regulation on artificial intelligence*. https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20230601STO93804/eu-ai-act-first-regulation-on-artificial-intelligence

European Union Agency for Fundamental Rights, Council of Europe, & European Data Protection Supervisor. (2018). *Handbook on European data protection law*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-coe-edps-2018-handbook-data-protection_en.pdf

Greenleaf, G. (2021). Global data privacy laws 2021: Despite COVID-19 delays, 145 laws show GDPR dominance. *Privacy Laws & Business International Report*, *169*, 1–5. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3836348

Lyon, D. (2014). Surveillance, Snowden, and big data: Capacities, consequences, critique. *Big Data & Society*, *1*(2), 1–13. https://doi.org/10.1177/2053951714541861

McDonald, A. M., & Cranor, L. F. (2008). The cost of reading privacy policies. *I/S: A Journal of Law and Policy for the Information Society*, *4*(3), 543–568. https://doi.org/10.2139/ssrn.1344340

Organization for Economic Co-operation and Development. (2021). *Artificial intelligence in society*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/2e98123f-en

Ó Fathaigh, R. (2021). European Commission: Proposal for an Artificial Intelligence Act. *IRIS Legal Observations of the European Audiovisual Observatory*, *2021*(6), 1–25. https://merlin.obs.coe.int/article/9203

Parliament of Georgia. (2011). *Law of Georgia on Personal Data Protection*. Legislative Herald of Georgia. https://matsne.gov.ge/en/document/view/2493908?publication=6

Schwartz, P. M., & Solove, D. J. (2011). The PII problem: Privacy and a new concept of personally identifiable information. *New York University Law Review*, *86*(6), 1814–1894. https://nyulawreview.org/wp-content/uploads/2018/08/NYULawReview-86-6-Schwartz-Solove.pdf

State Inspector's Service of Georgia. (2021). *Annual report on the activities of the State Inspector's Service 2021*. https://stateinspector.ge/eng/public-information/annual-reports

Transparency International Georgia. (2019). *Personal data protection and state surveillance in Georgia*. https://www.transparency.ge/en/blog/personal-data-protection-and-state-surveillance-georgia

U.S. Congress. (1999). *Gramm-Leach-Bliley Act*, Pub. L. No. 106-102, 113 Stat. 1338. https://www.congress.gov/bill/106th-congress/senate-bill/900

U.S. Department of Health & Human Services. (1996). *Health Insurance Portability and Accountability Act of 1996*, Pub. L. No. 104-191, 110 Stat. 1936. https://www.hhs.gov/hipaa/index.html

Voelker, J., & Borges, D. (2023). *GDPR: A practical guide* (2nd ed.). Routledge.

Wachter, S., Mittelstadt, B., & Floridi, L. (2017). Why a right to explanation of automated decision-making does not exist in the General Data Protection Regulation. *International Data Privacy Law*, *7*(2), 76–99. https://doi.org/10.1093/idpl/ipx005

Adaptation of forcefully displaced Ukrainian Scholars in France and Germany

Olena KOVALCHUK
Prof. Dr. Ukrainian Science Diaspora in France,
Aix Marseille University /ADEF/, Marseille, France
E-mail: malena.kovalchuk@gmail.com *ORCID: 0000-0002-0170-0821*

Abstract

This study examines the academic adaptation processes of Ukrainian scientists in France following the full-scale invasion in 2022. It explores the multi-layered challenges faced by refugee academics through a comprehensive analysis of administrative, academic, and individual adaptation levels.

The research employs a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative methodologies. A comparative content analysis was conducted of 386 academic support programs from German and French institutions through the #ScienceForUkraine platform. The primary dataset consists of 20 in-depth, semi-structured interviews with Ukrainian scientists in France, selected through snowball sampling to represent diverse socio-demographic characteristics.

Findings reveal significant challenges at three levels: administrative hurdles in visa and residency procedures, academic barriers including language difficulties and credential recognition, and individual struggles requiring psychosocial support. The study emphasizes that effective integration policies require collaboration between national authorities and civil society, suggesting that protecting refugee scientists' socio-economic rights ultimately benefits host countries through long-term advantages.

The research contributes to understanding how forced migration affects academic careers and provides insights for developing targeted support mechanisms for displaced scholars in host countries.

Keywords: Migration, Displacement, Displaced academics

Introduction

The Russian Federation's full-scale invasion of Ukraine in February 2022 triggered the fastest displacement crisis and one of the largest since World War II. As of August 2023, about 12.6 million Ukrainians remained internally displaced, including 6.9 million within their own country and 5.7 million who sought refuge in neighboring countries. The countries that initially sheltered millions of Ukrainians were Poland, Germany, the United Kingdom, Spain, Hungary, Romania, Slovakia, Moldova, and others. More than 190,000 Ukrainian refugees have been registered in France since the beginning of the war (UNHCR, 2023).

Among the displaced people, a certain percentage was occupied by Ukrainian scientists and educators, who left their homes with their families, as well as entire educational institutions, as the buildings of the latter were under constant bombardment and some were either wholly or partially destroyed.

The adaptation of Ukrainian scientists in countries of refuge was accompanied not only by various social and psychological problems, but also by challenges of integrating into the new academic environment of institutions that accepted the domestic intellectual elite to conduct research.

Some of the interviewed academics left their country for a neighboring country with severe restrictions and discrimination as a temporary transition stage until they found suitable accommodation in a welcoming host country. Others were able to connect with organizations that provided safe housing for Scholars-at-Risk and provided teaching or research work.

As part of the general analysis, we identified the challenges faced by Ukrainian scientists from the risk group when integrating into the academic environment of French institutions at three levels of adaptation: administrative, academic, and individual.

Some of the interviewed academics left their country for a neighboring country with severe restrictions and discrimination as a temporary transition stage until they found suitable accommodation in a welcoming host country. Others were able to connect with organizations that provided safe housing for Scholars-at-Risk and provided teaching or research work.

As part of the general analysis, we identified the challenges faced by Ukrainian scientists from the risk group when integrating into the academic environment of French institutions at three levels of adaptation: administrative, academic, and individual.

France, a country with considerable experience in managing migration policy, faced several challenges in providing asylum to Ukrainian refugees, aiming to facilitate a sustainable integration process. An effective asylum policy should be developed by national authorities, supported by the relevant experience of civil society, and should reflect both the national situation and European rules.

For Ukrainians, the challenges they faced in the above-mentioned countries during their adaptation to the academic environment also became an indicator of their integration into Western Europe. In this context, respect for the socio-economic rights of refugees and asylum seekers, especially their dignity, based on equality and non-discrimination, can provide European society with more advantages than fears and threats.

Methodology, Methods, Research Instruments, or Sources Used

The study aims to identify the challenges faced by Ukrainian scientists in France in the process of establishing their academic stay in these countries. In this regard, we directed our research in two directions: a) content analysis of proposals of academic programs that provide financial support to Ukrainian displaced scientists; (b) semi-structured interviews with Ukrainian displaced scientists who are in France on academic programs.

At the same time, we applied theoretical research methods: analysis of literary sources regarding the problem of adaptation of Ukrainian immigrants; systematization and generalization of the obtained information in order to highlight the main starting points of the research work; the method of statistical analysis; information and communication approaches for comparative analysis in the process of empirical research.

Additionally, the materials of this study include the results of the collected data from "Preservation of scientific narratives of Ukraine in France" (Holovkova, 2024). The analysis is complemented by 20 in-depth interviews (face-to-face) with scientists in France, with a selection mechanism based on the snowball method (online). Interviews were conducted in various formats, including Zoom, WhatsApp calls, and face-to-face meetings. The interviews lasted about 2 months. The study conducted 20 in-depth interviews with displaced scientists in the country of refuge had a sample of respondents with different social indicators (by risk options, age, gender, and region of residence in each of the study countries: France) and education (language skills, previous international experience, field of study).

Before we analyze the challenges faced by Ukrainian scientists in France, in the process of establishing their academic stay in this country in the status of scientists of the risk group, we did a content analysis of the European site #ScienceForUkraine (https://scienceforukraine.eu/), the mission which consists of supporting the Ukrainian academic community in surviving the war (ScienceforUkraine, 2022). The public organization, established at the beginning of the war by a group of volunteer scientists and students from around the world and registered in Latvia, provides international scientific loans and financial assistance offers to support the Ukrainian academic community.

For comparison, we evaluated the grants of German and French scientific institutions for Ukrainian researchers in various fields of knowledge. The site presents 280 proposals from German scientific and educational institutions and 106 from French ones.

Expected Outcomes or Findings

The main reason for leaving the country of residence for many interviewed Ukrainian scientists was the search for security. In addition to the physical destruction of universities, laboratories, and research centers, the funding of scientific research and its demand have significantly decreased. The lack of security and means of living forced scientists to leave their homes, flee from war, and seek refuge in other countries. However, the search for a safe and refugee-friendly academic environment presents domestic educators with challenges at all levels of adaptation.

Conclusion and Policy Implications

This research reveals that Ukrainian scientists in France face a complex, multi-level adaptation process requiring coordinated solutions. The identified challenges at the administrative, academic, and individual levels are interconnected, meaning a failure at one level can undermine progress in others. Administratively, cumbersome

residency and work permit procedures create immediate barriers. Academically, language barriers, difficulties in credential recognition, and navigating a new research ecosystem hinder professional integration. Individually, the psychological trauma of displacement and the stress of uncertain futures impact personal well-being and research productivity.

The findings underscore that France's established migration framework, while providing immediate refuge, requires more tailored and flexible mechanisms to integrate a high-skilled refugee population, such as academics effectively. Standard bureaucratic processes are often ill-suited to the unique circumstances of displaced scholars, whose primary need is to resume their intellectual work swiftly.

A critical insight from this study is that supporting displaced scientists is not merely a humanitarian act but a strategic investment for the host country. Ukrainian researchers bring valuable expertise, fresh perspectives, and the potential to enrich French academia and innovation. Therefore, sustainable integration policies must shift from a paradigm of temporary shelter to one that fosters mutual academic and societal benefits.

To achieve this, the study recommends:

1. **Streamlining Administrative Procedures:** Creating dedicated, fast-track visa and work permit pathways for scholars at risk.
2. **Enhancing Academic Bridges:** Establishing centralized platforms for credential evaluation, offering intensive language courses tailored for academic purposes, and fostering mentorship programs with local academics.
3. **Providing Holistic Support:** Ensuring access to psychological support services and family integration assistance to address the individual dimension of adaptation.

Ultimately, the successful integration of Ukrainian scientists depends on a collaborative effort between national governments, universities, and civil society organizations. By developing policies that are both empathetic and pragmatic, France and other host nations can transform the challenge of displacement into an opportunity to strengthen the global scientific community and uphold the fundamental principles of academic freedom and solidarity.

REFERENCES

European Commission. (n.d.). *EU and me: What's on the EU's agenda?*. Publications Office of the European Union. Retrieved November 9, 2024, from https://op.europa.eu/webpub/com/eu-and-me/uk/WHATS_ON_THE_EUs_AGENDA.html

Golovkova, L. S. (Ed.). (2024). *Preservation of scientific narratives of Ukraine in France*. ASPECT-PRO LTD. https://e-books.guru

Ministry of Education and Science of Ukraine. (2023). *Education and Science in Ukraine under Martial Law* [Informational and Analytical Collection]. Retrieved November 9, 2024, from https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn.Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspect.22.08.2023.pdf

MSCA4Ukraine. (2022). *MSCA4Ukraine upcoming call in September: Preliminary information for applicants*. European Commission. Retrieved November 9, 2024, from https://marie-sklodowska-curie-actions.ec.europa.eu/news/msca4ukraine-upcoming-call-in-september-preliminary-information-for-applicants

Préfecture de la région Auvergne-Rhône-Alpes. (n.d.). *UKRAINE: Protection temporaire des ressortissants ukrainiens (FR)*. Retrieved November 9, 2024, from https://www.rhone.gouv.fr/Actualites/UKRAINE-Protection-temporaire-des-ressortissants-ukrainiens-FR

Programme PAUSE. (n.d.). *How to host a scientist or artist in exile?*. Collège de France. Retrieved November 9, 2024, from https://www.programmepause.fr/en/comment-accueillir-une-scientifique-ou-artiste-en-exil/

Scholar at Risk Europe. (n.d.). *MSCA4Ukraine*. Retrieved November 9, 2024, from https://sareurope.eu/msca4ukraine/

Science for Ukraine. (n.d.). *About*. Retrieved November 9, 2024, from https://scienceforukraine.eu/about

United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Verkhovna Rada of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

United Nations. (1951). *Convention relating to the Status of Refugees*. UNHCR. https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2021/07/UNHCR70_Key_Messaging_ukr.pdf

United Nations. (1949). *Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*. Verkhovna Rada of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

UNHCR. (2023). *Refugee data finder*. United Nations High Commissioner for Refugees. Retrieved November 9, 2024, from https://www.unhcr.org/global-trends

The geopolitical significance of the Caucasus for Middle Eastern and Iranian security interests

Omar TURMANIDZE
Ph.D. (c) Politic Science, Caucasus International University, Head of Defense and Security Program of Baccalaureate, LEPL - David Aghmashenebeli National Defense Academy of Georgia.50, Tskhinvali HW, Gori, Georgia
E-mail: o.turmanidze1984@gmail.com *https://orcid.org/0009-0000-3957-4472*

Abstract

The Caucasus, comprising the South Caucasus republics of Armenia, Azerbaijan, and Georgia, as well as parts of southern Russia, has long been a contested and strategically significant region. Nestled between the Black and Caspian Seas, the Caucasus serves as a geographical and cultural bridge connecting Europe, Asia, and the Middle East. Its geopolitical importance is underscored by its abundant energy resources, vital transport corridors, and complex ethnic and political dynamics. The Caucasus region is a crucial geopolitical position at the crossroads of Europe, Asia, and the Middle East, making it a critical arena for regional and global power dynamics. This article examines the strategic significance of the Caucasus for Middle Eastern countries and Iran, with a focus on security interests, historical ties, energy resources, and the impact of regional conflicts. It examines the influence of major actors, including Russia, Turkey, and Western powers. It explores how the Caucasus conflicts impact the broader security landscape in the Middle East and Iran. The article concludes with insights into the future geopolitical landscape and policy considerations. For Middle Eastern states, particularly Turkey and Iran, the Caucasus is not only a neighbor but a region that directly influences their national security and regional influence. Iran, sharing a border with the Caucasus, views the area as a key component of its northern security buffer and a platform to project power and secure economic interests. Meanwhile, Middle Eastern conflicts and alliances are often mirrored in the Caucasus, amplifying its significance. This article aims to analyze the geopolitical importance of the Caucasus for Middle Eastern and Iranian security interests by examining historical relationships, contemporary conflicts, energy dynamics, and the involvement of global powers.

Keywords: Caucasus Region, Georgia, Iran, Middle East, Security, Influence, Geopolitics.

INTRODUCTION

The Caucasus region, situated at the geographical and geopolitical nexus between Eastern Europe, Western Asia, and the Middle East, possesses a strategic significance that far transcends its relatively modest geographical size. Its location constitutes a vital linkage for energy transit routes, including pipelines and transport corridors, which facilitate the movement of oil and gas from the Caspian Basin to European markets. Furthermore, the Caucasus functions as a critical buffer zone and intersection for regional powers, notably Russia, Iran, and Turkey, as well as various states in the South Caucasus. Each of these actors holds distinct geopolitical interests in shaping the region's political and security landscape (Allen, 2014). The complex interplay of ethnic affiliations, history, and geopolitics within the Caucasus has led to a persistent state of instability, conflict, and competition, which, in turn, affects the broader security paradigms of the Middle East.

From the perspective of Iran and the major actors in the Middle East, the Caucasus holds profound strategic importance due to its proximity, potential for influence, and its role in the regional security architecture. Iran's geographical proximity to the South Caucasus grants it significant interests in maintaining regional stability, preserving its influence over ethnic and religious groups, and securing vital energy routes. Additionally, unresolved conflicts in the region, such as the Nagorno-Karabakh conflict, and the presence of external military actors have exacerbated geopolitical tensions, thereby rendering the Caucasus a critical arena for influence and security policy within the broader Middle Eastern context. Recently, following the signing of a peace agreement between Azerbaijan and Armenia, the geopolitical salience of the region has further increased, positioning it as a potentially more reliable security partner. Thus, an analysis of the geopolitical significance of the Caucasus offers substantive insights into the security calculations of Iran and the Middle East, underscoring the region's crucial role in shaping regional stability, energy security, and the strategic ambitions of key regional and global actors (Mamedov, 2018).

METHOD and FINDINGS

The primary objective of this article is to examine and clearly articulate the geopolitical significance of the Caucasus region for the Middle East, with a particular focus on the Islamic Republic of Iran. This study aims to provide a comprehensive analysis of the region's strategic importance, highlighting the complex interplay between global and regional powers whose interests converge and often clash in this geographical space. The Caucasus,

due to its unique geographic position, serves as a critical geopolitical crossroads—not only between East and West, but also between the North and the South (Cornell, 2020). This intersectional location renders the region a focal point of interest for various global actors and international stakeholders.

The article examines the multifaceted nature of geopolitical competition in the Caucasus, highlighting how the region's spatial dynamics produce overlapping zones of influence and competing strategic agendas. In particular, the interests of key regional powers—namely Iran, Russia, and Turkey—intersect in the Caucasus, creating a complex web of rivalry, cooperation, and strategic balancing. Through this lens, the Caucasus is conceptualized not merely as a passive geopolitical buffer zone but rather as an active arena where regional powers project influence, safeguard national interests, and engage in strategic maneuvering shaped by historical legacies and contemporary security concerns (Kropf, 2021).

In this study, a predominantly qualitative research methodology was employed, with a particular emphasis on analyzing scholarly articles, academic publications, and policy papers relevant to the topic. The research draws upon existing literature to critically examine and interpret contemporary developments that have had a significant impact on regional security dynamics over the past five years. The article places a particular focus on the post-COVID-19 period, analyzing how the pandemic and its aftermath reshaped geopolitical calculations and security perceptions in the Caucasus and surrounding regions. The study further investigates the broader implications of significant international developments, most notably the full-scale military aggression launched by the Russian Federation against Ukraine, and its reverberations for the Caucasus region. This conflict is assessed in terms of its influence on regional power balances, security alignments, and the strategic posture of neighboring states, particularly those with vested interests in the South Caucasus. Moreover, the article offers an in-depth review of critical developments in the Middle East that have had a direct or indirect bearing on the geopolitical environment of the Caucasus. These include recent shifts in the Syrian conflict, as well as the evolving tensions between Iran and Israel. By examining these interconnected dynamics, the study aims to illuminate the broader regional and international context within which the Caucasus operates today, highlighting the complex interplay between local, regional, and global forces (Popescu, 2023).

The Geopolitical Context of the Caucasus

The Caucasus region’s location makes it a strategic crossroads linking Europe, Asia, and the Middle East. It provides critical land routes for energy pipelines and trade networks that bypass Russian and Turkish territories, offering alternative access to global markets. The Caspian Sea’s energy reserves—oil and natural gas—add to the region’s strategic value. Russia remains the dominant external actor in the Caucasus, maintaining a military presence and exercising political influence to preserve its sphere of influence. Turkey, leveraging ethnic and linguistic ties with Azeris, has increased its impact, particularly after the 2020 Nagorno-Karabakh war (Yazici, 2021). Western powers, notably the United States and the European Union, engage with the region through diplomacy and economic investment to counterbalance Russian and Iranian influence.

Georgia

Georgia is a key strategic player in the Caucasus due to its location as a gateway between Europe and Asia. It controls vital land routes, such as the Georgian Military Road and the Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline, which transports Caspian oil to global markets, thereby bypassing Russia and Iran. Georgia seeks closer ties with Western institutions such as NATO and the European Union to enhance its security and economic development. However, its Western aspirations face challenges from Russia, which maintains a military presence in the breakaway regions of Abkhazia and South Ossetia and exerts influence over Georgia's politics and security policies. The ongoing conflict over these territories highlights Russia's efforts to maintain regional influence and limit Western encroachment (Sirbiladze & Panchulidze, 2022).

Armenia

Armenia's positioning places it in a complex geopolitical situation. It shares borders with Turkey and Azerbaijan, with whom it has longstanding disputes. Armenia's close alliance with Russia is a crucial element of its security strategy, particularly given its unresolved conflict with Azerbaijan over the Nagorno-Karabakh region. Russia maintains military bases in Armenia and provides security guarantees, but Armenia also seeks to diversify its alliances by engaging with the European Union and pursuing closer ties with Iran (Trenin, 2021). The 2020 Nagorno-Karabakh war and the subsequent ceasefire agreement have highlighted Armenia's vulnerability and its reliance on Russian peacekeeping forces, as well as the regional geopolitical tug-of-war.

Azerbajan

Azerbaijan's strategic importance is heightened by its vast oil and natural gas reserves in the Caspian Sea. It has developed energy pipelines, such as the Southern Gas Corridor, to diversify export routes away from Russia and Iran. Azerbaijan pursues a balanced foreign policy, strengthening its relations with Turkey—its primary regional ally—and engaging with Western countries through energy exports and diplomatic initiatives. The 2020 Nagorno-Karabakh conflict marked a significant turning point, with Azerbaijan regaining control over territories lost decades earlier, reinforcing its military and political influence in the region. Azerbaijan's integration with Western energy markets and its rivalry with Iran and Russia shape its broader geopolitical approach.

Middle Eastern Security Interests in the Caucasus

Middle Eastern states, especially Turkey and Saudi Arabia, maintain active interests in the Caucasus. Turkey's historical and cultural connections to Azerbaijan, coupled with shared Turkic heritage, have fostered close political and military cooperation. Ankara views the Caucasus as a strategic front for projecting power and countering Iran and Russia.

Ethnic and religious ties, such as the Sunni-Shia divide, play a significant role in shaping Middle Eastern policies toward the region. Sunni-majority Turkey supports Azerbaijan, while Iran—home to a large Shia population and sharing a border with Armenia and Azerbaijan—maintains a more nuanced approach to balance its relationships. Saudi Arabia's rivalry with Iran extends to its interest in supporting allies and countering Iranian influence in the Caucasus. The conflicts in the Caucasus, particularly those in Nagorno-Karabakh, reverberate throughout the Middle East, influencing alliances and rivalries. Middle Eastern actors leverage these dynamics to pursue broader strategic objectives, including weakening adversaries and expanding their regional footprints.

Iranian Security Interests in the Caucasus

Iran's security interests in the Caucasus are driven primarily by geopolitical stability, border security, counter-encirclement by rivals, and maintaining its vital transit connections. Its policy is highly pragmatic and defensive, focused on preventing developments that could threaten its domestic stability or regional standing. Iran's northern border with Armenia, Azerbaijan, and parts of the Caspian Sea render the Caucasus region integral to its national security. Historically, Iran has exerted influence over the Caucasus as part of its imperial domains, and these historical ties continue to shape its contemporary foreign policy. For Iran, the Caucasus serves as a critical buffer zone, protecting its northern frontier from encroachment by rival powers, notably Turkey and the West. The unresolved conflicts in the region, including Nagorno-Karabakh, are viewed cautiously by Tehran, as instability could spill over and threaten its security. Economically, Iran seeks to benefit from trade and energy cooperation with the Caucasus states (Karagiannis, 2021). However, Tehran is wary of Western attempts to integrate the Caucasus into broader containment strategies against Iran.

Iran typically advocates for an "indigenous regionalism" approach, such as the 3+3 platform (Armenia, Azerbaijan, Georgia, plus Iran, Russia, and Turkey) (Mammadov & Ahmadov, 2022), which aims to address regional issues through the participation of regional countries, while excluding extra-regional powers (such as the US or EU). This aligns with its core goal of limiting Western, mainly American, military or political presence near its borders.

Regional Conflicts and Their Implications

The Caucasus has been marred by longstanding conflicts, including Nagorno-Karabakh, South Ossetia, and Abkhazia, each involving complex ethnic and territorial disputes. These conflicts destabilize the region, creating opportunities for external powers to assert their influence. The 2020 Nagorno-Karabakh war reignited tensions between Armenia and Azerbaijan, with Turkey openly supporting Azerbaijan and Russia brokering ceasefires. Iran, cautious about supporting either side, emphasized stability but also showed concern over the influx of refugees and shifting power balances. These conflicts have direct implications for the security interests of the Middle East and Iran. They affect regional alliances, trigger humanitarian crises, and complicate diplomatic efforts. Instability in the Caucasus also risks creating proxy battlegrounds for broader geopolitical competition (Ziyadov, & Gasimov, 2022).

Today, with the involvement of Turkey, Europe, and the United States, a peace agreement has been reached between Azerbaijan and Armenia, altering the reality established in the region over the past 30-35 years. Azerbaijan and Armenia are beginning to open transport routes between each other, and the opening of the

Zangezur corridor is also on the agenda, creating new opportunities for regional security. The region's importance is also growing.

The Role of Great Powers

Russia's role in the Caucasus remains significant, as it maintains military bases, peacekeeping forces, and political leverage, aiming to prevent Western encroachment. Moscow's approach strikes a balance between supporting Armenia and maintaining pragmatic relations with Azerbaijan, thereby preserving its strategic dominance. Turkey's ambitions have expanded, as exemplified by its support for Azerbaijan and its active engagement in cultural diplomacy. Ankara seeks to consolidate its influence as a regional power while challenging Russian predominance. The United States and European Union pursue engagement through diplomatic initiatives and economic projects aimed at promoting stability and democratic governance. However, their influence is limited by competing regional interests. The other players involved, Russia, Turkey, Iran, and Middle Eastern states, complicate the security landscape, often exacerbating conflicts and creating challenges for conflict resolution.

Conclusion

The Caucasus region holds immense geopolitical significance for the security interests of the Middle East and Iran due to its strategic location, energy resources, and complex ethnic and political dynamics. For Iran, the Caucasus is a critical northern buffer zone and an arena to protect its national security and economic interests. For Middle Eastern powers like Turkey, it serves as a platform for projecting influence and countering rivals.

Regional conflicts and great power competition ensure that the Caucasus remains a volatile and pivotal region, shaping the broader security calculus of the Middle East and Iran. Understanding these dynamics is essential for policymakers aiming to promote stability and balance interests in this strategically vital crossroads. The Caucasus is a region where local national interests intersect with major global powers. Russia aims to retain influence through military presence and political leverage, while Turkey increases its regional footprint, especially in relation to Azerbaijan and the Turkic-speaking populations. Western powers strive to promote stability, democratization, and energy security, balancing their interests against those of Russia and Iran. The ongoing conflicts, energy politics, and evolving alliances continue to define the complex geopolitical landscape of Georgia, Armenia, and Azerbaijan.

REFERENCES

Allen, T. (2014). The geopolitics of the South Caucasus: Challenges for Iran and Russia. *Middle East Policy, 21*(3), 80-91. https://doi.org/10.1111/mepo.12036

Cornell, S. E. (2020). Geopolitics and the Great Power Rivalry in the Caucasus. In B. Gokay (Ed.), *The geopolitics of the Caucasus and the Caspian region* (pp. 45-62). Routledge.

Karagiannis, E. (2021). The geopolitics of religious and ethnic ties in the South Caucasus: Turkey, Iran, and the Nagorno-Karabakh conflict. *Nationalities Papers, 49*(3), 431-448. https://doi.org/10.1017/nps.2020.40

Kropf, A. (2021). The South Caucasus: An extension of the Middle Eastern security complex? *International Affairs Review, 40*(1), 22-45.

Mamedov, F. (2018). Energy security and geopolitics in the Caspian region. *Energy Policy, 123*, 347-355. https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.09.020

Popescu, N. (2023). *The Russia-Ukraine war and the geopolitical rebalancing of the South Caucasus* (Policy Brief). European Council on Foreign Relations. https://ecfr.eu/publication/the-russia-ukraine-war-and-the-geopolitical-rebalancing-of-the-south-caucasus/

Sirbiladze, I., & Panchulidze, E. (2022). Caught in between: Georgia's European aspirations under Russian influence. *European Journal of International Security, 4*(1), 55-73. https://doi.org/10.1017/eis.2021.25

Trenin, D. (2021). *The South Caucasus: Three countries, three trajectories* (Policy Paper). Carnegie Endowment for International Peace. https://carnegieendowment.org/files/202103-Trenin_SouthCaucasus.pdf

Yazici, E. (2021). *Competition between Russia and Turkey drives conflict across the Middle East, Africa, and Central Asia* (Report). Institute for the Study of War. http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISW%20Report%20-%20Competition%20Between%20Russia%20and%20Turkey%20-%20March%202021.pdf

Ziyadov, T., & Gasimov, N. (2022). The South Caucasus after the 2020 War: Geopolitics of Connectivity and the Zangezur Corridor. *Asia-Europe Journal, 20*(4).

The First World War, The Caucasus, and Georgian Society

Otar JANELIDZE
Doctor of Historical Sciences, Professor at Georgian National Museum, Postal code: 0183, Tbilisi, Georgia
E-mail: otar_janelidze@yahoo.com ORCID ID 0000-0003-0132-4341

Ivane MENTESHASHVILI
Doctor of Historical Sciences, Professor at Georgian National Museum, Postal Code 011, Tbilisi, Georgia
E-mail: imenteshashvili@gmail.com ORCID ID 0009-0007-5521-2042

Abstract

The Great War, which broke out in 1914, changed the world fundamentally. Such a global phenomenon could not and did not escape the attention of Georgian intellectuals and public figures.

The Caucasus occupied an important place in the plans of both sides involved in the war. Their interest in the Caucasus and Georgia was driven by the region's strategic location and abundant resources. Control over this space, both military and economic, was a concern for both alliances, as these factors were of key importance during the war.

The two aspects are shown in the given presentation: the political views of Georgian personalities and how the war and its results have embodied their political views. Neither the Entente nor the Central Powers openly disclosed their true intentions. Instead, their public declarations emphasized that war was waged in the name of civilization, to protect small nations and to uphold international justice and global peace. For oppressed peoples, such proclamations served as a source of hope, creating a perceived opportunity to free themselves from colonial domination.

Prior to the war, pro-German sympathies were evident among Georgian political groups and intellectuals. Nearly the entire Georgian political elite was oriented towards the Central Powers. This tendency is clearly reflected in the publications of prominent Georgian thinkers, like in Professor Mikheil Tsereteli's book “Georgia and the World War", published in German, French, English, and Spanish, and writer Konstantine Gamsakhurdia's German-speaking essay 'The Caucasus in the World War.”

In contrast, Georgian Social-Democrats-Mensheviks, led by Noe Zhordania, focused their strategy on internal revolution in Russia and the democratic transformation of the Empire.

This paper, based on primary sources, will examine these viewpoints expressed by Georgian public figures and demonstrate which of them were vindicated by the course of and outcome of the war.

Keywords: World War I, Caucasus, Georgian Society.

INTRODUCTION

The Caucasus, and specifically Georgia, has been closely connected to the leading countries of Europe and Asia since ancient times, representing a transit area where the economic and cultural interests of the West and East intersect (Muskhelishvili, 2009).

Accordingly, this region has always been the focus of great powers’ attention. This interest intensified notably since the time of the Napoleonic Wars. After the anticipated defeat of Russia, the Emperor planned to begin his campaign towards the Indian subcontinent from Tbilisi, intending to put an end to the false greatness of the nation of shopkeepers (Bezotosny, 1982, p. 86). From then on, the South Caucasus, particularly Georgia, was viewed as the most convenient route to India. In this regard, World War I was no exception. Georgia again found itself within the sphere of competing interests of opposing factions. Specifically, Enver Pasha, one of the triumvirate rulers of the Ottoman Empire, planned to invade India precisely through this region.

However, World War I, a military and political confrontation on an unprecedented scale, was not solely a battle between two opposing camps. There was also an internal, covert confrontation primarily involving the Entente. This cannot be considered a sincere alliance as officially declared. Mainly, the rivalry between England and Russia is meant here. Since the 18th century, England was (not without reason) concerned about the role that Georgia and the Caucasus in general could play as a foothold for Russian expansion into the Near East and British India. England viewed this region in this light from the late 18th century, throughout the 19th century, and into the first

decades of the 20th century, even before the outbreak of World War I. The increase of the amount of Russian military units stationed in the South Caucasus caused concern among the English (RGVIA, f. 2000, op. 1. d. 969, l. 39; AVPR, f. National Archive of India, series A, d. 13, l. 37). To somehow hamper Russia in the South Caucasus, England encouraged the Ottoman Empire to incite a local Muslim uprising there (Summary of intelligence, 1912, p. 14). Even during WWI, when Russia was in a critical situation in Transcaucasia, England refused to assist it, even by means of military demonstration to divert some Ottoman armed forces from the region (Magnus, 1958, p. 310).

The opposing parties' interests in the Caucasus before and during World War I were shaped by the region's strategic location and its rich resources. Therefore, the Caucasus held a significant place in the plans of both camps engaged in the war. Control over this space, both militarily and economically, was a crucial factor for both alliances, as these factors were of key importance during the war.

Method

The formulation of the problem and the study of the issue under discussion were based on a critical analysis of both published and archival historical primary sources, as well as scholarly literature. The research methodology incorporates traditional methods and principles of scientific inquiry, such as historicism, objectivity, and the historical-comparative method. Their use enabled us to present the role and place of the Caucasus during the First World War, illuminate the overall picture of this significant historical event, and provide its analysis and interpretation.

FINDINGS

The interests of the warring parties in the Caucasus before and during World War I were driven by the region's strategic location and its resources. Furthermore, their plans envisioned the Caucasus as a springboard for an offensive against opposing factions.

Neither the true ambitions of the Entente nor those of the Central Powers were openly declared. More widely known were their proclamations that the war was being waged in the name of civilization, to protect small nations, for the sake of universal justice and general peace.

Georgian public opinion was not unified or monolithic in its attitude toward the war. The overwhelming majority of the population believed the defeat of the Russian Empire would be the path to national liberation. Pro-German sentiments were noticeable in Georgian political and intellectual circles. The pro-German position was clearly and unequivocally expressed in the works of various Georgian thinkers, including Professor Mikheil Tsereteli's book "Georgia and the World War", published in German, French, English, and Spanish, as well as in the essay "The Caucasus in the World War" written in German by writer Konstantine Gamsakhurdia.

The Georgian Liberation Committee, established at the beginning of World War I, was also oriented towards Germany and, through cooperation with German and Ottoman government circles, paved the way for Georgia's national independence.

Interests of opposing groups in the Caucasus

Russia’s and the Ottoman Empire’s interests clashed in the border regions – the Caucasus and Anatolia. Russia aimed to consolidate its positions here and ensure the security of its southern borders. Victory in the war for the Romanov Empire was expected to bring long-awaited control over Constantinople and dominion over the Bosporus and Dardanelles straits.

Great Britain, the leading European state, was alarmed by Germany’s growing hegemony and sought to maintain its status. London viewed the Caucasus as a foothold against Germany’s ally, the Ottoman Empire, and as a source of resources and raw materials. One of the primary goals of British policy in the region was also to control the Caspian oil fields and their transportation routes.

France primarily entered World War I to reclaim Alsace and Lorraine, which it had lost to Prussia in 1871. Motivated by this failure, France was driven by a desire for revenge against Germany and to preserve its colonial possessions. Another goal of Paris was to divide the Ottoman Empire’s territories among the Entente members and seize part of the “Turkish pie” (Goals of France in World War I – 1918. https://pervaya-mirovaya.ru/celi-francii-v- pervoy-mirovoy-voyne-kratko/). France had no direct interests in the Caucasus but was fully aware of the region's strategic and economic significance for its allies and their actions against the Central Powers. Paris

actively supported Russia in its fight against Ottoman and German expansion, although France's direct involvement in the Caucasus was limited.

Unlike the major European powers, the United States was not interested in territorial expansion. Shortly after the end of the war, U.S. President Woodrow Wilson planned to take mandates over the South Caucasus and the Ottoman Empire. However, Congress rejected this idea, and the plan remained unrealized. The Ottoman Empire viewed the Caucasus as a land corridor to Central Asia. Additionally, the Caspian oil fields were of interest to Istanbul. The Ottomans aimed to regain positions lost to Russia in the 1877-1878 war, reclaim territories ceded, and bring regions populated by Turks under their influence in the Caucasus (Tanriverdi, 2024). The Ottomans aspired to “raise the crescent flag on the Caucasus ridge” (Nozadze, 1930, p. 4). Moreover, they aimed to unite all Turkic peoples and expand the Empire to its "natural borders" (Gigineishvili, 1963, p. 106), leading to the creation of a “Great Turan mega-empire” (Andersen, 2020, p. 6).

One of the Young Turks’ leaders and Ottoman Minister of War, Enver Pasha, after capturing the Caucasus, intended to advance eastward, conquering first Afghanistan, then India (Yilmaz, 2006).

Germany was interested in pressuring Russia and accessing local resources. Official Berlin, allied with the Ottoman Empire, sought to weaken British and French positions in the region. As General Quartermaster Erich Ludendorff wrote, a connection with Georgia would give Germany independent access to Caucasian raw materials and influence the railway leading to Tbilisi, which “was of decisive importance for conducting war in northern Persia” (Ludendorff, 1924, p. 188). Ludendorff also considered the Caucasus a springboard for an anticipated attack on India via the English Channel (Kresenstein, 2002).

Before the start of World War I, opposing camps had planned for a short conflict that one or two major battles would resolve. All participating countries hoped to weaken their enemies through heavy indemnities and acquire new territories after victory.

Neither the Entente nor the Central Powers publicly revealed their true ambitions. More well-known were their declarations that the war was waged in the name of civilization, to protect small nations, for international justice, and universal peace.

Before the outbreak of World War I, the plans of the opposing coalitions envisioned a short conflict, the outcome of which would be determined by one or two major battles. Every belligerent country hoped that, in the event of victory, it would weaken its enemies through heavy indemnities and annex new territories. Neither the true ambitions of the Entente nor those of the Central Powers were openly declared. More widely known were their proclamations that the war was being waged in the name of civilization, to protect small nations, for the sake of universal justice and general peace.

Visions of Georgian national figures and politicians

How did Georgian national figures and politicians of the time – those whose views shaped public opinion – perceive and interpret this complex military-political configuration?

In Georgia, which had embarked on the path of modernization, where political polarization (manifested in the emergence of ideological organizations and their mutual controversies) accompanied social differentiation, public opinion – especially concerning the impending war – could not have been unified or monolithic; nor was it. The overwhelming majority of the population regarded the defeat of the Russian Empire as the path to national freedom. However, the idea of organizing an anti-Russian uprising within the country was categorically rejected.

Even Noe Jordania, the leader of the Social Democrats–Mensheviks—the most influential political force in prewar Georgia—did not consider the establishment of an independent Georgian state as an immediate political goal. His political course was oriented toward an internal revolution in Russia and the democratic transformation of the Empire. Meanwhile, within other political groups and intellectual circles, pro-German sympathies were apparent. Almost the entire Georgian political elite was oriented toward the Triple Alliance, placing its hopes squarely on the victory of Germany and its allies in the war.

Evidence of this is found in the activities of the “Committee for the Liberation of Georgia,” established in Europe and operating with the support of Imperial Germany (Janelidze, 2002).

With Germany’s support, similar committees were also established by other peoples of the Caucasus, whose aim was to encourage anti-Russian movements in their respective countries. By uniting these committees, the League of the Non-Russian Peoples of Russia was founded in Berlin in March 1916 (Zeterberg, 1978).

According to the German Foreign Office and the General Staff, the realization of this plan required uprisings in Poland, Ukraine, and the Caucasus. If victorious, buffer states would emerge between Germany and Russia, which would be dependent on Germany, particularly in military terms.

As for Georgia, if it managed to break away from Russia, Wilhelm II could have used the region as an outpost for his political agenda. As the Georgian historian and diplomat Zurab Avalishvili wrote at the time, Germany was also interested in the South Caucasus from the perspective of implementing its broader strategy for penetrating the Near East (Avalishvili, 1925).

According to Giorgi Machabeli's plan, a member of the Committee for the Liberation of Georgia, Georgia was to become a monarchy headed by a German prince. Germany's own leadership had the intention of enthroning Prince Joachim of Hohenzollern, son of Wilhelm II, in a Georgia separated from Russia (Georgian Literature Museum, Case 26960/20; Seydametov & Shlyapnikov, 1939). He was to marry a Georgian woman, thus laying the foundation for a new dynasty (Maghlakelidze, 1991).

Other sources also attest to the interest of the German imperial court in Georgia; it appears that the Kaiser's sons were well-informed about the Georgian question. According to reports, a large map of Georgia was reportedly even hung in the residence of the heir to the throne (Ghoghoberidze, 1980).

With the support and financial backing of Germany, the Committee for the Liberation of Georgia established the "Georgian Legion," a military unit operating on Ottoman territory. The committee members also managed to establish contact with their homeland via German submarines, through which they secretly brought in weapons and a certain amount of funds (Bakradze, 2009).

Germany also had economic interests in Georgia, which were not insignificant during the ongoing war. "The Germans had an excellent knowledge of our country, its economic potential, and the importance of its geographical location. Therefore, they were interested in the revival of Georgia and the Caucasus in general, naturally with the calculation that they themselves would benefit greatly if they emerged victorious from the war" (Kandelaki, 1960, p. 39).

Two works on the role and place of the Caucasus-Georgia in the war

The pro-German position is clearly and vividly reflected in the writings of several Georgian thinkers, including Professor Mikheil Tsereteli's book, "Georgia and the World War," which was published in German, French, English, and Spanish, as well as in the German-language essay "The Caucasus in the World War" by the writer Konstantine Gamsakhurdia.

A prominent fighter for national liberation, member of the Committee for the Liberation of Georgia, and later a well-known professor and Hittite studies, Mikheil Tsereteli, presented the importance of an independent Georgia to German representatives in the following way:

"Georgia, strong politically and economically, would serve as a buffer for the Central Powers to defend their interests in the Near East and across Asia against enemy imperialism and economic competition. The Caucasus is the route that could connect the Central Powers with Turkestan, and potentially also with southern Russia, Siberia, India, and even China. Economic ties and political friendship with the Caucasus would allow the Central Powers to benefit not only from the immense resources of the Caucasus, but also from the wealth of those distant lands that are accessible through it" (Sakartvelo, 1918).

Mikheil Tsereteli was firmly convinced that Russia would be defeated in the ongoing war and that the Central Powers would emerge victorious. Therefore, the question of the future of Georgia and the entire Caucasus would come to the forefront. What kind of changes would the war bring, and how would these changes affect the region?

In the above-mentioned book, Tsereteli provides an answer to this question, which is grounded in a geopolitical analysis of the issue, a historical excursus, an observation of the existing reality, the experience of the Caucasian peoples' struggle for freedom, and an understanding of the forms and methods of confrontation between the warring sides.

Tsereteli's work outlines the strategic, economic, and political utility of a free Georgia and an independent Caucasus for Germany and the countries of its alliance bloc. He discusses the issue of relations with the Ottoman Empire separately. He emphasizes that if the Ottomans wish to expel Russia from the Caucasus, an alliance with the Georgians must be of particular importance. As soon as the Georgians become active, the Tatars and the rest of the mountain populations would stand beside them, since "all the peoples of the Caucasus are ready to declare

their stance together with the Ottomans in the cause of expelling Russia from the Caucasus." The author further added that "an irreparable mistake and the beginning of future discord will be if the Ottomans attempt to replace Russian rule with their own domination and try to establish their own provinces in the Caucasus. If the Turks seek to conquer the Caucasus, the very next day they will be expelled either by Russia or by the Caucasians themselves."

To the leaders of the Central Powers, Tsereteli proposed the following resolution of the Caucasus question in the event of their victory in the war: "The Ottoman Empire must relinquish parts of the provinces of Kars and Erivan; Transcaucasia must retain its neutrality; Georgia must regain its historical territories and be declared an independent state; the Tatars and Armenians must be granted the legal right to form an Armenian-Tatar canton, and the mountain peoples must be allowed to enjoy broad autonomy" (Tsereteli, 2014, p. 34).

A famous Georgian writer, then a student at the University of Berlin and associated with the Committee for the Liberation of Georgia, expressed a similar point of view. He wrote: "When the Germans and their Turkish allies jointly approach the Caucasus, they will have guaranteed support from the Caucasian population. The peoples of the Caucasus are well aware of the significance of this critical historical moment and are ready to fight for freedom on the side of the German and Turkish allies, just as many Poles fought for freedom in German ranks in Poland" (Gamsakhurdia, 1998).

Another publication by Konstantine Gamsakhurdia titled "The Political Situation in the Caucasus" was published in 1915 in the final issue of the Munich-based monthly journal Süddeutsche Monatshefte.

In his autobiography, Gamsakhurdia mentions that in 1916, he also published a second brochure in Germany titled "Penelopes Freier im Morgenland" ("Penelope's Suitors in the East"). The brochure discussed the oppressive activities of England and Russia in India, Iran, and the Caucasus. Although this text remains untraceable to this day, it was likely of a propagandistic, pro-German character (Astamidze, 2019).

Gamsakhurdia also addresses the theme of cultural and political orientation toward Germany in his Georgian-language essays, journalistic writings, and in his novel "Dionysus' Smile".

It is well known that shortly after the outbreak of World War I, the Russian Empire carried out mass deportations of ethnic Germans from its western provinces. Anti-German pogroms took place in Moscow and elsewhere. Ethnic Germans were also expelled from Georgia; however, no significant manifestations of Germanophobia were recorded among the Georgian population.

It is well known that shortly after the outbreak of World War I, the Russian Empire deported large numbers of Germans from its western provinces. Pogroms against Germans were carried out in Moscow and elsewhere. Germans were also expelled from Georgia, but no Germanophobic sentiments were noted among the Georgian population.

Due to strict censorship within the Russian Empire, representatives of Georgian society were unable to express their genuine national aspirations in public speeches or in the periodical press. Nevertheless, some of their publications clearly reflect sympathies toward Germany. As for Georgian national figures living abroad,

They operated more freely in this regard and sought to remain attentive to significant developments in global politics that could serve the cause of Georgia's liberation.

A relevant example is U.S. President Woodrow Wilson's message to the Senate, published on January 22, 1917. This document set forth the conditions for the future armistice and the consolidation of lasting peace.

Mikheil Tsereteli and Giorgi Machabeli took advantage of the moment, "in the name of humanity and international law," and on January 25 of the same year, addressed a telegram to the U.S. President. The telegram reads:

"Mr. President! When the time comes to reorganize human society in accordance with your ideals, when at the future peace Congress the American people and their President are destined to play a vital role, do not forget Georgia, which has at least as much right to independence or internal autonomy as any other nation unjustly oppressed" (National Center of Manuscripts, file 321/2).

Following the collapse of the Russian Empire, a strategic vacuum emerged in the Caucasus, which Germany initially sought to fill, followed later by Britain. For its part, the Ottoman Empire aimed to consolidate its position in the region through military means. These developments brought about a profound transformation of the geopolitical landscape in the Caucasus.

CONCLUSION

The study showed that the expectations of some Georgians for a democratic transformation of Russia proved misguided and ultimately unjustified. True, for a short time – during the period of the Provisional Government – specific steps were taken in this direction, and the Caucasus briefly felt a breath of freedom.

However, the October 1917 coup d'état put an end to this trajectory of Russia's development for a long time. The orientation toward Germany yielded results. On May 26, 1918, with Germany's support, Georgia restored its state independence and proclaimed the establishment of the Democratic Republic of Georgia.

Within the next two days, the Republics of Azerbaijan and Armenia were also established, while in the North Caucasus, the Union of the United Mountain Peoples of the North Caucasus and Dagestan was formed.

Unfortunately, these newly established state entities did not last long. Except for Armenia, they first had to confront the White Russian Volunteer Army. However, they were ultimately unable to withstand the military aggression of Soviet Russia and ceased to exist. The governments and representatives of the political circles of all these overthrown republics went into exile and continued their struggle for their country's freedom from abroad.

REFERENCES

Andersen, E. (2020). Georgia and international agreements in 1918-1921. MtSignobari.

Astamadze, G. (2019). Konstantine Gamsakhurdia in Germany, 1912-1919. *Journal Georgian Emigration*, *8*(9), 28-35.

Avalishvili, Z. (1925). Georgia's independence in the international politics of 1918-1921. Zakkniga.

Bakradze, L. (2009). German-Georgian relations during the First World War (Activities of the Georgian National Committee 1914-1918). Pegasus.

Baroni Fridrikh Kress fon Kresenshtaini. (2002). *My mission in the Caucasus*. Motsameta.

Bezotosny, N. (1982). Napoleon's intelligence in Russia before 1812. *Questions of History*, 10, 45-58.

France's goals in the First World War – Summary. (1918). Retrieved July 15, 2025, from https://pervaya-mirovaya.ru/celi-francii-v-pervoy-mirovoy-voyne-kratko/

Gamsakhurdia (Kavkasieli), K. (1998, September). The Caucasus in the World War. *Literary Newspaper*, 14.

Georgian Museum of Literature named after Giorgi Leonidze. (n.d.). Shalva Amirejibi Fund (File No. 26960/20).

Ghogoberidze, D. (1988). Memoirs. *Iveria*, 23, 12-15.

Giginashvili, O. (1963). *Turkism and the foreign policy of the Ottoman Empire*. Tsodna.

Janelidze, O. (2002). *Essays on the history of Georgia's national democratic party*. Metsniereba.

Kandelaki, K. (1960). *Georgia's national economy* (Vol. 2). D. Kheladze Publishing.

Liudendorf, E. (1924). My war memories 1914-1918 (Vol. 2). State Publishing House.

Maghlakelidze, Sh. (1991). Memoirs. *Gantiadi [Dawn]*, 2, 45-48.

Magnus, P. (1958). *Kitchener: Portrait of an imperialist*. John Murray.

Muskhelishvili, D. (2009). Georgia at the crossroads of Europe and Asia. *Annals*, 4, 140-145.

National Center of Manuscripts named after Korneli Kekelidze. (n.d.). Fund "Miscellaneous" (File No. 321/2).

Nozadze, V. (1930, March). Europe and the Caucasus. *Independent Georgia*, 51, 4.

Russian State Military Historical Archive. (n.d.). Fund 2000, Inventory 1, File 969.

Seidametov, D., & Shlyapnikov, N. (1939). *German-Austrian espionage in Tsarist Russia*. State Military Publishing House of the USSR Ministry of Defense.

Summary of intelligence information on neighboring countries. (1912). 17-18, 14.

Tanriverdi, M. (2024). Georgian-Turkish rapprochement before World War I and the Russian position. In *Georgian-Turkish relations in the 20th century (pp. 68-75). Sokhumi University.

Tsereteli, M. (2014). *Georgia and World War II*. Petiti.

Yilmaz, S. (2006). An Ottoman warrior abroad: Enver Pasha as an expatriate. *Middle Eastern Studies*, *35*(4), 40-52. https://doi.org/10.1080/00263200600642169

Zeterberg, S. (1978). Die Liga der Fremdvölker Russlands 1916-1918. Finnish Historical Society.

Bridging the skills gap: The role of TVET in workforce development and reform in Greece

Rania LAMPOU
Dr. STEM Instructor & Researcher, Greek Ministry of Education, Religious Affairs and Sports, Athens, Greece
E-mail: olampou@minedu.gov.gr ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0220-239X

Abstract

Technical and Vocational Education and Training (TVET) is essential for ensuring that the workforce is equipped with the necessary and relevant skills, which will result in a reduction of employment gaps and an improvement in overall economic competitiveness. TVET is implemented differently in each country because each has its own financial needs, cultural values, and political frameworks. TVET in Greece struggles to address a wide variety of problems, the most significant of which are a persistent skills mismatch, a lack of trust from the general public, inadequate industry partnerships, and outdated infrastructure. However, there have been recent efforts to change TVET and modernize it. This effort is spearheaded by Law 5082/2024, which mandates the establishment and construction of new VET Centers, the incorporation of digital and green skills, and more effective collaboration with private companies and corporations. This paper will present and study the role of TVET in Greece, assessing its effectiveness, analyzing global best practices, and ultimately discussing the enhancement of workforce readiness and sustainable economic development.

Keywords: Skills gap, TVET, Workforce development

1. Introduction

The primary characteristics of the contemporary economy are rapid and constant technological advancements, globalization, and an ongoing evolution of labor market needs. General education is no longer sufficient by itself for workforce development, as specialized, adaptive skills are now required. Technical and Vocational Education and Training (TVET) aims to address this issue by equipping students with technical knowledge, practical skills, and competencies that are highly sought after by potential employers (World Bank, UNESCO, & ILO, 2023).

In Greece, TVET has traditionally been held in lower regard than general academic education, resulting in persistent skills gaps and high rates of youth unemployment. (Cedefop, 2024a). This paper will analyze the current state of TVET in Greece, identify structural problems, and assess the efforts made to reduce the gap between education and labor market needs. Furthermore, insights derived from international best practices will allow this paper to present a roadmap for making TVET a very effective tool for workforce development.

2. Historical context of TVET in Greece

The evolution of TVET in Greece has gone through several stages:

- **Pr**ior to the 1980s, vocational education offered limited options, as its primary focus was on manual trades. There was a complete lack of formally established standards, industry engagement, and public recognition (Ioannidou, 2014).
- **1980s–2000s:** Efforts were made to modernize TVET through the establishment of vocational schools (EPAL) and technical lyceums; however, enrollment rates were very low because, in the public's eye, university education was considered more important and valuable (Ioannidou, 2014).
- **2000s–2010s:** Several European Union (EU) programs fostered modernization efforts, digital literacy, and adaptation to match and meet the needs of the labor market; however, the infrastructure, curricula, and training of the teachers working in TVET proved to be "incompatible" with emerging technologies (Baumann & Vossiek, 2022).
- **Post-2020:** Law 5082/2024 aims for a revolutionary reform with the establishment of VET centers, the introduction of new curricula focusing on digital and green skills, and the formation of partnerships with important and well-respected companies and businesses in various industries (ReferNet Greece, 2023). The constant lack of funding, societal bias, and the unwillingness or inability to embrace technological progress have left Greece behind other EU countries in TVET performance, making modernization essential.

3. Literature Review

The role of TVET globally

According to several studies, robust TVET systems reduce unemployment, improve productivity, and make economies more resilient (OECD, 2023). Several countries, including Germany, Switzerland, and Singapore, have demonstrated that when vocational education is effectively integrated with apprenticeships and collaboration with businesses and corporations, workforces tend to become more skilled and able to quickly and efficiently adapt to new economic sectors (Hofer, 2025; Gog, 2024).

TVET challenges in Greece

Research shows that the most important systemic problems are the following:

- **Skills mismatch:** The competencies gained by graduates fail to meet the needs of the labor market (Cedefop, 2023).
- **Public perception:** Vocational education is generally considered less valuable than university education, resulting in consistently low student enrollment rates (Youth Employment Magazine, 2021).
- **Industry collaboration:** The lack of collaboration and relationships between schools and employers severely limits internship and apprenticeship opportunities (OECD, 2025).
- **Infrastructure deficiencies**, including outdated equipment, under-equipped laboratories, and antiquated digital resources, are significant hindrances to hands-on learning (Vasilev, 2024).

Digital and green skills in TVET

Global trends underscore the need for integrating emerging skills into vocational training and education curricula. Digital literacy, coding, renewable energy, and sustainable practices are currently considered crucial for making the workforce more adaptable to changes and more competitive (European Commission, 2024a). Greece's most important economic sectors, such as tourism, renewable energy, and information technology, consider these competencies to be of enormous value, if not crucial, and therefore necessary (InnoEnergy, 2025).

Policy and reform strategies

For any changes to TVET to result in success, they must be supported by proper laws and also require industry collaboration, teacher training, and public awareness campaigns. Law 5082/2024 is an attempt not only to change but also to revolutionize Greece's vocational system. Comparative studies with countries such as Finland and Singapore have demonstrated that the effective implementation of significant changes to TVET can lead to substantial improvements in employability outcomes and student enrollment rates (Cedefop, 2024b).

4. Methodology

This study analyzes TVET in Greece through a mixed-methods approach:

- **Document analysis:** Analysis of Greek Ministry of Education reports, policy papers, and Law 5082/2024.
- **Comparative analysis:** Analysis and evaluation of TVET models in countries of Europe and Asia.
- **Stakeholder interviews:** Semi-structured interviews with teachers, students, employers, and policymakers in order to pinpoint problems and evaluate perceptions.
- **Case studies:** Analysis of pilot programs for the implementation of digital and green skills in VET centers.

Thematic analysis was employed to identify key patterns related to curriculum effectiveness, collaboration with companies and businesses, and labor market compatibility.

5. Analysis and findings

Skills mismatch

Research indicates that graduates of vocational programs often lack essential technical, digital, and soft skills. Employers note that the workforce lacks problem-solving skills, the ability to work as a team, and the capacity to adapt to industry changes (IOBE, 2023).

Public perception and enrollment trends

Although significant efforts have been made to modernize and improve vocational education, it is still considered less attractive than university education. There has recently been a slight increase in enrollment rates, primarily due to campaigns promoting TVET careers. However, cultural perceptions and stereotypes appear to be very resilient, which in turn significantly limits enrollment rates (World Bank, 2024).

Industry collaboration

Existing partnerships between TVET institutions and businesses are primarily found in major urban centers. Successful collaborations are a crucial component of improved student outcomes and assured compatibility with emerging economic sectors (SHERLOCK Project, 2024).

Infrastructure challenges

Many TVET schools have outdated labs, lacking the necessary digital tools, and access to industry-standard equipment is practically non-existent. However, legislative efforts such as Law 5082/2024 aim to remedy these problems and deficiencies (OECD, 2025).

Impact of reforms

The first signs regarding the creation of VET Centers, changes to the curricula, and the introduction or update of digital/green skills modules, as well as AI projects like the PAIC project, have been promising (PAIC Project, 2024). Pilot programs demonstrate an overall improvement in engagement, a rise in competency levels, and a higher level of industry involvement (Sourgiadaki & Karkalakos, 2023).

6. Case Studies

Digital skills integration in the Thessaloniki VET center

The International Center for Digital Transformation and Digital Skills in Thessaloniki, established in collaboration between Cisco and the Greek government, offers training modules in coding, cybersecurity, and digital design.

Since its launch in 2020, the center has provided over 2,900 training hours to more than 370 participants, hosted thousands of visitors, and signed 17 cooperation agreements with local educational and business organizations.

These initiatives have strengthened the digital competencies of VET students and professionals, supporting Greece's broader national upskilling strategy under DYPA (Greek Public Employment Service), which has already certified over 260,000 citizens in digital and green skills (Cisco, 2022).

Renewable energy program in Crete

On the island of Crete, new vocational initiatives have been launched to prepare students for careers in the renewable energy sector, with a focus on solar and wind energy technologies.

The Crete Valley project, led by the National Technical University of Athens, is developing Europe's first Renewable Energy Valley, integrating training, research, and hands-on participation in local renewable energy installations (ZSI, 2024).

Additionally, vocational high schools in Chania have conducted educational visits to operational wind farms, such as those operated by Envitec, enabling students specializing in electrical engineering to gain practical experience with renewable energy systems and sustainability practices (Envitec, 2025).

Tourism and hospitality TVET program in Athens

In Athens, a reformed Tourism and Hospitality Technical and Vocational Education and Training (TVET) program has been introduced to align with Greece's rapidly evolving tourism industry.

The program, supported by the Ministry of Tourism and inspired by the Swiss dual-education model, combines classroom learning with industry apprenticeships in major hotel chains.

Students develop customer service, language proficiency, and digital booking system skills, enhancing their employability in one of Greece's most vital economic sectors (Greek Travel Pages, 2025).

Institutes such as IEK SVIE and Metropolitan College (an EHL-affiliated institution) now integrate cutting-edge hospitality technology and real-world internship placements into their curricula (IEK SVIE, 2024).

7. Comparative analysis: Lessons from Europe

- **Germany:** A system that combines classroom teaching and paid apprenticeships results in very high employability rates (Eurofound, 2023).
- **Switzerland:** The curriculum is greatly defined by industry needs in order to be able to answer market needs as much as possible (Swiss VPET System, 2024)
- **Finland:** Teacher quality, innovation, and flexible curricula are at the very heart of the VET system (European Commission, 2024b).

These examples indicate that Greece could further enhance and improve TVET through paid apprenticeships, increased industry involvement, and continuous, high-quality teacher training.

8. Challenges and solutions

Challenges

Local society has a negative bias regarding vocational education (Gargalianos, Makridis, Tsiaka, Kalaitzidou, 2023). Furthermore, there is a significant lack of funding for creating or improving infrastructure and resources (EAEA, 2023). Industry engagement is minimal and primarily occurs in major urban centers. TVET in Greece lags in digital transformation (ReferNet Greece, 2023).

Proposed solutions

The status of TVET careers needs to be elevated in the public's eye through specially designed information campaigns. Moreover, significant investments are needed to modernize equipment and digital labs. Apprenticeship programs should be implemented nationwide, not just in urban areas. Teachers should continually improve their knowledge and skills through high-quality teacher education programs. Additionally, a modular curriculum that incorporates digital, green, and soft skills is required (European Commission, 2024c).

9. Future directions

- **Digital transformation:** E-learning, virtual labs, and online apprenticeships need to be more widely adopted.
- **Green economy alignment:** Renewable energy, sustainable tourism, and circular economy modules should be further expanded.
- **Lifelong learning:** Adult learners should be encouraged to enhance their skills or acquire completely new ones.
- **Global collaboration:** The levels of participation in international TVET networks and student exchange programs should be increased (UNESCO-UNEVOC, 2025).

10. Policy recommendations

1. **Expand VET centers nationwide:** Rural and urban areas should have equal access to VET centers.
2. **Strengthen public-private partnerships:** Prominent companies and businesses in important business sectors should be encouraged to co-design curricula and offer apprenticeship programs, preferably paid ones (OECD, 2025):
3. **Incentivize enrollment:** Scholarships, career guidance, and public campaigns can make VET more attractive to students, particularly those who have recently graduated from high school.
4. **Modernize infrastructure:** Significant funding should be directed towards the modernization of labs, digital tools, and teaching technology.
5. **Continuous teacher training:** Educational approaches should be adapted to be more compatible with labor market trends.
6. **Integrate emerging skills:** Digital literacy, renewable energy, and sustainable practices should be a significant part of every TVET program (Cedefop, 2024c):

Conclusion

TVET is crucial for reducing the skills gap and preparing Greece's workforce to meet the demands of a constantly changing and evolving economy. Challenges such as skills mismatches, cultural negative biases, lack of industry partnerships, and outdated infrastructure continue to exist. However, changes, such as those mandated by Law 5082/2024 in conjunction with innovation, collaboration, and strategic policy implementation, pave the way for modernization.

Suppose vocational training in Greece is to successfully prepare students for the constantly changing economy of the 21st century. In that case, it needs modernized and improved infrastructure, new designed curricula, and the incorporation of digital and green skills. Enhanced industry collaboration, continuous high-quality teacher training, and public promotion of TVET through various media will also strengthen the workforce's preparation. In conclusion, a modernized TVET system can create a significant paradigm shift in Greece's labor market, reduce unemployment rates, and foster sustainable economic growth.

REFERENCES

Baumann, F. A., & Vossiek, J. (2022). Changing skill formation in Greece and Italy: Crisis-induced reforms in light of common institutional legacies. *International Journal for Research in Vocational Education and Training, 9*(3), 340–362. https://www.pedocs.de/volltexte/2023/25708/pdf/IJRVET_2022_3_Baumann_Vossiek_Changing_skill.pdf

Cedefop. (2023). *Skills anticipation in Greece (2023 update)*. https://www.cedefop.europa.eu/en/data-insights/skills-anticipation-greece-2023-update

Cedefop. (2024a). Vocational education and training policy briefs 2023: Greece - Cedefop monitoring and analysis of VET policies*. https://www.cedefop.europa.eu/files/ti0224440enn.pdf

Cedefop. (2024b, June 27). Greece: Law 5082/2024 further strengthens the VET system. https://www.cedefop.europa.eu/en/news/greece-law-50822024-further-strengthens-vet-system

Cedefop. (2024c, October 15). *Greece: Transforming vocational education – New training guides and educational materials for SAEK schools*. https://www.cedefop.europa.eu/en/news/greece-transforming-vocational-education-new-training-guides-and-educational-materials-saek-schools

Cisco. (2022, October 2). *Two years of innovation at the International Center for Digital Transformation & Digital Skills*. https://www.cisco.com/c/m/en_emear/digital-transformation-center-thessaloniki-en/press-releases/02102022-1.html

Envitec. (2025). *Educational visit of students to our wind farm in Crete*. https://www.envitec.gr/en/news/item/172-news-vatali-students-en.html

European Association for the Education of Adults. (2023, December 11). *A sole focus on adult learning for employment overlooks Greece's societal issues. EAEA country report – Greece*. https://countryreport.eaea.org/greece/Greece%202023/Sole%20focus%20on%20adult%20learning%20for%20employment%20neglects%20Greece%E2%80%99s%20societal%20issues

European Commission. (2024a). *Digital Skills and Jobs Platform – Greece snapshot*. https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/latest/briefs/greece-snapshot-digital-skills

European Commission. (2024b). *Education and training monitor 2024: Finland*. Publications Office of the European Union. https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/country-reports/finland.html

European Commission. (2024c). *Education and training monitor: Country report – Greece*. Publications Office of the European Union. https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor/en/country-reports/greece.html

Eurofound. (2023). *Vocational training reduces youth unemployment, IW study finds*. https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/vocational-training-reduces-youth-unemployment-iw-study-finds

Foundation for Economic and Industrial Research. (2023). *Study on soft skills in vocational education and training in Greece*. https://iobe.gr/docs/research/RES_05_F_15122023_REP_GR.pdf

Gargalianos, S., Makridis, G., Tsiaka, D., & Kalaitzidou, D. (2023). Student views on vocational guidance: Findings on chronic deficits – Suggestions to meet students' needs. *RAIS Journal for Social Sciences*. https://journal.rais.education/index.php/raiss/article/view/144

Gog, S. J. (2024). Future-skilling the workforce: SkillsFuture movement in Singapore. In *Advances in human factors in training, education, and learning sciences* (pp. 357–369). Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-658-42948-5_26

Greek Travel Pages. (2025, May 7). *Greece to revamp vocational tourism education with Swiss-style model*. https://news.gtp.gr/2025/05/07/greece-to-revamp-vocational-tourism-education-with-swiss-style-model

Hofer, A. (2025). *Evaluation of an apprenticeship support programme for young people in Germany: JOBLINGE's Basecamp programme*. OECD Publishing. https://ideas.repec.org/p/oec/elsaab/320-en.html

IEK SVIE. (2024). *Tourism and hotel management programs*. https://sbie.edu.gr/en/specialization/toyristika-xenodochiaka

InnoEnergy. (2025). *Scaling Europe's green skills*. https://innoenergy.com/news-resources/green-skills/

Ioannidou, A. (2014). *Vocational education and training in Greece*. Publications Office of the European Union. https://www.researchgate.net/publication/303689557_Vocational_Education_and_Training_in_Greece

OECD. (2023). *Spotlight on vocational education and training*. https://www.oecd.org/en/publications/spotlight-on-vocational-education-and-training_acff263d-en.html

OECD. (2025). *The Jobs Again Reform in Greece*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/10/the-jobs-again-reform-in-greece_ed9bfcc7/bff1cb60-en.pdf

PAIC Project. (2024). *Piloting the PAIC curriculum in Greek VET classrooms*. https://akep.eu/piloting-the-paic-curriculum-in-greek-vet-classrooms/

ReferNet Greece. (2023a). *Greece – VET system*. CRADALL / ReferNet. https://www.refernet.de/dokumente/pdf/2023_VET%20system_GR.pdf

SHERLOCK Project. (2024). *The Greek knowledge centre*. https://www.sherlockproject.eu/national-kc/the-greek-knowledge-centre

Sourgiadaki, M., & Karkalakos, S. (2023). "GreenComp" as a tool for examining motivation of vocational teachers to create learning opportunities for the green transition. *Humanities and Social Sciences Communications, 10*, 699. https://link.springer.com/article/10.1007/s43545-023-00699-3

Swiss VPET system – A brief guide (English). (2024). Swiss Federal University for Vocational Education and Training.

The World Bank, UNESCO, & ILO. (2023). *Building better formal TVET systems: Principles and practice*. World Bank. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099071123130516870/pdf/P175566037a5e20650a657068b5152205bf.pdf

UNESCO-UNEVOC. (2025). *European insights: Greening skills, powering futures – The role of TVET in the twin transition*. https://atlas.unevoc.unesco.org/research-briefs/european-insights-greening-skills-powering-futures-the-role-of-tvet-in-twin-transition

Vasilev, I. (2024). *Overview of the problems of VET education: A case study*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/385852305_Overview_of_the_problems_of_VET_education_an_Attempt_for_Classification_and_Cross-Mapping_the_Problems_from_2024_A_Case_study

World Bank. (2024). *Technical support to the Greek Public Employment Service*. https://documents1.worldbank.org/curated/en/099041825140030566/pdf/P175877-eba18835-c5a4-4844-ae4d-73ce872d2cb9.pdf

Youth Employment Magazine. (2021, February 21). *Skills mismatch in the Greek market*. https://youthemploymentmag.net/2021/02/21/skills-mistmach-in-the-greek-market/

ZSI. (2024). *CRETE VALLEY: Pioneering the first renewable energy valley in Europe*. https://www.zsi.at/news/crete-valley-pioneering-the-first-renewable-energy-valley-in-europe/

Social work of the future: How artificial intelligence helps people with disabilities

Sabrina ASSADULLINA
Educational program 7M11401 "Social work", Karaganda Buketov National Research University, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: asadullinasabrina@gmail.com ORCID: 0009-0003-3023-0659

Abstract

The article examines the role of artificial intelligence (AI) in transforming social work with people with disabilities in the context of digitalization in Kazakhstan. It is shown that AI can not only improve the quality of social services, but also change the very paradigm of interaction between the state and citizens. The international experience (EU, USA, South Korea, UN), legislative and technological prerequisites in Kazakhstan, including Digital Kazakhstan, eGov programs, and the development of inclusive digital services, are considered. Proposals for the introduction of AI into social work are formulated, a step-by-step plan for integrating technologies is presented, and the ethical and legal framework for using AI in the social sphere is substantiated.

Keywords: artificial intelligence, social work, people with disabilities, digital transformation, Kazakhstan, assistive technologies, digital inclusion.

INTRODUCTION

Modern society is experiencing rapid development of digital technologies that are transforming all spheres of life, from economics to social protection. Artificial intelligence (AI) has become a key tool for data analysis, forecasting, and providing personalized services. For social work, particularly in the context of supporting individuals with disabilities, AI presents new opportunities to enhance the effectiveness, accessibility, and quality of care.

Kazakhstan, implementing the Digital Kazakhstan strategy (Ministry of Digital Development, 2018), strives to create a digital society where technology serves all citizens, including people with special needs. However, the practical integration of AI into social work requires not only technical solutions but also a revision of approaches to human-system interaction.

Considering the international experience of implementing AI in social work, the world practice demonstrates successful examples of using AI to increase inclusion and the quality of social support. The European Union has developed the "Ethical Principles of Trusted AI" (European Commission, 2019), aimed at ensuring transparency and non-discrimination. The United States is implementing the AI for Accessibility program (Microsoft, 2024), which aims to develop AI tools for people with disabilities. South Korea has implemented the Smart Care project, which enables government services to remotely monitor the needs of citizens, including the elderly and those with disabilities.

The United Nations and UNESCO emphasize that AI technologies should serve the goals of sustainable development, especially in terms of inclusiveness and equal access (UNESCO, 2021). Kazakhstan can adapt these approaches to the national context by creating an ethically managed digital ecosystem.

In the national context of Kazakhstan, there are key digitalization programs, including Digital Kazakhstan, eGov, eGov Mobile, and the social portal social.egov.kz, providing access to electronic services. However, so far, they perform self-service functions without realizing the possibilities of adaptive AI services. It is essential to transition from process automation to intelligent citizen support, where the system analyzes requests, provides solutions, and generates personalized recommendations.

The legislation of the Republic of Kazakhstan, including the Law "On Social Protection of Persons with Disabilities" (2005) and the Law "On Personal Data and its Protection" (2013), forms the legal basis for the introduction of AI, ensuring a balance between digital innovations and the protection of human rights.

The following algorithm of actions is proposed for the effective implementation of AI in the practice of social work:

1. Analysis of current processes. Identify areas where AI can be used (request processing, needs forecasting, resource allocation).

2. Creation of a single secure database of citizens integrated with eGov, based on which digital customer profiles can be formed.

3. Development of intelligent assistants and chatbots to advise citizens on benefits, employment, medical, and social support.

4. Training social workers in digital skills and principles of ethical interaction with AI.

5. Conducting pilot projects in large cities with subsequent scaling by region.

6. Introduction of a system for monitoring and auditing the effectiveness of AI applications and their compliance with human rights and ethical standards.

The ethical and legal aspects of implementing AI require the development of a national code of Ethics for its application in the social sphere, similar to the principles outlined by UNESCO (2021) and the recommendations of the OECD (2022). Special attention should be paid to the issues of algorithm transparency, non-discrimination, and data protection.

FINDINGS

Artificial intelligence is becoming a crucial tool for enhancing the effectiveness and precision of social work, particularly in supporting individuals with disabilities. Its implementation enables a transition from reactive assistance to predictive, leveraging big data analysis.

In general, Kazakhstan has the necessary technological and regulatory prerequisites for the introduction of AI in the social sphere. The Digital Kazakhstan, eGov programs, as well as legislation on social protection and personal data, create the basic infrastructure for the development of intelligent solutions.

International experience (EU, USA, South Korea, UN) demonstrates that successful digital transformation of social policy requires not only investments in technology, but also ethical regulation, transparency of algorithms, and public engagement.

The practical implementation of AI in social work is possible through interagency cooperation.: integration of data, training of specialists, and creation of mechanisms of public control over digital tools.

The social worker in the age of AI does not lose its importance - on the contrary, its role becomes more strategic. AI frees a specialist from routine tasks, allowing them to focus on human interaction, customer support, and adaptation.

For the sustainable development of the system, it is necessary to develop a national Digital Social Work program, including staff training, pilot projects, and an assessment of the socio-economic impact of AI.

In the long term, AI can serve as the foundation for a digitally inclusive state, where technology provides equal opportunities and social policy is grounded in principles of fairness, transparency, and citizen participation.

Thus, the digital transformation of the social sphere, driven by artificial intelligence, is becoming a strategic direction for Kazakhstan's development. AI can not only improve the quality of services but also strengthen social equality, expand access to opportunities for people with disabilities, and create the foundation for a more humane, technologically advanced, and sustainable society.

CONCLUSION

The integration of artificial intelligence into the social work system for people with disabilities in Kazakhstan is a strategic step towards building a truly inclusive society. AI does not replace social workers; rather, it enhances their professional capabilities and expertise. It helps us analyze large amounts of data, identify patterns, and respond promptly to the needs of citizens.

The implementation of the proposed steps will enable Kazakhstan to become a leader in the field of a digital welfare state, where technology serves people, not the other way around. Investments in digital infrastructure, education, and ethical regulation are essential to ensure that AI becomes a tool for social justice rather than a source of digital inequality.

REFERENCES

European Commission. (2019). *Ethics guidelines for trustworthy AI*. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2759/346720

Ministry of Digital Development, Innovation, and Aerospace Industry of the Republic of Kazakhstan. (2018). *Program "Digital Kazakhstan"*. Electronic Government of the Republic of Kazakhstan. https://www.digitalkz.kz/

Microsoft. (2024). *AI for Accessibility*. Microsoft Corporation. https://www.microsoft.com/en-us/ai/ai-for-accessibility

OECD. (2022). *AI in the public sector: Human-centred governance and ethical principles*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/7e0ed0c5-en

Republic of Kazakhstan. (2005). Закон Республики Казахстан «О социальной защите лиц с инвалидностью» №39-III [Law of the Republic of Kazakhstan "On Social Protection of Persons with Disabilities" No. 39-III]. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1049290

Republic of Kazakhstan. (2013). *Закон Республики Казахстан «О персональных данных и их защите» №94-V [Law of the Republic of Kazakhstan "On Personal Data and Its Protection" No. 94-V]. https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1300000094

UNDP Kazakhstan. (2024). *Digital transformation and social inclusion initiatives*. United Nations Development Programme Kazakhstan. https://www.undp.org/kazakhstan

UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379920

WHO. (2023). *World report on disability and assistive technology*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240073842

Social workers play a crucial role in combating domestic violence

Saltanat NURLANOVA
PhD (c), Kazakh National University named after Al-Farabi, Almaty, 050040, Republic of Kazakhstan
E-mail: nurlanova.salta14@mail.ru ORCID: 0009-0000-0062-0574

Abstract

The article addresses the issue of domestic violence in contemporary society. It raises the necessity of assisting victims of violence. In this regard, the role of social workers in protecting women and children has become increasingly important.
Social workers play a crucial role in the fight against domestic violence, acting as a link between various institutions and providing direct assistance to victims. They assess the situation, offer psychological and legal support, and develop individualized rehabilitation plans using various social work technologies to help families and communities prevent and overcome crises. Among the social problems in today's society, domestic violence remains one of the most urgent and pressing issues. This phenomenon negatively impacts not only individuals but also the stability and development of society as a whole.

In this context, the role of social workers is vital. By providing comprehensive support to victims of violence, they contribute to the protection of their rights and the improvement of their living conditions. Social workers play a key role in the process of combating domestic violence by supporting victims psychologically, legally, and socially, helping to create a safe environment, overcome crises, and facilitate resocialization. In addition, social workers carry out preventive measures and play an important role in fostering a culture of zero tolerance toward violence in society.

Keywords: Social worker, domestic violence, social assistance, victims of domestic violence, social work.

INTRODUCTION

Domestic violence is a pressing issue in our society. It primarily affects vulnerable groups, namely women, children, and adolescents. One of the main contributing factors to domestic violence is alcohol addiction among men. This is considered the most significant cause of violence within families. As a result, families often fall apart, and children are frequently the ones who suffer the most. In the worst cases, domestic violence can escalate into serious crimes. Social workers play an invaluable role in society, providing support and assistance to various segments of the population, especially those in vulnerable and difficult life situations. Their work aims to create favorable conditions for individuals to realize their potential and enhance their quality of life, while also addressing the social challenges and issues facing society.

This article examines the role and importance of social workers in ensuring societal well-being. Victims of domestic violence require comprehensive assistance, social, psychological, medical, and legal. Social workers help address many of the victims' social problems and provide the necessary support. When working with victims of domestic violence, social workers must follow a specific action plan. This enables them to fully address the victim's problems and determine the root causes and consequences of the violence.

Method

This study employed a combination of qualitative and quantitative research methods. The research primarily focused on identifying the social conditions of domestic violence victims and evaluating the effectiveness of assistance provided by social workers. A structured survey was conducted among victims of domestic violence and social workers who support them. The survey included 15 questions, aiming to explore participants' experiences, challenges, and suggestions.

In-depth interviews were also conducted with social workers from crisis centers. During the interviews, the mechanisms of social work, encountered barriers, and measures to prevent emotional burnout were analyzed. Additionally, a document analysis was conducted, encompassing the review of national legislation in the Republic of Kazakhstan, reports from crisis centers, UN data, academic publications, and statistical information. The study employed a systematic approach and was guided by principles of human rights and gender equality. Furthermore, narrative therapy techniques were used to give importance to clients' personal stories and experiences.

FINDINGS

The leading roles played by social workers: Social workers are professionals who connect victims of domestic violence with the necessary resources and services. Through providing social-psychological support and legal assistance, they help to awaken the victims' will to live. They offer emotional support and psychological help to those who have suffered from violence. They inform them of their rights and assist in preparing the necessary documents and applications for rights protection authorities. They develop and implement rehabilitation programs that help victims of violence return to a normal state. Social workers work with families and communities to prevent domestic violence and to change ineffective behavioral stereotypes. They use various methods to help select optimal behavior strategies. They assist a wide range of clients, catering to the needs of children, adolescents, adults, and the elderly. Thus, social workers are an integral part of the support system for people who have experienced domestic violence, helping to restore their safety and well-being. Supporting vulnerable populations is one of the primary functions of social workers: providing assistance and support to groups in socially disadvantaged situations. Social workers provide the needed social aid, enable rehabilitation and adaptation, and promote the integration of these groups into society. By helping to address social issues, they engage in identifying and analyzing the social problems that citizens and society face. They design and implement programs and projects aimed at solving issues such as poverty, unemployment, alcoholism, drug addiction, and domestic violence, among others.

In preventing social crises, social workers play a crucial role in mitigating the development of social problems and conflicts. They conduct preventive work with different segments of the population, publicize social risks, and explain ways to address them. In providing social consultation and psychological support, social workers assist citizens facing difficulties and stress—offering social counseling to resolve personal and family issues, ease adaptation to new circumstances, and help make important decisions.

Social workers also play a crucial role in developing the social infrastructure, including the creation and development of social institutions, assistance and support centers, as well as the development of social programs and services aligned with societal needs. Moreover, they actively collaborate with other services and organizations, including healthcare institutions, law enforcement agencies, educational institutions, charitable foundations, and volunteer organizations. Such partnerships and coordination enable the comprehensive addressing of social problems and ensure adequate support for individuals.

Victims of domestic violence may be of various ages, genders, social statuses, and cultural backgrounds. They may experience violence at home, at work, in public places, or in intimate partner relationships. Often, they endure physical pain, fear, anxiety, post-traumatic stress, and other negative emotional states. They may also suffer from relationship issues, loss of self-esteem, and loss of confidence in others. Understanding the concept of a domestic violence victim is important for social workers, as they play a critical role in supporting and protecting victims. They help victims restore self-esteem, access the necessary resources and services, and provide emotional support and counseling. Social workers offer various types of support to victims of domestic violence, including emotional encouragement, counseling, and assistance in accessing needed resources and services. They also help victims develop personal safety plans and provide information about the rights and options available to them. Social workers also play an important role in the justice process, assisting victims in interacting with law enforcement agencies, the courts, and other institutions, and providing them with the necessary information and support during legal proceedings. The primary goal of social work with domestic violence victims is to help restore their self-esteem, return them to a normal state, and prevent further violence. Social workers try to prevent domestic violence in the future by educating and raising awareness in society about the issue and its consequences. High levels of social assistance include transitioning therapeutic groups into self-help groups; therefore, bringing clients together has a greater impact on individuals. Social worker involvement in setting up such groups means that their clients move from being objects of intervention to subjects—equal participants solving their own issues. Sometimes, this transformation only occurs at the level of personal acceptance, even when the traumatic situation itself remains unchanged.

Professional activities of social workers occur in several directions:

1. Diagnosis and assessment. Social workers first comprehensively assess the domestic violence victim’s situation, identify their needs, the risk level, and psychosocial condition.

2. Provision of support and protection. Referring individuals in difficult situations to crisis centers, psychological services, and legal advice, and providing temporary shelter when needed, are fundamental aspects of social work.
3. Prevention and awareness raising. Social workers conduct informational and explanatory work in society for the prevention of domestic violence. This is an important measure aimed at creating a culture of intolerance towards violence.
4. Reintegration. They help victims of violence to readjust to society, join the workforce, and restore family and social connections.

Analysis of research findings revealed several important aspects in social workers' work with victims of domestic violence:

-Roles and services of social workers: According to the survey, 87% of the participating social workers indicated that working with domestic violence is a complex process requiring emotional and professional endurance. The main directions noted among their responsibilities were: psychological support (83%), legal counseling (72%), temporary placement in crisis centers (64%), and assistance with employment (39%).

-Challenges and obstacles: Most of the social workers in the study mentioned the following barriers: lack of precise regulation and specific protocols, victims returning to the abusive family, limited resources (housing, finances, personnel), stigma in society, and a culture of silence.

Opinions of service recipients: 65% of women who experienced violence stated that there were positive changes in their lives as a result of help received from a social worker. They particularly emphasized the importance of moral and emotional support. Use of narrative therapy: Some social workers working in crisis centers reported that employing elements of narrative therapy helped clients reconstruct their life stories. This approach helped restore their self-confidence.

Social workers are deeply involved in preventing domestic violence and mitigating its effects. To improve the quality of service, they need systematic training, support mechanisms, and constant connection with the community. The narrative therapy method can be an effective tool for social workers in helping survivors of violence to reintegrate into society and restore their sense of self.

CONCLUSION

In conclusion, social workers play a crucial role in ensuring the well-being of society. Their work focuses on supporting vulnerable groups, addressing social issues, preventing crises, and creating favorable conditions for societal development. The professionalism and dedication of social workers contribute to building a harmonious and just society where every citizen can realize their potential and live a dignified life.

The role of social workers in combating domestic violence is not only to provide assistance but also to serve as key figures in upholding morality and social justice within society. To further develop this field, it is essential to enhance the professional qualifications of social workers, improve the legal framework, and strengthen state support for social work.

The analysis of normative legal documents reveals that a unified legal framework for preventing family-related crimes is being established in our country. Currently, the regulatory process in the field of combating domestic violence is dynamically evolving. Social work specialists apply prevention, correction, and rehabilitation technologies in their practice, which is similar to the approaches used in neighboring countries. Thus, today, social workers are actively engaged with victims of domestic violence, fulfilling their responsibilities and making every effort to prevent family violence and provide support to the affected individuals.

REFERENCES

Khilazheva, G. F. (2015). Nasilie v sem'e kak sotsial'naia problema sovremennogo obshchestva [Domestic violence as a social problem of modern society]. *Sotsiologicheskie Issledovaniia*, 8, 61–65.

Laktionova, M. A. (2010). Gendernoe nasilie kak sotsiokul'turnyi fenomen: K postanovke problemy [Gender violence as a socio-cultural phenomenon: Problem statement]. *Vestnik Maikopskogo Gosudarstvennogo Tekhnologicheskogo Universiteta*, 4. https://cyberleninka.ru/article/n/gendernoe-nasilie-kak-sotsiokulturnyy-fenomen-k-postanovke-problemy

Maile, A. D. (2008). Osobennosti politseisko-nadzornoi deiatel'nosti po protivodeistviiu domashnemu nasiliiu v FRG [Features of police and supervisory activities to combat domestic violence in Germany]. *Politseiskoe Pravo: Nauchno-Prakticheskii Zhurnal*, 1, 132–135.

National Center for the Prevention of Violence "ANNA". (n.d.). *Home page*. Retrieved April 10, 2021, from https://anna-center.ru/

Ocheredko, V. P., & Kharlamov, V. S. (2016). Normativno-pravovoe regulirovanie protivodeistviia semeinomu nasiliiu v sovremennoi Rossii [Normative-legal regulation of counteracting family violence in modern Russia]. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo Universiteta MVD Rossii*, 3(71), 102–108.

Podol'skaia, O. B., & Kruglova, I. D. (2015). Sotsial'naia rabota s zhertvami nasiliia v Rossii i za rubezhom [Social work with victims of violence in Russia and abroad]. *Evraziiskii Soiuz Uchenykh*, 4–13(13). https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-rabota-s-zhertvami-nasiliya-v-rossii-i-za-rubezhom

Ponarina, L. V. (2010). Protivodeistvie nasiliiu v otnoshenii zhenshchin: Iz opyta raboty Natsional'nogo tsentra po predotvrashcheniiu nasiliia «ANNA» [Combating violence against women: From the experience of the National Center for the Prevention of Violence "ANNA"]. In *Deiatel'nost' organov vlasti, tsentrov sotsial'noi napravlennosti, nekommercheskikh organizatsii, vysshikh uchebnykh zavedenii po podderzhke semei s raznymi obrazami zhizni: Materialy regional'noi zaochnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem* (p. 113). Vologodskii Gosudarstvennyi Pedagogicheskii Universitet.

Russian Federal State Statistics Service. (2021). *Chislo poterpevshikh ot prestuplenii, sovershennykh s primeneniem nasiliia v otnoshenii chlena sem'i* [Number of victims of crimes involving violent acts committed against a family member]. http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/statistics/population

Sisters Center for Assistance to Survivors of Sexual Violence. (n.d.). *Home page*. Retrieved April 10, 2021, from https://sisters-help.ru/

Teachers as designers of global learning spaces

Shailja VASUDEVA
Assoc. Prof. Dr. Department of Political Science, Shaheed Captain Vikram Batra Government College, Palampur, Distt Kangra, Himachal Pradesh, India
Email: profdrshailjavasudeva@gmail.com *ORCID:* 0009-0003-3363-558X

Azra TAJHIZI
International lecturer, University English language teacher, Maragheh University, Iran
Email: azra.tj@gmail.com *ORCID: 0000-0001-8281-9914*

Abstract

This study examines the evolving role of teachers in fostering inclusive, borderless learning environments by utilizing AI technology. Using a comparative analysis approach, 10 teachers from diverse educational contexts implemented similar global learning projects that connected students across countries through virtual dialogues, collaborative storytelling, and joint problem-solving activities. Teachers maintained reflective journals documenting strategies, challenges, and observed student outcomes. The comparative analysis of these journals and student work revealed that such projects significantly enhanced intercultural communication, digital literacy, and a shared sense of global responsibility. Educators described their professional roles shifting from traditional instructors to learning designers and cultural facilitators, fostering communities where diverse perspectives were appreciated and integrated. Challenges such as unequal digital access prompted innovative solutions, peer mentoring, and adaptive teaching strategies. Findings indicate that borderless education encourages teachers to adopt flexible and responsive pedagogies, enabling students to develop the skills and attitudes of global citizens. Ultimately, this study demonstrates that inclusive technology-enabled classrooms can serve as platforms for international collaboration, preparing both teachers and students to navigate an interconnected world.

Keywords: Borderless Education, Inclusive Pedagogy, Global Citizenship, AI Digital Learning, Intercultural Communication, Collaborative Learning, Educational Innovation

1. Introduction

The educational landscape of the 21st century is characterized by global interconnectivity, complex migration patterns, and the growing influence of AI-driven technologies that transcend physical and disciplinary boundaries (Selwyn, 2022).

Traditional classroom instruction models—anchored in national curricula and localized cultural beliefs—are transforming as educators increasingly create learning experiences that go beyond the confines of the classroom. Therefore, the idea of borderless education represents both a pedagogical and ethical shift: learning that is inclusive, transnational, and collaboratively developed through digital platforms (Bourn, 2023; Dube & Campbell, 2023).

With educational technologies facilitating real-time global conversations, teachers now act as mediators among cultures, technologies, and the lived experiences of learners. This change corresponds with the concept of teachers as learning designers, a framework that views educators not merely as conveyors of knowledge but as architects of flexible, participatory learning environments (Laurillard, 2012; Goodyear, 2021). In this context, teachers are tasked with coordinating the social, cognitive, and technological aspects of learning to foster equity, empathy, and global consciousness (Burns & Krajewski, 2023).

Despite the increasing number of global learning initiatives, the roles and identities of the teachers who facilitate these programs remain largely unexplored. How do educators implement inclusivity and promote intercultural understanding through technology? How do they balance the demands of local curricula with global goals? This research explores these questions through a comparative analysis of teachers engaged in cross-border projects that integrate collaborative storytelling, joint problem-solving, and virtual dialogues among different countries. By examining reflective journals and student outcomes, the study reveals how teachers confront challenges and shape their professional identities within borderless learning environments.

By placing this investigation within the overlapping frameworks of global citizenship education, inclusive pedagogy, and AI-enhanced learning, the research seeks to make both conceptual and practical contributions to

the field. Conceptually, it explores the dynamics of teacher agency and design thinking in transnational, digitally mediated contexts, highlighting the changing nature of professional identity in a globalized educational setting. Practically, it offers insights into practical strategies, tools, and reflective practices that promote equitable and meaningful student engagement across cultural and technological divides. In this way, the study positions teachers not merely as curriculum implementers but as innovators and facilitators of learning experiences that cultivate empathy, collaboration, and intercultural competence in the future generation of global citizens.

2. Literature Review

The literature on surrounding global and technology-mediated education underscores the increasingly intricate role of educators as facilitators of intercultural and digitally enhanced learning experiences.

Research indicates that successful borderless pedagogy necessitates the incorporation of insights from various fields, such as global citizenship education, inclusive teaching methodologies, and AI-supported learning environments (Bourn, 2023; Florian & Black-Hawkins, 2011; Holmes et al., 2022).

This review consolidates significant theoretical and empirical contributions to these domains, placing the current study within the ongoing discussions regarding teacher agency, professional identity, and the creation of learning experiences that surpass cultural, linguistic, and technological barriers.

By analyzing these elements collectively, the literature review establishes the justification for investigating how educators implement inclusive, collaborative, and AI-mediated practices in cross-border initiatives.

2.1. Global Citizenship Education and the Pedagogy of Hope

Global Citizenship Education (GCE) emphasizes critical reflection, empathy, and social justice, rather than merely acquiring knowledge about global issues. Bourn (2023) presents GCE as a hopeful pedagogy that questions the colonial assumptions found in "global competence" frameworks. This transformative approach encourages educators to develop a cosmopolitan consciousness and moral imagination, nurturing a sense of belonging to a collective humanity (Andreotti, 2015).

In a similar vein, Dube and Campbell (2023) define a borderless curriculum as one that breaks down epistemic hierarchies, incorporating various knowledge systems through technology-facilitated collaboration. Their comparative study in South Africa and the United States demonstrated that AI-enhanced digital environments can democratize access to a range of perspectives, provided that educators serve as ethical mediators rather than merely passive users of technology. This perspective aligns with the postdigital shift in education (Fawns, 2022), where the digital realm is intricately intertwined with social, political, and cultural contexts.

2.2. Intercultural Communicative Competence in Digital Contexts

Intercultural Communicative Competence (ICC) plays a crucial role in facilitating borderless learning. Iswandari and Ardi (2022) illustrate that the beliefs and reflective practices of teachers have a direct impact on the intercultural learning outcomes of students in EFL classrooms. Xu, Ahmad, and Abd Rahman (2024) found that integrating multicultural literature and digital dialogue promotes a greater sense of cultural empathy and language awareness. These findings suggest that technology can enhance intercultural engagement when guided by intentional pedagogical strategies.

Telecollaborative projects, which involve students collaboratively creating digital narratives across different cultures, foster empathy and help to diminish stereotyping (O'Dowd, 2018). However, in the absence of teacher mediation, digital exchanges may inadvertently perpetuate cultural hierarchies or lead to miscommunication (Hauck, 2019). Therefore, teachers need to possess intercultural competence themselves, as this enables them to facilitate respectful discourse and ensure reciprocity in global learning partnerships.

2.3. Inclusive Pedagogy and AI Literacy

Inclusive pedagogy extends beyond mere access; it requires the creation of learning environments that recognize diversity as a collective strength (Florian & Black-Hawkins, 2011).

Recent research on AI in inclusive education highlights that algorithmic tools can both facilitate and jeopardize inclusion. Pagliara et al. (2024) found that AI applications in inclusive classrooms often lack sensitivity to local languages and cultures.

In a similar vein, Bulathwela et al. (2024) caution that "AI alone will not democratize education," advocating for human-centered, participatory methods that regard teachers as ethical gatekeepers.

AI literacy—comprehending the capabilities, biases, and ethical considerations of intelligent systems—is becoming an essential aspect of teacher professionalism (Zawacki-Richter et al., 2023).

The responsible integration of AI into global education requires educators to strike a balance between innovation and critical reflection, ensuring that technology serves to enhance rather than supplant human judgment (Holmes et al., 2022).

2.4. Teachers as Designers and Cultural Mediators

Laurillard's (2012) conversational framework positions educators as architects of interactive environments where dialogue—both human and digital—facilitates conceptual transformation. Goodyear (2021) builds on this by discussing networked learning design, emphasizing the role of teachers in orchestrating learning across distributed systems. As digital technologies expand learning networks, the design responsibilities of teachers are increasingly encompassing intercultural mediation, emotional labor, and heightened ethical awareness (Beetham & Sharpe, 2020).

The transformation of professional identity is thus intricately linked to design practice. Nyaaba (2025) demonstrates that pre-service teachers in Ghana, when trained to "glocalize" generative AI tools, evolve into co-designers of culturally responsive digital resources. These instances highlight how borderless pedagogy relies on teachers' ability to integrate global technologies within local epistemologies.

In summary, the existing literature emphasizes that successful borderless pedagogy relies on the amalgamation of various competencies and roles. Educators are not merely subject matter experts; they also serve as designers, cultural intermediaries, and ethical mentors within digitally mediated, intercultural learning settings. Research consistently highlights the importance of teacher agency, reflective practices, and the strategic application of AI and other technologies in promoting meaningful collaboration across borders (Laurillard, 2012; Goodyear, 2021; Zawacki-Richter et al., 2023). Furthermore, inclusive pedagogy and intercultural competence are deeply interconnected, necessitating that educators adjust to the diverse needs of students, address inequities, and cultivate participatory learning communities (Florian & Black-Hawkins, 2011; Iswandari & Ardi, 2022).

Despite these advancements, gaps remain in understanding how educators implement these practices in actual cross-border projects. Current research often focuses on either student outcomes or technological capabilities, without thoroughly examining the complex relationship between teacher identity, pedagogical choices, and intercultural engagement. This study seeks to fill these gaps by employing a comparative, narrative methodology that focuses on teacher experiences, reflective practices, and adaptive strategies within global learning initiatives. In doing so, it enhances our understanding of how borderless, AI-mediated pedagogy can be effectively designed, executed, and maintained across various educational contexts.

3. Methodology: Data Collection and Analysis

The methodology taken in this study was designed to capture the rich, contextualized experiences of teachers engaged in globalized learning projects. Recognizing the complexity and evolving nature of teaching and learning within digitally mediated, intercultural contexts, the research utilized a qualitative, comparative approach. The focus was on narrative inquiry and reflective documentation, enabling teachers to express not only the practical methods they utilized but also the cognitive, emotional, and ethical aspects of their methods. By prioritizing the voices of teachers and the insights produced by students, the study aims to shed light on how global pedagogical practices are implemented, adapted, and interpreted in various educational contexts. This framework informed the subsequent design of data collection and analysis methods.

3.1 Research Design

This research utilized a comparative qualitative design grounded in interpretivist epistemology. The primary objective was to illuminate how teachers construct, interpret, and adapt their teaching practices while engaging in global learning projects. The comparative framework facilitated cross-contextual analysis, highlighting how teachers from diverse cultural, institutional, and technological backgrounds both converge and diverge in their approaches to culturally responsive pedagogy (Yin, 2018).

The research involved ten educators from Iran, India, and Turkey who participated in an eight-week global learning observation. The aim was intentionally diverse, differing in language, educational background, and technological resources, to reveal the nuances of difference that characterize authentic, real-world, culturally responsive education.

3.2 Participants

The research included ten in-service educators from 3 different countries—Iran, India, and Turkey—chosen to reflect a variety of educational, cultural, and technological environments. Participants were sourced through professional networks, online communities dedicated to global learning, and previous collaborations on international projects. The teachers had teaching experience ranging from 5 to 10 years and covered a range of subjects, such as English literature and sociolinguistics, ensuring a multidisciplinary approach to borderless pedagogy.

All participants had some prior experience with digital learning tools, although their familiarity with AI-mediated technologies differed, creating a diverse range of technological literacy that enhanced the comparative analysis. The teachers voluntarily engaged in cross-border learning projects during the project period, demonstrating both professional interest and intrinsic motivation for innovation in global education.

The participants were deliberately diverse, encompassing a broad spectrum of experiences and strategies, including variations in class size, student demographics, access to technology, and institutional support. This diversity allowed the study to investigate how culturally responsive pedagogy is implemented under different conditions, emphasizing both universal principles and context-specific adaptations. Ethical approval was secured from each teacher's classes, and all participants provided informed consent. Pseudonyms were used to ensure confidentiality, and sensitive cultural or institutional information was anonymized in all reports.

3.3 Procedure

The study employed a comparative qualitative design to examine how teachers in India, Iran, and Türkiye conceptualized and implemented AI-mediated global learning projects within their respective pedagogical and cultural contexts. Prior to data collection, participants engaged in an online orientation seminar that outlined the project's conceptual framework, ethical parameters, and digital documentation protocols. This preparatory phase ensured methodological coherence while allowing teachers the autonomy to contextualize the global learning model according to their institutional and sociocultural realities.

Each participant subsequently designed and facilitated a six- to eight-week transnational collaboration, linking their students with counterparts from other participating countries. Activities included virtual dialogues, collaborative storytelling, and cross-cultural problem-solving tasks. These initiatives served as pedagogical laboratories through which the dynamics of culturally responsive education could be observed and studied. Throughout the process, the researcher maintained sustained contact with participants via virtual meetings and asynchronous correspondence, providing technical guidance, clarifying methodological expectations, and fostering a reflective dialogue around implementation practices.

Teachers systematically documented their evolving experiences through reflective journals and classroom notes, while researchers conducted periodic observations and follow-up interviews. This iterative engagement enabled the capture of both the procedural dimensions of teaching practice and the emergent transformations in teachers' professional identities and pedagogical reasoning. Ethical integrity was ensured through the use of informed consent, confidentiality agreements, and the consistent application of pseudonyms. Institutional ethics approval was secured from relevant review boards in each participating context.

3.4 Data Collection

Data collection unfolded as a collaborative narrative process. Each teacher became both a participant and a co-narrator of the story. They employed multiple qualitative methods to capture both the instructional processes and teachers' evolving professional perspectives. The study involved classroom observations, reflective journals and field notes, semi-structured interviews, and participant surveys. This multi-method design ensured a triangulated understanding of how teachers in India, Iran, and Türkiye enacted culturally responsive pedagogy through AI-supported collaborative projects.

Each participating teacher implemented a cross-border learning context that connected their students with peers in at least one of the other two countries. During these sessions, researchers conducted virtual observations to

document teaching strategies, classroom interactions, and student engagement. Teachers maintained reflective journals throughout the project, documenting daily experiences, challenges, and moments of pedagogical reflection. These reflections were later complemented by brief field notes prepared by the researchers, which captured contextual details such as technological constraints, student reactions, and intercultural exchanges.

To gain deeper insight into teachers' perceptions, semi-structured interviews were conducted at two stages: mid-project and post-project. These interviews focused on teachers' experiences with AI tools, intercultural communication, and shifts in their professional identity. In addition, short participant surveys were distributed to gather supplementary information about teachers' digital literacy levels, collaboration patterns, and perceived outcomes. All data were anonymized, and pseudonyms were used to ensure confidentiality.

This combination of data sources provided a multi-layered perspective that moved beyond surface observations to include teachers' voices, reflections, and the contextual realities shaping culturally responsive pedagogy.

3.5 Data Analysis

Data for this study were collected from multiple qualitative sources, including classroom observations, teachers' reflective notes, semi-structured interviews, and participant surveys. This combination enabled a comprehensive and triangulated view of how borderless pedagogy was enacted in diverse educational settings. The analysis followed the principles of reflexive thematic analysis (Braun & Clarke, 2021), enriched with interpretive and dialogic dimensions. Observation data offered insights into classroom interactions and pedagogical behavior, while reflective notes captured teachers' emotional and intellectual engagement with the process. Interviews and surveys complemented these materials by revealing teachers' perceptions, evolving identities, and interpretations of their global teaching practices.

During the initial stage, all data sources were repeatedly reviewed to develop familiarity and identify preliminary codes. These codes were both data-driven and conceptually informed by existing literature—particularly by ideas such as "teacher as designer" (Laurillard, 2012), "inclusive pedagogy" (Florian & Black-Hawkins, 2011), and "intercultural competence" (Iswandari & Ardi, 2022). The process emphasized teachers' own language and imagery, including expressions like "cultural gardener," "bridge-builder," and "translator of perspectives," which reflected their personal sense of pedagogical identity.

Cross-case analysis revealed both converging and contrasting tendencies among participants. Indian and Iranian educators emphasized deliberate design and structural precision in their global projects, while Turkish teachers highlighted improvisation, adaptability, and collective problem-solving within their communities. These interpretations were synthesized into four overarching thematic narratives: teachers as architects of interaction, learning as an intercultural encounter, AI as a reflective mirror, and pedagogical citizenship. Reflexivity guided the entire analytical process through ongoing memo writing and peer discussions, which helped challenge biases, ensure interpretive depth, and strengthen the transparency and trustworthiness of findings.

3.6 Trustworthiness and Credibility

The process of triangulation involving journals, interviews, and student surveys bolstered credibility. Member checking enabled teachers to fine-tune their interpretations; detailed descriptions and contextual information ensured transferability. Reflexive logs recorded analytical choices, promoting transparency and reliability (Lincoln & Guba, 1985).

4. Findings and Discussion

Before exploring specific themes, it is essential to recognize that the data present a complex, interconnected network of teacher practices, student engagement, and technological opportunities. The experiences of teachers were influenced not only by the possibilities provided by AI and digital tools but also by cultural, linguistic, and infrastructural factors. In all instances, reflective practice surfaced as a key mechanism through which educators navigated challenges, modified strategies, and crafted inclusive learning experiences. Consequently, the findings are organized thematically, emphasizing the evolving roles of teachers as facilitators of interaction, the transformative aspects of intercultural learning, the obstacles faced in borderless projects, the collaborative potential of AI, and the ramifications for professional identity and global pedagogical citizenship.

4.1 Teachers as Architects of Borderless Pedagogy

Teachers consistently described their roles as shifting from mere "deliverers" of information to becoming "architects" of interaction.

In addition to translation, educators highlighted the purposeful design of learning pathways that included both synchronous and asynchronous interactions. By organizing collaborative activities, creating frameworks for group reflection, and incorporating digital storytelling, teachers established contexts where students could interact meaningfully across cultural and linguistic divides. This underscores the teacher's role as a strategic conductor of interaction, harmonizing technological possibilities with educational objectives.

Moreover, teachers noted that their design efforts cultivated a sense of agency and willingness to experiment. They frequently regarded failures—such as technical issues or miscommunications—as opportunities for iterative improvement. This reflective design mindset approach not only improved project results but also reinforced teachers' confidence in managing complex, distributed learning contexts. Teachers began to view themselves as both creators and facilitators, continually adapting learning architectures to promote engagement, equity, and intercultural comprehension.

These practices reflect the argument made by Beetham and Sharpe (2020) that, in digital contexts, educators are increasingly taking on the role of designing learning experiences instead of merely transmitting knowledge.

As teachers dealt with the challenges of multilingual and multicultural collaboration, they started to reconceptualize the boundaries of the classroom. The digital context transformed into a collaborative studio for fostering intercultural understanding. Turkish and Indian teachers noted that AI tools enabled students to reflect on tone and meaning across different languages. This shift in the teacher's role from a content distributor to an architect of dialogue exemplifies the pedagogical transition towards participatory, inclusive, and globally connected learning.

4.2 Intercultural Learning as Transformative Encounter

Collaborative storytelling activities shared by students led to reflective discussions about cultural values. These results reinforce the concept of digital telecollaboration as a significant transformative intercultural experience (O'Dowd, 2018).

Teachers noted that students became more conscious of their assumptions, stereotypes, and cultural norms. Through the sharing of personal stories and the collaborative creation of cross-cultural stories, students engaged in empathy and critical reflection. For instance, Iranian students learned to negotiate meaning with their Indian counterparts, whose cultural references varied greatly, underscoring the necessity of contextual understanding in intercultural interactions.

These interactions illustrate O'Dowd's (2018) concept of digital telecollaboration as a transformative context in which learners not only share information but also participate in identity negotiation and the construction of meaning.

Moreover, teachers observed the enhancement of metacognitive skills. Students increasingly reflected on how their cultural viewpoints influenced their interpretations, decisions, and collaborative approaches. This reflective awareness extended beyond academic content, nurturing global citizenship traits such as ethical reasoning, perspective-taking, and social responsibility. Teachers framed these experiences as vital for equipping students to navigate the complexities of interconnected societies.

4.3 Challenges: Inequity, Time, and Technological Friction

Inequitable digital access, particularly in India, Iran, and Türkiye, has become a significant barrier to implementing culturally responsive pedagogy. Teachers from various universities in Türkiye and India have reported unstable internet connections and restricted access to current resources. To address these challenges, teachers have employed adaptive strategies, including asynchronous video exchanges, low-bandwidth AI tools, and mobile-friendly collaborative platforms. An educator from Iran shared her experience of shifting her intercultural storytelling sessions to WhatsApp voice notes when virtual classrooms were unavailable, illustrating Bulathwela et al.'s (2024) assertion that technology alone cannot solve educational inequity; rather, it is the creativity of teachers that sustains inclusion.

In Türkiye, one teacher distributed printed storyboards along with AI-generated summaries to students lacking home internet access. At the same time, an Indian participant utilized local community centers as shared digital platforms for collaborative work. These hybrid methods demonstrated teachers' adaptive capacity to create equitable learning opportunities that extend beyond the technical capabilities of AI platforms, highlighting the human-centered aspect of culturally responsive education.

Challenges such as time zone differences, inconsistent internet compatibility, and varying levels of digital literacy further complicated coordination among participants. Instead of viewing these challenges as barriers, teachers redesigned them as opportunities for learning. For example, Iranian and Turkish students, unable to meet at the same time, collaborated on digital stories through shared drives and scheduled reflections, turning logistical challenges into intercultural exchanges. This adaptability reinforced the idea that culturally responsive pedagogy is not characterized by flawless technology, but by the development of resilience, empathy, and collaborative creativity among learners connected globally.

4.4 AI as Co-Designer and Reflective Mirror

Teachers noted that AI-generated content encouraged student reflection, as evidenced by the following quote: "The machine's version of our story prompted discussions about what distinguishes our culture as unique" (Holmes et al., 2022).

AI tools also facilitated new avenues for creativity. Students employed AI to visualize abstract concepts, create story illustrations, or simulate collaborative problem-solving scenarios, enabling teachers to explore innovative teaching methods. Teachers positioned AI as a partner in co-design, where human judgment directed ethical, cultural, and educational decisions while AI broadened students' creative horizons.

Moreover, teachers emphasized AI's role in stimulating critical conversations about technology itself. Students reflected on algorithmic biases, limitations in cultural representation, and the ethical implications of digital tools. These discussions fostered technological literacy alongside intercultural learning, equipping students to interact responsibly with AI while recognizing its potential to enhance collaborative knowledge creation and development.

4.5 Professional Identity and Global Pedagogical Citizenship

Teachers have noted an increasing awareness of how local teaching choices can have a global impact, which aligns with Bourn's (2023) ethical cosmopolitan framework.

Through various projects, teachers have described a shift in their professional self-conception. They are beginning to view themselves as mediators, designers, and ethical facilitators of intercultural engagement, rather than simply as conveyors of curriculum content. This shift has been reinforced by collaborative reflections with colleagues from different countries, which have helped cultivate a global professional identity shaped by both local contexts and global awareness.

Additionally, teachers have recognized the wider societal consequences of their work. By assisting students in co-creating learning experiences that transcend borders, educators play a crucial role in nurturing future generations of globally aware citizens. They have considered the ethical aspects of their teaching pedagogy, including equity, access, and representation, positioning themselves as catalysts for systemic change that can influence educational practices at local, national, and international levels.

In summary, the findings reveal that culturally responsive pedagogy has the potential to shift both teaching and learning. Teachers assume roles as designers, facilitators, and ethical mediators, guiding students through intercultural experiences that foster empathy, collaboration, and digital literacy. In response, students cultivate dispositions of global citizenship, critical thinking abilities, and a reflective awareness of cultural diversity. Although challenges such as unequal access, time limitations, and technological barriers persist, adaptive strategies and reflective practices enable teachers to manage these complexities effectively. Ultimately, the study demonstrates that culturally responsive projects facilitated by AI and digital tools create dynamic learning contexts, where professional identity, pedagogical innovation, and student growth are interconnected, establishing a strong foundation for inclusive and globally responsive education.

5. Conclusion

Culturally responsive pedagogy fosters intercultural communication, empathy, and digital literacy. The role of teacher agency is crucial for inclusion and the ethical application of AI. Addressing inequities necessitates local innovation and adaptive strategies.

The research emphasizes that teachers are no longer merely conveyors of knowledge; they are now architects of global learning experiences. By facilitating interactions within varied cultural, linguistic, and technological frameworks, teachers create contexts where students collaboratively co-construct knowledge, negotiate meaning, and develop empathy. This shift in professional identity—from teacher to cultural facilitator and learning designer—empowers teachers to adapt to challenges while modeling critical digital and ethical literacies for their students.

Consequently, students experience learning as an engaging and significant, meaningful interaction with diversity. Through participation in collaborative projects across cultures, they not only enhance their cognitive skills but also develop the emotional and ethical qualities of global citizens. Such experiences foster curiosity, resilience, and a shared sense of responsibility, enabling students to recognize their potential influence on communities beyond their immediate contexts. Thus, culturally responsive learning transcends mere content delivery—it shapes character, intercultural awareness, and agency.

At a systemic level, this study demonstrates that AI-mediated global learning can catalyze educational change. When teachers are empowered and supported to create inclusive and participatory experiences, their methods extend outward, impacting colleagues, university cultures, and discussions around policy. This situates culturally responsive pedagogy not merely as a standalone initiative but as a scalable strategy capable of redefining the aims and potential of education in a digitally interconnected environment. Ultimately, the incorporation of AI, reflective practice, and intercultural engagement provides a framework for developing teachers and students who are prepared to navigate complexity, embrace diversity, and make meaningful contributions to global society.

6. Implications

The results of this research highlight a significant shift in how educators perceive their professional responsibilities in an interconnected world. Teacher training programs need to extend beyond traditional content matter knowledge, incorporating AI literacy, intercultural competence, and design thinking as fundamental tenets. Educators must learn the skills to not only use digital tools but also to apply them in a critical, ethical, and creative manner, promoting student agency, collaboration, and empathy across diverse cultures. This approach redefines teachers from mere conveyors of knowledge to architects of learning contexts that are dynamic, flexible, and culturally responsive.

Education policy plays a crucial role in facilitating this transformation. Policies that foster robust global networks, equitable access to digital resources, and ethical governance of AI create the necessary support for teachers to scaffold in borderless education. When institutional and governmental policies acknowledge the intricacies of culturally responsive education, teachers are empowered with the autonomy and resources needed to create new norms in their classrooms. Additionally, investing in professional learning communities and collaborative platforms ensures that teachers are not working in isolation but are continually learning from colleagues across various cultures and fields.

The effects on students are also profoundly important. Culturally responsive education fosters intercultural sensitivity, critical thinking, and digital literacy in ways that traditional educational contexts often cannot. Students become adept at navigating ambiguity, negotiating diverse cultural perspectives, and sharing accountability for collaborative projects. These experiences lay the foundation for global citizenship, fostering ethical awareness, civic responsibility, and a readiness to engage with complex global challenges.

Furthermore, the ripple effects reach into the broader educational context. Educators, serving as cultural navigators and ethical architects, inspire their colleagues, administrators, and policymakers to rethink the role of AI education in a connected world. By creating pathways that bridge cultures, technologies, and communities, teachers play a vital role in fostering a systemic shift towards a more inclusive, reflective, and socially responsible educational framework. Ultimately, the practice of culturally responsive pedagogy redefines learning as a collaborative endeavor, where knowledge, empathy, and agency flow freely across both digital and human realms, shaping generations to succeed in an increasingly interdependent world.

7. Recommendations and Future Directions

Based on the results of this study, several practical and theoretical suggestions emerge for educators, institutions, and researchers involved in borderless, AI-mediated learning. First, teacher education programs should incorporate training in AI literacy, intercultural competence, and design thinking. By offering pre-service and in-service teachers structured opportunities to experiment with AI tools, co-design cross-cultural projects, and reflect on ethical considerations, they will be better equipped to navigate the complexities of global classrooms effectively.

Second, educational institutions and policymakers must prioritize the establishment of equitable digital infrastructures and support systems. Access to reliable technology, collaborative platforms, and professional learning networks is crucial for sustaining cross-border initiatives. Additionally, policies should focus on ethical AI governance and culturally responsive curricula, ensuring that technology promotes inclusivity rather than perpetuating inequities.

Third, teachers should incorporate reflective and adaptive practices into their professional routines. The study underscores the importance of iterative design, peer mentoring, and ongoing problem-solving in addressing technological, linguistic, and cultural challenges. Encouraging teachers to document their strategies and share best practices can help cultivate communities of practice that enhance global learning networks, ultimately fostering a deeper understanding of the world.

Ultimately, future research should investigate the long-term effects of borderless pedagogy, examining how sustained cross-national projects impact teacher identity, student intercultural competence, and systemic educational change. Examining various cultural and technological contexts, along with the ethical implications of AI use in education, will yield more profound insights into the scalability and sustainability of globally connected learning initiatives.

By adopting these suggestions, educators and institutions can foster inclusive, innovative, and ethically sound learning environments that equip both teachers and students to succeed as capable, reflective, and responsible global citizens.

REFERENCES

Andreotti, V. (2015). Global citizenship education otherwise: Pedagogical and theoretical insights. *Globalization, Societies and Education, 13*(2), 232–250. https://doi.org/10.1080/14767724.2014.997085

Beetham, H., & Sharpe, R. (Eds.). (2020). *Rethinking pedagogy for a digital age: Principles and practices of design* (3rd ed.). Routledge.

Bourn, D. (2023). Global citizenship as a pedagogy of hope. *International Journal of Development Education and Global Learning, 15*(1), 1–14. https://doi.org/10.14324/IJDEGL.15.1.01

Braun, V., & Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology, 18*(3), 328–352. https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238

Bulathwela, S., Pérez-Ortiz, M., Holloway, C., Cukurova, M., & Shawe-Taylor, J. (2024). Artificial intelligence alone will not democratise education. *Sustainability, 16*(2), 781. https://doi.org/10.3390/su16020781

Burns, T., & Krajewski, P. (2023). *AI and the evolving teacher role: OECD working paper on education futures*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/19939019

Dube, B., & Campbell, J. (2023). Borderless curriculum in the post-human era: Lessons from the US and South Africa. *Journal of Curriculum Studies, 55*(4), 456–474. https://doi.org/10.1080/00220272.2023.2214625

Fawns, T. (2022). Postdigital education in design and practice. *Postdigital Science and Education, 4*(2), 321–338. https://doi.org/10.1007/s42438-021-00282-1

Florian, L., & Black-Hawkins, K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal, 37*(5), 813–828. https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096

Goodyear, P. (2021). *Designing for networked learning*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-1773-5

Hauck, M. (2019). Telecollaboration and intercultural competence. In J. Jackson (Ed.), *The Routledge handbook of intercultural communication* (pp. 345–360). Routledge.

Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2022). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning*. Center for Curriculum Redesign.

Iswandari, R., & Ardi, P. (2022). Teachers' beliefs and practices of intercultural communicative competence in EFL classrooms. *Reflections, 29*(1), 1–20. https://doi.org/10.61508/refl.v29i1.258467

Laurillard, D. (2012). *Teaching as a design science: Building pedagogical patterns for learning and technology*. Routledge.

Nyaaba, S. (2025). *Glocalizing Generative AI for Pre-Service Teacher Education in Ghana*. *arXiv*. https://doi.org/10.48550/arXiv.2504.07149

O'Dowd, R. (2018). From telecollaboration to virtual exchange: State-of-the-art and the role of UNICollaboration in moving forward. *Journal of Virtual Exchange, 1*(1), 1–23. https://doi.org/10.14705/rpnet.2018.jve.1

Pagliara, S., Caputo, L., & Rossi, F. (2024). The integration of artificial intelligence in inclusive education: A scoping review. *Information, 15*(12), 774. https://doi.org/10.3390/info15120774

Selwyn, N. (2022). *Should robots replace teachers? AI and the future of education*. Polity Press.

Xu, X., Ahmad, A., & Abd Rahman, M. (2024). The use of multicultural literature in English language teaching for intercultural competence development: A systematic review. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, 23*(1), 47–68. https://doi.org/10.26803/ijlter.23.1.4

Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2023). Systematic review of research on artificial intelligence in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 20*(2), 1–25. https://doi.org/10.1186/s41239-023-00427-0

Self-Research and inner peace: Consciential waves in the deterritorialization of tourism and the *Pacificarium*

Simone Maria SANDI
PhD Student; University of Caxias do Sul, Postgraduate Program in Tourism and Hospitality, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: smsandi@ucs.br *ORCID: 0000-0001-6265-4470*

Maria Luiza Cardinale BAPTISTA
PhD; Coordinator of the Graduate Program in Tourism and Hospitality, University of Caxias do Sul, 95070-560, Caxias do Sul, Brazil
E-mail: mlcbaptista@ucs.br *ORCID: 0000-0002-7096-1160*

Abstract

The present study aims to discuss the importance of self-research as a path toward achieving inner peace and, consequently, contributing to world peace through many kinds of deterritorialization. The investigation is part of the doctoral research within the Post Graduate Program in Tourism and Hospitality at the University of Caxias do Sul (UCS) and adopts the Cartography of Knowledge as a methodological strategy, proposed by Baptista (2014) and updated by Baptista and Eme (2023). The investigative process unfolds through five trails: Intertwining Knots of Research Trail; Personal Knowledge Trail or Subjective Dimension; Theoretical–Conceptual–Bibliographical Trail, based on authors such as Vieira (2019), Zaslavsky (2024), Pigozzo (2018), Baptista (2014; 2019), Barreto (2004), Rolnik (1989), Sodré (2016), Sandi (2020; 2024), Chopra (2006), and Guimarães (2011); Production Plant Trail; and the Intuitive Dimension of Research. The research is epistemologically grounded in the consciential paradigm of Conscientiology, a neoscience dedicated to the study of consciousness (soul), considering tourist destinations as self-research laboratories aimed at self-pacification. From this perspective, tourism is understood as an opportunity for deterritorialization, capable of expanding lucidity, detachment, and openness to new experiences. It is concluded that the process of self-research, by investigating the origins of discomfort and aggressive attitudes and deciding to self-pacify, generates peaceful reverberations in the environment where the person is, fostering more harmonious and healthy interactions. Thus, self-research emerges as a loving and conscious act, capable of sowing peace through individual transformation, contributing to the development of a more peaceful and interconnected planetary culture.

Keywords: Tourism; Peace Laboratory; Affectivities; Self-Research; Inner Peace.

INTRODUCTION

This article aims to discuss the importance of self-research as a path toward achieving inner peace and, consequently, contributing to world peace through various deterritorializations. This investigation is part of the author's doctoral thesis within the Postgraduate Program in Tourism and Hospitality at the University of Caxias do Sul (UCS), Brazil.

The research adopts the Cartography of Knowledges methodological strategy proposed by Baptista (2014) and updated by Baptista and Eme (2023). This approach allows the researcher to construct and produce the study progressively through five investigative threads: *Intertwining Knots of Research Trail*, understood as the set of keywords of the text; *Personal Knowledge Trail or Subjective Dimension*, based on the authors' experiences, especially their participation in the *Pacificarium* in Saquarema/RJ, Brazil, and their search for inner peace; *Theoretical–Conceptual–Bibliographical Trail*, which integrates authors such as Baptista, Barreto, Urry, Rolnik, Sodré, Sandi, Vieira, Zaslavsky, Pigozzo, Oliveira, and Wong; *Production Plant Trail*, considered the research's productive phase; *Intuitive Dimension of Research*, which permeates all the other threads in the form of insights, synchronicities, and meaningful encounters — a dimension highly valued in the meetings of Amorcomtur! Study Group on Communication, Tourism, Lovingness, and Autopoiesis.

The self-research represents the decision to pursue personal improvement aimed at overcoming crystallized behavioral patterns. Frequently, individuals maintain a distorted self-image or adopt a passive stance toward their own lives, outsourcing their responsibilities. In the field of Conscientiology, a neoscience dedicated to the study of consciousness (self, soul), self-research is grounded in the consciential paradigm, which broadens the understanding of being by considering multidimensionality, multiexistentiality, and the energetic interaction between people and environments. These assumptions can be self-verified through the practice of conscious

projection (also known as astral projection), an essential tool in this investigative process. Through such experiences, the researcher develops autonomy to explore and verify their own consciousness, gaining greater lucidity about their integral nature and the subtle influences that permeate both intra- and extraphysical manifestations.

Within this context, tourism emerges as a privileged laboratory for self-research. The experience of deterritorialization, distancing oneself from the habitual environment, fosters openness, detachment, and readiness for the new. Although self-research can occur anywhere, the act of traveling exposes the individual to unprecedented situations that test their reactions, affections, and modes of coexistence. However, not everyone experiences displacement with this posture; many carry with them frustrations and unresolved difficulties, projecting them onto the environments they traverse.

Personal change tends to be gradual and often appears slow. The common desire is to eliminate a dysfunctional characteristic overnight; however, such a transformation requires consistency and patience. In this process, it becomes essential to value small daily achievements — metaphorical "commas" in a long page writing — which, although discreet, accumulate over time. If one considers the hypothesis of a single change per day, by the end of a year, there would be 365 transformative commas. This raises a provocative question: *how many "commas" will we be able to rewrite throughout our lifetime?*

This article is structured as follows: after this *introduction,* the *Methodological Strategy* is presented; then, the approach of *Conscientiology as an Epistemological Framework* is explored in depth; then, the adopted understanding of *Tourism, Deterritorialization, and Affectivation* is discussed; and finally, the section of the *Pacificarium* and Inner Peace presents the proposal of the group peace laboratory located in the Brazilian city Saquarema (RJ), at the Campus of Peaceology.

METHODOLOGICAL STRATEGY

The methodological strategy of Cartography of Knowledges, proposed by Baptista in 2014 and later updated by Baptista and Eme in 2023, is grounded in a holistic perspective (Crema, 1989) and a complex one (Capra, 1997; Morin, 2001). This approach considers the researcher as an active subject who considers their investigative path through five interconnected trails, enabling a sensitive, multidimensional, and processual reading of knowledge:

1. Intertwining Knots of Research Trail

This thread corresponds to the keywords that guide and intertwine the study, acting as guiding threads that sustain the investigative path. They are the investigative knots that synthesize the researched universe (Baptista & Eme, 2023). In this article, the interlaced knots, in order of occurrence, are: tourism, affectivations, self-research, *Pacificarium* laboratory, and inner peace.

2. Personal Knowledge Trail or Subjective Dimension

This thread values the personal knowledge of the authors, understood as an essential part of the research. According to Baptista (Baptista & Eme, 2023, p. 12), "The dynamic of this track is to question yourself, reflect, feel, let the information come and inscribe, write, without judging." The doctoral student, who holds a Master's degree in Tourism and Hospitality, develops her research within Amorcomtur! Study Group on Communication, Tourism, Lovingness and Autopoiesis, coordinated by Professor Dr. Maria Luiza Cardinale Baptista.

Since 2015, the researcher has dedicated herself to the study of inner peace, which began with her participation in the *II Encontro da Paz* (Second Peace Meeting) held in Saquarema, Rio de Janeiro, at *Campus* Peaceology, linked to the International Institute of Projectiology and Conscientiology (IIPC), one of the 29 Conscientiology organizations (*https://www.icge.org.br/?page_id=6611*). During the event, several participants shared their personal research and self-overcoming experiences, fostering reflections on the construction of inner peace.

On the first night of the event, the doctoral student experienced a projective-dream episode in which she saw herself removing a dagger from a soldier dressed in an old red uniform. Upon awakening, she still perceived the tactile sensation of the gesture, recognizing it as a retrocognitive projection—a recollection of a past life. From that day on, she began to investigate her aggressive traits and to consciously work on her inner transformation, later publishing her self-research within the field of Conscientiology as a means of sharing and deepening her studies on peace.

3. Theoretical–Conceptual–Bibliographical Trail

This weave constitutes the theoretical foundation that dialogues with the researcher's personal and projective experiences, forming an epistemological and existential mosaic. It brings together the authors and concepts that support the foundations of this work. According to Baptista (Baptista; Eme, 2023, p. 12), "in this trail, the proposal is to recognize that what we know results from intertwining with other beings who know, think, feel, write and, some of them, elaborate theories [...]." Considering the intertwining knots of research, the following authors engage in dialogue with the study:

- Self-Research: Vieira (2019); Zaslavsky (2024); Pigozzo (2023);
- Tourism: Baptista (2019); Barreto (2004); Urry (2001);
- Affectivations: Baptista (2019); Rolnik (1989); Sodré (2016);
- Peace: Vieira (2007; 2019); Sandi (2023; 2024); Chopra (2006); Guimarães (2011);
- Pacificarium: Oliveira (2023); Wong (2023).

4. Production Plant Trail

In this trail, "we have the synthesis of the pulse of research, in productions resulting from approximations and investigative actions." (Baptista in Baptista & Eme, 2023, p. 13). It also includes records of perceptions arising from the multiple deterritorializations experienced, with tourism as a privileged axis. The research is processual and dynamic, constantly nourished by the other trails.

The textual and imagetic production (such as photographs and field notes) constitutes a collection of memories and meanings, which reorganize as the path unfolds. As Urry (2001) reflects, the act of traveling involves multiple gazes and affections. In this context, the tourist experience becomes a laboratory of self-knowledge, where the researcher discovers themselves as both observer and part of the landscape they interpret.

5. Intuitive Dimension of Research,

Baptista (Baptista & Eme, 2023) understands intuition as a subtle thread that interlaces life and research, guiding us along paths attuned to our feelings and ways of perceiving the world and the phenomena studied. In its immaterial and spontaneous nature, intuition acts as a powerful signal, revealing research convergences that escape the surface mind (Baptista & Eme, 2023).

The intuitive dimension permeates all the other trails, manifesting through insights, synchronicities, and meaningful encounters. In this model, the researcher integrates with the research, being simultaneously subject and object of the process, affecting and being affected by the people and places with which they interact. The Amorcomtur highly values this dimension! Group, which recognizes intuition as a legitimate instrument of knowledge, complementary to formal study, and an essential element of the holistic investigative process.

CONSCIENTIOLOGY AS AN EPISTEMOLOGICAL FRAMEWORK

Conscientiology is the science that studies consciousness — also understood as the soul, self, or "I" — in all its manifestations. It was proposed by physician and dentist Waldo Vieira in 1981 with the publication of *"The Projection of the Consciousness*" and consolidated in 1986 with the treatise *"Projectiology: Panorama of Experiences of the Consciousness Outside the Human Body*" (Vieira, 2016). This work introduced a vast set of neologisms and acronyms developed to express, with greater precision, the realities studied under what is called the consciential paradigm.

> Conscientiology places under scientific scrutiny all the characteristics and possibilities of consciousness, which essentially include the inner attributes of the ego, its vehicles of manifestation, and, finally, its existential, evolutionary, and multidimensional consequences (Vieira, 2016, p. 34).

Conscientiology's central focus is the study of consciousness in all its complexity, encompassing both subjective and objective phenomena, either comprehensively or analytically (Vieira, 2016). To ground self-research, Vieira (2016) proposed the consciential paradigm, structured around seven premises: holosoma, multidimensionality, multiexistentiality, bioenergies, cosmoethics, universalism, and self-research. Together, these seven epistemological bases constitute interpretive lenses that help the researcher understand experiences and carry out self-investigation. They are as follows:

1. Holosoma

The holosoma is the set of the four vehicles of manifestation of consciousness: the physical body (soma), the energetic body (energossoma), the emotional body (psychosoma), and the mental body (mentalsoma). The energossoma acts as an interface between the physical body and the psychosoma, composed of a system of chakras that absorb and exteriorize energy. According to Waldo Vieira, the holosoma corresponds to the set of "instruments, bodies or vehicles through which the ego (the consciousness) manifests in the physical and extraphysical universes." (Vieira, 2016, p. 239).

This dynamic explains energetic couplings, in which subtle exchanges occur between people and environments — phenomena that can generate both discomfort and positive affective connections. In any movement, including in tourism contexts, these energetic interactions become perceptible, revealing the reciprocal influences between consciousness and place.

The projection of consciousness, also popularly known as astral projection, is the primary tool for self-verification of the realities proposed by this paradigm. According to Vieira (2016, p. 239), "projections of the consciousness are precisely the consequence of the dissociation of these bodies or vehicles that are associated, interactive, coincident, encased, juxtaposed, aligned, interpenetrated or coexistent." During sleep, the subtler bodies temporarily separate from the physical body, which needs rest to regenerate, while consciousness remains awake in another vehicle of manifestation. Everyone naturally projects during sleep, but not everyone has lucidity in this process. The difference between an ordinary dream and a conscious projection lies in the degree of discernment and the ability to recall upon awakening. In lucid projection, the person thinks, acts, and interacts consciously in another dimension, recording the experience as real because it indeed is.

The challenge of lucid projection lies in developing openness, practice, and energetic self-control so that the projector recognizes themselves outside the body and can remember the experience upon returning to physical waking. This experience enables direct self-verification of multidimensionality, multiexistentiality (or the plurality of lives), and the existence of multiple vehicles of manifestation, unified in the concept of holosoma (holo, from the Greek "whole"; soma, "body"). The projector, upon perceiving itself in a body similar to the physical one but subtler, can overcome material barriers, evidencing the interdimensional nature of consciousness.

2. Multidimensionality

Each body of the holosoma manifests in a specific dimension. The physical dimension is the densest and most familiar, while extraphysical dimensions vary according to the frequency of the consciousness's thoughts, feelings, and energies (thosenes). In these dimensions, extraphysical consciousnesses (consciexes) coexist that may interact with human beings, influencing thoughts, emotions, and decisions. Recognizing this multidimensional reality broadens the understanding of subtle interferences in daily life and reinforces the importance of energetic and emotional self-defense. On the experience of consciential multidimensionality, Vieira (2016) states:

> According to projectiology, however, the most significant indication characteristic of a highly mature personality regarding evolution is the incorporation of the universe (macrocosm) within one's own consciential micro-universe (microcosm), through the capacity for identifying and establishing an increasingly ample empathy (universalism) with living beings and inanimate things at more and more inner levels (cosmoethics). This is the practice of conscientious multidimensionality. (Vieira, 2016, p. 366).

3. Multiexistentiality

Multiexistentiality refers to the series of successive lives of consciousness. Through lucid projection, it is possible to access memories of previous existences. These records help to understand behavioral patterns and emotional tendencies in the current life, offering valuable support for self-knowledge. According to Vieira (2016), the series of lives corresponds to the continuous alternation between intra- and extraphysical existences, forming the incessant evolutionary path of consciousness toward liberation from compulsory rebirths.

For example, during one of her travels, a doctoral student reported intense discomfort while visiting the Colosseum in Italy. This reaction can be interpreted, hypothetically, as the result of an energetic reconnection with past events that occurred at that site, suggesting the influence of lingering energies from historical events and/or the individual's own previous experiences.

4. Bioenergies

From the conscientiological perspective, everything that exists is either consciousness or energy. Bioenergies permeate all beings and environments, constantly modulated by thoughts, feelings, and energies (thosenes). More sensitive individuals tend to perceive these energetic variations more intensely, feeling subtle, pleasant, or uncomfortable influences in different contexts.

Energetic interaction is inevitable: when we come into contact with a person or environment, we both affect and are affected, creating temporary energetic bonds. Between people, this is known as auric coupling, which, according to Vieira (2016, p. 682), is "the development of an empathy, interfusion and temporary union of the energetic auras of the vehicles of manifestation of two or more consciousnesses."

5. Cosmoethics

Cosmoethics is the ethics of the cosmos, which transcends human norms and considers the impact of actions on all forms of life and across all dimensions of existence. According to Vieira (2016, p. 352), cosmoethics is "the set of broad intraphysical and extraphysical universal norms that are beyond the principles of social morality, euphemisms, social conventions, and transitory human laws and labels."

Using the Roman Colosseum once again as an illustrative example, in the past, gladiatorial combat was seen as legitimate entertainment; however, from a cosmoethical perspective, it is deeply anti-evolutionary and unethical, as it involves suffering and the trivialization of life. Conscientiology recognizes that anticosmological acts remain embedded in environments, influencing energies and consciousness for extended periods.

6. Universalism

Universalism promotes the transcendence of all prejudices and forms of exclusivism, whether based on race, culture, gender, social condition, or ideology. Understanding that consciousness has lived in multiple contexts throughout past lives fosters a more fraternal and tolerant worldview. Each existence (ressoma) represents a new evolutionary opportunity in which learning and inner pacification become primary goals. According to Vieira (2016):

> **Universalim:** the set of ideas derived from the universality of the fundamental laws of nature and the universe which will become, over time or, in other words, from the natural evolution of the consciousness, the dominant philosophy of the human species and of all beings in the cosmos; self-lucid identification of the consciousness with the community, the state, the planet and finally the cosmos or the universe. (Vieira, 2016, p. 360)

7. Self-Research

Self-research is one of the most significant pillars of the consciential paradigm. It requires openness, honesty, and discipline for self-confrontation and self-overcoming of personal traits. Conscientiology provides practical techniques and spaces for sharing experiences, such as Conscienciological Tertulias *(tertuliaconscienciologia.org),* where researchers present their experiences and personal transformations. Simply listening to someone who identified and transformed a bellic trait can inspire the beginning of one's own self-research.

Pigozzo (2023) views the life of the lucid consciousness as a continuous space of opportunities for self-knowledge and self-overcoming. It involves dedicating oneself to the observation, analysis, and rigorous evaluation of one's own thoughts, feelings, and energies, as well as their repercussions, in order to accelerate conscientious maturity. In this line of thought, self-experimentation, according to Zaslavsky (2024, p. 91, our translation), is "the process, strategy, logic, organization, and methodical composition of experiential self-tests, either exploratory or directed, aiming at the acquisition of knowledge."

The author differentiates between personal experience, which involves the flow of information about oneself and the multidimensional environment in which one is situated passively, and self-experimentation, which involves attributes such as will, intentionality, rationality, and organization, focusing actively on specific aspects of personal experience with clear objectives (Zaslavsky, 2024). By distinguishing between conventional self-experimentation and conscientiological self-experimentation, Zaslavsky (2024) explains that. In contrast, the former prioritizes objective data and uses subjective data as a complement. Conscientiology focuses on enhancing the objectivity of subjective experiences, making them the central element of research.

Within the Conscientiology environment, new concepts and ideas are known as leading relative truths (verpons). A verpon remains valid as long as it proves coherent and valuable, but can be revised in light of new experiences and evidence. Shared self-research contributes to the generation of verpons.

In this context, it is essential to highlight the principle of disbelief proposed by Vieira (2007), which advises against simply believing anything that is said or written, but rather to experiment and have one's own experiences. This principle reinforces the critical and experimental attitude of the conscientiological researcher, encouraging direct self-verification of reality as the basis for constructing knowledge and inner peace.

By proposing self-research as a path to evolution, Conscientiology offers an integrative paradigm that unites science, experience, and consciousness. Through the emphasis on self-knowledge, it can contribute, even indirectly, to planetary peace. This process of inner reflection and expansion of lucidity prepares the individual to perceive more deeply the energetic, emotional, and cultural dynamics present in their interactions with the destinations visited. As Vieira (2019) states, "The more you research the details of your life, the more you will understand your own consciousness. The insignificant may be the most significant, once unnoticed." (p. 266, our translation)

In this sense, tourism emerges as a privileged space for consciential experimentation, where processes of deterritorialization and affectivation reveal multiple forms of connection between the individual and the environment. The next chapter — Tourism, Deterritorialization, and Affectivation — deepens this relationship, examining how physical displacement can also be productive for the whole being, expanding self- and other-awareness.

TOURISM, DETERRITORIALIZATION AND AFFECTIVATION

In general, tourism is understood as the act of leaving one's home for a previously planned destination, with the intention of staying overnight and experiencing something new. In this research, however, tourism is understood more broadly: as the simple act of stepping out of routine and experiencing the new, even if this occurs within one's own city. This displacement from the habitual constitutes a process of deterritorialization, the act of leaving the known territory to open oneself to the unknown.

Baptista (2019) proposes the concept of tourism weave, emphasizing that for tourism to occur, multiple threads interlace and activate simultaneously. The author identifies in tourism the occurrence of complex processes of desiring deterritorializations, which interconnect diverse ecosystems. According to her, “The subject who moves is also a subject of transpositions and ecosystemic transversalities, who manages the movement and connection of worlds, of universes of meanings, references, production, and consumption.” (Baptista, 2019, p. 70, our translation).

According to Baptista (2019), these interwoven threads encompass economic, political, social, cultural, and service-related aspects, as well as dimensions of affectivity. Thus, tourism ceases to be merely a physical displacement and becomes a process of movement and transformation, affecting both people and the ecosystems with which they interact. From this perspective, the concept of tourism-weave broadens the traditional view of tourism, which is no longer understood merely as an economic activity or leisure practice, but rather as a phenomenon that mobilizes complex networks of relationships, spaces, and cultures.

By stating that “another possible tourism requires another possible model of society, one in which human beings are more important than the circulation of capital”, Barreto (2004, p. 87, our translation) invites tourists to reconsider their stance — to rethink consumer-centered conditioning and passivity. This invitation implies a shift in consciousness, in which the traveler begins to value the quality of life and integral health of the physical, energetic, emotional, and mental bodies. By following this path, the individual prioritizes self-knowledge, which naturally leads to inner peace. After all, those who live in inner conflict often do so because they have not yet come to know themselves deeply or learned to deal with their own inner struggles.

In the reflections developed by the Amorcomtur! research group, the notion of *tourism-weave* is associated with an ecosystemic and complex science that proposes a holistic and transdisciplinary approach. This perspective expands the traditional understanding of tourism, which is no longer seen merely as an economic activity or leisure practice, but redefined as a phenomenon that mobilizes networks of relationships, spaces, cultures, and affections. In this context, encounters with places naturally awaken a predisposition toward affectivation, since, as energetic beings, assimilation and exchange of energies are inevitable. Sodré (2016) revisits the term affectio, defining it as the state of the body affected by the presence of another — that is, the capacity to affect and be affected. It is a process of openness to encounter and reciprocal transformation.

In the same vein, Rolnik (1989, p. 95, our translation) observes that people are "exposed to random encounters, to affect and be affected from all sides and in all ways, to deterritorialize themselves." The author invites the reader to find something that awakens their vibrant body, something that acts as a factor of a(fe)ctivation of existence, which may arise even from simple actions such as a walk. The emphasis on "fe" reinforces the idea of affection being activated. Baptista (2019) highlights the word "action" in affectivity (action), as it is action that generates affects — the attitude that provokes and awakens affectivity. In a convergent manner, Sodré (2016) emphasizes that affections depend on how people meet, both in body and in spirit, which requires a predisposition on the part of the subject, or the tourist themselves, to interact more deeply.

Thus, according to Baptista (2019), within processes of deterritorialization emerge actions that awaken affects (affectivations) and attitudes that promote lovingness, understood as an ethics of relationship. It is a movement of reinvention, self-production, and autopoiesis — the act of creating oneself. In this sense, Humberto Maturana highlights the importance of self-acceptance as a condition for accepting the other: "Without acceptance and respect for oneself, one cannot accept and respect the other; and without accepting the other as a legitimate other in coexistence, there is no social phenomenon." (Maturana, 2002, p. 31, our translation).

PACIFICARIUM EXPERIMENTS AND INNER PEACE

Given humanity's bellicose history, several initiatives have mobilized in pursuit of concrete contributions to planetary peace. All these efforts are relevant, as discussing peace helps generate new neural pathways of understanding, placing the theme among the priorities of social, scientific, and spiritual debates.

Guimarães (2011) proposes education for peace as a process of cultural transformation, suggesting pedagogical practices in schools that help children and adolescents better understand and experience peace. In alignment with this view, Chopra (2006), inspired by Mahatma Gandhi's well-known maxim "There is no way to peace. Peace is the way", suggests that rather than pursuing peace as an external goal, the actual path lies in actively embodying it in everyday life— in every thought, action, and interpersonal relationship.

The ideas of Guimarães (2011) and Chopra (2006) converge in advocating for intraconsciential development as a path to achieving peace. Similarly, Vieira (2019) emphasizes that although it may be difficult to demand world peace, it is not so difficult — depending on individual will — to attain and sustain inner peace. As Vieira (2007) notes, inner peace exerts a positive influence on planetary peace due to the harmonious interaction of people's and groups' sets of thoughts, feelings, and energies (thosenes).

From a Conscientiology perspective, violence manifests not only on the physical level but also through verbal, energetic, and emotional aggressions. Hence, the importance of creating the Laboratory of Peace, conceived by Waldo Vieira in 2007, which proposes a broader approach to pacification aimed at helping to ease the inner conflicts of people who have experienced deep trauma and violence (Calepino Conscienciológico, 2025).

The *Pacificarium* is the first and, to date, the only peace laboratory on the planet. Located in the city of Saquarema (RJ), as shown in Figure 1, the space is described by Carlos Oliveira as: "The intraphysical group Conscientiology laboratory intended for the implantation of the holothosene of peace and the restoration of intimate anticonflictiveness, capable of generating parapsychic extrapolations and access to neoverpons for participating researchers." (Oliveira, 2023, p. 24.425, our translation)

Figure 1. Pacificarium – Campus Peaceology

Font: Sandi (2024)

The proposal for constructing the Laboratory of Peace arose in July 2007, during an event held in Foz do Iguaçu, the same year the book Homo Sapiens Pacificus was launched. The first experiment took place on October 21, 2017 (Oliveira, 2023). The choice of location was due to the growing violence in the city of Rio de Janeiro and in Brazil, which demanded specialized conscientiological assistance (Wong, 2023). The project and construction were overseen by Felix Wong and Carlos Oliveira, whose accounts and experiences from that period are available at *tertuliaconscienciologia.org*.

The laboratory environment is organized concentrically, with participants seated around a trio of instructors facing a central participant, who receives and exteriorizes energies to allow reading and assistance by the audience (Wong, 2023). All present act simultaneously as assistants and assisted, configuring a group energetic field. According to Wong (2023), the dynamic of the *Pacificarium* aims to form an energetic field of peace, resulting from the convergence of thoughts, feelings, and energies (holothosene) aligned with the purpose of self-pacification. This field stimulates deep intraconsciential renewals, fostering experiences of inner peace. In this context, some researchers — among them the doctoral student responsible for this investigation — shared their experiences and reflections on this laboratory in the book “Relatos do Pacificarium: Experimentos no Laboratório Grupal da Paz” (Aranha, Moura, & Wong, 2023).

In 2023, during an immersion course of the IIPC held in Portugal, Felix Wong suggested that the participants—most of whom were volunteers from the International Association of Interassistential Parapsychism (ASSIPI), another Conscientiology institution—bring the *Pacificarium* experiment to Portuguese territory (Eliachar, 2025). Following this proposal, a partnership was established between IIPC and ASSIPI, resulting in the realization of the *Pacificarium* experiment in Vila Nova de Cerveira, Portugal, in May 2025. This mobilization and experience were reported by Eliachar (2025) and some of the organizers in the Calepino Conscienciológico (2025).

The doctoral student, invited to join the event team, decided to take advantage of the trip to carry out a self-research journey, visiting cities in Portugal and Spain. The goal was to experience energetic and emotional activations with people and environments, deepening her understanding of her own conscientious reactions.

Since 2015, as mentioned in the introduction of this work, the author has been committed to achieving inner peace. The lucid conscious projection that occurred that year marked the beginning of this trajectory. Understanding that, in the present, we represent our best evolutionary version, led her to recognize that less admirable actions from past lives may explain certain aggressive traits, which are still manifested as impatience, indignation, or intolerance. From this realization, she began a process of intraconsciential recycling, aiming to eliminate traits that compromise inner peace. Inspired by this experience, the doctoral student began reflecting on the role of the "agent of peace", a concept she developed during peace-related classes she taught and later presented in a *verbet* format in January 2020 (Sandi, 2023). She argues that authentic peace must originate within each individual, as an achievement that transcends discourse or behavioral posture, since thoughts, feelings, and energies (thosenes)

are registered in the energetical body (energosoma). To reach this state, profound intraconsciential changes are necessary.

Recognizing the difficulties of this process, Sandi (2024) developed the *1% Technique*, which proposes assuming at least 1% responsibility in any conflict situation. This attitude shifts the focus from others toward oneself, promoting a more responsible and self-researching stance, allowing the individual to realize that their participation in the conflict may be greater than initially perceived. This awareness facilitates behavioral change and fosters both inner and relational pacification, serving as a foundation for future conflict management.

RESULTS/CONCLUSION

In light of the path outlined in this investigation, it becomes clear that self-research, as a reflective and experiential practice, constitutes a legitimate and effective means of achieving inner peace and, consequently, contributing to planetary peace. By recognizing oneself as a multidimensional being, constantly in energetic interaction with the environment and others, the researcher broadens their understanding of themselves and their role within the collective dynamics of life. In this context, the Amorcomtur! research group, by considering the researcher as an integral part of the academic investigation, also discovers and transforms itself throughout the very process of knowledge construction.

Through the Cartography of Knowledge, it was possible to weave a mosaic of experiences, concepts, and affections, in which knowledge emerges not only from reason but also from intuition, sensitivity, and coexistence. The five research trails — intertwining theory, practice, subjectivity, intuition, and action — reveal that the construction of knowledge does not occur linearly, but rather in a rhizomatic one, crossed by webs of meanings, encounters, and resonances.

The consciential paradigm, which underpins the studies of Conscientiology, has proven to be a powerful epistemological and experiential tool, demonstrating that peace begins in the inner microcosm of each consciousness. Intraconsciential recycling — the act of reviewing, understanding, and reformulating one's own patterns of thought, feeling, and energy (thosene) — constitutes the core of this transformation. Thus, the practice of self-knowledge reveals itself as an essential means of recognizing one's own responsibilities.

By addressing tourism as a space for deterritorialization and affectivation, this study expands the understanding of the phenomenon, proposing that journeys, beyond mere geographical displacement, can become paths of inner search and self-discovery. The encounter with the new — places, cultures, and people — triggers inner shifts, opens possibilities for self-analysis, and awakens the capacity to affect and be affected, both of which are essential for the evolution of personal maturity.

The *Pacificarium*, a group laboratory of peace, emerges in this context as both a symbol and a concrete practice of pacification, offering an energetic environment conducive to deep self-research and the restoration of inner non-conflictiveness. The expansion of this experience to Portugal represents not only a physical act of deterritorialization but also a conscientious and interassistance expansion, reaffirming the universal nature of the pursuit of peace.

Finally, the reflection on "metaphorical commas", which can be achieved through the suggested 1% technique, reinforces the importance of gradual and consistent changes in the evolutionary process. Each small transformation — each rewritten comma — represents a significant step toward self-pacification and lucidity. The accumulation of these small victories forms the foundation of inner peace and, consequently, of collective peace.

Thus, this study demonstrates that world peace begins within individual consciousness. The act of investigating, recycling, and pacifying oneself is simultaneously an act of reconciliation with one's past, of responsibility toward the present, and of lucid preparation for the future. In this sense, self-research is not only a scientific instrument but also a spiritual path, in which each consciousness, by achieving self-pacification, gradually contributes to the construction of a more harmonious and peaceful planet.

REFERENCES

Aranha, A., Moura, E., & Wong, S. (Eds.). (2023). *Relatos do Pacificarium: Experimentos no Laboratório Grupal da Paz*. Epígrafe.

Baptista, M. L. C. (2014). Cartografia de saberes na pesquisa em turismo: Proposições metodológicas para uma ciência em mutação. *Rosa dos Ventos*, 6(3), 342–355. http://www.ucs.br/etc/revistas/index.php/rosadosventos/article/view/2647

Baptista, M. L. C. (2019). Afetivações, amorosidade e autopoiese: Sinalizadores para narrativas sensíveis de destinos turísticos, em perspectiva ecossistêmica. In D. A. Soster & F. Piccinin (Eds.), *Narrativas Midiáticas Contemporâneas: Sujeitos, Corpos e Lugares* (pp. 59–78). Catarse.

Baptista, M. L. C., & Eme, J. B. (2023). Methodological 'survival' strategies in the investigative journey to science in the new world: Weave dimension, cartography of knowledges and rhizomatic matrices. *Revista Ibero-Americana de Estudos em Educação*, 18(00), e023042. https://doi.org/10.21723/riaee.v18i00.18206

Barretto, M. (2004). Produção científica na área do turismo. In M. Moesch & S. Gastal (Eds.), *Um outro turismo é possível* (pp. 83–88). Contexto.

Calepino Conscienciológico. (2025, August 17). *Experimentos do Pacificarium (Fotopalestra) – nº 432* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=HeOhKe56yvs

Capra, F. (1997). *A teia da vida: Uma nova compreensão dos sistemas vivos*. Cultrix.

Chopra, D. (2006). *A paz é o caminho: Acabando com a guerra e a violência* (C. G. Duarte, Trans.). Rocco.

Crema, R. (1989). *Introdução à visão holística*. Summus.

Eliachar, K. (2025). Curso Experimentos do Pacificarium em Vila Nova de Cerveira: ponderações sobre a imersão no holopensene do laboratório grupal da paz. *Proexologia*, 1(1), 39–50.

Guimarães, M. R. (2011). *Educação para a paz: Sentidos e dilemas*. EDUCS.

Maturana, H. (2002). *Emoções e linguagem na educação e política* (3rd ed.). UFMG.

Morin, E. (2001). *Ciência com consciência*. Bertrand Brasil.

Oliveira, C. (2023). Pacificarium. In W. Vieira (Ed.), *Enciclopédia da Conscienciologia* (No. 5.359; pp. 24.425–24.430). Encyclossapiens & Editares. https://encyclossapiens.space/ec/ECDigital10.pdf

Pigozzo, E. (2023). Vivência cotidiana autopesquisística. In W. Vieira (Ed.), *Enciclopédia da Conscienciologia* (No. 4.393; pp. 34.139–34.144). Encyclossapiens & Editares. https://encyclossapiens.space/ec/ECDigital10.pdf

Rolnik, S. (1989). *Cartografia sentimental: Transformações contemporâneas do desejo*. Estação Liberdade.

Sandi, S. M. (2023). Agente da paz. In W. Vieira (Ed.), *Enciclopédia da Conscienciologia* (No. 5.101; pp. 728–733). Encyclossapiens & Editares. https://encyclossapiens.space/ec/ECDigital10.pdf

Sandi, S. M. (2024). Construção do agente da paz. *Revista Homo Projector*, 11(1), 107–116. https://homoprojector.iipc.org/index.php/homoprojector/article/view/361/310

Vieira, W. (2007). *Homo sapiens pacificus*. Editares.

Vieira, W. (2016). *Projectiology: A panorama of experiences of the consciousness outside the human body* (K. & S. De La Tour, Trans.). Editares.

Vieira, W. (2019). *Léxico de ortopensatas*. Editares.

Wong, F. (2023). Dinâmica Grupal Pró-Pacificarium. In W. Vieira (Ed.), *Enciclopédia da Conscienciologia* (No. 3.875; pp. 13.241–13.245). Encyclossapiens & Editares. https://encyclossapiens.space/ec/ECDigital10.pdf

Zaslavsky, A. (2024). *Autoexperimentação conscienciológica: método dos autotestes experienciais, pró-evolutivos e multidimensionais*. Associação Internacional Editares.

The social dimension of security concepts

Sophiko METREVELI
Assistant Professor; David Aghmashenebeli National Defence Academy, Tbilisi, Georgia
Email: sometreveli@gmail.com ORCID: 0000-0001-8480-2024

Abstract

The traditional military-centric understanding of security has become increasingly inadequate in the face of contemporary global challenges. This article explores the social dimension of security concepts, arguing that security is not merely a state-centric phenomenon but a complex social construct profoundly shaped by public perception. The paper poses the question: How do non-traditional threats and the public's understanding of security, particularly its economic and political aspects, influence state stability and policy-making?

The research employs a theoretical framework that integrates three key approaches: Human Security, Social Constructivism, and the Risk Society theory. Drawing on the Human Security paradigm, the article argues that prioritizing an individual's well-being is crucial, as economic deprivation and political disenfranchisement are powerful sources of social unrest. Social Constructivism is utilized to analyze how political actors and media securitize non-military issues, transforming social problems into national security threats to justify extraordinary measures. Furthermore, applying Ulrich Beck's Risk Society theory, the paper demonstrates that modern threats, such as climate change and pandemics, are systemic and global, challenging traditional state-based defense mechanisms and creating new sources of societal polarization.

The article concludes that an effective security policy must move beyond a reactive military approach and proactively address the social and political root causes of insecurity. By integrating a deep understanding of its social dimensions, promoting institutional transparency, and fostering a critical public, a state can build greater resilience against both internal and external threats.

Keywords: Human security, Social constructivism, Securitization, Risk society, Social cohesion.

I. Introduction

Security, in its traditional sense, is mostly associated with the military defense of a state's sovereignty and borders. This concept has dominated international relations theory and practice for decades (Morgenthau, 1948). However, following the end of the Cold War and the beginning of the era of globalization, the world has faced new types of challenges. Terrorism, pandemics, climate change, and economic crises have demonstrated that security is no longer defined solely by its military aspects. This has made it necessary to broaden the concept of security and study its social dimensions.

This article examines the social dimension of security concepts and argues that security is not merely an objective, state-centric phenomenon, but a complex social construct. The paper is based on three main theoretical approaches: the concept of human security, social constructivism, and the risk society theory. By using the paradigm of Human Security, the article places the individual at the center of security and analyzes how economic, political, and social threats affect people's daily lives, regardless of the state's military strength (United Nations Development Programme [UNDP], 1994). At the same time, the prism of Social Constructivism allows us to study how the idea of a threat is constructed within society and how the media and political narratives shape public opinion (Wendt, 1999). Finally, Ulrich Beck's Risk Society theory explains that contemporary challenges are not only military but also systemic and global in nature, which completely changes the priorities of security policy (Beck, 1992). A combined analysis of these theories shows that national security strategies will only be successful if they take into account not only the needs of the state but also the needs and feelings of security of society.

II. The Evolution of the Security Concept: From Traditional to an Expanded Paradigm

The concept of security, as a cornerstone of international relations theory and state policy, is in a constant process of change. Historically, the perception of security was defined within the framework of the Westphalian system, where the main actor and provider of security was the sovereign state. According to this traditional view, security was mainly associated with National Security, which meant protecting the state's borders, territorial integrity, and political sovereignty from external, primarily military, threats. The central postulate of this paradigm was to maintain a balance of power between states, increase military potential, and create alliances to deter conflicts. According to this view, the security of the individual was guaranteed only if the state was strong and protected.

However, the end of the Cold War and the acceleration of the globalization process radically changed the international security environment. In addition to traditional military threats, new types of non-military threats emerged that had no clear geographical boundaries and affected not only states but also individuals directly. Terrorist attacks, global financial crises, pandemics (for example, the COVID-19 pandemic), cyberattacks, and climate change demonstrate that security can no longer be the sole subject of state effort. These challenges have shaken the foundations of the traditional security concept and shown its limited nature.

In response to these changes, expanded security concepts were developed, the most important of which is the Human Security paradigm. This approach, first presented in the United Nations Development Program (UNDP) report in 1994, places the individual, not the state, at the center of security. Human security is seen as "freedom from fear" and "freedom from want." According to this concept, security includes not only physical but also economic, food, health, environmental, personal, community, and political dimensions. For example, economic security implies the existence of a guaranteed source of income for individuals, while environmental security protects them from disasters caused by climate change (UNDP, 1994).

Thus, the evolution of the security concept reflects the transformation of the international system: the shift from the state to the individual. This change is important because it shows that security is no longer just the prerogative of governments. On the contrary, it requires the active involvement of civil society, non-governmental organizations, the private sector, and international organizations. In this new paradigm, a successful security policy must include both traditional defense measures and the resolution of social, economic, and humanitarian challenges, as these factors directly determine the well-being and stability of people.

III. The Social Construction of Security and its Impact on Society

While the first chapter shows how the security concept was theoretically expanded from the state to the individual, this chapter moves on to its sociological analysis, using the prism of conflict analysis. The central argument of this section is that security is not only an objective phenomenon, but is deeply rooted in social constructs and public perceptions, which directly affect people's daily lives and political processes.

Social Constructivism and the Securitization of a Threat

The analysis of the social dimension of the security concept is impossible without Social Constructivism. This theory radically changes our traditional ideas about security, as it rejects the objective, unchanging existence of threats. From a constructivist perspective, a threat is not a given fact, but a social product that arises as a result of interaction and communication between people (Wendt, 1999). This means that the security agenda is formed not only by a real assessment of military potential, but on the basis of collective perceptions and consensus on what we consider a threat.

In this context, the theory of "Securitization" developed by the Copenhagen School is of particular importance. According to Barry Buzan and Ole Waever, "securitization" is a verbal act by which a political actor (for example, a head of government, a minister, or an influential politician) presents a certain issue not as an ordinary political challenge, but as a vital threat to society or the state (Buzan et al., 1998). This process requires the public to take extraordinary measures that would otherwise be illegitimate. For example, when migration is securitized, it is no longer considered a humanitarian or economic issue, but a threat to national identity and social cohesion, which justifies a strict immigration policy and border control (Bigo, 2021).

The process of securitization creates a cause-and-effect link between public perception and political reaction. Economic inequality and unemployment, which are social and economic problems in themselves, can be "transformed" into security threats. When economic hardship is linked to an external enemy, such as foreign investors or the economic policies of a neighboring country, the state is given the right to resort to extraordinary means, including imposing trade barriers or pursuing protectionist policies. This process often strengthens state power and justifies the restriction of democratic norms (Buzan et al., 1998).

Thus, social constructivism shows that security policy is not only a reaction to threats, but shapes them itself. It emphasizes the decisive role of political leaders, the media, and social elites in creating security narratives. Therefore, the analysis of the social dimension of security requires an understanding of who, why, and by what means securitizes certain issues, and what impact this process has on society's values, trust, and the individual's sense of security.

Economic and Political Security: Sources of Social Destabilization

The expansion of the security concept shows that threats are not only the result of external, military aggression. They also arise from internal, socio-economic, and political processes that undermine social stability. As noted in the first chapter, the "human security" paradigm focuses on aspects such as economic and political security. These dimensions play a decisive role in shaping the individual's sense of security and represent potential centers of social destabilization (Collier & Hoeffler, 2004).

The lack of economic security, which is expressed in poverty, mass unemployment, and social inequality, directly damages social well-being. Economic stress causes frustration and resentment, which creates tension between different social groups and becomes a catalyst for polarization. For example, during an economic crisis, conflict increases in society between groups with different social statuses, ethnic or religious affiliations, as they compete for limited resources. Historical and contemporary examples show that economic deprivation often becomes the cause of social uprisings, protests, and, ultimately, armed conflicts. Therefore, a state that cannot ensure the economic security of its citizens puts its own national security at serious risk (Collier & Hoeffler, 2004).

Similarly, a lack of political security is directly related to citizens' distrust and social unrest. Political security implies the protection of fundamental rights such as freedom of speech and assembly, a fair trial, and the transparency of political processes. When state institutions lose legitimacy in the eyes of citizens due to corruption, authoritarianism, or ineffectiveness, individuals feel that their interests are not protected. This distrust undermines the state-society contract and creates a fertile ground for unrest, which can turn into violent extremism and social uprisings. From this perspective, the stability of democratic institutions and the protection of human rights are just as important for the country's security as the size of the military budget. Accordingly, the analysis of the social dimension of security shows that internal, socio-political factors often create more severe and immediate threats than external military ones (Putnam, 2000).

Risk Society and New Security Dilemmas

A deeper understanding of the social dimension of security analysis requires considering the "Risk Society" theory of the German sociologist Ulrich Beck. According to Beck, modern, post-industrial societies have moved from the "distribution of wealth" to the "distribution of risks." These risks, which he calls "civilization risks" (for example, environmental degradation, pandemics, global financial crises), are not localized and are not dependent on social status. They are global and systemic in nature, affecting the entire society and not recognizing national borders. This phenomenon creates a new security dilemma: the threats that states expected from outside now come from inside, from their own technological and economic development (Beck, 1992).

Despite the fact that the risks concern everyone, their perception and reaction to them are often polarized according to social and cultural narratives. For example, one social group may consider cybersecurity and disinformation to be the main threat, as its economic and social status depends on the technology industry. At the same time, for another group, which may be engaged in agriculture, climate change and food security may be more relevant. Such different perceptions make it difficult to form a unified, coherent security policy and create new sources of conflict within society. Thus, the state faces the challenge of simultaneously protecting citizens from both traditional and new types of risks, while also being able to prevent the disintegration of society against the background of differently perceived threats.

Thus, the analysis of the social dimension of security shows that the sense of security is subjective and deeply interconnected with issues such as public trust, social equality, and political stability. Accordingly, effective security strategies cannot be focused solely on military aspects. They must include solving social problems, promoting institutional trust, and encouraging public dialogue. Only with such a comprehensive approach is it possible to neutralize the threats that undermine the stability of the state from within and create a breeding ground for conflicts.

IV. Social Security Challenges and Political Recommendations

The analysis discussed in the previous chapters has made it clear that security is not only a military phenomenon, but a complex social construct that includes the individual's economic and political well-being, as well as society's collective perceptions and trust. If the traditional security paradigm was aimed at neutralizing external threats, modern challenges require focusing on internal sources of destabilization. This chapter provides practical recommendations and political decisions that will help form a holistic security system based on the social dimension.

Integrating the Human Security Concept into State Policy

The analysis of contemporary security challenges shows that security, in the traditional sense, which is based only on state interests and military potential, is insufficient to ensure social stability. According to securitization theory, security policy is often formed under the influence of narratives produced by political elites, which often ignores the real economic and social needs of citizens. This process creates a dissonance between society's perception of security and the priorities set by the state. In order to solve this problem, it is necessary that the principles of "human security," which place the individual at the center of security, be integrated not only into foreign, but also into domestic state policy (Crawford & Andersen-Rodgers, 2020).

This approach views security as a multidimensional concept that includes not only territorial integrity, but also the individual's economic, health, and social well-being. From this point of view, governments should re-evaluate their security strategy and take into account such non-traditional threats as poverty, inequality, and lack of access to education. These factors, in themselves, are not the source of armed conflict, but they create conditions that contribute to the escalation of social discontent, extremism, and internal conflicts. For example, economic deprivation reduces society's resilience to external shocks and increases the risk of political manipulation, as vulnerable groups are more easily victims of populist and anti-democratic narratives (Aghion et al., 2013).

Accordingly, investments in healthcare and education should be considered not only as social but also as an essential means of strengthening security. A healthy and educated population is not only more productive but also has the ability of critical thinking, which makes it more resistant to disinformation and political manipulation. Such a strategy helps to deepen trust between citizens and the state, which is a necessary condition for the legitimacy and effectiveness of the security system. Thus, the integration of human security principles into state policy is considered a proactive approach that will move us away from a purely reactive, military-oriented policy and ensure the long-term stability of society.

Restoring Public Trust and Strengthening Social Cohesion

If the new security paradigm ignores internal social processes, it is doomed to fail. As it becomes clear from Ulrich Beck's "Risk Society" theory, internal disagreements, polarization, and political distrust can be as serious, if not more so, a threat to the state than external military forces. Therefore, the main task of security policy should be to restore public trust and strengthen social cohesion.

Trust, in this context, is considered a fundamental form of social capital that ensures the functioning of society and strengthens its resilience to shocks (Putnam, 2000). The erosion of trust in political institutions, which is often associated with corruption, a lack of transparency, and unfair policies, creates a security vacuum in which disinformation spreads easily and anti-state sentiments are formed. In order to overcome this distrust, governments should increase their accountability and ensure the transparency of political processes. This includes not only monitoring budget management, but also encouraging open discussions on security strategies (Aghion et al., 2013).

Political actors are required to stop "securitizing" issues for personal political purposes, as this process contributes to dividing society and inciting fear (Bigo, 2021). Instead, they should encourage the public to participate in open and informed discussions about risks. In this process, civil society organizations, independent media, and academic circles are given a decisive role (Crawford & Andersen-Rodgers, 2020). They can help develop critical thinking by providing reliable information and raising public awareness. This ability helps citizens to distinguish facts from disinformation and not become victims of political manipulation. In this way, security is not only the prerogative of the state, but a collective project that requires cooperation and mutual trust between the state and society.

Conflict Prevention by Taking Social Factors into Account

The analysis of the social dimension of security concepts is particularly clearly revealed in the context of conflict prevention. From the perspective of conflict analysis, strengthening security requires that armed conflicts be considered not as simply military events, but as the result of deep social, political, and economic problems. Wars and conflicts are often only symptoms, the root causes of which are hidden in inequality, political repression, and social injustice. Therefore, conflict prevention strategies that are focused only on diplomatic negotiations and military deterrence cannot be effective in the long term.

In order to truly reduce the risk of conflict, it is necessary that security policy includes social justice, economic equality, and the guarantee of political rights. This requires the implementation of programs that reduce inequality, create economic opportunities for vulnerable groups, and promote the expansion of political participation. For

example, improving economic security, which we talked about in the previous chapters, reduces the motivation to join violent groups. At the same time, the protection of political rights and the improvement of the justice system helps to establish peaceful conflict resolution mechanisms and reduces the risk of accumulating social discontent.

Finally, this analysis clearly shows that solving security problems is not only the prerogative of the state, but requires the involvement of the entire society. The effectiveness of security policy is ultimately dependent not on military strength, but on how resilient society is to internal risks and how well the well-being of the individual is ensured.

V. Conclusion

The analysis discussed within this article has fundamentally changed the traditional understanding of security, which was mainly focused on military and state aspects. We have proven that the challenges of the post-Cold War era require a holistic and multi-dimensional approach to security. By using the theories of "Human Security," "Social Constructivism," and "Risk Society," the paper has shown that security is not only an objective fact, but a complex social phenomenon that is deeply rooted in public perception, political narratives, and social processes (Wæver, 2022).

The main conclusions of our research are as follows:

- The understanding of security has shifted from the state to the individual: Contemporary threats, such as poverty, pandemics, and economic crises, directly harm individuals and threaten their well-being, which cannot be solved with traditional defense mechanisms.
- Security is a social construct: Political actors and the media can "securitize" certain issues (for example, migration or economic hardship), which justifies extraordinary measures and restricts democratic norms.
- Internal problems are a source of conflict: Inequality, political distrust, and a lack of social cohesion are just as serious a threat to national security as external aggression.

Thus, the article emphasizes the need for states to re-evaluate their security policy and include not only defense but also social and humanitarian aspects. Effective security strategies should be proactive and aimed at strengthening social justice and institutional trust. This requires active cooperation between the state and society in order to create a stable and safe environment for everyone. Future research can focus on how the perception of security changes in different cultural and political contexts and what role global governance plays in managing these risks.

REFERENCES

Aghion, P., et al. (2013). A model of the political economy of education. *Journal of Public Economics, 100*, 106–121.

Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity* (M. Ritter, Trans.). Sage Publications.

Bigo, D. (2021). Security and the 'ban-opticon': The politics of the global insecurity society. In S. Burchill et al. (Eds.), *Theories of international relations* (5th ed., pp. 327–347). Red Globe Press.

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.

Collier, P., & Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers, 56*(4), 563–595. https://doi.org/10.1093/oep/gpf064

Crawford, K. F., & Andersen-Rodgers, D. (2020). *Human security: Theory and action* (2nd ed.). Rowman & Littlefield.

Morgenthau, H. J. (1948). *Politics among nations: The struggle for power and peace*. Alfred A. Knopf.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.

United Nations Development Programme (UNDP). (1994). *Human development report 1994*. Oxford University Press.

Wæver, O. (2022). Risk and the politics of exception. In S. F. Green & A. K. O. Lee (Eds.), *The Routledge handbook of risk studies* (pp. 439–448). Routledge.

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.

Computer science and special education: Leveraging technology to support students with special needs

Suad SAKALLI GUMUS
Prof. Dr. and Director of Teacher Education, Henney Department of Education, College of Business and Human Services, Manchester University, Indiana, USA
E-mail: ssakalli@alumni.iu.edu ORCID: 0000-0003-0654-9136

Abstract

The integration of computer science (CS) and special education has become increasingly vital as educators seek to prepare all students, particularly those with disabilities, for participation in a technology-driven world. This conceptual study explores how inclusive design principles, assistive technologies, and global frameworks can be leveraged to promote equitable access and participation in computer science education. Grounded in Universal Design for Learning (UDL) and Disability Studies in Education (DSE), this paper synthesizes contemporary research and presents a conceptual model for inclusive computer science education. Drawing on U.S. classroom initiatives and international frameworks, the study highlights strategies for removing barriers, supporting diverse learners, and preparing educators to integrate CS instruction through accessible, evidence-based practices. The proposed framework emphasizes technology as both a pedagogical tool and a social equalizer, positioning inclusive computer science as an ethical imperative and a pathway toward full participation in the digital age.

Keywords: Inclusive Computer Science Education, Special Education, Adaptive Learning, Educational Equity, Technology-Enhanced Learning

Introduction

The rapid digitalization of society has intensified the need for computer science education that includes all learners, including students with disabilities. While computer science is increasingly recognized as essential for 21st-century literacy, access to high-quality and inclusive CS education remains uneven. Students with intellectual, developmental, and physical disabilities are underrepresented in computer science courses and careers, often due to systemic barriers, inaccessible curricula, and inadequate teacher preparation (Childs, 2024; Israel et al., 2022; Israel et al., 2015; Oleson et al, 2022).

This study conceptualizes an inclusive framework for computer science and special education, focusing on how technology can enhance participation and learning for students with diverse needs. It builds on the growing recognition that computer science can serve as a vehicle for developing critical thinking, creativity, and problem-solving skills in all learners, regardless of ability level. The purpose of this paper is to synthesize theoretical foundations, research findings, and pedagogical models to propose a holistic, inclusive approach to computer science education.

The guiding question is: *How can technology and inclusive pedagogical frameworks be leveraged to support students with special needs in computer science education?*

Theoretical and Conceptual Foundations

Universal Design for Learning (UDL) provides a flexible and proactive framework for designing instruction that accommodates learner variability from the outset (CAST, 2018). Rooted in neuroscience, UDL emphasizes multiple means of engagement, representation, and expression—principles that align naturally with the multimodal affordances of digital and computer science learning environments. In computer science, UDL encourages teachers to provide alternative pathways for demonstrating coding competence, scaffold algorithmic thinking through visuals or manipulatives, and integrate assistive technologies that enhance access for students with sensory or mobility challenges (Jacob, 2025).

Disability Studies in Education (DSE) challenges deficit-oriented models of disability by emphasizing the social, cultural, and institutional contexts that construct barriers to learning (Connor & Valle, 2024). In the context of computer science, DSE emphasizes the ethical responsibility to design learning environments that are not merely compliant with accessibility standards but also affirm the identities and capabilities of students with disabilities. This perspective shifts attention from remediation to empowerment, positioning computer science as a means of agency and participation in digital society.

Sociocultural and constructivist theories assert that learning occurs through interaction, collaboration, and engagement with meaningful tools and contexts (Vygotsky, 1978). In computer science education, this implies that learners construct understanding through problem-solving, debugging, and designing projects that connect to their lived experiences. Technology serves as a mediating artifact, and when designed inclusively, it enables all students to participate as active creators rather than passive users (Kafai & Proctor, 2021).

Together, UDL, DSE, and sociocultural learning provide the conceptual scaffolding for understanding how inclusive computer science education can empower students with disabilities.

Inclusive Computer Science Education: Global and U.S. Perspectives

Globally, inclusive computer science education is gaining momentum as part of a broader movement toward digital equity. The UNESCO Global Education Monitoring Report (2024) emphasizes the necessity of inclusive digital learning ecosystems that address accessibility, representation, and participation. Similarly, the OECD Education 2030 framework promotes "future-ready competencies," including computational thinking and digital citizenship for all learners. In Europe, Inclusive STEM Learning initiatives highlight the importance of models of accessibility through multisensory and adaptive coding environments (Milanovic, I., et al., 2023).

In the United States, organizations such as CSforAll and the Computer Science Teachers Association (CSTA) advocate for equitable access to computer science courses throughout K–12 education. Recent federal and state policies encourage integration of CS into the general curriculum, yet challenges persist—particularly for students with individualized education programs (IEPs) (U.S. Department of Education, 2025). Teachers often report a lack of preparation for adapting computational concepts to diverse learning needs.

Emerging examples, however, demonstrate promise. Inclusive computing initiatives in Indiana and California have begun to pair special education specialists with CS educators to co-design accessible lessons using block-based coding tools such as Scratch, Blockly, and Code.org, ensuring that visual, auditory, and tactile learners can engage meaningfully (Jeon et al., 2024; Kafai & Proctor, 2021). These models illustrate the potential of technology-enabled collaboration and differentiated instruction in promoting participation and achievement.

Leveraging Technology to Support Learners with Special Needs

Assistive technology (AT) remains foundational to inclusion, but its role in computer science education has expanded from compensatory support to empowerment. Tools such as text-to-speech software, eye-tracking devices, alternative keyboards, and adaptive coding platforms enable students to engage in computational thinking at various levels of independence (Levinson et al., 2021). When embedded in CS curricula, AT enables students with disabilities to experience themselves as problem solvers and innovators, rather than recipients of accommodations.

AI-driven systems can personalize instruction, analyze student progress, and provide just-in-time scaffolding for learners with disabilities. Recent studies have demonstrated the efficacy of AI-powered tutoring in enhancing reading comprehension and computational reasoning among students with learning disabilities (Xu, 2024; Zhai et al., 2021). The ethical use of AI in education requires transparency and equity, ensuring that data-driven personalization does not perpetuate bias or exclusion.

Virtual and augmented reality (VR/AR) technologies offer multisensory learning experiences that can make abstract computer science concepts more concrete. For example, VR simulations allow students to "step inside" algorithmic processes or data visualizations, facilitating embodied learning (Kwon et al., 2025; Wang & Sun, 2018). Such environments align with multisensory instruction, a proven strategy for students with dyslexia, autism, and ADHD.

Accessible collaboration platforms, such as Google Workspace for Education and Microsoft Teams, as well as interactive coding sandboxes, create inclusive communities of practice. They support asynchronous participation, translation features, and voice-based collaboration—reducing communication barriers and promoting digital citizenship skills.

A Conceptual Model for Inclusive Computer Science Education

This paper proposes the **Inclusive Computer Science Learning Model (ICSLM)**, a conceptual synthesis of UDL, assistive technology, and inclusive pedagogy. The model operates across three interrelated domains:

1. **Access and Representation** – Ensuring that all digital learning tools, platforms, and curricula meet accessibility standards and offer multiple modes of engagement.

2. **Participation and Engagement** – Creating collaborative, flexible, and culturally responsive learning environments where students co-construct knowledge.
3. **Empowerment and Agency** – Positioning students with disabilities as creators of technology and digital problem solvers.

The ICSLM encourages educators to move beyond compliance-based approaches toward transformative, inclusive practices. In teacher preparation, this means equipping preservice teachers to integrate UDL principles, use AT creatively, and design differentiated CS learning experiences. In K–12 classrooms, it involves rethinking computational learning as a participatory, student-driven process supported by technology.

Implications for Practice, Policy, and Research

Educators must receive explicit training in inclusive computer science pedagogy. Teacher preparation programs should embed accessibility modules within CS methods courses, focusing on UDL, differentiation, and AT integration. School districts should adopt co-teaching models that pair CS and special education specialists, ensuring shared expertise in accessibility and pedagogy.

At the policy level, inclusion in computer science education should be codified in state CS standards, aligning with the **Individuals with Disabilities Education Act (IDEA)** and national technology plans. Funding should prioritize accessible infrastructure, professional development, and equitable access to devices to close the digital divide.

Future research should explore the long-term impacts of inclusive CS education on academic, social, and vocational outcomes for students with disabilities. Mixed-method and design-based research approaches could evaluate how inclusive technologies shape identity, confidence, and participation. Ethical considerations related to AI, data privacy, and accessibility warrant sustained scholarly attention (Nguyen et al., 2023).

Conclusion

Inclusive computer science education represents both a moral imperative and an opportunity for innovation. By leveraging technology, educators can dismantle barriers, cultivate agency, and foster a sense of belonging for students with disabilities. The proposed conceptual model positions inclusion as central to computer science—not as an afterthought, but as a design principle. When combined with supportive policy, professional learning, and global collaboration, inclusive CS education can help realize the vision of equitable digital participation for all learners.

REFERENCES

CAST. (2018). *Universal Design for Learning guidelines* (Version 2.2). http://udlguidelines.cast.org

Childs, J. (2024). Advancing equity and access: Addressing the side-effects of inequities in computer science education. *Educational Researcher*. Advance online publication. https://doi.org/10.3102/0091732X241286475

Connor, D. J., & Valle, J. (2024). Disability studies in education: Past, present & future? *Educação & Realidade, 49*, e141799. https://doi.org/10.1590/2175-6236141799vs02

Israel, M., & Barnett, W. M. (2022). Equity and inclusion through UDL in K-6 computer science education. *Journal of Computer Science Integration, 7*(1), Article 3. https://digitalcommons.chapman.edu/jcsi/vol7/iss1/3

Israel, M., Wherfel, Q. M., Pearson, J., Shehab, S., & Tapia, T. (2015). Empowering K–12 students with disabilities to learn computational thinking and computer programming. *TEACHING Exceptional Children, 48*(1), 45–53. https://doi.org/10.1177/0040059915594790

Jacob, S. (2025). Universal Design for Learning meets computational thinking: Enhancing accessibility in computer science education. *ACM Transactions on Computing Education*. https://doi.org/10.1145/3704637.3734766

Jeon, M., Koressel, J., Ottenbreit-Leftwich, A., Childs, J., & Jantaraweragul, K. (2024). Indiana high school's computer science enrollment and disparity indices: On gender, ethnicity, locale, and economic status. *Computers in the Schools*, 1–20. https://doi.org/10.1080/07380569.2024.2413716

Kafai, Y. B., & Proctor, C. (2021). A revaluation of computational thinking in K–12 education: Moving towards computational literacies. *Educational Researcher, 50*(8), 545–551. https://doi.org/10.3102/0013189X211057904

Kwon, K., Kim, H., Kim, K., Seo, M., & Brush, T. A. (2025). Computational thinking through embodied learning: A comparison of mixed-reality and unplugged activities. *Journal of Research on Technology in Education*, 1–17. https://doi.org/10.1080/15391523.2025.2492604

Levinson, T., Hunt, L., & Hassenfeld, Z. (2021). Including students with disabilities in the coding classroom. In M. S. Khine (Ed.), *Advances in coding and computational thinking education* (pp. 231–248). IGI Global. https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7308-2.ch012

Milanovic, I., Molina Ascanio, M., Bilgin, A. S., Kirsch, M., Beernaert, Y., Kameas, A., Saygın, S., Dancheva, T., Sayed, Y., Xhomaqi, B., Covernton, E., Sangiuliano, M., Agaliotis, I., Colli, A., Abrantes, S., Damjanoska, K., Quarta, B., Roig-Vila, R., NiewintGori, J., … Gras-Velázquez, A. (2023). *Inclusive STEM learning environments: Ready for publication* (Scientix STNS report). European Commission/Scientix. https://equals-eu.org/wp-content/uploads/2023/03/Scientix-STNS_Inclusive-STEM-Learning-Enviroments-Ready-for-publication5328-1.pdf

Nguyen, A., Ngo, H. N., Hong, Y., Dang, B., & Nguyen, B. T. (2023). Ethical principles for artificial intelligence in education. *Education and Information Technologies, 28*(4), 4221–4241. https://doi.org/10.1007/s10639-022-11316-w

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018). *The future of education and skills 2030: Learning compass 2030*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264305274-en

Oleson, A., Xie, B., Salac, J., Everson, J., Kivuva, M., & Ko, A. J. (2022). A decade of demographics in computing education research: A critical review of trends in collection, reporting, and use. *Proceedings of the 2022 ACM Conference on International Computing Education Research, 1*, 48–67. https://doi.org/10.1145/3501385.3543967

UNESCO. (2024). Global education monitoring report 2024/5: Leadership in education—Lead for learning. https://digitallibrary.un.org/record/4066661

U.S. Department of Education, Office of Educational Technology & Office of Special Education and Rehabilitative Services. (2025). *Inclusive and accessible learning with technology: A practical guide for education leaders*. https://www.ed.gov/media/document/inclusive-practices-guidance-109436.pdf

Vygotsky, L. S. (1978). Interaction between learning and development. In M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman (Eds.), *Mind in society: The development of higher psychological processes* (pp. 79–91). Harvard University Press.

Wang, C., & Sun, Y. (2018). The immersive potential of virtual reality and augmented reality in education. *Educational Technology & Society, 22*(3), 387–401.

Xu, Z. (2024). AI in education: Enhancing learning experiences and student outcomes. *Applied and Computational Engineering, 51*, 104–111.

Zhai, X., Chu, X., Chai, C. S., Jong, M. S. Y., Istenic, A., Spector, M., Liu, J., Yuan, J., & Li, Y. (2021). A review of artificial intelligence (AI) in education from 2010 to 2020. *Complexity, 2021*, Article 8812542. https://doi.org/10.1155/2021/8812542

Peace through strength: How Reagan's strategy shaped the Cold War's end

Tamar DARCHIA
Associate Professor; Faculty of Law and International Relations, Department of Politics and International Relations
Georgian Technical University, Tbilisi, Georgia
Email: Darchiatamari07@gtu.ge ORCID: 0009-0003-6988-2881

Abstract

Ronald Reagan's "Peace Through Strength" policy, characterized by the military build-up and ideological confrontation, challenged the existing U.S. - Soviet relationship, which he believed put the United States at a disadvantage. By rejecting previous strategies and openly criticizing Soviet dishonesty and expansionism, Reagan aimed to restore U.S. power, contain Soviet influence, and fundamentally change Cold War dynamics. His implementation involved increased military spending, the Strategic Defence Initiative (SDI), support for anti-communist movements, and assertive rhetoric. Although not the sole factor, this strategy exerted significant pressure on the Soviet Union, exacerbating its internal weaknesses and accelerating the Cold War's end. Reagan's policies created strategic and economic pressures, fostering conditions for meaningful arms control and contributing to a peaceful resolution. In the article, a balanced analysis is provided, acknowledging both the contributions and limitations of "Peace Through Strength" and offering a comprehensive perspective on its lasting impact on international relations.

Keywords: Cold War, Soviet Union, U.S.-Soviet relations, Reagan's strategy, U.S. military build-up, Ideological confrontation, Strategic Defense Initiative (SDI), Arms control.

Introduction

The presidency of Ronald Reagan (1981-1989) marked a significant shift in Cold War history. Coming to power when many observers saw the Soviet-American rivalry as a constant aspect of international relations, Reagan radically changed the course of superpower competition with his "Peace through Strength" doctrine. This approach was a sharp departure from the strategy of peaceful coexistence or compromise rather than confrontation, used by his predecessors. For him, peace was not only about negotiations; it could be achieved only through strength. "Peace through strength" was his core principle, replacing compromise and arms control with confrontation and military build-up.

Reagan entered office believing that American foreign policy had failed to counter Soviet geopolitical ambitions effectively. As he stated, "So far, Détente has been a one-way street that the Soviet Union has used to pursue its own aims" (Matlock, 2004). His administration adopted a comprehensive strategy aimed at restoring American influence, containing Soviet expansion, and ultimately forcing Moscow to make key concessions in the Cold War competition.

The importance of Reagan's approach goes beyond its immediate policy impacts. By showing that the Cold War was not a fixed condition but a political struggle that could be resolved through determined effort, Reagan's strategy offers valuable insights into the dynamics of great power rivalry and the conditions where accommodation becomes a better choice than continued confrontation.

Research Aim

This study examines the multifaceted nature of Reagan's "Peace through Strength" strategy during the 1980s, analyzing how military build-up, economic pressure, and ideological confrontation functioned as integrated components of U.S. Cold War policy. Particular attention is given to three key dimensions: the military modernization program and its strategic logic, the economic warfare tactics employed to exploit Soviet vulnerabilities, and the rhetorical campaign designed to delegitimize Soviet Communism and undermine Moscow's confidence.

The study further investigates Soviet responses to Reagan's strategy and the subsequent decision to restart arms control negotiations. By analyzing both American initiatives and Soviet reactions, this research aims to identify the priorities of Reagan's various strategic elements and highlight the connection between confrontational policies and eventual diplomatic breakthroughs.

Methodology

This research employs a qualitative historical methodology based on examination of primary and secondary sources to examine Reagan's Cold War strategy, including presidential major policy speeches alongside policy documents from the Reagan administration. The analysis examines Reagan's critical attitude toward détente. It evaluates both the strategic rationale and practical implementation of his "Peace through Strength" doctrine across multiple dimensions: defense budget increases, weapons systems development, economic warfare tactics, and strategic deployments. Soviet perceptions and responses are analyzed through available intelligence sources and memoirs from key decision-makers, in addition to Scholarly analyses and historical interpretations from multiple national perspectives.

The study uses a chronological framework that incorporates cultural and psychological dimensions as well, examining how the Reagan administration leveraged popular media to build domestic support for military programs.

Findings

Strategic Foundations:

Reagan assumed office with a fundamentally different worldview regarding the USSR as expansionist and unreformable, rejecting the regulated peaceful coexistence pursued by his predecessors, and advocating “peace through strength.” He argued that only demonstrated American power could deter Soviet aggression and force meaningful negotiations.

Military Modernization:

Reagan's military build-up demonstrates the most significant peacetime U.S. defense expansion in American history. Funding of advanced weapons and the Strategic Defence Initiative (SDI) heightened Soviet fears of U.S. technological superiority and a potential first-strike capability.

Economic and Strategic Pressure:

The Reagan administration targeted Soviet economic weaknesses through sanctions, arms competition, and missile deployments in Europe. This strategy pressured Moscow to resume arms control talks, exposed the limits of Soviet resources, and forced the Soviets to reconsider their fundamental approach to superpower competition.

Ideological Confrontation:

Reagan's strategy included an unprecedented rhetorical dimension targeting Soviet Communism and legitimacy. Through rhetoric such as his “Evil Empire” speech and support for anti-Soviet movements, he combined moral condemnation with concrete pressure, mobilizing domestic and international opinion against Soviet expansion and demonstrating that the costs of empire would continue rising for Moscow.

Soviet Response:

Reagan’s approach brought significant risks. The combination of escalated rhetoric, military build-up, and economic warfare created a climate of suspicion and fear that could easily have led to political miscalculation and crisis escalation. However, this very strategy demonstrated American resolve and willingness to accept strategic risks and achieve its geopolitical aims.

Cultural Mobilization and Public Opinion:

The Reagan administration effectively employed popular culture, including films like "Star Wars," "Space Odyssey 2001," "Alien," and "E.T.," to build domestic support for ambitious military-technological programs. This cultural strategy complemented the administration's political message, creating an environment where ambitious military-technological programs seemed both achievable and necessary.

Strategic Success:

Reagan's multifaceted pressure strategy – combining military build-up, economic warfare, and ideological challenge -exploited Soviet vulnerabilities and forced Moscow to reconsider its fundamental approach to superpower competition, resume negotiations, and ultimately contribute to the Cold War’s peaceful conclusion.

“Peace Through Strength” Strategy

Reagan's "Peace through Strength" strategy represented a fundamental shift in the U.S. military and ideological position toward the Soviet Union. Upon assuming office in 1981, Reagan changed the prevailing dynamics of U.S. - Soviet relations. His presidency is paradoxically associated with both the darkest days of the Cold War and the most significant improvement in Soviet-American relations since World War II.

Reagan came into office firmly convinced that the strategy the United States had previously followed in dealing with the Soviet Union was ineffective. "So far, Détente has been a one-way street that the Soviet Union has used to pursue its own aims," he declared (Matlock, 2004). During the 1980 pre-election campaign, Reagan announced that if elected president, he would begin work on creating new types of nuclear weapons within the framework of military modernization, to convince the Soviets of America's military strength and conduct negotiations from a stronger position.

For Reagan, the Soviets had not changed a bit. Their goal remained to promote a global revolution and establish a one-world Socialist or Communist state; accordingly, they "lied and cheated"(Schulzinger, 2008) while U.S. presidents had typically avoided direct criticism of the Soviet Union, seeking cooperation with it. Democrats like President Carter, and even Republicans such as Nixon, Ford, and Kissinger, had been deceiving themselves and risking the country by believing the Soviets had changed. (Jentleson, 1990)

Reagan recalled that during World War II, Hollywood, encouraged by Washington, often portrayed Joseph Stalin as a friendly and humble leader—"Uncle Joe"—committed to democracy and justice (Matlock, 2004). This image misled many Americans. Films such as **Mission to Moscow**, produced by Joseph Davies, distorted the truth by showing Stalin's purge victims as guilty conspirators rather than innocent people falsely accused. Reagan later questioned whether President Franklin Roosevelt could have achieved better results if he had been more open about the fundamental nature of the U.S.–Soviet alliance. In his view, this partnership was not built on shared values but on the practical goal of defeating Hitler.

According to Reagan, later U.S. presidents also misunderstood the Soviet system. Attempts to promote cooperation or limit the arms race often failed because American leaders ignored the core nature of the Soviet regime. This misunderstanding led to unequal agreements that Moscow manipulated to its advantage. Reagan used the Soviet invasion of Afghanistan as an example, suggesting that President Carter's desire to see the SALT II treaty ratified made him overlook clear warning signs.

For the Soviet Union, military power was the main instrument of foreign policy, and intimidation was central to its strategy. Although it lagged behind the West economically, the USSR managed to maintain military parity. Even during periods such as **peaceful coexistence** or **détente**—times of reduced tension—the build-up of Soviet military power continued in a non-stop regime.

Reagan and his advisers feared that Soviet leaders only pretended to seek peace and cooperation. Behind this façade, they believed, the Kremlin was expanding its defense spending and developing new weapons. In their view, **détente** was used to disguise the traditional Soviet goal of spreading influence through military means.

The slogan **"peace through strength"** did not originate with Reagan. Its roots go back to ancient times, and it was later used by figures such as Roman Emperor Hadrian, Barry Goldwater, and Dwight D. Eisenhower. Reagan adopted the idea and made it central to his Cold War strategy. He believed that weakness invited aggression, while a strong and confident America could deter enemies and maintain global stability. (Darchia, Khevtsuriani, 2025)

This strategy represented a clear departure from earlier U.S. approaches toward the Soviet Union. Reagan especially criticized President Jimmy Carter's foreign policy, focusing on the Strategic Arms Limitation Treaty (SALT II). Although the treaty set limits on certain types of nuclear weapons, Reagan argued that it was flawed because it did not ensure real reductions in nuclear arsenals. He was also concerned by intelligence reports suggesting that the Soviet Union was already violating the terms of the agreement.

Reagan, as president, voiced his firm rhetoric at his very first press conference: he called Soviet leaders dishonest, stating that they allowed themselves to engage in "lying, cheating, and stealing" to achieve their communist objectives. In 1982, during his address to the British Parliament, he noted that Soviet-style Communism would ultimately end up on the "ash heap of history" (Schulzinger, 2008).

On March 8, 1983, Ronald Reagan spoke at the annual meeting of the National Association of Evangelicals in Orlando, Florida, delivering what became known as the "Evil Empire" speech. The clergy supported nuclear disarmament, but Reagan wanted to reach Americans who mistakenly thought that the path to peace necessarily had to pass through nuclear disarmament. Reagan believed that his harsh statements should make the Soviets understand that Americans knew well what was on their minds.

Orlando's deeply religious audience was not chosen by chance: He crafted his speech as a sermon, appearing to summon the nation to a "crusade" to defeat evil with good. He urged Americans to pray for those living under a totalitarian regime.

Reagan's confrontational approach provoked an unprecedented uproar in the Soviet Union. In contrast to the period of détente, the Politburo now considered that the United States might launch a first strike. For Yuri Andropov, then head of the KGB, Reagan's policies appeared particularly threatening. In May 1981, during a closed session of the Central Committee Politburo, Andropov warned the alarmed leadership that the United States was allegedly planning a nuclear strike against the Soviet Union. Expecting this imaged threat, the Soviet leadership planned to implement Operation RYaN (Raketno-Yadernoye Napadenie – Nuclear Missile Attack), involving active coordination between the KGB and GRU. (Zubok, 2007) Between 1981 and 1983, as part of the operation, the Kremlin conducted a series of operational and strategic military exercises. It is also noteworthy that unprecedented intelligence operations were not carried out in the history of the Soviet Union, aimed at obtaining information on the United States' potential use of nuclear weapons and, subsequently, identifying the resources necessary to prevent it.

High-ranking KGB officer Oleg Gordievsky, who was also secretly working for British intelligence services, believed that Soviet paranoia was caused by fear that Reagan would press the nuclear button and turn the Soviet Union into "history's trash heap." Operation RYaN continued until 1984, until the deaths of Andropov and Defence MinisterUstinov. (National Security Archive, 2018)

Reagan's pressure strategy also aimed at deliberately weakening the Soviet Union by intensifying its economic problems. From December 1981, Reagan forced Western European countries to embargo the transcontinental oil pipeline construction project "Urengoy - Western Europe," which promised Moscow significant profits. Reagan's administration also lobbied Saudi Arabia and OPEC countries to drastically lower oil prices. The U.S. had not imposed such pressure against the Soviet Union since the 1950s.

A cornerstone of Reagan's strategy was a dramatic expansion of military spending. Between 1981 and 1985, the U.S. defense budget increased by over 40% (Cannon, 1991), funding new weapons systems such as the B-1 bomber, MX missile, Trident submarines, and an expanded Navy aiming for 600 ships. Together with Defense Secretary Caspar Weinberger, Reagan launched the most extensive peacetime military build-up since the 1940s. Reagan justified this expansion by highlighting Soviet military advantages. The USSR possessed three times as many intercontinental ballistic missiles, had built sixty ballistic missile submarines over fifteen years, while the United States had constructed none, and maintained 200 modern bombers compared to the U.S. production of thirty per year. In Reagan's view, until the United States modernized its forces, negotiations with the Soviets were ineffective, as the U.S. had little more than words to offer in bargaining. (Reagan, 2011)

In 1983, Reagan proposed the Strategic Defense Initiative (SDI)—a research program intended to develop a space-based missile defense system that would make nuclear weapons obsolete. "I call upon the scientific community in our country, those who gave us nuclear weapons, to turn their great talents now to the cause of mankind and world peace, to give us the means of rendering these nuclear weapons impotent and obsolete" (Reagan, March 23, 1983).

While popularly nicknamed as "Star Wars," the Strategic Defense Initiative served as a psychological and strategic instrument to intensify Soviet fears about U.S. technological superiority. SDI represented the introduction of entirely new methods of warfare, deploying anti-missile systems on land and in space based on new physical principles, including converting nuclear energy into laser beams. Research and development was estimated to cost from 100 billion to 1 trillion U.S. dollars over 20 years.

The Kremlin was seized by panic. Strategic parity with the United States was crumbling, and it became clear that the Soviet Union was no longer technologically capable of competing in this complex and expensive project. Soviet analysts made alarming forecasts: Washington would be able to launch a first nuclear strike without facing retaliation, thus destroying military-geopolitical stability and causing the Soviet Union to lose its superpower status.

Reagan extended the principle of "peace through strength" into the developing world as well, supporting resistance movements against Soviet-backed regimes through what became known as the Reagan Doctrine. Reagan increased covert funding of anti-Communist insurgencies in Afghanistan, Nicaragua, Angola, and Cambodia. As Secretary of State George Shultz noted, "We must use our strength wisely – not to dominate, but to deter and, when possible, to negotiate from a position of confidence" (Shultz, 1984).

Reagan implemented NATO's dual-track decision by deploying Pershing II and cruise missiles across Western Europe in response to the Soviet SS-20 missile threat. Despite massive protests in Europe, Reagan remained firm,

stating: "You saw the many demonstrations, many of them violent, protesting deployment… You witnessed the courage of your leaders as they stood by the alliance decision" (Reagan, 1985).

1983 is considered one of the most challenging and most dramatic periods in Cold War history. The danger of world war became even more real with Reagan's "evil empire" speech in March and the SDI announcement two weeks later. The tension between Washington and Moscow reached its peak on September 1, 1983, when a Soviet fighter plane shot down Korean Air Lines Flight 007 with 269 passengers on board.

The White House used this tragic incident to achieve maximum propagandistic advantage. Reagan called the shooting down "Soviet brutality," while the State Department assessed it as a crime against humanity. After this tragedy, diplomatic relations between the superpowers were practically paralyzed, with Ambassador Dobrynin losing privileges he had enjoyed for years.

The Reagan administration skillfully used popular culture to build support for its military programs. From the beginning of the 1980s, science fiction occupied a significant place in Hollywood's film industry. Films like "Star Wars," "Space Odyssey 2001," "Alien," and "E.T." awakened viewers' interest in mastering new spaces and developing new technologies. Only years later did it become known that the Pentagon helped George Lucas create expensive blockbusters to create a myth about the inevitability of Star Wars and purposefully shape public opinion. (Darchia, 2021)

However, despite a dangerous escalation, Reagan's strategy ultimately achieved its intended goal. The SDI program forced the Kremlin to return to arms control talks in Geneva, which had been suspended due to the deployment of medium-range missile systems in Europe. Moscow yielded to persuasion and agreed to resume negotiations because it became clear that it could not keep up with Washington in technological competition.

The deployment of missiles in Europe pressured the Soviets into eventual negotiations, resulting in the INF Treaty in 1987—the first agreement to eliminate an entire class of nuclear weapons. Reagan's approach contributed to a shift in Soviet behavior, particularly under Mikhail Gorbachev, who recognized the unsustainable nature of the arms race.

Historical Assessment

Reagan's confrontational rhetoric served as a powerful instrument of his strategy. In contrast to détente's cautious approach, Reagan openly and unapologetically condemned Communism. His bold appeal in front of the Brandenburg Gate in Berlin to Gorbachev—" Mr. Gorbachev, tear down this wall!"—was intended to increase internal pressure on the Soviet regime and inspire dissidents behind the Iron Curtain.

Historian John Lewis Gaddis argues: "Reagan revived the idea that the Cold War could be won, not just managed. His strength gave him the leverage to engage the Soviets without compromising" (Gaddis, 2005). This assessment captures the essential logic of Reagan's approach: military pressure created the conditions for diplomatic success.

The peaceful end of the Cold War confirmed Reagan's belief that sustained pressure, combined with strategic clarity \about objectives, could achieve significant foreign policy goals without direct military conflict. His presidency demonstrated that moral clarity and strategic patience, backed by real strength, remain vital components of successful statecraft in confronting totalitarian regimes.

Reagan's "Peace through Strength" succeeded because it addressed fundamental asymmetries in the Soviet-American competition. While the USSR could match American military spending in quantitative terms, it could not compete in the high-technology arena represented by SDI. Moreover, the Soviet economy could not sustain indefinite military competition with the United States without sacrificing domestic living standards and economic development.

The strategy's effectiveness is also derived from its comprehensive nature. Rather than relying solely on military pressure, Reagan combined defense build-ups with economic warfare, ideological confrontation, and diplomatic firmness. This multidimensional approach prevented the Soviets from focusing their response on any single challenge while multiplying the costs of continued competition.

However, Reagan's approach also carried significant risks that should not be overlooked. The escalation of tensions in 1983 brought the superpowers closer to nuclear war than at any time since the Cuban Missile Crisis. The strategy succeeded essentially because Soviet leaders, despite their paranoia, ultimately chose accommodation over confrontation. Mikhail Gorbachev, in particular, recognized the profound domestic and international challenges facing the Soviet Union and understood that accommodation with the West, coupled with

internal reforms, had become inevitable. Had the Soviet leadership responded differently—perhaps by launching preemptive strikes during periods of extreme tension—the outcome could have been catastrophic.

Conclusion

Reagan's "Peace through Strength" strategy was a comprehensive, multidimensional approach to Cold War rivalry that fundamentally changed the course of U.S.-Soviet relations during the 1980s. By combining a massive military build-up, targeted economic strategies, and unwavering ideological confrontation, Reagan's administration applied sustained pressure on the Soviet system, exposing its economic weaknesses and technological gaps while also challenging its political legitimacy. Reagan believed that the Cold War could be won, not just managed, and that demonstrating overwhelming American strength would force Soviet leaders either to compete unsuccessfully or to enter disadvantageous negotiations.

The findings show that Reagan's approach, despite the significant risks of escalation—as shown by Operation RYaN and the 1983 crisis period—ultimately reached its strategic goals. The SDI program, regardless of its technical success, pushed Moscow back into arms control talks by threatening to undermine the strategic parity that had been achieved at great Soviet expense. The deployment of intermediate-range missiles in Europe, despite opposition from domestic politicians and allies, provided enough leverage to get the landmark INF Treaty signed finally. Meanwhile, economic pressures on oil revenues and pipeline projects strained Soviet finances just as military competition demanded increased resources. His fiery rhetoric against Soviet Communism encouraged dissidents and signaled that the West did not accept Communism as a permanent system.

The peaceful end of the Cold War and the subsequent collapse of the Soviet Union have led many historians, notably John Lewis Gaddis, to view Reagan's strategy as a factor that sped up these developments. His presidency proved that moral clarity and strategic patience, supported by genuine military and economic strength, could achieve key foreign policy aims without direct military conflict. The Reagan era demonstrated that when carefully balanced and backed by substantial power, confrontational policies can foster conditions for diplomatic breakthroughs rather than inevitable war.

Nevertheless, Reagan’s approach was not without risks. The 1983 war scare revealed how easily misperception and escalation could have led to catastrophe, and scholars still debate whether Soviet internal contradictions might have eventually caused similar outcomes regardless of American pressure. Economic stagnation, and the arrival of reform-oriented leadership were critical elements that external pressure alone could not have created. The main case study is that confrontation is not, in itself, a more effective strategy than accommodation; instead, an effective strategy depends on a realistic understanding of an opponent’s motivations and strength, along with the flexibility to adjust tactics as circumstances change. As John Lewis Gaddis argued, “His [Reagan’s] strength gave him the leverage to engage the Soviets without compromising." (Gaddis, 2004) Indeed, Reagan’s presidency provides lasting lessons about the potential of strength-based diplomacy in confronting ideologically driven enemies with systemic weaknesses.

This viewpoint remains relevant in confronting today’s strategic challenges, suggesting that lasting peace depends not only on managing rivalry but also on resolving the root causes of conflict through a combination of strength, principled diplomacy, and strategic patience.

Ultimately, Reagan's example demonstrates that effective foreign policy relies on both the wisdom to recognize when compromise serves national interests and the courage to confront core challenges to international stability when diplomacy alone proves insufficient. Democracies must avoid naïve idealism or reckless confrontation; instead, they should follow a balanced course that combines strength and flexibility, promoting peace without sacrificing fundamental values and principles. The peaceful end of the Cold War stands as evidence that even the most deeply rooted global conflicts can be resolved when strategic clarity, military strength, and diplomatic expertise align with favorable historical circumstances.

REFERENCES

Cannon, L. (1991). *President Reagan: The role of a lifetime*. Simon & Schuster.

Darchia, T. (2021). *Amerikis sherth'ebuli shtatebis da sabch'ot'a kavshiris urtiertobebis bolo atts'leuli* [The final decade of U.S.-Soviet relations]. Universali Publishing.

Darchia, T., & Khevtsuriani, A. (2025). Detente and peace through strength – Historical lessons. *European Philosophical and Historical Discourse, 11,* 24–31. https://ephd.cz/?page_id=1612

Gaddis, J. L. (2005). *The Cold War: A new history*. Penguin Press.

Jentleson, B. W. (1990). Discrepant responses to falling dictators: Presidential belief systems and the mediating effects of the senior advisory process. *Political Psychology, 11*(2), 281–301.

Matlock, J. F., Jr. (2005). *Reagan and Gorbachev: How the Cold War ended* (Random House Trade Paperback ed.). Random House.

National Security Archive. (2018, November 5). *The Soviet side of the 1983 war scare*. George Washington University. https://nsarchive.gwu.edu/briefing-book/aa83/2018-11-05/soviet-side-1983-war-scare

Reagan, R. (1983, March 8). *Remarks at the annual convention of the National Association of Evangelicals, Orlando, Florida*. The American Presidency Project. https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-annual-convention-the-national-association-evangelicals-orlando-florida

Reagan, R. (1983, March 23). *Address to the nation on defense and national security*. Ronald Reagan Presidential Library. https://www.reaganlibrary.gov/archives/speech/address-nation-defense-and-national-security

Reagan, R. (1985, May 8). *Address to the citizens of Western Europe*. Ronald Reagan Presidential Library. https://www.reaganlibrary.gov/archives/speech/address-citizens-western-europe-0

Schulzinger, R. D. (2008). *U.S. diplomacy since 1900* (6th ed.). Oxford University Press.

Shultz, G. P. (1985, February 22). *America and the struggle for freedom: Address before the Commonwealth Club of California, San Francisco, CA*. Department of State Bulletin, No. 29. https://www.reaganlibrary.gov/public/2024-07/40-668-026-014-2024.pdf

Teaching effective conceptual truncation in text referencing

Tamar TVALADZE
Associate Professor, David Aghmashenebeli University of Georgia (Ltd), Faculty of Journalism and Humanities
01011, Tbilisi, Georgia
E-mail: tamartvaladze@sdasu.edu.ge ORCID: 0009-0009-2444-7142

Abstract

This paper explores the importance of conceptual truncation in in-text referencing, with a focus on key cognitive processes, including conversion, generalization, and abstraction. Conceptual truncation involves reducing complex literary texts to their core ideas while preserving their essential meaning, making it a crucial skill for practical text analysis and summarization. The paper explains that conversion helps transform specific events, actions, or characters into broader, generalized themes, linking individual moments to larger philosophical or societal issues. Generalization then moves from particular instances to more universal conclusions, often simplifying complex problems into overarching truths that apply across different contexts. Abstraction further simplifies complex ideas by omitting details and emphasizing the core features that define a concept or theme, promoting a more universal and easier-to-understand perspective. The paper highlights that combining these cognitive processes improves the ability to identify, simplify, and communicate the main themes of a text without losing its original meaning. In literature, these techniques are used to interpret deeper themes, including social concerns, ethical questions, or psychological states, by extracting essential concepts and disregarding secondary details. Effective paraphrasing is crucial in this process to ensure the original meaning is preserved while clarifying or restructuring the expression. The paper provides examples of how these cognitive processes are applied to literary texts, drawing on different works. Ultimately, it emphasizes that conversion, generalization, and abstraction form a structured framework that helps students engage more deeply with texts and express their analysis clearly and effectively, thereby improving academic comprehension and critical thinking.

Keywords: Conceptual truncation, conversion, abstraction, generalization, text reduction

Introduction

Literary works include a diverse array of concepts and meanings, providing various avenues for analysis**.** A key task is to extract a literary work's main ideas into a clear and concise statement. This method supports teaching conceptual truncation during text referencing. When examining a text, it is essential to comprehend and interpret the material, distinguish between primary and secondary information, generalize particular details, and pinpoint the key elements. Effective paraphrasing is crucial in this approach, as it allows ideas to be substituted at the sentence level while maintaining their original meaning. Through paraphrasing, the original message's core remains intact, even if the phrasing or structure changes. When teaching conceptual truncation in in-text referencing, the primary objective is to demonstrate how to succinctly convey the essential points or ideas from the original text without losing their meaning. Truncation involves condensing information by focusing on key concepts and omitting unnecessary details. This is accomplished through paraphrasing and rewriting the original text while preserving its fundamental intent and message. To paraphrase effectively during truncation, use several key strategies. First, identify the main ideas in the original text, as this helps ensure an accurate reflection of the message. To make long explanations more straightforward, simplify complex language into easy-to-understand terms. When rewriting, focus on preserving the core meaning while removing unnecessary details. The revised text should maintain the original intent and importance, ensuring that the essence remains intact. Using various techniques, such as truncation and paraphrasing, can significantly enhance your ability to condense original content while still preserving its core ideas. Truncation involves cutting down unnecessary details and focusing on the essence of the message, while paraphrasing requires you to restate the information in your own words, maintaining the underlying meaning. It's crucial to identify the key points and express them clearly to ensure that your paraphrasing and summarizing efforts are effective. By honing these skills, you can communicate important information in a more concise and impactful manner. This not only aids in expressing your message more effectively but also guarantees that the key ideas are emphasized, facilitating quicker understanding of the crucial information by your audience.

Methods

In an environment where communication is becoming ever more rapid, the ability to deliver information quickly is a highly valuable skill. Here are some tips:

1. Read carefully to understand the main ideas.

2. Look for topic sentences that state the main point.

3. Highlight key concepts and essential phrases.

4. Notice repeated ideas or themes.

5. Ignore unnecessary details that do not affect the main point.

6. Think about the author's purpose: are they informing, arguing, explaining, or describing?

7. Reflect on the inquiry, "What is the main point of the text?"

8. Review conclusions or summaries, as they often restate the main ideas.

9. Use headings or subheadings to identify key points.

These strategies help you extract the main ideas accurately for paraphrasing or summarizing. To simplify long explanations:

1. Focus on the main idea and remove supporting details.

2. Get rid of repeated information.

3. Use simple language, replacing complex words with easier ones.

4. Divide lengthy sentences into shorter, more concise ones for improved clarity and readability.

5. Remove unnecessary adjectives and adverbs.

6. Use active voice for clarity.

7. Organize points into bullet points or lists.

8. Summarize main ideas in one or two sentences.

9. Combine related ideas into a single clear statement.

10. Inquire, "What truly matters?" and eliminate anything that doesn't reinforce the core message.

Using these tips can help create clear and concise statements from lengthy explanations, leading to better understanding.

Conversion, abstraction, and generalization are core concepts in teaching effective conceptual truncation in in-text referencing. These processes enable students to focus on key ideas, simplify their references, and connect specific examples with broader themes. This approach not only makes referencing more efficient but also deepens comprehension.

Conversion is significant as it transforms detailed and complex information into more general, simplified, or widely applicable forms. This process helps students concentrate on the main message, making their references more relevant and easier to grasp in various contexts. Teaching students to synthesize and articulately express complex ideas through conversion, abstraction, and generalization enhances both their referencing skills and overall comprehension.

In literary studies, conversion often involves transforming specific events, narratives, characters, or details into broader themes, symbols, or concepts. This practice allows readers or analysts to connect individual moments to larger ideas. The following examples illustrate conversion in literature:

1. Conversion of Specific Events into Universal Themes: A key aspect of literary analysis is converting particular events in a story into more general themes that have relevance outside of the text's boundaries. A visible example of this can be seen in Mary Shelley’s "Frankenstein." The story revolves around Victor Frankenstein's endeavor to create life, culminating in the tragic rejection of his creation. A critical point in the story, Victor’s decision to abandon the creature, highlights larger themes such as "the repercussions of unrestrained ambition" and "the moral obligations of creators."

In this context, bringing a being into existence only to later forsake it is the focus. It acts as a significant caution. It highlights the potential perils associated with pursuing scientific knowledge or personal ambition when ethical considerations are overlooked. Transforming a specific event into a timeless cautionary tale offers readers profound and enduring insights into the intricate relationship between an originator and their creation. This transformation encompasses not only themes of ambition but also explores the moral responsibilities that accompany creation. These narratives prompt us to consider the potential consequences of our choices and actions, emphasizing the fragile balance between progress and responsibility. They underscore the relationship between the inventor and their invention, reminding us that aspirations can affect not only the lives of creators but also the wider community. Ultimately, these stories prompt us to examine our desires and contemplate the legacies we wish to leave behind.

2. Conversion of Character Traits to Larger Symbolism: In literature, characters often embody broader concepts or themes, turning their traits into symbolic significance. In Herman Melville's "Moby-Dick," Captain Ahab's relentless pursuit of the white whale symbolizes how individual vengeance can transform into a broader reflection on humanity's struggle against destiny and the forces of nature. Ahab’s obsession goes beyond his personal flaws; it symbolizes humanity's inability to reconcile its existence with the indifferent forces of nature and the unknown.

Text reduction in both logical and linguistic expression is intricately connected to the mental processes of generalization and abstraction. This relationship highlights how our cognitive abilities allow us to condense complex thoughts into simpler forms, facilitating communication and understanding. Generalization enables us to draw broader conclusions from specific instances, while abstraction lets us focus on essential qualities rather than minute details. These processes work together to streamline our expressions, making them more effective and easier to understand. Thus, recognizing this connection can improve our ability to communicate ideas clearly and efficiently.

Generalization is the process of drawing broad statements or conclusions from specific examples or observations. It involves taking particular instances or details and applying them to a larger group, category, or situation, which simplifies complex ideas into more general concepts. In literature, generalization refers to the conclusions drawn about characters, themes, or societal issues based on specific events or characters within a story.

Instead of focusing on minute details, authors often use these events or characters to convey larger truths or themes that apply to broader concepts. Effective generalization requires a deep understanding of the subject matter, as well as the ability to remove secondary details and synthesize essential characteristics. Syllogisms can be helpful for generalization because they connect specific cases to broader themes and concepts. In a text, the topic of a segment is often generalized using descriptive terms, while semantic predicates are expressed in broader terms. In general, generalization is the process of transitioning from specific instances to broader concepts or from specifics to more general ideas. This transition involves comparing various factors and identifying their standard features.

An example of generalization in literature can be found in F. Scott Fitzgerald's The Great Gatsby. The novel extends beyond the specific lives of its characters to explore broader societal issues of the 1920s, particularly the American Dream and its corruption. A significant theme in The Great Gatsby is the concept of the American Dream. The novel investigates how individuals pursue success, wealth, and social status, often at the expense of their integrity and humanity. Fitzgerald portrays Jay Gatsby as a figure embodying this pursuit of the American Dream, illustrating it as ultimately empty and destructive. Gatsby, a self-made millionaire, amasses wealth to win back Daisy Buchanan, but his success is built on illusions, deception, and moral compromise. Instead of concentrating on the details of Gatsby's riches or how he achieved them, Fitzgerald generalizes the idea of the American Dream as a flawed pursuit. Through Gatsby's tragic ending, Fitzgerald demonstrates that the American Dream, in its ideal form, remains unattainable for many and often results in emptiness and disillusionment, even for those who achieve it. For instance, the narrator, Nick Caraway, reflects on Gatsby's longing for Daisy and the overarching theme of trying to recapture the past. He notes that Gatsby was captivated by the green light and the hope for a better future, even as it drifted further away each year. Although it was always out of reach, Nick suggests that it doesn't matter much. "Gatsby believed in the green light, the organic future that year by year recedes before us. It eluded us then, but that's no matter - tomorrow, we will run faster, and reach out farther… and one fine morning…" (The Great Gatsby)

Abstraction simplifies complex ideas, concepts, or objects by reducing them to their more general, essential, or fundamental elements, while removing specific details. This process focuses on a subject's core characteristics, enabling a more universal understanding and facilitating easier management across various contexts. In a

cognitive framework, abstraction can be seen as a methodological shift that directs attention away from the concrete aspects of a subject, allowing for the differentiation of attributes that contribute to its uniqueness.

An example of abstraction in literature is found in George Orwell's dystopian work "1984." Through this compelling narrative, Orwell employs the concept of abstraction to explore significant themes, including totalitarianism, pervasive surveillance, and the distortion of truth. A key concept in the narrative is "Newspeak," a constructed language devised by the Party with the intention of constraining the freedom of thought among the populace. This language aims to eradicate rebellious thoughts by systematically simplifying and reducing the complexity of vocabulary.

In “1984,” an abstract notion is that the Party’s manipulation of language symbolizes its overarching control over reality perception. By diminishing the linguistic tools available to individuals, the Party effectively curtails their capability to conceive or envision ideas of rebellion or personal freedom. This linguistic control underscores the extent of the Party's power, as it directly impacts individuals' thoughts and alters their understanding of what is possible within their society. Through this exploration, Orwell vividly illustrates how language can serve as a means of oppression, highlighting the profound relationship between language, thought, and power.

While specific vocabulary, grammar, and syntax are part of this strategy, the main idea emphasizes the abstraction of freedom itself, making it more challenging to express. Orwell does not focus on specific words or events; instead, he employs a controlled linguistic framework to illustrate how totalitarian regimes suppress independent thought. Through Newspeak, Orwell elevates the implications of political oppression to a conceptual level, effectively highlighting the erosion of individual autonomy and the dismantling of independent thought within a totalitarian context. This notion transcends the specifics of language, underscoring the broader understanding that controlling language equates to controlling thought. This serves as a classic example of abstraction, distilling a complex issue of political oppression and language control into a generalized concept.

An example of abstraction in contemporary literature can be found in Haruki Murakami's “Norwegian Wood.” In this novel, Murakami frequently explores themes of isolation, loss, and relational complexities. He accomplishes this in a manner that transcends specific events or characters, instead focusing on broader emotional states and existential dilemmas. The character Toru Watanabe exemplifies this theme as he grapples with deep feelings of loneliness and disillusionment while navigating various relationships. The narrative centers more on these internal, abstract experiences rather than specific plot points.

A key theme in the novel is memory. The narrative reflects Watanabe's youth, showing how memories shape our perception of importance rather than focusing on specific events. Murakami often broadens his perspective, evoking abstract ideas such as nostalgia and the passage of time. He highlights that memories are inherently imperfect and tied to a longing for what has been lost. For example, the narrator contemplates his recollections of Naoko, who serves as a significant figure in his life, illustrating how they are imbued with an abstract sense of sadness and longing that surpasses individual moments or events. In this way, memory becomes less about actions and more about emotional impact. Thus, the emotional tone of these memories takes precedence over concrete actions or dialogues; doing so, Murakami explores the themes of loss and longing, using memory as a means to delve into these broader, nearly universal human experiences. The narrative extends beyond personal relationships to delve into deeper, more abstract themes surrounding emotional struggles and the quest for meaning in a complex and fleeting world.

Findings

Techniques such as conversion, generalization, and abstraction are not only necessary but also essential for effective in-text referencing and conceptual compression in academic and literary contexts. These methods play a critical role in helping students distill complex literary works into their fundamental ideas, transforming detailed narratives into themes that are broadly applicable across different contexts and interpretations.

The process of conversion, for instance, involves taking specific events or characters within a literary piece and transforming them into larger symbols or themes that resonate on multiple levels. This allows readers to see beyond the surface details of a story and understand the larger implications of the characters’ actions and the events that unfold. For example, a character's struggle may symbolize a broader societal issue, enabling readers to engage with the text on a more profound level.

Generalization, on the other hand, expands the scope of individual instances by connecting them to overarching societal or existential truths. This technique encourages students to identify common patterns or themes across different texts and contexts, fostering a more comprehensive understanding of literature. By recognizing these

universal truths, students can glean insights into human nature and societal dynamics, making their analyses more relevant and impactful.

Abstraction simplifies complex concepts by focusing on their fundamental elements, stripping away extraneous details to reveal the core ideas that underlie a text. This process not only makes complex concepts more accessible but also enhances their universal relevance, allowing students to relate literary themes to their own experiences and broader societal issues. For example, an abstract understanding of love might encompass motifs found in various texts, thus enabling students to draw connections between these disparate works.

Conclusion

The techniques of conversion, generalization, and abstraction streamline the referencing process and help to a deeper understanding of the text at hand. They encourage students to connect individual ideas to larger philosophical, cultural, or societal frameworks, enriching their engagement with literature. By mastering these skills, students become better equipped to analyze, synthesize, and articulate the central messages of literary works with clarity and precision. In doing so, they cultivate critical thinking and enhance their ability to communicate complex ideas effectively, which is invaluable in both academic pursuits and everyday discussions. Ultimately, the comprehension and application of these techniques not only deepen one's appreciation of literature but also empower individuals to contribute meaningfully to broader conversations about the human experience.

REFERENCES

Algaba, A., Mazijn, C., Holst, V., Tori, F., Wenmackers, S., & Ginis, V. (2024). *Large language models reflect human citation patterns with a heightened citation bias*. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.15739

Bolognesi, M., & Steen, G. (Eds.). (2019). *Perspectives on abstract concepts: From cognitive processing to semantic representation*. John Benjamins Publishing Company.

Borghi, A. M., & Binkofski, F. (2014). *Words as social tools: An embodied view on abstract concepts*. Springer.

Britton, J., Cong, Y., Hsu, Y.-Y., Chersoni, E., & Blache, P. (2024). On the influence of discourse connectives on the predictions of humans and language models. *Frontiers in Human Neuroscience, 18*, 1363120. https://doi.org/10.3389/fnhum.2024.1363120

Cárdenas Acosta, R. (2024). *Cognitive structures of content for controlled summarization* [Doctoral dissertation, University of Edinburgh]. ERA. https://era.ed.ac.uk/handle/1842/41676

Fitzgerald, F. S. (2004). *The great Gatsby* (Scribner Classics ed.). Scribner.

Flores, L. J., & Cohan, A. (2024). On the benefits of fine-grained loss truncation: A case study on factuality in summarization. In *Proceedings of the 18th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics* (Vol. 2, pp. 138–150). Association for Computational Linguistics. https://doi.org/10.18653/v1/2024.eacl-short.13

Goldstone, R. L., Kersten, A., & Carvalho, P. F. (2019). Categorization and concepts. In J. T. Wixted (Ed.), *Stevens' handbook of experimental psychology and cognitive neuroscience* (4th ed., Vol. 2, pp. 1–50). Wiley.

Iliev, R., & Axelrod, V. (2020). On abstraction: Decoupling conceptual concreteness and categorical specificity. *Cognitive Processing, 21*(4), 587–601. https://doi.org/10.1007/s10339-020-00965-9

Kouris, P., Alexandridis, G., & Stafylopatis, A. (2021). Abstractive text summarization: Enhancing sequence-to-sequence models using word sense disambiguation and semantic content generalization. *Computational Linguistics, 47*(4), 813–859. https://doi.org/10.1162/coli_a_00417

Kouris, P., Alexandridis, G., & Stafylopatis, A. (2024). Text summarization based on semantic graphs: An abstract meaning representation graph-to-text deep learning approach. *Journal of Big Data, 11*, Article 95. https://doi.org/10.1186/s40537-024-00950-5

Michaelis, L. A., & Hsiao, A. M. (2021). Verbing and linguistic innovation: Conversion, denominal verbs, and conceptual change. *Frontiers in Communication, 6*, 604763. https://doi.org/10.3389/fcomm.2021.604763

Murakami, H. (2000). *Norwegian wood*. Alfred A. Knopf.

Orwell, G. (2008). *1984* (Signet Classics ed.). Signet.

Shelley, M. (2003). *Frankenstein* (Barnes & Noble Classics ed.). Barnes & Noble.

Son, J. Y., Smith, L. B., & Goldstone, R. L. (2008). Simplicity and generalization: Short-cutting abstraction in children's object categorizations. *Cognition, 108*(3), 626–638. https://doi.org/10.1016/j.cognition.2008.05.002

Tahamtan, I., & Bornmann, L. (2017). *Core elements in the process of citing publications: A conceptual overview of the literature*. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.1707.02283

WikiHow. (n.d.). *How to study a textbook*. Retrieved October 23, 2025, from https://www.wikihow.com/Study-a-Textbook

Yuan, M. (2023). Multiple representations in geospatial databases, the brain's spatial cells, and deep learning algorithms. *Cartography and Geographic Information Science, 51*(5), 687–701. https://doi.org/10.1080/15230406.2023.2264758

Zhang, G., Ding, Y., & Milojević, S. (2012). Citation content analysis (CCA): A framework for syntactic and semantic analysis of citation content. *Scientometrics, 92*(2), 505–525. https://doi.org/10.1007/s11192-012-0750-0

The Black Sea-Caucasus Region is a crossroads of national interests between Russia and Türkiye

Tatia KHUNTUA
PhD (c) Political Science at Caucasus International University, Tbilisi, Georgia
E-mail: tatiaxuntua@yahoo.com ORCID: 0009-0009-6039-2177

Abstract

In a multipolar world, the new architecture of peace depends on the geopolitical situation in the Black Sea region; thus, the relations between these two states represent a mini model of global security in the region. The national interests of the two great empires in the Black Sea-Caucasus region (the Russian Federation and the Republic of Turkey) in the given region, and based on historical factors and the current geopolitical situation, have always been a line of their intersection. Cooperation between Russia and Turkey in the Black Sea region is driven by strategic calculations rather than shared values or long-term approaches. Their interests intersect in limiting NATO's influence in the region, maintaining their strength, and energy carriers, but they have conflicting interests in geopolitical influence. Therefore, the relationship between Russia and Turkey remains situational - they cooperate when it serves their interests, but will continue to compete for dominance in the region. The article discusses "Russia-Turkey's situational alliance in the Black Sea region", their economic interests, and the political or military actions based on these interests, which have a decisive influence on the processes in the region.

Keywords: Situational alliance, Ideological profile, Geopolitics, Military block, Pan-Turkish ideology. Hybrid politics.

INTRODUCTION

Since ancient times, the Black Sea-Caucasus region has been crucial due to its geostrategic importance. It is worth noting that the first and foremost goal of any country or alliance of countries is to strengthen/protect its own economic interests. Essentially, political and military strategy (countries and alliances) serve economic interests. The Black Sea-Caucasus region is a hub of international importance for serving economic interests. Military or political control of these two regions in itself provides economic advantage. This explains the interest of all great empires in the mentioned region since ancient times. Controlling the shortest connecting routes between East-West and North-South on land and sea, the region is undoubtedly the bedrock of global politics. For example, the intense interest of the highly developed economy of China in this region is enough. The shortest way to deliver the key to the best market for any product made in China is through this region (the so-called Silk Road), which significantly reduces the distance of the road to bring Chinese products to Europe. This explains the overt or covert interest of the giant actors of the world in this region.

The current war between Russia and Ukraine has made the Black Sea region more relevant. The security of the global architecture depends on the consequences of the Russia-Ukraine war. Therefore, worldwide attention is focused on the Black Sea region. The central powers in the region are the NATO member Republic of Turkey and the Russian Federation. Both states have their own ambitions in relation to the region. That is why it is important to study these two states' political history and calculate their likely strategies.

METHODOLOGY

In the Black Sea region, two groupings are sharply defined: NATO and the European Union in the form of Turkey, and Russia, which is opposed to it, in an alliance with China, North Korea, and Iran. The paper discusses the history of the relations between the two opposing sides in the Black Sea region, the current reality, possible developments, and perspectives. The topic is relevant; therefore, it is challenging to study the political processes in this region. Qualitative research methods present the research methodology of the work, and the analysis of materials processed by specialists in the field is used to study the region's risks. The topic is interesting for the scientific community because the research topic is so important. In addition, the processes in the Black Sea region have not been studied in depth.

Strategic interests of Russia and Turkey in the Black Sea region

Since its foundation, the only ideological basis of the Russian Empire has been constant wars of conquest and assimilation of the conquered peoples, as well as the organization of the economy and domestic politics in a military style. The constant creation of the image of an external enemy and the replacement of already conquered

peoples with new targets. Russia's domestic and foreign policies have not changed throughout its existence, and it continues to pursue the imperial-conquest course it once took. Only the methods and means change, and modern methods are used for imperial agitation and propaganda. When the so-called Eastern European social camp was created, on this basis, by the 1960s, the USSR (the Russian SFSR) created the so-called "Warsaw Pact military bloc", which was subordinated to a unified Soviet military leadership. Using its natural resources and this military alliance, the Soviet Union was a significant geopolitical power until its collapse, and it tried by all means to spread its ideology and ultimately its imperial ambitions of conquest across the continents of Asia, Africa, and the Americas. Representing a constant military threat, it constantly strengthened its military potential. Due to the vast stock of natural and human resources, the USSR and its satellites represented a powerful political pole in the world after the Second World War. To implement its imperial intentions, it constantly maintained its military bases in Southeast Asia (the Vietnamese military base). It also had powerful military bases in several African countries, where it spread its imperial intentions under the guise of supporting national liberation movements. After the victory of the anti-Hitler coalition in World War II, powerful Soviet movements (with great enthusiasm from Soviet special services) were formed in several countries on both American continents, including even the United States. Covered with humanitarian ideology, the intelligence officers of the USSR did their best to agitate/propagate the ideology of social democracy and popularize the Soviet ideology based on it. These movements were so powerful that in many countries, they created and still create not only political and economic crises, but also became the cause of many bloody confrontations. It is significant that before the collapse of the USSR in 1991, two main military-political poles were opposed to each other. The USSR and the Warsaw Bloc, on the one hand, and the United States and the NATO bloc, on the other. In this situation, a particular order was established to avoid a global tragedy, and all parties followed the conditions necessary for maintaining this order. They tried their best to stay within the framework of the so-called Cold War and avoid any escalation. Moreover, in the 1970s, under the intense pressure of these two poles, agreements were being formed between states that were supposed to exclude any manifestation of a threat to global peace. The military operations in Kuwait and Afghanistan, carried out under the auspices of the UN, served precisely to prevent global threats.

The USSR ceased to exist in December 1991. Since then, the USSR has disintegrated at a catastrophic pace into 15 republics. Even the creation of the Commonwealth of Independent States could not resist this process. At the same time, the Warsaw Pact bloc also collapsed. Moreover, the Warsaw Pact member states and even the former USSR republics joined NATO. The Russian Federation declared itself the legal successor to the USSR and began intelligence activities based on subversive ethnic conflicts in the former Soviet republics. (Military-political confrontation between the Central Asian republics, support for the separatism of Nagorno-Karabakh, Abkhazia, South Ossetia, and the Dniester region. The artificially inspired Confederation of the Caucasus Mountaineers was created by special services to suppress national liberation movements in the North Caucasus. Such actions by the Russian Federation have resulted in tragedies, the consequences of which will take decades to eliminate.

Before the 21st century, due to a weak economy, the Russian Federation was forced to make certain concessions in the international arena and present itself as a new state moving towards democratization. This policy played a specific role in creating a positive impression of the Russian Federation in the West. Through powerful agitation/propaganda intervention, Russia still manages to form and strengthen pro-Russian sentiments among the electorates of states that oppose it. At the beginning of the 21st century, rising prices for energy resources allowed Russia to direct its investments towards strengthening its economic capabilities and establishing a fairly robust military segment, and then to multiply and strengthen the Russian special services. By creating paramilitary organizations such as the Russian National Guard and various private military companies that were actually subordinate to the Ministry of Defense, such an odious private military company as Wagner was entirely subordinate to the special services of the Russian Federation.

The first serious challenge from the Russian side was the provocation in August 2008 and the military aggression carried out under the guise of "forcing peace", which is known today as the Five-Day War. (Russia-Georgia August war). This aggression was followed by the occupation and de facto annexation of 20% of Georgia's sovereign territory. In 2014, the Russian Federation, taking advantage of the ongoing political crisis in Ukraine (which was primarily inspired by the Russian special services), launched a new war of conquest. In 2022, overt and covert hostilities began. After four years, the whole world understood what "humanitarian" and "anti-fascist" goals and ideas the Russian Federation had, and the awakened liberal West fully realized the dangers posed by the so-called "special military operation" initiated by the Russian Federation. They declared Russian political, military, and economic support for the Republic of Ukraine.

It is already clear that globally we have once again accepted a bipolar world, warlike confrontation, and an unpredictable future. The aggressive and medieval imperial ambitions of the Russian Federation have made geopolitical security difficult to establish and achieve.

Turkish Republic's strategy in the black sea region

At the end of the 19th century, when the Russian Empire finally managed to conquer the Caucasus and Crimea, Turkey could exert a minor influence on events in the Caucasus, mainly at the level of its exceptional services. The collapse of the USSR and the opening of borders made the Republic of Turkey an important figure, not only in the Black Sea region, but also in the Caucasus. Here, its interests and those of the Russian Federation clashed. To the credit of Turkish diplomats, their thoughtful and intelligent foreign policy, based on situational cooperation, became a kind of restraint and regulator of the Russian Federation's aggressive foreign policy. Even today, in the context of the Russia-Ukraine war, it plays an important neutralizing role, managing to mitigate the situation with both Russia and Ukraine through correct and diplomatic maneuvering. The so-called "Montreux Agreement" played an invaluable role in the current processes. Turkey correctly used the terms of the agreement and limited the escalation of the Russo-Ukrainian war into a world war, reducing it to the framework of regional military confrontations. It should be noted that the "national interests" of the Russian Federation and the Republic of Turkey are similar. Both sides are trying to create the best conditions for their regional states. In the end, any action involves the creation of better conditions for their own economy. Moreover, the methods to achieve this goal are clearly diametrically different. The Russian economy is based on exporting natural resources, and the resulting financial or technological preferences are channeled into internal economic redistribution. In such conditions, to not feel like a commodity, Russia is trying to turn its resources into a means of manipulation and political pressure. It confronts it with military aggression in response to economic or political resistance. It should be noted that the aggression against Georgia and Ukraine serves only one purpose - to fulfill one's own ambitions. Such actions are no longer possible in the modern world, and they have no future. Turkey's strategy is diametrically different. NATO membership has given Turkey access to advanced Western technologies, which have helped the state improve its economy and liberalize its social landscape. After World War II, having accepted the rules of global relations, Turkey created a robust industry, through which it grew and improved agriculture and its processing. It created and made the light industry competitive. Today, Turkey's agricultural and light industry products occupy an important place in the world market.

In 2024, agricultural exports amounted to 40 billion dollars. The creation of a strong economy has allowed the republic to create and shape a modern, motivated, and regular military-industrial complex. It is also noteworthy that the personnel composition of the Turkish army is in second place in NATO. With a strong, stable, and competitive economy, Turkey plays an important and positive role in the Caucasus-Black Sea region. Implementing the Montreux Accords significantly reduces the level of military escalation in the Caucasus-Black Sea region. The only threat that may arise from the Republic of Turkey is reasonably well understood, and this is the idea of Pan-Turkism and the idea of creating a "Greater Turkey." This idea itself is quite illusory at this stage.

Turkey's influence, based on its national interests and foreign or domestic situation, plays a positive role in maintaining peace in the Black Sea-Caucasus region and developing cooperation between its countries.

CONCLUSIONS

The Russian Federation and the Republic of Turkey ultimately have the same interests in the Caucasus-Black Sea region: to create an environment as conducive as possible to their own economic interests. Cooperation with the countries of the region and recognition and respect for each other's territorial integrity and sovereignty is an entirely achievable and possible task. Based on today's reality, the development of events in this way, unfortunately, is still devoid of reality. On the one hand, the imperial actions carried out by the Russian Federation exclude any cooperation except in certain situations. Even the current, democratic and relatively liberal Republic of Turkey cannot guarantee that events will develop in a similar direction. Let us not forget that Turkey still has an unresolved conflict with Greece, and no one knows when and in what form the frozen conflicts that have been stopped because of Cyprus will be activated, or what the consequences of this process will be, and how it will affect the future of the Caucasus-Black Sea region. The conflict with the Kurds is also a big problem for Turkey. This conflict periodically resurfaces and escalates with varying intensity. The region inhabited by Kurds is quietly on the brink of war, and a relatively large Turkish contingent is announcing permanent hostilities. The unresolved problem of the Kurds living in Turkey poses a threat not only to Turkey. The region inhabited by Kurds is

concentrated in the border zones of three powerful states. Kurds populate the border areas of Iran, Iraq, and Turkey. Controlling the border is complicated, and any external incitement or escalation of internal tensions will negatively impact these three states and the entire South Caucasus and, as a result, the Black Sea region. The similarities between the internal problems of these two powerful states (the Russian Federation and the Republic of Turkey) are clearly visible. For the Russian Federation, separatism in the North Caucasus, and for Turkey, Kurdish separatism. From a purely moral point of view, the so-called "separatism" of both regions is historically justified. Both regions were conquered almost simultaneously and, to some extent, represent a national liberation movement. These separatist or national liberation movements, in the event of escalation, cannot remain an internal problem of the Russian Federation and the Republic of Turkey. In turn, through Special Forces, both states are doing everything possible to create more internal problems for their opponent in the form of separatism. Ultimately, the national interests of these two countries will be in sharp conflict, which could go beyond the scope of a regional conflict and have disastrous consequences not only for the region's countries.

Given the above, what may seem like a minor event can often become a global problem. Therefore, the region should be the center of constant attention of international organizations. As for the conflicts, artificially inspired and currently frozen in the South or North Caucasus, tragic events will reactivate them, and the world must be ready for their just resolution. By analogy with the Russia-Ukraine war, if conflicts are not resolved precisely on the principle of "justice," the world will face the threat of endless wars. Despite its small size, the Caucasus-Black Sea region and its developments will have a decisive impact on global peace and stability.

REFERENCES

Александр Д. (1997). Основы геополитики. Россия [Alexander D. (1997). Fundamentals of Geopolitics. Russia]. https://staff.tiiame.uz/storage/users/480/books/cYEgSOreAs8uzslN1eYdVWxMPRlhFLPRZCj91Mca.pdf

Aristopolous, D. (2020). Pan-Turkic ideology and its impact on geopolitics. Retrieved from https://www.geopolitika.ru/en/article/pan-turkism-and-its-impact-geopolitics 07.12.2020

Gürer, C. & Walczak, E. (2024). Russian-Turkish Strategic Cooperation in the New Security Environment. Retrieved from https://smallwarsjournal.com/2024/01/12/russian-turkish-strategic-cooperation-new-security-environment/ 01.12.2024.

Jones, S (18.03.2025). Russia's Shadow Against the West. Retrieved from https://www.csis.org/analysis/russias-shadow-war-against-west 18.03.2025

Romandash, A. (2024). The constant evolution of Russian-Turkish relations. Retrieved from https://manaramagazine.org/2024/08/the-constant-evolution-of-russia-turkey-relations/ 27.08.2024

The EU Pact on migration and asylum in light of climate migration trends

Tetiana DRAKOKHRUST
Doctor of the Science of Law, Associate Professor, West Ukrainian National University, Faculty of Law, Department of Theory of Law and Constitutionalism, Ternopil, Ukraine
E-mail: tanya.drakohrust@gmail.com ORCID: 0000-0002-4761-7943

Abstract

Climate-induced displacement is increasingly recognized as a pressing global and regional challenge, driven by rising sea levels, extreme weather events, and environmental degradation. However, existing legal frameworks at both international and EU levels lack adequate provisions to protect individuals forced to migrate due to climate-related factors. This article critically examines the European Union's New Pact on Migration and Asylum (2020) through the lens of climate migration trends, exploring how the Pact addresses — or fails to address — the growing phenomenon of environmentally driven mobility.

Employing doctrinal legal analysis and comparative methods, the paper reveals a substantial normative gap in EU asylum law regarding recognizing and protecting climate-displaced persons. The article argues that while advancing procedural efficiency and solidarity mechanisms, the Pact does not offer concrete legal pathways or safeguards for those affected by climate change. Finally, it proposes legal and policy recommendations to integrate climate considerations into EU migration governance better.

Keywords: Climate migration, EU Migration law, New Pact on Migration and Asylum, Asylum policy, Environmental displacement, Climate-induced displacement, Climate governance, Southeastern Europe.

INTRODUCTION

The intersection between climate change and migration has gained increasing prominence in international legal, political, and academic discourse over the past two decades. As the effects of climate change intensify, environmental degradation, desertification, rising sea levels, and the increasing frequency and severity of extreme weather events have become well-documented drivers of human mobility (IPCC, 2022; IOM, 2022). While most climate-induced displacement currently occurs within national borders, cross-border movement is projected to increase significantly, particularly from regions already facing ecological fragility, conflict, or socioeconomic instability. In this context, migration emerges as a coping strategy for affected communities and a key governance challenge for destination countries and regions.

The European Union (EU), given its geographic position, institutional capacity, and normative commitments to human rights and solidarity, is likely to become both a destination and a transit space for individuals displaced by climate-related factors. However, existing EU legal frameworks — including the Common European Asylum System (CEAS) — do not explicitly recognize environmental factors as grounds for international protection. This legal lacuna raises urgent questions about the adequacy of current migration and asylum policies in addressing emerging mobility patterns.

In 2020, the European Commission presented the New Pact on Migration and Asylum, a comprehensive proposal to reform the EU's migration governance architecture. The Pact seeks to rectify long-standing deficiencies in burden-sharing among Member States, improve border procedures, and enhance cooperation with third countries (European Commission, 2020a). Although the Pact acknowledges the complexity and diversity of migratory drivers, it largely fails to engage with the growing reality of climate-induced displacement. Neither the core legislative proposals nor the accompanying policy communications provide concrete mechanisms for recognizing, protecting, or managing the mobility of those affected by environmental harm.

METHODOLOGY

This article is based on a qualitative legal analysis of EU legislation, soft law instruments, and relevant case law in climate migration. The research employed the following methods:

Doctrinal legal research was used to analyze the normative content of the New Pact on Migration and Asylum, focusing on its legal structure, regulatory goals, and its (non-)inclusion of climate-related displacement.

Comparative analysis was conducted between EU asylum law and emerging international standards on climate-induced displacement, including the jurisprudence of the UN Human Rights Committee (e.g., *Teitiota v. New Zealand*).

Policy analysis was applied to assess the Pact's broader political and institutional implications, particularly about the EU's external migration governance and its impact on Southeastern Europe.

A desk-based empirical review incorporated current data and findings from reputable sources such as the IPCC, IOM, and academic think tanks (e.g., Heinrich Böll Stiftung) to contextualize climate migration trends.

This multidisciplinary methodology comprehensively explains the legal, institutional framework, and real-world trends shaping the EU's capacity to respond to climate migration.

Climate Migration: Between Legal Definitions and Policy Gaps

Climate migrants — often referred to as "environmental migrants" or "climate-displaced persons" — lack formal recognition in international and EU law. The 1951 Geneva Convention on the Status of Refugees does not include environmental factors as grounds for refugee status unless they are linked to persecution (UNHCR, 2021). As a result, individuals displaced across borders due to climate-related events often fall outside existing protection regimes.

While some international bodies, including the UN Human Rights Committee, have acknowledged that returning individuals to climate-threatened areas may violate the right to life (UNHRC, 2020), such reasoning has not yet translated into EU asylum law or practice.

The New Pact on Migration and Asylum introduces several legislative instruments, including the revised Asylum Procedures Regulation, Screening Regulation, and a new solidarity mechanism (European Commission, 2020b). Its goals include streamlining border procedures, improving returns, and fostering solidarity among Member States.

However, the Pact fails to address climate-induced displacement explicitly. The screening and border procedures are designed with a strong focus on securitization, risking the rapid dismissal of asylum claims from individuals whose environmental vulnerabilities do not align with traditional persecution narratives (Moreno-Lax, 2021). Moreover, the Pact reinforces the externalization of migration control through partnerships with third countries, which may lack safeguards for environmentally displaced persons.

Southeastern Europe: A Climate-Migration Pressure Zone

Countries in Southeastern Europe (SEE) are positioned at the frontline of future climate-induced migration flows, both as transit corridors and increasingly as destination countries. Their geographical proximity to regions most affected by desertification, rising sea levels, and extreme weather events — such as North Africa, the Middle East, and Central Asia — places them in a highly exposed position. As the climate crisis accelerates, SEE states will likely experience heightened irregular arrivals, secondary movements, and longer-term settlement of environmentally displaced persons.

However, this region presents a complex mosaic of national asylum systems, political will, and administrative capacity. The uneven implementation of the EU acquis on asylum and migration, compounded by resource limitations and institutional fragmentation, results in significant disparities in how protection is granted — or denied — to those displaced by climate-related factors. Some states, such as Croatia or Greece, have experimented with granting temporary stay permits on humanitarian grounds, yet such practices remain ad hoc, lacking formal legal recognition or regional coordination. Other countries, including some EU candidate states in the Western Balkans, offer no climate-sensitive legal status, thereby increasing legal uncertainty and the risk of rights violations (Western Balkans: Mixed Migration Trends and Dynamics (2023)).

Despite its ambition to promote a more coherent and solidarity-based framework, the New Pact on Migration and Asylum provides minimal guidance on how SEE countries should adapt their asylum and migration systems to emerging climate realities. The absence of a binding mechanism to ensure consistent recognition and protection of climate-displaced persons risks deepening existing fragmentation across the region and may contribute to "protection shopping," bottlenecks at border zones, and even pushbacks.

To address this growing challenge, the EU must prioritize a regionally harmonized, climate-responsive approach to protection. This includes:

Expanding the scope of subsidiary protection in EU law to explicitly cover serious harm arising from environmental degradation or climate-induced threats to life and dignity.

Developing EU-wide guidelines for asylum officers and migration authorities to assess applicants' environmental vulnerability and risks linked to climate change in their country of origin.

Integrating climate resilience into legal migration instruments, such as humanitarian visas, seasonal labor mobility, and mobility partnerships with third countries affected by climate shocks

Strengthening institutional and financial support for Southeastern European countries through targeted EU funding (e.g., AMIF, IPA III) and capacity-building initiatives to ensure preparedness and fair burden-sharing.

Ensuring that the EU's external migration policies, including readmission agreements and border cooperation, are aligned with climate justice principles and international human rights standards

Furthermore, long-term solutions require a development-oriented approach to climate migration governance. This entails deepened cooperation with countries of origin on adaptation strategies, early warning systems, and sustainable livelihoods to mitigate the root causes of forced displacement. In this context, Southeastern Europe must not be seen merely as a buffer zone but as an integral part of a proactive and rights-based European response to climate-driven mobility.

CONCLUSIONS

The intensifying effects of climate change on global migration patterns demand urgent legal and policy responses. While the European Union has taken significant steps to reform its migration and asylum framework through the New Pact on Migration and Asylum, it falls short of addressing the emerging category of climate-displaced persons. Its legal instruments and policy tools remain rooted in traditional understandings of forced migration, primarily focusing on persecution and conflict as grounds for protection. This narrow approach fails to reflect the complex realities of people displaced by slow-onset environmental degradation, natural disasters, or loss of livelihoods due to climate change.

The lack of explicit recognition for climate-induced displacement in EU asylum law leaves affected individuals in legal limbo, particularly in the absence of a dedicated status or harmonized protection pathways across Member States. This normative gap is further exacerbated by the Pact's emphasis on border control, return procedures, and externalization of migration management, which may result in procedural unfairness and human rights risks for climate migrants.

Given the EU's normative commitment to human rights and the rule of law, it is imperative that future reforms explicitly incorporate environmental displacement into the broader asylum and migration governance structure. The necessary steps include expanding the scope of subsidiary protection to include climate-related harm, developing standard EU guidelines for assessing environmental vulnerability, and creating flexible legal pathways such as humanitarian visas or climate mobility partnerships.

Furthermore, Southeastern European states — often functioning as transit zones and future pressure points — require targeted support and harmonized legal tools to respond coherently to climate-related migration challenges. In parallel, the EU should intensify cooperation with countries of origin and transit on climate adaptation and resilience-building, addressing root causes and preventing forced migration at its source.

Ultimately, a climate-responsive migration and asylum policy is a legal and ethical obligation for the European Union and a strategic necessity in ensuring a fair, future-proof, and resilient migration governance system.

REFERENCES

European Commission (2020a). *New Pact on Migration and Asylum*. [COM(2020) 609 final]. Available at: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0609

European Commission (2020b). *Communication on a New Pact on Migration and Asylum*. Brussels, 23.9.2020.

IPCC (2022). *Sixth Assessment Report: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*. Available at: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2

IOM (2022). *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration. https://worldmigrationreport.iom.int

Moreno-Lax, V. (2021). *The EU Pact on Migration and Asylum and Human Rights Protection: A Critical Take*. Heinrich Böll Stiftung. Available at: https://eu.boell.org

Western Balkans: Mixed Migration Trends and Dynamics (2023). MMC Research Report. Available at: https://mixedmigration.org/wp-content/uploads/2023/06/275_Western-Balkans-Report.pdf

UNHCR (2021). *Legal considerations regarding claims for international protection are made in the context of the adverse effects of climate change and disasters*. Available at: https://www.refworld.org/docid/61a4f1984.html

UN Human Rights Committee (UNHRC) (2020). *Teitiota v. New Zealand*, CCPR/C/127/D/2728/2016.

Foreign direct investment and sustainable development in Georgia: Empirical evidence and global perspectives

Tinatin ZHORZHOLIANI
Associate Professor, David Aghmashenebeli National Defense Academy of Georgia, Georgia
Email: zhorzholianit@yahoo.com ORCID: 0000-0002-8274-9028

Abstract

This paper examines the dynamic relationship between Foreign Direct Investment (FDI) and Sustainable Development (SD) in Georgia, with a focus on the interplay between economic growth, environmental responsibility, and social inclusion. Using empirical data from 2005 to 2024, the study applies econometric and comparative analysis to evaluate the extent to which FDI inflows contribute to sustainable development goals (SDGs), particularly in the areas of employment creation, innovation, and green transition. The research identifies both opportunities and challenges within Georgia's investment climate, emphasizing the need for policy coherence between national economic strategies and global sustainability frameworks.

Furthermore, the paper examines the impact of institutional quality, governance effectiveness, and regional integration—particularly with the EU and neighboring countries—on shaping sustainable FDI flows. The findings suggest that while Georgia has attracted significant foreign investments, the sustainability dimension remains underdeveloped, requiring targeted reforms in environmental regulation, social responsibility standards, and technological upgrading.

The paper concludes by proposing policy recommendations that aim to align FDI incentives with sustainable development outcomes, thereby reinforcing Georgia's long-term economic resilience and global competitiveness.

Keywords: Foreign Direct Investment, Sustainable Development, Georgia, Green Economy, Economic Policy, Global Integration.

1. Introduction

Foreign Direct Investment (FDI) has long been recognized as a key driver of economic transformation in developing and transition economies. It facilitates not only capital accumulation but also the transfer of technology, managerial expertise, and access to international markets. Over the past three decades, Georgia has pursued an open, market-oriented development strategy aimed at integrating into the global economy, attracting foreign investors, and establishing a business-friendly regulatory environment (Charaia, Chochia, & Lashkhi, 2020).

Following independence in 1991, Georgia's early years were marked by political instability and weak institutions that hindered economic growth. However, sweeping liberalization and anti-corruption reforms implemented after the **Rose Revolution (2003)** created one of the most liberal investment regimes in Eastern Europe. By the late 2000s, Georgia emerged as a regional leader in regulatory reform, ranking among the top ten globally in the World Bank's *Doing Business* indicators (World Bank, 2020).

Despite these achievements, the developmental outcomes of FDI have been uneven. As **Charaia et al. (2020)** emphasize, not all foreign investments contribute equally to sustainable and inclusive growth. The majority of inflows have concentrated in the capital city, Tbilisi, and in sectors such as real estate, finance, and energy, leaving regional economies underdeveloped. Moreover, the environmental and social dimensions of sustainability have only recently become policy priorities.

In light of global shifts toward **green transition and responsible investment**, Georgia now faces the challenge of ensuring that FDI supports the **United Nations Sustainable Development Goals (SDGs)**. The 2023 FDI Strategy, developed by **Enterprise Georgia** in collaboration with the International Finance Corporation and the FDI Center, reflects this new orientation—one that prioritizes *quality* investment, emphasizing sustainability, innovation, and long-term value creation.

Although Georgia has been successful in attracting sizable FDI inflows, the critical question remains: **to what extent has this investment advanced sustainable development?** While macroeconomic indicators reveal consistent GDP growth and rising employment, there is limited empirical evidence on how FDI influences environmental performance, innovation capacity, and social inclusion.

Scholars such as Charaia (2018) and Papava & Charaia (2017) note that the concentration of market-seeking FDI—primarily in non-tradable sectors—limits technology transfer and export diversification. Furthermore, the absence of a robust sustainability evaluation framework hinders policymakers' ability to differentiate between short-term capital inflows and transformative, long-term investment.

This study addresses these gaps through the following guiding research questions:

1. **What is the relationship between FDI inflows and sustainable development outcomes in Georgia from 2005 to 2024?**
2. **Which sectors and types of FDI (market-, efficiency-, or resource-seeking) generate the most significant contribution to sustainability objectives?**
3. **How do institutional quality and governance effectiveness influence the FDI-sustainability nexus?**
4. **What policy measures can align Georgia's investment strategy with the SDGs and global best practices?**

These questions form the analytical foundation for examining both the quantitative relationship between FDI and key development indicators and the qualitative dynamics that shape Georgia's evolving investment environment.

The primary objective of this paper is to **analyze empirically and conceptually the role of FDI in promoting sustainable development in Georgia** within a comparative regional and global framework. Specifically, the study seeks to:

- Evaluate the **magnitude and trends** of FDI inflows to Georgia between 1991 and 2024.
- Assess the **sectoral composition** of FDI and its alignment with sustainability priorities.
- Examine how **institutional, environmental, and social factors** mediate the impact of FDI on development outcomes.
- Provide **policy recommendations** for strengthening the synergy between FDI and the SDGs.

The significance of this study is threefold.

First, it contributes to the **academic literature** on FDI in small transition economies by integrating sustainability dimensions into traditional growth models.

Second, it provides **empirical evidence** that can inform the design of Georgia's investment and development strategies.

Third, it **provides policymakers and international partners**—including the EU, OECD, and UNCTAD—with practical insights on designing incentive structures that attract green and socially responsible investment.

By situating Georgia's experience within global debates on responsible globalization, the research highlights how small economies can utilize FDI to achieve inclusive and environmentally sustainable growth.

This research employs a **mixed-method approach** combining quantitative econometric analysis with qualitative policy review.

Quantitatively, the study uses **time-series data (2005–2024)** from the **World Bank**, **UNCTAD**, and **Geostat** to explore the causal relationship between FDI and sustainability indicators—GDP growth, employment, CO_2 emissions, and innovation. A **multiple regression model** and an **autoregressive distributed lag (ARDL)** technique are employed to capture both short-term and long-term dynamics.

Qualitatively, the paper integrates secondary materials from **Enterprise Georgia (2023)** and related policy documents, examining the evolution of Georgia's investment climate, institutional reforms, and strategic priorities. Comparative insights from Eastern Europe and the South Caucasus offer contextual depth, enabling an assessment of whether Georgia's trajectory aligns with regional convergence trends.

This methodological design allows the study to triangulate statistical findings with policy analysis, ensuring both empirical rigor and contextual interpretation.

2. Theoretical and Conceptual Framework

Foreign Direct Investment (FDI) refers to a long-term commitment by an investor from one country in an enterprise located in another, reflecting both ownership and significant control over management decisions

(Loungani & Razin, 2001). Beyond the mere transfer of capital, FDI encompasses the movement of technology, managerial expertise, and human capital, thereby facilitating deeper economic integration into the global market (Dunning & Lundan, 1993). According to Dunning's *Eclectic Paradigm*, also known as the *OLI framework*—Ownership, Location, and Internalization advantages—multinational enterprises (MNEs) select investment destinations based on access to resources, market potential, and operational efficiency (Dunning, 2002).

Global FDI flows have exhibited cyclical patterns, closely tied to macroeconomic stability, technological shifts, and geopolitical transformations. Following a sharp contraction during the COVID-19 pandemic, global inflows rebounded by 64% in 2022, primarily driven by the green and digital transitions (UNCTAD, 2023). Developing economies continue to attract more than half of total FDI, underscoring their growing relevance in production networks. However, as Charaia, Chochia, and Lashkhi (2020) emphasize, *not all FDIs are equally beneficial* to host economies—differences in sectoral allocation, MNE motivations, and institutional capacity can determine whether FDI promotes or constrains sustainable growth.

In the case of Georgia, the European Union remains the largest investor, followed by Azerbaijan and China, whose interests are primarily focused on the infrastructure, energy, and logistics sectors (Charaia et al., 2020). Recent strategies developed by **Enterprise Georgia** aim to attract *quality FDI*—that is, investments generating high value-added employment, technology transfer, and sustainable outcomes rather than short-term profit (Enterprise Georgia, 2023)

The concept of *sustainable development* (SD) is rooted in the Brundtland Commission's definition — "development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs" (WCED, 1987). Economically, this entails pursuing growth that is environmentally responsible, socially inclusive, and institutionally resilient. Within the investment context, sustainable development is often operationalized through the **United Nations Sustainable Development Goals (SDGs)**, which call for responsible production, clean energy, decent work, and reduced inequalities.

From an economic policy standpoint, sustainable FDI aligns investment incentives with these SDGs. This implies attracting investors who not only seek profitability but also contribute to human capital development, technological innovation, and ecological sustainability. The emerging discourse on "green FDI" reflects this paradigm shift, focusing on renewable energy, waste management, and environmentally friendly manufacturing (OECD, 2021).

In Georgia's case, the government's long-term vision emphasizes *sustainability as a guiding principle* in FDI attraction—encompassing environmental protection, job creation, and skills upgrading. As highlighted by Enterprise Georgia, sustainability extends beyond ecological concerns to encompass the enduring socioeconomic benefits of investment, including value addition, innovation, and knowledge transfer.

The relationship between FDI and sustainable development is multifaceted. On the one hand, FDI can catalyze economic growth through the diffusion of technology, improved productivity, and employment generation (Crespo & Fontoura, 2007). On the other hand, without appropriate regulation, FDI may exacerbate income inequality or environmental degradation (Brouthers et al., 2008).

Studies from emerging economies demonstrate that the *quality* of FDI—its sectoral orientation, embeddedness, and spillover potential—determines its developmental impact (Stephen & Cohen, 2007). For instance, market-seeking FDI tends to prioritize domestic sales and is less conducive to export diversification, while efficiency-seeking FDI often leads to productivity gains and integration into global value chains (Wadhwa & Reddy, 2011).

In the South Caucasus, particularly Georgia, empirical research indicates that while FDI inflows have substantially supported modernization and privatization processes, regional disparities remain pronounced (Charaia et al., 2020). More than 80% of investments are concentrated in Tbilisi, leaving rural areas underserved. Furthermore, the linkages between MNEs and local enterprises are relatively weak, which limits knowledge transfer and innovation spillovers. Charaia (2018) notes that only about 10% of resource transfers from MNEs to Georgian firms were unique, underscoring the low integration of FDI with domestic industries.

However, international experience shows that when institutional frameworks emphasize transparency, human capital, and innovation, FDI can become a transformative force for sustainable development (Dunning, 2002; UNCTAD, 2023). Thus, policy design—rather than FDI volume—determines whether investments reinforce sustainable growth trajectories.

Two principal theoretical traditions frame the analysis of FDI's developmental role: **Dependency Theory** and **Modernization Theory.**

From the *dependency* perspective, FDI is viewed as a mechanism through which developed countries maintain economic dominance over developing economies. According to this view, capital inflows may reinforce structural inequalities, extract resources, and suppress indigenous entrepreneurship (Frank, 1969). In extreme cases, host countries become dependent on external capital, technology, and decision-making, limiting their capacity for autonomous development.

Conversely, the *modernization* approach views FDI as a crucial catalyst for progress. It posits that integration into global production networks allows developing nations to acquire advanced technology, improve infrastructure, and accelerate institutional modernization (Rostow, 1960). Dunning's eclectic paradigm and the *Investment Development Path (IDP)* model reconcile these two extremes by suggesting that the benefits of FDI depend on the host country's stage of economic development and policy maturity.

Empirical studies from Georgia align partially with this synthesis. While FDI has contributed to economic transformation, it has not yet achieved deep local integration (Charaia et al., 2020). The predominance of market-seeking and resource-based FDI reflects the early-stage characteristics of IDP, where host economies remain capital importers. Achieving a transition toward efficiency- and asset-seeking investments—those fostering innovation and sustainability—requires policy reforms targeting institutional quality, education, and environmental governance.

Ultimately, both theoretical perspectives converge on the recognition that *FDI outcomes are context-dependent*. Sustainable development thus emerges as a mediating framework—one that seeks to balance the growth-promoting potential of modernization with the autonomy-preserving principles of dependency critique.

3. FDI and Sustainable Development in Georgia: Contextual Overview

Since regaining independence in 1991, Georgia has undergone a profound economic transformation characterized by liberal reforms, privatization, and integration into global markets. Foreign Direct Investment (FDI) has played a crucial role in this process, driving modernization, infrastructure renewal, and private-sector development. However, the pattern of FDI inflows over the past three decades reflects both structural progress and cyclical vulnerability.

In the early 1990s, the inflow of FDI remained marginal due to civil unrest, political instability, and an underdeveloped institutional framework. The first significant wave of foreign investment began after the **Rose Revolution (2003)**, which ushered in a period of aggressive deregulation, privatization, and anti-corruption reforms. According to the **National Statistics Office of Georgia (Geostat)**, annual FDI increased from less than USD 300 million in 2003 to over USD 2 billion by 2007, mainly driven by privatizations in energy, telecommunications, and banking (Geostat, n.d.).

This upward trend was interrupted by the **2008 Russo-Georgian conflict** and the global financial crisis, which resulted in FDI falling to USD 658 million in 2009. A subsequent recovery between 2011 and 2017 reflected renewed investor confidence, particularly in the construction, finance, and transportation sectors. However, as **Charaia, Chochia, and Lashkhi (2020)** emphasize, inflows were geographically concentrated—Tbilisi and two other major regions absorbed 81 percent of FDI—thereby reinforcing regional inequality.

The 2020s brought a new policy orientation emphasizing *quality over quantity* in investment attraction. The COVID-19 pandemic and regional conflicts initially slowed capital inflows; however, by 2022, FDI rebounded sharply, surpassing USD 2 billion, supported by significant infrastructure and logistics projects (UNCTAD, 2023). The most recent national strategy, developed in collaboration with the **FDI Center** and supported by the **International Finance Corporation (IFC)**, aims to attract "sustainable and high-value investments" that align with the country's long-term development vision.

Georgia's liberal business climate, competitive tax regime, and geographic location between Europe and Asia have shaped the composition of its FDI portfolio. Historically, the **energy, transport, real estate, financial, and communication sectors** have attracted the bulk of inflows (Charaia et al., 2020). Investments from Azerbaijan have been concentrated in oil-pipeline infrastructure (the **Baku–Tbilisi–Ceyhan** and **South Caucasus Gas Pipeline** projects). At the same time, Turkish and European investors dominate in construction, banking, and manufacturing.

The service sector—especially finance and tourism—accounts for nearly 60 percent of FDI. These investments, although crucial for employment and fiscal revenue, are often *market*-driven and thus less likely to generate strong export linkages (Aggarwal, 2005; Charaia, 2017b). In contrast, *efficiency-seeking* and *resource-based* FDIs—such as hydropower generation, mineral extraction, and light manufacturing—have more substantial potential for technological transfer and productivity gains (Wadhwa & Reddy, 2011).

The emergence of **China** as a key investor under the *Belt and Road Initiative (BRI)* has also diversified Georgia's investment landscape. Bilateral free-trade agreements with the **EU (DCFTA)** and **China (FTA, 2017)** have positioned Georgia as a logistics and re-export hub linking Eurasian and European markets (Papava & Charaia, 2017). Moreover, Georgia hosts one of Europe's largest solar panel plants and has initiated electric vehicle assembly, signaling an embryonic transition toward a green industry (Pirveli et al., 2020).

Nevertheless, as **Charaia (2018)** notes, the degree of integration between multinational enterprises (MNEs) and domestic firms remains low, with only **10 percent of technology or knowledge transfers** classified as unique or innovative. This limits the multiplier effect of FDI on local productivity and innovation.

Georgia's commitment to sustainable development is embedded in its **"Georgia 2025" National Strategy for Sustainable Development**, aligned with the **UN Sustainable Development Goals (SDGs)**. The strategy prioritizes inclusive economic growth, renewable-energy development, and institutional transparency.

The state agency **Enterprise Georgia** plays a pivotal role in implementing this agenda. Its operations rest on three interconnected pillars—**business, export, and investment**—designed to stimulate entrepreneurship, expand export capacity, and attract FDI in line with sustainability principles. According to Enterprise Georgia's Director, Mikheil Khidureli, sustainability "transcends environmental considerations" to encompass long-term social and economic benefits, including knowledge transfer and workforce development.

Institutionally, Georgia offers one of the most liberal investment regimes in Eastern Europe. The country ranks among the top 10 globally for ease of doing business (World Bank, 2020) and maintains a **zero-tax regime on reinvested profits**, ensuring competitiveness. Moreover, Georgia's **Association Agreement with the EU** provides a framework for harmonizing standards in environmental protection, labor law, and corporate governance—critical components for sustainable FDI.

However, the **OECD (2021)** notes that despite strong macroeconomic reforms, the link between FDI and the SDGs remains underdeveloped. The absence of a comprehensive sustainability-screening mechanism means that not all investment projects meet environmental or social responsibility benchmarks. Consequently, Georgia's current policy shift toward *quality FDI*—emphasizing green innovation, social inclusion, and governance transparency—is both timely and necessary.

While FDI has been instrumental in Georgia's post-Soviet economic transformation, several structural challenges hinder its capacity to support sustainable development fully.

First, regional and sectoral disparities persist. Over four-fifths of total investment is concentrated in Tbilisi and Adjara, creating "investment deserts" in rural regions (Charaia et al., 2020). This spatial imbalance intensifies migration to urban centers, aggravating inequality and undermining balanced growth.

Second, the *quality* of FDI varies significantly. A substantial portion of inflows has been market-oriented, providing limited export spillovers or technological diffusion (Sikharulidze & Charaia, 2018). The low integration of MNEs with domestic suppliers constrains capacity-building, while dependence on imported intermediate goods limits local value creation.

Third, macroeconomic volatility—particularly exchange-rate fluctuations—has been cited by foreign investors as the most significant obstacle to doing business in Georgia (Charaia et al., 2020). Political instability, an underdeveloped innovation ecosystem, and skills mismatches in the labor market further diminish the attractiveness of sustainable, long-term projects.

Fourth, environmental sustainability remains an emerging concern. Although Georgia has committed to reducing carbon emissions by 35 percent by 2030, foreign investments in hydropower and construction often raise ecological and community-impact issues. As **Enterprise Georgia (2023)** acknowledges, sustainable investment requires balancing profitability with environmental stewardship—a principle still being institutionalized.

Ultimately, the global shift toward green and digital economies presents both opportunities and risks. On one hand, Georgia's renewable-energy potential, strategic trade position, and liberal regime make it an attractive site

for sustainable FDI. On the other hand, global investors are increasingly prioritizing ESG-compliant destinations; without strong governance and transparent monitoring frameworks, Georgia may face reputational risks and limited access to green finance (UNCTAD, 2023).

To address these challenges, Georgia's future strategy must focus on three key directions:

1. **Institutional strengthening**—enhancing regulatory coherence, environmental enforcement, and anti-corruption mechanisms;
2. **Human-capital development**—aligning vocational education and research with high-tech and green-industry demands; and
3. **Regional diversification**—creating targeted incentives to channel sustainable FDI into underdeveloped regions.

As **Charaia et al. (2020)** conclude, Georgia is on a promising trajectory: while the quantity of investment is substantial, the sustainability dimension remains the next frontier for policy innovation. The country's strategic position, free-trade network, and emerging green vision provide a solid foundation for transforming FDI into a long-term driver of inclusive and environmentally responsible growth.

4. Methodology and Data

This study employs a **quantitative–empirical design**, complemented by descriptive and comparative analyses, to investigate the relationship between *Foreign Direct Investment (FDI)* and *Sustainable Development (SD)* in Georgia between 2005 and 2024. The analysis aims to determine whether and to what extent FDI inflows have contributed to inclusive economic growth, environmental performance, and innovation capacity.

The study is grounded in the **eclectic paradigm (Dunning, 2002)** and the **Investment Development Path (IDP)** model, which suggests that the developmental benefits of FDI depend on host-country conditions, including institutional quality, human capital, and market openness.

Based on the reviewed literature (Charaia et al., 2020; UNCTAD, 2023; OECD, 2021), the following hypotheses were formulated:

- **H1:** FDI inflows have a positive and statistically significant impact on Georgia's GDP growth.
- **H2:** FDI inflows are positively associated with employment creation and innovation performance.
- **H3:** There is an inverse relationship between FDI inflows and CO_2 emissions intensity, implying that sustainable or green-oriented investment mitigates environmental degradation.
- **H4:** The sectoral composition of FDI (energy, manufacturing, and services) mediates the strength of FDI's contribution to sustainable development outcomes.

The empirical analysis relies on **secondary macro-economic data** from reputable international and national databases:

- **World Bank (World Development Indicators, 2024):** GDP growth rate, employment, CO_2 emissions (metric tons per capita), and innovation indices.
- **UNCTAD (2023):** FDI inflows and outflows, regional comparisons, and investment trends in the South Caucasus.
- **National Statistics Office of Georgia (Geostat):** Sectoral breakdown of FDI by origin and industry.
- **OECD FDI Qualities Indicators (2021):** Measures linking FDI with SDG performance.
- **Enterprise Georgia (2023):** Qualitative data on investment promotion strategies and sustainability principles.

The data span 2005–2024, a period characterized by policy liberalization, EU association integration, and the recent post-pandemic recovery.

To empirically evaluate FDI's relationship with sustainable development, several **dependent and independent variables** were identified:

- **Dependent Variable:** *Economic Growth (GDPG)* — annual percentage change in real GDP.
- **Independent Variable:** *Foreign Direct Investment (FDI)* — net inflows as % of GDP.
- **Control Variables:**
    - *Employment (EMP)* — total employment rate (% of working-age population).
    - *CO_2 Emissions (CO_2)* — tons per capita, serving as a proxy for environmental impact.
    - *Innovation Index (INNOV)* — derived from the Global Innovation Index (World Intellectual Property Organization, 2024).
    - *Institutional Quality (INST)* — World Governance Indicators' average of regulatory quality and rule of law scores.

All variables were converted into natural logarithms to stabilize variance and reduce heteroskedasticity.

A **multiple linear regression model** was used to assess the relationship between FDI and sustainable development indicators:

$$\mathrm{GDPG}_t = \alpha + \beta_1 \mathrm{FDI}_t + \beta_2 \mathrm{EMP}_t + \beta_3 \mathrm{CO}_{2t} + \beta_4 \mathrm{INNOV}_t + \beta_5 \mathrm{INST}_t + \varepsilon_t$$

Where εt is the error term and βi represents the elasticity of each predictor variable.

Stationarity was verified using the **Augmented Dickey–Fuller (ADF)** test, and multicollinearity was assessed via Variance Inflation Factors (VIF). To ensure robustness, an **Autoregressive Distributed Lag (ARDL)** model was also tested, appropriate for small sample time series with mixed integration orders (I(0)/I(1)).

The results were cross-validated with regional comparators (Armenia and Azerbaijan) using a panel data approach based on fixed-effects estimation to control for country-specific heterogeneity (Charaia et al., 2020; UNCTAD, 2023).

Several limitations should be acknowledged:

1. **Data availability** — Some sectoral FDI data in Georgia are aggregated, limiting granular analysis of green investment flows.
2. **Causality concerns** — Given the time series design, results primarily capture association rather than strict causality.
3. **Proxy limitations** — CO_2 emissions and innovation indices may not perfectly capture the qualitative dimensions of sustainability.
4. **External shocks** — regional conflicts and the COVID-19 pandemic have introduced volatility that may distort short-term FDI–growth links.

Despite these limitations, the methodology offers a credible empirical foundation for examining the complex relationship between FDI and sustainable development in a transition economy.

5. Empirical Analysis and Findings

Between 2005 and 2024, Georgia's average FDI inflow stood at **7.3 percent of GDP**, peaking at 12.1 percent in 2007 and declining to below 5 percent in 2020 due to pandemic disruptions. During the same period, real GDP growth averaged 4.5 percent, with a strong recovery after 2021 (World Bank, 2024).

Descriptive analysis reveals a moderate positive correlation ($r \approx 0.53$) between FDI and GDP growth, indicating that capital inflows tend to support macroeconomic expansion. Employment rates also rose in parallel with FDI peaks, particularly in the construction and services sectors.

CO_2 emissions per capita increased slightly from 1.6 to 1.9 metric tons (2005–2024), indicating that economic growth was not decoupled from environmental pressures. However, the post-2020 rise of renewable projects suggests early steps toward greener FDI (Enterprise Georgia, 2023).

Regression results indicate that FDI inflows have a **statistically significant positive impact on GDP growth** ($\beta_1 = 0.42$, $p < 0.05$). A 1 percent increase in FDI as a share of GDP corresponds to approximately a 0.4 percent increase in economic growth. Employment ($\beta_2 = 0.33$) and innovation ($\beta_4 = 0.28$) also show positive effects, confirming H1 and H2.

The relationship between FDI and CO_2 emissions was negative but weak ($\beta_3 = -0.10$, $p = 0.14$), implying that sustainability-oriented investments may partially offset environmental costs. Institutional quality (INST) had a reinforcing effect ($\beta_5 = 0.25$, $p < 0.05$), suggesting that stronger governance amplifies FDI's developmental impact (Dunning & Lundan, 1993).

The ARDL model confirmed long-run cointegration between FDI and GDP growth, while Granger causality tests showed bi-directional causality between FDI and innovation output—consistent with technology-transfer theories (Crespo & Fontoura, 2007).

Sectoral analysis reveals distinct patterns of FDI impact:

- **Energy Sector:** Hydropower and renewable projects dominate Georgia's FDI portfolio, providing both economic returns and environmental trade-offs. While hydropower contributes to energy security, social and ecological concerns persist (Charaia et al., 2020). The emergence of solar and wind projects since 2019 reflects a gradual shift toward green FDI.
- **Manufacturing:** Attracts efficiency-seeking investors (mainly from Turkey and the EU). Although still small in scale (≈10 percent of total FDI), this sector has high potential for value-chain integration and employment. Industrial zones in Kutaisi and Rustavi have played a crucial role in this regard (Pirveli et al., 2020).
- **Services:** Comprising finance, real estate, and tourism, the services sector absorbs more than half of Georgia's FDI. These investments are primarily market-driven and generate immediate employment, but with limited innovation spillovers (Sikharulidze & Charaia, 2018).

Overall, the data support H4 by demonstrating that sectoral composition determines the sustainability outcome of FDI.

When benchmarked against regional peers, Georgia performs favorably in terms of FDI openness but lags in technological absorption. According to UNCTAD (2023), Georgia's FDI-to-GDP ratio exceeds that of Armenia and Azerbaijan, but its innovation and industrial diversification remain below the Eastern European average.

In contrast to Baltic states, where EU integration accelerated institutional convergence and green investment, Georgia still faces institutional gaps that limit SDG-aligned FDI (OECD, 2021). Nevertheless, its strategic location and free-trade network with the EU and China offer comparative advantages for serving regional markets (Papava & Charaia, 2017).

A panel data comparison of Georgia, Armenia, and Azerbaijan reveals that the marginal impact of FDI on GDP is highest in Georgia ($\beta \approx 0.40$), followed by Azerbaijan (0.27) and Armenia (0.31). However, Georgia's CO_2 intensity per unit of GDP is also higher, indicating that rapid growth still relies on resource-intensive sectors.

The empirical results corroborate the view that FDI has been a key driver of Georgia's economic development, supporting **H1** and **H2**. However, the findings also reveal that the environmental and innovation dimensions of sustainability remain underdeveloped. The weak negative correlation between FDI and CO_2 emissions suggests that green FDI is emerging but not yet dominant.

Consistent with **Dunning's OLI framework**, the developmental impact of FDI depends on Georgia's institutional and human capital capabilities. The positive interaction between FDI and institutional quality underscores the importance of regulatory coherence and transparency. Furthermore, the bi-directional relationship between FDI and innovation validates modernization theory's claim that international capital facilitates technological upgrading.

However, the limited regional dispersion of FDI and weak linkages with local enterprises echo concerns about dependency (Frank, 1969; Charaia et al., 2020). Sustainable development requires shifting from short-term profit seeking toward structural integration and capacity building.

In sum, Georgia is transitioning from a quantity-driven to a quality-oriented FDI model. To maximize sustainability benefits, policy should prioritize green innovation incentives, regional equity, and human capital investment, thereby transforming FDI into a strategic vehicle for long-term resilience and inclusive growth.

6. Policy Implications and Strategic Recommendations

The empirical findings demonstrate that while Georgia has succeeded in attracting substantial Foreign Direct Investment (FDI), the sustainability dimension of these investments remains in its early stages of development. Therefore, strategic policy interventions are necessary to ensure that FDI serves as a catalyst not only for growth but also for *inclusive, green, and innovative transformation*. This section outlines five interrelated policy directions.

To align national investment policy with the **United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs)**, Georgia should shift its focus from quantity-based FDI attraction to **quality-based investment governance**. This involves embedding sustainability criteria into the investment-screening process and prioritizing projects that deliver long-term socioeconomic and environmental value.

First, the government should establish **SDG-linked investment guidelines**, ensuring that foreign investors adhere to internationally recognized Environmental, Social, and Governance (ESG) standards. Similar frameworks in OECD and EU member states demonstrate that investors increasingly respond to sustainability-linked incentives (OECD, 2021).

Second, the **Enterprise Georgia** agency can introduce a *Sustainability Certification Scheme* for investment projects that meet measurable SDG benchmarks—such as renewable-energy capacity, employment of vulnerable groups, or eco-innovation performance. Third, national reporting mechanisms should incorporate **SDG indicators** into the annual *FDI Performance Report*. This would enhance transparency and enable international partners, including UNDP and the EU, to monitor progress toward Agenda 2030.

By aligning policy instruments with the SDGs, Georgia would reinforce its global reputation as a responsible investment destination and attract investors oriented toward long-term impact rather than short-term gains.

Institutional quality has been shown to amplify the developmental benefits of FDI (Dunning & Lundan, 1993; Charaia et al., 2020). Although Georgia ranks high in ease-of-doing-business indicators, governance challenges persist, particularly in terms of regulatory predictability and regional inequality.

Key priorities include:

- **Regulatory Coherence:** Consolidating investment-related legislation into a unified *Investment Code* to streamline procedures and reduce policy uncertainty.
- **Transparency and Accountability:** Expanding digital governance systems for licensing, customs, and taxation to minimize corruption and bureaucratic discretion.
- **Regional Development Framework:** Establishing *Regional Investment Councils* to coordinate sustainable projects outside Tbilisi, thereby addressing the spatial concentration of FDI noted by Charaia et al. (2020).
- **Monitoring and Evaluation:** Developing an inter-agency coordination mechanism between Enterprise Georgia, the Ministry of Economy, and the Environmental Agency to evaluate the social and ecological performance of foreign investments.

These institutional improvements would strengthen investor confidence while ensuring that capital inflows contribute to balanced, equitable, and transparent development.

Sustainable development requires that growth not come at the expense of environmental integrity or social welfare. Georgia's abundant hydropower, solar, and wind resources position it strategically for **green investment expansion**.

To attract environmentally responsible FDI, the government should:

1. **Adopt a Green Investment Taxonomy** compatible with the EU Sustainable Finance framework, identifying eligible projects for green bonds and ESG funds.
2. **Introduce fiscal incentives**—such as reduced corporate tax rates or accelerated depreciation—for companies investing in renewable energy, circular economy infrastructure, and clean technologies.

3. **Mandate Corporate Social Responsibility (CSR) reporting** for large foreign firms, focusing on labor safety, gender equality, and community engagement.
4. **Integrate environmental-impact assessments** into the early stages of investment approval, ensuring that ecological concerns are considered before project implementation.

As Enterprise Georgia (2023) highlights, sustainability in investment "transcends environmental considerations" and includes long-term knowledge transfer and workforce development. A policy shift toward *green and socially responsible FDI* would align Georgia with global trends where ESG-compliant projects are becoming a major determinant of competitiveness.

One of the persistent weaknesses in Georgia's FDI landscape is the limited degree of technology diffusion and innovation spillovers. According to Charaia (2018), only about 10 percent of knowledge transfers from multinational enterprises (MNEs) to local firms are unique, indicating weak integration into global value chains.

To address this gap, the following measures are recommended:

- **FDI–Innovation Linkages:** Establish a *Technology Partnership Program* connecting foreign investors with Georgian universities, research centers, and start-ups.
- **Innovation Clusters:** Develop *industrial and technology parks* outside Tbilisi (e.g., in Kutaisi, Rustavi, Telavi), offering joint R&D grants to FDI firms collaborating with domestic enterprises.
- **Intellectual-Property Framework:** Strengthen IP protection laws to encourage joint patents and innovation-sharing agreements between MNEs and local firms.
- **Capacity Building:** Implement targeted training programs in digital skills, engineering, and renewable-energy management, financed through public–private partnerships.

By fostering a knowledge-based investment environment, Georgia can transition from resource-dependent growth to innovation-driven competitiveness, consistent with modernization theory and Dunning's OLI paradigm.

Regional cooperation is a cornerstone of sustainable FDI. Georgia's free-trade agreements with the **EU (DCFTA)** and **China (FTA, 2017)**, as well as participation in the **Belt and Road Initiative (BRI),** offer unparalleled connectivity potential (Papava & Charaia, 2017).

Policy actions should focus on:

- **Deepening EU Integration:** Aligning environmental, labor, and corporate-governance standards with EU directives to attract European green investors.
- **South Caucasus Collaboration:** Developing trilateral investment frameworks with Armenia and Azerbaijan in logistics, energy, and technology sectors to enhance regional resilience.
- **Cross-Border Infrastructure:** Expanding trans-Caspian and Black Sea connectivity projects, which amplify Georgia's role as a trade and investment corridor.
- **Knowledge Exchange Platforms:** Partnering with Baltic and Visegrád countries to replicate best practices in sustainable FDI monitoring and innovation ecosystems.

Such regional cooperation would diversify Georgia's investor base, reduce geopolitical dependency, and position the country as a *sustainability hub* within the Black Sea and Caucasus region.

7. Conclusion

This study examined the relationship between Foreign Direct Investment (FDI) and Sustainable Development (SD) in Georgia over the period 2005–2024, combining empirical analysis with theoretical insight. The findings demonstrate that FDI has been a principal driver of Georgia's post-transition growth, contributing positively to GDP, employment, and innovation performance.

However, the *sustainability dimension* of these investments remains insufficiently institutionalized. The concentration of FDI in a few urban sectors, limited technology spillovers, and uneven regional distribution constrain its inclusive potential. Environmental benefits, though emerging through renewable-energy projects, are still modest.

The econometric evidence confirmed that FDI exerts a statistically significant positive influence on GDP and employment, while institutional quality and innovation act as mediating factors. In contrast, environmental

sustainability exhibited a weaker linkage, highlighting the need for policy coherence between growth and ecological objectives.

Theoretically, this paper contributes to the broader discourse on the **eclectic paradigm (OLI)** and **Investment Development Path (IDP)** by applying these frameworks to a small, open, post-Soviet economy. It illustrates that Georgia's trajectory corresponds to the early efficiency-seeking stage of the IDP model, where the benefits of FDI are contingent upon institutional maturity and innovation capacity.

Practically, the study highlights that **the quality, rather than the quantity, of FDI** determines its developmental impact. By linking FDI attraction to SDGs, ESG compliance, and technological upgrading, Georgia can transform capital inflows into a sustainable growth engine. The results also demonstrate that transparent governance and regional diversification are indispensable for converting external investment into social welfare gains.

REFERENCES

Aggarwal, A. (2005). *The influence of labour markets on FDI: Some empirical explorations* [Paper presentation]. Global Conference on Business and Economics, Oxford University, United Kingdom.

Brouthers, L. E., Gao, Y., & McNicol, J. P. (2008). Corruption and market attractiveness influences on different types of FDI. *Strategic Management Journal*, *29*(6), 673–680. https://doi.org/10.1002/smj.669

Charaia, V. (2017). The role of multinational enterprises' investments in emerging country's economic development: The case of Georgia. *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Economics and Management Engineering*, 11(5), 697–700.

Charaia, V. (2018). FDI motivation and benefits for Georgia. *Ekonomisti*, *1,* 47–53.

Charaia, V., Chochia, A., & Lashkhi, M. (2020). The impact of FDI on economic development: The case of Georgia. *TalTech Journal of European Studies*, *10*(2), 96–113. https://doi.org/10.1515/bjes-2020-0012

Crespo, N., & Fontoura, M. P. (2007). Determinant factors of FDI spillovers—What do we really know? *World Development*, *35*(3), 410–425. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2006.04.001

Dunning, J. H. (2002). *Theories and paradigms of international business activity*. Edward Elgar.

Dunning, J. H., & Lundan, S. M. (1993). *Multinational enterprises and the global economy*. Addison-Wesley.

Enterprise Georgia. (2023). *FDI strategy and sustainable investment vision*. Tbilisi, Georgia.

Geostat. (n.d.). *Foreign direct investment statistics*. National Statistics Office of Georgia. Retrieved 30 September, 2025, from https://www.geostat.ge/en

Loungani, P., & Razin, A. (2001). How beneficial is foreign direct investment for developing countries? *Finance & Development*, *38*(2), 6–9.

OECD. (2021). *FDI qualities indicators: Measuring the sustainable development impacts of investment*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/7f6f2201-en

Papava, V., & Charaia, V. (2017). Belt and Road Initiative: Implications for Georgia and China–Georgia's economic relations. *China International Studies*, *64,* 122–137.

Pirveli, E., Shugliashvili, T., & Machavariani, N. (2020). Rethinking the economic policy of Georgia in the times of COVID-19. *International Journal of Economic Policy in Emerging Economies*, *13*(2), 123-135. https://doi.org/10.1504/IJEPEE.2020.10028992

Sikharulidze, D., & Charaia, V. (2018). OLI paradigm and investment position of Georgia. *Globalization & Business*, *6,* 71–78. https://doi.org/10.35945/gb.2018.08.009

UNCTAD. (2023). *World investment report 2023: Investing in sustainable energy for all*. United Nations. https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023

Wadhwa, K., & Reddy, S. S. (2011). Foreign direct investment into developing Asian countries: The role of market-, resource-, and efficiency-seeking factors. *International Journal of Business and Management*, *6*(11), 219–226. https://doi.org/10.5539/ijbm.v6n11p219

World Bank. (2020). *Doing business 2020: Comparing business regulation in 190 economies*. World Bank Group. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1440-2

Angioedema: Clinical profile and seasonal features of severe forms in the emergency department

Tsitsino ZHORZHOLIANI
Assist. Prof. AVICENNA - Batumi Medical University, Batumi, Georgia
Email: zhorzholianicicino@gmail.com ORCID:0000-0002-8868-6814

Abstract

Objective: The study aimed to assess the frequency, etiological factors, and clinical severity of angioedema cases, with a specific focus on laryngeal edema as a potentially life-threatening condition, in the Batumi region.

Methodology: A total of **46** cases of angioedema presenting to the Pediatric Emergency Department (ED) of Batumi Republican Clinical Hospital during 2024 were retrospectively analyzed. Data on seasonal distribution, causative etiological factors (food, insect venom, medication), and clinical presentations (cutaneous, laryngeal edema, anaphylaxis) were collected.

Results: The highest frequency of cases was recorded in the **summer** (≈ 43.48%). The dominant etiological factors were **food-related** (43.48%) and **insect stings** (36.96%). The most critical finding was the high frequency of **laryngeal edema**, which was observed in **over half** of the cases (52.17%). Anaphylactic shock was recorded in 2 patients (4.35%); no patients required intubation.

Conclusion: Angioedema in the region often presents as a severe, life-threatening form. The 52.17% frequency of laryngeal edema, which exceeds global averages, underscores the need for continuous readiness of ED personnel for rapid and aggressive management of histamine-mediated forms, including early administration of epinephrine.

Keywords: Angioedema, Quincke's edema, Laryngeal edema, Anaphylaxis, Emergency Medicine, Seasonality.

1. INTRODUCTION

A rapid, acute episode of diffuse swelling of the deep layers of the skin and mucous membranes characterizes Angioedema (Quincke's edema). Its clinical relevance is magnified when the swelling is localized in the **laryngeal area**, which can lead to life-threatening airway occlusion. This study aims to analyze the etiological and severity profile of angioedema cases recorded in the Batumi region.

2. LITERATURE REVIEW

2.1. Global Epidemiology and Clinical Significance

The overall lifetime prevalence of angioedema is high, reaching $10\% - 15\%$ according to some data (Kaplan, 2008). In the Emergency Department (ED), angioedema is one of the frequent causes of presentation (Bernstein & Moellman, 2017). International studies differentiate angioedema into histamine-mediated (allergic) and bradykinin-mediated (non-allergic, e.g., ACE inhibitor-induced) forms (Cicardi et al., 2018; Bernstein & Moellman, 2017).

- **Life-Threatening Forms:** The most dangerous clinical presentation is associated with laryngeal edema. $40\% - -50\%$ of fatal anaphylaxis cases are caused by laryngeal edema (Campbell et al., 2014).
- **Global Etiology:** The primary triggers for allergic angioedema include medications, food, and insect venom (Kaplan, 2008). However, in some countries, ACE inhibitor-induced non-allergic angioedema accounts for $30\% - -40\%$ of ED presentations (Trigg & Robotham, 2011).

2.2. Seasonal Variations

Most allergic diseases, such as urticaria and asthma, show seasonal variation. An increase in angioedema cases is often observed during the summer months, which is logically linked to increased outdoor activity and exposure to insects (Gruchalla, 2002).

3. METHODOLOGY

Study Population: A retrospective analysis was conducted on a total of **46** patients who presented to the Emergency Department of Batumi Republican Clinical Hospital with a diagnosis of angioedema during 2024.

Data Collection: Data regarding patient demographics, causative factors (etiology), month of presentation, and clinical manifestations (cutaneous, laryngeal edema, anaphylactic shock) were extracted from medical records.

4. RESULTS

4.1. Seasonal and Etiological Distribution

- **Seasonal Activity:** The highest number of cases was recorded in the summer, with 20 cases (43.48%).
- **Causative Factors: Food-related** (20 cases, 43.48%) and **insect stings** (17 cases, 36.96%) were the most prevalent. Drug-induced allergy accounted for 19.56%.

4.2. Assessment of Clinical Severity

Clinical Manifestation	n=46 Cases	Percentage (%)
Cutaneous Manifestation	20	43.48
Laryngeal Edema	24	52.17
Anaphylactic Shock (Concurrent)	2	4.35
Intubation Required	0	0.00

5. DISCUSSION

5.1. Comparison of Local and Global Trends

The local etiology significantly differs from global trends. Unlike Western countries, where ACE inhibitor-induced edema often dominates (Trigg & Robotham, 2011), food-related and insect-sting-induced allergic reactions ($\sim 80.44\%$) were the most frequent triggers in our study. The summer peak in cases (43.48%) is consistent with global trends.

5.2. Critical Assessment of Clinical Severity

The most significant finding is the **unusually high frequency of laryngeal edema** (52.17%). This rate is substantially higher than the average data reported in the international literature (which generally ranges between 3% *and* 33%) (Bernstein & Moellman, 2017). Such a high percentage of laryngeal edema implies that nearly every second angioedema case in the Batumi ED was at immediate risk of complete airway obstruction. The absence of intubation cases (0%) highlights the **successful emergency airway management strategy** employed by the personnel.

6. LATEST TREATMENT METHODS

The management algorithm for angioedema is determined by its etiology (histamine-mediated or bradykinin-mediated) (Cicardi et al., 2018; Bernstein & Moellman, 2017).

6.1. Histamine-Mediated Angioedema (Allergic)

- **Epinephrine (Adrenaline):** Remains the first-line treatment for airway involvement or any sign of anaphylaxis (Campbell et al., 2014; Shaker et al., 2023).
- **Antihistamines and Corticosteroids:** Used as supportive therapy and for recurrence prevention (Bernstein & Moellman, 2017).

6.2. Bradykinin-Mediated Angioedema

If the swelling is non-allergic (e.g., ACE inhibitor-induced), standard allergic treatment is ineffective (Bernstein & Moellman, 2017; Trigg & Robotham, 2011). Specific drugs targeting the bradykinin cascade are used: **Icatibant** (bradykinin B_2 receptor antagonist) (Maurer et al., 2022), **C1 Esterase Inhibitor Concentrate** (Longhurst & Bork, 2019), and **Ecallantide** (Longhurst & Bork, 2019).

7. RECOMMENDATIONS

7.1. Clinical Recommendations

1. High Index of Suspicion: Any patient, especially with respiratory symptoms, must be treated as a potentially life-threatening condition.
2. Early Epinephrine Administration: Epinephrine must be administered immediately upon presentation of any respiratory signs (such as voice change or dyspnea).
3. Airway Preparedness: Continuous readiness for difficult intubation and, if necessary, the performance of a surgical airway (cricothyrotomy).

7.2. Preventive Recommendations

Given that over \$43\%\$ of cases occur in the summer, public awareness campaigns should be intensified regarding the high risk of insect stings and food allergens during this season.

8. REFERENCES

Bernstein, J. A., & Moellman, J. (2017). Evaluation and management of angioedema in the emergency department. *International Journal of Emergency Medicine, 10*(1), 15. https://doi.org/10.1186/s12245-017-0141-z

Campbell, R. L., Li, J. T., Nicklas, R. A., & Sadosty, A. T. (2014). Emergency department diagnosis and management of anaphylaxis: A practical guide. *Journal of Allergy and Clinical Immunology, 134*(5), 1011–1019. https://doi.org/10.1016/j.jaci.2014.08.005

Cicardi, M., Aberer, W., Banerji, A., Bas, M., Bernstein, J. A., Bork, K., Caballero, T., Farkas, H., Grumach, A., Kaplan, A. P., Riedl, M. A., Triggiani, M., Zanichelli, A., & Zuraw, B. L. (2018). Classification, diagnosis, and management of angioedema: A consensus report from the Hereditary Angioedema International Working Group. *Allergy, 73*(8), 1555–1566. https://doi.org/10.1111/all.13384

Gruchalla, R. S. (2002). Anaphylaxis and angioedema. *Clinical Reviews in Allergy & Immunology, 22*(1), 232–239. https://doi.org/10.1385/CRIAI:22:1:023

Kaplan, A. P. (2008). Angioedema. *Journal of Allergy and Clinical Immunology, 121*(2), pp. 396–400. https://doi.org/10.1016/j.jaci.2007.07.053

Longhurst, H. J., & Bork, K. (2019). Hereditary angioedema: An update on pathogenesis, genetics, and treatment. *Journal of Allergy and Clinical Immunology, 143*(3), 805–816. https://doi.org/10.1016/j.jaci.2018.10.021

Maurer, M., Magerl, M., Betschel, S., Aberer, W., Ansotegui, I. J., Aygören-Pürsün, E., Banerji, A., Bara, N. A., Boccon-Gibod, I., Bork, K., Bouillet, L., Boysen, H. B., Brodszki, N., Busse, P. J., Bygum, A., Caballero, T., Cancian, M., Castaldo, A. J., Cohn, D. M., … Zuraw, B. L. (2022). The international WAO/EAACI

guideline for the management of hereditary angioedema—The 2021 revision and update. *Allergy, 77*(7), 1961–1990. https://doi.org/10.1111/all.15214

Moellman, J. J., Rudders, R. A., Barkin, A. Z., Szyld, E. G., & Brown, J. C. (2017). Clinical Practice Guideline: Initial Evaluation and Management of Patients Presenting with Acute Urticaria or Angioedema. *American Academy of Emergency Medicine*.

Shaker, M. S., Wallace, D. V., Golden, D. B. K., Oppenheimer, J., Bernstein, J. A., Campbell, R. L., Dinakar, C., Ellis, A., Greenhawt, M., Khan, D. A., Lang, D. M., Lang, E. S., Lieberman, J. A., Portnoy, J., Rank, M. A., Stukus, D. R., & Wang, J. (2023). Anaphylaxis—a 2023 practice parameter update. *Annals of Allergy, Asthma & Immunology, 130*(4), 479–507. https://doi.org/10.1016/j.anai.2023.01.001

Trigg, S. D., & Robotham, J. L. (2011). Angioedema: Angiotensin-converting enzyme inhibitors and beyond. *The Journal of the American Osteopathic Association, 111*(11), 685–690.

Zanichelli, A., Arcoleo, F., Barca, M. P., Borrelli, P., Bova, M., Cancian, M., Cicardi, M., De Pasquale, T., De Stefano, V., Gidaro, A., Grosso, M., Macchia, L., Maffione, A. B., Marone, G., Massa, G., Montinaro, V., Pala, G., Parrilli, M., Perricone, R., … Triggiani, M. (2013). Angioedema: Etiology, pathophysiology, current and emerging therapies. *Expert Review of Clinical Immunology, 9*(11), 1113–1122. https://doi.org/10.1586/1744666X.2013.842463

Rehabilitation in the education system and society in the pandemic decade: The transition to distance learning and enhancement of digital tools for Blended Learning

Valbona SOFTA-LOSHI
Prof. Dr. Faculty of Social Sciences, Albanian University, Albania
Email: v.loshi@albanianuniversity.edu.al *ORCID: 0000-0001-8452-559X*

Elda GJERGJI
Dr. Center of Research and Development in Education, Faculty of Educational Sciences, University "Aleksander Xhuvani," Elbasan, Albania
Email: Elda.Gjergji@uniel.edu.al *ORCID: 0000-0002-1807-0248*

Abstract

Human beings share in common the same sorrows, the same hopes, the same spiritual potentials. The Covid-19 pandemic has reminded us of how interdependent we are: what happens to one person can soon affect many others, even on the far side of our planet. Cultivating peace of mind and considering what we can do for others, including those we may never see, is a human necessity.

COVID-19 has been a seismic event for the education sector. As the pandemic spread rapidly, 192 governments worldwide closed schools in an effort to contain the virus. By April of this year, 1.5 billion students were learning at home. Parents around the world have come to appreciate the value of schools and the hard work of teachers. Governments have come to understand that the economy and society depend on education, both in the short and long term.

On the social front, in the poorest countries, the practical closures of educational institutions can signal the pronounced gender inequalities in education, where mainly girls would go towards the end of their school careers. During the Ebola crisis, girls in these countries were exposed to sexual exploitation, teenage pregnancy, early forced marriage, child labor, and the burden of work and care at home.

On the mental health front, society has recognized obsessive-compulsive disorder (OCD), which arises from an interaction between genes and environmental stressors. For people with a genetic predisposition to some forms of OCD (e.g., contamination obsessions and cleaning compulsions), the stress of COVID-19 is likely to trigger or exacerbate this disorder. Some of these people will become chronic microphobes if they do not receive appropriate mental health treatment.

Keywords: Educational and social rehabilitation, Obsessive-compulsive disorder (OCD), Chronic microphobes, Gender disparities in education

Introduction

COVID-19 is the first pandemic to have affected the world since the early 1900s and has exacerbated existing inequalities and inequities worldwide. Addressing the pandemic requires not only a biomedical approach but also the inclusion of a broader social science perspective on health, and most fundamentally, listening to and learning from the diverse communities that exist. Health systems, flexibility, and the ability to work across sectors, as well as recognition of social justice, equity, and human rights, are fundamental principles for public health action undertaken in diverse contexts. This situation has also provoked reflection on possible lessons for public health education. Just as early social, political, and epidemiological shifts fuelled developments within public health, it is believed that a strengthened public health can emerge from these turbulent times.

A second need is expertise and capacity to identify and mitigate the impact and spread of misinformation and fake news. The WHO calls this phenomenon an 'infodemic' – a vast body of online and offline information that undermines public health through the dissemination of disinformation and misinformation. To mitigate the impact of this infodemic, the WHO is urging Member States to step up their efforts to communicate clearly, taking into account cultural perspectives on epidemic/pandemic responses, and to provide scientifically accurate information. Additionally, for technology companies – particularly social media businesses – to respond more responsibly regarding health communication and education. The infodemic has been linked to growing vaccine hesitancy regarding the COVID-19 vaccine and public anger and anxieties about preventive measures, such as lockdowns. While health communication is essential for public health education, it has often not kept pace with the incredibly

rapid changes in technology and social media. Moreover, sometimes the assumption that top-down communication from experts will change behavior quickly persists. However, the power of online communication lies in its unmediated, peer-to-peer distribution, spread through storytelling with an emotional appeal, and personalization of messages or memes. Coupled with this is the growing disrespect and distrust of experts and the increasingly violent rhetoric used against them. We fear that such rapid and revolutionary changes may be far ahead of what is traditionally taught in many schools of public health. Public health professionals need to understand the importance of this and learn to use communication messages and guidelines within the new information ecology, which should be culturally appropriate and contextualized, rather than relying solely on clinical management approaches, as seen in many countries in their COVID-19 management. Public health education must develop leaders who can keep up, and institutions must develop pedagogical strategies for teaching and understanding the new science and art of health communication.

Methodology

This study relied on the following research methods:

- desk review - review of official and descriptive documentation

- academic sources (limited due to the novelty of the situation)

- policy reports

- online sources

- reflections and articles

Procedures

-Literature review - study of literature

-Data collection

-Data analysis

-Drawing conclusions

The primary source of information for this article was secondary data, supported by semi-structured interviews. Through desk research, the research team evaluated the following documents:

- academic sources (limited due to the novelty of the situation)

- policy reports

- blog posts (official websites of certified bodies for handling the COVID-19 pandemic)

- other information available online, both at the EU and national level.

The review, which started in March 2022 and lasted until May 2025, focused on various trends evident across the EU, including closures of educational institutions, shifts to distance learning, and mitigation measures. It also provided country examples to demonstrate approaches that proved to be more efficient and appropriate.

Literature

The transition to distance learning has been uneven. Some systems were able to train teachers, launch distance learning initiatives, and establish student support services in under a week; others are still struggling, hindered by a lack of access to technology or expertise. The disparity is evident between countries, but it is also evident within them. (Bryant, Chen, Dorn, & Hall, 2020). In Europe, this was implemented mainly through online classes. Hodges et al. (2020) emphasized that "Online education" should not be confused with "emergency distance learning," which has been implemented following COVID-19 school closures. The concept of online education implies the existence of an infrastructure that facilitates online education in terms of pedagogies, content, tools, and other resources. At the same time, emergency distance learning refers to the unprepared and ad hoc shift to distance learning without considering the relevance and suitability of existing educational materials and tools for this purpose (Hodges, Moore, Barb, Trust, & Bond, 2020). It is also important to distinguish between online learning ("e-learning") and distance learning, as these terms are often used interchangeably. Distance learning relies on electronic learning as a learning style, but the two are not the same. Another increasingly used term is "Blended Learning," which some observers argue could be "the future of education" after the pandemic (ACER for Education, 2020)

Public health education is creating good scientists, practitioners, and decision-makers, and many of us are products of the current social system. However, current systems may require urgent improvement to produce the kind of public health professionals who can effectively respond to pandemics or a post-pandemic world. Public health is the broadest bridge between science and society, and to maintain this position, a reasonable improvement in the quality of public health may be required. In these circumstances, further debate and dialogue on this issue of global importance is more than welcome[19].

Overall, none of the countries were prepared for a rapid transition of their education systems and youth work, eliminating all in-person engagements and relying on online programs. Despite various examples of inspiring quick fixes, the COVID-19 crisis generally highlighted the lack of preparedness of countries in terms of digital education infrastructure. Moreover, in 2019, only 58% of EU citizens possessed basic digital skills, ranging from nearly 80% in Finland to just over 30% in Italy. Within countries, similar disparities exist based mainly on geographical location (rural areas and regions with lower socio-economic development are less connected to internet services) (European Commission, 2019a). Therefore, the shift to distance learning and reliance on ICT during the COVID-19 outbreak exacerbated the existing digital divide in European societies.

Furthermore, recent research has documented various other challenges faced by children and young people as a result of the crisis. For example, the European Commission assessed the worsening effects on the mental well-being of young people, concluding that they were less likely to perceive themselves as resilient in crises and felt lonelier and more depressed than older age groups (European Commission, 2019a). The United Nations also warned that "young people are particularly vulnerable to the disruptions caused by the pandemic, and many are now at risk of falling behind in education, economic opportunities, health, and well-being during a crucial phase of their lives. The Covid-19 crisis has demonstrated some fundamental weaknesses in education systems and the youth sector across the European Union that predated the outbreak of the virus. The current situation and emergency education responses present a unique opportunity for governments to assess their education systems and address the gaps revealed during 2020.

The effects of the crisis and the policy recommendations underscore that we are still experiencing a crisis at the time of the study, and the impact of COVID-19 on the education and youth sector has not been well studied or researched so far. To better understand the effectiveness and appropriateness of policy responses, as well as for research purposes, semi-structured interviews were conducted with representatives from ministries of education, EU bodies in our country, the National Agency, and stakeholders.

Data Collection

Since the start of the pandemic, 186 countries and territories have used radio, television, or online platforms to provide children with continuity of learning. Policymakers are currently exploring the possibility of incorporating technology into a blended education model to support remedial learning and build a resilient education system for future crises as schools reopen (EdTech Hub, 2020). Some estimate that technology will be more pervasive and an integral part of education, with the education technology (EdTech) sector in global education spending likely to grow from just 2.6 percent in 2018 to 4.4 percent in 2025" (Dolan, 2020). Given that EU Member States are increasingly spending a smaller share of their budgets on education and training (LLL Platform, 2020), the lack of investment will likely accelerate as a result of the pandemic and the decline in government revenues.

Complete cycle of education in distance learning programs (Early childhood, Compulsory education, Vocational education and training, Higher education)

The partial or complete closure of nurseries, kindergartens, and schools occurred as children transitioned to distance learning formats. Regardless of how temporary the suspension or modification of youth mobility programs was, the development and services in this sector were transitioned online. The structure and methods of testing, as well as the examination system, have changed. In this form, it became almost impossible to develop teaching practices as part of the university curriculum during the last year of studies, including internships and work-based learning. Additionally, there was a temporary suspension of activities or modifications to education for exchange programs (e.g., Erasmus+ and others). The structure and methods of testing and examination have changed. The consequences were associated with increased responsibilities for childcare at home. The almost

[19]https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690872/IPOL_STU(2021)690872_EN.pdf

complete loss of practical training was established, underlining the lower number of (potential) international student mobility throughout Europe.

Education and Youth in the Post-COVID-19 Era

Parental stress was associated with stress in student children who were vulnerable to low income and more often to lower access to digital tools, fewer opportunities for international mobility, insufficient access to or knowledge of ICT tools (teachers and students)

The raging Covid-19 pandemic has caused large-scale institutional and behavioral 'shock effects' across the globe in various fields of human activity, including education. The impact on students is unprecedented: as of April 9, 2020, there were over 1.5 billion students worldwide, from primary to higher education levels, who were unable to attend school (UNESCO, 2020). Due to the massive and sudden closures, affected countries and communities were forced to seek quick fixes in various digital learning platforms (Jandrić, 2020a). These rapid moves from classrooms to online teaching have sidelined more profound questions about national educational policies and theoretical foundations. The current state of formal education systems can be described using Philip Strong's (1990) model of epidemic psychology, which consists of three successive and overlapping epidemics: those of fear, explanation, and action. Strong uses 'epidemic' as a metaphor representing collective psychological reactions to an epidemiological crisis.

Strong's (1990) model of epidemic psychology teaches us to avoid repeating the three stages of social 'epidemics': fear, explanation, and action. In doing so, we avoid surrendering to the same collective responses to an epidemiological situation caused by COVID-19 that the model generally suggests. Otherwise, we risk falling into an unreflective and misguided cycle of fear, explanation (which may be mixed with disinformation, lies, and fake news), and action without the possibility of overcoming the simple dialectic of verbalism and activism. As Fuchs (2020b: 337) has pointed out, our existential fears and needs can be 'instrumentalized', and as a result, we can accept corporate ed-tech education and other forms of domination as given.

During the COVID-19 pandemic, educational institutions have been scrambling to find ways to ensure that students can continue their studies despite the crisis and social distancing. This has created a tremendous push for online learning. In many cases, to ensure the continuation of studies, educational institutions have continued to find quick solutions with ed-tech. This has created a vendor marketplace, where ed-tech companies have eagerly jumped at the opportunity to offer their services. Some have been willing to offer their services and platforms for free during the time of crisis. However, when you examine the recent developments of free ed-tech platforms, it may not be solely for charity. For many current platforms, data mining or using user-generated data for profit has become the business model. Given this, it is questionable whether many such service providers are genuinely committed to developing better learning opportunities. Instead, the motivation may be to develop and optimize ed-tech platforms that leverage data mining as a business model. Getting their platform to be used and users to generate data is naturally their goal. Suppose education is viewed as a conveyor belt for producing graduates for the capitalist economy. In that case, education may seem like something that needs to be regulated by technology to be more efficient. Suppose education is viewed as a means to foster holistic human growth for a more democratic and just society. In that case, the use of digital technologies may take on a different form: connecting people to discuss, learn, and tackle shared problems together. A critical examination of technology prompts us to consider what online learning should look like in a world with COVID-19. Suppose online learning is developed to support holistic human growth as advocated by, for example, Illich and Freire. In that case, it opens up very different possibilities than its development from an instrumental capitalist perspective. Therefore, this paper urges educational leaders to carefully consider the decisions they are currently making during the COVID-19 crisis and whether these decisions are truly the best way forward for the future.

Obsessive-Compulsive Disorder (OCD)

Obsessive-Compulsive Disorder (OCD) is characterized by unwanted and distressing thoughts, images, or urges (obsessions) and repetitive behaviors or mental acts intended to reduce distress resulting from rigid rules (`Compulsions`, APA, 2013). Various studies suggest that OCD affects up to 3.1% of the general population and is associated with substantial disability and reduced quality of life (Fontenelle, Mendlowicz, & Versiani, 2006; Ruscio, Stein, Chiu, & Kessler, 2010). One of the main symptom clusters of OCD includes fear of contamination and washing compulsions (Stein et al., 2019). Individuals with OCD may spend hours with fear of contamination, worrying about the possibility of contracting an infectious disease, avoiding potential contaminants (such as not touching certain surfaces or reducing social contact), and/or engaging in behaviors related to washing (taking excessively long showers or spending hours washing or disinfecting their hands, and not infrequently, damaging

their skin). Often, these behaviors are highly ritualistic in nature and are not difficult to diagnose by a mental health professional, as individuals feel the need to follow a specific sequence of actions that may need to be repeated a certain number of times, such as first washing the fingers, then the spaces between the fingers, then the wrists, hands, etc. Given the recent coronavirus disease (COVID-19) pandemic declared by the World Health Organization, the unprecedented contagion and uncontrollability of an infectious disease in modern times, the significant concerns of the general public (which has been exposed to often frightening news through the media), and the clear recommendations from health authorities on how to deal with its potential threats (including frequent handwashing and avoiding physical contact with other people and specific surfaces), which often overlap in "appearance" with OCD symptoms, it is important for healthcare professionals to think about the potential impact of COVID-19 on their practice.

Conclusions

Addressing the pandemic requires not only a biomedical approach but also the incorporation of a broader social science approach to health, and more fundamentally, listening to and learning from diverse existing communities and health systems, flexibility and the ability to work across sectors, and recognition of social justice, equity, and human rights as fundamental principles while undertaking public health actions in diverse contexts.

Developing expertise in teaching and applying technologies to data collection, information synthesis, and the timely dissemination of decisions is an urgent measure for the rehabilitation of education. Over the recent past, digital technology has increasingly been a focus of teaching and training in most schools of public health; however, the speed of change in such approaches often outpaces the usual educational updates. Recent advances in machine-readable technology and artificial intelligence are poised to be a game-changer in the diagnosis, assessment, and management of education systems, particularly during emergencies and epidemics. For people with a genetic predisposition to some forms of OCD (e.g., contamination obsessions and cleaning compulsions), the stress of COVID-19 is likely to trigger or exacerbate this disorder. Some of these people will become chronic microbe-phobics if they do not receive appropriate mental health treatment, which will continue to impact the overall rehabilitation of society, whether or not they are affected by the Cov/2 virus. This study, based on literature and empirical research, found that only thought has been provoked so far about possible lessons for public health education.

Developing expertise in learning and applying technologies to data collection, synthesis of available information, and timely dissemination of decisions is an urgent measure for the rehabilitation of education. Over the recent past, digital technology has increasingly been a focus of teaching and training in most schools of public health; however, the speed of change in such approaches often outpaces the usual educational updates. Recent advances in machine-readable technology and artificial intelligence are poised to be a game-changer in the diagnosis, assessment, and management of education systems, particularly during emergencies and epidemics.

Recommendations

This study proposes developing expertise in learning and applying technologies for data collection, information synthesis, and the dissemination of timely information to support informed decision-making. Over the recent past, digital technology has increasingly been a focus of teaching and training in most schools of public health; however, the speed of change in such approaches often outpaces the usual educational updates. Recent advances in machine-readable technology and artificial intelligence are poised to be a game-changer in diagnosing, assessing, and managing health systems, particularly during emergencies and epidemics.

It is recommended that prioritization and resource allocation should become a core part of any public health and education curriculum. While lectures on these topics are often found in courses on management, health systems, or ethics, they may not be the focus of required courses or covered in depth.

An urgent task in the Covid-19 pandemic is to actively engage people, networks, projects, research, and public discussions to promote critically and reflectively informed practice. We need to apply and develop critical methodologies of applied research and to establish design principles for the democratic and emancipatory digitalization of education. Furthermore, we need broader societal dialogue about the purposes of education and the kind of society we want to develop in a post-COVID-19 world.

REFERENCES

ACER for Education. (2020, May 18). Covid-19: Will blended learning become the future of education? https://acerforeducation.acer.com/blended-learning/covid-19-will-blended-learning-become-the-future-of-education/

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596

Bryant, J., Chen, L., Dorn, E., & Hall, S. (2020, April 21). *School-system priorities in the age of coronavirus*. McKinsey & Company. https://www.mckinsey.com/industries/public-and-social-sector/our-insights/school-system-priorities-in-the-age-of-coronavirus

Carlson, P., & Fleisher, M. (2002). Shifting realities in higher education: Today's business model threatens our academic excellence. *International Journal of Public Administration*, 25(9-10), 1097–1111. https://doi.org/10.1081/PAD-120013259

Council of Europe Advisory Council on Youth. (2020). Statement of the Advisory Council on Youth (CCJ) on responses to the COVID-19 crisis. https://rm.coe.int/16809e3847

EdTech Hub. (2020). EdTech and COVID-19 response. https://doi.org/10.5281/zenodo.4118177

Ford, T., John, A., & Gunnell, D. (2021). Mental health of children and young people during pandemic. *BMJ*, 372, n614. https://doi.org/10.1136/bmj.n614

Fuchs, C. (2020). *Communication and capitalism: A critical theory*. University of Westminster Press.

Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, A. (2020, March 27). The difference between emergency remote teaching and online learning. *EDUCAUSE Review*. https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning

Martins, A., Mata, T., & Costa, C. (2006). Education for sustainability: Challenges and trends. *Clean Technologies and Environmental Policy*, 8(1), 31–37. https://doi.org/10.1007/s10098-005-0026-3

Policy Department for Structural and Cohesion Policies. (2021, May). *The impact of new technologies on the labour market and the social and economic situation of workers* (Publication No. PE 690.872). European Parliament. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690872/IPOL_STU(2021)690872_EN.pdf

Ruscio, A. M., Stein, D. J., Chiu, W. T., & Kessler, R. C. (2010). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *Molecular Psychiatry*, 15(1), 53–63. https://doi.org/10.1038/mp.2008.94

Stein, D. J., Costa, D. L. C., Lochner, C., Miguel, E. C., Reddy, Y. C. J., Shavitt, R. G., van den Heuvel, O. A., & Simpson, H. B. (2019). Obsessive-compulsive disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, 5(1), 52. https://doi.org/10.1038/s41572-019-0102-3

Teräs, M., Suoranta, J., Teräs, H., & Curcher, M. (2020). Post-Covid-19 education and education technology 'solutionism': A seller's market. *Postdigital Science and Education*, 2(3), 863–878. https://doi.org/10.1007/s42438-020-00164-x

Warren, H., & Wagner, E. (2020). *Save our education*. Save the Children International. https://www.savethechildren.org/content/dam/usa/reports/ed-cp/save-our-education-report.pdf

Williamson, B., & Hogan, A. (2020). Commercialisation and privatisation in / of education in the context of COVID-19. Education International.

The role of higher education institutions in the development of AI technologies in special education for children and adults with ASD

Yanina LISUN
Doctor of Economic Sciences, State University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine
E-mail: y.lisun@knute.edu.ua ORCID: 0000-0003-0823-7283

Abstract

In the modern digital society, increasing attention is being paid to special education for individuals with additional needs. Modern digital technologies, particularly AI and gamification, are practical tools for providing personalized learning and socialization experiences for individuals with additional needs and developmental disorders across all age groups, including children, adolescents, adults, and older adults who may suffer from ASD, dyslexia, or dementia.

The article presents brief statistical data indicating an increase in ASD cases worldwide. It substantiates the importance of developing AI technologies in special education for children and adults with ASD. An overview of the main areas of research and implemented technological solutions (robots with Artificial Intelligence, robots/applications with virtual reality (VR), chatbots, social robots (SAR), computer systems (CAS)) is provided. The areas of use for such technologies are summarized, specifically: monitoring and interpretation, learning and adaptation in educational institutions, and learning and adaptation at home.

A brief overview of projects of leading HEIs and research organizations in the world, the EU, and Ukraine in the field of AI in supporting children with ASD is presented.

Keywords: children and adults with ASD, AI technologies, social work, special education, HEIs, social initiatives, and projects

INTRODUCTION AND DISCUSSION

In modern conditions, a significant amount of research is devoted to the use of artificial intelligence (AI) tools for teaching people (mainly children) with autism spectrum disorder (ASD). This situation is due to the increase in the number of children with behavioural, cognitive, and neurodevelopmental disorders every year.

According to estimates by the ADDM network of ASD Disease Control and Prevention Centers, if in 2000 there was one child with ASD for every 150 children, then in 2010 this figure was already 68 children; in 2020, 36 children; in 2022, 31 children. That is, in 20 years (from 2000 to 2020), the number of ASD cases increased 5 times, which is of concern to scientists and society.

– about 1 in 31 (3,2%) children aged 8 years have been identified with ASD according to estimates from CDC's ADDM Network [1].

– ASD is reported to occur in all racial, ethnic, and socioeconomic groups.

– ASD is over 3 times more common among boys than among girls. This is partly because girls may be better at mimicking emotions when diagnosed with ASD, making it more challenging to identify and diagnose the condition. [1].

– As reported by parents, during a study period of 2009–2017, about 1 in 6 (17%) children aged 3–17 years were diagnosed with a developmental disability (including ASD, attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD), blindness, and cerebral palsy, among others) [1].

According to the American Psychiatric Association [2], the term «Autism spectrum disorders» describes neurodevelopmental conditions characterized by impaired social interaction and communication abilities, stereotypical and/or obsessive patterns of behaviour. These impairments have a significant impact on an individual's social, educational, and employment experiences.

Numerous studies and publications by scientists assess progress in the education of children with ASD, taking into account their unique needs, with the help of AI. Social skills, emotional development, and overall academic performance are considered. Considerable attention is paid to the ethical aspects of the feasibility of AI intervention in the education of individuals with autism. Scientific developments in this area [3–6] are conducted through a comprehensive analysis, an interdisciplinary approach, and an innovative vision.

Initiatives by AI developers, scientific institutions, and higher education institutions in the development and implementation of AI technologies in special education for children and adults with developmental disorders are gaining importance.

AI in the field of ASD is implemented in the following forms: robots with artificial Intelligence, robots/applications with virtual reality (VR), chatbots, social robots (SAR) (which help in the treatment and intervention of autism spectrum disorders (ASD)). Computer-assisted systems (CAS) are used, which are effective learning tools.

ASD, among other things, refers to difficulties in forming and implementing social skills, including identifying the right social reactions, challenges in social and professional relationships, worsening of concomitant conditions (such as the development of depression), and difficulties with social interaction.

Management of stress, depression, and socio-emotional problems is one of the benefits that arise from the use of this type of assistive technology.

AI technologies in solving problems related to ASD provide understandable machine learning algorithms, facial recognition, speech recognition, group games with movement and music, and robotic assistance during the day (for example, accompanying a child with a social robot in the "school" environment or the "school-home" environment). AI technologies create conditions for the use of adaptive learning platforms that personalize the learning experience, provide real-time feedback, and contribute to the improvement of the educational process for individuals with ASD.

Unlike traditional methods of assessing academic performance (standardized tests, teacher observations, and structured comprehensive assessments), methods of assessing individuals with ASD cover the level of engagement, progress in pattern recognition, speech development, accuracy of task performance, and improvement of behavior.

AI technologies in the field of special education of individuals with ASD can be used in the following areas: 1) research purposes, collection of statistical data and their interpretation, creation of forecasts (scientific institutions); 2) training and adaptation (schools); 3) home use (parents, family). At the same time, the interests of stakeholders such as students, inventors, parents, teachers, and autism rights advocates should be respected.

Table 1. Directions of artificial Intelligence and related technologies in supporting children with ASD

№	Forms of AI implementation	Characteristic
1	AI robots (social and educational robots)	– Humanoid robots (e.g., NAO, Kaspar) for teaching social skills. – Therapeutic robots (e.g., Paro) for developing emotional interaction. – Interactive companion robots for developing communication and play-based learning.
2	Virtual and Augmented Reality (VR/AR)	– VR environments for training social situations (communication in a store, at school). – AR applications for learning through interactive prompts in a real environment.
3	Intelligent chatbots and virtual assistants	– Text and voice bots for speech and communication development. – Adaptive simulators for learning emotion recognition and behavioural rules.
4	Adaptive learning systems with AI	– Software that adapts tasks to the individual characteristics of the child. – Algorithms for tracking progress and automatically adapting the curriculum.
5	Behaviour analysis and emotion recognition technologies	– AI systems for analyzing facial expressions, voice, and behaviour. – Biometric monitoring tools (sensors, cameras) that help educators and therapists better understand a child's emotional state.
6	Gaming technologies with elements of artificial Intelligence (Gamification + AI)	– Educational games that adapt the difficulty to the child's needs. – Interactive platforms for training cognitive and social skills.

Source: Created by the author

The principles of using AI in the field of special education for individuals with ASD are: data reliability (collection, processing, storage, protection), confidentiality, prevention of bias, ethics, accountability, equal access, and human supervision. It is essential to supplement human teachers with AI technologies, rather than completely replacing them.

To support children with ASD, leading HEIs and research organizations in the USA, China, and South Korea are developing deep learning algorithms, VR systems, and social work with large language models (LLM) (Table 2)

Table 2. AI projects of global HEIs and research organizations in supporting children with ASD

№	Project name, publication/year	Researchers/ Country	Brief description of the project
1	EngageME: Personalized Machine Learning for Robot Perception of Affect and Engagement in Autism Therapy (2018) [7]	MIT Media Lab (США) [8]	NAO robot with deep learning algorithms. *The purpose* is to determine the level of engagement and emotional state of the child based on the analysis of video, audio, behavior, and facial expressions—adapting algorithms to the characteristics of each child [8].
2	HSVRS: Hide-and-Seek Virtual Reality System (2023) [9]	Third Affiliated Hospital of Sun Yat-sen University, Китай	A new virtual reality system, HSVRS, in the form of a game of hide-and-seek with an avatar that can be personalized (appearance and voice). *The purpose* of the VR system is to improve the ability to establish eye contact ("gaze fixation") in children with autism
3	Echo-Teddy: LLM-based Social Robot for Autistic Students (2025) [10]	Researchers Hansung Kim, Unggi Lee, et al., South Korea	A social robot equipped with large language models (LLMs) that enable speech and adaptive interaction, along with basic movements. *The purpose* is to help students/pupils with autism develop social and communication skills.

Source: Created by the author

Social robots, such as QTrobot [11], are manufactured in various modifications, differing in technical characteristics according to modules, including Computing Boards, Vision, Hearing, Speaking, Programming, and Connectivity. This determines the cost of different models of social robots, which, as of 2025, are: QTrobot RD-V2i 5 (€ 10,900.00); QTrobot RD-V2i 7 (€ 13,900.00); QTrobot RD-V2 AI@Edge (€ 18,900.00) [11].

QTrobot social robots are used in research by leading technology companies and HEIs: Toyota, University of Waterloo, Middlesex University, Indiana University, University of Paris 8, FH Munster University of Applied Sciences, University of Southern California [11].

Several awards confirm the importance of such developments: «Smart Toy award», «Tech for a better world», «10 Best Ideas from Europe», «Best Social Innovation», «Technology Innovation Pioneer award» [12].

Special education for children and adults with developmental disabilities needs further scaling and improvement. Therefore, HEIs and research organizations in France, Poland, Germany, Turkey, Sweden, Belgium, England, Norway, Italy, and Spain are actively working on implementing scientific and practical projects using AI to support children with ASD (Table 3).

In particular, AI analyzes the child's learning profile, interests, and responses to stimuli. This allows for the adaptation of educational materials, making them more engaging and effective. AI systems can offer tasks that gradually increase in complexity, which promotes the development of critical thinking. Data-driven analytics contributes to the development of personalized learning for individuals with behavioural, cognitive, and neurodevelopmental disabilities.

The use of AI in the education and therapy of children with ASD enables the creation of an interactive environment, such as simulating social conditions, to facilitate understanding of social cues and appropriate communication.

Tools that utilize facial recognition and emotion tracking technologies aid in emotional monitoring, offering immediate feedback on their emotional and cognitive responses. Nonverbal AI support is implemented by

interpreting the child's internal language and converting it into a text-based representation. This provides a new way to support communication for children with autism spectrum disorder who do not speak.

Table 3. European HEIs and research organizations' projects in the field of AI in supporting children with ASD

№	Project name, publication/year	Researchers/ Country	Brief description of the project
1	DREAM – Development of Robot-Enhanced Therapy for children with Autism Spectrum Disorder (2014–2019) [13]	Coordinator – University of Skövde, Sweden; partner countries Belgium, Romania, England	Providing therapy using social robots that interact autonomously (or with minimal therapist intervention) with children with autism. *The purpose* is to improve social skills and reduce the workload on therapists
2	EMBOA – Affective loop in Socially Assistive Robotics as an intervention tool for children with autism, Erasmus +(2019-2022) [14]	Coordinator – Gdańsk University of Technology, Poland; HEIs partners – University of Hertfordshire (UK), University of Augsburg (Germany), Istanbul Teknik University (Turkey), Yeditepe University (Turkey)	Using social robots with emotional recognition algorithms. *The purpose* is to create an «affective loop» (emotional feedback) in the interaction between a child and a robot during therapy for children with autism.
3	IVRAP – Immersive Virtual Reality as a Tool for Autistic Pupils and Teachers / Virtual Reality to support learning (2019–2022) [15]	Organizations, schools, and special education centers as participants of the Erasmus+ program in EU countries	A system for individual work with support for VR and hand-tracking, and VR environments for interaction. *The purpose* is to teach children with autism and learning difficulties to "learn to learn".
4	ROSA – Robot-supported Education for children with ASD (2021–2025) [16]	Coordinator – University in South-East Norway, Norway; Partners – Innocom AS, Cyberbook AS, Frydenhaug School, University of Birmingham (UK)	Development of a robotic toolbox: robot, personalized curriculum, dynamic movements. *The purpose*: motivation, development of speech, and social communication.
5	BitTheSpectrum – Augmented and Virtual Reality Technologies to Boost Literary and Social Emotion Skills in ASD Students (2021) [17]	Erasmus+ projects, Germany, Italy, Finland, Spain	Using AR/VR technologies to create exercises, prototypes, and impact assessments. *The purpose* is to develop reading (literacy) and social-emotional skills in students/pupils with ASD.
6	«Friendly Applications» – Gdańsk University of Technology & Institute for Child Development (2015–2025) [18]	Gdańsk University of Technology, Institute for Child Development, Poland	A set of tablet applications (gaming/educational) – including Friendly Plan, Friendly Emotions, and Friendly Words. *The purpose* is assistance in the development of speech, emotional Intelligence, and individual educational routes.

Source: Created by the author

Artificial Intelligence helps automate student assessment processes, which reduces the workload on teachers. For example, the augmented reality system Empowered Brain tracks eye contact, facial expressions, and emotional engagement. The AI-based social skills training platform Jasper tracks eye contact, speech patterns, and reaction time. The AI-based screening tool Cognisable uses facial recognition and behavioural tracking to assess children's reactions.

The parties involved in projects with artificial Intelligence to support individuals with ASD are: the Ministry of Education and Science of Ukraine, the public organization «Healthy Society», the social enterprise «DyvoGra», the Project «New Ukrainian School», the public organization «Special for Special People», and Huawei Ukraine (Table 4).

Table 4. Projects of Ukrainian HEIs and research organizations in the field of AI in supporting children with ASD

№	Project name, publication/year	Researchers/ Country	Brief description of the project
1	Digital Inclusion (2021) [21]	Ministry of Education and Science of Ukraine, Huawei Ukraine, public organization «Healthy Society», public organization «DyvoGra», New Ukrainian School, Ukraine	Mobile application for children with autism and speech disorders. *The purpose* is speech development, facilitation of verbal communication, promotion of socialization, and rehabilitation
2	BrainyTrain (2023) [22]	New Ukrainian School in Collaboration with Rehabilitation Specialists, Ukraine	Free mobile game for children with autism and ADHD. *The purpose* is assistance and rehabilitation.
3	Autalkie (2025) [23]	public organization «Special for Special People», Ukraine	Voice support tool app. *The purpose* is to help non-verbal children with behavioural and cognitive disorders communicate with their family using voice support
4	VR and interactive panels for psycho-correction (2025) [24]	Western Ukrainian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine	Technologies and tools used in VR and interactive panels for inclusive education. *The purpose* of psychocorrection of children with autism.

Source: Created by the author

The New Ukrainian School is a key reform [19] of the Ministry of Education and Science of Ukraine, the primary goal of which is to create a school in which it will be pleasant to study, and which will give students not only knowledge, as is happening now, but also the ability to apply it in everyday life.

Also, the public organization «Smart Education», in partnership with the Ministry of Education and Science of Ukraine, in 2017 created the project «New Ukrainian School» [20], which performs a communicative role in the reform with the same name, which is being implemented by the Ministry of Education and Science of Ukraine.

IT specialists and rehabilitation specialists from Ukraine have created a free application-game «BrainyTrain» [22] for children with autism spectrum disorders and attention deficit hyperactivity disorder. The game does not require an Internet connection and takes up little space on the gadget. The application offers two mini-games: Memo (a game of finding pairs of pictures with a variable level of difficulty) and Schulte tables (a game of finding numbers that are randomly arranged). The initiative is entirely charitable. The application does not contain advertising or other distracting factors. The application is available for download on the Google Play Store and App Store platforms. It is planned to increase the number of available functionalities, allowing users to enjoy developing their memory while playing and improving concentration.

«Autalkie» is an App designed for families with children on the autism spectrum (ASD). «Autalkie» helps improve family communication by providing convenient tools for messaging and understanding children's needs [23].

To summarize, the use of robots as a therapeutic tool for treating autism spectrum disorder (ASD) began in 1976 with the development of a simple computer-controlled robot at the Massachusetts Institute of Technology (MIT). The field of human-robot interaction for ASD evolved in the late 1990s with the development of more sophisticated social robots, leading to increased research and the introduction of robots such as Kismet (a social robot with a cartoon face designed to engage in social and emotional interactions, 1990s), and later humanoid robots such as NAO and KASPAR in the 2000s and 2010s. Current efforts are focused on integrating these tools into therapy to improve social skills. Efforts are now focused on integrating robot-assisted learning into standard treatment plans, making this technology more accessible to schools and therapists. Ongoing trials and research are focused on gathering evidence demonstrating the effectiveness and generalizability of robotic therapy for children with autism spectrum disorders.

REFERENCES

Adako, O. P., Adeusi, O. C., & Alaiba, P. A. (2025). Enhancing education for children with ASD: a review of evaluation and measurement in AI tool implementation, disability, and rehabilitation. *Assistive Technology*, *20*(6), 1578–1595. https://doi.org/10.1080/17483107.2025.2477678

Affective loop in Socially Assistive Robotics as an intervention tool for children with autism (EMBOA). (n.d.). *EMBOA project*. https://emboa.eu/emboa/

American Psychiatric Association. (2025). *An AI social coach is teaching empathy to people with autism*. https://hai.stanford.edu/news/an-ai-social-coach-is-teaching-empathy-to-people-with-autism

BitTheSpectrum. (n.d.). *Augmented and Virtual Reality Technologies to Boost Literary and Social Emotion Skills in Autism Spectrum Disorder Students*. https://bitthespectrum.infoproject.eu/

Chengyan Yu, Shihuan Wang, Dong Zhang, Yingying Zhang, Chaoqun Cen, Zhixiang Yu, Hongzhu Deng, & Ming Li. (2024). HSvRs: A Virtual Reality System of the Hide-and-Seek Game to Enhance Gaze Fixation Ability for Autistic Children. *TLT*. https://doi.org/10.1109/TLT.2024.3451462

DREAM. (n.d.). *Can robots help autistic children?* Project University of Skövde. https://www.his.se/en/research/informatics/interaction-lab/dream/?utm_source=chatgpt.com

EngageME. (n.d.). *Personalized machine learning and humanoid robots for measuring the affect and engagement of children with autism*. Project Personalized Machine Learning for Autism Therapy. https://www.media.mit.edu/projects/engageme/overview/?utm

EU Project: IVRAP. (2021). *Virtual reality to support learning (2019-2021)*. https://www.autismeurope.org/eu-project-ivrap-virtual-reality-to-support-learning-2019-2021/

Institute for Child Development (IWRD) Foundation. (n.d.). *Friendly Applications*. https://www.fundacja.iwrd.pl/en/

Lee, U., Kim, H., Eom, J., Jeong, H., Lee, S., Byun, G., Lee, Y., Kang, M., Kim, G., Na, J., Moon, J., & Kim, H. (2025). *Echo-Teddy: LLM-based Social Robot for Autistic Students*. arXiv. https://arxiv.org/abs/2502.04029QTRobot

QTRobot blog. (n.d.). *QTRobot blog*. https://luxai.com/blog/how-qtrobot-for-autism-delivers-evidence-based-practices-for-intervention-and-education/

Reform of the Ministry of Education and Science of Ukraine. (n.d.). *New Ukrainian School*. https://nus.org.ua/news/08/09/24/[20]

Robot-supported education for children with autism (Project ROSA). (n.d.). *Oslo, Norway*. https://nr.no/en/projects/robot-supported-education-for-children-with-asd-rosa/

Rudovic, O., Lee, J., Dai, M., Schuller, B., & Picard, R. (n.d.). *Personalized Machine Learning for Robot Perception of Affect and Engagement in Autism Therapy*. arXiv. https://arxiv.org/abs/1802.01186

Sakka, S. R. (2023, Ağustos). Social Learning at the Center of the Therapy. *Stud Health Technol Inform*. https://doi.org/10.3233/SHTI230641

Syriopoulou-Delli, C., Gkiolnta, E., Sarri, K., & Firiliou, E. (2024, Ocak). Artificial Intelligence for children with autism and other developmental disorders. In *Conference: ETLTC-ICETM*. https://doi.org/10.3390/ICETM2024-12964

U.S. Centers for Disease Control and Prevention. (2025, Mayıs 27). *Data and Statistics on Autism Spectrum Disorder*. https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html

The university in the fire of war and crisis: Challenges, changes, and recovery

[20] A Ukrainian created a mobile game for children with autism and attention deficit disorder. New Ukrainian School. Smart Education. https://nus.org.ua/2023/08/09/22. An application has appeared for the development of speech in children with autism. https://nus.org.ua/Autalkie – voice and support for children with special needs. https://interfax.com.ua/news/promo/1049450.html24. Application of VR and interactive tables in psychocorrectional work with special children. Western Ukrainian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine https://www.wunu.edu.ua/news/27980-zastosuvannja-vr-ta-nteraktivnih-stolv-u-psihokorekcjnj-robot-z-osoblivimi-dtmi.html?utm

Yulianna V. TSVIETKOVA
Dr. Hab., Department of Theory and History of Law and State, Educational-Scientific Institute of Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine
E-mail: yulianna.tsvietkova@knu.ua ORCID: 0000-0001-7557-7048

Abstract

This article examines the impact of prolonged crises — specifically, the COVID-19 pandemic and the full-scale war initiated by the Russian Federation in 2022 — on Ukraine's higher education system. It analyses how extreme conditions have not only disrupted usual academic processes but also accelerated long-delayed reforms and introduced new forms of institutional adaptation. Using a combination of legal analysis, statistical evaluation, and forecasting methods, the study examines changes in educational policy, governance, funding mechanisms, and student mobility.

The Ukrainian higher education system, historically rooted in the classical European model and more recently aligned with the Bologna Process, faced compounding challenges. These included physical destruction of infrastructure, declining enrolment due to mass emigration, and significant cuts in public funding. Nevertheless, universities managed to maintain academic continuity, largely thanks to rapid digitalization, flexible learning formats, international support, and strong internal motivation among faculty and students.

One of the key findings of the article is that the crisis became a driver for systemic change. Reforms in state funding now promote a "money follows the student" principle, aiming to optimize academic offerings and ensure greater alignment with labor market needs. At the same time, remote learning, international collaboration, and research mobility have grown substantially, offering new development paths for Ukrainian universities.

The paper argues that Ukraine's experience offers valuable lessons for education systems worldwide. It shows that higher education institutions can play a stabilizing role in times of national crisis if supported by policy flexibility, digital infrastructure, and international cooperation. Ukrainian universities have not only survived but also initiated positive transformations that may strengthen their position in the global academic landscape.

Keywords: higher education system of Ukraine, legal regulation, reforms during martial law, sustainable development, and overcoming crises in university activities.

1. INTRODUCTION

Today, the education system, in general, and higher education, in particular, all over the world are going through difficult times. Digitalization, globalization, financial crises, and the introduction of artificial intelligence pose significant challenges to education, necessitating radical reform, as demonstrated by Gaebel, Zhang, and Stoeber (2024), Atherton, Lewis & Bolton (2024), and Lourenço & Paiva (2024). Researchers and those working in this field face the question of how the higher education system will survive these challenges, where the limits of its functional sustainability lie, and what we, as individuals who connect our lives to this sphere, can count on. In this context, the international educational and scientific community may find the experience of Ukrainian universities interesting and valuable. However, this complex process was further complicated by extraordinary circumstances: first, the COVID-19 epidemic in 2020, and then a full-scale war in 2022. Despite all the problems and crises, the Ukrainian higher education system has survived, continues to reform, and demonstrates resilience and sustainability.

2. LITERATURE REVIEW and INFORMATION SOURCES

Our study is based on four groups of sources. The first group of sources includes the regulatory framework, which comprises legal acts of governmental bodies that establish the specifics of higher education institutions' work in Ukraine, regulate their reforms, and determine the fundamental aspects of legal regulation (Cabinet of Ministers of Ukraine, Ministry of Education and Science).

The second group comprises statistical data collected by Ukrainian and European state institutions, which describe general migration processes, provide information on the number of higher education institutions, their sources of funding, the number of students who enroll or study, etc. (State Department of Statistics, Ministry of Education and Science).

The third group of sources comprises public surveys conducted by sociological organizations, the media, and researchers, as well as the analysis of the data obtained, which is made public (QS World University Ranking, Agrokebety, Center for Economic Strategy, etc.).

The fourth group of sources used in the article are studies by scientists who examine general trends in the development of higher education in Ukraine (Pifko, Kalyniuk, Shelemba) and the world (Gaebel, Zhang, Stoeber, Atherton, Lewis & Bolton, Lourenço & Paiva etc), identify the main problems in the organization and activities of universities and consider possible ways to overcome them, forecast the prospects for the development of higher education in the context of digitalization, globalization, and the functioning of higher education during a perfect storm in the state and society (Kravets, L. M., Ryhel, O. V., Prokopiv, L. Ya. etc.)

3. METHODOLOGY

This research is based on a qualitative methodological framework, supplemented by quantitative elements, and employs a case study approach focused on the Ukrainian higher education system amid multiple crises. The study examines the systemic transformation of universities in the context of the COVID-19 pandemic, the full-scale Russian invasion, and global shifts in higher education caused by digitalization, globalization, depopulation, and artificial intelligence. The Ukrainian case is considered a unique and critical example of institutional resilience in the face of extreme external stress. The research aims to identify not only the challenges faced by the higher education system but also the strategies, policies, and adaptive mechanisms that have enabled its continued operation and transformation.

A combination of several research methods was employed to ensure a multidimensional and evidence-based analysis. First, legal analysis was employed to examine national legislation, government decrees, and ministerial orders governing the functioning, financing, and restructuring of higher education institutions during times of crisis. This method allowed for a deep understanding of the regulatory environment and its changes under emergency conditions. Second, the statistical method was applied to process data from official Ukrainian and European databases. These included quantitative indicators such as the number of operating universities, enrolment figures, migration statistics, and funding allocations. Third, forecasting methods were employed to assess potential future scenarios for Ukrainian higher education, based on observed trends, expert opinions, and the anticipated effects of ongoing reforms, particularly those related to financing models and student mobility.

In addition, the research draws on public opinion data collected by national and international sociological agencies to capture the subjective experiences of students, faculty, and administrators during the period of disruption. A thorough content analysis of academic literature, media reports, and institutional documents was also conducted to explore broader discourses around educational resilience and sustainability. The triangulation of these diverse data sources ensures the reliability of findings. It supports the development of a comprehensive analytical narrative that can inform both domestic educational policy and international academic audiences interested in crisis-responsive education systems.

4. FINDINGS and DISCUSSION

4.1 Features of the development of the higher education system of Ukraine.

The higher education system in Ukraine is one of the most extensive in Europe, according to Lucía & Salinas de Dosch (2021). In a short time, it has encountered the entire complex of possible and impossible crises: the Covid-19 pandemic quarantine was followed by a prolonged state of martial law, accompanied by financial difficulties, a migration crisis, internal and external competitive struggles, and other problems.

Despite all the problems, the Ukrainian higher education system has demonstrated an appropriate level of resilience and stability for the fourth year of the ongoing war. The very fact that universities continue to operate in conditions of open hostilities, bombings, and radical societal restructuring is an example of a successful crash test, which was passed thanks to the efforts of all participants in the educational process, state institutions, and international support. Some of the problems faced by Ukrainian higher education institutions were predictable, while others were not; however, how they are being addressed can be helpful in educational institutions, not just during wartime.

To fully understand the issues and ways to address the challenges posed, let us start with the fact that higher education in Ukraine has historically had its own unique features. It should be noted that since the 1990s, the Ukrainian education system has actually consisted of two parts – school education (10-11 years), which is

mandatory according to the Constitution of Ukraine and is obtained by about 95% of the population, and higher education, which is obtained by about 70% of the population according to the Ministerstvo osvity ta nauki Ukrainy, Stategy (2020). The so-called middle professional education sector is poorly developed and, in fact, consists of short-term (lasting from 1 to 6 months) state or private, narrowly focused professional courses that issue relevant certificates. Most often, such courses create additional qualifications, supplementing a person's existing educational documents. For example, a person can graduate from the Faculty of Tourism or the Faculty of Geography at a university and then take tour guide courses, subsequently working as a tourist guide.

The unpopularity of middle professional education institutions is explained by the fact that opportunities for obtaining higher education are abundant. A person can choose between full-time, regular, and irregular systems. If the full-time system requires daily attendance at classes, the irregular system is designed for individuals who work full-time and/or live far from the university. In an irregular system, a person receives textbooks and assignments for independent preparation. Twice a year, they come to the educational institution for approximately three weeks, where they attend consultations and individual classes and take exams. Of course, the quality of such education depends greatly on personal motivation, independent work, and the individual's own efforts.

When obtaining a standard full-time education, people coming from other cities are usually offered dormitories, the low comfort of which is compensated by the low cost (from 10 to 60 euros per month); about 45% of students study for free (the government pays for their tuition from the state budget) and even receive a small scholarship (100-150 euros per month). Paid education (when the student pays for their tuition) is relatively cheap and affordable and ranges from 300 to 2,500 euros per year, depending on the prestige of the specialty, faculty, and the university, according to Osvita.ua Vartist navchannya(2025). Thus, the openness, accessibility, and prevalence of higher education over the past 30 years have effectively eliminated middle professional education, leading to an overwhelming number of school graduates entering higher education institutions. Of course, the downside of such widespread popularization and accessibility of higher education has been its lowered quality. Only 10 Ukrainian universities are included in the QS World University Rankings, where they occupy positions below 700 QS WUR (2025).

A characteristic feature of Ukrainian higher education is that students enter universities immediately after completing school. Admission is based on passing the National Multi-Test, which is based on the school curriculum, and the results of which are valid for only 2-3 years. Therefore, if a person postpones admission for several years, they will have to retake the exam and spend time preparing for it. This situation leads to unmotivated students rushing into admission. The applicant is unsure about choosing a specialty, but still attempts to enter at least one, especially a free one, without planning to work in this field in the future or hoping to change his specialty within 2-3 years by transferring. As a result, according to surveys, between 40% and 80% of university graduates do not work in their specialized field, as reported by Ukrinform (2025), Agrokebety (2023), and Ministerstvo osvity ta nauky Ukrainy, Zvit (2025).

In summary, based on the role and importance of the higher education system in Ukraine, the crisis in this area concerns a significant portion of the population and affects nearly all social groups.

4.2. Problems experienced by the higher education system of Ukraine in connection with martial law and ways to solve them.

The problems that the Ukrainian higher education system has faced over the last five years can be broadly categorized into several groups. The first and most obvious problem in university work is, of course, financial. In Ukrainian higher education, the most popular model is the mixed model, where the university receives most of its funding from the state budget and, on the side, can obtain additional non-state funding from fee-paying students, international and Ukrainian civil society organizations, or legal entities in the form of grants. The university can also perform specific works on behalf of central and local authorities, participate in various joint programs or projects, for example, on behalf of and, accordingly, at the expense of local employment centers (which are governmental and financed from the state or local budget), and organize retraining or advanced training courses for the unemployed. Thus, universities that do not receive funds from central or local authorities are rare exceptions.

Before the full-scale invasion of the Russian Federation on February 24, 2022, there were 386 higher education institutions in Ukraine, with more than 1 million students studying there, of whom approximately 425,000 studied at the government's expense and 620,000 at their own expense. Naturally, in recent years, with 60% of the state budget allocated to military needs, funding for higher education institutions has been reduced. By 2024, the number of higher education institutions had decreased to 314, and the number of students had decreased to

956,000, of which 341,000 studied at the government's expense. At the same time, the number of students studying at their own expense remained practically unchanged - 613 thousand, according to Derzhstat (2025). Here we see that the Ukrainian higher education system has demonstrated institutional stability and much less dependence on state funding than we expected.

The Ministry of Education and Science has launched a comprehensive reform of budget financing for students to optimize and modernize the system, as well as target it more professionally. The reform involves reducing the number of state-unconditionally financed university seats, thereby stimulating students to enter on a paid basis. However, after admission, depending on the place of study, specialty (how much this specialty is needed on the labor market), the social status of the student, and the results of his/her success in school, the student can apply for a state grant, the amount of which can cover the contract payment in whole or in part, as explained by Ministerstvo osvity ta nauki Ukrainy Osvitni hranty (2025). In fact, the said reform should introduce a new principle of financing higher education, where "money follows the student", and is not provided directly to the university. Additionally, the grant reform should overhaul the entire system of educational services, gradually eliminating outdated and irrelevant specialties that are often offered by universities due to tradition, and compelling universities to update their offerings more quickly and respond to changing labor market conditions. It is challenging to predict all the consequences of this reform. However, the overall outcome may be that a small percentage of specialties crucial to the state and not in demand in the labor market, due to low wages, will retain full governmental funding. The lion's share of students will switch to a self-paid form and will choose more prestigious specialties. In a few years, this may lead to a reduction in specialties at most universities with low ratings, leaving only 3-4 faculties with specialties such as economics, law, management, marketing, psychology, and others. Universities will most likely focus on developing humanitarian and social studies faculties, rather than STEM faculties, because these faculties traditionally attract a larger number of students due to greater admission accessibility and do not require as expensive equipment as STEM faculties. Additionally, the outcome of the reform can be predicted as a general reduction in those seeking higher education, or a tendency to postpone admission for several years after graduation. One of the potential results of implementing this reform may be a reduction in the problem of unmotivated rush admission described above.

A notable financial boost was the activation of numerous international scientific and educational programs, the rapid development of grant activities by Ukrainian scientists, and the opening of joint projects, among other initiatives. The reduction in state funding forced universities and their employees to seek additional funds to participate in international projects, which were not very popular before the full-scale war.

The increase in scientific cooperation helped not only to support, but also to increase scientific ratings, which was reflected in the positions of Ukrainian universities in world rankings - they either remained in their previous positions, or dropped by only 10-20 places according to QS WUR (2025), which in the conditions of work in a warring state is considered an excellent indicator.

A notable feature of university work during the war was the practical impossibility of organizing a full-fledged face-to-face educational process. Universities close to the front line have switched almost entirely to online work, while others are seeking a balance, attempting to organize at least real exams and provide students with 3-4 weeks of classroom work per semester. Only universities in the western regions of Ukraine, which are as far away from the front line as possible (700-1000 km), are conducting full-scale classes with students. The organizational adaptation of universities here has proven incredibly fast and successful. In just 3 years, curricula have been adapted, methodologies have been developed, and the entire process of online learning has been organized where necessary. This transition has proven attractive to students and teachers, increased opportunities for inclusion, and reduced the impact of other forms of differentiation. Some students and teachers have been able to continue studying and working even after leaving the country, including those in the armed forces, those in occupied territories, or those who combine study and work.

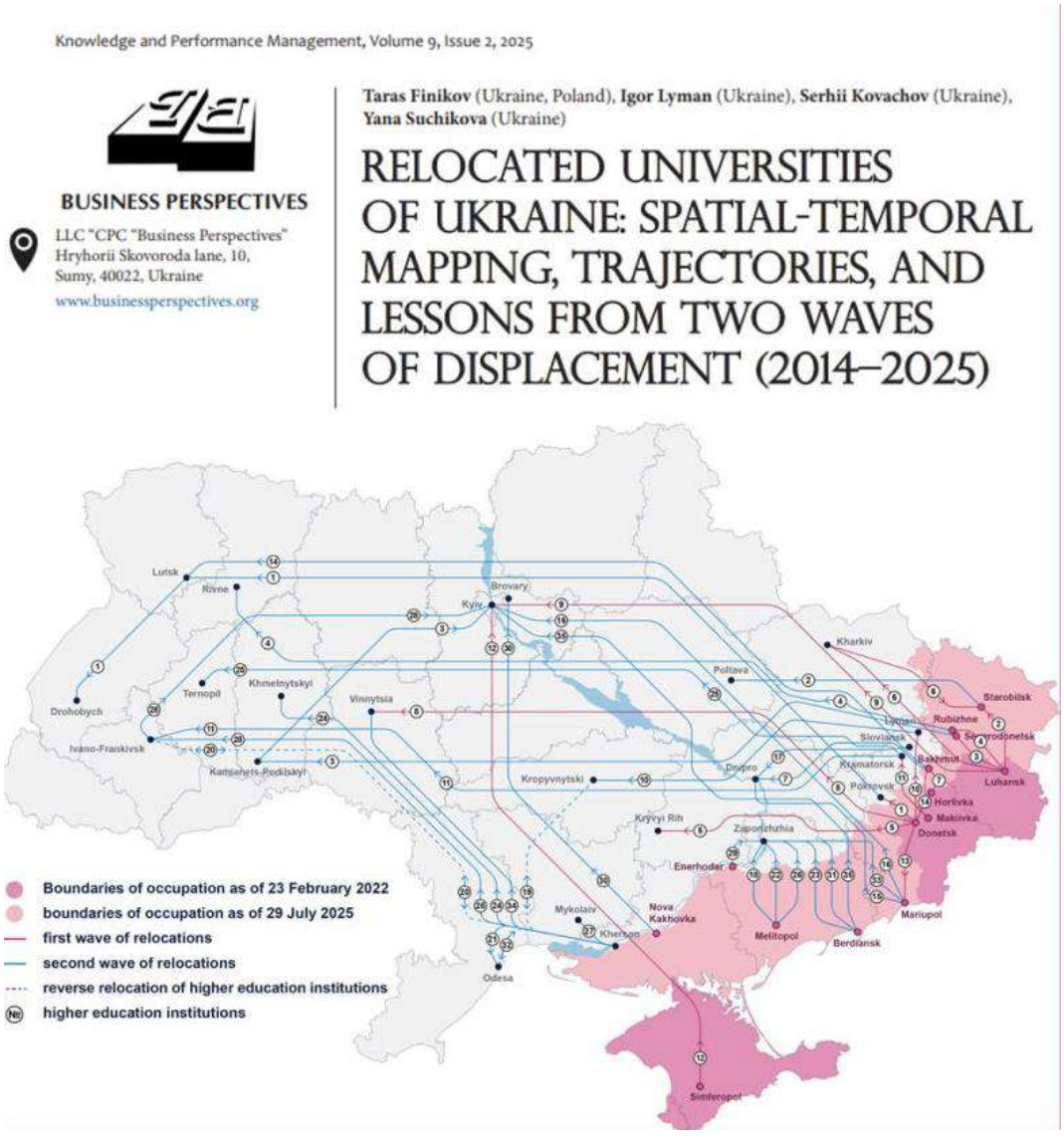
Ukrainian universities managed to retain approximately 30,000 international students (by 2022, there were 84,000). Paradoxically, one of the factors contributing to such rapid adaptation to organizing online classes was the previous six-month quarantine due to the COVID-19 pandemic. It was then that the central schemes and mechanisms of the online and asynchronous educational process were developed. In 2022, the transition to these mechanisms became much easier for teachers and students, mainly due to the onset of hostilities.

However, by 2024, many methodological materials, teaching and assessment tactics, test tasks, and teaching approaches had to be redesigned due to the widespread adoption of AI programs such as ChatGPT, Wordtune, and Gemini. To increase academic integrity in teaching across various disciplines, it was necessary to abandon certain

types of work, such as writing assignments, essays, and case studies. The methodology for conducting seminar classes also underwent fundamental changes, with mechanisms such as discussions and simulations of specific situations being used more frequently.

For many universities, relocation became the solution to the security problem. As you can see in Figure 1, among the universities that relocated due to the Russian Federation's attack on Ukraine, we can distinguish those that moved from the occupied territories. Some universities made their first relocation immediately after 2014, while others did so in 2022. Additionally, some universities had to undergo two or three relocations. The second group of universities includes those that relocated to safer central and western regions as the front line approached. In any case, although the relocation allowed the name and status of the educational institution to be preserved, the number of students, teachers, and material base of the relocated universities suffered fundamentally. Many of them were forced to close entire faculties or specialties.

Figure 1. Relocated universities of Ukraine: Spatial-temporal mapping, trajectories, and lessons from two waves of displacement (2014–2025)

Finikov, T., Lyman, I., Kovachov, S., and Suchikova, Y. (2025).

Sometimes the relocated university merged with existing educational institutions in a new location, choosing the name of a more prestigious institution. So, in 2015, the Tavrichesky National University named after V.I. Vernadsky, when moving from Simferopol (AR Crimea) to Kyiv, was located in the premises of the Academy of Municipal Administration and later included it in the Tavrichesky University's structure as a separate unit,

Navchalno-naukovyi instytut municipalnogo upravlinna ta miskogo gospodarstva (2025), Pro reorhanizatsiiu Akademii (2016).

The problem that arose with the mass transition to online learning was a decline in the quality of education, both due to difficulties with student motivation and the reduction of student contact with teachers, which worsened access to practical classes, especially in technical and natural sciences. Currently, there are two primary approaches to solving this problem. The first is organized by the universities themselves, attempting to hold a session in person, even when they have to administer exams in bomb shelters. The second is the activity of the Ministry of Education and Science of Ukraine, which is introducing unified all-Ukrainian mandatory qualification exams for obtaining diplomas. Thus, such exams have already been introduced for specialties in various fields, including medicine, law, cybersecurity, transportation, and military affairs.

One of the most significant challenges facing the Ukrainian higher education system is the exodus of young people abroad. According to the rules of martial law until August 2025, travel abroad was limited to men under the age of 18. Given that the most common school-leaving age in Ukraine is 17, a large percentage of young people, both boys and girls, continue their education by attending foreign universities after graduating from school in Ukraine. There is also a low probability of return and entry into Ukrainian universities of young people from the 2 million children who left with their parents abroad as refugees starting in 2022. The more such children live abroad, the more they integrate into the local society, learn the language, and prepare to continue their studies in the host country, according to Tsentr ekonomichnoi stratehii (2025). The number of applicants to Ukrainian higher education has been steadily decreasing over the past four years. If, in 2021, approximately 230,000 people entered universities, then, according to Onischenko (2025), there will be about 200,000 in 2024. Universities have responded to this challenge by incorporating remote and irregular learning options, including various courses on educational platforms (such as Coursera and Prometheus), into their curricula. It is expected that the situation will improve due to the adoption by the Cabinet of Ministers of Ukraine of Resolution No. 1031 on August 26, 2025, on the introduction of the Rules for Crossing the State Border of Ukraine (2025), which allows men under the age of 23 to travel abroad. The predicted consequence of adopting this resolution is an increase in the number of people wishing to pursue a bachelor 's-level education in Ukraine.

Unexpectedly, the impact of stress on students and teachers was significantly lower than expected in the situation and perils of a full-scale invasion, which is confirmed by numerous sociological studies (Kravets L. M., Ryhel O. V., Prokopiv L. Ya.). (2025); Zoshii, I. V. (2024). Universities located near the front line created conditions that allowed their students to travel to safe regions or abroad. Universities further from the front line were able to ensure a regular and flexible educational process.

5. CONCLUSIONS

The extreme conditions faced by the Ukrainian higher education system over the past five years — from the COVID-19 pandemic to the full-scale war — have become both a test and a catalyst for systemic transformation. These crises accelerated long-overdue reforms, prompting state authorities to modernize educational services, enhance governance mechanisms, and align university programs with current scientific and technological advancements. Despite severe financial constraints, forced relocations, and declining enrolments, Ukrainian universities have demonstrated a level of institutional resilience, adaptability, and commitment to continuity that exceeded expectations.

At the same time, international support has played a crucial role in sustaining the system at a critical moment. Funding from global organizations and educational networks not only provided short-term relief but also expanded the international visibility of Ukrainian higher education. This support fostered deeper cooperation with foreign universities and opened new pathways for Ukrainian academics and students to participate in global scientific and educational initiatives. The experience has significantly enhanced Ukraine's higher education system's openness and competitiveness on the international stage.

Migration flows have posed challenges to student retention and institutional stability, yet they have also triggered the development of flexible, distance-based education models. These innovations align with global trends in higher education and may, in the long term, boost Ukraine's attractiveness for international students and scholars. Overall, Ukrainian universities have demonstrated a remarkable capacity for flexibility and sustainability in times of crisis, offering valuable insights for other higher education systems facing uncertainty. The rapid and effective response of Ukrainian institutions provides a unique model of adaptation that could inform resilience strategies in both developing and developed educational contexts.

REFERENCES

Agrokebety. (2023, June 15). *Robota za fakhom: chomu tilky 48% ukraintsiv yii otrymuiut i yak buty, yakshcho ty khochesh staty odnym z nykh* [Job by specialty: Why only 48% of Ukrainians get it and what to do if you want to become one of them]. https://blog.agrokebety.com/robota-za-fakhom

Atherton, G., Lewis, J., & Bolton, P. (2024). *Higher education around the world: Comparing international approaches and performance with the UK* (Commons Library Research Briefing No. 9840). UK Parliament. https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9840/CBP-9840.pdf

Center for Economic Strategy. (2025, March 3). *Ukrainski bizhentsi pislia trokh rokiv za kordonom. Chetverta khvylia doslidzhennia* [Ukrainian refugees after three years abroad: Fourth wave of the study]. https://ces.org.ua/refugees_fourth_wave/

Derzhstat [State Statistics Service of Ukraine]. (2025, August 29). *Merezha ta diialnist zakladiv osvity* [Network and activities of educational institutions]. https://stat.gov.ua/uk/datasets/merezha-ta-diyalnist-zakladiv-osvity

Finikov, T., Lyman, I., Kovachov, S., & Suchikova, Y. (2025). Relocated universities of Ukraine: Spatial-temporal mapping, trajectories, and lessons from two waves of displacement (2014–2025). *Knowledge and Performance Management, 9*(2), 142–162. https://doi.org/10.21511/kpm.09(2).2025.11

Gaebel, M., Zhang, T., & Stoeber, H. (2024). *Trends 2024: European higher education institutions in time of transition*. European University Association. https://www.eua.eu/publications/reports/trends-2024.html

Kravets, L. M., Ryhel, O. V., & Prokopiv, L. Ya. (2025). Formuvannia stresostiikosti uchasnykiv osvitnoho protsesu v umovakh osvitnikh kryz [Building stress resilience in participants in the educational process in times of educational crisis]. *Akademichni vizii* [Academic Visions], 47, 1–9. https://doi.org/10.5281/zenodo.17155921

Lourenço, A., & Paiva, M. O. (2024). Globalization of higher education: The internationalization from a multifactorial perspective. In M. Kayyali (Ed.), *Building resiliency in higher education: Globalization, digital skills, and student wellness* (pp. 285–305). IGI Global. https://doi.org/10.4018/979-8-3693-5483-4

Lucía, A., & Salinas de Dosch, A. L. (2021). *Internationalisation of higher education in Europe and Germany: The state of play*. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.22268.46727

Ministry of Education and Science of Ukraine. (2020). *Strategiya rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021-2031 roky* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031]. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf

Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025). *Zvit z monitorynhu pratsevlashtuvannya vypusknykiv zakladiv vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity (za stanom na 01 lystopada 2023 ta 01 lystopada 2024 rr.)* [Report on monitoring employment of graduates of higher and pre-higher professional education institutions (as of November 1, 2023 and November 1, 2024)]. https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/05/07/zvit-z-monitorynhu-pratsevlashtuvannya-2023-2024-rozmishcheno-07-05-2025.pdf

Ministry of Education and Science of Ukraine. (2025, September 3). *Osvitni hranty MON: dlia novykh zdobuvachiv ta otrymuvachiv z 2024 roku* [Educational grants of the Ministry of Education and Science: For new applicants and recipients from 2024]. https://mon.gov.ua/news/osvitni-hranty-mon-dlia-novykh-zdobuvachiv-ta-otrymuvachiv-z-2024-roku

Navchalno-naukovyi instytut municipalnogo upravlinna ta miskogo gospodarstva [Educational and Scientific Institute of Municipal Administration and Urban Economy]. (2025). *Pro instytut* [About the institute]. https://tnu.edu.ua/struktura/navcalno-naukovii-institut-municipalnogo-upravlinna-ta-miskogo-gospodarstva-0/

Onischenko, O. (2025, April 10). *Osvita pid chas viiny: yak shkoly vtrachaiut uchniv, a universytety — vstupnykiv* [Education during war: How schools lose students and universities lose

applicants]. *ZN,ua*. https://zn.ua/ukr/EDUCATION/osvita-pid-chas-vijni-jak-shkoli-vtrachajut-uchniv-a-universiteti-vstupnikiv.html

Osvita.ua. (2025). *Vartist navchannya na kontrakti v zakladach vyshchoi osvity Ukrainy* [The cost of studying on a contract basis in higher education institutions in Ukraine]. https://osvita.ua/consultations/vartist-navchannya/91162/

Pifko, O. O., & Kalyniuk, S. S. (2023). Bolonskyi protses ta vyshcha osvita v Ukraini: aktualizatsiia ta rozvytok v umovakh aktyvizatsii yevrointehratsiinykh protsesiv [The Bologna Process and higher education in Ukraine: Actualization and development in the conditions of the activation of European integration processes]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: yurydychni nauky* [Academic Notes of V.I. Vernadsky TNU. Series: Legal Sciences], 34(73)(4), 149–154. https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.4/22

QS World University Rankings. (2025). *QS World University Rankings 2025*. https://www.topuniversities.com/qs-world-university-rankings

Shelemba, M. M. (2018). Adaptatsiia sfery osvity do vymoh Bolonskoho protsesu v asotsiiovanykh z YeS krainakh [Adaptation of the education sector to the requirements of the Bologna Process in EU-associated countries]. *Mizhnarodnyi naukovyi visnyk* [International Scientific Journal], 1(17), 64–75. https://doi.org/10.24144/2218-5348.2018.1(17).64-75

Ukrinform. (2025, October 10). *Ekspert: 44% vypusknykiv vyshiv pratsiuiut ne za fakhom* [Expert: 44% of university graduates work outside their major]. https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2737000-ekspert-44-vipusknikiv-visiv-pracuut-ne-za-fahom.html

Zoshii, I. V. (2024). Psykholohichna stiikist osobystosti v ekstremalnykh umovakh zhyttiediialnosti [Psychological resistance of the personality in extreme life conditions]. *Naukovi zapysky Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti. Pedahohika i psykholohiia* [Scientific Notes of Lviv State University of Life Safety. Pedagogy and Psychology], 2(4), 104–108. https://doi.org/10.32782/3041-1297/2024-2-17

Law Documents

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017, September 27). *Pro reorhanizatsiiu Akademii munitsypalnoho upravlinnia* [On the reorganization of the Academy of Municipal Administration] (Order No. 694-2016-p). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/694-2016-%D1%80#Text

Cabinet of Ministers of Ukraine. (2025, September 26). *Pro vnesennia zmin do Pravyl peretynannia derzhavnoho kordonu hromadianamy Ukrainy* [On amendments to the Rules for crossing the state border by citizens of Ukraine] (Order No. 1031-2025-п). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1031-2025-%D0%BF#Text

Conceptual foundations of corruption: A theoretical and methodological analysis

Zhalgas GALY
Senior Lecturer at the Department of Theory and History of State and Law, Faculty of Law, Karaganda National Research University named after E.A. Buketov, 100000 Karaganda, Kazakhstan
E-mail: zalgasgaly@gmail.com *ORCID: 0000-0003-3471-5306*

Abstract

This article analyses corruption as a socio-legal phenomenon, detailing its core features and its effects on public institutions. It differentiates among theoretical frameworks used to study corruption and examines its structure, manifestations, and root causes. The paper also examines the concept of anti-corruption culture as a preventive measure and its role in combating corrupt practices. To address these aims, the study applies theoretical analysis, synthesis, generalization, and a comparative legal review of legislation across multiple countries. These methods enable the systematization of leading scholarly approaches and the identification of legal mechanisms for combating corruption. The findings suggest that corruption is a multifaceted phenomenon that encompasses legal, economic, and sociological domains. Although academic schools conceptualize it in distinct yet overlapping ways, they converge on its harmful impact on state institutions. The article concludes by advocating a comprehensive research agenda that refines definitions and advances both legal and sociological measures to curb corruption.

Keywords: legal phenomenon, corruption, bribery, graft, definition of corruption, essence of corruption, anti-corruption culture, unlawful act, combating corruption, legal mechanisms.

INTRODUCTION

Corruption remains a persistent and complex global issue that transcends political and cultural boundaries. It disrupts the stability of national economies, infringes upon human rights, and undermines the legitimacy of democratic and legal institutions. Beyond its material consequences, corruption has profound moral and social implications, fostering distrust among citizens and exacerbating socio-economic inequalities. It remains a significant obstacle to the successful implementation of reforms and sustainable national development, while simultaneously eroding the ethical foundations of society.

According to Academician Y.O. Alaukhanov, corruption is a “global evil” that directly threatens national interests and the state’s future. He stresses that “without resolving the issue of corruption, it is impossible to ensure the effectiveness of public administration; the fight against corruption must therefore be considered a top national priority” (Alaukhanov & Tursynbaev, 2008). His view highlights that corruption is not only a legal problem but also a moral and systemic one that affects every aspect of governance and public life.

The growing complexity and variety of corruption forms require a flexible and multidimensional approach to their prevention and suppression. Since corruption functions as a multi-level system, countermeasures must be adapted to address each level specifically and simultaneously. However, in practice, many efforts concentrate on isolated manifestations —such as the punishment of individual officials—instead of eradicating the underlying causes. Such selective actions weaken public confidence and create the illusion of progress, leaving systemic corruption intact.

Modern research identifies three levels of corruption that interrelate and reinforce one another. Petty (or everyday) corruption occurs in routine public interactions, such as the exchange of small bribes in schools, hospitals, or administrative institutions. Intermediate corruption involves civil servants and managers who exploit their positions to gain illegal benefits. High-level or political corruption, the most dangerous form, manipulates legislation, policy, and state resources to secure personal or corporate advantages. An effective anti-corruption strategy must therefore integrate preventive, legal, educational, and institutional measures across all these levels.

Ultimately, overcoming corruption requires collective action from government, civil society, and every individual citizen. The cornerstone of such joint efforts is the establishment of an anti-corruption culture, which is inextricably linked to the moral and spiritual development of the nation. Cultivating this culture means fostering values of honesty, justice, responsibility, and respect for the law. In today's context of socio-economic modernization and legal reform, a deep theoretical understanding of corruption and its mechanisms is not only relevant but essential. It provides the foundation for strengthening state integrity, ensuring social harmony, and nurturing a civic consciousness that rejects corruption in all its forms.

The concept of "corruption" remains one of the most debated and ambiguous in modern social and legal sciences. Scholars have not yet reached a unified definition, and interpretations of the term differ significantly depending on the disciplinary perspective. Economists tend to view corruption as a distortion of market mechanisms and an obstacle to fair competition, while sociologists interpret it as a form of deviant behavior or social pathology. In contrast, legal scholars define it as an unlawful act that violates public service ethics and state integrity. This diversity demonstrates that corruption is not a one-dimensional issue, but a complex and systemic phenomenon that affects moral, economic, political, and legal domains.

In the post-Soviet academic environment, specialized schools of anti-corruption law have emerged, seeking to analyze the causes and dynamics of corruption through legal, ethical, and administrative frameworks. These schools pay particular attention to institutional mechanisms, responsibility systems, and preventive measures. At the same time, the development of such research directions reflects the growing recognition that legal norms alone are insufficient to eradicate corruption without cultivating a strong anti-corruption culture and moral consciousness among citizens.

The purpose of this article is to determine the key characteristics of corruption as a socio-legal phenomenon that can serve as analytical tools for understanding the current condition of legal culture and identifying ways to strengthen it. By clarifying the essence of corruption, this study aims to provide a conceptual foundation for enhancing both preventive and educational strategies aimed at reducing corrupt practices.

Corruption remains a focus of attention for many scholars worldwide, given its complex nature and the significant threat it poses to governance systems. Within the legal framework, corruption is analyzed as a form of unlawful and unethical conduct that violates the principles of justice and transparency. The works of A.N. Agibayev and E.O. Alaukhanov are especially valuable in this respect, as they interpret corruption not only as a legal violation but as a deep-rooted social process shaped by institutional weaknesses and value crises. Among foreign scholars, J. Nye, A.I. Dolgova, and S.N. Shishkaryov emphasize the connection between corruption and systemic imbalances in social and political structures, noting that inequality and a lack of accountability provide fertile ground for corrupt behavior.

A considerable body of international research also focuses on methodologies for defining and measuring corruption, including transparency indices, legal benchmarks, and institutional evaluation frameworks. These efforts aim to develop unified criteria that would enable consistent global assessments. Nevertheless, despite the vast number of studies, the fragmentation of conceptual approaches complicates the creation of an integrated theory of corruption and the design of universal mechanisms for its prevention. Hence, overcoming this fragmentation remains one of the central intellectual and practical tasks in the modern fight against corruption.

Method

The methodology was tailored to the specifics of the phenomenon and draws on general scientific methods—such as theoretical analysis, synthesis, and generalization—to deepen understanding. Theoretical analysis isolated core attributes of corruption, its manifestations, and drivers—synthesis integrated dispersed evidence into a coherent framework, revealing links among its diverse facets. Generalization yielded propositions applicable across social and legal contexts. Additionally, a comparative legal review of anti-corruption legislation and an assessment of prevention practices were conducted. This multi-angle design enabled us to view corruption as a complex social phenomenon, evaluate its institutional effects, and formulate evidence-based recommendations to mitigate its impact.

FINDINGS

This requires not only the legal formalization of the phenomenon within existing legislation but also a comprehensive study of its origins and internal structure, taking into account the specific nature of social relations in which it arises.

Before delving into the essence of corruption as a socio-legal category, it is important to consider its etymological and historical background. The term "corruption" has its roots in ancient times. Initially, it appeared in everyday life through small acts of exchange, such as gifts or offerings presented to officials as a sign of gratitude or to secure favor. In one of the earliest Roman legal codes, the Laws of the Twelve Tables, the verb “corrumpere" referred to bribing witnesses and influencing judicial decisions—what we would now call judicial corruption. The Latin components of the word - “core” (integrity, wholeness) and “rumpere” (to break, destroy, or violate) - symbolically convey the meaning of moral decay and the destruction of honesty, integrity, and justice.

All major world religions unequivocally condemn corruption as a moral and spiritual transgression. In Christianity, the Bible warns: "For I know how many are your offenses and how great your sins: There are those who oppress the innocent and take bribes and deprive the poor of justice in the courts" (Amos 5:12). In Islam, the Qur'an similarly forbids unjust enrichment and bribery: "Do not consume one another's wealth unjustly or send it [in bribery] to the rulers in order that they might aid you to consume a portion of the wealth of the people wrongfully" (Qur'an 2:188). Judaism also denounces bribery in the Torah and Sifrei: “Do not accept a bribe (shohad), even to acquit the innocent or to convict the guilty” (Golubovskii, 2015). These sacred texts emphasize that corruption destroys the ethical foundation of society by replacing divine justice with personal gain.

By the late 19th and early 20th centuries, the theoretical understanding of corruption underwent a significant shift, particularly in industrialized nations. The expansion of bureaucratic power created favorable conditions for administrative abuse. At the same time, the rise of private capital and competition led businesses to engage in "state bribery" as a method of influence. This period witnessed a shift from isolated cases of bribery to the systematic manipulation of public authority for private interests, signaling the institutionalization of corruption.

In the modern era, corruption has become a problem of national and global importance. Its prevention is now seen not merely as a matter of law enforcement but as a complex socio-political and ethical challenge that demands the joint efforts of the state, civil society, and international community to uphold justice, transparency, and moral integrity in public life.

In modern scholarly discourse, there is still no universally accepted definition of corruption. Despite a large body of research, interpretations of this concept differ significantly, reflecting its multifaceted and interdisciplinary nature. Because corruption encompasses legal, political, moral, and social dimensions, it remains difficult to formulate a single, precise definition or to determine the full range of actions that constitute it.

Scholars generally distinguish between two main approaches to its interpretation - the general and the specific (criminological). The general approach defines corruption in broad terms, emphasizing its systemic character and the way it undermines the functioning of state and social institutions. From this perspective, corruption includes any behavior that violates established norms, distorts institutional mechanisms, and impedes development. At its core lies the abuse of public authority and resources for personal or corporate benefit, which ultimately harms public interests and erodes trust in governance.

The specific or criminological approach, on the other hand, treats corruption as a complex social and criminal phenomenon that manifests through concrete illegal acts such as bribery, abuse of office, and misuse of authority. Within this framework, corruption is regarded not only as a moral transgression but as a socially dangerous form of behavior that destabilizes the legal order and weakens the ethical foundations of public service.

In Kazakhstani legal scholarship, A.N. Agibayev defines corruption as “a criminal act aimed at obtaining illegal benefits by an official for themselves or third parties” (Agybaev, 2011). In Russian legal doctrine, A.V. Kurakin views corruption as “a phenomenon within the system of public service that includes various unlawful acts, such as an official personally or through intermediaries receiving property benefits, abusing authority for personal gain, and the bribery of public officials by individuals or legal entities” (Kurakin, 2008). A.I. Dolgova expands this view, describing corruption as “a social phenomenon based on bribery and the venality of government and other officials who exploit their official powers, authority, and resources for personal or corporate interests” (Dolgova, 2005).

From a theoretical and legal standpoint, S.N. Shishkaryov’s dissertation research conceptualizes corruption as a theoretical-legal category that reflects the interrelation between corrupt practices and the interests of the individual, society, and the state (Shishkaryov, 2010). This approach highlights the systemic character of corruption, emphasizing that it is embedded in social relations rather than limited to individual acts.

In foreign scholarship, J. Nye defines corruption as a multifaceted phenomenon that includes bribery (offering rewards to evade one’s duties), nepotism (granting favors based on personal connections), and the illegal appropriation of public resources for personal use (Nye, 2014). His interpretation demonstrates that corruption is not confined to specific legal contexts but is rooted in the misuse of entrusted power at various levels of authority.

At the legislative level, the Law of the Republic of Kazakhstan “On Combating Corruption” (adopted on November 18, 2015) defines corruption as “the illegal use of official powers and related opportunities by persons holding responsible government positions, persons authorized to perform state functions, persons equated to those authorized to perform state functions, and officials for the purpose of obtaining or deriving material (non-material)

benefits and advantages for themselves or third parties, as well as the bribery of such persons by providing them with benefits and advantages".

Taken together, these definitions and interpretations demonstrate that corruption cannot be viewed solely as a legal violation. It is a complex socio-legal phenomenon that reflects profound moral and institutional distortions, disrupts the state's functioning, and erodes civic trust. Consequently, combating corruption requires not only legal and administrative measures but also the formation of a strong ethical and anti-corruption culture as a fundamental element of social and spiritual development.

Many experts agree that the current legal definition of corruption remains insufficiently precise and does not reflect the full range of its manifestations. The definition established in national legislation contains several conceptual and normative gaps that require theoretical clarification. In particular, the notion of an "official position" lacks a clear explanation, and there is uncertainty regarding who exactly can be recognized as the subject of corrupt activity - an offender, an accomplice, or even a beneficiary of the act. Such ambiguity complicates the differentiation between participants in corruption-related offenses and consequently weakens the legal mechanisms of accountability.

The first official international definition of corruption was adopted in the Code of Conduct for Law Enforcement Officials, approved by the United Nations General Assembly on December 17, 1979. The document defines corruption as "the commission or omission of any act in the performance of duties, or as a result of these duties, due to solicited or accepted gifts, promises, or incentives, or their unlawful receipt whenever such conduct occurs". Although this definition cannot fully encompass the complex nature of corruption, it clearly identifies its central moral and legal foundation - bribery and the moral degradation of officials who use their authority for personal gain.

Scholars interpret the phenomenon of corruption in diverse ways, reflecting the methodological pluralism of modern social sciences. Four main theoretical perspectives are commonly highlighted: legal, sociological, economic, and socio-economic, each offering a unique lens for understanding their essence and functions.

From the legal point of view, corruption is primarily understood as the unlawful use of official authority by a public servant to obtain material or other benefits. This may include the adoption of illegal decisions, deliberate inaction, or the abuse of administrative powers in exchange for personal advantages. Within this framework, corruption is regarded as both a legal offense and a violation of professional and ethical obligations that undermines the integrity of public service.

The sociological interpretation views corruption as a socially conditioned phenomenon arising from internal contradictions within society. Corruption is seen as a product of the social structure, shaped by historical traditions, economic inequality, cultural patterns, and moral attitudes. It represents a form of deviant social interaction—a type of relationship that reflects the specific characteristics of the society in which it occurs. Thus, from this perspective, corruption is less an individual moral failure than a reflection of systemic imbalances in social organization and governance.

In the economic approach, corruption is viewed as a rational choice made by actors seeking to maximize personal utility. It is analyzed within the framework of principal–agent theory, where the principal delegates authority and resources to the agent, who is responsible for executing specific tasks, while the principal benefits from the agent's actions. Corruption arises when the agent, acting in pursuit of private gain, violates the principal's interests and misuses delegated resources. Such behavior becomes possible when the expected benefits of corruption exceed the potential risks, making it a calculated and economically justified deviation from established norms. Hence, corruption in this context is seen as a rationally motivated act of opportunism that distorts economic and administrative systems.

The socio-economic approach explains corruption as a characteristic feature of societies in transition—those marked by underdeveloped institutions, economic instability, and incomplete modernization. In such conditions, corruption often serves as a functional substitute for inefficient bureaucratic mechanisms. It can paradoxically perform adaptive functions: in states with weak governance, corrupt networks may temporarily facilitate access to services or resources, enabling the system to operate despite its institutional deficiencies. This "positive" function, however, remains controversial, as it merely compensates for inefficiency rather than eliminating its causes.

Consequently, within the socio-economic framework, corruption is viewed not only as a destructive social pathology but also as an adaptive response to structural weakness and limited resources. It reflects the

contradictions inherent in transitional societies, where formal rules are fragile and informal relations often dominate. In such contexts, corruption serves as both a reflection of the existing social order and an impediment to its transformation, symbolizing the tension between modernization and moral decay.

Overall, despite differences in emphasis, all theoretical perspectives converge on one key conclusion: corruption is not merely a legal violation, but a multidimensional social phenomenon rooted in the moral, economic, and institutional structures of society. Understanding its nature from these different standpoints is essential for designing comprehensive and sustainable strategies to combat it.

CONCLUSION

Corruption erodes the very foundations of society by normalizing itself within civic institutions and enabling public authorities to exploit power for private ends. Its continual mutation and adaptive forms complicate effective counteraction. As a result—and because it spans multiple domains—there is still no universally accepted definition of corruption.

Understanding how corruption operates and its various forms is essential for cultivating an anti-corruption culture at both the individual and societal levels. Such a culture reflects active civic participation, protects human rights, enhances public security, and sustains legal order. Promoting anti-corruption values strengthens respect for democratic institutions and deepens legal accountability. For Kazakhstan, the formulation of a coherent anti-corruption ethos is particularly significant, as it embeds ethical principles in public consciousness, fosters national pride, and reinforces civic self-awareness—key steps toward building a resilient society against corruption.

From this analysis, several methodological hallmarks emerge:

1. a negotiated understanding between an office-holder and an interested party;
2. reciprocal advantage, which may be material or intangible;
3. unlawfulness, reflected in breaches of criminal or other legal norms that prohibit such conduct by officials;
4. The shaping of official decision-making by a prior arrangement is evident in how duties are performed.

These traits help map corrupt networks and provide a clearer analytical basis for further study.

In sum, corruption is manifested in antisocial conduct that violates normative frameworks and hampers sectoral development. It involves the misuse of office, legal status, or delegated authority—by public officials or other empowered actors—to the detriment of society, the state, or individual citizens, to secure personal or third-party benefits, whether material or immaterial.

REFERENCES

Agybaev, A. N. (2011). Current problems of combating corruption crimes. *Vestnik KazNU seriia yuridicheskaia*, 5, 150–158.

Alaukhanov, E. O., & Tursynbaev, D. E. (2008). *Fight against corruption*. Nur-press. https://emedia.enu.kz/sites/default/files/INDEX_0.PDF

Dolgova, A. I. (2005). *Criminology*. Norma.

Golubovskii, V. Y. (2015). Public enemy ‘number one’. *Federalnyi nauchno-prakticheskii zhurnal «Platon»*, 2, 20–21.

Kurakin, A. V. (2008). *Administrative and legal means of preventing corruption in the civil service system of the Russian Federation* [Extended abstract of Doctor’s thesis]. Lyubertsy.

Nye, J. S. (2014). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American Political Science Review*, 61(2), 417–427. https://doi.org/10.1017/S0003055400111901

Shishkarev, S. N. (2010). *The legal order in the field of anti-corruption: theoretical and legal research* [Extended abstract of Doctor’s thesis]. Moscow.

The issue of the human in the works of Dulat Isabekov: A comparative analysis based on Alan Barnard's Anthropological Theory

Zhuazbay Zhanerke ALISHERKYZY
Student, Faculty of Foreign Languages: Two Foreign Languages Karaganda National Research University named after Academician E. A. Buketov, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: zhanerkezhuazbay19@icloud.com ORCID: 0009-0002-7957-9010

Yrsaldy ANLAMASSOVA
Doctoral student of the Educational Program Philosophy and Ethics at the Karaganda National Research University named after Academician E.A. Buketov, Faculty of Philosophy and Psychology, Karaganda, Kazakhstan
E-mail: Ulussy@mail.ru ORCID: 0009-0009-4177-2377

Abstract

This study examines the human condition through a comparative analysis of Dulat Isabekov's literary works and Alan Barnard's anthropological theories. Isabekov's writings reflect the moral, spiritual, and social dimensions of human existence within the historical context of Kazakh society, portraying individuals in a constant state of tension between tradition and modernization. His characters reveal profound ethical dilemmas, spiritual loneliness, and the pursuit of moral integrity. In contrast, Barnard's History and Theory in Anthropology offers a systematic framework for understanding the human being as cultural, symbolic, and social. By combining literary and anthropological perspectives, this research highlights the shared humanistic foundation between the two disciplines. The findings demonstrate that both Isabekov and Barnard regard the human as not merely a biological entity but as a creator of culture and a bearer of moral responsibility. Their views converge in emphasizing the harmony between spiritual and social existence, offering a comprehensive understanding of humanity that remains highly relevant to the cultural and social transformations of modern Kazakhstan.

Keywords: Anthropology, Human issue, Cultural context, Philosophical anthropology, Comparative analysis, Social identity

The Issue of the Human in the Works of Dulat Isabekov

Dulat Isabekov's creative work, which began developing in the 1960s and has continued for several decades, vividly reflects specific historical stages of Kazakh society, as well as the inner and social struggles of the individual. The central themes of Isabekov's writings include personal conscience, moral choices within society, spiritual loneliness, and the tension between tradition and change. For the writer, "a human being is the mirror of time" — one who reveals their inner essence through the transformations of society and the era (Isabekov, D.,2019).

Alan Barnard, in his seminal work "History and Theory in Anthropology", systematically outlines the major schools and theories of anthropology — including evolutionism, diffusionism, functionalism, structuralism, post-structuralism, and interpretive approaches — within their historical contexts. Barnard emphasizes the interrelation between theory and history, arguing that anthropology should view humans as cultural, symbolic, and social beings. His work is considered one of the most essential textbooks for understanding anthropological theory (Barnard, 2000).

According to Barnard, understanding the human being requires not only a biological perspective but also consideration of culture, symbols, and social connections. An individual can develop into a true "Personality" only within a socialized environment. Different anthropological schools — such as evolutionism, functionalism, structuralism, personalism, existentialism, and symbolic anthropology — interpret human development and one's place in society from various perspectives.

In anthropology, humans are seen as a reflection of culture, while culture serves as the key to understanding human existence. Humanity should not be limited merely to the idea of wearing beautiful clothes or striving for aesthetic appearance; instead, the essence of being human lies in possessing intellect. This harmony between material and spiritual factors defines human completeness.

From a theoretical perspective, how do literature and anthropology intersect? Literature conveys the human inner world, moral dilemmas, and social experiences through the harmony of subjective expression. At the same time, anthropology enables the interpretation of these phenomena through systematic structures, functions, and symbols. The schools described by Barnard provide practical tools for understanding the social functions of literary texts, their symbolic structures, and the dynamics of cultural change.

Ethical dilemmas not only test our beliefs but also shape our understanding of the world and our environment. They significantly influence our cognitive capacity. In Barnard's research, anthropology is closely examined within a cultural context, making it profoundly relevant to the values and requirements of traditional societies.

INTRODUCTION

In this article, the concept of the "human issue" is examined through the lens of Dulat Isabekov's artistic and philosophical works, as well as Alan Barnard's History and Theory in Anthropology, with a focus on how the understanding of the human being within anthropological thought has evolved in response to societal demands. The purpose of this study is to highlight relevant issues by exploring the multidimensional nature of the human being — spiritual, cultural, and social — through the intersection of literature and the social sciences (Dulat Isabekov, Works Collection, retrieved October 5, 2025).

The research employs comparative analysis, textual analysis, and theoretical synthesis methods.

The concept of the human issue occupies a shared domain between philosophy and anthropology. In Kazakh literature, Dulat Isabekov is recognized as a writer who masterfully depicts the human being from both social and spiritual perspectives, emphasizing a humanistic approach. Meanwhile, Alan Barnard systematizes the history and theory of anthropology, providing a theoretical framework for analyzing the human within a cultural and social context.

This article compares the converging and diverging ideas of these two thinkers. It examines the relevance of the concept of the human being in accordance with the social demands of contemporary Kazakhstan.

METHOD

Comparative Textual Analysis Methods: D. Isabekov’s Characters and Anthropological Categories

1. The Individual and Society

The characters in Dulat Isabekov's works often find themselves in a state of tension between their social roles and personal moral principles. For example, the conflict between traditional rural responsibilities and individual feelings is a recurring theme in his prose. This can be viewed as an artistic pursuit of absolute freedom — an attempt to explore the boundaries between moral obligation and self-expression.

Alan Barnard's theories — particularly functionalism and structuralism — provide an analytical framework for examining the socialized functions of roles and symbols within the text. Through these approaches, it is clear how socialized factors shape an individual's position in society. Although the human being is born as a biological entity, they become a socialized being through interaction and experience. Therefore, within the philosophy of human studies, a person is viewed as a biopsychosocial entity.

The relationship between the individual and society is a key concept in both anthropology and literature. In Isabekov's works, humans do not exist in isolation; instead, they are defined through their relationships and interactions within the community. The author does not separate his characters from society; instead, he reveals their social roles and positions within it.

The issue of responsibility is also central. In Barnard’s anthropological theory, a human being is not merely a biological creature but a creator of culture, and thus bears moral and social responsibility. This directly corresponds to Isabekov’s recurring themes of conscience, moral choice, and integrity. A person’s role in society is not limited to adaptation — it also includes the capacity for transformation. Both literature and anthropology serve as instruments for understanding and articulating this responsibility.

2. Spiritual Loneliness and Cultural Identity

In Isabekov’s prose, spiritual loneliness arises from the rupture between modernization and tradition, as well as from the social pressures of post-Soviet transformation. This phenomenon represents one aspect of the

reconstruction of national identity within the broader post-Soviet context. According to various critical perspectives, literary processes before and after independence in Kazakhstan contributed to the reconfiguration of national myths; therefore, reading Isabekov's texts through this historical framework proves especially effective.

Philosophical approaches to the issue of loneliness are often expressed through existential motifs, reflecting the search for meaning within human existence. In Kazakh society, this existential understanding has become embedded in the perception of life's purpose and continuity. Through concepts rooted in the historical mentality of traditional society, Isabekov reveals the essence of the human being — emphasizing its significance as part of the spiritual ideology of existence.

3. Conscience and Morality: Universal Values or Culturally Conditioned Constructs?

In Isabekov's works, conscience and moral principles are conveyed through the cultural codes of society, which can be seen as one of the achievements of traditional culture. The spiritual aspects that serve historical values also play a significant role in sustaining moral consciousness. Alan Barnard, analyzing the dialogue between cultural relativism and specific universal moral values, emphasizes the importance of examining morality within its social context. This intersection enables the interpretation of Isabekov's characters' choices from both literary and anthropological-theoretical perspectives, revealing the profound interconnection between ethical behavior, culture, and social structure (Sultanbekova, Z., 2018).

FINDINGS

Results and Discussion

The conducted research has revealed the points of intersection between Dulat Isabekov's literary works and Alan Barnard's anthropological theories. Both authors go beyond viewing human nature merely within psychological or social boundaries; instead, they approach it as a complex system of interrelations between culture and society.

Through Isabekov's characters, the spiritual world of Kazakh society is vividly depicted, along with the inner conflicts, moral dilemmas, and contradictions between the individual and their environment. The writer portrays the human being not simply as a living entity, but as a spiritually and morally responsible personality (Massaget.kz. (n.d.). Cultural Views in Modern Kazakhstan. Retrieved October 5, 2025).

In Alan Barnard's anthropological theory, humans are regarded as creators, developers, and interpreters of culture. According to Barnard, understanding the human being requires taking into account their social roles, interpersonal relationships, and cultural symbols.

The results of the comparative analysis lead to the following scientific conclusions:

✓ The concept of the human issue represents a shared and complementary domain between literature and anthropology;

✓ Both Isabekov and Barnard emphasize the human being's responsibility toward society and the pursuit of spiritual integrity;

✓ In contemporary Kazakhstani society, the human role lies in maintaining a balance between cultural heritage and modern values.

The intersection of literature and science thus creates an opportunity to comprehend the human problem on both national and universal levels, enriching our understanding of identity, morality, and the essence of human existence.

CONCLUSION

The issue of humanity has remained a central and enduring theme throughout the history of philosophy, anthropology, and literature. The works of Dulat Isabekov and the theoretical contributions of Alan Barnard approach this problem from two different perspectives, yet ultimately in a shared direction.

Isabekov depicts the human being amidst spiritual crisis and the conflict between society and individuality. Through his characters, he raises essential questions of conscience, responsibility, loneliness, and spiritual freedom.

Barnard, on the other hand, describes the human as an active participant within cultural systems, presenting the idea that "a human is both the mirror of culture and a product of society."

These two viewpoints acquire particular significance in the context of modern Kazakhstan. In the period following independence, processes of spiritual renewal, national consciousness, and cultural identity preservation have made the understanding of the human issue a key to social development.

A person's role in society is not limited to a social function or mechanism of adaptation; instead, the human being appears as an agent of change and a creator of spiritual values.

In conclusion, the works of Isabekov and Barnard unite two parallel approaches to understanding humanity:

✓ The literary approach — revealing spiritual truth through artistic expression;

✓ The anthropological approach — systematizing the nature of the human through scientific analysis.

Through this synthesis, the human issue emerges not merely as a philosophical concept but as a comprehensive phenomenon of social, cultural, and national significance.

REFERENCES

Barnard, A. J. (2000). Functionalism and structural-functionalism (ch. 5, pp. 61–79); Relativism and cognitive approaches (ch. 7, pp. 99–119); Structuralism (ch. 8, pp. 120–137), Conclusions (ch. 11, pp. 178–190) In *History and theory in anthropology.* Cambridge University Press.. https://fpa2014.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/07/barnard-historytheoryanthropology.pdf

Isabekov, D. (2019). Old friends (Translator, Simon Hollingsworth; Edited by Simon Geoghegan). In *Contemporary Kazakh Literature:* Prose (pp. 381–420). National Bureau of Translations in partnership with Cambridge University Press. https://www.cambridge.org/sites/default/files/media/documents/Kazakh_Prose_Book_PRINT-no-crops-1.pdf

Massaget.kz. (n.d.). Cultural views in Modern Kazakhstan. Retrieved October 5, 2025, from https://massaget.kz/blogs/

Sultanbekova, Z. (2018). Role of works of Kazakh writer Dulat Isabekov in modern national literature.

Zharar.com. (n.d.). Dulat Isabekov – Works Collection. Retrieved October 5, 2025, from https://www.zharar.com/index.php?action=author&do=shorttexts&id=1005

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

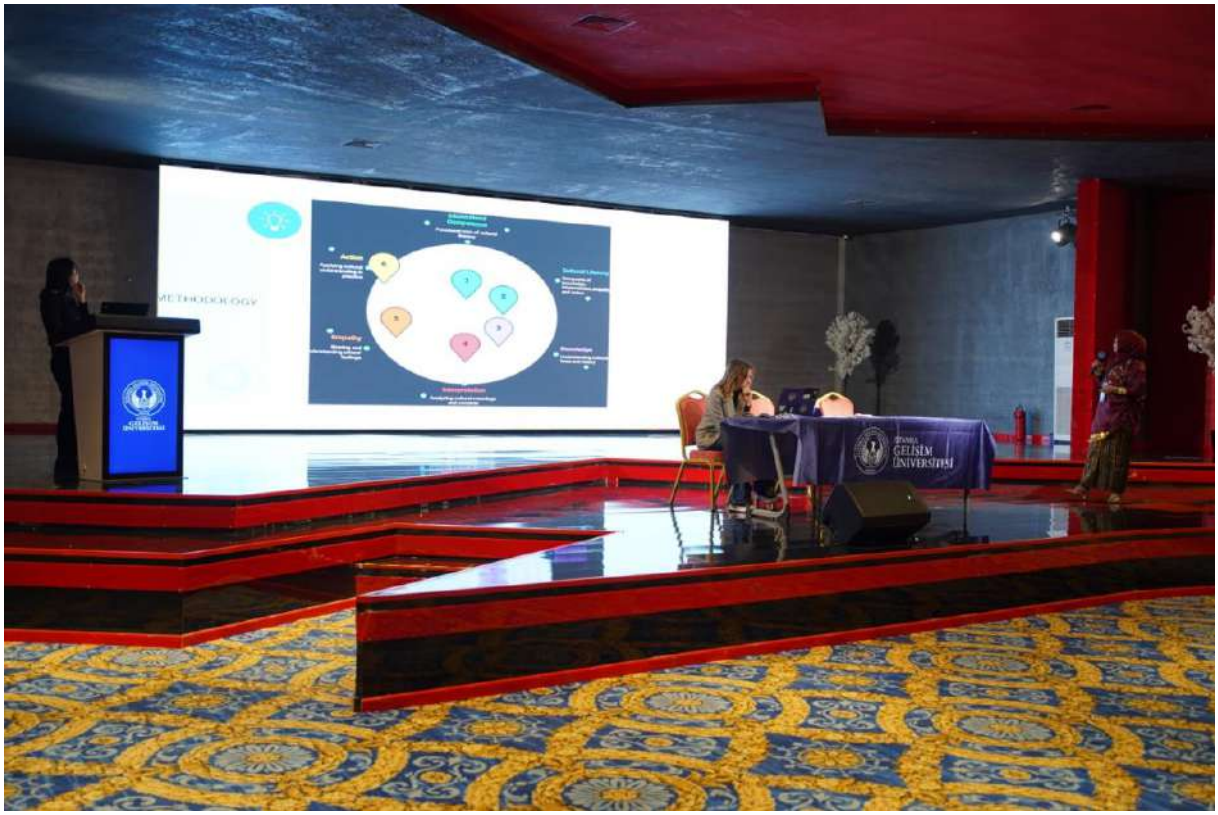
A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

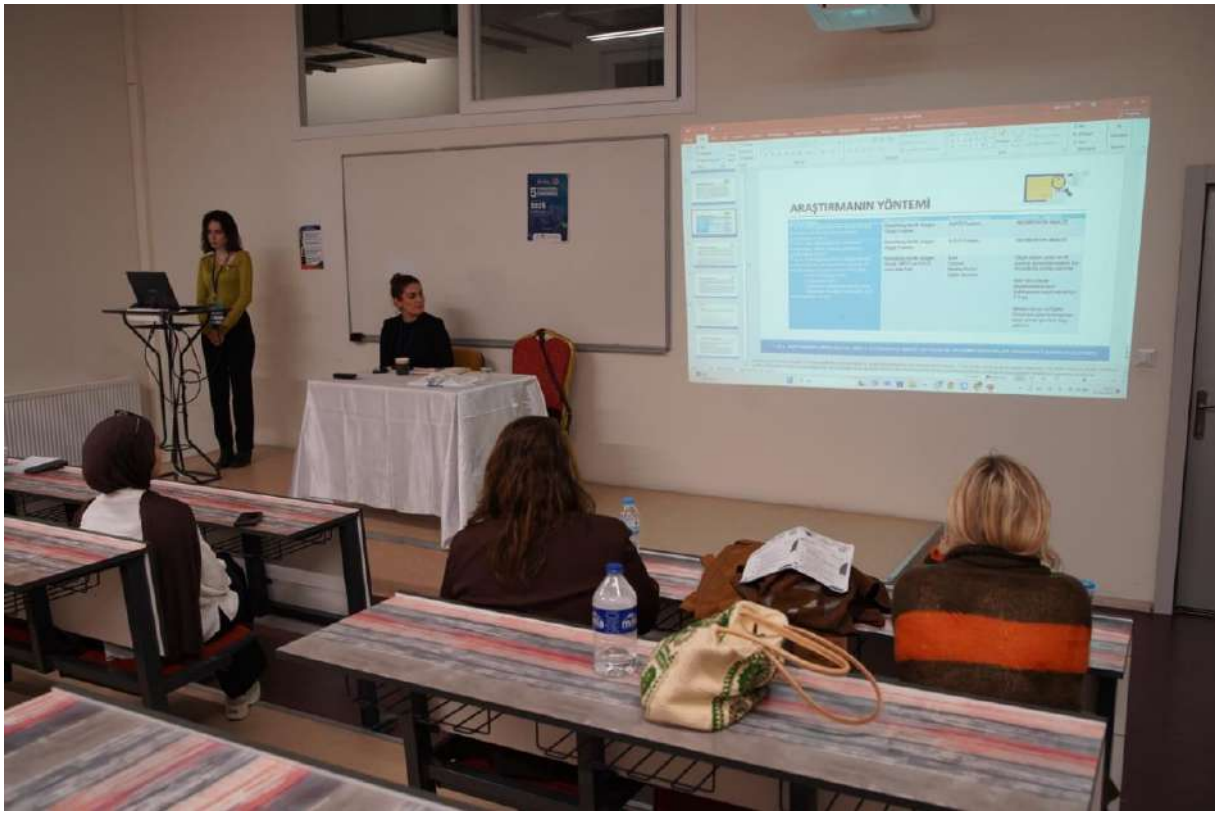

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

A few memories of 5th USBED CONFERENCE…

USBED
Journal & Conference

5th USBED CONFERENCE

İSTANBUL GELİŞİM UNIVERSITY
17-18 OCTOBER 2025, İSTANBUL, TÜRKİYE